UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Sancti Hieronymi Stridoniensis Opervm, Tomi ...

Continens Commentaria Svper Psalmos; Quibus accessit Psalterium ipsum ex Hebraico ab ipso Hieronymo Latinitate donatum ... Mvltis In Locis Avcta ...

Hieronymus, Sophronius Eusebius

Coloniae Agrippinae, 1616

urn:nbn:de:hbz:466:1-75125

Visual Library

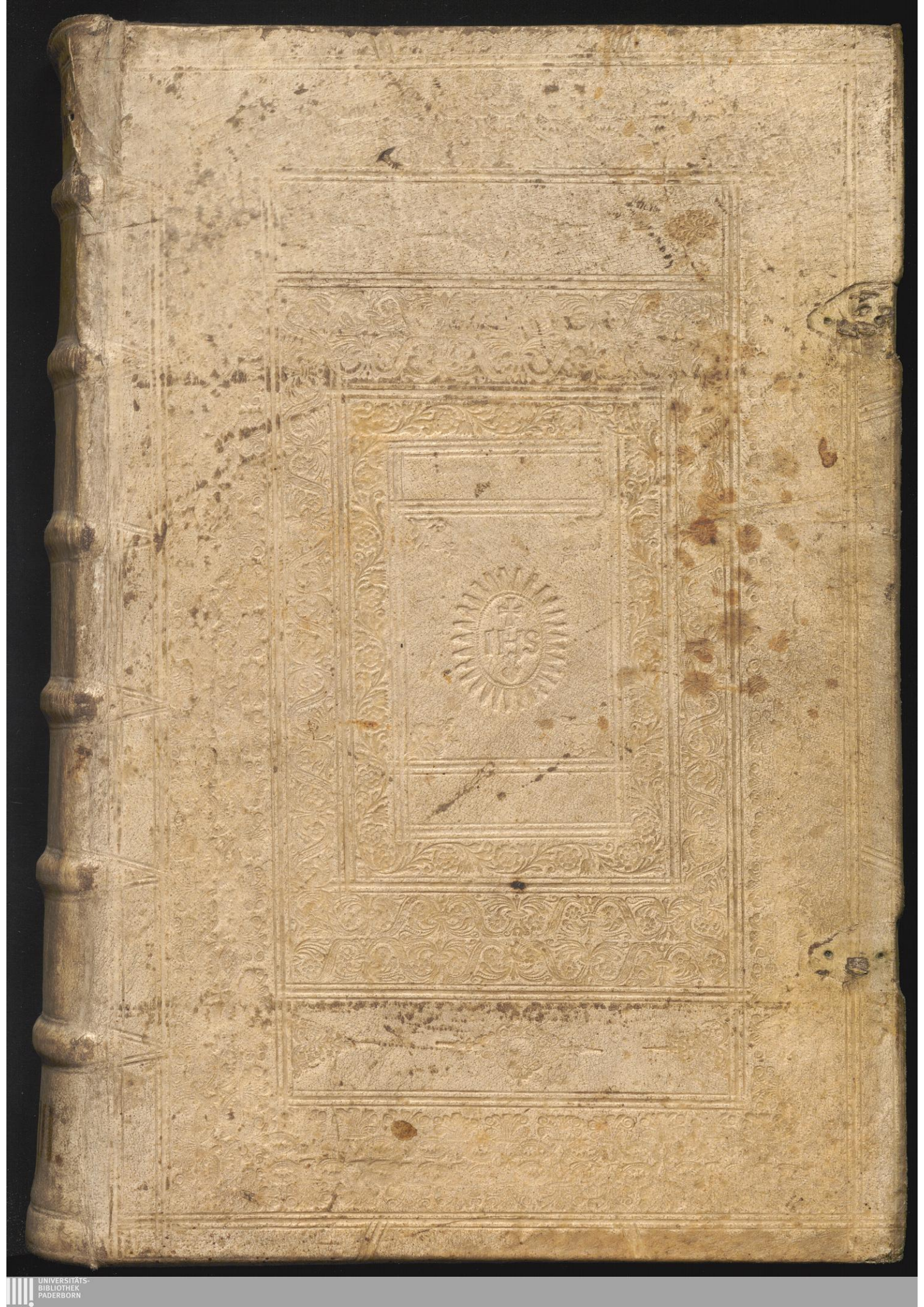
IHS

N. 484a.

B. VIII. 24.

DHIERON
T.M.7.8.

SANCTI

HIERONYMI STRIDONIENSIS OPERVM,

TOMVS VII.

CONTINENS COMMENTARIA SVPER PSALMOS;

Quibus accessit Psalterium ipsum ex Hebraico ab ipso Hieronymo Latinitate donatum.

OPERA AC STVDIO

MARIANI VICTORII REATINI, EPISCOPI AMERINI, MVLTIS IN LOCIS AVCTA, ET EMENDATA.

OPERIS AVTEM CENSVRAM, QVA COMMENTARIOS HOS D. HIERONYMI esse probatur, inuenies statim post sequentem Epistolam.

COLONIÆ AGRIPPINÆ,
Sumptibus Antonij Hierat, bibliopolæ sub signo Gryphi.

ANNO M. DC. XVI.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

GREGORIO XIII. PONT. MAX. MARIANVS VICTORIVS REATINVS, EPISCOPVS AMERINVS.

EDIDERAM *iam ex mandato Pij IV. Pont. Max. à multis erroribus expurgata tria prima D. Hieronymi volumina: cum morte illo ab humanis rebus subtracto, Pius V. qui ei in Pontificatu summo succeßit, vt cætera illius opera à mendis expurgarem, mandauit. Qua in re cùm diu multumque per aliquot annos laborarim, & tres alios sanctißimi viri tomos, quibus eius Commentarij continentur, absoluerim: ille quoque ad perennem, felicemque alterius sæculi vitam vocatus, commigrauit. Cuius obitum ægerrimè profectò boni omnes tulißent, nißi diuino quodam afflatu, & vno cunctorum Cardinalium consensu, statim Tu (quod nemini alij antea contigit) veluti de illius manu summam rerum suscepturus, & tamquàm magnus alter* GREGORIVS *Ecclesiæ subuenturus, acceßisses. Cuius quantæ semper fuerint, quantæque in posterum ad profectum fidelium futuræ vigiliæ sint, non tam nomine ipso præ te fers, quàm rebus ipßis ostendis. Sperant enim omnes per te restituendam fore Ecclesiam, & ad eam vitæ formam qua primi illius* GREGORII *tempore fuerat (quo quidem præstantius, feliciusque nullum legitur) redigendam. Quam in spem cùm alij multis experimentis, quæ de virtute, prudentia, doctrina, & bonitate tua, cognita & explorata habent, deuenerint: Ipse certè ex congreßibus illis quos in emendando Gratiani Decreto sæpe sæpius simul habuimus, maximè omnium adducor. Didici enim ex his, quantum probitate, & iudicio cunctis præstes, quantumue ingenio cæteris antecellas. Diuina igitur quadam bonitate factum est, vt voluntatem animi mei erga Sanctitatem tuam maximè propensam, ostendere aliquo modo nunc possem. Supersunt enim adhuc tria alia volumina, inter quæ est hoc septimum Commentariorum in Psalmos; quod veluti alienum à Hieronymo, falso quidam amouerant: & amplius (quod omnium maximi facio) index, ingenti labore, maximisque vigiliis ex Hieronymi doctrina à me collectus: quæ Beatitudini tuæ dicare possim. Postrema autem omnium licet hæc sint, & aliena à Hieronymo opera aliqua inter se admixta comprehendant, omnem tamen Hieronymi doctrinam indice (veluti Homerica illa nux Iliadem) in fine breuiter collectam continent. Cuius indicis quanta futura vtilitas sit, ex ipso facile omnes agnoscent: quippe cùm non solum indicis, sed etiam adnotationum vicem præstet. Ego certè non absque diuina prouidentia factum reor, vt nouem volumina operum D. Hieronymi, computatis duobus, quæ illi adscripta sunt, tres per ordinem summi Pontifices æque per me emendata susceperint: Primus tria prima, Medius tria media, Postremus tria postrema. Qua de re eò lætior ego nunc sum, quò & ad operis finem peruenisse me video: & postrema illi dicantur, qui me postremò laborantem, ex magnitudine beneficentiæ, & liberalitatis suæ, qua cunctos complectitur, & à laboribus eximere, & vltimos vitæ meæ annos, ætate iam, & valetudine grauescentes, sustentare, iuuareque præsidio aliquo poterit. Deus opt. Max. Sanctitatem tuam ad totius Ecclesiæ vtilitatem diu nobis seruet incolumem.*

MARIANI VICTORII REATINI, EPISCOPI AMERINI,

Censura in septimum Tomum horum Commentariorum super Psalmos.

NIHIL humana in vita difficilius, quam veritatem inuenire ; nihilque periculosius, quam coniecturis incertisque argumentis illam quærere, quæsitamque pro certo asserere, & inuulgare: præsertim vbi tempore, cuius filia veritas appellatur, illa obscuratur potius quam claresçit. Veterum Ecclesiæ procerum multa ingenij eorum sublimitatem testantia extant monumenta, plurima interciderunt, nonnulla ita mentitis titulis obscurata sunt, vt quem olim auctorem habuerint, quibusque conscripta temporibus sint, inueniri nequaquam possit. Hac autem in re tantò periculosius peccatum est, quantò ea, quæ ab inferioris classis hominibus conscripta sunt, doctis principibusque eloquentiæ viris adscripta fuerunt. Nullus fermè antiquorum patrum est, qui in hanc infelicitatem non inciderit, & qui suo nomine alienis operibus non legatur. Diuus autem Hieronymus eò amplius hac labe infectus est, quò ingenij illius sublimitas, doctrinæque magnitudo, ita mirabilem illum toti reddidit orbi, vt eum imitari certatim omnes contenderint. Hos Commentarios in omnes Dauidicos Psalmos Hieronymi fuisse, & à Hieronymo editos tota olim, nemine retrectante, antiquitas credidit: Inualescentibus deinde hominum ingenijs, mentisque aciem acrius intendentibus, doctrinæque gustum à saliua, non ab opinione diiudicantibus, cœptum est negari, quod antea pro vero asserebatur: vocataque in dubium quæstione, vtraque sententia propugnatores suos inuenit: eoque contendendo, dubitandoque progressum est, vt potius Hieronymi labores hos non fuisse, quam cuius illi auctoris fuerint, apud doctos eruditosque aliquos inualuerit. Rationes, quæ à Hieronymo opus diuellunt, Sixtus Senensis libro quarto Bibliothecæ sanctæ (vt Erasmum omittam) aliquot non ineptè nec inerudite retulit. Nos alias nihilo imbecilliores inuenimus: sunt autem illæ huiuscemodi. Primo, auctor posthabito historiæ sensu, ipsiusque literæ expositione, contra ipsius Hieronymi perpetuo retentam consuetudinem, omissa in solis allegoriis tropologijsque versatur: de Christo & Ecclesia cuncta mystice tantùm interpretans. Hebraicam deinde Græcamque eruditionem, qua omnia D. Hieronymi opera scatent, nullam ferme admiscet: & sicubi eam interponit, aliunde quam à fonte petitam, & mutuo potius ab aliis acceptam, quam à se ipso proditam, videtur. Tertio multa in his Psalmis auctor interpretatur, quæ cum expositione Hieronymiana, quam alibi ille prodidit, ex diametro pugnant: veluti cum Psalmo 104. Cynomyam, caninam muscam exponit: cum tamen Hieronymus in fine Epistolæ ad Suniam, & Fretellam κωνομυίαν Cœnomyam magis legat, & omne muscarum genus interpretetur, in quem sensum παμμυίαν, id est, omnimodam muscam Aquila vertit: & 8. Exodi capite legitur: Quòd si non dimiseris eum, ecce ego immittam in te, & in seruos tuos, & in populum tuum, & in domos tuas omne genus muscarum: & implebuntur domus Ægyptiorum muscis diuersi generis. Psalmum octuagesimum nonum, cuius initium est: Domine refugium factus es nobis, Moysi esse, & à Moyse editum vnà cum aliis decem sequentibus, Hieronymus, dum illum ad preces Cypriani presbyteri exponit (inuenies autem eum volumine tertio, Epist. 139.) multis contendit. Horum autem Commentariorum auctor Moysi eum esse apertè inficiatur: in expositione Psalmi decimitertij testimonium Pauli in tertio capite ad Romanos, quod Hieronymus in procœmio libri decimisexti super Esaiam, ex Esaia sumptum asserit, hic ex Deuteronomio acceptum asseuerat. In Psalmo sexagesimo secundo, eo versu, vbi nos legimus: Quàm multipliciter tibi caro mea, hic auctor nihil amplius addit, cùm tamen D. Hieronymus expositione super 16. & 44. Ezechielis caput, iuxta alia exemplaria asserat legi: Quomodo consumpta est, siue contabuit caro mea. Et ne lectorem longius traham, quantum horum Commentariorum expositio ab ipsius Hieronymi expositione interdum dissideat, non solũ ex Psalmis 44. 89. & 126. quos tertio volumine à Hieronymo expositos inuenies, scire quis poterit: verum multò amplius, certiusque ex indice, quem nos ex locis Psalmorum ab ipso Hieronymo sparsim interpretatis in vnum collegimus, deprehendet. Quarto phrasis ipsa, & dictionis genus, quod istis Commentarijs continetur, ita à Hieronymiano stylo dissidere videtur, vt Hieronymi opus esse nemo in illius lectione exercitatus affirmare certo possit. Nam præter quod per Homilias Psalmos exponit, & conciso dictionis genere contra Hieronymi consuetudinem vtitur, excurrit sæpe in concionum formulas, & auditores ineptis verborum repetitionibus interpellat, maioremq; Psalmorum partem, prece aliqua ad Deum fusa concludit. Psalmum 118. vti longissimum, tribus Homilijs se expositurum pollicetur, & in expositione 111. Psalmi, hora se iam excludi à persequenda expositione asserit. In fine Psalmi 142. se Psalmos per Homilias interpretatum etiam eis, qui Latinam linguam ignorabant, ostendit. Dum primum Psalmum interpretatur, ait apud Hebræos primum & secundum Psalmum eundem esse, idque in Apostolorũ Actis comprobari prodit, cũ tamen Act. 13. Paul. dicat: Et nos vobis annuntiamus eam, quæ ad patres nostros repromissio facta est: quoniã hanc Deus adimpleuit filijs nostris, resuscitans Iesum, sicut & in Psalm. 2. scriptũ est: Filius meus es tu, ego hodie genui te. In Ps. 118. sub litera Nun legit, Anima mea in manib. tuis semper:

secun-

secundum quod Græce apud vulgata exemplaria legitur, mox subdit: & in alio loco dicit: Anima mea in manibus meis: tanquàm alio in loco testimonium istud reperiatur, cùm tamen non alibi illud ponatur, sed ipse idem locus diuersè scribatur: scilicet, vel in manibus meis, vel in manibus tuis. De qua re Hieronymus ad Suniam, & Fretellam ita scribit: Anima mea in manibus meis semper, & legem tuam non sum oblitus. Pro quo in Græco legisse vos dicitis ἐν παῖς χερσίσε, id est, anima mea in manibus tuis semper. Sed sciendum est & apud Hebræos, & apud Septuaginta & apud omnes alios interpretes scriptum esse, in manibus meis, & non in manibus tuis: quod Hebraicè dicitur בכפי: & omnes apud Græcos Ecclesiastici interpretes istum locum sic edisserunt, & est breuiter hic sensus. Quotidie periclitor, & quasi in manibus meis sanguinem meum porto: & tamen legem tuam non obliuiscor. Hieronymi similiter opus non esse ostenditur, ex eo quòd in expositione Psalmi decimisexti, dum interpretatur versiculum illum: De absconditis tuis adimpletus est venter eorum, Eucherium citat: cum tamen Eucherius Lugdunensis Ecclesiæ Episcopus, posterior aliquanto Hieronymo fuisse credatur: vtpote qui Petronio Bononiensi antisti, vt ipse in Epistola ad Valerianum testatur, synchronos floruerit, anno Christi CCCCXXVII. Quamobrem Hieronymus nec in Catalogo, nec alibi Eucherij meminit. Sub initium Commentarij in Psalmum 132. ait se fratrem sæcularem habere (fuit enim monachus horum Commentariorum auctor) cùm tamen Paulinianus Hieronymi frater, quem solum eum habuisse proditur, presbyter fuerit, & ab Epiphanio Salaminæ Cypri Episcopo, Diaconatus, & Presbyteratus ordinem susceperit. In enarratione eiusdem Psalmi, ait non esse illius temporis de sacerdotalibus dicere vestimentis: cum tamen D. Hieronymus de illis doctè, copioseque ad Fabiolam scripserit, suosque illos labores, nihil retractans, sæpe referat, vt facit in Commentarijs super Ezechielem capite 9. & 44. Hieronymus omnes suos labores modo Paulæ, & Eustochio; modò Eusebio, & Exuperio, modò alijs dicat. Auctor autem horum Commentariorum neminem, cui illos inscribat, in proœmio nominat: Imò hominis opus esse, qui ex Origenis expositionibus, aliquibus additis, aut detractis, illos collegerit: & instar eorum qui orbem ipsum in breui tabella depingunt, quicquid ille in tomis vel Homilijs latè disseruit, in angustum commentariolum retulerit, ex eodem proœmio clarè diserteque apparet. Qui autem contrariam asserunt opinionem, & Hieronymi opus esse magis contendunt, Augustini testimonium proferunt. Ille enim Hieronymum super Psalmos scripsisse dilucide asseuerat: quod ipsum prodit etiam ipse Hieronymus. Dum enim tertium Abacuc caput interpretatur, & quid Sela, quod Septuaginta Diapsalma verterunt, sit, tractat, ita ait: De Diapsalmate quod Hebraice dicitur סלה in Psalterio plenius disputatum est: de qua re Psalmo quarto ab auctore horum Commentariorum pertractatum fuit. Ipse autem Hieronymus in Epistola ad Marcellam, quæ est 138. latius de hac re disserit. Rursus proœmio in Malachiam Prophetam ita scribit: Tempus quoque, titulusque conueniunt, quod & in Psalmis diximus: qui titulos non habent, eorum esse credendos, quorum priores Psalmi nominibus prænotati sunt. Verum hoc alterum argumentum contrariam potius astruit opinionem: quippe cum hoc ipsum nequaquam in his Commentariis scriptum reperiatur, sed potius in expositione Psalmi octuagesimino ni ad Cyprianum presbyterum: quam tertio volumine Epistola 139. legere poteris. Magnum autem pro hac sententia argumentum est, quod in expositione secundi Psalmi, dum interpretatur illum versiculum, Apprehendite disciplinam, auctor horum Commentariorum ita scripserit: Pro eo quod in Græco dicitur ἀντέχεσθε παιδείας, in Hebræo legitur בשקו בר: quod interpretari potest, Adorate filium. Apertissima itaque de Christo prophetia, Adorate filium; ne forte irascatur Dominus, hoc est Pater. Hanc autem Hieronymi versionem, interpretationemque esse, negari non potest, ipsomet Hieronymo libro primo aduersus Rufinum ita hac de re prodente: illud quoque carpere dicitur, quod secundum Psalmum interpretans, pro eo quod legimus in Latino, Apprehendite disciplinam, & in Hebræo volumine scriptum est בשקו בר, dixerim in commentariolis meis, Adorate filium: & rursum omne Psalterium in Romanum vertens sonum, quasi immemor expositionis antiquæ, posuerim, Adorate purè Quod vtique sibi esse contrarium omnibus patet: & reuera ignoscendum est ei, si ignoret linguæ Hebraicæ veritatem, qui interdum & in Latinis hæsitat, בשקו (vt verbum de verbo interpreter) καταφιλήσατε, id est, deosculamini, dicitur. Quod ego nolens transferre putidè, sensum magis secutus sum; vt dicerem, Adorate. Quia enim qui adorant, solent deosculari manum, & capita submittere, quod se beatus Iob elementis & idolis fecisse negat, dicens: Si vidi Solem cùm fulgeret, & Lunam incedentem clarè: & lætatum est in abscondito cor meum, & osculatus sum manum meam ore meo: quæ iniquitas maxima est, & negatio contra Deum altissimum: & Hebræi iuxta linguæ suæ proprietatem deosculationem pro veneratione ponunt, id transtuli quod ipsi intelligunt, quorum verbum est, בר. Bar autem apud illos diuersa significat. Dicitur enim & filius, vt est illud Bar-Iona filius Columbæ, & Bartholomæus filius Ptolomæi, & Barthimæus, & Bariehu, & Barabbas, Triticum quoque & spicarum fasciculus, & electus ac purus. Quid igitur peccaui, si verbum ambiguum diuersa interpretatione conuerti? & qui in commentariolis, vbi libertas est disserendi, dixeram, Adorate filium, in ipso corpore, ne violentus viderer interpres, & Iudaicæ calumniæ locum darem, dixerim, Adorate purè, siue electè: quod Aquila quoque & Symmachus transtulerunt. Quid ergo Ecclesiasticæ fidei nocet, si doceatur lector, quot modis apud Hebræos vnus versiculus explanetur. Hactenus Hieronymus. Opus autem Hieronymi esse illud quoque confirmat, quòd in expositione primi Psalmi auctor asserit se in Cæsarienſi Bibliotheca (in qua versatum Hieronymum nemo ignorat) Origenis exemplar de Psalmis vidisse, quod ipsiusmet Origenis manu exaratum fuisse in expositione quarti Psalmi demonstrat. Fuisse autem Hierosolymis quoque auctorem, ex Psalmo 119. clarè apparet. Congruit quoque auctoris tempus cum Hieronymi tempore: Vixit enim quadringentis annis à Christo nato: & si quadraginta pro quadringentis Psalmo 108. dum exponit, Non sit illi adiutor, in impressis anteà codicibus legeretur. Loquens autem de tempore suo Hieronymus ita in expositione tertij capitis Oseæ scribit: Post passionem Domini Saluatoris

vsque in præsentem diem, paulominus quadringentesimus annus expletur: & quantum tẽporis resideat vsque ad diem iudicij, nec angeli nouerunt, nec filius. Congruit etiam professio, quippe cùm auctor horum Commentariorum monachus, sicut Hieronymus, fuerit: quod ipsum tum alibi, tum ex interpretatione Psalmi 119. & 132. clarè apparet. Citat etiam, quæ stata Hieronymi consuetudo est, sæpe non solum Septuaginta, sed etiam Aquilam, Symmachum, & Theodotionem, interdumque quintam, & sextam editionem. Addo quod in expositione Psalmi 133. dum enarrat versiculum illum, Qui statis in domo Domini (loquens de Arrianis, vt reor) ita ait: Cæterum ante annos quindecim, aut viginti, parietes omnes hic Ecclesiarum hæretici possidebant: Ante viginti enim annos omnes Ecclesias has hæretici possidebant; quod tempus cum Hieronymi tempore maxime congruit. Exponens quoque Psalmum 76. idipsum prodit de Asaph, quod Hieronymus Matthæi 13. scribit: scilicet, quod pro Asaph Esaias scriptum esset, vbi dicitur, Vt impleretur quod dictum erat per Esaiam Prophetam dicentem: Aperiam in parabolis os meum: eructabo abscondita à constitutione mundi. Quod quia in Esaia non reperiebatur (Asaph enim nomen ignotum erat) abrasum Esaiæ nomen fuit: sunt autem verba ista in Psalmo 77. qui ab Asaph editus, Asaph nomine inscribitur. Pro eadem sententia facit, quòd commentariorum horum auctor semper fere Septuaginta, rarò ipsius Hieronymi interpretationem citat. Aliquando vtramque simul admiscet: quod facile ex locis testamenti veteris, dum eos in medium profert, agnoscere quis poterit. His alijsque rationibus in medium adductis, quænam verior sententia sit, doctis viris minime adhuc compertum. Quæ res in causa fuit, vt inter genuina Hieronymi opera, quæ sex voluminibus comprehensa sunt, & inter aliena ab eo quæ duobus postremis tomis clauduntur, hoc super Psalmos volumen, ex sententia felicis memoriæ Pij V. summi Pontificis, cuius mandato hi omnes labores à nobis insumpti sunt, veluti dubium locaretur. Si quis tamen sententiam meam scire concupiscat; audiat me illius esse opinionis, Commentarios istos Hieronymi esse: stylum autem propterea variare, saliuamque hominis non esse eandem quæ in cæteris illius operibus gustatur, quia per Homilias ab alio expositione collecta, non scripto sint enarrati. Monachis enim qui in Bethlehem Domino seruiebant, illos exposuit: sic autem editum fuisse opus, ex ipsomet multis in locis clare apparet. Quod autem verbo non scripto emittitur, quin in multis ab ijs quæ scriptura diligenter produntur, dissideat, nemini ambiguum esse puto. Non enim potest quis, dum extemplo orationem fundit, eum dictionis tenorem seruare quem custodit is qui sedulo ac præmeditate conscribit. Scripturæ etiam testimonia variè, dum memoriter ea refert, huiusmodi enarrator vsurpat: locaque ipsa scripturæ diuersæ ab eo quod alibi factum sit, sæpe interpretatur. Spiritus enim sanctus vno fine scripturæ expositionem nõ claudit: sed ad animarum profectum modò vnam suggerit, modò aliam. Quòd si in his Commentarijs diuersa interdum prodantur ab eis quæ alibi à Hieronymo prodita sunt, hoc expositionem ipsam Hieronymi esse, propterea minime infringit. Quis enim veterum patrum est qui idem testimonium diuersè interdum non interpretetur? & qui modo vnius opinionis fuerit, alterius postea factus non sit? Eucherius quoque, & si iunior aliquanto Hieronymo fuerit, eodem tamen vixit tempore: nec abhorret à vero, vt quod ille iuuenis scripserit, senex iam Hieronymus recensere potuerit: nisi forte, quod sæpe accidit, adiectum ab alio illud testimonium fuerit. Parumque refert, quod nec in Catalogo, nec alibi de Eucherio Hieronymus meminerit: quando alios multos scriptores ab eo in Catalogo, vti est Divus Augustinus, omissos, constat: idque accidit, vel quia eorum opera minime legerit, vel quia post editum Catalogum in eius manus illa peruenerint. Futilia sunt cætera argumenta, quæ à Hieronymo opus diuellunt. In Psalmis enim mysticus potius sensus, quam historicus quærendus est: Propterea mirum non est, si historicum sensum in his Commentariolis Hieronymus omiserit, & si per Homilias eos exponens precibus ad Deum fusis illos sæpe concluserit. Nec verum est, varias interpretationes, linguarumque diuersitatem raro eum admiscuisse: constat enim ex ipso opere contrarium, & si vulgatam tantum tunc Septuaginta editionem ille interpretari rationabilius esse duxerit, quàm ignotas Monachis alias admiscere. Frater quoque illius Paulinianus, & si presbyter fuerit, non erat forte presbyter cùm id diceret Hieronymus; aut alium in sæculo habebat fratrem, quem nos ignoramus. Simili facilitate refellitur quod de Cynomyia de testimonio ex Deuteronomio accepto, item de vestibus sacerdotalibus dicitur: sunt enim hæc, & huiusmodi argumenta, quæ ea facilitate refelluntur qua etiam dicta sunt: imò potius indigna quæ tam sanctum ac eruditum opus, dignumque quod Hieronymo adscribatur, in dubium vertant. Potuit enim animaduertere postea non Cynomyiam, sed Cœnomyiam legendum esse, & testimonium quod putauit ex Deuteronomio acceptum, sumptum potius fuisse ex Esaia. Et quatenus ad sacerdotales vestes pertinet, de eis adhuc illum non scripsisse; propterea nullam de hoc libro mentionem egisse. Accedit ad sententiam nostram, quòd auctor mentionem non facit nisi de illis hæreticis qui ante Hieronymum vixerunt: vtputa de Arrianis, Eunomianis, Macedonianis, Nouatianis, Manichæis, Marcionitis, & similibus: & ex auctoribus testimonia non profert, nisi eorum quorum proferre solet ipse Hieronymus, cuiusmodi est Origenes, Lactantius, Hilarius, & Iosephus, cuius ἀρχαιολογίας vt Hieronymus alibi, libros nominat. Et (quod maxime me mouet) in Bethlehem auctorem horum Commentariorum degisse, ex nonagesimi quinti Psalmi expositione colligitur: Vt omittam Cõmentarios istos Hebraicæ Græcæque eruditionis splendoribus multis in locis illustratos: satisque ex illis apparere, eorum auctorem harum linguarum peritiam optime calluisse. Falsum præterea est, horum Commentariorum expositionem ab expositione D. Hieronymi alibi de Psalmis prodita, dissidere: variat enim interdum potius, non autem dissidet: Imò potius ex Commentario Psalmi 12. apparet, auctorem eadem prodidisse de illis versibus quos is Psalmus in Hebræo non habet, quod Hieronymus alibi prodidit. Et ex fine Psalmi quadragesimi constat, eadem auctorem tradere de partitione Psalterij, quæ Hieronymus ad Sophronium Epistola 134. prodat. Eodem modo legere principium Psalmi 21. quo Hieronymus alibi legat: & Psalmo 41. ad Deum fortem viuum, non ad Deum fontem viuum, similiter vt Hie-

ronymus,

ronymus, legere. Simili quoque modo legit in Psalmo 49. A domibus ἐλεφάντων eburneis, quod ille alibi eburneis, seu elephantinis dixit, & non à domibus grauibus. Item in Psalmo 123. legit, vt ipse Hieronymus alibi, Torrens pertransiit super animam nostram, & aquam ἀνυπόστατον, intolerabilem, seu quæ non subsistat, ex Aquila, Theodotione, & Symmacho: & in 131. ex χήρου factum esse χείρων id est, viduam: & in 145. Dominus σοφοῖ, id est, sapientes facit cæcos. Similiter ex veteri instrumento testimonia, vt Hieronymus profert, ex editione videlicet Septuaginta interpretum, vt est illud ex Genesi: Ipse obseruabit caput tuum, & tu obseruabis calcaneum eius: & ex Leuitico: Si incesseritis peruersi coram me, incedam & ego peruersus vobis: Et ex Cantico canticorum, Fratruelis, quod est Græce ἀδελφιδοῦς, vt Hieronymus alibi semper. Item ex Esaia: Ego Ciuitas firma, Ciuitas quæ oppugnatur: & ex Prouerbiis: Aquilo ventus durissimus, nomine autem dexter vocatur. Rursus ex Ecclesiastico: Beatus, qui in aures loquitur audientis, & cuncta alia similiter. Huius autem meæ sententiæ, ne temere quis inuentam eam existimet, auctorem habeo ipsummet Hieronymum, qui se Psalmos Septuaginta in conuentu fratrum, qui secum in Bethlehem Domino militabant, quotidie interpretari solitum, in libro secundo aduersus Rufinum his verbis prodit: Egone contra Septuaginta interpretes aliquid sum locutus, quos ante annos plurimos diligentissime emendatos meæ linguæ studiosis dedi? quos quotidie in conuentu fratrum edissero: quorum Psalmos iugi meditatione decanto? tam stultus eram vt quod in pueritia didici, senex obliuisci vellem? Vniuersi tractatus mei horum testimoniis texti sunt. Commentarii in duodecim Prophetas, & meam, & Septuaginta editionem edisserunt. Hactenus Hieronymus. Quod autem ex Hebraico Psalterium ipsum Hieronymus verterit, non solum ipse Hieronymus libro secundo aduersus Rufinum id attestatur, verum etiam multo illustrius, pleniusque in Epistola ad Sophronium id prodit. De qua re D. Augustinus Epistola 140. ad Audacem, ita scribit: Psalterium à S. Hieronymo translatum ex Hebræo non habeo. Nos autem non interpretati sumus, sed codicum Latinorum nonnullas mendositates ex Græcis exemplaribus emendauimus. Hoc autem illud esse creditur, quod in fine huius septimi voluminis positum fuit, & ita pro eo à cunctis Hebraicæ linguæ eruditis citatur.

UERON
M.7.8.

DIVI HIERONYMI PRESBYTERI IN COMMENTARIOS PSALMORVM PROOEMIVM.

PRoxime cum Origenis psalterium, quod enchiridion ille vocabat, strictis & necessarijs interpretationibus annotatum, in commune legeremus: simul vterque deprehendimus, nonnulla eum vel perstrinxisse leuiter, vel intacta penitus reliquisse; de quibus in alio opere latissime disputauit: quo scilicet, non putaret rem magnam breui sermone concludere. Igitur pro familiaritate, quæ inter nos est, studiose & sedule postulasti, vt quæcunque mihi digna memoria videbantur, signis quibusdam potius quam interpretationibus adnotarem. Et quod solent hi facere, qui in breui tabella terrarum & vrbium situs pingunt, & latissimas regiones in modico spatio conantur ostendere: ita in psalterij opere latissimo quasi præteriens aliqua perstringerem, vt ex paucis quæ tetigissem, intelligantur & cætera quæ omissa sunt, quam vim habeant atque rationem. Non quod putem à me posse dici quæ ille præterijt: sed quod ea quæ in tomis vel homilijs ipse disseruit, vel ego digna arbitror lectione, in hunc angustum commentariolum referam. Psalterium Græcum est, & Latine organum dicitur, quod Hebræi נבל nebel vocant. Psalmus dicitur, eo quod à psalterio nomen acceperit, vel pro psallendo. Quamuis Dauid omnes psalmos cantasset, tamen omnes psalmi in persona Christi pertinent: & qui prætitulati esse non videntur, apud Hebræos pro vno psalmo habentur. Nam per titulum intelligitur vniuscuiusque psalmi intellectus. Quid est titulus, nisi clauis? Vt ita dixerim in domum non ingreditur nisi per clauem: ita & vniuscuiusque psalmi intellectus per clauem, hoc est, per titulum intelligitur, in cuius persona cantatur: aut in persona Christi, aut in persona ecclesiæ, aut in persona prophetæ.

LIBER COMMENTARIORVM D. HIERONYMI PRESBYTERI IN PSALTERIVM.

PSALM. I.

BEatus vir qui non abiit in consilio impiorum.] Quidam dicunt hunc psalmũ quasi præfationem esse spiritus sancti, & ideo titulum non habere. Alij in eo quòd primus sit ordinis sui habere principium, & πολυστιχίαν esse vitium, eum primum dicere, ante quem nullus sit. Aliter. Apud Hebræos & primus, & secundus vnus est psalmus: quod in apostolorum quoque Actibus comprobatur. Denique quia à beatitudine cœperat, in beatitudine desinit, dicẽs: Beati omnes qui confidunt in eum. Aliter. Beatus qui non cogitauit, non fecit, non docuit mala. Aliter. Beatus qui non est Iudæus, gentilis, hæreticus. Aliter: Tertullianus in libro de spectaculis, asserit hunc psalmum & de Ioseph posse intelligi, qui corpus domini sepeliuit, & de his qui ad spectacula gentium non conueniunt.

Iob 31.

b ¶ *Et in via peccatorum non stetit.*] Non dixit, & in via peccatorum non ambulauit: Hoc quippe impossibile est: quia nullus absque peccato, nec si vnius quidem horæ fuerit vita eius: nullum sine peccato dicit, sed in via peccatorum non stetit: hoc est, qui non perseuerauit in delicto, sed per pœnitentiam ad meliora conuersus est.

Hier. 13. d.

c ¶ *Et in cathedra pestilentiæ non sedit.*] Pro pestilentibus in Hebræo delusores habet: quod scilicet omnes discipulos peruersus doctor illudat. Vnde Hieremias: *Non sedi*, ait, *in consilio ludentium.*

d ¶ *Sed in lege domini voluntas eius*] Tribus duo retulit, vt habeat voluntatem, & voluntati iungat & studium.

e ¶ *Et in lege eius meditabitur die ac nocte.*] Meditatio legis est, non solum in legendis scripturis, sed etiam in his quæ scripta sunt faciendis. Iustus igitur siue manducat, siue bibit, siue dormit, in nomine domini omnia faciens, meditatur legem eius die ac nocte.

Prou. 3. c.

f ¶ *Et erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum.* Pro plantatum, transplantatum Aquila transtulit. Lignum autem, cui vir beatus comparatur, sapientiam puto: de qua & Salomon loquitur: *Lignum vitæ est his qui sequuntur eam.* Sapientia autem per Apostolum Christus Dei filius declaratur. *Christum*, ait, *Dei virtutem & Dei sapientiam*: hoc est, Christo filio Dei, conformis vtique factus corpori gloriæ eius.

1. Cor. 1. d.

PSALMVS I.

BEatus vir qui non abijt in consilio impiorum. [b] Et in viâ peccatorum non stetit. [c] Et in cathedra pestilentiæ non sedit. [d] Sed in lege domini voluntas eius: [e] & in lege eius meditabitur die ac nocte. [f] Et erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum. [g] Quod fructum suum dabit in tempore suo. [h] Et folium eius non decidet: [i] & omnia quæcunque fecerit, prosperabuntur. [k] Non sic impij, non sic: sed tanquam puluis, [l] quem proijcit ventus à facie terræ.

[a] Ideo

g ¶ *Quod fructum suum dabit in tempore suo.*] Dabit enim fructum non quocumque tempore, sed præscripto: illo scilicet, cum deuictis potestatibus principatibusque tradiderit regnum Deo patri, conformatus claritati corporis sui. Quod autem se arborem dominus dici voluit, ait: *Aut facite arborem bonam & fructum eius bonum.*

1. Cor. 15. c

Matt. 12. c

h ¶ *Et folium eius non decidet.*] Verba doctrinæ quæ ad salutem gentibus proficiunt, iuxta illud Apocalypsis: *Et folia ligni huius ad sanitatem gentium.*

Luc. 23. c

Apoc. 22. a

i ¶ *Et omnia quæcunque fecerit, prosperabuntur.*] Iudæi hunc psalmum dictum esse existimant de Iosia: quod solus inter prophanos reges, non abierit in consilio impiorum, sed sequutus sit legem Dei, Verum hoc quod modo lectum est, & omnia quæcunque faciet, prosperabuntur: non solum de Iosia, sed de nullo sanctorum accipi potest: nisi fortè in futuro seculo. Melius igitur de eo intelligimus homine, qui à Saluatore nostro assumptus est atque saluatus. non quo alium assumpsisse, alium assumptum esse testemur, sed quo vnus atque idem filius Dei & filius hominis, qui ante sæcula verbum semper fuit, ipse postea & carnem est dignatus assumere.

k ¶ *Non sic impii, &c.*] Id quod secundo dicitur, non sic, in Hebræis voluminibus non habetur: sed ne in ipsis quidem Lxx. interpretibus. Nam in exemplis Origenis in Cæsariensi bibliotheca legens, semel tantum scriptum repeti. Inter impium & peccatorem hoc interest, qui impius est, negat Deum: qui peccator est, confitetur & peccat. Sicut iustus vir comparatur ligno, sic ignis comparatur puluери. Qui iustus est, ligno paradisi comparatur: qui autem impius est, puluери comparatur.

l ¶ *Quem proiicit ventus à facie terræ.*] Puluis licet de terra sit, tamen desiuit esse terra. Tam infelix erit impius, vt nec terrenus quidem sit puluis. Videtur quidem habere terræ substantiam, sed habet suam substantiam: nihil habet solidum, sed quod

habet, ad pœnam habet. Huc illucq; dispergitur, nunquam in vno loco est: quocunque ventus traxerit, illuc eius impetus dirigitur. Sic & impius, qui semel Deum negauerit: quocunque illum aura diaboli traxerit, illuc errore perducitur.

a ¶ *Ideo non resurgunt impii in iudicio.*] Non dixit quia non resurgant, sed quia in iudicio non resurgant: iam enim de his præiudicatum est.

b ¶ *Neque peccatores in consilio iustorum.*] Si non resurgunt peccatores in consilio iustorum, diuersa est peccatorum iustorumque resurrectio.

c ¶ *Quia cognoscit dominus viam iustorum.*] Nihil aliud cognoscit dominus, nisi quod notitia eius dignum est. Cognoscit quippe dominus eos qui eius sunt; & si quis nescit, nescietur. Et ad peccatores dicitur: *Discedite à me operarii iniquitatis, non noui vos.* Viã a. iustorum illum puto esse qui loquitur: *Ego sum via.* De quo & prophetа dicit: *Videte quæ sit via bona.*

d ¶ *Et iter impiorum peribit.*] Quã clementer, non impij peribunt, sed impietas.

PSALMVS II.

Quare fremuerunt gentes, &c.] Audacis est hunc psalmum interpretari velle post Petrũ: imo de eo sentire aliud quàm in Actibus apostolorum dixerit Petrus.

f ¶ *Astiterunt reges terræ*, &c.] Non solum Herodes rex, sed etiam illi reges aduersus dominum cõstiterunt, quorum regna ei in puncto temporis diabolus ostendit.

g ¶ *Dirumpamus vincula eorum.*] Quatuor præcedentes versus, vel angeli vel prophetæ sunt loquuti: mirantes quare humana temeritas aduersus Dei filium consurrexerit. A quinto autem versiculo dominus ipse respondet, cohortans populum gentilium, & omnes qui ibi ex Iudæis crediturí sunt, vt legalia vincula dissoluant, & graue onus legis abijciant: quod non potuerunt portare patres eorum, sed iequantur eum, cuius iugum suaue est, & onus leue.

h ¶ *Qui habitat in cœlis, irridebit eos.*] Per humanæ sermocinationis exempla, affectus Dei discimus: nõ quod ille quempiam derideat, sed quod nos derisu digna faciamus.

i ¶ Et *dominus subsannabit eos.*] Subsannatio propriè rugata fronte & contracto naso exprimitur. Absit itaque hoc, nos de Deo corporaliter existimare, quod etiam in grauibus viris quidam reprehensione dignum arbitrantur.

k ¶ *Tunc loquetur ad eos in ira sua.*] De ira Dei & Lactantius librum pulcherrimum scripsit, & ipse Origenes creberrimè disputat, non tam iram esse quàm necessariam correptionem, vt patris in filium, medici in ægrotum, magistri in discipulum. Ira autem patientibus videri potest: non quod Deus emendet iratus.

l ¶ *Et in furore suo conturbabit eos.*] Sicut in epistola ad Romanos: *Reuelatur*, inquit, *ira Dei*, vt qui eam venturam intelligunt, studeant deuitare: ita & in præsenti loco benigne, non ait puniet, sed turbabit, vt absque pœnis qui turbatus est corrigatur.

m ¶ *Ego autem.*] Vox Christi.

n ¶ *Constitutus sum rex.*] Pro parte carnis dicitur.

o ¶ *Ab eo.*] Deo patre.

p ¶ *Super Sion:*] Id est, super ecclesiam. Sion specula vitæ interpretatur.

q ¶ *Montem sanctũ eius.*] Mons est ecclesia, vel ipse Christus, vt illud: *Et erit in nouissimis diebus præparatus mons domus domini in vertice montium.*

r ¶ *Prædicans præceptum domini.*] Hoc est, doctrinam euangelij.

s ¶ *Dominus dixit ad me, filius meus es tu: ego hodie genui te.*] Ipse Christus est heri & hodie, & in æternum. Rectè autem ei qui natus est in tempore dicitur.

t ¶ *Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam.* Acsi dicat: dum Iudæi te noluerunt recipere, omnes gentes tibi venient in hæreditatem.

u ¶ *Reges eos in virga ferrea.*] In dura disciplina Romanorum. Vel per virgam ferream, disciplina intolerabilis: quia corda illorum tortuosa erant.

x ¶ *Tanquam vas figuli confringes eos.*] Vas figuli antequam infestam fuerit obduratum, si dissipetur, reformabile est. Lege Hieremiam. Si autem semel teste fracta fuerit, nequaquam in integrum compingi potest. Vel: *quæ apud homines impossibilia sunt, apud Deum sunt possibilia.* Fugulus, Christus: vas, homo, vt est illud: *Sicut vas in manu figuli, sic vos in manu mea, dicit dominus.* Aliter: Confingitur in pœnitentia hic: vel in die iudicij in ignem.

y ¶ *Nunc reges intelligite.*] Reges sæculi omnes, vel reges sancti apostoli, intelligite ista supra dicta.

z ¶ *Erudimini.*] hoc est, vosmetipsos, vel alios.

a ¶ *Qui iudicatis terram.*] Sanctam ecclesiam.

b ¶ *Seruite domino in timore.*] Timore dixit, vt elationem eis tolleret: quia reges eos appellarat.

c ¶ *Et exultate ei.* Vt eos iterum confortaret, vt illud: *Gaudete & exultate.*

d ¶ *Cum tremore.*] Vt cum tremore essent, id est, tremore corporis, & timore animæ.

e ¶ *Apprehendite disciplinam*, &c.] Pro eo quod in Græco dicitur ἀπολάβετε παιδείας. in Hebræo legitur נשקו־בר naskubar, quod interpretari potest, adorare filium. Apertissima itaque de Christo prophetia, & ordo præcepti, adorate filium: ne forte irascatur dominus, hoc est, pater.

f ¶ *Et pereatis de via iusta.*] Iudæis qui noluerunt adorare filium iratus est dominus, & perierunt de via recta. Via iusti vel recta Christus est. In via sumus, quando mandata Dei implemus. De via perimus, quando ab eis declinamus.

g ¶ *In breui ira eius.*] Hoc est, in exitu vniuscuiusque hominis Vel breui ira in die iudicij, vt illud: *Cum enim dixerint homines, pax & securitas: tunc veniet eis repentinus interitus.*

h ¶ *Beati omnes qui confidunt in eum.*] Non in hominibus, neque in semetipsis, sed in Deum. Iste psalmus, vt præfati sumus, in beatitudinem terminatur, vnde superior incipit, & ideo apud Hebræos pro vno habentur.

i ¶ *Psalmus Dauid, quando fugit à facie Absalom filii sui.*] Iste psalmus posterior est sequentibus plurimis: qui ad Sauli videntur historiam pertinere. Antè liquidem Dauid à Saul est passus insidias, quàm Absalom aduersus eum arma corriperet. Sed quia propositum ei erat, vt non tantum de se referret quæ passus est, quàm vt per exemplum sui omnes homines institueret: ideo primis secunda præposuit, vt tentationum ordinem doceat. Siquidem ante propter peccata corripimur, & postea propter virtutem probamur. In Dauid vero tentationum ordo mutatus est. Sub Saul persecutione, innocens fuit: sub Absalom manifestissimè criminis reus tenebatur Vria interfecto. Lege quinquagesimi psalmi titulum, & intelliges eum iuxta ordinem priorem esse quàm tertium.

PSALMVS III.

Domine quid multiplicati sunt qui tribulant me, &c.] Potest hic psalmus & ad Dauid, & ad Christum, & per eum ad omnes sanctos pertinere.

a ¶ *Exaudiuit me de monte sancto suo.*] Montem sanctum puto vnigenitum esse filium Dei, ad quem in nouissimis diebus populi confluituri sunt: Esaia & Michea hoc ipsum vaticinantibus. Sed & de ecclesia intelligitur: quia non potest ciuitas abscondi super montem posita.

c ¶ *Ego dormiui & soporatus sum, &c.*] Quasi sonus, inquit, & locus eius persecutio fuit.

c ¶ *Non timebo millia populi circundantis me.*] Et Dauid potest hoc de Absalom & exercitu eius dicere, & dominus de Iudæis frementibus aduersum se & clamantibus: *Tolle, tolle, crucifige eum.*

d ¶ *Quoniam tu percussisti omnes aduersantes mihi sine causa.*] Percutit dominus & vineas alienigenarum in grandine, & Saluator qui pro nobis factus est omnia, percussus à patre scribitur. *Percutiam pastorem, & oues dispergentur.* Pro sine causa autem, maxillam legitur in Hebræo, id est, לחי lechi. Et quia maxillam præmiserat, consequenter infertur.

e ¶ *Dentes peccatorum contriuisti.*] Respondeant ergo amici solius historiæ: quo modo Deus maxillam percutiet, & confringat dentes peccatorum pugilum cõtra se more certantium. Dentes peccatorum contriuisti. Principes Iudæorum: dentes vel hereticidoctores, vel verba ipsorum.

f ¶ *Domini est salus.*] Hoc est, non ab homine, sed à Deo. Ipse solus potest, & per ipsum à morte in vitam transire.

g ¶ *Et super populum tuum.*] Hoc est, populum Christianum.

h ¶ *Benedictio tua.*] Populo credentium benedictionem infundit: transmittens eis spiritum sanctum: vel in futuro quando dicturus erit: *Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi.*

i ¶ *In finem in carminibus; psalmus Dauid.*] In finem, id est, in Christo, *Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti. In carminibus*, hoc est, in laudibus. *Psalmus Dauid*, hoc est, laus Christi.

PSALMVS IV.

CVm inuocarem, exaudiuit me Deus iustitiæ meæ.] Incongruum est hoc de Dauid accipere: vt qui in superiori psalmo propter occisionem Uriæ penè est interfectus à filio, nunc audeat dicere: Exaudiuit me Deus iustitiæ meæ. Totus itaque psalmus ad Christum & per Christum ad iustos referendum est. Horum simile quid etiam Iacob locutus est, dicens: Exaudiet me cras iustitia mea.

l ¶ *In tribulatione mea dilatasti mihi, &c.*] Licet mihi auxilium tuleris, & in tribulatione mea dilatasti mihi: tamen ego misericordia tua semper indigeo.

m ¶ *Vt quid diligitis vanitatem & quæritis mendacium.*] Diapsalma. Verbum סלה sela, Lxx. interpretes. Symmachus & Theodotio, diapsalma transtulerunt. Aquila verò, semper: & puto musici cuiusdam soni esse signaculum, aut certe perpetuitatem eorum quæ prædicta sunt indicari, vt vbicumque sela, hoc est, diapsalma siue semper apponitur: ibi sciamus non tantum ad præsens tempus, verum ad æternum, vel quæ sequuntur vel quæ præcesserint pertinere.

n ¶ *Quæ dicitis in cordibus vestris, &c.*] Quod in die cogitando peccatis, nocte expiate per lacrymas.

o ¶ *Sacrificate sacrificium iustitiæ, &c.*] Sacrificium Deo immolate iustitiam, & consequenter sperabitis in domino.

p ¶ *Signatum est super nos lumen vultus tui domine.*] In cuius facie lumen domini signatum est: iste reuelata facie gloriam domini contemplatur. Tale signum & in gementium frontibus in libro Ezechielis prophetæ notari dominus præcepit.

q ¶ *A fructu frumenti & vini eorum repleti sunt.*] Id quod in plurimis codicibus inuenitur, & olei eorum, cum vetustum Origenis exemplum psalterij reuoluerem, quod ipsius manu fuerat emendatum: nec in Hebræo, nec in cæteris editionibus, nec apud ipsos Lxx. interpretes reperi.

r ¶ *In finem pro ea quæ hæreditatem consequitur, psalmus Dauid.*] De ecclesia quæ in fine & consummatione mundi hæreditatem consequutura est vniuersis nationibus Christo credentibus, psalmus iste contexitur. Denique & ex persona eius oratio ad dominum dirigitur.

PSALMVS V.

VErba mea auribus percipe domine.] Nullus habet hanc fiduciam nisi ecclesia. Qui peccator est, non est ausus dicere: Verba mea auribus percipe domine: qui irascitur & maledicit, non est ausus dicere: Verba mea auribus percipe domine: sed optat vt Deus claudat aures suas.

t ¶ *Intellige clamorem meum.*] Clamor in scripturis non vocis, sed cordis est. Denique ad Moysen dicitur: *Quid clamas ad me?* cum Moyses ante non clamasset. *Intellige clamorem meum.* Et Apostolus: *Clamantes in cordibus nostris, abba pater.* Vtique qui clamat, non in corde clamat, sed in lingua clamat. Et quomodo dicit Apostolus, clamantes in cordibus nostris? Quando igitur gemitus noster, & conscientia deprecatur, istum clamorem intelligit Deus. Vnde dicit & Hieremias: *Non fileat pupilla oculi mei.* Videte quid dicat: *Nõ taceat pupilla oculi mei*: aliquãdo pupilla oculi clamat ad Deum. Vtiq; li clamat, lingua clamat, nõ pupilla oculi. Sed quò modo clamamus in cordibus nostris, quãdo cũ gemitu dominum deprecamur: sic quando lacrymas ad Deũ fundimus, eo tempore pupilla oculi nostri clamat ad dominum.

u ¶ *Rex meus & Deus meus*, &c.] Ille vere ausus est dicere, rex meus & Deus meus, cui non regnat peccatum in mortali corpore. Rex meus & Deus meus: quia regnas in me, & non regnat peccatum: propterea Deus meus es. Tu es Deus meus: quia nõ est vẽter Deus meus: quia nõ est aurũ Deus meus: quia nõ est libido Deus meus. Quoniã tu virtus es, & ego cupio habere virtutes: propterea tu es Deus meus, hoc est virtus mea.

x ¶ *Mane exaudies*, &c.] Quidam simplicius interpretantur: hoc est, exurgo diluculò ad orandum & deprecor te. Et quæ est ista interpretatio, qua dicitur: mane nos exaudit, vespere non exaudit, media nocte non exaudit. Sed videte quid dicat: Quamdiu in tenebris erroris sum, non me exaudit. Quando verò sol iustitiæ venerit in corde meo, tunc me exaudit: mane exaudies vocem meam, non dixit tertia hora: non dixit, sexta hora: non dixit, plena luce, sed videte quid dicat: Mane, statim vt tenebræ fugere cœperint exaudis: statim in principio boni operis me exaudis: non quæris finem meum. Est enim meum velle, tuum perficere.

y ¶ *Mane astabo tibi.*] Videte ordinem: mane, non vespere: non in tenebris, sed mane. *Mane astabo tibi*: stabo constanter & imitabor Moysen. *Mane astabo tibi*: tibi astabo, non alijs. Cum autem

tem mane fuerit & ſtetero, & tibi ſtetero: tunc merebor te videre.

a ¶ *Et videbo.*] Subauditur, te videbo. Multi malè legunt, & dicunt: καὶ ὑπόψομαι: ſed ſciamus errorem eſſe: ſic dicitur, καὶ ὑπόψομαι: hoc eſt, videbo, vt ſit ordo, quem diximus: incipiente luce virtutum in anima mea, quando ſtare tibi cœpero, non ſedere, non iacere, ſed ſtare, & ſtatues ſupra petram pedes meos: tunc per iſtos gradus merebor te videre.

b ¶ *Quoniam tu es Deus non volens iniquitatem.*] Propterea non me exaudies plena luce, ſed mane: quoniam non vis Deus iniquitatem. Cum enim recedere cœpero ab iniquitate, ſtatim merebor exauditionem tuam.

c ¶ *Neque habitabit iuxta te malignus.*] Quando aliquis recedit à nobis, qui malus eſt, gratulemur: hoc in nobis fit quod factum eſt & in domino. Videte enim quid dicat ſpiritus ſanctus: *Neque habitabit iuxta te malignus.* Quæ enim communicatio luci & tenebris? Qui conſenſus Chriſto & Belial? 2. Cor. 6. c

Quando ergo recedunt aliqui ex nobis: dicamus & nos: *Exierunt ex nobis, ſed non fuerunt ex nobis. Si enim fuiſſent ex nobis, manſiſſent vtique nobiſcum.* Dicitur ad Deum: *Non habitabit iuxta te malignus.* Si enim Deus ignis eſt, & ignis conſumens, quicunque ſtipula eſt, quicunque lignum eſt, fugit ab igne ne conſumatur ab igne. 1. Ioan. 11. c

d ¶ *Neque permanebunt iniuſti ante oculos tuos.*] Quando dicitur, neque permanebunt, oſtenditur quod aliquando manſerint. Manſerunt autem aliquando iniuſti ante oculos Dei: manſerunt Deo expectante pœnitentiam ipſorum: ſed quoniam permanſerunt iniuſti, propterea nõ permanſerũt ante oculos Dei. Deut. 4. d

e ¶ *Odiſti omnes qui operantur iniquitatem.*] Infelix eſt, quem odit Deus. Quis eſt ille quem odit Deus? Qui operatur iniquitatẽ. Si enim omnes peccamus, & quicunque peccat, odio habetur à Deo. ergo odio habemur à domino. Si autem odio habemur à domino, quo modo gratia ſaluati ſumus? *Odiſti omnes qui operantur iniquitatem.* Non dixit, qui operati ſunt iniquitatem: ſed, qui operantur iniquitatem. Qui perſeuerant in peccato, illi odio habentur à domino: qui autem dimiſerunt, illi amantur à domino.

f ¶ *Perdes omnes qui loquuntur mendacium.*] Rem nouam video: Qui malum operatur, odio habetur: qui mentitur, perit. Videamus quid ſit plus, odio haberi à domino, an perire. Infelix quidem eſt qui odio habetur à domino: ſed adhuc viuit. Qui autem loquitur mendacium & perit, iam eſſe deſiſtit. Ergo infelicior eſt qui mendacium loquitur, quàm ille qui operatur iniquitatem. Qui enim operatur iniquitatem, odio habetur: qui autem loquitur mendacium, perit. *Os enim quod mentitur, occidit animam.* Et quo modo ſcriptum eſt: vt ſit *Deus verax, omnis autem homo mendax.* Si autem quicunque loquitur mendacium, iam perit & occidit animam ſuam: omnes autem mẽtimur. ergo omnes peribimus? Hoc autem quod dicit: Perdes omnes qui loquuntur mendacium, & ex cõſequentibus pſalmi, & ex ipſo ordine intelligere poſſumus, quia de hæreticis dicit: Qui enim operatur iniquitatem, ſuam tantum animam occidit: qui autem hæreticus eſt, & loquitur mendacium, tot occidit homines quot ſeduxerit. Sap. 1. e Rom. 3. a

g ¶ *Virum ſanguinum & doloſum abominabitur dominus.*] Vir ſanguinum, omnis hæreticus eſt: quotidie animarum ſanguinem fundit. Rectè dixit doloſum, & homicida eſt & doloſus.

h ¶ *Ego autem in multitudine miſericordiæ tuæ, introibo in domum tuam.* Illi in iniquitate ſua egrediuntur de domo tua: ego in tua miſericordia ingrediar in domum tuam. Introibo in domum tuam, quæ eſt eccleſia.

i ¶ *Adorabo ad templum ſanctum tuum in timore tuo.*] Ipſa eſt domus quæ & templum.

k ¶ *Domine deduc me in tua iuſtitia.*] Ego autem cupio intrare in domum tuam, & volo intrare per viam tuam rectam: ſed quoniã continuata ſemitis ſcandala ponunt inimici mei, & mihi in domũ tuã ire cupienti, laqueos ponũt in itinere: propterea quæſo te, vt tu dirigas pedes meos vſq; ad finem. Meum eſt pedes ponere in via tua: tuum eſt corrigere greſſus meos.

l ¶ *Propter inimicos meos*, &c.] Hoc eſt, viam tuam rectam fac propter inimicos meos, qui inſidiantur mihi. Quæ eſt autem iſta via? Lectio ſcripturarum: hoc eſt, ne in ſcripturis tuis per quas ingredi cupio in eccleſiam tuam corruam. Omnis enim qui male intelligit ſcripturas, in via Dei corruit.

m ¶ *Quoniam non eſt in ore eorum veritas.*] Deſcribuntur hæretici, deſcribitur vir ſanguinarius & doloſus, quem abominabitur dominus. Non eſt in ore eorum veritas. Non habent Chriſtum veritatem in ore ſuo: quia nec in corde habent.

n ¶ *Cor eorum vanum eſt.*] Melius habetur in Hebræo: חוֹבָם cirbom. Vere enim inſidiatur cor hæreticorum omnibus quos decipit.

o ¶ *Sepulchrum patens eſt guttur eorum.*] Infelices ſunt hæretici, qui ſepulcra ſunt dealbata, plena oſſibus mortuorum. Sepulcrum patens eſt guttur eorum, Arius, Eunomius, & cæteri hæretici linguas ſagittas habent: fauces ſuas ſepulcrum habent. Sepulcrum patens eſt guttur eorum. Et rectè dixit, patens. Quandocunque enim vult aliquis deceptus intrare, paratus eſt hæreticus, & ſuſcipit. Nunquam hæretici claudunt os ſuum, ſed ſemper aperiunt os ſuum.

p ¶ *Linguis ſuis doloſe agebant.*] Aliud in corde tenebant, aliud in ſermone pollicebantur. Pietatem loquebantur, & impietatem celabant. Chriſtum loquuntur, & occultant antichriſtum. Sciunt enim quod nemo poſſit induci, ſi proferant antichriſtum. Lucem præferunt, vt celent tenebras, vt per lucem ducant ad tenebras.

q ¶ *Iudica illos Deus.*] Sciunt te iudicem: ſciunt te reſpicere res humanas. Qui iudicaturus in fine es, etiam in præſenti iudica. Qui generaliter iudicaturus es, nunc ex parte iudica. Qui patrem ſentire nolunt, ſentiant iudicem. Iudica illos Deus. Quare: Qua de cauſa? Sequitur.

r ¶ *Decidant à cogitationibus ſuis.*] Si enim in præſenti reddideris illis quod merentur, incipiunt recedere à malis cogitationibus ſuis: quamdiu te iudicem non ſentiunt, non timent. Decidant à cogitationibus ſuis. Egregie dixit, à cogitationibus ſuis. Quotidie enim hæretici immutant dogmata ſua. Denique ſi vir eccleſiaſticus de ſcripturis eruditus contenderit cõtra eos, & ſcripturis ſanctis coarguerit eos, ſtatim requirunt, quo modo aliud nouum dogma reperiant. Non quærunt quo modo ſaluentur, ſed quo modo ſuperent. Propterea nunc dixit: Decidant à cogitationibus ſuis, & te habeant vnam cogitationem.

ſ ¶ *Secundum multitudinem impietatum eorum expelle eos.*] Non dixit, vnde eos expellat: de cœlo eos expellat, de terra eos expellat. Vnde eos expellat, ſcriptura non dicit: ſed ὑπερβατὸν eſt, & ὕστερον πρότερον. Debemus ergo legere: Secundum multitudinem impietatum eorum expelle eos. Quod dicit, hoc eſt: ab impietatibus ſuis multis propter tuam miſericordiam expelle eos: hoc eſt, non ſint in multis impietatibus ſuis. Poteſt & aliter interpretari: Quoniam plurimum impii fuerunt: & noluerunt decidere à cogitationibus ſuis: & impietates impietatibus augent, & quotidie congregant, & plures habent impietates: propterea expelle eos. Vnde? Ab ea quæ hæreditatem conſequitur. Tu expelle eos inde: vt quoniam fidem non habent eccleſiæ, verſentur in ea.

t ¶ *Quoniam irritauerunt te domine.*] Tu domine per naturam dulcis es: ſed quicunque peccatores ſunt & hæretici, naturam tuæ dulcedinis vitio ſuo vertunt in amaritudinem.

u ¶ *Et lætentur omnes qui ſperant in te.*] Illi pereant, & eccleſiaſtici lætentur.

x ¶ *In æternum exultabunt.*] Hic in æternum, non de præſenti

ſæculo

sæculo debemus dicere, sed de futuro. Denique non dixit, in sæculo exultant, sed exultabunt, de futuro dicitur. Hic enim tristitia est, ibi verò lætitia. Hæretici in præsenti rident, sed in futuro lugebunt. Nos vero in præsenti lugemus, vt in futuro rideamus. In æternum exultabunt. Quæ erit exultatio sanctorum virorum:

b ¶ *Et in habitabis in eis.*] Felices eruntqui Christum hospitem habere merebuntur: felices qui tabernaculum Christi erunt.

b ¶ *Et gloriabuntur in te omnes qui diligunt nomen tuum.*] Quicunque diligit Deum, gloriabitur in domino. Qui diligunt. Non dixit: qui timent, sed qui diligunt. Vbicunque enim timor est, ibi non est dilectio. *Perfecta* quippe *dilectio foras mittit timorem.* Quicunque enim diligunt nomen domini, illi gloriabuntur. Gloriabuntur, Futura est beatitudo nostra: totum quod promittitur, de futuro est. Alij regnent, alij possideant, alij glorientur. Nos hic simus miseri, vt postea felices simus. Sequamur Christum dominum nostrum: *Qui dicit se in Christo credere, debet quomodo ille ambulauit, & ipse sic ambulare.* Christus Dei filius non venit vt ministraretur, sed vt ministraret. Non venit vt imperaret, sed vt seruiret. Non venit vt lauarentur illi pedes, sed vt lauaret pedes discipulorum. Non venit vt cæderet, sed vt cæderetur. Non dedit alapam, sed accepit. Non crucifixit, sed crucifixus est. Non alios occidit, sed ipse passus est. Pauper fuit, vt nos diuites faceret. Ille accepit pro nobis plagam, vt nos verberati non doleremus.

Quotiensunque cædimur, præbeamus maxillam, dorsum opponamus, imitemur Christum. Qui cæditur, Christum imitatur: qui cædit, antichristum. Hoc totum quare dico? Vt in præsenti sæculo quod sustinemus, pro Christo glorificemus nomen domini. Dum loquimur, dum ambulamus, repentè subtrahimur. Ego ipse qui vobis hodie loquor: die crastina quid de me futurum sit, nescio. Si venerit leui febricula, vbi est ista vox: Vbi est superbia: Repente vertitur in cinerem.

Quid gloriatur terra & cinis? Secundum corporis naturam terra & cinis sumus. *Terra es & in terram ibis*: & terra gloriatur contra factorem suum. Sequitur:

c ¶ *Quoniam tu benedices iusto.*] In futurum ergo differtur beatitudo.

d ¶ *Domine vt scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos.*] Apud sæculum aliud est scutum, aliud corona: apud Deum vero ipse est scutum, ipse est & corona: quasi scutum protegit, quasi Deus coronat. Ipse est scutum nostrum, ipse est & corona nostra, & ob hoc dicit: Domine vt scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos. Proexisti nos scuto tuo, & protectio tua corona nostra fuit, h.e. corona nostra scutū tuū fuit, i.e. nostra victoria. Corona n. victoria interpretatur. Gratias agamus Deo, & deprecemur illū, vt in bona voluntate sua ipse sit scutum, & corona nostra, vt nunquam recedamus ab eo, vt sequamur illum, & dicamus cum Hieremia: Et post te subsequens non laboraui. *Domine vt scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos.* Scuto protegimur, & cum protecti fuerimus, coronamur.

e ¶ *In finem pro carminibus pro octaua, psalmus Dauid.*] Iste & vndecimus psalmus, pro octaua inscriptionem habent, resurrectionis & pœnitentiæ ac per hoc salutis nostræ mysterium cõtinentes. In quo humanum genus postulat, vt corrigamur quidem & iudicemur à Deo, sed non in ira & in furore eius. Longum est de sacramento huius numeri plura exempla reuocare. Octo animæ ingressæ sunt in arcam Noe, quæ in diluuio saluatæ sunt. Octauus filius Iesse Dauid fuit: qui & despicitur à patre, & à Deo solus eligitur. Octauo die circunciduntur primogenita, & immunda esse desistunt. Zacharias quoque pater Ioannis octaua die circuncisionis filij sui loquitur. Et post dies octo, siue sex (vtrumque enim in diuersis euangelistis legitur) dominus transformatur in mõte, vt sic octonarius in sexto numero contineatur: quo modo nunc in sexto psalmo inscriptio ponitur ogdoadis.

G
Gen. 17. b
Luc. 1. f
Matt. 17. a
Marc. 9. a

PSALMVS VI.

DOmine ne in furore tuo arguas me, &c.] Pœnitentiæ psalmus est, & non emendari refutat & corripi: sed in furore & in ira, quia infirmus sit, & turbata sint ossa eius. Et aliquando prius furor est, & postea ira: sed maximè vnum est. Tamen furor in præsenti, ira in futuro.

a & inhabitabis in eis. h Et gloriabuntur in te omnes qui diligunt nomen tuum: c quoniam tu benedices iusto. d Domine vt scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos.

e ¶ In finem pro carminibus pro octaua, psalmus Dauid.

PSALMVS VI.

DOmine ne in furore tuo arguas me: neque in ira tua corripias me. g Miserere mei domine, h quoniam infirmus sum: sana me domine, i quoniam conturbata sunt ossa mea. k Anima mea turbata est valde: l & tu domine vsquequo? m Conuertere domine, & eripe animam meam: saluum me fac propter misericordiam tuam. n Quoniam non est in morte qui memor sit tui: o in inferno autem quis confitebitur tibi? p Laboraui in gemitu meo: q lauabo per singulas noctes lectum meũ: r lacrymis meis stratum meũ rigabo. s Turbatus est à furore oculus meus: t inueteraui inter omnes inimicos meos. u Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem: quoniã exaudiuit dominus vocẽ fletus mei. Exaudiuit dominus deprecationẽ meã: dominus orationẽ meam susceþit. Erubescant & conturbentur vehementer omnes inimici

g ¶ *Miserere mei domine.*] Vox ecclesiæ: Miserere mei, quia miser sum. Et ipse misericordiam Dei inuenit, qui se miserum confitetur.

h ¶ *Quoniam infirmus sum, &c.*] Ac si dicat: Infirmus sum pro peccato: sana me, quia medicus es. Ego sum ægrotus, tu es medicus. Ego habeo infirmitatem, tu habes sanitatem. Ego sum infirmus per peccatum, tu sana per misericordiam.

i ¶ *Quoniam conturbata sunt omnia ossa mea.*] Ac si dicat: omnes virtutes quæ ossa appellauit, in primo homine transgressus sum, siue perdidi.

k ¶ *Anima mea exinde turbata est.*] Per pœnitentiam, vt emendemur.

l ¶ *Et tu domine vsquequo?*] Subauditur, vsquequo animã meã quę est cõturbata vehemẽter, non eripis, nõ corrigis, nõ emendas?

m ¶ *Conuertere domine & eripe animam meam.*] Nisi animam nostram ante conuerterit, non eam poteſt eruere de periculo. Vel illud: Domine qui auertisti vultum tuum à nobis, conuertere, & nos videre dignare, & erue animam nostram.

H

n ¶ *Quoniam non est in morte qui memor sit tui.*] Non enim mortui laudabunt te domine: sed nos qui viuentes sumus: quia non est Deus mortuorum, sed viuorum. *Psal. 113. d*

o ¶ *In inferno autem quis confitebitur tibi?*] Non pro impossibili, sed pro raro posuit. In omnibus enim Dei iudicijs delectatur sanctus, & laudat iudicia eius.

p ¶ *Laboraui in gemitu meo.*] Miserere mei, quia hæc & hæc quæ sequuntur, feci.

q ¶ *Lauabo per singulas noctes lectum meum.*] Qui quotidie lacrymis stratum rigat, non potest in cogitatione eius libidinum pompa surripere.

r ¶ *In lacrymis meis stratum meum rigabo.*] Quanta multitudo lacrymarum. vt stratum eius lacrymis rigatum sit.

s ¶ *Turbatus est à furore oculus meus.*] Vbi sunt amici litteræ? Certe oculus iste corporeus ab ira non conturbatur: nisi forte in tantam rabiem extollimur, vt vultus quoque nostri & ora mutentur. Ille itaque turbatur oculus: qui si scandalizatus fuerit, eruetur. Non autem ait: Ab ira mea turbatus est oculus meus, sed ab ira tua. O Deus, per quem supplicia mihi timeo præparata: turbata est mens mea, & totum cordis mei principale contremuit. *Marc. 9. g*

t ¶ *Inueteraui in omnibus inimicis meis.*] Non noua aduersum me inimici bella gerunt, meus hostis antiquus est. Aliter: Pubertatem eius hominis qui renouatur de die in diem, non possum consequi: quia veterem hominem cum vitijs & concupiscentijs eius inimicis meis aduersum me porto pugnantibus.

u ¶ *Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem.*] Postquam ipse misericordiam consequutus est, cæteros docet, vel cohortatur, vt à se abeant. Non enim vult iniquorum habere consortium. Simul autem & illud notandum est, quod iam superius diximus, quod non omnes qui operati sunt iniquitatem: sed qui operantur, à se iubeat recedere.

Matt. 20. b
1. Ioan. 4. d
Ecc. 10. b
Hier. 17. c
Iac. 1. 12.
Gen. 7. & 1. Pet. 3. d
1. Reg. 16. b. c

A

a ¶ *Conuertantur, & erubescant valde velociter.*] Non contra inimicos sed pro inimicis orat, vt conuertantur & erubescant à peccatis suis: & erubescant non leuiter, sed vehementer: nec recrastinato tempore sed cito.

b ¶ *Psalmus Dauid quem cantauit domino pro verbis Chusi filii Iemini.*] Plerque (& maxime hi qui Hebræi sermonis scientiam non habent) hunc psalmum arbitrantur eo tempore esse cantatum, quo
2. Reg. 15. g Chusi filius Arachi amicus Dauid destruxit consilium Achitophel: & ad eum nuntios misit, ne in eremo vltra sederet, sed procul fugeret, ne opprimeretur à filio. Verum sciendum est vehementer errare. Primum quod nomen Chusi per ס, samech litteram scriptum est, hic vero per ש sin. Deinde, quod nunquam Dauid qui Ioab & cæteris ducibus
2. Reg. 18. b exercitus sui præceperat, dicens: *Parcite puero Abessalon*, de morte filij loqueretur: *Concepit dolorem, & peperit iniquitatem*: *Lacum aperuit & effodit eum, & incidit in foueam quam fecit*: maxime qui morte eius audita operuit caput suum, & eiulans clamaret: *Filius meus Abessalon, filius meus Abessalon.* Ad extremum quod illic Chusi amicus Dauid filius Arachi scriptum est: hic vero filius Iemini. Sciendum itaque Chusi interpretari Æthiopem, & totum psalmum contra Saul esse cõscriptum, qui persequebatur eum, & in foueam quam foderat, ipse incidit. Quẽ Saul Æthiopem vocat propter sanguinarios, & tetros, & crudeles mores. Iemini vero familia, quod ad tribum pertineat Beniamin: de qua Saul ortus est, Regnorum libri testimonio sunt: in
1. Reg. 9. a quibus scriptura commemorat: *Et erat vir de filiis Beniamin, &*
2. Re. 17 *nomen eius Cis, filius Abihel, filii Sareth, filii Bechor, filii Aphi, filii viri Iemini, vir potens, & huic filius, & nomen eius Saul.* Semei quoque ille qui lapides & puluerẽ in Dauid iaciebat, de familia Saul, hoc est Iemineus fuit: sicut in eisdem libris scribitur: Egrediebatur vir de propinquitate domus Saul, & nomen ei Semei, filius Gera: de quo postea Dauid loquens inducitur: Ecce filius meus, qui egressus est de ventre meo, quærit animam meam: & quanto magis nunc filius Iemini? Aquila hunc locum ita interpretatus est. *Pro ignoratione Dauid, qui cecinit domino pro verbis Æthiopis*: Symmachus in hunc modum: *Pro ignoratione Dauid, quod cecinit domino pro verbis Chusi filii Iemini.* Hæc omnia latius executus sum: quia eruditissimi viri putauerunt hunc psalmum non contra Saul, sed contra Abessalon esse compositum: quod pro parte non esse monstraui.

B

Psalmvs VII.

Domine Deus meus in te speraui.] Non speraui in gladio meo, non speraui in virtute mea: sed speraui in auxilio tuo.

d ¶ *Ne quando rapiat vt leo animam meam.*] Hoc conuenit Sauli, Abessalon non conuenit. Quo modo enim poterat Abessalon
2. Re. 18. b leonem vocare, de quo dicit: *Parcite puero meo Abessalon*? Si ibi illum puerum vocat, & quasi infantulum & ignorantem, quo modo hic leonem vocat? Hoc interim secundum historiam & multa sunt quæ dicantur, & totus psalmus in persona Saul interpretari potest. Cæterum, quia nobis curæ est, non solum secundum historiam, sed & secundum spiritualem intelligentiam interpretari: Chusi istum Æthiopem non alium nisi diabolum interpretamur. Quæritur, iste Chusi quo modo diabolus Æthiops filius est dexteræ? Quòd Æthiops vitio suo est quod filius dexteræ est creatus à Deo, recte de isto dicitur, Ne quando rapiat vt leo animam meam. Aduersarius noster diabolus quasi leo rugiens, quærit quem rapiat.

e ¶ *Domine Deus meus si feci istud.*] Ecce venit princeps mundi istius, & in me non inuenit quicquam.

f ¶ *Si est iniquitas in manibus meis.*] Quia *peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius.*

g ¶ *Si reddidi retribuentibus mihi mala.*] Saul bis in manus eius traditus est, quem noluit interficere, dicens: Non tangam Christum domini. Hoc est ergo non restituere ei pro malis, mala: qui sibi pro bonis mala restituebat. Si, inquit, inimicis meis mala reddidi pro malis, non resurgam: & si pro malis mala quæsiui, illi pro bonis mala restituant.

h ¶ *Decidam merito ab inimicis meis inanis.*] In Hebræo pro inani ריקם recam scribitur. Vnde intelligimus id quod in euangelio continetur: Qui fratri suo dixerit raca & fatue, quam habeat interpretationem.

i ¶ *Persequatur inimicus animam meam, &c.*] Nouissima animæ inimica destructa est mors.

k ¶ *Et conculcet in terra vitam meam.*] Non potest conculcari: quia non fecit supra dicta.

l ¶ *Et gloriam meam in puluerem deducat.*] Si, inquit, inimicis meis mala reddidi pro malis, non resurgam.

m ¶ *Exurge domine in ira tua.*] Quoniam te non senserunt per beneficia, sentiant per iracundiã.

n ¶ *Et exaltare in finibus inimicorum meorum.*] Pro inimicis rogat, vt in inimicorum finibus exaltetur. Cum inimici esse cessauerint, tunc tu domine exaltaberis in eis.

o ¶ *Et exurge domine Deus meus in præcepto quod mandasti, &c.*] Hoc nos dicimus, hoc credentes loquimur. Semper enim personæ mutantur in psalmis. Multum est nunc si velimus dicere in quot, quantæ personæ mutantur. Exurge domine Deus meus in præcepto quod mandasti: hoc nos dicimus, pro nobis passus es crucifixus es: exurge, & salua nos. Propterea exurge, vt credat in te plurima multitudo. Cum ergo exurrexeris, quid aliud deprecamur, nisi reuertere ad patrem.

p ¶ *Et propter hanc in altum regredere.*] Pro qua? pro synagoga populorum. Quod mortuus es, pro nobis mortuus es: quod resurrexisti, nobis resurrexisti: quod ascendisti ad patrem, nobis ascendisti. *Et propter hanc in altum regredere. Nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit: filius hominis qui est in cælis.* Ioan. 3. b

q ¶ *Iudica me domine secundum iust.* &c.] Hoc Dauid dicere non potest: hoc proprie Saluatori conuenit, qui non peccauit.

r ¶ *Consumetur nequitia*, &c.] Non potest mea iustitia dirigi, nisi illorum iniquitas impleta fuerit, videlicet Iudæorum.

s ¶ *Nisi conuersi fueritis, gladium suum vibrabit.*] Iste locus duplicem recipit intelligentiam. Multi enim putant de Deo dictum vt dicatur ad peccatores. Et quid dicit? Nisi conuersi fueritis, gladium suum vibrabit, hoc est, nisi egeritis pœnitentiam, dominus vos gladio suo percutiet. Sed videamus si consequentia aptari possint personæ domini.

t ¶ *Arcum suum tetendit*, &c.] Hoc potest dici de Deo.

u ¶ Et in illum parauit vasa mortis.] Hoc difficile est. Dominus enim non habet vasa mortis, sed vasa vitæ. Sed & hoc potest intelligi super persona Saluatoris. Hoc vero quod sequitur.

x ¶ *Ecce parturit iniustitiam, concepit dolorem*, &c.] Hoc est, vt hæretici in contemptum Dei concitarentur.

y ¶ *Lacum aperuit & effodit eum.*] Quo eos perderet.

z ¶ Et incidit in foueam quam fecit.] In fouea enim mortis,

C

1. Pet. 2. a Ioan. 14.

Esa 53. c

1. Reg. 24. b

Eph

Matt 5. c

Hier

1. Cor. 15. d

D

Gen.

Esa 1.

quam

quam patefecerat, ipse prior periit, sicut de Ario scriptum est, hoc est, nisi conuerti fueritis: nisi egeritis pœnitentiam, semper diabolus paratum habet arcum, emittit sagittas, quibus nos percutiat. Quorum enim corda ardent libidine, vitijs, & passionibus, isti victi sunt à diabolo. Sagittas suas ardentibus effecit. Pulchre dixit, ardentibus: non dixit, arsuris, hoc est, qui arsuri sunt sagittis ipsius: sed quorumcumque corda ardere videt, illos percutit. Dicit enim apostolus ardentes habere diabolum sagittas. *Ecce parturit iniustitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatẽ.* Diabolus sic concipit, sic parturit, sic nutrit, sic exaltat. Lacum aperuit, & effodit eum: & incidit in foueam quam fecit. Diabolus ipse est lacus, ipse est fouea. Lacum aperuit. Sed quoniã non potest aquam continere secundum Hieremiam: propterea lacus illius versus est in foueam. Omnia conciliabula hæreticorum, foueæ diaboli sunt. Sed quod superius præteriuimus: *Scrutans corda & renes Deus; iustum adiutorium meum à Deo,* In Hebræo ita scriptum est. *Scrutans corda & renes Deus iustus*, vt postea consequatur: *Adiutorium meum à Deo, qui saluos facit rectos corde.* Nunquid irascetur per singulos dies? Melius pro hoc in Hebræo habetur: Comminatur in omni die, quod Aquila quoque transtulit. Et pulchre ait: Comminans & infrendens in omni die. Qui enim propter patientiam suam ita delicta non punit: quasi iratus & comminatus, diem vltionis expectat, vt metu corrigat delinquentem. Exequamur ordinem.

a ¶ *Conuertetur dolor eius in caput eius* &c.] Quo modo si aliquis mittat in altum lapidem, & non sit cautus, & lapis venerit in caput eius, suo vulnere vulneratur: sic & diabolus occiditur sua superbia, exaltatur, & corruit. Modò exaltare vult caput, & non potest: quoniam conuertitur dolor eius in caput eius: & deprimit illum. Diabolus secundum regulam scripturarum electus est in Genesi: Ipse est coluber, ipse serpens, qui loquebatur ad Euam: quoniam totus terræ hæret. Cætera animalia licet ambulent in terra: tamen non omne corpus in terra iacens habent: licet habeant pedes in terra, tamen aliam partem corporis sursum habent. Cæterum diabolus, hoc est, serpens & coluber antiquus, secundum Esaiam totus in terra est: & caput & reliquum corpus æquale habet. *Reuertetur dolor eius in caput eius: in verticem ipsius iniquitas eius descendet.* Vide quid dicat: & in caput eius, & in verticem capitis. Cum autem iniquitas caput premit, & verticem premit, vbi est potentia diaboli? Iste finis diaboli: *Reuertetur dolor eius in caput eius: & in verticem ipsius iniquitas eius descendet.*

b ¶ *Confitebor domino secundum iustitiam eius.*] Qui non permisit timentes se disperdi.

c ¶ *Et psallam nomini domini altissimi.*] Qui nos à lamentis tristitiæ, in gaudia sempiterna perduxit.

d ¶ *In finem pro torcularibus, psalmus Dauid.*] Tres pro torcularibus psalmi diuersorum hominum præscribuntur: Dauid, Asaph, filiorum Chore, & qui ad mysterium ecclesiæ pertinent: propterea octauum & octogesimum numerum tenent. Quod autem octogesimus tertius extremus est psalmus, qui pro torcularibus prænotatur, hoc ostendit, in trinitate sacramentum resurrectionis ecclesiæ contineri.

PSALMVS VIII.

Domine dominus noster.] Prius nomẽ domini apud Hebræos quatuor literarum est, י Iod, ה He, ו Vau, ה He: quod proprie Dei vocabulum sonat: & legi potest Iehoua & Hebræi ἀῤῥητον, id est ineffabile opinantur. Secundum vero אדני, adonai omnium commune est: quod sæpe & in hominibus ponitur.

DOmine dominus noster: [f] quã admirabile est nomen tuũ in vniuersa terra. [g] Quoniam eleuata est magnificentia tua super cœlos. [h] ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem. [i] Propter inimicos tuos, [k] vt destruas inimicum & vltorem. [l] Quoniam videbo cœlos opera digitorum tuorum: [m] lunam & stellas quas tu fundasti. [n] Quid est homo quod memor es eius: [o] aut filius hominis, quoniam visitas eum. [p] Minorasti eum paulo minus ab angelis: [q] gloria & honore coronasti eũ, [r] & cõstituisti eum supra opera manuum tuarum. [s] Omnia subiecisti pedibus eius: [t] oues & boues vniuersas, [u] insuper & pecora campi. [x] Volucres cœli, [y] & pisces maris: qui per ambulant semitas maris. [z] Domine dominus noster: quàm admirabile est nomen tuum in vniuersa terra.

a ¶ In finem pro absconditis filij, psalmus Dauid.

PSALMVS VIII.

f ¶ *Domine dominus noster quam admirabile est nomen tuum in vniuersa terra.*] Quòd pro nobis homo factus es, quod mortuus, quod resurrexisti, in cunctis gentibus est vulgatum.

g ¶ *Quoniam eleuata est magnificentia tua super cœlos.*] Quod post resurrectionem cœlos cum triumpho gloriæ conscendisti.

h ¶ *Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem.*] Licet per seniorem prophetarum doctrinam, multa sint quæ domini contineant laudem: tamen hunc versiculum in euangelio completum, ipse dominus esse declarat, clamantibus pueris: *O sanna filio Dauid.* Matt. 21

i ¶ *Propter inimicos tuos.*] Ad confusionem Iudæorum.

k ¶ *Vt destruas inimicum & vltorẽ.*] Hæreticum, qui cum nequitia sua impugnat ecclesiam, defendere eam tamen assimulat.

l ¶ *Quoniam videbo cœlos opera digitorum tuorum,*] Cœlos, scripturas intelligimus sanctas: quæ per Dei digitum, hoc est, per spiritum sanctum sunt prolatæ. Quoniam videbo cœlos, opera digitorum tuorum. Qui se visurũ esse promittit: necdum in præsenti videt. Videbo, inquit. Tunc enim etiam rationem operis eius cursumque cognoscam. Aliter videt gubernator nauim, aliter medicus ægrotantem, aliter picturam pictor, quam imperitorum rudes oculi.

m ¶ *Lunam & stellas quas tu fundasti.*] Ecclesiam vel doctores eius.

n ¶ *Quid est homo quod memor es eius?*] Quale meritũ stat hominis, vt memor eius factus, pro eius redemptione suscipias carnem.

o ¶ *Aut filius hominis, quoniam visitas eum.*] Filius Dei factus est filius hominis, id est, filius virginis Mariæ: qui visitauit corpus humilitatis nostræ, quod assumere est dignatus.

p ¶ *Minorasti eum paulo minus ab angelis.*] In Hebræo pro eo quod est, ab angelis, qui dicunt מאלהים malachim, Deum habet, hoc est אלהים elohim. Hunc locum Apostolus in epistola ad Hebræos super Christo interpretatur.

q ¶ *Gloria & honore coronasti eum.*] Gloria, cum in eius descensu inferi claruerunt. Honore, cum vicit mortem. Corona, cũ circundatus sanctorum choro, triumphans rediit ex inferno. Heb. 2. b

r ¶ *Et constituisti eum super opera manuum tuarum.*] Vt sint ei subiecta præter eum qui illa sibi subiecit.

s ¶ *Omnia subiecisti pedibus eius.*] Cum ascenderet ad cœlos.

t ¶ *Oues & boues vniuersas.*] Animas sanctas, fructum innocentiæ operantes.

u ¶ *Insuper & pecora campi.*] Inferioris meriti homines.

x ¶ *Volucres cæli.*] Qui per superbiam, iniquitatem in excelso loquuntur.

y ¶ *Et pisces maris, qui per ambulant semitas maris.*] Qui per nimiam curiositatem non contemplantes cœlestia, inter huius sæculi fluctus putant esse vitam æternam.

z ¶ *Domine dominus noster,* &c.] De beatitudine incipit, vel de laude, & in laudem terminatur. Hoc admiratur ecclesia, quo modo sancti voluntarij pro nomine Christi patiuntur: vel quo modo sumus omnes à creatore mundi redempti.

a ¶ *In finem pro absconditis filii, psalmus Dauid.*] Licet Aquila pro absconditis filij, adolescentiam filij posuerit: tamen sciendum in Hebræo haberi, pro morte filij. Denique & Symmachus in hunc modum transtulit, pro victoria de morte filii. Totus igitur psalmus per Tropologiam ad Christi pertinet sacramentum: Vnde & Lxx. interpretes, Christi passionem & resurrectionem, quæ ignota prius mundo fuit, per verbum absconsionis celare voluerunt: ne à gentibus illo tempore facile nosceretur. Hic de isto filio quod superius dixit, non de illo filio secundum historiam Dauid, id est Abessalon dicit: cuius

A

cuius opera non occulta, sed manifesta & mala fuerunt contra patrem: sed hoc de vnigenito Dei patris intelligitur. Scimus duos aduentus, primum & secundum. In primo aduentu, & manifestus & occultus venit. Manifestus carne, occultus diuinitate. Et in secundo aduentu, & occultus & manifestus veniet. Occultus, quia nescimus diem neque horam. Manifestus, quia videbit eum omnis oculus. Et alio modo occultus: quia nescimus occultum iudicium Dei, hoc est: quia repudiati sunt Iudæi, electæ sunt gentes. Aliter: Videmus sanctos tribulari, & nescimus an pro probatione, an pro emendatione, vt ad melius crescat eorum gloria. Videmus alios tribulari, quorum pœna hic incipit, & in futuro cum ipsis permanet. Videmus alios nec tribulari, nec iniuriam pati: sed sanos corpore, lætitia temporali omnibus abundare. Isti tales periculosi sunt: quia credimus quod ipsos Deus non visitat: quia non sunt digni visitari vt postmodum sine fine puniantur. Iste psalmus totus in persona ecclesiæ per prophetam de Antichristo cantatur.

PSALMVS IX.

CONfitebor tibi domine in toto corde meo: [b] narrabo omnia mirabilia tua. [c] Lætabor & exultabo in te: [d] psallam nomini tuo altissime. [e] In conuertendo inimicum meum retrorsum: [f] infirmabuntur, & peribunt à facie tua. [g] Quoniam fecisti iudicium meũ, [h] & causã meam: [i] sedisti super thronũ, [k] qui iudicas iustitiam. [l] Increpasti gẽtes, [m] & perijt impius: [n] nomen eorũ delesti in æternũ, & in sæculũ sæculi. [o] Inimici defecerũt framęę in finẽ: [p] & ciuitates eorum destruxisti. [q] Periit memoria eorũ cũ sonitu: [r] & dominus in æternũ permanet. [s] Parauit in iudicio thronũ suum, & ipse iudicabit orbem terræ [t] in æquitate, iudicabit populos in iustitia. [u] Et factus est dominus refugiũ pauperi [x] adiutor in opportunitatibus, [y] in tribulatione. [z] Et sperent in te [a] qui nouerunt nomen tuum: [b] quoniã non dereliquisti quærẽtes te domine. [c] Psallite domino [d] qui habitat in Sion.

PSALMVS IX.

CONfitebor tibi domine. &c.] Vox ecclesiæ. Trina confessio hic sonat, id est, peccatorum, martyrum, confessorum, gratiarum actio: siue laus, vt in euangelio: *Confiteor tibi pater domine cæli & terræ*: & hic trina dilectio intelligitur, id est, diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis.

Matt 11. d

B

b ¶ *Narrabo omnia mirabilia tua.*] Quo modo dicit, se omnia mirabilia Dei narrare: quia nullus homo potest nec videre, nec comprehendere Deum? Nam omnia mirabilia Dei si narrare velimus, impossibile est. Cur non possumus? quia alio loco dicit: *Pronuntiabo omnia iudicia*. Nec ipsum potest facere homo. Quo modo non potest? quia dominus dicit: *Omnia quæcunque audiui à patre meo, nota feci vobis*. Sed quare non narrauit diem iudicij, sed dixit: non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate. Sed in hoc soluitur hæc quæstio, cum subiunxit, omnia iudicia: postea dixit, oris tui: ac si dicat propheta vel vnusquisque sanctus: Quantum me docuisti, tantum narrabo. quia si tantum narras quantum intelligis, omnia mirabilia Dei narras: quamuis in semetipsa plura sint. Vel *narrabo omnia mirabilia tua*, non illa tantum quod mortui resuscitantur, cæci illuminantur, vel cætera: sed & quod per te animæ perditæ, saluti inspiratæ redduntur.

Psal. 18. b
Ioan 15. b

c ¶ *Lætabor & exultabo in te.*] Lætabor, in spe: & exultabo, in te: iuxta illud apostoli: *Qui gloriatur, in domino glorietur*.

2. Cor. 10. d

d ¶ *Et psallam nomini tuo altissime.*] Psallam, opere compleam. *Nomini tuo*. Nomen patris filius est, altissimus ipse est Deus. Vel *psallam nomini tuo*: hic laus cum opere.

e ¶ *In conuertendo inimicum meum retrorsum.*] Qualem inimicũ? Id est diabolum: quia dominus dixit: *Vade retro satana*. Ante aduentum Christi diabolus dux itineris mortis fuit: sed postea retro ecclesiam sequens, est quasi canis. Vnde alibi dicit: *Tu conteres caput illius, & illa calcaneum tuum obseruabit*, hoc est finem vitæ vniuscuiusque. Mulier ecclesia, serpens diabolus.

Mar. 8. d

Gen. 3. c

f ¶ *Infirmabuntur & peribunt à facie tua.*] Impij vtique ab impietate sua peribunt. Vel sicut superius dixit singulariter, ita & hic pluraliter, id est, omnes satellites suos in simul comprehendit, qui perituri sunt in die iudicij. Quare infirmabuntur? quia prius fortes erant propter peccata nostra: sed modo infirmitas Dei nos facit fortes, & illos infirmos, vt dicit Apostolus: *Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus*.

1. Cor. 1. d

g ¶ *Quoniam fecisti iudicium meum.*] Vox ecclesiæ, ac si dicat: Aperte gentes elegisti, & Iudæos reprobasti. Quando dicit iudicium meum: hic apparet, quod ecclesia ex gentibus venit.

h ¶ *Et causam meam.*] Ac si dicat ecclesia: Causasti pro me contra aduersarios, & vindicasti me, & fecisti causam meam bonã.

i ¶ *Sedisti super thronum.*] Thronus Græcum est, Latine sedes, quia vnusquisque sanctus sedes Dei est, vt ipse ait: *Cœlum mihi sedes est*. Et alibi: *Anima iusti, sedes est sapientiæ*. Dicit vnus thronus ex ipsis, id est, Paulus: *An experimentum eius quæritis, qui in me loquitur, Christus?*

k ¶ *Qui iudicas æquitatem.*] Hoc est iustitiam, iudicasti iuste tu pater causam meam, vt me resuscitares: quia iniuste me tradiderunt morti.

l ¶ *Increpasti gentes.*] Per prædicatores, qui idola adorabant, ligna & lapides.

m ¶ *Et periit impius*] Diabolus qui in ipsis lignis vel lapidibus adorabatur: vel per prædicationem apostolicam increpatæ sunt gentes, & ab impio factus est pius.

n ¶ *Nomen eorum delesti in æternũ.*] Id est, memoriam eorum. Non memorabitur in his vltra nomen impietatis: quia credentes in te, acceperunt nomen tuum nouum, quod benedicetur in terris.

o ¶ *Inimici defecerunt framęę in finẽ.*] Quasi dicat: arma diaboli, quæ erant peccatoribus membra

[a] annunsua, per quos diabolus alios persequebatur, defecerunt. Vel aliter: Inimici defecerunt framea, quasi dicat de framea: quod est verbum Dei, in futuro iudicio deficient, quando per ipsum verbum iudicandi erunt.

p ¶ *Et ciuitates eorum destruxisti.*] Id est, peccatores. Quot sunt vitia peccatorum, tantæ & ciuitates, hoc est, munitiones, in quibus diabolus regnabat, ac si dicat: Defecerunt per tuos prædicatores.

q ¶ *Periit memoria eorum cum sonitu.*] Sonus doctrinæ illorũ, vel hæreticorum mala cum ipsis perijt. Vel cum sonitu, id est, à prædicatione euangelij.

r ¶ *Et dominus in æternum permanet.*] Et ipse & sui sancti cum tumulatione sua peribunt in sæcula, domino permanente, vt diximus, & suis sanctis.

s ¶ *Parauit in iudicio sedem suam.*] Omne enim iudicium dedit filio. Parauit in iudicio sedem suam, id est, ecclesiam: de qua ipse iudicabit orbem terræ, quod sunt omnes gentes.

t ¶ *In æquitate iudicabit populos cum iustitia.*] Quod est æquitas, hoc est & iustitia, id est Christus. Vel iterato scilicet aduentu cum iustis præmia, iniustis infernum & pœnam.

u ¶ *Et factus est dominus refugium pauperi.*] Inter pauperem & aduersarium, hoc est, diabolum, iudex erit Christus: qui iudicabit inter ecclesiam & aduersarium, hoc est, diabolum. Vnde & in Apocalypsi dicitur: Qui est accusator fratrum nostrorũ. Vel illi pauperes, qui propter eum pauperes facti, diuitias suas in cibos distribuunt pauperum.

Apoc. 12. c

x ¶ *Adiutor in opportunitatibus.*] Adiutor est ecclesiæ suæ.

y ¶ *In tribulatione.*] Quando opportunum est, vt ait apostolus: *Fidelis Deus qui non patietur vos tentari supra id quod potestis: sed faciet cum tentatione etiam prouentum vt possitis sustinere*, ne cum peccatoribus in supplicio damnemur æterno.

1. Cor. 10. c

z ¶ *Sperent in te.*] Id est non in se, sed in te: & non in concupiscentijs sæculi.

a ¶ *Qui nouerunt nomen tuum.*] Siue potentiam, siue magnificentiam tuam. Vel nomen tuum, id est, filium tuum. Quare? propter hoc quod sequitur:

b ¶ *Quoniam non dereliquisti quærentes te domine.*] Ideo sperant in te, vt illud: Si corpus occidunt, animam autem non possunt occidere. Tamen permittit illos tentari: sed non vsquequaque.

Matt. 10. d

c ¶ *Psallite domino.*] Id est, cantate domino, prædicate, opere implete.

d ¶ *Qui habitat in Sion.*] Sion specula, id est, Hierusalem, hoc est, visio pacis, modo ecclesia hic speculatio: quia speculatur de futuro iudicio Dei. Sed cum venerit ad Hieruſa-

C

Esa. 66. a
Sap. 7. d
2. Cor. 13. d

D

Ioan. 3.
2. Thes. 2.

lem cœleste, non erit tunc speculatio, sed visio. Vnde dicit Paulus: *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.*

a ¶ *Annuntiate inter gentes studia eius.*] Vox prophetæ admonet prædicatores vt prædicent. Annuntiate studia eius, hoc est, prædicate mandata eius. Forsitan illi dicent: Moriemur si ad gentes ambulauerimus: sed adiungit propheta.

b ¶ *Quoniam requirens sanguinem eorum.*] Et dominus: Nolite timere: quia si occidunt corpus, animam non possunt occidere.

c ¶ *Memoratus est dominus, & non est oblitus orationem pauperis.*] Ac si dicat propheta: Non est oblitus vindicare sanguinem vestrum. Vnde ipse dominus dixit: *Deus autem non faciet vindictam electorũ suorum clamantium ad se die ac nocte?*

d ¶ *Miserere mei domine,* &c.] Vox ecclesiæ.

e ¶ *Vide humilitatem meam de inimicis meis: qui exaltas me de portis mortis.*] Portæ mortis sunt studia parentum, qui colebant diuersos deos dæmoniorum. Ipsi erant portæ mortis, quorum doctrina ad mortem ducebat. Aliter. Portæ mortis, hæreticorum doctrina, de quibus portis exaltata est ecclesia, & missa est in portas filiæ Sion, quæ sunt portæ vitæ. Sicut per malam doctrinam quasi portas mortis intelligimus, quæ nos ad interitum ducunt: ita & portas vitæ intelligimus bonos prædicatores, qui nos per suam doctrinã ad vitam æternã ducunt.

f ¶ *Exultabo in salutari tuo.*] Exultabo, id est, gaudebo: In salutari tuo, in Christo tuo.

g ¶ *Infixæ sunt gentes,* &c.] Hoc est, in malis operibus quæ fecerunt, ibi infixæ sunt, de quibus iudicandæ sunt.

h ¶ *In laqueo isto quem abscónderunt, comprehensus est pes eorum.*] Quia vnusquisque laqueum quem alteri parat ad cadendum, ipse prius in eo cadet.

i ¶ *Cognoscetur dominus iudicia faciens.*] Cognoscetur, hoc est, ad iudicium.

k ¶ *In operibus manuum suarum comprehensus est peccator.*] Quia vnusquisque peccator ipse sibi secum portat & funes & vincula & tormenta, vnde sustineat mala. Nam ab aliis non est necesse præparari vnde torqueatur, cum ipse sibi præparet quæ ad pœnam pertinent.

l ¶ *Conuertantur peccatores in infernum.*] Id est, qui vltra finem sæculi viuere volunt, conuertantur in infernum.

m ¶ *Omnes gentes quæ obliuiscuntur Deum.*] Hoc est, qui dicunt quod Deus obliuiscatur, & non habeat curam de rebus suis, ipsi obliuiscantur à domino: quia non dicunt verum quod Deus obliuiscatur creaturas suas: quia dicit.

n ¶ *Quoniam non in finem obliuio erit pauperis,* &c.] Quia si differt, non aufert suum auxilium à sanctis suis.

o ¶ *Exurge domine non præualeat homo.*] Vox ecclesiæ sonat contra antichristum: Exurge in iudicium: non præualeat homo, id est, homo peccator antichristus.

p ¶ *Iudicentur gentes in conspectu tuo.*] Duobus modis. Primum iam in præsentia dei iudicati sunt. Quare? quia ad ecclesiam non pertinent, sed ad antichristum: quia dictum est, *Qui autem non credit, iam iudicatus est.*

q ¶ *Constitue domine legislatorem super eos.*] Id est, antichristũ, qui lator legis malæ doctrinæ est, vt ait Paulus: Noluerunt recipere veritatem, sed consenserunt iniquitati.

r ¶ *Sciant gentes quoniam homines sunt.*] Cum condemnatæ fuerint, tunc cognoscent quia spem in homine posuerunt, & non in Deum, qui solus saluare potest.

s ¶ *Vt quid domine recessisti longe.*] Quare elongas salutare tuũ cum nos inflammati sumus ab expectatione aduentus tui? Vnde dominus dixit in euangelio: *Nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro.* Matt. 24. b

t ¶ *Despicis in opportunitatibus in tribulatione.*] Tunc videtur despicere, quando opportunum tempus est ecclesiæ vt adiuuet, & nõ statim occurrit illi in tribulatione. Quare? vt illam exerceat secundum suam voluntatẽ: quia quanto magis differt, tanto magis ecclesia dilatatur in desiderio suo.

v ¶ *Dum superbit impius, incenditur pauper.*] Dum superbit impius, antichristus: incenditur pauper, ecclesia in tribulatione, à superbia ipsius antichristi.

x ¶ *Comprehẽduntur in consilijs quibus cogitant.*] Ab ipsis enim cogitationibus suis alligantur, qui contra Deum sunt.

y ¶ *Quoniam laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, & iniquus benedicitur.*] Ab adulatoribus, & nõ à iustis laudatur peccator, tunc quando peccator peccatorẽ laudat, alius alium: dum se inuicem laudant, occidunt.

z ¶ *Exacerbauit dominum peccator.*] Ipse antichristus.

a ¶ *Secundum,* &c.] Quia flagella correptionis non accepit.

b ¶ *Non quæret.*] Vt se quasi Deum adorent, hoc est, non est dignus vt requiratur, sed vt puniatur.

c ¶ *Non est Deus,* &c.] Quia nihil ei dignum operatur.

d ¶ *Inquinatæ sunt viæ illius,* &c.] Non enim per viam rectam graditur, quæ est Christus.

e ¶ *Auferentur iudicia tua à facie eius.*] Quia non credit in se futurum esse iudicium.

f ¶ *Omnium inimicorum suorum dominabitur.*] Christianorum vtique ad probandum, qui eum sequi contemnunt.

g ¶ *Dixit enim in corde suo,* &c.] Semper enim seducam homines, vt in malis perseuerantes voluntati Dei resistant. Dixit enim, hoc est, antichristus: quid dixit? Non mouebor à generatione in generationem sine malo, id est, tanta mala faciam in vna gente, vt antequam veniam ad alteram gentem, antea meam famam audiant & timeant. Aliter: Non mouebor à generatione carnali, in generationem spiritalem, id est, de terra cum corpore in cœlum conscendam, sine malo: ac si dicat, sine vlla iniuria. Cum voluerit ascendere admontem Oliueti, dominus eum interficiet spiritu oris sui. Voluit vnus de membris suis Simon magus cœlum conscendere, sed interijt.

h ¶ *Cuius os maledictione & amaritudine plenum est.*] Ac si dicat: Qui se sua iustitia iactat vt sit Deus, apud Deum maledictus est.

i ¶ *Sub lingua eius.*] Sub corde eius.

k ¶ *Labor & dolor.*] Dolor sibi est, & aliorum temperat laborem & dolorem.

l ¶ *Sedet in insidijs cum diuitibus.*] Id est, diabolus insidiatur per membra sua in quibus præsidet, & alijs nocet.

m ¶ *Vt interficiat innocentem*] Id est, vt de innocentibus faciat nocentes, & sibi primum noceat.

n ¶ *Oculi eius.*] Id est, oculi antichristi.

o ¶ *In pauperem respiciunt.*) Hoc est, in ecclesiam: quæ est corpus Christi, ad nocendũ respicit, & non ad adiuuandum.

p ¶ *Insidiatur in occulto sicut leo in cubili suo.*) Diabolus, & leo, & draco dicitur. Potest dici draco, quando occulte nocet: & leo, quando aperte persequitur.

A

a ¶ *Vt rapiat pauperem.*] Id est, Christianum.

b ¶ *Rapere pauperem, dum attrahit eum. In laqueo suo humiliabit eum: inclinabit se, & cadet.*] Videtur inclinare se quasi ad humilitatem, vt videatur quasi mitis & sanctus, & cum se inclinauerit, tunc casurus est: quia dum sperat longe se esse à morte, tunc repentinus ei superueniet interitus.

c ¶ *Dixit enim in corde suo, &c. Oblitus est.*] Ac si dicat: Mea sunt omnia, quamdiu sæculum fuerit, & in obliuione tradidit illa Deus, & nunquam vsus est illis: sed mea sunt, quia ego Deus sum.

d ¶ *Exurge domine.*] Hoc est, ad iudicium. Ecclesia dicit contra antichristum.

e ¶ *Et exaltetur manus tua.*] Id est, potentia tua: dum antichristus se taliter iactat omnia possidere sine fine.

f ¶ *Ne obliuiscaris pauperum in finem.*] Dum ille se dicit regnare vsque in finem. Propter hoc superius dicit.

g ¶ *Irritauit impius Deum.*] Id est, antichristus.

h ¶ *Dixit enim in corde suo*, &c.] Dicit antichristus: non curat Deus de isto præsenti.

i ¶ *Vides quoniam tu laborem & dolorē consideras.*] Proph. loquitur ad Deū. Quia antichristus meditatur vt noceat, tu consideras.

B

k ¶ *Vt tradas eos in manus tuas.*] Manus Dei illi dicuntur, qui iustam vindictam Dei exercent super peccatores. Propter hoc manus: quia per illos vindicatur Deus. Aliter: *Vt tradas eos in manus tuas*, id est, in operibus suis, vt digni sint tradi qui indigna gesserunt: quia ipsi sibi suis miseriis tradiderunt: & dimisit illos in omnes voluntates suas.

l ¶ *Tibi enim derelictus est pauper.*] Id est, ecclesia. Ac si dicat: tua est ad saluandum.

m ¶ *Pupillo tu eris adiutor.*] Pupillus dicitur, qui non habet patrem: orphanus, qui nec patrem nec matrem habet. Pupillus dicitur, qui patrem diabolum non habet, vt in euangelio: *Nolite vocare vobis patrem super terram.* Et qui non habet matrē, Matt. 23. a id est, gentilitatem, ac si dicat: ad istum eris adiutor.

n ¶ *Contere brachium peccatoris.*] Ista ad antichristum pertinent: quia confringet dominus fortitudinem eius.

o ¶ *Et maligni.*] Ipse est malignus.

p ¶ *Quæretur delictum eius, nec inuenietur.*] Hoc est, ad emendationem non est dignus venire. Et aliter: Non inuenietur, vt habeat peccatum: sed sit sicut Deus qui peccatum non habet quantum apud ipsum.

q ¶ *Dominus regnabit in æternum sine fine.*] Quia tunc erit regnū 1. Cor. 15. c cum tranquillitate, vt Paulus ait: *Cum tradiderit regnum Deo & patri*, quando erit Deus omnia in omnibus.

r ¶ *Peribitis gentes de terra illius.*] Qui antichristum receperunt, peribunt ab ecclesia, hoc est de ecclesia, regnante Christo, gentes criminum à corpore humano deperiunt.

s ¶ *Desiderium pauperum exaudiuit dominus.* Id est, ecclesiam suam exaudiuit dominus vt vindicetur. Exaudiuit, vt eis tribueret regna cælorum.

t ¶ *Præparationem cordis eorum, &c.*] Hoc est, clementia tua. Aures domini audire dicuntur, cum exaudire dignatur, id est, æternam vitam, quam ecclesia desiderat cum eam ei dederit, vt quod quondam concupierat in spe, tandem fruatur in specie.

v ¶ *Iudicare pupillo & humili.*] Hic enim datiuo, non accusatiuo casu loquitur, hoc est, non vt pupillum iudicet, sed vt iudicetur pupillo & humili, vt accipiant vitam æternam.

x ¶ *Vt non apponat vltra magnificare se homo super terram.*] Vt ex hoc non erigatur antichristus super electos Dei, neque tentet illos: quia oppressus regno filij Dei amplius non erit. Nos quoque oremus dominum, vt nos ab eius operibus custodire dignetur illæsos, vt ab eo pupilli facti, patrem Christum dominum cognoscentes, ipsum sequamur fide, ipsum retineamus corde, ipsum glorificemus in opere: quia ipsi est cū æterno patre & spiritu sancto honor & gloria in sæcula sæculorum, Amen.

y ¶ *In finem psalmus Dauid.*] Decimus psalmus contra hæreticos & male credentes canitur.

PSALMVS X.

IN *domino confido.*] Vox ecclesiæ contra hæreticos: siue Christi contra dæmones.

a ¶ *Transmigra in montem sicut passer.*] Vult iustum ad deserta migrare, vt ibi eum facilius elidat. Vel quia hæretici dolosi sunt, de quibus ait propheta: *Væ his qui dicunt dulce amarum, & amarum dulce:* ideo volunt ad se seducere iustum dicentes: ad nos transmigra. Qui respondit eis: In domino est spes mea, quomodo, inquit, ad vestros montes, hoc est, ad vestram superbiam transmigrabo? Quod autem ait, sicut passer: sæpe passerem loco prudentiæ poni legimus. Ideo isti dicunt: Transi ad nos sicut prudens, cū eorū prudentia sit stulta. Esa. 5. a

b ¶ *Quoniam ecce peccatores*, &c.] Id est, hæretici ora illorum contra ecclesiam intēderunt arcum, potentiam verbositatis suæ.

c ¶ *Parauerunt sagittas suas.*] Hoc est, verba. D

d ¶ *In pharetra.*] In semetipsis. Quia ipsi sunt pharetræ: vbi verba insania & sentētias venenosas, Psal. 113. b quas de scripturis sanctis conficiunt, occultas retinent.

e ¶ *Vt sagittent in obscuro rectos corde.*] Nunquam enim in luce pugnant, sed semper in tenebris. Qua propter iustus aiebat: *Lucerna pedibus meis verbum tuum domine.* Vt sagittent in obscuro rectos corde. Vt cum viderint in ecclesia imperitos quosque, vel simplices, laqueis dolosis, ac occultis, illicet.

f ¶ *Quoniam quæ tu perfecisti*, &c.] Quid est quod fecisti? Ecclesiam tuam in vnitate. Vnde dicit: *Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem.* Hæretici destruere volunt, hoc & in se, & in aliis: quia vnitatem scindunt. Aliter: Quem tu perfecisti Christum de spiritu sancto conceptum, Iudæi occiderunt. Psal. 8. a

g ¶ *Iustus autē quid fecit.*] Cum calumniantur hæretici & discordant inter se, hoc respōdet propheta in persona ecclesiæ. Inter vos discordamini, sed de vobis Christus non tacet, quia dixit: *Pacē meam do vobis, pacē meam relinquo vobis.* Et aliter: Quid fecit iustus? Hoc est, redemit mundum, & seipsum dedit pro mūdo. Ioan. 14. d

h ¶ *Dominus in templo sancto suo.*] Ac si dicat propheta: Quamuis vos hæretici auersemini ecclesiam, tamen dominus in templo sancto suo sedet, & in templo erit, hoc est, in ecclesia. Dicit Apostolus: *Vos estis templum Dei viui.* Dominus in templo sancto suo: In ecclesia quam sibi exhibuit sanctam. 2. Cor. 6. d

i ¶ *Dominus in cœlo sedes eius.*] In cœlo, hoc est, in sancto prædicatore. Vnde dixit, *Cælum mihi sedes est:* & anima iusti, sedes sapientiæ, in anima iusti, quæ cœlestia meditatur. Esa. 66. a

k ¶ *Oculi eius in pauperem respiciunt.*] Oculi Christi, aspectu diuinitatis ad populum Christianum respiciunt. Ad quid respiciunt? Hoc est, ad adiuuandum. Matt.

l ¶ *Palpebræ eius interrogant filios hominum.*] Subtilitas diuinitatis, id est, iudicia Dei occulta, in quibus nos interrogat, quia per hoc cognoscit quid habet vnusquisque, quia iudicia Dei occulta sunt. Sicut scriptura aliquando obscuratur vt nos infirmitatem nostram cognoscamus: Iterum alleuamur, ne desperemus. Et alio modo: Per prospera & aduersa interrogat: quia per hoc probat Deus qualis quisque fuerit. Alio mo-

do: Vi-

do: Videmus vnam gentem flagellari: & scimus pro qua causa flagellatur: hic manifesta iudicia sunt. Et alio modo: Videmus flagellari, & nescimus pro qua causa: & hic occulta iudicia. Per hæc superius comprehensa.

a ¶ *Iustum & impium interrogat dominus.*] Id est, probat.

b ¶ *Qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam.*] Hoc est, perdit illam.

c ¶ *Pluet super peccatores laqueos ignis.*] Hoc secundum historiam factum fuit: quando dominus pluit sulphur & ignem super Sodomam. Vt ait apostolus Iudas, in exemplum ignis æterni factũ fuit. Pluet super peccatores. Duobus modis & hæretici pluunt malam doctrinam, sicut vna pluuia irrigat terram fœcundam & aridam, sic & vna prædicatio est à Deo, quæ infundit terram bonam, id est, sanctos: & terram malam, peccatores: quibus pertinent ista quæ sequuntur. Ignis, cupiditas: sulphur, putredo peccatorum: spiritus procellarum, spiritus tempestatis. Spiritus procellarum, pœnam æterni iudicij, & verbera indicat peccatorum: quos ignis exurit, tempestas examinat. Et propheta dicit. *In circuitu eius tempestas valida.*

d ¶ *Pars calicis eorum.*] Quare dixit partem. Quia vnusquisque pro parte sua, quasi de calice, id est, iusta vindicta recipiet prout gessit miseriam suam, vt ait propheta: *Reddet Deus vnicuique secundum opera sua.*

e ¶ *Quoniam iustus dominus, & iustitias dilexit, æquitatem vidit vultus eius.*] Quia vnusquisque quasi in speculo cum venerit in conspectu eius, videbit iniquitatem suam: & ipse præuidet iniquitatem illorum. Vel præscientia Dei videt sanctos ad regendum. Diligit enim iustitiam: quia vnumquemque secundum opus proprium iudicat. Æquitatem vidit vultus eius, vt sanctis, præmia: peccatoribus tribuat pœnam. Qui nos vocatione sua dignetur dignos efficere: & non secundum peccata nostra, nobis supplicia inferat, sed secundum magnam misericordiam suam veniam largiatur: quia ipsi est cum æterno patre & spiritu sancto honor & gloria in secula seculorũ. Amẽ.

f ¶ *In finem pro octaua, Psalmus Dauid.*] Iste psalmus de passione Christi cantatur, Pro octaua, sicut superius diximus.

PSALMVS XI.

Saluum me fac domine.] Vox Christi ad patrem pro parte carnis in passione.

h ¶ *Quoniam defecit sanctus.*] Præter te non supereſt, qui possit saluare.

i ¶ *Quoniam diminutæ sunt veritates à filiis hominum.*] Quare dixit veritates, dum vnum scimus qui est veritas, vt ait: *Ego sum via & veritas?* Sicut multæ ecclesiæ & vna ecclesia, sic multæ veritates: quia multorum iustorum opera, & multi iusti qui faciunt bonum. Sed quare diminutæ? Quia ante aduentum Christi, siue prophetæ, siue patriarchæ: tam bonæ naturæ, quã qui ex parte delictis videbantur seruire, in multis modis diminuti erant, quia caput, id est, veritas, qui est Christus, nondum venerat. Membra diminuta erant, vsquequo caput eorum quod est Christus, aduenit.

k ¶ *Vana locuti sunt,* &c.] Primum Petrus, quando dixit: *Et si oportuerit me mori tecum, non te negabo. Similiter & omnes discipuli dixerunt:* Sed hi omnes vana locuti sunt: dum adimplere quod proposuerunt, non potuerunt. Et hæretici, mali doctores, qui doctrinam peruersam docent, vana locuti sunt vnusquisque ad proximum suum. Christus dominus qui hæc loquitur, est omnium proximus: qui fecit misericordiam, vt morte sua alligaret vulnera nostra. Contra quem Iudæi in vaniloquio exercebantur.

l ¶ *Labia dolosa in corde, & corde,* &c.] Symmachus ita transtulit: Labia lubrica, in corde, aliud est, & aliud loquitur. Labia dolosa, bilingues dicuntur: quia duabus linguis loquuntur: quia aliud dicunt, & aliud retinent. Sic labia dolosa, qui de corde in corde loquuti sunt mala: scelus quod conceperunt ore, perfecerunt opere.

m ¶ *Disperdat dominus vniuersa,* &c.] Numquid maledicendo dicit? Non: quia non est mos sanctorum maledicere, sed pronunciãdo quod futurum est dixit, non optando, sed prophetando. Qui sunt labia dolosa? Hæretici & mali prædicatores.

n ¶ *Et linguam magniloquam.*] Id est, qui superba loquuntur.

o ¶ *Qui dixerunt, linguam nostram magnificabimus.*] Hoc est, qui semetipsos in inuicem laudant, & opera sua magnificant.

p ¶ *Labia nostra à nobis sunt.*] Ac si dicat: Doctores nostros ex nobis ipsis habemus, non aliunde. Plaudunt enim in vana verbositate, dicentes: *Nos filij Abrahæ sumus: & nemini vnquam seruiuimus.* *Iob. 8.*

q ¶ *Quis noster est dominus.*] Ac si dicant: Nullum habemus dominum, quia omnia scimus.

r ¶ *Propter miseriam inopum,* &c.] Vox patris est. Quis erat miser, nisi humanum genus in sæculo, quod in istam miseriam venit, in qua gemebat in peccatis? Et gemitus erat in inferno, in illis qui in pœnis habitabant.

s ¶ *Nunc exurgam, dicit dominus.*] Hoc est, mittam filiũ meum qui eos redimat: & illos qui in miseria sunt in mundo, vel eos qui in inferno commorantur. Quod ita factum est: Misit Deus pater filium suum ad nos miseros, vt nos liberaret: & illius paupertate diuites essemus.

t ¶ *Ponam in salutari meo.*] Dixit in salutari: & non dixit, quid ponã: subauditur, salutẽ gentiũ. Et adhuc quid ponã? Contra gemitum, lætitiam: & contra paupertatẽ, diuitias spirituales.

v ¶ *Fiducialiter agam in eo.*] Vox patris de filio. Ac si dicat: Cum fiducia omnia facio per eum, quia diuinitas firmauit humanitatem, vt scriptum est, libere egit.

x ¶ *Eloquia domini,* &c.] Vt iusque testamenti doctrinam in simul comprehendit. Tunc casta sunt, si à bonis prædicatoribus incorruptibiliter & sine corruptione prædicentur. Tunc erit istud: si quando prædicant non parentum prouocati amore, non potentũ timore, nõ propter dona præsentia, non pro honore vano. Aliter. Qui nec audẽt addere aliud amplius, nec minuere tã in veteri quam in nouo testam. sed fideliter prædicãt.

y ¶ *Argentum igne examinatum.*] Hoc est, spiritu sancto probatum. Non illi eloquia diuina probant: sed spiritus sanctus illos illuminat, qui ipsa prædicant: sicut in Esaia ille angelus, quando accepit calculum ab altari, & tetigit labia eius, dicens: *Ecce tetigi hoc labia tua, & auferetur iniquitas tua: & peccatum tuum mundabitur.* Per argentum, vetus testamentum: per aurum, nouum. Sic est litera & spiritualis intellectus, quasi ex argento producatur aurum. *Esa. 6. b Sec. vulg.*

z ¶ *Probatum terræ.*] Hoc est, ecclesiæ. Illa eloquia diuina probata sunt per spiritum sanctum, quem accepit ecclesia. Aliter: Probatum terræ, id est, Christus dominus: qui venit in humanitate illa pro parte carnis, quam ex Maria accepit, quasi terram dominus susceptit.

a ¶ *Purgatum septulum.*] Septem dona quæ in Christo fuerunt: non vt ille purificaretur, sed qui ipsa dona accepturi erant, purificarentur.

b ¶ *Tu domine seruabis nos.*] Hoc est, in fide: ecclesia rogat.

c ¶ *Et custodies nos à generatione hac.* Omnium malorum turbam simul comprehendit, hæreticorum, dialecticorum, & reliquorum. Ab istorum generatione dominus speranit ecclesiam suam. Vnde & in euangelio: *Hæc omnia veniet vniuersæ generationi illi, à sanguine Abel qui effusus est: vel à sanguine Zachariæ filij Barachiæ, quem occiderunt inter templum & altare.* *Matt. 23. d*

d ¶ *In circuitu impij ambulant.* Cum transtulerit nos de præsenti sæculo in futurum, tunc impij foris ambulant: nec poterunt intrare cum sanctis, quos tu secundum magnitudinem

tuam,

tuam, tua solicitudine conseruasti. In circuitu impij ambulāt: quia in æternam vitam non peruenient. Et aliter: Cum electi recepti fuerint, extra ianuam clamabunt: Domine, domine aperi nobis. Aliter: *In circuitu erunt*, & dicetur eis: *Nescio vos.*

Matt.25.a

a ¶ *Secundum altitudinem tuam*, &c.] Filios Dei. Secundum multitudinem, iuxta abundantiam misericordiæ tuæ, qua multiplicatur ecclesia, hoc est, de pietate & misericordia ipsius: cū in retributione futuræ beatitudinis promissa tua percipientes, conformes effecti fuerint corpori gloriæ tuæ: in quo tibi est cum æterno patre, & spiritu sancto, honor & gloria in sæcula sæculorum, Amen.

b ¶ *In finem psalmus Dauid.*] Duo decimus psalmus vocem continet animæ fidelis, requirentis Deum.

PSALMVS XII.

Vsquequo domine obliuiscēris me in finem?] Vox ecclesiæ. Ac si dicat: Quamdiu? Quare in finem dicit? Quatuor elementis constat homo, igne, aere, aqua & terra. Terra inferior est ab his creaturis: quia finis creaturarum terra est: ideo dicit ecclesia: Et si vilior sum & vilissima quasi terra, vsquequo obliuiscēris me? Non propterea quia infima sum, & finis aliarum creaturarum: non propter hoc me obliuiscaris in finē.

B

d ¶ *Vsquequo auertis*, &c.] Vt non habeam notitiam, neque illuminationem cognitionis tuæ ante terminum vitæ huius.

e ¶ *Quamdiu ponam consilia in anima mea.*] Patior, hæc inquit, quoadusque per spirituale consilium te requiram.

f ¶ *Dolorem in corde meo per diem.*] Per illud scilicet lumen notitiæ tuæ, quod diu perdideram, apponam dolorem super tenebras peccatorum meorum, hoc est, agam pœnitentiam.

g ¶ *Vsquequo exaltabitur inimicus meus*, &c.] Quamdiu ad te conuersus non fuero, erigitur aduersus me diabolus, qui est humani generis inimicus. *Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me?* Quasi dicat. Quamdiu habet aduersarius dominationem ecclesiæ? Vsque in finem?

h ¶ *Respice & exaudi me domine Deus meus.*] Oratio ecclesiæ est. De tribus personis potest intelligi: Respice in tribulatione, vel in auxilio: & exaudi me in hoc quod deprecor.

i ¶ *Illumina oculos meos.*] Id est, oculos cordis.

k ¶ *Ne vnquam obdormiam in morte.*] Scimus quia non potest homo dormire qui in tormento est, sed dormire pro nocte illa ponit. Vnde superius ait: Mors sine morte, & defectus sine defectu. Et dominus dormiuit in naui, cum suscitatus est à discipulis. Notandum, quod dominus dormiebat, quando fides apostolorum titubabat. Vnicuique dominus pro fide sua vigilat: & per fidem excitatur. Et si non habetur fides, quasi dormire videtur. Vnde dicit: Excita fidem tuam, & tunc suscitas Christum. *Respice & exaudi me domine Deus meus. Illumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in morte.* Tu es enim *lux vera quæ illuminas omnem hominem venientem in hunc mundum.* Tu enim illuminas oculos cordis nostri, ne nos æternæ mortis obrepat somnus.

Matth 8.c

Ioan. 1.

l ¶ *Ne quando dicat inimicus meus, prævalui aduersus eum.*] Ne quando, hoc est, in futuro iudicio, dicat inimicus meus, prævalui aduersus eum, id est, seduxi eum vt deciperem. Ac si dicat: Si nos potest aduersarius in somno infidelitatis inuenire, tunc prævalet super nos.

m ¶ *Exultabunt si motus fuero.*] Ipsi quorum pedes moti: quia in veritate Dei non steterunt, si meos pedes, hoc est, sensus, de fide catholica potuerint elongare: tunc exultabunt, id est, gaudebunt, vt ait propheta: Mei autem pene moti sunt pedes: sed ego in tua misericordia spero, vt stabiliar in fide.

n ¶ *Exultabit cor meum*, &c.] In domino Iesu Christo.

ambulant:[a] secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum.

¶ b In finem psalmus Dauid.

PSALMVS XII.

VSquequo domine obliuiscēris me in finē: [d] vsquequo auertis faciem tuam à me? [e] Quamdiu ponam consilia in anima mea? [f] dolorem in corde meo per diem? [g] Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me? [h] respice & exaudi me domine Deus meus. [i] Illumina oculos meos, [k] ne vnquam obdormiam in morte: [l] ne quando dicat inimicus meus, prævalui aduersus eum. Qui tribulant me, [m] exultabūt si motus fuero: ego autem in misericordia tua speraui. [n] Exultabit cor meum in salutari tuo: [o] cantabo domino, [p] qui bona tribuit mihi: & [q] psallam nomini domini altissimi.

PSALMVS XIII.

DIxit insipiens in corde suo, non est Deus. [r] Corrupti sunt, & [t] abominabiles facti sunt in [u] studijs suis. [x] nō est qui faciat bonum, non est vsq; ad vnum. [y] Dominus de cœlo prospexit [z] super filios hominū: [a] vt videat si est intelligēs aut requirēs Deū. [b] Omnes declinauerūt, [c] simul inutiles facti sunt: [d] nō est qui faciat bonū, non est vsq; ad vnū. [e] Sepulcrū patēs est guttur

o ¶ *Cantabo domino.* Id est, laudabo, prædicabo.

p ¶ *Qui bona tribuit mihi.*] Hoc est, istius vitæ præsentis subsidia, quibus subsistimus, vt despectis pompis sæculi, spiritualia mente conspicerem. Aliter: Bona tribuit, virtutes ecclesiæ, id est, fidem, spem, & charitatem: & in futuro vitā æternā.

q ¶ *Psallam nomini tuo altissime.*] Hoc est, quod canto & prædico, opere impleam. Merito ergo domine Iesu Christe, nomini tuo psallitur: qui dies pietate, & iustis victoriam præstas: & peccatores vt ad te conuertantur, inuitas: tibi gloria & honor cum æterno patre & spiritu sancto in sæcula sæculorum, Amen.

Tertiusdecimus psalmus non habet inscriptionem, sed redemtionem nostram ex Sion processuram esse pronuntiat. Et primo quidem contra impios loquitur: qui confidentes in diuitijs sæculi, Deum qui has largitur: ignorant.

PSALMVS XIII.

Dixit insipiens in corde suo.] Pro eo quod est insipiens, in Hebræo נבל Nabal positum est. Vnde & Abigail de viro suo Nabal ait in monte Carmelo: Vere secundum nomen suum insipiens est. Non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Hunc psalmū de passione Christi referunt, quando omnes dominum reliquerunt: intantum vt Petrus quoque, qui apostolorum fuit princeps, negauerit. Qui dixerunt in corde suo, non est Deus. In corde dixerunt, non in ore. Quare? Quia non ausi sunt: ne forte deorum suorum numina violarent. Dixit insipiens, populus Iudaicus: qui dicunt in corde, non est Deus, non est Christus filius Dei. Vnus ex eis non solum pro Deo non habuit, sed nec prophetā credidit, dū dixit: *Hic si esset propheta, sciret vtiq; quæ & qualis esset mulier quæ tangit eū, quia peccatrix est.* Et aliter: *Si Filius Dei est, descendat nunc de cruce, & credimus ei.*

1.Re.25.d

Luc.9.f Mar 15.a

r ¶ *Corrupti sunt.*] Ab illa integritate bonæ naturæ degeneres.

t ¶ *Abominabiles facti sunt.*] Id est, obidiles.

v ¶ *In voluntatibus suis.*] Id est, in factis suis. Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in voluntatibus suis. Si enim Dei notitiam habuissent, corrupti & abominabiles non fuissent.

x ¶ *Non est qui faciat*, &c.] Nisi quis cognouerit Christum, qui est vnicus patris, bonus prorsus esse non poterit. Non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Hic apparet quod iste psalmus ad passionem pertinet: quia nullus de discipulis, neque Petrus, qui caput ecclesiæ est, quia & ipse negauit: nullus de hominibus, quia totus mundus ad inferiorem partem declinauerat, præter vnum hominem, qui est Christus.

y ¶ *Dominus de cœlo prospexit.*] Salutem generi humano dare. Vel, de cœlo, id est, de sanctis.

z ¶ *Super filios hominum.*] Quos sanctos suos faciat. Vel, de sancto suo. Super filios hominum, id est, super genus humanū.

a ¶ *Vt videat.*] Hoc est, vt videre sanctos suos faciat, per quos respicit, & in quibus habitat. *Dominus de cœlo prospexit super filios hominum: vt videat si est intelligens aut requirens Deum.* Prospicit per animas sanctas, quas sæpe cœlum diximus, vt videat si sit sapiens qui Deum mente requirat: nam apud diuinam potentiam nihil habetur obtectum.

b ¶ Omnes declinauerunt simul.] Declinauerat totum genus humanum ad inferiorem partem.

c ¶ Simul inutiles facti sunt.] Et sibi & alijs. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt.

d ¶ Non est qui faciat bonum, &c.] Dicit. n. hæc de gentib. Sed quia interponit omnes, adiungit Iudæos intelligēdos: qui sæpe se in volutabris atq; idololatrijs gentium miscuerunt.

e ¶ Sepulcrū patens est guttur eorum.] Ab hoc versu vsq; ad eū, vbi dicit: Non est timor Dei in conspectu oculorū eorum:

in He-

in Hebræis codicibus non habetur. Quæritur ergo quomodo Apostolus hoc vsus sit testimonio in epistola quam ad Romanos scripsit. Respondemus, Apostolum de Deuteronomio ac Psalterio & cæteris scripturarum locis hoc testimonium texuisse. *Ibi timuerunt timore*: hoc quod sequitur: *Vbi non erat timor*, in Hebræis voluminibus non habetur. *Sepulcrum patens est guttur eorum.* Per seductiones suas in ora, tanquã in sepulcra homines congesserunt. Nam & alibi simile huic ponitur: *Nisi dominus fuisset in nobis, forsitãn viuos deglutissẽt nos.*

a ¶ *Linguis suis dolose agebant.*] Corrumpẽtes mores bonos colloquijs malis.

b ¶ *Venenum aspidum sub labijs eorum.*] Quia sicut aspides, ita obturant aures suas, ne præcepta diuinæ legis exaudiant. Venenũ enim, dolus iniquorum colloquiorum intelligitur.

c ¶ *Quorum os maledictione & amaritudine plenum est.*] Benedicto adulationis, maledictionem infert. Amaritudo enim ad id refertur: quia dulcia eloquia Dei male sentiendo, in suã pernitiem amara fecerunt. *Quorum os maledictione & amaritudine plenũ est*: quia & sibi & alijs nocet eorum doctrina: & in futuro condemnat.

d ¶ *Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.*] Et corporaliter & spiritualiter occidunt, dum Christum (qui vita est animæ) ab ipsa effundere desiderant.

e ¶ *Contritio & infelicitas in viis eorum.*] Contritio corporis, infelicitas animæ. In vijs eorum, in operibus eorum. Semper peccatores in via sua infeliciter conteruntur.

f ¶ *Quoniam viam pacis non cognouerunt.*] Quæ est Christus dominus: nec per fidem, nec per operationem. Quare non cognouerunt? Propter hoc quod sequitur.

g ¶ *Quia non est timor Dei ante oculos eorum.*] Non proposuerũt Deum ante sensus eorum, in memoria & sancto timore. Non est timor Dei ante oculos eorum. Non enim metuunt futurũ iudicium, ideo non obseruant mandata eius.

h ¶ *Nonne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem?*] Venturam vltionem? Ac si dicat: Si modo non cognoscunt, cognoscent in iudicio quando venturus est.

i ¶ *Qui deuorant plebem meam sicut cibum panis.*] Hæretici populum Christianum. Sicut panis in omnes cibos currit, & sine ipso satiari non potest, sed cum omnibus cibis sumitur: sic & hæretici numquam satiantur iniquitatibus suis, nisi de plebe Dei, vel de ecclesia, quos possunt capere, inde satiantur. *Qui deuorant plebem meam*, populum ecclesiasticum, *sicut cibum panis*: quia non est panis viuus, nisi qui de cœlo descendit.

k ¶ *Dominum non inuocauerunt.*] Si enim inuocassent, salui vtiqui fuissent. Aliter. Deum non inuocauerunt. Quare? Quia multi inuocant, sed non Deum, sed aliam rem quam deiderant habere pro Deo, non ipsum Deum.

l ¶ *Illic trepidauerunt timore*, &c.] Et gentes, suos timent deos: & ipsos potentes Iudæi, quando de Christo dixerunt: *Si dimittimus eum viuere, venient Romani, & tollent nostrum regnum & gentem. Illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor*: In idolis vtique & vanis simulacrorum ritibus.

m ¶ *Quoniam dominus in generatione iusta est.*] In populo Christiano. Et in Iudæis fuit, quia ex ipsis carnem sumpsit.

n ¶ *Consilium inopis*, &c.] Christum Iudæi credere noluerunt, hoc est, de aduentu mysterium incarnationis eius credere noluerunt. Inops dicitur Christus, vt ait Paulus: *Quia cum dives esset, inops factus est, vt illius inopia nos diuites faceret.* Consilium inopis confudistis, id est, Christi: non intelligentes eum à Deo processisse cum præberet consilium, dicens: Pœnitentiã agite.

o ¶ *Quia dominus spes eius est.*] Pater vtiq; propter assumptam carnem: quia humanitas confortata est à diuinitate.

p ¶ *Quis dabit ex Sion salutare Israel.*] Quis nisi Deus qui est in Sion? ille dedit salutem ipsum Christum in ecclesia sancta. Aliter: *Quis dabit ex Sion salutare Israel*: Christus dominus, quem habitatores illius terrenæ Sion non crediderunt.

q ¶ *Dum auerterit dominus captiuitatem plebis suæ.*] Iam redempti sumus de illa captiuitate transgressionis, sed adhuc in captiuitate vitæ istius sumus. Et aliter: De parte Iudæorum, quod ipsa auertatur de captiuitate tempore Eliæ & Enoch, vt Paulus dixit: *Cum plenitudo gentium subintrauerit, tunc omnis Israel saluus fiet.* Aliter: *Dum auertet dominus captiuitatem plebis suæ* per propriam passionem.

r ¶ *Lætetur Iacob, & exultet Israel.*] Ipse est Iacob qui & Israel: sed hic Iacob, & illic Israel. Hic supplantator vitiorum, & illic videns Deum facie ad faciem, quando erit Deus omnia in omnibus, qui relictis sæcularibus, mẽte dominum contuetur. Qui nobis tribuere dignetur, vt nos actu Iacob effecti, supplantatis vitijs, & verè Israelitæ, ipsum mente videre, ipsum corde tenere mereamur, cui est cum æterno patre & spiritu sancto honor & gloria in sæcula sæculorum, Amen.

s Psalmus Dauid.

Psalmvs XIV.

Domine [t] quis habitabit in tabernaculo tuo: [u] aut quis requiescet in monte sancto tuo? [x] Qui ingreditur sine macula: [a] &

t ¶ *Psalmus Dauid.*] Opportune quartusdecimus psalmus lectus est: & secundum ordinem ita euenit, vt propemodum de industria lectus esse videatur. Secundum ordinem lectus est psalmus. Ex dispensatione Dei puto factum esse, vt quod vobis proderat, in ordine exponendi hodie recitaretur. Quartusdecimus psalmus lectus est, qui præscribitur, psalmus Dauid. Dauid autem noster, Christus est, vt sæpe diximus. Deinde legimus in Exodo: quia quarta decima die agnus immolatur. Quartadecima die immolatur, quando luna plena est, quando nihil deest de lumine. Videte ergo quod Christus non immolatur, nisi in perfecto & pleno lumine. Quoniam ergo quartadecima die immolandus est vobis agnus, nunc propheta miratur & interrogat.

Psalmvs XIV.

Domine quis habitabit in tabernaculo tuo.] Vos qui vultis habitare in tabernaculo domini, audite quæ dicit dominus: Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? Tabernaculum hic pro æternitate accipimus, quamuis in alijs locis ecclesia intelligatur: quia hic in tabernaculo præsenti quod est ecclesia, multi habitant corpore & non fide: quia hic dum inferiores sumus, quasi in tabernaculo consistimus: vsquequo post victoriam in domum perueniatur. Aliter: *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo?* Quis, inquit, terrenus poterit templum Dei effici, & habitare in ciuitate viuentis Dei? De qua Apostolus multa loquitur.

v ¶ *Aut quis requiescet in monte sancto tuo?*] Quis, ait, dignus erit conformis fieri imagini filij Dei, qui sæpe mons dicitur? Hic est lapis excisus de monte sine manibus: hic factus est mons magnus: hic implꝫuit latitudinem orbis terræ: in hoc sanctorum animæ requiescunt. In hoc ergo nullus accipit requiem, nisi qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam: qui immunis est ab omni labe peccati, & præcepta Dei inuiolabiliter custodierit. Aliter: *Aut quis requiescet in monte sancto tuo?* Non prius in monte, & postea in tabernaculo: sed prius in tabernaculo, & ita in monte. Tabernaculum non est firma domus: tabernaculum non habet fundamentum, sed huc illuc que mutatur, & cum transmigrante migrat: quia tabernaculum non habet fundamentũ, sed est domus incerta: domus autẽ firma habet fundamenta, Mons pro vita æterna ponitur.

x ¶ *Qui ingreditur sine macula.*] Hoc est, sine mortalibus peccatis: quia sine minutis esse non possumus. Vnde dicitur: *Si dicimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.* Vel aliter: Qui ingreditur sine macula. Videte quid præcipitur, Non dixit: qui peruenit ad finem sine macula, sed qui adhuc in itinere est & maculam non habet. Dicere aliquis potest: Non habeo maculam, non feci malum. Non sufficit nobis malum non facere, nisi fecerimus & bonum. Denique sequitur.

a ¶ *Et operatur iustitiam.*] Non dixit, operatur castitatem, operatur sapientiã, operatur fortitudinem. Et hæ quidem virtutes optimæ sunt. Sapiẽtia nobis prodest, fortitudo nobis prodest, vt persecutionib. resistamus. Deinde temperantia & castitas nobis necessariæ sunt, ne perdamus animas nostras. Iustitia sola magna virtus est, & mater omnium. Dicat aliquis: Quomodõ iustitia maior est cæteris virtutibus? Cæteræ virtutes habentem delectant: iustitia nõ delectat habentem, sed alios. Si sapiens sum, sapiẽtia me delectat: si fortis sum, fortitudo mea me delectat: si fuero castus, castitas mea, lętitia mea est. Cæterum iustitia non prodest habentibus, sed cæteris miseris non habentibus. Vel aliter: *Matt.19.a* *Et operatur iustitiam*, hoc est, custodit mandata, vt illud: *Si vis ad vitam venire, serua mandata.*

b ¶ *Qui loquitur veritatem in corde suo.*] Multi loquuntur veritatem in labijs, sed non in corde: qui videntur vera dicere, sed cor cum labijs non cõsonat. Alii er. *Qui loquitur veritatẽ in corde suo,* vt vera de veritate cogitet, qui est Christus: nec se assentionib. hæreticis misceat, quæ falsæ semper inueniũtur ac vacuę. Vnde *Rom.10.b* Paulus dixit: *Corde creditur ad iustitiã: ore autẽ confessio fit ad salutẽ.*

c ¶ *Qui non egit dolum in lingua sua.*] Non protulit dolose doctrinam catholicam ad decipiendum: sed quæ loquutus est ore, compleuit opere. Ille dolose agit, qui aliud cogitat & aliud *Psal.33.c* dicit: sicut propheta ait: *Prohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum.*

d ¶ *Nec fecit proximo suo malum.*] Qui facit misericordiam, ipse est proximus. Christus dominus fecit misericordiam, vt nos sua passione redimeret: cuius doctrinam nullus in malũ vertat, sicut hæretici faciunt. Proximus noster omnis homo B Christianus est. *Quod tibi non vis fieri, alij ne facias,* Et alibi dicit: *Tob.4.c* *Diliges proximum tuum, sicut teipsum.* Et iterum dicit: *Declina à* *Mat 22.d* *malo, & fac bonum.* Quidam putant proximum esse fratrem, *Psal 36.c* aut vicinum, aut cognatum, aut consanguineum. Sed dominus noster docet in euangelio in ea parabola, vbi quidam de- *Luc.10.c* scendit de Hierusalem in Hiericho: sacerdos transiit, leuita transiuit, & non est misertus: Samaritanus transiuit, & misertus est: Et interrogat postea dominus & dicit: Quis horum proximus fuit? Stãtim dicit: qui benefecit. Et infert dominus: *Ite, & vos similiter facite.* Omnes ergo homines nobis proximi sunt: & nulli debemus malum facere.

e ¶ *Et opprobrium non accepit aduersus proximos suos.*] Nunquam à suis vicinis quasi noxius accusatur. Timentes autem dominum, glorificat. Non diuites glorificat, non potentes, sed eos tantum qui dominum timent. Et opprobrium nõ accepit aduersus proximos suos. Opprobrium detractionis de fratre tũc non accepit, si prius non credit illa antequam probet. Ac si dicat: Qui ista custodit quæ superius dixit, ille est sine macula, & operatur iustitiam. Et iste habitat in tabernaculo, & requiescet in monte sancto tuo, hoc est, in vita æterna.

f ¶ *Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus.*] In illius iusti conspectu diabolus. Nam in ecclesia quicunque malus est, in conspectu sancti pro nihilo computatur. Ad nihilum deductus est: quia apud talem sanctum pro nihilo habetur: dum angelus fuit, & refuga factus est: & sicut fuit factus ex nihilo, postea quam bona perdidit, redactus est ad nihilum. Et dum nihil est, fortissimi sancti non eum timent.

g ¶ *Timentes autem,* &c.] Vox ecclesiæ. Qui timent dominũ timore sancto, dominus eos magnificat. Aliter ad sensum moralem: *Timentes autem dominum magnificat.* Scit enim in his habitare Deum, sicut ait dominus: *Qui vos diligit, me diligit.*

h ¶ *Qui iurat proximo suo & non decipit.*] Iste iam minor est à *Ioan.14.* perfectione, & si bona facit: quia & si pro iuramento non decipit, tamen vituperatur pro illo præcepto quo dicitur, Non iurare omnino, neque per cœlum, neque per terram: *Sit autem* *Matt.5.e* *sermo vester, est, est: non, non,* Quia ista sententia perfectorum est, non iurare. Quia anima quando promittit Dei præcepta custodire, si proximus corpus est, tunc illum decipit, si hoc quod promittit, non obseruat.

i ¶ *Qui pecuniam suam non dedit ad vsuram.*] Et si non peccet quis eo quod quantum dat, tantum recipit: tamen perfectio non est: quia dictum est: *Frange esurienti panem tuum.* Et *beatius* *Esa.58.b* *est magis dare, quam accipere.* Vsquequo ad ista peruenit, minor *Act.10.g* est à perfectione. Aliter: Pecunia, domini est prædicato: Multi nolunt illam donare, si exinde pretium non recipiunt. Tamen licet victum & vestitum de ipsa prædicatione accipere, sicut sanctus Paulus dicit: amplius exinde nihil habere, sicut dicit: *Qui euangelium prædicant, de euangelio viuere.* Et dominus ait: *Dignus* *1.Cor.9.c* *est operarius cibo suo.* Sed qui plus requirere voluerit, in vsuram reputatur. Vnde Paulus dicit: *Si vobis spiritualia seminauimus,* *Matt.10.b* *magnum est si vestra carnalia metamus?* Ac si dicat: Non est magnum aduersus illa spiritualia quæ vobis annuntiamus. *Habentes* autem *victum & vestitum, his contenti simus.* *1.Cor.9.b* *2.Tim.6.*

Sicut enim visibilis pecunia prohibetur ad vsuram dari, ne is qui commodat, magis spoliet: ita & verbum Dei, quod est magna pecunia, non tantum diuitibus qui pascunt & munerant, verum etiam indigentibus & pauperibus gratis debet insinuari, domino sic dicente: *Gratis accepistis, gratis date.* *Matt.10.*

k ¶ *Et munera super innocentem non accepit.*] Vt non conturbent iudicium veritatis, munera offerentes. Et aliter: Ne similis Iudæ efficiatur, qui accepto argenti pondere, vendidit innocentem. Sicut propheta dicit: *Qui excutit manus suas ab omni* *Esa.33.c* *munere, iste in excelsis habitabit.*

l ¶ *Qui facit hæc, non commouebitur in æternum.*] Hæc omnia sicut allegorice retineri, ita & secundum litteram exposita custodiri debent in moribus. Quæ si quis irreprehensibiliter custodierit: non solum à commotione æterni iudicis securus erit, verum etiam ipsum montem tabernaculumque cæleste possidere merebitur in Christo Iesu domino nostro: cui est honor & gloria cum æterno patre & spiritu sancto in sæcula sæculorum Amen.

m ¶ *Tituli inscriptio ipsi Dauid.*] Tituli inscriptio in tumulis & in sepulcris est, quæ mortuorum corpora tenent. Pro quo Aquila & Symmachus, humilem & simplicem immaculatumque posuerunt: significantes psalmum ad Christum proprie pertinere, dicentem: *Discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & mansuetus.* Psalmus, vt diximus, regis nostri vocem, *Matt.11.d* quam in assumpto homine profert, sine diminutione retinet deitatis missam à patre, Dauid, id est, ipse Christus. Iste psalmus ad passionem pertinet. Tres sunt tituli; qui scribuntur: Vnus super tumulos mortuorum: alius in liminibus ciuitatis vel domorum: tertius in victoria regis. Hic ergo de titulo victoriæ regis dicit, sicut iste rex fuit, hoc est, Christus: & fuit scriptum super caput eius in pascha post victoriam, id est, post victum diabolum, redempto humano genere, tribus linguis, id est, Græce, Hebraice & Latine. Vnde & Pilatus dixit: *Quod* *Matt.27.d* *scripsi, scripsi.* Et posuit super caput ipsius causam Christi: *Hic est* *rex Iudæorum.*

PSALMVS XV.

Conserua me domine, &c.] Vox Christi ad patrem in passione in persona hominis assumpti. Ac si dicat: à patre, à quo exiui, in passione custodiar: quia tu es spes mea.

o ¶ *Dixi domino, Deus meus es tu.*] Ostendit se hominem in humilitate carnis, cum æqualis sit in omnipotentia maiestas: quia si dixisset: dominus meus es tu, filium minorem demonstrasset, patrem maiorem. Propterea dixit: Dixi domino, Deus meus es tu, quia in diuinitate æqualis est patri.

p ¶ *Quia bonorum meorum non indiges.*] Eandem lineam & in Iob scriptam legimus. Quid prodest, si tu simplicem facias viã tuam? Vniuersa igitur bona quæ dominus secundum formam serui in carne monstrauit: non patri prosunt, sed generi humano. *Quoniam bonorum meorum non eges.* Vox Christi. Quæ sunt bona Christi? Hoc est, incarnatio, passio, resurrectio & redemptio nostra. Vel aliter: Bona, sunt cœli &

quæ

quæ in eis sunt: & terra bona, & quæ in ea sunt, quæ Deus creauit. His pater nec postquam facta sunt, indiguit, nec antea. Ista patri non sunt opus, nec necessaria. Sed cui?

a ¶ *Sanctis qui in terra sunt eius.*] Istis hæc omnia sunt necessaria. In terra sunt eius, id est, in ecclesia.

b ¶ *Mirificauit omnes voluntates suas inter illos.*] Christus per sanctos suos mysteria sua mirificauit, hoc est, magnificauit.

c ¶ *Multiplicatæ sunt infirmitates eorum: postea accelerauerunt.*] Gentes de quibus nunc ecclesiam cõgrego, antequam idola eorum multiplicarentur, Deum naturaliter nouerant. Sed postquam multiplicata sunt idola, quod Lxx. infirmitates interpretati sunt: relinquentes ea, ad me celerrime sunt reuersi.

d ¶ *Non congregabo conuenticula eorum de sanguinib.*] Quia spiritualis est religio noui testamenti.

e ¶ *Nec memor ero nominum eorum per labia mea.*] Mutamur quippe in lauacro: & ex filijs hominum vocamur filij Dei. Nec memor ero nominum eorum per labia mea. Vox Christi. Nec memor ero istorum apostolorum nominum, quæ prius ante fidem habuerunt, quando infidelitatem habuerunt. Illa non recordabor: quia crescentibus meritis, nomina addita sunt noua, sicut Abraham, sicut & Sara, sicut Petro, & reliquis: qui antea serui peccati, sed postea amici: sicut dominus dixit: *Iam non dicam vos seruos, sed amicos.* Et sanctus Paulus fuerat, quando dicebat: *Fuimus aliquando & nos stulti & increduli, sicut & cæteri: sed misericordiam Dei consequuti sumus.* Et iterum: *Sed ablati estis, sed sanctificati estis.*

f ¶ *Dominus pars hæreditatis meæ.*] Vox Christi ad patrem. Hæreditas Christi, ecclesia est, & dominus est pars corporis sui. Pro parte hominis assumpti dicit: quia ille accepit de nostro humanitatem, & nos de suo immortalitatem.

g ¶ *Et calicis mei.*] Quare dixit calicem? Quia per calicem accipit vnusquisque iuxta mensuram: sed Christus plusquam membra sua, vt ait Paulus: *Qui est primogenitus in multis fratribus.*

h ¶ *Tu es qui restitues hæreditatem meam mihi.*] Hoc est quod in euangelio dicitur: *Nemo venit ad me, nisi pater meus traxerit eum ad se.* Secundum historiam, Christi hæreditas Iudæi fuerunt, ad quos Christus venit. Sed tunc dissipata est, quando eum crucifixerunt: sed restituetur in futuro, cum plenitudo gentium subintrauerit. Aliter. Restituet Deus pater hæreditatem Christi, quando electos suos, corpus sanctæ ecclesiæ ad illam integritatem attraxerit, vt post resurrectionem acceptis corporibus suis, incorrupti & immortales viuant: quia illam immortalitatem in Adam perdiderunt.

i ¶ *Funes ceciderunt mihi in præclaris.*] In optimis. Pro vno Israel, vniuersi orbis hæreditatem sum consequutus. Funes in hæreditatem dantur: quia quod dixit, ceciderunt mihi in præclaris, tantundem est, ac si dicat, in patriarchis & prophetis atque apostolis: vel quoscunque aduocauerit pater, Christus secum recipit. Propterea dixit in præclaris, sanctis vel apostolis.

k ¶ *Benedicam dominum qui tribuit mihi intellectum.*] Vox capitis cum membris. Tribuit intellectum discernendi inter bonum & malum, inter sensum & literam, inter Deum & proximum, inter lucem & tenebras. *Benedicam dominum, qui mihi tribuit intellectum.* Qui sapientia Dei est, non indiget ipsa sapientia: sed secundum illud accipiendum, quod in euangelio dicitur: *Iesus proficiebat ætate, sapientia & gratia coram Deo & hominib.*

l ¶ *Insuper & vsque ad noctem increpuerunt me renes mei.*] Noctem, tempus significat passionis: in quo interiori erudita est diuinitate humana fragilitas. Insuper & vsque ad noctem increpuerunt me renes mei. Delectationes carnales tunc me increpant, quando mihi suggerunt vt peccem quando delectatur caro. Sed nisi tu fuisses à dextris, forsitan infirmarer.

m ¶ *Prouidebam dominum in conspectu meo semper.*] Filius patrem, ecclesia Christum.

[a]Sanctis qui sunt in terra eius, [b]mirificauit omnes volũtates suas in eis. [c]Multiplicatæ sunt infirmitates eorum: postea accelerauerunt. [d]Nõ congregabo conuẽticula eorum de sanguinibus: [e]nec memor ero nominũ eorum per labia mea. [f]Domin⁹ pars hæreditatis meæ, [g]& calicis mei: [h]tu es qui restitues hæreditatẽ meam mihi. [i]Funes ceciderunt mihi in prẽclaris: etenim hæreditas mea præclara est mihi. [k]Benedicam dominum qui tribuit mihi intellectum: [l]insuper & vsq; ad noctem increpuerunt me renes mei. [m]Prouidebam dominũ in cõspectu meo semper: [n]quoniam à dextris est mihi ne cõmouea. [o]Propter hoc lætatum est cor meum, & exultauit lingua mea: [p]insuper & caro mea requiescet in spe. [q]Quoniam nõ derelinques animam meã in inferno: [r]nec dabis sanctum tuũ videre corruptionem. [s]Notas mihi feci sti vias vitæ: [t]adimplebis me lætitia cum vultu tuo: [u]delectationes in dextera tua vsque in finem.

¶ x Oratio Dauid.

PSALMVS XVI.

EXaudi [y]domine iustitiã meam: [z]intende deprecationem meam. [a]Auri-

n ¶ *Quoniam à dextris est mihi ne commouear.*] Ac si dicat: Si tu nõ fuisses à dextris, forsitan commotus essem de fide ad infidelitatem, de bono ad malum.

o ¶ *Propter hoc lætatum est cor meum.*] Propter resurrectionem lætatus sum: quia per eam liberatus est mundus. Aliter, Propter hoc lætatum est cor meum, & exultauit lingua mea. Propter istud, quod me adiuuas, cor meum lætatur, lingua mea prædicat.

p ¶ *Insuper & caro mea requiescet,* &c.] Vox Christi. Pro persona corporis requiescit in spe. Ac si dicat: Ecclesia quæ est caro mea modo requiescit in spe, id est, in spe resurrectionis: vt vbi caput præcessit, membra sequantur.

q ¶ *Quoniam non derelinques animam meam in inferno.*] Non derelinques: quia propterea illuc descendit, vt electos suos exinde eijceret, & diabolum ligaret. Diabolus antea se taliter iactabat, vt omnia regna mundi haberet: sed modo non solum illum tenere non potuit, sed potius à Christo ligatus perhibetur.

r ¶ *Nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.*] Quomodo dicit. non dabis videre corruptionem: dum alibi dicit: Quæ vtilitas in sanguine meo, dum descendero in corruptionem? Non de corruptione corporis Christi in sepulcro dicit, sed de cæterorum sanctorum.

s ¶ *Notas mihi feci sti vias vitæ.*] Vox capitis pro corpore. Viæ vitæ, mandata Christi sunt, vt scriptum est: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.*

t ¶ *Adimplebis me,* &c.] Tunc erit plena lætitia, cum adunatum fuerit corpus ecclesiæ in regnum Dei, hoc est, cum tradiderit regnum Deo patri suo: tunc erit Deus omnia in omnib.

v ¶ *Delectationes in dextera tua vsque in finem.*] Dextera patris, filius est. Delectatio vitæ æternæ in dextera, id est, in prosperitate quæ filio datur: vsque in finem, ac si dicat, sine fine: quia finis legis Christus est ad iustitiam omni credenti: quia plenitudo legis charitas: & finis præcepti charitas. Aliter. Delectationes in dextera tua vsque in finem. In illa delectabili potentia tua, qua tecum sancti sunt regnaturi, quę nullo fine concluditur. Vnde eos deprecamur, vt ab his nequaquam deiuncti, si non meremur vestiri gloria, non excludamur à venia. Tibi est enim cum æterno patre & spiritu sancto honor & gloria in sæcula sæculorum, Amen.

¶ Sextusdecimus psalmus orationem continet personæ dominicæ coniuncto sibi corpore quod est ecclesia.

x ¶ *Oratio Dauid.*] Ad tres personas intelligitur. Hæc oratio in quatuor psalmis habetur. Iste psalmus cantatur ex persona Christi contra Iudæos, & ex persona ecclesiæ contra hæreticos. Exponunt Hebræi, quod quando psalmum Dauid cantauit, quia dixit: Exaudi domine iustitiam meam: pro ipsa præsumptione, qua se exaudire pro sua iustitia iactabat cecidisset in crimen.

PSALMVS XVI.

EXaudi domine, &c.] Iuxta Lxx. Deus iustitiæ, vel Deus iustus natura. Nam exaudi Deus iustitiam meam: hic persona Christi datur intelligi. Exaudi Deus iustitiam meam: Vox Christi in passione, & vox ecclesiæ in tribulatione. Vel iustitiã dicit ecclesia suam & non suam. Quid suam, si implet mandata Dei in opere. Non suam: quia datur, non à se. *Exaudi Deus iustitiam meam:* quia tibi vsque ad mortem obediens fui.

z ¶ *Intende deprecationem meam.*] Differentia est inter orationem & deprecationem. Oratio sanctorum est pro denotis, vt

A perseuerent in bono. Deprecatio; pro peccatis suis, vel aliorum. Totius est deprecatio.

a ¶ *Auribus percipe orationem meam.* Hoc est, in hoc quod rogo, auribus percipe orationem meam. Orat enim non diminutio Deitatis, sed infirmitas carnis.

b ¶ *Non in labijs dolosis.*] Sed per puritatem quę tibi est placita.

c ¶ *De vultu tuo iudicium meum prodeat.*] Non in labijs dolosis. Ac si dicat: Exaudi orationem meam, quia ex toto corde oro: non sicut illi qui in labijs dolosis: quia aliud loquuntur, & aliud habent in corde, siue hæretici, siue Iudæi. De vultu tuo iudicium meum prodeat, non in labijs dolosis. Vox Christi ad patrem. Quia qui labia habent dolosa, me iudicant: sed illos tu iudica in futuro. Propheta non optando, sed pronuntiando dicit. Hoc ostendit quod facturus est dominus in iudicio.

d ¶ *Oculi mei videant æquitatem.*] Oculi Christi, sancti prædicatores: videant, id est, intelligant: æquitatem, id est, æqualitatem, vt iustitiam quam prædicant, opere impleant.

e ¶ *Probasti cor meum Deus, & visitasti nocte.*] Etiam in angustijs me probasti: quia tristis & velut in quadam pressura sum noctis tenebrosæ. Probasti cor meum Deus. Vox Christi ad patrem. Probasti Christum in passione, & ecclesiam in tribulatione.

f ¶ *Igne me examinasti.*] Id est, per ipsam tribulationem peccata mea confudisti.

B g ¶ *Et non est inuenta in me iniquitas. Vt non loquatur os meum opera hominum.*] Qualia sunt opera hominum? Vanitates quas ipsi amant: vel diuersa negotia, ista sunt hominum opera: sicut in euangelio dominus dicit: Quod si de verbo otioso redditur ratio: quanto magis de operibus hominum, quæ ex ipso sensu studiose loquuntur. *Matt.12. c*

h ¶ *Propter verba labiorum tuorum ego custodiui vias duras.*] Propter prædicationem, & propter ea quæ promittuntur in cœlis, custodiui vias duras. Quomodo dicit hic duras, dum in euangelio dicitur: *Iugum meum suaue est, & onus meum leue?* Suaue est volentibus, durum est nolentibus. Quamuis durum videatur esse ad sanctos, propter corporalem tribulationem, tamē suaue est; quia habent spem vitæ æternæ. Vel aliter. Propter verba labiorum tuorum ego custodiui vias duras. Ac si dicat: timens futura supplicia, quæ legis transgressoribus comminatus es, duris me laboribus exercui, & subieci corpus animæ potestati. *Matt.11. b*

i ¶ *Perfice gressus meos in semitis tuis.*] Sensus meos in mandatis tuis perfice. Vox ecclesiæ. Quia à Deo est incipere, & à Deo est finire. Gressus, sensus.

k ¶ *Vt non moueantur vestigia mea.*] Ab his quorum moti sunt pedes, id est, quicunque male fecerunt.

l ¶ *Ego clamaui quoniam exaudisti me Deus.*] Quare dixit, clamaui? Quia credidit per fidem, propterea dixit ego clamaui.

m ¶ *Inclina aurem tuam mihi, & exaudi verba mea.*] Christus aurem inclinat, quando exaudire dignatur. Per similitudinem, infirmus rogat, qui in lecto est, vt veniat medicus, & sanet infirmitates suas. Sic & genus humanum infirmum erat, quando iacebat in lecto, id est, in peccato. Rogabat vt veniret verus medicus, qui est Christus in carne, & sanaret languores suos.

n ¶ *Mirifica misericordias tuas domine: qui saluos facis sperantes in te.*] Nunquid antea nō fuerant mirificatæ? Sed tunc mirificauit misericordias suas: quando per sanctos apostolos & sanctos suos infirmitates curabat.

o ¶ *A resistentibus dexteræ tuæ.*] Saluos facis à rēsistentibus dexteræ tuæ tripliciter: Dæmones Deum, Iudæi Christum, hæretici ecclesiam.

p ¶ *Custodi me domine vt pupilam oculi.*] Vox ecclesiæ. Oculus intelligitur corpus ecclesiæ, & pupilla humilitas Christi, per cuius exemplum viuimus & videmus. Hoc supplicat ecclesia, vt possit illam humilitatem obseruare quam Christus docuit. Quia si per pupillam non custoditur, oculus nequaquam videt: Quia oculi prædicatores intelliguntur, per pupillam sensus spiritualis. Hoc rogat corpus Christi, quod est ecclesia, vt custodiatur sensus prædicatorū, qui est oculus: ne rapiatur in infidelitate hæreticorum. C

q ¶ *Sub vmbra*, &c.] Vmbra duabus rebus constat: lumine, & corpore. Per lumen, diuinitas: per corpus, humanitas intelligitur. Vnde & Mariæ dicitur: *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi.* Sub ista vmbra protege me, vt me non rapiat miluus. Et sub duabus testamentorum alis, id est, ipsorum doctrinis, quibus viuitur & custoditur ac tegitur sicut gallina: quia per gallinam intelligitur sapientia Dei patris. Quia sicut gallina sub alis pullos suos abscondit propter miluos: sic & sapientia diuina, & duæ alæ, quæ sunt duo testamenta, protegunt ecclesiam à miluo, hoc est, à diabolo. *Luc.1. d*

r ¶ *A facie impiorum qui me afflixerunt.*] Iudæi Christum in passione, & hæretici ecclesiam.

f ¶ *Inimici mei animam meam circumdederunt.*] Iudæi Christum in passione. Animam dixit, non corpus, quia diabolus in anima intrinsecus nescit quid cogitat homo, nisi per exteriores motus intelligat, & in quo vnumquemq; delectari videt, diuersas suggestiones infert. Istud ad ecclesiam pertinet. D

t ¶ *Adipem suum concluserunt.*] Quid per adipem, nisi malitia Iudæorum designatur? Quæ in veteri testamento adipem manducare prohibetur: quia cor eorum incrassatum erat. Vnde dixit in cantico Deuteronomij: *Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit.* Quare? Quia incrassatus erat de malitia, & recalcitrauit: quia nolebat mandata Dei obseruare. Dilectus à Deo fuit populus Iudaicus: quia manna diuinum pluit illis: quod ad nos pertinet, quia manducamus Christum. Sed Iudæi contempserunt semetipsos, hoc est, obligauerunt se in malitia. *Deut.32.b* *Exod.16*

v ¶ *Os eorum locutum est superbiam.*] Os impiorum: quia contra Christum & contra ecclesiam faciunt.

x ¶ *Proijcientes me nunc circumdederunt me: oculos suos statuerunt declinare in terram.*] Quando Christus passus est, omnis terra tremuit, & sydera obscurata sunt, & petræ scissæ sunt. Sed Iudæi oculos in terram statuerunt, quia hominem solum existimauerunt, & diuinitatem non intellexerunt. Vel oculos suos in terram statuerunt: quia de terrenis actibus cogitabant, sed de cœlestibus non meditabantur. *Ephe.6.c*

y ¶ *Susceperunt me sicut leo paratus ad prædam & sicut catulus leonis habitans in abditis.*] *Sicut leo paratus est ad prædam*, sic susceperunt Iudæi Christum in passione. *Et sicut catulus leonis.* Leo, diabolus: Catulus, filius eius antichristus. Vel aliud Leo, diabolus: & filij eius, Iudæi. In absconditis, in eorum cordibus quasi in obscuro. Diabolus vel membra illius, in quibus diabolus habitat, appellantur loca abscondita.

z ¶ *Exurge domine*, &c.] Vox Christi loquitur ad diuinitatem, vt prætueniat animæ suæ: ne rapiatur à principe diabolo, quod ita & fecit. Præuenit eum & alligauit, & ad infernum deduxit. Veniebat diabolus aliquid de suo requirere in Christo, sed in eo nihil inuenit, vt dixit in euangelio: *Venit princeps huius mundi, & in me non inuenit quicquam.* Et sancta ecclesia rogat antequam supplantetur à diabolo, & in eius insidijs, qui sunt hæretici: vt veniat catholicus noster, qui est Christus, & subuertat astutias inimici, id est, supplantet. *Ioan 14.d*

a ¶ *Erue animam meam ab impio, gladium tuum ab inimicis*

manus

manus tuæ.] Oro, gladium manus tuæ erue ab inimicis tuis. Inimicus enim accepit potestatem, vt propter peccata nos puniat. *Quos tradidi satanæ, vt discant non blasphemare, ait* Apostolus: *Erue animam meam ab impio.* Vox Christi ad Deum patrem loquitur: Hoc est, erue animam meam à diabolo. Et vox ecclesiæ ad Christum hoc rogat, vt liberetur a diabolo, vel ab hæreticis, & ab vnoquoque homine malo.

1. Tim. 1. d

a ¶ *Framea tuam ab inimicis manus tua.*] Framea de Christo, & de ecclesia intelligitur. Framea Dei patris, anima Christi est, de qua facit iustam vindictam. Diabolus framea eius est, de qua framea vindictam facit in mundo.

b ¶ *Domine à paucis à terra diuide eos.*] Vox ecclesiæ. A paucis, à terra. Vult ecclesia separari à carnalibus & à zizania & à paleis ante diem iudicij, sed sine causa: quia à Deo accepit responsum, sicut dominus dixit in euangelio: *Sinite vtraque crescere vsque ad messem*, hoc est, vsque in diem iudicij. Quia hic ecclesia commista est cum peccatoribus, rogat pro illis qui prædestinati sunt, vt veniant, & separentur ab illis qui non sunt prædestinati, vt dicitur: *Multi vocati: pauci vero electi.* Supplanta eos qui in impietate sunt, vt hic emendari debeant, aut in futuro supplantentur in vindicta.

Matt. 13. d

Matt. 22. b

c ¶ *De absconditis tuis adimpletus est venter eorum.*] Tripliciter hic intelligitur venter. Venter, castitas, intellectus, vt dicit Eucherius. Et angelorum venter repletus fuit mysteriis Dei antequã cecidissent, & Iudæorum venter de mysteriis legis, & hæreticorum venter de mysterijs ecclesiæ.

d ¶ *Saturati sunt filijs.*] Iudæi saturati sunt: quia multiplicati sunt in procreatione filiorum, & in rebus sæculi. Quando dicit, saturati sunt porcina: hoc Iudæorum immunditiam designat.

e ¶ *Dimiserunt reliquias suas paruulis suis.*] Hoc est illam iustam vindictam quæ illis debetur. Reliquerunt reliquias suas paruulis suis: hoc est, quando dixerunt: *Sanguis eius super nos, & super filios nostros.* Et hæretcorum filii similiter condemnationem habebunt. Qui sunt reliquiæ eorum: Ipsorum discipuli, qui de illa mala doctrina eorum regenerati sunt. Saturati sunt filij, & reliquerunt residua paruulis suis. Propter ambiguitatem verbi, quidam pro filijs, porcinam, scriptum arbitrantur: quod Symmachus Hebræam exprimens veritatem, transtulit: saturabunt filij, & relinquent residua paruulis suis. Saturati sunt filij, & dimiserant reliquias suas, immunditiam & iniquitatem, conculcantes margaritas sermonum tuorum. *Et dimiserunt reliquias suas paruulis suis*, clamantes: *Sanguis eius super nos & super filios nostros.*

Matt. 27. c

f ¶ *Ego autem cum iustitia apparebo in conspectu tuo.*] Vox ecclesiæ. Cum iustitia, hoc est mandata tua adimplendo. Apparebo in conspectu tuo, hoc est, in præsentia tua in futuro.

g ¶ *Satiabor.*] Cœlesti refectione.

h ¶ *Cum apparuerit gloria tua.*] Filius tuus, qui est salus & vita, & sanctorum omnium gloria: quia Christus & salus & gloria dicitur. *Ego autem in iustitia apparebo*, deuicta morte. In conspectu tuo satiabor, cælos ascendens. Cum apparuerit gloria tua, sanctis & electis tuis, qui per me crediderunt: quia meum est quod illis præstitum. Nam ego in illis sum, & ipsi in me tecum. Nos vero à te redempti domine Iesu, tantam potentiam pietatemque cernentes, supplices exoramus, vt examinati diuino igne, non simus humanorum operum detractores: sed inter stabiles fixique, tuam gloriam iugiter extollamus in opere, proferamus in fide, laudemus in voce, Amen.

i ¶ *In finem pro puero domini Dauid: qui locutus est domino verba cantici huius, in die qua eripuit eum dominus de manu omnium inimicorum eius, & de manu Saul.*] Totus hic psalmus sub persona Dauid ad Christum pertinet. Dauid Christi typum tenet, qui est manu fortis, de cuius semine est noster Dauid, qui est Christus. *Puero domini*, hoc est, Dei patris, sicut ait propheta: *Magnum est tibi vocari filium meum.* Etenim ecce ego & pueri mei quos dedit mihi Deus. Et propheta Esaias: *Puer datus est nobis, filius natus est nobis.* Quæ locutus est domino verba cantici huius. Et Dauid secundum historiam cantauit istud cãticum cum persequeretur ab inimicis, & Christus qui est caput nostrum, ad patrem cantauit in passione: ecclesia in persecutione. Eripuit eum dominus, hoc est, & Dauid à persecutione Saul, & Christum in passione Deus pater eripuit de manu inimicorum, hoc est, de manu Iudæorum, & de manu Saul. Saul appetitio interpretatur, quia contra voluntatem Dei expetierunt eum regem. Iste Saul typum diaboligessit. Isti inimici membra diaboli sunt, id est, Iudæi, qui persecuti sunt Christum, & dæmones vel membra eorum qui persequuntur ecclesiam.

Esa. 49. b
Sec. 70.
Ib. 8. d. 9. b

1 Reg. 8.

Psalmvs XVII.

Diligam te domine virtus mea.] Alij dicunt fortitudo mea: sed vnum est virtus, & fortitudo. Totus hic psalmus sub persona Dauid ad Christum pertinet, qui est vera fortitudo. Diligam tẽ virtus mea. Vox Christi. Virtus mea, hoc est, diuinitas: virtus hominis assumpti. Et ecclesiæ virtus Christus est, qui dicit: diligam te domine Si vox Christi est cum sint vnum & vna substantia diuinitati, quia dictum est: Vna potestas, vna voluntas, vna maiestas patris & filii & spiritus sancti: quomodo dicit diligam te domine? Pater dicitur, eo quod habet filium, & filius dicitur eo quod habeat patrem. Spiritus sanctus nec pater est nec filius, sed dilectio quam habet pater in filio, & filius in patre. Vnde Paulus apostolus dixit: *Quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis.*

Rom 5. a

l. ¶ *Dominus firmamentum meum.*] Vox Christi & vox ecclesiæ. Firmamentum, sicut ait propheta: *turris fortitudinis à facie inimici.*

Psal. 60. a

m ¶ *Et refugium meum.*] Vox Christi, & vox ecclesiæ. Refugium Christi in patre, & refugium ecclesiæ in Christo.

n ¶ *Et liberator meus.*] In tribulatione.

o ¶ *Deus meus.*] Qui me creasti.

p ¶ *Adiutor meus.*] De necessitatibus.

q ¶ *Sperabo in eum.*] In ipsum totam spem ponam.

r ¶ *Protector meus.*] Qui me protegis vel defendis.

s ¶ *Et cornu salutis meæ.*] Cornu salutis, quia infirmitatem nostrã confortauit. Quia ante aduentum Christi ecclesia infirmata erat per peccatum, sed postea confortata per Christum, sicut ait propheta: *Erexit cornu nobis salutis nostræ.* Ac si dicat: Dedit nobis regnum forte, vt illud: *Et fecit nos regnum Deo patri suo.* Nõ ergo in cornu illud superbiæ, sed in cornu salutis tuæ, adiutorium habere confido.

Luc. 1.

1. Thes. 2. e

t ¶ *Susceptor meus.*] Susceptus est Christus à patre in humanitate, & ecclesia suscipitur in fide.

v ¶ *Laudans inuocabo dominum.*] Iusti laudant: quia de omnibus malis liberauit eos. Pro eo quod sequitur:

x ¶ *Et ab inimicis meis saluus ero.*] Inuocabo dominum. Christus inuocauit Deum patrem: ecclesia, Christum. Et ab inimicis meis saluus ero. Christus à Iudæis, & ecclesia ab hæreticis.

y ¶ *Circundederunt me gemitus mortis.*] Vox Christi & vox ecclesiæ. Circundederunt Christum illi qui in inferno gemebant, qui in inferno erant, & ecclesia similiter.

z ¶ *Et torrentes iniquitatis conturbauerunt me.*] Torrentes aquas dicit, quæ pertranseunt. Torrens dicitur qui non de fonte, neque de viua aqua, sed à pluuiis vel de montibus in valles

A

val'es descendit, & in mare vadit. Quid per torrentes, nisi vniuersas gentes significat, quæ per montem carnis in mare istud descendunt? Vnde scriptum est: *Generatio vadit, & generatio venit.* Et aliter: *Et torrentes iniquitatis conturbauerunt me.* Turbæ iniquorum, quæ sicut torrentes in hyeme intumescunt, protinus defluentes.

Eccles.1.a

a ¶ *Dolores inferni circundederunt.*] Inuidiæ detrahentium, quæ mortem infernalem operantur.

b ¶ *Præuenerunt me laquei mortis.*] Præuenerunt Christum inimici in passione ante vindictam crucis. Laquei mortis, quos mihi aduersarij intendebant.

c ¶ *Et in tribulatione mea inuocaui dominum.*] Humanitas inuocauit diuinitatem, & ecclesia Christum: non oris voce, sed cordis.

d ¶ *Et ad Deum meum clamaui, & exaudiuit de templo sancto suo vocem meam.*] Templum corpus dominicum, vbi exaudita est humanitas à diuinitate, & ecclesia similiter à Christo. In templo, in sancta ecclesia. Et aliud: In corde meo quod sanctificauit, in quo templo sancto inhabitat.

bauerunt me. [a] Dolores inferni circundederũt me: [b] præoccupauerunt me laquei mortis. [c] In tribulatione mea inuocaui dominum: [d] & ad Deum meũ clamaui. Et exaudiuit de templo sancto suo vocem meam: [e] & clamor meus in cõspectu eius introiuit in aures eius. [f] Cõmota est & contremuit terra: [g] fundamenta montiũ conturbata sunt, & cõmota sunt. [h] quoniã iratus est eis Deus. [i] Ascendit fumus in ira eius, & ignis à facie eius exardescet: [k] carbones succesi sunt ab eo. [l] Inclinauit cœlos & descendit, [m] & caligo sub pedibus eius. [n] Et ascendit super cherubim, [o] & volauit: volauit super pẽnas ventorum. [p] Et posuit tenebras latibulum suũ, in circuitu eius tabernaculũ eius: [q] tenebrosa aqua in nubibus aeris. [r] Præfulgure in cõspectu eius nubes transierunt, [s] grando & carbones ignis. [t] Et intonuit de cœlo dominus, [u] & altissimus dedit vocẽ suam: grãdo & carbones ignis. [x] Et misit sagittas suas, & dissipauit eos: [y] & fulgura multiplicauit, & conturbauit eos. [z] Et apparuerunt

e ¶ *Et clamor meus in conspectu eius introiuit in aures eius.*] Aures eius, hoc est, vim auditionis. Vis fortitudo est, qua sancti fortiter deprecantur, quia dictum est: *Regnum cœlorum vim patitur, & violenti diripiunt illud.*

Matt. 11.b

B

f ¶ *Commota est, & contremuit terra.*] Secundum historiam factum fuit, quando Moyses accepit legem in monte Sina. Terra tremuit, quod præfigurauit passionẽ Christi: quia in passione Christi omnis terra tremuit: quando noua lex data est populo Christiano. Aliter: Commota est terra, quando de infidelitate ad fidem venerunt: & credentibus terrenis, factum est cœlum.

Exod.19.d Matt.27.f & 28.a

g ¶ *Fundamenta montium conturbata sunt, & commota sunt.*] Hic montes superbi intelliguntur. Fundamenta eorum, dæmones sunt: sicut & fundamenta sanctorum, prophetæ & apostoli sunt. Vnde dicit sanctus Paulus: Ædificati super fundamenta prophetarum & apostolorum. *Fundamenta montium conturbata sunt: & commota sunt*, eorum superbia qui in hoc mundo confidunt.

Eph.2.d

h ¶ *Quoniam iratus est eis Deus.*] Hoc est, eis montibus vel persecutoribus, dissipans spem mundialium voluptatum.

i ¶ *Ascendit fumus in ira eius, & ignis à facie eius exardescet.*] Fumus ex duobus rebus fit, ex igne & aqua. Per fumum lacrymæ excitantur, & per ignem compunctio cordis intelligitur, & per lacrymas, aqua.

k ¶ *Carbones succensi sunt ab eo.*] Quid per carbones, nisi bonæ naturæ genus humanum extinctum per Adam, in aduentu Christi illuminatum per baptismum, siue per pœnitentiam designatur? Extinguuntur carbones ab aqua quæ est cupiditas: & illuminantur per gratiam, quæ est spiritus sanctus.

l ¶ *Inclinauit cœlos & descendit.*] Hoc est quod in alio psalmo ait: *Descendit sicut pluuia in vellus*: quia humilem se nobis & in forma serui occultum præbuit & latentem. Vel aliud: Cœli, angeli inclinati sunt, quando Gabriel ad Mariam venit, & descendit Christus, & venit in carnem. Vel aliter. Cœli, sancti apostoli vel imitatores eorum. Inclinauerunt ab altitudine, hoc est, de contemplatione, vt doceant brutos & infirmos in ecclesia propter compassionem proximorum. Vel ad coniugatos, vt sanctus Paulus ait: *Vir reddat debitum vxori, & vxor similiter viro.*

Psal 71.a

1.Cor.7.a

m ¶ *Et caligo sub pedibus eius.*] Inuisibilem substantiam Dei, & iudiciorum occulta significat. Vel aliud. Et caligo sub pedibus eius. Caligo, hoc est, profunditas scripturarum, quam dedit Deus pedibus suis: qui sunt sancti sui, id est, ecclesiæ suæ: quia in sensu sanctorum, ibi est profunditas scripturarum, & Christus super illos præsidet.

C

n ¶ *Et ascendit super Cherubim.*] Hoc est, super plenitudinem scientiæ Christus ascendit cum corpore suo super omnes angelos & archangelos. Cherubim, interpretatur plenitudo scientiæ, quæ est charitas: quia plenitudo legis est dilectio, hoc est, charitas Christus super hoc ascendit, sicut in euangelio ipse dominus dicit: *Maiorem charitatem nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro amicis suis.* Quod ita CHRISTVS fecit, qui animam suam pro amicis dedit.

Rom.13.c

Ioan.15.b

o ¶ *Et volauit: volauit super pennas ventorum.*] Secundum historiam, quod prius est, volauit super pennas ventorum: quia velocior est ventus omnibus creaturis, & dominus velocior est vento: quia penetrat vsque ad fines terræ, & omnia suauiter disponit: Quia vltra ventum ipse est, ideo velocior. Et ad moralem sensum, animam significare voluit vento. Sicut ventus iste inuisibilis est, ita & anima. Ventus mouet corpus, & anima mouet corpus similiter. Sed cur ventum appellauit animam? Hoc est, quia Deus insufflauit in Adam. Non quod corporalis sit Deus pater: sed tunc insufflauit, quando animam dedit, vt ait propheta: *Tu domine creas omnem flatũ.* Per hęc intelligimus omnes animas à Deo esse creatas. *Et volauit: volauit super pennas ventorum*, hoc est, virtutes sanctarum animarum: quia Christus velocior est vento, & leuior quàm anima, & præcelsior angelis & sanctis.

Esa.57.d

D

p ¶ *Et posuit tenebras latibulum suum, in circuitu eius tabernaculum eius.*] Latibulum seipsum dixit in scripturis. In circuitu eius tabernaculum eius. Christus in Maria quasi sponsus in thalamo, & corpus Mariæ quasi tabernaculum. Tenebras dicit, eo quod nobis obscura est incarnatio vel natiuitas eius.

q ¶ *Tenebrosa aqua in nubibus aeris.*] Nubes prophetæ sunt: & aqua, doctrina eorum, quia obscuræ sunt scripturæ prophetarum. Quia sicut nubes pluuiam portant & terram aridam irrigant, sic & prophetæ per eorum doctrinam irrigant corda arida.

r ¶ *Præfulgere in conspectu eius nubes transierunt.*] Fulgura, illuminatio spiritus sancti. Ipsæ nubes scilicet prophetæ, transierunt de Iudæis ad gentes, spiritu sancto gubernante. Per fulgura ignis, compunctio cordis intelligitur.

s ¶ *Grando & carbones ignis.*] In grandine, verbera: in igne, charitatis accensio ostenditur: quibus fidelium corda mouentur ad cognoscendum Deum.

t ¶ *Et intonuit de cælo dominus.*] Per sanctos suos intonuit: quasi de cælo per iustorum corda euangelizauit.

v ¶ *Et altissimus dedit vocem suam.*] Per euangelistas malitiam humanam disperdidit. Altissimus vocem suam dedit, hoc est, prædicationem, vt ait propheta: *Vox tonitrui tui in rota*, id est, prædicatio eorum in toto mundo.

Psal.76.d

x ¶ *Misit sagittas suas, & dissipauit eos.*] Misit verba sua sancta quasi sagittas, quæ plenitudine & malis & bonis prædicãt. Bonos remunerat Deus si faciunt: & malos conterit, si audiunt & non faciunt. Vnde sanctus Apostolus ait: *Aliis quidem sumus odor vitæ in vitam, & aliis odor mortis in mortem.* Odor vitæ sunt his, qui audiunt, & faciunt: & odor mortis sunt his, qui audiunt & non faciunt. Quia prædicatores nesciunt qui sunt prædestinati: tamen fiducialiter prædicant.

2.Cor.2.d

y ¶ *Et fulgura multiplicauit, & conturbauit eos.*] Fulgura, miracula, atque claritas virtutis suæ. Conturbauit illos. Per illa miracula apostolorum compuncti sunt & illi qui dixerunt ad Petrum: *Quid faciemus viri fratres?* Et ille: *Pœnitentiam, inquit, agite: & baptizetur vnusquisque vestrum.*

Act.2.f

z ¶ *Et apparuerunt fontes aquarum.*] Fontes apostoli, quasi

aquis

aquis de vno fonte potati sunt. De vno fonte qui est Christus, satiati fuerunt apostoli, sicut in euangelio dominus dixit: *Qui biberit aquam quam ego dabo ei, non sitiet in æternum.* Et aliter: Fontes aquarum illi, qui per baptismi sacramentum facti sunt peccatoribus fons aquæ viuæ salientis in vitam æternam.

a ¶ *Et reuelata sunt fundamenta orbis terræ.*] Prophetæ atque apostoli, super quos omnium ecclesiarum fundamenta locantur. *Reuelata sunt fundamenta orbis terræ*, secundum historiam: quando in passione velum templi scissum est de sursum vsque deorsum, & illa quæ in templo erant, apparuerunt. Et ad sensum de litera sensus spiritualis: quia quod ibidem latebat in figura, omnibus patuit per mysteria.

b ¶ *Ab increpatione tua domine: ab inspiratione spiritus iræ tuæ.*] Ab increpatione tua domine, cum diceres: Nisi vos filius liberauerit, moriemini in peccatis vestris. *Ab inspiratione spiritus iræ tuæ*: promittens in his appropinquare regnum Dei.

c ¶ *Misit de summo, & accepit me.*] Vocando me.

d ¶ *Et assumpsit me de multitudine aquarum.*] Aduersantium populorum, Vel aliter: Misit de summo & accepit me, & assumpsit me de multitudine aquarum, Deus pater misit filium suum, sicut dictum est: *Verbum caro factum est, & habitauit in nobis.* Misit sponsus ad sponsam: verum spõsum iunxit sponsæ, hoc est, carnem in vtero virginis Mariæ. Assumpsit me de multitudine aquarum, id est, de multitudine populi, ecclesia collecta est. *Aquæ multæ, populi multi.*

e ¶ *Eripuit me de inimicis meis fortissimis.*] Deus pater eripuit Christum à Iudæis, & ecclesiam ab hæreticis.

f ¶ *Et ab his qui oderunt me, quia confortati sunt super me.*] Oderunt Iudæi dominum, & hæretici ecclesiam. Quia confortati sunt super me, quasi vincere potuissent.

g ¶ *Præuenerunt me.*] Vt superius diximus, ante vindictam crucis.

h ¶ *Et factus est dominus protector meus.*] Deus pater filium suum protexit, & filius ecclesiam suam.

i ¶ *Eduxit me in latitudine.*] Eduxit ecclesiam de tribulatione, quasi de angustia: In latitudine, quæ est spes futuri, vel remuneratio vitæ æternæ.

k ¶ *Saluum me fecit, quoniam voluit me.*] Vox ecclesiæ. Qui me voluit, vt exhiberet sibi ecclesiam. Quoniam volu t me. Voluntate propria, & non ex meo merito me vocauit, dicente Apostolo: Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis.

l ¶ *Et retribuet mihi dominus secundum iustitiam meam, & secundum innocentiam manuum mearum retribuet mihi.* Quæ autem sit iustitia & innocẽtia manuũ eius, audi quid sequitur: Quia, inquit, custodiui, vt viæ Dei custodiantur, & nihil impie de eo cum hæreticis sentiatur.

m ¶ *Quia custodiui vias domini:*] id est, sua mandata.

n ¶ *Nec impie gessi à Deo meo.*] Vt ad idolum conuerterem laudem.

o ¶ *Quoniam omnia iudicia eius in conspectu meo sunt semper.*] Quatuor sunt iudicia Dei: duo de præsenti, & duo de futuro. In præsenti, prosperitas malorum, & tribulatio sanctorum. In futuro, remuneratio sanctorum, & condemnatio peccatorum. Ecclesia adhæret Christo, quia Christus non fecit peccatum: nec inuentus est in ore eius dolus. Et ecclesia Christo adhæret: quoniam omnia iudicia eius in conspectu meo sunt semper

runt fontes aquarum:[a] & reuelata sunt fundamenta orbis terrarũ.[b] Ab increpatione tua domine: ab inspiratione spiritus iręe tuę,[c] Misit de summo, & accepit me: [d] & assumpsit me de aquis multis.[e] Eripuit me de inimicis meis fortissimis.[f] & ab his qui oderunt me, quoniá confortati sunt super me.[g] Præuenerunt me in die afflictionis meæ:[h] & factus est dominus protector meus.[i] Et eduxit me in latitudinẽ:[k] saluũ me fecit, quoniam voluit me.[l] Et retribuet mihi dominus secundum iustitiam meá: & secundũ puritatem manuum mearũ retribuet mihi.[m] Quia custodiui vias domini:[n] nec impie gessi à Deo meo.[o] Quoniá omnia iudicia eius in conspectu meo:[p] & iustitias eius non repuli à me.[q] Et ero immaculatus cũ eo: & obseruabo me ab iniquitate mea.[r] Et retribuet mihi dominus secundũ iustitiá meá: & secundũ puritatem manuum mearũ, in conspectu oculorum eius.[s] Cum sancto sanctus eris:[t] & cũ viro innocẽte, innocẽs eris.[u] Et cum electo electus eris,[x] & cum peruerso peruerteris.[y] Quoniam tu populum humilẽ saluum facies:[z] & oculos superborum humiliabis.[a] Quoniam tu illuminas lucernam meam:[b] domine Deus meus illumina tenebras meas.[c] Quoniá in te eripiar à tẽtatione:[d] & in Deo meo transgrediar murũ.[e] Deus meus impolluta via eius:[f] eloquia domini igne

p ¶ *Et iustitias eius non repuli à me.*] Sed amplexus sum eas.

q ¶ *Et ero immaculatus cum eo, & obseruabo me ab iniquitate mea.*] Perseuerabo in illa nocentia, in qua vocatus sum. Et obseruabo me ab iniquitate mea: id est, non conuertar ad illam iniquitatem vbi prius fui in infidelitate.

r ¶ *Et retribuet mihi dominus secundum iustitiam meam, & secundum puritatem manuum mearum in conspectu oculorum eius,*] Per oculos, aspectus diuinitatis intelligitur: quia ipse aspicit quicquid operatur homo in mandatis Dei. In retributione beatorum, quia eam per altitudinem spei considerabo.

f ¶ *Cum sancto sanctus eris.*] Cum eo qui à te sanctifi. atur.

t ¶ *Et cum viro innocente, innocens eris.*] Cum eo qui non corruperit vitã, vitam suam.

v ¶ *Et cum electo, electus eris.*] Cum illo quem præscitum scis.

x ¶ *Et cum peruerso, subuerteris.*] Cum hæretico, qui male intelligendo peruertit diuina eloquia, sicut alibi Iudæis ipse dominus loquitur: *Si incesseritis peruerse coram me, incedam & ego peruersus vobis. Cum sancto sanctus eris.* Tu Christe sanctus natura es, quem tu sanctificaueris, ab illo cognosceris, quoniam tu sanctus es. Vox prophetæ ad Christum. Quem tu innocentem feceris: ab illo cognosceris, quod tu innocens es: quia nulli noces, ideo innocens. Quem tu elegeris vt sit electus, ab illo cognosceris quod electus es, vt Paulus dicit: *Comprehendam autem à quo comprehensus sum.* Peruersi dicuntur, qui de rectitudine declinant ad peruersitatem, vt diabolus, & Iudas, & hæretici, & omnes superbi. Quoties Deus facit iustam vindictam, reprehendunt illum: cum eligit pauperes & reprobat potentes, cum eligit piscatores, sicut Petrum, & relinquit nobiles. Hoc peruersum videtur esse apud peruersos, vt propheta ait: *Viæ domini rectæ, sed viæ vestræ peruersæ.*

Leuit. 26. d *Sec. 70.* *Phil. 3. c* *Osee. 14. d*

y ¶ *Quoniam tu populum humilem saluum facies.*] Quod superius diximus.

z ¶ *Et oculos superborum humiliabis.*] Quoniam tu populum humilem saluum facies, pœnitentiam agentem, & oculos superborum humiliabis: quia elati superbia, pœnitentiam agere dedignantur.

a ¶ *Quoniam tu illuminas lucernam meam.*] Quid est lucerna nisi intellectus animæ? Sicut oculi corporis, si de lucerna exteriori non habent lumen, in tenebris non vident: ita & intellectus animæ nisi illuminetur ab altero, hoc est à Christo, non videt, sicut in euangelio dicit: *Erat lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.*

Ioan. 1. a

b ¶ *Domine Deus meus illumina tenebras meas.*] Hoc est ignorantiam cordis. Vnde scriptum est: *Si lumen quod in te est, tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ erunt?* Et Apostolus ait: *Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino.*

Matt. 6. c *Eph. 5. b*

c ¶ *Quoniam in te eripiar à tentatione.*] Vox ecclesiæ. Nisi à Deo eripiar, per me nequaquam possum.

d ¶ *Et in Deo meo transgrediar murum.*] Murum dicit ecclesia peccata nostra: quem ædificamus, peccatis peccata augendo. Nisi à Deo destruantur illa peccata, non possumus per nos transire ad Deum.

e ¶ *Deus meus impolluta via eius.*] Impolluta via, hoc est, incarnatio eius: quia non est ex virili semine, sed de spiritu sancto conceptus. Et aliter: Fides perfecta ecclesiæ, impolluta via eius dicitur, per quam Deus venit ad nos.

f ¶ *Eloquia domini igne examinata.*] Eloquia domini sua mandata, in hoc Deo sunt placita: non quod ipsa sint exami-

A

nata ab igne, aut quod fuissent inquinata: sed qui illa acceperit, faciant eum vt aurum mundum, purificatum per ignem.

a ¶ *Protector est omnium sperantium in se.*] Qui in eum credunt. Deus illos protegit qui sancto timore illum timent.

b ¶ *Quoniam quis Deus præter dominum: aut quis Deus præter Deum nostrum?*] Hic trinitas intelligitur. Præter dominum quòd dixit, Deus pater intelligitur. Præter Deum nostrum, filius: & tertia persona, id est, spiritus sanctus: quia Deus pater, Deus filius, Deus spiritus sanctus, vnus est Deus.

c ¶ *Deus qui præcinxit me virtute.*] Per similitudinem, sicut homo præcingit vestimenta sua, vt non noceant pedibus, qui sunt sensus: & manibus, quæ sunt opera. Præcinxit, hoc est, vt restringant sinus cupiditatis, vt supra dixi, ne impediantur per cupiditatem. Vel aliter: Deus qui præcinxit me virtute: spiritus sanctus qui nos armat aduersus potestates iniquas secundum Apostolum: Induite vos arma Dei, & gladium spiritus sancti, vt possitis resistere diabolo. Conticescant nunc hæretici aspicientes hic trinitatem expressam, & cognoscant filium quem minorem patre dicunt, primum à prophetæ prænuntiatum, non quasi priorem, sed nihil inferiorem.

Eph.6.c

B

d ¶ *Et posuit immaculatam viam meam.*] Hoc est, fidem meam: immaculatam viam meam ne ab ea violarer.

e ¶ *Qui perfecit pedes meos tanquam ceruorum.*] Sicut cerui calcant pedibus spinas, & transiliunt syluas: ita sancti calcant spinas, id est, peccata: transiliunt syluas, id est, infidelitatem: & subeunt vsque ad Deum, hoc est, vsque ad altitudinem charitatis. Qui perfecit pedes meos tanquam ceruorum, ad transilienda læculi huius impedimenta.

f ¶ *Et super excelsa statuit me.*] Excelsa, sancta ecclesia est: & Christus super excelsa, & excelsa super excelsa, id est, super sublime ecclesiæ. Super excelsa statuit me, spem meam in cœlestibus collocauit.

g ¶ *Qui docet manus meas ad prælium.*] Opera mea aduersus diabolum destructorem. Qui docet manus meas ad prælium, ad debellanda facinora.

u ¶ *Et posuit vt arcum æreum brachia mea.*] Arcum æreum, id est, intentio: brachia, fortitudo, hoc est, vt non deficiant bene agere.

i ¶ *Dedisti mihi protectionem salutis tuæ.*] Vox ecclesiæ ad Christum. Salutis, quia ipse est salus nostra, vt dicit: Domini est salus. Dedisti mihi protectionem salutis tuæ ne opprimar à malis.

k ¶ *Et dextera tua suscepit me.*] Dextera patris Christus est. Suscepit me ecclesiam per incarnationem.

l ¶ *Disciplina tua correxit me in finem.*] Quem enim diligit dominus, corripit. Erigimur ergo qui prius corrueramus, cum cæsi à domino fuerimus.

m ¶ *Et doctrina tua ipsa me docebit.*] Necesse est dum sumus hic, sub doctrina esse. Vnde Paulus ait: *Omnis, inquit, doctrina in præsenti non videtur esse gaudij sed mœroris, sed postea in futurum reddit fructum plurimum.*

Heb.12.e

n ¶ *Dilatasti gressus meos subtus me.*] Sensus ecclesiæ sub me, sub potestate ecclesiæ. Dilatasti gressus meos subtus me, in amplitudine charitatis tuæ.

o ¶ *Et non sunt infirmata vestigia mea.*] Vestigia, exemplo ecclesiæ, non sunt infirmata à successoribus, quia impressi sequentibus me. Hæc vox Christi post resurrectionem.

p ¶ *Persequar inimicos meos, & comprehendam illos.*] Iudæos vtique qui ei iniustè inimici sunt facti. Vel aliter: Persequar inimicos meos, affectus carnales. Et comprehendam illos antequam ego comprehendar ab illis.

C

q ¶ *Et non conuertar donec deficiant.*] Non conuertar pugnate contra illos, vel non conuertar ab hac intentione donec deficiant, siue à malitia, siue à cogitationibus prauis. Affligam illos in multis malis, sicut iam factum tempore legimus Titi.

r ¶ *Nec poterunt stare.*] Quia iniqui & superbi erecti fuerant.

f ¶ *Cadent subtus pedes meos.*] Siue vt adorent, siue vt conculcentur.

t ¶ *Præcinxisti me, &c.*] Contra mortem, siue ministros eius. Præcinxisti me virtute, id est, fortitudine contra diabolum, vel contra ista supradicta vitia.

v ¶ *Supplantasti insurgentes in me subtus me.*] Illos qui super caput meum erigebantur.

x ¶ *Et inimicos meos dedisti mihi dorsum.*] Noluerunt enim conuertere faciem suam ad me. Et inimicorum meorum dedisti mihi dorsū. Inimici mei dorsum dant, quando fugiunt, & quando post me vadunt.

y ¶ *Et odientes me disperdidisti.*] Omnes inimicos ecclesiæ: vel ipsa vitia & peccata disperdit Deus. Et odientes me disperdidisti. Vnusquisque enim in malitia sua dispersus est.

D

z ¶ *Clamauerunt, &c.*] Quia inde gni erant exauditione eius. Clamabunt. Qui clamabunt? Impij dæmones, & Iudæi, & hæretici clamabunt in futuro iudicio: nec erit qui saluos faciat eos: quia quando clamauit Deus ad illos per prophetas, vel per reliquas scripturas, audire noluerunt: propterea illi clamabunt, & non erit qui exaudiat eos, vt Salomon ait: *Vocaui, & renuisti: extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret. Despexistis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis: Propterea & ego in interitu vestro ridebo: cum vobis quod timebatis superuenerit. Subsannabo, cum irruerit super vos repentina calamitas. Tunc inuocabitis me, & non exaudiam.*

Prou. 1.c Sec. vulg.

a ¶ *Et comminuam illos vt puluerem ante faciem venti.*] Comminuam illos, id est, illos supradictos affectus carnales pro nihilo deducam. Et comminuam illos vt puluerem ante faciem venti: quia aridi & sine imbre misericordiæ fuerunt proiecti, & comminuti sunt in superbia sua, & quasi puluis campi dispersi.

b ¶ *Vt lutum platearum delebo eos.*] In modum turbidi luti.

c ¶ *Eripe me de contradictionibus populi, constitues me in caput gentium.*] Vox Christi ad patrem. *Eripies me de contradictionibus populi,* Iudaici vtique: quia cum aliqui dicerent, verax est: illi contrario dicebant: non, sed seducit turbam. Erue me de illis populis infidelibus, qui mihi contradicunt. Tu erue à Iudæis infidelibus, & eorum caput, id est, gentium constitue.

Ioan. 7.b

d ¶ *Populus quem non cognoui seruiuit mihi.*] Id est gentes quæ me non cognouerunt neque per fidem, neque per legem, seruient mihi. *Populus quem non cognoui seruiet mihi.* Ignorabam enim eum cum idolis seruiret: nunc credens, cognitus ac seruiens factus est mihi.

e ¶ *In auditu auris obaudiuit mihi.*] Obaudierunt mihi auribus, quia non viderunt mirabilia, neque meam præsentiam corporalem. Postea audierunt & crediderunt. Imbuentibus prædicatoribus accepit ecclesia aurem spiritualem: qua intelligens custodiat præcepta diuina.

f ¶ *Filii alieni.*] Hoc idem & Esaias loquitur: *Va genti peccatrici, filiis alienis, populo pleno peccatis.* Antiquo vocabulo, Iudæi filij Dei appellati sunt: sed alienati, quia filij diaboli effecti sunt. Et ijdem Iudæi, quorum pater diabolus est.

Esai. 1

a ¶ *Men-*

a ¶ *Mentiti sunt mihi.*] Quia in veritate non steterunt sicut & pater eorum.

b ¶ *Filii alieni inueterauerunt.*] Hoc est, quia noui hominis non receperunt aduentum, in veteri homine permanserunt.

c ¶ *Et claudicauerunt à semitis suis.*] Claudicant: quia patrem credunt, & filium non credunt. Vnū pedem habent, & alium non habent: inde claudicant in legis litera. Vox ecclesiæ.

d ¶ *Viuit dominus.*] Quē in sepulcro sub signaculorum positione clauserant.

e ¶ *Et benedictus Deus meus.*] A Deo patre. Viuit dominus, & benedictus dominus Deus meus. Numquid antea non viuebat? Sed hoc pro incarnatione dicit: sicut sanctus Paulus dicit: Qui mortuus est ad tempus ex infirmitate carnis, *sed viuit ex virtute Dei.* Iam enim non moritur: mors illi vltra non dominabitur. *Rom.6.b*

f ¶ *Et exaltetur Deus salutis meæ.*] Vox ecclesiæ ad Christum: Quia Christus exaltatus est in ascensione. Vel aliter: Exaltetur Deus salutis meæ. In me semper excelsus sit, cuius vocatio salus mea est: ne quicquam de eo vile sentiam.

g ¶ *Deus qui das vindictam mihi.*] Subuertendo Iudæos: vel ipsum traditorem Iudam. Vel aliter. Deus qui das vindictam mihi. Vox ecclesiæ ad Christum. Dedit Deus potestatem ecclesiæ ligandi & soluendi, & disciplinam faciendi, vt habuit potestatem Petrus & Paulus per spiritum domini, sicut dixit: *Ecce dedi vobis potestatem calcare super serpentes & scorpiones, & super omnem virtutem inimici.* *Luc.10.c*

h ¶ *Et subdidisti populos sub me.*] Sub potestate ecclesiæ ad regendum gentes incredulas.

i ¶ *Liberator meus dominus de gentibus iracundis.*] Christus in passione à Iudæis clamantibus: *Crucifige, crucifige eum*, & ecclesia ab hæreticis, & anima ab vniuersis vitijs: quæ appellauit gentes. *Ioan.19.e*

k ¶ *Et ab insurgentibus in me exaltabis me.*] Id est, à persecutoribus.

l ¶ *A viro iniquo eripies me.*] Id est, à diabolo, vt dictum est, *inimicus homo hoc fecit.* *Mat.13.d*

m ¶ *Propterea confitebor tibi in populis domine.*] Ecclesia dicit: Laudabo te in credentibus. Psalmum dicam tibi inter gentes, id est, laudabo & operabor. *Propterea confitebor tibi in populis domine.*

n ¶ *Psalmum dicam nomini tuo.*] Quia ego in his sum: ego confitebor tibi pater, & psallam. Vox prophetæ.

o ¶ *Magnificans salutem regis ipsius.*] Christi domini, quod resurrexit. Vel aliter. Propheta ad Deum patrem loquitur: Quia sanitatem facit, & salutem per singulos: quia animas attrahit per prædicationem, vt sit salus credentium qui credunt in salutem regis ipsius.

p ¶ *Et faciens misericordiam Christo suo Dauid.*] Hoc est, vnigenito suo. Dauid manu fortis interpretatur, quod est Christus.

q ¶ *Et semini eius vsq; in finē.*] Semen eius: hoc sunt sancti eius. Facit misericordiam dominus semper cum sanctis suis sine fine. Et faciens misericordium Christo suo Dauid, & semini eius vsque in sæculum: Ipsi mediatori Iesu domino, & populo ecclesiastico, qui per verbum eius credidit. Ipse fortissimus liberator nos ab hoc mundo dignetur eruere, & in fide stabilire per euangelium: quia ipsi gloria & imperium cum æterno patre & spiritusancto in cuncta sæcula sæculorum, Amen.

r ¶ *In finem psalmus Dauid.*] Psalmus vocem continet prophetæ de Christo loquentis. Iste psalmus in persona Christi cantatur per prophetam, & in persona ecclesiæ.

a mẽtiti sunt mihi: b filij alieni inueterati sunt, c & claudicauerunt à semitis suis. d Viuit dominus e & benedictus Deus meus: f & exaltetur Deus salutis meæ. g Deus qui das vindictas mihi, h & subdidisti populos sub me: i liberator meus de inimicis meis iracundis, k Et ab insurgentib. in me exaltabis me: l à viro iniquo eripies me. m Propterea cõfitebor in nationib. domine: & nomini tuo n psalmũ dicã. o Magnificãs salutes regis ei⁹, p & faciẽs misericordiã christo suo Dauid, q & semini eius vsq; in sæculum.

r ¶ In finem psalmus Dauid.

PSALMVS XVIII.

COeli enarrant gloriam Dei: & opera manuum eius annunciant firmamentũ. s Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam. t Non sunt loquelæ, neque sermones: quorum non audiantur voces eorũ. u In omnẽ terram exiuit sonus eorum: & in fines orbi terræ verba eorũ. x In sole posuit tabernaculũ suum: y & ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. z Exultauit vt gigas ad currendã viã: a à summo cœlo egressio eius, & occursus eius vsque ad summum eius: b nec est qui se abscondat a calore eius.

PSALMVS XVIII.

COeli enarrant gloriam Dei.] Ex creaturis consequenter creator agnoscitur. Aliter: *Cœli enarrant gloriam Dei*: Terra non potest enarrare. Secundum historiam cœlum & terra cũ cæteris creaturis suis gloriam Dei narrant, vt ait Paulus: *Per ea quæ facta sunt intellecta conspiciũtur*, id est, ab intelligentibus intellecta conspiciuntur. Cælum, hoc est firmamentum. Vnde dixit. *Et posuit Deus firmamentum inter medium aquarum*, id est, cœlum. Aliter secundum sensum: Cœli apostoli, & quod est gloria, hoc est opus: & quod est narrant, hoc est annuntiant: quia prædicant gloriam Dei. Et vt sciamus quia hoc est firmamentum quod & cælum, dicit in Genesi: Et appellauit Deus firmamentum cælum. Annunciant. Vnde & dominus ad discipulos: *Omnia quæcunque audiui à patre meo, annunciaui vobis.* *Rom.1.c* *Gen.1.* *Ioan.15.b*

s ¶ *Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam.*] Paria paribus retulit, quod ex ordine temporum, ad Dei magis notitiam perueniamus. Dies diei eructat verbum: & nox nocti indicat scientiam. Dies hesternus, diem hodiernum annuntiauit: & hodiernus dies, crastinum diem. Secundum sensum: dies, Christus. Et aliter. Dies, apostoli. Quomodo Christus dies est, sicut dicit: *Ego sum lux mundi*: sic & apostoli dies sunt, sicut ait: *Vos estis lux mundi.* Et vnus dies, duodecim horas habet. Vnde ipse dominus in euangelio dixit: *Nonne duodecim horæ sunt diei?* ipsæ intelliguntur duodecim apostoli. *Nox nocti.* Nox, Iudas: nocti, Iudæis: indicat scientiam, id est, quando dixit: *Quem osculatus fuero, ipse est, tenete eum.* Aliter. Nox profunditas scripturarum in prophetis, nunciat profunditatem veteris testamenti. *Ioan.8.b* *Matt.5.b* *Ioan.11.b* *Matt.26.e*

t ¶ *Non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur verba eorum.*] Nõ sunt loquelæ, ac si dicat, linguæ, neque sermones, quia linguæ multi sermones sunt. Siue diuersitates verborum intelliguntur per sermones, ac si dicat: Non fuerunt vllæ locutiones, quas apostoli in varietate linguarum non acceperint: & ideo non fuerunt vllæ linguæ quæ sermones apostolorum non audissent, dum dicit: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Hoc est, in omnes insulas vel fines mundi.

u ¶ *In omnem terram exiuit sonus eorum*, &c.] Apostolorum scilicet atque euangeliorum.

x ¶ *In sole posuit tabernaculum suum.*] In Hebræo ita habet: Soli posuit tabernaculum suum, & ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. In sole, in vtero sanctæ Mariæ virginis. Maria interpretatur stella maris. Lumen solis magis lucet quã stellarum. Sol iustitiæ, dominus, vt ait propheta: *Orietur vobis sol iustitiæ*: quod est Christus. Illuminauit sol iste stellam, id est, Mariam, vt esset sicut sol. Ideo posuit tabernaculum suum in soles, quando corpus assumpsit de vtero suo. *Malac.4.a*

מדים

y ¶ *Et ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo.*] Sponsus, verbum patris: sponsa, caro humana: cum qua de thalamo processit, id est, de vtero virginis.

z ¶ *Exultauit vt gigas ad currendam viam.*] Per solem mystice Christus intelligitur. *Exultauit vt gigas ad currendam vitam.* Hic gigas pro fortitudine Christi ponitur, eo quod ipse alligauit fortem diabolum, & vasa eius (quæ nos fuimus) diripuit. Ad currendam viam præsentis vitæ, quia non habuit hic moras. Quomodo? Natus venit in passionem, resurrexit & ascendit. *Matt.12.c*

a ¶ *A summo cælo egressio eius, & occursus eius vsque ad summum eius.*] A summo cælo, id est, à patre, quod est principale

A

cipale nomen: non ideo quod maior sit filio secundum diuinitatem, sed pro nomine patris. A summo, id est, ab æternitate egressus eius. *Et occursus eius vsque ad summum eius.* Occursus eius, in coæqualitate æternitatis. Quia ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram patris: vbi antea & semper fuit cum ipso.

a ¶ *Et non est qui se abscondat à calore eius.*] Nullus quippe est, qui non habeat semina intellectus Dei. Necest qui se abscondat à calore eius. Nullus est qui de calore suo non habeat aliquid quod ei non ded sset ex multis diuisionibus gratiarum actionū: sicut dixit Paulus: *Alii datur sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ.* Lex domini irreprehensibilis. Lex ipse est Christus, qui *non venit legem soluere, sed adimplere.* Irreprehensibilis: quia non habuit peccatum.

1.Cor.12.a

Matt.5.b

b ¶ *Lex domini immaculata.*] Qui per creaturas Deum ante laudauerat, nunc eum per donationē legis incipit prædicare.

c ¶ *Conuertens animas.*] De captiuitate in libertatem.

Matt.11.d

d ¶ *Testimonium domini fidele.*] Quale testimonium: Nisi quia dixit: *Discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris.* Fidele: quia non mentitur.

e ¶ *Sapientiam præstans paruulis.*] Paruulis non sensu, sed humilitate. Vnde scriptum est: *Quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis.*

Matt.10.d

f ¶ *Iustitiæ domini rectæ lætificantes corda.*] Iustitiæ, id est, iudicia: Rectæ: quia rectè iudicat Deus, & à rectis recta habentur. *Lætificantes corda*, animas sanctorum.

B

g ¶ *Præceptum domini lucidum.*] Nouum testamentum.

h ¶ *Illuminans oculos.*] Hoc est, oculos cordis.

i ¶ *Timor domini sanctus permanet in sæculum sæculi.*] Timor cum charitate: Vnde dixit: *Perfecta charitas foras mittit timorem.* Timeat non timore gehennæ, aut timore pœnæ, sed timore sancto: sic timeat, vt quem amat non perdat per negligentiam.

1.Ioan.4.a

k ¶ *Iudicia domini vera iustificata in semetipsa.*] Non ab alio, sed à semetipsis. Neminem enim fallit Deus.

l ¶ *Desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum.*] Super omnes thesauros mundiales dilecta.

m ¶ *Et dulciora super mel & fauum.*] Quia nullum metallum pretiosum, iudicijs aut sapientiæ Dei comparari potest: neque aurum aut lapis pretiosus, neque quod ad ornamentum & vestitum pertinet, neque mel vnde pascitur. His duabus rebus homo vestitur & pascitur, vt Paulus: *Habentes victum & vestimentum, his contenti sumus.* Si fueris lapis pretiosus, & probatus sicut aurum, mereberis intelligere iudicia & sapientiam Dei.

1.Tim.3.d

n ¶ *Etenim seruus tuus custodit ea, in custodiendis illis retributio multa.*] Propter quid custodit ea, nisi in custodiendis illis retributio multa? *Si custodieritis*, inquit dominus, *præcepta mea, manebitis in dilectione mea.* Quæ maior retributio quàm vt quis diligatur à Deo?

Ioan.15.b

o ¶ *Delicta quis intelligit?*] Qui in delictis est, id est, in peccatis, iudicia Dei non intelligit: neque sua peccata, quamdiu est in delictis. Delicta quis intelligit? Tertia laudis diuisio, qua docet impossibile legis, quo per præuaricationem legis peccatū magis apparuerat in mundo, euangelij gratia fuisse completum: neque posse quemquam à cogitationum sordibus liberari, nisi per aduentum spiritus sancti. *Delicta quis intelligit*, nisi scrutator cordium Deus, qui & potest ea dimittere?

p ¶ *Ab occultis meis munda me, & ab alienis parce seruo tuo.*] Ab occultis, id est, præteritis peccatis: & ab alienis, hoc est, quæ futura sunt, & adhuc ad me non venerunt. Vel aliter. Ab occultis, id est, omnibus quæ in me sunt, & ab alienis, peccatis: quia diabolus habuit in occulto superbiam, & proiectus est: postea alienus erat ab Adam antequam ipse Adam peccasset. Sed postquam consensit ei, superbia & voluntate coniuncti sunt, & de vno peccato fecit sibi duo iudicia diabolus vt dupliciter iudicaretur: quia & se & alium occidit.

C

q ¶ *Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero.*] Si ista peccata non fuerint mihi dominata, tunc ero immaculatus.

r ¶ *Et emundabor à delicto maximo.* Id est, à superbia: quia superbia initium est omnis peccati.

f ¶ *Et erunt vt complaceant eloquia oris mei.*] Tunc tibi placebunt eloquia mea.

t ¶ *Et meditatio cordis mei in conspectu tuo semper.*] Id est, de recordatione humilitatis.

ū ¶ *Domine adiutor meus & redemptor meus.*] Adiutor in tribulatione, & in necessitatibus. Et redemptor meus: quia tu me redemisti sanguine tuo pretioso. Tu es adiutor humani generis, cum nos ad te accedere facis. Tu es redemptor quia nos tua passione ac resurrectione ab interitu redemisti, qui nos iugiter in lege tua gradientes custodire digneris: qui tibi est cum æterno patre & spiritu sancto honor & gloria in sæcula sæculorum, Amen.

D

¶ x In finem psalmus Dauid.

PSALMVS XIX.

EXaudiat te dominus in die tribulationis: protegat te nomen Dei Iacob. z Mittat tibi auxilium de sancto: a & de Sion suscipiat te. b Memor sit omnis sacrificij tui, & c holocaustum tuum pingue fiat. d Tribuat tibi dominus secundum cor tuum, e & omne consilium tuum confirmet. f Lætabimur in salutari tuo, g & in nomine domini Dei nostri magnificabimur.

x ¶ *In finem psalmus Dauid.*] Ista psalmus propheta in persona ecclesiæ canit de Christo. Præuidebat propheta Christum ad redemptionem nostram venire in carne, & pro inimicis orare. Inde dixit: Exaudiat.

PSALMVS XIX.

Exaudiat te dominus in die tribulationis.] In die tribulationis pro parte carnis dixit. Quidam hunc psalmum dictum putant ex voce populi ad Christum loquentis vt ad regem pariter & sacerdotem.

z ¶ *Mittat tibi auxilium de sancto.*] Qui formam serui acceperat, recte ei quasi homini imprecatur auxilium. Mittat tibi auxilium de sancto, hoc est, de semetipso: quia illa diuinitas in ipso corpore erat.

a ¶ *Et de Sion suscipiatte*] Hoc est de ecclesia ipsa Sion, quæ & ecclesia, & ipse est in ecclesia.

b ¶ *Memor sit dominus omnis sacrificii tui.*] Hoc est, vt redimat per passionem suam. Quia Christus ipse est rex & sacerdos, & hostia: qui semetipsum obtulit in passione, quia pro nobis sanguinem suum dedit.

c ¶ *Holocaustum tuum pingue fiat.*] Id est, acceptabile sit Deo. Holocaustum est totum combustum: quia Christus cum corpore & anima ascendit in crucem. Omnes victimæ tuæ: sacrificium Christi est: siue quod ei omnes offerimus deprecando: siue quod pro omnibus suum ipse sanguinem fudit. Et est sensus: Ne patiaris quemquam perire: cum pro omnibus mortuus sis, & omnem voluntatem tuam impleat pater. Vnde ait: *Volo vt quomodo ego & tu vnum sumus: sic & isti in nobis vnum sint.*

Ioan.17.d

d ¶ *Tribuat tibi dominus secundū cor tuum.*] Id est, siue pro humanitate carnis Christi: siue pro corpore suo, hoc est, ecclesia, vt exaudiatur optat.

e ¶ *Et omne consilium tuum confirmet.*] Id est, consilium trinitatis.

f ¶ *Lætabimur in salutari tuo.*] Vox ecclesiæ. In salutem quam dedisti patiendo.

g ¶ *Et in nomine domini Dei nostri magnificabimur.*] Non in no-

in nobis, sed in illo: quia in ecclesia in tuo sumus nomine congregati.

a ¶ *Impleat dominus omnes petitiones tuas.*] Vsque huc de passione dixit: modo de resurrectione & ascensione & remuneratione. Duæ sunt petitiones Christi cum dicit: Exaudiat te dominus & impleat omnes petitiones tuas. Quando dixit Christus ad patrem: *Clarifica me pater apud temetipsum claritate quam habui priusquam mundus fieret.* Et alibi: *Pater sancte serua eos in nomine tuo quos dedisti mihi, vt quomodo nos vnum sumus, sic & illi vnum sint.*

b ¶ *Nunc cognoui, quoniam saluum fecit dominus Christum suum.*] Nunc dicit propheta ad tempus quando accepit spiritum sanctũ. Tunc cognouit, quod saluaret Deus pater filium suum.

c ¶ *Et exaudiet illum de cælo sancto suo.*] Id est, de semetipso & de sancta ecclesia.

d ¶ *In potentatibus salus dexteræ eius.*] Potentatibus, sanctæ ecclesiæ: quibus salus facta est per Christum, qui est dextera eius, id est, Dei patris: quia habet ecclesia ligandi & soluendi potestatem & disciplinam faciendi. Et dominus: *Ecce dedi vobis potestatem calcare super serpentes, & virtutes omnes inimici.* Vnde Paulus dicit: *Quid vultis? In virga veniam ad vos, an in charitate?* In potentatibus salus dexteræ eius. In illa potentia qua victor ab inferis resurrexit.

e ¶ *Hi in curribus, & hi in equis.*] Currus & equus semper in Ægyptijs arguuntur. Alij credant idolis atque dæmoniis: nos confidamus in Christo. Vel aliter: Hi in curribus, & hi in equis. Per currus voluptas mundi, siue mundanorum omnium cupiditas designatur: quia quasi rotæ quæ instabiles sunt, sic ipsi in mente huc illucque discurrunt. Per equos, superbi, & ipsi sunt cupidi.

f ¶ *Nos autem in nomine domini Dei nostri inuocabimus.*] Non in his supra dictis, sed in nomine domini.

g ¶ *Ipsi obligati sunt & ceciderunt.*] Qui vitiorum suorum funibus ligati sunt, & in superiora non valent ascendere, sed cadent, vt illud: Et abierunt retrorsum, & ceciderunt.

h ¶ *Nos vero surreximus & erecti sumus.*] Resurreximus ab infidelitate: erecti sumus per fidem: quia tortuosi fuimus in peccatis.

i ¶ *Domine saluum fac regem:* &c.] Saluum fac regem, hoc est, Christum, pro parte carnis. Et exaudi nos. Rogat ecclesia vt exaudiatur tempore opportuno. Domine saluum fac regem, & exaudi nos in die qua inuocauerimus te. In Hebræo ita scriptum est: Domine saluum fac regem, qui exaudiat nos in quacunque die inuocauerimus eum.

Psalmvs XX.

Domine in fortitudine tua lætabitur rex.] Iste est rex, cui & in superiori psalmo secundum formam serui oratur salus. Christus rex regum, & dominus dominantium.

l ¶ *Et super salutari tuo exultabit vehementer.*] Id est, in eo quod saluasti homines: filius tuus, qui saluator est, exultabit.

m ¶ *Desiderium cordis eius dedisti ei,* &c.] Iam quippe non sumus serui, sed amici. Quod petiuit, expletum est. Quomodo ipse & pater vnum sunt: sic & nos in ipso vnum sumus. Vel aliter. *Desiderium animæ eius tribuisti ei.* Desiderauit filius Dei vt veniret genus humanum redimere. Vnde dixit: *Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum, antequam moriar:* voluntate labiorum eius non fraudasti eum. Et hoc est, quando dominus dixit: *Pacem meam do vobis: pacem meam relinquo vobis.*

n ¶ *Quoniam præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis.*] Hoc est à longe, quando Melchisedek benedixit Abraham. Et deinde quotquot benedictiones in Patriarchis vsque ad aduentum Christi fuerunt, Christus in ipsis benedictus est. Quoniam præuenisti eum, hoc est, ante præuenit eum in benedictionibus dulcedinis, quàm à Iudæis fel porrectum gustasset: quia antea eum istæ benedictiones præuenerunt. Gustauit, *& noluit bibere.* Gustauit: quia de morte nostra suscepit. *Noluit bibere:* quia die tertia resurrexit. *Noluit bibere,* hoc est, non permansit in morte.

o ¶ *Posuisti super caput eius coronam de lapide pretioso.*] Corona Dei: ecclesia ex varijs gentibus congregatio est. De qua Paulus sub persona credentium ait: *Gaudium & corona mea.*

p ¶ *Vitam petiit à te, & dedisti ei.*] Vt homo mortuus est, vt Deus resurrexit. Deus quippe vitam postulare non potuit.

q ¶ *Longitudinem dierum in seculum seculi.*] Impia synagoga conticeat. Quis hominum viuit in sæculum & in sæculum sæculi? Dauid & Salomon, non amplius quàm quadragenis annis regnauerunt.

r ¶ *Magna est gloria eius in salutari tuo.*] Impletum est quod ipse in euangelio postulauit: *Pater, glorifica me apud temetipsum.* Magna gloria eius in salutari tuo, ac si diceat: Magnam est gloria eius: magnum est hominem assumptum esse ad dexteram Dei patris.

s ¶ *Gloriam & magnum decorem impones super eum.*] Gloriam, resurrectionis. Decorem, quando in monte resplenduit facies eius sicut sol, & vestimenta eius facta sunt alba sicut nix.

t ¶ *Quoniam dabis ei benedictionem in seculum seculi.*] Quia omnis creatura benedicit eum.

v ¶ *Lætificabis eum in gaudio cum vultu tuo.*] Hoc est, erit tecum semper in cœlis. Lætificabis eum in gaudio, cum vultu tuo. Tunc lætificabis filium in gaudio, cum adunata fuerit illa multitudo sanctorum, & numerus restitutus ei. Gaudebit Christus pro acquisitis, pro quibus passus est.

x ¶ *Quoniam rex sperat in domino.*] Secundum corporis dispensationem: vel homo assumptus in diuinitate.

y ¶ *Et misericordia altissimi non commouebitur.*] Nec humanitas filii, nec ecclesia primitiua, in finem commouebitur. Vsque huc propheta locutus est in persona ecclesiæ ad Deum patrem de humanitate Christi, modo loquitur ad diuinitatem. Vnde dixit:

z ¶ *Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis.*] Inueniant inimici tui potestatem tuam, vt reuertantur in bonum. Inueniat potestas Dei illos qui in humilitate noluerunt Christum credere: inueniat illos in vindicta.

a ¶ *Dextera tua inueniat omnes qui te oderunt.*] Odientes se, nimia clementia Dei vult conuerti, cum etiam inimicos suos inuenire desiderat.

b ¶ *Pones eos vt clibanum ignis in tempore vultus tui.*] In bonam partem, vt comburãtur illorum peccata. Sicut clibanus intrinsecus ardet, sic illorum cõscientia intrinsecus ardebit: eo quod bona non fecerunt.

c ¶ *Domine in ira tua conturbabis eos.*] Et hic clementia Dei non punit, sed turbat, vt ad pœnitentiam conuertantur.

d ¶ *Deuorabit eos ignis.*] A spiritu sancto illorum peccata. Deuorabit ignis, in tẽpore vultus Dei cum venerit iudicare mundũ.

e ¶ *Fructum eorum de terra perdes.*] Id est ipsos perdes, vel

A

Luc. 12. f opera ipsorum de sancta ecclesia. *Et comedet eos ignis.* Iste ignis est de quo dominus in euangelio ait: *Ignem venit mittere in terram, & quid volo nisi vt ardeat?* De hoc igne & duo quibus in itinere scripturas Saluator aperuit dicebant: *Nonne cor nostrum ardens erat in via, cum aperiret nobis scripturas?*

Ibid. 24. c

a ¶ *Et semen eorum à filiis hominum.*] Semen, id est, filios quigenerati sunt in mala doctrina: A filijs hominum, id est, à consortio bonorum, perdes illos.

b ¶ *Quoniam declinauerunt in te mala.*] Iudæi quod super se per iustam vindictam, recipere debuerant, in Christum declinauerunt, quando dixerunt, quod dignus erat morte, *& expedit vt vnus moriatur quam vt tota gens pereat.*

Ioan. 11. f

c ¶ *Cogitauerunt consilium quod non potuerunt stabilire.*] Quando dixerunt ad Pilatum: Domine, recordati sumus, quod seductor ille dixit adhuc viuens: post diem tertiũ resurgam. *Iube ergo custodiri sepulchrum vsque ad diem tertium.* At ille: *Habetis custodiam: ite, custodite sicut scitis.* Et postea posuerunt sigilla, sed mortui tenere viuentem non potuerunt. Resurrexit: quod illi nec voluerunt, nec credidерunt. Tunc non potuerunt stabilire consilium quod cogitauerunt.

Matt. 27. g

d ¶ *Quoniam pones eos dorsum.*] Duobus modis. Dorsum, quia semper terrena desiderant. Aliter: Dorsum, vt retro cadant, aut quando respiciunt retro.

e ¶ *In reliquiis tuis præparabis vultum eorum.*] Pro reliquijs in Hebræo, in bonis habet. Sensus itaque iste contexitur: Ad similitudinem sanctorum, quos tibi de omni orbe seruasti: etiam eos qui tormentis purgati sunt, esse facias, vt iuxta vultum sanctorum, vultus quoque esse incipiant peccatorum: Hoc est vt tales sint qui peccatores fuerunt, quales & hi qui sancti sunt. Vel aliter. *In reliquiis tuis præparabis vultum eorum*, id est, prophetas, quos patres eorum occiderunt. Reliquiæ eorum, filii Iudæorum, qui occiderunt caput prophetarum. Vt illa vindicta quæ cœpit à prophetis, veniat super illos qui dominum occiderunt. Aliter. *In reliquiis tuis præparabis vultum illorum*, hoc est, per Eliam & Enoch credituri sunt in finem. *Præparabis vultum illorum*, ad te credentium, vt illud: *Vt conuertat corda patrum in filios.*

B

Luc. 1. b

f ¶ *Exaltare domine in virtute tua.*] Vox ecclesiæ. Exaltare in virtute tua, id est, demonstra tuam potestatem, & maiestatem: quia prius venisti in humilitate, sed modò veni in maiestate.

g ¶ *Cantabimus, & psallemus virtutes tuas domine.*] Cantabimus in corde, psallemus in opere, virtutes tuas annuntiamus.

h ¶ *In finem pro assumptione matutina psalmus Dauid.*] Matutina assumptio, resurrectionis dominicæ, & ascensionis ad patrem significat sacramentum. Hanc inscriptionem Hebræi aliter habent: Pro ceruo matutino, & interpretatione peruersa putant de Hester totum vigesimum primum psalmum esse compositum: quod videlicet ipsius periculo & intercessione apud regem, sit de periculo Israeliticus populus liberatus. Sed nos ceruum qui interficiat serpentes, & venena consumat, nullum alium nisi Christum intelligimus, sicut totius psalmi contextus ostendit.

Psalmvs xxi.

Deus Deus meus respice in me.] Hoc versiculo dominus in cruce pendens vsus est. Ex quo animaduertimus, totum psalmum à domino in cruce positum decantari. Quod autẽ habet in medio, intende mihi: in Hebræis codicibus non habetur, & appositum vox domini declarat, quæ etiam illud in euangelio prætermisit: Ac si dicat: Quare me dereliquisti? Hic humanitas loquitur, quomodo derelicta fuit in Adam, quando præceptum transgressus est. Vel in passione derelictus Christus pro parte carnis.

k ¶ *Longe à salute mea verba delictorum meorum.*] Longe: Hic diuinitas loquitur. Verba delictorum meorum: quia nostra peccata sua reputat. Nam in salute sua nullum est peccatum: sed à peccatore longe est salus. Vel aliter. Longe à salute mea verba delictorum meorum. Aquila hunc locum sic interpretatus est: *Longe à salute mea verba gemitus mei:* Symmachus, *verba gemituum meorum.* Quinta & sexta editio: *verba clamoris mei:* Et est sensus iuxta cæteros interpretes: Gemitus mei atque conatus, quibus semper populum Israel saluare quæsiui, longe facti sunt à salute mea, quam populo tribuere cupiebam: quia ipsi noluerunt recipere sanitatem. Iuxta Lxx. vero interpretes iste sensus est: Hoc quod salutem deprecor, quod me conqueror derelictum: non ex propria persona loquor, sed ex populi, cuius peccata in meo corpore ipse suscepi. Vnde dico: *Longe sunt à salute mea, verba* ista quæ fundo. Non enim tam mihi salutem postulo, qui Deus sum, quã populo qui salute indiget.

C

l ¶ *Clamabo per diem*, &c.] In die pendens non exauditur à patre: nocte resurgit ab inferis victor. Aliter. Qui in gaudio non exauditur, exaudiatur in lacrymis. Vnde ait: *Non in stultitiam mihi.* id est, non frustra clamaui. Et Aquila transtulit ex Hebræo, dicens: *Et nocte, & non tacebis:* Id est audies me, respondebis mihi, facies quod oraui. Deus meus clamabo per diem, nec exaudies, & nocte. Clamauit Christus in cruce, & orauit pro suis: exauditus, & non exauditus. Exauditus pro prædestinatis: sicut in octo millibus, vel pro illis centum viginti, & quingentis fratribus. Et non exauditus, hoc est, pro illis qui non erant prædestinati. Vnde dixit euangelista: *Sanguis eius super nos, & super filios nostros.* Ergo dies hic pro bonis, & nox pro malis intelligitur. Vel dies & nox, prosperitas & aduersitas in ecclesia. Ecclesia non exauditur in prosperitate, vt non se extollat, & non exauditur in aduersitate vt amplius mundetur. *Et non ad insipientiam mihi*, id est, filius cœternus patri, scit omnia, cur non sit exauditus in die passionis, id est, pro filiis mortis, & prosperitate & tribulatione ecclesiæ suæ.

Act. 2. & ibidem 2

D

Matt. 27.

m ¶ *Tu autem in sancto habitas:* &c.] Vox prophetæ in sancto habitas, hoc est, in suo corpore, vel in cœlo, siue in ecclesia.

n ¶ *In te sperauerunt patres nostri domine*, &c.] Sperauerunt Patriarchę & Prophetæ, vel reliqui, & liberasti eos, id est, de Babylonia. Non sunt confusi, quia quod promisisti, hoc est, terram repromissionis & vitam longam. Aliter. In te sperauerunt patres nostri, doctores ecclesiæ. Non sunt confusi: quia spes ipsorum semper es.

o ¶ *Ego autem sum vermis, & non homo.*] Hoc propter humilitatem assumpti corporis loquitur, Esaia quoque eadem concinente: *Ne timeas vermis Iacob.*

Esa. 41. d

p ¶ *Opprobrium hominum & abiectio plebis.*] Quod maius opprobrium quàm crucis? *Et despectio plebis*, id est, Iudaici populi derisus. Cur vermis & non homo: dum dicit in euangelio: *Venit filius hominis redimere quod perierat?* Christus & vermis dicitur, & homo. Vermis, vt ait prophetа: *Noli timere vermis Iacob.* Et homo, quia ex Maria natus, assimilatur sua natiuitas vermi, quia vermis qui in ligno nascitur, non habet patrem nisi matrem. Et Christus ex Maria est natus absque coitu viri. Duo habitacula fecit Deus, cælum & terram. Cælum habitatio angelorũ, & terra habitatio vermium. Fecit Deus vermem ascendere in cælum, & angelum in terram. Christus per humilitatem super omnes angelos ascendit, & diabolus per superbiam proiectus est in terram, *Opprobrium hominum & abiectio plebis.* Opprobriũ, quando dixerunt Iudæi: *Tu discipulus illius sis.* Abiectio, quando iecerunt eum extra ciuitatem, & crucifixerunt eum.

Luc. 19. b

Ioan. 9. f

q ¶ *Omnes videntes me deriserunt me.*] Pro parte malorum dicitur, sicut & ipsi Iudæi dixerunt: *Si filius Dei es, descende de cruce:* vel, Aue rex Iudæorum.

Matt. 27.

a ¶ Io-

[a]locuti sunt labijs & mouerunt caput. [b]Sperauit in domino, eripiat eum: saluum faciat eum, quoniam vult eum. [c]Quoniã tu es qui extraxisti me de ventre: [d]spes mea ab vberibus matris meæ, in te proiectus sum de vtero. De vẽtre matris meæ [e]Deus meus es tu: ne discesseris à me. [f]Quoniã tribulatio proxima est: [g]& nõ est qui adiuuet. [h]Circundederũt me vituli multi: [i]tauri pingues circũdederunt me. [k]Aperuerũt super me os suũ: [l]sicut leo rapiẽs & rugiens: [m]Sicut aqua effusus sum: & dispersa sunt omnia ossa mea. [n]Factum est cor meum [o]tanquã cera liquescẽs, [p]in medio ventris mei. [q]Exaruit tãquã testa virtus mea: [r]& lingua mea adhęsit faucib. meis: [s]& in puluerẽ mortis deduxisti me. [t]Quoniã circundederunt me canes multi: [u]cõcilium malignantium obsedit me. [x]Foderunt manus meas & pedes meos: [y]dinumerauerunt omnia ossa mea. [z]Ipsi vero cõsiderauerunt, & inspexerũt me: [a]diuiserũt sibi vestimẽta mea, [b]& super vestem meam miserunt sortem. [c]Tu autem domine ne elongaueris auxilium tuum à me: [d]ad defensionem meam conspice. [e]Erue à framea animam meam: [f]& de manu canis vnicam meã. [g]Salua me ex ore leonis, [h]& à cornib. vnicornium humilitatẽ meam. [i]Narrabo nomẽ tuũ fratrib. meis, [k]in medio ecclesiæ laudabo te. [l]Qui timetis dominũ, laudate eum: [a]vniuersum semen Iacob clarificate eum. Timeat eum omne semen Israel: quoniam non sprevit neque despexit deprecationem pauperis: nec auertit faciem suam a me: & cum clamarem ad eum exaudiuit me. Apud te laus mea in ecclesia magna: vota mea reddam in conspectu timentium eum. Edent pauperes & saturabuntur: & laudabunt dominum qui requirunt eum: viuent corda eorum in seculum seculi. Reminiscentur & conuertentur ad dominum vniuersi fines terræ: & adorabunt in conspectu eius vniuersæ familiæ gentium. Quoniam domini est regnum: & ipse dominabitur gentium. Manducauerunt & adorauerunt omnes pingues terræ: in conspectu eius cadent omnes qui descendunt in terram. Et anima mea illi viuet: & semen meum seruiet ipsi. Annunciabitur domino generatio ventura: & annunciabunt cœli iustitiam eius populo qui nascetur quem fecit dominus.

a ¶ *Locuti sunt labijs, & mouerunt caput.*] Locuti sunt labijs, quia quod habebant in corde, hoc loquebantur in verbis. Mouerunt caput, id est, reliquerunt vnum caput quod est Christus, & fecerunt multa sibi capita dæmoniorum.

b ¶ *Sperauit in domino, &c.*] Vox prophetæ de humanitate loquitur. Sperauit in domino, hoc est humanitas in diuinitate. Eripiat eum, id est, de Iudæis. Quoniam vult eum, id est, Deus pater voluit talem filium habere sine peccato, per quem peccata mundi tolleret, vt ait propheta: *Ipse infirmitates nostras accipit, & ægritudines nostras portauit.* Esa. 53. b

c ¶ *Quoniam tu es qui eduxisti me de ventre.*] Vox humanitatis: *Eduxisti me de ventre*, id est, de vtero sanctæ Mariæ, vel de synagoga, quia per vaticinium prophetarum conceptus est, & ad lucem spiritualem, quasi de ventre eductus est.

d ¶ *Spes mea ab vberibus matris meæ.*] Id est, vbera matris non dedignatus est fugere Christus, id est ab vberibus Mariæ. Vel vbera matris: lex synagogæ. Duo vbera habere dicuntur, quia literam & sensum habent: Sed ipsi, id est, Iudæi, vna vbera susceperunt, hoc est, quia literam legis tantummodo obseruant.

e ¶ *Deus meus es tu, ne discedas à me.*] In die passionis.

f ¶ *Quoniam tribulatio proxima est.*] Vt ipse dixit: *Surgite eamus: ecce appropinquabit qui me traditurus est.* Ioan. 14. d

g ¶ *Nõ est qui adiuuet.*] Neq; angelus, neq; homo, nisi tu pater.

h ¶ *Circundederunt me vituli multi.*] Vituli lasciuientes, id est, Iudæi qui lasciuientes & incontinentes erant.

i ¶ *Tauri pingues circundederunt me.*] Pro pinguib. Symmachus alules interpretatus est. In Hebræo verbũ ponitur שׁוּר, quod & ignominia transferri potest: quia circundederunt me. Tauri dicuntur propter superbiam illorum, id est, principes illorum Anna & Caiphas, vel reliqui. Pingues, propter crassitudinem malitiæ.

k ¶ *Aperuerunt in me os suum.*] Quando dixerunt, crucifigatur.

l ¶ *Sicut leo rapiens & rugiens.*] Id est, quando de illo cogitabant quomodo eum interficerent. Rapiens, quando cum gladiis & fustibus eum comprehenderunt.

m ¶ *Sicut aqua effusus sum, &c.*] Sic voluerunt Iudæi Christũ extingere quasi aquam, quæ hauritur & dispergitur, & non reuertitur. Dispersa sunt omnia ossa mea. Ossa Christi, apostoli dicuntur: quia sicut caro ab ossibus roboratur: ita & corpus Christi, quod est ecclesia, ab apostolis vel doctoribus firmatur.

n ¶ *Factum est cor meum.*] Cor Christi, ecclesia intelligitur, antequam Christus ascenderet in crucem, quæ dura videbatur esse: quia pauci pro nomine illius patiebantur. Vnde dicitur: *Pro iusto quis moritur?* Rom. 5. a

o ¶ *Tanquam cera liquescens.*] Quia postquam Christus ascendit in crucem: postea omnes sancti cœperunt tribulationem pro ipso sustinere propter spem retributionis futuri muneris.

p ¶ *In medio ventris mei.*] Hoc est, in medio ecclesiæ. Factum est cor meum tanquam cera liquescens in medio ventris mei. Sapientia mea quæ prius non intelligebatur, accensa igni passionis incaluit: & susceptæ est ab ecclesia.

q ¶ *Exaruit tanquam testa virtus mea.*] Testa antequam in igne ponatur, infirma est: postquam in igne ponitur, roboratur. Et Christus postea quam in patibulum crucis ascendit, suam ecclesiam roborauit. Ergo non aruit sicut fœnum vt caderet: sed quasi testa vt firmaretur.

r ¶ *Lingua mea adhæsit faucibus meis.*] Id est, linguæ apostolorum obmutuerunt tempore passionis: licet vnus locutus est, tamen negando non confitendo, id est, Petrus. Nam discipuli seruantes præcepta mea, de me in posterum loquuntur.

f ¶ *Et in limum mortis deduxerunt me.*] Hoc est, in incarnationem vel in infernum, quando animas sanctorum exinde deduxit secum. Et in limum mortis deduxerunt me. Sicut impios quos ventus proiecit: ita me existimauerunt in mortem decidere: tanquam si resurgere non valerem.

t ¶ *Quoniam circundederunt me canes multi.*] Canum proprium est, vt domino suo congaudeãt, & latronem allatrent. Canes hic Iudæi intelliguntur, qui allatrauerunt Christum, & latroni cõgaudisi sunt, hoc est Barrabæ: quãdo illum perierunt, & Christum occiderunt. Quoniam *circundederunt me canes multi*: non loquentes recta, sed latrantes iniqua. Ioan. 18 g

v ¶ *Concilium malignantium obsedit me.*] Congregatio Iudæorũ. Canes multi. Pro canibus in Hebræo habet chelabim כלבים, quod Aquila & Theodotio venatores interpretati sunt. Concilium malignantium obsedit me. Iudæi obsederunt, id est, circundederunt Christum.

x ¶ *Foderunt manus meas & pedes meos.*] Præteritum pro futuro ponitur. Foderunt, clauos fixerũt: & fructum magnum inuenerunt, id est, salutem gentium.

y ¶ *Et dinumerauerunt, &c.*] In cruce distenta conspexerunt membra sua.

z ¶ *Ipsi vero considerauerunt & conspexerunt me.*] Dicentes: *Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere.* Matt. 28. a

a ¶ *Diuiserant sibi vestimenta mea.*] Facientes vnicuique militi partem suam.

b ¶ *Et super vestem meam, &c.*] Tractantes de tunica: Non scindamus eam: sed sortiamur de ea cuius sit. Vel aliter: *Diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem.* Quod quatuor milites fecerunt quatuor partes, & tunicam non diuiserunt: significabat vnitatem ecclesiæ, quod non scinderetur. Volunt hæretici eam scindere, sed non possunt.

c ¶ *Tu autem domine non elongaueris auxilium tuum à me.*] Humanitas ad diuinitatem loquitur, vt auxilietur ei in tempore passionis. *Tu autem domine ne elongaueris auxilium tuum à me*, sed protinus me resuscita.

d ¶ *Ad defensionem meam conspice.*] Ne quid mihi pars inferni illa voracis præualeat.

e ¶ *Erue à framea, &c.*] Erue à gladio vel malitia Iudæorum. Vel erue animã meã de illa potestate, quæ seducẽdo iugulat.

f ¶ *Et de manu canis vnicam meam.*] Canes, Iudæi. Vnica, id est, anima Christi. Vnica dicitur, quia non habet peccatũ illa anima: & aliæ animæ ab ipsa mundantur. Vel vnica, ecclesia: & de manu canis, de ore inferni: qui more canino auide deuorat.

g ¶ *Saluum me fac de ore leonis.*] Os leonis, populus Iudaicus, propter fortitudinem malitiæ suæ.

h ¶ *Et à cornibus vnicornium humilitatem meam.*] Vnicornis, ipse populus Iudaicus intelligitur: quia vnum cornu habet, id est, vnam legem: vnde ventilabat omnes gentes, ante præuaricationem illorum. Et à cornibus vnicornium humilitatem meam. A satellitibus satanæ, per quos homines singulariter in superbia exaltantur. Vsque huc de passione dixit: iam de resurrectione loquitur, cum dicit:

i ¶ *Narrabo nomen tuum fratribus meis.*] Vox Christi. Fratres, apostoli, postquam resurrexit, vt ipse ait: *Ite nunciate fratribus meis, vt eant in Galilæam, ibi me videbunt.* Matt. 20. c

k ¶ *In medio ecclesiæ laudabo te.*] Hoc est, in vnitate ecclesiæ: in medio credentium populorum. Laudabo te, prædicabo te.

l ¶ *Qui timetis dominum laudate eum.*] Omnes sancti qui timore sancto illum timent, laudant eum.

A

Gen.28.c

a ¶ *Vniuersum semen Iacob magnificate eum.*] Id est, populus minor, supplantatores vitiorum magnificate illum: Christianorum vtique semen, cui seruiet maior.

b ¶ *Timeat eum omne semen Israel.*] Hoc est, omnes videntes Deum, qui renati per baptismum, videtis mente Deum.

c ¶ *Quoniam non spreuit, neque despexit deprecationem pauperis.*] Meam, qui pro vobis factus sum pauper. Vel populos Christianos nō spreuit Deus, sed exaudiuit.

d ¶ *Neque auertit faciem suam à me.*] Sed resuscitauit me à mortuis.

Rom.12.e

e ¶ *Et cum clamarem ad eum, exaudiuit me.*] Respondens: *Et clarificaui, & iterum clarificabo*: Christus exauditus est in passione, & ecclesia in tribulatione.

Ioan.10.c

f ¶ *Apud te laus mea.*] Id est, apud patrem, vt dixit: *Ego & pater vnum sumus.* Apud te laus mea in ecclesia magna, quæ per omnem orbē terrarum credulitate diffusa est.

g ¶ *Vota mea domino reddam corā timentibus eum.*] Vota Christi, natiuitas vel passio: vota ecclesiæ, opera bona. Vel mysterium corporis ac sanguinis mei offeram, cum his qui in eius timore hæc celebrant.

h ¶ *Edent pauperes & saturabuntur.*] Pauperes, apostoli: edent, corpus Christi.

B

Ioan.6.d

i ¶ *Laudabunt dominum qui requirunt eum.*] Per fidem & opera cognoscentes, quod ipse est panis viuus qui de cælo descendit.

k ¶ *Viuent corda eorum in sæculum sæculi.*] Cor, anima ipsorum. Sine fine, quia qui manducauerit ex hoc pane, viuet in eo spiritualis sensus in sempiternum.

l ¶ *Reminiscentur & conuertentur ad dominum omnes fines terræ.*] Hoc est, fecit dominus Deus populum Christianum, vt recordaretur in eum: & reuerteretur de viis suis prauis. Omnis multitudo gētium recognoscunt se in tenebris inuolutos: ideo accedunt vt illuminentur.

Philip.2.b

m ¶ *Et adorabunt in conspectu eius vniuersæ familiæ gentium.*] Et hic adorant, & in futuro: Quia iuxta Apostolum ipsi flectentur omnia genua.

n ¶ *Quoniam domini est regnum, & ipse dominabitur gentium.*] Regnum diaboli cecidit: & regnum Christi aduenit. Ascendente eo in cœlis, omnia subiecta sunt ei.

o ¶ *Manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terræ.*] Id est, apostoli vel cæteri sancti, manducauerunt corpus Christi, vt dixit superius. Diuites terræ, hoc est in fide & opere vel virtutibus: cognoscentes, quia suauis est dominus.

p ¶ *In conspectu eius cadent vniuersi qui descendunt in terram*] Procident, id est, peccatores in die iudicij in conspectu Dei erunt. Descendunt à superbia sæculi, vt adorent in sensu humilitatis puræ.

q ¶ *Anima mea illi viuet.*] Ecclesia, quæ iam non sibi viuit: viuit autem Christus in ea. Vel aliter. Anima mea illi viuet, & semen meum seruiet ipsi. Anima Christi viuit Deo patri: & mors ei vltra non dominabitur. Vel ecclesia viuet Christo. *Semen meum*, filii ecclesiæ: *seruiet ipsi*, populus credentium.

Rom.8.b

r ¶ *Annuntiabitur domino generatio ventura.*] Propheta dicit. *Generatio ventura*, hoc est, populus gentium: qui venturi erant antequam Christus veniret in mundum ad credendum ei. Vel *generatio ventura*, hoc est, in diem iudicij tota integra claritas.

s ¶ *Annuntiabunt cæli iustitiam eius.*] Hoc est, apostoli vel doctores. Iustitiam eius, hoc est, mandata illius.

t ¶ *Populo qui nascetur.*] Hoc est, per verbum prædicationis.

v ¶ *Quem fecit dominus.*] Hoc est, prædestinauit ante sæcula. Populo qui nascetur, quem fecit dominus. Qui per fidem accedens, per baptismum est renatus in Christo. Qui nobis præstare dignetur in conspectu nostro habere vulnera eius: & cum Thoma palpantes fixuram clauorum illius: vel de omni humilitate passionis eius iugem memoriam facientes: cū suspirio etiam eum pro peccatis nostris infirma penetrasse recolentes, ea semper agamus in hoc corpore terreno, vt ipsi copulari mereamur in regno, Amen.

Ioan.20.f

x ¶ Psalmus iste continet vocē ecclesiæ, collaudantis Christum.

PSALMVS XXII.

Ezec.34.f

Dominus pascit me, & nihil mihi deerit.] De isto pastore & Ezechiel loquitur: *Suscitabo pastorem, & pascet eos seruus meus Dauid.* Vel aliter: Pastor bonus, qui animam suam pro me posuit, æquo me moderamine regit: ideo nullius egeo. Vel aliter: *Regit me*: Ecclesia fiducialiter loquitur per fidem: quia ante aduentum Christi diabolus regebat mundum: sed modo Christus regit ecclesiam suam. Quod nos dicimus: *Dominus regit me*: Hebræi dicunt, sicut superius est scriptū: *Dominus pascit me, & nihil mihi deerit.* Qui Deum habet, & qui Deo adhæret, nihil boni deest ei, vt ait propheta: Nihil deest timentibus eum.

Ioan.10.b

Psal.22.b

D

y ¶ *In loco pascuæ ibi me collocauit.*] Ac si dicat: In vnitatem fidei, in vnitatem ecclesiæ. In loco pascuæ ibi me collocauit: In futura beatitudine composuit spem meam. Pascua enim futura intelligitur beatitudo.

z ¶ *Super aquam refectionis educauit me.*] Abluendo per baptismum me enutriuit: vel doctrina Patriarcharum, & Prophetarum, siue Apostolorum.

a ¶ *Animam meam conuertit.*] Ad se cognoscendum, id est, animam ecclesiæ: quia antea ad infernum descenderat per culpam primi hominis Adæ: sed modo ad Christum conuersa est per fidem.

b ¶ *Deduxit me super semitam iustitiæ.*] Id est, super semitam mandatorum per artam viam.

c ¶ *Propter nomen suum.*] Non propter meum meritum.

d ¶ *Nam & si ambulauero in medio vmbræ mortis.*] Per huius sæculi obscuritates.

e ¶ *Non timebo mala, quoniam tu mecum es.*] Domine, te corde retineo. Vel aliter: Vmbra duobus modis, id est, à corpore, & à lumine fit. Per corpus, mors intelligitur: per vmbram, peccata & ignorantia. Et tamen quamuis ecclesia inter hæc supradicta ambulet, non timet: quia dominum apud se habet, vt ipse dixit: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi.* Propterea ecclesia non timet.

Matt.vlt. Pro.3.b

f ¶ *Virga tua & baculus tuus, ipsa me consolata sunt.*] Quem enim diligit dominus corripit. Per virgam intelligitur tribulatio, vel disciplina patris, aut persecutio ecclesiæ. Et baculus tuus quo filios castigas spirituales. Vel per baculum sustentatio & consolatio futura intelligitur. Ipsa me consolata sunt. Erudierunt me consolando, non afflixerunt mortificando.

g ¶ *Parasti in conspectu meo mensam.*] Vt iam non lacte quasi paruulus alar, sed solido cibo, id est, vt spirituali dente ruminans scripturas sanctas, possim peruersis resistere. *Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me.* Mensa, id est, scriptura diuina. Sicut post laborem, in mensa inuenitur consolatio & refectio: sic & sancti per mensam, id est, per scripturā diuinam habent consolationem & resurrectionem, id est, spem, fidem, & charitatem. Aduersus eos qui tribulant me. Persecutores ecclesiæ: qui sunt dæmones, Iudæi, & hæretici. Cōtra istos omnes in scripturis sacris inuenimus consolationem.

a ¶ *Impin-*

a ¶ *Impinguasti in oleo caput meum.*] Per caput, id est, principale mentis, ecclesia intelligitur. Mens etenim caput vocatur: quia sicut à capite reguntur membra: ita cogitationes mente disponuntur. Per oleum intelligitur consolatio: quia sicut per oleū consolatur corpus: ita & per consolationem scripturarum, mens ecclesiæ. *Impinguasti in oleo caput meum*: Lætificasti spirituali lætitia mentem meam, quę caput est totius corporis.

b ¶ *Et calix meus inebrians quam præclarus est.*] Calix intelligitur verbum Dei. Inebrians, quia per prædicationem compungitur homo in mente, quando separat hominem, id est, patrem à filio: filium à patre suo: matrem à filia, & filiam à matre sua: & nurum aduersus socrum suam. Tunc nos inebriat, quando ista facit. Per calicem, mensura intelligitur: quia vnicuique iuxta quod meretur vel potest capere, sic illi diuidit Deus, id est, dat. Vel mystico me calice inebriasti, vt oblitioni traderem delectiones prioris vitæ.

c ¶ *Et misericordia tua domine subsequetur me.*] Vox ecclesiæ ad Christum. Misericordia Dei, & præuenit & subsequitur. Præuenit, per fidem: subsequitur, in custodiendo mandata Dei.

d ¶ *Omnibus diebus vitæ meæ.*] Quamdiu in hoc corpore dego.

e ¶ *Et vt inhabitem in domo domini.*] Ecclesia hic quasi in tabernaculo consistit. Quia sicut tabernaculum mutatur de loco in locum: sic & ecclesia de isto tabernaculo transfertur in domū, hoc est, in vitam æternam siue perpetuam: vbi sine fine habitabunt sancti.

f ¶ *In longitudinem dierum.*] Diebus sine fine. Vt inhabitem in domo domini in longitudinem dierum, id est, cœlestem Hierusalem communiter cum omnibus sanctis congregatis in me per fidem inhabitem.

g ¶ *Psalmus Dauid in prima sabbathi.*] Psalmus iste continet interdum vocem prophetæ de ecclesia loquentis.

PSALMVS XXIII.

Domini est terra & plenitudo eius.] Cum conuersi fuerint qui terrena sapiunt. Domini est terra, hoc est, totus mūdus: & plenitudo eius, hoc est, habitatores mundi istius. Vel domini est terra, hoc est ecclesia: & plenitudo eius, id est, omnes sancti.

i ¶ *Orbis terrarum, & vniuersi qui habitant in eo.*] Clarificato Iesu, omnium gentium fides fit vna ecclesia.

k ¶ *Ipse super maria fundauit eam.*] Per maria intellige fluctuationes istius mundi: quia calcant & superant ecclesiam ab initio fluctuationes sæculi. Sed fundauit, hoc est, corroborauit ecclesiam suam in fide. Super fluctus huius sæculi stabiliuit eam, ne ab his dilabatur.

l ¶ *Et super flumina præparauit illam.*] Per flumina intelliguntur potentes sæculi, vel cupidi, vt ait Salomon: Omnia flumina intrant in mare. Sic & ipsi potentes licet magnum habeant censum, numquam satiantur. Super ista flumina est ecclesia, vt illis prædicet, & conuertantur qui potestatem habent. Si audire noluerint, super flumina præparauit illā. Super cupiditates huius sæculi constituit eam, vt ipsa superior esset, munda sine macula & ruga.

m ¶ *Quis ascendet in montem domini?*] Vox prophetæ interrogantis, id est, in cœlestem Hierusalem? Quis, pro tatitate ponitur. Vel mons hic pro alta iustitia, vt illud: Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus: & habebis thesaurum in cœlis.

n ¶ *Aut quis stabit in loco sancto eius.*] Super altissimam iustitiam eius, ac si dicat: qui perseuerabit: Quia multi ascendunt, & non perseuerant.

o ¶ *Innocens manibus & mundo corde.*] Purus in opere: quia per manus opera intelliguntur: & mundo corde, id est, mundi, sermonibus. Vel mundo corde, sanctus in cogitatione.

p ¶ *Qui non accepit in vanum animam suam.*] Qui nullis eam fecibus peccaminum post baptismum maculauit. Ille in vanum non accepit animam suam, qui opera bona agit.

q ¶ *Nec iurauit in dolo proximo suo.*] qui quæ cogitat, hæc prædicat: & in opere implet. Multi sunt enim qui dolose iurant, vt decipiant proximum: quod abominatur pater luminum Deus, dicente Petro: *Non es hominibus mentitus, sed Deo.* Ergo qui se ab his custodierit maculis: *Act. 5. a*

r ¶ *Hic accipiet benedictionem à domino: & misericordiam à Deo salutari suo.*] A Christo æquali patre, cuius morte saluatus est. Vel aliter: *Hic accipiet benedictionem à domino.* De isto supradicto dicit: Qui non iurat in dolo proximo suo, accipiet benedictionem à domino, quando dicturus erit: *Venite benedicti patris mei, percipite paratum vobis regnum à constitutione mundi.* Et misericordiam à Deo salutari suo. Misericordiam à Deo consequitur, qui se putat esse miserum. *Matt. 25. e*

s ¶ *Hæc est generatio quærentium dominum.*] Superius singulariter dixit, hic accipiet benedictionem: modò pluraliter, quia ecclesia ex pluribus personis congregatur: & tamen vna dicitur, propter vnitatem fidei. Generatio hæc, id est, populus Christianorum: quæ in tenebris iacens, verum dominum Saluatoremque quæsiuit.

t ¶ *Requirentium faciem Dei Iacob.*] Id est, populus Christianus requirit faciem Dei Iacob. Vnde dictum est: *Maior seruiet minori*: quia posterius nato primatum dedit. Intercedit diapsalma, vt immutet personam. Ipse enim dominus nunc cælestia regna repetens, nuntiatur. Ascendente ergo cum angelis, hi qui præcedebant siue comitabantur, aliis eorum principibus acclamabant. *Gen. 25. e*

v ¶ *Tollite portas principes vestras: & eleuamini portæ æternales.*] Hoc est, referate cælestes aditus, pateat æternalis ingressus. Vel tollite portas principes vestras. Vox angelorum bonorum, ad angelos malos, quorum princeps diabolus est.

Portas principes vestras, id est, cupiditatem & timorem. Bene coniunxit cupiditatem & timorem: quia quicunque per cupiditatem congregat, per timorem & malitiam custodit, vt non perdat. Et qui timorem & cupiditatem habet, spiritum malignum de se non deiicit. *Et eleuamini portæ æternales*, id est, fides & charitas. Æternales dicuntur: quia ab Adam vsque Christum in imo iacuerunt: & ideo eleuari dicuntur.

x ¶ *Et introibit rex gloriæ.*] Hoc est, Christus, quia per fidem & charitatem introiuit Christus in ecclesiam. Et introibit rex gloriæ: Christus dominus immensæ claritatis retinens regnū. Hi quoque attoniti, & mentis stupore perculsi dicunt.

x ¶ *Quis est iste rex gloriæ?*] Vox maiorum dæmonum. Ac si dicerent: Nos nostrum regem habemus diabolum: iste rex gloriæ quis est? Quis, inquit, est iste rex gloriæ? Respondet qui loquitur:

z ¶ *Dominus fortis & potens.*] Vox angelorum bonorum. Fortis est, qui alligauit fortem principem vestrum. Fortis, cum suscepit mottem: porc s, cum vicit infernum.

a ¶ *In prælio.*] Cum spoliato Tartaro, reduxit secum multitudinem captiuorum. *Marc. 3. e*

b ¶ *Tollite portas principes vestras, &c.*] Eleuētur æthereæ ianuæ: aperiantur æternarum ædium valuæ.

c ¶ *Et introibit rex gloriæ.*] Quia non solum post resurrectionem, immensam possedit claritatem: verum etiam &

illam

illam quam æqualem cum patre habuit priusquam fieret mũdus. Adorantes igitur hi tantæ gloriæ vnicam singularemque potentiam, aiunt:

a ¶ *Quis est iste rex gloriæ?*] Respondetur his:

b ¶ *Dominus virtutum, ipse est rex gloriæ.*] Pluraliter hic virtutum, Christus intelligitur: quia super nouem virtutes cælorum sedet. Vel virtutum dicit: quia super omnes virtutes diaboli, dominus est. Vel virtutum dicitur: quia diabolus nouem ordines angelorum sub sua habuit dominatione, siue bonos, siue malos. *Tollite portas.* Vox angelorum bonorum. Vel vox dominica ad angelos bonos. *Tollite portas*, hoc est, quia quando Adam peccauit, portæ paradisi clausæ fuerunt: & data est romphæa ignea angelo Seraphim, vt eum custodire deberet. Sed postquam Christus venit in mundum, & luctauit cum diabolo, aperuit infernum: & animas sanctorum secum eduxit: & cum angelis bonis ad cælestia remeauit. Tunc portæ paradisi quæ ante clausæ fuerant, apertæ sunt. Vel portæ æternales, angeli dicuntur: per quorum custodiam ad cælestia conscendimus. Eleuatæ dicuntur: quia antea omnes animæ sanctorum ad infernum descendebant. Sed postquam Christus ascendit vna cum corpore suo super omnes virtutes cælorum, postea angeli lætati sunt: quia animas sanctorum apud se illuc deduxit. Quis est iste rex gloriæ? Vox angelorum, qui apud patrem semper fuerant. Ac si dicerent: Nos patrem & filium semper in simul esse videmus: iste rex gloriæ quis est? Pro parte carnis dicebant, *Tollite portas.* Vox prophetæ de Iudæis, *Tollite portas*, id est, superbiam, & cupiditatem, & auaritiam: quia per has tres portas omnis homo ad infernum descendebat. Vel *eleuate portas principes vestras*: pro quo in Hebræo positum est: *Leuate portæ capita vestra*: recto ferantur itinere. Ad perfectum munditiæ dicit hominem venire non posse: & quenquam ad perfectum munditiæ venire non valere. Portæ æternales quas dicit eleuari, fides, charitas, & castitas est: quia per has tres Christus ecclesiam ingreditur. *Quis est iste rex gloriæ?* Humana fragilitas respondit. *Quis est iste?* Ac si dicant: Iste est quem nos crucifiximus & improperauimus, ac pro nihilo habuimus. Respondent: *Dominus virtutum*, id est, qui mortuus est ad tempus ex infirmitate carnis: sed nunc viuit ex virtute Dei. Vel virtus fuit, quando dixit Thomæ: *Infer digitum tuum in locum clauorum: & mitte manum tuam in latus meum, & noli esse incredulus, sed fidelis.* Dominus virtutum dicitur, sicut Paulus ait: *Quis nos separabit à charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an persecutio*, & reliqua. Item: *Tollite portas principes vestras.* Vox angelorum, qui cum Christo ad infernum descenderunt, ad subiectos diaboli dicunt. Ostendunt se principem illorum ligatum ducere. Tollite portas: quia fractæ sunt portæ, id est, potestas illorum tunc abstracta est. *Et eleuamini portæ æternales.* Et tunc eleuatæ sunt portæ æternales, id est, animæ sanctorum de inferno. Æternales dicuntur: quia semper sine fine apud Deum regnaturi sunt. Dominus virtutum, ipse est rex gloriæ. Pro domino virtutum, in Hebræo legitur, dominus sabaoth: quod in alio loco Septuaginta interpretes, omnipotentem transtulerunt. Merito virtutum dominus, qui pro nobis homo factus est: morti traditus, infernalibus est tenebris addictus: quod clementer suscepit, patienter tolerauit, fortiter vicit, mirabiliter consummauit. Qui cum virtute propria calcans inferos, cum triumpho rediens ad superos, cum gloria ascendit ad cœlos: sedet nunc ad dexteram Dei patris omnipotentis, interpellans nostris iugiter pro delictis, Amen.

Gen. 3. d.

Ioan. 20. g

Rom. 8. g

c ¶ Vigesimus quartus psalmus mediatoris nostri missam ad patrem continet vocem: interdum habet ecclesiæ supplicantis clamorem.

PSALMVS XXIV.

AD te domine leuaui animam meam.] Hic vox ecclesiæ intelligitur ad Christum. Leuaui dicit, id est, eleuaui: quia prius in valle lacrymarum, vel in imo iacebat ecclesia, antequam Christus veniret in mundum. In quid eleuauit? Hoc est, in spe, fide, & charitate per sanctificationem: quia triticum si in imo iaceat, computrescit: si sursum eleuatur, custoditur. Sic & anima si in peccatorum putredine, hoc est, si in imo iaceat, computrescit & perit. Nam si sursum eleuatur in his supradictis, spe, fide, & charitate, custoditur à Deo. Vel ad te domine leuaui animam meam, per crucem.

e ¶ *Deus meus in te confido.*] Ecclesiæ confessio est. In te confido, non in me, sed in te.

f ¶ *Non erubescam.*] Quia in homine non confido: de quibus dictum est: *Maledictus homo qui spem suam ponit in homine.* Et: *Benedictus vir qui confidit in domino.* Non sit dilatio resu rectionis, quæ opprobrium generet inter credentes.

Hiere. 17. a

Psal. 33. b

g ¶ *Neque irrideant me inimici mei.*] Qui me irriserant prius cum dicerem: *Possum destruere templum, & hoc in triduo reædificare.* Neque irrideant me inimici mei, id est, illi qui in homine tantummodo confidunt: quia postea quam ille defectus fuerit, inimici ipsorum irridentei: & inimici ecclesiæ, sunt dæmones, hæretici, vitia & peccata.

Matt. 26. f

h ¶ *Etenim vniuersi qui te expectant.*] Qui te sustinent.

i ¶ *Non confundentur.*] Neque hic, neque in futuro: apostoli, vel hi qui credituri sunt per verbum eorum in te.

k ¶ *Confundantur iniqua agentes superuacuè.*] Propheta non optando, sed prophetando dicit: Confundantur in die iudicij illi, qui vsque in finem in malitia ipsorum perseuerant: illi qui super perpetratum in me scelus illud addiderunt, vt sigillis tumulum communirent. Vsque huc dominus de passione sua: hinc vox succedit ecclesiæ, quæ post resurrectionem dominicam se supplicat edoceri.

D

Matt. 27. g

l ¶ *Vias tuas domine demonstra mihi, & semitas tuas edoce me.*] Illas per quas venitur in regnum tuum. Vel vias tuas, hoc est, mandata tua: notas fac, hoc est, demonstra mihi. *Semitas tuas edoce me.* Semita minor est quam via, per semitam intelligitur arta & angusta via, quæ ducit ad vitam.

Matt. 7. b

Deut.

m ¶ *Dirige me in veritate tua.*] Vox ecclesiæ. Dirige me, quia ego tortuosus sum pro peccato. In veritate tua, hoc est, in Christo tuo: edoce me, vt nihil peruerse agam.

n ¶ *Quia tu es Deus salutaris meus.*] Tua enim resurrectione, meũ salutare mihi collatum est.

Psal. 118. m

Psal. 24. b

o ¶ *Et te sustinui tota die.*] Hoc est, toto tempore. Videbant me pro te sustinere omne vitæ huius tempus. Audieram enim per voces prophetarum te vẽturum esse in mundum. Sustinui autem per lumen fidei, donec me vocares.

p ¶ *Reminiscere miserationum tuarum domine.*] In quibus vt nos redimeres, homo factus es. Vel populus Christianus loquitur, vt rectos eos faciat de sua miseratione, vt illud: Misericordiæ tuæ multæ sunt domine. Et: *Misericordiæ tuæ à sæculo sunt.* Et: Misericordias tuas ab initio sæculi promisisti nobis.

Eccl. 2

q ¶ *Delicta iuuentutis meæ & ignorantias meas ne memineris domine.*] Illa quæ in adolescentia gesti, priusquam de domo patris iniqui procederem. Aut delicta iuuentutis, ante baptismũ: & ignorantiæ meæ, hoc est, post baptismum.

r ¶ *Secundum magnam* &c.] Id est, non secundum merita, sed secundum tuam misericordiam. Immensa est enim misericordia tua: *qui vocas ea quæ non sunt tanquam quæ sunt.*

Rom. 4. c

Psa. 32. 2. Cor. 1.

4. Reg. 1. Hist. 1. 5

f ¶ *Propter*, &c.] Quo vocas peccatores ad pœnitentiam.

t ¶ *Quia dulcis & rectus dominus.*] Dulcis, quia est panis vitæ. Dulcis, quia promittit præmia futura. Rectus, quia reddit vnicuique secundum opera sua.

a ¶ Pro-

[a] propter hoc legem dabit delinquentibus in via. [b] Diriget mãsuetos in iudicio: [c] docebit mites vias suas. [d] Vniuersæ vię domini misericordia & veritas [e] requirentib. testamentum eius, [f] & testimonia eius. [g] Propter nomen tuũ domine propitiaberis peccato meo: [h] multũ est enim. [i] Quis est homo qui timet dominum: legem statuit ei in via quam elegit. [k] Anima eius in bonis demorabitur: [l] & semẽ eius hæreditabit terram. [m] Firmamentum est dominus timẽtibus eum: [n] & testamentum ipsius vt manifestetur illis. [o] Oculi mei semper ad dominum: [p] quoniam ipse euellet de laqueo pedes meos. [q] Respice in me, & miserere mei: [r] quia vnicus & pauper sum ego. [f] Tribulationes cordis mei multiplicatę sunt: [t] de necessitatibus meis erue me. [u] Vide humilitatem meam, [x] & laborem meum: [y] & dimitte vniuersa delicta mea. [z] Respice inimicos meos, [a] quoniam multiplicati sunt: [b] & odio iniquo oderunt me. [c] Custodi animam meam, & erue me: [d] non erubescã, quoniam speraui in te. [e] Innocentes & recti adhæserunt mihi: [f] quia sustinui te domine. [g] Libera Deus Israel ex omnibus tribulationibus suis.

h ¶ Psalmus Dauid.

PSALMVS XXV.

IVdica me domine, quoniam ego in innocẽtia mea ingressus sum: [k] & in domino sperãs non

a ¶ *Propter hoc legem dabit delinquentibus in via.*] Legem charitatis: per quam dimittentes offensas, reconciliamur deo. Delinquentibus in via, peccatoribus in ista vita.

b ¶ *Diriget mites in iudicio.*] Mites & humiles corde dirigit in iudicio, hoc est, discretionem facit: hic in præsenti inter corpus & animam, vt se inuicem corrigant in viis mandatorum Dei. Vel illud quod superius scriptum est: Peccata adolescentiæ meæ & ignorantiæ meæ ne memineris. Istum & ætas excusat, & ignorantia. Vnde intelligimus, eum qui peccat in adolescentia, & non ignorat, veniam non habere. *Seruus* quippe *qui nouit voluntatem domini sui, & non facit, vapulabit multum. Omnes viæ domini, misericordia & veritas*: quia & ipsa misericordia, æquis est librata ponderibus. *Luc. 12. f*

c ¶ *Docebit mansuetos vias suas.*] Misericordiam & veritatem, & vt se ex toto corde diligant, quæ est vera via. Sic enim sequitur:

d ¶ *Vniuersæ viæ domini misericordia & veritas.*] Misericordia, quia nos redemit: & veritas, quia impios iudicabit. Dulcis & rectus dominus: quia qui se miserum confitetur, miseretur illi Deus.

e ¶ *Requirentib. testamentum eius.*] Illis facit misericordiam, qui requirunt nouum testamentum, quo nos sanguine suo reconciliauit Deo patri.

f ¶ *Testimonium eius.*] Prophetas & apostolos, quorum testimoniis est ecclesia congregata.

g ¶ *Propter nomen tuum domine propitiaberis peccato meo.*] Non propter mea merita, sed propter tuam misericordiam.

h ¶ *Multum est enim.*] Grande est peccatum meum. Grande est, inquit, generale peccatum: quod nisi Deus per baptismum delere dignetur, aliter non abluetur.

i ¶ *Quis est homo qui timet dominum: legem statuit ei in via quam elegit.*] Vt ad ea quæ elegit, deflectatur: simile huic per Moysen ad populum dominus protestatur, dicens: *Ecce hodie statui ante oculos tuos ignem & aquam, bonum & malum, vitam & mortem: elige vitam, & vives.* *Deut. 30. c*

k ¶ *Anima eius in bonis demorabitur.*] Si elegerit vitam.

l ¶ *Et semen eius hæreditabit terram.*] Per opera iustitiæ, hæreditatem capiet in regione viuorum. Vel anima eius in bonis demorabitur, id est, sperabit in præmiis futuris: & semen eius hæreditate possidebit terram. Semen eius, opera eius: possidebunt terram, id est, vitam perpetuam.

m ¶ *Firmamentum est dominus timentibus eum.*] Nos infirmi & imbecilles sumus: sed ab illo hortamur, ne ab huius sæculi fluctibus quatiamur.

n ¶ *Et testamentum ipsius vt manifestetur illis.*] Hoc est nouum testamentum. Lex quæ eum annuntiauit per litteram velata, in Christo manifestatur.

o ¶ *Oculi mei semper ad dominum.*] Oculi cordis intenta mente ad Deum: de quibus dicitur: *Oculi sapientis in capite eius.* *Eccl. 2. b*

p ¶ *Quia ipse*, &c.] Hoc est, de laqueo diaboli sensus meos, à quo prius per voluptates sæculi capiebar.

q ¶ *Respice in me, & miserere mei.*] Respice, in adiutorium: & miserere, quia miser sum.

r ¶ *Quia vnicus & pauper sum ego.*] Ad Christum pertinet, quia Christus vnicus sine peccato, vt ait propheta: *Qui peccatum non fecit.* Pauper pro nobis, vt Paulus dicit: Qui cum dives esset, pauper factus est, vt illius inopia, nos diuites essemus. Vel vnicus, populus Christianus. Sed bene se vnicum dicit, quia vnigenitus est patris. Qui pauper natus in carne, factus est vnicum pretium mundi. Quia *vnicus & pauper sum ego.* Sic & Elias solus remansit: & Hieremias solus sedit & fleuit, à malis hominibus separatus. Vnde & Dauid alibi dicit: *Habitare facit vnius moris in domo.* *Esa. 53. c. 2. Cor. 8. b* *4. Reg. 18. d* *Hier. 15. d* *Psal. 67. a*

f ¶ *Tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt.*] Per passionem.

t ¶ *De necessitatibus meis erue me.*] Necessitates meæ sunt, vt homo pro hominibus moriar: & ideo à te eripiar, vt resurgam.

v ¶ *Vide humilitatem meam.*] Per quam carnem suscepi.

x ¶ *Et laborem meum.*] Quo morti subdor. Vel aliter: Vide humilitatem meam & laborem meũ. Ecclesia loquitur ad Christum. Humilitatem: quia humiliant eam peccatores. Laborem, in tribulatione.

y ¶ *Et dimitte omnia delicta mea.*] Populi delicta, quæ in me suscepi.

z ¶ *Respice inimicos meos.*] Iudæos vtique vt confundantur.

a ¶ *Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt.*] Vox ecclesiæ de persecutoribus.

b ¶ *Odio iniquo oderunt me.*] iniquum odium, ad distinctionem iusti dicitur. Si enim non odissent me, non vtique condemnassent morte.

c ¶ *Custodi animam meam, & eripe me.*] Ecclesia supplicat vt custodiatur, & eripiatur ab omni malo.

d ¶ *Non confundar, quia inuocaui te.*] In manus tuas commendo spiritum meum. Non confundar, neque hic, neque in futuro, quia inuocauite. *Psal. 30. b*

c ¶ *Innocentes & recti adhæserunt mihi.*] Innocentes, qui puritatem vitæ ab exordio natiuitatis custodierunt. Sicut collo adhæret caput, & membra in eodem corpore continentur: sic & ecclesia per iustitiam adhæsit Christo, & membra eius in eodem corpore continentur. Innocentes, id est, successores apostolorũ, vel cæteri sancti & recti, quorũ cor nõ fuit peruersum post Deos alienos. Adhæserunt mihi, reuertenti ex inferis.

f ¶ *Quoniam sustinui te domine.*] Impleui pater voluntatem tuã.

g ¶ *Libera me Deus Israel, ex omnibus tribulationibus meis.*] Vt mihi mors vltra non dominetur: sicut Apostolus ait: Scitote, quia Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur: mors illi vltra non dominabitur. Sciendum tamen quod humilitas orationis non ad diuinitatem, sed ad humilitatem assumptæ carnis est referenda. Nos vero deprecemur dominum, vt viuentes immaculati, ab infernalibus angustiis liberari mereamur. Quia sustinui te domine. Libera me Deus Israel. Israel, id est, animarum videntium Deum. Ex omnibus angustiis, ex omnibus tribulationibus meis. *Rom. 6. d*

h ¶ *In finem psalmus Dauid.*] Psalmus iste de homine & Christo testatur: & omnis ecclesiæ in Christo perfectæ cõtinet vocem.

PSALMVS XXV.

IVdica me domine quoniam ego in innocentia mea ingressus sum.] Vt sit mihi per iudicium tuum misericordia: quoniam per innocentiæ gradior viam. Superius dictum est: Iudica me domine. Vox ecclesiæ ad Christum. Iudica me, non quod iudicium futurum rogat à Deo, sed discretionem: de qua in alio psalmo legimus: *Iudica me Deus, & discerne causam meam*: hoc est, vt non me iudices in futuro, sicut cæteri peccatores iudicandi sunt. Quoniam ego in innocentia mea ingressus sum. Pro parte sua dicit ecclesia. Ac si dicat: Parata sum innocenter viuere: quia nulli nocuit, nec nocere desiderat ecclesia. Ingressus sum, id est, inter peccatores: vbi vsque in finem habitabit. *Psal. 42.*

k ¶ *Et in domino*, &c.] Sed firmor in fide. Non infirmor, id est, inter hos peccatores: propterea quia in te spero, non in me.

non infirmabor.[a] Proba me domine, & tenta me:[b] vre renes meos & cor meum.[c] Quoniam misericordia tua ante oculos meos est:[d] & cõplacui in veritate tua,[e] Non sedi cum concilio vanitatis:[f] & cum iniqua gerentib. nõ introibo.[g] Odiui ecclesiam malignantium:[h] & cum impijs non sedebo.[i] Lauabo inter innocentes manus meas:[k] & circundabo altare tuũ domine.[l] Vt audiam vocem laudis tuæ: & enarrem vniuersa mirabilia tua.[m] Domine dilexi decorem domus tuæ: & locum habitationis gloriæ tuæ:[n] Ne perdas cum impijs animam meam:[o] & cum viris sanguinum vitã meam.[p] In quorum manibus iniquitates sunt:[q] dextera eorũ repleta est muneribus.[r] Ego autem in innocẽtia mea ingressus sum:[r] redime me,[r] & misere re mei.[u] Pes enim meus stetit in directo:[x] & in ecclesijs benedicam te domine.

¶ y In finem Psalmus Dauid antequam vngeretur.

PSALMVS XXVI.

DOminus illuminatio mea: & salus mea, quem timebo.[a] Dominus protector vitæ meæ: à quo trepidabo.[b] Dũ appropiant super me nocentes, vt edant carnes meas.[c] Qui tribulant me inimici Dei ipsi infirmati sunt & ceciderũt.[c] Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum: si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo.[d] Vnam petij a domino hanc requiram, vt inhabitem in domo domini omnibus diebus vitæ meæ.[e] Vt videam voluptatem domini & visitem templum eius.[f] Quoniam abscondit me in tabernaculo suo:[g] in die malorum protexit me in abscondito tabernaculi sui.[h] In petra exaltauit me: & nunc exaltauit caput meum super inimicos meos.[i] Circuiui & immolaui in tabernaculo eius hostiam vociferationis: cantabo & psalmum dicam domino.[k] Exaudi domine vocem meam qua clamauit ad te: miserere mei & exaudi me.[l] Tibi dixit cor meum, exquisierunt te facies mea: faciem tuam domine requiram.[m] Ne auertas faciem tuam a me: ne declines in ira a seruo tuo.[n] Adiutor meus es, ne derelinquas me: neque despicias me deus salutaris meus.[o] Quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me: dominus autem assumpsit me.[p] Legem pone mihi domine in via tua: & dirige me in semitam rectam propter

a ¶ *Proba me domine, & tenta me.*] Probari se rogat ecclesia, vt se noscat, & ab alijs cognosca ut probata. Sicut Iob probatus est, vt se cognoscere, & alij eum cognoscerent: sicut illi reges fecerunt qui eum visitauerunt. Proba me domine, in tentationibus: & tenta me, nealiquid in me delicti remaneat.

b ¶ *Vre renes meos & cor meum.*] Quid renes sonent, in corde significat: quia misericordia tua in conspectu oculorum meorum est. Sic petit iudicium, vt misericordiæ recordetur, Vre renes meos & cor meum. Spiritum sanctum adhibe delectationibus & cogitationibus meis, qui vtraque exurens, me dignum efficiat. Vre, hoc est, igne spiritus sancti: de quo igne dicit: *Ignem veni mittere in terram.* Luc. 12. f

c ¶ *Quoniam misericordia tua ante oculos meos est.*] Vt ab hoc igne arguar, & non exurar.

d ¶ *Et complacui in veritate tua.*] In Christo tuo, vt non in meo mendacio, sed in tua veritate placerem.

e ¶ *Non sedi in concilio vanitatis.*] Non sum coniunctus his qui cõtra te Christum meum vanum agebant concilium. Non sedi in concilio vanitatis, id est, qui de terrenis cogitant semper, non sedit ecclesia in eorum concilio.

f ¶ *Et cum iniqua gerentibus non introibo.* Non posui cum his abscõditam conscientiam meam.

B g ¶ *Odiui ecclesiam malignantium.*] Iudæorum siue hæreticorum.

h ¶ *Et cum impiis non sedebo.*] Pactum cum his non inibo. Et cum impiis non sedebo, id est, non solum cog tauerunt in verbo, sed perfecerunt in opere.

i ¶ *Lauabo inter innocentes manus meas.*] In bonis operibus lauabo manus meas, quæ peccatis ante sordebant. Manus lauabo, id est, opera. Lauat per lacrymas, per baptismum, & pœnitentiam.

k ¶ *Et circundabo altare tuum domine.*] Amplectar sublimia tua, vt discam laudare te. Altare, id est, fides. Circundabo, id est, operibus bonis. Vnusquisque sanctus altare domini in se habet: quod est fides.

l ¶ *Vt audiam vocem laudis tuæ: & enarrem vniuersa mirabilia tua.*] Vt cum didicero, exponam cæteris miraculum illud: qualiter pro nobis vel passus es, vel resurrexisti. Et enarrem vniuersa mirabilia tua, laudis tuæ: id est, quicquid boni agimus, à Deo reputatur esse: & quicquid mali facimus, à nobis est. Laus Dei perfecta est: & laus hominum imperfecta.

m ¶ *Domine dilexi decorem domus tuæ: & locum habitationis gloriæ tuæ.*] Pulchram effeci mentem meam, vt esset tibi commoratio digna, in qua habitans glorifices me gloria tua. Domus domini, est ecclesia. Sacerdotes & habitatio gloriæ tuæ, ipsi sunt in quibus habitat Deus.

n ¶ *Ne perdas cum impiis animam meam.*] Cum his qui per impietatem, mitem tradiderunt.

o ¶ *Et cum viris sanguinum vitam meam.*] Qui dolose insidiãtes, effuderunt sanguinem tuum.

p ¶ *In quorum manibus iniquitates sunt.*] Hoc est, in operibus eorum.

q ¶ *Dextera eorum repleta est muneribus.*] Abstinendum à muneribus docet, culpans eos qui accipiunt munera: qui iniquitatem agentes, quæstum huius impietatis lucrum aliquod arbitrati sunt: sicut ipse proditor Iudas fecit. Dextera eorum repleta est muneribus. De sinistra fecerunt sibi dexteram: quia vita futura, dextera dicitur: & sinistra, vita præsens. Illi pro dextera habuerunt sinistram, vt est illud: Est munus à lingua: & est munus à manu: & est munus ab obsequio. A lingua, laus: hoc est, fauor humanus. A manu, à reC bus terrenis. Ab obsequio, seruitium indebite impensum. Sed melius est, quod ait propheta: *Qui excutit manus suas ab omni munere, iste in excelsis habitat.* Esa. 33. a

r ¶ *Ego autem in innocentia mea ingressus sum.*] Ecclesia loquitur pro parte bonorũ: Per studiũ sanctæ vitæ à prioribus delictis. Ingressus, inter peccatores.

f ¶ *Libera me.*] De tribulatione.

t ¶ *Et miserere mei.*] Quia miser sum.

u ¶ *Pes enim meus stetit in via recta.*] Sensus meus in Christo: quia ipse est via. Pes enim meus (ne mihi præualeant) stetit in via recta: ille scilicet, in quo ad te accedere cœpit per iustitiæ viam.

x ¶ *In ecclesijs benedicam dominum.*] De vnitate congregationis dicit. In ecclesia, non in lateribus, sed in conuenticulis populorum te benedicens. Prædicabo dilectionem illam, qua tuo me sanguine redemisti: baptismo abluisti: ac pane cœlesti & sacris dapibus adimpletum innocentiæ me melioris vitæ restituisti.

y ¶ *In finem psalmus Dauid antequam vngeretur.*] Ter vnctus est Dauid: Semel sub patre suo Iesse in Bethlehem: secundo, in Hebron: tertio, quando regnauit super omnem Israel in Hierusalem. Quære ergo cui potissimum hic psalmus conueniat vnctioni. Sciendum autem quod antequã vngeretur, in Hebræis voluminibus non habetur. Sed de istis tribus vnctionibus, media ad istum pertinet psalmum. Dauid figuram Christi tenet: quia & ipse vnctus est in baptismo, quando in specie columbę spiritus sanctus super eum venit. Dauid à prima vnctione non accepit regnum: sic nec Christus secundum carnem tempore passionis accepit regnum, nisi posteaquam ascendit. 1. Reg. 16. c. 2. Reg. 2. a. 1. Reg. 5. a. D Matt. 3. d

PSALMVS XXVI.

Dominus illuminatio mea: & salus mea, quem timebo.] Nullis tenebris obtegi formidat, quem dominus illuminat semper & saluat. Dominus illuminatio mea: & salus mea quẽ timebo. Vox ecclesiæ ad Christum. In omnibus psalmis verba spiritus sancti sunt. Sicut oculi corporis illuminantur ab alia luce: sic & oculi cordis nostri à virtute fidei, hoc est, à Christo illuminantur. Vnde dictum est: *Qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Ioan. 1.

a ¶ *Dominus defensor vitæ meæ, à quo trepidabo.*] Ipse est enim fidelis animæ protectio: idcirco non metuit inimicum. Defensor est ipse qui & salus: sed tamen defensor, adiutor dicitur. A quo trepidabo? Dicit ecclesia: A nullo, nec à diabolo, neq; ab hæretico, neque à persecutore, dum ipsum habeo defensorem.

b ¶ *Dum appropinquant super me nocentes,* &c.] Accedunt, vt excitatis in me prioribus delictis, corpus meum rabido dẽte dilacerent. Vel dum appropinquant super me nocentes, vt edant carnes meas, id est, dæmones vel persecutores. Carnes vero, id est, affectus carnis: quia hoc est cibus ipsorum. Et tamen dantur illis carnes edere, id est, corpora sanctorum ad persequendum. Sed habent sancti consolationem à domino, vt ait in euangelio: *Nolite timere eos qui occidunt corpus: animam autem non possunt occidere.* 1. Cor. 1. Matt. 10. c

c ¶ *Qui tribulant me inimici mei,* &c.] Quia dominus illuminatio mea est: qui tribulant me inimici mei, dæmones, vel persecutores: ipsi infirmati sunt & ceciderunt. Tunc infirmati sunt, quando Christus nostram suscepit humanitatem.

d ¶ *Si consistant,* &c.] Dominus enim bellator fortis, ipse pugnabit pro me. *Si consistant aduersum me castra,* id est, fortitudo dæmoniorum, vel persecutorum. Castra dicit, secundum illud: *Castra metati sunt. Non timebit cor meum.* Ecclesia dicit Num. 31.

propter

non timebit cor meum. [a] Si exurgat aduersum prælium, in hoc ego sperabo. [b] Vnam petij à domino, hanc requiram: [c] vt inhabitem in domo domini omnibus diebus vitæ meæ. [d] Vt videã voluptatem domini, [e] & visitem templum eius. [f] Quoniam abscondit me in tabernaculo suo, [g] in die malorum: [h] protexit me in abscondito tabernaculi sui. [i] In petra exaltauit me: [k] & nũc exaltauit caput meum super inimicos meos. [l] Circuiui & immolaui in tabernaculo eius hostiam vociferationis: [m] cantabo, & psalmũ dicam domino. [n] Exaudi domine vocem meam qua clamaui ad te: miserere mei & exaudi me. [o] Tibi dixit cor meũ, exquisiuit te facies mea: faciem tuam domine requiram. [p] Ne auertas faciẽ tuam à me: [q] ne declines in ira à seruo tuo. [r] Adiutor meus esto, ne derelinquas me: neque despicias me, Deus salutaris meus. [s] Quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me: dominus autem assumpsit me, [t] Legem pone mihi domine [u] in via tua, [x] & dirige me in semita

propter illud quod dominus dixit: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi.*

a ¶ *Si exurgat in me prælium, in hoc ego sperabo.*] Et si moueantur aduersus me pugnæ, confidens sum in his: eo quod possit Deus (qui est spes mea) iniqua tela in inimicorum ora detorquere. *Si insurgat in me prælium.* Ista supradicta prælia, pugna dæmoniorum. Ego (dicit ecclesia) in auxilium tuum & defensionem tuam sperabo.

b ¶ *Vnam petij à domino: hanc requiram.*] Quidam putant vnam charitatem siue gratiam, aut certe vnam petitionem dici; cum נתה, ahat verbum Hebræum, absolute vnum neutrali genere sonet: & legatur: Vnum petij à domino, id est, ipsum dominum. Hunc requiram, id est, ipsum dominum.

c ¶ *Vt inhabitem in domo domini omnibus diebus vitæ meæ.*] In domo domini, in vita perpetua: quia quamuis ecclesia hic dicatur domus, tamen non proprie, sed nuncupatiue. Vnde dicit: *Beati qui habitant in domo tua domine.*

d ¶ *Vt videam voluptatem domini.*] Id est, dilectionem Dei, vt illud: Videbimus eum sicuti est: sed hic per speculum. Vnam petij à domino, hanc requiram. Videamus quæ est vna petitio: *Vt inhabitem*, inquit, *in domo domini omnibus diebus vitæ meæ*, vt in hac vita mortali, templum sanctum efficiar: in quo Deus inhabitare dignetur.

e ¶ *Et visitem templum eius.*] Eis qui in terris positi, cælestem vitam agunt, particeps fiam. Et protegar in templo sancto eius, id est, protectionem ab ipso supra dicto habeam.

f ¶ *Quoniam abscondit me in tabernaculo suo.*] In quo per fidem inhabitet mecum: ne mihi tentationũ obuient procellæ. Tabernaculum diuinitatis, humanitas Christi est. Abscondit ecclesiam in tabernaculo suo: quia caput nostrum Christus est, & nos membra illius. Abscondit ergo ecclesiam apud se, vt dictum est: Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo.

g ¶ *In die malorum.*] Nunquid dies mali sunt? Non, sed in nostris operibus mali dicuntur, vt Paulus dicit: Quoniam dies mali sunt. De istis præsentibus diebus dicit. Quia quamuis caput sursum sit, membra tamen adhuc deorsum sunt vsque in finem. Quia & hoc puto significari, quando ipse solus in monte, nauicula in mari iactabatur fluctibus: & ideo ab ipso protectione indigent. In die malorum, in insidiantium felicitate.

h ¶ *Protexit me in abscondito tabernaculi sui.*] In corde credenti ad iustitiam.

i ¶ *In petra exaltauit me.*] In Christo exaltauit per fidem. Petra, Christus, vt Paulus ait: *Petra autem erat Christus.* In petra exaltauit me: In se, qui est stabilis petra, ac verissimum fundamentum.

k ¶ *Et nunc exaltauit caput meum super inimicos meos.*] Nunc, in præsenti: super inimicos, id est, super istos supra dictos, exaltatum est caput nostrum, quod est Christus: super omnes inimicos ecclesiæ. Et nunc exaltauit caput meum, super inimicos meos, super motus carnales, qui me sæpe humiliabant, ne cælestia contemplarer.

l ¶ *Circuibo & immolabo in tabernaculo eius hostiam vociferationis.*] Circuibo, id est, exercitabor in creaturis Dei: considerans orbem in Christo credentem. Quia considerat creaturas Dei: cum aliquis cœlum & terram, vel mare cum suis ornamentis conspexerit, inuenit quod immolet Deo, hoc est, laudem. Circuibo, hoc est, per quatuor partes mundi exempla sanctorum inquiro, & ibi inuenitur laus Dei. Et immolabo in tabernaculo eius hostiam vociferationis. Quod pro nobis ad tempus humilitatem sustinuit, gaudens prædicabo, quia

talibus hostiis delectatur. Hostiam iubilationis, hoc est, prædicationis. Iubilus dicitur, qui nec per literas, nec per syllabas, nec verbis potest comprehendere magnitudinem laudationis Dei. Hostia dicitur, quæ per partes diuiditur, & sanguis circa altare effunditur: & ipsa hostia foris comburitur. Sacrificium dicitur vinum & oleum, & medium animal. Et holocaustum, totum combustum: & victima, antequam occidatur. Vnde Paulus: *Hostiam viuam.* *Rom.12. a*

m ¶ *Cantabo, & Psalmum dicam domino.*] Cantabo, prædicabo: psalmum dicam, opere compleam: vel laudes spirituales mente concinam dilatata.

n ¶ *Exaudi domine vocem meam qua clamaui ad te, miserere mei & exaudi me.*] Per interioris enim hominis cl morem deprecor vt exaudias me.

o ¶ *Tibi dixit cor meum, exquisiuit te facies mea: faciem tuam domine requiram.*] Merito cor iusti, vultum viuentis Dei requirit: quia, eum videre posse confidit. *Beati enim mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Quæsiuit facies mea faciem tuam, hoc est, ecclesia mea faciem tuam requisiuit, hoc est, præsentiam tuam. *Mat. 5.*

p ¶ *Ne auertas faciem tuam à me.*] Alibi dicit: *Auerte faciem tuam à peccatis meis.* Et hoc orandum est. Sed hic dicit: *Ne auertas faciem tuam*, id est, ne dimittas me in propria voluntate, sicut dictum est: *Tradidit illos deus in reprobum sensum*, hoc est permisit. *Psal. 50. b*

q ¶ *Ne declines in ira à seruo tuo.*] Seruus si dominum terrenum offendit, cum pauore & metu est: quanto magis homo, si Deũ cælestem offendat? Ergo hoc rogat ecclesia, vt illam hic corripiat: & illam videat. Vt non ab illa cum ira discedat, sed vt illa gerat ea à quibus non declinet: sed facie propitiata respiciat. *Rom.1. d*

r ¶ *Adiutor meus esto domine*, &c.] Adiutor in præsenti, Esto tam de præsenti, quam de futuro pertinet. *Ne derelinquas me*: neque hic, neque in futuro. Neque despicias me Deus salutaris meus. Salutaris noster Christus est: & hoc rogat ecclesia, vt non despiciatur ab illo, id est, non committat illud peccatum per quod à Deo despiciatur. Ne derelinquas me: cum crucifigo carnes meas cum vitiis & concupiscentiis. *Neque despicias me Deus salutaris meus*: quia & si mortalis sum, tamen cælestia quæro.

s ¶ *Quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me.*] Pater, diabolus: mater, Babylonia vel gentilitas, antequam Christus veniret in mundum, parentes nobis fuerunt. Modo pater noster, Deus est: & mater nostra, Hierusalem cœlis, vt ait Paulus: Hierusalem quæ est mater nostra. Quoniam *pater meus & mater mea dereliquerunt me: dominus autem assumpsit me.* Regnum mundi & ciuitates huius sæculi, quæ me genuerunt, & caduca promittebant, reliqui: & à te assumptus, ab his sum derelictus. Quia pater meus & mater mea dereliquerunt me. Potest & de Dauid simpliciter accipi, quod minimus inter fratres à parentibus contemptus, à Deo electus est per Samuelem. In commune vero, parentum in filiis amor morte finitur: Dei amor crescit in tempore. *Gal 4.d*

t ¶ *Legem mihi constitue domine.*] Legem, temetipsum quia ipse est lex.

v ¶ *In via tua.*] Id est mandatis tuis. Quæ sunt illa mandata? Vt non declines ad dexteram, neque ad sinistram, & non respicies retro, vt illud: *Nemo ponens manum suam in aratro & aspiciens retro, aptus est regno cælorum.* Et item. *Memores estote vxoris Lot.* Et ea quæ sursum sunt quærite, non quæ super terram. *Legem pone mihi domine in via tua.* *Luc. 9. g* *Luc.17. g*

x ¶ *Et dirige me in semita recta.*] Vt non declinem à dextris & sinistris, sed tua sequens mandata, viamq; regiam gradiens, terram repromissionis ingrediar.

a ¶ *Propter*

A

a ¶ *Propter inimicos meos*, &c.] Carnales motus, dæmones, hæreticos persecutores.

b ¶ *Ne tradideris me in animas persequentium me*, &c.] Vt non satietur anima eorum de auersitatibus, quæ accidunt mihi.

c ¶ *Quoniam insurrexerunt in me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi.*] Insurrexerunt in me, dicentes mendacium; sed cum in te confiderem, destructi sunt in mendacio suo. Quoniam insurrexerunt in me testes iniqui. Contra Christum testes iniqui surrexerunt, quando dixerunt Iudæi: *Hic dixit: destruite templum hoc: & in triduo rædificabo illud.* Vel contra ecclesiam dicunt aduersarij. Mentita est iniquitas sibi: id est, sibimetipsis mentiti sunt, & non mihi: quia vniuscuiusque vitium in suum recurrit auctorem. Et mentita est iniquitas sibi. Testes flagitiosi, in eo quod contra alios mentiuntur, sibi mentiuntur, dum in se supplicia præparant: putãtes Deum non vindicare mendacia.

Matt. 26. f

d ¶ *Credo videre bona domini, in terra viuentium.*] Vox ecclesiæ. *In terra viuentium*, quia pignus nostrum illuc sursum habemus, quod est Christus, Ille accepit de nostra terra mortale corpus, & nos ab ipso accepimus spem & fidem, & per spem & fidem credentes, perueniemus in terram viuentium: in qua sancti capient hæreditatem regni cœlorum.

B

e ¶ *Expecta dominum.*] Id est, vsque in finem sæculi quicquid tibi acciderit, pro Christo patienter sustine.

semita recta[a] propter inimicos meos.[b] Ne tradideris me in animas tribulantiũ me: [c] quoniã insurrexerunt in me testes iniqui, & mẽtita est iniquitas sibi. [d] Credo videre bona domini in terra viuentium. [e] Expecta dominum, [f] viriliter age: [g] & confortetur cor tuum, [h] & expecta dominum.

¶ i Psalmus ipsi Dauid.

PSALMVS XXVII.

AD te domine clamabo Deus meus, [1] ne sileas à me: ne quando taceas à me, [m] & assimilabor descendentibus in lacum. [n] Exaudi domine vocem orationis meæ dum oro ad te: [o] dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum. [p] Ne simul tradas me cum peccatoribus: [q] & cum operantibus iniquitatem ne perdas me. [r] Cum his qui loquuntur pacem cũ proximo suo: mala autẽ in cordibus eorum. Da [r] illis secundum opera eorũ, [t] & secundum nequitiã adinuentionum ipsorum. Secundum opera manuum eorũ tribue illis: [u] redde retributionem eorum ipsis. [x] Quoniam nõ intellexerunt opera domini, & in opera manuũ eius destrues illos, & non ædificabis eos. [y] Benedictus dominus: [z] quoniã exaudiuit vocẽ deprecationis meę. [a] Dominus adiutor meus [b] & protector meus: [c] & in ipso sperauit cor meũ, [d] & adiutus sum. [e] Et refloruit caro mea: [f] & ex voluntate mea cõfitebor ei. [g] Dñs fortitudo plebi suæ, [h] & protector saluationũ Christi sui est.

[a] Saluum

C

Exod. 12. d

Extollo manus meas, id est, extendi eas in cruce. Ad templum sanctum, id est, ad hoc extendi, vt templum tibi præpararem, hoc est, corpus ecclesiæ. *Et assimilabor descendentibus in lacum.* Lacus significat infernum: locum videlicet eorum qui sub custodia retinentur. Et alibi scribitur: Vsque ad captiuam quæ erat in lacu. *Exaudi vocem deprecationis meæ, dum oro ad te, dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum:* in cruce scilicet pro credentibus, qui templum tuum futuri sunt.

p ¶ *Ne simul tradas me cum peccatoribus.*] Peccatores, latrones, inter quos pendebat, vt ait propheta: *Et inter iniquos deputatus est.*

Luc. 22. d

q ¶ *Cum operantibus iniquitatem ne perdas me.*] Id est, in die iudicij cum eis latronibus, aut cæteris malis. Hoc tam ad Christum quam ad ecclesiam pertinet, vt non sic peream, mortem suscipiens, sicut operarij iniquitatis.

r ¶ *Cum his qui loquuntur pacem cum proximo suo: mala autem sunt in cordibus eorum.*] Loquebantur Iudæi pacem cum Christo dicentes: *Magister scimus quia verax es, & quia à Deo venisti magister: & viam Dei in veritate doces.* Mala autem sunt in cordibus eorum, quando interrogabant cum: Licet tributum dari cæsari, an non?

Matt. 22. b

s ¶ *Da illis secundum opera eorum.*] Qui te non intelligunt per beneficia, intelligant per cruciatus: vt male agentes, bona tua inuenire non possint. Propheta non optando, sed pronuntiando, dicit. Ac si dixisset: Daturus es illis vindictam in die iudicij.

Mar. 12. b D

Iosue. 1. b

f ¶ *Viriliter age.*] Id est, fortiter age, vt dixit angelus ad Iesum: *Confortare & esto robustus.*

g ¶ *Et confortetur cor tuum.*] Hoc est, anima tua.

h ¶ *Et expecta dominum.*] Hoc est, sustine dominum. Propheta hic hortatur fidelem illum, qui vsque nunc locutus est, dicens: Expecta primum, vt contra certamina mundi à Deo conforteris. Expecta deinceps, vt victor ab eodem domino coroneris: quia non coronabitur, nisi qui legitime certauerit. Nos vero deprecemur dominum, vt ipso confortante, sustinendo viriliter mundialium fluctuum procellas expectemus per fidem, quoadusque veniat reddere, quæ dignatus est polliceri.

i ¶ *Psalmus ipsi Dauid.*] Psalmus vocem habet ipsius mediatoris, passionis in conflictu loquentis ad patrem. Quæ autem inimicis optantur, non malitiæ est, sed ratio prophetiæ prædicentis, quæ eis pro malis suis immineant. Vel vox hominis assumpti in diuinitate: Clamauit Iesus in cruce, & dixit: *Eli. Eli.*

Marc. 15. c

PSALMVS XXVII.

Ioan. 12. c

AD te domine clamaui Deus meus.] Vt me clarifices illa claritate quam habui apud te prius quam mũdus fieret, quia nunc hominem assumpsi.

l ¶ *Ne sileas à me.*] Sed loquaris: quia æqualem tecum habeo æternitatem. Ne sileas à me, hoc est, non me derelinquas.

m ¶ *Et ero similis descendentibus in lacum.*] Id est, in miseriam istius vitæ, quia si diuinitas ab eo recessisset, similis nobis in miseria fuisset. Si silueris, ero similis pereuntibus: tamen si taceas, non cognosceris.

n ¶ *Exaudi vocem deprecationis meæ dum oro ad te.*] Orauit Christus in cruce pro toto mundo, & pro Iudæis, & pro apostolis.

o ¶ *Dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum.*]

t ¶ *Et secundum nequitiam adinuentionum ipsorum*, &c.] Studia eorum sunt, vt mihi noceant, & laqueos tentationum intendant: ideo iustum est, vt in his ipsi deficiant.

v ¶ *Redde retributionem eorum ipsis.*] Ipsi enim reddiderunt mala pro bonis, te non intelligentes.

x ¶ *Quoniam non intellexerunt opera domini*, &c.] Machinæ eorum quæ contra ecclesiam meam eriguntur, nihil præualeant.

y ¶ *Benedictus dominus.*] Pater.

z ¶ *Quoniam exaudiuit vocem deprecationis meæ.*] Respondens ante passionem: *Et clarificaui, & iterum clarificabo.*

Ioan. 12. c

a ¶ *Dominus adiutor meus.*] In passione.

b ¶ *Et protector meus.*] In morte.

c ¶ *Et in ipso sperauit cor meum.*] Humanitas in diuinitate.

d ¶ *Et adiutus sum.*] In tribulatione, vt resurgerem.

e ¶ *Et refloruit caro mea.*] Caro Christi in resurrectione refloruit. Vel floruit caro mea, refloruerũt apostoli: quia post negationem ad fidem venerunt: *Refloruit caro mea*, procedens è tumulo incorrupta. *Et refloruit caro mea.* Pro carne, Theodotio, cor interpretatus est. Aliter: Quippe resurreximus cum Christo. Et de resurrectione dicitur: *Ossa vestra vt herba orientur.*

Esa. 66. 1

Apoc.

Matt.

Matt. 11. d

f ¶ *Et ex voluntate mea confitebor illi.*] Ipsi patri, vt illud: *Confiteor tibi pater, domine cæli & terræ: quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis.* Et ecclesia Christo: vt illud, *Prouidentes gregem, non coacte, sed voluntarie.* Et item: *Voluntarie sacrificabo tibi, & confitebor nomini tuo.* Et *ex voluntate mea confitebor ei*, non ex necessitate. Confitebor tibi per baptismum.

1. Pet. 5. a Psal. 53. b

g ¶ *Dominus fortitudo plebi suæ.*] Populo Christiano.

h ¶ *Et protector salutarium Christi sui est.* Quicumque in Christo baptizatus est, & ipse Christus vocatur. Sciendum autem, quod & iste psalmus, excepta vna littera, in Hebræis

voluminibus scriptus sit secundum ordinem literarum. Protector, hoc est, defensor. Salutarium Christi sui est. Pluraliter dicit: quia omnes virtutes Christi diuinitas custodit.

a ¶ *Saluum fac populum tuum domine.*] Hoc est populum Christianum. Vel saluam fac plebem tuam domine, quam morte mea redemi.

b ¶ *Et benedic hæreditati tuæ.*] Quam per corporis & sanguinis mei mysterium in ecclesia congregasti. Hæreditas Christi, sua ecclesia, de qua dixit: *Dabo tibi gentes in hæreditatem tuam.*

c ¶ *Et rege eos,* &c.] Rege illos, ac si dicat. Tu rege, non diabolus, nec peccatum. *Et extolle eos vsque in sæculum*, hoc est, defende eos vsque in sæculum, in vita æterna. Tu domine rege & eleua nos: quia populus tuus sumus, vt in hac vita quæ tibi sunt placita facientibus ab hac mortalitate in immortalitatem te commutante extollamur: id est, in cœlestibus eleuemur, regnaturi cum sanctis tuis.

d ¶ *In finem psalmus Dauid, in consummatione tabernaculi.*] Quando arca de captiuitate Philistinorum reducta est, pro qua multa mala habuerunt, dimissa est in Silo, & Dauid ædificauit ei tabernaculum: in quo hortatur populum, vt offerant sacrificia Deo. Dauid apertissime figuram Christi tenet, & arca figuram ecclesiæ. Sicut Dauid reduxit arcam de captiuitate, sic & Christus reduxit arcam, hoc est, sanctam ecclesiam de captiuitate, id est, de potestate diaboli. Psalmus ergo vocem continet prophetæ, loquentis de perfectione ecclesiæ in hoc sæculo congregatæ.

1. Reg. 4. 5. & seq.

Psalmvs xxviii.

Afferte domino filij Dei.] Qui per gratiam in adoptionem filiorum vocati estis. Vox Christi: prædicatores admonet: Afferte prædicationem & exemplum, vel fidem & opera.

f ¶ *Afferte domino filios arietum.*] Quos per euangelium duces gregum apostoli genuerũt. Arietes, apostoli dicuntur. Arietes in capite duo cornua habent. Et sancti apostoli duo cornua habuerunt, id est, duo testamenta prædicauerunt. Filij arietum, successores apostolorum sunt, quos generauerunt per verbum prædicationis. Consummatio tabernaculi, secundum sensum, perfectio ecclesiæ est, coniuncta de Iudæis & gentibus hic in præsenti.

g ¶ *Afferte domino gloriam & honorem.*] Vt per opera vestra glorificetur æternus Deus per verbum & exemplum. Vnde dicit: honorificabant & glorificabant. Filios generant (vt diximus) per prædicationẽ, vt Paulus dixit: Per euangelium ego vos genui. Hoc est gloria & honor Dei.

1. Cor. 4. d

h ¶ *Afferte domino gloriam nomini eius.*] Gloriosum per vos nomen eius in cunctis innotescat. Nomen patris, filius est: gloria Christi, ecclesia est.

i ¶ *Adorate dominum in atrio sancto eius.*] Dilatate cor vestrum in sanctificatione perfecta, in qua Deus habitet, id est, in ecclesia, vel in conscientia, vbi vnusquisque ipsum adorate debet.

k ¶ *Vox domini.*] Prædicatio domini.

Apoc. 17. d

l ¶ *Super aquas.*] Super populos, Vt illud: *Aquæ multæ, populi multi.* Vel vox domini super aquas, id est, in baptismo super Christum, vt dicit: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.*

Matt. 3. d

Super aquas: quia populus, qui ibidem aderat, vocem audiuit. Vel super aquas, vt apostolus ait: *Ite, baptizate omnes gentes in nomine patris & filii & spiritus sancti.*

Matt. vlt.

m ¶ *Deus maiestatis.*] Deus potestatis.

n ¶ *Intonuit dominus super aquas multas.*] De tabernaculo corporis assumpti, terribil ter populis conuersionem prædicauit, dicens: *Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum.* Sicut tonitruum à nube procedit, ita & Christus intonuit à nube, hoc est, de corpore suo, quando dixit: Pœnitentiam agite.

Matt. 3. a

o ¶ *Vox domini in virtute.*] In credentibus potens facta, quando dixit: *Lazare veni foras*, Vel in virtute, quia in vnoquoque sancto loquitur.

p ¶ *Vox domini in magnificentia.*] Quando magnificatur per opera sanctorum. Magnificentia, ecclesijs dilatata.

q ¶ *Vox domini confringentis cedros.*] Cedri dicuntur omnes sublimes, & excelsi, vel superbi. Confringet illos, aut per pœnitentiam, aut in die iudicij in vindicta. Cedros, superbos quoq;.

Ecce securis ad radices arborum posita est. Confringentis cedros, humilians superbos. Sciendum, quod Cedrus duas habeat intellgentias, sicut & vnicornis: hoc est, si ad bonam partem, iustos: si ad malam, peccatores ac superbos ostendit.

Luc. 3. b

r ¶ *Et confringet dominus cedros Libani.*] Conteret per pœnitentiam elationes eius: ac collidet dum ignobilia elegit, vt fortia conterat & confundat.

1. Cor. 1. d

s ¶ *Et comminuet eos vt vitulum Libani.*] Ramus earum & vitulus calcibus verberans. Pro hoc in Hebræo habet, & vitulus Libani. Excisi superbia ac petulantia, adducet eos ad imitationem humanitatis suæ: qui tanquam vitulus immolatus est. Iste vitulus est sagittus, qui occisus est, hoc est, Christus pro salute mundi. Sicut confringit vitulus de cornibus virgulta tenera: ita Christus confregit Iudæos. Vnde dixit: *Iam securis ad radices arborum posita est.*

Matt. 3. c

t ¶ *Et dilectus quemadmodum filius vnicornium.*] Factus est dilectus filius Dei per assumptionem corporis, filius Iudæorum, & contriuit eos qui per superbiam singularem, suam erigere iustitiam conabantur. Christus est filius Iudæorum: quia ex stirpe eorum secundũ carnẽ fuit. Iudæi vnicornes dicuntur, pro vna lege quam habuerunt, per quam in superbiã se extulerũt.

H

u ¶ *Vox domini intercidentis flammam ignis.*] Pœnitentiam Ioannes in deserto prædicans, omnem gehennæ restinguebat ardorem. Intercidentis, id est, diuidentis persecutorum furentem iracundiam: cum alij dicerent, hic est Christus: alij autem dicebant, non: sed seducit turbam. Ille vero præcidens hunc furorem, credentes ascivit charitati suæ: incredulos autem reliquit. Post flammam sonus venit: ita & post prædicationem persecutio. Vox domini intercidentis, id est, auxilium illius inter persecutore: quia suis sanctis subuenit. Intercidentis flammam: illam flammam idoli, vbi tres pueri fuerunt. Vel quotidie in vnoquoque nostrum, flammam libidinis per cõfessionem & gratiam sancti spiritus intercidit, id est, per orationem sacerdotis facit cessare: sicut legimus per Aaron, Deum feciſſe in deserto.

Ioan. 7. b

Num. 16. g

x ¶ *Vox domini concutientis desertum.*] Anima quæ deserta fuerat occupant bus ante se vitijs, ad verba pœnitentiæ commouebitur: vt exeunt bus vitijs ab illo, habitabilis Deo fiat. Vox domini concutientis desertum. Ad fidem commouens gentes desertas, in quibus nullus sulcus prædicationis impositus erat ad suscipiendum verbum Dei. Vel gentes quæ desertæ erant, conuersæ sunt de infidelitate ad fidẽ per verbũ prædicationis.

y ¶ *Et commouebit dominus desertum Cades.*] Tunc celebrabuntur hac mundi solitudine verba sancta legis, quæ prius à Iudæis non intelligebantur: quia Cades, interpretatur sancta. Vel aliter: Commotio tineę. Benè illos tineæ comparauit: quia sicut tinea pannos comedit: sic conscientia eorum eos comedebat: Commotio tineæ dicitur: eo quòd commouit illos de illorum conscientia praua, ad fidem ecclesiæ.

z ¶ *Vox domini præparantis ceruos.*] Ceruos volunt quidam quasi superatores venenosarum linguarum in ecclesia. Cerui, prædicatores. Præparauit illos, quando misit ipsos prædicare. Cerui transeunt & calcant spinas vel serpentes: sic & prædicatores venena diaboli, & spinas peccatorum transeunt, & ad altiora fugiunt, id est, ad theoricam vitam.

a ¶ *Et reuelabit condensa.*] Obscura diuinarum scripturarum siue mysteriorum cælestium, per spiritum sanctum patefecit,

A

Luc. 24. c

Vnde in euangelio illi duo quibus ipse apparuit, dicebant: *Nōne cor nostrum ardens erat in nobis cum loqueretur in via, & aperiret nobis scripturas?*

a ¶ *Et in templo eius.*] Hoc est, in ecclesia.

b ¶ *Omnes dicent gloriam.*] Collaudant claritatem Dei. Vel gloria patri, & filio, & spiritui sancto.

c ¶ *Dominus diluuium inhabitare facit.*] Aridam terram Deus non possidet. Simul attende vim verbi, quod non dixerit aquas, sed diluuium, vt abundantiam gratiæ spiritualis ostenderet: tanquam in arca Noe sanctos à fluctibus sæculi huius protegens. Et modo inhabitat diluuium in cōscientia per abundantiam spiritus sancti, per quem delentur peccata.

d ¶ *Et sedebit dominus rex in æternum.*] In ecclesijs, vel in sanctis, qui sedes eius effecti sunt: vel humanitas Christi ad dexteram Dei patris. Reges, sancti dicuntur, qui se regunt.

e ¶ *Dominus virtutem populo suo dabit.*] Id est virtutem fidei. Populo suo, populo Christiano, dimicanti con ra huius mundi turbines ac procellas.

Matt 25 c
Eph. 2. c

f ¶ *Et benedicet populo suo in pace.*] Populo Christiano benedicet & hic & in futuro, quādo dicturus erit: *Venite benedicti patris mei, percipite regnum, &c.* In pace, in semetipso: quia *ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum.* In seipso nos benedicit pax vera Christus dominus: qui sumus ecclesiastica plebs.

g ¶ *Psalmus cantici in dedicatione domus Dauid.*] Psalmus cantici, laus cum opere: dedicatio domus Dauid, resurrectio Saluatoris intelligitur: in qua omnia vitæ corpora dedicantur.

B

Dauid figuram Christi tenet. Domus Dauid, domus Christi, id est, humanitas, domus est diuinitatis. Tunc ædificauit domum, quando à mortuis eum resurgere fecit. Et modò ædificatur domus Dauid, id est, Christi: hoc est, ecclesia vsque in finem ædificatur: sed in resurrectione dedicatur, quando immortalitatem acceptura est. Vocem redemptoris nostri continet: qui per resurrectionem corporis sui ecclesiam (quæ omnium mater est) acquisitam, suo nomini dedicauit.

Psalmvs xxix.

Exaltabo te domine, quoniam suscepisti me.] Excelsè te glorificabo pater: quoniam suscepisti me de morte. Exaltabo te domine. Vox Christi ad patrem & vox ecclesiæ ad Christum. Exaltabo te, laudabo te. Quoniam suscepisti me, id est Christum ad dexteram patris. Et Christus suscepit ecclesiam, quando humanitatem carnis assumpsit.

i ¶ *Nec delectasti inimicos meos super me.*] Vt meo iudicarentur interitu. Quo modo dicit, nec delectasti inimicos, dum & Iudæi Christum crucifixerunt, & conspuerunt, & flagellauerunt, & persecutores delectantur super ecclesiam, quando persequuntur? Sed nec Iudæi delectati super Christum fuerunt: quia non potuerunt eum extinguere sicut voluerunt. Sed hic non intelligendum de hominibus, sed de dæmonibus: quia delectari cœperunt, quando æstimauerunt eum cum latronibus ad infernum ducendum: sicut in montem se permisit ab eodem duci: Sed non fuerunt delectati

Luc. 4. a

dæmones: quia tunc & principem & suos subiectos ligauit: ita nec super ecclesiam erunt delectati in die iudicij, quando dicturi erunt sancti: *Vbi est mors aculeus tuus: vbi est mors victoria tua? Absorpta est mors in victoria,* id est, in victoria sanctorum disrupta est.

1. Cor. 15. g

k ¶ *Domine Deus meus clamaui ad te, & sanasti me.*] Domine Deus meus. Oratio Christi siue ecclesiæ. Sanasti me, resurgere me fecisti, vt corpus mortalitati obnoxium non corrumperetur à morte.

l ¶ *Reuocasti ab inferis animam.*] Id est, animam Christi cum alijs animabus sanctorum Deus de inferno reuocauit. Ipse se resuscitatum à patre pronunciat, sicut ait Apostolus: *Qui crediderit quod Deus illum suscitauit à mortuis, salus erit.*

C

Rom. 4. d

m ¶ *Saluasti me à descendentibus in lacum.*] Id est, de miseria istius vitæ præsentis. Vel de lacu inferni, vbi animæ peccatorum sunt: ne sicut illi, præceps caderem in mortem. Hinc tam immensum miraculum propheta cernens, exultat & dicit.

n ¶ *Psallite domino sancti eius, & confitemini memoriæ sanctitatis eius.*] Quod memoratus vestri sanctificauit vos, vocando ad agnitionem nominis sui. Psallite domino sancti eius. Propheta hortatur sanctos, vt laudent illum à quo saluari sunt. Et confitemini memoriæ sanctitatis eius. Memoria, id est, vt memores sitis beneficiorum eius, qualiter vos de peccato redimere venit.

o ¶ *Quoniam ira in indignatione eius, & vita in voluntate ipsius.*] Non quod ira aut indignatio in Deo sit, sed iusta vindicta. Indignatio Dei fuit, quando Adam peccauit. Ira, iusta vindicta intelligitur: quando eum à paradiso deiecit. Et vita in voluntate ipsius, vt qui fecerit voluntatem eius, maneat in æternum.

D

p ¶ *Ad vesperum demorabitur fletus.*] Cum in passione eius tenebris obtecta omnia essent, apostoli in fletu & gemitu morabantur.

q ¶ *Et ad matutinum lætitia.*] Futuram domini gloriam, quæ matutina eius resurrectione præfloruit, figurauit. Ad vesperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia. Vesper post meridiem dicitur. Post meridiem Adam in paradiso vocem domini audiuit deambulantis, & sub arboris foliis se contexit: tremefactus, eo quòd pactum transgressus esset. Vespera, tota ista vita præsens intelligitur: quia per peccatū Adæ, omnes vsque in finem sæculi gemunt. Fletus, quia fletum habet homo, quādo recordatur bona paradisi quæ perdidit in Adam. Et ad matutinum lætitia, id est, in resurrectione quando simul iam ad libertatem restituet. Vel vesperum, quando flebas Maria & apostoli in passione domini. Et mane lętitia, quando resurrexit, vt dictum est mulieribus. Ite nunciate fratribus meis vt eant in Galilæam, ibi me videbunt. Et dixerunt mulieres ad apostolos: *Vidimus dominum, & hæc dixit nobis. Ad vesperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia.* Potest hæc & de tempore passionis (sicut superius) & de resurrectione, & consummatione sæculi accipi.

Gen. 3. b

Matt. 26. & 28. c Ioan 20 f

r ¶ *Ego autem dixi in abundantia mea, non mouebor in æternum.*] Hæc redemptus populus dicit: Iam nullam à te satiatus patior egestatem: neque in te defixus, commouebor. *Ego autem dixi in abundantia mea, non mouebor in æternum.* Vox Adam in paradiso: quia sine fine ibidem se putabat esse. Et dum sic cogitasset, & tanta bona ei dedisset, cœpit cogitare quid esset causæ, cur præcepisset ei Deus ne contingeret de pomo vetito. Hoc vero, inquit, probare volo. Ei contigit, & probauit: quia proiectus est.

s ¶ *Domine in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem.*] Et ipsa est vox Adæ postquam proiectus est de paradiso pro sua culpa. Tunc cognouit quod sapientia lucis ab eo recessisset: & quòd à Deo in paradiso collocatus fuerat abundantiæ, non à semetipso.

t ¶ *Auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus.*] Tunc auertit faciem suam Deus ab Adam, quando peccauit. Et tunc conturbatus est, quando sub maledictione de paradiso proiectus est. Et vnusquisque homo quando de suis conturbatur peccatis. Vel aliter Domine in voluntate tua, &

non ex

non ex mea prestitisti decori meo, corpori assumpto virtutem, vt te cognoscerem. Auertisti faciem tuam à me, cum peccarem, & factus sum conturbatus. Ignorabam enim adhuc lumen veritatis tuæ.

a ¶ *Ad te domine clamabo, & ad Deum meum deprecabor.*] Christus dominus hoc dicit, qui pro redempto populo interpellat ad patrem. Christus clamauit in cruce, & ecclesia in persecutione.

b ¶ *Quæ vtilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem.*] Si non resurrexero: nam quia effusus est sanguis meus, surgam & sit vtilitas, vt acquiram omnes gentes resurrectione mea. Humanitas Christi ad patrem loquitur: ac si dixisset: Nulla est vtilitas quod sanguinem effudi, nisi resurrexero à mortuis. Vel *quæ vtilitas in sanguine meo*, id est, in gente mea? Iudæorum nulla est vtilitas: quia non credunt, nisi hominem purum tantum. Non solum nō crediderunt, sed etiam latus eius aperuerunt.

c ¶ *Nunquid confitebitur tibi puluis.*] Non poterit turba impiorum, quæ adhuc velut puluis omni vento doctrinæ mouetur, iustificari, si ego non resurgam. Si ego non resurrexero, nō cōfitebitur tibi puluis. Puluis, id est impij vel infructuosi.

d ¶ *Aut annunciabit veritatem tuam.*] Id est, Christum tuum, ac si dicat: Si non resurrexero, non annunciant.

e ¶ *Audiuit dominus & misertus est mei.*] Audiuit dominus Deus pater, & misertus est mei. Vox Christi, quia resurgere me fecit à mortuis.

f ¶ *Dominus factus est adiutor meus.*] Defensor meus, qui me fecit primogenitum mortuorum.

Mat. 26. d g ¶ *Conuertisti planctum meum.*] Cum dicerem: Tristis est anima mea vsque ad mortem.

Mar. 14. d h ¶ *In gaudium mihi.*] Cum resurgens dixi: Ite, nunciate fratribus meis, vt eant in Galilæam, ibi me videbunt. Sed hæc ficuta Christo, ita etiam ab ecclesia dicuntur: cuius planctus resurgente domino, in gaudium est conuersus, & quæ deinceps cum ipso domino, & ad ipsum dominum iam mundata agni sanguine dicit.

i ¶ *Conscidisti saccum meum.*] Velamentum peccatorum meorum: quia saccus & cilicium ad peccatores pertinet. Dum ergo dicit: conscidisti saccum meum, & alibi dicit: *Induebam me cilicio, & humiliabam in ieunio animam meam*, & quidem Christus non est vsus isto indumento. Quid est saccus Christi, nisi mortalitas quam de nobis assumpsit? Tunc conscissus est iste saccus quando resurrexit & immortalis effectus est. Et licet habuit saccum, sed non habuit opus sacci, id est, peccatum: de quo scriptum est: *Qui peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius.* Nobis ergo necesse est saccum & cilicium induere: quia opus sacci habuimus, id est, peccatum.

Psal. 34. b

Esa. 53. a

k ¶ *Precinxisti me lætitia.*] Id est, lætitia resurrectionis, siue Christum, siue ecclesiam in futuro, induens me stola prima immortalitatis per resurrectionem tuam.

l ¶ *Vt cantet tibi gloria mea.*] In his qui crediderunt gloriæ resurrectionis.

m ¶ *Et non compungar.*] A stimulis peccatorum. Neque Christus quia nullum habuit peccatum.

n ¶ *Domine Deus meus in æternum confitebor tibi.*] Id est, sine fine laudabo te: In his (vt iam dixi) tibi concinam atque confitear: qui in me congregati sunt per resurrectionem meam. Omnia enim quæ in hoc psalmo humiliter de Christo dicuntur, ad assumptionem corporis magis referenda sunt, quàm ad potentiam deitatis. Nos quoque supplices deprecemur, vt conuertat dominus in gaudium planctum nostrum remissa mole facinorum: ac mysterio resurrectionis suæ lætificatos, attollere digneturin cœlum: pro quibus descendere dignatus est in infernum.

o ¶ *In finem psalmus Dauid pro ecstasi.*] Psalmus ipsius mediatoris initio continet vocem: deinde redempti sanguine eius populi, gratias agentis, ex ipsius interponitur persona prophetæ. Ait ergo redemptor ad patrem.

PSALMVS XXX.

IN te domine speraui, non cōfundar in æternum.] In te pater spes est corroborationis meæ, dum mihi tanquam cæteris hominibus insultant aduersarij vel illudunt. Vel vox prophetæ ex persona ecclesiæ dicit, non confundar: quia rectè cōfiteor fidem trinitatis. In te domine speraui: In te, non in me. Non confundar in æternum: quia qui illum integrè confitentur, non confundentur neque hic, neque in futuro.

q ¶ *Et in iustitia tua libera me, & eripe me.*] De fouea quam statuerunt animæ meæ Quia nisi à Deo iustificemur, per nos non possumus iustificari. Vnde scriptum est. *Qui se iustificat, ipse se condemnat.* Vnde & Paulus de quibusdam dicit: *Suam quærentes statuere iustitiam, iustitiæ Dei non sunt subiecti.*

Iob. 9. c

Rom. 10. a

r ¶ *Inclina ad me aurem tuam.*] Vox ecclesiæ ad Christum. Per aurem benignitas Dei intelligitur. Inclinat Christus aurem, quando ex udire dignatur. Vel tunc inclinauit Deus aurem suam, quando misit verbum suum, & nos exaudiuit in mundo: & intantum inclinauit, vt nostra peccata digito in terra scriberet.

Ioan. 8. a

f ¶ *Accelera vt eripias me.*] Accelera, id est, festina, vt eripias me. Vult sancta ecclesia liberari de corpore, vt ait Paulus: *Cupio dissolui, & esse cum Christo.*

Phil. 1. c

t ¶ *Esto mihi in Deum protectorem.*] Vox ecclesiæ. In Deum, protectorem, in Deum defensorem: quia multi sunt dij nec sunt qui non prosunt. Vnde Paulus dicit: *Sunt quidem dii multi, & domini multi: nobis tamē vnus Deus, vna fides, vnum baptisma. Esto mihi in Deum protectorem* tanquam proximus.

1. Cor. 8. a

u ¶ *Et in domum refugii, vt saluum me facias.*] Quia ecclesia tempestate persecutionis, ad Deum habet refugium. Vt saluum me facias à peccatoribus. Domus autem refugij ipse est in quo pater inhabitat. Multi volunt fugere à præsentia Dei: sed non possunt euadere, vt ait propheta: *Et à facie tua quo fugiam?* Sed nos (dicit ecclesia) in simul in domo habemus refugium, hoc est, in ipso qui est Deus.

Psal. 138. b

x ¶ *Quoniam firmamentum meum & refugium meum es tu.*] Ad sustinendos eos qui in me sæuiunt. Vel firmamentum fidei, & refugium meū es tu: refugiū meum dicit: quia ecclesia in Christo habet refugium, vt ait propheta: *Domine refugiū factus es nobis*

Psal. 89. a

y ¶ *Propter nomen tuum educes me.*] Vt hoc notum faciam gentibus credituris. Propter nomen tuum dux mihi eris. Quando ego facio aliquid boni, nomen domini ex hoc glorificatur.

z ¶ *Et enutries me.*] Aggregatis paulatim sanctis educas ecclesiam tuam, quæ in me fundatur. *Et enutries me.* Tunc enutriuit ecclesiam, quando nostram carnem suscepit. Vnde & Paulus: *Nemo enim carnem suam odio habet, sed nutrit & fouet.* Et enutriuit nos, vt fortes simus.

Eph. 5. f

a ¶ *Et educes me de laqueo quem absconderunt mihi.*] Laqueus dicitur captio: quia quam diu in via es, hoc est, in Christo, non times in laqueum cadere: quia laquei secus viam ponuntur. Via Christus est, sicut ipse ait: *Ego sum via.* Et tu si es in via, hoc est, in Christo, non times cadere in laqueum diaboli: quia omnis laqueus ab ipso est.

Ioan. 14. a

b ¶ *Quoniam tu es protector meus: in manus tuas commendo spiritū meum.*] Vox Christi ad patrem in passione, quando commendauit animam suam, & dixit: *Pater in manus tuas commendo spiritum meum.* Quod commendatur, saluum recipitur. Et ipse dixit: *Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam.*

Luc. 23. f

Ioan. 20. d

A

Tu es protector meus. Vox ecclesiæ: *In manus tuas commendo spiritum meum:* hoc est, in potestatem tuam commendo animam meam. Hoc exemplum accepit ecclesia à Christo. Hoc & sanctus Stephanus fecit: hoc & sancti orant, quando exeunt de corpore, vt illud: Fideli creatori commendant animas suas in benefactis. Hoc in cruce positus dominus dixit, quod in patris manus spiritum commendauerit: cito eum ipso resuscitante sumpturus. Dicat nunc populus redemptus sanguine agni.

Act. 7. g

a ¶ *Redemisti me domine Deus veritatis.*] Qui es veritas & vita, quia quod promisit Deus, non mentitur. Sicut promisit per seruos suos prophetas: ita & venit, & redemit nos sanguine suo. Vnde & Paulus dicit: *Empti enim estis pretio magno.*

1. Cor. 6. d

b ¶ *Odisti omnes obseruantes vanitatem, superuacue.*] Superuacue dicit: nõ quod Deus odiat quemquam. Absit hoc sentire. Sed qui istam tantummodo vitam præsentem amant, & cœlestia contemnunt, sperantes inaniter in beatitudinem sæculi seducentis, odit illos Deus. Non quod odiũ (sicut dixi) in Deum cadat: sed odire Deus, qui sic faciunt, dicitur. id est, repudiare: quia repudiat illos Deus.

c ¶ *Ego autẽ in te domine speraui.*] Vox ecclesiæ. Non in me sed in te speraui & spero, expectans resurrectionem tuam.

d ¶ *Exultabo & lætabor in misericordia tua.*] Pro quo exultabo, & pro quo lætabor? Pro hoc quod sequitur.

B

e ¶ *Quia respexisti humilitatem meam.*] Exultabo corpore, lætabor mente. Tunc respexit, quando carnem susceperit: quia contemptibilis, & captiua, & despecta erat ecclesia. Exultabo & lætabor in misericordia tua, pro tantæ pietatis commodo, vt me tua morte redimeres, quia respexisti humilitatẽ meam, in spe illa positam, per quam ea quæ non videntur desiderantur.

f ¶ *Saluasti de necessitatibus animam meam.*] Necessitates corporis multæ sunt, id est, manducare, bibere, dormire: vel aliud quod necessariò est faciendum: sed necessarium animę, omnino vnum est, id est, vita æterna. Saluauit Deus animam de sua necessitate: quia dedit ei vitam æternam, quod est sua necessitas. Proinde saluasti de necessitatibus mortis perpetuæ animam meam, quæ tibi erat charitate deuincta.

g ¶ *Nec conclusisti me in manus inimici.*] Illi concluduntur in manus inimici, qui perseuerant in peccatis suis. Sed ego (dicit ecclesia) non concludar: quia non volo perseuerare in malis.

h ¶ *Statuisti in loco spatioso pedes meos.*] Dilatasti vnitatẽ ecclesiæ in toto mundo. Quo modo dicit, in loco? Nunquid localis est Deus? Et localis, & non localis. Localis est ad se venientibus, & non localis, quia vbique est, sed inuenitur in loco purè quærentibus. Vt illud: *Et motus est locus in quo erant sedentes.* In loco spatioso pedes meos. Pedes, sancti prædicatores, qui portant verbum prædicationis in toto mundo: vel in ecclesiam, quam tua resurrectione dilatasti in amplitudinem libertatis.

Act. 4. f

i ¶ *Miserere mei domine quoniam tribulor.*] Miserère mei, ac si dicat: Fac in me misericordiam, quoniam tribulor. Illorum vox, qui tribulantur à qualibet tribulatione. *Miserere mei domine, quoniam tribulor.* Non iam mortem timens, sed infectationem meruens vitiorum.

k ¶ *Conturbatus est in ira oculus meus.*] Ecclesia conturbatur de vitijs & peccatis, tam de suis, quàm & de aliorum. Sed orandum est, vt ira non vertatur in odium, neque de festuca fiat trabs. Vel conturbatur oculus de futuro iudicio. Conturbatus est in ira oculus meus, quo te mente cernebam.

l ¶ *Anima mea.*] Qua te diligebam.

m ¶ *Et venter meus.*] Quo tui recordabar. Hæc omnia conturbata sunt, propter priora delicta.

n ¶ *Quoniam defecit in dolore.*] Ideo in dolore: quia ecclesia non potest emendare malos, nec segregare malos à sanctis vsque in finem. Vnde dominus dixit: *Sinite vtraque crescere vsque ad messem, & in tempore messis dicam messoribus: Colligite primum zizania, & colligate fasciculos ad comburendum.*

C

Matt. 13. d

o ¶ *Vita mea & anni mei in gemitibus.*] Quam diu est hic in præsenti vita, habet gemitum & fletũ vnusquisque homo. *Quoniam defecit in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus:* Donec persecutionem patior propter nomẽ tuum. Præsens vita deficit, quia mihi tempora sunt, perpetuitatẽ confiteri.

p ¶ *Infirmata est in paupertate virtus mea.*] Vox ecclesiæ. Infirmata est ecclesia inter homines malos, inter quos habitat hic in præsenti vita: quia plures sunt peccatores, & pauci sunt sancti. Vel aliter: Infirmata est in paupertate virtus mea. Sanitas huius corporis, inter cruciatus passionum.

q ¶ *Et ossa mea conturbata sunt.*] Fortitudo vtique mea. Ossa, fortes sancti: vel ossa, virtutes ecclesiæ, vel sanctorum. Conturbata sunt, ab illo. Vnde superius dicit secundum Apostolũ: *Scimus quia omnis creatura congemiscit: non solũ illa, sed & nos intra nos gemimus.*

Rom. 8. c

r ¶ *Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium.*] Qui me propter tuum nomẽ persequuntur. Factus sum opprobrium vicinis meis. Vox Christi, & vox ecclesiæ. Domino Iudæi multa opprobria dixerunt: & hæretici, & persecutores, dicunt ecclesiæ.

D

s ¶ *Et vicinis meis valde.*] Qui ad credendum appropinquabant.

t ¶ *Et timor notis meis*] Quia amici mei propter metum inimicorum, à me longe recesserunt. Totus psalmus, & super Dauid iuxta historiam, & super dominum iuxta prophetiã intelligi potest. Et timor notis meis, id est, apostolis, qui timuerunt in passione. Vel noti, mali Christiani: qui dicunt se credere in Deum, & operibus negant, & despiciunt vitam sanctorum. Vicini dicuntur per fidem, & noti propter Christianitatem.

u ¶ *Qui videbant me, foras fugerunt à me.*] Id est, apostoli: qui viderunt Christum comprehendi in passione, & relicto eo, fugerunt. Vel Iudęi fugiunt sacramenta mysterij ecclesiæ, id est, corpus & sanguinem Christi. *Omnes qui videbant me, foras fugerunt à me.* non intelligentes interiorem spem meam, pro qua patior, ad exteriora visibilia fugiebant.

Matt. 26. f

x ¶ *Excidi tanquam mortuus à corde.*] Obliti sunt me corde, tanquam si fuerim iam defunctus. *Excidi tanquam mortuus à corde:* Id est, sic habuerunt Iudæi Christum, quasi hominem mortuum pro nihilo.

y ¶ *Et factus sum sicut vas perditum.*] Sic habuerunt Iudæi Christum, quasi vas perditũ, id est, hominem mortuum in suo peccato. Sic sunt sancti apud hæreticos, velut homo perditus.

z ¶ *Quoniam audiui vituperationem multorum.*] Id est, Christi à Iudæis, & ecclesiæ ab hæreticis.

a ¶ *In circuitu inhabitantium.*] Id est, in circuitu Christi, & in circuitu ecclesiæ, quos ipsi supradicti circumdederunt. Quoniam audiui vituperationem multorum commorantium in circuitu. Erant vituperantes me, positi in peregrinatione huius terræ: sequentes circuitum temporum, & ad patriam æternam redire nolentes.

b ¶ *Dum conuenirent simul aduersum me,* &c.] Congregati sunt persecutores, & fecerunt consilium, vt acciperent animam meam, ad consentiendum sibi in sceleribus mortis. Vt acciperent animam meam, id est, Iudæi Christum: & hæretici ecclesiam. Consiliati sunt mala consilia, & non bona. Consiliati sunt, vt quærerent: & vt tollerent animam Christi, Iudæi: & hæretici, animam ecclesiæ.

c ¶ *Ego autem in te speraui domine: dixi Deus meus es tu.*] Qui solus fortis es ad liberandum. Vel vox ecclesiæ: In te speraui:

rauí: in te,non in me. Et peccatores dicunt: In te speraui. Sed sancti & fidem,& opera habent. Peccatores sperant in Deum, & non timent illum.

a ¶ *In manibus tuis sortes meæ.*] Id est gratia spiritus sancti. Non per memetipsum,sed à te actio vitæ huius, quæ in hoc sæculo geritur.

b ¶ *Eripe me de manu inimicorũ meorum, & à persequentibus me.*] Ne mihi præualeant.

c ¶ *Illustra faciem tuam super seruũ tuum.*] Illustra, hoc est,cerne & discerne quicunque sit melior de sanctis tuis.

d ¶ *Et saluum me fac in misericordia tua: domine non confundar, quoniam inuocaui te.*] Illuminatio respectus tui super me refulgeat,vt non confundar,sed saluer ab his persecutoribus.

e ¶ *Erubescant impii, & deducantur in infernum.*] Erubescant impij dæmones, hæ etici, vel qui non credunt resurrectionem. Erubescant tunc, quando illos sanctos quos in despectionem habuerũt videbunt coronatos, & se condemnatos. Vel qui relinquentes verum Deum, ligna adorant ac lapides venerantur.

f ¶ *Muta fiant labia dolosa, quæ loquuntur aduersus iustum iniquitatem: in superbia & in abusione.*] Crucifixum irridentes, & ignorantes resurgentem. Ista cernens propheta, exclamat exultans & dicit.

g ¶ *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ domine, quã abscondisti timentibus te.*] Quia multifarie copiosa dulcedo tua est, quam reseruasti timentibus nomen tuum. Nec eam in his tentationibus ostendisti: ne accepta securitate,excederemus à via iustitiæ. Vel quàm magna multitudo dulcedinis tuæ domine: id est,quantam gloriam,quanta præmia præparasti ecclesiæ tuæ, vt esset semper cum angelis sine fine in æternum mansura. Quam abscondisti timentibus te,id est,bona sanctorum in temetipso abscondisti.

h ¶ *Et perfecisti eis qui sperant in te.*] Perfecisti,ac si dicat: perfecturus eris.

i ¶ *In conspectu filiorum hominum.*] Qui non erubuerunt confiteri quod credunt,ante reges & potestates,vt ait propheta: *Et loquebar in testimoniis tuis in conspectu regum, & non confundebar.* *Quam abscondisti timentibus te:* Quia hic per tribulationem pleniter non accipiunt præmium, sed in futuro expectant. Et perfecisti eis qui sperant in te. Consummata spe, retribuisti expectata in specie. In conspectu filiorum hominum: qui humana & nõ cœlestia quæsierunt. Vel cum ibunt in supplicium æternum: iusti autem in vitam æternam.

k ¶ *Abscondes eos in abscondito faciei tuæ, à conturbatione hominum.*] Illuminatio enim vultus tui teget eos, ne ab humana malitia conturbentur. *In abscondito vultus tui*, scilicet iustitiæ tuæ abditis,hoc est in secreto tuo,sicut Iob: & ipse & omnia quæ habuit,absconsa fuerunt in Deum. *A conturbatione hominum*, à persecutione peccatorum.

l ¶ *Protèges eos in tabernaculo tuo, à contradictione linguarum.*] In tabernaculo fidei: à strepitu malarum linguarum velantur, qui dicunt: Quis nouit hæc:aut quis rediit ex inferis?

m ¶ *Benedictus dominus.*] Cui benedicit omnis creatura. Quo modo dicit: *Benedictus dominus?* Nunquid illi opus est nostra benedictio? Non,sed vt nos ab ipso benedictionem accipere mereamur.

n ¶ *Quoniam mirificauit misericordiam suam in ciuitate munita.*] In ciuitate Hierusalem,in medio mundo. In ciuitate munita dicitur,eo quod firmata vel robusta sit,& in gyro omnes gentes illam circundant. Ibi mirificauit misericordiam suam dominus: quia ibi natus,ibi passus,ibi resurrexit,& inde ascendit ad cœlos,vt ait propheta: *Operatus est salutem in medio terræ.* Vel aliter:Munita,id est sancta ecclesia,ciuitas,vt diximus, firmata vndique per fidem contra omnem impugnationem aduersariorum,vnde dixit. Fundata enim erat supra firmam petram Vel aliter: Hierusalem cœlestis munita de congregatione angelorum & hominum.

o ¶ *Ego autem dixi in excessu mentis meæ.*] Ecclesia quando recordatur de paradiso quo modo immortalis poterat esse, & cogitat qualiter ibidem poterat esse: & meminit qualis est, & qualiter Deus per angelum Adæ loquebatur, & quo modo oculis interioribus Deum videbat:quando ista cogitat,tunc in excessu mentis est ecclesia.

p ¶ *Ego autem dixi in excessu mentis meæ: proiectus sum à facie oculorum tuorum.*] Populus hæc dicit ille conuersus ad Christum: Existimaui me,inquit proiectum esse à contemplatione luminum tuorum, & expaui, cum me tanta propter nomẽ tuum pati permitteres. Vel proiectus sum à vultu oculorum tuorum. Adam, quando transgressus fuit mandatum Dei, tunc proiectus est à facie Dei: & ipse, & nos, & omnis posteritas sua post eum.

q ¶ *Ideo exaudisti vocem deprecationis meæ,* &c.] Ideo, dicit ecclesia, exaudisti vocem orationis meæ: quia cognoui, vbi poteram esse, & cognosco, vbi modo sum. Exaudisti vocem interioris hominis, te in mentis splendore precantis,& amouisti horribiles tribulationes.

r ¶ *Diligite dominum omnes sancti eius,&c.*] Humiliatis his, statuet sanctos suos in magna constantia: *Diligite dominum omnes sancti eius.* Diligite,id est,amate illum. Quoniam veritatem requiret dominus,qui perseuerant vsque in finem in bonitate, vt dictum est: qui perseuerauerit vsq; in finẽ,hic saluus erit.

s ¶ *Viriliter agite.*] Hoc est,immobiliter.

t ¶ *Et confortetur cor vestrum,* &c.] Cor vestrum,hoc est, anima vestra: in domino semper. *Viriliter agite, & confortetur cor vestrum omnes qui speratis in domino.* Fortiter atque constanter custodite propositum. Vt fructum metatis in Christo. Quem supplices deprecamur, vt insinuet mentibus nostris curam se diligendi,pro nobis passum iugiter confiteri, vt mereamur cõtra iniquã superbiam,humilitatis armis viriliter repugnare.

u ¶ *Intellectus Dauid.*] Intellectus Christi. Duplex intellectus est in isto titulo,maxime de illo publicano & pharisæo qui in templo orabant:quia vnus se iustificabat, & alius se condemnabat,id est,accusabat. Psalmus vocem continet prophetæ, ostendentis hominem non proprijs meritis, sed Dei gratia posse saluari,si confiteatur admissa.

u ¶ *Intellectus Dauid.*

PSALMVS XXXI.

BEati quorum remissæ sunt iniquitates : & quorum tecta sunt peccata. y Beatus vir cui non imputabit dominus peccatum : [a] nec

PSALMVS XXXI.

Beati quorum remissæ sunt iniquitates,& quorum tecta sunt peccata.] Beatus immortalis,laudabilis siue gloriosus. Sed tamen nullus potest apud se esse beatus,nisi ab illo accipiat qui iustificat impium,hoc est,Deo. Vnde & Paulus dicit: *Credenti autem in eo qui iustificat impium,deputatur fides eius ad iustitiam.* *Beati quorum remissæ sunt iniquitates:* quorum peccata per confessionem à domino diluuntur: Quibus modis remittuntur peccata? Tribus. Remittuntur per baptismum: teguntur per charitatem: non imputantur per martyrium. *Et quorum tecta sunt peccata,* per charitatem, secundum illud: Charitas operit multitudinem peccatorum. Vel *quorum tecta sunt peccata:* hoc est,vt hic reuelentur per pœnitentiam,ne in iudicio reuelentur.

y ¶ *Beatus vir cui non imputabit dominus peccatum.*] Qui

se in hoc sæculo diligenter potuerit expurgare, vel per martyrium. Quod tegitur, non videtur: quod non videtur, non imputatur: quod non imputatur, nec punietur.

a ¶ *Nec est in ore eius dolus.*] Hoc est in illius ore qui se confitetur esse peccatorem, sicut Nathanael. Vnde dominus dixit: *Ecce vere Israelita, in quo dolus non est.* Et de illo publicano, de quo superius diximus: qui se confitebatur esse peccatorem dicens: *Deus propitius esto mihi peccatori.* Nec est in ore eius dolus, sed in veritate credens Deum. Hoc corde retinuit, quod ore confitebatur.

b ¶ *Quoniam tacui inueterauerunt in me omnia ossa mea.*] Non protuli confessionem ad salutem: ideo omnis fortitudo mea in carnis infirmitate consenuit. Quoniam tacui inueterauerunt in me omnia ossa mea dum clamarem tota die. Tacui, vox malorum est. Tacui, id est, tacent illorum peccata, & in confessione nolunt dicere. Inueterauerunt ossa, id est, virtutes quas debuerant habere, inueterauerunt per peccatum. Dum clamarem, id est, clamant. Si aliquid boni habent, per vanitatem demonstrant, vt ille pharisæus impius faciebat qui dicebat: Deus gratias tibi ago, quia non sum sicut cæteri homines: raptores, adulteri. Dum clamarem tota die: in istius vitæ momento.

c ¶ *Quoniam die ac nocte grauata est super me manus tua.*] Potentia tua. Cum essem impius & blasphemus, grauata est super me manus tua, id est, potestas tua: quia qui hic non emendant, grauatur super illos manus Dei, id est, potestas vindictæ in die iudicij.

d ¶ *Conuersus sum in ærumna.*] In assidua tribulatione flagellorum tuorum.

e ¶ *Dum configitur mihi spina.*] Stimulus conscientiæ peccatricis. Conuersus sum in ærumna dum configitur mihi spina ærumna, id est, miseria. Dum configitur mihi spina, id est dum pungit me conscientia peccati.

f ¶ *Delictum meum cognitum tibi feci, & iniustitias meas non abscondi.*] Sed confessus sum, & patefeci omnia. Scio enim te cito remittere delicta, cum tibi fuerint integre reserata, & ideo dixi:

g ¶ *Confitebor aduersus me iniustitias meas domino.*] Non enim aduersus dominum, sed aduersus me has pronunciaui vt iustificarer. Dixi pronunciaui aduersus me iniustitias meas domino, & tu remisisti iniquitatem peccati mei. In persona illorum dicit propheta qui conuertuntur, sicut ille filius qui peregre profectus est, & dixit: Ibo ad patrem meum. Dixit in corde, vbi Deus videtur.

h ¶ *Et tu remisisti impietatem peccati mei.*] Quæ prius gesseram, misericorditer indulsisti.

i ¶ *Pro hac impietate orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno.*] Tempus opportunum ad exorandum pro peccatis hæc vita est: in qua ideo sancti orant, quia nemo est à peccatis immunis. Pro hac iniquitate, vel pro hac remissione: quod superius dixit: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Omnis sanctus, hoc est, per baptismum, & qui post baptismum peccat, postea dimittitur illi per pœnitentiam, aut per martyrium.

k ¶ *Veruntamen in diluuio aquarum multarum ad eum non approximabunt.*] Multi fluctus diluuiorum in iudicio impios vallabunt, qui sanctis nocituri non erunt. Veruntamen in diluuio aquarum multarum ad eum non approximabunt. Sine angustijs, ait: quæ quasi aquis inundãtibus comparantur, ad Deum sancti appropinquare non poterunt: quia qui sustinuerit vsque in finem, hic saluus erit. Vel in diluuio aquarum, id est, varietate doctrinarum hæreticorum: per hoc ipsi ad Deum non approximabunt.

[a] nec est in corde eius dolus. [b] Quoniam tacui inueterauerũt ossa mea: dũ clamarẽ tota die. [c] Quoniam die ac nocte grauata est super me manus tua: [d] conuersus sum in ærumna [e] dum configitur mihi spina. [f] Delictũ meum cognitum tibi feci: & iniustitiam meã non abscondi. [g] Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meã domino: [h] & tu remisisti impietatem peccati mei. [i] Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno. [k] Veruntamẽ in diluuio aquarum multarum: ad eum non approximabũt. [l] Tu es refugiũ meũ à tribulatione quæ circũdedit me: [m] exultatio mea [n] erue me à circundantibus me. [o] Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac qua gradieris: [p] firmabo super te oculos meos. [q] Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. [r] In camo & freno maxillas eorum constringe: [s] qui non approximant ad te. [t] Multa flagella peccatoris: [u] sperantes autem in domino misericordia circundabit. [x] Lætamini in domino & exultate iusti: [y] & gloriamini omnes recti corde.

l ¶ *Tu es mihi refugium à tribulatione quæ circundedit me.*] Vox ecclesiæ ad Christum. De huius sæculi pressuris hæc dicit.

m ¶ *Exultatio mea.*] Quia in te gaudeo.

n ¶ *Erue me à circundantibus me.*] Vel ab inimicis publicis, vel à peccatis. Dum dicit exultatio mea redime me à circundantib. me: quo modo dicit, redime: cũ ille qui redimitur in captiuitate est, & illi qui exultant, redemtione non indigent? Hoc ad sensum pertinet. Vox illorum est, qui cum Deo sunt & rogant pro illis qui in ista captiuitate tribulantur.

o ¶ *Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac qua gradieris.*] Qualem intellectum dat Deus ecclesiæ suæ. Vt intelligat pro qua causa anxiatur sanctus, & facit prosperare peccatores. Intellectum dabo tibi, & instruam te in via hac qua gradieris. In via sc. confessionis istius doceam te sapientiam, vt non recedas ab ea. Intelligere te faciã, & docebo te in via hac qua gradieris. Vox domini loquentis inducitur, & docentis, quo modo homo suum mereatur auxilium, si Dei videlicet præcepta custodiens, recto feratur itinere. Itaque ad perfectum munditiæ dicit hominem venire non posse. Et quamquam ad perfectum munditiæ venire non valeat: tamen in animalium modum pronus non feratur in vitia.

p ¶ *Firmabo super te oculos meos.*] Vox Christi ad ecclesiam. *Firmabo super te oculos meos*, id est aspectum diuinitatis. *Firmabo super te oculos meos*, vt in dilectione luminis mei permaneas.

q ¶ *Nolite fieri sicut equus & mulus, in quibus non est intellectus.*] Qui non Dei voluntate, sed proprio motu se regere volunt, & effrenes in luxuriam decidunt, hos propheta coercet verbis terribilibus dicens:

r ¶ *In camo & freno maxillas eorum constringe.*] Freno & camo moderationis suæ, Deus coartat impiorum superuacuas blasphemias. Equus indomitus: mulus, piger. Hoc rogat ecclesia Deum patrem, vt per frenum, id est, prædicationem, populum gentilem, quos equos nominauit, de lata via & spatiosa sæculi huius, faciat ad se appropinquare: & populum Iudaicũ, quos mulos nominauit, qui piger est ad Deum credendum, per camum, id est, contritionem cordis, faciat ad se venire.

s ¶ *Qui non approximant ad te.*] Sed per superbiam elongantur.

t ¶ *Multa flagella peccatorum.*] Quia aliqui peccatores sunt, quorum in ista vita initiantur flagella, quæ postea in futuro habebunt sine fide. Multa flagella peccatorum: quia pœnitentiam agere noluerunt.

u ¶ *Sperantes autem in domino misericordia circundabit.*] Illa misericordia, vt vitam mereantur æternam. Qui rectam spem, & fidem in Deo habent, ipsos misericordia Dei circundat, vt illud: *Misit angelum dominus in circuitu timentium eum.* Et alibi: *Custodit dominus omnes diligentes se.*

x ¶ *Lætamini in domino & exultate iusti.*] Propheta hortatur ecclesiam lætari de spe vitæ æternæ & regenerationis: Tamen lætatur & hic ecclesia in tribulatione.

y ¶ *Et gloriamini omnes recti corde.*] Vt Paulus: *Qui gloriatur, in domino glorietur.* Recti corde dicuntur, quibus omnia iudicia Dei placent, & seipsos accusant de suis peccatis: Lætamini in domino & exultate iusti, & gloriamini omnes recti corde. Vt gloria vestra ad eum referatur, sicut ait Apostolus: Qui gloriatur, in domino glorietur. Quem supplices deprecemur, vt obtectis per indulgentiam peccatis, nec reputatis vltra delictis, mereamur sanctorum exultationis perpetuæ esse participes.

Ioan. 1. g

Luc. 18. b

Luc. 15. d

Psal 33 b

Ibid 144. d

1. Cor. 1. d

a ¶ *In*

a ¶ *In finem Psalmus Dauid.*] Psalmus iste vocem continet prophetæ ad Deum hortantis populos, atque monentis iustos in quem debeant exultare.

PSALMVS XXXII.

EXultate iusti in domino.] Propheta hortatur sanctos vt laudent Deum. Ex ultate iusti. Alibi dicit: Gaudete: sed vnum est. Alij exultant in rebus huius sæculi, alij in circo, alij in theatro: Sed tu (dicit propheta vnicuique sancto) in domino exulta, & non in prosperitatibus mundi.

c ¶ *Rectos decet collaudatio.*] Rectos dicit, qui in regulam veritatis corda illorum dirigunt, non iniquos, dicente propheta: *Væ his qui dicunt dulce amarum, & amarum dulce.* Esa. 5. e

d ¶ *Confitemini domino in cithara.*] Cithara deorsum habet cauamen, & sex chordas habet. Opera sanctorum intelliguntur per citharam, quæ sunt sex opera misericordiæ. Et de illis chordis aliæ bene cantant, aliæ murmurant. Sic & sancti, alij sic: alij v. sic. *Confitemini domino in cithara.* In carne, vitijs & concupiscentiis mortificata per crucem dominicam.

e ¶ *In psalterio decem chordarum psallite ei.*] In decalogo mandatorum. Psalterium desursum habet cauamen: prædicatio cœlestis, vel mandata intelliguntur in sanctis, quæ de supernis veniunt. Vnde dixit: *Omne datum optimum, & omne donum perfectum, desursum est descendens à patre luminum, apud quem non est transmutatio, vel vicissitudinis obumbratio.* Decem chordarum, id est, decem verba legis. Tria mandata in vna tabula, quæ ad fidem trinitatis pertinẽt, hæc sunt. Primum: *Audi Israel, dominus Deus tuus, Deus vnus est.* Secundum: *Non habebis nomen Dei tui in vanum.* Tertium: *Obserua diem sabbathi.* Septem in altera tabula, ad dilectionem proximi pertinent. Iacob. 1. e — F — Deut. 6. a

f ¶ *Cantate ei canticum nouum.*] Id est, psallite ei nouum canticum, id est, nouam vitam: quia nouus homo venit in mundum: nouam legem instituit nobis, & nouam ecclesiam per baptismum. *Cantate ei canticum nouum*: quia resurrexit, quia sedet ad dexteram patris.

g ¶ *Bene psallite ei.*] Ille bene psallit, qui implet in opere quod cantat, id est, prædicat.

h ¶ *In iubilatione.*] Iubilus dicitur: quod nec verbis, nec syllabis, nec litteris, nec voce potest erumpere aut comprehendere quantum homo Deum debeat laudare. Bene psallite ei in vociferatione. Per iubilationem quondam sacerdotum, Hieticho mundi figuram retinens corruit: nunc per nostram orationem, eius concupiscentiæ eliduntur. Ios. 6.

i ¶ *Quoniam rectus est sermo domini.*] Nec in aliquo curuatur, sed prosperabitur in his ad quæ diligit illum.

k ¶ *Et omnia opera eius in fide.*] Sicut ait in euangelio: Si habueritis fidem integram, & dixeritis huic monti: transfer te & mitte te in mare, fiet. Et omnia quæcunque fideliter petieritis, credite, quia accipietis, & venient vobis. Quia rectus est sermo domini, & omnia opera eius in fide. Rectus est in rectis. Opera eius in fide, in fide sanctorum: quia quod promittit Deus sanctis suis, non mentitur. Matt. 17. c

l ¶ *Diligit misericordiam & iudicium dominus.*] Quo modo dicit, diligit misericordiam, cum in alio loco dicat: Ne miserearis pauperi in iudicio, id est, non propter pauperem, nec propter diuitem, non propter proximum & longinquum, non propter cognitum & incognitum declines à recto iudicio: sed prius iudica rectum iudicium, & postea subueniat misericordia. Diligit misericordiam, qui nos assumpta carne redemit: & iudicium, qui inter impios iustosque discernit. Exod. 23. a

m ¶ *Misericordia domini plena est terra.*] Totus mundus. Vel terra, sancta ecclesia de misericordia Dei plena est: quia sicut ille vbique est, & sua misericordia cum illo & ab illo inseparabilis est: quia non tantum vt iustos custodiat descendit, sed vt peccatores redimeret, vel saluos faceret.

a ¶ In finem psalmus Dauid.

PSALMVS XXXII.

EXultate iusti in domino: [c] rectos decet collaudatio. [d] Confitemini domino in cithara: [e] in psalterio decem chordarum psallite illi. [f] Cantate ei canticum nouũ: [g] bene psallite [h] in vociferatione. [i] Quia rectum est verbum domini: [k] & omnia opera eius in fide. [l] Diligit misericordiam & iudicium dominus: [m] misericordia domini plena est terra. [n] Verbo domini cœli firmati sunt: [o] & spiritu oris eius omnis virtus eorum. [p] Cõgregans sicut in vtre aquas maris: [q] ponens in thesauris abyssos. [r] Timeat dominum omnis terra: [s] ab eo autem commoueãtur omnes in habitantes orbem. [t] Quoniã ipse dixit & facta sunt: ipse mandauit & creata sunt. [u] Dominus dissipat consilia gentium: [x] reprobat autem cogitationes populorum, [a] & reprobat.

n ¶ *Verbo domini cœli firmati sunt.*] Verbum patris, filius est. Cœli firmati sunt: sancti apostoli per ipsum in fide. *Verbo domini cœli firmati sunt.* In ipso verbo, quod erat in principio apud Deum: siue visibiles cœli, siue apostoli sunt creati: *Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Trinitatis maiestas manifestissime declaratur: dominus, verbum, spiritus domini.

o ¶ *Et spiritu oris eius omnis virtus eorum.*] Paracleto scilicet cooperante, horum virtutes cœlorum creatæ sunt. Nam in domino pater, in verbo filius, in spiritu oris, spiritus sanctus declaratur. Et quia dicit, oris eius: non procedens quasi minor credatur. Nam sicut filius à patre, & æqualis patri: ita & spiritus sanctus æqualis patri habetur ac filio. Vel spiritu oris eius omnis virtus eorum: Id est, per spiritum sanctum virtutes illorum. Quia per spiritum sanctum habuerunt diuersas gratias, id est, virtutes. Nam per nos nihil boni habuimus nisi per ipsum.

p ¶ *Congregans sicut in vtre aquas maris.*] Clausum littoribus mare ostendit. *Congregans sicut in vtre aquas maris.* Per aquas, sæculi tribulationes significat, & persecutiones sanctorum: quia sicut homo in vtre aquas stringit, & quando vult spargit: sic dominus tribulationes ecclesiæ, vt ait Paulus: *Fidelis Deus qui non patietur vos tentari super id quod potestis ferre, sed faciet etiam prouentum vt possitis sustinere.* Congregans sicut in vtre, in nouo ecclesiæ homine: aquas maris, sæculi populos, vt sint vinũ nouum, sicut dominus ait, in vtres nouos, id est, euangelicum præceptum, reconditum in cordibus credentium. 1. Cor. 10. e

q ¶ *Ponens in thesauris abyssos.*] O magna creatoris potentia, recondens in thesauris abyssos: producens de thesauris ventos. Tamen hic abyssus, mysteriorum cœlestium altitudinem intelligimus, iuxta illud apostoli: *O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei.* Vel in thesauris, id est, in absconditis Dei. Thesaurus, id est largitas, hoc est profundum scripturarum. Vnde in alio loco dicit: *Qui producit ventum de thesauris suis.* Nam quantum voluit per seruos suos nobis demonstrare, tantum per nos intelligere potuimus: ipsam profunditatem scripturarum nequaquam possumus. H Matt. 9. b — Rom. 11. d — Psal. 134. d

r ¶ *Timeat dominum omnis terra.*] Qui terrena sapiunt, ipsum potius & non creaturam adorent.

s ¶ *Ab eo autem commoueantur omnes inhabitantes orbem.*] Hæc quidam de futuro arbitrantur iudicio, sed ad sequentem expositionem magis respiciunt. Ab ipso autem commoueantur vniuersi, omnes qui inhabitant orbem. Ab ipso Deo cõmoueantur vniuersi. id est, de infidelitate ad fidem. Vel vniuersi: omnes creaturæ ab ipso veniunt, & non sicut peccatores dicunt, quod tempus illas adducit & non Deus: quia & tempora, & dies, & annos, vel etiã momenta Deus constituit.

t ¶ *Quia ipse dixit & facta sunt: ipse mandauit & creata sunt,* Ideo ipsum cuncta timeant: quia ab ipso vel facta sunt, vel creata. Ipse dixit, hoc est, per filium, qui verbum est, dixit: Mandauit per imperium, hoc est, inenarrabiliter.

u ¶ *Dominus dissipat consilium gentium.*] Secundum illud: *Non est consilium, non est prudentia, non est sapientia, non est fortitudo contra Deum. Dominus dissipat consilia gentium*: Iudæorum scilicet, qui tanquam incredduli contra Deum Christum susurrant. Vel dissipat consilia, vt eorum, qui turrim ædificare voluerunt: destruxit. secundum illud: *Venite descendamus, & confundamus ibidem linguas eorum.* Prou. 21. d — Gen. 11. b

x ¶ *Reprobat autem, &c.*] Hoc est Iudæorum consilia, quia nõ potuerunt illa facere, nisi quantum à Deo præfinitum fuit. Reprobat autem cogitationes populorum. Pharisæorum & Sadducæorum, vel reliquarum potestatum genera.

[a] Et reprobat consilia principum.] Hoc est Annæ & Caiphæ, quia ipsi principes erant ipsorum sacerdotum, qui primatum tenebant huius sceleris. Hos omnes cum suis consilijs, dominus resurgendo destruxit.

[b] Consilium vero domini manet in aternum.] Consilium domini fuit, vt resurgeret à mortuis, sicut & fecit. Istud consilium, Iudæi, vel principes illorum destruere non poterunt.

[c] Cogitationes cordis eius in generatione & generationem.] Nihil ex eis diminuetur, iuxta illud: *Matt.24.c* *Cælum & terra transibunt: verba autem mea non præteribunt.*

[d] Beata gens cuius est dominus Deus eius.] Hoc est, qui credunt quod dominus creauit illas creaturas, vnde superius mentionem fecit, non quod tempus illas adducat. Vel beata gens Christianorũ, cuius dominus Deus eius. Dominum enim elegit habere Deum, idolis derelictis.

[e] Populus quem elegit dominus in hæreditatem sibi.] Ipsum populum Christianum in hæreditatem sibi, vt dixit in alio psalmo: *Psal 2.b* *Dabo tibi gentes in hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.* Et alibi: *Ib. 15. b* Dominus pars hæreditatis meæ: Et item: *Ib.118.b* *Portio mea dominus.* In hæreditate sibi. Repulsis Iudæis nos sumus in hæreditatem asciti.

[f] De cælo respexit dominus: vidit omnes filios hominum.] Vt omnibus misereatur: quia nunquam respectus eius sine misericordia fuit. Vel dominus de cœlo prospexit, hoc est, misertus est nobis. Super filios hominum: Filij hominum: filij Adam. Vel filij hominum, successores apostolorum.

[g] De præparato habitaculo suo respexit super omnes qui inhabitant terram. Qui finxit singillatim corda eorum.] Vt alij detur sermo scientiæ: alij interpretatio sermonum, alij genera linguarum, & reliqua, quæ operatur vnus atque idem spiritus. Vel qui finxit per singulos corda eorum. Quidam hunc locum mendaciter ad illud referunt, quod animam ex anima existiment esse generatam, & in Adam omniũ animas contineri: quia id quod Græce dicitur κατ' ἰδίαν, non vnum, sed per multos quemque significet. *Qui finxit singillatim corda eorum. Qui finxit*, id est, fecit. *Singillatim.* Per singulos omnes intelligit, & in simul omnes recognoscit. Corda illorum: opera illorum.

[h] Qui intelligit omnia opera eorum.] Ipse est enim speculator prospiciens de die in diem actus humanos. Qui intelligit omnia opera eorum, hoc est, qualiter donum Dei vnaquæque anima habeat, ipse dispensat.

[i] Non saluabitur rex per multam virtutem, & gigas non saluabitur in multitudine virtutis suæ.] Sed per iustitiam & auxilium Dei. Nam & Goliæ fortitudinem confudit Deus per manum Dauid pueri sui. *1.Reg.17.* Non fuit saluus rex per multitudinem virtutis suæ. Quare? qui alibi dicit: *Psal.3.b* *Domini est salus.* Nec gigas saluus erit in multitudine fortitudinis suæ. Gigas pro sua fortitudine dicitur. Nec ipse saluus esse potest per fortitudinem suam, sicut superius de Golia & Dauid.

[k] Fallax equus ad salutem, in abundantia autem virtutis suæ non saluabitur.] Nisi Deus fuerit ascensor eius. Fallax equus ad salutem. Equus, corpus humanum, impedimentum est animæ, ideo fallax. In abundantia autem virtutis suæ non erit saluus, id est, nec gigas nec rex.

[l] Ecce oculi domini super timentes eum.] Oculi Dei, aspectus diuinitatis. Super timentes eum, qui eum timent timore sancto. Deus enim sperantes in se inspectione cœlesti protegit ac defendit.

[m] Et in eis qui sperant in misericordia eius.] Vt eruat à morte animas eorum. Id est, in hoc sperant in misericordia eius, id est Dei, vt à morte perpetua eruat animas eorum. Vel à morte, hoc est à diabolo.

[n] Vt eruat à morte animas eorum.] Et alat eos in fame. Cum alij verbi Dei penuriam patiuntur, isti ab eo viuificantur.

[o] Anima autem nostra sustinet dominum.] Id est, patiens est in domino. Quicquid acceserit ei siue bonum siue malum, sustinet propter Deum, vt ait Paulus: *Omnia mihi placent.* Vel alat eos in fame, id est, pascat eos. Vnde dixit: *Et aluit eos quadraginta annis in deserto.* Quia quotiescunque homines habẽt famem, Deus pascit seruos suos: licet de cibo terreno, sed tamen p'us est, vnde pascit eos de cibo spirituali, id est, de sua doctrina & suo verbo. *Anima autem nostra sustinet dominum: quoniam adiutor & protector noster est. Et in ipso lætabitur cor nostrum, & in nomine sancto eius speravimus.* Scimus enim quod nullus sperauit in eum, & confusus abcessit.

[p] Quoniam adiutor & protector noster est.] Hoc est, quia ipse est & adiutor & defensor ecclesiæ.

[q] Et in ipso lætabitur cor nostrum.] Id est, anima nostra lætabitur de spe futuræ remunerationis: & lætabitur ecclesia in tribulatione.

[r] Et in nomine sancto eius, &c.] Nomen patris filius est.

[a] & reprobat consilia principum. [b] Consilium autem domini in æternum manet: [c] & cogitationes cordis eius in generatione & generationẽ. [d] Beata gens cuius est dominus Deus ei⁹: [e] populus quẽ elegit in hæreditatem sibi. [f] De cœlo respexit dominus: vidit omnes filios hominũ. [g] De præparato habitaculo suo respexit super omnes qui habitant terrã. Qui finxit singillatim corda eorũ. [h] qui intelligit omnia opera eorum. [i] Non saluatur rex per multã virtutem: & gigas non saluabitur in multitudine virtutis suæ. [k] Fallax equus ad salutem: in abũdantia autẽ virtutis suæ non saluabitur. [l] Ecce oculi domini super metuentes eũ: [m] & in eis qui sperant super misericordia eius. [n] Vt eruat à morte animas eorũ, & alat eos in fame. [o] Anima autẽ nostra sustinet dominũ: [p] quoniam adiutor & protector noster est. [q] Quia in eo lætabitur cor nostrũ: [r] & in nomine sancto eius sperauimus. [s] Fiat misericordia tua domine super nos, quemadmodum sperauimus in te.

[t] Psalmus Dauid cum immutauit vultum suum coram Abimelech: & dimisit eum, & abiit.

PSAL-

[s] Fiat misericordia tua domine super nos, &c.] Oratio ecclesiæ est: tamen istum versiculum cogitare debet vnusquisque antequam legatur, vt fideliter dicat: sicut sperauimus in te, ne alibi vacet mens sua. Fiat domine misericordia tua super nos, sicut sperauimus in te. Vt qui nos per baptismum abluisti, spiritusancti infusione confirmes, situt in Actibus apostolorum cernimus esse factum. Qui nunc in nobis venire dignetur, vt per eius lumen effici mereamur hæredes gloriæ sempiternæ, Amen. *Act. 2. a*

[t] Psalmus Dauid cum mutauit faciem suam coram Abimelech, &c.] Mutatio faciei, in verborum mutatione monstratur: quando à Saul se missum esse simulauit. Aut si veram mutationem vultus volumus intelligere, Abimelech sciamus dictum esse pro Achis. Nec in nomine error est, cum ex patre generatus, etiam Abimelech potuerit appellari. Abimelech quippe interpretatur pater meus rex. Quomodo dicit, commutauit vultum suum coram Abimelech? Quia in Regum sic legimus: quod in Geth ciuitatem ad regem Achis fugit in Philistijm. Vel quomodo ausus fuit ibidem ambulare, quia inimicus illorum erat, & ipse interfecit antea Goliam principem illorũ? Propterea illuc ambulauit pro hoc quod mulieres dixerunt: Percussit Saul mille, & Dauid decem millia: & postea intrauit diabolus in Saul per inuidiam, & dixit: Quid superest ei, nisi tantum vt regnum habeat? Et peruenit Dauid ad regẽ Achis. Sed postea Achis misit missos suos vt Dauid ad se ducerent, vt eum interficeret. Et cum inuenisset eum ad portam ciuitatis, cognouit Dauid quod ipsum interficere volebant, necessitate compulsus ad arcem declinauit. Misericordia Dei prouidente cecidit spiritussanctus super ipsum, & cœpit labi, & saliuam mittebat super suam barbam. Et cum adduxissent eum ad regem, dixit illis rex: Pro qua causa adduxistis istum hominem arreptiuum & furibundum super me? Dauid pulcher homo erat, & quãdo eũ apprehenderunt, tympanizabat ad portã ciuitatis, & in manib. suis ferebatur. Et cum eũ dimisissent, & fugisset, istum psalmum cantauit: qui totus circa pietatem, totus circa inspectionẽ diuinam, totus circa cõpescẽdas sanctorum tribulationes cõmemoratur. Dauid figurã Christi tenet: Saul figuram diaboli. Abimelech interpretatur regnum patris mei, Achis interpretatur, quomodo est, vel ignorantia, vel niger. Dauid venit in Geth ad regem Achis, & dominus venit in regnum patris sui, hoc est, ad regnum Iudæorum. Mutauit vultum suum coram Abimelech, hoc est, coram regno patris sui.

Vnde sanctus Paulus dixit: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo, sed formam serui accepit: in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo, humiliauit semetipsum factus obediens patri vsque ad mortem.* Vel aliter: Mutauit vultum suum, id est, in sacerdotium. Tunc commutauit, quando Melchisedech obtulit panem & vinum. Immutauit vultum: quia quantum aduentus Christi appropinquabat, tantum illæ figuræ apertæ erant: quia antea hostias offerebant, sed postea spiritualiter impletum fuit in nouo testamento secundum ordinem Melchisedech: non dixit, secundum ordinem Aaron, sed secundum ordinem Melchisedech. Tympanizabat ad portam ciuitatis. Tympanum de corio extenditur. Et dominus extendit manus suas in cruce. Porta ciuitatis, initium fidei nostræ intelligitur, quando credimus incarnationem Christi. Per saliuam, infirmitatem carnis quam dignatus est suscipere. Illa barba, fortitudo diuinitatis. Dimisit eum & abiit. Dimisit Christus Iudæos, & venit in gentibus. Vnde dictum est: *Quia indignos vos iudicastis vitæ æternæ, nos ex hoc imus ad gentes.*

PSALMVS XXXIII.

BEnedicam dominum in omni tempore: semper laus eius in ore meo. [b] In domino laudabitur anima mea: [c] audiant mansueti [d] & lætentur. [e] Magnificate dominum mecũ: [f] & exaltemus nomen eius in idipsum. [g] Exquisiui dominum, [h] & exaudiuit me: & ex omnib. tribulationibus meis eripuit me. [i] Accedite ad eum, [k] & illuminamini: [l] & facies vestræ nõ confundentur. [m] Iste paupet clamauit, [n] & dominus ex audiuit eum: & ex omnib. tribulationibus eius saluabit eum. [o] Immittet angelus domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos. [p] Gustate & videte, quoniam suauis est dominus: [q] beatus vir qui sperat in eo. [r] Timete dominum omnes sancti eius: [s] quoniam non est inopia timentibus eum. [t] Diuites egerunt & esurierunt: inquirentes autem dominũ non minuentur omni bono. [u] Venite filij audite me, timorem domini docebo vos. [x] Quis est homo qui vult vitam: diligit dies videre bonos. [y] Prohibe linguam tuam à malo: & labia tua ne loquãtur dolum. [z] Diuerte à malo, & fac bonum: inquire pacem, & persequere eam.

a Oculi [a] angeli eorum quotidie vident faciem patris mei qui est in cœlis. Vallantur ergo præsidio angelico, qui de cordis puritate timuerint Deum.

p ¶ *Gustate & videte*, &c.] Gustus per fauces discitur, visus per oculos: quia per oculos videtur. Propheta dicit, gustaui. Et quo modo gustaui, sic inueni per fidem, per spem, & per opera bona.

q ¶ *Beatus vir qui sperat in eum.*] Quare beatus? Quia illum habet qui omnia habet, hoc est, Deum. Ergo hic dicitur gustus, vt cum quis cognouerit Deum, timeat illum: quia tanquam de gustu ita alibi dixit: *Initium sapientiæ timor domini.* Cum autem timere cœperit, tunc præcepta custodit, & tunc sciet quia suauis est dominus: quia ipse est panis viuus qui vitam dat huic mundo. Beatus vir qui sperat in eum, & non in incerto diuitiarum. *Psal.119 b*

r ¶ *Timete dominum omnes sancti eius.*] Qui firmi statis in promissis eius timete, ne accepta securitate decipiamini.

s ¶ *Quoniam nihil deest timentib. eum.*] Quorũ Deus est Christus, nihil deest eis, id est, nihil boni deest eis. *Quærite regnum Dei & iustitiam eius, & cætera apponuntur vobis.* Iustitia enim Dei omnia præstat. *Matt.6.a*

PSALMVS XXXIIII.

BEnedicam dominum in omni tempore, &c.] Cum ait, omni tempore & semper, docet nos nec in aduersis succumbere debere, nec in secundis extolli, sed tam prospera quam contraria æquanimiter ferre: ac beatum ante oculos proponentes, in omnibus quæ acciderint, Dei benedicere nomen. Benedicam dominum in omni tempore. Benedicam, id est, laudabo dominum. In omni tempore, in prosperis & aduersis. Fecit hoc Dauid, & modò ecclesia. Semper laus eius in ore meo. In ore & corde, intenta mente Deũ semper laudare.

b ¶ *In domino laudabitur anima mea.*] Hoc est, vita mea. Cum huic studio anima dedita, aspera mundi æquo animo sustinuerit, ab his qui sunt domini, collaudatur.

c ¶ *Audiant mansueti.*] Id est, sancti.

d ¶ *Et lætentur.*] Non de terrenis, sed de cœlestibus, qui non habent pugnam vitiorum in se, illi qui glebam corporis sui tali tentamento coercent. *Beati enim mansueti, quoniam ipsi possidebunt terram.* *Matt.5.a*

e ¶ *Magnificate dominum mecum.*] Patrem dominum laudate.

f ¶ *Et exaltemus nomen eius in idipsum.*] Ac si dicat propheta quo modo ego amo, & vos sic facite. Vel, exaltemus nomen eius in idipsum, Filium cui pater dedit nomen, quod est super omne nomen.

g ¶ *Exquisiui dominum.*] Spiritum sanctum.

h ¶ *Et exaudiuit me: & ex omnibus tribulationibus meis eripuit me.*] Consumens corruptelam carnis, quæ mihi tribulationes peccaminum ingerebat, ne eum attentius deprecaret.

i ¶ *Accedite ad dominum.*] Credite in eum. Accedite ad dominum, non loco, sed fide & opere. *Esa.6.b*

k ¶ *Et illuminamini.*] Id est, in mente intelligite: quia nisi credideritis, non intelligetis.

l ¶ *Et facies vestræ non confundentur.* In iudicio quo impij confundentur in condemnationem, in die iudicij.

m ¶ *Iste pauper clamauit.*] Christus dominus, qui pro nobis pauper factus est, ad patrem in passione clamauit. Vel, iste pauper, id est, Dauid clamauit quando dixit: *Domine Deus, vanum fac consilium Achitophel.* Et ecclesia clamat modò. *2.Reg.16.g*

n ¶ *Et dominus exaudiuit eum: & ex omnibus tribulationibus eius liberauit eum.*] Resuscitans illum à mortuis.

o ¶ *Emittit angelum dominus in circuitu timentium eum, & eripiet eos.*] Hoc est, angelum magni consilij dedit illis. Haud dubium est, timentes dominum ab angelis custodiri: sicut ipse dominus per euangelium docet: *Amen amen dico vobis: quia* *Matt.18.b*

t ¶ *Diuites egerunt & esurierunt*, &c.] Multi sunt mundi locupletes, & egent gloria Dei: de quibus fuit & dies ille, ante cuius ianuam Lazarus decumbebat: qui sitiens in tormentis, quia non fecerat misericordiam, non meruit accipere guttam. Inquirens autem Lazarus non purpuras, sed cœlestia regna, meruit in sinu Abrahæ bonis omnibus adimpleri. *Luc.16.c*

u ¶ *Venite filij audite me: timorem domini docebo vos.*] Mos est propheticus, vt discipulos filios nuncupet, sicut Paulus: *Filioli, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.* Hos docet, vt primo omnium sapientia, id est, timore domini imbuantur. *Venite filij audite me.* Vocat Christus ecclesiam ad se venire, id est, per fidem, Sancti filii Dei dicuntur: iuxta quod dictum est in euangelio: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Et Ioannes dicit in epistola sua: *Nunc filij Dei sumus.* Timorem domini docebo vos. Vt illud: *Initium sapientiæ timor domini.* Et alibi dicit: *De timore nascitur compunctio salutaris.* Ad hoc debet vnusquisque venire, vt timorem domini debeat habere. *Gal.4.o* *1.Ioan.1* *1.Ioan.3.a* *Eccl.1.b*

x ¶ *Quis est homo qui vult vitam.*] In quibus cum sanctis iocundetur in regno Dei. Vel vox prophetæ interrogando: & alius dicit, ego volo, & ille dicit: Si vis, fac ergo quod sequitur, & videbis vitam, hoc est, habebis vitam æternam: & dies bonos, hoc est, dies æternos.

y ¶ *Prohibe linguam tuam*, &c.] Prohibe linguam tuam, id est, à detractione vel ab amaritudine: quia dictum est: *Mors & vita in manibus linguæ.* Quia qui custodit linguam suam, custodit animam suam. Et alibi dicit: *Custos iustitiæ, silentium & pax. Si quis putat se esse religiosum non refrenans linguam suam, huius erit vana religio. Et labia tua ne loquantur dolum:* ne aliud ore assimules, aliud corde retineas. *Pro.18.d* *Esa.32.d* *Iac.1.d*

z ¶ *Diuerte à malo, & fac bonum.*] Hoc est, destrue vitia, & ædifica virtutes. Nihil prodest, si destruis, & non ædificas, hoc est, si destruis vitia, & non ædificas virtutes. Ac si dicat: Quis est homo qui sine his velit vitam? Nullus. Quia in eo nullum bonum est, qui nullum malum destruit. Diuerte à malo, & fac bonum. Mala omnia à diaboli instinctu procedunt, sicut bona à Dei. Relinque ergo quæ instigat diabolus, & operare quæ præcipit Christus.

a ¶ *Inquire pacem & persequere eam.*] Secundum apostolum pacem sequimini & sanctificationem, sine qua nemo videt regnum Dei. Vel Iudæi quæsierunt pacem, id est, Christum ad occidendum, non ad imitandum: quia sequi, imitari dicitur. *Hebr.12.d*

A

Luc.9.c Inquire pacem, & sequere eam, id est, Christum: quia ipse est pax nostra. Vel sequere, imitare. Vnde in euangelio dictum est: *Qui vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam & sequatur me. Inquire pacem & sequere eam.* Non sufficit malum fugere, nisi bonum quoque feceris.

a ¶ *Oculi domini super iustos.*] Pietatis enim inspectione eos iugiter contemplatur.

b ¶ *Et aures eius in preces eorum:*] Quia quæ iusta sunt postulant. Oculi domini, id est, aspectus diuinitatis super iustos. Et aures eius ad preces eorum. Quicquid rogant sancti de bono, exaudit illos: quia Deus & audit, & videt nos, propterea nos faciamus voluntatem illius.

c ¶ *Vultus autem domini super facientes mala.*] Iste psalmus in persona bonorum, & in persona malorum currit. Propter quid vultus Dei super eos qui mala faciunt?

d ¶ *Vt disperdat de terra memoriam eorum.*] Hoc est, de terra viuentium, vt ait propheta: *Deleant de libro viuentium.* Vultum hic furorem intelligimus, qui minando iram, memoriam peccati à terra disperdit, vt radices benignitatis suæ (vnde eam exciderat) plantet. Quæ de auribus, oculis, ac de vultu dicuntur, non ad corporationem deitatis, sed ad maiestatis potentiam referenda sunt.

Psal.68.c

c ¶ *Clamauerunt iusti, & dominus,* &c.] Quia de puritate cordis integra clamauerunt. Vel tres pueri inter flammas clamauerunt: & dominus exaudiuit eos. Filij Machabæorum, vel modò vnusquisque sanctus: & illos, & modò vnumquemque ex omnibus tribulationibus liberat.

Dan.3.

B

f ¶ *Iuxta est dominus his qui tribulato sunt corde.*] Nunquam elongatur ab eis qui propter illum sustinent. Cum ipsis est in tribulatione: non loco, sed auxilio: quia Deus non est localis.

g ¶ *Et humiles spiritu saluabit.*] Vt eis regna cœlestia largiatur. Humiles spiritu, id est, mites, vt illud: *Discite à me: quia mitis sum & humilis corde.* Vel illud: *Beati enim pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cœlorum.*

Matt.11.d Ibid.5.a

h ¶ *Multæ tribulationes iustorum.*] Ergo qui tribulationem nõ patitur, iustus non est. Mors peccatorum pessima est, Iustorũ tribulatio morte finitur: peccatorum verò supplicia post mortem incipiunt. Vel, multæ tribulationes iustorum: & de omnibus his liberauit eos dominos. Tentantur enim, vt probati manifesti fiant. Sed in tempore erit respectus ipsorum, cum iudicauerint nationes, & dominati fuerint populis.

i ¶ *Dominus custodit,* &c.] Id est, virtutes eorum.

k ¶ *Vnum ex his non conteretur.*] De sanctis suis in futuro iudicio, quomodo dicit: vnum ex his non conteretur: quia multi habent ossa fracta, sicut legimus de sanctis martyribus. Sed hic ossa, firmamentum vel virtutes animæ intelliguntur. Dominus custodit omnia ossa eorum: vnum ex his non conteretur. Æternitatem perpetuæ vitę dicit, quam per spem fidei gerunt, siue fortitudinẽ quam in ipso habent Deo custodire: ne in his tribulationibus tepescant, aut cõterantur in aliquo.

l ¶ *Mors peccatorum pessima est.*] Quia & hic initiantur, & in futuro sine fine torquentur.

m ¶ *Et qui oderunt iustum,* &c.] Christum vel testamentum eius Iudæi oderunt. Oderunt iustum, id est, Christum & sine causa. Delinquent, hoc est, peccabunt. Vel qui odit modò iustum, hoc est, vnumquemque sanctum, peccat.

n ¶ *Redemit dominus animas seruorum suorum.*] Redemit nos Christus sanguine suo pretioso: & modò per singulos dies redimit. Vel redemit dominus animas seruorum suorum, de potestate secundæ mortis.

o ¶ *Et non derelinquet omnes qui sperant in eum.*] Qui in Deo sperant, non derelinquet eos neque hic, neque in futuro: sed cum ipsis est, secundum promissionem suam vsque ad consummationem sæculi. Qui nobis præstare dignetur, vt sit iugiter laus eius in ore nostro, eiusque doctrina mediocriter vtẽtes, nec extollere prospera, nec incõmoda valeãt inclinare.

p ¶ *In finem psalmus ipsi Dauid.*] In finem, id est, in Christum, vt illud: *Finis legis ad iustitiam omni credenti.* Vel finis, perfectio Christi. Vnde & apostoli dixerunt: *Domine, ostende nobis patrem, & sufficit nobis.* Et dominus: *Qui me videt, videt & patrem meum: quia ego in patre, & pater in me est.* In hoc est perfectio Christi. Dauid, fortis manu interpretatur, siue desiderabilis. Et dominus manu fortis: quia tetigit loculum, & surrexit iuuenis filius viduæ. Vel fortis, per quẽ facta sunt omnia, desiderabilis, quia intantum desiderant sancti videre Christum, vt etiam corpora sua pro ipso tradant in martyrium. Vel passionis dominicæ psalmus continet sacramentum. In quo notandum est, quòd ea quæ in humilitate, fletu, ac lamentatione dicuntur: non diuinitati, sed assumptæ carni conueniunt. Orat ergo dominum patrem, dicens.

Rom.10.a Ioan.14.a Luc.7.c

C

PSALMVS XXXIV.

IVdica domine nocentes me: expugna impugnantes me.] Iudæos & principes sacerdotum, qui in carne positum dominum sæpe impugnantes, nocere voluerunt. Iudica domine nocentes me. Vox Christi in passione, & vox ecclesiæ in tribulatione. Iudica, hoc est, iudicio discretionis. Vel iudica, id est, discerne inter me Iudæos: inter ecclesiam & persecutores. *Expugna impugnantes me.* Ac si dicat: Tu fac vindictam pro me: sicut dicitur per sanctum Paulum: Mihi vindictam, & ego retribuam. Et item: *Si Deus pro nobis, quis contra nos?*

Rom.12.d Ibid.8.f

D

r ¶ *Apprehende arma & scutum, & exurge,* &c.] In armis, cœlestia adiutoria: in scuto, diuinam protectionem designat, quã secundum infirmitatem carnis sibi postulat ministrati. Sed & nos spiritualibus defendit armis ac munit, secundum Apostolum: *Induite vos arma Dei:* Arma domini, protectio diuinitatis. Quid fortius, quid pulchrius quam Christum armatum stare pro suis sanctis: sicut sanctus Stephanus vidit quando dixit: *Ecce video cœlos apertos, & filium hominis stantem à dextris Dei patris.* Stare, pugnantis, vel adiuuantis est. Tu non potes mutare tua arma: Dominus accedens de armis facit scutum. Et nos debemus arma accipere, vt possimus resistere in die malo, & in omnib. perfecti stare.

Ephes.6.b Psal. 5.a Act.7.g Ephes.6.

s ¶ *Effunde frameam & conclude aduersus eos qui persequuntur me.*] Vt effusus ira tuæ gladius super eos decidat, eosque concludat: ne ad nocendum valeant euagari. Per frameam intelligitur anima dominica, per quam facit Deus pater iustam vindictam. Vel framea intelligitur anima vniuscuiusq; sancti: quia Deus per animas sanctas facit vindictam: sicut per Petrum fecit de Anania & Sapphira, & per Eliam de quinquagenariis viris.

Act.5.a 4.Reg.1.b

t ¶ *Domine dic animæ meæ, salus tua ego sum.*] Vox ecclesiæ. Dic animæ meæ, vt te intelligat, quòd tu es Deus meus: tu es salus animæ meæ. Dic animæ meæ, salus tua ego sum. A me erit, inquit, post mortem viuificanda.

v ¶ *Confundantur & reuereantur quærentes animam meam vt auferant eam.*] Cum me resuscitaueris, tunc hi confundantur.

x ¶ *Auertantur retrorsum & erubescant qui volunt mihi mala.*] Nõ vt proficiant in ante, sed retrorsum conuertantur, vt pereant, id est, dæmones, Iudæi, vel persecutores ecclesiæ, auertantur in futuro iudicio. Confundantur & reuereantur gentiles de idolis: confundantur de infidelitate ad fidem Christi. Vnde Paulus dicit: *Qualem ergo fructum habuistis tunc in his, in quib. nũc erubescitis?* Vel, reuertantur retrorsum, id est, qui malum cursum habuerunt: sicut dominus ait ad Petrum: *Vade post me satana.*

Rom.6.f Matt.16.d

cogitantes mihi mala. [a] Fiant tanquam puluis ante faciē venti, & angelus domini perſequēs eos. [b] Fiant viæ illorum tenebræ & lubricū: & angelus domini perſequens eos. [c] Quoniā gratis abſcōderunt mihi interitum laquei ſui: [d] ſuperuacuè exprobrauerunt animā meam. [e] Veniat illis laqueus quē ignorant: [f] & captio quā abſcondit apprehendat eos: & in laqueum cadant inidipſum. [g] Anima autem mea exultabit in domino: [h] & delectabitur ſuper ſalutari ſuo. [i] Omnia oſſa mea dicent: Domine quis ſimilis tibi. [k] Eripiens inopem de manu fortiorum eius: [l] egenum & pauperem à diripientibus eū. [m] Exurgentes teſtes iniqui, quę ignorabant interrogabant me. [n] Retribuebāt mihi mala pro bonis: ſterilitatem animæ meę. [o] Ego autē cum mihi moleſti eſſent, [p] induebar cilicio. Et humiliabam in ieiunio animam meam: [q] & oratio mea in ſinu meo conuertetur, [r] Quaſi proximum, quaſi fratrem noſtrum, [ſ] ſic complacebā: [t] quaſi lugens & cōtriſtatus, ſic humiliabar. [u] Et aduerſum me lætati ſunt, [x] & conuenerūt: [y] cōgregata ſunt ſup me flagella, [z] & ignoraui. [a] Diſſipati ſunt, [b] nec cōpuncti [c] tētauerūt me: [a] ſubdixerat veritatem.

a ¶ *Fiant tanquam puluis ante faciem venti: & angelus domini perſequens eos.*] Id eſt, angelo perſequente diſperdantur, vt nihil prorſus ex his vel exiguum relinquatur. Puluis, leues & infructuoſi homines dicti ſunt: quia ſicut puluis ante ventum, ſic peccatores ante ſententiam diuinam in die iudicij. Et angelus domini perſequens eos. An angelus domini, id eſt, ſpiritus malus. Si malus, cur domini? Si domini, cur malus? Domini: quia dominus illum creauit: & dominus illum habet in poteſtate. Malignus non natura, ſed ſua adinuentione. Diabolus habet voluntatem nocendi, ſed non habet poteſtatem faciendi, vt ait propheta: *Immiſiones per angelos malos*, id eſt, tantam habet poteſtatem, quantum dominus ei permittit. *Pſal. 77. e*

b ¶ *Fiant viæ eorum tenebræ & lubricum.*] Tenebræ ignorātiæ. Lubricum, id eſt, luxuria. Quia qui iſtis mente eſt deditus, diabolus illum perſequitur. Vel aliter: Nō cognoſcant veritatis lumen, nec firma ſtatione conſiſtant: ſed lubrici fiant greſſus eorum, qui in hac paſſione graſſantur, atq; ab angelo claritatis dominicæ affligantur.

c ¶ *Quoniam gratis abſconderunt mihi interitum laquei ſui.*] Bene ſui: quia quem putabant domini interitum, eorum effectus eſt laqueus. Quoniam gratis abſconderunt mihi interitum. Gratis, id eſt, ſine cauſa: tam Iudæi Chriſtum, quam perſecutores eccleſiam. Ipſi ſemetipſos laqueauerunt in vindictam. F

d ¶ *Superuacuè exprobrauerunt animam meam.*] Nihil enim vtile habuit exprobatio eorum.

e ¶ *Veniat illis laqueus*, &c.] Excidium illud minatur, quod tēporibus Veſpaſiani ſuper eos aduenit. Vel vnuſquiſque peccator funiculis vitiorum ſuorum conſtringetur in die iudicij.

f ¶ *Et captio quam abſcondit*, &c.] In mortem vtique repentina: quam occulte ipſi domino noſtro moliebantur, vt illud: *Foderunt ante faciem meam foueam, & ipſi inciderunt in eam.* Et itē dicit: *Foueam quam fratri tuo parauerat, in eam cades.* *Pſal. 56. b* *Eſa. 20. d*

g ¶ *Anima autem mea exultabit in domino.*] Et Chriſtus, in patre, & eccleſia in Chriſto.

h ¶ *Delectabitur ſuper ſalutari ſuo.*] Cum ab eo reſuſcitatus fuerit. Vel delectabitur, hoc eſt lætabitur ſuper ſalutari eius. Salutaris noſter Chriſtus eſt: quia in ipſo delectatur eccleſia, vt ait Salomon: *Quæ eſt iſta quæ aſcendit dealbata & innixa ſuper fratruelem ſuum.* *Cant. 3. e*

i ¶ *Omnia oſſa mea dicent: domine quis ſimilis tibi?*] In oſſibus, æternitas ſiue fortitudo intelligitur, quod ad apoſtolos refertur, vt quib. viſa fuerint primum verba reſurrectionis quaſi deliramenta, nunc collaudent & dicāt: Quis ſimilis tibi? hoc eſt, quis vt tū potuit de morte reuocare? Vel oſſa, fortiores ſancti, vel virtutes ſanctorum. *Quis ſimilis tibi?* Ac ſi dicat, nemo. Alio loco dicit: *Deus quis ſimilis tibi*, id eſt, nullus. *Pſal. 70. d* *2. Cor. 2. b*

k ¶ *Eripiens inopem de manu fortiorum.*] Inops Chriſtus pro nobis, vt illius inopia nos diuites faceret. *De manu fortiorum*, id eſt, de manu Iudæorū liberauit eum Deus pater. Inops Chriſtus, ex perſona membrorum ſuorum loquitur.

l ¶ *Egenum & pauperem*, &c.] A poteſtatibus tenebrarum. Quorum maxima virtus eſt vt poſſint dirripere pauperes tuos.

m ¶ *Exurgentes teſtes*, &c.] Euangelium falſos teſtes dicit: propheta iniquos. Et falſi quos euāgelium vocat, interrogātur: de quibus verò propheta loquitur, interrogant. Vnde intelligendum eſt quòd principes ſacerdotum ſunt iniqui teſtes: qui interrogauerunt quæ neſciebant, dicentes: *Adiuramus te per Deum, vt dicas nobis ſi tu es filius Dei.* Dicente autem illo, ego ſum, ſciderunt veſtimenta ſua, & quaſi in teſtimonium clamauerunt: *Ipſi audiſtis blaſphemiam, quid adhuc quærimus teſtes?* Falſum enim erat teſtimonium, vt dicerent eum blaſphemaſſe, qui *Matt. 27. f*

n ¶ *Et retribuebant mihi mala*, &c.] Exhibente me vitam, cōdemnauerunt me morti: & fœcunditatem bonorum cœleſtium promittenti, vitæ penuriam intulerunt. Sic fecerunt Iudæi, Chriſto pro nobis mala reddiderunt. Sterilitatem animæ meæ, id eſt, quomodo illorum animæ ſteriles erant de bono, & plenæ de peccato: ſic voluerunt vt anima Chriſti fuiſſet.

o ¶ *Ego autem cum mihi moleſti eſſent, induebar cilicio.*] Hæc ſunt arma ſanctorum. Totus autem pſalmus ex perſona Chriſti eſt: & per Chriſtum ad omnes ſanctos referri poteſt.

p ¶ *Induebar cilicio*, &c.] Legimus illius ieiunium, non legimus cilicium. Sed cilicium conuenit peccatoribus, quia veſtitus pœnitentiæ eſt. Induebar cilicio. Ac ſi dicat: Induit ſe diuinitas carne, & de peccato damnauit peccatū: *Ego autem cum mihi moleſti eſſent, induebar cilicio: & humiliabam in ieiunio animam meam, & oratio mea in ſinu meo conuertetur.* Induit enim dominus aſperitatem paſſionis, & luctum de duritia populi non credentis: celebrauit ieiunium vſque ad veſperam, cum in veſpera mundi oblatus eſt pro mundi ſalute. Conuerſa eſt oratio eius in ſinum patris, cum in nihilo eſt fruſtratus à patre: & *Matt. 4. a*

Matt. 21. b *Mar. 11. b* *Ioan. 4. a* *Mar. 14. f* *Luc. 23. c*

q ¶ *Et oratio mea in ſinu meo conuertetur.*] Hoc eſt, in ſecreto Dei patris agebat. Et ſancti orant in ſecreto, id eſt, in corde, vbi Deus videtur, vt in euangelio: *Cum oras, intra in cubiculum tuum, & ora patrem tuum in abſcondito.* Et Anna orabat in tēplo. *Matt. 6. a* *1. Reg. 1. d*

r ¶ *Quaſi proximum, quaſi fratrem noſtrum.*] Si ex perſona Dauid pſalmum accipimus, proximum accipimus Saulem. Si ex Chriſti, Iudam proditorem proximum vocat. Vel proximus & frater Chriſtus Iudæis: quia de ipſis humanitatem attraxit.

ſ ¶ *Ita complacebam.*] Id eſt, Deo patri: frater ac proximus erat propter generationem corpoream.

t ¶ *Quaſi lugens & contriſtatus*, &c.] Lugebat enim, cum confortante angelo: guttæ ſudoris eius tāquam ſanguis defluebāt ad terrā. Et contriſtatus eſt cū diceret: *Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem.* Tanquam lugens & contriſtatus. Lugebat Chriſtus pro parte noſtra, vt illud: *Videſ*, inquit, *ciuitatem fleuit ſuper eam.* Ita humiliabat: quia Chriſtus humiliatus eſt in paſſione. Vel ſic complacebā: quia complacebat patri per fidem & ſpem. *Matt. 26. d* *Luc. 19. f*

v ¶ *Et aduerſum me lætati ſunt.*] Lætati ſunt Iudæi, quando Chriſtum apprehenderunt, vt eum crucifigerent.

x ¶ *Et conuenerunt in vnum.*] Ad hoc conuenerunt, vt Chriſtū crucifigerent, non vt crederent. Vel aduerſus me congregati ſunt & conuenerunt cū traditionis meæ promiſſionē haberēt. *Matt. 26. e* *Luc. 23. c*

y ¶ *Congregata ſunt*, &c.] Flagellauerunt Chriſtum, ſicut dixit: Cum gladiis & fuſtibus ad me veniſtis. Et Pilatus dixit: Dimittam eum emendatum, id eſt, flagellatum dimittam.

z ¶ *Et non cognoui.*] Quid non cognouerit, quæritur: Quidam putant dolorem vulnerum quæ patiebatur in cruce. Sed melius ad peccata refertur, quòd non habuerit conſcientiam peccatorum, quare crucifixus ſit. Et ignoraui, non quòd ignoret Chriſtus aliquid, ſed ignoraui, quia propter quod iſtud mihi accidit, non commiſi. Vel ignoràuerunt, quod Deus ſub carnis velamento lateret.

a ¶ *Diſſipati ſunt.*] A vinculo charitatis.

b ¶ *Nec compuncti.*] Vt agerent pœnitentiam.

c ¶ *Tentauerunt me.*] Multis modis tentauerūt Iudæi Chriſtū,

sicut dixit vnus ex ipsis: Magister, quod est primũ mandatum.

Matt.22.d

a ¶ *Subsannauerunt me subsannatione.*] Deludentes atque dicentes: Aue rex Iudæorum.

b ¶ *Frenduerunt super me dentibus suis.*] Clamantes, crucifige eum. Per motus corporis ostenditur motus animæ. Per dentes intelligitur malitia: quia per malitiam ipsum crucifixerunt, & in hunc dentibus striderunt.

c ¶ *Domine quando respicies.*] Propheta ex persona ecclesiæ dicit. Ac si dicat: Respice malorum iniquitatem, & meam iustitiam ab ipsis discerne.

d ¶ *Et restitues animam meam à malignitate eorum, à leonibus vnicam meam.*] Leones ipsos persecutores dicit, qui animam eius deglutire ore nitebantur: sed eius resurrectione confusi sunt. Ecce conuersa est oratio eius in sinum eius, cum vnica, id est, ipsa anima integra corpori restituta est. Et quis, inquis, eam restituit? Ipse cum paterna voluntate, qui dixit: *Potestatem habeo tollendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam.* Et: à leonibus vnicam meam. Leo ipse populus Iudaicus, propter fortitudinem malitiæ suæ intelligitur. Vnicam meam: quia vnica fuit anima Christi sine peccato, secundum prophetam: *Qui peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius.*

Ioan.10.d

Esa.53.c

e ¶ *Confitebor tibi domine in ecclesia magna.*] Id est, in toto mundo diffusa.

B

f ¶ *In populo graui laudabo te.*] Id est, in populo Christiano, ibi te laudabo. Grauis dicitur: quia non est leuis ad peccãdum. Non leui, quem ventus vt puluerem à facie terræ proiicier: sed in graui & supra petram fundato, firmiterq; præcepta custodiente. Hinc iterum recordatur passionis suæ, quo potius eis iudicium mortis annuntiet, dicens.

Psal.1.b

g ¶ *Non supergaudeant mihi qui aduersantur mihi inique.*] Iudæi Christo, & persecutores ecclesiæ.

h ¶ *Qui oderunt me gratis, & annuunt oculis.*] Hæc dicit vt nõ sit iterata passio: quia nec redemptio veniet iterata. Et annuerunt oculis: quia nihil boni in opere ostenderunt.

i ¶ *Quoniam mihi quidem pacifice loquebantur.*] Vt illud: Magister licet tributum dari Cæsari an non? Vel quando dixerunt: *Magister, scimus quia verax es, & in veritate viam Dei doces.* Sed hæc pacifica, plena erant dolo & ira.

Mat.22.b
Ibidem.

k ¶ *Et in iracundia dolos cogitabant.*] Sic loquebantur, sed cogitabant vt apprehenderent eum, & ligarent eum: sicut postea fecerunt. In ira hoc fecerunt, sicut Iacobus ait: Ira viri iustitiã Dei non operatur. Et sicut alibi dicit: *Irascimini, & nolite peccare. Sol non occidat super iracundiam vestram.*

Iac.1.e
Psal.4.a
Ephe.4.f

l ¶ *Dilatauerunt super me os suum.*] Dilatauerunt, quando accusauerunt in blasphemiis. *Et dilatauerunt super me os suum*: quia non solum peccauerunt in me, sed etiam insultauerunt, dicẽtes: *Si filius Dei est, descendat de cruce, & credimus ei.*

Mat.27.e

m ¶ *Dixerunt euge euge.*] Sicut dicit in euangelio: *Euge serue bone & fidelis.* Vel vox Iudæorum est: ac si dicant: Benè, benè: videmus quod expectauimus, illæ virtutes quas faciebas, & nihil erant. Vel dixerunt benè benè: sed dolosè.

Luc.19.e

n ¶ *Viderunt oculi nostri.*] Quia non accipis personam hominis: nec est tibi cura de aliquo.

o ¶ *Vidisti domine.*] Pater, illusiones eorum. Ac si dicat: Vidisti illos ad iudicandum.

p ¶ *Ne fileas domine.*] Ne taceas. Tacet modò, & non tacet, id est, non tacet mandatum, tacet iudicium. Te in testimonium aduoco, cum iudicauero mundum.

q ¶ *Ne discedas à me.*] Quiá pater à filio non discessit in passione. Sed tuæ adhæream dexteræ, donec digna vltione puniantur.

C

r ¶ *Exurge domine, exurge.*] Hoc est, in adiutorium.

f ¶ *Intende iudicium meum.*] Id est, discerne inter me & Iudæos. Intende iudicium meum: quia par est pœna, & dispar est culpa. Id est, quando cum illis latronibus pendebat: quia ipse innocens pendebat. Exurge & intende iudicium meum, qualiter iudicantes condemnauerunt me morti.

t ¶ *Deus meus & dominus meus,* &c.] Vox humanitatis ad diuinitatem: pro parte carnis loquitur. Iudica me secundum magnam misericordiã tuam. Vnde dixit, intende iudicium meum, id est, fac discretionẽ inter me & illos.

v ¶ *Iudica me secundum iustitiam tuam domine Deus meus.*] Iudicaui ego adulteram, vt non condemnaretur, iudicauerunt & isti me innocentem, dignum morte: ideo vnusquisq; secundũ opus proprium iudicium meretur.

x ¶ *Non supergaudeant mihi inimici mei: ne dicant in cordibus suis, euge euge animæ nostræ: nec dicant, deuorabimus eum.*] Non pateſiat vltra os eorum ad me deuorandũ: ne dicant, deuorauimus eum. Deuorat homo quod in os mittit. Sed in hoc dicit deuorare: quia peccatores volunt illos sanctos deuorare, id est, vt vnum corpus efficiantur.

y ¶ *Erubescant & reuereantur,* &c.] Id est, dæmones, Iudæi, hæretici, & persecutores, qui gratulantur malis meis, hoc est, non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

D

z ¶ *Induantur confusione & reuerentia qui maligna loquuntur aduersum me.*] Isti supradicti confusione æterna. Vnde dicit: *Discedite à me maledicti in ignem æternum.* Vt qui me quasi hominem iudicauerunt, vt Deum videant iudicantem. Hinc propheta ad patrem loquitur.

Matt.25.a

a ¶ *Exultent & lætentur, qui volunt iustitiam meam.*] Christum expectantes, qui est iustitia patris. Vel exultent & lætentur qui volunt iustitiam meam, id est, sancti qui volunt iustitiam Dei implere, ipsi exultent & lætentur de remuneratione vitæ æternæ.

b ¶ *Et dicant semper magnificetur dominus qui volunt pacem serui eius*] Ipse dominus est pax nostra, iuxta Apostolũ. Serui eius, id est, Christi: qui est seruus Dei patris. Vnde dicit: *Magnum est tibi vocari seruum meum*: pro parte carnis.

Ephes.2.c
Esa.49.b
Sept.70.

c ¶ *Sed & lingua mea meditabitur iustitiam tuam.*] Lingua mea sancti sunt, qui meditantur mandata Christi.

d ¶ *Tota die laudem tuam.*] Tota die, toto tempore laudate Deum. Sed & lingua mea meditabitur iustitiam tuã: quia pro vita populi mortuus, non es in tartaro derelictus. Tota die laudem tuam: quia deuicta triumphans morte in cœlis es susceptus à patre: cum quo tibi & spiritu sancto est honor & gloria, Amen.

e ¶ *In finem puero domini psalmus Dauid.*] Iste psalmus personam peccatoris designat, superbiam notat, fontem æterni luminis monstrat.

PSALMVS XXXV.

Dixit iniustus, &c.] Id est, sibimetipsi. Iniustus, hoc est diabolus cum suis satellitibus, id est, populis Iudæorum, vel reliquis suis membris, sibi deliquit. Nec alius quisquam per iniustitiam sic loquitur vt peccet: sicut ille qui dixit: *Ponam solium meum super sidera, & ero similis altissimo.* Semper enim iniquitas proprio se confodit iaculo, iuxta illud: Filii, si malus euaserit, solus hauries mala. Vel aliter: *Dixit iniquus vt delinqueret sibi*, id est, decreuit se peccare debere.

Esa.14.c

g ¶ *Non est timor Dei,* &c.] Si enim timorem Dei ante

oculos

oculos haberet, nunquam execrabilia & abominanda committeret. Non est timor Dei ante oculos eius, id est, ante populum Iudaicum: quia si timorem domini habuissent ante oculos cordis, nunquam tanta mala fecissent.

a ¶ *Quoniam dolose egit in conspectu eius.*] Diabolus & Iudæi ante conspectum Dei. Vel, dolose egit in conspectu eius, iniquæ concupiscentiæ flamma stimulatus.

b ¶ *Vt inueniatur iniquitas eius ad odium.*] Dum concupisceret contra iustitiam iniquitatem, dum auferre non potest, odium possedit. Sed & ad Iudam proditorem hæc pertinere sequentia docent.

c ¶ *Verba oris eius iniquitas & dolus.*] Dixit autem: Aue rabbi: & osculo magistrum tradidit inimicis. Ecce verba oris plena dolo atque iniquitate. *Verba oris eius iniquitas & dolus*, & in diabolo & in populo Iudæorum.

d ¶ *Noluit intelligere vt bene ageret.*] Id est, diabolus & sui satellites: quia aliud est non posse, aliud est nolle. Et Iudas videbat quotidie cum apostolis Christum multa mirabilia operantem, sed non intelligebat. *In maliuolam enim animam non ingredietur sapientia.*

e ¶ *Iniquitatem meditatus est in cubili suo.*] In cordis secreto, in quo compungi debuit, iniquitatem meditatus est, vnde iam superius mentionem fecimus. In cubili, id est, in corde eorũ.

f ¶ *Astitit omni viæ non bonæ.*] Quia ibi astitit, ideo ad nullum iustitiæ fructum potuit peruenire.

g ¶ *Malitiam autem non odiuit.*] Sed dilexit: quia non solum non oderunt, sed amplexari sunt.

h ¶ *Domine in cœlo misericordia tua.*] Id est, in sanctis angelis, qui ibidem firmati fuerunt, & non ceciderunt. Vel in cœlo misericordia tua, id est, in sancta ecclesia. Domine in cœlo misericordia tua. Christus dominus qui humanos miseratus labores descendit de cœlo, vt alligaret vulnera nostra.

i ¶ *Et veritas tua vsque ad nubes.*] Veritas, Christus est, vt illud: *Ego sum via & veritas.* Nubes, sancti prædicatores. Vnde dicitur: *Mandabo nubibus meis vt non pluant imbrem super eã.* Quia sicut nubes pluuiam portant, & irrigant terram: sic sancti prædicatores pluuiam, id est, doctrinam euangelii portant, & irrigant corda aretia. *Et veritas tua vsque ad nubes.* Qui spiritualiter scripturas nolunt intelligere: quærendum est ab eis, quomodo veritas Dei sit vsque ad nubes.

k ¶ *Iustitia tua sicut montes Dei.*] Mons Dei sapientia, mons Dei iudiciũ, mõs Dei sanctificatio est. Sunt & huiuscemodi mõtes plurimi, in quib. recõduntur arcana Dei: quæ difficile humani tas potest inuestigare, iuxta Apostolũ: *Quã inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius.* Vel aliter. *Iustitia tua*, mandata tua. Montes Dei, sancti maioris meriti: sicut sanctus Ioannes, vel cæteri apostoli. Montes prius à sole illuminantur, & postea valles. Sed montes, id est, sancti, non à semet ipsis nisi à sole, id est, à Christo. Vnde dixit: *Orietur vobis sol iustitiæ.*

l ¶ *Et iudicia tua velut abyssus multa.*] Abyssus multa, iudiciã Dei occulta: quia vnũ reprobat, & alium assumit: sicut dixit: *Iacob dilexi, Esau odio habui.* Vel iudicia sunt, quibus vel iustis beatitudo, impijs pœna infertur. Quæ ideo abysso comparantur: quia in noui veteriscq; testam. profunditatib. contẽplantur.

m ¶ *Homines & iumenta saluos facies domine.*] Rationabiles irrationabilesque personas: iuxta illud Apostoli: Sapientibus & insipientibus debitor sum.

n ¶ *Quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam Deus.*] Ab initio quidem profluxa fuit misericordia tua: sed tunc multiplicata est, cum nos cruore proprio redemisti.

o ¶ *Filij autem hominum*, &c.] Non progenies viperarum: sed illi qui ad imaginem Dei mente perfecti sunt, sperant sub crucis tuæ defensione muniri. Vel filij hominum, id est, filij Christi: quia ipse hominis filius est, & sancti filij hominum. In protectione alarum tuarum, vel in tegmine. Duæ alæ, duo testamenta: quia inde teguntur sancti à Christo.

p ¶ *Et inebriabuntur.*] Id est, ipsi filij: inebriabuntur quidem ab vbertate domus tuæ, à pinguedine gratiæ spiritus sancti. Domus tuæ, sanctæ ecclesiæ. Vel inebriabuntur, vt oblitis flagitijs, virtutibus copulentur.

q ¶ *Ab vbertate domus tuæ.*] Ab intellectu dogmatum ecclesiasti corum.

r ¶ *Et torrente voluptatis tuæ potabis eos.*] Torrens voluptatis Dei, spiritus sanctus est: qui irrigat omnem animam spiritualib. fluentis, vt fructum exhibeat sanctitatis.

s ¶ *Quoniã apud te domine est fons vitæ.*] Et tu es, & apud te est origo omnium bonorum: & tu præstas baptismum, per quod ablutis facinoribus, vitam largiaris æternam. Vel fons vitæ: quia doctrina Dei, animæ vita est.

t ¶ *In lumine tuo videbimus lumẽ.*] Lumen patris Christus est. In Christo patris lumine: lumẽ spiritum sanctum videbimus. Lumen tuum pater est: cuius volũtatem faciens, veniste illuminare occulta tenebrarum, vt in te, qui es lux mundi, mereremur illud lumen cernere in gratia mentis

Ioan. 14. b

Act. 2. a

Ioan. 1. a

H

Matt. 13. b

puræ. Sic enim ait ad Philippum: Qui videt me, videt & patrem meum. In lumine eius, id est, in Christo: videbimus lumen, id est, spiritum sanctum, qui super apostolos in specie ignis illuminantis apparuit. *Et in lumine tuo videbimus lumen*, id est, à Christo illuminabimur, vt ait in euangelio: *Erat lumen verum quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.*

v ¶ *Prætende misericordiam tuam scientibus te.*] Qui te verum in mundum nouerunt, illis prætende, & ostende. De quibus postmodum in euangelio dicit: *Multi iusti & prophetæ cupierunt videre quæ videtis, & non viderunt.* Non superbis & subdolis, sed mundis corde. Vel, ostende misericordiam tuam scientibus te, id est, qui te sciunt & te intelligunt, ipsis ostende misericordiam tuam domine.

x ¶ *Et iustitiam tuam his qui recto sunt corde.*] Iustitiam tuam, mandata tua. Qui recto sunt corde, id est, qui non habent dupliciratem cordis.

y ¶ *Non veniat mihi pes superbiæ.*] Ne elatus vanitate, incidam in laqueum diaboli, & euaderenon possim.

z ¶ *Et manus peccatorum*, &c.] Id est, opera malorum me nõ moueãt de bono in malum. Non me moueat, vt à te diuellar.

a ¶ *Ibi ceciderunt omnes qui operantur iniquitatem.*] In hac superbia atq; vanitate, contra quam stare debuerant, ceciderunt.

b ¶ *Expulsi sunt.*] A regno Dei.

c ¶ *Nec potuerunt stare.*] Expulsi sunt dæmones de cœlo: nec potuerunt stare. Cœlum eos non poruit tenere: quia in pedes superbiæ iam corruerant. Nos verò oremus dominum, vt nobis nominis sui timorem insinuet, misericordiam de cœlo solite largiatur: superbiam à nobis bonis suis inimicam auferat, atque omnem dolum auertat: nosque sacro sancti luminis sui cognitione illuminatos, regno suo dignos efficiat, Amen.

d ¶ *Psalmus Dauid.*] Trigesimussextus psalmus personam iusti glorificat, iniusti notat: mores instituit, bonitatem Dei docet: prauitatem euellit.

PSALMVS XXXVI.

Noli æmulari in malignantibus.] Multas habet æmulatio interpretationes, quæ loco suo debent vel intelligi, vel exponi. Nam hic dicit: noli particeps esse malignis: neque ad zelum, neque ad inuidiam, quia zelus ira est, secundum illud quod per prophetam dominus ait: *In indignatione magna zelatus sum Sion.* Inuidia autem liuor est: iuxta illud: *Occidi adolescentulum in liuore meo.*

Zach. 8. a

Gen. 4. d

f ¶ *Neque zelaueris facientes iniquitatem.*] Non imiteris eos

qui

qui per iniquas fraudes diuitias congregant, honoremq; requirunt: sed Deum attendens, bonitatem apostolicam quere.

a ¶ *Quoniam tanquam fœnum velociter arescent: & quemadmodum holera herbarum cito decident.*] Recte hæc carnalis gloria & mundana potentia, fœno, iuxta Esaiam, comparatur. *Omnis, inquit, caro fœnum, & omnis gloria eius sicut flos fœni, Aruit enim fœnum, & flos eius decidit.* Huic sententiæ addidit Iacobus apostolus: *Ita & diues in itinerib. suis marcescet.* Simili ratione & de holerib. sentiendum est: quia non omnia holera infirmis sunt opportuna.

b ¶ *Spera in domino, & fac bonitatem.*] Tanquam ægro tibi loquitur sermo diuinus, vt inter reliquas gratias, quæ sunt fructus spiritus, exhibeas bonitatẽ. Spera in domino: spem habeas semper in domino. Et fac bonitatem, hoc est, adimple mandata.

c ¶ *Inhabita terram.*] Sanctam ecclesiam, vel corpus tuum. Tu dominare carni, non caro tibi.

d ¶ *Et pasceris in diuitiis eius.*] In sacris voluminibus. Si hæc terra fructum exhibeat sanctitatis, tũc & tu iocũdaberis in diuitiis Dei.

e ¶ *Delectare in domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.*] Cor semper sapientiam petit. Ergo si admissis his iocunditatibus in domino delecteris, dabit tibi thesauros sapientiæ suæ, vel quicquid petieris per fidem. Vnde dixit. Quia *si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quam petierint à patre meo, fiet eis.*

f ¶ *Reuela domino viam tuam*] Quomodo dicit, reuela: numquid aliquid nescit Deus? Non, sed tu quod habes in corde, patefacere debes Deo in sermone per confessionem tuam. Confitere ei actiones tuas, & spera in eum semper: & ipse tibi dimittet peccata tua.

g ¶ *Et spera in eum.*] Quòd possit remittere delinquenti.

h ¶ *Et ipse faciet.*] Et quid inquis, faciet.

i ¶ *Et educet quasi lumen iustitiam tuam.*] Ad claritatem qua eũ credidisti. Iustitiam tuam, id est, in claritate opera tua.

k ¶ *Et iudicium tuum.*] Quo ea quæ bona sunt elegisti.

l ¶ *Tanquam*, &c.] In pleno splendore gratiæ suæ, cũ reuelat corã angelis suis. Vel meridies, opera sanctorũ intelligũtur.

m ¶ *Subditus esto domino.*] Non peccato, sed humilis esto coram domino.

n ¶ *Et ora eum.*] Pro delictis præsentibus & antiquis. Vnde Paulus dixit: *Primo omnium fieri orationes, obsecrationes, postulationes, gratiarum actiones, pro regibus & omnib. qui in sublimitate sunt.*

o ¶ *Noli æmulari in eo.*] Ne inuidus eitis: sicut superius. *Et iudicium tuum tanquam meridies.* Tunc enim iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum: & erunt clara omnia quæ nunc abscondita sunt. Vel *noli æmulari in eo qui prospere agit in via sua.* Nõ te terreat impii felicitas breuis. *Quiesce ab ira, & derelinque furorem. Noli æmulari vt malefacias.* Depone iram, ne iniqua patiens, vicem reddere compellaris.

p ¶ *Qui prosperatur*, &c.] Qui feliciter agit in hoc sæculo.

q ¶ *In homine faciente iniustitiam.*] Ipse enim se peccando præcipitat, ne cum illo esse desideres, qui iniquitatem facit.

r ¶ *Desine ab ira.*] Quæ Dei iustitiam non operatur.

s ¶ *Et derelinque furorem.*] Qui secundũ Salomonẽ etiã sapientes perdidit. Vel desine, cessa ab ira animi, & furore corporis.

t ¶ *Noli æmulari vt maligneris.*] Ne alios prouocando ad nequitiam, ipse nequam efficiaris.

v ¶ *Quoniam qui malignantur, exterminabuntur.*] Quia non habent rationẽ pietatis. Vel exterminabuntur de terra viuentiũ.

x ¶ *Sustinentes autem dominum, ipsi hæreditabunt terram.*] Id est, terram repromissionis, quæ fluit mel & lac.

Esa 40. b
Sec. 70. b

Iaco. 1. b
Rom. 14. a

Mat. 15.

2. Tim. 2. a

Matt. 13 f

Iaco. 1. c
Pro. 19. b

[a] Quoniam tãquam fœnum velociter arescẽt: & quemadmodum holera herbarum cito decidẽt. [b] Spera in domino, & fac bonitatem, [c] & inhabita terrã: [d] & pasceris in diuitijs eius. [e] Delectare in domino: & dabit tibi petitiones cordis tui. [f] Reuela domino viam tuã, [g] & spera in eo: [h] & ipse faciet. [i] Et educet quasi lumen iustitiam tuam, [k] & iudicium tuum [l] tanquã meridiem: [m] subditus esto domino, [n] & ora eũ. [o] Noli æmulari in eo [p] qui prosperatur in via sua: [q] in homine faciẽte iniustitiam. [r] Desine ab ira, [s] & derelinq; furorem. [t] noli æmulari vt maligneris. [u] Quoniam qui malignãtur, exterminabũtur: [x] sustinentes autem dominum ipsi hæreditabunt terram. [y] Et adhuc pusillum & non erit peccator: [z] & quæres locũ eius, & nõ inuenies. [a] Mansueti autem hæreditabũt terram, [b] & delectabuntur in multitudine pacis. [c] Obseruabit peccator iustum, [d] & stridebit super eũ dentibus suis. [e] Dominus autem irridebit eum, quoniam prospicit quod veniet dies eius. [f] Gladiũ euaginauerunt peccatores, intẽderunt arcum suum. [g] Vt decipiant pauperem & inopem, [h] vt trucident rectos corde. [i] Gladius eorum intret in corda ipsorum: & arcus eorũ confringatur. [k] Melius est modicum iusto, super diuitias peccatorum multas. [l] Quoniam brachia peccatorum conterentur, [m] cõfirmat autem iustos dominus. [n] Noluit dominus vias immaculatorũ, [a] & perditio eius.

y ¶ *Adhuc pusillum*, &c.] Modice expecta, & non erit peccator, qui tolletur hinc: quia diuina opprimetur vltione.

z ¶ *Et quæres locum eius*, &c.] In futurum non erit: neque locum quietis accipiet. Et quæres locum eius & non inuenies. Si locus diaboli peccatum est, erit tempus quando peccatum non erit. Hoc autem tunc erit, cum exultauerimus in multitudine pacis.

a ¶ *Mansueti autem hæreditabunt terram.*] Quos nullus turbo furoris exagitat: neq; concupiscentiæ ignis inflammat. Hæreditabunt terram illam viuentiũ: quia mites & humiles possidebunt terram, hoc est vitam æternam.

b ¶ *Et delectabuntur*, &c.] Delectabuntur: id est, lærabuntur in multitudine pacis, id est, in Christo: cum in regno Christi coniuncti fuerint, qui est pax nostra.

c ¶ *Obseruabit peccator iustum.*] Vt inuento loco noceat ei: quia per illa opera sanctorum ipsi cruciantur & torquentur in ista præsenti vita, id est, in mente intus malitia & inuidia quam habent.

d ¶ *Et stridebit super eum dentibus suis.*] Nequitiæ & malitiæ dentibus, quib. eum nititur deuorare. Per motũ corporis, vt diximus, ostendit motum animæ.

e ¶ *Dominus autem irridebit eum: quia prospicit quod veniet dies eius.*] Dies vltionis iræ Dei. Numquid dominus aliquem irridet? Non, sed quia digni sunt ipsi vt irrideantur in vindicta. Quoniam prospicit quod veniant dies eius, hoc est, dominus scit quando veniet illorum.

f ¶ *Gladium euaginauerunt peccatores*, &c.] Gladius siue sagittæ peccatorum, verba seductionis sunt. Arcus verò vel vagina, mens est eorum de quibus proferuntur. Vel gladium euaginauerunt peccatores, id est, gladium persecutorũ in persecutione. Intenderunt arcũ, id est, tẽdicula ipsorum contra sanctos.

g ¶ *Vt decipiant pauperem & inopem.*] Non diuitem mundi, sed pauperem Christi.

h ¶ *Vt trucident rectos corde.*] Vt eos, qui bene credunt, seducendo interimant. Quia tunc animæ sanguis funditur, cum quis blande seducitur, & cadit in peccatum. Sed hæc ad hæreticos referenda sunt, contra quos debemus fortes stare, vt eis quod propheta adiecit, adueniat.

i ¶ *Gladius eorum intret corda ipsorum: & arcus eorum cõfringatur.*] Vnusquisq; enim contra Deum loquitur, aut cuius mens instulta arrogantiæ vanitate superfluit, nec scripturis spiritualiter intendens, vitiosa eas interpretatione corrumpit, ipse sibi proprio interimit pugione. Et sicut ad apostolos pax eorum, si indigna sit domus, reuertitur: ita & in corda istorum gladius, si contra infontem euaginetur, infigitur. Vel gladius eorum intret in corda ipsorum, hoc est, vindicta in animas ipsorum. Et *arcus eorum confringatur*, tendicula ipsorum. Matt. 10 b

k ¶ *Melius est modicum iusto super diuitias peccatorum multas.*] Metuit. n. illud quo dominus ait in euangelio: Quid prodest homini si mundum vniuersum lucretur: animæ autẽ suæ detrimentum patiatur? Modicum autẽ quod dixit, fides est. Quæ quanquã grano sinapis comparetur, magnã tamẽ habet virtutẽ. *Melius est modicum iusto, super diuitias peccatorum multas.* Quãuis parua sint, meliora sunt, quia dixit Salomon: Melior est exigua portio cum requie, quam plena manus cum iniquitate. Matt. 16. d. Luc. 17. a. Eccles. 4. b

l ¶ *Quoniam brachia peccatorum conterentur.*] Brachia, id est, fortitudo illorum conteretur in vindicta, ne innocentibus noceant.

m ¶ *Confirmat autem iustos dominus.*] In fide conuersantium infirma corroborat. 1. Tim. 2. a

n ¶ *Nouit dominus vias immaculatorum.*] Id est, conuersationem

illorum. Nouit dominus qui sunt eius: immundos autem & eos qui eum ignorant, nescit. *Omnis* enim *ignorans ignorabitur.*

a ¶ *Et hæreditas eorum in æternum erit.*] In Christo, qui est perpetuus & æternus. Vel in æternũ erit, hoc est, in vita æterna.

b ¶ *Non confundentur in tempore malo, & in diebus famis saturabuntur.*] Tempus malum, iudicij tempus ostendit: in quo cum iusti non patiantur famem, de peccatoribus dicitur: *Væ vobis qui saturati estis: quoniam esurietis. Non confundentur in tempore malo.* In tempore discussionis, quod impijs malum erit. *Et in diebus famis saturabuntur:* & si designant esse ministratores verbi Dei, hi in Christo qui panis est viuus, reficientur. Vel in diebus famis saturabuntur, hoc est, quando illi peccatores erunt vacui, tunc sancti saturabuntur de gratia Dei.

c ¶ *Quia peccatores peribunt.*] Quia non custodiunt mandata Dei, si non emendauerint.

d ¶ *Inimici verò domini mox vt honorificati fuerint.*] In potestate terrena.

e ¶ *Et exaltati.*] In vana gloria.

f ¶ *Deficientes quemadmodum fumus deficient.*] Aduenient autem morte, omnis gloria eorum tanquã fumus aut nebula tabescet: quia cito omnia transeunt.

g ¶ *Mutuabitur peccator, & non retribuet.*] Quia non restituet pecuniam domini cum vsuris. Mutuum accepit à domino, id est, quinque sensus corporis, vel diuitias: & non gratis agit Deo.

h ¶ *Iustus autem miseretur & commodat.*] Id est, & in se facit misericordiam & in alijs, hoc est, discernit ipsos quinque sensus corporis. Vel iustus miseretur & commodat. Accepit verbum, & spiritualibus spiritualia subministrat, vt non solum se, sed alios lucrifaciat. In hoc vero versiculo, etiam miseratio pauperum intelligenda est.

i ¶ *Quia benedicentes ei hæreditabunt terram.*] In qua bona Dei reposita sunt. Qui semper Deum laudant, & ipsi possidebunt terram, id est, & istam terram solent possidere: & postea terram viuentium possidebunt.

k ¶ *Maledicentes autem ei disperibunt.*] Promittente domino: *Inimicus ero inimicis tuis: & affligam affligentes te.*

l ¶ *Apud dominum gressus hominis dirigentur.*] Quibus ad eum transire conatur. Sic & Rebecca abijt interrogare, non de loco ad locum, sed de vita ad vitam: & Moyses solutis vinculis pedum, transiuit videre rubum. Et tu si apponas animum vt transeas à morte ad vitam: non pedum gressibus, sed animi virtute, diriguntur à domino gressus tui. *Ad dominum gressus hominum dirigentur,* sensus vniuscuiusque, vt ait Salomon: Hominis est præparare viam suam, sed dominus diriget gressus suos.

m ¶ *Et viam eius volet.*] Vt ad se veniat qui est via, veritas & vita. Vel mandata eius desiderat.

n ¶ *Cum ceciderit, non collidetur.*] Quare?

o ¶ *Quia dominus firmat manum eius.*] Id est, opera eius. Cum ceciderit propter infirmitatem carnis: quia septies cadit iustus & resurgit, non collidetur: quia dominus supponit manum suam. Agenti pœnitentiam statim miseretur. Sic & Dauid & Petrus, cognitum lacrymis purgauerunt delictum, & à domino confirmati sunt.

p ¶ *Iunior fui, & senui: & non vidi iustum derelictum.*] *Nolite,* inquit Apostolus, *pueri effici sensibus vestris, sed malitia paruuli estote.* Ergo iste ab initio ætatis suæ paruulus in malitia, sed senex in virtute diuina, intellexit nunquam posse iustum à domino derelinqui, nec semen eius quærens panem doctrinę cœlestis: de qua verbum insipientibus præbuit.

q ¶ *Nec semen eius quærens panem.*] Semen eius, opera eius. Quærens panem, id est, verbum Dei.

r ¶ *Tota die miseretur & commodat.*] Dies est cum vnusquisque bonum exercet. Iste ergo omnibus diebus vitæ suæ fœnerat domini sui pecuniam, non ad lucra mundana, sed ad cœlestia conquirenda. Tota die, omni tempore. Miseretur à Deo, id est, qui alijs ministrat doctrinam Dei.

s ¶ *Et semen eius in benedictione erit.*] Opera quæ gessit, vel doctrinam quam docuit, à domino benedicentur. Sed semen ad Christianum refertur populum: qui in ecclesia assidua benedictione ditatur. Et semen eius in benedictione erit, in abundantia & gloria.

t ¶ *Declina à malo.*] Opere.

v ¶ *Et fac bonum.*] Quod Deus præcepit. Declina à malo, & fac bonum. Declina à malo, à diabolo, vel à peccato: & fac bonum, hoc est, imple mandata.

x ¶ *Et inhabita in sæculum sæculi.*] In ecclesia in vnitate fidei, esto cum eo perpetuus.

y ¶ *Quia dominus amat iudicium.*] Rectum iudicium, quo iustos impiosque discernit.

z ¶ *Et non derelinquet sanctos suos.*] Qui in eum totam spem locauerunt.

a ¶ *In æternum conseruabuntur.*] Hoc est, in perpetuum: quia æterna concupierunt.

b ¶ *Iniusti punientur.*] In vindicta.

c ¶ *Et semen impiorum peribit.*] Semen impiorum, hoc est, opera impiorum, quæ in tormentis, & omne opus eorũ disperdetur, quia iniquum est.

d ¶ *Iusti autem hæreditate possidebunt terram.*] Terram viuentũ.

e ¶ *Et inhabitabunt in sæculum sæculi super eam.*] Super illam quæ est sine fine, de qua fugit dolor & gemitus.

f ¶ *Os iusti meditabitur sapientiam.*] Id est, Christum: vnde dicit: *Et in lege eius meditabitur die ac nocte.* Cum ait, meditabitur, futurum significat tempus quod in regno Dei intelligitur agendum: in quo non vino luxuriæ, neque cibis voluptuosis, sed sapientia Dei, iustorum ora replebuntur. *Psal. 1. a*

g ¶ *Et lingua eius loquetur iudicium.*] Cum omnia ponderate & non fraudulenter, neque cum ira, sed iusto iudicio, quæ de Deo sentit, enarrat. In quo enim abundat gratia spiritualis, omnia perscrutatur etiam alta Dei.

h ¶ *Lex Dei eius in corde ipsius.*] Hoc est in mente iusti. Non solum in ore ac lingua, sed etiam in alto cordis eius fluctificabunt per legem Dei, opera sanctitatis.

i ¶ *Et non supplantabuntur.*] Ab aduersario.

k ¶ *Gressus eius.*] Quibus ad Deum peruenire nititur. Vel nõ supplãtabũtur gressus eius. Sẽsus eius à diabolo, vel à peccato.

l ¶ *Cõsiderat peccator iustũ:* &c.] Intuebatur. n. populus Iudæorũ iustum filium Dei, & stridebat in eũ: quia grauis ei erat etiam ad videndum. Sic & nunc inimicus cõsiderat vnũquemq; nostrum vt perdat. Sed si vigilanter resistat, euenier ꝙ sequitur.

m ¶ *Dominus autem non derelinquet eum in manib. eius.*] In potestate vtique illius.

n ¶ *Nec damnabit eum cum iudicabitur illi.*] Dat iudicium impius vt pereat iustus, & dominus non damnat eum: quia custodiuit legem eius. Sed illum iustum non condemnat in die iudicij cum impium iudicat.

o ¶ *Expecta dominum,* &c.] Per ipẽ firmã & indeficientẽ mandatorũ custodia expectatur Deus: ideo non debemus cõfundi in diuersis mũdi tẽtationib. Expecta dominũ: Quicquid tibi accidat in prosperis & in aduersis, pariẽter expecta, i. sustine.

p ¶ *Exaltabit te,* &c.] Illam vtique æternæ beatitudinis telluremin qua iusti post terminatos labores exaltabuntur.

a ¶ Cum

a ¶ *Cum perierint peccatores videbis.*] Tunc iusti peccatores perire videbunt, cum fructum mercedis domino tribuente percipient.

b ¶ *Vidi impium exaltatum, & eleuatum super cedros Libani. Et transiui, & ecce non erat.*] Cum mundi huius pelagum transierimus, tunc videbimus non esse diabolum: & locum eius nequaquam apparere peccatum. Cedrus duas habet interpretationes, sed in hoc loco eius explanatio hæc est. Sicut enim cedrus super excelsos mõtes apparet exaltata, & impulsu ventorum sæpe delabitur: ita & impius, qui relicto Deo in diuitijs mundi cõfidit, quamlibet floreat, quamlibet extollatur, & eleuetur, non inuenietur, cum ab hoc mundo migrauerit. Sed & ad Iudam traditorem ista referũtur. Vel cedri Libani, sancti propter altitudinem meritorum ipsorum, & sacros odores boni operis. Impij super ipsos sunt: quia calcant & opprimunt illos. *Transiui, & ecce non erat.* Dicat hoc apostolicus cœtus: quia transiui procellam passionis Iesu: & illo resurgente, hic Iudas non erat: quia abijt, & laqueo se suspendit.

Matt.27.d

c ¶ *Quæsiui eum, & non est inuentus locus eius.*] Quod autem non sit inuentus locus eius, & habitatio eius desolata remanserit, Petrus in actibus apostolicis prodidit, cum Matthiam in eius ordinem subrogauit. Vel, *transiui & ecce non erat*: quæsiui eum, & nõ est inuentus locus eius, id est, ipsius impij. Non est inuentus locus eius: pro tanta velocitate qua deficiunt.

Act 1.d

B

d ¶ *Custodi innocentiam, & vide æquitatem.*] Si nulli noceas: si cum nullo litigiosus fis, videbis Christum: quia sicut via, veritas & vita: ita & æquitas intelligitur.

e ¶ *Quoniam sunt reliquiæ homini pacifico.*] Qui hic pacifice vixerit, vt filius Dei vocetur, huius reliquiæ, hoc est, corpus mortale referuatur ad gloriam resurrectionis: iuxta illud Apostoli: *Oportet mortale hoc induere immortalitatem.* Reliquiæ impiorum peribunt. Pro reliquijs in Hebræo, nouissima habet.

2.Cor.15.g

f ¶ *Iniusti autem*, &c. *reliquiæ impiorum peribunt.*] Non reseruantur eorum reliquiæ ex superbia, vt in æternum viuant: sed vt in pœnam gehennæ ignis intereant.

g ¶ *Salus autem iustorum à domino.*] Per quem & præsentem vitam capiunt, & adipisci præstolantur æternam. Salus autem iustorum à domino. Ipse est nostra salus.

h ¶ *Et protector eorum est in tempore tribulationis. Adiuuabit eos & liberabit eos à peccatoribus. Saluos faciet eos, quoniam speranerunt in eum.*] Propterea saluos faciet eos, & protector eorum est in tempore tribulationis: cum per artam viam, quæ ad vitam ducit, incedunt, plenam doloribus & ærumnis. *Et adiuuabit eos dominus, & liberabit eos à peccatoribus: saluos faciet eos quia speranerunt in eum*, cum ad perfectionem puræ mentis perducit. Ad eum venire meruerunt, quoniam speranerunt in eum. In omnibus enim angustijs in eum spem locauerunt, qui dixit: *Ego sum Deus, & absque me non est alius. Ego occidam, & viuere faciam: percutiam, & ego sanabo.* Qui sanet omnes infirmitates mentium nostrarum: nobisque præstet toto corde erigere spem nostram, & in se tribuat collocari, vt à peccatis liberati, mereamur ipso distribuente etiam æternitatis præmium adipisci.

Matt.7.b

Deut.32.f

i ¶ *In finem psalmus Dauid*, &c.] Sabbathum, requies interpretatur: hoc est, quando requiescunt sancti, id est, quando requiescit ecclesia in illa requie paradisi, quam perdidit in Adam. Iste psalmus ostendit, vt si accidat infirmitas corporeæ fragilitati, non desistat requiri medicina cælestis.

Psalmvs xxxvii.

Domine ne in furore tuo arguas me: neque in ira tua corripias me.] Totus psal. ex persona pœnitentis est, sed ad Christum referri potest, sicut & sexagesimus octauus. Domine ne in furore tuo arguas me: neque in ira tua corripias me. Ira est, vt sæpe diximus, commotio animi. Furor vero vindicta irrationabilis cum fellis amaritudine. Ideo iste qui se peccatorem scit, non ira, sed per misericordiam: nec in furore, sed per patientiam se argui postulat.

l ¶ *Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi.*] Verba doctrinæ quæ vt iaculum transuerberarunt cor meum, vt agerem pœnitentiam.

m ¶ *Et confirmasti super me manum tuam.*] Vt tanquam bonus magister verberibus castigationis afflictum redderes emendatum.

n ¶ *Non est sanitas in carne mea à facie iræ tuæ.*] Vidi faciem iræ tuæ, & non ipsam iram: hoc est, intellexi per scripturas sanctas, quanta minabaris peccatoribus: & extabui, petens ne ipsa super me ita descenderet.

o ¶ *Non est pax ossibus meis à facie peccatorũ meorum.*] Nullam quietem indulsi, vel ossibus, vel membris meis, donec ea pœnitendo purgarem.

p ¶ *Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum.*] Inualuerunt enim mihi, vt sequitur.

D

q ¶ *Sicut onus graue grauatæ sunt super me.*] Non est enim mihi leue peccatum meum, sed recognosco quia graue mihi iudicij pondus imposuit: & super verticem capitis mei excreuit. Sicut pondus grande, sic peccata mea super me.

r ¶ *Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ.*] Porcorum mos est cœno, aut stercoribus pro bonis odoribus vti: nec intelligunt se in his sordidissime volutari. Nam mihi fœtent & cõputrescunt vulnera peccatorum, desideranterque expeto medicum. Et cur, inquis, computruerunt?

s ¶ *A facie insipientiæ meæ.*] Quia nolebam agere pœnitentiam. A facie insipientiæ meæ. Per hoc putruerunt, scilicet, per insipientiam meam: vt Paulus dicit: *quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.*

1.Cor.1.a

t ¶ *Miser factus sum & curuatus sum vsque in finem.*] Vsque dum confitendo purgarer: quia sine confusione & mœstitia non dimittuntur peccata.

v ¶ *Tota die contristatus ingrediebar.*] Indignum me esse iudicans, qui vel oculos ad cœlum leuare auderem: sed peccatis pectus meum, aiebam: *Deus propitius esto mihi peccatori.*

Luc.18.e

x ¶ *Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus, & non est sanitas in carne mea.*] Illis illusionibus se profitetur esse infirmatum, atque repletum, quibus diabolus humanum genus allicit vt delinquat. Deus tu cognouisti insipientiam meam: quia lumbi mei impleti sunt illusionibus. Se vnusquisque consideret, & titillantem corporis intelligat voluptatem: & tunc dicere potest cum Paulo apostolo: *Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Et illud: *Neque enim quod volo hoc facio, sed quod nolo.*

Rom.7.d

y ¶ *Incuruatus sum & humiliatus sum nimis.*] Ad pœnitentiam.

z ¶ *Rugiebam à gemitu cordis mei.*] Petens cum luctu remissionem. Aliud est gemitus corporis, & aliud gemitus cordis. Gemitus corporis, est propter res terrenas: vel propter mortem gemere. Gemitus cordis propter sua peccata, vel aliorum.

aliorum. Sed Christus non habuit quod gemeret: quia non fecit peccatum.

a ¶ *Et gemitus meus non est absconditus à te.*] Id est, quicquid habet homo, Deus scit. Quicquid deliqui, quicquid mali gessi, omnia tibi cum gemitu referaui: sciens quia tibi non occultantur occulta.

b ¶ *Cor meum conturbatum est in me,* &c.] Quia iram quam superius memoraui, incurrere expauesco.

c ¶ *Et lumen oculorum meorum non est mecum.*] Quia postposito veritatis lumine, in tenebras decideram peccatorum. Sic enim prophetam omnem ordinem huius psalmi ex peccatoris psona prosecutũ fuisse, anteriores nostri docuerũt. Sentiãt illi quod libet. Ego verò ab illo loco, vbi ait: Amici mei & proximi mei, vsq; ad finẽ psalmi, video dominum meum Iesum Christum à Iudęis circundari, in cruce suspendi, & ex inferno resurgere. Ait ergo ipse dominus de passione sua.

d ¶ *Amici mei & proximi mei aduersus me appropinquauerunt.*] Amici dicuntur Iudæi propter Abraham. Proximi, eo quòd ab eorum generatione assumpserit carnem: qui appropriauerunt ei, vt cõprehenderetur. Matt. 26.f Amici mei & noti mei contra me steterunt. Potest & de discipulis accipi: qui in passione metu territi, à domino recesserunt intantum, vt etiam eum Petrus denegaret. Vel steterunt, causantes contra eum.

e ¶ *Et qui iuxta me erant, de longe steterunt.*] Apostoli vel reliqui Luc. 23.f discipuli, de quibus ait Euangelista: *Cum autem apprehendissent eum, stabant omnes noti eius à longe.*

f ¶ *Et vim faciebant qui,* &c.] Faciebant vim, non noti, sed Iudæi: vel Petro, cum dicerent: Nam & tu ex illis es. Vel Iacobo, qui cum traheretur relicta syndone nudus aufugit ab eis. *Et vim faciebant qui quærebant animam meam:* scilicet Iudæi, quasi illorum fortitudo esset, & à Deo ipsam potestatem non accepissent.

g ¶ *Et qui quærebant mala mihi locuti sunt vanitates, & dolos tota die meditabantur.*] Multos quidem dolos meditati sunt: cum interrogarent, si deberent dare censum Cæsari an non: aut si mulier deprehensa lapidaretur. Sed tunc apertè dolum ingerunt, cum falsos testes adducunt. Vel *qui inquirebant mala mihi, locuti sunt vanitatem,* quando dixerunt: *In Beelzebub eijcit dæmonia.*

h ¶ *Ego autem tanquam surdus non audiebam, & sicut mutus non aperiens os suum.*] Semper quæ exprobrabant, sustuli, & iugiter silui. Hoc & Pilatus manifestat, cum dicit: *Mihi non respondes? An nescis quia potestatem habeo dimittere te? Ego autem tanquam mutus non aperiens os suum.* Et apud Pilatum dominus non est locutus. Et Esaias de eodem loquitur: *Tanquam agnus ad victimam ductus, non aperiens os suum.*

i ¶ *Factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones.*] Nam cum me sputis linirent, arundine verberarent, illuderentque genu flexo, nihil eis motus respondi. Et non habens in ore suo redargutiones. Sic tacui accusatus, quasi non habens quid pro me responderem deberem. Christus in omnibus exemplum dedit, vt homo flagella & correctionem patienter portare debeat.

k ¶ *Quoniã in te domine speraui, tu exaudies me domine Deus meus.*] Vt me resuscites. Vel tu exaudies me, hoc est: vide illorum superbiam, & meam humilitatem.

l ¶ *Quia dixi ne quando supergaudeant mihi inimici mei, & dum commouentur pedes mei.*] Pedes Christi in passione: Vel sancti Apostoli, qui pedes Christi esse debuerant, commoti sunt de fide ad infidelitatem. Commoueri possunt pedes mei à stabilitate sua, & inimici in me insultare, si in hac crucis morte humiliatus, non resurrexero.

m ¶ *In me magna locuti sunt.*] Dicentes: Si filius Dei es, descende de cruce. Matt. 27.c

n ¶ *Ego autem in flagella paratus sum.*] Præparo me ad sustinendam crucem, lanceam, fel, acetum, vt per hanc mortem meo sanguine redimã populũ peruentem: quia Christus ad hoc venit, vt passionem sustineret.

o ¶ *Et dolor meus in conspectu meo semper.*] Donec eijciam victoriam in iudicium.

p ¶ *Quoniam iniquitatem meam annuntiabo, & cogitabo pro peccato meo.*] Sicut enim maledictioni subiacuit, vt nos à maledicto legis erueret: ita & peccatorem se profitetur, qui peccata nostra portauit, vt pio cogitatu ac misericordiæ consilio, nos ab eisdem erueret. Et solicitus ero pro peccato meo. Peccatum Christi, humani delicta sunt generis: propter quæ & patri dicitur nunc esse subiectus.

q ¶ *Inimici autem mei viuunt.*] Quia non sunt statim vltione diuina puniti.

r ¶ *Et confirmati sunt super me.*] Confirmati sunt in legis litera, in qua spiritualiter nuntiatum non intellexerunt.

s ¶ *Et multiplicati sunt qui oderunt me iniquè.*] Certè iniquè & non rationabiliter: quia in hac litera, semen suum, ceu astra cæli cum multiplicari credebant.

t ¶ *Qui retribuebant mihi mala pro bonis.*] Dulcedinem æternæ vitæ afferentem, aceto potauerunt, ac felle.

u ¶ *Detrahebant mihi.*] Dicentes: *Alios saluos fecit: semetipsum non potest saluum facere.* Luc. 23.d

x ¶ *Quoniam sequebar bonitatem.*] Vt implens voluntatem patris, pro vita populi susciperem mortem.

y ¶ *Non derelinquas me domine Deus meus: ne discesseris à me.*] Cum profunda inferni penetrauero.

z ¶ *Intende in adiutorium meum, domine Deus salutis meæ.*] Manifestum est Domine Iesu, quia intendit in te pater, suscitans te à mortuis tertia die, & collocans ad dexteram suam in cælestibus super omnem principatum & potestatem: dans tibi nomen, quod est supra omne nomẽ. Ergo, quia graues sunt pugnæ carnis, tu domine intende in adiutorium nostrum, & esto nobis salus in tempore tribulationis.

a ¶ *In finem pro idithun canticum Dauid.*] Idithun, transiliens eos interpretatur. Iste psalmus patientiã docet, vt refrenans homo os suum, obseruet ne per fatuitatem verborum, incidat in peccatum: quia fecit propheta etiam de verbis otiosis rationem esse reddendam. Docet etiam vt ea thesaurisemus Matt. 12.e in sæculo, quæ ad profectum pertineant animarum.

a ¶ In finem pro idithun canticum Dauid.

Psalmvs XXXVIII.

Dixi custodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea. c Posui ori meo custodiam, à gemitu cordis mei. Domine ante te omne desiderium meum: a & gemitus meus à te non est absconditus. b Cor meum conturbatũ est, dereliquit me virtus mea: c & lumen oculorum meorũ, & ipsum non est mecũ. d Amici mei & proximi mei, aduersum me appropinquauerunt & steterunt. e Et qui iuxta me erant, de longe steterunt: f & vim faciebant qui quærebant animam meam. g Et qui inquirebant mala mihi, loquuti sunt vanitates, & dolos tota die meditabantur. h Ego aũt tanquam surdus non audiebam, & sicut mutus nõ aperiens os suũ. i Et factus sum sicut homo nõ audiens: & non habẽs in ore suo redargutiones. k Quoniam in te domine speraui, tu exaudies me domine Deus meus. l Quia dixi ne quando supergaudeant mihi inimici mei, & dum cõmouentur pedes mei m super me magna locuti sunt. n Quoniam ego in flagella paratus sum, o & dolor meus in conspectu meo semper. p Quoniam iniquitatem meã annũtiabo, & cogitabo pro peccato meo. q Inimici autem mei viuunt, r & confirmati sunt super me: s multiplicati sunt qui oderũt me iniquè. t Qui retribuunt mala pro bonis, u detrahebant mihi: x quoniã sequebar bonitatẽ. y Ne derelinquas me domine Deus meus, ne discesseris à me. z Intende in adiutorium meum, domine Deus salutis meæ.

Psalmvs XXXVIII.

Dixi custodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea.] Non aliter scio vitæ meæ custodire vias: nisi vt non loquar fatua, ac diuersa, siue otiosa. Ex verbis inquit dominus, tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis. *Dixi custodiam vias meas,* id est, disposui custodire opera mea, scilicet quinque sensus corporis. *Vt non delinquam in lingua mea.* Non Prou. 18.d delinquam, non peccem: quia qui custodit linguam suã, custodit animam suam: quia mors & vita in manibus linguæ. Et item: *Cultus iustitiæ, silentium & pax.* Esai. 32.d

c ¶ *Posui ori meo custodiam.*] Iuxta illud: *Pecuniam & aurum* Eccl. 28.d

A

tuum alliga benè: & facito ori tuo ostium & seram. Beatum enim hominem, oris custodia facit, cum non profert inania : sed quæ Deo sunt digna.

a ¶ *Cum consisteret peccator aduersus me.*] Id est, diabolus qui iustis maledicit ac detrahit: & instigator eorum est, qui sanctis insidiantur.

Esai.53.e

b ¶ *Obmutui.*] Ne obiurgantibus me obstreperem. *Obmutui, & non aperui os meum : quia tu fecisti.* Ideo patienter fero : quia te scio ad probationem me tentationibus reliquisse.

c ¶ *Et humiliatus sum.*] Ad sustinenda eorum improperia.

d ¶ *Et silui à bonis.*] De bona conscientia procedebat mihi securitas : ideò me nō iustificaui coram hominibus: neq; bona quæ in me erant, diuulgaui: quia scio quòd pater qui videt in abscoso, reddet mihi.

Matt.7.a

e ¶ *Et dolor meus renouatus est.*] Nondū enim veneram ad perfectum virum. Nam & si sustinebam cum dolore improperia, non tamen sciebam maledicentibus benedicere. Vel *dolor meus renouatus est.* In hoc dicitur dolor Christi : quia illi non fuerunt digni audire verba mysterij, vt ait propheta: *Væ mihi quia tacui.* Vel illud : *Adhærere faciam linguam tuam palato tuo, quia domus exasperans est.*

Coloss.1.d
Esai. 6.b
Ezec.3.g

f ¶ *Concaluit cor meum intra me.*] Dicit ecclesia: A recordatione delictorum priorum.

B

g ¶ *Et in meditatione mea exardescet ignis.*] Quid inquis meditabaris? Illud nempe, qualiter ignem illum reperire possim, qui peccata consumeret, mentem illuminaret: qui est Spiritus sanctus, de quo Cleophas, & qui cum eo erat, dicebant: *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, cum loqueretur in via, & aperiret nobis scripturas.*

Luc 24.

h ¶ *Locutus sum in lingua mea.*] Hoc est, prædicaui omnibus hominibus, vt illud : Si non annuntiaueris iniquo iniquitatem suam, sanguinem eius de manu tua requiram.

Ezech. 3.

i ¶ *Notum fac mihi domine finem meum. Et numerum dierum meorum quis est?*] Non istius vitæ finem quærit sibi notum fieri propheta : sed illum in quo euacuatis potestatibus, ac destructa morte, Christo iungatur, qui est finis legis. Neque istorum dierum numerum vult scire, sed illorum de quibus dicit Dominus : *Apud patrem meum mansiones multæ sunt. Et numerum dierum meorum quis est?* Hoc est, numerus sine numero, dies sine die, tempora sine tempore. Quis est? Qui semper est.

Iosue.14.a

k ¶ *Vt sciam quid desit mihi.*] Hoc est, vt me facias intelligere omnia bona: vt cum hæc nota habuero, sciam quid adhuc in sæculo degenti desit ad palmam beatitudinis consequendā.

1.Tim.4.b

Perfectus enim erat Paulus qui dicebat: *Certamen bonum certaui, cursum consummaui. Nunc autem deest mihi corona iustitiæ, quā dominus retribuet mihi.* Quòd autem non de suis diebus hæc loquatur, sequentia docent.

l ¶ *Ecce mensurabiles posuisti dies meos.*] Secundum veterem hominem vsque nunc fuerunt : nunc nouum desidero, illum quem Abraham vidit, & gauisus est. In quo alibi hortamur lætari, in quo Deus dominus illuxit nobis. Qui non à sole, neque à luna illuminabitur : sed ab ipso domino perpetua luce refulget.

Ioan. 8.g

m ¶ *Et substantia mea tanquam nihilum ante te.*] Suscipiens altiori mente claritatem tuam, pro nihilo iudicaui substantiam meam.

n ¶ *Veruntamen vniuersa vanitas, omnis homo viuens.*] Si peccator est, & in delitijs fluxerit, vanitati subsistit: Si iustus, & desiderat dissolui, & cum Christo esse: vana est ei nihilominus vita præsens.

[a] cum consisteret peccator aduersum me. [b] Obmutui [c] & humiliatus sum, [d] & silui à bonis: [e] & dolor meus renouatus est. [f] Concaluit cor meū intra me, [g] & in meditatione mea exardescet ignis. [h] Locutus sum in lingua mea, [i] notum fac mihi domine finem meum. Et numerū dierum meorū quis est, [k] vt sciam quid desit mihi. [l] Ecce mēsurabiles posuisti dies meos: [m] & substantia mea tanquam nihilum ante te: [n] Veruntamen vniuersa vanitas, omnis homo viuens. [o] Veruntamen in imagine pertransijt homo: sed frustra cōturbatur. [p] Thesaurizat, & ignorat cui congregabit ea. [q] Et nunc quæ est expectatio mea, nonne dominus? & substātia mea apud te est. [r] Ab omnibus iniquitatibus meis erue me: [s] opprobrium insipienti dedisti me. [t] Obmutui, & non aperui os meū, quoniā tu fecisti: [u] amoue à me plagas tuas. [x] A fortitudine manus tuæ ego defeci: [y] in increpationibus propter iniquitatem corripuisti hominem. [z] Et tabescere fecisti sicut araneam animā eius: [a] veruntamen vanè conturbatur omnis homo. [b] Exaudi orationem meam domine: & deprecationem meam auribꝰ percipe: [c] lacrymas meas ne sileas. Quoniam aduena ego sum apud te & peregrinus, sicut omnes patres mei. [d] Remitte mihi vt refrigerer priusquam abeam, & amplius non ero.

o ¶ *Veruntamen in imagine Dei pertransit homo, sed frustra conturbatur.*] Omnis homo ad imaginē Dei factus est. Si ergo in ea ambulare videatur, & in rapinis versetur atq; concupiscentijs, conturbatur in actione.

p ¶ *Thesaurizat, & ignorat cui congregabit ea.*] Sepè enim pleriq; thesaurizant, & cōgregant multa, quæ aut desidia filiorū euertit, aut fiscus occupat, aut diripiunt alieni. Beatus autem ille est, qui ibi thesaurizat, vbi fures non effodiunt, nec furantur: vbi audire mereatur. *Quàm diu fecistis vni ex minimis istis, mihi fecistis.*

Mat. 6.d
Matt. 25.d

q ¶ *Et nunc quæ est expectatio mea, nonne dominus? & substantia mea apud te est.*] Relictis omnibus, te domine præstolabor : quia substantia vitæ istius non comparatur ad illā beatitudinem sempiternam.

r ¶ *Ab omnibus iniquitatibus meis erue me.*] Præteritis, præsentibus, & futuris.

s ¶ *Opprobrium insidienti dedisti me.*] Dum peccator fui, opprobrium factus sum insipienti diabolo, qui est omnium criminū & incentor, & accusator. Ideo purgari cupio in hoc sæculo, ne ille me accuset in iudicio tuo.

t ¶ *Obmutui, & non aperui os meum : quoniam tu fecisti.*] Cum me conuitijs, iracundijs, ac diuersis improperijs lacesseret, cogitans me à te factum : nihil ad ea quæ

[a] In

inferebantur, respondi.

u ¶ *Amoue à me plagas tuas.*] Quia me sentio emendatum.

x ¶ *A fortitudine manus tuæ ego defeci.*] Incumbente manu vindictæ, virtus delicti defecit, sicut Paulus Apostolus ait: *Cùm autem infirmor, tunc potens sum.*

2.Cor.12.c

y ¶ *Ab increpationibus propter iniquitatem corripuisti hominem.*] Increpat omnem hominem propter iniquitatem, quē perdere non vult diuina maiestas. *Flagellat autem omnem filium quem recipit.*

Hebr. 12.b

z ¶ *Tabescere fecisti sicut arenam animam eius.*] Tabescit anima, cum caro à luxurijs & concupiscentijs refrenatur. Hoc est tabescere, obstupescere de anterioribus delictis. Ille verò qui ea agit quæ mundanæ vanitati sunt apta, telas texit araneæ, iuxta Esaiam prophetam, hoc est, die noctuque in opere vano vacat: & non vtilia, sed dissolubilia & corruptibilia operatur. Sed quia propheta animam ceu araneam tabescere dicit : hoc intelligendum est, vt ad tantam subtilitatem per abstinentiam decoquatur, vt ad instar filiorum illorum deducatur: scilicet vt nihil crassum durumve peccati contineat.

Esai.59.a

a ¶ *Veruntamen vanè conturbatur omnis homo.*] Viuens in vanitatibus huius sæculi. Sed & qui in Deo viuit, vana est ei & inutilis hæc mundana conturbatio.

b ¶ *Exaudi orationem meam domine, & deprecationem meam : auribus percipe lacrymas meas.*] Pro eo quòd à te peregrinor, & desiderium habeo dissolui, & ad te transire.

c ¶ *Ne sileas, quoniam aduena sum apud te, & peregrinus sicut omnes patres mei.*] Incolam atque peregrinum se dicit, sicut omnes Sancti: quia sicut & illi dum erant in corpore, peregrinatur à domino.

d ¶ *Remitte mihi vt refrigerer prius quàm abeam, & amplius non ero.*] Hic remitte domine si quid deliqui: quia in inferno nulla est remissio: quia nec confessio valet. Qui nos ab huius sæculi ereptos peregrinatione, facere digneris ciues Sanctorum & domesticos Dei patris, vt ædificati super firmissimum fundamentum in templum sanctum, effici mereamur conformes corpori gloriæ tuæ, Amen.

[a] ¶ *In*

a ¶ *In finem psalmus Dauid.*] Hic psalmus in exordio vocem habet populi ex gentibus in hæreditatem vocati, inde ipsius mediatoris ad patrem.

PSALMVS XXXIX.

E *Xpectans expectaui dominum.*] In promissionibus prophetarum, in quibus me illuminauit: quia præuidebat propheta Christum per Spiritum sanctum venturum esse in carne.

c ¶ *Et intendit mihi.*] Per splendorem euangeliorum, in quibus me illuminauit.

d ¶ *Et exaudiuit preces meas.*] Quia Prophetis & Patriarchis se abdidit, sicut ipse postmodum dixit: Quia *multi prophetæ & iusti cupierunt videre quæ videtis, & non viderunt.* Ipse mihi in nouo testamento refulget. *Luc. 10.d*

e ¶ *Et eduxit me de lacu miseriæ, & de luto fecis.*] In quibus immersus eram, cum simulacra multa adorarem. Vel de luto fecis: quia adhæseram terrenis desiderijs.

f ¶ *Statuit supra petrã pedes meos.*] Supra petram, hoc est, super Christum. Pedes meos, sensus meos, vt illud: *Petra autem erat Christus.* In se, qui est stabilis petra cõfirmauit me: ne ab huius sæculi nutarem impulsibus. *1. Cor. 10.a*

g ¶ *Et direxit gressus meos.*] Ne ad eum veniens, post tergum respicerem. *Et direxit gressus meos,* id est, sensus bonorũ operum Ecclesię dirigit: quia vnusquisque per se tortuosus est.

h ¶ *Et immisit in os meum canticum nouum.*] Laudem vtique suam: quia nouus homo venit in mundum, nouam legem dedit mundo.

i ¶ *Carmen Deo nostro.*] Laudem Deo nostro, vt iam non sonos turpes & theatrales concinam, sed in Dei viuentis hymnis per harmoniam noui testamenti delecter.

k ¶ *Videbunt multi.*] Annunciatum venisse.

l ¶ *Et timebunt.*] Qui se intelligunt peccatores.

m ¶ *Et sperabunt in domino.*] Vt eis pristina remittantur delicta.

n ¶ *Beatus vir cuius est nomen domini spes ipsius.*] In qua bonis omnibus impleatur. Felix illa anima, quæ habet fidem firmam, & spem directam in Christo.

o ¶ *Et non respexit in vanitate & insanias falsas.*] Omnia quæ in mundo sunt, iuxta Salomonem, vanitas est. Insaniæ autem falsæ sunt, iræ, rixæ, direptiones, & reliqua: in quibus homines insaniunt vt peccent: quæ Apostolus opera carnis esse dicit. *Eccles. 1.d* *Gal. 5.a*

p ¶ *Multa fecisti tu domine Deus meus mirabilia tua.* &c.] Ostendisti patribus nostris mirabilia tua multa, quæ non crediderunt. Reuelasti eis te venturum in lege, & nõ intellexerunt: nos vero credidimus. Vsque huc credentium populus: hinc ipse dominus ad patrem ita exorsus est.

q ¶ *Annuntiaui & locutus sum.*] Dicens: *Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cælorum.* *Matt. 3.a*

r ¶ *Multiplicati sunt super numerum.*] Iudæi in malitia sua. Vel, super numerum, hoc est, peccatores super numerum, & foris numerum sunt: quia non sunt digni numerari in numero iustorum.

s ¶ *Sacrificium & oblationes noluisti: aures autem perfecisti mihi. Holocausta & pro peccato non postulasti.*] Apertè hæc Apostolus declarat: quòd adueniente domino, cessauerint sacrificia Iudæorum. *Impossibile est,* inquit, *sanguine hircorum, aut taurorum auferri peccata.* Ideo ingrediens mundum dicit: *Hebr. 10.a* Hostiam & oblationem noluisti: corpus autem aptasti mihi. Holocaustum & pro peccato non tibi placuit: nisi meipsum pro totius mundi delicto, tibi sacrificium exhiberem.

t ¶ *Tunc dixi, ecce venio. In capite libri scriptum est de me.*] Quia sacrificia & ceremonias Iudæorum, & sabbatha, & superstitiones legis veteris, spiritualis euangelij religione mutasti: propterea lætus in mundum venio, & de me scribitur: *In principio erat verbum: & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Tunc dixi, ecce venio,* vt assumam carnem in qua patiar. *In capite libri scriptum est de me.* Caput libri testamenti veteris, tale sumit exordium: *In principio fecit Deus cælum & terram,* id est, in Christo domino. Hoc mysterium & Ioannes cernens, sic euãgelium inchoauit: In principio, inquit, erat verbum, & verbum erat Deus. Nam & ipse interrogantibus Iudæis quis esset, respondit: *Principium.* Caput ergo libri intellige principium: quod est Christus Iesus, qui in hoc libri capite nuntiatus est. *Ioan. 1.* *Ioan. 8.d*

u ¶ *Vt faciam voluntatem tuam Deus meus volui.*] Descẽdi enim de cælo, non vt faciam voluntatem meam, sed tuam pater. Non voluntas est carnis, sed patris, vt pro vita hominũ moriar. *Ibid. 6.d*

x ¶ *Et legem tuam in medio cordis mei.*] Quam non veni soluere, sed adimplere. *Matt. 5.b*

y ¶ *Annuntiaui iustitiam tuam in Ecclesia magna.*] Gratias tibi ago saluator mũdi, quòd magnam fecisti ecclesiam tuam à quattuor mundi partibus euangelica prædicatione vocatam, tua passione collectam, tua resurrectione mundatam. In ecclesia magna, in toto mundo diffusa.

z ¶ *Ecce labia mea non prohibebo: domine tu scisti,* &c.] Non silui, nihil clam locutus sum, sed omnem virtutem tuam quòd iustus, quòd verax, quòd misericors, quòd salus omnium es: non solum in Ecclesijs populorum, sed etiam in synagogis Iudæorum incessabiliter prædicaui. *Ecce labia mea non prohibebo.* Labia Christi, sancti sunt. Non prohibet illos prædicare, sicut sanctus Paulus dicit: *Verbum Dei non est alligatum.* Tu cognouisti: tu scis quòd non feci, id est, non prohibui. *Iustitiam tuam non abscondi in corde meo,* hoc est, mandata tua. *Veritatem tuam & salutare tuum dixi.* Veritas & salutare, Christus est: hoc prædicant sancti. Non celaui misericordiam tuam, & veritatem tuam synagogæ multæ, id est, in tota plebe annuntiaui. *2. Tim. 2.b*

a ¶ *Tu autem domine ne longe facias miserationes tuas à me: misericordia tua & veritas tua semper susceperunt me,* &c.] Quòd misericordiam patris postulat, quòd à Iudæis se circundatum, & iniquitates super se multiplicatas dicit: quòd à corde derelictus, rursum patris præsidium deprecatur: omnia ad infirmitatem carnis sunt referenda: vt sicut verus Deus, ita verus homo credatur. *Tu autem domine ne longe facias misericordias tuas à me.* Non longè, sed propè. Misericordia tua & veritas tua semper susceperunt me. Misericordia facit peccata dimittere. Veritas reddit vnicuique quod fecit. Comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui vt viderem, Id est, genus humanum circundatur originalibus peccatis, & non potui vt viderem: quia abstracta fuerat illa lux veritatis. Vnde dictum est: *De terra excæcaberis, & de terra illuminaberis. Multiplicatæ sunt super capillos capitis mei:* id est, ipsæ iniquitates super genus humanum. *Cor meum dereliquit me.* Quando homo peccat, cor suum non habet. Vnde Dauid dixit: *Inuenit*

A

2.Reg.7.d

seruus tuus cor suum. Ergo antea quando peccauit, non habuit illud. *Complaceat tibi domine, libera me domine.* Ecclesia rogat ad Christum: Hoctibi complaceat, vt me liberes. In auxilium meum respice. Infirmitas voluntatem habet impetrandi, non potestatem habet.

a ¶ *Confundantur.*] In cogitationibus prauis, vt ea quæ sunt recta, percipiant: Aut hic emendent, aut in futuro.

b ¶ *Et reuereantur.*] Hoc est, vt reuerentiam habeant.

c ¶ *Auertantur retrorsum.*] Qui malum cursum habuerunt.

d ¶ *Ferant confestim confusionem suam, qui dicunt mihi euge, euge.*] Misericorditer eos deprecatur confundi, vt confestim cognoscant iustitiam. Portent confusionem suam, qui se non emendauerint. Qui dicunt mihi euge, euge. Duos hostes habet ecclesia, adulationes, & blasphemationes.

e ¶ *Exultent & lætentur qui volunt iustitiam meam.*] Hoc est, fidem & opera.

f ¶ *Et dicant semper magnificetur dominus.*] Magnificetur populus sanctorum. Vnde dixit: *Videant vestra bona opera & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est.*

Matt.5.b

g ¶ *Qui diligunt salutare tuum.*] Id est, Christum tuum. Hæc propheta dicit de his, quibus ipse dominus per Euangelium ait: *Si dilexeritis me, & verba mea in vobis manserint: omnia quæcunque petieritis, fient vobis.*

Ioan.15.a

B

h ¶ *Ego verò egenus & pauper sum, Deus adiuua me.*] Egenus & pauper Christus: cum dives esset, egenus factus est. Egenus dicitur, qui aliquid habet, & aliquo indiget. Et pauper dicitur, qui nihil habet. Inops, id est, sine ope.

i ¶ *Adiutor & liberator meus esto domine, Deus meus ne tardaueris.*] Et hæc ad trepidationem corporalem sunt referenda. Nam diuinitas quæ fuit in assumpto homine, nulli est obnoxia passioni, sed in eadem potentia qua fuit, & permanet, & permanebit: & nunc, & tunc in sæcula sæculorum, Amen.

k ¶ *In finem psalmus Dauid.*] Istum psalmum propheta per Spiritum sanctum in persona Christi cantauit. Psalmus vocem continet prophetæ de Christo pronuntiantis in initio: deinde ipsius mediatoris loquentis ad patrem, quæ maximè sunt in euangelijs impleta.

PSALMVS XL.

Beatus qui intelligit super egenum & pauperem.] Qui cognoscit Christum in assumpta carne venisse, in qua pro nobis pauper factus est & egenus, hic beatitudinum cælestium opes capit. Ipse autem dominus factus est pauper, cum non haberet, vbi caput reclinaret. Egenus, cum se in egentibus refici demonstrauit. *Beatus qui intelligit.* Beatus & felix qui intelligit super egenum & pauperem. Christus egenus & pauper factus est pro nobis, vt illius inopia nos diuites faceret. Qui intelligit, id est, qui intelligit illum verum Deum, & verum hominem esse.

Luc.9.b

m ¶ *In die mala liberabit eum dominus.*] In die iudicij, in qua Iudæos non intelligentes, damnabit Christus. Aderit tibi dies mala, si non intellexeris super egenum & pauperem.

n ¶ *Dominus conseruet eum.*] Ne ab hoc intellectu recedat in præsenti.

o ¶ *Et viuificet eum.*] In hac sapientia perseuerantem, transferat à morte in vitam.

p ¶ *Et beatum faciat eum.*] Cum sanctis suis in regno cælorum.

q ¶ *In terra.*] In sancta Ecclesia, vel in die æternitatis.

r ¶ *Et non tradat eum in manus inimicorum eius.*] Id est, in potestatem diaboli, qui credulitati nostræ semper inimicus existit.

C

per capillos capitis mei, & cor meũ dereliquit me. Complaceat tibi domine vt eruas me, domine ad adiuuandum me respice. [a] Confundantur [b] & reuereantur simul qui quærunt animam meam, vt auferant eam. [c] Auertantur retrorsum & reuereantur, qui volunt mihi mala. [d] Ferant confestim confusionem suam, qui dicunt mihi euge, euge. [e] Exultent & lætentur super te omnes quærentes: [f] & dicant semper magnificetur dominus [g] qui diligunt salutare tuũ. [h] Ego autem mendicus sum & pauper, dominus solicitus est mei. [i] Adiutor meus & protector meus tu es: Deus meus ne tardaueris.

k ¶ In finem Psalmus Dauid.

PSALMVS XL.

BEatus qui intelligit super egenum & pauperem, [m] in die mala liberabit eum dominus. [n] Dominus conseruet eum, [o] & viuificet eum, [p] & beatum faciat eum [q] in terra, [r] & nõ tradat eum in manus inimicorum eius. [f] Dominus opem ferat illi super lectum doloris eius: [t] vniuersum stratum eius versasti in infirmitate eius. [u] Ego dixi, domine miserere mei: sana animam meã quia peccaui tibi. [x] Inimici mei dixerũt mala mihi: quando morietur & peribit nomen eius. [y] Et si ingrediebantur vt viderent, vana loquebatur cor eorum: [z] cõgregauerunt iniquitatem sibi. [a] Egrediebantur foras: & loquebantur in idipsum. [b] Aduersum me susurrabant omnes inimici mei: aduersum me cogitabãt mala mihi. [c] Verbum iniquum constitue-

f ¶ *Dominus opem ferat illi super lectum doloris eius.*] Opem ferat illi, hoc est, adiutorium præster illi. In lecto doloris, in infirmitate carnis. Vel de illo paralytico potest intelligi, quando dominus dixit: *Surge, tolle lectum tuum:* quia corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & inhabitatio terrena deprimit sensum multa cogitantem. In huius corporis ægrotatione, in quo anima tanquam in lectulo requiescit, ope dominici præsidij consoletur.

Matt.9.a Sapi.9.d

t ¶ *Vniuersum stratum eius versasti in infirmitate eius.*] Corpus, vt diximus, quod pro strato accipitur, in diuersis tribulationibus inquietasti, vt probatum atque ab illecebris expurgatum assumeres. Hic propheta immutat ordinem, & profert vocem dominici hominis dicentis:

u ¶ *Ego dixi, domine miserere mei: sana animam meam, quia peccaui tibi.*] Quæ mœsta vsque ad mortem, non ab originali facinore, sed pro delictis populi contristatur. Vel miserere mei, ecclesia dicit: quia multi sunt qui peccata committunt, sed verba excusationis prætendunt. Vnde ecclesia dicit: Ego me accuso pro meis peccatis, quia ego peccaui.

D

x ¶ *Inimici mei dixerunt mala mihi,* &c.] Quando videbant cæcos illuminari, leprosos mundari, sabbatha dissolui, Lazarũ resuscitari, quando dicebant: *Ecce mundus totus post eum abijt:* quid aliud poterant cogitare, nisi vt morte eius hæc virtus eriperetur? Nam & vnus ex illis Caiphas nomine, licet nesciens q̃ diceret, aiebat: *Expedit vt vnus moriatur pro populo, vt non tota gens pereat.* Quando morietur? Hoc est, quod in Euangelij parabola scribitur, colonis dicentibus: *Iste est hæres, venite interficiamus eum, & nostra erit hæreditas, & non memoretur nomen eius amplius.*

Ioan.12.a Matt.21.a

y ¶ *Et si ingrediebantur vt viderent, vana loquebatur cor eorum.*] Introeuntes prætorium, loquebantur de corde malo, dicentes: *Omnis qui se facit regem, contradicit Cæsari.* Vel ad hoc ingrediebantur, vt extinguerent ecclesiam, & explorarent, sicut Paulus dicit: Falsi fratres, qui subintroierunt explorare libertatem nostram. Vana locutum est, cor eorum: lingua ficta in dilectione, vt illud: *Magister scimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces.* Hoc vanum est.

Ioan.19.a Gal.2.a Matt.22.b

z ¶ *Congregauerunt iniquitatem sibi.*] Clamantes, quid ad nos? Tu videris. Sanguis eius super nos, & super filios nostros.

a ¶ *Egrediebantur foras.*] Foras, cum Pilato.

b ¶ *Et loquebantur in idipsum. Aduersum me susurrabant omnes inimici mei: aduersum me cogitabant mala mihi.*] Adhibentes testes iniquos, & quærentes me interficere. Aduersum me susurrabant, id est murmurabant. Omnes inimici mei cogitabant mala mihi: supradicti Iudæi, vel modo contra ecclesiam hæretici.

c ¶ *Verbum iniquum constituerunt aduersus me.*] Aientes: Nobis non licet occidere quenquã: sed tu accipe, & crucifige eum. Vel quando dixerunt: *In Beelzebub ejicit dæmonia,* & nõ solũm super viuum, sed etiam super mortuũ falsos testes miserunt.

Ioan.18.f Luc.11.b

a ¶ Nun-

a ¶ *Nunquid qui dormit, non adijciet vt resurgat?*] Sic me interficere festinabant, quási post mortem resurgere non haberem. Hoc est dicere: Qui ab iniquis iniustè somno mortis opprimitur, non resurget? Sicut alius propheta dixit: *Nunquid qui cadit, non resurget?* Cecidit enim granum frumenti, & messis copiosa surrexit.

b ¶ *Etenim homo pacis meæ in quo sperauí: qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationẽ.*] Manifestissimè hic Iudam denuntiat proditorem, sicut ipse dominus in Euangelio ait: Cui ego panem intinctum dedero, ipse est. Et alibi: *Leuabit aduersum me calcaneum.* Quod autem ait: qui edebat, hoc est, qui cælestem cibum, vitam huic mundo dantem sumebat, & alijs distribuebat, cùm esset Apostolus: ipse hanc vitam morti propter cupiditatis pretium destinauit.

c ¶ *Tu autem domine miserere mei, & resuscita me, & retribuam eis.*] Resuscitatus est dominus noster virtute paterna, ad cuius dexteram sedet. Antequam resurgeret, anticipauit vltio Iudã, cum eum interitus debitus suggillauit. Quod autem ait: retribuam illi, futurum ei iudicium comminatur.

d ¶ *In hoc cognoui quoniam voluisti me.*] Resuscitans me.

e ¶ *Quoniam non gaudebit inimicus meus super me.*] Diabolus, cuius instinctu hæc Iudæi sunt operati, non est gauisus eum retinendo in inferis.

f ¶ *Me autem propter innocentiam suscepisti*, &c.] Maxima est hæc innocentia, cum iustus pro impijs moritur: qui non suã, sed nostra peccata portauit. Propter quam innocentiam, & à patre deducta morte, cum assumpta carne susceptus est in cœlestibus.

g ¶ *Benedictus dominus Deus Israel à seculo, & vsque in seculum siat, siat.*] Pro siat, siat, in Hebræo scribitur אמן אמן amen, amẽ: quila, πιστοφείνως, id est verè, siue fideliter transtulit. Et sciendum, primum librum psalterij hic esse finitum. Secundum verò esse à quadragesimo primo, vsque ad septuagesimum primum. Tertium à septuagesimo secundo, vsque in octogesimum octauum. Quartum ab octogesimo nono, vsque in centesimum quintum. Quintum verò à centesimo sexto, vsque ad finem.

h ¶ *In finem intellectus filijs Core, psalmus.*] In finem, in Christo: intellectus, hoc est intellectus spiritualis. Filijs Core, id est filijs Christi, qui sunt credentes. Psalmus vocem continet Ecclesiæ, siue fidelis viri Deum desiderantis.

PSALMVS XLI.

QVemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum: ita desiderat anima mea ad te Deus.] Primum enim intelligendum est, quare vel qualiter desiderat ceruus ad fontes aquarum. Mos est enim eius, vt inuentum serpentem naribus hauriat: & post hæc exardescens, extinguat sitim. Ergo homo Ecclesiæ, qui diu in actu venenoso degebat, vbi se perspicit cœno fornicationis, idololatriæ fœtore repletum, desiderat venire ad Christum, in quo est fons luminis, vt ablutus baptismo, accipiat donum remissionis. Scit enim quia nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non habebit vitam æternam. Sed & si quis hodie nostrum extinctis vitijs ignescat in desiderium dominicæ contemplationis, potest & ipse dicere: quia desiderat anima mea ad te Deus, hoc est, relicto sæculo, ad te desidero transire.

k ¶ *Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum.*] Non ad mortua simulacra, sed ad illum qui dixit: *Viuo ego dicit dominus, quia mihi flectetur omne genu.* Viuus, quia ipse dicit: sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem, & qui credit in me, & ipse viuet propter me.

l ¶ *Quando veniam & apparebo ante faciem Dei mei.*] Ac si diceret: Quando erit tempus, vt illa gloria qua efficiuntur sancti conformes gloriæ tuæ, ego in claritate cum illis appaream? Vel quando veniã, id est, quando erit illud tempus, quo ecclesia vult dissolui à corpore, & esse cum Christo? Et apparebo ante faciem Dei mei, id est, ante conspectum diuinitatis, & tunc videbimus eum sicuti est.

m ¶ *Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte.*] Quomodo potest de lacrymis panis fieri? Potest: quia sicut corpus satiatur de pane, ita anima de lacrymis: quia exinde sperat remissionem peccatorum habere. Fletus ac gemitus erant mihi ac lamentatio, ob desiderium tui.

n ¶ *Dum dicitur mihi quotidie, vbi est Deus tuus?*] Siquidem pagani deos suos digito ostendũt, & ob hoc ingerunt mihi improperia. Vnde sciât, quia ego mente Deum meum reconditum teneo: & per interiorem hominem cum ipso habito.

n ¶ *Hæc recordatus sum*, &c.] Dum hoc improperium quotidie sustinens memorarem, liquefacta est in me anima mea, & tabui in tractatu: cum neque in cælo, neq; in terra Deum meum cernere possim visibiliter: sed inueniens eum in mẽte mea gubernantem me, ac dirigentem in illo tabernaculo sempiterno, de

a abyssum

quo loquor.

p ¶ *Quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis*, &c.] Tabernaculũ Dei, ecclesia est, quæ adhuc peregrinatur à domino: per quam ad æterna tabernacula, i. ad cælestem Hierusalem (quæ est mater omniũ nostrũ) veniunt. In qua sunt multi admirabiles, & virtutibus sacris pollentes: quia ædificati super fundamentum Apostolorum, tanquam vna domus habentur. In quam iste mente ingrediens, qui relicta idolatria, iam cognouerat baptismi sacramenta admirans harmoniam cantici spiritualis, per suauitatẽ æternæ dulcedinis, accessit ad domum Dei, quod est sancta sanctorum. Et quasi diceretur ei: Quis te huc adduxit: vel qualiter huc venisti, vel quo delectatus es, vt huc accederes? Respondit:

q ¶ *In voce exultationis*, &c.] Exultatio confessio, & epulatio hæc, non musicis artibus adimplentur, neque inchoantur, & prætereunt: sed iugiter angelicis vocibus & sanctorũ concentibus celebrantur. Quod dum iste adhuc in sæculo positus, mente suspiceret: ingemiscens cur ab eo hæc differtur habitatio, mœstæ animæ ait:

r ¶ *Quare tristis es anima mea*, &c.] Quia inquit, suauitatẽ hanc præsens nondum accepi, & insidiator meus adhuc cõtra me vigilat, adhuc mihi laqueos intendit. Et ille inquit:

s ¶ *Spera in domino.*] Per patientiam sustine. Vel spera in Deo. Anima semetipsam hortatur: vel interior homo hortatur exteriorem.

t ¶ *Quoniam adhuc confitebor illi*, &c.] Confessus sum iam delicta: confitebor deinde laudem eius, per quam me saluauit à morte perituram: vel allicit ad æterna.

u ¶ *Ad meipsum*, &c.] Ob recordationem delictorũ priorum.

x ¶ *Propterea memor ero tui*, &c.] Iordanis pro baptismo accipitur: Hermon, anathema interpretatur. Igitur iste qui erat peccator: qui sicut ceruus desiderabat fontes aquarum, memor fuit in humilitate pœnitẽtiæ, & baptismi ablutione abluit vetera delicta: anathematizauit peccata sua, & nõ se extulit magnum gloriando, sed effecit paruulum pœnitendo.

y ¶ *Abyssus abyssum inuocat.*] Multæ sunt de abysso opinio-

A nes, quæ oportunis locis explanabuntur. Nam hic abyssus abyssum inuocat, cum vel vetus testamentum nouũ annuntiat, vel nouum vetus in testimonium vocat. Vetus annuntiat nouum, cum dicit Moyses: *Prophetam vobis suscitabit Deus de fratribus vestris.* Deut. 18. c Nouum verò vetus in testimonium vocat, cum dicit Paulus: *Bibebant de sequenti petra: petra autem erat Christus.* 1. Cor. 10. a Propter profunditatẽ enim intelligentiæ, dicuntur abyssus.

a ¶ *In voce cataractarum tuarum.*] In voce prophetarum, quæ aduentum domini annuntiauit. Ideo enim cataractæ dicuntur, quia obscurus in eorum prophetia aduẽtus domini fuit, nec à Iudæis est intellectus. Annuntiauit enim hæc vox iudiciũ futurum, vel de beatorum meritis, vel de supplicijs impiorum.

b ¶ *Omnia excelsa tua,* &c.] Excelsæ sunt atque potentis hæ minæ, per quas mortis iudicium minabaris: quia non statim decidunt propter immensam patientiam tuam. Fluctus autem sunt, dum ea adueniunt, quæ fuerunt comminata. Ideo iste dicit ea super se ingressa: cum in desiderijs mortalibus degens, verberatus plagis, eruditus est, vt desideret dominum viuum.

c ¶ *In die mandauit dominus misericordiam suam.*] Quia per lucem eam scripturarum sanctarum promisit.

d ¶ *Et nocte,* &c.] In tribulationibus posito eam ostendit.

e ¶ *Apud me oratio.*] Mea, & non extra me.

f ¶ *Deo vitæ meæ.*] Vt ei merear liber ab hoc sæculo quandoque coniungi.

g ¶ *Dicam Deo, susceptor meus es.*] Licet in tribulationibus exercear, semper tamen à te peto protegi ac defendi.

h ¶ *Quare oblitus es mei?*] Et quare me repulisti? Cur tam diu differs, vt non inducas me in illum locum tabernaculi admirabilis.

i ¶ *Quare contristatus incedo,* &c.] Diabolus, qui multas mihi tetendit insidias: vel persecutores Ecclesiam.

k ¶ *Dum confringuntur ossa mea.*] Dum fortiores Ecclesiæ, scãdalis ac diuersis iurgijs cedere video. Vel ossa, virtutes Ecclesiæ: quasi confringuntur per illas tribulationes, quas sustinent sancti.

l ¶ *Exprobrauerunt inimici mei.*] Vel in martyribus, vel in alijs confessoribus.

m ¶ *Dum dicitur mihi per singulos dies: vbi est Deus tuus?*] Cùm ego te per pœnitentiam & afflictionem corporis animæque placare desiderarem, inimici mei quasi incassum hæc facerem, dicebant: Vbi est Deus tuus? nescientes illa occulta, quę præparauit Deus diligentibus se.

n ¶ *Quare tristis es,* &c.] Quia meum desiderium prolongatur.

o ¶ *Spera in Deo,* &c.] In ipso nostra sit spes semper attenta: ipse omnes fluctus mitiget: ipse nos in tentationibus conseruet: ipse sitim nostram sua contemplatione satiet, nosq; vultus sui salutari viuificet.

p ¶ *Psalmus Dauid.*] Iste psalmus, licet in aliquibus versiculis passionem dominicam signet: tamen vocem habet animæ fidelis, lucem huius mundi, id est, Christum desiderantis.

PSALMVS XLII.

IVdica mea Deus, & discerne causam meam, de gente non sancta.] Expeto iudicium tuum, quia misericors es. Tu autem discerne me à paleis, inter quas in hoc sæculo ingemisco, superuestiri cupiens, vt absorbeatur quod mortale est à vita. Sed & domini vox est, quibus prius dixerat: *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum,* & non impleuerunt. Leuit. 20. b

C r ¶ *Ab homine iniquo & doloso erue me.*] Nemo magis iniquus atque dolosus, quàm ille qui iniquitatis inuentor, atque æmulator est sanctitatis, id est, diabolus: qui introiuit in cor Iudæ vt traderet Christum. Sed & homo ille fidelis, quem prius diximus, hæc ait.

f ¶ *Quia tu es Deus fortitudo mea.*] Scio me infirmum & fragilem: nec sentio me aliquam habere fortitudinem in qua eruar, nisi tu saluaueris.

t ¶ *Quare me repulisti?*] Fortitudo nostra, Christus est: qui tunc nos repellit, cum peccauerimus.

u ¶ *Quare tristis incedo dum affligit me inimicus.*] Tristis sum propter peccata mea, & ideo affligor in tentationibus varijs ab ipso inimico: qui superius homo iniquus dictus est. Vnde quia me conturbant tenebræ peccatorum, ad te qui lux es mundi, confugio supplex.

x ¶ *Emitte lucem tuam & veritatem tuam.*] Tu es lux, qui dixisti: *Ego sum lux mundi.* Tu es veritas, qui dixisti: *Ego sum via, & veritas, & vita*: qui nos illuminare dignetis, vt relinquentes mendacium diaboli, sequamur veritatem tuam. Ioan. 8. b & 14. a

y ¶ *Ipsa me deduxerunt.*] Ab errore peccati.

z ¶ *Et adduxerunt in montem,* &c.] In ecclesiam tuam.

a ¶ *In tabernaculum tuum.*] In illam cælestẽ Hierusalem, de qua alius psalmus ait: *Quàm dilecta sunt tabernacula tua domine.* D Psal. 83. a

b ¶ *Et introibo ad altare Dei.*] Mei, vbi non iam vitulos & arietes, sed meipsum exhibeam hostiam viuam placentem.

B g ¶ In finem pro filijs Core, intellectus.

PSALMVS XLIII.

DEus auribus nostris audiuimus, i patres nostri k annuntiauerũt nobis. Opus quod operatus es in diebus eorum, & in diebus antiquis

c ¶ *Ad Deum qui lætificat iuuentutem meam.*] Cùm expurgato fermento veteri in nouo me homine tanquam iuuenculum consolatur.

d ¶ *Confitebor tibi in cithara Deus Deus meus.*] Per mortificationem carnis: quia crucifixus est mihi mundus, & ego mundo.

e ¶ *Quare tristis es anima,* &c.] Quia desidero videre, in quo spem posui.

f ¶ *Spera in Deo quoniam adhuc confitebor illi,* &c.] Ipsum confitetur, ab ipso peccata sua dimitti postulat. Ipse salutare vultus sui dicit, ipsum inuocat & adorat. Quem & nos cõfitentes exposcimus, vt mereamur eius luce illuminari, via dirigi, veritate corrigi, vita locupletari. Vel salutare vultus mei Deus meus. Saluatio animæ Deus meus est: & vultus, hoc est, aspectus animæ meæ Deus meus est.

g ¶ *In finẽ pro filijs Core,* &c.] Core interpretatur decaluatio, & dominus in monte Caluariæ fuit crucifixus. Filij Core, filij Christi: sancti Apostoli, vel Martyres sũt. Vnde dictũ est: *Non possũt filij sponsi lugere, quãdiu cũ illis est sponsus.* Matt. 9. b Intellectus, hoc est, vt intelligamus illũ qui initiũ sumpsit secundũ carnem ex tempore, & ante sæcula est genitus. Vel intellectus est, vt intelligamus de prosperitate præsenti peccatorũ, & de tribulatione præsenti sanctorũ. Psalmus nõ anteriora facta docet, sed Ecclesiam in Christo renasci pronuntiat: ac fideles in ea prouocat ad agonẽ: ostendens neminem posse nisi qui legitimè certauerit, coronari: in quo etiam plerunq; voces martyrum proferuntur.

PSALMVS XLIII.

DEus auribus, &c.] Per spiritualem sensum cognouimus, iuxta illud domini: *Qui habet aures audiendi audiat.* Luc. 8. a

i ¶ *Et patres nostri.*] Apostoli & Prophetæ: quorum prædicatione renati sumus ad vitam.

k ¶ *Annuntiauerunt nobis. Opus quod operatus es in diebus eorum,*

& in diebus antiquis.] Annuntiauerunt prophetæ quæ sunt gesta illorum tempore. Annuntiauerunt Apostoli, quę te viderunt operantem.

a ¶ *Manus tua gentes disperdidit, & plantasti eos.*] Disperdidisti ab Ecclesia onera vitiorum, & plantasti ornamenta virtutum, id est, homines iustos, qui fructum exhibeant sanctitatis.

b ¶ *Afflixisti populos & expulisti eos.*] Illos, qui te relicto ad idolatriam declinabant.

c ¶ *Non enim in gladio suo possederunt terram.*] Sed in mansuetudine mentis: quia beati mãsueti, ipsi hæreditabunt viuentium terram.

d ¶ *Et brachium eorum non saluabit eos: sed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio faciei tuæ.*] Dextera enim sua exaltauit nos, id est, brachium: sicut alibi: *Et brachium domini cui reuelatum est?* Ipse & illuminatio, vt ibi: *In lumine tuo videbimus lumen.* Hic est igitur missus à patre, vt liberaret suos. Et cur eos liberauerit, adiecit.

e ¶ *Quoniam complacuisti in eis.*] Vult enim Deus, vt sicut ei beneplacitum est in filio, ita & nos beneplacentes simus in ipso, si volumus liberati.

f ¶ *Tu es ipse rex meus.*] Qui in me regnas, & non peccatum.

g ¶ *Et Deus meus.*] A quo sum acquisitus.

h ¶ *Qui mandas salutes Iacob.*] Hoc est, populo Christiano: qui supplantato seniore, mandatũ salutis per doctrinam propheticam atq; apostolicam suscepit.

i ¶ *In te enim inimicos nostros ventilabimus cornu: & in nomine tuo spernemus insurgentes in nobis.*] A cornibus aliquid ventilatur, vt Sedechias: qui factis duobus ferreis cornibus dicebat: *Sic ventilabis totam Syriam.* Cornu verò nostrum, Christus est. Idem & nomen Patris, in quo aduersarij nostri ventilantur, vel spernuntur.

k ¶ *Non enim in arcu meo sperabo,* &c.] Sed virtus tua.

l ¶ *Saluasti enim à tribulantibus nos.*] Quia in armis meis sperare non debeam, hæc causa est, quòd saluasti nos semper à persequentibus, & absque nostra virtute, nostroque gladio custodisti. Saluasti enim nos de affligentibus nos, & odientes nos confudisti: auersæ sunt potestates, quibus confusis, à Christo Domino liberati sumus.

m ¶ *In Deo laudabimur tota die.*] Quia ipse est laus & gloria nostra.

n ¶ *Et in nomine tuo confitebimur tibi in sæculum.*] Quod à te Christo, Christiani vocamur.

o ¶ *Nunc autem repulisti, & confudisti nos.*] Cùm ait nunc, præsens tempus ostendit. Ergo in præsenti tempore ad exercitationem repellimur, vt in æternum glorificemur. Sæpè enim & martyres in tempore dicunt.

p ¶ *Et non egredieris Deus in virtutibus nostris.*] Vt nos in posterum perpetua virtute corroborares.

q ¶ *Auertisti nos retrorsum post inimicos nostros.*] Sic & Petrum dominus retrorsum conuertit, vt in melius repararet. Ergo & nos debemus retrorsum conuerti, ne in vijs prauis perduret iter nostrum. Debemus & inimicos nostros ante nos habere, vt sciamus quid cauere debeamus. Quòd & si post Christum conuertimur vt Petrus: habentes eum ante nos, nihil vltra metuemus.

r ¶ *Et qui oderunt nos,* &c.] Propter nomen enim tuũ, diripiebãt nos: cũ in carceribus, in plagis, in reliquis nos vexarẽt tormentis. Sed non nos separauit à charitate tua illa tribulatio.

quis. [a] Manus tua gentes disperdidit, & plantasti eos: [b] afflixisti populos, & expulisti eos. [c] Non enim in gladio suo possederunt terram. [d] & brachium eorum nõ saluabit eos. Sed dextera tua & brachiũ tuum illumnatio vultus tui: [e] quoniã cõplacuisti in eis. [f] Tu es ipse rex meus, [g] & Deus meus: [h] qui mãdas salutes Iacob. [i] In te inimicos nostros ventilabimus cornu, & in nomine tuo spernemus insurgentes in nobis. [k] Non enim in arcu meo sperabo, & gladius meus nõ saluabit me. [l] Saluasti enim nos de affligentibus nos, & odiẽtes nos cõfudisti. [m] In Deo laudabimur tota die, [n] & in nomine tuo confitebimur tibi in sæculũ. [o] Nunc aũt repulisti & cõfudisti nos, [p] & nõ egredieris Deus in virtutibus nostris. [q] Auertisti nos retrorsum post inimicos nostros: & qui oderunt nos, diripiebãt sibi. [r] Dedisti nos tanq̃ oues escarum, [s] & in gentibus dispersisti nos. [t] Vendidisti populũ tuũ sine pretio: [x] & non fuit multitudo in cõmutationibus nostris. [y] Posuisti nos opprobrium vicinis nostris: subsannationẽ & derisum his qui in circuitu nostro sunt. [z] Posuisti nos in similitudinem gẽtibus: [a] commotionem capitis in populis. [b] Tota die verecundia mea contra me est, & cõfusio faciei meę cooperuit me. [c] A voce exprobrantis & obloquentis, [d] à facie inimici, [e] & persequẽtis. [f] Hæc omnia venerunt super nos, nec obliti sumus te: [g] & iniquè non egimus in testamento tuo. [h] Et non recessit retro cor nostrum, [i] & declinasti semitas nostras à via tua. [k] Quoniã humiliasti nos in loco afflictionis, [l] & cooperuit nos vmbra mortis. [m] Si obliti sumus nomẽ Dei nostri, [n] & si expan-

Matt. 5. a

Esai 53. a

Psal 35. c

3 Reg. 22. b

E

F

D

G

H

f ¶ *Dedisti nos tanquam oues escarum.*] Sicut enim dominus tanquam ouis ad occisionẽ ductus, datus est esca populis, cum dicit: *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis vitam in vobis*: ita & sancti (sicut superius diximus) in multis tribulationibus dati, facti sunt pabulum gentibus, vel cum alimenta æternæ vitæ ministrant: vel dum rapacitatem eorum de suis ærumnis exatiant.

Ioan. 6. f

t ¶ *Et in nationibus dispersisti nos.*] Vt ad tempus dominarentur nostri.

u ¶ *Vendidisti populum tuum sine pretio.*] Vsque nunc de se locuti sunt martyres: nũc de Iudæorum populo dicitur, quibus dictum est: *In peccatis vestris venditi estis.* Et ideo sine pretio: quia non est effusus agni sanguis pro eis.

Esai. 50. a

x ¶ *Et non fuit multitudo in commutationibus nostris.*] Vilior enim erat merces, quæ fuit vendita: ideo non est commutatio facta. Nam dominus populum quem emit, non auro neque argento, sed pretioso ac proprio eũ sanguine comparauit: sicut ait Petrus Apostolus.

1. Pet. 1. b

y ¶ *Posuisti nos opprobrium vicinis nostris: subsannationem & derisum his qui in circuitu nostro sunt.*] Vicini dicti persecutores, propter cohabitationem mundanam, qui sæpè exprobrant irridendo, dicẽtes: *Veniat Deus vester, & eruat vos de manibus nostris.*

1. Par. 32. b

z ¶ *Posuisti nos in similitudinem gentibus.*] In tuam vtique similitudinem, vt sicut te mundus odio habuit prius, ita & nos deinceps odiret.

a ¶ *Commotionem capitis in populis.*] Sicut enim in passione tua transeuntes mouebant capita sua, ita & in martyribus tuis faciunt. Sed & si quis nunc in te piè voluerit viuere, protinus iniqui blasphemant cum irrisione, vel capitis commotione.

b ¶ *Tota die verecundia mea contra me est: & confusio faciei meæ cooperuit me.*] Dominus hæc in assumpta loquitur carne, qui pro nobis verecundiam patitur, maledicitur, atque confunditur, vsque ad ipsum etiam patibulum crucis.

c ¶ *A voce exprobrantis & obloquentis.*] Cùm ei diceretur: Si filius Dei es, descende de cruce.

Matt. 27. e

d ¶ *A facie inimici.*] Iudæ.

e ¶ *Et persequentis.*] Populi Iudaici.

f ¶ *Hæc omnia venerunt super nos,* &c.] Martyres ista dicunt: quia omnia quæ tu Domine Iesu pertulisti, & nos eadem pertulimus: sed te semper confessi sumus.

g *Et iniquè non egimus in testamento tuo.*] Sed veraciter te prædicauimus.

h ¶ *Et non recessit retrò cor nostrum.*] Vt errores phanaticos vnde digressi fuimus, sequeremur.

i ¶ *Et declinasti semitas nostras à via tua.*] Actio nostra non est à tuis iustificationibus separata.

k ¶ *Quoniam humiliasti nos in loco afflictionis.*] In corpore isto, in quo versamur & affligimur propter te.

l ¶ *Et operuit nos vmbra mortis.*] Benè vmbra mortis in hoc sæculo opprimit, & non ipsa mors: quia Martyres vel reliqui sancti, & si affliguntur, & si morti destinantur, viuunt tamen Deo: & hæc mors, vmbra eis est, & non veritas mortis.

m ¶ *Si obliti sumus nomen Dei nostri.*] Id est, Christum.

n ¶ *Et si expandimus manus nostras ad Deum alienum.*] Ad idolum.

A

a ¶ *Nonne Deus requiret ista? ipse enim nouit abscondita cordis.*] Quod cognoscat Deus cogitationes hominum, ipse in Euangelio prodit ad Pharisæos dicens: *Quid cogitatis nequam in cordibus vestris?* Sic & martyres dicunt: Si alicubi excessimus à vijs Dei: ipse qui arcana cordis nouit, inquirat.

Luc. 5.e

b ¶ *Quoniam propter te mortificamur tota die.*] In diuersis tribulationibus opprimimur propter te: sed sponte præbemus colla cædentibus.

Matt. 10.b

c ¶ *Æstimati sumus vt oues occisionis.*] Dixeras enim, quòd missurus nos esses tanquam oues in medio luporum: Nunc autem quia ab his tentationibus elongatus es, & tanquam si in naui dormiens, non nos à tempestate defendis, excitamus te domine, confessione supplici deprecantes.

Matt. 8.a

d ¶ *Exurge, quare obdormis domine,* &c.] Vt qui mortuus es pro nobis & resurrexisti, exciteris in cordibus eorum, qui te mortuũ confitentur, & resurrexisse non credunt, vt tandem desinentes nos persequi, non vsq; in finem æternæ mortis intereant.

e ¶ *Quare faciem tuam,* &c.] Auertit enim Deus faciẽ ad tempus, vt probet electos suos.

f ¶ *Obliuisceris,* &c.] Patimur inopiam, pro nihilo habentes huius mundi diuitias, regnum cæleste desideramus. Tribulamur enim, cum elongatur desiderium nostrum.

B

g ¶ *Quoniam humiliata est in puluere anima nostra.*] Vt ab illis inclinaremur, quos ventus vt puluerem à facie terræ proijcit.

h ¶ *Conglutinatus est in terra venter noster.*] Ac si diceret: Caro infirmatur, sed sensus in cælestibus est attentus.

i ¶ *Exurge domine adiuua nos, & redime nos propter nomen tuum.*] Iam tuum in tribulationibus auxilium mereamur, vt liberemur ab his pressuris: non propter meritum nostrum, sed propter nomen tuum.

k ¶ *In finem pro his qui commutabuntur filijs Core, ad intellectum canticum pro dilecto.* Pro quo in Hebræo ita habet: לַמְנַצֵּחַ עַל שֹׁשַׁנִּים לִבְנֵי קֹרַח מַשְׂכִּיל שִׁיר יְדִידוֹת Lamnatzeah al sosannim libne corah maskil sir Ididoth: quod nos in Latinum vertimus. *Victori pro filijs liliorũ Core, eruditionis canticum amantissimum.* Quod autem ait, pro dilecto, totus psalmus refertur ad Christum: de quo pater loquitur in Euangelio: *Hic filius est meus dilectus, in quo mihi complacui.* Vel psalmus spiritualium nuptiarum continet sacramentum, id est, coniunctionem Christi cum Ecclesia. Initiatur ergo à voce paterna.

Matt. 17.d

Psalmvs XLIV.

Ioan. 1.a

Eructauit cor meum verbum bonum.] Non de coniunctione corporea, sed de corde protulit æquale sibi verbum, per quod facta sunt omnia. Bonum est enim hoc verbum: quia quod factum est in eo, vita est.

m ¶ *Dico ego opera mea regi.*] Loquor ipsi verbo, regi filio, & cuncta perficiuntur.

n ¶ *Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis.*] Sicut enim quę scribuntur, non sunt leuia neq; facilia, sed vtilia atque salubria: sic & Dei eloquium tanquam scribatur, ita perficitur. De velocitate verò: hoc est, quod non tardantur quę dixerit, sed velociter adimplentur: ideo calamus dicit. Et ad quid pertinet calamus? Aut quomodo cõparatur calamus Christo? Quia sicut pertinet petra ad Christũ, leo, dextera, mons, vel alia his similia: sic pertinet & calamus, scilicet quia mensurator & scriptor est. Vnde dixit in propheta: *Surge & accipe calamum, & metire templum & ciuitatem.* Calamus scribæ: Scriba ipse est Christus. Vnde dixit in Euangelio: *Omnis scriba doctus in regno cælorum, similis est patrifamilias.*

Ezech. 40.

Matt. 13.g

expandimus manus nostras ad Deum alienum. a Nonne Deus requiret ista? ipse enim nouit abscondita cordis. b Quoniam propter te mortificamur tota die: c æstimati sumus sicut oues occisionis. d Exurge, quare obdormis domine: exurge, & ne repellas in finem. e Quare faciem tuã auertis, f obliuisceris inopiæ nostræ & tribulationis nostræ. g Quoniam humiliata est in puluere anima nostra: h conglutinatus est in terra venter noster. i Exurge domine adiuua nos, & redime nos propter nomen tuum.

k ¶ In finem pro his qui commutabuntur filijs Core ad intellectum, canticum pro dilecto.

Psalmvs XLIV.

E Ructauit cor meum verbum bonum: m dico ego opera mea regi. n Lingua mea calamus scribæ, velociter scribentis. o Speciosus forma præ filijs hominũ: p diffusa est gratia in labijs tuis, q propterea benedixit te Deus in æternum. r Accingere gladio tuo super fœmur tuum, potentissimè. s Specie tua & pulchritudine tua: t intende prospere, procede & regna, u Propter veritatem & mansuetudinem, & iustitiam. Velociter scribentis. Quia nullus tam cito scribit, sicut ipse dominus in cordib9 sanctorũ scribit. Quid scribit, nisi fidẽ, spem, & charitatem suam, verbum prædicationis tribuit?

C

o ¶ *Speciosus forma præ filijs hominum.*] Vt non ex æquo vt alius homo, sed cum homine Dei filius intelligatur: & ideo, pulchrior dicitur præ alijs filijs hominum. Forma autẽ de qua loquitur, non magnitudini deputanda est, sed decori. Vel quomodo speciosus, cum Esaias dicit: *Vidimus eum non habentem speciem neq; decorem, sed quasi despectũ, & humiliatum, & percussum, & flagellatum à Deo?* Propheta Esaias ex persona Iudęorum dicit hoc: quia illi humanitatem carnis, quasi purum hominem esse crediderunt. Sed hic propheta secundum diuinitatem loquitur. Item Esaias propheta præsciebat per Spiritum sanctum illam humanitatem à foris quam viderunt Iudæi: sed intrinsecus diuinitatem non potuerunt intelligere.

Esai. 53.a

p ¶ *Diffusa est gratia in labijs tuis.*] Cum morbos verbo curas, cum mare quiescere facis, cum ventis silentium indicis, cum febrẽ discedere iubes: cum Lazarum vocas, & venit: patrem interpellas, & audit: & nõ solum audit, sed etiam respondet: & omnia quæ loqueris, gratia labiorum tuorum perficiuntur. Diffusio gratiæ in Scripturis sanctis, gratia Spiritus sancti est, vel Christi. Diffusa est gratia Spiritus sancti in baptismo, in specie columbæ: cum descendit in capite, venit in barbam: deinde in oram vestimenti eius. Caput nostrum, Christus est: barba, sancti Apostoli: ora vestimenti eius, sancti prædicatores, sicut ait propheta: *Sicut vnguentum in capite quod descendit in barbam Aaron: & quod descendit in oram vestimenti eius.* Gratia in labijs tuis: quia *lex per Moysen data est: gratia & veritas per Iesum Christum facta est.*

D

Psal. 132.a

Ioan. 1.b

q ¶ *Propterea benedixit te Deus in æternum.*] Ob hanc gratiam. Nam cum semper Christus dominus in patre fuerit benedictus, in assumpta benedicitur carne, cum descendente Spiritu sancto super eum in baptismo, dicit pater: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* Vel benedixit pater Deus filium suum, & Christus suam Ecclesiam.

Matt. 3.d

r ¶ *Accingere gladio tuo super fœmur tuum potentissimè.*] Gladium circa fœmur. Per gladium, verbum: per fœmur, incarnatio. Accingit homo gladium ad pugnandum. Sed accingere gladium potentissimè. Ac si dicat propheta: Tu Christe indue carnem, pugna contra diabolum, & libera genus humanum de inferno. Accingere gladio, verbo prædicationis, qui diuisit filium à patre: filiam à matre, nurum à socru. Circa fœmur tuum, super carnem assumptam. Potentissimè, non segniter neque leuiter, sed viriliter.

s ¶ *Specie tua & pulchritudine tua.*] Sanctitate atque iustitia: vel ad diuinitatem pertinet.

t ¶ *Intende prospere,* &c.] Si tibi intendis, semper tibi prospera erunt. *Procede,* id est, de cælo veni. *Et regna:* quia regnum diaboli antea erat. Vnde dicimus in oratione dominica: Veniat regnum tuum in nobis, & discedat regnum diaboli. *Intende prospere,* vide feliciter. Procede, de thalamo vteri virginalis: & regna, oppresso mortis imperio.

Luc. 11.a

u ¶ *Propter veritatem, & mansuetudinem,* &cæt.] Veritas, ipse Christus: quia ipse est veritas. Vnde de illa muliere dixit ad Iudæos: *Qui sine peccato est vestrum, prior in illam lapidem mittat.* Mansuetudo, quando dixit: Nec ego te condemnabo. Iustitia, quãdo dixit: Vade mulier, & amplius noli peccare. *Propter veritatem:* qua illa, quę per prophetas promiseras, adimplesti. *Et mansuetudinem:* quia sicut ouis pro vita populi immolaris. *Et iustitiam,* cum non potestate, sed humilitate eripuisti hominem.

Ioan. 8.a

stitiam, [a] & deducet te mirabiliter dextera tua. [b] Sagittæ tuæ acutæ: [c] populi sub te cadẽt in corda inimicorum regis. [d] Sedes tua Deus in sæculum sæculi: [e] virga directionis virga regni tui. [f] Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem: [g] propterea vnxit te Deus Deus tuus, [h] oleo lætitiæ præ consortibus tuis. [i] Mirrha & gutta & casia à vestimentis tuis, [k] à domibus eburneis: ex quibus delectauerũt te filiæ regum in honore tuo. [l] Astitit regina à dextris tuis in [m] vestitu deaurato, [n] circũdata varietate. [o] Audi filia & vide, [p] & inclina aurem tuam, [q] & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui. [r] Et concupiscet rex decorẽ tuum: [s] quoniã ipse est dominus [t] Deus tuus. [u] Et adorabunt eum filiæ Tyri [x] in muneribus: vultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis. [y] Omnis gloria eius filiæ regis [z] ab intus: in fimbrijs aureis circumamicta varietatibus. [a] Adducentur regi virgines post eam: proximæ eius afferentur tibi. [b] Afferentur in lætitia & exultatione: [c] adducentur in templum regis. [d] Pro patribus tuis nati sunt tibi filij: [e] cõstitues eos principes super omnem terram.

[a] ¶ *Et deducet te mirabiliter dextera tua.*] Potentia siue virtus. Vel potestas deducet te, scilicet in cœlum.

[b] ¶ *Sagittæ tuæ acutæ.*] Prædicationes, corda hominum transfigentes. Acutæ: quia vsq; ad interiora cordis penetrant.

[c] ¶ *Populi sub te cadent in corda inimicorum regis.*] A compũctione prædicationis, in corde corruunt, vt non superbiant, sed humiliter credant. Qui fuerant non credendo inimici regis, fiãt credẽdo amici. Quia qui Christi inimici erant, postea amici effecti sunt.

[d] ¶ *Sedes tua Deus in saculum sæculi.*] Non temporalis, sed æterna. Vel sedes Dei, sancta ecclesia est, aut anima: quia anima iusti, est sedes sapientiæ.

[e] ¶ *Virga directionis, virga regni tui.*] Per virgam, correptio disciplinæ: quia per ipsam ad regulam veritatis corda illorum diriguntur, quæ tortuosa erant.

[f] ¶ *Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem.*] Id est, mandata Dei patris impleuisti. Et odisti iniquitatem, non quòd odium cadat in Deum: sed odire Deus dicitur, id est, repudiare. Iniquitas, ipse diabolus intelligitur. Vel virga, disciplina cœlestis accipitur: per quam iniquam tortuositatem nostram quam odiuit, ad suam direxit iustitiam.

[g] ¶ *Propterea vnxit te Deus Deus tuus.*] Deum, inquit Apostolus, & Christum: Deus illum fecit. *Heb.1.c*

[h] ¶ *Oleo lætitiæ præ consortibus tuis.*] Alij reges qui typum illius prætulerunt, & regnando consortes dicti sunt, oleo corruptibili sunt inuncti: hic verò filius Dei à Deo patre, oleo exultationis, hoc est, resurrectionis, ascensionis, dominationisque est delibutus: quia Christus natura vnctus, nos per gratiam: quia in illo pleniter fuit diuinitas: nam in sanctis per partes datur.

[i] ¶ *Mirrha & gutta & casia à vestimentis tuis.*] Mirrha pro sepultura ponitur: gutta contra venena accipitur. In casia, homo qui sæpe arbor dicitur, demonstratur. Ergo defluxerunt hæc à vestimentis eius, id est, ab assumpta carne, qua velut vestimentum se diuinitas circũdedit. Stillauit odor mirrhæ, cùm est traditus sepulturæ. Fluxit gutta, cum compresso serpentis veneno, tartarea restrinxit incendia. Prodiuit & casia: cum in eo hõmine, per quem euicit inferos, ascendit in cœlos.

[k] ¶ *A domibus eburneis, ex quibus delectauerunt te filiæ regum in honore tuo.*] Domus eburneas, propter magnitudinem elephantorũ, domus amplas accipimus. Ampla est enim via quæ ducit ad perditionem. Sed ebur nisi radatur limis, diuidatur serris, ac subulis perforetur, obscurum & horribile est: sic & apostoli erant ac, tequam vocarentur & inhabitarentur. Sed postquã vocati sunt, serris secti, vngulis rasi, scalpellis scalpti, flammis igniti, ac diuersis supplicijs elimati, facti sunt domus Dei: in qua ipse Christus dignaretur inhabitare. Horum exẽpla sequẽtes martyres, effecti sunt suorum corporum reges. Istorum regum sunt filiæ, animæ sanctæ: quæ Christum delectatæ sunt, honorando nomẽ maiestatis eius, & præconando misericordiam eius. A domibus eburneis, de quibus lętificauerunt te. Multi per errorem pro domibus, graues dicunt: quia apud Græcos, verbum βάεσιν vtrunq; significat. *Matt.7.b*

[l] ¶ *Astitit regina à dexteris tuis.*] Quia nihil est in regno tuo sinistrum.

[m] ¶ *In vestitu deaurato.*] Spiritualis credulitatis ornamento.

[n] ¶ *Circundata varietate.*] Gentium ac populorum. Ipsi nunc ecclesiæ propheta loquitur. Regina, ecclesia est. Vnde dicit in Cantico canticorũ: *Quæ est ista quæ ascendit dealbata, innixa super fratruelem suum?* Regina dicitur: quia regit sua vitia & peccata. *A dextris tuis.* Vt illud: *Statuet quidem oues à dextris suis,* quando dicturus erit: *Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. In vestitu*, id est, non nuda, sed vestita sensu spirituali. *Circumamicta varietate.* De septuaginta & duabus linguis, id est, de diuersitate gentium, vel gratiarum actione. *Cant.8.b Sec. 70.*

[o] ¶ *Audi filia & vide.*] Crede vt munderis. Filia, quia ab eo renata. Sponsa, quia ipsi es sociata. Vel Christus vocat ecclesiam suam per fidem filiam. Filia dicit, vt casta sit mente & corpore. *Matt.25.e*

[p] ¶ *Et inclina aurem tuam.*] Humiliter ac sapiẽter ausculta, vel desidera. Et audi, aure cordis, vt illud: *Qui habet aures audiendi, audiat.* Et vide, hoc est, oculis cordis, vnde Deus videtur, vt ait: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* *Luc.8.a* *Matth.5.a*

[q] ¶ *Et obliuiscere populum tuum.*] Consortia dæmoniorum, vel vitia, & peccata, & domum patris tui diaboli, qui te prius genuerat: quia totus mundus in maligno positus erat: ideo inclina aurem tuam.

[r] ¶ *Quoniam concupiuit rex decorem tuum.*] Christus Iesus à quo regeris, quia nigra eras in domo patris: nunc autem ascendis post baptismum, vel vitijs abluta, vel gratia fidei candida.

[s] ¶ *Quia ipse est dominus.*] A quo redempta es.

[t] ¶ *Deus tuus.*] Quem nunc relictis simulacris excolis, & adoras. Quomodo dicit speciem & pulchritudinem tuã: cùm non tam pulchra, nec speciosa, quã antea fœtida & dẽformis erat ecclesia? Sed postea pulchra & speciosa per lauacrum baptismi: quia iustus pro impijs mortuus est, id est, Christus: mundans eam per lauacrum sanguinis sui, vt ait Apostolus: Non habentem maculam aut rugã.

[u] ¶ *Et adorabunt eum,* &c.] Tyrus interpretatur, angustia. *Filiæ Tyri,* filiæ angustiæ. Ipsi adorant Christum, qui sunt in angustia. Vel animæ credentes ex gentibus. *Eph.5.f*

[x] ¶ *In muneribus vultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis.*] In te recondentes thesauros suos, de corde te mundo requirunt: quia vbi sunt thesauri eorum, ibi erit & cor eorum. Fecerunt hoc magi, qui cum thure, & mirrha, & auro venerũt: quia non tantùm verbis, sed etiam muneribus adorauerunt Christum. *Matth.6.c* *Ibid.6.*

[y] ¶ *Omnis gloria eius filiæ regis.*] Animæ fidelis.

[z] ¶ *Ab intus in fimbrijs aureis circumamicta varietatibus.*] Superius diximus, varietate gentium: hic, gratiarum. Omnis gloria eius filiæ regis ab intus, id est, sanctæ ecclesiæ, vel reges & potentes: qui habent modò spem, fidem, & charitatem: ipsi obtulerunt ab intus, hoc est, in conscientia ecclesiæ. In fimbrijs aureis circumamicta varietate. Nõ solum litera, sed etiam sensu spirituali, illi qui intrant, obtulerunt: vel varietate virtutum repleti sunt.

[a] ¶ *Adducentur regi,* &c.] Per vnam ecclesiam, apostolica institutione fundatam, multi conuertuntur ad Christum.

[b] ¶ *Afferentur tibi,* &c.] Non in tristitia peccati neque in lacrymis pœnitentiæ: sed in lætitia virtutum, & exultatione gratiarum.

[c] ¶ *Adducentur,* &c.] Vidit. n. Ioannes Hierusalem ciuitatem sanctam descendentẽ de cęlo, habentem claritatem Dei: sed templum in ea non vidit: dominus inquit, est templum eius. Inducentur ergo in hoc templum virgines istæ, hoc est, animæ sanctorum, vt conformes efficiantur corpori gloriæ eius. *Apoc. 21.a*

[d] ¶ *Pro patribus tuis nati sunt,* &c.] Fuerunt ô ecclesia apostoli patres tui: quia ipsi te genuerunt. Nunc autem quia illi recesserunt à mundo, habes pro his episcopos filios, qui à te creati sunt. Sunt enim & hi patres tui: quia ab ipsis regeris.

[e] ¶ *Constitues eos principes super omnem terram.*] Cõstituit Christus sanctos suos super omnes populos. In nomine enim Dei dilatatum est euangelium in omnibus finibus mundi: in quibus principes ecclesiæ, id est, episcopi constituti sunt.

[a] Memores erunt nominis tui domine, in omni generatione & generatione. [b] Propterea populi confitebuntur tibi in æternum, & in sæculum sæculi.

[c] In finem pro filijs Core pro arcanis, psalmus.

Psalmvs XLV.

Deus noster refugiũ & virtus: adiutor in tribulationibus quæ inuenerunt nos nimis. [e] Propterea non timebimus [f] dũ turbabitur terra: [g] & transferentur montes in cor maris. [h] Sonuerunt & turbatæ sunt aquæ eorum: [i] cõturbati sunt montes in fortitudine eius. [k] Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei: [l] sanctificauit tabernaculum suũ altissimus. [m] Deus in medio eius nõ commouebitur: [n] adiuuabit eam Deus mane diluculo. [o] Conturbatæ sunt gẽtes, [p] & inclinata sunt regna: [q] dedit vocem suam, [r] mota est terra. [f] Dominus virtutũ nobiscum: [t] susceptor noster Deus Iacob. [u] Venite & videte opera domini [x] quæ posuit prodigia super terram: [y] auferens bella vsq; ad fines terræ. [z] Arcum cõteret [a] & confringet arma: [b] & scuta comburet igni. [c] Vacate & videte quoniam ego sum Deus: [d] exaltabor in gentibus, [e] & exaltabor in terra. [f] Dominus virtutum nobiscum: susceptor noster Deus Iacob.

[g] In finem pro filijs Core, psalmus.

Psalmvs XLVI.

Omnes gentes plaudite manibus: [i] iubilate Deo in voce exultationis. [k] Quoniam dominus excelsus, terribilis: [l] rex magnus super omnem

---

a ¶ *Memores erunt nominis tui, in omni generatione & generatione.* Ideo memores erunt: quia nunquam obliuiscuntur, sed semper te prædicabunt, siue ædificabunt in generationibus sanctorum.

b ¶ *Propterea populi confitebuntur tibi in æternum, & in sæculum sæculi.* Ob eorum prædicationem semper tibi delicta populi confitebũtur: tuam gloriam enarrabunt, tuam laudem annuntiabunt.

c ¶ *In finem pro filijs Core pro arcanis, psalmus.* Pro arcanis, id est, pro occultis de vocatione gentium, & de reprobatione Iudæorum. Psalmus docet nos spem nostram in illum debere ponere, qui solus potest tribulationibus liberare.

Psalm. XLV.

Deus noster refugium & virtus: adiutor in tribulationibus quæ inuenerũt nos nimis. Plenus est. n. mundus ærumnis atque pressuris: ideoque quia sunt alia adiutoria regum, virtutes potentiũ, refugia ciuitatum: nostra munitio Christus est, qui nos ab his potenter eripere potest.

e ¶ *Propterea nõ timebimus.* Quia in ipso credulitatem habemus.

f ¶ *Dũ turbabitur terra.* Generatio Iudæorũ, qui terrena sapiũt.

g ¶ *Et transferentur montes in cor maris.* Prædicationes apostolicæ in corda gentiliũ huius mundi, sicut in euangelio: *Si habueritis,* inquit, *fidem sicut granum sinapis, dicetis huic monti: transi, & faciet.* In corde maris, id est, in gentilitate.

h ¶ *Sonuerunt & turbatæ sunt aquæ eorum.* Aquæ, populi: motus, dæmones intelliguntur. Qui tunc turbati sonum dederunt: cum euersoribus simulacrorum, vel restiterũt, vel mortem parare voluerunt.

i ¶ *Conturbati sunt montes in fortitudine eius.* Excelsiores sæculi potestates.

k ¶ *Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei.* Post euersos cultus dæmoniorum, ablutio baptismi vel irrigatio spiritus sancti lætificat animam ciuitatem Dei, siue ecclesiam, quæ est ciuitas Dei, quæ super montem posita, non absconditur.

l ¶ *Sanctificauit tabernaculum,* &c. Congregationem fidelium, in qua per fidem habitat.

m ¶ *Deus in medio eius non commouebitur.* Sed firmatur, vt ait: Ne timeas Maria: vel ecclesia in tribulatione.

n ¶ *Adiuuabit eam Deus mane diluculo.* Inspectione sancta, qua mundum promerebitur cor. *Beati* enim *mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt.*

o ¶ *Conturbatæ sunt gentes.* Vitiorum ac criminum.

p ¶ *Et inclinata sunt regna.* Potestates dæmoniorum, sub potestate Christi.

q ¶ *Dederunt vocem suam.* In prædicationibus.

r ¶ *Mota est terra.* Obstupuerũt gentes in incredulitate sua, hoc est, gentilitas de infidelitate ad fidem Christi.

f ¶ *Dominus virtutum nobiscum.* Per assumptionem carnis, particeps factus est nobis. Ideo & Emanuel, hoc est, nobiscum Deus. Dominus virtutum, angelorum & hominum.

t ¶ *Susceptor noster Deus Iacob.* Ipse virtutum dominus, qui vicit diabolum. Ipse susceptor noster, vt nos in æternum conseruet. Adiutor Deus Iacob. Per Iacob, supplantatio vitiorũ.

v ¶ *Venite & videte,* &c. Christus vocat suam ecclesiam ad fidem, vel ad credulitatem. Videte, id est, intelligite: opera domini, virtutes domini. Vel opera domini: quia iuxta Danielem, lapis *excisus de monte sine manibus*; comminutis regnis mũdi occupauit latitudinem omnis terræ.

x ¶ *Quæ posuit prodigia,* &c. Multa enim signa vel ante aduẽtum corporeum, vel post illum ostendit in populis.

y ¶ *Auferens bella vsque ad fines terræ.* Omnia bella in aduentu domini quieuisse, multorum narrant historiæ. Sed & nunc in ecclesia sua quotidie bella coërcet, vt non sæuiant vel hæretici, vel Iudæi. Vel auferens, tollens bella, hoc est, pugnas: quia semper est pugna vitiorum & peccatorum. Vsque ad fines terræ, vsque ad finem sæculorum. Dominus aufert à nobis istam pugnam: nam per nos non possumus.

z ¶ *Arcum conteret.* Occultas malorum insidias.

a ¶ *Et confringet arma.* Præsentes pugnas.

b ¶ *Et scuta comburet igni.* Insanas diabolicę protectionis phãtasias: quæ omnia illo igni spirituali consumit, de quo ait: *Ignem veni mittere in terram,* hoc est, in ecclesiam. *Luc.12.f*

c ¶ *Vacate & videte quoniam ego sum dominus.* Ego feci, & ego feram: ego creaui, & ego sustineam: redimam vos, & dimittã peccata vestra, ait dominus. Vacate ergo vt me cognoscatis: & non in aliud conturbemini. *Esa.46.b*

d ¶ *Exaltabor in gẽtibus.* Quę fuerint ad credulitatem conuersæ.

e ¶ *Et exaltabor in terra.* Si ex Iudæorum gẽte ad me reuersi fuerint: quos non terrena sapere manifestum est.

f ¶ *Dominus virtutum nobiscum, susceptor noster Deus Iacob.* Semper enim cum credentibus dignanter inhabitat: sicut apostolis post resurrectionem polliceri dignatus est, dicens: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad consummationem sæculi.* *Matt.vlt.*

g ¶ *In finem pro filijs Core, psalmus.* Filij Core, filij calui. Vox deridentis est. Hoc de illis quadraginta duobus pueris dicit, qui Heliseum deriserunt, & dixerunt: *Ascende calue, ascende calue:* & maledixit eos in nomine domini. Et egressi duo vrsi, comederunt eos. Heliseus figuram Christi tenet: illi pueri figuram Iudæorum, qui dixerunt: *Aue rex Iudæorum.* Vnde Paulus dicit: *Nolite pueri effici sensibus, sed malitia paruuli estote.* Venit medicus sanare ægrotos, sed ægroti occiderunt medicum. Vrsi propriè dæmones intelliguntur: quia deuorauerunt corda illorum. Psalmus vocem continet apostolicam, admonentem, vt in ipso solo lætemur, cuius sumus sanguine liberati. *4.Reg.2.d* *1.Cor.14.d*

Psalmvs XLVI.

Omnes gentes plaudite manibus. Spiritus sanctus per prophetam vocat ad fidem omnes gentes venire. Omnes gentes, id est, totus mundus, simul plaudite manibus. Plaudere, laudare. Plausus namq; laus dicitur. Gaudete, in bonis operibus.

i ¶ *Iubilate Deo,* &c. Voce sublimi dominum confitemini in ipso corde: & omni membrorum officio exultate. Propter magnitudinem lætitiæ dicit. Vox exultationis est, quod nec verbis, nec litteris, nec syllabis potest homo comprehendere, quantum Deum laudare debeat.

k ¶ *Quoniam Deus excelsus terribilis.* Ille qui quondam irritabatur à Iudæis, obtentis gentibus excelsus cœlos ascendens, terribilis factus est, residens ad dexteram patris.

l ¶ *Et rex magnus super omnem terram.* Non solum super Iudæorum gentem, sed super omnes nationes terræ. Vel super omnem terram, id est, super omnem ecclesiam: quia ecclesia terra dicitur. Christus super eam: quia data est ei potestas in terra & in cœlo. Vel de quo nunc apostoli dicunt.

a ¶ *Subie-*

Matt.17.c *Matth.5.l* *Luc.1.c* *Matth.5.a* *Dan.2.g*

omnem terram.[a] Subiecit populos nobis,& gẽtes sub pedibus nostris. Elegit nobis hæreditatẽ suam:[b] speciem Iacob quem dilexit.[c] Ascendit Deus in iubilo,[d]& dominus in voce tubę.[e] Psallite Deo nostro,psallite:psallite regi nostro,psallite.[f] Quoniã rex omnis terrę Deus,[g] psallite sapienter.[h] Regnabit Deus super gẽtes: [i] Deus sedet super sedẽ sanctam suã. [k] Principes populorũ[l] cõgregati sunt [m] cum Deo Abraham:[n] quoniam dij fortes terræ vehementer eleuati sunt.

o ¶ Psalmus,vel laus cantici filijs Core,secunda sabbathi.

Psalmvs XLVII.

Magnus dominus & laudabilis nimis:[q] in ciuitate Dei nostri,[r] in monte sancto eius.[f] Fũdatur exultatione vniuersæ terræ[t] mõs Siõ,latera Aquilonis: ciuitas regis magni.[u] Deus in domibus eius cognoscetur, cum suscipiet eam.[x] Quoniam ecce reges terræ congregati sunt:[y] conuenerunt in vnum.[z] Ipsi videntes sic admirati sunt,[a] conturbati sunt, commoti sunt: tremor apprehendit eos.[b] Ibi dolores vt partu-

iudicio à sinistra parte disiuncti, non inueniatur in nobis quòd damnet in pœnam:sed quod pietate multiplici prouehat ad coronam.

o ¶ *Psalmus cantici filijs Core secunda sabbathi.*] Per Psalmum, opus vel prædicatio intelligitur. Per canticum, scientia & laus. Filij Core, sancti Apostoli vel martyres. Prima sabbathi, fecit lucem: secunda sabbathi, fecit firmamentum.Lucem,angelos:firmamentum, homines: Habet inde aliquid in nouo testamento. Prima sabbathi, resurrexit lux Christus. Vnde dixit in euangelio: *Erat lumen verum quod illuminat omnem hominẽ venientem in hunc mundũ.* Secunda sabbathi, firmata est ecclesia in fide, quando dixit dominus: *Et super hanc petram ædificabo ecclesiam meam.* Psalmus totus circa sanctam plebem, totus circa ecclesiastica mysteria cõmoratur.

Psalm. XLVII.

Magnus dominus & laudabilis nimis.] Vox ecclesiæ. Magnus dicitur, non pro comparatione,sed pro magnitudine gloriæ suæ: Quasi interrogaretur,vbi magnus, vbi laudabilis? Respondet.

a ¶ *Subiecit populos nobis, & gentes sub pedibus nostris. Elegit nobis hæreditatem suam.*] Subiectus sibi à Christo gentes, & populos dicunt: quorum malitia conculcata, dignos in hæreditatem Christi fecerunt. Vel hæreditas Christi, sancta ecclesia est. Vnde dixit in alio loco: *Dominus pars hæreditatis meæ.* Et nos sua,& ille nostra,secundum illud: *Portio mea dominus.*

b ¶ *Speciem Iacob quam dilexit.*] De pulchritudine enim Iacob elegit apostolos:qui ab eius stirpe descendentes, hæc dicunt. Quòd autem eum diligat, audi prophetam: *Iacob dilexi,Esau autem odio habui.*

c ¶ *Ascendit Deus in iubilo.*] Claruit enim ascensio eius: in qua multitudo angelorum cum magna iubilatione dicebat: *Tollite portas principes vestras:* iam redit victor ex prælijs.

d ¶ *Et dominus in voce tubæ.*] In qua duo angeli tanquam tuba, illo ascendẽte apostolis clamauerunt: *Hic Iesus qui receptus est à vobis, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum.* Vel post victoriam, qua vicit diabolum, sic ascendit. Vnde dicit in alio psalmo: *Tollite portas principes vestras, & eleuamini portæ aternales: & introibit rex gloriæ.* Vel sicut legimus in actibus apostolorum, quando ascendit de monte Oliueti: *Viri Galilæi quid statis aspicientes in cœlum? Hic Iesus qui assumptus est à vobis in cœlum: sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum.*

e ¶ *Psallite Deo nostro, psallite: psallite regi nostro, psallite.*] Qui oppresso mortis dominatu, carnem cum qua iacuit in tumulo, euexit ad cœlum.

f ¶ *Quoniam rex omnis terræ Deus.*] Quia iam non solum in Iudæa & Hierusalem notus, sed in omni terra fidei lumine declaratus.

g ¶ *Psallite sapienter.*] Vt quæ canitis per literam, intelligatis spiritualiter dicta.

h ¶ *Regnabit dominus super omnes gentes.*] Quas in hæreditatem accepit à patre. Vnde & in alio psalmo dicit: *Dabo tibi gẽtes hæreditatem tuam,& possessionem tuam terminos terræ.* Vel *excelsus dominus super omnes gentes,& super cœlos gloria eius.*

i ¶ *Deus sedet super sedem sanctam suam.*] Ad dexteram patris. Vel angeli,pro innocentia eorum dicuntur sedes: quia non peccauerunt. Inde dixit: *Cœlum mihi sedes est. Deus sedet super sedem sanctam suam,* hoc est,in ecclesia. Vnde dictum est: *Anima iusti, sedes est sapientiæ.*

k ¶ *Principes populorum.*] Apostoli.

l ¶ *Congregati sunt.*] Ad iudicandum. Vel principes populorum, id est, seniores Christianorum: quorum figuram tenebat centurio: Vel modo illi qui tenent ipsam fidem, quam habuit Abraham. Vnde dictum est: *Multi venient ab oriente & occidente, & recumbent cum Abraham, Isaac & Iacob in regno cœlorum.*

m ¶ *Cum Deo Abraham.*] Deus Abrahæ, Deus verus est, Deus viuentium,cum quo iusti iudicium facient. Sic enim & dominus in euangelio ait: *Cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ: sedebitis & vos super sedes duodecim,iudicantes duodecim tribus Israël.*

n ¶ *Quoniam dij fortes terræ vehementer eleuati sunt.*] Dij sancti sunt: sicut ait idem propheta: *Ego dixi dij estis, & filij excelsi omnes.* Eleuati sunt vehementer. Eleuati sunt per fidem & prædicationem. Vel illi qui eleuati sunt in superbia, & relictis cœlestibus, terrena concupierunt, quibus dicitur: Sicut homines moriemini: isti à Deo Abrahæ, vel apostolis eius sunt iudicãdi. Nos verò oremus dominum,vt deposito omni tumore superbiæ,ita illi coniungamur in hoc sæculo,vt in

q ¶ *In ciuitate Dei nostri.*] Anima sancta, cuius ciues atq; domestici,boni actus intelliguntur.

r ¶ *In monte,*&c.] In assumpto dominici hominis corpore.

s ¶ *Fundatur exultatione vniuersæ terræ.*] Terrã quæ prius peccatis & maledictionibus subiacebat, ascensione sua occupauit:atq; in ea credulitatis suæ exultationem ac lætitiam dilatauit. Vel fundata fuit & est ecclesia,in toto mundo in fide.

t ¶ *Mons Sion,latera Aquilonis, ciuitas regis magni.*] Ad hunc montem,id est,ad Christum dominum, accesserũt duo populi ex Siõ: vnus de lateribus Aquilonis, qui est ex præputio: alter ex circũcisione. Christus ergo dominus qui est pax nostra,abstulit maceriam inimicitiæ de medio, & fecit vtraque vnum:& collocauit in ecclesia sua, quæ est ciuitas regis magni,hos populos per fidem.Vel mons Sion,hoc est sancta ecclesia.De lateribus Aquilonis: quia de malis est congregata. Vnde dictum est: *Ab Aquilone exorientur mala quæ sunt super terram.*Hic Aquilo diabolus,cui dicitur: *Veni Aquilo, perfla hortũ meum,*hoc est,ecclesiam tentationibus. Vnde Apostolus dicit:*Oportet hæreses esse,vt qui probati sunt,manifesti fiant in vobis.*Vel ciuitas regis magni,hoc est,sancta ecclesia.

v ¶ *Deus in domibus eius cognoscetur,cum suscipiet eum.*] Suscepit eam per gratiam.Cognoscitur autem in gradibus eius,id est, in Apostolis vel reliquis prædicatoribus, per quos ecclesiæ fides annuntiata est. Gratia enim sumus saluati per fidem: & hoc non ex nobis. Dei donum est, vt nemo de se glorietur. Vel in domibus, id est,in sancta ecclesia. Cum suscipiet eam in fide:quia antea inter malos erat.

x ¶ *Quoniam ecce reges terræ congregati sunt.*] Principes sæculi, quorum regnum in cultu idolorum atque dæmoniorum erat. Ex lateribus Aquilonis,id est,diaboli accedentes. Vel congregati sunt,& conuenerunt in vnum,id est,in vnitatem ecclesiæ.

y ¶ *Conuenerunt in vnum.*] Lapidem summum angularem in fundamento fundatum.

z ¶ *Ipsi videntes sic admirati sunt.*] Gloriam ac potentiam redẽptoris. Vel virtutes apostolorum admirati sunt, & commoti sunt de infidelitate ad fidem.

a ¶ *Conturbati sunt & cõmoti sunt,tremor apprehendit eos.*] A conscientia delictorum:quia dictum est: *A timore tuo concepimus & peperimus spiritum salutis.*

b ¶ *Ibi dolores vt parturientis,* &c.] Cum corpora coërceri per abstinentiam cœperint,in spiritu fortissimo,id est,sancto.

parturientis: in spiritu vehementi, [a] conteres naues Tharsis. [b] Sicut audiuimus, [c] sic vidimus in ciuitate domini virtutū, in ciuitate Dei nostri: Deus fundauit eam in æternum. [d] Suscepimus Deus misericordiā tuam, in medio templi tui. [e] Secundum nomen tuum Deus, sic & laus tua in fines terræ: [f] iustitia plena est dextera tua. [g] Lętetur mons Siō, [h] & exultēt filię Iudæ, [i] ppter iudicia tua domine. [k] Circundate Sion, [l] & complectimini eam: [m] narrate in turribus eius. [n] Ponite corda vestra in virtute eius, [o] & distribuite domos eius, [p] vt enarretis in progenie altera. [q] Quoniam hic est Deus noster in æternum, & in sæculum sæculi: & ipse reget nos in sæcula.

[r] In finem pro filijs Core.

PSALMVS XLVIII.

AVdite hæc omnes gentes: auribus percipite qui habitatis orbem. [t] Quique terrigenæ & filij hominum: simul in vnum diues & pauper. [u] Os meum loquetur sapientiā, [x] & meditatio cordis mei prudentiam. [y] Inclinabo in parabolam aurem meam: [z] aperiam in psalterio propositionem meam. [a] Cur timebo in die mala: [b] iniquitas calcanei mei circundabit me. [c] Qui confidunt in virtute sua, & in multitudine diuitiarū suarum gloriantur. [d] Frater nō redemit, redimet homo? [e] nō dabit Deo placationem suā. [f] Et pretium redemptionis animę suę: [g] & laborauit in æternum, [h] & viuet adhuc in finem. [i] Non videbit interitum, [k] cum viderit sapientes morientes: [l] simul insipiens & stultus peribunt. Et relinquent alienis diuitias suas: [m] & sepulcra eorum domus illorum in æternum. Tabernacula eorum in progenie

---

A

a ¶ *Conterens naues Tharsis.*] Humilians superbiam gentium: quia Tharsis in principio suo à nauigatione negotiatorum superba ac præcellens facta est. Ideo hic comparantur huic nauigio, qui in huius sæculi fluctibus circumferuntur omni vento luxuriæ atque vanitatis: Ipsi nunc in ea credentes dicunt.

b ¶ *Sicut audiuimus.*] Per prophetas.

c ¶ *Sic vidimus in ciuitate domini virtutum, in ciuitate Dei nostri: Deus fundauit eam in æternum.*] Vidimus in euangelio, quæ est ciuitas virtutum. Vidimus in ecclesia, quæ est ciuitas Dei in illo regno magno fundata.

d ¶ *Suscepimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui.*] In ecclesia tua suscepimus sanctum spiritum, sicut & illi prius super quos in Actibus apostolorum est effusus. *Actor. 2. a*

e ¶ *Secundum nomen tuum Deus: sic & laus tua in fines terræ.*] Cum accepto spiritu sancto, cunctarum gētium locuti sunt linguis. Sed & in amplitudine fidelis populi, semper tua laudatio cōmoratur.

f ¶ *Iustitia plena est dextera tua.*] In his qui in iudicio, in dextera parte sunt collocandi.

g ¶ *Lætetur mons Sion.*] Ecclesia in Christo.

h ¶ *Et exultent filiæ Iudæ.*] Animæ confessorum: quia Iudas confessio interpretatur.

B

i ¶ *Propter iudicia tua domine.*] Quia custodierunt ea vt pœnitentiam agerēt. Vel iudicia tua, iudicia Dei occulta: quia reprobati sunt Iudæi, & electæ sunt gentes in fide.

k ¶ *Circundate Sion.*] Id est, defendite ecclesiam in credulitate vestra.

l ¶ *Et complectimini eam.*] In charitate.

m ¶ *Narrate in turribus eius.*] Laudem & gloriam Christi. Narrate, hoc est, prędicate. Turres, hi sunt principes ecclesiæ tuę: quia turris fortis est, & vndiq; speculatur. Sic & sancti & fortes, & speculatores debent esse in gente humana.

n ¶ *Ponite corda vestra in virtute eius.*] Ne separemini à charitate quam docuit. Ponite, hoc est intelligite. In virtute eius, in charitate eius: quia non solum docere, sed etiam quod prædicant, opere debent implere.

o ¶ *Et distribuite domos eius.*] O vos doctores ecclesiarū, distribuite gradus ordinationum, canonicè & sanctè: non pręmijs corrupti, non personarū acceptione per adulationē decepti.

p ¶ *Vt enarretis in progenie altera.*] Non solum his qui credunt, sed & his qui crediturí sunt. Sed quid in quis enarremus?

q ¶ *Quoniam hic est,* &c.] Deus, quia per ipsum facti sumus. Rex, quia ab ipso regimur. Ipse. n. lubricos & tortuosos gressus nostros direxit in se: qui est via pacis, & pax nostræ salutis.

r ¶ *In finem pro filijs Core, psalmus.*] Filij Core, sancti apostoli vel martyres sunt. Istum psalmum spiritus S. per prophetam in persona prædicatorum cantauit. Vel ideo iste psalmus, eo quòd doceat mundi diuitias cum vanis honoribus spernendas: cauendas etiam serpentis astutias, & omnem orbem ad audiendum Dei verbum instanter admonet, dicens:

PSALMVS XLVIII.

AVdite hæc omnes gentes: auribus percipite qui habitatis orbem.] Sapienter intelligite in spiritualibus auribus, quas dominus ad audiendum elegit. In euangelio aurem cordis requirit, vnde Deus auditur. *Qui habitatis orbem,* id est, corpora vestra.

t ¶ *Quique terrigenæ & filij hominum, in vnum diues & pauper.*] Intelligendum est quòd omnes habitatores terrę ad audiendum Dei verbum vocat: scil. vt nulli hominum occultentur diuina vel iudicia, vel mandata. Vel *simul in vnum diues & pauper,* hoc est, seruus & liber. Vel pauper, vnde dixit: *Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cœlorum.* *Matt. 5. b*

C

v ¶ *Os meum loquetur sapientiam.*] Loquetur illam sapientiam quę occulta est ab huius sæculi sapientibus, & reuelata est paruulis, hoc est, vt cognoscant paruuli ecclesię, quia Christus est sapiētia patris: de quo omnes prophetæ loquuntur. Vel os meum loquetur sapientiam, id est, Christum quem prædicat ecclesia.

x ¶ *Et meditatio cordis mei prudentiam.*] Semper in corde meditabar, vt relinquentes homines stolidam vanitatem, Christi prudentiam sequerentur.

y ¶ *Inclinabo in parabolam aurem meam.*] Quia scit propheta Christum dominum venturū in mūdum, qui in similitudine loquatur: ideo se ad audiendum præparat, id est, spiritualiter intelligendum. Vel inclinabo aurem cordis ad humilitatem. In parabola, id est, in similitudine intelligam.

z ¶ *Aperiam in,* &c.] Hoc propono, vt quod ille decalogus prædixit, si custodiatur, cœlestia regna largiuntur. Vel quod proposui in corde, prædicabo in sermone, & intelligam.

D

a ¶ *Cur timebo in die mala?*] In die iudicij.

b ¶ *Iniquitas calcanei mei circundabit me.*] Quia in calcaneo quisquis peccauerit, labitur. Sed & iniquitas calcanei, originale peccatum accipitur ex Adam, vt dictum est ad mulierem: *Inimicitias ponam inter te & serpentem, & semen tuum & semē illius. Tu obseruabis,* id est, conteres, *caput suum, & ipse calcaneum tuum.* *Gen. 3. c*

c ¶ *Qui confidunt,* &c.] Isti labuntur in calcaneo: quia per illū non incedunt, qui est via veritas & vita: vel qui confidunt in virtute sua, quiq; in abundātia diuitiarum suarū gloriantur.

d ¶ *Frater non redemit, redimet homo?*] Si Christus non redemit qui se fratrem dixit apostolorum, & resurgendo factus est primogenitus resurgentium, nō redimet Adam, quia primus homo mortuus non resurrexit. Nam frater noster Christus est Deus & homo, qui nos redemit. Vel, quod non redemit Moyses, redemit Christus. *Matt. 12. d*

e ¶ *Non dabit Deo placationem suam.*] Qui non agit pœnitentiam, per quam placatur Deus.

f ¶ *Et pretium redemptionis animæ suæ.*] Non fecit eleēmosynam, per quam peccata delentur.

g ¶ *Laborauit in æternum.*] In tormentis perpetuis positus.

h ¶ *Et viuet in finem.*] Quia non interficitur, sed semper reparatur ad pœnam.

i ¶ *Non videbit interitū.*] Non intelligit imminere sibi mortē.

k ¶ *Cum viderit sapientes morientes.*] Si viderit hominē sapientem in Deo ab hoc mūdo migrare, dicit: Quid huic ieiunia? Quid castitas? Quid eleēmosynæ profuerunt? Nónne & ipse mortuus est? Tale quiddam & redemptori nostro Iudæi insultantes, dicebant: *Nunquid tu maior es patre nostro Abraham qui mortuus est: & prophetæ mortui sunt?* *Ioan. 8. g.*

l ¶ *Simul insipiens & stultus peribunt,* &c.] Insipiens est, qui Dei notitiam habere cōtemnit, de quo Apostolus ait: *Omnis ignorans ignorabitur.* Stultus verò est qui in diuitijs & nō in Deum sperat. Perdunt ergo ambo diuitias: quia ibi congregant, vbi fures effodiunt & furantur. *1. Cor. 14. 5.*

m ¶ *Sepulcra eorum domus illorum in æternū. Tabernacula eorum in*

PSALMVS XLIX.

Deus deorum dominus locutus est.] Deus in trinitate, Pater, & Filius, & spiritus sanctus, vnus Deus, Deorũ Deus: quia credentes Deos voluit nuncupari. *Dedit* enim *eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius.* Dominus autem est, eo quòd omnium dominantiũ dominetur. Et vtique ipse, qui dudum in Patriarchis loquebatur atque prophetis, ipse nunc loquitur. Et quid inquis loquitur? *Ioan.1.b*

Tabernacula eorum in progenie & progenie: [a] vocauerũt nomina sua in terris suis. [b] Et homo cum in honore esset, non intellexit: [c] comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. [d] Hæc via illorum scandalum ipsis: [e] & postea in ore suo complacebunt. [f] Sicut oues in inferno positi sunt: mors depascet eos. [g] Et dominabuntur eorũ iusti in matutino: [h] & auxiliũ eorum veterascet in inferno [i] à gloria eorũ. [k] Verumtamen Deus redimet animam meã de manu inferi cum acceperit me. [l] Ne timueris cum diues factus fuerit homo: & cum multiplicata fuerit gloria domus eius. Quoniam cũ interierit nõ sumet omnia: neq; descẽdet cũ eo gloria eius. [m] Quia anima eius in vita ipsius benedicetur: [n] confitebitur tibi cum bene feceris eis. [o] Introibit vsq; in progenies patrum suorum: vsque in æternum nõ videbit lumen. [p] Homo cum in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.

q ¶ Psalmus Asaph.

PSALMVS XLIX.

DEus deorum dominus locutus est: [r] & vocauit terram. [s] A solis ortu vsque ad occasum: [u] ex Sion species decoris eius. [x] Deus manifestè veniet: [y] Deus noster & non silebit. [z] Ignis in conspectu eius exardescet, [a] & in circuitu eius tempestas valida. [b] Aduocauit cœlum desursum, [c] & terrã discernere populum suum. [d] Congregate illi sanctos eius, [e] qui ordinant testamẽtum eius super sacrificia. [f] Et annuntiabũt cœli iustitiam eius: [g] quoniam Deus iudex est.

[a] Audi

E

progenie & progenie.] Hæc illis erit perpetua habitatio: quia non resurgent vt habeant æternam vitam, sed vt damnentur in pœna.

a ¶ *Vocauerunt nomina sua in terris suis.*] Sæpe enim pagani super defunctorum epulantes sepulchra, atque in nomine eorum qui mortui sunt bibentes, inania cum quodam modulamine cantant: sed nihil prodest in inferno damnatis.

b ¶ *Homo cum in honore esset, non intellexit.*] Esse se ad imaginem Dei formatum.

c ¶ *Comparatus est iumentis insipiẽtibus, & similis factus est illis.*] Deposita forma cœlesti, factus est in similitudinem insipientium iumentorum.

d ¶ *Hæc via illorum scandalũ ipsis.*] Quia de iudicio ad pœnam eos deducit.

e ¶ *Et postea in ore suo cõplacebunt.*] Sed nihil proficit confessio in inferno.

f ¶ *Sicut oues in inferno positi sunt,* &c.] Meritò à morte depascuntur, qui Christum noluerunt habere pastorem.

g ¶ *Et dominabuntur eorum iusti,* &c.] In resurrectione.

h ¶ *Et auxilium eorum veterascet in inferno.*] Habuerunt diuitias, sed cum descenderent in infernum, euanuerunt.

i ¶ *A gloria sua.*] Quia non quæsierunt gloriam Christi, qui nũc de se loquitur.

F

k ¶ *Verumtamen Deus redimet animam meam de manu inferi cum acceperit me.*] Homo Deus *non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo: sed semetipsum exinanuit, formam suscipiens serui.* Suscepta etiã morte resuscitatus paterna virtute, hominem qui corruerat, reparauit. *Phil.2.a*

l ¶ *Ne timueris cum diues factus fuerit homo: & cum multiplicata fuerit gloria domus eius. Quoniam cum interierit, non sumet omnia: neque descendet cum eo gloria eius.*] Diues effectus est Iudas proditor vendendo magistrum: sed nihil prætij quod assumpserat, secum cum moritur deportauit. Sic ergo nunc vnusquisque oppresso paupere diues efficitur & multiplicatur. Noli timere, cito præterit, & nihil secum de his quæ rapuerat, tollit: domino in euangelijs sic dicente: *Stulte hac nocte animam tuam repetent à te: quæ autem parasti, cuius erunt?* *Luc.12.c*

m ¶ *Quia anima eius in vita ipsius benedicetur.*] Benedicitur à stultis propter potentiam: sed victus affluentia ac potus, proferunt non de bene viuente, sed de bene pascente sententiã. Sed non hæc excusant à pœna.

n ¶ *Confitebitur tibi cum benefeceris ei.*] Tunc gratias agit, quando aliquid lucri conquirit.

o ¶ *Et introibit vsq; ad progenies patrum suorum: in æternum non videbit lumen.*] Magis in diuitijs quàm in Deo sperauit, sicut parentes eius: ideoq; de eo dicitur: *Ejcite eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium.* *Matt.25.c*

p ¶ *Homo cum in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.*] Non cognouit, quia hæc omnia ei à Deo fuerant attributa: idcirco insipientia eius iumentis insensibilibus comparatur. Nos verò deprecemur dominum, vt ipse nobis tribuat intellectum, vt dum ea quæ videntur abijcimus, illa quæ non videntur adipisci mereamur.

q ¶ *Psalmus Asaph.*] Asaph interpretatur congregatio. Psalmus discernit iustos ab impijs, cœlestes à terrenis, sanctos à peccatoribus protestatur. In quo non propheta se locutum, sed ipsum dominum pronuntiat dicens:

G

r ¶ *Et vocauit terram.*] Non partẽ aliquã: sed audi quid adiecit:

s ¶ *A solis ortu vsque ad occasum.*] Nihil reliquit, quod non sua vocatione faceret dignum.

u ¶ *Ex Sion species decoris eius.*] Quæ est fides atque credulitas, quæ ex Sion incipit. Vnde dominus in euangelijs: *Oportebat* enim *hæc Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die: & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorũ in omnes gentes: incipientibus ab Hierusalem, quæ est Sion.* *Luc.24.g*

x ¶ *Deus manifestè veniet.*] Non occultus. Vel Deus manifestè veniet, hoc est, in die iudicij: quia omnis homo eum videbit, vt in Apocalypsi ait: *Et videbit eum omnis oculus.* *Apoc.1.b*

y ¶ *Deus noster & nõ silebit.*] Quia ad iudicandum veniet, iuxta illud: *Tacui, nunquid semper tacebo?* Modo tacet. Tamen & si tacet iudicio, non tacet mandato. In primo aduentu tacuit: quia humilis apparuit. *Esa.42.b*

H

z ¶ *Ignis in conspectu eius ardebit.*] Duplicem hic ignis intelligitur habere virtutem. Illuminat enim, & exurit. Gaudeant iusti: quia illuminantur ex eo. Timeant peccatores: quia exurendi sunt ab eo.

a ¶ *Et in circuitu eius tempestas valida.*] Quæ flagellat & corrigit peccatores, triticumque secernit à paleis. Et quos ignis exurit, tempestas inuoluit. Et in alio loco dicit: *Purgabit aream suam, & congregabit triticum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili.* *Luc.5.d*

b ¶ *Et vocauit cœlum desursum.*] Apostolos, vel reliquos sanctos, qui despectis terrenis quæ sursum sunt sapiunt.

c ¶ *Et terram discernere populum suum.*] Discernit autem & terrenos, vt cum cœlestes ponũtur ad dexteram, hi ad sinistram collocentur. Vel discernet populum suum, in futuro iudicio quando dicturus erit. *Ite maledicti in ignem æternum.* Et ad sanctos: *Ite in vitam æternam.* *Matt.25.d*

d ¶ *Congregate illi sanctos eius.*] O quàm mirabiliter hæc euangelio sancto conueniunt. Dominus enim post dispositionem finis, audi quid dicit: Mittet filius hominis angelos suos cum tuba, & virtute magna, & congregabunt electos eius à quatuor ventis, à summo cœlorum. Et hic dicit: *Congregate illi omnes sanctos eius.* Intelligite ergo per hæc, vnum veteris nouique testamenti esse dispositorem. *Matt.24.a*

e ¶ *Qui ordinant testamentum eius super sacrificia.*] In quorũ miserationibus Deus super omnibus sacrificijs delectatur. Vel ordinant, prædicant, & implent tedamentum nouum super vetus: quia transeunt vetera, *& ecce facta sunt omnia noua.* *2.Cor.5.d*

f ¶ *Et annuntiabunt cœli iustitiam eius.*] Euangelistæ, vel lex Moysi.

g ¶ *Quoniam Deus iudex est.*] Qui sperare facit bonos à malis. Vel cœli, sancti: annuntiabunt, prædicabunt, vt illud: *Cœli enarrant gloriam Dei,* iustitiam eius, mandata eius. *Quoniam Deus iudex est:* quia ipse est iudex viuorum & mortuorum. *Psal.18.a*

Et aduocatus noster est, & iudex est, & Deus noster est.

a ¶ *Audi populus meus, & loquar tibi, Israël.*] Vox Dei patris, ad populum Iudaicum loquitur: Audi populus meus. Aurem cordis requirit. Vnde ait propheta: *Audiam quid loquatur in me dominus Deus*: Et alibi: *Audi Israël, dominus Deus tuus, Deus vnus est.* Vel accipe aures audiendi, vt intelligas Israël.

b ¶ *Et testificabor tibi.*] Si mente spirituali perspexeris. Vel testificabor tibi, id est, per Patriarchas, & prophetas, sicut dixit: *Ego sum qui sum.*

c ¶ *Quoniam Deus Deus tuus ego sum.*] Deus sum omnipotentia: tuus sum autem Deus per gratiam, non simulacra muta, & surda, quæ hactenus veneratus es. Vel ego sum qui semper sum ipse.

d ¶ *Non in sacrificijs tuis arguam te.*] Quia corde contrito delector.

e ¶ *Holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper.*] Si odorem rectæ orationis tanquam suauitatis incensum ad me vsque direxeris.

f ¶ *Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos.*] Ista enim spreui: quia sanguis veri agni effusus est pro peccatis populi mei. Vel nō accipiam de domo tua vitulos, id est, incontinentes & superbos. Neque de gregibus tuis hircos: Hircos, qui fœtidi sunt in peccato.

g ¶ *Quoniam meæ sunt omnes feræ syluarum: iumenta in montibus & boues.*] Irrationabiles & diuersis motibus vacantes homines, quos oportet vocatione filij Dei saluos fieri.

h ¶ *Cognoui omnia volatilia cœli.*] Siue hæreticos, siue diuites huius mundi: qui per mundanam superbiam & irrationabilem scientiam extolluntur.

i ¶ *Et species agri mecum est.*] Quia vbi voluero, rerum omniū copia vel diffunditur, vel negatur. Vel species agri mecum est, virtus sanctæ ecclesiæ. Volatilia cœli quę mihi offers, turtures & columbas, ego tibi dedi, & omnia antequam fiant apud Deum viuunt: & quali loco essent, & quali tempore venerint, & in pondere & in mensura omnia apud Deum sunt, vt ait in euangelio: *Nam & capilli capitis vestri omnes numerati sunt.* Vel volatilia cœli, sancti angeli.

k ¶ *Si esuriero, non dicam tibi.*] Esurire Dei est, non in escis corruptibilibus, sed vt faciat quis voluntatem eius: sicut ipse ait in euangelio: *Meus cibus est vt faciam voluntatem patris mei.* Ergo tacet Christus suam esuriem: quia expectat peccatores ad pœnitentiam.

l ¶ *Meus est enim orbis terræ, & plenitudo eius.*] Totus mundus. Vel orbis terræ, & sancta ecclesia. Ac si diceret, suo eam esse sanguine redemptam.

m ¶ *Nunquid manducabo carnes taurorum*, &c.] Vetera hic sacrificia euacuanda esse declarat: Ideoq; in moribus bonis sacrificium requirit, dicens:

n ¶ *Immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua.*] Hoc est sacrificium acceptabile, hoc est, holocaustum pingue, vt laudetur Deus ab homine quem creauit, quem redemit: cui & regnum cœleste promittit. Vel vox prophetæ ammonet sanctos immolare spiritualiter, & vota reddere, vt ait: In me sunt Deus vota tua: quæ reddam laudationes tibi.

o ¶ *Inuoca me in die tribulationis tuæ, & eruam te, & honorificabis me.*] Tentamur vt probemur: perseueremus in fide, inuocemus in tribulatione, magnificemus eum cum fuerimus à periculis liberati.

p ¶ *Peccatori autem dixit Deus: quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum?*] Audiant hæc doctores, vel Episcopi ecclesiarum: qui peccata populorum resecant prædicando. Vnde sanctus Paulus dicit: Manifesti sunt qui præceptum CHRISTI non sustinuerunt, id est, non implent in opere quod prædicant. Vnde dominus dixit apostolis: *Quæ dixerint vobis, facite: secundum opera vero illorum nolite facere.*

q ¶ *Tu verò odisti disciplinam, & proiecisti sermones meos retrorsum.*] Quę prędicabas in ecclesia, non custodiebas in vita.

r ¶ *Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas.*] Cucurristi cum fure, participatus es adultero: quando eis vel in adulatorijs laudibus, vel in consentaneis voluptatibus es adiunctus. Quod dixit superius, portionem tuam ponebas, id est, portionem quam cum Deo & angelis habere debueras, ponis illam in inferno.

s ¶ *Os tuum abundauit malitia, & lingua tua concinnabat dolos.*] Illo malè agente, tu nequiter ac dolosè bene agere collaudabas. Vel lingua tua cōcinnabat dolum, id est, Iudas contra Christum. Os suum abundauit nequitia, quando consilium fecit cum Iudæis, vt eum crucifigerent.

t ¶ *Sedens aduersum fratrem tuum loquebaris, & aduersus filium matris tuæ ponebas scandalum.*] Filius dicitur Christus: quia de synagoga processit. Vel Iudas frater domini dicitur, vt ait propheta: *Narrabo nomen tuum fratribus meis.* Vel aliter: Fratres fortiores sancti: filij, simpliciores. Vnde sanctus Paulus dixit: *Nos qui firmiores sumus, debemus infirmiores fratres sustinere. Sedens aduersus fratrem tuum loquebaris*: qui tibi in baptismo est renatus. *Et aduersus filium matris tuæ ponebas scandalum*: quem ecclesia Dei sicut teipsum per fidem exhibuit Christo.

v ¶ *Hæc fecisti, & tacui.*] Quia examinãda ea in futuro iudicio reseruaui. Et tacui: quia non statim vindicaui, sed sustinui.

x ¶ *Existimasti inique quòd ero tui similis.*] Dum non vindico in præsenti, arbitratus es ea mihi placere, sicut tibi placent tua mala aliorum.

y ¶ *Arguam te.*] Cum in sinistra parte sedis fueris collocatus, in futuro iudicio.

z ¶ *Et statuam illa contra faciem tuam.*] Vt his confusus damneris in morte perpetua, hoc est, per illa mandata quæ non custodisti: vel tua peccata & aliorum, quæ post te reliquisti, vt illud: Quia si non annuntiaueris iniquo iniquitatem suam, *sanguinem eius de manu tua requiram.* Vt inam nos in hoc sæculo poneremus ante nos peccata nostra, & non Deus ea in iudicio statueret ante faciem nostram: vbi iam non castigatio, sed iudicium mortis accedit.

a ¶ *Intelligite nunc hæc qui obliuiscimini Deum.*] Vox prophetæ ammonet vnumquemque, vt non ponat dominum in obliuione, nec sua mandata.

b ¶ *Ne quando rapiat*, &c.] Ne quando rapiat ad mortem vel ad diem iudicij: vnde dixit: *Et non est qui de manu mea possit eruere.* Vel rapit ille, hoc est in mortem præcipitat obliuiscentes se, & nemo eripere potest.

c ¶ *Sacrificium laudis honorificabit me.*] Quia de omni bono quod sancti faciunt, Deus honoratur. Vnde dixit Paulus: *Omnia quæcunq; facitis in verbo aut in opere: omnia in gloriam Dei facite*, vt & in euangelio: *Vt videant vestra opera bona, & glorificent patrem vestrum qui est in cœlis.* Ob hoc me honorat ille coram angelis: quia ego eum honorificaui coram hominibus in sacrificijs laudis, impleuitq; quod in euangelijs est locutus: *Qui me confessus fuerit coram hominibus, ego eum confitebor coram patre meo & angelis eius.*

a ¶ *Et*

Pſal.84.b Deu.6.a — Exod.3.d — Luc.12.a — Ioan.4.c — 1.Tim.5.d Matt.23.a — Pſal.21.c — Rom.15.a — Eccles.3.c — Iob.10.b — 1.Cor.10.g Matt.5.b — Luc.12.a — Rom.3.

honorificabit me, [a] & illic iter [b] quo ostendam illi salutare Dei.

[c] ¶ Psalmus in finem Dauid, quando venit ad eum Nathan propheta, quando intrauit ad Bethsabee.

Psalmvs L.

Miserere mei Deus, secūdum magnam misericordiam tuam. [e] Et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. [f] Amplius laua me ab iniquitate mea: & à peccato meo munda me. [g] Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, [h] & peccatum meum cōtra me est semper. [i] Tibi soli peccaui, & malum coram te feci, [k] vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. [l] Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum: & in peccatis concepit me mater mea. [m] Ecce enim veritatem dilexisti, [n] incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. [o] Asperges me domine hyssopo, & mundabor. [p] lauabis me, & super niuem dealbabor. [q] Auditui meo dabis gaudiū & lætitiam: [r] & exultabunt ossa humiliata. [s] Auerte faciem tuam à peccatis meis: [t] & omnes iniquitates meas dele. [u] Cor mundum crea in me Deus: [x] & spiritum rectum innoua in visceribus meis. [y] Ne proijcias me à facie tua: [z] & spiritum sanctū tuū ne auferas à me. [a] Redde mihi lętitiā salutaris tui: [b] & spiritu principali confirma me.

[a] Docebo

[a] ¶ *Et illic iter est.*] Christi iter per opera sanctorum est.

[b] ¶ *In quo ostendam illi salutare Dei.*] Salutaris Dei patris, filius est. In hoc sacrificio indicat viam quæ ducit ad vitam, id est, ad Christum. Qui nobis præstare dignetur, vt discreti à paleis, impleti fructu sanctificationis, offeramus ei sacrificium laudis, vt ipso illuminante intelligere mereamur viam nostrę salutis, Amen.

[c] ¶ *In finem psalmus Dauid cum venit ad eum Nathan propheta, quando intrauit ad Bethsabee.*] Iste quinquagesimus psalmus vocē continet pœnitentis personę: ostendens, vt qui ceciderit in crimine, confitendo mala sua, redeat ad salutem.

Psalm. L.

Miserere mei Deus secundū magnam misericordiam tuam.] Confiteor immēsam miseriam, ideo peto magnam misericordiam. Quia qui se miserum putat esse de suis peccatis, cum illo facit Deus misericordiam magnam. Quia minor misericordia est hic in præsenti, hoc est, quia homo cum non esset, ex nihilo creauit illū Deus vt esset, & regit & gubernat. Maior misericordia dicitur: quādo ipsum hominem quem creauit, in futuro remunerat.

[e] ¶ *Et secundum multitudinem miserationum tuarum,* &c.] Confugio ad miserationes tuas, vt grauibus vulneribus theriacam remissionis infundas. Miserationū dicit: quia multa sunt peccata mea, & miserationes tuæ multæ. Vnde dicit propheta in alio loco. *Miserationes tuæ multæ sunt domine.* *Psal.68.d*

[f] ¶ *Amplius laua me ab iniquitate mea,* &c.] Expeto vt mea peccata abluas fonte misericordiæ: qui non vis in æternum peccati vulnera reseruare. Ac si dicat: Tu potes plus mihi remittere quàm ego intelligam rogare.

[g] ¶ *Quoniam iniquitatem meam ego cognosco.*] Ante faciem enim meam eas pono. Si tu pronuntias in confessione tua peccata, Deus ignoscet tibi.

[h] ¶ *Et peccatum meum contra me est semper.*] Quia mea peccata à tuæ bonitatis diuitijs separant. Quia non trado illud in obliuionem, propono illud semper ante oculos meos. Quia si tu ponis illud ante te, Deus illud non ponit ante se.

[i] ¶ *Tibi soli peccaui, & malum coram te feci.*] Tibi enim delinquit quisq; cum peccauerit: quia tu solus sine peccato es, dicente Apostolo: *Est Deus verax: omnis autē homo mendax.* Vel dicit Dauid: Ego peccaui, & tu solus sine peccato es, sicut dicit Esaias: *Qui peccatum non fecit, nec inuentus est in ore eius dolus.* Vel illud: *Quis arguet me de peccato?* Et item dicit: *Venit princeps mundi huius, & in me non inuenit quicquam.* *Rom.3.a* *Esai.53.c* *Ioan.8.f* *Ioan.14.a*

[k] ¶ *Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris.*] Quia tu rectum iudiciū iudicas. Propter nos transgressores & peccatores ille fuit iudicatus & damnatus. Vnde dictum est: Iustus ab iniquis iudicatus est. Sed ille in futuro iudicio erit aliorum iudicaturus & condemnaturus. Iustificatus es domine Iesu in sermonibus tuis, cum ductus pro populi peccatis ad mortem, non est inuentus dolus in ore tuo. Vicisti iudicatus, cum in te nihil dignum morte princeps tenebrarum inuenit. Consuetudo prophetæ est, vt acta pro agendis loquatur.

[l] ¶ *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum: & in peccatis concepit me mater mea.*] Hic versiculus totius generis humani casum exponit, sicut in Iob: *Nec si vnius diei sit super terram,* potest esse mundus à sorde peccati. Concipitur autem & nascitur in originali peccato, quod ex Adam trahitur: sed baptismo per gratiam Christi purificatur. *Vel vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris.* Hunc locum diligentius in epistola ad Romanos Paulus edisserit: quòd Deus cum posset de nobis iudicis auctoritate discernere, nō hoc facit: sed nobiscum vult iudicari, vt magis iustitia appareat iudicantis. In peccatis concepit me mater mea. Obscurus locus, & altius retractandus. *Iob 14.b* *Sec.70.& 25.b* *Rom.3.a*

[m] ¶ *Ecce enim veritatem dilexisti.*] Cùm per prophetam peccātem famulum increpasti, veritatem dilexisti. Veritas Christus est: quia pater diligit filium suū, vel diligit confessionem ex ore peccatoris.

[n] ¶ *Incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.*] Hoc est, quod in alio loco ait: *Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua.* Incertum & abditum mihi erit, si remittis tale facinus. Sed manifestum est, cum ignoscere dignatus es delinquenti. Sapientiæ enim tuæ est vt prius increpes, sic remittas. Nam & Niniuitis occulta erat sapientia pietatis tuæ, cum dicerent: *Quis scit si conuertatur Deus à furore suo, & non peribimus?* Vel Deus per Nathan prophetam incerta & occulta manifestauit, id est, narrauit Dauid, quando dixit: *Dimissum est peccatum tuum:* sicut Niniuitæ conuersi sunt de malo in bonum, per prædicationem Ionæ. *Psal. 118.g* *Ion.3.d* *2.Reg.12.d*

[o] ¶ *Asperges me domine hyssopo & mundabor.*] Sicut enim hyssopus terrenus, curandis pulmonibus aptus est, vt auertat inflationē: ita cœlesti quis respersus hyssopo, id est, humilitate cordis, ab omni superbiæ malignitate purgatur.

[p] ¶ *Lauabis me, & super niuem dealbabor.*] Vt quia peccata mea sunt phœniceo similia, quasi nix dealbentur. Tu, inquam, domine potens es peccatum piceum in lacteum candorem transferre: fuligino sumque hebenum in crystalli fulgorem conuertere. Vel, lauabis me, hoc est, per pœnitentiam & baptismum. *Et super niuem dealbabor,* sicut dixit Esaias: *Si fuerint peccata vestra sicut phœniceum, velut niuem dealbabor.* *Esai.1.c*

[q] ¶ *Auditui meo dabis gaudium & lætitiam.*] Cum iacens in infirmitate peccati, audire meruero: *Homo, dimissa sunt tibi peccata tua.* Vel auditui dicit, quando dixit Nathan: dimissum est peccatum tuum. *Matt. 2.a & Luc. 5.c*

[r] ¶ *Et exultabunt ossa humiliata.*] Id est, virtutes quæ prius fuerant peccatis humiliatæ. Vel æternitas spei meæ, quę peccante me humiliata fuerat, te indulgente persultat.

[s] ¶ *Auerte faciem tuam à peccatis meis.*] Nec ea sic aspicias vt reuertātur in commemorationem tuam. Auerte faciem tuam. Ac si dicat: ne videas, nec recorderis illa.

[t] ¶ *Et omnes iniquitates meas dele.*] Præteritas, præsentes, atque futuras.

[v] ¶ *Cor mundum crea in me Deus.*] Quo te videam. Sicut rogabat Dauid: ita & vnusquisq; debet facere. Cor mundum crea in me Deus. Propterea rogabat vt mundus fieret à peccato.

[x] ¶ *Et spiritum rectum innoua in visceribus meis.*] Quo te rectè confitear. Vel spiritum rectum ad videndum & discernendum: sicut antea rectus fuit in me.

[y] ¶ *Ne proijcias me à facie tua.*] Sicut Cain vt exul à te efficiar. A facie tua, id est, à præsentia tua.

[z] ¶ *Spiritum sanctum tuum ne auferas à me.*] Sed ab eo consumptis delictis, tuo me statuas conspectui. Spiritum sanctum tuum ne auferas à me: Id est, spiritum prophetiæ. *Genes.4.*

[a] ¶ *Redde mihi lætitiam salutaris tui.*] Christi tui, illam exultationem quam in eo habui prius quàm peccauerim. Salutaris Dei patris, Christus est. Ac si dicat: sicut antea præuidebam per spiritū, Christum in carne venturum: & modò sic faciam.

[b] ¶ *Et spiritu principali confirma me.*] Vt ipse in me, & non vitia principētur. Tu verò qui legis sanctam scripturam, sanctā hic trinitatē intellige. Vel confirma me, in regno. Spiritū rectū,

A

hoc est, innouando spiritum sanctum, hoc est spiritum prophetiæ: spiritum principalem, patrem: spiritum rectum, filium: spiritum sanctum, ipsum spiritum sanctum.

a ¶ *Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur.*] Vt declinantes à vijs prauis, pœnitentiam agentes misericordiam cõsequantur: sicut & ego à te misericordiã consecutus sum. Docebo iniquos vias tuas: & impij ad te conuertentur, hoc est, ponam meipsum vt meum exemplum alij imitentur.

b ¶ *Libera me de sanguinibus Deus.*] De peccatis multis: De quibus

1.Cor.15.f & Paulus ait: Quia *caro & sanguis regnum Dei non possidebunt.*

c ¶ *Deus salutis meæ.*] A quo post peccatum viuificor. Quia alius nullus potest hoc facere.

d ¶ *Et exultabit lingua mea iustitias tuas.*] Per quas punito in me peccato, misericordiam prębuisti. Vel prædicabit mea lingua mandata tua.

e ¶ *Domine labia mea aperies: & os meum annuntiabit laudem tuam.*] Si aperias os meum sicut Moysi quondam, ego pręconabo: quia sanctus, quia pius, quia misericors es. Vel clausa erant per peccatum, nec locus erat, nec tempus, nec persona, nec exemplũ poterant dare, quia non est pulchra laus in ore peccatoris.

Eccl.15.c f ¶ *Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem vtique, holocaustis non delectaberis.*] Audiant Iudæi sacrificia sua cessasse: intelligant etiam per alium prophetam Deum loquentem: Sabbatha, holocausta, neomeniasq; vestras odiuit anima mea. Quid ergo tu homo offeres? Audi quid subiecit:

B

Esai.1.d

g ¶ *Sacrificium Deo, spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non spernit.*] Meritò inter reliquas beatitudines euangelicas, beatitudo hæc continet principatum. *Beati*, inquit, *pauperes spiritu: quoniã ipsorum est regnum cœlorum.* Qui non in vanitatibus sæculi inflantur: sed à Deo accipiunt spiraculum vitæ, atque contritionem anxij cordis in eum refundũt, qui pro nobis humilis factus est. Vel multi habent cor contritum, sed non habent humiliatum: quia plangunt quod fecerunt, & postea ad ipsum reuerti deũderant, quod antea fecerunt: & de præterito nolunt pœnitere.

Matt.5.a

h ¶ *Benignè fac domine.*] Hoc est, placitam fac spem nostram.

i ¶ *In bona voluntate tua Sion.*] Qua te contemplamur.

k ¶ *Et ædificentur muri Hierusalem.*] Munitiones fidei charitatisq; illius, quas in ecclesia positi in te collocauimus.

l ¶ *Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ, oblationes & holocausta.*] Cum vel te pro nobis offers patri: vel à nobis laudes & gratiarum accipis actiones. Vel muri Hierusalem, virtutes animę vel ecclesiæ. *Tunc acceptabis sacrificium*, id est, confessionem ex ore peccatoris. Oblationem, hoc est, laudationem, & holocausta.

m ¶ *Tunc imponent super altare tuum vitulos.*] Altare, fides: quia quicquid offers, per fidem offerre debes. Vitulum, laudes vel cogitationes, vel victimas, scilicet vt meipsum offeram hostiam viuam, sanctam, placentem tibi. Nos quoque famulitui supplices deprecamur domine Iesu Christe, vt pietatis consilio magnis facinoribus nostris, immensam misericordiam largiaris: nosq; per contritionem cordis humiliati, mactando vitia, iugulando delicta, dignum tibi acceptabileque præpares holocaustum.

Ro.12.a & Phil 4.d

n ¶ *In finem intellectus Dauid, cum venit ad eum Doec Idumæus, & annuntiauit Sauli & dixit: Venit Dauid in domum Achimelech.*] In regnorum libro, & in ipso Hebraico psalterio Achimelech, scriptum est: sed quoniam bet ב & caph כ apud Hebręos literæ, modico apice distinguuntur: ideo error facilius obrepsit. Abimelech interpretatur regnum patris mei. Dauid interpretatur fortis manu. Venit in domum Abimelech: & Christus venit in regnum Iudæorum. Per Saul intelligitur mors: per Dauid vita. Quid est quòd mors persequitur vitam: nisi quòd ab initio sęculi semper mors persequitur vitam nostrã? Quia qui ista præsentia amant, persequuntur sanctam ecclesiam, id est, illos qui cœlestia diligunt. Psalmus vocem continet prophetę peccata Iudaici populi exprobrantis: ad ipsum enim hæc loquitur, dicens:

C

[a] Docebo iniquos vias tuas: & impij ad te conuertentur. [b] Libera me de sanguinibus Deus, [c] Deus salutis meæ: [d] & exultabit lingua mea iustitiam tuam. [e] Domine labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam. [f] Quoniam si voluisses sacrificiũ, dedissem vtique, holocaustis non delectaberis. [g] Sacrificium Deo, spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus nõ despicit. [h] Benignè fac domine [i] in bona voluntate tua Sion: [k] & ædificẽtur muri Hierusalem. [l] Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ, oblationes & holocausta: [m] tunc imponent super altare tuum vitulos.

n ¶ In finem intellectus Dauid, cum venit ad eum Doec Idumæus, & nuntiauit Sauli: & dixit ei, venit Dauid in domum Abimelech.

PSALMVS LI.

QVid gloriaris in malitia: [p] qui potens es in iniquitate? [q] Tota die iniustitiam [r] cogitauit lingua tua: [s] sicut nouacula acuta fecisti dolum. [t] Dilexisti malitiam super benignitatem: iniquitatem magis quàm loqui æquitatem. [u] Dilexisti omnia verba præcipitatiõis lingua dolosa. [x] Propterea Deus destruet te in finẽ: euellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo: & radicem

PSALM. LI.

QVid gloriaris in malitia.] Cur monitis diuinis obuians, prophetas interficis?

p ¶ *Qui potens es in iniquitate.*] Nã cum ope Dei crescens, interficis prophetas eius, hoc ad cumulũ auxisti malitiæ, vt ipsum dominum traderes neci. Vel quid gloriaris in malitia, hoc est, Adã & diabolus: quia quod Deus ædificauit, illi destruxerunt in semetipsis: imaginem Dei & angelorum. Qui potens es in iniquitate. Non in bonitate, sed in iniquitate.

q ¶ *Tota die.*] Omne tempus vitæ tuæ, in quo hęc malitia vsque ad effusionem dominici sanguinis propagata est.

r ¶ *Iniustitiã cogitauit lingua tua.*] Cogitatio sapientiũ, corde concipitur, & ore profertur. Nam in ore stultorum, cor eorum. Ac

Eccl.21.d D

si diceret: Non tractauit corde quod vouit ex ore: ideo hæc ad cogitationem detulit linguę. Vel hic lingua pro corde ponitur, secundum illud: *Tu qui dixisti in corde tuo, in cœlum ascendam, super astra cœli ponam sedem meam, in monte testamenti, in lateribus Aquilonis: ascendam super altitudinem nubium, similis ero altissimo.*

Esa.14.d

s ¶ *Sicut nouacula acuta fecisti dolum.*] Dolus est cum aliud agitur, aliud simulatur. Et nouacula si assimulet agere vultus nitorem, & genas vulnere suo sauciet, dolum faciet. Quia cum ait acutam, indicauit dolo versutam. Sic & Iudęi dominum, quem colere debuerant, non solum non coluerũt: sed diuersis dolis superare nitentes, interfecerunt. Vel aliter: Nouacula persecutores intelligũtur: quia nouacula capillũ incidit, sed per capillum superfluitas diuitiarum intelligitur. Sicut nouacula acuta fecisti dolum. Ille facit dolum, qui in negotio circumuenit fratrem suum. Vnde Paulus ait: *Nemo circumueniat aut supergrediatur in negotio fratrem suum*: quia de his omnibus vindex est dominus.

1.Thes.4.a

t ¶ *Dilexisti malitiam super benignitatem, iniquitatem magis quàm loqui æquitatem.*] Dilexit populus ille malitiam, cum eum qui benignitate propria ad liberãdum venerat, interemit. Sed & nunc ipsi Iudæi falsa de eo in quem non crediderunt, proloquuntur.

v ¶ *Dilexisti omnia verba præcipitationis lingua dolosa.*] In excelsum enim iniquitatem loquẽtes, ipsi se præcipitant in laqueũ damnationis. Verba præcipitationis dicit, quia semetipsos præcipitauerunt: sicut diabolus de cœlo, sicut & Adam de Paradiso. *In lingua dolosa*: quia aliud habuerunt in sermone, aliud in corde.

Gen.3.

x ¶ *Propterea Deus destruet te in finem: & euellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo: & radicem tuam de terra viuentium.*] Omnia hæc in Iudaico impleta sunt populo: quia & à legis litera destructus, & eunlsus de ciuitate, migratusque est de tabernaculo Dei. Sed & de his hæc intelliguntur, qui non credunt dominici corporis tabernaculum: quia exterminabuntur à consortio claritatis eius, ac de beatæ sedis habitaculo: vel de viuentium terra, quam sancti hæreditabunt. Vel destruet te Deus in finem, hoc est, memoriam diaboli. Vt alibi: *Vt non apponat vltra magnificare se homo super terram.* Vnde sanctus Paulus apostolus dicit: *In finem sæculorum inimica destruetur*

Psal.9.g
1.Cor.15.e

mors,

PSALMVS LII.

DIxit insipiens in corde suo: non est Deus.] Dixit insipiens populus Iudaicus siue diabolus, non est Deus. Ac si dicat, non est Christus filius Dei.

[a] ¶ *Videbunt iusti & timebūt.*] Nec talia appetant.

[b] ¶ *Et super eum ridebunt.*] De vltione calamitatis eius. Videbūt, hoc est, intelligent eorum pœnam, & timebunt sicut sanctus Paulus dicit: *Videte etiam tu tenteris.* Vel timebunt, id est, nescient exitum illorum. Vnde dictum est: *Nescit homo finem suū.* Adhuc: *Et super eum ridebunt.* Duo tempora sunt: *Tempus flendi, & tempus ridendi.* Hic habent sancti tempus flendi, & in futuro tempus ridendi.

[c] ¶ *Et dicent: ecce homo qui non posuit Deum adiutorē suum: sed sperauit in multitudine diuitiarum suarū, & prævaluit in vanitate sua.*] Ideo super eum hęc vindicta descendit. Vel de illo diuite dicit, qui in inferno torquebatur: quia bona receperat in vita sua, & de illo alio, cui dicit: *Stulte hac nocte animam tuam repetunt à te: quæ autem parasti cuius erunt?* Sic est qui sibi thesaurizat, & non est in Deum diues. Non quod malum sit diuitias habere, tantùm vt de iusto habeantur: & Deo gratiæ referantur qui eas dedit. Non, sed malum est spē in diuitijs ponere: cum in alio psalmo dicat: *Diuitiæ si affluant, nolite cor apponere.* Diuitias licet habere ad necessitatem, & non licet possidere ex amore. Nam & Abraham & reliqui boni diuitias habuerunt: sed spem in diuitias non miserunt.

[d] ¶ *Ego autem sicut oliua fructifera in domo Dei.*] Comparat se propheta oliuæ fructiferæ per pinguedinem sapientiæ, vt in ecclesia Dei collocatus, viuens in legis allegoria, euangēlica proferat poma. Vnus est enim Deus veteris nouiq; testamenti prolator. Oliua fructifera, sancta ecclesia est, vt illud: *Promptuaria eorum plena, eructātia.* Hic in bonam partem. Item *oliua non fructifera*, sicut ait propheta: *Vocauit dominus nomen tuū à voce loquela grandis, exarsit ignis in ea, & combusta sunt frutet a eius.* Et illud: *Oliuam vberem pulchram, fructiferam, speciosam:* sed conuersa es in oleastrum. Item in bonam partem dicit: *Tu autem cum oleaster esses, insertus es in bonam oliuam*, id est, in finem Patriarcharum.

[e] ¶ *Sperauí in, &c.*] Quia non est humanæ fragilitatis facultas, vt per se quis saluus fiat, sed per misericordiam Dei.

[f] ¶ *Confitebor tibi in sæculum quia fecisti.*] Deprecans vt in hoc sæculo, quod verbo creasti, confessionem merear, & illud clementia solita largiatur.

[g] ¶ *Et expectabo nomen tuum: quoniam bonum est in conspectu sanctorum tuorum.*] Nomen illud ante cuncta sæcula benedictū, quod reddit sanctis debitum præmium. Quod propheta sitiens postulat, vt in conspectu eius æternæ beatitudinis accipiat sortem. Qui nobis præstare dignetur, vt ab omni dolo liberi, ab omni iniquitate mundati, filium Dei æqualem patri spirituiq; sancto confessi, mereamur sicut oliua fructifera in Hierusalem cœlesti plantari.

[h] ¶ *In finem pro Amalech, intellectus ipsi Dauid.*] Amalech interpretatur dolens, siue parturiens, corpus Christi intelligitur. Et dominus doluit pro peccatis nostris: quia verum corpus fuit & parturiuit filios. Et ecclesia corpus Christi, dolet pro peccatis suis & aliorum, & parturiuit filios per verbum prædicationis, vt illud: Per euangelium ego vos genui. Et item: *Filioli mei quos iterum parturio donec formetur Christus in vobis.* Hic psalmus vocem continet prophetæ, peccatores atq; impios increpantis.

radicem tuam de terra viuentium. [a] Videbunt iusti & timebunt: [b] & super eum ridebunt, & dicent: ecce homo qui non posuit Deum adiutorem suum. Sed sperauit in multitudine diuitiarum suarum, & prævaluit in vanitate sua. [e] Ego autem sicut oliua fructifera in domo Dei: [d] speraui in misericordia Dei in æternum, & in sæculum sæculi. [e] Confitebor tibi in sæculum quia fecisti, [f] & expectabo nomen tuum: quoniam bonum est in conspectu sanctorum tuorum.

[h] ¶ In finem intellectus Dauid pro Mahalath.

PSALMVS LII.

DIxit insipiens in corde suo: non est Deus. [k] Corrupti sunt, [l] & abominabiles facti sunt [m] in iniquitatibus: [n] non est qui faciat bonum. [o] Deus de cœlo prospexit super filios hominum, vt videat si est intelligēs aut requirens Deum. [p] Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt: [q] non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. [r] Nonne scient omnes qui operantur iniquitatem: qui deuorāt plebem meam vt cibum panis. Deum non inuocauerunt: [s] illic trepidauerunt timore vbi nō erat timor. [t] Quoniam Deus dissipauit ossa eorū qui hominibus placent: [u] confusi sunt, quoniā Deus spreuit eos. [x] Quis dabit ex Siō salutare Israel: [y] cū auerterit Deus

[k] ¶ *Corrupti sunt.*] De lege bonæ naturæ.

[l] ¶ *Abominabiles facti sunt.*] Hoc est, odibiles facti sunt.

[m] ¶ *In iniquitatibus suis.*] Hoc est, in desiderijs suis. Deum stulti cum ore negare ausi non sint, corde tamen dicunt eum non esse, in quo malo horribiles & abominabiles Deo fiunt.

[n] ¶ *Non est qui faciat bonum, &c.*] Nō de omnibus, sed de his omnibus tantū qui Deum negant, propheta dicit: quia aliquotiens bona loquuntur: nunquam tamen faciunt.

[o] ¶ *Dominus de cœlo prospexit super filios hominum, &c.*] Id est, vt inueniret quos eligeret: sicut quondam in Prophetis Patriarchisque fecit: inuentumque tāquam proprium manciparet alumnum. Prospicere & videre, ignorantis & quærentis est. Nūquid Deus aliquid ignorat? Nō, sed cœli sancti sui sunt, vt ait propheta: *Cœli enarrant gloriam Dei.* Et alibi iuxta Apostolū: *Nostra autem conuersatio in cœlis est:* quia spiritus sanctus facit sanctos amare & diligere Deum, & ipse spiritus sanctus Deus est. *Psal.18.a Phil.3.b*

Prospicit Deus per suos sanctos: quia ille prædicat & loquitur per illos, vt dominus ait: *Non enim vos estis qui loquimini: sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis.* *Matt.10.c*

[p] ¶ *Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt.*] Hi insipientes, quia non requirebant Deum, omnes declinauerunt in passiones, simul inutiles facti sunt. Inutilis dicitur qui non operatur aliquid boni. Vnde dicitur in euangelio: Tollite talentum ab eo, & inutilem seruum proijcite *in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium.* Sibimetipsis sunt inutiles, qui mandata Dei adimplere non volunt. *Ibid. 25.e*

[q] ¶ *Non est qui faciat bonum: non est vsq; ad vnum.*] Nullus enim ex his implet voluntatem patris cœlestis.

[r] ¶ *Nónne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem: &c.*] Cognoscunt enim se impiè agere, & non solum non emendant, sed etiam Dei populum deuorant dentibus malitiæ suæ: Deumque inuocare contemnunt.

[s] ¶ *Illic trepidauerunt timore vbi non erat timor.*] Idola ac simulacra mortua timuerunt, qui Deum timere debuerant.

[t] ¶ *Quoniam Deus dissipauit ossa eorū qui hominibus placent.*] Conteret enim spem æternitatis eorum Deus, qui in eius contumeliam magis sibi quàm illi placuerunt. Sibi placentes confusi sunt, id est, qui hominibus placent & non Deo.

[u] ¶ *Confusi sunt, &c.*] Meritò spernitur à Deo qui reliquerit Deum: & qui eum relinquit, dignè tanquam ignotus ab eo confunditur, dicente Apostolo: *Omnis ignorans ignorabitur.* *1.Cor.14.g*

[x] ¶ *Quis dabit ex Sion salutare Israël.*] De Sion, vt ait propheta, exibit lex, & verbum domini de Hierusalem. Quis dabit? Deus pater dedit filium suum in Sion, hoc est in sanctam ecclesiam. Salutare Israël. Salutaris noster Christus est. Quis dabit nisi dominus in aduentu suo, per quem gloriam æternitatis speculamur? *Esai.2.a*

[y] ¶ *Cum auerterit dominus, &c.*] Ipse quoque auersa captiuitate vitiorum, erexit nos in libertatem virtutum. De qua captiuitate dicit: Iam redempti sumus de peccato Adæ: sed tamen adhuc in captiuitate detinemur, quia non est integra libertas: quia dum sumus in corpore, peregrinamur à domino. Et item dicit: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum dominum nostrum.* *2.Cor.5.b* *Rom.7.a*

A

Sed in die iudicij quando inimica destruetur mors, tunc erit vera redemptio. 1.Cor.15.e

a ¶ *Exultabit Iacob, & lætabitur Israël.*] Vtrunque Christianus populus audit: qui est Iacob, dum supplantat Iudaicum populum, benedictionemq; eius accipit, & Israël, dum Deum fidei oculis intuetur. Igitur & nos supplices deprecemur Deū, vt declinantes à loquacitate superflua, ipso instruente intelligamus omnia in eius dominatione cōsistere: qui dignetur ablata captiuitate vitiorum, erigere nos in libertatem virtutum. Gen.27.d

b ¶ *In finem in carminibus intellectus Dauid, cum veniunt Zophæi, & dicunt Saul: Dauid absconditus est apud nos in spelunca Ziph.*] Ziph vicus est, & inde Ziphæi dicūtur. Ziphæi interpretantur florētes, id est, peccatores, qui quasi florentes & virides sunt in præsenti vita, vt ait propheta: *Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius sicut flos agri*: quia quod siccum est, igni reseruatur. Isti deputantur in pœnam: sancti ad regnum. Sicut herba hodie quasi viridis videtur esse, vsquequo fuerit æstus: sic peccatores qui videntur florere, in die iudicij arescent: & sancti qui hic videntur quasi aridi & sicci, tunc erunt florentes & virides. Vnde dictum est: *Iustus vt palma florebit.* Dauid fuit absconditus in inferiori parte terræ: & dominus in vtero sanctæ Mariæ, & in vna gente Iudæorum, & diuinitas in carne Christi. Iste psalmus orationē dominici hominis continere dignoscitur, formam serui accipientis, accedentisque ad passionem in forma serui. Esai.40.b Psal.91.c

B

PSALMVS LIII.

Deus in nomine tuo saluum me fac.] Postulat hæc à patre, vt ostendat carnis infirmitatem. In nomine tuo, hoc est, in illo nomine humilitatis quod est saluatio.

d ¶ *Et in virtute tua iudica me.*] Vult se iudicari, vt illud honorabile maiestatis nomen diuinitate conscendat. Humilitas fuit, quando venit de cœlo in vterum, de vtero in præsepe, & sustinuit multa, id est, alapas, sputa & reliqua. Virtus fuit, quando resurrexit & ascendit in cœlos quadragesimo die, & quinquagesimo die venit spiritus sanctus super apostolos, & prædicauerunt doctrinam euangelij in toto mundo. Vnde dictum est: *Et dedit illi nomen quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quia dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris.* Et qui mortuus est ad tempus ex infirmitate carnis, viuit ex virtute Dei. Et item dicit Apostolus: *Nihil existimaui me scire inter vos nisi Christum Iesum, & hunc crucifixum.* Vel iudica me. Vox ecclesiæ, discretionem rogat. Phil.2.b 1.Cor.2.a

e ¶ *Deus exaudi orationem meam.*] Et hoc rogat, vt mereatur à Deo exaudiri. Nouerat enim ille solus orare constanter, nec ignorabat vt homo quid peteret: iuxta illud Apostoli: Nam *quid oremus, sicut oportet, nescimus.* Rom.8.e

f ¶ *Auribus percipe verba oris mei.*] Vox ecclesiæ. Aures domini dicuntur, quando exaudire dignatur.

g ¶ *Quoniam alieni insurrexerunt aduersus me.*] Hoc est Iudæi, qui cum peculiares Dei essent, alienos se per trāsgressionem ab eo fecerunt: non cognitione, sed vita & operibus. Vnde dicit: *Filij alieni mentiti sunt mihi.* Et si filij, quomodo alieni? De vna tribu erant: sed alieni erant, quia eius vitam, qui illos venerat viuificare, volebant tollere. Psal.17.g

h ¶ *Et fortes quæsierunt animam meam.*] Herodes principesque sacerdotum mundanam habentes fortitudinem. Et dominus dicit: *Non haberes in me vllam potestatem, nisi tibi desuper datum fuisset.* Sic & hæretici persecutores super sanctam ecclesiam. Ioan.19.b

i ¶ *Non proposuerunt Deum ante conspectum suum.*] Non intellexerunt sub persona corporea latere diuinitatem. Diapsalma interpositum, orationem immutat, vt eum qui prius precabatur quasi homo, ostendat effectum orationis obtinuisse. Ideoque subiecit.

C

Deus captiuitatem plebis suę, [a] exultabit Iacob, & lætabitur Israel.

b In finem in carminibus vel hymnis intellectus Dauid, cum venissent Ziphęi, & nuntiassent Sauli: nonne Dauid absconditus est apud nos?

PSALMVS LIII.

DEus in nomine tuo saluum me fac, [d] & in virtute tua iudica me. [e] Deus exaudi orationem meā: [f] auribus percipe verba oris mei. [g] Quoniam alieni insurrexerunt aduersum me, [h] & fortes quæsierunt animam meam: [i] & non proposuerunt Deum ante conspectum suum. [k] Ecce enim Deus adiuuat me, [l] & dominus susceptor est animæ meæ. [m] Auerte mala inimicis meis, & in veritate tua disperde illos. [n] Voluntariè sacrificabo tibi, [o] & cōfitebor nomini tuo domine, quoniam bonum est. [p] Quoniam ex omni tribulatione eripuisti me, & super inimicos meos despexit oculus meus.

q In finem in carminibus intellectus Dauid.

PSALMVS LIV.

EXaudi Deus orationem meam, & ne despexeris deprecationem meam: intende mihi, & exaudi me. [f] Cōtristatus sum in exercitatione mea, [t] & conturbatus sum à voce inimici, [a] & à

k ¶ *Ecce enim Deus adiuuat me.*] Quia dominus descēdit in mortem.

l ¶ *Et dominus susceptor est animæ meæ.*] Cito eam redditurus. Vel Deus pater suscepit filium suū, & Christus suam ecclesiam in fide.

m ¶ *Auerte mala inimicis meis, & in veritate tua disperde illos.*] Qui me non intellexerunt per malitiam suam, dispergantur in veritate tua: sicut nunc cernimus factum. Dispersi sunt enim in regionibus. Veritatem dicit: quia verus est, id est, reddet vnicuiq; secūdum opera sua. Disperde illos in die iudicij & in tua iusta vindicta: hoc est, diabolum & membra sua.

n ¶ *Voluntariè sacrificabo tibi.*] Bene voluntariè: quia propria voluntate ipse sacerdos & hostia pro delictis populi se obtulit patri, vt hoc sacrificium vitam tribueret mundo. *Voluntariè sacrificabo tibi.* Vox ecclesiæ. Voluntariè dicit, id est, non necessitate aut coactè, sed voluntariè, secundum illud: *Prouidentes gregem non coactè, sed spontaneè.* 1.Pet.5.a

D

o ¶ *Et confitebor nomini tuo quoniam bonum est.*] Confessus sum in mundo: quia descendi de cœlo, non vt faciam volūtatem meam, sed tuam, quia bona est. Confitebor, hoc est, laudabo nomen tuum: hoc bonum est.

p ¶ *Quoniam ex omni tribulatione eripuisti me, &c.*] Quia orationem mundam fudit in principio psalmi: ideo vt Deus omnia præuidens, ereptum se à tribulationibus, & inimicos despectos in despectione paterna pronuntiat: scilicet, vt illa cū intelligas regnare potencia, qua post resurrectionem victor remeauit ad astra. Quem nos supplices deprecamur, vt eius adiutorio ab inimicis saluati, à tribulationibus mūdanis erepti, ipsum caput nostrum dominum Iesum Christum, quem in cœlis suspicimus, mente & opere prosequamur.

q ¶ *In finem in carminibus intellectus Dauid.*] In finem, in Christo; vt illud: *Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti.* In finem: semper de Christo intelligitur. Vnde & sancti apostoli dixerunt: *Domine, ostende nobis patrem, & sufficit nobis.* Non potes legem implere, nisi ab ipso impleatur. Omnis scriptura sancta de illo est. In carminibus, id est, in laudibus: Sicut carmina sæculi sunt, sic & carmina ecclesiæ: vnde laus Dei cantatur, & consolatio sanctorum est: quia dictum est: Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum: æquales angelis. Psalmus vocem continet mediatoris, qui cum Deus esset, formam seruilem pro nostra libertate suscepit. Rom.10.a Ioan.14.a Ioan.14.a Matt.13.f

PSALMVS LIV.

EXaudi Deus orationem meam, et ne despexeris deprecationem meā: intende mihi, & exaudi me.] Triplex hæc deprecatio ideo ostenditur: quòd primam homo Deus in statu seruili manēs, à conscientia sanctitatis emittit. Secundam, quia se scit iustū, obedientiam non despici postulat. Tertiam, propter infirmitatem carnis, vt sibi intendatur, exorat. Qua ratione intellige ô homo: quia nisi pura conscientia deprecaberis, à Deo prorsus non exaudieris.

f ¶ *Contristatus sum in exercitatione mea.*] Quam pro mundi vita suscepi: quia semper exercitatio ad res viles ac necessarias agitur.

t ¶ *Conturbatus sum à voce inimici.*] Qui me Samaritanū & demonium habentem, cū Deus essem ante sæcula, increpabāt.

Vel

Vel vox ecclesiæ. Duos inimicos habet ecclesia. Vnum apertè, & vnum occultè. Vnum debet diligere, & alium odire. Diligere proximum, vt illud: *Diligite inimicos vestros: benefacite his qui oderunt vos.* Et alium contemnere & odire: id est, diabolum qui occultè venit per suggestiones & delectationes.

a ¶ *Et à tribulatione peccatoris.*] Qui mihi semper tribulationū insidias intēdebat. Propter hoc tribulat Deus peccatores: aut vt emendentur, aut vt per illos corrigat bonos.

b ¶ *Quoniam declinauerunt in me iniquitates.*] Populus vtique declinat ad iniquitatem, qui mendacium profert super proximum. Vel Iudæi super dominum, sicut dixerunt: *In Beelzebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia.*

c ¶ *Et in ira molesti erant mihi.*] Persequentes me in inuidia sua. Et in ira molesti erāt. Molestus, id est sæuus. In ira, festuca, trabs, odium. Ira conturbat: trabs excæcat, vt illud: *Turbatus est præ ira oculus meus.*

d ¶ *Cor meum conturbatum est.*] Secundum hominem, sed virtute diuina confortatum est. Nam & angelus, inquit euangelista, accedens confortabat eum.

e ¶ *Et formido mortis cecidit super me:*] Timor animæ, & tremor corporis.

f ¶ *Timor & tremor*, &c.] Siquidem ipse dixit. *Tristis est anima mea vsq; ad mortem.*

g ¶ *Contexerunt me tenebræ.*] Tenebræ dicuntur mali homines, qui persequuntur ecclesiam, qui tegunt ipsam in odio: quia qui odit fratrem suum, in tenebris est. *Et contexerunt me tenebræ:* sed quia lux eram, non me comprehenderunt.

h ¶ *Et dixi*, &c.] Non ab alio sumam euolationem euadendæ mortis, nisi à me ipso. *Potestatem habeo ponendi animam meā, & potestatem habeo iterum sumendi eam:* vt de tenebris ad cœlestia reuertar. In columba autem spiritualem naturam designat, sicut in baptismo ostensum est. Columba simplex animal est absq; felle, & à malitia fellis alienum: quia osculum charitatis animæ significat: quia ecclesia duas pennas habet, hoc est, duo præcepta charitatis, dilectionem Dei videlicet, & proximi.

i ¶ *Ecce elongaui fugiens.*] A Iudæis. Longe est enim à peccatoribus salus.

k ¶ *Et mansi in solitudine.*] Cum gentibus incredulis: quas aduentu meo florere feci. De quibus alius ait propheta: Lætetur & floreat desertum. *Ecce elongaui fugiens, & māsi in solitudine.* Columba fugit à conuersatione humana, & sancti fugiunt à consortio hominum, non corporaliter sed spiritualiter, hoc est, in conscientia: quia cogitant quomodo se contra suggestiones diaboli, vel hæreticorum defendere debeant.

l ¶ *Expectabam eum qui saluum me fecit*, &c.] Expectat in corpore positus, nō solum saluationem patris, vt à diuersis tempestatibus eruatur: sed etiam vt vltionem de inimicis accipiat. Sequitur:

m ¶ *Præcipita domine & diuide linguas eorum.*] In aqua aliquis sæpe præcipitatur. Ergo hi ita demergantur sicut in diluuio: & dispergantur diuisis linguis, ceu factum est in ædificatione turris. Sed cur ista fiant adiecit.

n ¶ *Quoniam vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate.*] Iniquitatem, cum non crediderunt. Contradictionem cum exprobrant, contradicentes: *Nonne hic est filius Ioseph fabri?* Et alia multa.

o ¶ *Die ac nocte.*] Id est, omni tempore. Die, cum doceret turbas, & illi non crediderunt. Nocte, cum pateretur, & illi blasphemarent. Ergo taliter circundata repletaque est eorum ciuitas, id est, Hierosolyma, vt supra muros redundaret iniquitas eius.

p ¶ *Et non defecit de plateis eius vsura & dolus.*] Omnia enim quæ in lege prohibita sunt, ad augendi peccati cumulum excreuerunt. In lege enim vsuræ accipi prohibentur. Vsura est plus accipere quàm dare. Vnde propheta dicit: *Non fœnerauit neq; fœnerauit mihi quisquam.* Et si vis quòd tibi dimittatur, dimitte.

q ¶ *Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi*, &cæt.] Non hic tantùm de passione dominus queritur: sed & de discipulo proditore. Nam legimus in euangelijs: quia absconderit se à Iudæis. A Iuda autem non se abscondit, sed eum etiam conuiuio sancto asciuit, sicut sequitur.

r ¶ *Tu verò homo vnanimis.*] Qui cum alijs coniunctus eras apostolis.

s ¶ *Dux meus,*] Ad prædicādum cum cæteris missus.

t ¶ *Et notus meus.*] Quia me per legis mysterium cognoueras esse venturum. Dux meus & notus meus. Vox Christi de Iuda. Vnanimis dicit: quia videbatur ab alijs quasi bonus. Dux dicit, propter quod Christum tradidit, dux mortis fuit. Notus, quādo misit eos binos ante faciem suam in prædicatione.

u ¶ *Qui simul mecum dulces*, &c.] Cum mandatis vitæ & voluntate patris plerunque refectus es. Cibus enim dulcis est, patris facere voluntatem, vt illud: *Qui intingit mecum manum in paropside, leuabit contra me calcaneum suum.* Vel cibus dulcis, id est, corpus & sanguis Christi, quod ipse accepit indignus.

x ¶ *In domo Dei*, &c.] Sepe enim cum ipso domino in templo Salomonis cum prædicationis consensu abijt.

y ¶ *Veniat mors super illos*, &c.] Vt maiorem sui cordis dolorem secundum hominem ostenderet: ideo quasi in maledictione quæ eis erant ventura prædixit. Veniat mors super illos, & descendant ad infernum viuentes. Factum fuit hoc de Dathan, & Core, & Abiron, & simul venit ignis & mortui fuerunt, & terra absorbuit eos viuos.

z ¶ *Quoniam nequitia*, &c.] Etenim tam opere quàm cogitatione, nequitia pleni sunt.

a ¶ *Ego autem*, &c.] Vespere, cum passionem suscepit: mane, cum resurrexit: meridie, cum omni claritate virtutis suæ adimpleta, cœlos ascendit, sedet ad dexteram patris.

b ¶ *Narrabo & annuntiabo: & exaudiet vocem meam. Redimet in pace animam meam ab his qui appropinquant mihi.*] Narrat scilicet, quòd eum velociter pater exaudiuit, quòd eum de tribulationibus mortis eripuit, quòd in pace animam eius ab inimicis, qui ei ob inferendam mortem propinquauerant, liberauit. Vel narrabo, quasi minora: & annūtiabo, quasi maiora. Liberauit in pace animam meam: In pace, hoc est, in semetipso, vt Paulus dixit: *Ipse est pax nostra, qui fecit vtraq; vnum.* Ab his qui appropinquant mihi. Appropinquant corpore, non vita, nec merito.

c ¶ *Quoniam inter multos erant mecum.*] Inter multos, sed non in paucis. In multis verò, id est, in baptismo & in fide non ficta. In paucis non sunt, hoc est, in fide firma & spe & charitate. Inter multos credentes erant mecum, & non credebant.

d ¶ *Exaudiet Deus.*] Me benedicentem, non illos maledicentes. Exaudiet Deus, sanctos suos.

A

a ¶ *Et humiliabit eos.*] Hoc est, superbos.

b ¶ *Qui est ante sæcula.*] Pater vtique, quem in me manere non cognouerunt, qui est ante sæcula & manet in æternum. Ille qui initium sumpsit ex Maria, ante sæcula genitus est.

c ¶ *Non est enim illis commutatio.*] De malo in bonum, nõ commutantur, non transferuntur secundum euãgelium de morte in vita.

d ¶ *Et non timuerunt Deum.*] Ideo causa ad vltionẽ descendit, sicut sequitur.

e ¶ *Expandit manum suam in retribuendo.*] Quia cum eis ad auxilium porrecta fuisset, nõ eam receperunt. Nõ timuerunt Deũ: propterea non declinauerunt de malo in bonum, quia non cognouerunt. *Et extendit manum suam in retribuendo illis.* Extendit manum suam, vt ait propheta: *Tota die expandi manus meas ad populum, non credentem, & contradicentem mihi*: ideo quia non credit opera mea & potentiam meam. In retribuendo illis, hoc est, in vindicta in die iudicij: præsertim cum Abrahæ dixit: *In semine tuo benedicentur omnes gentes terræ*, id est, in Christo, & in alio loco: *Et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.* Christus per nouum testamẽtum acquisiuit hæreditatem suam.

Esai. 65. a

Gen. 22. d

Psal. 2. b

B

f ¶ *Contaminauerunt testamentum eius.*] Quia intellexerunt dominum Iesum sanctorum virorum præconio repromissum.

g ¶ *Et diuisi sunt ab ira vultus eius.*] Ab spirituali prouidentia, diuisa est contemplatio eorum: ideo pars eorum cum infidelibus posita est. Post eorũ exprobrationem ad Iudam sermo refertur dicens: Et appropinquauit cor illius, vt impletus à diabolo traderet Christum. Contaminauerunt testamẽtum eius, & diuisi sunt ab ira vultus eius, id est, hæretici, qui voluerunt contaminare testamentum Dei, diuisi erunt in die iudicij quando accipient sententiam damnationis: *Ite maledicti in ignem æternum.*

h ¶ *Et appropinquauit cor illius.*] Voluntas eius: quia quod intelligunt de scripturis, in malum vertunt, quia de fide trinitatis non rectè credunt. Vnde dictum est: *Oportet esse hæreses, vt qui probati sunt, manifesti fiant in vobis.*

Matt. 35. a

1. Cor. 11. d

i ¶ *Molliti sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt iacula.*] Cum ait molliti sunt, de pluribus dicit, cum prius de vno locutus fuisset. Ergo intellige diabolum nuncupatum, & Iudam, qui leniores oleo fecit sermones suos cum ait: *Aue rabbi, & osculatus est eum.* Tale oleum renuentes, vt in tribulationibus positi, Dei petamus auxilium, ipse nos Deus suo exemplo docuit dicens.

Matt. 26. c

k ¶ *Iacta in dominum curam tuam, & ipse te enutriet.*] Vt ab eo educatus inimicis fortis resistas.

l ¶ *Non dabit in æternum fluctuationem iusto.*] Si enim iustus fueris, non te patitur ab iniquis fluctibus fatigari. Qui fluctuat, in mari est. Per mare, mundus iste intelligitur in quo sancti fluctuant.

m ¶ *Tu verò Deus deduces illos in puteum interitus.*] Vt qui noluerunt bibere de fonte aquæ viuæ, in puteum interitus demergantur. In puteum interitus, hoc est, in infernum, iusta vindicta super illos.

n ¶ *Viri sanguinum & dolosi.*] Qui sunt effusores sanguinis redemptoris nostri.

o ¶ *Non dimidiabunt dies suos.*] Non solum non impleuerunt æternitatis dies, sed nec ad dimidium temporis eius venire meruerunt. In modico enim spatio in vltione dominica ab hostibus trucidati sunt.

p ¶ *Ego autem sperabo in te domine.*] Vt pleni inueniantur dies mei, Et nos supplices deprecamur, vt à te domine exauditi, nec peccati oleo delibuti, à te enutriti, à te ab huius sæculi fluctibus liberati, à te mereamur longitudinem dierum pro bonis actibus adipisci, Amen.

C

[a] & humiliabit illos: [b] qui est ante sæcula. [c] Non enim est illis commutatio, [d] & non timuerunt Deum: [e] extendit manum suam in retribuẽdo. [f] Contaminauerunt testamentum eius: [g] diuisi sunt ab ira vultus eius, [k] & appropinquauit cor illius: [i] Molliti sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt iacula. [k] Iacta super dominum curã tuam, & ipse te enutriet: [l] non dabit in ęternum fluctuationem iusto. [m] Tu verò Deus deduces eos in puteum interitus. [n] Viri sanguinum & dolosi [o] non dimidiabunt dies suos: [p] ego autem in te speraui domine.

q In finem pro populo qui à sanctis longe factus est, ipsi Dauid in tituli inscriptionem, cum tenuerũt eum Allophyli in Geth.

PSALMVS LV.

Miserere mei Deus, quoniam conculcauit me homo: tota die impugnans tribulauit me. [f] Conculcauerunt me inimici mei [t] tota die: [u] quoniam multi bellantes aduersum me. [x] Ab altitudine diei timebo: [y] ego vero in te sperabo. In Deo laudabo sermones meos: [z] in Deo sperabo, non timebo, quid faciat mihi caro? [a] Tota die verba mea execrabantur: aduersum me [b] omnes cogitationes eorum in malũ. [c] Inhabitabunt, [d] & abscondent: [e] ipsi calcaneum meum obseruabunt.

[a] Sicut

q ¶ *In finem pro populo qui à sanctis longe factus est: Dauid in tituli inscriptionem, quando tenuerunt eum alienigenæ in Geth.*] In Hebręo ita habet. Pro columba muta longitudinum Dauid humilis atque perfecti, cum tenuissent eum Philistijm in Geth. Columba muta, & Dauid humilis atque perfectus, Christus in passione monstratur.

PSALM. LV.

Miserere mei Deus, quoniã conculcauit me homo: tota die impugnans tribulauit me. In homine atq; bellante, diaboli vel reliquarum nequitiarum spiritualium ostendit immissionem, quorum instinctu domin⁹ passus est. In die autem corporalem ætatem monstrat. Miserere mei domine. Ac si dicat: Fac in me misericordiam. Quoniam conculcauit me homo, id est, Christus à Iudęis in passione conculcatus est, & ecclesia à persecutoribus. Homo vnus pro multis dicitur, & plures pro vno dicuntur. Vnus hoc est, pro vnitate malitiæ. Duæ ciuitates sunt in mundo: Babylon, & Hierusalẽ. Per Babyloniã intelliguntur mali qui persequuntur sanctos: Sic & Hierusalem, id est, anima electa, non cessat orare pro inimicis. Tota die impugnans tribulauit me. Tota die, toto tempore pugnæ.

D

f ¶ *Conculcauerunt me inimici mei.*] Iudæi vtique.

t ¶ *Tota die.*] A tempore carnis assumptæ.

v ¶ *Quoniam multi bellantes aduersum me.*] Ab altitudine diei timebunt: quia non in Deum, sed in rebus transitorijs posuerunt spes suas.

x ¶ *Ab altitudine diei timebo.*] Duos sensus habet hic. Vnum quasi dicat ecclesia in rogando: non timebo altitudinem superborum. Alium affirmando: timebo altitudinem, hoc est, altitudinem diuinitatis: quia qui non timet, præsumptuosè agit.

y ¶ *Ego verò*, &c.] Quia in eius ope præsidioq; confido, sicut dominus dixit: *Mea doctrina nõ est mea, sed eius qui me misit patris.* Quanto magis nos qui omnia ab illo accepimus, & illum accepimus, ipsum semper laudare debemus.

Ioan. 7. b

z ¶ *In Deo sperabo*, &c.] In ipso confirmatus, non timebo bella quæ mihi aduersarius mouet: quia dictum est: *Si corpus occidunt: animam autem non possunt occidere.*

Matt. 10. d

Ioan. 7. b

a ¶ *Tota die verba mea execrabantur aduersum me.*] Cum diceret: non est hic propheta, sed seducit turbam.

b ¶ *Omnia consilia eorum in malum.*] In malum enim eis conuersa sunt: cum eos diuina vltio post dominicæ passionis scelera verberauit. *Omnia consilia eorum in malum.* Iudæi contra Christum, & peccatores contra sanctos.

c ¶ *Inhabitabunt.*] Vnanimiter.

d ¶ *Et abscondent.*] Laqueos nequitiæ suæ.

e ¶ *Ipsi calcaneum meum obseruabunt.*] Vt me supplantare possint, sicut voluerunt: vel in numismate census: vel in muliere deprehensa. *Ipsi calcaneum meum obseruabunt.* Iudæi finem CHRISTI, & peccatores finem ecclesiæ: quia septies in die cadit iustus & resurgit. Vel, calcaneũ meum obseruabunt: sicut dictum est de illa muliere & serpente. Per caput, initium suggestionis malæ: & per calcaneum, finem vitæ. Vel hæretici in qualicunque sermone, finem obseruare quę-runt.

Luc. 20. c

Ioan. 8. a

Prou. 24. c

Gen. 3.

a ¶ *Sicut*

[a] Sicut sustinuerunt animam meam.[b] Pro nihilo salvos facies illos, [c] in ira populos cõfringes, [d] Deus vitam meam annũtiaui tibi: [e] posuisti lachrymas meas in conspectu tuo, sicut & in promissione tua: tunc conuertentur inimici mei retrorsum. [f] In quacunque die inuocauero te: ecce cognoui quoniam Deus meus es. [g] In Deo laudabo verbum, in domino laudabo sermonem, in Deo sperauí: nõ timebo quid faciat mihi homo. [h] In me sunt Deus vota tua: quæ reddam laudationes tibi. [i] Quoniam eripuisti animam meam de morte, [k] oculos meos à lachrymis, [l] & pedes meos à lapsu. [m] vt placeam coram Deo in lumine viuentium.

n In finem ne disperdas, ipsi Dauid in tituli inscriptione, cum fugeret à facie Saul regis Israël in speluncam.

Psalmvs LVI.

Miserere mei Deus miserere mei: quoniam in te confidit anima mea. [p] Et in vmbra alarum tuarum sperabo: [q] donec transeat iniquitas. [r] Clamabo ad Deum altissimum, Deum qui benefecit mihi. [s] Misit de cœlo, & liberauit me, [t] dedit in opprobrium conculcantes me [u] Misit Deus misericordiam suam & veritatem suam: [x] & eripuit animam meã de medio catulorum leonum, [y] dormiui cõturbatus. Filij

[a] *¶ Sicut sustinuerunt animam meam.*] Vt captum in verbis accusarent apud principes.

[b] *¶ Pro nihilo salvos facies illos.*] Saluantur enim pro nihilo, cum non commutantur ad gloriam: sed ad supplicia transferuntur. Pro nihilo saluos facies illos: quia nõ fecit Christus propter quod sustinuit, sed expetierunt Iudæi vt illum interficerent.

[c] *¶ In ira populos confringes.*] Quia impacti sunt in petram offensionis, & lapidem scandali. Post vltionẽ propheta gaudens, præuidens futura decantat.

[d] *¶ Deus vitam meam annuntiaui tibi.*] Tu es enim vita mea, omnisque populi, qui ad redemptionem venturus es mundi. Vnusquisque debet nuntiare per confessionem: sicut Paulus fecit, quando dicebat: *Qui prius fui blasphemus & persecutor & contumeliosus: sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate.* Et item dicebat: *Viuo autem iam non ego: viuit verò in me Christus.*

[e] *¶ Posuisti lacrymas meas in conspectu tuo, sicut & in promissione tua. Tunc conuertentur inimici mei retrorsum.*] Promissiones tuæ erant, vt veteres lacrymas, conuersis post tergum inimicis, in gaudia nouella transferres: neque cum sanctis ceteris tua gloria munerares. Posuisti lacrymas meas in conspectu tuo: hoc est, audisti & vidisti. *Sicut in promissione tua.* Deus promisit sanctis suis bona: sed tamen dicit: *Confitere tu prius iniquitates tuas, vt iustificeris. Tunc conuertentur inimici mei retrorsum.* Optando dicit ecclesia, vt qui currunt ad infernum, conuertantur ad Deum.

[f] *¶ In quacunque die inuocauero te: ecce cognoui quoniam Deus meus es.*] In omni enim necessitate tu Deus assistis, misericordiam præstans tuis. In quacunque die inuocauero te, id est, aut in prosperis, aut in aduersis. *Ego cognoui quoniam Deus meus es tu.* Vox ecclesiæ. Aliqui cognoscunt per creaturam cœli & terræ: sicut sanctus Paulus dicit: *Per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur.* Et alij per Deum, qui inspirat in animas illorum: sicut Thomæ dixit: *Infer digitum tuum huc, & mitte manum tuam in latus meum, & cognosce loca clauorum, & noli esse incredulus, sed fidelis.* Et ipse recordatus dicit: *Dominus meus, & Deus meus.*

[g] *¶ In Deo laudabo verbum, & in domino laudabo sermonem, &c.*] Laudat iterum propheta verbum illud, siue sermonem qui erat in principio apud patrem: quia sperans in eum non metuit aduersarij minas, dicens:

[h] *¶ In me sunt Deus vota tua: quæ reddam laudationes tibi.*] Hæc sunt vota prophetæ, vt laudem dominicam celebret: sicut alibi dicit: *Immola Deo sacrificium laudis.* Et cur hæc faciat adiecit.

[i] *¶ Quoniam eripuisti animam meam de morte.*] Secunda vtique.

[k] *¶ Oculos meos à lacrymis.*] Ne iam necesse esset peccata deflere, vt illud: *Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum* in die iudicij: quia dictum est: *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.*

[l] *¶ Pedes meos à lapsu.*] Ne vltra laberentur in peccata. Pedes meos, hoc est, sensus: à lapsu, quia non erit tunc suggestio mala, nec tribulatio.

[m] *¶ Vt placeam coram Deo, &c.*] Lumen viuentium Christus est: secundum illud: *Ego sum lux mundi.* Et item: *Erat lumen verum quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Sicut in Apocalypsi de illa sancta ciuitate: *Lucerna non erat ibi: quia dominus Deus omnipotens illuminauit eam: & lucerna eius est agnus*, quo sancti ab huius mundi tenebris eruti clarificantur. Hæc propheta non pro se tantùm, sed & pro nobis orat. Vnde nos deprecemur, vt compressis bellis corporeis, superatis sæculi tentamẽtis, mereamur Iesu Christo in ipso lumine complacere, Amen.

n *¶ In finem ne disperdas, &c.*] Ipsi Dauid in tituli inscriptione ne disperdas: hoc est, ne corrumpas tituli inscriptionẽ: quãdo scripsit Pilatus super domini crucem linguis tribus: Iesus rex Iudæorum. Et illi: *Noli scribere rex Iudæorum: sed quia ipse dixit, rex sum Iudæorum.* Et Pilatus dixit: *Quod scripsi, scripsi.* Dauid in spelunca absconditus, hoc est, in inferiore parte terræ: præfigurabat corpus humanum, vbi illa maiestas fuit abscondita in corpore Christi, vt illud: *Traditus sum, & non egrediebar.* Et Paulus dicit: *Si enim intellexissent, nunquã dominum gloriæ crucifixissent.*

Psalm. LVI.

Miserere mei Deus, miserere mei: quoniam in te confidit anima mea.] Geminata postulatione misericordiæ, confidentiã suam, quam in patre habet, adiũgit, vt facilius audiatur. Quoniam in te confidit anima mea. Quasi vnus homo dicit: sed vnus pro multis, quia dictum est: *A finibus terræ ad te clamaui domine.* Et alibi: *Erat illis anima vna & cor vnum.*

p *¶ Et in vmbra alarum tuarum sperabo.*] Id est, in protectione paterna. A calore vmbra quæritur: sed per calorem persecutio vel tribulatio intelligitur, & per vmbram protectio diuinitatis: vbi semper confugere debemus. Sed duæ alæ, duo testamenta, vel duo præcepta charitatis.

q *¶ Donec transeat iniquitas.*] Insultatio iniquorum. Docet enim per hæc in spiritualium alarum sperare protectionem. Hinc propheta loquitur.

r *¶ Clamabo ad Deum altissimum: Deum qui benefecit mihi.*] Hæc sunt quæ post dinumerata bona sequuntur. Donec transeat iniquitas: hoc est, diabolus cum suis membris, vel suis satellitibus. Clamabo ad Deum altissimum. Clamauit Christus ad Deum patrẽ, & orauit pro falsis fratribus. Et ecclesia pro inimicis orat. Et ad Deum qui benefecit mihi. i. fecit me ex nihilo ad suam imaginem, & dedit mihi omnia bona præsentis vitæ, & postea in futuro vitam æternam promisit.

s *¶ Misit de cœlo, & liberauit me.*] Misit filium suum de cœlis, vt hominem à peccato erueret: vel genus humanum de potestate diaboli, vel de inferno.

t *¶ Dedit in opprobrium conculcantes me.*] Impios & peccato obnoxios, qui verbum propheticum negligebant, Velut alibi: Dedit apostolis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones, & super omnem virtutem inimici.

v *¶ Misit Deus, &c.*] Misericordia & veritas Christus est. In vno continetur: nec vna sine altera. Si sola misericordia fuisset, & si sola veritas, non potuisset homo sustinere.

x *¶ Animam meam eripe, &c.*] Leones, principes Iudæorum catuli, plebs subiecta, qui clamabãt: crucifige eum. Leo diabolus, iuxta epistolã Petri: *Aduersarius vester diabolus circuit quasi leo, quærens quẽ deuoret.* Propterea ipse dominus misericordia ac veritas intelligitur, qui missus à patre, animas nostras eripuit de dæmonum potestate: qui nos ceu sæui leones deuorare nitebantur. Qui & nunc loquitur, dicens:

y *¶ Dormiui conturbatus.*] Dormiuit enim in summo passionis, cum dicerer: Nunc anima mea turbata est: quia dictũ est: *Ego dormiui & soporatus sum, & exurrexi: quoniam dominus suscitauit me,* secundum illud: *Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem iterum sumendi eam.*

A

a ¶ *Filij hominum dentes eorum,&c.*] Inimicorum dentes quasi arma impugnantium esse dicit, quos dominus sua resurrectione confregit.

b ¶ *Exaltare,&c.*] Nullus est modus exaltationis diuinę. Nos verò nihil aliud de cœlis quàm quæ vidimus nouimus. Nam cum ait, super cœlos, notitiam excedit humanam. De gloria autem quæ super terram est, illud intelligitur quod alibi ipse dominus ait: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad consummationem sæculi.* Hinc iterum dominus.

Marc. vlt.

c ¶ *Laqueum parauerunt pedibus meis.*] Cum mihi interrogationes inferebant dolosas.

d ¶ *Et incuruauerunt animã meã.*] In morte, sed non fuit perpetualiter subdita morti. Sic voluerunt Iudæi Christum incuruare, vt non nominaretur nomen eius.

e ¶ *Foderunt ante faciem meam foueam, & ipsi inciderunt in eam.*] Cum post resurrectionem inimicis traditi, capti, interfecti, atque dispersi sunt.

f ¶ *Paratum cor meum Deus, paratum cor meum: cantabo & psalmum dicam domino.*] Exultat & concinit de triumpho mortis illius. Cantabo, prædicabo: psalmum dicam, opere complebo.

B

g ¶ *Exurge gloria mea, exurge psalterium & cithara: exurgam diluculo.*] Diluculo enim resurrexit, mane cum adhuc tenebræ essent super terram. Sic enim psalterium & cithara: hæc enim dictio Dauidica cecinerat: exurge psalterium & cithara. Quid significant ista organa? Vnum de supernis, aliud de terrenis. Quid intelligitur psalterium? Christus intelligitur, vt illud: Ite dicite Ioanni quæ vidistis & audistis: Ad lumen redeunt cæci, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur: & beatus qui in me non fuerit scandalizatus: hoc est, diuinitas operata per carnem. Cithara de terrenis: hoc est, lassescere, dormire, egere, esurire, sitire vel cætera. Aliter. Psalterium ad nos pertinet: spes, fides, charitas, longanimitas, bonitas, vel alia his similia. Per citharam, sex opera misericordiæ intelliguntur, quæ debemus implere, id est, esuriui, sitiui, hospes eram, nudus, infirmus, in carcere. Item psalterium, id est, in tribulatione gratias agere Deo, de supernis venit, per quem sustines. Cithara, persecutio & tribulatio, quam in corpore sustines. *Exurgam diluculo.* Respondit Christus ad patrem. Vnde superius dixit: exurge gloria mea.

Matt. 11.a

h ¶ *Confitebor tibi in populis domine, & psalmum dicam tibi in gentibus.*] Quas per prophetas, vel per apostolos vocaui. Confitebor tibi in populis domine: hoc est, postquam resurrexero. Psalmum dicam tibi inter gentes, id est, prædicare, opere implere.

i ¶ *Quoniam magnificata est vsq; ad cœlos misericordia tua.*] Mea enim resurrectione pacificata sunt omnia tibi, quæ in cœlo & quæ in terra sunt.

k ¶ *Et vsq; ad nubes veritas tua.*] Complens per prophetas quæ nobis prædixeras. Cœli sunt sancti, quando de supernis contemplantur: nubes, quando irrigant corda humana de prædicatione.

l ¶ *Exaltare super cælos Deus.*] Propheta hæc dicit de gloriosa Christi ascensione.

m ¶ *Et super omnem terram gloria tua.*] Cum effuderis donum spiritus sancti in omnem carnem. Quod & nunc nobis præstare digneris, vt in cunctis pressuris ac tribulationibus vniuersis mittas spiritum tuum sanctum: cuius ope ac præsidio siue munitione protecti, ad æterna gaudia præparari, & ad cœlestia transferri præmia mereamur. Amen.

n ¶ *In finem ne disperdas, Dauid, in tituli inscriptione.*] Vos suggeritis falsitatem, ego non corrumpam veritatem: quod scripsi, scripsi. Psalmus vocem continet prophetæ de iudicio atque iustitia commonentis.

Ioan. 19. d

C

PSALM. LVII.

SI vere vtiq; iustitiam loquimini, &c.] Edocet vt quisq; mortalium iudicio vtatur publico, si verum loquitur, & verum iudicet: nec ponat blanditijs sermonum muscipulam deceptionis, per quam occultè interimat innocentes. Si verè vtiq; iustitiam loquimini iusta iudicate filij hominum. Iudæi iusta loquebantur ad Christum, quando dicebant: *Magister scimus, quia verax es, & in veritate viam Dei doces.* Non iudicabant iusta, quando petierunt Barrabam filium mortis, & interfecerunt Christum filium vitæ: Vel aliter. *Iusta iudicate,* id est, vos qui iudicatis iustitiam bonam esse, recta iudicate, hoc est, quod tibi non vis, alteri ne facias.

Matt. 22. b

Ioan. 18. g

p ¶ *Etenim in corde iniquitates operamini in terra.*] In hac terra quam habitatis, cogitatione mala, dum bona videmini loqui.

q ¶ *Iniquitatem manus vestræ concinnant.*] Opera enim vestra quæ secundum allegoriam manus accipiuntur, iniquitate repleta sunt.

D

r ¶ *Alienati sunt peccatores.*] Quidam de descensu animæ in corpus: alij verò de Iudæis intelligunt, quòd abalienati sunt à Deo: ex quo Maria genuit Saluatorem.

Ioan. 3. b

1. Cor. 2.

f ¶ *Errauerunt ab vtero, locuti sunt falsa.*] Præscius futurorum Deus, iniquitatem ipsam, prius quàm nasceretur exterminat. Ideo peccatores falsa loqui dicit, eosq; errare atque alienari prophetat: sicut quondam de Esau, qui prius quàm gigneretur, ab hæreditate Dei est repulsus.

Malach. & Ro. 9.a

t ¶ *Furor illis secundum similitudinem serpentis.*] Illis qui obiter periram deuorare veneficis morsibus Dei famulos volunt, & per pœnitentiam negligunt.

u ¶ *Sicut aspidis surdæ, & obturantis aures suas,&c.*] Diabolum, vel satellites eius dicit: qui cum quotidie nocent, & eis vtique qui canticum per inuocationem dominici nominis indicamus: illi obturato aurium auditu, sæuire non desinunt. Aspis genus serpentis. Ille homo qui incantat, Marsus dicitur, & trahit illas de tenebris ad lumen.

x ¶ *Deus conteret dentes eorum,&c.*] In dentibus, aperta persecutio: in molaribus significatur abscondita. Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum, ne lacerare valeant iniquis morsibus seruos eius. *Molas leonum cõfringet dominus.* Malarum nequitiarum insidias: qui quasi molares leonum dentes ad validiorem morsum habentur.

y ¶ *Ad nihilum deueniet,&c.*] Sicut enim aqua decurrens, aut absorbetur à terra, aut in mari deficit: ita & isti ad hoc deducuntur vt pereant. Sicut aqua quæ ab initio sęculi in gyro vadit: ita ipsorum est doctrina. Aqua decurrens, quod est torrens: hoc est, aqua quæ de mõtibus decurrit in valles. Vel sicut aquæ hyemales cum veniunt, statim siccantur: sic isti cito transeunt. Vnde dictum est: *De torrente in via bibit.* Dominus de torrente in via bibit: quia de nostro accepit.

Psal. 109.c

z ¶ *Intendit arcum suum donec infirmentur.*] Per arcum, iræ & comminationes Dei intelliguntur. Vnde dixit: *Nisi conuersi fueritis,* id est, de superbia ad humilitatem: arcum suum vibrauit, sicut Paulus audiuit: *Saule, Saule quid me persequeris?*

Matt. 18.a Psal. 7.a Act. 9.a

Intendit

Intendit arcum suum, futurum iudicium : donec infirmentur, hoc est, vsque dum euanescant insidię eorum.

a ¶ *Sicut cera quæ fluit, auferentur.*] Sicut enim cera igne dissoluitur: ita & isti futuro iudicij igne perdentur.

b ¶ *Supercecidit ignis.*] Iudicium mortis.

c ¶ *Et non viderunt solem.*] Non intellexerant Christum dominum, qui est sol iustitiæ, de quo in iudicio dicturi sunt impij: *Et sol iustitiæ non luxit nobis.* Cecidit ignis, & non viderunt solem. Peccatores Christum ignē vident, iusti solem iustitiæ. Aliter: Qui comminationibus scripturarum territus agit pœnitentiam : huic per ignem suppliciorum, sol verus ostenditur.

d ¶ *Antequam intelligant spinæ vestræ rhamnum.*] Quasi viuos, quasi in ira absorbet eos. Antequam peccata vestra ad finem vsque perueniant, & cogitationum spinæ in arborem ebulliāt peccatorum, Deus vos corripiet non iratus, sed quasi iratus. Nō est quippe Dei ira, sed emendatio, & corripiet vos nō vt viuos, sed quasi viuos. Qui enim spinas habent delictorum, viui nō merentur vocari. Priusquam intelligerent spinæ vestræ rhamnum. Hæc ad populum peccantem loquitur. Rhamnus, sentiū genus est asperrimum aculeis, & flore gratissimum. Vnde intelligitur duplam habere virtutem, vltionis, & bonorum retributionis, id est, iustis floret ad ornatum, peccatoribus præbet spinas ad confringendum.

e ¶ *Sicut viuentes, sic in ira absorbet eos.*] Velociter eos absorbet pœna : quia qui non crediderit, iam iudicatus est. Viuentes, id est, sapientes mundi : qui per illorum sapientiam putant se quasi viuentes sint. Sed *sapientia huius mundi, stultitia est apud Deum.* Sed ira Dei quam dicit, iusta vindicta est.

f ¶ *Lætabitur iustus cum viderit vindictam.*] Impiorū: quia quando illi damnantur in pœnis, isti lætificantur in præmijs.

g ¶ *Manus lauabit in sanguine peccatorum.*] Quia difficilis est hic versiculus ad intelligendum : ipsa verba quæ anteriores tractauerunt, educam. Hilarius beatus antistes, & vt ita dicam, inter procellas mundi magnus sustentator ecclesię, ita de eo dicit: Iustus manus suas, non peccatorum sanguine abluit, sed cum peccatores in sanguine sint, quia rei sunt sanguinum: manus suas ille ab omni reatu sanguinis continebit ablutas. Tūc lauat iustus manus in sanguine peccatorum, cum vindictam de ipsis viderit non procurantibus sanctis; & tūc lætabitur, cum post exitum eorum, eius opera glorioſe refulgent.

h ¶ *Et dicet homo, si vtique est fructus iusto.*] Tunc enim erit eius fructus, cum ei Christus dominus cœlorum regna participauerit.

i ¶ *Vtiq; est Deus iudicans eos in terra.*] Illi ante iudicium finis in hac terra iudicantur, de quibus superius diximus : Qui non crediderit, iam iudicatus est. Et nos si in præceptis Dei, aures non obturamus: si sanctorum monita, cum innocentia exequamur: si nostrorum spinis facinorum nō affligamur: si manus ab omni sanguine immunes cum innocentibus abluamus : honorabit nos Iesus dominus dignis præmijs, quibus sancti cum ipso perpetualiter collætantur, Amen.

k ¶ *In finem ne disperdas Dauid inscriptione tituli: quando misit Saul custodire domum eius,* &c.] Iste psalmus, quia Dauid docet per titulum custodire, dominicæ passionis declarat mysterium, dicens:

donec infirmentur. [a] Sicut cera quæ fluit auferentur: [b] supercecidit ignis, [c] & non viderunt solem. [d] Priusquā intelligerent spinę vestrę rhamnum: [e] sicut viuētes, sic in ira absorbet eos. [f] Lætabitur iustus cum viderit vindictam: [g] manus suas lauabit in sanguine peccatoris. [h] Et dicet homo, si vtiq; est fructus iusto: [i] vtique est Deus iudicans eos in terra.

k In finem ne disperdas Dauid, in tituli inscriptione: quando misit Saul & custodiuit domum eius, vt interficeret eum.

Psalmvs LVIII.

ERipe me de inimicis meis Deus meus : & ab insurgentibus in me libera me. Eripe me de operantibus iniquitatem : & de viris sanguinum salua me. [m] Quia ecce ceperunt animam meam: irruerunt in me fortes. [n] Neque iniquitas mea, neque peccatum meum domine : sine iniquitate cucurri, & direxi. [o] Exurge in occursum meum, [p] & vide. [q] Et tu domine Deus virtutum Deus Israël. Intende ad visitandas omnes gentes: non miserearis omnibus qui operātur iniquitatem. [r] Conuertantur ad vesperam, & famem patientur vt canes: [s] & circuibunt ciuitatem. [t] Ecce loquentur in ore suo : & gladius in labijs eorum, [u] quoniam quis audiuit. [x] Et tu domine deridebis eos : [y] & ad nihilum deduces omnes gentes. [z] Fortitudinē meam ad te

Psalmvs LVIII.

Eripe me de inimicis meis, &c.] Per hos inimicitiarum gradus vsque ad effusionem ascenditur sanguinis. Inimici etenim fuerunt Iudæi Iesu Christo domino nostro, cum ei inuidebant occultè. Insurrexerunt contra eum, cùm præceptis eius obuiauerunt. Operarij iniquitatis effecti sunt, cum manus armauerunt ad interfectionem. Viri sunt facti cruoris, cum sanguinem iusti super se suosq; filios futurum esse dixerunt. *Matt. 27. c*

m ¶ *Quia ecce ceperunt animam meam,* &c.] Vt me traderent morti.

n ¶ *Neque iniquitas mea,* &cæt.] Non hęc Dauid de se dicere potuit, qui se in alio psalmo plenum peccatis esse cognouit: sed de eo qui peccata nostra portās, sine vllo iniquitatis pondere vsque ad exitum corporeæ mortis cucurrit. Sine iniquitate cucurri, & direxi. Et iste psalmus ex persona domini intelligi potest. Ait quippe : *Venit princeps mundi istius, & inuenit in me nihil.* *Ioan. 14. d* Vel certè cucurrit, id est, de cœlo venit in vterum, de vtero in præsepe, de præsepi in crucem, de cruce in sepulcrum, de sepulcro ad inferos, de inferis victor remeauit ad cœlos. Et direxit, non sensus suos, sed nostros: quia praui erāt & tortuosi. Vnde propheta dixit : *Et erunt praua, indirecta : & aspera, in vias planas.* *Esa. 40. d*

o ¶ *Exurge in occursum meum.*] Ad patrem hæc loquitur, à quo se in euangelijs clarificari precatur. Qui & tanquam occurrens, manumque porrigens, respondit dicens: *Et clarificaui, & iterum clarificabo.* Quem occursum vsque ad visitationem extendi postulat, diceris: *Sed exurge in occursum mihi,* id est, fac illos intelligere de illo cursu quem habui, quod ego æqualis sum tibi. Vnde ait: *A summo cœlo egressio eius, & occursus eius vsq; ad summum eius,* hoc est, Deus pater super omnes creaturas spirituales. *Ioan. 12. c* *Psal. 18. b*

p ¶ *Et vide.*] Ac si dicat, vt facias tu eos videre, id est, vt credant me æqualem tibi.

q ¶ *Et tu domine Deus virtutum Deus Israel : intende ad visitandas omnes gentes: non miserearis omnibus qui operantur iniquitatem.*] Vt cum iustos visitatio diuina respicit, illos peccati pœna constringat. Et tu domine Deus virtutum, id est, angelorum & hominum. Deus Israël, hoc est, Deus animarum videntium Deum. Christus ad patrem : Intende ad visitandas omnes gentes: non solum in Iudæa, sed etiam & in gentibus.

r ¶ *Conuertantur ad vesperum,* &c.] Vsque ad exitum vitæ suæ, famem verbi Dei patientur: nec arguuntur in diuersis malis, vt pœnitentiam agerent.

s ¶ *Et circuibunt ciuitatem.*] Sed nullam solennitatem iocunditatem ac sacrificiorum in ea reperient. Vel de his loquitur, qui in fine ex Iudæis crediturī sunt. Cum enim subintroierit plenitudo gentium, tunc omnis Israël saluus erit. *Rom. 11. c*

t ¶ *Ecce loquentur in ore suo,* &c.] Blasphemiæ & infidelitates eorum, gladio comparatæ sunt.

v ¶ *Quoniam quis audiuit.*] Nemo enim hominum audit, cum hi à domino irridentur, sicut sequitur:

x ¶ *Et tu domine,* &c.] Qui te in risu & despectu habent.

y ¶ *Pro nihilo deduces omnes gentes.*] Illas quę te resurrexisse non credunt. Nam sunt in his multi credentes, qui non irridentur à Deo. Vel omnes gentes, qui ligna & lapides adorabant: nullis meritis præcedentibus, adducit illos Deus ad cognoscendam veritatem.

z ¶ *Fortitudinem meam ad te custodiam.*] Id est, omnes virtutes

meas ad te custodiam: non ad me, sed ad te: quia semper in ipsis tibi laudes refero, non meis viribus. Vnde Paulus dicit: *Si enim accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?*

a ¶ *Fortitudinem meam ad te custodiam, quia Deus susceptor meus es.*] Fortitudinem illam custodiam dicit: quia animam eius nemo auferre potuit, ipso dicente: *Nemo eam auferet à me: sed ego potestatem habeo ponendi, resumendiq; eam.*

b ¶ *Deus meus, misericordia eius præueniet me.*] Præuenit illum misericordia patris: cum prius centurio eum Deum confessus est, quàm viderit ab inferis resurrexisse. Sed & multi percutientes pectora sua, reuertebantur dicentes: *Verè filius Dei erat iste.*

c ¶ *Deus ostendit mihi super inimicos meos: ne occidas eos, ne quando obliuiscantur populi mei.*] Vt & si non credant, tamen intelligant eum esse Deum, iuxta illud: *Et videbit omnis caro salutare Dei nostri.* Et non occidas illos, ne fortè obliuiscantur nominis tui.

d ¶ *Disperge eos in virtute tua.*] Noli penitus delere Iudæos: quia populus tuus semper est appellatus, sed in toto eos orbe disperge, vt saltem sic emendati, superbire desistant, vt vel in hac dispersione scelus suum pœnitendo deplorent.

e ¶ *Et depone eos protector meus domine. Delictum oris eorum sermones labiorum ipsorum.*] Destruantur in malitia sua propter verba, quibus Christum tuum negauerũt, & tamen filios Abrahę se esse iactitant.

f ¶ *Comprehendantur in superbia sua.*] Hoc est, humiles fiant.

g ¶ *Et de execratione & mendacio annuntiabuntur in cõsummatione.*] Execrabantur enim dominum: cum eum filium Ioseph fabri dicebant. Innectebant mẽdacium: cum eum dæmonium habere aiebant:

h ¶ *In ira consummationis, & non erunt.*] Vt non possint perseuerare in malitia sua, sed in ea consummantur.

i ¶ *Et scient quia Deus dominabitur Iacob, & finium terræ.*] Nam sunt nonnulli qui se descendere ab Iacob genere gloriantur. *Et finium terræ*, id est, omnium gentium.

k ¶ *Conuertentur ad vesperam, & famem patientur vt canes, & circuibunt ciuitatem, ipsi dispergentur ad manducãdum:* &c.] Post diapsalma, iterat sententiam, qua inimici famem patientur vt canes: dum legis literam cum circuncisione carnali, & sacrificia de nece pecudum prosequuntur. Sed quia in peregrinatione hæc celebrant, nec ab his reficiuntur spiritualiter, murmurant contra Deum. Hinc propheta dominicæ mysterium resurrectionis contuens, exultat & dicit.

l ¶ *Ego autem cantabo fortitudinem tuam domine.*] Quia vicisti mortem. Vel fortitudinem diuinitatis: quomodo vicit diabolum, hoc prædicabo.

m ¶ *Et exultabo mane misericordiam tuam.*] Quia diluculo surrexisti. Mane, hoc est, quando conuertit in iuuentute. Vel mane, initium fidei catholicæ: vel mane, vt dixi, resurrectionem.

n ¶ *Quia factus es susceptor meus, & refugium meum in die tribulationis meæ.*] Suscepisti me protectione præsidij tui: ne cum his coniungeretur conscientia mea.

o ¶ *Adiutor meus tibi psallam: quia Deus susceptor meus es: Deus meus misericordia mea.*] Ipsi se domino propheta pollicetur iugiter psallere, cuius ope adiutus atq; susceptus est. Qui & nobis præstare dignetur, vt adiutorio eius muniti, misericordia adiuti, resurrectione glorificati, mereamur in ecclesia sancta, laudes eius immaculatis sensibus exaltare, Amen.

p ¶ *In finem pro his qui commutabuntur in tituli inscriptione*, &c.] Quæritur vbi hæc historia scripta sit. In regnorum libris, quæ hic manifestissimè legitur. Sed ibi pro valle Salinarum, Lxx. interpretes ipsa Hebræa verba posuerunt, גיא מלח ge melach. Sed quia interpretatum nõ est, ab his qui Hebræi sermonis non habent notitiam, quid significet, ignoratur.

Psalm. LIX.

Deus repulisti nos, & destruxisti nos.] Pertinet ad populum Iudaicum. Quando illum permittebat Deus tribulari: quasi tunc videbatur repellere. Et modò ecclesiam videtur repellere, quando illam permittit tentari per tribulationem. Nam aliter non repellit: quia dixit sanctus Paulus: *Non repellit Deus plebem suam, quam præscivit.* Vnde & vox ad Hieremiam prophetam ait: *Vade, & destrue, & dissipa, & euelle, & ædifica.* Ac si dixisset: Destrue vitia & peccata, & ædifica virtutes. Repellit nos ac destruit, cum peccamus. Miseretur & ædificat, cum ad eum pœnitendo reuertimur.

r ¶ *Iratus es & misertus es nobis.*] Ira Dei, iusta vindicta dicitur.

s ¶ *Commouisti terram.*] Corporis vtique nostri.

t ¶ *Et conturbasti eam.*] Cum tribulos produceret & spinas.

v ¶ *Sana contritiones eius, quia commota est.*] Mota est enim à malitijs, vt fructum exhibeat sanctitatis.

x ¶ *Ostendisti populo tuo dura.*] Vt te attentius quæreret. Castigas enim omnem filium quem recipis. Ostẽdisti populo tuo dura, hoc est, tribulationem. Vnde S. Paulus dicit: *Qui volunt piè viuere in Christo, persecutionem patiuntur.*

y ¶ *Potasti nos vino compunctionis.*] Vt confusi in facinoribus, compunctio sit ad te reuertendi. Per vinum, lex populi Dei intelligitur, & ipsa compunctio gratia Dei est.

z ¶ *Dedisti metuentibus te significationem, vt fugiant à facie arcus, vt liberentur dilecti tui.*] Præbuisti baptismum: quo abluti, fugeremus à futura ira: per quod non solum peccatores, sed etiam dilecti tui liberantur.

a ¶ *Saluum fac dextera tua.*] Christo tuo, qui est salus nostra.

b ¶ *Et exaudi me.*] Cum te inuocauero. Dextera patris, filius est. Saluum fac. De illis dicit qui saluandi erũt: quando filius tuus mittet me in dexteram tuam in die iudicij. Vnde in alio loco dicit: *Dextera domini fecit virtutem.*

c ¶ *Deus locutus est in sancto suo.*] Patet in Deo homine, de quo Gabriel ad Mariam ait: *Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei.* Vel vt sanctus Paulus dicit: *Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi.*

d ¶ *Lætabor & diuidam Sicemam, & conuallem tabernaculorũ metibor.*] Quidam Sicemam Samariam putant: conuallem verò tabernaculorum, hanc habitationem terrenam. Ergo cum venerit dominus in lætitia splendoris æterni iudicare mundum, diuidet Samariam, ac conuallem tabernaculorum dimetietur. Tunc aliam partem ad beatitudinem transferet: aliam verò quam iniustam reperiet, cum infidelibus punier.

a ¶ *Meus*

a ¶ *Meus est Galaad, & meus est Manasses, & Ephraim fortitudo capitis mei.*] In Galaad atque Manasse, totum sibi subiectum indicat mundum. In Ephraim verò populi futuri, id est, Ecclesiæ congregandæ speciem signat, propter benedictionem Iacob, quam in eum effudit. Fortitudinem autem ipsam, ecclesiam dicit, cuius factus est caput. *Meus est Galaad, meus est Manasses.* Vniuersa hæc de gentium vocatione dicuntur: quarum diuersæ virtutes, sub singulorũ nominum interpretatione referendæ erunt.

b ¶ *Iuda rex meus.*] Quia ex tribu Iuda ortus est Christus. Quia non deficiet princeps de stirpe eius, donec veniat dominus, vt dixit Iacob: *Iuda te laudabunt fratres tui: manus tuæ in ceruicibus inimicorum tuorum.* Tu dominaberis super fratres tuos. Christus intelligitur per Iudam, vt illud: *Vicit leo de tribu Iuda.*

c ¶ *Moab olla spei meæ.*] Moab in Genesi maledictionis susceptit opprobrium: qui post decem generationes recipitur in Ecclesia Dei. Ideoque & olla spei, quasi post conuersionem vrens crudelitate peccati. Spes enim Dei de peccatoribus hæc est, vt decoctis peccatis, conuertantur & viuant. Inde dicit Hieremias propheta: *Vidi ollam succensam, & facies eius à facie Aquilonis.* Et alibi dicit: *Ab Aquilone exardescent mala, quæ sunt super terram*, id est, tribulationes veniunt à diabolo super terram, quæ est Ecclesia, sicut Paulus dicit: *Tribulatio patientiam operatur: patientia autem probationem: probatio verò spem: spes verò non confunditur: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.*

d ¶ *In Idumæam extendam calciamentum meum.*] Vsque in regionem Esau, Apostolorum pedes dirigendos esse pronuntiat: quia in calciamẽtis, pedes: in pedibus verò gressus Apostolici intelligũtur, iuxta illud: *Quàm speciosi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona.* Idumæa interpretatur, sanguinea, siue terrena. Ac si dicat: In istos tales ostendam calciamentum meum, id est, mea exempla.

e ¶ *Mihi alienigenæ subditi sunt.*] Alienigenæ, id est, gentes, subditæ sunt Ecclesiæ. In Allophylis, alienarum gentium prauitates ostendit, quæ vsque ad aduentum Christi, in ignorantiæ tenebris residebant. Nunc autem subditæ, id est, humiliter auscultantes prophetiam, quæ Christum annuntiat: per fidem suam, lucem vident magnam.

f ¶ *Quis deducet me in ciuitatem munitam.*] Christus dominus, qui auertit impietatem ab Iacob, ipse deducet nos in ciuitatem Hierusalem, in qua sancti diuinam circumstant maiestatem. Vel in ciuitatem munitam, hoc est, in Ecclesiam: quę munita est per fidem.

g ¶ *Aut quis deducet me vsque in Idumæam?*] Ille qui se superius calciamenta extendere repromisit. Ipse enim prophetam, id est, prædicationem propheticam dirigi iubet in eam.

h ¶ *Nonne tu Deus qui repulisti nos?*] Vt probatos agnosceres. Repulisti propter transgressionem nostram: vel peccatum Adæ, hoc est, destruxit idololatriam: vel nostra vitia & peccata.

i ¶ *Et non egredieris Deus in virtutibus nostris.*] Quia peccatis infirmi sumus.

k ¶ *Da nobis auxilium de tribulatione: quia vana salus hominis.*] Audiant hæc qui spes suas in potentatibus hominum, vel in terrenarum diuitiarum splendoribus ponunt: quia vana est salus hominis; & Deus solus, opportunum tribulationibus nostris præstat auxilium.

l ¶ *In Deo faciemus virtutem, & ipse ad nihilum deducet tribulantes nos.*] In ipso sit virtus nostra: in ipso omnis gloria, & ipse ad nihilum rediget tam vitia, quæ nos tribulant: quàm inimicos, qui nos impugnant, & à spe æternitatis reuocare conantur.

m ¶ *In finem in hymnis psalmus Dauid.*] Vocem continet gratulantis prophetæ de æternitatis beatitudine.

m ¶ In finem in hymnis psalmus Dauid.

PSALMVS LX.

EXaudi Deus deprecationem meam: [o] intende orationi meæ. [p] A finibus terræ ad te clamaui: dum anxiaretur cor meum, [q] in petra exaltasti me. Deduxisti me, quia factus es spes mea: [r] turris fortitudinis à facie inimici. [f] Inhabitabo in tabernaculo tuo in sæcula: [t] protegar in velamento alarum tuarum. Quoniam tu Deus meus exaudisti orationem meam: [u] dedisti hæreditatem timentibus nomen tuum: [x] Dies super dies regis: [y] adijcies annos ei⁹ vsq; in diem

Gen. 48. e — *Gen. 49. b* — *Apoc. 5. b* — *Gen. 19. g* — *Deut. 23. a* — *Hier. 1. e* — *Ibidem.* — *Rom. 5. a* — *Naum. 1. d* — *Rom. 10. e* — *Esai 9. a*

tum suum.

o ¶ *Intende orationi meæ.*] Ac si diceret: Vide eam si iusta vel pura sit, vbi tu solus audis & vides in corde, sicut ad Moysen dictum est: *Quid clamans ad me?* Nunquid voce clamoris dicit? Non: sed voce cordis clamat. *Exod. 14. d*

p ¶ *A finibus terræ ad te clamaui: dum anxiaretur cor meum.*] Non de extremis terræ terminis, sed de huius corporis habitaculo quod superindui cupit: & ex intimi cordis dolore clamauit, vt absorbeatur hoc quod mortale est à vita. A finibus, id est, à quatuor partibus mũdi, quasi vnus homo clamet. Vel vnus homo, est vna Ecclesia. Propter vnitatem dicitur vna. Vnde & in Cantico canticorum dicitur: *Vna est columba mea*, id est, ecclesia in toto mundo diffusa. Dum anxiaretur, id est, propter transgressionem aliorum. Vel finem meum, dum nescit homo exitum suum. *Cant. 6. c*

q ¶ *In petra exaltasti me: deduxisti me*, &c.] In Christo se exaltatum dicit, qui secundum Apostolum, & petra stabilis, & credentium spes nominatur. *In petra exaltasti me*, hoc est, in temetipso, vt illud: *Petra autem erat Christus.* Petrus de petra: vnde Dominus dixit: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam.* Et alibi: *Venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat supra firmam petram*, quæ est Christus. Deduxisti me, id est, in temetipso: quia tu es dux meus, tu es viator meus. *Quia factus es spes mea.* Vox ecclesiæ ad Christum. Ac si dicat: Quomodo tu resurrexisti immortalis, & nos sic credimus resurgere. *1. Cor. 10. a* — *Matt. 16. e* — *Ibid. 7. d*

r ¶ *Turris fortitudinis à facie inimici.*] Hæc enim spes, Christus Dominus: turris nobis factus est à facie diaboli, vel nequitiarum eius, vt nos ab eius insidijs muniat ac defendat. Sed & Deus pater factus est nobis turris fortitudinis: exaltans nos in petra, id est, in Christo suo. Tu Christe turris fortitudinis: qui vicisti diabolum, & dignatus es pati propter nos. Sunt ergo turres infirmitatis, id est, illi qui confundunt in virtute sua, sicut in Euangelio dicitur: Si quis vult turrem ædificare, & non prius computat sumptus eius, & reliqua: postea qui viderint, illudent ei dicentes: *Hic homo cœpit ædificare, & non potuit consummare.* *Luc. 14. f*

s ¶ *Inhabitabo in tabernaculo tuo*, &c.] In illo vtique, vbi sine fine mansuri Deum iugiter contemplabimur.

t ¶ *Protegar in velamento alarum tuarum*, &c.] Dum adhuc cõmoror in hoc corpore, tua muniar protectione. Protegar, id est, defendar. In velamento alarum. Alæ duę, duo testamenta sunt: quibus protegitur Ecclesia. Vel sub protectione diuinitatis.

u ¶ *Dedisti hæreditatem*, &c.] Id est, in regno cælorum præstitisti eis, vt vitam æternam hæreditent.

x ¶ *Dies super dies regis.*] Regi æterno, id est, Christo domino, dies æterni sunt, qui quotidie super dies augentur: eo quòd claritatem eius nulla discriminet nox.

y ¶ *Adijcies annos eius vsque in diem generationis & generationis.*] Generatio igitur huius regis prima est, qua de Deo patre ineffabiliter nascitur. Secunda, qua factus est primogenitus mortuorum, quæ extenditur vsque ad illam generationem futuri iudicij, de qua dominus ait: *Vos qui secuti estis me in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis* *Matt. 19. d*

A

suæ. sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Ergo adijcientur inter istas generationes regis huius, & dies & anni: cum congregatis electis, supplantatisque inimicis sub pedibus, tradiderit regnum Deo patri, ipsis simul congregatis sanctis, sicut sequitur:

a ¶ *Permanet in æternum in conspectum Dei.*] Manebit enim æternus in his, quos tradidit Deo patri in regnum cælorum, & fecit cohæredes & conformes ac participes sibi, nullo iam in his mortis dominio dominante. In conspectu Dei, id est, vbi non erit mutabilitas.

b ¶ *Misericordiam & veritatẽ eius quis requiret?*] Misericordia est: quia indulget nostra peccata. Veritas, vt amplius non peccemus, vt peccatũ super peccatũ non inducamus. Quis, propter quid hic dicit? Quia pauci sunt, qui aliquid boni habeãt, & Deum requirant: sed plus dicũt eorum virtute vel suis viribus, quã Dei donum. Misericordiam & veritatẽ quis requiret eius? Non eius requiritur misericordia ac veritas ab eis, qui in plenitudine Dei consistunt: Sed nec his quicquã deest, iuxta illud oraculum Saluatoris: *In die illa nihil rogabitis patrem.* In hac ergo plenitudine propheta spem ponens, subiecit:

Ioan. 16. e

c ¶ *Sic psallam nomini tuo Deus in sæculum sæculi.*] Vox Ecclesiæ. Psallam, prædicabo, & opere complebo.

B

d ¶ *Vt reddam vota mea de die in diem.*] Vt reddam vota mea, id est, quicquid spopondimus Deo custodire. *De die in diem*, hoc est, & hic te semper laudare, & in futuro sine fine. Psallet assiduè, & vota iugiter reddet, cum corruptio corporis huius induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem, & refulserit. Quod & nobis præstare dignetur, vt cõformes facti gloriæ suæ: eruti à corruptione mortis secunoæ, psallere mereamur nomini eius in spiritualium oblatione votorum.

1. Cor. 15. f

e ¶ *In finem pro Idithun psalmus Dauid.*] Iste psalmus plenum in Deo affectum prophetæ edocet, dicens:

PSALMVS LXI.

NOnne Deo subiecta erit anima mea, &c.] Potest hoc & homo ille dicere, qui relictis vanæ delyramentis philosophiæ, ac erroris idololatriæ cœno, mundo se corde domino subdidit.

g ¶ *Nam & ipse Deus meus & salutaris meus.*] Scit enim salutare mundi, Iesum Christum hominis formam susceptisse, qui se transferat à morte in vitam. Ab ipso enim Deo salutare meũ: sicut dixit Simeon: *Quia viderunt oculi mei salutare tuum.* Et in alio loco dicit: *Salutare vultus mei Deus meus.*

Luc. 2. c
Psal 41. b

h ¶ *Adiutor meus non mouebor amplius.*] Firmiter enim se in eo staturum confidit. Adiutor meus in præsenti, susceptor in æternitate. Ipse postea non timet cadere. Non habet vbi curret amplius, nisi vsque ad Deum. Apostoli dixerunt ad Christum: *Domine, ostende nobis patrem, & sufficit nobis.*

Ioan. 14. a

i ¶ *Quousque irruitis in hominem, interficitis vniuersi vos: tanquam parieti inclinato, & maceriæ depulsæ:*] Non vult acquiescere iniquis, qui tenues hominum ac vitiosas mentes, in noua facinora inclinare compellunt. Interficitis vos omnes. Qui voluntatem habet occidendi, etiam si non percutiat, occidit. Quasi parieti inclinato & maceriæ depulsæ. Cùm ergo passionem pati aduenerim, vos quasi inuitum mori cogitis. Aliter (iuxta Symmachi tamen interpretationem) Naturalis in vobis inuersus est sensus, vt cum recti sitis creati, proni ad ruinam feramini.

diem generationis & generationis. [a] Permanet in æternum in conspectu Dei: [b] misericordiam & veritatem eius quis requiret? [c] Sic psalmum dico nomini tuo in sæculum sæculi: [d] vt reddam vota mea de die in diem.

e ¶ In finem pro Idithun, psalmus Dauid.

PSALMVS LXI.

NOnne Deo subiecta erit anima mea: ab ipso enim salutare meum. [g] Nam & ipse Deus meus & salutaris meus: [h] susceptor meus, non mouebor amplius. [i] Quousque irruitis in hominem, interficitis vniuersi vos: tanquam parieti inclinato, & maceriæ depulsæ. [k] Veruntamen pretium meum cogitauerunt repellere, cucurri in siti: [l] ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant. [m] Veruntamen Deo subiecta erit anima mea: quoniam ab ipso patientia mea. Quia ipse Deus meus & Saluator meus: adiutor meus nõ emigrabo. In Deo salutare meũ & gloria mea: Deus auxilij mei, & spes mea in Deo est. [n] Sperate in eo omnis congregatio populi: [o] effundite coram illo corda vestra: Deus adiutor noster in æternum. [p] Veruntamen vani filij hominum: mendaces filij hominum in stateris, vt decipiãt ipsi de vanitate in idipsum. [q] Nolite sperare in iniquitate, & rapinas nolite cõcupiscere: diuitiæ si affluant, nolite cor apponere. [r] Semel loquutus est Deus duo: [r] hæc audiui, quia potestas Dei est, [t] & tibi domine misericordia.

k ¶ *Veruntamen pretium meum cogitauerunt repellere: cucurri in siti.*] Declinant à talibus, qui non solum peccatores impugnant, sed etiam iustis honorem auferre nituntur. Ideo currit in sancta siti: quia beati sunt qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Cucurrit Christus de cælo, venit in vterum: de vtero in præsepium, vel cætera his similia. Cucurrit sitiens, venit ad fontem: esuriens venit ad arborem. Vel sitiuit, id est, in cruce salutẽ humani generis sitiuit. Vnde dictum est: *De torrente in via bibit.* Et sancti currunt & sitiũt. Currunt, vt Paulus dicit: *Cursum cõsummaui, fidem seruaui.* Sitiunt, vt dictum est: *Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam: quoniam ipsi saturabuntur.*

Matt. 5. a
Psal. 109. a
2. Tim. 4. b
Matt. 5. a

l ¶ *Ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant.*] Proferebant ad seducendum ore venefico bona, cum mala cordibus retinerent.

m ¶ *Veruntamen Deo subiecta erit anima mea: ab ipso enim salutare meum. Nam & ipse Deus meus, & salutaris meus, adiutor meus nõ emigrabo. In Deo salutare meum, gloria mea Deus auxilij mei, & spes mea in Deo est.*] Post interiectionem diapsalmatis profitetur se siue adiutorium siue gloriam ab ipso habere: qui nobis de his omnibus à passionis suæ contumelia reliquit exempla.

n ¶ *Sperate in eo omnis congregatio populi.*] Ipse est & auxiliũ & spes: in quo omnis cœtus ecclesiasticus sperare debet ac deprecari, sicut sequitur.

C

D

o ¶ *Effundite coram illo corda vestra: Deus adiutor noster in æternum.*] Si cum fletu ei occulta cordium reseramus, vt omnes faciunt sancti, adiutoria eius adipiscemur. Nam quia hæc peccatores omittunt, adiecit:

p ¶ *Veruntamen vani filij hominum: mendaces filij hominum in stateris vt decipiant, ipsi in vanitate in id ipsum.*] Qui sub iustitiæ ponderatione atque eloquentiæ vanitate, decipiunt innocentes. Filij hominis, filij Adam, filij transgressoris. Vnde dicit: *Filij hominum vsquequo graui corde.* Mendaces filij hominum in stateris. Salomon dicit: Pondus & pondus, mensura & mensura, vtrunque abominabile apud Deum. Et alio loco dicit: *Statera dolosa abominabilis domino, & pondus æquum voluntas eius.*

Psal. 4. a
Prou. 20. b
Ibid. 11. a

p ¶ *Nolite sperare in iniquitate, & rapinas nolite concupiscere: diuitiæ affluant, nolite cor apponere.*] Quia qui in his sperauerit, regnum capere cæleste non potest. Vnde dicit Apostolus ad Timotheum: *Præcipe diuitibus huius sæculi non sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo, qui præstat nobis omnia abundanter ad fruendum.*

1. Tim. 6. d

r ¶ *Semel loquutus est Deus duo.*] Quod ait semel, firmitatem dictorum ostendit: quòd duo, noui veterisque testamenti vnum demonstrat auctorem. Semel loquutus est Deus duo, hæc audiui. Semel non ad numerum referendum est, sed ad sententiæ firmitatem. Quæ sunt autem quæ duo pariter audiuit? Et posse Deum omnia, & in sui iudicij veritate misereri. Quidam ita dicunt: Semel Deus loquutus est in lege, & eadem rursus in Euangelio præcipit.

Psal. 11

f ¶ *Hæc audiui, quia potestas Dei est.*] Per hæc duo testamenta, potestatem, misericordiam, iustitiamque Dei cognouit: sicut sequitur.

t ¶ *Et tibi domine misericordia: quia tu reddes vnicuique iuxta opera sua.*] Ipse enim omne iudicium accepit à patre, vt negligentibus damnationem, pœnitentibus misericordiam, iustis præmia præparet: qui nos à iudicio mortis eripiat,

Ioan. 5. d

nosque

nosque sibi quasi alumnos proprios subdat: conformesque corpori suo factos, æternitati perpetuæ dignanter asciscat. *Quia potestas Dei est.* Potestas fuit: quia omnes creaturas ex nihilo creauit. Misericordia, in regendo & gubernando. Potestas fuit in diluuio: misericordia liberauit Noë. *Quia tu reddes vnicuiq; iuxta opera sua:* bona bonis, mala malis. Damnas peccatores, remuneras iustos.

a ¶ *Psalmus Dauid cùm esset in deserto Idumææ.*] Dauid figuram tenet Christi. Dauid interpretatur fortis manu, siue desiderabilis. Idumæa interpretatur sanguinea, siue terrena. Desertum, hoc est, derelictum, id est, ipse populus Iudaicus: vel gentilis, qui in sanguine vel terrenis vidētur commorari. Psalmus aduentus dominici declarat mysteriū: de quo se propheta quasi illuminatum cernens exultat, & dicit:

PSALMVS LXII.

D*Eus Deus meus, ad te de luce vigilo.*] Licet omnes sancti in Deo die noctuque vigilent: hic tamen in oratione sua, pleno diuinæ lucis splendore refulget.

c ¶ *Sitiuit in te anima mea,* &c.] Sitit in Deo, & animæ & cordis affectu, nihil dubium, nihil aduersum in se retinens: sed inter ariditates ac solitudines istius sæculi, eum tota mente desiderat: illum habens ardorem, quo iustitia Dei sititur. Sitiuit in te anima mea, quàm multipliciter tibi caro mea. Anima quidem desiderat Deum: sed ad desideratum finem carnis laboribus peruenitur. Ideò multipliciter caro Deum quærit: quia multis afficitur iniurijs. Describit iusti viri egestatem, tormenta, vigilias, ægrotationem. Sitiuit dominus fidem Ecclesiæ, & esuriuit salutem humani generis. Sic & Ecclesia quotidie sitit Christum. Vnde dicitur: *Beati qui esuriūt & sitiunt iustitiam: quoniam ipsi saturabuntur.* Multipliciter caro: quia plus sustinet caro quàm anima. Quamuis anima per cogitationem crucietur in corpore: corpus tamen sustinet à foris tribulationem. Vult liberari, id est, deponere mortalitatem. In terra deserta, in inuio, & inaquoso. In deserto, vbi non est via neque aqua, mundus intelligitur. Desertum, propter peccatores dicitur.

d ¶ *Sic in sancto apparui tibi.*] In hac siti degens, sanctus apparebo tibi. Hic propheta propter spem suam, futurum pro præterito posuit.

e ¶ *Vt viderem virtutem tuam & gloriam tuam.*] Christum vtique: qui (iuxta Apostolū) patris & virtus & claritas est. Virtutem: quia vicit diabolum, & liberauit genus humanum. Virtutem dicit: quia quod infirmum est Dei, fortius est hominibus. Sic in sancto apparui tibi, id est, in sancto desiderio. Et gloriam tuam, id est, gloriam resurgentis à mortuis, sedentis ad dexteram patris.

f ¶ *Quia melior est misericordia tua super vias.*] Misericordia tua vitam præstat æternam. Vita præsens sæpè mortem operatur. Misericordia tua, qua liberasti nos de potestate diaboli.

g ¶ *Labia mea laudabunt te domine,* &c.] Benè in vita sua labijs Deum laudat, qui in eo viuit: quia scit alibi dictum: *Non mortui laudabunt te domine.* Post misericordiam, laus: hic orando, illic laudando.

h ¶ *Et in nomine tuo leuabo manus meas.*] Perfecti operis bono à te sublimabor. Christus *tota die expandit manus* in cruce *ad populum non credentem, & contradicentem sibi.* Velut Paulus in persona sanctorum leuans manus puras sine ira & disceptatione. Per manus, opera intelliguntur.

misericordia: quia tu reddes vnicuique iuxta opera sua.

a ¶ Psalmus Dauid cum esset in deserto Idumææ.

PSALMVS LXII.

DEus Deus meus, ad te de luce vigilo. c Sitiuit in te anima mea: quàm multipliciter tibi caro mea. In terra deserta, inuia & inaquosa: d sic in sancto aparui tibi, e vt viderem virtutem tuam & gloriam tuam. f Quoniam melior est misericordia tua super vitas: g labia mea laudabunt te. Sic benedicam te in vita mea: h & in nomine tuo leuabo manus meas. i Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea, & labijs exultationis laudabit os meū. k Sic memor fui tui super stratum meum: l in matutinis meditabor in te: quia fuisti adiutor meus. m Et in velamento alarum tuarum exultabo: n adhæsit anima mea post te, me susceptit dextera tua. o Ipsi verò p in vanum quæsierunt animam meā: q introibūt in inferiora terræ, r tradentur in manus gladij, s partes vulpiū erūt. t Rex verò lętabitur in Deo, u laudabuntur omnes qui iurant in eo: x quia obstructum est os loquentium iniqua.

y ¶ In finem psalmus Dauid.

PSALMVS LXIII.

EXaudi Deus orationem meam cum deprecor: à timore inimici eripe animam meam. a Protexisti me à conuentu malignantium, à multitudine operantium iniquitatem. Quia exacuerunt vt gladium linguas suas: *a* intenmalignan-

i ¶ *Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea, & labijs exultationis laudabit os meum.*] Non in adipe ac pinguedine hircorū vel agnorum: sic priscorum holocaustomatum mos est: sed corde puro, & ore mundo concinam nomini tuo. Sicut illud holocaustū in anterioribus acceptum tibi fuit: sic repleatur anima mea de pinguedine gratiæ Spiritus sancti. Labijs exultationis laudabit os meum. Hic orationes, & illic laudationes, lætitia sempiterna.

k ¶ *Sic memor fui tui super stratum meum.*] In lectulo pudicitiæ atque sanctitatis memor sum tui: quia immemor sim delectationis mundanæ. Sic memor fui tui. Dicit hæc Ecclesia, & in requie, & in tribulatione non tui fui oblitus.

l ¶ *In matutinis meditabor in te: quia fuisti adiutor meus.*] Meritò confitetur adiutorem: quia per integritatē fidei, matutina eius delectatur resurrectione. Vtinam & nos per splendorem puri pectoris mereamur in eo in spirituali lætitia delectari.

m ¶ *Et in velamento alarum tuarum exultabo.*] Cælestis auxilij protectione se tutandum putat: in eo exultat.

n ¶ *Adhæsit anima mea post te, me susceptit dextera tua.*] Relicto sæculo Dei dextera, id est, ab eius salutari se susceptum testatur.

o ¶ *Ipsi verò.*] Hoc est, inimici.

p ¶ *In vanum quæsierunt animam,* Quia incassum ei nocere voluerunt.

q ¶ *Introibunt in inferiora terræ.*] In inferno damnabuntur.

r ¶ *Tradentur in manus gladij.*] In perpetuitatem tormentorum; quibus detruncandi sunt.

s ¶ *Partes vulpium erunt.*] Sortem Herodis, qui à domino vulpes dictus est, suscepturi. *Luc. 13. g*

t ¶ *Rex verò lætabitur in domino.*] Christus in patre, post resurrectionem.

u ¶ *Et laudabuntur omnes qui sperant in eo.*] Qui susceptā sacramenta eius inuiolabiliter seruauerunt.

x ¶ *Quia obstructum est os loquentium iniqua.*] Iudæorū & principum Sacerdotum os resurgente domino oppilatum est, crescente testimonio veritatis. Et nos deprecemur dominū, vt in eius lucem vigilantes, ipsum iugiter sitientes, mereamur eo largiente, bonis operibus adimpleri.

y ¶ *In finem psalmus Dauid.*] Psalmus vocem continet prophetæ Deum iugiter deprecantis, vt non solum sua peccata, sed & alia malorum venena ipso protegente possit euadere. Sed & nos intelligere debemus id quod in eo canitur, in credentibus posse impleri.

PSALMVS LXIII.

EXaudi Deus orationem meam cum deprecor: à timore inimici eripe animam meam.] Credenti Deum, multa sunt tentamenta, secundum Apostolum: *Omnes,* inquit, *qui volunt piè* *1. Tim 3. c* *viuere in Christo Iesu, persecutionem patiuntur.* Vnde intentè nos in orationibus vigilare oportet, vt repugnare possimus vitijs. A timore inimici, id est, diaboli persecutoris, vt illud: *Nolite timere eos qui occidunt corpus: animam autem non possunt* *Matt. 10. c* *occidere: sed potius eum timete, qui potest corpus & animam perdere in gehennam.*

a ¶ *Protexisti me à conuentu malignantium, à multitudine operantium iniquitatē: quia exacuerunt vt gladiū linguas suas.*] Malignātur iniqui, & acuunt linguas suas vt blasphement: sed ianctus hic non conturbatur, quia à Deo protegitur, à cōuen u

malignantium, id est, Iudæorum, vel persecutorum. *Exacuerunt vt gladium linguas suas.* Alio loco dicit: *Lingua eorum gladius acutus.*

a ¶ *Intenderunt arcum suum.*] Doctrinam suam.

b ¶ *Rem amaram.*] Vt doctrinis dolosis decipiant paruulos Christi, siue neophytum in baptismo: siue illum qui adhuc ignorat mysterium doctrinæ cælestis.

c ¶ *Subito sagitabunt eum, & non timebunt.*] Cùm eum dolose venenosi sagittant. Subito, quasi ex improuiso, id est, in excessu. *Et non timebunt*, hoc est, Deum & iudicium eius.

d ¶ *Firmauerunt sibi sermonem nequam. Narrauerunt vt absconderent laqueos: dixerunt, quis videbit eos?*] Cum se in hac malitia firmant, vt hos deceptiõis laqueos huic rudi intendant, non putant hoc Deum posse cognoscere, quem nihil occultum latet: qui & nostras quoque animas potens est à sagittis eorum largis pietatis suæ armis defendere.

e ¶ *Scrutati sunt iniquitates: defecerunt scrutantes scrutinio.*] Hæretici quoque scrutantur scripturas sanctas: & non spiritualiter tractantes, vanas exinde proferunt quæstiones, quibus nos per iniquitatem & dolum cupiunt illaqueare: sed nil prævalentes, ipsi potius à Deo scrutati atque exanimati, relicti sunt vacui.

B

f ¶ *Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus.*] Sic cum sapientia Dei ad alti cordis intellectũ quis accedens ista discriminet, id est, veritatem à falsitate discernat, tunc Deus exaltabitur. Qui cum sit altissimus, tamen de eo quando rectè sentimus, sublimatur in nobis.

g ¶ *Sagittæ paruulorum factæ sunt plagæ eorum.*] Intelligentes enim iusti cum viderint hunc paruulum, quem superius exposuimus, ab hoc persuasionis veneno infici: cum eleuauerint vocem suam vt eum corrigant, protinus erunt iniquis verba eorum quasi plagæ.

h ¶ *Et infirmata est contra.*, &c.] Nullam capit stabilitatem elocutio eorum: sed dolus eorum reddet eos infirmos.

i ¶ *Conturbati sunt omnes qui videbant eos.*] Confusi & conturbati sunt, qui se simili errore implicitos recognoscunt.

k ¶ *Et timuit omnis homo.*] Iudicium sibi imminere diuinum.

l ¶ *Et annuntiauerunt opera Dei*, &c.] Compuncti enim corde, intelligunt, annuntiantque mirabilia Dei.

m ¶ *Lætabitur iustus in domino, & sperabit in eo.*] Sicut impius pro infidelitate sua formidat: ita iustus per spem æternitatis suæ exultat in domino.

Matt. 5.a

n ¶ *Et laudabuntur omnes recti corde.*] Quia Deum visuri sunt. *Beati* enim *mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt.* Qui nobis præstare dignetur, vt à sagittis inimicorum liberi, ab arcu falsitatis erepti, mereamur ab eo protegi: qui sanctis omnibus pro spe salutis, gloriam tribuit immortalitatis.

o ¶ *In finem psalmus Dauid*, &c.] Iste psalmus in persona Christi cantatur, & de peruersione Babyloniæ in Hierusalem, & de nostra ad cælestem Hierusalem.

Psalmvs LXIV.

Te decet hymnus Deus in Sion, & tibi reddetur votum in Hierusalem.] Non theatralibus neque simulacrorum templis, sed tibi omnipotens, laus ac votum iugiter est reddendum in Sion, id est, in Ecclesia, tuam gloriam speculante, vel in cælesti Hierusalem dignus commemoraris inhabitator. Reddetur ergo tibi laus, quia Deus es: votum, quia redemptor es.

C

q ¶ *Exaudi orationem meam.*] Per Spiritum sanctum, qui gemitibus inenarrabilibus interpellat pro nobis.

a intenderunt arcum suũ b rem amaram, vt sagittent in occultis immaculatũ. c Subito sagittabunt eum, & nõ timebunt: d firmauerunt sibi sermonem nequã. Narrauerunt vt absconderẽt laqueos: dixerunt, quis videbit eos? e Scrutati sunt iniquitates, defecerunt scrutantes scrutinio. f Accedet homo ad cor altum: & exaltabitur Deus. g Sagittæ paruulorum factæ sunt plagæ eorum: h & infirmatæ sunt cõtra eos linguæ eorum. i Conturbati sunt omnes qui videbant eos: k & timuit omnis homo. l Et annuntiauerunt opera Dei, & facta eius intellexerũt. m Lætabitur iustus in domino, & sperabit in eo: n & laudabuntur omnes recti corde.

o ¶ In finem psalmus Dauid, canticum Hieremiæ, & Ezechielis, & populi peregrinationis: vel translmigrationis cum inciperet proficisci.

Psalmvs LXIV.

TE decet hymnus Deus in Sion: & tibi reddetur votum in Hierusalem. q Exaudi orationem meã: r ad te omnis caro veniet. s Verba iniquorum t prævaluerunt super nos: u & impietatibus nostris tu propitiaberis. x Beatus quẽ elegisti, & assumpsisti: inhabitabit in atrijs tuis. y Replebimur in bonis domus tuæ: z sanctum est templum tuũ, a mirabile in æquitate. b Exaudi nos Deus salutaris noster: spes omniũ finiũ terræ, & in mari longè. c Præparans montes in virtute tua accinctus potentia: d qui conturbas profundum maris e sonum fluctuum eius. f Turbabuntur gentes, g & timebunt qui habitant terminos à signis tuis: h exitus matutini, & vespere delectabis. i Visitasti terram, k & inebriasti eam. l multiplicasti locupletare eam.

r ¶ *Ad te omnis caro veniet.*] Ac si diceret: Ad te conuertetur omnis homo.

s ¶ *Verba iniquorum.*] Dogmata philosophorum, fatuitatesque gentilium.

t ¶ *Prævaluerunt super nos.*] Cùm te nesciremus, quomodo Hieremias dixit: *Verè mendacium & vanitatem locuti sunt patres nostri, & non profuit eis.* Hier.16.d

u ¶ *Et impietatibus nostris tu propitiaberis.*] Vsque in finem nos fuissemus in errore, nisi tu propitius fuisses nostri: qui nos sanguine proprio mercatus es. Sic & Paulus Apostolus ait: *Qui nos reconciliauit Deo patri per crucem.* 2.Cor.5.d

x ¶ *Beatus quem elegisti & assumpsisti, inhabitabit in atrijs tuis.*] Vocat Deus omnes: nec vllũ spernit, sed pauci sequuntur. Ergo qui se dignũ eius electioni præbuerit, cohabitat ei cum Apostolis sanctis in tabernaculis sempiternis.

y ¶ *Replebimur in bonis domus tuæ.*] Id est, Ecclesiæ, quæ diuersis munerum spiritualium exuberat bonis.

D

z ¶ *Sanctum est templum tuum.*] Homo ille in quo plenitudo diuinitatis inhabitat, de quo dicitur ad Mariam: *Et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei:* Luc.1.a cum in ea dominus carnem assumpturus inhabitabit.

a ¶ *Mirabile in æquitate.*] Quia non credentibus Iudæis, mirabiliter ipse dominus veritatem aperuit.

b ¶ *Exaudi nos Deus salutaris noster, spes omnium finium terræ, & in mari longè.*] Prouidens propheta, terræ, maris, ac finium omnium, spem Christum esse annuntiauit. Quòd autem se ab eo exaudiri postulat, sic intelligitur, ac si diceret: Iam veni, vt per te saluari merear.

c ¶ *Præparans montes in virtute tua, accinctus potentia.*] Ipse dominus *Verbum caro factum est* in assumpto homine. Accinctus potentia, cellsitudinem montium diabolicæ dominationis oppressit, & sempiternis ignibus præparauit. Accinctus Dei contrahit vestimentum. Non enim possumus expansam fortitudinis suæ vestem cognoscere. Ioan.1.b

d ¶ *Qui conturbas profundum maris.*] Sæculi huius profundam iactantiam, prædicatione apostolica commouens.

e ¶ *Sonum fluctuũ eius.*] Quis sustinebit? In euersione enim simulacrorũ dant dæmonia sonum, illicientes paganos vt interimant sanctos. Sed hic sonus, Dei potentia oppilatur.

f ¶ *Turbabuntur gentes.*] Cum sanctis prævalere nõ potuerint.

g ¶ *Et timebunt termini*, &c.] A virtute crucis, quæ eis prius stultitia erat: vel ab his mirabilibus compunguntur.

h ¶ *Exitus matutini & vespere delectabis.*] Matutinis vespertinisque hymnis Ecclesiæ delectatur Deus, per animam fidelem: quæ relicto inanium superstitionum ritu, eum deuotè laudauerit. Per mane, lætitia: per vesperum, tristitia.

i ¶ *Visitasti terram.*] Visitauit vtique terram nostri corporis, assumendo materiam carnis.

k ¶ *Et inebriasti eam.*] Non vino luxuriæ, sed infusione Spiritus sancti.

l ¶ *Multiplicasti locupletare eam.*] Diuersarum opibus gratiarum.

a ¶ *Flumen*

[a] Flumen Dei repletū est aquis: [b] parasti cibum illorū, quoniam ita est præparatio eius. [c] Riuos eius inebria, multiplica genimina eius, in stillicidijs eius, [d] lætabitur germinans. [e] Benedices coronæ anni benignitatis tuæ: [f] & campi tui replebuntur vbertate. [g] Pinguescent speciosa deserti, [h] & exultatione colles accingentur. [i] Induti sunt arietes ouiū, [k] & valles abundabunt frumento: [l] clamabunt, etenim hymnum dicent.

m ¶ *In finem canticum psalmi resurrectionis.*

PSALMVS LXV.

IVbilate Deo omnis terra, psalmum dicite nomini eius: [o] date gloriam laudi eius. [p] Dicite Deo, quàm terribilia sunt opera tua domine: [q] in multitudine virtutis tuæ mentiētur tibi inimici tui. [r] Omnis terra adoret te, & psallat tibi: psalmum dicat nomini tuo. [s] Venite & videte opera Dei: terribilis in consilijs super filios hominum. [t] Qui conuertit mare in aridam, in flumine pertransibunt pede, [u] ibi lætabimur in ipso. Qui dominatur in virtute sua in æternum: [x] oculi eius super gentes respiciūt: [y] qui exasperant, non exaltentur in semetipsis. [z] Benedicite gentes Deum nostrū: & auditam facite vocem laudis

a ¶ *Flumen Dei repletum est aquis.*] Denique dicit dominus in Euangelio: *Qui crediderit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.* Attende euāgelistam: hoc enim dicebat de Spiritu sancto, quem accepturi erant credentes in eum. Nos ergo qui credidimus, iam flumen Dei sumus. Replemur aqua, cum baptismo abluimur, & si digni sumus, vt Spiritusancto impleamur. Locupletamur ab eodem spiritualis infusionis imbre, cū vitæ perennis fonte repleti, donis spiritualibus irrigamur.

b ¶ *Parasti cibum illorū, quoniam ita est præparatio eius.*] Præparasti, inquam, domine cibum nostrū in communione beati corporis ac sanguinis tui: quod si dignè hauriamus, iudicium mortis effugimus. Tu es enim panis vitæ descendens de cælo, & vitam tribuens mundo.

c ¶ *Riuos eius inebrians, multiplicans genimina eius, in stillicidijs eius.*] Riui enim in nobis à flumine illo, id est, à Spiritu sancto emanant, qui nos diuersis gratiarum donis inebriant, vt alij detur sermo sapientiæ, alij prophetia, alij curatio, alij interpretatio, vel reliquæ donationes, quas operatur vnus atque idem spiritus, diuidens vnicuiq; prout vult. Per quæ donationum genera, multiplicantur ecclesię. Quæ primum quidē quasi stillicidia in nobis defluūt, de hinc riui fiunt. Post hæc multiplicantur in generationibus, vt afferant fructum, aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud tricesimum.

d ¶ *Lætabitur germinans.*] Terra scilicet lætabitur, cum in ea hic fructus spiritualis exorietur.

e ¶ *Benedices coronæ anni benignitatis tuæ.*] Qua sanctos præmijs, & temetipsum eorum agminibus coronabis. Annum verò acceptabilem, ipsum esse dominum alius propheta commemorat. Benedices coronam anni eius. Circulum & semper in se currentia anni tempora, coronam vocauit. Aut certè quia in passione domini victoria de toto orbe susceptа.

f ¶ *Et campi tui replebuntur vbertate.*] Campi, legis: qui nullum iocunditatis fructum in litera protulerunt, nunc spiritualiter intellecti, fructus euangelici dogmatis vbertate complentur.

g ¶ *Pinguescent speciosa deserti.*] Ecclesia scilicet, quæ diuina Dei gratia fluit.

h ¶ *Et exultatione colles accingentur.*] Martyres, siue reliqui sancti: qui immensis à Deo præmijs honorati, perpetuis gaudijs accingentur.

i ¶ *Induti sunt arietes ouium.*] Patriarchæ, Prophetæ, siue Apostoli: qui duces fuerunt ouium gregis ecclesiastici translati à morte in vitam, induuntur immortalitate perpetua.

k ¶ *Et valles abundabunt frumento.*] Clamabunt sancti minoris meriti, & coronam non capient: fructibus tamen æternæ vitæ alentur.

l ¶ *Clamabunt, etenim hymnum dicent.*] Omnes promiscuè electi pro diuersorum munerum donis, Deo perpetuas concinunt laudes. Quorum vt congregemur meritis, deprecantes oramus, vt iungamur præmijs, vt si non meremur honorari præmijs, vel ornari coronis: saltem veniam consecuti, pœna careamus æterni iudicij, Amen.

m ¶ *In finem canticum psalmi resurrectionis.*] Per canticum, intelligentia spiritualis intelligitur. Per psalmū, opus resurrectionis: quia iste psalmus ad resurrectionē Christi pertinet.

PSALMVS LXV.

IVbilate Deo omnis terra: psalmum dicite nomini eius.] Quod ait, omnis terra: omne humanum genus terrenum esse demōstrat. Cui iugiter iubilationem ad Deum oportet emittere, vt ànequitijs spiritualibus eruatur. *Psalmum dicite nomini eius.* Multi laudant, sed non implent opere.

o ¶ *Date gloriam laudi eius.*] Vt sicut ei vocibus iubilatis, ita in eum pro bonis actibus gloriemini, vt vidētes homines opera vestra bona, glorificent patrem vestrum qui est in cælis. Vel illud: *Non nobis domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam.* *Psal.113.*

p ¶ *Dicite Deo, quàm terribilia sunt opera tua domine.*] Scilicet vt non creaturam colant, sed creatoris virtutem in his quæ contēplantur, intelligant. Quàm terribilia sunt opera tua. Terribile est quod potestis admirari, & non potestis comprehendere, id est, de populo Iudaico electo, & postea reprobato: & gentes primitus condemnatas, & postea electas. Vel qui videntur quasi sancti & reprobati: & de peccatoribus qui videntur quasi reprobati & electi. Occulta sunt iudicia Dei: terribilia, id est, timenda.

q ¶ *In multitudine virtutis tuæ mentiētur tibi inimici tui.*] Quando viderunt in Ægypto virtutes, & signa, & in mari rubro. Mentiti sunt, quando dixerunt: *Omnia quæcunque præceperit nobis dominus, faciemus.* *Exod.24.b* Vnde dicit: *Iniquitas mentita est sibi: & inimici domini mentiti sunt ei.* *Psal.26.d*

r ¶ *Omnis*, &c.] Te adoret, te veneretur: tibi concinat non creaturæ, quam eius vsibus subiecisti. Hic interponit diapsalma, vt ad nos verba conuertat, dicens.

s ¶ *Venite*, &c.] Gentes quæ diu in errore phanatico vixerūt, sicut quondam patres nostri ad Deum agnoscendum inuitat. Qui terribilibus consilijs humano generi consuluit, vt cognoscentes creatoris opera, scirent operum conditorem. Venite & videte opera domini. Venite, credite, videte, intelligite. Vox prædicatorum. Quàm terribilis in consilijs super filios hominum. Terribilis, hoc est, quomodo vnus reprobatur, & alter eligitur. Reprobantur Iudæi & eliguntur gentes: sicut dixit in Euangelio: *Duo in agro, vnus assumetur, & vnus relinquetur. Duæ molentes, vna assumetur, & alia relinquetur. Duo in lecto, vnus assumetur, & vnus relinquetur.* *Mat. 24.d Luc. 17.g* Terribile est, dum de vna massa fuerunt creati, & alij eliguntur, & alij reprobantur.

t ¶ *Qui conuertit mare in aridam: in flumine pertransibunt pede.*] Ipsum adorare docet, qui transitum Israelis, & mare siccauit, & Iordanis vndas appendit. Sed & ipse dominus dux, hæc quasi pede præterijt, populo prosequente. Ergo sicut tunc hæ aquæ ipso duce diuisæ, populo viam in tertam repromissionis aperuerunt: ita nunc nos si baptismum nō polluamus per ipsum abluti, præeunte eo, in quo renati sumus, in regionem viuorum ingredimur. Vel pertransibunt pede, sancti prædicatores fortiter ambulauerunt prædicādo: quia Deus præparat illis viam. Vnde dictum est: *Calciate pedes vestros in præparatione euangelij pacis.* *Ephes.6.c*

u ¶ *Ibi*, &c.] In idipsum, hoc est, in Christo: quia qui hic fuit humiliatus, ipse dominatur in æternitate. Sicut enim eius virtutis damnatio nullo clauditur fine: ita nostra lætitia, qua ei conformes efficiemur, perpetuò permanebit.

x ¶ *Oculi eius super gentes respiciunt.*] Vt reprobentur Iudæi, & eligantur gentiles, vt illud: *Qui finxit oculum, non considerat.* *Psal.93.b* Contemplatione sancta, inspicit populos credituros: nam nullis penitus distinguitur membris.

y ¶ *Qui exasperant, non exaltentur in semetipsis.*] Iudæi scilicet, dum per fellis amaritudinem in Abrahæ natiuitate carnali, Dei gloriam collocant, semper humiliantur. Interiectio diapsalmatis ordinem dictorum immutat, vt à prophetica vaticinatione, ad apostolicam transeat exhortationem.

z ¶ *Benedicite gentes dominum Deum nostrum, & auditam facit*

A *vocem laudis eius.*] Apostoli hæc prædicant, vt ipsum benedicant gentes Deum: quem ijdem Apostoli dicunt suum, obaudiantq; ipsum in quem sunt renati per baptismum. Hinc iterum propheta loquitur.

a ¶ *Qui posuit animam meam ad vitam.*] Ne eam perpetua consumeret mors. Mors occidit mortem, id est, mors Christi occidit mortem nostram.

b ¶ *Et non dedit in commotionem pedes meos.*] Sed stabiliuit me in ꝓdicationib⁹ quas gentib. intuli. Hinc succedit vox martyrũ.

c ¶ *Quoniam probasti nos Deus: igne nos examinasti, sicut examinatur argentum, & induxisti nos in laqueum: posuisti tribulationes in dorso nostro, imposuisti homines super capita nostra.*] Id est, diabolum, vt super nos erigeretur ad probandum. Vel aliter: Non dixit de angelis neq; sanctis, sed de peccatoribus, id est, peccatores fecisti esse super nos, vt nos sustineamus per patientiam. Vt illud: *Per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei.* Act. 14.d

d ¶ *Transiuimus per ignẽ & aquam, & eduxisti nos in refrigerium.*] Martyrũ hic ostendit victorias, quas in diuersis passionibus meruerunt, & ad vnum eos ducit refrigerium, id est, Christum dominum, per laqueos, per cruces, per verbera, per ignes, estusque, & alia diuersa supplicia (per quæ & holocaustum acceptum effecti sunt) peruenisse. Ignis vorat, aqua absorbet. Ignis, tentatio: aqua, prosperitas. Vel ignem Spiritus sancti. *Induxisti nos in refrigerium*, hoc est in beatitudinem æternam.

B

e ¶ *Introibo in domum tuam in holocaustis.*] Hic propheta non de se tantùm loquitur, sed & de his quos superius memorauit: qui introierunt in domum Dei, vt non solum se exhiberent Deo hostiam viuam, sed & illos qui eorum exemplo pro nomine domini passi sunt.

f ¶ *Vt reddam tibi vota mea*, &c.] Quæ vota distinxerunt, nisi vt alios sibi in martyrium copularent? Vel promissum, vt Deum laudemus, & confiteamur illum creatorem.

g ¶ *Locutum est os meum in tribulatione mea.*] Locuti sunt enim vt nunquam eos separaret à charitate Christi vlla persecutio.

h ¶ *Holocausta medullata offeram tibi.*] Fidem animæ, vel corporis affectum, vel corpus Christi. Ossa inferiora carni: & medulla, inferior ossibus. Medullata, hoc est, viscerata cum corpore & anima.

i ¶ *Cum incenso.*] Cum acceptabili orationis odore.

k ¶ *Et arietes.*] Apostoli, vel doctores Ecclesiarum.

l ¶ *Offeram tibi boues.*] Qui reiecta contumacia legis, iugo do- Matt. 11.b
mini ceruices suas, quod suaue est, subdiderunt.

m ¶ *Cum hircis.*] Qui post peccatũ conuersi, fideliter in martyrio perstiterunt. Hic autem omnes domino per holocaustum pacificum offeruntur, ad quos nunc propheta post diapsalma conuertit sermonem, dicens.

n ¶ *Venite & audite*, &c.] Vos qui dominum metuitis, accedite & considerate, qualiter animam meam in beatitudinẽ constituerit sempiternam: pro eo quòd non solum ore postulo, sed etiam in arcanis cordis puri clamaui ad dominum. Ad ipsum ore meo clamaui. Manifestissimè declaratur in hoc loco clamorem in scripturis non vocis accipiendum esse, sed cordis.

o ¶ *Iniquitatem si aspexi in corde meo*, &c.] Vidi enim puritatem mentis meæ: ideo petere præsumpsi.

p ¶ *Benedictus dominus*, &c.] Plenus misericordia non amouit deprecationem meam à se: quia quæ iusta erant, postulabam. Nam semper piæ aures eius iustorum precibus patent. Sed nos suppliciter dominum deprecemur, vt aperiat aures suas ad preces nostras: & ipse nos data peccatorũ remissione, de præsentibus ærumnis eripiat: sibiq; holocaustum purum effectos, mactatis vitijs, sanctorũ agminibus iungat. Amen.

C

q ¶ *In finem in hymnis psalmus cantici Dauid.*] Iste psalmus licet paruus sit, tamen Apostolorum Prophetarumque continet vocem: qui aut venisse, aut venturum dominum gentibus nuntiauerunt.

laudis eius. a Qui posuit animã meam ad vitã: b & non dedit in commotionem pedes meos. c Quoniam probasti nos Deus: igne nos examinasti sicut examinatur argentum. Induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationes in dorso nostro: imposuisti homines super capita nostra. d Transiuimus per ignem & aquam: & eduxisti nos in refrigerium. e Introibo in domum tuam in holocaustis: f reddam tibi vota mea, quæ distinxerũt labia mea. g Et locutum est os meum, in tribulatione mea. h Holocausta medullata offerã tibi: i cum incẽso, k & arietibus: l offeram tibi boues, m cum hircis. n Venite & audite, & narrabo oẽs qui timetis Deum, quanta fecit animæ meæ. Ad ipsum ore meo clamaui: & exaltaui sub lingua mea. o Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet dominus. Propterea exaudiuit me Deus: & attẽdit voci deprecationis meæ. p Benedictus Deus qui non amouit orationem meã: & misericordiam suam à me.

q ¶ In finem in hymnis psalmus cantici Dauid.

Psalmvs LXVI.

Deus misereatur nostri, & benedicat nobis: f illuminet vultum suum super nos, & misereatur nostri. t Vt cognoscamus in terra viam tuam: in omnibus gentibus salutare tuum

Deus misereatur nostri, & benedicat nobis.] Prima deprecatio est, vt misericordiam præbeat Deus: deinde benedictionem. Benedictio ergo quæ succedit misericordiæ, talis sit, vt compressa dominatione carnali, spiritum faciat triumphare. Non nostri iudex sit, sed misericors Deus misereatur nostri. Vox Apostolorum est, loquentium ad plebem de gentibus congregatam. Credidistis quidem ad vocem nostram. Ecce hæc ecclesia congregata est in nomine domini. propterea nos dicimus: Deus misereatur nostri & benedicat nobis. Maledictionem primam in homine, sua benedictione dissoluat.

f ¶ *Illuminet vultum suum super nos.*] Non illum tristem videamus in peccatis nostris, sed gaudentem in virtutibus. Non eum sentiamus iudicem, sed patrem. *Illuminet vultum suum super nos.* D Rom. 8.f

Dei facies quæ est? Vtique imago eius. Dicit enim & Apostolus, imaginem patris esse filium. Ergo imagine sua nos illuminet, hoc est, imaginem suam filium illuminet super nos, vt ipse nos illuminet. Lux enim patris, lux filij est. *Qui videt patrem, videt & filium.* Vbi nulla est distãtia inter gloriam & gloriam, vterque est gloria. Precantur hæc Apostoli & Prophetæ, vt vultu Dei illuminati, fiat prædicatio eorum lumen omnium gentium.

t ¶ *Vt cognoscamus in terra viam tuam, & in omnibus gentibus salutare tuum.*] Sic enim inualescat prædicatio nostra, vt via siue salutare tuum, id est, Christus dominus in his qui nunc terrena sapiunt, & in gentilitatis versantur errore, cernatur. Vt cognoscamus in terra viam tuam. Hoc autem petimus, vt illumines vultum tuum, hoc est, imaginem tuam super nos: quæ apud te semper absconditа fuit, & quasi in secreto & tenebris erat mysteriorum tuorum, secundum illud quod scriptum est: *Posuit tenebras latibulum suum.* Hoc petimus, vt illumines super nos, vt mysterium quod à generationibus absconditum fuit, iuxta Apostolum, reueletur in nobis: Hoc autem totum quare poscimus, quare desideramus? Nisi illuminaueris imaginem tuam super nos, viam tuam, & scientiam tuam nosse non possumus, vt maiestatem tuam, quæ in cælis nota est, notam habeamus & in terra. *Vt cognoscamus in terra viam tuam. Ego sum*, inquit, *via, vita, & veritas. Vt cognoscamus in terra viam tuam.* In terra cognoscamus: *Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra*, vt quem angeli adorant in cælis, homines quoque adorent in terra. Sed dicet aliquis: quia nota erat via Dei: *Notus* enim *in Iudæa Deus, in Israel magnum nomen eius.* Notus erat Deus: sed Dei via non erat nota in Iudæa. Quoniam ergo via Dei patris non erat nota in Iudæis, propterea nunc dicit: In omnibus gentibus salutare tuum. Non in vno populo, sed in cunctis gentibus. *In omnibus gentibus salutare tuum.* Vbi nos habemus in Latino, salutare: in Hebræo, Iesus dicitur. Denique & angelus hoc loquitur: *Et vocabis nomen eius Iesum. Hic enim saluabit populum suum. In omnibus gentibus salutare tuum.* Ecce completum est, quod Apostoli deprecati sunt: *In omnibus gentibus* notum est salutare eius. Quocunque humanus sermo esse potest, ibi IESVS resonat. Psal. 17.b 2.Cor.2.b Ioan. 14.a Matt. 6.b Psal. 75.a Luc. 1.c

a ¶ Con-

tuum. [a] Confiteantur tibi populi Deus: confiteantur tibi populi omnes. [b] Lætentur & exultent gentes: [c] quoniam iudicas populos in æquitate, & gẽtes in terra dirigis. [d] Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes: [e] terra dedit fructum suum. [f] Benedicat nos Deus Deus noster, benedicat nos Deus: [g] & metuant eum omnes fines terræ.

[a] In fi-

a ¶ *Confiteantur tibi populi Deus: confiteantur tibi populi omnes.*] Confiteantur tibi populi, Iudæorum? Non: sed populi omnes confiteantur. Quomodo omnes gentes, sic & omnes populi. *Confiteantur tibi populi Deus.* Quid confiteantur? Vtiq; peccata sua: vel certè confiteantur imaginem tuam esse in te. In filio te confiteantur: in illo te videant, in illo te adorent.

b ¶ *Lætentur & exultent gentes.*] Quoniam de captiuitate diaboli liberatæ sunt: quoniã quæ ante incuruabantur ad adoranda idola, ligna, & lapides, nunc erecto vultu cælos respiciunt.

c ¶ *Quoniam iudicas populos in æquitate.*] Vbicunque æquitas est atq; iudicium: ibi non lætitia, sed formido est peccatorum. Et quomodo dixit: Deus misereatur nostri, & benedicat nobis; & nunc dicit: Lætentur & exultent gentes: quoniam iudicas populos in æquitate? Videtur sibi esse contrarius. Si enim misericordia indigent, quomodo lætantur & exultant: quoniam iudicas populos in æquitate. Vbicunque enim misericordia est, ibi non est iudicium: vbi autem iudicium est & æquitas iudicij, ibi procul est misericordia. Sed iste sensus est: Lætentur & exultent gentes. Quare lætentur? Quoniam iudicas populos in æquitate: quoniam nequaquam accipis personam vnius gentis, sed omniũ Deus es. Non tibi soli Iudæi placent: sed omnis mundus tuus est. Dicat aliquis: Vim facis scripturæ, non hoc sensu dixit. Interpretetur seipsa scriptura, quæ loquitur: Quoniam iudicas populos in æquitate. Quos populos & gentes in terra dirigis? Gentes quæ ante non recto pede gradiebantur, fecisti eas vt ambularent in viam tuam. Vt cognoscceremus in terra viam tuam, vt ambularemus in via, non in inuijs, & per vnam viam veniremus ad te, de quo nascitur via. Non enim imus ad patrem, nisi per filium. Dicat aliquis: Arianorum dogma est. Ergo per filium venitur ad patrem. Ego hoc dico: quoniam per imaginẽ imus ad faciem, & in lumine videmus lumen: in filio videmus patrem. Mysterium & dispensatio est quæ loquitur. Cæterùm si quis putat esse blasphemum: quoniam viam diximus esse filium, & per viam imus quasi ad Deum, videamus hęc ipsa via quid dicat: *Nemo venit ad me, nisi pater meus adduxerit eum ad me.* Quomodo ergo filius ducit ad patrem: sic & pater ducit ad filium. Hæc humana verba sunt. Cæterùm & filius ducit ad patrem, & pater ducit ad filium: & vna natura, & vna substantia est.

d ¶ *Confiteantur tibi populi Deus.*] Iam supra dixerat, & in isto paruulo psalmo, hos duos versiculos iterum repetit. Dixerat enim supra: Confiteantur tibi populi Deus: confiteantur tibi populi omnes: Lætentur & exultent gentes, & cætera: & nunc rursus repetit hos versiculos, quasi apostoli præcinant cunctis gentibus. *Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea, dicat nunc Israel: Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea.* Videte quomodo illi præcinunt, & omnium gentium turba respondet. Sic & nunc dicentibus illis in principio: Confiteantur tibi populi omnes, & præcipientibus Apostolis, & dicentibus: *Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes:* quoniam illos vident reticescere, propterea idipsum iterant & dicunt: *Confiteantur tibi populi Deus: confiteantur tibi populi omnes.* Semel diximus, non audistis: iterum dicimus, vt canatis. Hoc autem totum, quare diximus, & semel, & secundò, vt confiteantur populi Deo? Quare hoc dicimus: quare hoc præcipimus? Quoniam iudicas populos in æquitate. Iudæos, qui præ nimietate malitiæ, populi accipiuntur, iuxta illud: *Populi meditati sunt inania. Et gentes in terra dirigis.* Diriget eas in via vitæ, data peccatorum remissione. Cum dicit, omnes: non solum pro gentium populo, sed etiam pro Iudæorum orat, vt & ipsi conuersi, confiteanrur Christum filium Dei.

e ¶ *Terra dedit fructum suum.*] Terra, sancta Maria: de nostra terra, de nostro semine: de hoc luto, de hoc limo, Adam. *Terræ es, & in terram ibis.* Terra ista dedit fructum suum. Quod perdidit in paradiso, inuenit in filio. *Terra dedit fructum suum.* Primum dedit florem. Dicit & in Cantico canticorum: *Ego flos campi, & lilium conuallium.* Iste igitur flos, fructus factus est, vt nos illum comederemus, vt nos manducaremus carnes eius. Vultis scire quis sit iste fructus? Virgo de virgine, dominus de ancilla, Deus ex homine, filius ex matre, fructus ex terra. Videte quid dicat ipse fructus: *Nisi granum frumenti ceciderit in terrã & mortuum fuerit, non potest facere fructus multos. Terra dedit fructum suum:* dedit granum frumenti. Quod granum frumenti cecidit in terram & mortuum est, & ideo multos fructus affert. Multiplicatum est in spica: quod vnum ceciderat, in multis resurrexit. Cecidit enim granum tritici in terram, & seges copiosa surrexit. *Terra dedit fructum suum.* Propterea cõfiteantur tibi populi Deus: confiteantur tibi populi omnes. *Terra dedit fructum suum.* Quis est iste fructus?

f *Benedicat nos Deus Deus noster, benedicat nos Deus.*] Deus, pater: Deus noster, filius. Ipse enim Deus noster. *Et vocabis*, inquit, *nomen eius Emmanuel*, id est, nobiscum Deus. Deus noster benedicat nos, Deus Spiritus sanctus. Videte mysterium trinitatis in vno versiculo comprehensum. Terra dedit fructum suum. In isto fructu, trinitatis mysterium continetur. *Benedicat nos Deus Deus noster.* Qui Deus est omnium per naturam, noster propriè factus est Deus: *Benedicat nos Deus.* Expellat veterem maledictionem. Maledictio nos eiecit de paradiso, reducat benedictio.

g ¶ *Et metuant eum omnes fines terræ.*] Non dixit: Diligant eum omnes fines terræ. *Perfecta* quippè *dilectio, foras mittit timorem.* 1.Ioan 4.d Timere incipientium est: diligere, perfectorum. Qui adhuc timet, in initio est positus, non habet perfectam & plenam fidem. Qui autem diligit Deum, omnia ei proueniesit in bonum. Videtur breuis & simplex esse sententiola. Sed ventilemus eam, & in istis simplicibus verbis, ingentia mysteria reperiemus. Inueniemus intrinsecus, quod forinsecus latet. *Diligentibus autem dominum, omnia cooperantur in bonum.* Iob vir sanctus tentatus est, perdidit filios & filias: domus ipsius corruit, vniuersa perdidit: omnia repentè perdidit, nec pater, nec dominus: nihil enim illi remansit in corpore sanitatis, nisi sola lingua, per quam blasphemare posset. Videte tentatorem diabolum. *A planta*, inquit, *pedis vsque ad verticem percussit eum vulnere pessimo*, hoc est, elephantia. Inde toto corpore vermes fluebant, & sanies, & putredo. Solam linguam integram ei reseruauit, vt posset dominum suum blasphemare. *In omnibus his non peccauit Iob labijs suis.* Videte magnitudinem tentationis: videte magnitudinem virtutis. Videte & considerate sententiam Apostoli esse completam: *Diligentibus autem dominum, omnia cooperantur in bonum.* Eo tempore quo perdebat res suas, quo filios amittebat, videbantur quidem ei esse contraria quæ acciderant: sed quoniam diligebat dominum, illa mala quæ ei infert, cooperantur illi bona. Illi verò vermes corporis, præparabant ei cæli coronam. Antequam tentaretur, Deus ei nunquam locutus fuerat: postquã autem tentatus est, venit ad eum Deus, & familiariter loquitur, quasi amicus cum amico suo. Veniant plagæ, veniant omnia pœnarum genera: dum post plagas, Christus adueniat. Egressi sumus de psalmo, sed non inutiliter, quia dixeramus: Et metuant eum omnes fines terræ; & dixeramus: quoniam metuęre paruulorum est: cæterùm diligere, perfectorum; & dixeramus ad hoc cõprobandum de Apostolo: *Diligentibus autem dominum, omnia cooperantur in bonum.* Et timeant eum omnes fines terræ. Nequaquam sola Iudæa, sed omnes fines terræ. Secundum Tropologiam autem, omnes fines terræ, non medietas terræ: Non illi qui in terra sunt media, sed qui in fine terræ sunt: qui relinquunt terram, & ad cælos ire festinant. Hoc igitur quod Apostoli dixerunt in principio, nos dicamus in fine. Deus misereatur nostri, & benedicat nobis: illuminet vultum suum super nos, & misereatur nostri, & notam faciet in terra viam suam. Cùm manifestus in claritate venerit Christus, tunc omnibus notum faciet, cur tanta carnis humilitate descenderit. *Terra dedit fructum suum:* Maria genuit Saluatorem.

a ¶ *In si-*

A

a ¶ *In finem psalmus cantici Dauid.*] Psalmus, opera: canticum, intelligentia mentis spiritualis. Sexagesimus septimus psalmus, si intelligatur spiritualiter, refertus legis euāgeliorumque reperitur sacramentis, qui sic inchoat à voce prophetica.

PSALMVS LXVII.

Psal.43.d E*Xurgat Deus, & dissipentur inimici eius.*] Et specialiter intelligitur iste psalmus, & generaliter. Specialiter de ipso domino, vt resurgat à mortuis: & dissperdat inimicos suos, hoc est, diabolum & exercitū eius, aut Iudæos. Generaliter autem, quando in tribulatione sumus & angustia, & dicimus: *Exurge, vt quid dormitas domine? Exurge & adiuua nos.* Quomodo & Apostoli in nauicula excitant dominum dormientē, dicentes: *Magister, salua nos, perimus.*

Matt.8.c

c ¶ *Et fugiant qui oderunt eum à facie eius.*] Non dixit, pereāt, sed fugiant: quia peccatores in conspectu Dei non possunt stare. Præuidens propheta orat, vt eo exurgente, diabolicæ dominationes effugiant: quia & nunc indubitanter credendum est, quòd ad inuocationē eius nominis stare non possint.

d ¶ *Sicut deficit fumus, deficiant.*] Non vt in nihilum redigantur, sed vt quiescant à peccatis suis.

e ¶ *Sicut fluit cera à facie ignis.*] Sicut cera soluitur, & non perdit naturam suam, sed mollescit: sic & isti non pereant, sed deponant malitiam suam: & sic conuertantur ad pœnitentiam, & saluentur.

B

f ¶ *Sic pereant peccatores à facie Dei.*] Quia peccatores non sunt digni videre Deum.

f ¶ *Et iusti epulentur.*] Qui permanent in sua iustitia, qui vitia non habent, delectentur in domino. Vel aliter: Pœna eos iudicij prosequatur, vt quasi fumi tenuitas deficiant, & vt cera ante ignis faciem dissoluantur, epulantibus sanctis in cælestibus bonis.

g ¶ *Exultent in conspectu Dei.*] Grandis fiducia est, exultare in conspectu domini. Sicut dispensator creditam sibi à domino substantiam, si malè tractauerit & perdiderit, timet domini præsentiam: ita & qui benè dispensauerit, exultat in domini præsentia. Exultent in conspectu Dei, & delectentur in lætitia, non solum de vindicta, sed etiam de beatitudine sempiterna.

i ¶ *Cantate Deo, psalmum dicite nomini eius.*] Cantare in theoria semper significat scriptura, hoc est, considerare mysteria, & sensum diuinæ scripturæ. Psallere autem in bono opere significat scriptura: verbi gratia, vt auditus suum opus præstet. Similiter & os, & oculi, & manus, & omnia membra, si consentiant, & ita percutiant psalterium in virtutibus. Largitori lætitiæ sempiternæ canite: eumque vocibus honorate.

k ¶ *Iter facite ei qui ascendit super occasum: dominus nomen est illi.*] Docet vt compressis peccati tumoribus, planam ei in cordibus nostris viam per iustitiam præparemus, qui super occasum mortis ascendēs, victor remeauit ex inferis. Si nō nobis occidat sol iniquitatis, non potest nobis oriri sol iustitiæ, cuius sanitas in alis est.

Mala.4.a

l ¶ *Exultate in conspectu eius.*] In eius enim nos conspectibus gaudere oportet, & non in huius sæculi illecebris delectari.

m ¶ *Turbabuntur à facie eius,* &c.] Illi qui se tutores, & iudices dicunt, & hac occasione decipiunt res inopum, confundentur, cum respicere cœperit altissimus.

n ¶ *Deus in loco sancto suo.*] In anima fideli. Semper Deus in sanctis suis habitat. Vbicumque sanctitas est, ibi habitaculum Dei est.

a ¶ In finem psalmus cantici Dauid.

PSALMVS LXVII.

EXurgat Deus, & dissipentur inimici eius: [c] & fugiant qui oderunt eum à facie eius. [d] Sicut deficit fumus, deficiant: [e] sicut fluit cera à facie ignis, [f] sic pereant peccatores à facie Dei. [g] Et iusti epulentur, [h] & exultent in conspectu Dei: & delectentur in lætitia. [i] Cantate Deo, psalmum dicite nomini eius: [k] iter facite ei qui ascendit super occasum, dominus nomen illi. [l] Exultate in conspectu eius: [m] turbabuntur à facie eius patris orphanorū, & iudicis viduarū. [n] Deus in loco sancto suo: [o] Deus qui inhabitare facit vnius moris in domo. [p] Qui educit vinctos in fortitudine: [q] similiter eos q exasperant, qui habitāt in sepulcris. Deus cum egredereris in conspectu populi tui: [r] cum pertrāsires in deserto, [s] terra mota est: etenim cæli distillauerūt à facie Dei Sinai, à facie Dei Israel. [t] Pluuiam voluntariam segregabis Deus hæreditati tuæ, [u] & infirmata est: [x] tu verò perfecisti eam. Animalia tua habitabūt in ea: [y] parasti in dulcedine tua pauperi Deus. Dominus dabit verbum euange-

C

o ¶ *Deus qui inhabitare facit vnius moris in domo.*] In ecclesia, in qua fideliter consistentibus spiritum charitatis infundit, qui vnius moris sunt, & non mutantur. Siquidem iustus nō mutatur: quia semel iudicauit in iustitia permanere. Peccator autem mutatur. Insipiens enim sicut luna mutatur. In Hebræo autem habet: Dominus inhabitare facit monachos in domo, id est, in quibus non habitat peccatum.

Eccle.27.b

p ¶ *Qui educit vinctos in fortitudine.*] Ipse Deus sua virtute educit eos, qui ligati sunt à diabolo in peccatis: sicut illa mulier in Euangelio, quæ ligata fuerat decem & octo annis à diabolo.

Luc.13.b

q ¶ *Similiter eos qui exasperant, qui habitant in sepulcris.*] Deus natura dulcis est. Qui autem ad amaritudinem eum adducunt, peccatores sunt, & faciunt sibi amarum Deum. Non naturam suam mutant, sed ipsi sibi peccatores faciunt amarum Deum. Qui habitant in sepulcris. Alligatum habēs infra domum suā fortem, id est, diabolum: eos qui peccatis vincti tenebantur, absoluit, & illos qui idolis dediti, Deum irritauerant & tanquam in sepulcris iacebāt mortui, liberauit: sicut illud in Euangelio: *Væ vobis Scribæ, & Pharisæi: quoniam similes estis sepulcris dealbatis.* Sicut sanctus, templum Dei est: sic sepulcrum sibi efficitur peccator.

Matt.23.c

D

r ¶ *Deus cum egredereris in conspectu populi tui.*] Hoc secundum historiam, quando Deus antecedebat populum suum egredientem de Ægypto.

s ¶ *Cùm pertransires in deserto.*] Deus non immoratur in deserto, sed pertransit.

t ¶ *Terra mota est, etenim cæli distillauerunt à facie Dei Sinai.*] Cæli distillauerunt, hoc est, manna. Sinai interpretatur, tentatio. Ergo Deus in eis habitat, qui tentantur, & superant. In eis autem qui in delitijs sunt, non inhabitat. Etenim cæli distillauerunt à facie Dei Sinai, à facie Dei Israel. Vnum noui veterisque testamenti hic designat auctorem. Nam qui coram Israelitico populo in deserto præcessit, ipse in Euangelijs deserta gentium visitauit. Et per quem tunc in Sina huic generationi manna defluxit: ipse Christianæ genti corporis sanguinisque sui manna in Ecclesia subministrat.

u ¶ *Pluuiam voluntariam segregabis Deus hæreditati tuæ.*] Prædicationem sanctam, quæ per Apostolos in corda hominum proflua irrigatione descendit. Vel de lege dicit, quæ data est per Moysen.

x ¶ *Et enim infirmata est.*] Vel cum Paulus iudicium mortis in se habuit: vel cum Petrus dominum ter negauit: siue cum reliqui Apostoli, relicto in passione domino fugerunt. Infirmata est lex: quoniam nemo potuit implere eam, nisi dominus qui dixit: *Non veni soluere legem, sed adimplere.* Et secundùm Apostolum: impossibilitatem enim legis in quo infirmabatur, Deus filium suum misit: factum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant, redimeret.

Matt.5.b
Gal.4.a

y ¶ *Tu verò perfecisti eam,* &c.] Resurrectio enim tua quod titubabat auertens, ita hanc prædicationem ad perfectum duxit, vt in ea gentes quæ prius tanquam irrationabilia habebantur animalia, commorarentur. Animalia tua habitabunt in ea, hoc est, in hæreditate. Animalia autem dixit eos, qui in Deo viuūt, hoc est, sanctos. Vel aliter: *Pluuiam voluntariam segregabis.* Pluuiam voluntariam aut præcepta, aut manna debemus accipere. *Et infirmata est, tu verò perfecisti eam.* Lex quæ per transgressionem Iudæorum fuerat infirmata, euangelij gratia veniente completa est.

z ¶ *Parasti in dulcedine tua pauperi Deus: dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa.*] In Hebræo habet: Quæ euangelizantur, hoc est, mulieribus, quæ euangelizabant

Apostolis,

Apostolis, vbi dicitur: *Euntes dicite fratribus meis*, &c. Aut animas significat, quæ crediderunt in Christo. Secundùm septuaginta autem Interpretes, ad Apostolos dicitur: quia Dominus dedit eis virtutem prædicandi Euangelium. Hæc dulcedo pluuiæ, quæ mellis ac faui saporem vincit: In pauperibus, id est, in sanctis Dei defluxit: quæ ab ore Apostolorum, iubente Deo, cum multa virtute processit.

a ¶ *Rex virtutum dilecti dilecti.*] Virtutes dilecti Dei, id est, Christi, Apostoli sunt. Dominus ergo, qui est rex virtutum dilecti, dabit euangelizantibus virtutem multam in prædicando, vt Ecclesiæ deuictis hostibus, Iudæis, siue dæmonibus, spolia partiantur. Pulchritudo domus, Ecclesia est, cuius diuersa referuntur spolia, id est, cum credentes diuisi ab idolis, diuersos ministeriorum gradus in ea sortiti sunt, distribuente ipso dilecto patris, & cooperante paracleto. *Rex virtutum dilecti.* Rex, pater: virtutum, hoc est, sanctorum. Dilecti, filii. *Ecce filius meus dilectus, ipsum audite.* Dilecti. Si quis aliquem diligit, semper in ore eum habet. Ergo spiritus sanctus propter amorem, quem habet in filium, frequenter eius meminit.

b ¶ *Et speciei domus diuidere spolia.*] Ipsi Apostoli diuidunt in Ecclesiis spolia, quæ acceperunt de idolis.

c ¶ *Si dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ, & posteriora dorsi eius in pallore auri.*] Cum duobus crediderit testamentis, inuenies in vtroque spiritum sanctum. Et licet sit pulchritudo etiam iuxta literam scire, quæ legas: tamen vis decoris omnis in sensu est. Exterior itaque verborum ornatus in argenti nomine demonstratur, occultiora verò mysteria in reconditis auri muneribus continentur. Si dormiatis inter medios cleros, hoc est, si quiescatis inter nouum & vetus Testamentum, inuenietis in duobus testamentis gratiam spiritus sancti. Cleri dicuntur singuli libri, hoc est, Genesis, Exodus, Iudicum, Euangelia, Apostolus. Pennæ columbæ deargentatæ. Deargentatæ, clarum verbum significat diuinæ scripturæ. Et posteriora dorsi eius in pallore auri, hoc est, in interioribus, spiritualiter mysteria intelliguntur. Si vsque ad consummationem vitæ præsentis, quæ sæpe somnus accipitur, inter duo testamenta, id est, nouum vetusque Testamentum quiescatis, inuenietis in his spiritum sanctum: cuius pennæ in prædicatoribus deargentatæ, pro eloquii pulchritudine resplendent. In posteriora verò, quæ scapulæ dicuntur, eo quòd pectus operiant, bonæ conscientiæ fructus ostenditur, quæ post peractum Euangelium in auri specie, id est, in honore regio commutantur.

d ¶ *Dum discernit cœlestis reges super eam niue dealbabuntur in Selmon.*] Reges dixit sanctos, qui regnant suis passionibus. Isti ergo sancti diuiduntur in Ecclesiis: sicut Paulus in gentibus, Petrus in circũcisione. Cœlestis Dominus, separatos hos idololatriis, quos superius diximus, constituit in illius domus pulchritudine reges. Sed prius niue dealbabuntur in Selmon. Hoc est, quod dicit, licet sancti sint: sed tamen in isto seculo sunt quasi vmbra, ex parte cognoscentes. Selmon, vmbra interpretatur. Cùm igitur rex cœlestis Christus in Ecclesia sua cœperit Apostolos & principes constituere atq; diuidere: non habebunt plenam lucem, sed partem aliquam scientiæ: quia nunc ex parte videmus, & ex parte prophetamus.

e ¶ *Mons Dei, mons pinguis, mons coagulatus, mons pinguis.*] Iste est mons ad quem, & in Esaia, & in Michæa, vt ascendentes pergant, se inuicem cohortantur. Quod autem ait, coagulatus: Apostoli congruit verbis, qui ait: *Lac vobis potum dedi, non escam.* Vel mons, qui in Ezechiele vulnerat principem Tyri. Montem autem dicit ipsum Dominum.

f ¶ *Vt quid suspicamini*, &c.] Hoc ad Iudæos dicit, qui existimant Moysen, & Prophetas similes esse Saluatori.

g ¶ *Mons in quo complacuit Deo*, &c.] Sensus iste est: Non debetis existimare plures esse Ecclesias, quæ habeant vbera doctrinarum, & possint credentes scientiæ lacte nutrire. Vna est Ecclesia, & vnus Christus sponsus Ecclesiæ. In nullo enim alio inhabitabit iugiter spiritus sanctus, nisi in Saluatore, Ioanne dicente: *In quem videris spiritum descendentem, & manentem in eo*: ipse est, qui excisus sine manibus, impleuit latitudinem omnis terræ, id est, dominicum hominem.

h ¶ *Etenim Dominus habitabit in finem.*] In corpore, quod accepit de sancta Maria: quia cum eo est euectus in cœlum.

i ¶ *Currus Dei decem millibus multiplex.*] Hyperbolicè dicit administratorias potestates & sanctas, quia innumerabiles sunt, sicut dixit in Daniele: *Mille millia ministrabant illi, decies centena millia assistebant ei.* Et in Ezechiele describitur, Cherubim quatuor pennarum, in quatuor personas, cuius auriga Deus est. Cherubim autem interpretatur, scientiæ multitudo. Significat autem persona leonis, regalem, hoc est, regnare passionibus: persona hominis, rationabilem: persona vituli, in opere: persona aquilæ, in contemplatione, hoc est, in theoria: quæ nos exaltat in virtutibus. Simul autem vt dicamus, Thronus Dei in sanctis est. *Decem millibus multiplex.* Multa enim millia curruum secularium, deuicerunt euangelizantes Christum in vniuerso mundo.

k ¶ *Millia lætantium Dominus in illis.*] Ministeria diuina hic esse indicat.

l ¶ *In Sinai in sancto.*] Hoc est, in sanctis est Deus, quando tentantur, & post tentationem sequitur sanctitas. Impossibile est enim aliquem (licet sanctus sit) sine tentatione transire in hoc seculo, secundùm Iob: *Tentatio est vita hominis super terram.*

m ¶ *Ascendisti in altum, cepisti captiuitatem.*] Ascendisti in cœlos: captiuasti nos, qui captiui tenebamur à diabolo. Qui quondam in Sinai descendens, populo legem distribuit: ipse nunc in sancto, id est, in assumpto homine (de quo angelus ad Mariam: *Quod nascetur ex te, sanctum vocabitur*) cœlorum excelsa conscendens, eos qui in captiuitate diaboli tenebantur, absoluit: ac post se tanquam captiuos deductos æternæ vitæ restituit. Sic & carnem assumptam, quasi captiuam euexit ad sydera.

n ¶ *Accepisti dona in hominibus.*] Benè dixit, accepisti. A patre accepit: accepit vt homo, dat vt Deus: & quod accepit, hominibus accepit, vt det. Ipse enim plenus est, & nihil indiget. Dedit dona spiritualium gratiarum hominibus, qui perfidem ad eum deinceps accesserunt.

o ¶ *Etenim non credentes inhabitare Dominum Deum.*] Et his hominibus, id est, ex gentibus populo largitus est Christus, qui non credebant Deum inhabitare posse mortalibus: & hos saluasti, qui non credebant, quòd possibile est Deum habitare in hominibus, hoc est, Saluatorem accipere carnem. Vel etiam eis ministrauit bona, qui erant sine spe, quòd in Ecclesia eius inhabitare possint.

p ¶ *Benedictus Dominus die quotidie.*] Qui proficit, quotidie potest benedicere Deum. Quid enim mihi prodest, si heri benedixi, & hodie non possum benedicere? Et pro superioribus beneficiis: & quod nunc nobis ad se veniendi planum præparat iter, assiduè est benedicendus.

q ¶ *Prosperum iter faciet nobis Deus salutarium nostrorum*, &c.] Quia ab ipso saluamur. Prosperum iter faciet nobis DEVS salutarium nostrorum. Securus esto peccator: noli dubitare, quòd quotidie possis benedicere Deum. Ecce enim dicit: Prosperum iter faciet nobis DEVS. Ergo DEVS adiuuat nos, & cooperatur nobis. Salutarium nostrorum, Benè dixit pluraliter, salutarium: quòd quanta peccata commisimus, tot & salutes habemus. Diapsalma in Hebræo habet סלה Sela: hoc est, semper & iugiter. Ergo Deus semper nos adiuuat.

A

Col.1.e Apoc.1.b

a ¶ *Deus noſter.*] Quia præter ipſum alium neſcimus.

b ¶ *Deus ſaluos faciendi, & Domini Domini exitus mortis*, &c.] Præſtò eſt enim, vt ſaluos faciat pereuntes: quia pro redemptione noſtra natus & paſſus eſt. Et Domini Domini eſt exitus mortis: quia prior mortis exitum patefecit, dicente Apoſtolo: Factus eſt, inquit, primogenitus mortuorum: quoniam ipſe reſurrexit à mortuis, & nos ſimul fecit reſurgere. Aliter. Diabolus introitus eſt mortis: Dominus verò educit.

c ¶ *Veruntamen Deus confringet capita inimicorum ſuorum.*] Ab exitibus mortis egreſſus confregit capita diaboli, & omnes virtutes eius. *Tu confregiſti capita draconis in aqua.* Quot peccata ſunt, tot capita habet diabolus: Principatus & poteſtates, quæ tanquam caput cunctis eminebant, hoc eſt, diabolicas dominationes.

d ¶ *Verticem capilli perambulantium in delictis ſuis.*] Summitatem extollētiæ eorum qui pœnitentiam negligentes, perdurant in peccatis. Intantum enim confringitur caput eius, vt non remaneat in eo aliqua virtus, qua ſtimulet peccantes. Summum capitis, capillus eſt: & capilli, vertex. Ergo hoc dicit, quòd nec minimum remaneat in diabolo, quod non frangatur.

e ¶ *Dixit Dominus ex Baſan conuertam, conuertam in profundum maris. Vt intingatur pes tuus in ſanguine*, &c.] Baſan, confuſio interpretatur. De confuſione igitur nos conuertit Deus. Hoc autem ideo, quia crucem ſuſtinuit, & pes eius proprio cruore perfuſus eſt, clamantibus contra eum Iudæis atque dicentibus: *Crucifige, crucifige eum.* Qui Iudæi ſtimulati fuerunt ab inimicis Chriſti: Hoc eſt, à dæmonibus. Vt autem hoc totum fieret, ipſius Saluatoris voluntas fuit, qui hæc paſſus eſt fieri. Vel de confuſione huius ſeculi conuertam humanum genus: hoc eſt, per paſſionem meam & crucem, quam iſti putant ſtultitiam & confuſionem. Conuertam Baſan populum meum: *Conuertam in profundum maris*, id eſt, de profundis vitiis & peccatis ſeculi iſtius: de commotione & fluctibus conuertam populum meum. Vt intingatur pes tuus in ſanguine. Quoniam pes ipſius intinctus eſt in ſanguine ſuo. *Torcular calcaui ſolus, & de gentibus vir non fuit mecum.* Et iterum: Quis eſt iſte, qui aſcendit ex Edom: *fuluida veſtimenta eius ex Boſor.* Edom interpretatur ſanguis: Boſor caro. Ipſum Dominum noſtrum ſignificat crucifixum.

Ioan.19. B

Eſa 63 a

Ibid.53.a

Ioan.19.

f ¶ *Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipſo.*] Canes dicit ipſos Iudæos, vt ſuperius. Qui clamauerunt, crucifige, crucifige talem: non habemus regem niſi Cæſarem. Ex inimicis autem ſubmiſſi à dæmonibus negare Saluatorem, & blaſphemare eum. Aliter. Quoniam ipſe tua voluntate veniſti & paſſus es: & tua voluntate crucifixus es à Iudæis. Tinctus es enim pes Domini in ſanguine, cum caro aſſumpta, in qua diuinitas latebat lancea verberatur. Ab ipſo igitur ſanguine & eorum lingua tincta eſt, qui dixerunt: *En ſanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros.* Sed poſt glorioſum Dominicæ aſcenſionis triumphum, vltione dominica, & hoſtium pes in eorum ſanguine tinctus eſt, & canina ſcil. inimicorum rabies ab eo eſt ſatiata.

Matt.27.c

g ¶ *Viderunt ingreſſus tuos Deus, ingreſſus Dei mei, regis mei, qui eſt in ſancto.*] O quàm admirabiliter in hoc Pſalmo vetus Teſtamentum cum Euangeliorum dictis concordat. Viſa ſunt enim itinera Chriſti in ingreſſu maris rubri: viſa ſunt & in Euangeliis ipſius regis noſtri: cum in ſancto homine eleuatus, cœlis inuectus eſt.

h ¶ *Præuenerunt principes coniuncti pſallentibus: in medio iuuenc. tympaniſtriarum*, &c.] Et quidem in illo maris tranſitu præuenerunt principes, id eſt, prius egreſſi ſunt vel Moyſes, vel reliqui ſeniores, & coniuncti ſunt iuuenculis cœleſti itinere. Præuenerunt principes angelorum ſanctorum animas, qui laudes Domini mortificato corpore concinebant, dicentes: *Tollite portas principes veſtras:* quia iam redit triumphator inferni. Ideo autem tympaniſtriarum: quoniam mortuum eſt corpus ipſorum peccato. Et Maria ſoror Moyſi & Aaron tenens tympanum in Exodo, antecedebat pſallentes, & dicebat: *Cantemus Domino, glorioſè enim honorificatus eſt.* Aliter. Præuenerunt principes iuncti pſallentibus in medio iuuenc. tympaniſtriarum. Apoſtoli cum eccleſiis, iuncto pariter præceſſerunt gradu. Benè eos præueniſſe teſtatur: quia principes fidei de Iudæis ſunt.

C

Pſal.23.

Exod.15.1.

i ¶ *In Eccleſiis benedicite Dominum.*] Manifeſtius eſt loquutus, quas ſupra dixerit tympaniſtrias.

k ¶ *Dominum de fontibus Iſrael*, &c.] Quia ſalus ex Iudæis eſt, & inde prima Eccleſia. Ex adumbratione enim legis, Eccleſiæ doctrina proceſſit: in qua nunc Dominus, qui ex Iſraeliticæ ſtirpis propagine carnem ſuſcepit, benedicitur.

l ¶ *Ibi Beniamin.*] Paulus Apoſtolus qui ex tribu Beniamin deſcendit. Ibi, in Eccleſia.

m ¶ *Adoleſcentulus.*] Nouiſſimus omnium Apoſtolorum.

n ¶ *In mentis exceſſu.*] Quem pertulit in Damaſcum, cùm iret.

Rom.

o ¶ *Principes Iuda Duces eorum.*] Apoſtoli ſunt principes Iuda, hoc eſt, Domini, quemadmodum dicit Iacob: *Iuda, te laudabunt fratres tui.*

Gen.49.b

p ¶ *Principes Zabulon & Principes Neptalim.*] Zabulon interpretatur fluxus noctis. Neptalim latitudo. Quando liberati fuerimus de paſſione libidinis, hoc eſt, illius fluxus: tunc incipimus latitudines virtutum. Vel aliter. Principes Zabulon & principes Neptalim. Petrum & Andream Apoſtolorum principes monſtrat, qui in craſſitudine tenebratum illius lucem magnam annunciantes, doctores ſunt Euangelii conſtituti, iuxta illud: *Terra Zabulon & terra Neptalim: via maris trans Iordanem Galilææ gentium, populus qui ſedebat in tenebris, vidit lucem magnam.*

D

Eſa.9.a

q ¶ *Manda Deus virtuti tuæ.*] Chriſto tuo.

r ¶ *Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis*, &c.] Vt donum baptiſmi, quod contulit, ſpiritus ſancti infuſione confirmet. *Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis:* hoc eſt, ſalutare quod donaſti nobis per tuam paſſionem confirma, & da auxilium, quoniam homines ſumus, & non poſſumus incedere in virtutibus, ſi non adepti fuerimus auxilium tuum.

Eſa.5.

s ¶ *A templo tuo, quod eſt in Hieruſalem, tibi offerent reges munera*, &c.] Reges dicit, qui regnant ſibimetipſis, ſecundùm quod ſcriptum eſt: *Cor regis in manu Dei.* Ipſi offerent Deo munera. Virtutes ſanctorum, munera ſunt Dei. Vel à templo illo corporali, quod benè viuendo ſanctum fecerunt. Reges, in quibus peccatum vltra non regnat, offerent in cœleſti Hieruſalem, quæ eſt primitiuorum Eccleſia, munera regi æterno: ſcilicet ſeipſos offerentes hoſtiam viuam, placentem Deo in conſpectu omnium angelorum.

Prou.12.a

Rom.12.a

t ¶ *Increpa beſtias calami.*] Beſtiæ calami, dæmones ſunt, fragilis infirmæque virtutis. Vel hæretici ſunt, qui tractant & ſcribunt contrate, vt decipiant nos. Oportet enim & hæreſes eſſe in nobis. Feræ enim dicuntur ab eo, quòd capiunt animas, & interficiunt. Vel increpa feras arundinis, Iudæorum beluinam ſuperbiam.

u ¶ *Congregatio taurorum in vaccis populorum.*] Ipſos hæreticos ſignificat: quia neminem poſſunt decipere niſi ſimpliciores, & paruos: hoc eſt, vaccas minores. Tauros enim non poſſunt decipere, hoc eſt, magnos.

x ¶ *Vt excludant eos, qui probati ſunt argento.* Et propterea ſimpliciores decipiunt: hoc eſt, multitudinem, vt veniant vſq; ad ſanctos, & excludant eos de regno cœlorum. Vel in tauris, duces Iudæorum, qui perſecutionem in dominum, vel in

sanctos eius intulerunt, indicat, vt illud: *Tauri pingues obsiderunt me.* In vaccis verò stultas populi sequentis animas demonstrat. Quod ibi ostenditur, cùm vaccas aureas in Samaria sub Hieroboam adorauit. Ergo consilium eorum, quod habent, vt sanctos de via iustitiæ retrahant, in eorum animabus requiescat, iuxta illud: *Gladius eorum intret in cor ipsorum*; vt hi non excludantur à regno Dei, qui per multas tribulationes tâquam argentum probati, inuenti sunt iusti. Tale consilium præuidebat Iacob, cùm diceret: *In consilio eorum non introeat anima mea.*

a ¶ *Dissipa gentes, quæ bella volunt.*] Hæreticos vel Iudæos, qui plerumq; contra Ecclesiam certamina parant.

b ¶ *Venient legati ex Aegypto: Aethiopia præueniet manus eius Deo,* &c.] In tribulationibus mundi ac erroribus idololatriæ positi: vel qui peccatis nigri siue tenebrosi sunt, credentes quòd Christus Dominus ipse est Deus filius DEI: offerunt ei munera, id est, mentes puras, auro argentoque lucidiores: *Quia, vbi abundauit peccatum, superabundauit gratia.*

c ¶ *Regna terræ cantate Deo.*] Vos vtique qui prius terrenum regnum diligentes ignorabatis Deum: nunc euicto carnali liuore, cœlestia regna penetratis.

d ¶ *Psallite Deo, qui ascendit super cœlos cœli ad orientem.*] Illi vtique qui quondam mortis occasu ascenderat in crucem, inuectus est, nunc super sydera: victorque mortis residet gloriosus. Ad orientem autem vsque: siue quia ipse oriens sit dictus: siue quia per eum omnes oriantur ad vitam.

e ¶ *Ecce dabit voci suæ vocem virtutis suæ.*] Voci Domini tunc dabitur vox virtutis, cùm, quod præcipit, efficitur: quam mortui cùm audierint, resurgent.

f ¶ *Date gloriam Deo super Israel.*] Magis Deum quàm carnalem Israel honorate. Aliter. Non labiis vt Israel, sed corde honorate Deum.

g ¶ *Magnificentia eius,* &c.] In Apostolis & Prophetis. Vnde dicit: *Mandaui nubibus meis, nepluant super Israel imbrem.*

h ¶ *Mirabilis Deus in sanctis suis.*] In hoc mirabilis est Deus: quoniam ita dilexit humanum genus, vt signa faciat in sanctis suis. In istis magis mirabilis est Deus quàm in cæteris creaturis, quod eos post multas tribulationes euexit in sublimitatem cœlorum.

i ¶ *Deus Israel ipse dabit virtutem & fortitudinem plebi suæ.*] Ad tolerandas passiones mundanas vel spirituales nequitias.

k ¶ *Benedictus Deus.*] Qui nos à morte in vitam, à corruptione in incorruptionẽ demutare dignetur, vt sanctis eius participes facti, sempiternis in eum gaudiis exultemus, Amen.

l ¶ *In finem pro his qui commutabunt Psalmus Dauid.*] Iste Psalmus de passione Christi sonat, & ex persona membrorum suorum: licet quidam in eo putent ei minimè conuenire. Pro his qui commutabunt. Commutauit se Christus, dum æqualis patri erat, formam serui accipiens. Vel nos commutamur de infidelitate ad fidem, quia vt diximus, iste Psalmus vocem continet Dominici hominis venientis ad passionem.

PSALMVS LXVIII.

Saluum me fac Deus, &c.] Saluari à patre secundùm conditionem postulat: quoniam quidem motus populi sæuientis irruerunt in eum.

Saluum me fac Deus: quoniam intrauerunt aquæ vsq; ad animam meam. [n] Infixus sum in limo profundi, [o] & non est substantia: [p] Veni in altitudinem maris, [q] & tempestas demersit me. [r] Laboraui clamans, raucæ factæ sunt fauces meæ: [s] defecerunt oculi mei, dum spero in Deum meum. [t] Multiplicati sunt super capillos capitis mei: quia oderunt me gratis. Cõfortati sunt, qui persecuti sunt me inimici mei iniustè: [u] quæ non rapui, tunc exoluebã. [x] Deus tu scis insipientiam meam, & delicta mea à te non sunt abscondita. [y] Non erubescant in me, qui expectant te domine, domine virtutũ. Non confundantur super me: qui quærunt te Deus Israel. [z] Quoniã propter te sustinui opprobriũ, operuit confusio faciem meam. [a] Extraneus factus sum fratribus meis, & peregrinus filiis matris meæ. [b] Quoniam zelus domus tuæ comedit me: [c] & opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me. [d] Et operui in ieiunio animam meam: & factum est in opprobriũ mihi. [a] Et

n ¶ *Infixus sum in limo profundi.*] In veteribus peccatis huius populi.

o ¶ *Et non est substantia.*] Per quam exinde euadam, nisi tu salues.

p ¶ *Veni in altitudine maris.*] In profundum seculi istius.

q ¶ *Et tempestas demersit me.*] Procella Iudæorum.

r ¶ *Laboraui clamans,* &c.] Licet à peccatoribus vrgeatur: clamare tamen salutaria præcepta non desinit.

s ¶ *Defecerunt oculi mei, dum spero in Deum meum.*] Secundùm imbecillitatem carnis sperauit, vt ab eo calix iste transiret, sed secundùm diuinitatem impleuit voluntatem patris.

t ¶ *Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis. Confortati sunt,* &c.] Ideo super capillos capitis mei, multiplicantur atq; confortantur: quia semper maior est iniquorum numerus quàm iustorum.

u ¶ *Quæ non rapui, tunc exoluebam,* &c.] Non enim erat debitor mortis atque peccati, sed in passione hostiam vtramq; complebit.

x ¶ *Deus tu scis insipientiam meã,* &c.] Scit pater, quòd non ea de cœlis attulit, sed de nobis assumpsit, vt ait Propheta: *Ipse iniquitates nostras accepit, & ægritudines nostras portauit.* Et Paulus dicit: *Quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus: & quod infirmum est Dei, fortius est hominibus. Delicta mea à te non sunt abscondita,* vt illud: *Delictum meum cognitum tibi feci.*

Esa. 53. b

1. Cor. 1. c

Psal. 31. b

y ¶ *Non erubescant in me, qui expectant te Domine, Domine virtutum. Non confundantur,* &c.] Non euacuetur spes credentium de passione mea: sed cognoscant, quia voluntatem tuam facere veni, sicut sequitur.

z ¶ *Quoniam propter te sustinui opprobrium,* &c.] Propter voluntatem patris, malorum improperia supportauit, & verecundia tectus est, cùm in assumpta carne colliditur, quia vna voluntas fuit patris & filii, quòd sustinuit passionem. Veloperuit confusio, quando negauerunt Apostoli.

a ¶ *Extraneus factus sum fratribus meis, & peregrinus,* &c.] Filius enim erat synagogæ sicut & illi, secundùm ordinem corporationis terrenæ, à quibus exter & hospes habitus est: quia illi sceleribus erant pleni: hic verò expers peccati. *Extraneus factus sum fratribus meis.* Fratres Domini, Apostoli: Vnde dixit: *Nunciabo nomen tuum fratribus meis.* Peregrinus filiis matris meæ, Christus peregrinus, vt ait Cleophas: *Tu solus peregrinus es in Hierusalem?* Solus, quia solus & primus resurrexit immortalis. Et mater synagoga.

Psal. 21. c
Luc. 24. c

b ¶ *Quoniam zelus domus tuæ comedit me.*] Quia fecerunt eam speluncam latronum.

c ¶ *Et opprobria exprobrantium tibi,* &c.] Exprobrationum enim iurgium super eum proiecerunt, cùm eum & Samaritanum & dæmonium habentem vocarent. Vnde Iudæi contra Christum dicebant: *Si filius Dei es, descende de cruce, & credimus tibi. Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere.* Qui exprobrant filium, & patrem exprobrant: quia qui non credit filium, nec patrem habet.

Matt. 27. c

d ¶ *Operui in ieiunio,* &c.] Opprobrium enim ei inferre conabatur: cùm tentans eum Satanas ait: Dic vt lapides isti panes fiant. Vel quando dixerunt discipuli: *Rabbi manduca.* Ille dixit: *Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis.* Et in alio loco: *Operamini cibum, non qui perit, sed qui permanet in vitam aeternam.*

Matt. 4. a
Ioan. 4. d
Ioan. 6. c

nam. Sed esuriebat Christus salutem humani generis. Vel esuriebat fidem Ecclesiæ, quia nullum cibum à Iudæis inueniebat.

a ¶ *Posui vestimentum meum cilicium, & factus sum illis in parabolam.*] In sacco luctus ostenditur vel fletus: quo in morte Lazari vsus, in parabolam factus est Iudæis, cum eo flente dicerent: *Ecce quomodo amabat eum.* Alii verò: *Non poterat hic, qui aperuit oculos cæci nati facere, vt & hic non moreretur?*

Ioan.11.

b ¶ *Aduersus me exercebantur, qui sedebant in porta.*] Illi scilicet, qui habentes clauem scientiæ neque introibant, neque alios introire permittebant: Scribæ & Pharisæi, qui discernebant causas, cùm sederent in publico iudicio.

c ¶ *Et in me psallebant, qui bibebant vinum.*] Repleti enim vino iniquitatis, qualiter eum interficerent, concinebant. Stultè enim psallit, qui in Deum molitur insidias. Sciens enim Propheta stultum in aliquibus esse psallere: audi, qualiter doceat quosdam: Psallite, inquit, sapienter. Vel ebrii erant de vino, quando operiebant caput eius, & dicebant: *Prophetiza nobis Christe, quis est, qui te percussit?*

Luc.22.g

d ¶ *Ego verò orationem meam ad te Domine.*] Non enim vincor his passionibus: quia tecum sum in oratione. Ego verò orationem meam ad te Deus. Iudæis mihi malè dicentibus atque dicentibus: *Crucifige, crucifige eum:* ego pro eis orans loquebar: *Pater ignosce eis: non enim sciunt, quid faciunt.*

B

Luc.23. Matth.3.d

e ¶ *Tempus placendi Deus,* &c.] Tempus placendi, tempus est passionis, in quo pater aiebat: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Tempus beneplaciti Deus in multitudine misericordiæ tuæ. Omnia enim tempora tua beneplacita sunt: sed præsertim hoc tempus, quo mea passione genus humanum redimis, quodammodo plus beneplacitum facis.

f ¶ *Exaudi me, Domine, in veritate salutis tuæ.*] Vt post veram mortem, resurrectionis veritas approbetur.

g ¶ *Eripe me de luto, vt non infigar.*] Quære iuxta quosdam, ne forsitan lutum carnis, quam susceperit, significet vilitatem. Orat, vt non in luto & puluere sicut humanum genus dissoluatur, corrumpatur.

h ¶ *Libera me ab his, qui oderunt me.*] Apertè hæc de Iudæis, qui cum nunquam dilexerunt, dicit.

i ¶ *Et de profundis aquarum. Non me demergat tempestas aquæ.*] Hæc passionis tempestas non eum in profunditate abyssi retineat infernalis.

k ¶ *Neq; absorbeat me in profundum.*] In quo dum per mortem descendit, non deuoretur ab eo.

l ¶ *Neque vrgeat super me puteus os suum.*] Aditus inferni, siue diabolus.

m ¶ *Exaudi me Domine, quoniam benigna est misericordia tua, secundùm multitudinem miserationum tuarum respice me,* &c.] Hæc secundùm infirmitatem humanam postulat dicens: Qui alios mea passione redimis: me præcurrente misericordia contemplare.

n ¶ *Non auertas faciem tuam à puero tuo.*] Vox Christi ad patrem, qui formam serui accepit, vt ait Propheta: *Magnum est tibi vocari puerum meum.*

Esa.49.b

o ¶ *Quoniam tribulor velociter exaudi me.*] Vt resumam spiritum, quem tuis manibus commendaui.

p ¶ *Intende animæ meæ, & libera eam, propter inimicos meos eripe me.*] Vt me resurgente ab inferis confundantur, vnde Christus dixit: *Potestatem habeo ponendi animam meam.*

C

q ¶ *Tu scis improperium meum,* &c.] Quam in assumpta sustineo carne.

Ioan.10.c

r ¶ *In conspectu tuo sunt omnes, qui tribulant me..*] Tu vides, quales mihi tribulationes inferant, & ostendant illusiones.

s ¶ *Improprium expectauit cor meum & miseriam.*] Improperium passionis: & miseriam, id est, contumeliam crucis.

t ¶ *Sustinui, qui simul contristaretur,* &c.] Nullus de tanta multitudine iniquorum, aut compassus est doloribus meis, aut extitit consolator.

u ¶ *Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto.*] Hoc iam completũ esse in Euangeliis legimus: cum sitiente Domino in cruce, acetum cum felle mixtum bibere porrexerunt. Et ex hoc & ex alio testimonio intelligitur, quòd ad Christum Psalmus referri debeat.

Matt.27.f Ioan.19.f

x ¶ *Fiat mensa eorum coram ipsis,* &c.] Dicta legis & Prophetarum: ad quam fæpè conuenientes reficiebantur.

y ¶ *In laqueum & in retributiones, & in scandalum.*] Vt non intelligant inibi Dominum nunciatum. Nam & Dominus in Euangeliis dixit: *Moyses vos accusat, in quem speratis. De me enim ille scripsit.*

Ioan.5

D

z ¶ *Obscurentur oculi eorum, ne videant.*] Diuinitatem sub fragilitate latentem. Vt non videant. Hoc erat, quod precabatur, mensam eorũ fieri in laqueum: ne legis scilicet sacramenta cognoscerent.

a Ego

a ¶ *Et dorsum eorum,* &c.] Vt Romanis seruiant semper. Vel sub onere legis, quod secundùm literam ferre potuit nemo.

b ¶ *Effunde super eos iram tuam, & furor iræ tuæ comprehendat eos. Fiat habitatio eorum deserta,* &c.] Hæc omnia in euersione Hierosolymæ, sub Tito & Vespasiano completa sunt. Vel hoc est, quod ait: *Dimittetur vobis domus vestra deserta.* Recedente de Iudæa Christo, omnes pariter cum illo recesserunt virtutes.

Matt.23.e

c ¶ *Quoniam, quem tu percussisti, ipsi persecuti sunt,* &c.] De se hæc Christus ad patrem loquitur, sicut in alio Propheta ex persona patris legimus dictum: *Propter peccata populi percussi eum.* Et iterum: *Percutiam pastorem, & dispergentur oues gregis.* Percussus est enim, vt nos resurgeremus: vulneratus est, vt nos sanaret. Sed & sanguis, & aqua, quæ de vulnere lateris eius exiit, martyrii baptismique prætulit typum, per quod itur ad cœlum.

Esa.53.c Zachar.4.c Ioan.19.f

d ¶ *Et super dolorem vulnerum meorum addiderunt.*] Cùm vel Ecclesiam, vel Apostolos persecuti sunt.

e ¶ *Appone iniquitatem super iniquitatem eorum.*] Sicut enim, quod in me non crediderunt, ad iniquitatem eis est reputatum: ita quòd me persecuti sunt, iniquitati huic adijciatur.

f ¶ *Et non intrent.*] Cœlorum cum iustis non capiant regna.

g ¶ *Deleantur de libro viuentium,* &c.] Duos hic libros indicat scriptos, viuentium, ac iustorum. Vnde animaduertendum est, quòd ille sit viuentium, in quo ante aduentum Dei Prophetæ ac Patriarchæ scripti sunt, de quo Moyses peccante populo ait: *Si non dimittis eis noxam, dele me de libro, quem scripsisti.* Iustorum verò dicit illum, de quo Dominus ad eos, qui per fidem secuti sunt, ait: *Gaudete & exultate: quia nomina*

Exod.32.f Luc.10.d

vestra

vestra scripta sunt in cœlo.] Persecutores ergo isti, & à primo libro deleti sunt, & in secundo non sunt scripti.

a ¶ *Ego sum pauper & dolens.*] In passione.

b ¶ *Et salus tua Deus suscepit me,* &c.] Resurgẽtem. Hinc iam Propheta loquitur: Ego sum pauper, & dolens. Cùm enim esset dives, pro nobis pauper factus est, & compeditos suos non despexit. Possumus hoc versiculo uti si quando in laudes martyrum peroramus. Quidam & de animabus hoc intelligi putãt, quòd clausæ corporibus non despectæ sint à Deo.

c ¶ *Laudabo nomen Dei mei cum cantico, magnificabo eum in laude.*] Quod vel de diabolo triumphauerit, vel vicerit mundum.

d ¶ *Placebit Deo.*] id est, patri.

e ¶ *Super vitulum nouellum.*] Qui seipsum obtulit genitori.

f ¶ *Cornua producentem.*] Fortitudinem Ecclesiæ tandem.

g ¶ *Et vngulas.*] Quibus sacrilegia conculcet gentium ac diuellat.

h ¶ *Videant pauperes, & lætentur.*] Quòd humiliata superstitione gentilium, Ecclesiæ Dominiextollitur regnum.

i ¶ *Quærite Dominum, & viuet anima vestra.*] Quæ nunc mortua est peccatis.

k ¶ *Quoniam exaudiuit pauperes Dominus,* &c.] Vt eos resuscitaret.

l ¶ *Et vinctos suos non despexit.*] Quia disruptis diaboli nexibus eos regno suo asciuit.

m ¶ *Laudent illum cœli & terra: mare & omnia reptilia in eis.*] Ipsi omnia genu flectant, cœlestium, terrestrium, & infernorum.

n ¶ *Quoniam Deus saluam faciet Sion.* Cœlestem Hierusalem, in qua electos suos pro meritis adunabit in vno corpore illius matris cœlestis.

o ¶ *Et ædificabuntur ciuitates Iudæ,* &c.] Animæ sanctorum, quæ per confessionem in templum sanctum tanquam viui lapides deferuntur.

p ¶ *Et inhabitabunt ibi, & hæreditate acquirent eam, & semen seruorum eius possidebit eam,* &c.] Sancti vtique qui in eam transferuntur. Vel semen eorum, id est, qui per eos conuersi sunt. Sed quia titulus Psalmi pro his, qui commutabuntur, inscribitur: oremus Dominum, vt nos à gentilitate conuersos in Iudæ ciuitates ædificet, & à iugo diaboli absolutos, vt soboles diligat proprias: Vt quos redemit per fellis amaritudinẽ, per aceti asperitatem, per crucis supplicia, per clauorum vulnera, per mortis contumeliam, per gloriam resurrectionis: sic custodire dignetur in seculo, vt faciat participes sanctis suis in regno, Amen.

q ¶ *In finem Psalmus Dauid in rememoratione, eo quòd saluum fecit eum Dominus.*] Iste Psalmus ex persona Domini incorporati canitur, deprecantis præsidium patris.

PSALMVS LXIX.

DEus in adiutorium meum intende: Domine, &c.] Nostrum adiutorium Christus est, qui nunc patrisauxilium postulat ad confutandos eos, qui sibi aduersantur.

f ¶ *Confundantur, & reuereantur, qui quærunt animam meam, vt auferant eam.*] In hoc enim confunduntur, cùm eum, cuius animam auferre voluerunt, resurrexisse cognoscunt.

t ¶ *Auertantur retrorsum, & erubescant, qui volunt mihi mala.*] Non immutentur in resurrectione cum sanctis, sed retrorsum conuersi erubescant: quia quem vt hominem iudicauerunt, iudicare vt Deum cernunt.

u ¶ *Auertantur statim erubescentes, qui dicunt mihi, euge, euge.*] Irridentium hæc vox est, quæ ad eos refertur, qui dicebant: Si filius Dei es, descende de cruce. Et iterum: *Confidit in Deum: liberet eum, si vult.* Post impiorum verò pœnam, ad gloriam conuertitur beatorum. *Matt. 27. c*

x ¶ *Exultent, & lætentur in te omnes, qui quærunt te.*] Qui per lacrymas pœnitentiæ, te qui misericors es, requirunt.

y ¶ *Et dicant, semper magnificetur Dominus.*] Accepta indulgentia peccatorum.

z ¶ *Qui diligunt salutare tuum.*] Diligentes te, eo quòd sis omnium vita.

a ¶ *Ego verò egenus sum & pauper, Dominus,* &c.] Christus Dominus se crebrò egenum & pauperem vocat, cuius cura in paternæ pietatis amore consistit.

b ¶ *Adiutor meus, & protector meus es tu, Deus meus ne tardaueris.*] Hinc enim passionis tempore discipulo dixit: *Quod facis, fac celerius:* scilicet vt passionem corporis velox resurrectionis adiutorium præueniret. *Ioan. 13. e* *Qui vulneratus est propter peccata nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram:* ipse nobis nunc auxilium in tempore tribulationis miseratione solita largiatur, vt cum sanctis eius exultantes, eum magnificare atque extollere valeamus, Amen. *Rom. 4. d*

c ¶ *Psalmus Dauid filiorum Ionadab & priorum captiuorum,* &c.] Iste Psalmus vocem continet Prophetæ, de illa redemptoris humilitate corporea conquerẽtis, ac de eius resurrectione gloriosa canentis.

PSALMVS LXX.

IN te Domine speraui, non confundar in æternum.] Orat ergo mediator noster, vt hæc confusio mortis non sit, vt cæterorum omnium diuturna.

e ¶ *Et in tua iustitia libera me,* &c.] Iustitia enim tua est, vt qui fecerit voluntatem tuam, transeat à morte in vitam: per quam & ego nunc eripi deprecor. Vel aliter. Inclina ad me aurem tuam, & salua me. Aures Domini dicuntur, quando exaudire dignatur: quia formam serui accipiens, factus est obediens patri vsq; ad mortem: mortem autem crucis. *Propter quod & Deus illum exaltauit, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen.* *Philip. 2. b*

f ¶ *Esto mihi in Deum protectorem & in locum munitum.*] Quia absq; te neq; refugium, neq; munitio, neq; protectio à quoquam præstari potest. Nunquid Deus localis est? Licet localis sit ad se venientibus, sed non est localis, quia vbique est.

g ¶ *Quia firmamentum meum,* &c.] Firmamentum, cùm æqualis in eo consistit substantia. Refugium, iuxta imbecillitatem corpoream.

h ¶ *Deus meus eripe me de manu peccatoris,* &c.] De potestate populi Iudaici, qui me venturum in lege non intellexit.

i ¶ *Et iniqui.*] Semper malignantis. Non omnes peccatores etiam iniqui. Peccatores sunt transgressores, id est, Iudæi & mali Christiani, qui vetus & nouum Testamentum transgrediuntur. Iniqui qui non credunt, vt Paulus ait: *Qui sine lege peccauerunt, sine lege & peribunt.* *Rom. 2. b*

k ¶ *Quoniam tu es patientia mea Domine,* &c.] Quia pro tua patior voluntate.

A
Ibid. 5. a

a ¶ *Spes mea à iuuentute mea.*] Ab initio ætatis corporeæ. Ideo spes non confunditur, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per spiritum sanctum qui datus est nobis.

b ¶ *In te confirmatus sum ex vtero.*] Legis vtique, ex quo initiaui credere.

c ¶ *De ventre matris meæ.*] Synagogæ, de qua processi.

d ¶ *Tu es protector meus*, Domine.

e ¶ *In te*, &c.] A te protegar in passione, & tuum in gentibus nomen concinam.

f ¶ *Tanquam prodigium factus sum multis.*] Dicebant enim illi:
Ioan. 8. f Samaritanus es tu, & dæmonium habes.

g ¶ *Et tu Domine adiutor fortis.*]
Matt. 17. a Dixisti mihi: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui, ipsum audite.

h ¶ *Repleatur os meum laude tua, vt cantem gloriam tuam, tota die magnitudinem tuam.*] Vnus dies est sanctis tuis in hoc mundo, quē nulla obscurat nox, in quo & cum quibus, laudem, gloriam, magnificentiamq; concino tuam: quia ego in his sum. Ego cano tibi. Sed & nunc ipse Dominus aperit os nostrum, vt possimus eius gloriam nunciare, atq; laudem eius disserere.

i ¶ *Ne proijcias me in tempore senectutis, cùm deficiet*, &c.] In consummatione vtiq; ætatis istius.

B
Ioan. 9. c

k ¶ *Quia dixerunt inimici mei mihi.*] Dicentes, *hic non est de Deo, qui sabbatum non custodit.*

l ¶ *Et qui custodiebant animam meam, consilium fecerunt in vnum dicentes: Deus dereliquit eum*, &c.] Hæc dixerunt impii, & errauerunt: obcæcatum enim est malitia cor eorum. Sed & in ipsa passione quasi derelicto à Deo dicebant:
Matt. 17. f *Sine, veniat Elias, & liberet eum.*

m ¶ *Deus ne elongaueris à me: Deus meus*, &c.] Vt alligato forte victor redeam ex inferno.

n ¶ *Confundantur, & deficiant detrahentes animæ meæ*, &c.] Cùm ego resuscitatus fuero.

o ¶ *Ego autem semper sperabo in te Domine, & adijciam*, &c.] Vt quæ tibi lex offerre præcepit in sacrificiis suis visibilibus, redemptus populus deportet in moribus.

p ¶ *Os meum annunciabit iustitiam tuam, tota die salutare tuum*, &c.] Resurgens enim congregabo Ecclesiam, in qua tuas concinam laudes.

q ¶ *Quia non cognoui literaturam, introibo in potentias Domini.*]
Ioan. 17. a Cognouit ille negotiationem, qui magistrum vendidit. *Nam ego te clarificaui super terram: opus consummaui, quod dedisti mihi, vt facerem.*

r ¶ *Domine memorabor iustitiæ tuæ solius.*] Paternæ cum iustitiæ memorem Propheta dicit, sicut & ipse in Euangelio ait:
Ioan. 8. d *Ego quæ audiui à patre meo, hæc loquor.*

s ¶ *Deus docuisti me à iuuentute mea, & vsque nunc pronunciabo mirabilia tua, & vsq; in senectam & senium Deus, ne derelinquas me.*] Nunquam enim est derelictus à patre, semper testimonium perhibuit, quia verax est.

t ¶ *Donec annunciem brachium tuum generationi*, &c.] Hæc omnia Christianæ generationi annunciauit: quam suo sanguine acquisiuit, & pro qua passus est, quæ sequuntur.

u ¶ *Quæ fecisti magnalia Deus quis similis tibi.*] Qui me misericordi consilio ad redemptionem humanam misisti. C

x ¶ *Quantas ostendisti mihi tribulationes multas & malas, & conuersus viuificasti me.*] Multæ quidem ei tribulationes in carnis infirmitate ostensæ sunt ob salutem humani generis, sed omnia viuaciter toleranit.

y ¶ *Et de abyssis terræ iterum reduxisti me.*] Hoc est, de profunditate inferni. Dicant nunc Iudæi, qui hunc Psalmum in solum Dauid canere volunt: quando de profundo abyssi est eductus.

z ¶ *Multiplicasti magnificentiam tuam Deus*, &c.] Cùm hi, qui in inferno tenebantur, mecum redierunt.

a ¶ *Nam & ego confitebor tibi in vasis Psalmi*, &c.] Qui de illo vino nouo Euangelicæ & Apostolicæ prædicationis repleti, in Psalmis me intelligunt præconatum.

b ¶ *Veritatem tuam Deus: psallam tibi in cithara Deus*, &c.] In his qui te mente retinent.

c ¶ *Exultabunt labia mea*, &c.] Hæc ad clausulam Psalmi Propheta dicit.

d ¶ *Et anima mea*, &c.] Ne ei mors secunda dominaretur.

e ¶ *Sed & lingua mea meditabitur iustitiam tuam*, &c.] Siue vitia, siue potestates aereæ, quæ mihi iniquas inferunt immissiones. Nos verò deprecemur Dominum, vt repleto laudibus eius D ore humano, ea semper meditemur in cordibus, quæ ei placitis vocibus proferamus.

f ¶ *In Salomonem.*] Et hic Psalmus propriè ad Christum refertur. Salomon quippe pacificus, & pacificus est Christus, & permanet cum Sole, & ante lunam generationis generationum. Si super Salomone iste Psalmus intelligitur, hoc penitus stare non potest. Salomon quippe nec cū Sole, nec cum Luna permansit. Si verò volumus intelligere de Christo: quærendum quomodo Christus non habeat finem, cùm Sol & luna, & cœlum, & omnia veterascere & transire dicantur. Sed iste septuagesimus primus cecinit: filium Dei in mundum venturum ostendit, eumq; post assumptæ carnis iniurias, liberatosq; pauperes de manu potentis, cœlis redditum, à patre omne sumpsisse iudicium. Tale igitur sumit exordium.

In Salomonem.

Psalmvs LXXI.

DEus iudicium tuum regi da: & iustitiam tuam filio regis. [i] Iudicare populum tuum in iustitia, [k] & pauperes tuos in iudicio. [l] Suscipiāt montes pacem populo, & colles iustitiam. [a] Iudi-

Psalmus, quem Propheta venturum ostendit, eumq; post assumptæ carnis iniurias, liberatosq; pauperes de manu potentis, cœlis redditum, à patre omne sumpsisse iudicium. Tale igitur sumit exordium.

Psalmvs LXXI.

Deus iudicium tuum regi da.] Loquitur ergo, vt diximus, Propheta ad patrem, vt iudicium filio donet, nō quòd eum in vna Deitate subsistentem non habeat, sed vt in corpore venturum ostendat.

h ¶ *Et iustitiam tuam filio regis.*] Populo qui in adoptionem filii assumptus, per baptismum in eo renatus est. Nam congruè conuenit, vt populus iustitia viuat: rex autem iudiciū q̄ à patre susceperit, exerceat, quod sequens cōfirmat versiculus.

i ¶ *Iudicare populum tuum in iustitia.*] Quem per passionem ac resurrectionem illius acquisisti.

k ¶ *Et pauperes tuos in iudicio.*] Vt post præsentes ærumnas, consolationem capiant sempiternam.

l ¶ *Suscipiant*, &c.] Montes collesq; duplam habere intelligen-

ligentiam sæpe monuimus, id est, partis deificæ, & aduersæ. Ergo hi qui seducente aduersario, fauentibus diuitiis, in modum collium montiuḿque eleuati sunt: subditi nunc Deo, illam pacem iustitiaḿque suscipiant, quam populus quem superius adoptiuum diximus, tenet, id est, Christum, qui est pax nostra, & iustitia.

a ¶ *Iudicabit pauperes populi.*] Vt pro eo pauperes facti, cœlestibus regnis locupletentur.

b ¶ *Et saluos faciet filios pauperum*, &c.] Qui per eos conuersi sunt.

c ¶ *Et humiliabit calumniatorem.*] Largito iustis præmio, humiliat diabolum, qui nunc eis calumniator existit.

d ¶ *Et permanebit cum Sole*, &c.] Cũ claritate paterna. Nam huic soli aptari ista non possunt: quia cum hoc mundo dissoluetur.

e ¶ *Et ante lunam generationis.*] Prior enim stabit ante omnem congregationem Ecclesiæ, manebitq; in sempiternum.

f ¶ *Et descendet sicut pluuia in vellus.*] Sicut enim in vellus Gedeonis pluuia descendens cum terra arida defecit: ita & hic illapsus est in vterum virginalem per infusionem spiritus sancti. *Iud. 6. g*

g ¶ *Et sicut stillicidia stillantia super terram.*] Arida enim terra humani corporis cùm aduenit, nec vllum fructum exhibere poterat sanctitatis: sed ipse eam prædicationis suę stillicidiis fœcundatam, fructibus repleuit æternis.

h ¶ *Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis.*] Quod in diebus Augusti Cæsaris est impletum, cùm Dominus de thalamo virginali processit. Nam ita his diebus omnia bella quieuerunt, vt etiam illud impleretur, quòd alius Propheta cecinit, dicens: *Conuerterunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces.* Dies autem eius sunt, cùm concipitur, cùm nascitur, cùm nutritur. Dies eius sunt, cùm opera patris operatur, cùm patitur, cùm ad inferna descendit, cùm resurgit, cùm se discipulis præbet, cùm cœlos ascendit. *Esa. 2. a*

i ¶ *Donec auferatur luna.*] Eleuetur Ecclesia.

k ¶ *Et dominabitur à mari vsque ad mare*, &c.] Totum hunc mundum sua passione acquisitum atque subiectum Christo Domino Propheta testatur.

l ¶ *Coram illo procident AEthiopes.*] Peccatis tenebrosi.

m ¶ *Et inimici eius terram lingent.*] Iuxta illud: *Te adorabunt, & puluerem pedum tuorum lingent.* *Esa. 49. g*

n ¶ *Reges Tharsis, & Insulæ munera offerent: Reges Arabum*, &c.] Omne hic mundiale imperium, honores & ordines, ad Christum Dominum accedere, eiq; colla submittere, bonorumq; morum dona deferre, Propheta pronunciat, quod ex magorum muneribus intelligimus inchoatum. Ipsi enim gentium regumq; typum tenuisse monstrantur.

o ¶ *Quia liberauit pauperem à potente.*] Populum fidelem à potestate diaboli.

p ¶ *Et pauperem, cui non erat adiutor. Parcet pauperi & inopi.*] Qui abiectis mundi diuitiis pœnitentiam egerint, parcetur his, & saluabuntur.

q ¶ *Ex vsuris & iniquitatibus redimet animas eorum*, &c.] Ne de pereuntibus vsuris in terra constituant thesauros: sed in cœlo collocent sacculos, qui non veterascant. Sed & vsuræ peccata sunt, cùm malitia à Satana accepta multiplicatur.

r ¶ *Et honorabile nomen*, &c.] Coram Deo patre.

[a] Iudicabit pauperes populi, [b] & saluos faciet filios pauperũ [c] & humiliabit calumniatorẽ. [d] Et permanebit cum Sole, [e] & ante lunam generationis generationum. [f] Descendet sicut pluuia in vellus, [g] & sicut stillicidia stillantia super terram. [h] Orietur in dieb. eius iustitia, & abundantia pacis: [i] donec auferatur luna. [k] Et dominabitur à mari vsq; ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terrarũ. [l] Coram illo procident Æthiopes: [m] & inimici eius terram lingent. [n] Reges Tharsis & insulæ munera offerent: reges Arabum, & Saba dona adducent. Et adorabunt eum omnes reges terræ: omnes gẽtes seruient ei. [o] Quia liberabit pauperẽ à potente: [p] & pauperem cui non erat adiutor. Parcet pauperi & inopi, & animas pauperum saluas faciet. [q] Ex vsuris & iniquitate redimet animas eorum: [r] & honorabile nomen eorum corã illo. [s] Et viuet, [t] & dabitur ei de auro Arabiæ, [u] & adorabunt de ipso semper: [x] tota die benedicent ei. [y] Erit firmamentum in terra in [z] summis montium: superextolletur super Libanum fructus eius, [a] & florebunt de ciuitate [b] sicut fœnum terræ. [c] Et erit nomẽ eius benedictum in secula: [d] ante solem permanet nomen eius. [e] Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ, omnes gentes magnificabunt eum. [f] Benedictus Dominus Deus Israel: qui facit mirabilia solus. [g] Et benedictum nomen maiestatis eius in æternum, [h] & replebitur maiestate eius omnis terra, fiat, fiat.

i ¶ Defecerunt hymni Dauid filii Iesse, Psalmus Asaph.

PSALMVS LXXII.

QVàm bonus Israel Deus, his qui recto sunt corde. [1] Mei autem penè moti sunt pedes: penè effusi sunt gressus mei. Quia zelaui super iniquis, pacem peccatorum videns.

a Quia commemorat, Domino sic dicente: *Prædicabitur hoc Euangelium in vniuerso mundo.* Sed & omnes gentes venient, & adorabunt coram te Domine. *Matt. 24. b*

f ¶ *Benedictus Dominus Deus Israel*, &c.] Fecit enim in veteri Testamento, facit & in nouo: cùm dignanter vocat ea, quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt.

g ¶ *Et benedictum nomen maiestatis eius in æternum.*] Iuxta illud: Et erit credentibus in me nomen tuum, quod benedicetur in terris, id est, Christianum. *Ioan. 7. f* *Ioan. 2. g*

h ¶ *Et replebitur maiestate eius omnis terra, fiat, fiat.*] Cùm effuderit spiritum sanctum super omnem carnem: quod iam in Actibus Apostolicis legimus fuisse completum. Qui & nunc in nobis paracletum, id est, consolatorem dignetur infundere, vt intelligere possimus eum pro redemptione nostra corpus assumpsisse terrenum, suscepisse mortem, penetrasse inferos, redisse victorem ad cœlos. *Ioan. 2. a* *Actor. 2. c*

i ¶ *Defecerunt hymni Dauid filii Iesse, Psalmus Asaph.*] Sciendum quod septuagesimus primus Psalmus secundi libri finis sit: vnde & in extremo habet, fiat, fiat, pro quo nos in superioribus demonstrauimus, Amen amen in Hebræo dici. Etiam hoc diligentius obseruandum, quòd defecerunt hymni Dauid filii Iesse, ad finem septuagesimi primi Psalmi pertineat: id verò quod sequitur, Psalmus Asaph, initium sit sequentis.

PSALMVS LXXII.

QVàm bonus Israel Deus, his qui recto sunt corde.] Bonus enim est his, qui eum visuri sunt, sicut Dominus inquit: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* *Matth. 5. a*

l ¶ *Mei autem penè moti sunt*, &c.] Stabilitas sanctitatis eius

A atque inceſſio ad Deum labebatur, eo quòd æmulus impiorum pacis, felicitatisq; fuiſſet.

a ¶ *Quia non eſt reſpectus morti eorum, & firmamentum in plaga eorum. Et in labore hominum non,* &c.] Ab infirmitate, & plagis velociter conualeſcunt, nec ſicut homines iuſti, tribulationum quatiuntur flagellis.

b ¶ *Ideo tenuit eos ſuperbia, operti ſunt iniquitate & impietate ſua,* &c.] Per arrogantiam enim felicitatis multiplicata iniquitate premuntur.

c ¶ *Prodiit ex adipe iniquitas eorum,* &c.] In pinguedine quoq; diuitiarum, oblita iuſtitia iniquitas proceſſit ab eis. De hac enim pinguedine, & Moyſes ait: *Impinguatus eſt* Iacob, *& recalcitrauit.* Deut. 32. b

d ¶ *Tranſierunt in affectum cordis.*] Vt ſuam & non Dei facerent voluntatem.

e ¶ *Cogitauerunt, & locuti ſunt nequitiam: iniquitatem in excelſo,* &c.] Siue Iudæi, qui Deum in carne poſitum blaſphemantes, nequitiæ laqueos tendebant in cogitationibus peruerſis, ſiue hæretici, qui per interpretationes iniquas Deo detrahunt.

f ¶ *Poſuerunt in cœlum os ſuum: & lingua eorum tranſiuit in terra,* &c.] Per ſuperbiam ſcientiæ locuti ſunt contra habitatorẽ cœli: ſed humiliatum eſt vſque in terram iniquum eloquium eorum, & pertranſiit: quia firmam non habuit ſtationem. Idcirco his prophetiis Dominus de ſuis loquitur, dicens:

B g ¶ *Ideo conuertetur populus meus hic, & dies pleni inuenientur in eis.*] Videntes hæciuſti, qui prius in peccatoribus zelati fuerant, cernentes pacem eorum, reuertuntur ad Deum, vt plenitudinem dierum capiant æternorum, ſcientes, quia iniqui, nec ad dimidium accedunt.

h ¶ *Et dixerunt: Quomodo ſcit Deus, & ſi eſt ſcientia in excelſo.*] Ignorant enim peccatores Deum omnia poſſe cognoſcere: neſcientes miſeri, quia nihil ab oculis eius abſconditur.

i ¶ *Ecce ipſi peccatores, & abundantes in ſeculo obtinuerunt diuitias,* &c.] Abundantes diuitiis ſeculi, perdiderunt dona paradiſi.

k ¶ *Et dixi: ergo ſine cauſa iuſtificaui cor meum, & laui inter innocentes manus meas.*] Nunquid hæc videns iuſtus fruſtra ſe iuſtificauit: aut in contrario innocens opus fecit? Sed hæc ex perſona iuſti Dominus ipſe dicit, ſicut ſequentia docent.

l ¶ *Et fui flagellatus tota die.*] Flagellabatur enim Dominus ſæpe doliis eorum: ſed in die paſſionis certis contumeliis & veris ictibus verberatus eſt.

m ¶ *Et caſtigatio mea in matutino.*] Iudas vtique qui dixit: *Quid vultis mihi dare, & ego indicabo eum vobis,* vt apprehendatur? Ipſe autem in matutino fuit flagellatus: cum ſequenti die de traditione Dominica abiit, & laqueo ſe ſuſpendit. Matt. 26. b

n ¶ *Si dicebam, narrabo ſic, ecce generationem filiorum tuorum præuaricatus ſum,* &c.] Ordo lectionis, & ſenſus iſte eſt. Dum ipſe me accuſo in orationibus matutinis, hoc reperi, vt dicerem: Ego ſi ſic fuero locutus: ego ſi voluero Dei occulta rimari, incipio à filiis tuis alienus fieri, velut non iuſtificetur quis neque iuſtum faciat opus. Hi qui me prædicant, & per me tui effecti ſunt filii, in me conſurgunt. Hinc Propheta loquitur.

o ¶ *Exiſtimabam, vt cognoſcerem, hoc labor eſt ante me.*] Perſcrutatus ſum cuncta & ſi laborioſe: exiſtimaui tamen cum Apoſtolo, quia non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in ſanctis. C Rom. 8. d

p ¶ *Donec intrem in ſanctuarium Dei, & intelligam in nouiſſimis eorum,* &c.] Intellexi etiam de his ſanctis ingrediens mente in eorum cœtum: quia & ſi in prima vita in paucis vexati, in nouiſſima tamen benè diſponentur in multis. Hinc ad illos, qui in diuitiarum dolo confidebant, verba vertuntur.

q ¶ *Veruntamen propter dolos poſuiſti eos.*] Quia tribulauerunt iniquis fraudibus iuſtos.

r ¶ *Deieciſti eos, dum alleuiarentur.*] In diuitiis alleuiati à te ſunt deiecti.

ſ ¶ *Quomodo facti ſunt in deſolationem,* &c.] Interrogantis vocis hic modus eſt, & ſequitur reſpondentis.

t ¶ *Subitò defecerunt, perierunt propter iniquitatem ſuam,* &c.] Expoſuit enim ordinem rei, iuxta illud quod Apoſtolus ait: *Cùm dixerint pax & ſecuritas: tunc repentinus illis apparebit interitus.* 1. Theſſ. 5. a

u ¶ *Velut ſomnium exurgentium,* &c.] Sicut quis dormiens videt in viſu theſauros magnos auri argentiq;, & ſurgens omnia perdit: ita & hi diuitias ſuas poſt huius ſeculi vitam in qua velut in ſomno verſati ſunt.

x ¶ *Domine in ciuitate,*] In cœleſti vtique Hieruſalem. Imaginem ipſorum ad nihilum rediges: Cum pulſantibus his cœleſtem regiam, dices: *Diſcedite à me operarii iniquitatis: quia non noui vos.* D

y ¶ *Quia inflammatum eſt cor meum.*] Vt patris faciam voluntatem. Chriſtus Dominus hæc loquitur. Luc. 13. a Ioan. 6. d

z ¶ *Et renes mei commutati ſunt,* &c.] Ne mihi prævaleret luxuria cogitationis humanæ.

a Vt

a ¶ *Et ego ad nihilum redactus ſum, & neſciui.*] Et humiliatum & ignorantem ſe dicit, vt verum hominem monſtret. Nulla enim Deus ignoratione fallitur, ſed tantũ peccatores neſcit.

b ¶ *Vt iumentum factus ſum apud te.*] Portans in carne peccata populi tui.

c ¶ *Et ego ſemper tecum.*] Ego in te, & tu in me.

d ¶ *Tenuiſti manum dexteram meam.*] Deſcendente me in infernum: quia ſiniſtra diaboli aduerſabatur mihi.

e ¶ *Et in voluntate tua deduxiſti me.*] Reſurgentem.

f ¶ *Et cum gloria ſuſcepiſti me.*] Cœlis redeuntem.

g ¶ *Quid enim mihi eſt in cœlo,* &c.] Cum Emphaſi legendum: tam grandia mihi in cœlis præparaſti, & ego infelix in terris à te parua quærebam? Aliter. Neque in cœlo neque in terra alium præter te quæſiui. A te enim impleta eſt voluntas mea: vt mihi flectatur omne genu, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. Vox ſuccedit Eccleſiæ dicentis. Rom. 14. a Philip. 2. b

h ¶ *Defecit cor meum,* &c.] Poſt Deum cordis ſui, id eſt, Chriſtum Dominum, cuius pars facta eſt: tam corde quàm corpore toto deſiderat. Nam defectio quam ſe dicit habere: non pro diminutione, ſed pro deſiderio accipienda eſt.

i ¶ *Quia ecce, qui elongant ſe, à te peribunt, perdidiſti omnes,* &c.] Omnes, qui fornicantur, ſine Deo peccant. Qui autem peccat, longè eſt à Deo: ideoque perditioni eſt proximus.

k ¶ *Mihi autem adhærere Deo bonum eſt.*] Cuius ſanguine ſum redemptus.

l ¶ *Ponere in,* &c.] Quia vanũ eſt in ſeculi confidere bonis.

a ¶ *Vt*

a ¶ *Vt annuntiem omnes prædicationes tuas in portis filiæ Sion.*] Per contemplationem enim spei, quam in Deum habet, sperat se induci in cœlestis Hierusalem portis, ad capescendam futuram beatitudinem cum electis eius. In quorum nos consortium, non meritorum inspector, sed veniæ largitor admittat Christus Dominus, Amen.

b ¶ *Intellectus Asaph.*] Ideo intellectus in titulo prænotatur, quia duplex captiuitas sequitur, carnalis videlicet, & spiritualis.

PSALMVS LXXIII.

VT *quid Deus repulisti in finem: iratus est furor tuus super oues pascuæ tuæ.*] Immensum dominicæ pietatis donum est, qui sic repellit, vt reuocet, irascitur, vt emendet.

d ¶ *Memor esto congregationis tuæ, quam possedisti ab initio.*] Ecclesiasticæ vtiq; congregationis, quæ patriarcharum siue prophetarum, vel vocationibus, vel sacrificijs figurasti.

e ¶ *Redemisti virgam hæreditatis tuæ.*] Virga hæreditatis Dei Christus est, sicut Hieremiæ videnti vigilantem virgam dicitur: Bene vides, quia vigilo ego super populum meum. Et iterum: *Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet,* & ipsum gentes deprecabuntur. Hæc ergo virga liberata est à persequentibus inimicis.

f ¶ *Mons Sion, in quo habitasti in eo.*] Siue in assumpto corpore, siue in ecclesia. Vtrumque enim ad montem pertinet sanctum.

g ¶ *Leua manus tuas in superbias eorum in finem.*] Qui ecclesiam tuam impugnare conantur.

h ¶ *Quanta malignatus est inimicus in sancto.*] Vt hos malis consilijs homines persecutores eorum efficeret.

i ¶ *Et gloriati sunt qui oderunt te.*] Instinctu enim diaboli gloriantur, cùm in odium Dei sanctos martyres pœnis affligunt.

k ¶ *Incenderunt igni sanctuarium tuum in terra, polluerunt,* &c.] Facta sunt quidem hæc secundum historiam, vel cùm Nabuchodonosor eos abduxit in Babyloniam, vel cùm Titus Vespasianusq; succensa ciuitate cum templo, multitudine gladio prostrata, reliquum vulgus captiuum abduxit. Sed & modò cauendum est, ne quod tunc contigit Hierosolymæ, Christianæ nunc eueniat plebi, sicut superius isto versiculo, quem præteriuimus quomodo dixit: Posuerunt signa sua, & signa nō cognouerunt, sicut in exitu desuper. Sic Babylonij in arrogantiam victoriæ tumore sublati, in templo tuo signa sua posuerunt, quomodo solent super portarum fornices de hostibus trophæa constitui. Quod Simmachus planius interpretatus est, dicens: Posuerunt signa sua manifestè in edito in introitu portarum. Ergo habeat vnusquisq; nostrûm in corde suo vexillū crucis, nō aduersarij signum, ne eius secuti succidatur à gratia, sed falce euangelica purgetur ad gloriā. Nō succedatur in cōcupiscētijs, sed accēdatur à spiritualib⁹ sacramentis. Non polluatur vitijs, sed virtutibus repleatur. Nec existimet Deum aliquid non posse cognoscere, sed confiteatur nihil oculis eius abscondi. Postremò nō præbeat cōsensum in improperijs diaboli, sed glorificet nomen Dei sui.

l ¶ *Vt quid auertis manum tuam, & dexteram tuam de medio sinu tuo in finem.*] Sinus Dei est sanctuarium eius, sicut per alium ait prophetam. Sicut enim pastor gregem suum fouet, & fœtus in sinu portat: sic Dominus plebem suam vegetat. Tunc ergo ab hoc sinu vel inspectionem, vel potentiam suam auertit, cùm peccauerimus in eum. *Esa. 40. c.*

m ¶ *Deus autem noster rex ante sæcula.*] Sicut per Salomonem ex sapientia, quæ est Christus, dicit: *Condidit me in initio viarum suarum, ante sæcula fundauit me.* *Eccl. 24. b.*

n ¶ *Operatus est salutem in medio terræ.*] Siue in Iudæa, quæ medium terræ dicitur, siue in vtero virginali.

o ¶ *Tu confirmasti in virtute tua mare.*] Sæculum vel quæ in eo sunt.

p ¶ *Tu confregisti capita draconis in aquis.*] Potentiam dæmoniorum in baptismo subiecisti. *Tu confregisti capita draconis in aquis,* id est, diaboli.

q ¶ *Et dedisti eum,* &c.] Vt versa vice ab his deuoraretur, siue cōminueretur per signum crucis. quos prius deuorauerat in persuasionibus vanis.

r ¶ *Tu dirupisti fontes,* &c.] Apostolos, vel reliquos prædicatores.

s ¶ *Tuus est dies, & tua est nox.*] Claritas euangelij, vel obscuritas legis: quia te vtraque pronuntiant.

t ¶ *Tu fecisti solem.*] Hominem illum, per quem sedentes in tenebris, lucem viderunt magnam.

v ¶ *Et lunam.*] Ecclesiam, quæ in obscuritatibus sæculi lucet.

x ¶ *Tu fecisti omnes terminos terræ.*] Iussu enim tuo cuncta creata sunt.

y ¶ *Aestatem & ver tu plasmasti ea.*] Quanquam & tempora anni & omnia elementa mundi Deus fecerit, tamen secundum allegoriam ver dicimus, cùm iusti in hoc sæculo bonis operibus florent. Æstatem, cùm fructum laboris sui percipiunt.

z ¶ *Memor esto huius, inimicus improperauit Domino: & populus insipiens incitauit nomen tuum.*] Stant tui martyres in agone, improperat diabolus, exacerbat gentilis populus. Tu Domine memor esto eorum, qui ob amorē nominis tui talia patiūtur.

a ¶ *Ne tradas bestijs animas confitentes tibi.*] O diabole, ô ministri diaboli, qui non vultis corpora deuorare, sed animas. Tunc enim anima deuoratur ore bestiæ, cùm conniuentiam præbet diabolicæ voluntati.

b ¶ *Animas pauperum tuorum ne obliuiscaris in finem.*] Et si ad horam subduntur tribulationibus, non pereant, sed probati manifesti fiant.

c ¶ *Respice in testamentum tuum: quia repleti sunt, qui obscurati sunt terræ dumis iniquitatum.*] Dumi interpretantur spinæ. Hi ergo qui obscurauerunt persecutionib. suis terram tuam, repleti sunt sentibus iniquitatis. Tu verò Domine, qui per testamentum tuum, siue vetus siue nouum (quia vtrumq; à te processit, & quasi vnum habetur) promisisti protegere tuos, succisis nunc spinis erue nos.

d ¶ *Ne auertatur humilis factus confusus.*] Non obliuiscatur à te, qui in tribulationibus multis atteritur.

e ¶ *Pauper & inops laudabunt nomen tuum.*] Cùm promissa tua perceperint.

a Vt annuntiem omnes prædicationes tuas in portis filiæ Sion.

b ¶ Intellectus Asaph.

PSALMVS LXXIII.

VT quid Deus repulisti in finem, iratus est furor tuus super oues pascuæ tuæ. d Memor esto congregationis tuæ, quam possedisti ab initio. e Redemisti virgam hæreditatis tuæ: f Mons Sion in quo habitasti in eo. g Leua manus tuas in superbias eorum in finem: h quanta malignatus est inimicus in sancto. i Et gloriati sunt qui oderunt te, in medio solennitatis tuæ. Posuerūt signa sua signa, & nō cognouerūt, sicut in exitu super summum. Quasi in sylua lignorum securib. exciderunt ianuas eius in idipsū, in fecuri & ascia deiecerunt eam. k Incenderūt igni sanctuarium tuum, in terra polluerunt tabernaculum nominis tui. Dixerunt in corde suo cognatio eorum simul: quiescere faciam⁹ omnes dies festos Dei à terra. Signa nostra nō vidimus: iam non est propheta, & nos non cognoscet amplius, Vsquequo Deus improperabit inimicus: irritat aduersarius nomen tuū in finē? l Vt quid auertis manum tuam & dexterā tuam: de medio sinu tuo in finē. m Deus autē rex noster ante sæcula: n operatus est salutem in medio terræ, Tu confirmasti in virtute tua mare: tu contribulasti capita draconum in aquis. p Tu cōfregisti capita draconis: q dedisti eum escā populis Æthiopū. r Tu dirupisti fontes & torrentes: tu siccasti fluuios Ethan. s Tuus est dies, & tua est nox: t tu fabricatus es auroram u & solem. x Tu fecisti omnes terminos terræ: y æstatem & ver, tu plasmasti ea. z Memor esto hui⁹: inimicus improperauit domino, & populus insipiens incitauit nomen tuū. a Ne tradas bestijs animas cōfitentes tibi, & b animas pauperū tuorū ne obliuiscaris in finem. c Respice in testamentū tuum: quia repleti sunt qui obscurati sunt terræ domibus iniquitatum. d Ne auertatur humilis factus confusus: pauper & inops *piens incitauit nomen tuum.*] laudabunt nomen tuum. e

A

a ¶ *Exurge Deus, iudica causam tuam.*] Pro his improperijs, quæ tu vel sustinuisti pro nobis, vel nunc ecclesia sustinet.

b ¶ *Memor esto improperiorum tuorum: eorum quæ ab insipiente sunt tota die.*] Vt in iudicio confundantur.

c ¶ *Ne obliuiscaris voces inimicorum,* &c.] Qui te vtique præsentibus pressuris inuocant, cõsolentur à te.

d ¶ *Superbia eorum,* &c.] Nisi enim eorum superbia ascendat, hi non humiliantur. Sic enim & Dominus in Apocalypsi dicit: *Impius impiè agat, & iniquus amplius faciat iniquitatem.* Ecce ego venio citò, & merces mea mecum. Nos quoque supplices deprecamur, Domine, vt ereptos nos ab spinis iniquitatum, à superbiæ ruinosæ coturno, post mundi contemptum attollere digneris in cœlum.

Apoc. 22.c

e ¶ *In finem ne corrumpas,* &c.] Asaph interpretatur synagoga. In Hebræo non habet in finem, sed habet victoriam. Et Lxx. interpretes non valde errauerunt, si quidem victoria perfecta est. Benè dixit, in finem ne corrumpas. Hoc verbum multis modis interpretatur. Dicit & Dauid ad aliquem de amicis suis: ne corrumpas eum, hoc est, Saul. Videte quid dicat. Et in alio loco legimus: quoniã benedixit Dauid Dominum, quia custoditæ sunt manus eius, id est, ne interficiat Saul. Et nos ergo, quãdo non interficimus aliquem,

B

custodiuntur man⁹ nostræ. Alij dicunt quoniam iste psalmus à Dauid compositus est, & ab Asaph cantatus est. Alij autẽ quoniam ipse Asaph & composuit & cantauit. Ergo secũdum Lxx. hoc dicit. O Domine, qui me custodisti, vt non mitterem manum meam super Christum tuum Saul, vsque ad finem custodi me.

Psalmvs LXXIV.

Confitebimur tibi Deus.] Hic confitebimur non pœnitentiam significat, sed gloriam.

g ¶ *Et inuocabimus nomen tuum.*] Nomen Dei, pater est: Antea enim ignorabatur. Dicit enim Dominus: *Pater, reuelaui nomen tuum hominibus.* Omnis enim filius nomen est patris.

Ioan. 17.a

h ¶ *Narrabimus mirabilia tua.*] Hoc dicit ecclesia, hoc dicit multitudo credentium. Narrabimus mirabilia tua. Iste versus cum prioribus iungitur: iste autem qui sequitur, ex persona Domini dicitur. Sic enim interpretati sunt veteres.

i ¶ *Cùm accepero tempus, ego iustitias iudicabo.*] Nunc enim non est iudex, sed erit. Si enim esset nunc iudex, peccatores non erigerentur, & in sæculo non obtinerent diuitias. Hoc vos scandalizat: quoniam iusti fugiunt, & peccatores persequũtur? Hoc vos scandalizat, quoniam iniquitas regit in mundo? Audite Dominum dicentem: Cùm accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Tempus enim iudicij reseruatum est. In præsenti non est iudicium, sed certamen. Non enim iudicat pater quenquam, sed omne iudicium dedit filio. Audiẽs autem hoc, ne scandalizeris, & dicas: quia minor est iste qui accipit ab eo qui dat: sed vide quid dicat in euangelio: *Neq; enim iudicat pater quenquam, sed omne iudicium dedit filio: quoniam filius hominis est.* Reddit causam quare accepit iudicium: quoniam filius hominis est. Audis filium hominis, & dubitas quare accepit?

Ioan. 5. d.

k ¶ *In finem in carminibus psalmus Asaph, canticum ad Assyrios.*

Psalmvs LXXV.

Notus in Iudæa Deus, magnum in Israel, &c.] Antequam illuminaret crux mundum, & antequam videretur Dominus in terra, notus erat in Iudæa Deus: in Israel autem magnum nomen eius. Quando autem venit Saluator, in omnem terram exijt sonus eius, & in fines orbis terræ verba eius.

C

m ¶ *Et factus est in pace locus eius.*] Quod Hebraicè dicitur in Salem שלם. Videtur ergo secundum literam dicere Hierusalẽ, quæ antè vocabatur Salem, & postea Iebus, & deinde dicta est Hierusalem, in qua fuit rex Melchisedech. Legimus: *Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech.* Non dixit secundum ordinem Aaron, sed Melchisedech. Quid voluit dicere: tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech? Manifestũ est quod in illo loco de Christo dicitur. Sed quid ait: secundũ ordinem Melchisedech? Aaron victimas obtulit, Aaron hostiarum sanguinem fudit. Melchisedech nihil horum fecit, sed tantummodò panem & vinum obtulit. Hoc ergo fecit Melchisedech, & propterea dicitur, secundum ordinẽ Melchisedech. In Hebraico habet: Et factum est in Salem vmbraculum eius. Videte quid dicat secundũ Tropologiã, non est vmbraculũ Domini, nisi vbi pax est. Vbi zelus atque discordia, ibi non est protector Deus. Dicamus & secundũ Lxx. Locus Dei nõ est, nisi in anima quæ pacem habet. Quæ ergo anima non habet pacem, sciat se non esse locum Dei. Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis. Hæc est Saluatoris hæreditas.

Psalm. 18.

Psalm. 109

Gen. 14.c.

D

Ioan. 14.d.

n ¶ *Et habitatio eius in Sion.*] Secundum literam possumus dicere Hierusalem & Sion, quoniam ibi fuit templum. Secundum Tropologiam verò, & Anagogen dicimus: quia in Sion habitatio Dei sit. Sion interpretatur specula. In quacunque ergo anima notitia scripturarum est atque doctrina, ibi inhabitat Deus.

o ¶ *Ibi confregit fortitudines arcuum.*] Vbi? In Hierusalem & Sion. Hierusalem interpretatur pax: Sion specula. Videamus ergo q̃ sit pax, & quid sit specula. Dupliciter interpretemur: Aut humana anima, in qua sit pax Dei, & contemplatio, aut certè ecclesia, aut certè scriptura sancta. Ibi enim pax est, & ibi habitatio, & specula Dei. Ibi confregit fortitudines arcuum: Illas sagittas ardentes quas mittebat diabolus.

p ¶ *Scutum, gladium & bellum.*] Bellum illud, de quo dicitur in alio loco: Dissipa gentes quæ bella volunt. Et quid sequitur? Sea, quod interpretantur Lxx. diaplasma, & Hebraicè dicitur, semper. Videte ergo quia semper confringit Dominus scutum, & gladium, & bellum.

Psal. 67.a.

q ¶ *Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis.*] Dupliciter interpretamur montes. In veteri testamento prophetas: in nouo testamento apostolos. De istis montibus dicit: *Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium meum.* In istis montibus & ciuitas Dei posita est. *Non potest ciuitas abscondi super montem posita.* Nos omnes sedebamus in tenebris & in vmbra mortis: & illuxit nobis Dominus de montibus æternis, hoc est, de prophetis & apostolis.

Psal. 120.a. Matth. 5.d.

r ¶ *Conturbati sunt omnes insipientes corde.*] Hunc versum de infidelibus possumus dicere.

a ¶ *Dor-*

[a] Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt.] Verè hæc vita somnus est & diuitiæ. Quando enim videmur eas tenere, statim amittimus, sicut illud quod scriptum est in propheta. Sicut cùm aliquis dormit sitiens, si inuenerit aquam, bibit: postea cùm vigilauerit, ipsa sitis manet: ita sunt & diuitiæ in hoc mundo: dum tenemus, amittimus.

[b] Dormitauerunt qui ascenderunt equos.] Secundum Tropologiam dicamus. Denique Pharao ascendit equos, & dormitauit & perijt. Ægyptij habebant equos, sed perierunt. Inde & præceptum est in lege, vt non Hebræus habeat equos. Denique Salomon non habebat equum de Hierusalem aut de Iudæa, sed emebat sibi de Ægypto. Semper equi in Ægypto venduntur. *Hi in curribus, & hi in equis: nos autem in nomine Domini Dei nostri inuocabimus.* Isti ergo qui ascenderunt equos, dormitauerunt ac perierunt. Habet & dominus noster equos, habet & montes lucidos. Econtrario & diabolus habet montes tenebrosos. Sicut ergo sunt montes lucidi & montes tenebrosi: ita sunt & equi boni & equi mali, Diximus de equis malis, dicamus & de equis bonis. Illo tempore quando ad Eliseum venerunt, vt illum comprehenderent, exijt puer & vidit exercitum in circuitu Assyriorum, & dixit Eliseus: *Nolite timere, quoniam plures nobiscum sunt quàm cum illis.* Et ibi scriptum est: *Domine aperi oculos pueri tui vt videat. Et aperiis oculis vidit puer currus & equos.* Hi erant auxiliatores. Videte ergo quid dicat currus & equos. Nemo hominum erat super ipsos, sed erant soli currus & equi. Hoc est quod vult dicere. Multitudo angelorum ipsi & currus erant, ipsi & equi: ascensor autem erat dominus. Propterea dicit in cantico Habacuc: *Et equitatio tua salus.* Hoc ad Deum dicitur. O si nos essemus equi Dei, & super nos dignaretur Deus ascendere. Illi ergo contrarij equi dormitauerunt, & ascensores eorum.

[c] Ex tunc ira tua.] Ex quo tempore ira Dei? Quando populus clamabat ad Aaron in eremo dicens: *Fac nobis Deos quos sequamur.* Hic enim Moyses qui eduxit nos de terra Ægypti, nescimus quid ei acciderit. Eduxisti eos de terra Ægypti, & continuò te negauerunt.

[d] De cælo auditum fecisti iudicium.] Locutus es de cœlo, auduit omnis populus, & contremuit, & tamen in te non crediderunt.

[e] Terra tremuit & quieuit.] Israel autem nec timuit nec quieuit.

[f] Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi.] Hoc est quod dicitur in alio loco: *Ab occultis meis munda me, & ab alienis parce seruo tuo.* Alienis à te quos submittit diabolus. Et quid sequitur (*Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero.* Si me non vicerint malæ cogitationes, tunc ero mundus in conspectu tuo. Et quod statim sequitur: *Et emundabor à delicto maximo.* Vide quid dicat. Si me cogitatio non vicerit, & ad opus non perduxerit, à magno peccato liberatus sum. *Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi.* Nullus est enim mundus in conspectu Dei, ne si vnius quidem diei fuerit vita eius. *Astra non sunt munda in conspectu Dei, & aduersus angelos suos peruersum quid excogitauit.* Hoc totum quare? Quoniam si astra non sunt munda, si in angelis peruersum inuenitur: quantò magis in cogitatione hominum? Vbi sunt illi qui dicunt: recede à me quia mundus sum? Quotidie quid patimur: quid sit in cogitationib. nostris, nouimus, & erubescimus dicere. Multi sunt qui opera mala non fecerunt: alij sunt qui nec locuti sunt: cæterum quin in cogitatione non peccauerit, nullus hominum reperitur. Propterea nunc dicit: *Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi.*

[g] Terribili.] Cui? Deo.

[h] Et ei qui aufert spiritum principum.] Quando videmus aliquos potentes, verbi causa, imperatores, præfectos, & in sæculo isto nimium potentes, dicamus & nos ad Deum: Qui aufert spiritum principum. Spiritum possumus & de anima dicere, possumus & de superbia dicere. Intelligamus & aliter: qui aufert spiritum principum. Principes hic intelligimus sanctos. Ac si dicat: Princeps fuit Salomon, principes fuerunt cæteri sancti, princeps fuit etiam & apostolus Iudas: & quoniã peccauerunt, Deus tulit ab eis spiritum sanctum. Nemo ergo dicat: ego episcop⁹ sum, ego presbyter sum, aut diaconus, aut monachus: ego princeps sum in isto sæculo: potens est Deus tollere spiritum principum. Denique vt sciatis, quia tollit Deus spiritum: recessit spiritus Dei à Saul bonus, & suffocabat eum spiritus malignus. Sequitur: *Et suffocabat eum spiritus Dei malus*: ergo malum habet spiritum De⁹? Nequaquam, sed ideo recesserat spiritus Dei, vt postea suffocaret eum spiritus mal⁹. Propterea spiritus Dei dicitur malus. Denique sanctus Dauid sciens quia spiritus tolleret principum, rogat Deum & dicit: *Spiritum tuũ sanctum ne auferas à me. Terribili apud reges terræ.* Et secundum literam intelligitur. Cæterùm præstet Deus nobis, vt reges terræ simus. Reges terræ, vt imperemus carni nostræ. Vnde dicit & Apostolus: *Non regnet peccatum in mortali vestro corpore.* Et in alio loco scriptũ est: *Cor regis in manu Dei*, Iuliani persecutoris cor in manu Dei fuit. Saul cor in manu Dei fuit. Manasse cor in manu Dei fuit. Achab cor in manu Dei fuit, & omnium impiorum regum Iuda corda in manu Domini fuerunt. Videtis quoniam secundum literam stare non potest. Reges ergo sancti sunt, & & illorum cor in manu Domini est. Et nos ergo petamus Deum, vt reges simus, vt imperemus carni nostræ, vt subiecta sit nobis. Vnde dicit Apostolus: Ideo *castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne forte alijs prædicans, ipse reprobus efficiar.* Imperet anima nostra, seruiat corpus, & statim veniet Christus, & habitabit in nobis. Denique quid dicit ipse in euangelio? *Veniam*, inquit, *& stabo ante ostium, & pulsabo: si quis mihi aperuerit, intrabo & cœnabo cum eo.* Quotidie stat ante ostium pectoris nostri Christus, intrare desiderat. Aperiamus ei, ingrediatur in nos, & hospes noster erit & conuiua, hoc est, & nobiscum comedet: cui est gloria in sæcula sæculorum, Amen.

[i] In finem pro Idithun psalmus Asaph.] In Hebræo per Idithun, vt significet non pro eo, sed per eum psalmũ fuisse cantatum. Quod autem sequitur, Asaph psalmus, in veteribus exemplaribus non habetur.

[1] Manibus meis nocte contra eum, & non sum deceptus.] In

i In finem pro Idithun, psalmus Asaph.

PSALMVS LXXVI.

VOce mea ad Dominum clamaui, voce mea ad Deum, & intendit mihi. In die tribulationis meæ Deum exquisiui: [1] manibus meis nocte contra eum, & non sum deceptus.

[1] Manibus meis nocte contra eum; & non sum deceptus.] Videte quomodo in tribulatione est, & Dominum & Deum deprecatur, & tamen vnus Deus est. Voce mea ad Dominum clamaui. Clamor eo tempore necessarius est, quando longè est ille qui clamat. Ergo iste quod dicit, hoc est, quoniam propter peccata mea longè sum à te: propterea clamo vt me exaudias. *Voce mea ad Dominum & intendit mihi.* Ipsum est quod dicit & in alio loco: Ad Dominum, cùm tribularer, clamaui, & exaudiuit me. *In die tribulationis meæ Deũ exquisiui.* Difficilè rem dicit: Nos quando tribulamur, in terrã deijcimur: nihil aliud nisi de tribulatione cogitamus. Iste verò in tribulatione commonetur, vt Deum deprecetur. Ac si apertè dicat: Filium perdidi, incensa est domus mea, ad mendicitatem veni: non quæro illud quod perdidi, sed dominum quæro. Si enim istum inuenero, in isto inuenio omnia. *Quærite primùm regnum Dei, & hæc omnia apponentur vobis.*

A

Hebræo aliter habet: Manus mea nocte extenditur, & non quiescit. *Manibus meis nocte contra eum.* Subauditur clamaui.

Aggei 1. d. Videte ergo quòd & opera nostra nobis tacentibus clamant ad Dominum: propterea dicitur: *Factum est verbum Dei in manu Aggai prophetæ.* Non ei fit in ore, hoc est, in sermone: sed in manu, hoc est, in opere. *Manibus meis nocte,* hoc est, clamaui, manibus clamaui: Propterea dicitur & ad Moysen: *Quid clamas ad me?* Et certè non est scriptum ibi quia clamaret Moyses ad Deum: sed quoniam cor ipsius clamabat: Abba pater. Inde est quod dicitur in Hieremia: *Thren. 2. f. Non siluit pupilla oculi mei.* Videte ergo quòd & pupilla oculi nostri non tacet, sed quotiescunq; lacrymas proferimus, totiens *Psal. 133. a.* clamamus ad Deum: *Manibus meis nocte contra Deum.* Id est, quod dicitur: In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite Domino. In nocte istius sæculi, & in tenebris, cùm alij ad vitia properarent, ego opera mea ad te solùm leuabam. *Et non sum deceptus:* Quoniam sic clamaui, & opere clamaui. Non sum deceptus. Dupliciter intelligitur. Aut consecutus sum quod volebam: aut certè non sum deceptus ab insidijs diaboli, qui me circumuenire cupiebat. In Hebræo autem scriptum est: Manus mea in nocte extenditur, & non quiescit. Semper extenditur manus virtutibus, nonnunquam peccatis contrahitur.

B

a ¶ *Renuit consolari anima mea.*] Quantum in peccatis meis est, spe me nulla poteram consolari.

b ¶ *Memor fui Dei', & delectatus sum.*] Quantum in peccatis meis fuit, nullam inuenire potui consolationem. Rursum cogitaui de Deo, & in misericordia ipsius delectatus sum. In Hebraico aliter habet: Memor fui Dei, & conturbatus sum. Consideraui mansuetudinem ipsius, consideraui pietatem, consideraui munditiam; & videns meipsum immundum, vehementer conturbabar.

c ¶ *Exercitatus sum, & defecit spiritus meus.*] In Hebræo melius habet. Loquebar in memetipso, & defecit spiritus meus, siue desperatione, siue desiderio Dei.

d ¶ *Anticipauerunt vigilias oculi mei.*] In Hebræo aliter habet: Prohibebam conspectum oculorum meorum, constupebam, & non loquebar. Quod dicit, hoc est: Considerans peccata, oculos ad cœlum erigere non audebam: *Peccatori e-* *Psal. 49. a.* *nim dicit Deus, vt quid tu enarras iustitias meas?* Propterea stupebam, timebam, loqui non poteram. Hoc iuxta Hebræos. Anticipauerunt vigilias oculi mei: Antequam aliquis vigilaret, ego vigilabam. Legimus & in Daniele: *Et ecce,* inquit, *Dan. 10. a.* *Hir,* id est, *vigil.* Non dormitauit neque dormiet, qui custodit *Psal. 120. a* Israel. Ergo monachus qui non vigilat, hunc versum non potest dicere.

e ¶ *Turbatus sum, & non sum locutus.*] Hoc est, quod dicit Apostolus: *Sol non occidet super iracundiam vestram.* Turbatus sum *Ephes. 4. f.* quasi homo: non sum locutus, quasi Christianus. Iracundia cœpit in corde meo, sed iracundiam in verba non protuli.

f ¶ *Cogitaui dies antiquos, & annos æternos in mente habui.*] Quãtum pro peccatis meis est, desperabam, & renuerat consolari anima mea. Cœpi cogitare ab initio mundi, quando hominem fecit Deus vsque ad annum meum, ab Adam vsque ad tempus meum.

g ¶ *Meditatus sum nocte cum corde meo, & scopebam spiritum meum.*] Non cogitabam de iracundia: non cogitabam de inimico meo, sed tota mea cogitatio de Deo erat. Nox quę solet esse vel ad quietem, vel ad libidinem, mihi erat cogitatio de virtutibus. Meditatus sum nocte cum corde meo, & scopebam spiritum meum, hoc est, fodiebam quasi agrum, vt ibi mitterem semen doctrinarum Domini.

C

h ¶ *Nunquid in æternum proijciet Deus?*] Hæc erat tota cogitatio mea: Deus hominem fecit de terra, & promisit ei vitam æternam: quomodo ergo de paradiso eiectus est?

i ¶ *Et non adijciet ei vt placeat adhuc,* &c.] Hoc est, vtramque generationem proijciet, & prioris populi, & sequentis. Et si proiecerat Iudæorum populum, nunquid & gentium proijciet?

k ¶ *Aut continebit in ira misericordias suas.*] Non potuit pulchriùs dicere: quamuis se teneat vt non misereatur: tamen vincit illum misericordia sua.

l ¶ *Et dixi, nunc cœpi.*] In Hebræo aliter habet: Et dixi, imbecillitas mea, id est, hoc quod patior, non est de crudelitate Dei, sed de peccatis meis.

m ¶ *Hæc mutatio dexteræ excelsi.*] Vt Dominus misereatur, vt det gratiam suam vniuerso mundo, vt non retineat in ira sua misericordias suas. Hæc mutatio dexteræ excelsi: Nisi dextera eius, hoc est, filius eius mutatus fuerit, & hominis corpus acceperit: nos misericordiam accipere non possumus. Et dixi, nunc cœpi, hæc mutatio dexteræ excelsi. *Qui cùm in forma Dei esset con-* *Philip. 2. a* *stitutus, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed exinaniuit semetipsum formam serui accipiens.*

D

n ¶ *Memor fui operarum Domini.*] Quæ fecerat Moysi, quæ fecerat sanctis.

o ¶ *Quia memor ero ab initio mirabilium tuorum,* &c.] Tota mea cogitatio de virtutibus tuis est. Considero quomodo illis misertus es, & de me non despero.

p ¶ *Deus in sancto via tua.*] Quicunque ergo sanctus non est, via Dei in eo non est. Via Dei quæ est? *Ego sum via & veritas.* *Ioan. 14. a.* Hoc Saluator dicit. Via ergo Dei filius est: via autem Dei non est nisi in sancto. Volumus vt Christus habitet in nobis, simus sancti. Dei enim via in sancto est.

q ¶ *Quis Deus magnus sicut Deus noster?*] Sicut enim sunt dij multi, & domini multi. Hoc loquitur Apostolus: *Deus stetit in* *1. Cor. 8. b.* *synagoga deorum: Ego dixi, dij estis, & filij excelsi omnes.* Et ad Moy- *Psal. 81. a.* sen: *Dedi te Deum Pharaonis.* Sancti dij dicuntur. Illi secun- *Exod. 7. a.* dùm gratiam dij: tu autem natura Deus es.

r ¶ *Tu es Deus qui facis mirabilia.*] Non dixit, qui fecisti, sed qui facis mirabilia. Quotidie facit Deus mirabilia, & operatur & filius & spiritus sanctus. *Tu es Deus qui facis mirabilia.* Heri latro, hodie Christianus. Heri fornicator, hodie continens. Heri rapiebas aliena, nunc tua porrigis.

s ¶ *Notam fecisti in populis virtutem tuam.*] Christus Dei virtus & Dei sapientia, mysterium quod à sæculis fuerat absconditum, nunc notum fecit in populis.

t ¶ *Redemisti in brachio tuo populum tuum.*] Domine quis credidit auditui nostro, & brachium Domini cui reuelatum est? *Esa. 53. a.* Redemisti in brachio tuo populum tuum, id est, in Christo.

u ¶ *Filios Iacob & Ioseph.*] Vtrumque populum, & Iudæorum, & Christianorum. Iacob in populo Iudæorum, & Ioseph in populo gentium. Denique Ioseph interpretatur lingua Hebræa augmentum. Illi ergo præcesserunt, & nos adiuncti sumus: propterea dicit, filios Iacob & Ioseph.

x ¶ *Viderunt te aquæ Deus: viderunt te aquæ & non timuerunt.*] Interim dicamus secundùm literam: hæreamus terræ propter simpliciores. Quando populus transiuit per mare rubrum, & per Iordanem, creatorem suum intellexerunt aquæ, & populus non intellexit.

y ¶ *Et turbatæ sunt abyssi.*] Mare vidit & fugit. *Iordanis conuer-* *Psal. 13. a* *sus est retrorsum.*

z ¶ *Multitudo sonitus aquarum discusserunt nubes.*] Pro nubibus aquas habet in Hebræo. Quod ait:

do sonitus aquarum: [a] vocem dederunt nubes. [b] Etenim sagittæ tuæ transierunt, vox tonitrui tui in rota. [c] Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ: [d] commota est, & contremuit terra. [e] In mari via tua, [f] & semitæ tuæ in aquis multis, & vestigia tua non cognoscentur. Deduxisti sicut oues populũ tuum, [g] in manu Moysi & Aaron.

a ¶ *Vocem dederunt nubes.*] Hoc interpretatur, quando visus est Deus in Sina monte.

b ¶ *Etenim sagittæ tuæ per ambulabant, vox tonitrui in rota.*] Et hoc interpretantur de fulgoribus, & dicunt: Quando tonitruat Deus, similem vocem facit rotæ. Videtis quomodo adhuc in terra hæream, & loquar secundum literam occidentem.

c ¶ *Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ.*] Hic quid facis tu Iudæe? in mari via tua, & semitæ tuæ in aquis multis. Et hoc fac, aut de mari dici, aut de Iordane. Et vestigia tua non cognoscentur. Hoc secundum literã, quomodo intelligis? Propter simpliciores secundum literam diximus: reuertamur ergo ad intelligentiam spiritualem. *Viderunt te aquæ Deus.* Loquamur de reuelatione Ioannis. Aquæ, inquit, multæ, populi multi sunt. *Viderunt te aquæ Deus.* Quæ aquæ? *Et aquæ, quæ super cœlos sunt, laudent nomẽ Domini. Viderunt te aquæ Deus.* Mentes & animæ puræ. Viderunt te aquæ & timuerunt. Timor non fuit de odio, sed de fide. Et turbatæ sunt abyssi. Dicamus aliquid secundum intelligentiam spiritualem. In principio Geneseos scriptũ est: Et super aquas, inquit, ferebatur spiritus. Et deinde scriptum est: Super abyssos, inquit, ferebantur tenebræ. Videte ergo quid dicitur in principio Geneseos, hoc est, secundum intelligentiam spiritualem: Super aquas, inquit, ferebatur spiritus. Iam eo tempore baptismum significabatur. Non enim poterat esse baptismum sine spiritu. Super abyssos verò tenebræ. Ista est abyssus, ad quam dæmones postulant, ne mittantur à Iesu. Super abyssos ergo tenebræ. In aquis erat munditia, in abyssis tenebræ. Quæ sint abyssi, me tacente, intelligitis: quoniã dæmones formidant ire in abyssum. *Vocem dederunt nubes.* Nubes, prophetæ: quæ Iudæis tacuerunt, nobis locuti sunt. Vocem dederunt nubes, etenim sagittæ tuæ transierunt. Prædicatio sermonis Christi in vniuersum orbem cucurrit. *Vox tonitrui tui in rota.* Tonitruus propriè, grandis vox est. Denique eo tempore quando Deus locutus est: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui:* facta est vox tonitrui rotæ similis. Denique propterea scribitur: Abyssus abyssum inuocat in voce cataractarum tuarum: Hoc est, duo testamenta, nouum & vetus. *Vox tonitrui tui in rota.* Vox prædicationis tuæ in rota. Propterea grandis vox dicitur: quia grandis est prædicatio. Vox tonitrui tui in rota, in toto orbe per circuitum. Non solùm auditur in Iudæa quod tu loqueris, sed & auditur in sæculo. Hoc diximus generaliter. Dicamus autem specialiter de interiori homine. Rota modico quodam vestigio stat in terra, & non solùm stat, sed quasi percurrit: non stat, sed tangit & præterit: Denique cùm voluitur, ad altiora trascendit. Ita & sanctus vir, quoniam in corpore est, necessitatem habet aliqua de terrenis cogitare, & quando venerit ad victum & vestitum, & cætera huiusmodi: habens victum & vestitum, his contentus est, & tangens terram, ad altiora festinat. Ille qui currit, & ad altiora festinat, in illo est sermo tuus. Legimus & in propheta: *Sancti lapides voluuntur super terram.* Videte quid dixit: sancti lapides voluuntur super terrã. Quoniam enim rotæ sunt, propterea voluũtur super terram, & ad altiora festinant. Vultis scire rotas plures? Legimus & rotam in rota. Legimus & in Ezechiele: Inuicem sibi hærent rotæ. Duæ rotæ, sunt vetus & nouum testamẽtum. Ista rota in illa hæret, & illa in ista. Tamen videte quid dicitur & in Ezechiele: *Et quocunque,* inquit, *ducebat spiritus, illuc sequebantur & rotæ.* Hoc & in Ecclesiaste dicitur: quòd in consummatione mũdi reuoluetur rota super lacum. Multa sunt quæ dicantur de rotis: sed ad reliqua festinat oratio. Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ; Apostolica prædicatio.

d ¶ *Commota est & contremuit terra.*] Nisi terra nostra commota esset & conturbata, nos Christiani non essemus. *Commota est & contremuit terra.* Super nullum enim requiescit spiritus Domini, nisi super humilem, & quietum, & tremẽtem verba eius.

e ¶ *In mari via tua.*] Vbi fluctus, vbi amara aqua, vbi draco habitat, vbi pisciculi minuti hærent. *In mari via tua.* Qui eras in cœlo, descendisti in terram. Secundum literam possumus dicere: Eo tempore quo eduxit Moyses Israel, tu eras qui ducebas. *In mari via tua.* Deinde possumus & secundũ historiam aliter dicere: maria tibi fuerunt via. Sed illud semel fecit. Cæterùm quotidiè loquitur ad mare: Tace, obmutesce. Dominus te mitigat, vt nos per istud sæculum transire possimus. In mari via tua. Ille venit fons vitæ, vt dulcoraret mare. Mare amarum, mare mortuum. Propterea iuxta Ezechielem: egredietur de rẽplo Domini fons aquæ viuæ, & vadit ad mare mortuum, quod nihil habebat viuens. Nulli enim pisciculi esse poterant in mari mortuo: nihil viuebat in mari mortuo. De templo Domini, hoc est, de sinu eius egressus est Saluator, & dulcorauit mare mortuum, & amaras aquas. *In mari via tua, & semitæ tuæ in aquis multis.* Propterea in mari via tua, vt tu faceres viam, & sequerentur te Apostoli tui.

f ¶ *Et semitæ tuæ in aquis multis, & vestigia tua non cognoscentur: deduxisti sicut oues populum tuum.*] Bonus pastor deduxit quasi oues populum suum.

g ¶ *In manu Moysi & Aaron.*] Hoc fecit secundum literam: Cæterùm quotidie facit in nobis. In manu Moysi, id est, in lege. Scimus autem quoniam lex spiritualis est. In lege tua spirituali & Aaron, hoc est, in sacerdotio. In lege tua spirituali, & in sacerdotio tuo spirituali, nos deduxisti populũ tuum. Hoc secundũ literam intelligamus de Moyse & Aaron. Eductus quidem est Moyses & Aaron, sed non introductus in terram repromissionis. Successit ei Iesus. Videte quod scriptum est: Moyses in deserto mortuus est: Aaron mortuus est: Maria mortua est, & hoc est, quod scriptum est in propheta: *Et percutiam,* inquit, *tres pastores in mense vno.* Illi mortui sunt: neque enim potuerunt intrare in terram repromissionis. Viderunt tantummodò è contra terram repromissionis, & intrare non potuerunt. Iudæi viderunt terram repromissionis, & intrare non potuerunt. Mortui enim in deserto sunt, & cadauera eorum sunt in solitudine: eorũ qui mortui sunt in deserto. Nos filij sub Iesu duce venim⁹ ad Iordanem, & intrauimus terram repromissionis, & venimus ad Galgala: & secundò circumcisi sumus spirituali circumcisione, & ablatũ est à nobis opprobrium Ægypti. Nunc ipse Iesus dux noster gladium tenet, & semper nos præcedit, & pugnat pro nobis, & vincit aduersarios, & septem diebus circuimus Iericho, hoc est, istum mundum. Canimus sacerdotalibus tubis, & circuimus Iericho, hoc est, istum mundum, & cadunt muri eius, & nos ingredimur, & victores existimus. Deinde vincimus ciuitatem Ahi: venimus postea ad Iebus: venimus ad Azor: venimus ad alias ciuitates: vincimus aduersarios, quos sub Moyse vincere non potuimus. Gratias ergo agamus duci nostro Iesu: Illo enim duce, illo pugnante, nos vincimus. Ille imperauit Soli vt staret, & stetit; & istius typo ille magnus erat: ille imperabat, sed Dominus efficiebat. Ille victor exitit: ille, quod frequenter dixi, in spelunca quinq; reges interfecit: ille nos induxit in terram repromissionis. Illi agam⁹ gratias: ille est filius Nun, quod nos legimus Naue. Ille est qui dicebatur Osee, quod nos Ause legimus: Non enim dicitur secundum Hebraicam veritatem Ause, sed Osee, id est, saluator. Verè saluator: saluauit enim nos, & eduxit de deserto, & induxit in terrã repromissionis: cui sit gloria in sæcula sæculorum, Amen. Septuagesimus septimus psalmus. Præcipit scriptura diuina, quando ad diuitis prandium inuitati fuerimus, cum intelligẽtia mittamus manum nostram ad epulas. Igitur & nobis dies prãdium præpositum scripturarum est. Venimus in pratum, vbi herbæ florent: hinc rosa rubet, inde candent lilia, diuersi flores sunt. Anima nostra huc illucque trahitur, vnde flores pulchriores capiat. Si rosam colligimus, lilium relinquimus: si liliũ tulerimus, violæ nobis supersunt, Ita & in septuagesimo septimo psalmo, qui mysticus est, & sacramentis plurimis inuolutus: quamcunq; aspexeris literam, flores sunt. Flores diuersi, & non possumus totos colligere. Eligamus autem omne, quod possumus, è paucis, potest & cætera florum dignitas compleri.

a ¶ *Intelle-*

Exo. 14.
Ezech. 47
Apoc. 17. d.
Psal. 148. a
Luc. 8. c.
Rom. 7. c.
Zach. 11. b
Matt. 3. d.
Psal. 41. b.
1. Tim. 5. b.
Zach. 9. d.
Ezech. 1.
Eccl. 2. c.
Esa. 66. a.
Ioan. 10. d.

A a ¶ *Intellectus Assaph.*] Hoc titulo prænotatur. Ipse nos titulus ad intelligentiam prouocat. Assaph vnus fuit de choro didascalis: sicut fuerunt & filij Core, & Idithun, & cæteri. Ergo de cęteris ex choro didascalis, & iste vnus est propheta, Quia ergo intellectus est simplex, & in psalmo narratur historia: necessitate compellimur omne quod scriptum est, secũdum intelligentiam intelligere. Scriptum est: In terra Ægypti, in campo Taneos: interrupit mare, & eduxit eos in nube diei, & tota nocte in illuminatione ignis, & cætera. Videmus quia simplex narratur historia. Si ergo sic intellexerimus, vt scriptũ est, sine causa titulus prænotatus est: *Intellectus Asaph.* Sin autem intellexerimus, vt titulus prænotatur, necessitate compellimur, aliud in litera habere, aliud in spiritu reperire.

PSALMVS LXXVII.

ATtendite popule meus legem meam: inclinate aurem vestram in verba oris mei. Aperiam in parabolis os meum, & loquar propositiones ab initio.] Videtis quia benè suprà scriptum est: Intellectus Asaph. Denique & ipsa prophetia sic incipit: *Attendite populus meus legem meam:* Non Moysi legem, sed legem meam. Inclinate aurem vestram in verba oris mei. Hoc est, quod dicit in euangelio: *Qui habet aures audiendi, audiat. Aperiam in parabolis os meum.* Aperiam vobis quod Iudæis clausum est. *Aperiam in parabolis os meum. Et sine parabolis,* inquit, *non loquebatur eis: discipulis autem suis secreto soluebat parabolas. Aperiam in parabolis os meum.* Quod illis in B parabolis loquor foris, vobis intrinsecus aperiam. Et loquar propositiones ab initio. Pro propositionibus, in Hebræo habet, ænigmata. Ergo omne quod dicitur, ænigma est. Ænigma non est hoc quod dicitur, sed aliud quid significatur. Dicat mihi aliquis: Vim facis scripturæ. Cùm enim titulus habet: Intellectus Asaph, tu mihi ex persona Christi interpretaris hoc dictum, si Christiani sumus. Sum[9] autem Christiani, qui Christi baptismum accepimus, & non solùm confitemur: sed & profitemur, quia Christiani sumus. Debemus ergo credere euangelistis. Scriptum est in euangelio secundum Matthæum: Cùm, inquit, locutus fuisset in parabolis Dominus noster atque Saluator, & illi non intelligerent, & cætera, quæ scripta sunt in euangelio. Et postea Euangelista quid intulit? *Hæc, omnia,* inquit, *facta sunt, vt impleretur illud quod scriptum est: Aperiam in parabolis os meum, & loquar propositiones ab initio.* Vides ergo quòd Euangelista Matthæus hoc ex persona Christi intellexit. Cùm enim induxisset Dominum dicentem in parabolis, & illi non intelligerent: hoc, inquit, factum est, vt impleretur quod scriptum est: Aperiam in parabolis os meum, & loquar propositiones ab initio. Videtur nobis nihil remansisse quæstionis: sed diligenter attendite. Studij enim mei est non declamare more rhetorico, sed scripturarum sensus aperire. Denique & Dominus atque Saluator quid dixit: *Scrutamini scripturas,* & ibi inuenietis quomdo de me scriptum est. Et alibi dixit Iudæis: *Erratis, nescientes scripturas, neque virtutem Dei.* Videte quid dicat: Erratis. Quare? *Nescientes scripturas.* Quoniam autem nescitis scripturas, propterea nescitis Christum, qui est Dei virtus, & Dei sapientia. Dicitur ergo in Matthæo: *Hæc,* inquit *facta sunt, vt impleretur quod scriptum est in Asaph propheta.* Sic inuenitur in omnibus veteribus codicibus: sed homines ignorantes tulerunt illud. Denique multa euangelia, vsque hodie ita habent: *Vt impleretur quod scriptum est per Esaiam prophetam: Aperiam in parabolis os meum, & loquar propositiones ab initio.* Hoc Esaias non loquitur, sed Asaph. Deniq; & impius ille Porphyrius proponit aduersum nos hoc ipsũ: & dicit: Euangelista vester Matthæus tam imperitus fuit, vt diceret, quod scriptum est per Esaiam prophetam: *Aperiam in parabolis os meum, & loquar propositiones ab initio:* ergo simpliciter dicamus, quomodo illud in euangelio scriptum est, sic scriptum est in Matthæo & Ioanne, quòd Dominus noster hora sexta crucifixus sit. Rursum scriptum est in Marco, quia hora tertia crucifixus sit. Hoc videtur esse diuersum, sed non est diuersum. Error scriptorum fuit: Et in Marco hora sexta fuit: sed multi episemum Græcum [r], putauerunt esse [γ], sicut & ibi error fuit Scriptorum, vt pro Asaph, Esaiam scriberent. Scimus enim quia prima ecclesia de imperitis congregata fuit gentib⁹. Ergo cùm legerent in euangelio: Vt impleretur quod scriptum est in Asaph propheta: ille qui primus scribebat euangelium, cœpit dicere: Quis est iste Asaph propheta? Non erat notus in populo: Et quid fecit? Dũ errorem emendaret, fecit errorem. Dicamus aliquid simile, & in alio loco in euangelio secundum Matthæum, quando Iudas retulit triginta argenteos, & noluerunt accipere sacerdotes, nec mittere in carbonam, quoniam erat pretium sanguinis, & emerunt inde agrum figuli in sepulturam peregrinorum: Pretium Christi, sepultura nostra est, & vocatur ager ille Acheldemach, quod est ager sanguinis. Sanguinis ager non Iudæorum, sed nostra sepultura est. Nos enim peregrini fuimus & aduenæ, & non habebamus vbi requiesceremus. Ille crucifixus est, & mortuus est, & nos cum illo consepulti sumus: Vt impleretur, inquit, quod scriptum est in Hieremia propheta. Retulit, inquit, triginta argenteos, pretium quod appretiatum est, & cætera. Sicut scriptum est, inquit, in Hieremia propheta; hoc in Marco scriptum est. Requisiuimus in Hieremia propheta, & hoc penitus inuenire non potuimus, sed inuenimus illud in Zacharia. Videris ergo; quia & hic error fuit, sicut ibi.

a ¶ Intellectus Asaph.

PSALMVS LXXVII.

ATtendite populo meus legem meam: inclinate aurem vestram in verba oris mei. Aperiam in parabolis os meum, & loquar propositiones ab initio. [c] Quanta audiuimus, & cognouimus ea: [d] & patres nostri narrauerunt nobis. Non sunt occulta à filijs eorum, in generatione altera. Narrantes laudes Domini, & virtutes eius: & mirabilia eius quæ fecit. Et suscitauit testimonium in Iacob: [e] & legem posuit in Israel. Quanta mandauit patribus nostris, [f] nota facere ea filijs suis: vt cognoscat generatio altera. [g] Filij qui nascentur & exurgent, & narrabũt filijs suis [h] Vt ponant in Deo spem suam. [i] & non obliuiscantur operũ Dei: [k] & mandata eius exquirant. [l] Ne fiant sicut patres eorum: [m] generatio praua, & exasperãs, [a] Genetium Christi, sepultura nostra est, & vocatur ager ille Acheldemach, quod est ager sanguinis. Sanguinis ager non Iudæorum, sed nostra sepultura est. Nos enim peregrini fuimus & aduenæ, & non habebamus vbi requiesceremus. Ille crucifixus est, & mortuus est, & nos cum illo consepulti sumus: Vt impleretur, inquit, quod scriptum est in Hieremia propheta. Retulit, inquit, triginta argenteos, pretium quod appretiatum est, & cætera. Sicut scriptum est, inquit, in Hieremia propheta; hoc in Marco scriptum est. Requisiuimus in Hieremia propheta, & hoc penitus inuenire non potuimus, sed inuenimus illud in Zacharia. Videris ergo; quia & hic error fuit, sicut ibi.

c ¶ *Quanta audiuimus, & cognouimus ea.*] Hi versiculi ab, Attendite populus meus legem meam, vsque in istum versiculum, Loquar propositiones ab initio, ex persona Christi dicuntur: & ipse Saluator loquitur. Iam cæteros versiculos vsque ad finem Psalmi, ex persona Apostolorum debemus accipere. Dicente ergo Domino: *Inclinate aurem vestram ad verba oris mei.* O Apostoli, quod, inquit, audistis in secreto, prædicate super tecta. Quid dicunt Apostoli? *Quanta audiuimus, & cognouimus ea,* & Patriarchæ & Prophetæ locuti sunt nobis.

d ¶ *Et patres nostri narrauerunt nobis,* &c.] Propterea illi locuti sunt, vt nos filij eorum sciremus.

e ¶ *Et legem posuit in Israel,* &c.] Illis carnaliter locuti sunt: sed nos ea spiritualiter intelligimus.

f ¶ *Vt nota facerent ea filijs suis.*] Hoc est, nobis. Propterea illis locutus est, vt nobis proderent.

g ¶ *Filij qui nascentur,* &c.] Pro patribus, inquit, tuis nati sunt tibi filij. Nos filij sumus illorum. Illi nobis narrauerunt, & nos narrauimus filiis nostris, filij eorum nos sumus.

h ¶ *Vt ponant in Deo spem suam.*] Vt iam non credant in idolis, sed in Deo credant.

i ¶ *Vt non obliuiscantur opera Dei.*] Vt videant ordinem creaturæ, & ex creatura intelligant creatorem.

k ¶ *Et mandata eius exquirant.*] Non contemnant sicut Iudæi, sed exquirant sicut Christiani.

l ¶ *Nec fiant sicut patres eorum.*] Ne murmuremus, sicut murmurauerunt quidam in deserto, & perierunt.

m ¶ *Generatio praua & exasperans.*] Non ego hoc loquor, propheta tuus hoc loquitur de te. Generatio praua & exasperãs. *Generatio adultera & pessima signum quærit: & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ.* Quare dixit, praua? *Quia facti sunt in arcum peruersum.* Arcus enim nunquam extenditur in eum, qui se mittit, sed contra aduersarios. Ista autem generatio cùm esset recta à Deo cõdita, & haberetur in manu Dei quasi arc⁹,

vt mitteret per eam sagittas, versa est quasi arcus peruersus, blasphemans in creatorem suum.

a ¶ *Generatio quæ non direxit cor suum.*] Vsque hodie peruersus est Israel.

b ¶ *Et non est creditus cum Deo spiritus eius.*] Quoniam non recepit filium, propterea non recepit spiritum sanctum. Denique spiritus sanctus, quãdo descendit in specie columbæ, non descendit super turbas Iudæorum, sed super vnum Iesum. Si vis ergo Iudææ spiritum accipere, crede in Iesum: quoniam spiritus sanctus sedet in Iesu.

c ¶ *Filij Ephraim intendentes, & mittentes arcum.*] O quanta mysteria, ô quanti flores. Non dico dies, sed & totus mensis ad intelligentiam istius psalmi non potest sufficere. In singulis verbis sensus sunt. Habemus & thesaurum in vasis istis fictilibus. Multi hoc interpretantur de corpore, & de spiritu sancto, hoc est, habemus thesaurum in vasis fictilibus. Est quidẽ & ista intelligentia: sed ista multò melior est: quoniam habemus thesaurum pretiosissimum in vasis fictilibus, hoc est, in verbis rusticis scripturarum. Filij Ephraim intendentes, & mittentes arcum, conuersi sunt in die belli, & cætera. Legimus in Regum libris: quoniã sub Roboam filio Salomonis. 1.Reg.12.f. Ieroboam filius Nabath scidit populum à reliquo populo, & decem tribus duxit in Samariam. Iudæ verò tribus, & Bẽiamin remanserunt sub imperio Roboam, & multi de tribu Leui, qui habitabãt in Israel, sacerdotes & Leuitæ (sicut scriptum est in Paralipomenon) reuersi sunt ad templum Dei, 2.Par.11.c hoc est, in Hierusalem. Tres ergo tribus fuerunt, hoc est, Iuda, Iuda ipsa regalis trib⁹, & Beniamin, & postea Leuitæ, qui venerant de diuersis tribub, ad templum. Qui erant ergo in Samaria, de tribu Ephraim habebant regem. Quomodo .n. qui regnabant in Iudæa, habebant regem de tribu Iuda, & genere Dauid: sic qui regnabant in Samaria, habebant regẽ de tribu Ephraim: & reges ipsorum vocabantur Ephraim. Legamus Osee prophetam, & omnem prophetiam eius cõtra Ephraim reperiemus. Et dicitur ibi: *Ephraim, inquit, factus est quasi columba insipiens.* Vide quid dicat. Columba enim insipiens relinquit templum, & habitat in syluis. Columba semper in domibus habitat. Ephraim verò columba meare liquit templum, reliquit domum, & habitat in syluis: habitat in desertis. Hoc interim secundum literam, debemus enim & historiam ponere. Nunc verò post literam, quasi per quosdam gradus debemus ad maiora conscendere. Dicam⁹ ergo, filios Ephraim omnes esse hæreticos. Et isti enim recesserunt de domo Dei, & isti dimiserunt Dauid, & habitant in desertis. Et dicuntur quidem columbæ: quia legunt ipsi scripturas, sed insipienter intelligunt. Multi sunt qui dicuntur filij Ephraim, intendentes & mittentes arcum. Vide omnes hæreticos, qui dereliquerũt Hierusalem, qui dereliquerunt tẽplum Dei, qui habitant in Samaria. Vbi fecerunt vitulos aureos? In Bethel & in Dan. Et vide quid dicat: Fecerunt vitulos aureos in Bethel, in domo Dei, idololatræ facti sunt. Et fecerunt illud in Dan, h.e. in iudicium suum, & in condẽnationem. Dereliquerunt domũ Domini, & nihil aliud nisi de auro cogitant. Dicat aliquis: Quare fecerunt vitulos aureos? Noster thesaurus repositus est in vasis fictilibus. Ecclesiastici enim rustici sunt & simplices: omnes verò hæretici Aristotelici & Platonici sunt. Denique vt sciatis, quoniam omnis eloquentia sæcularis, aurum dicitur, hoc est, quoniam lingua eorum quasi propter splendorem eloquij aurum dicitur: *Calix aureus Babylon in manu Domini.* Videte quid dicat: Babylon confusio est. Ergo mundus iste calix, calix aureus est. De hoc calice aureo omnib. gentibus propinatur. *Filij Ephraim intendentes & mittentes arcum.* Quamcunq; videris scripturam hæreticorum, omnes superstitiones habent. *Reuersi sunt in die belli.* Nesciunt eum qui dixit: *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis*: sed ad verba sunt præparati. Habent verba, sed audient illud quod scriptum est: *Dissipa gentes quæ bella volunt.* Dicat aliquis, nostram esse sententiam: Videamus consequentia.

d ¶ *Non custodierunt testamentum Dei, & in lege eius noluerunt ambulare: & obliti sunt beneficiorum eius.*] Conturrexerunt contra eum, qui eos regenerauit in baptismate.

e ¶ *Et mirabilium eius, quæ ostendit eis.*] Videre sensum scripturarum, quomodo de filijs Ephraim venit ad historias præteritas, vt illud quod scriptum est: Aperiam in parabolis os meum: loquar propositiones ab initio, parabolicè dictum ostendat.

f ¶ *Coram patribus eorum quæ fecit mirabilia in terra Aegypti in campo Taneos: interrupit mare & perduxit eos: statuit aquas quasi in vtre, & deduxit eos in nube diei.*] Dicat aliquis: Vim facis scripturæ: Simpliciter enim dicitur de populo Israel, quando eductus est de terra Ægypti: & propterea secundum historiam dicitur. Et legimus decem tribus, quoniam dereliquerunt Deum, & idolatræ effecti sunt, & quasi secuti sunt vitulos aureos. Videamus, Asaph propheta quo tempore fuerit. Vtique illo tempore, quando fuit Dauid quadraginta annis. Rursum Salomon alijs quadraginta annis. Post octoginta annos post Roboam, postea scissæ sunt decem tribus. Vides ergo quod dicitur, non dicitur de decem tribubus, sed de hæreticis prophetatur. Coram patribus eorum fecit mirabilia. Obliti ergo sunt hæretici patris sui, qui fecit mirabilia in terra Ægypti, in tenebris istius sæculi, quomodo illos liberauit. In ecclesia renati sunt: & postea vbi nati sunt, displicet eis ecclesia. In terra Ægypti in campo Taneos: vbi idololatria, vbi rex Ægypti, vbi equitatus, vbi Iamnes & Mambres, aduersarij Moysi, vbi idololatria. Nos omnes eramus in Ægypto, & à Domino liberati sumus. Interrupit mare, & eduxit eos. Ambulabat Dominus super mare, & fluctus maris mitigauit, & nos perduxit. Interrupit mare, & eduxit eos. Vsque hodie, ô monache fidelis, quando educeris de Ægypto, interrumpitur mare, & sic educeris. *Statuit aquas quasi in vtre:* In Hebræo non habet, vtrem, sed, sicut aceruum. *Et deduxit eos in nube diei. Ecce Dominus venit in Aegyptum in nube leui.* Nubem leuem, aut propriè Saluatoris corpus debemus accipere: quia leue fuit, & nullo peccato prægrauatum est. Aut certè nubem leuem debemus sanctam Mariam accipere, nullo semine humano prægrauatam. Ecce Dominus venit in Ægyptum sæculi istius, super nubem leuem, virginem. *Et deduxit eos in nube diei.* Pulchrè dixit, diei: Nubes enim illa non fuit in tenebris, sed semper in luce.

g ¶ *Et tota nocte in illuminatione ignis.*] Et tenebræ non sunt absconsæ à te. *Sicut lux tibi, & nox tibi.* Et tota nocte in illuminatione ignis. *Dominus noster ignis consumens est.* Ignis consumens. Non dixit quid consumens, nobis intelligentiam dereliquit. Qui super fundamentum Christi ædificauerunt, lignum, fœnum, stipulam, Dominus illis ignis consumens est. Ignis duplicem habet naturam, & lucet & vrit. Si peccatores sumus, incendit: si iusti, lucet nobis. Deut.4.d. 1.Cor.3.c. Ioan.7.c.

h ¶ *Interrupit petram in deserto.*] Interrupta nobis est petra in eremo. Percussa est petra, & fluxerunt aquæ: Illa petra, quæ dixit: Qui sitit, veniat & bibat: de cuius ventre fluxerunt flumina.

i ¶ *Et adaquauit eos velut in abyssо multa.*] In deserto, vbi aqua non erat, abundantia nobis aquarum facta est.

k ¶ *Et eduxit aquam de petra, & eduxit tanquam flumina aquas, & apposuerunt adhuc peccare ei: in tra excitauerunt excelsum in inaquoso*, &c.] O peruersitas cordis praui in Deum malè loquitur, & qui iustitiam esurire debuerat, carnes requirit & holera. Nam sicut Moyses percussit in eremo petram, & produxit populo aquas: ita & Dominus, quem Paulus percussum ait propter peccata nostra, immensos nobis protulit fontes, Apostolos scilicet, quos petra monstrauit, & per quos fluxerunt torrentes. Torrentes autem doctores accipimus, per quos torrentes, id est, subsequentes ecclesiarũ doctores Nu.20.b. Rom.4.d.

Hier.51.a. Ioan.14.d. Psal.67.g.

A repleti sunt. Ex quorum nos prædicatione, sitim verbi Dei restinguimus. Sed & fontem baptismi nobis atque martyrij, eadem petra ostendit. De latere enim eius cùm percussus est, sanguis & aqua processit: quod baptismum, & martyrium figurauit. Torrentes autem doctores dicti: quia prius-

Ioan.19.f.

quam crederent, ab imbribus, & volutabris huius sæculi erant repleti. Nunc autem baptismo abluti, à fonte vitæ perennis inundauerunt. Addit murmuratio Iudaica, dicens.

a ¶ *Nunquid & panem poterit dare, aut parare mensam populo suo?*] Difficilem putât virtutem Dei, vt qui eduxerit aquam de saxo, quasi non possit manna dare de cœlo.

b ¶ *Ideo audiuit Dominus, & distulit.*] Vtique se ab eis, ne in terram repromissionis intrarent.

c ¶ *Et ignis accensus est in Iacob, & ira ascendit in Israel.*] Iacob non semper supplantator vitiorum intelligitur: nec Israel in omnibus videns Deum, accipitur. Apostolus autem docet esse Israelem secundum carnem, de

1.Cor.10.d. Iudi.8.f.

quo dicitur: *Et fornicatus est Israel.* Si enim vidisset mente Deum, fornicatus vtique non fuisset. Sic de Iacob, cùm Esau pollutũ idolis adorabat, dicens: *Video*

Gen.33.b.

faciem tuam tanquam faciem angeli Dei. Vel cùm impinguatus recalcitrauit, non erat supplantator vitiorum. Ideo & hic ita intelligendum est, quia accensus

B est in Iacob, terrenus ignis concupiscentiæ; & ira in vltione diuina, super Israel carnalem ascendit.

d ¶ *Quia non crediderunt in Deum, nec sperauerũt in salutari eius.*] Nec patrem, nec filium, qui salus mundi est, crediderunt.

e ¶ *Et mandauit nubibus desuper, & ianuas cœli aperuit. Et pluit illis manna ad manducandum.*] Præstita hæc sunt Hebræis: sed & modò in ecclesia prophetis & apostolis præcipitur, vt nobis verbum prædicationis, quo anima spiritualiter pascatur, annuntient.

f ¶ *Panem cœli dedit eis: panem angelorum manducauit homo.*] Ipse

Ioan. 6.c.

homini cibum præbuit, qui dixit: *Ego panis vitæ, qui de cœlo descendi: qui manducauerit ex eo, viuet in æternum.* Ex hoc enim pane cœli sancti reficiuntur & angeli.

g ¶ *Cibaria misit eis in abundantia.*] Vt iam non literæ hordeo, sed spiritualis tritici dogmate satientur.

h ¶ *Et transtulit austrum de cœlo, & induxit in virtute sua Aphricum, & pluit super eos*, &c.] In ventis flatum spiritus sancti demonstrat. Collatio autem multitudinis, quæ pulueri, vel arenæ maris assimilatur, terrenum & durum eorum arguit sensum.

i ¶ *Et ceciderunt in medio castrorum eorum: circa tabernacula eorum, & manducauerunt & saturati sunt nimis.*] Castra, synagogas dicit. Tabernacula verò, corda eorum, in quibus hæc defluxerunt. Quòd autem eos nimis indicat saturatos, ingluuiem eorum carnalem increpat: quod hi qui de Dei præceptis refici debuerant, de pulueris se carnibus sentiunt satiatos.

k ¶ *Et desiderium eorum attulit eis, non sunt fraudati à desiderio suo.*] Immensa pietas Domini, vt terreno victu esurientes pascit: sic & qui eum desiderauerit, cœlesti (quem superius diximus) pane replet. Ergo hi qui carnes tantùm & non Deum desiderauerunt, quid in sequenti pertulerint, videamus.

C

mina aquas. Et apposuerunt adhuc peccare ei: in ira concitauerũt excelsum in inaquoso. Et tentauerunt Deum in cordibus suis, vt peterẽt escas animab. suis. Et malè locuti sunt de Deo, & dixerunt: nũquid poterit Deus parare mensam in deserto? Quoniam percussit petram, & fluxerũt aquæ: & torrẽtes inundauerunt. [a] Nũquid & panem poterit dare, aut parare mẽsam populo suo? [b] Ideo audiuit Domin⁹, & distulit: [c] & ignis accẽsus est in Iacob, & ira ascendit in Israel. [d] Quia nõ crediderunt in Deo: nec sperauerunt in salutari eius. [e] Et mandauit nubib. desuper, & ianuas cœli aperuit. Et pluit illis mãna ad manducandũ: [f] & panem cœli dedit eis. Panẽ angelorum manducauit homo: [g] cibaria misit eis in abundantia. [h] Trãstulit austrum de cœlo, & induxit in virtute sua aphricũ. Et pluit super eos sicut puluerem carnes, & sicut arenã maris volatia pẽnata. [i] Et ceciderunt in medio castrorũ eorum, circa tabernacula eorum. Et manducauerũt & saturati sunt nimis: [k] & desiderium eorum attulit eis, non sunt fraudati à desiderio suo. [l] Adhuc escę eorum erant in ore ipsorũ, & ira Dei ascendit super eos. Et occidit pingues eorum: [m] & electos Israel impediuit. [n] In omnib. his peccauerunt adhuc, & nõ crediderunt in mirabilibus eius. Et defecerunt in vanitate dies eorum, & anni eorũ cum festinatione. [o] Cùm occideret eos, quærebant eum & reuertebantur, & diluculo veniebant ad eum. [p] Et rememorabant: quia Deus adiutor est eorum, & Deus excelsus redemptor eorum est. [q] Et dilexerũt eũ in ore suo: [r] & lingua sua mẽtiti sunt ei. [s] Cor autem eorum nõ erat rectum cũ eo, nec fideles habiti sunt in testamẽto eius. [t] Ipse autem est misericors, & propiti⁹ fiet peccatis eorum, & nõ disperdet eos. Et abundauit vt auerteret irã suam, & non accendit omnem iram suam. [u] Et recordatus est, quia caro sunt: [x] spiritus vadens & nõ rediens. [y] Quotiens exacerbauerunt eum in deserto, in iram concitauerunt eum in inaquoso. [z] Et conuersi sunt, & tentauerunt Deum, & sanctum Israel exacerbauerunt. [a] Nõ sunt recordati manus eius, die qua

l ¶ *Adhuc esca eorum erat in ore ipsorum, & ira Dei ascendit super eos, & occidit pingues eorum.*] Hæc de his qui Deum post acceptum manna dereliquerunt. Nam & nunc in ecclesia si quis carne & sanguine Christi reficitur, & declinat ad vitia, nouerit sibi Dei iudicium imminere, sicut Paulus apostolus ait: *Qui acceperit corpus & sanguinem Domini indigne, iudicium sibi sumit & bibit.* *1.Cor.11.d.*

m ¶ *Et electos Israel impediuit.*] Impediuntur & nunc electi ecclesiæ: si non & ipsi quoque sacerdotes innocenter hæc sacramẽta percipiant.

n ¶ *In omnibus his peccauerunt adhuc, & non crediderunt in mirabilibus eius*, &c.] Peccant quotidie iniqui, quoadusque deficiant, & cum festinatione deficiunt: quia sacerdotibus Dei obedire contemnunt: sicut & populus ille, qui contra famulum Dei Moysen murmurabat.

o ¶ *Cùm occideret eos, quærebant eum, & reuertebantur, & diluculo veniebant ad eum.*] Flagellati in peccatis reuertebantur: excussoque infidelitatis somno, maturabant vt audirẽt verbum Dei.

D

p ¶ *Et rememorabant, quia Deus adiutor est eorum, & Deus excelsus redemptor eorum est.*] Nullum posse intellexerunt adiutorium ferre, nisi illum qui eos de seruitute Ægypti liberauit.

q ¶ *Et dilexerunt eum in ore suo.*] Cùm dicerent: Omnia quæcunque præceperit Moyses, faciemus.

r ¶ *Et lingua sua mentiti sunt ei.*] Dicentes Moysi: Omnia quæcunque dixerit Dominus, faciemus. *Exo.24.a.*

s ¶ *Cor autem*, &c.] Nam & Dominus testimonio vtens Esaiæ prophetæ, dicebat: Populus hic labijs me honorat: cor autem eius longè est à me. *Esa.29.d.*

t ¶ *Ipse autem est misericors*, &c.] Multitudo enim misericordiarum continet eum, vt dum expectat pœnitentiam, non puniat delinquentem: quia non vult mortem peccatoris, sed vt conuertatur & redeat. *Exech.18.*

u ¶ *Et rememoratus est, quia caro sunt.*] Scit enim quia caro semper resistit legi Dei.

x ¶ *Spiritus vadens & non rediens.*] Nouit enim quia homo amisso spiritu, in puluerem reuertitur. Nam & spiritus sanctus cùm recedit à peccatoribus: quamdiu in volutabris peccaminum sunt, non reuertitur ad eos.

y ¶ *Quotiens exacerbauerunt eum in deserto*, &c.] In incredulitate vtique atque ariditate cordis sui.

z ¶ *Et conuersi sunt*, &c.] Erat tunc Moyses sanctus Israel: qui Deum & mente videbat & oculis, quem sæpius exacerbabant. Sed & nunc exacerbant, cùm audiunt, quòd Christum Dominum in carne nasciturum annuntiant.

a ¶ *Non sunt recordati manus eius, die qua redemit eos de manu*

tribu-

tribulantis.] Pharaonis vtique, qui figuraliter diabolus dicitur.

a ¶ *Sicut posuit in Aegypto signa sua, & prodigia sua in campo Taneos.*] Sicut enim tunc in decem signis, id est, plagis, Moyses populum ex Ægypto liberauit: ita & Paulus apostolus, decem epistolis præsentis mundi tenebras oppressit.

b ¶ *Conuertit in sanguine flumina eorum, & imbres eorum ne biberent.*] Vana philosophorum verba, quæ in doctrinis Platonicis ecclesiæ paruulos interimebant, in vltionem diuinam illis conuersa est & in cruorem, vt qui sanguinem fuderant, id est, animas iugulauerant seducẽdo, sanguine deinceps potarentur.

c ¶ *Misit in eos cynomyiam, & comedit eos.*] In cynomyia Cynicorũ sectam indicauit, quę libidinem atque luxuriam summum prædicat bonum.

d ¶ *Et ranam & disperdidit eos.*] In ranarum vocibus, poetarum carmina designantur: quæ per inflationem verbositatis, exterminationum fabulas intulerũt.

e ¶ *Et dedit erugini fructus eorum.*] In erugine siue canicula, fornicationis forma monstratur. Nã sicut hæc lento repens conamine, crudelissimè arborum fructib. insidiatur: ita & hæc blandèilliciens homines, iniquis eos atque occultis moribus sæuissimè vorat.

F f ¶ *Et labores eorum locustæ.*] In locusta humani generis discordiæ confutantur. Quæ cùm sine rege ordinatum ducat exercitum, humanum tamen genus semper dissidet ac discordat.

f ¶ *Occidit in grandine vineas eorũ, & moros eorum in pruina. Tradidit grandini iumenta eorum, & possessiones eorum igni.*] In grandine castigatio diuina mõstratur, in qua vel vineæ vel arbores flagellantur: hæ scilicet, quæ pro bonis fructibus tribulos protulerunt. Ab hac n. grandine & iumenta occiduntur, vt eorum insipientia arguatur, qui diuinum nomen bestijs indiderunt. Ignis quoque ad depascenda vitia & illuminanda credentium corda mittitur, sicut Dominus ait: *Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi vt accendatur.* Luc. 12. f

g ¶ *Misit in eos iram indignationis suæ: indignationem & iram & tribulationem, immissionem per angelos malos.*] Vt qui diuinis plagis non arguebantur, diabolicis insidijs tunderentur. Qui autem sint angeli, ipse Dominus in euangelio declarauit: *Ite*, inquit, *in ignem, quem præparauit pater meus diabolo & angelis eius.* Matt. 25. d

h ¶ *Viam fecit semitæ iræ suæ, & non pepercit è morte animabus eorum, & iumenta eorum in morte conclusit.*] Habet viam diuina ira, cùm in peccati vltione quis traditus, non liberat animam suam à supplicio gehennæ. Vel cum insipientia, quæ iumentis est similis, in morte sempiterna concluditur.

i ¶ *Et percussit omne primogenitum in terra eorum, primitias omnis laboris eorum in tabernaculis Cham.*] Sicut hæc gesta in Ægypto referuntur: ita & Dominus principatus & potestates, siue dæmoniorum, siue vitiorum in hoc mundo sacro sancto aduentu suo deleuit, ac triumphauit in ligno crucis suæ, & ab eorum corde depulit, qui calliditati diabolicæ dediti fuerant, quia Cham, calliditas interpretatur.

k ¶ *Et abstulit sicut oues populum suum, & perduxit eos tanquam gregem in deserto.*] His plagis verberata Dominus Ægypto, eduxit populum suum de suprà scripta seruitute, quem sanguine suo redemerat, & collocauit eum in ecclesia, quæ prio sterilis fuerat ac deserta, de qua ait: *Multi filij desertæ magis, quàm eius quæ habet virum.* Esa. 54. d

qua redemit eos de manu tribulãtis. [a] Sicut posuit in Ægypto signa sua, & prodigia sua in cãpo Taneos. [b] Et cõuertit in sanguinem flumina eorum, & imbres eorum ne biberet. [c] Misit in eos cynomyiam & comedet eos: [d] & ranã, & disperdidit eos. [e] Et dedit erugini fructus eorũ: & labores eorũ locustæ. [f] Et occidit in grandine vineas eorum, & moros eorũ in pruina: Et tradidit grandini iumenta eorũ, & possessiones eorum igni. [g] Misit in eos iram indignationis suæ, indignationem & iram & tribulationem: immissionem per angelos malos. [h] Viam fecit semitæ iræ suæ, & nõ pepercit à morte animarum eorum: & iumenta eorum in morte conclusit. [i] Et percussit omne primogenitũ in terra Ægypti: primitias omnis laboris eorũ in taber naculis Cham. [k] Et abstulit sicut oues populum suũ, & perduxit eos tanquam gregem in deserto. [l] Et deduxit eos in spe, & non timuerunt: & inimicos eorũ operuit mare. [m] Et induxit eos in montem sanctificationis suæ, montẽ quem acquisiuit dextera eius. [n] Et eiecit à facie eorũ gentes, & sorte diuisit eis terrã, in funiculo distributionis. Et habitare fecit in tabernaculis eorũ tribus Israel. [o] Et tentauerunt & exacerbauerunt Deum excelsum, & testimonia eius non custodierũt. Et auerterunt se, & nõ seruauerunt pactum, quemadmodum patres eorũ: [p] cõuersi sunt in arcum prauum. [q] In iram concitauerunt eum in collibus suis, & in sculptilibus suis ad æmulationem eum prouocauerunt. [r] Audiuit Deus & spreuit, & ad nihilũ redegit valde Israel. [s] Et repulit tabernaculũ Silo: taber naculũ suum vbi habitauit in hominibus. [t] Et tradidit in captiuitatẽ virtutẽ eorũ, & pulchritudinẽ eorum in manus inimici. Et cõclusit in gladio populũ suum, & hæreditatẽ suam spreuit. Iuuenes eorum comedit ignis, & virgines eorũ non sunt lamentatæ. Sacerdotes eorũ in gladio ceciderũt, & viduę eorũ nõ plorabũtur. [a] Et

l ¶ *Et deduxit eos in spe, & non timuerunt, & inimicos eorum operuit mare.*] Collocatis his in spe æternitatis, operuit mare inimicos eorum, scilicet vt cùm hi abluebantur baptismo, diabolus cum suis exercitibus mergeretur.

m ¶ *Et induxit eos in montem sanctificationis suæ: in montem quem acquisiuit dextera eius.*] In ipsam ecclesiam, quam virtute gloriosæ resurrectionis suæ acquisiuit.

n ¶ *Et eiecit à facie eorum gentes & sorte diuisit eis terram in funiculo distributionis, & habitare fecit in tabernaculis eorum tribus Israel.*] Eiectis peccati gentibus à cordib. humanis, data est eis possessio terræ viuentium: factumq; est, vt vbi quondam sortilegus hariolusq; habitauerat, nunc mẽte videns Deum inhabitet.

o ¶ *Et tentauerunt & exacerbauerunt Deum excelsum, & testimonia eius non custodierunt. Et auerterunt se, & non seruauerunt pactum: quemadmodum patres eorum.*] Ad Iudæos nunc sermo conuertitur, quos nec virtus, nec beneficia mollierunt diuina: sed sicut patres eorum occiderunt prophetas: ita & isti ipsum Dominum persequuntur. H

p ¶ *Conuersi sunt in arcum prauum.*] Arcus enim peruersus est, dum contra inimicos' sagittam putatur iacere, fauciat tenentẽ. Sic & Iudæi, qui in Deum liberatorem suum, iniquas iaculantur verborum sagittas.

q ¶ *In iram concitauerunt eum in collibus suis, & in sculptilibus suis ad æmulationem eum prouocauerunt.*] Relicto enim eo, seruierunt idolis ac simulacris, adorantes etiam in montibus.

r ¶ *Audiuit Dominus & spreuit, & ad nihilum redegit valde Israel.*] Illum qui tantum nomine, & non visione Israel erat.

s ¶ *Et repulit tabernaculum, Silo tabernaculum suum, in quo habitauit inter homines.*] Vel in tabernaculis Silo sub Eli, vel in Hierusalem sub Salomone. Sed his repulsis, elegit potius templum regis virginis in corruptæ, siue ecclesiæ sanctæ ex gentibus euocatæ.

t ¶ *Tradidit in captiuitatem virtutem eorum, & pulchritudinem eorum in manus inimici, & conclusit in gladio populum suum*, &c.] Manifestè hic excidium illud, quod in Hierosolymis sub Tito Vespasianoque actum est, præconauit. Et quia tanquam acta agenda prædixit, nouerit qui legit, quia apud Deum futura iam facta sunt. Sed vtinam & in nobis hæc Domino cooperante fiant, vt cõcupiscentia decidat, erecta potestate virtutum. Forma iniqui amoris corruat, erecta ecclesiæ pulchritudine. Interimatur populus vitiorum, viuificata numerositate virtutum. Respuatur terrena hæreditas, acquiratur regnum Dei. Iuuenculus, id est, incipiens peccatum, à virtute sancti spiritus exuratur, & virgo anima collætetur. Incentores vitiorum gladio, id est, verbo Dei trucidentur, vt exultent mentes ab his viduatæ cum Christo.

a ¶ *Et excitatus est tanquam dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus à vino, & percussit inimicos suos in posteriora, opprobrium sempiternum dedit eis.*] Vt dormiens, & quasi ebrius, habetur Dominus in cordibus iniquorum. Cùm autem pœnitentiam agere cœperint, excitatur. Et percussis vitijs vsque in posteriora temporum, traditisque in opprobrium sempiternum, vigilat in eis.

b ¶ *Et repulit tabernaculum Ioseph, & tribum Ephraim nō elegit, sed elegit tribum Iuda, montem Sion quem dilexit.*] Non ad hoc repulit tribum Ioseph vel Ephraim, vt in æternum sperneret: sed noluit de ea suscipere carnem, eligens tribū Iuda, de qua B. Maria procederet, ex qua nasceretur ipse, vt dilectionis suæ montem, id est, ecclesiam eleuaret.

c ¶ *Et ædificauit sicut vnicornium sanctificium suum in terra, quam fundauit in sæcula.*] Ipsam ecclesiam suam singulari virtute firmauit, vt immobilis in sæcula sempiterna persisteret.

d ¶ *Elegit Dauid seruum suum, & sustulit eum de gregibus ouium, & de post fœtantes accepit eum. Pascere,* &c.] Omnia hæc ad Christum Dominum referenda sunt, qui à paterno consilio, ad redemptionem nostram electus est de grege mortalium: carnem assumens, pascens Christianum populum, siue supplantatorem vitiorum, siue mente videntem Deum. Qui nunc ecclesiam suam suis voluntatibus inhærentem, in bonitate cordis sui pascere, & in cælesti Hierusalem collocare dignetur. Ipsi gloria cum æterno patre & spiritu sancto, in sæcula sæculorum, Amen.

e ¶ *Psalmus Asaph.*] Iste psalmus vocem continet prophetæ, captiuitatem terrenæ Hierusalem deplorantis: quæ captiuitas non tantum ad illam ciuitatē, quantum ad animam, quæ sæpe ciuitas scribitur, referenda est.

Psalmvs Lxxviii.

Deus venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt tēplum sanctum tuum.] Apostolus dicit: *Vos estis templum Dei, & spiritus Dei habitat in vobis. Si quis violauerit templum Dei, disperdet illum Deus.* Ergo si increscentibus vitijs succumbit anima Christiana, tunc hæreditas, quæ Dei esse debuerat, aduersario subditur, & tunc templum spiritui sancto dedicatum, coinquinatum à gentium criminibus disperditur. 1. Cor 3. c.

g ¶ *Posuerunt Hierusalem in pomorum custodiam.*] Sicut enim poma cùm maturescere cœperint, à suis custodiuntur, maturaq; faciliùs deuorantur: ita & aduersarius noster irruentibus vitijs custodit sibi consentientem animam, donec eam ad plenum voluntatis suæ consensum adducens, valeat deuorare. Quamdiu enim in ea scintilla lucet fidei, acerba est dentibus inimici.

h ¶ *Posuerunt morticinia seruorum tuorum escas volatilibus cœli,* &c.] Hæc quidem in Hierusalem ante aduentum acta sunt Saluatoris: sed passionem infantum figurauerunt: vbi carnes eorum bestijs atque volucribus, id est, persecutoribus expositæ sunt, & tanta multitudo sanguinis est effusa, vt vix omnium sepeliri corpuscula possent. Circuitus autem in Hierosolomis, plorantis ecclesiæ intelligitur luctus, iuxta illud: *Rachel plorans filios suos, & noluit consolari quia non sunt.* Hier. 31. G

[a] Et excitat[9] est tāquā dormiēs Domin[9]: tāquā potens crapulat[9] à vino. Et percussit inimicos suos in posteriora: opprobrium sempiternum dedit illis. [b] Et repulit tabernaculum Ioseph, & tribum Ephraim non elegit. Sed elegit tribum Iuda: montem Sion quem dilexit. [c] Et ędificauit sicut vnicornium sanctificium suum in terra: quam fundauit in sæcula. [d] Et elegit Dauid seruum suum, & sustulit eum de gregib. ouiū: de post fœtantes accepit eum. Pascere Iacob seruum suum, & Israel hæreditatem suam. Et pauit eos in innocentia cordis sui, & in intellectibus manuum suarum deduxit eos.

e ¶ Psalmus Asaph.

Psalmvs Lxxviii.

Deus venerunt gentes in hæreditatem tuā, polluerunt templum sanctum tuū: [g] posuerunt Hierusalem in pomorum custodiam. [h] Posuerūt morticina seruorum tuorum escas volatilib. cœli: carnes sanctorum tuorum bestijs terræ. Effuderūt sanguinem ipsorum tanquam aquam in circuitu Hierusalem, & non erat qui sepeliret. [i] Facti sum[9] opprobriū vicinis nostris: subsannatio & illusio his qui in circuitu nostro sūt. [k] Vsquequo domine irascēris in finē: accēdetur velut ignis zelus tuus. Effunde irā tuam in gentes, quæ te non nouerunt, & in regna, quæ nomen tuum nō inuocauerunt. [l] Quia comederunt Iacob, & locū eius desolauerunt. [m] Ne memineris iniquitatū nostrarum antiquarum: citò anticipent nos misericordiæ tuæ: quia pauperes facti sumus nimis. [n] Adiuua nos Deus salutaris noster, & propter gloriam nominis tui domine libera nos, & propiti[9] esto peccatis nostris propter nomā tuū. [o] Ne fortè dicant in gentibus, vbi est Deus eorū, & innotescat in nationib. corā oculis nostris. [p] Vltio sanguinis seruorū tuorum, qui effusus est: [q] introeat in cōspectu tuo gēmitus compeditorū. [r] Secundum magnitudinē brachij tui: possīde filios mortificatorū. [f] Et redde vicinis nostris septuplum in sinu eorū: [t] improperiū ipsorum quod exprobauerūt tibi Domine. [u] Nos autem popul[9] tuus & oues pascuę tuæ: [x] confitebimur tibi in sæcula. In generatione & generationē, [y] annuntiabimus laudem tuam. a ¶ In

i ¶ *Facti sumus opprobrium vicinis nostris,* &c.] Opprobrium fiunt sancti his qui prius fratres fuerant, & tunc separati ab ecclesia, timentes Deū persequuntur. Quod ad hæreticos refertur. Matth. 12.

k ¶ *Vsquequo Domine irasceris in finem,* &c.] Ne nobis irascaris quæsumus Domine, qui te nouimus: sed in illos potius retorque furorem tuum, qui Christum tuum ignorant.

l ¶ *Quia comederunt Iacob, & locum eius desolauerunt.*] Illum carnalem, qui seductus est astu inimici.

m ¶ *Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum, citò anticipent nos misericordia tua Domine,* &c.] Præueniat nos quæsumus Domine misericordia, quæ est vnigenitus tuus, vt veniens propitietur iniquitatibus nostris, & eruat nos à peccatis. Pauperes enim facti sumus in mundo propter illum.

n ¶ *Adiuua nos Deus salutaris noster: propter gloriam nominis tui, Domine libera nos, & propitius esto peccatis nostris,* &c.] Tunc nobis vel adiuuas, vel propitiaris, si claritas nominis tui, quæ in gētibus benedicitur, nos morte sua à morte eripiat.

o ¶ *Ne quando dicant gentes, vbi est Deus eorum, & innotescat in nationibus coram oculis.*] Gentes, siue nationes, potestates aduersæ sunt, quæ inualescunt aduersum nos, dicentes: Vbi est Deus verax vester? Sicut pagani martyribus sæpe dicebant.

p ¶ *Vltio sanguinis seruorum tuorum qui effusus est.*] Iudicium hic inuocat, quo sanguis martyrum exquiratur à Domino, qui in Apocalypsi ait: Quiescite modicum, donec impleatur numerus conseruorum vestrorum. Apoc 6. c.

q ¶ *Introeat in conspectu tuo gemitus compeditorum.*] Qui te per lōgas lacrymas requirentes, absolui & tecum esse desiderant.

r ¶ *Secundum magnitudinem brachij tui, possīde filios mortificatorum.*] Eos scilicet, qui per martyrum exempla currentes, crucifixerunt se vitijs, & concupiscentijs.

f ¶ *Redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum.*] Vt non iudicij pœna damnentur, sed in hoc sæculo septuplam compositionem pœnitendo dissoluat. Sinus autem sæpe pectus hominis intelligitur, in quo anima requiescit.

t ¶ *Improperium ipsorum quod exprobrauerunt tibi Domine.*] Tibi enim exprobrant, quia martyres tuos, in quibus habitas, contumelijs affligunt.

u ¶ *Nos autem populus,* &c.] Propter innocentiam autem quam gerunt, oues vocantur, vel quia Christum pastorem habent.

x ¶ *Confitebimur tibi in sæcula. In generatione & generationem.*] Hoc est, à prophetis vsque in euangelia.

y ¶ *Annuntiabimus laudem tuam.*] Quia tibi est cum æterno patre, & spiritu sancto, honor & gloria, in sæcula sæculorum, Amen.

a ¶ *In finem pro his qui commutabuntur, testimonium Asaph.*] Iste psalmus vocem continet prophetæ deprecantis, narrantisq; magnalia Dei.

Psalmvs LXXIX.

Qvi regis Israel, *intende.*] A Deo regitur, qui mente videt Deum. Ergo hunc prophetam intendere sibi deposcit.

c ¶ *Qui educis tanquam oues Ioseph.*] Non illum Ioseph, cuius typum in alio psalmo repulit, sed illum qui triginta argenteis à discipulo venditus, paterna virtute ex inferno deductus est cum grege iustorum.

d ¶ *Qui sedes super,* &c.] Super plenitudinem omnis scientiæ.

e ¶ *Appare.*] Huic mundo te videndum præbe.

f ¶ *Coram Ephraim, & Beniamin & Manasse.*] Illum Ephraim Manassenq; commemorat, quos alibi fortitudinem sui capitis dicit, id est, ecclesiam vel apostolos. Quòd autem Beniamin in medio posuit, significat Paulum Apostolum, qui de tribu Beniamin descendit, cæteris apostolis sociandum.

g ¶ *Excita potentiam.*] Quam Ægyptijs ac filijs Israel ostendisti.

h ¶ *Et veni vt saluos facias nos.*] Vt sicut illos eruisti de Ægypto: ita nos salues à potestate dæmonum.

i ¶ *Deus conuerte nos.*] Ad te cognoscendum.

k ¶ *Et ostende faciem tuam, & salui erimus.*] Ostende filium tuum, vt saluemur.

l ¶ *Domine Deus virtutum quousque irasceris super orationem serui tui?*] Non enim irascitur, ni iustitiam petamus, sed conscientia delicti, putat etiam ab oratione irasci.

m ¶ *Cibabis nos pane lacrymarum,* &c.] Sæpe ob desiderium Dei, siue recordationem peccati, lacrymæ nobis panes potusque fiunt. Quod autem ait: in mensura, illud indicat, vt in hac oratione, in qua peccatis absolui cupimus, vel Deum videre desideramus, victus tenuis accipiatur, si in precatione non in multiloquio proferatur.

n ¶ *Posuisti nos in contradictionem,* &c.] Iudæis atq; hæreticis, qui in circuitu ecclesiæ obstrepunt, nosque impugnant.

o ¶ *Domine Deus virtutum conuerte nos ad te,* &c.] Illum qui dixit: *Qui me videt, videt & patrem.*

p ¶ *Vineam de Aegypto transtulisti: eiecisti gentes, & plantasti eam,* &c.] Licet hæc synagogam figurauerint, ad ecclesiam referenda sunt, quæ à tenebris sæculi ad cœlestem dignitatem, eiectis vitiorum gentibus, fide fauente, translata est. Cui etiã via, id est, mandata, per quæ graderetur, largita sunt, plantatis in ea doctoribus, per quos in omnem terram euangeliorum sonus nuntiaretur. Ipsa quoque à Domino super Cherubim residente custoditur, dirigitur, ac nutritur.

q ¶ *Operuit montes vmbra eius, & arbusta eius cedros Dei.*] Cum patriarchis atque apostolis claritatis suæ.

r ¶ *Extendit palmites suos.*] Non sumus vites, qui ex vinea illa frondimus.

s ¶ *Vsque ad mare.*] Id est, vsq; ad baptismum accessimus, qui prius in vanitate sæculi huius fluctuabamur. Mare enim Apocalypsis baptismum signat.

t ¶ *Et ad flumen propagines eius.*] Vt qui in ea renascebantur, baptismo abluerentur. Hinc ad synagogam reuertitur.

v ¶ *Vt quid deduxisti maceriam eius.*] Tunc enim munitio synagogæ deposita est, cùm ei cæcitas contigit, donec plenitudo gentium subintraret.

x ¶ *Et vindemiant eam omnes transeuntes viam.*] Spoliatur ab his, qui per huius sæculi viam ad eum transeunt, dum Iudæos conuerti faciunt prædicando.

y ¶ *Exterminauit eam aper de silua, & singularis ferus depastus est eam.*] In apro atque singulari fero immanitas diaboli intelligitur, à quo exterminata est propter incredulitatem.

z ¶ *Domine Deus virtutum conuerte nos.*] Synagogam ad ecclesiam.

a ¶ *Respice de cœlo, & vide, & visita vineam istam.*] De qua superius sum locutus.

b ¶ *Et perfice eam, quam plantauit dextera tua,*] Quam virtus, id est, filius tuus resurrectione sua fundauit.

c ¶ *Et super filium hominis.*] Filium virginis.

d ¶ *Quem confirmasti tibi.*] Quem deiecta morte, ad tuam dexteram collocasti.

e ¶ *Incensa igni & suffossa,* &c.] Synagoga vtique cum Iudæis non credentibus.

f ¶ *Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ.*] Super populum, quem dextera, id est, Christus tuus saluauit.

g ¶ *Et super filium hominis, quem con.* &c.] Ipsum mediatorem saluatoremque nostrum.

h ¶ *Non discedimus à te, viuificabis nos.*] Si tibi fide adhæreamus, tunc pane illo vitæ, quem de cœlo misisti, reficimur.

i ¶ *Et nomen tuum inuocabimus.*] ipsum cui dedisti nomen super omne nomen.

k ¶ *Domine Deus virtutum conuerte nos,* &c.] Ipsum qui est imago tua, ipsum qui est facies tua, qui est illuminatio vultus tui, in quo manes, & qui manet in te. Qui purificatis mentibus nostris dignetur illabi, seque nobis mundi Saluatorem ostendere, nosque inspectione sancta saluare. Ipsi gloria & imperium tecum, & cum spiritu sancto, & nunc, & in sæcula sæculorum, Amen.

l ¶ *In finem pro torcularibus psalmus ipsi Asaph.*] In lege scriptum est, tres esse solennitates, Paschæ, Pentecostes, & Scenopegiæ. Ante scenopegias, ante dies decem ieiunium erat, & ieiunũ erat vsq; ad vesperum. Eo tempore tubis canebant: post dies decem Scenopegiæ erant. Diligenter attendite: Tres solennitates in lege scriptæ habẽtur. Primùm Pascha, deinde Scenopegiæ, Ante Scenopegias, ieiunium: in ieiunio autem tubis canebant. Animaduertite, scriptura quid significet. Tollite velamen, quod positum est ante oculos Moysi: & videte quoniã tabernacula non possumus fieri, nisi antè ieiunemus. Ipsum autem ieiunium nisi habuerit signum victoriæ, quod nostros aduersarios deterreat, nõ vincitur Amalech. Quoniã ergo tres sunt solennitates: Pascha, Pentecoste, Scenopegiæ: ideo & tres psalmi habent titulos pro torcularibus. Octauus psalmus, & octogesimus, & octogesimus tertius. Videtis ergo quomodo tres psalmi scripti sint in psalterio, qui pro torcularib. prænotantur. Videte quid dicat octau⁹ psalm⁹, & octogesim⁹, & octogesimus tertius: & antequã de numero disputemus, dicam⁹ quid sibi significare velint torcularia. Pro torcularibus. Torcularia nõ sunt alibi, nisi vbi vineæ & infinita vindemia. *Pro torcularibus.* Propterea dicit Dominus atq; saluator: Torcular calcaui solus, & de gentib. vir nõ erat mecũ. Propterea vineã de Ægypto transtulit, & plãtauit. Et dicit in

a ¶ In finem pro his qui commutabuntur, testimonium Asaph, psalmus pro Assyrijs.

Psalmvs LXXIX.

Qvi regis Israel intende: [c] qui deducis velut ouem Ioseph. [d] Qui sedes super Cherubin: [e] manifestare [f] coram Ephraim & Beniamin, & Manasse. [g] Excita potentiã tuã, [h] & veni, vt saluos facias nos. [i] Deus conuerte nos, [k] & ostende faciem tuam, & salui erimus. [l] Domine Deus virtutum, quousq; irasceris super orationẽ serui tui. [m] Cibabis nos pane lacrymarum, & potũ dabis nobis in lacrymis in mensura. [n] Posuisti nos in contradictionem vicinis nostris, & inimici nostri subsannauerũt nos. [o] Domine De⁹ virtutũ, conuerte nos: & ostende faciem tuam, & salui erimus. [p] Vineã de Ægypto transtulisti: eiecisti gentes, & plantasti eam. Dux itineris fuisti in conspectu eius, & plãtasti radices eius, & impleuit terrã. [q] Operuit mõtes vmbra eius, & arbusta eius cedros Dei. [r] Extendit palmites suos [s] vsq; ad mare, [t] & vsq; ad flumen propagines eius. [u] Vt quid defluxisti maceriam eius, [x] & vindemiant eam omnes qui prætergrediuntur viam. [y] Exterminauit eam aper de sylua, & singularis ferus depastus est eam. [z] De⁹ virtutum cõuertere: [a] respice de cœlo & vide, & visita vineam istam. Et perfice eam, quam plãtauit dextera tua, [c] & super filiũ hominis, quẽ [d] cõfirmasti tibi. [e] Incensa igni & suffossa: ab increpatione vultus tui peribũt. [f] Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ, [g] & super filium hominis, quem confirmasti tibi. [h] Et non discedimus à te: viuificabis nos, [i] & nomen tuum inuocabimus. [k] Domine Deus virtutũ conuerte nos: & ostende faciem tuam, & salui erimus.

l ¶ In finem pro torcularibus psalmus ipsi Asaph, quinta sabbathi.

Qui purificatis mentibus nostris dignetur illabi, seque nobis mundi Saluatorem ostendere, nosque inspectione sancta saluare. Ipsi gloria & imperium tecum, & cum spiritu sancto, & nunc, & in sæcula sæculorum, Amen.

l ¶ *In finem pro torcularibus psalmus ipsi Asaph.*] In lege scriptum est, tres esse solẽnitates, Paschæ, Pentecostes, & Scenopegiæ. Ante scenopegias, ante dies decem ieiunium erat, & ieiunũ erat vsq; ad vesperum. Eo tempore tubis canebant: post dies decem Scenopegiæ erant. Diligenter attendite: Tres solennitates in lege scriptæ habẽtur. Primùm Pascha, deinde Scenopegiæ, Ante Scenopegias, ieiunium: in ieiunio autem tubis canebant. Animaduertite, scriptura quid significet. Tollite velamen, quod positum est ante oculos Moysi: & videte quoniã tabernacula non possumus fieri, nisi antè ieiunemus. Ipsum autem ieiunium nisi habuerit signum victoriæ, quod nostros aduersarios deterreat, nõ vincitur Amalech. Quoniã ergo tres sunt solennitates: Pascha, Pentecoste, Scenopegiæ: ideo & tres psalmi habent titulos pro torcularibus. Octauus psalmus, & octogesimus, & octogesimus tertius. Videtis ergo quomodo tres psalmi scripti sint in psalterio, qui pro torcularib. prænotantur. Videte quid dicat octau⁹ psalm⁹, & octogesim⁹, & octogesimus tertius: & antequã de numero disputemus, dicam⁹ quid sibi significare velint torcularia. Pro torcularibus. Torcularia nõ sunt alibi, nisi vbi vineæ & infinita vindemia. *Pro torcularibus.* Propterea dicit Dominus atq; saluator: Torcular calcaui solus, & de gentib. vir nõ erat mecũ. Propterea vineã de Ægypto transtulit, & plãtauit. Et dicit in

A

Hieremia : *Ego te plantaui vineam veram totam, electam* : quomodo conuersa es mihi in amaritudinẽ vitis alienæ ? Et Noe vinum bibit, & inebriatus est. Dicitur & à Salomone, dicitur etiam in mysterio : *Bibite amici, & inebriamini.* Legimus & in alio loco, quoniam Ioseph ille vir sanctus, qui in typo præcessit Saluatoris, qui venditus est à fratribus suis, quem vendiderunt fratres sui, & regnauit in Ægypto. Sic Dominus & Saluator noster venditus est à Iudæis, & regnauit in Ægypto istius sæculi. Ille ergo Ioseph vir sanctus, ille præcipuus, qui crudelitatem pietate superauit, qui ideo venditus est in Ægyptum, vt Ægyptum pasceret, & fratres suos, qui eum vendiderunt. Ille igitur Ioseph inuitauit fratres suos. Sed videte : Et inebriatus esse in meridie dicitur. Hoc verò secũdũ literã stare nõ potest, vt vir sanctus inebriatus fuerit. Inebriatus est & Noe, sed verè fuerat inebriatus. Ioseph inebriatus fuit & Noe, & inebriatus est in domo sua. Videte mysterium : Videamus antè quid significet in mysterio, & postea disputemus quid significet in sensu. Post diluuiũ mũdi istius bibit Noe, & inebriat[a] est in domo sua, & denudata sunt fœmora eius, & ei[9] apparuit turpitudo, & venit frater maior & irrisit : frater autẽ minor texit. Hoc totum dicitur de Saluatore, quoniam dicebat in cruce passionis : *Pater, si possibile est, transeat à me calix iste.* Bibit & inebriatus est, & denudata sunt fœmora eius, & apparuit ignominia crucis. Venit frater maior, populus Iudæorum, & irrisit, & minor populus de gentibus texit ignominiam. Propterea maledictus Chanaan, seruus erit fratris sui. Ecce maledictio illa vsq; hodie perseuerat. Nos minor popul[9] imperamus maiori populo Iudæorũ. Sicut ergo Dominus in passione inebriatus est, sic & sancti in ardore fidei quotidie inebriãtur in spiritu sancto. Tu qui die hesterna aurum colligebas, hodie proijcis : nõne apud ignotos videris insanus ? Deniq; & apostoli quando spiritus sanctus descenderat super eos, & impleuerat eos, & loquebãtur linguis varijs, propterea dicebantur musto pleni. Multa sunt quæ dicãtur de vini mysterio, & de ebrietate. In finẽ pro torcularibus Asaph : Octauus psalmus, & octogesimus & octogesimus tertius[9]. Nullus alius habere poterat torcularis numeros, nisi octau[9], & octogesimus, & octogesimus tertius. Octauus dies resurrectionis in singulari numero. Rursum in octo decadibus, octogesimus alius maior numerus. Videris ergo quoniam hæc torcularia non præscribuntùr, nisi in die resurrectionis octaua & octogesima. Dicat aliquis : Quare postea dicitur in octogesimo tertio, torcularia. Hæc torcularia ad trinitatis mysterium pertinent. Propterea & tres sunt chori didascali. In octauo psalmo, Dauid : in octogesimo, Asaph : in octogesimo tertio, filij Core. Octauus est Dauid : qui interpretatur, fortis manu. Prima enim nostra victoria, pugnam habet atque luctam. Propterea dicitur fortis manu Dauid. Secunda verò, hoc est, in octogesimo Asaph. Asaph autem interpretatur, synagoga. In octauo ergo vincimus, & in octogesimo cum Domino congregamur. In octogesimo verò tertio filiorum Core. Core interpretatur, caluaria. *Ascende calue, ascende calue.* Hæc dicebant etiam pueri Eliseo : quoniam passus fuerat in loco caluariæ. Multa sunt quæ dicantur, quomodo Elisæus in Bethel irrisus sit à quadraginta duobus pueris. Ista sunt torcularia, de quibus dicit & Saluator : *Facite vobis amicos de iniquo mammona, vt vos recipiant in æterna tabernacula.*

Hier 2. d.
Gen. 9. d.
Cant. 5. a.
Gen. 43. g.
Gen. 9. e.
Mat. 26. d.
B
Act. 2. b.
4. Reg. 2.
Ibid. 1. b.
Luc. 16. b.

Psalmvs Lxxx.

Exultate Deo adiutori nostro : [b] iubilate Deo Iacob. [c] Sumite psalmum, & date tympanum : psalterium iucundum cum cythara. [d] Buccinate in neomenia tuba : in insigni die solennitatis nostræ. [e] Quia præceptum in Israel est, & iudicium Deo Iacob. [f] Testimonium in Ioseph [g] posuit illud : cùm exiret de terra Ægypti : [h] linguam, quam non nouerat, audiuit. [i] Diuertit ab oneribus dorsum eius : [k] manus eius in cophino seruierunt. [l] In tribulatione inuocasti me, & liberaui te : exaudiui te in abscondito tempestatis : [n] probaui te apud aquam contradictionis. [o] Audi populus meus, & contestabor te : [p] Israel si audieris me, [q] non erit in te

d ¶ *Buccinate in neomenia tuba*, &c.] Illi canebant tuba in Pascha, Pentecoste, & Scenopegia. Nos modò in ecclesia, hicet omni tempore Deo canere debeamus, sed præcipuè in resurrectione, in remissione, & in domus inuocatione, hoc est, cũ resurgimus in Christo, cùm remissionem accipimus, cùm domus pectoris nostri innouata fuerit post ruinam.

e ¶ *Quia præceptum in Israel est, & iudicium Deo Iacob.*] Ipsius enim præceptum est atque iudicium, vt gratia saluemur, & non ex nobis.

f ¶ *Testimonium in Ioseph.*] In Christo, qui pro nobis venditus est.

g ¶ *Posuit illud cùm exiret de terra Aegypti.*] Vel in rubo, vel in igne, vel in alijs mysterijs. *Exo. 43. a.*

h ¶ *Linguam, quam non nouerat, audiuit.*] Populus ille gentium, in ecclesia mandata, quæ prius ignorabat, accepit.

i ¶ *Diuertit ab oneribus dorsum eius.*] Quando in Ægypto eramus, extruebamus ciuitates Pharaonis, lutum & lateres portabamus, & tota anima nostra quærebat paleas. Non habebamus frumentum, non habebamus cœlestem panem, qui de cœlo venit, necdum acceperamus manna de cœlo, necdum nobis serpens fuerat in eremo suspensus, necdum petra aquam nobis miserat, necdum extendebamus manus, & cadebat Amalech. Sedebamus in luto, & faciebamus opera Ægypti, ciuitates Pharaonis extruebamus. *Diuertit ab oneribus dorsum eius.* Quàm grandia antè habebamus onera : Propterea Moyses noster dicit : *Venite ad me omnes qui oneratiestis peccatis, & ego reficiam vos.* *Vbi. &c.* *Ioan. 6. d.* *Exod. 16. d.* *Num. 11. b.* *Exod. 17. c.* *Matt. 11. d*

k ¶ *Manus eius in cophino seruierunt.*] Cuius ? Israelis. Alij sunt cophini Ægypti, & alij Iesu. Habet & Iesus cophinos suos, & duodecim cophinos de fragmentis impleuit Saluator noster. O rem miram, & ingentia mysteria significantem. Quinque millia populi vescebantur in eremo, sine paruulis & mulieribus : in loco deserto non inueniuntur, nisi tantùm quinque panes : Locus enim desertus erat. Requiro te qui tantùm literam sequeris. In deserto loco non inueniuntur nisi quinque panes, & duodecim cophini quomodo inueniuntur ? Si desertus erat locus, vtique duodecim cophinos habere non poterat. Sed hoc totum significatur, quòd populum suum Dominus in deserto istius sæculi eduxit de Ægypto : pauit panibus suis, & quodcunque supererat, in duodecim cophinis condidit, hoc est, in duodecim apostolis, vt quod periret in duodecim tribubus, saluaretur in duodecim apostolis. D *Luc. 9. c.* *Matt. 14. c.*

l ¶ *In tribulatione inuocasti me, & liberaui te.*] Prophetæ & psalmi ideo obscuri sunt, quoniam subitò cùm nescis, persona mutatur. Denique hucusque locutus est propheta, nunc subitò inducitur persona Dei loquentis ad populum. In tribulatione inuocasti me, & liberaui te. Quicunq; in tribulatione es, securus esto, inuoca me, & exaudieris.

m ¶ *Exaudiui te in abscondito tempestatis.*] Tempestas illa quando te premebat, & quasi fluctibus huc illucque trahebat, ego eram in media tempestate.

n ¶ *Probaui te apud aquam contradictionis.*] Secundum literam de Moyse & Aaron dicitur : quòd ad aquam contradictionis offenderint Deum : Denique ideo non sunt ingressi terram repromissionis. Nobis autem dicit Deus : Probauit apud aquam contradictionis. Simon probatus est ad aquam contradictionis, quia in hypocrisi accepit baptismum. Quicunq; ergo in hypocrisi accipit baptismum, iste probatur ad aquam contradictionis. *Exo. 17. a. & Num. 20. c.* *Act. 8. c.*

o ¶ *Audi populus meus, & testificabor tibi.*] Nobis loquitur Deus. Quodcunque populo dixit, etiam nobis loquitur.

p ¶ *Israel si audieris me.*] Quid quæris vt audiam ? Videamus quid præcipiat.

q ¶ *Non erit in te Deus recens.*] Cui Deus venter est, Deus ei recens est. Quotcunq; vitia habemus, quotcunq; peccata, tot recentes habemus deos. Iratus sum, ita mihi Deus est. Vidi

C

Exo. 32. a.

Num.

Apo.

Gen.

Gen. Tit.

Gen. c. & Rom.

mulie-

mulierem & concupiui, libido mihi Deus est. Vnusquisque enim quod cupit & veneratur, hoc illi Deus est. Auarus aurum Deum habet.

a ¶ *Nec adorabis Deum alienum.*] Noster Deus, virtus est: aliorum, vitia.

b ¶ *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti.*] Nos sumus, qui educti sumus de terra Ægypti: si tamen exiuimus, si in eremo sumus, si terram repromissionis cupimus videre. Si reliquimus Sodomam, non respiciamus ad Sodomam. Saluati sumus in monte, non desideremus Ægyptias carnes, non dicamus: Quàm benè nobis erat in Ægypto, cùm manducabamus carnes in ollis, & allia, & cucumeres. Vis accipere Dominicibos? Vis comedere ipsum Dominum Deum tuum & Saluatorem? Audi quid dicat.

c ¶ *Dilata os tuum, & implebo illud.*] Dilatate ora vestra, ipse est & Dominus, & panis. Ipse hortatur nos vt comedamus, & ipse noster cibus est. Quantumcunq; dilataueris, tantum accipies. Non est igitur in mea potestate, sed in tua est. Si volueris, totum me accipies: si nolueris, accipe saltem partem.

d ¶ *Et non audiuit populus meus vocem meam.*] Ego sto ante ostium & pulso. Volo vt aperias & ingrediar, & non vis aperire.

e ¶ *Et Israel non intendit mihi, & dimisi eos secundum desideria cordis eorum,* &c.] Infelix quià Deo non corripitur. Si quis peccans non percutitur, iste miser est. Ideo dicit: Dimisi eos secundum desideria cordis eorum. Ideo eos dimisi, quoniam sæpe percussi, & disciplinam non receperunt. Rogaui, non audierunt: percussi, non senserunt dolorem. Dimitto eos in voluntatib. suis, vt saturati vitijs suis, vel sic agant pœnitẽtiam.

f ¶ *Si populus,* &c.] O clementissime pater, ô misericors Deus. Rogauit, & nõ est auditus, quasi iratus dimittit filium lasciuientem. Iterũ videt perire, & dolet, quia perit. Et quid dicit?

g ¶ *Si populus meus audisset me, Israel si in viis meis ambulasset,* &c.] Nunquid grande mihi erat liberare te de tribulatione? Nũquid non poteram maiestatem meam mittere, & eruere te de periculo? Sed quia dimisi te libero arbitrio, & stadium tibi proposui, & non coronatur, nisi qui pugnauerit: propterea victoriam tuo arbitrio derelinquo.

h ¶ *Inimici Domini mentiti sunt ei.*] In Hebraico melius habet: Inimici Domini negabunt eum, h.e. Iudæi. Inimici.n. ipsius negauerunt eum. Sed isti inimici qui negaturi sunt eum, ergo perient? ergo reliquiæ non erunt? Et quomodo iurasti Abrahæ, Isaac, & Iacob: quoniam semen ipsorum sit quasi stellæ cœli, & sicut arena maris? Quare promisisti patribus, & nõ reddis filijs? Inimici Domini negabunt eum. Sed quid dicit?

i ¶ *Et erit tempus eorum in sæculum.*] Cùm introierit plenitudo gentium, tunc omnis Israel salu⁹ fiet. In futuro credent, modò non crediderunt. Nunc dicam ad Iudæos. Solent sibi applaudere, & dicere: Et erit tempus eorum in æternum. Nos dicamus, verum est: crediturí enim sunt de Iudæis. Deniq; legimus in Apocalypsi Ioannis, duodecim millia de singulis tribubus, hoc est, centum quadraginta quatuor millia creditura, & hoc dicitur virginum esse. Vbi autem virginum tantus numerus erit, non virginum quantus erit? Ergo & nos dicamus Iudæis, & erit tempus vestrum in æternum, hoc est, in futuro sæculo. Sed ad te qui hodie non credis, quid pertinet? Et erit tempus eorum in sæculum. Inimicorum Dei quale tempus erit?

k ¶ *Et cibauit eos de adipe frumenti.*] Induxit eos in terram repromissionis: cibauit non manna, vt in deserto, sed frumento, quod cecidit, quod resurrexit. *Et cibauit illos ex adipe frumenti.* Videte mysterium scripturarum. *Ex adipe frumenti.* Frumentum adipes habet, nunquid & intestina habuit? Sed voluit largitatem & pinguedinem gratiæ spiritualis ostendere: & ideo adipes nominauit.

l ¶ *Et de petra melle saturauit eos.*] Ipse frumentum est, ipse petra est, qui populum Israel satiauit aqua in deserto. Spiritualiter melle & non aqua satiauit eum, vt quicunque crediderunt & acceperunt cibum, mel sentiant in ore suo. *Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua super mel & fauum ori meo.* Deniq; & Dominus noster post resurrectionem propterea fauum comedit, & de petra melle saturatus est. Ergo rem dico nouam: Ipsa petra mel comedit, vt nobis mel tribueret: & dulcedinem, vt qui in lege biberant myrrhã, hoc est, amaritudinem, postea in euangelio comedant mel euangelij: cui est gloria in sæcula sæculorum, Amen.

m ¶ *Psalmus Asaph.*] Iste psalmus hortatur, vt ñ volumus Dominum habitare nobiscum, ea semper quæ illi sunt placita, faciamus.

m ¶ Psalmus Asaph.

Psalmvs LXXXI.

DEus stetit in synagoga deorum, ° in medio autem eos dijudicat.

a Vsque quo iudicatis iniquitatem, & facies peccatorum sumitis? Iudicate egeno & pupillo, humilem & pauperem iustificate. Eripite pauperem & egenum, de manu peccatoris liberate eum. Nescierunt neq; intellexerunt, in tenebris ambulant: mouebuntur omnia fundamenta terræ. Ego dixi: Dij estis, & filij excelsi omnes. Vos autem sicut homines moriemini, & sicut vnus de principibus cadetis. Surge Deus, iudica terram: quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus.

a Vsque

bitur pro varietate hominum, & status ipsius diuersus inducitur. Si sancti sumus, & sumus similes Moysi, dicitur ad nos: *Tu verò hic sta mecum.* Hoc enim dixit Deus ad Moysen. Stabat enim Moyses super petram, propterea & Dominus stabat illi. Si verò prius sancti fuerimus & postea peccatores: iam non nobis stat Deus, sed ambulat, hoc est, mouetur de loco suo, qui nobis antè steterat. Postquam nos moti fuerimus, & ipse nobiscum pariter mouetur. Denique & Adam, quamdiu in paradiso fuit, & mandatum seruauit, stabat ei Deus. Postquam verò transgressus est, audiuit vocem Dei ambulantis in paradiso. Vis scire, quia ambulabat ei Deus? Quid ei dixit? Adam vbi es? Qui ante stantẽ Deum non fugerat, postea ambulantẽ fugit. Diximus de stante, diximus de ambulante: dicam⁹ de sedente. Quandocũq; sedens inducitur De⁹, dupliciter inducitur. Aut quasi rex, aut quasi iudex. Si quasi rex, videtur sicut Esaias: *Vidi Dominum sedentem super thronum excelsum & eleuatum.* Ibi quasi rex regnans inducitur. Quando verò quasi iudex inducitur, throni positi sunt, & libri aperti sunt, vt in Daniele scriptum est. Quid dicitur? *Throni positi sunt, & libri aperti sunt.* Hoc est, Dominus quasi iudex sessurus, & omniũ opera relecturus. Libri qui modò complicati sunt, tunc aperientur. Omne quod facimus, quod loquimur, quod cogitamus, etiam de otioso verbo reddituri sumus rationem. Scriptum est in libris Dei. Putat aliquis libros esse in cœlo, vbi scribantur peccata nostra? Ego libros puto conscientias nostras, quæ tunc aperientur, & videbit vnusquisque quod fecit. *Nihil occultum, quod non reuelabitur.* Propterea throni positi sunt, & libri aperti sunt. Quanta scripta sunt in libro meo, & ne fratri quidem meo, neq; amico meo audeo confiteri. Sciunt angeli quid fecerim, sciunt throni, sciunt Seraphim, scit pater & filius & spiritus sanctus. Diximus de Deo, quòd alijs stet, alijs ambulet: alijs verò sedeat, aut quasi rex, aut quasi iudex: alijs verò dormiat. Si quando nos derelinquit tentationibus, licet simus sancti, tamen relinquimur tentationibus, vt probemur, eo tempore nobis dormit Dominus. Denique quid dicit psalmista: *Exurge, vt quid dormitas Domine?* Et apostoli, quando erant in naui, & nauis fluctibus tundebatur, dormiebat eis Dominus: Propterea enim nauis fluctibus tundebatur. Denique excitant eum, & euigilat, & statim tempestas quiescit. Diximus de quatuor schematibus Dei, quia alijs stat, alijs ambulat, alijs sedet, & alijs quasi dormit, alijs verò euigilat & consurgit. Deus stetit in synagoga deorũ. Quia dij erant, propterea stabat eis Deus. In qua synagoga nostra diuersa Deus habet schemata: Alijs stat, alijs sedet, alijs ambulat, alijs dormit. Cùm ipse sit immutabilis, pro nostra varietate mutatur. Vide hominis dignitatem. *Deus stetit in synagoga deorum.* Largitur nobis nomen, vt largiatur & meritum,

o ¶ *In medio autem deos dijudicat.*] Quasi imperator in medio exer-

A

exercitus dijudicat. Deus deos dijudicat. Res formidabilis, res terroris plena. Si deos dijudicat, de peccatore quid facit? Duos istos versiculos quasi propheta dixit: hoc verò quod sequitur.

a ¶ *Vsquequo iudicatis iniquitatem.*] Ipse Deus loquitur ad iudices, hoc est, ad principes populi. Specialiter isti versiculi, qui sequuntur, ad iudices dicuntur. Si sæculi iudices, manifestum est. Si verò ecclesiæ iudices, de episcopis intelligamus atque presbyteris. *Vsquequo iudicatis iniquitatem?* Qui iudicat iniquitatem, iudex iniquitatis est. Ille erat iudex iniquitatis, de quo dicitur in euangelio, qui dominum non timebat, & hominem non reuerebatur. *Vsquequo iudicatis iniquitatem?* Dedi vobis potestatem in gregem meum, & in populum Dei: debetis iudices esse, non lupi.

Luc. 18. a.

[a] Vsquequo iudicatis iniquitatem: [b] & facies peccatorum sumitis. Iudicate egeno & pupillo: humilem & pauperem iustificate. Eripite pauperem, & egenũ de manu peccatoris liberate. [c] Nescierunt, neq; intellexerunt, in tenebris ambulant: [d] mouebũtur omnia fundamẽta terrę. [e] Ego dixi, dij estis, & filij excelsi omnes. [f] Vos autẽ sicut homines moriemini: [g] & sicut vnus de principib. cadetis. [h] Surge Deus, iudica terram:

b ¶ *Et facies peccatorum sumitis.*] Quando venerit ad vos iudicium, non consideratis causam, non consideratis iudicium, sed personas eorum qui habent causas. Acsi dicat: Si venerit pauper, habens iustum negotium, & venerit diues, habens malum negotiũ, vos personam aspicitis, nõ negotium. Hoc interim secundum vnam interpretationem. Cæterùm est & alia interpretatio sacratior: Solet in theatris vnus homo frequẽter diuersas habere personas: nunc ingreditur in mulierem, nunc in virum, nunc in regem: & qui in regem processerat, rursum in seruo procedit. Dixi exemplum, vt de carnali venire possumus ad spirituale. Et nos diuersas personas accipimus. Quando .n. irascor, personam leonis assumo. Quando res alienas rapio, persona lupi assumo. Quando verò crudelis sum & interficio, assumo personam crudelis. Sed quomodo qui sunt peccatores, in peccatis habent diuersas personas: sic ècontrario qui sancti sunt, habent & ipsi diuersas personas, sed in bono. Quando eleemosynam facio, habeo personam quasi clementis. Quando verò benè iudico, habeo personam boni iudicis. Quando verò iniuriam patior, & humilis sum, habeo personam humilis. Infelix est qui plures in malo habet personas. Felix est qui diuersas personas habet in bono.

B

c ¶ *Nescierunt neque intellexerunt, in tenebris ambulant.*] Qui? Mali iudices. Quos ego Deus vocabam, vitio suo mali iudices appellati sunt. Nescierunt me, neque intellexerunt iudicium meum, in tenebris ambulant. Quia dereliquerunt lucem, propterea in tenebris ambulant. Ego dixi: vos estis lux mundi, & vos declinastis à luce, & facti estis tenebræ. Quia ergo hoc fecerunt, videamus quid sequitur.

d ¶ *Mouebuntur omnia fundamenta terræ.*] Videte, principes mali qualem habent retributionem. Propter malos iudices, terræ fundamenta quatiuntur. Hoc interim diximus primum, secundum literam: quoniam totius orbis concussio propter malos principes venit. Dicamus autem & aliter: Mouebuntur omnia fundamenta terræ. Ego malos iudices, qui fundamenta posuerunt in terram, & non in cœlum, subuertam, qui debuerunt fundamentum habere Christum: quem posuit architectus Paulus, & noluerunt, sed in terram posuerunt fundamenta sua.

1. Cor. 3. b.

e ¶ *Ego dixi, dij estis, & filij excelsi omnes.*] Audiat Eunomius, audiat Arius: qui dicunt filium Dei similiter esse filium, vt nos sumus. Quòd dij sumus, non est naturæ, sed gratiæ. *Quotquot enim eum receperunt, dedit eis potestatem filios Dei fieri.* Propterea feci hominem, vt de hominibus dij fiant. *Ego dixi, dij estis, & filij excelsi omnes.* Videte quanta sit hominum dignitas, & dij vocamur & filij. Ego feci vos deos, sicut feci Moysen Pharaonis Deum, vt postquam dij fueritis, digni efficiamini esse filij mei. Considerate scripturam diuinam: *Non est personarum acceptio apud Deum.* Non dixit, ego dixi, dij estis, reges & principes, sed omnes, quibus æqualiter corpus dedi & animam & spiritum, æqualiter donaui & deitatem & adoptionẽ. Æqualiter omnes nascimur & imperatores & pauperes, æqualiter & morimur. Æqualis enim conditio est.

Ioan. 1. b. *Exod. 7. a* *Act. 10. e.*

C

f ¶ *Vos autem sicut homines moriemini.*] Videtis ergo quoniam qui homo est, moritur. Deus enim non moritur. Et Adam quamdiu seruabat præceptum, & Deus fuit, non mortuus est. Postquam verò gustauit de arbore illicita, statim mortuus est. Denique dicit ei Deus: *In quacunque die gustaueris, morte morieris.* Melius habet in Hebræo: Vos autem sicut Adam moriemini. Sicut ille eiectus est de paradiso, sic & nos eiecti sumus.

Gen. 2. c.

g ¶ *Et sicut vnus de principibus cadetis.*] Quoniam dixerat, filij excelsi omnes, non potest filius esse excelsi, nisi & ipse excelsus fuerit. Ego dixi, vt omnes vos excelsi sitis, vt ego excelsus sum. *Vos verò sicut vnus de principibus cadetis.* Quoniam excelsi eramus, propterea cecidisse dicimur. Vbi sunt qui dicunt, diabolum esse factum? Vbi sunt qui dicunt, malam naturam à Deo esse creatam? Secundum Hebræum hic duo dicuntur: Vos autem sicut Adam moriemini. Sicut pater vester noluit audire præceptum Domini, & cecidit: ita & vos moriemini. Ergo illud de Adam dictum est. Hoc verò quod sequitur: *Et sicut vnus de principibus cadetis.* Quis est iste vnus de principibus qui cecidit? Si volueris dicere Adam, iam in superioribus versiculis dictum est: *Vos autem sicut Adam moriemini.* Simulque videte significantiam verbi. Vos autem sicut Adam moriemini. Quoniam Adam mortuus est, & nos morimur. Diabolus verò, qui princeps fuit, & cecidit, non mortuus est. Neq; enim potest angelica dignitas mortem recipere, sed tantùm ruinam. Idcirco dixit: Sicut vnus de principibus cadetis. Quomodo cecidit lucifer, qui manè oriebatur: Et ecce & hic cecidit, & ibi cecidit. Propterea cecidit: quia semper in cœlestibus versabatur. Iste est, cui dicitur in Ezechiel: *Tu es resignaculum similitudinis.* Videte quid dicat: *Resignaculum similitudinis.* Non dixit, tu es signaculum similitudinis, sed *resignaculum similitudinis.* Signauerat te Deus, & similem sibi fecerat. Tu verò postea resignasti te ad similitudinem & imaginem Dei, & tu conditus es. Denique dicitur in ipsa prophetia: In medio Cherubim nutritus es: inter lapides iaspidis & carbunculi fuisti in paradiso Dei, & cecidisti, inquit, & à monte Dei vulneratus es. Iste est princeps Tyri ex eo tempore quo cecidit: siquidem Tyrus lingua Hebræa dicitur צור Zor, hoc est, tribulatio. Ergo & iste princeps, qui primò erat in cœlo, nunc factus est princeps Tyri, hoc est, tribulationis istius sæculi. Sicut vnus de principibus cadetis. Quãdo dicit sicut vnus, ostendit esse & alios. Legite Apocalypsim Ioannis: Draco quando de cœlo cecidit, tertiam partem stellarum secum duxit. Hucusque Deus locutus est ad homines, & rursum per prophetam loquitur.

D

Ezec. 28. c

Apoc. 12. a

h ¶ *Surge Deus, iudica terram.*] Surge, quia nauis nostra fluctibus tunditur. *Surge Deus, iudica terram*: quoniam mali iudices non iudicant, sed euertunt legem tuam, & pecora tua lacerant. Tu surge, qui verus iudex es. Quia ergo mali iudices mortui sunt, sicut Adam, & ceciderunt sicut vnus de principibus: propterea tu surge, tu iudica, tu salua creaturam tuam. Mercenarius enim cùm lupum viderit, fugit, relinquit oues, non potest ita dolere alieno, quomodo dolet patri & matri. Dicamus & aliter: Surge qui pro nobis passus es, pro nobis mortuus es: surge & salua nos. Dicamus aliter: Qui venisti humilis & cõtemptus: veni quasi iudex, & vindica nos. *Surge Deus, iudica terram.* Videte significantiam proprietatesque sermonum. Non dixit: iudica cœlum, sed terram. Ergo terra iudicatur, non cœlum. Si ergo terra iudicatur, & non cœlum: ergo in cœlo peccata non fiunt: si autem fierent in cœlo peccata, diceret: *Surge Deus, iudica terram*, & cœlum. Et videte clementiam prophetiæ. Non dixit: interfice terram, sed iudica & salua. Non dixit, iudica per angelos, iudica per ministros tuos. Illi enim si iudicauerint, non possunt misereri: quia executores sunt sententiæ tuæ. Tu verò si iudicaueris, poteris ipse misereri. *Surge Deus, iudica terram.* Imperator potest iussa mutare sententia, præfectus nõ potest.

Propte-

Propterea te iudicem deprecamur, non contemnentes, sed precantes. Homines etenim & angeli ad cõparationem tui crudeles sunt. Tu solus mitissim[o] iudex es. Vultis scire quoniam Deus clemens est iudex, & omnis homo crudelis est? Dormiẽte patrefamilias inimicus homo zizania superseminauit. Serui volunt euellere, & dicit paterfamilias: Dimittite vt simul crescant, ne cum zizania de frumento euellitis, eradicetis simul & triticum.

a ¶ *Quoniam tu hæreditabis in omnibus*, &c.] Propterea te iudicem deprecamur, quia omnib. gentibus misertus es. Quare non dixit: tu possidebis omnes gentes, sed, tu hæreditabis? Vbicunque hæreditas ponitur, ibi mors antè præcessit. Propterea hæredes & cohæredes dicimur. Hæredes dixit Christi, quia pro nobis mortu[o] est. Cohæredes, quia nobiscum regnaturus est. Tu hæreditabis: Misisti enim seruos tuos, reuertamur ad Apostolos, alium in circumcisionẽ, alium in gentes. Quamdiu Moysen miseras, quamdiu Esaiam, quamdiu Hieremiam, quamdiu alios prophetas, notus erat in Iudæa Deus, in Israel magnum nomẽ eius. In modica terra nominis Dei notitia ferebatur. Misisti Petrum piscatorẽ, qui dimiserat rete, qui ab opere callosam habebat manum. Non misisti oratorem, non misisti philosophum: Misisti hominem rusticanum, hominem piscatorem. Iste piscator, iste rusticanus de Hierosolyma perrexit Romam, & rusticanus cœpit Romã, quam eloquentes capere non potuerunt. Rursum iuit Paulus apostolus, & de Hierosolyma prædicauit vsque in Illyricũ, & prædicauit vbi nõ erat prædicatũ euangelium, ne super alienum fundamentum poneret ædificium. Deinde dicit, quòd de vrbe Roma iret ad Hispaniam. Videte Paulum persecutorẽ, qui in Iudæa fuerat persecutor, prædicat gentibus. Vbi sunt qui prædicant Alexandrum Magnum Macedonum Imperatorem, quòd in breui spatio vicerit tantas gentes? Habuit exercitum, habuit & ingentes turbas, & non tale aliquid potuit, sed modicũ quiddam. Iste verò Paulus quondam persecutor fuit, qui dicebat: *Et si imperitus sum sermone, non tamen scientia.* Qui solœcismos facit in loquendo, crucem Christi portat, & quasi triumphans omnes capit. Totum orbem subegit ab Oceano vsque in mare rubrum. Dicat aliquis: Hoc totũ lucri causa fecerunt. Hoc enim dicit Porphyrius: Homines rusticani & pauperes, quoniam nihil habebant, magicis artib. operati sunt quædam signa. Nõ est autem grande facere signa. Nam fecére signa in Ægypto magi contra Moysen. Fecit & Apollonius, fecit & Apuleius: Infinita signa fecerunt. Concedo tibi Porphyri, magicis artibus signa fecerunt, vt diuitias acciperent à diuitibus mulierculis, quas induxerant: hoc enim tu dicis: quare mortui sunt? quare crucifixi? Fecerũt & alij signa magicis artibus, sed pro homine mortuo non sunt mortui, pro homine crucifixo nõ sunt crucifixi. Sciunt isti hominem esse mortuum, & moriuntur sine causa? Felix ergo nostra victoria, quæ in sanguine Apostolorum dedicata est. Fides nostra non probatur, nisi per illorum sanguinem. Benedicamus ergo Deum: cui est gloria in sæcula sæculorum, Amen.

b ¶ *Canticum Psalmi Asaph.*] Iste psalmus vocem prophetæ continet collaudantis Deum. Ait ergo:

PSALMVS LXXXII.

Deus quis similis erit tibi?] Quia nullus est similis tui: nullum alium auctorem, nisi te quærimus.

d ¶ *Ne taceas, neque compescaris Deus.*] Nos tacemus, tu pro nobis loquere. Iusti vox est quæ dicit: Neque compescaris. De iustitia sua securus est.

c ¶ *Quoniam ecce inimici tui sonuerunt.*] Possumus secundum Tropologiam de ecclesia interpretari, & hæresibus. Possumus autem secundum literam interpretari de populo Iudæorum, & de cæteris gentibus, quæ in circuitu expugnant Iudæam. Quoniam ecce inimici tui sonuerũt. Vocem & detractionem aduersariorum sonitum voluit appellare. Quoniam ecce inimici tui sonuerunt. Videte quid dicat: Sonuerunt, hoc est, quasi cymbalum tinniens: sic sonuerunt autib. meis. Sonus propriè dicitur, cùm auditur tantũmodò sonus, & vox non intelligitur. Ergo quod dicit, hoc est. Illi quidem loquebantur, & quasi volebant me arguere: cæterùm ego non quasi vocem, sed quasi sonum audiebam.

f ¶ *Et qui oderunt te, extulerunt caput.*] Videte quid dicat: Ergo qui eleuat caput, odit Deum. Superbis enim Dominus resistit: humilibus autem dat gratiam. Et qui oderũt te, extulerunt caput. Si causam habes contra aliquem, si tibi detrahit frater tuus, & tu es humilis pro Christo, & ille superbus propter diabolum, tu imitaris eum, qui dicit: *Discite à me, quia mitis sum & humilis corde.* Ille autem qui erigitur, illum imitatur, qui dicit: *In cœlum ascendam, super sidera cœli ponam thronum meum, ero similis altissimo. Et qui oderunt te, extulerunt caput.*

Iacob. 4. & 1. Petr. 5. b.

Matt. 11. d

Esa. 14. c.

a Fac

g ¶ *Super populum*, &c.] Sufficit alicui, si populus Dei sit.

h ¶ *Cogitauerunt aduersus sanctos tuos.*] Hoc interpretatione non indiget. Legisse, intellexisse est.

i ¶ *Dixerunt: venite & disperdamus eos de gente.*] Et non sit gens: quia populus Dei est.

k ¶ *Et non memoretur nomen Israel vltra.*] Non memoretur hic, qui sensu videat Deum.

l ¶ *Quoniam cogitauerunt vnanimiter simul.*] Infelices nos, infelix populus Dei, non potest in bono tantam habere concordiam, quantam mali habent in malo.

m ¶ *Aduersus te testamentum disposuerunt tabernacula Idumæorum*] Videte nominum sacramenta.

n ¶ *Tabernacula Idumæorum & Ismaelitæ, Moab, Agareni, Gebal, & Amalech*, &c.] Vndecim sunt, qui pugnant aduersus sanctum. Quoniam ergo pugnauerunt cõtra sanctos, ad perfectum numerum, id est, duodecim, venire nõ potuerunt. Tabernacula Idumæorum. Nõ habent domus fundamentum, sed tabernacula, quæ citò pertranseunt. Idumæa dupliciter interpretatur, aut sãguinea, aut terrena. Videte ergo qui pugnant aduersus sanctos. Tabernacula Idumæorũ terreni & Ismaelitæ. Ismaelitæ interpretantur, obedientes sibi. Hoc est, quodcunque cor habuerit, & mala cogitatio, statim faciunt. Propterea dicitur in Ezechiele: *Fili hominis loquere aduersus prophetas, qui sequuntur cor suum, & quodcunque impellit cogitatio, faciunt.* Nos autem non debemus sequi cogitationem nostram, nec dici Ismaelitæ, hoc est, obedientes sibi: sed Israel, hoc est, obedientes Deo. Moab ex patre, hoc est, recedentes à Deo patre. Agareni, Proselyti. Qui cùm deberent esse habitatores Dei, Proselyti facti sunt. Gebal interpretatur, vallis vana. Ge, dicitur vallis. Baal verò interpretatur, vana. Isti ergo, qui contra Dei populum sunt, non sunt de monte, sed de valle vana. Et Ammon interpretatur, populus turbidus, hoc est, qui confidunt in multitudine, & non in simplicitate. Amalech interpretatur, lingens terram. Quicunque enim pugnant aduersus populum Dei, non comedunt cœlestem panem, sed lingunt terram sicut serpens. Alienigenæ. Vbi dicitur, alienigenæ, in Hebræo habet, Philistiim. Philistiim verò interpretatur, cadentes potione, hoc est, qui inebriati sunt de calice diaboli, & inebriati ceciderunt. Cum habitantibus Tyrum. Tyrus lingua Hebræa dicitur צור Zor: quod interpretatur, tribulatio & angustia. Qui debuerant esse peregrini in isto sæculo, facti sunt habitatores. Isti ergo qui expugnant populum Dei, habitant in Zor, hoc est, in angustia & tribulatione animæ suæ. Istæ ergo tantæ gentes, quæ pugnant aduersus sanctum, videamus quem habeant principem: Saluatorem, an diabolum. Quid sequitur? *Etenim Assur venit cum illis.* Assur Nabuchodonosor aduersarius Dei,

Ezec. 13. a.

עמלק

qui populum Dei duxit in captiuitatem, licet videatur gentes habere plurimas pro se dimicantes: tamen principem habent Assur, hoc est, diabolum. Facti sunt in adiutorium filijs Lot. Lot interpretatur, declinans. Dæmones antè fuerunt angeli, & postea cum diabolo ceciderunt, & facti

Apoc. 12. a sunt satellites eius, sicut scriptū est in Apocalypsi Ioannis: Quia draco cecidit, & traxit secum tertiam partem stellarum. Ergo quid dicit: Isti qui venerunt cū tantis gentibus, & expugnauerunt populum tuum, & venit cum eis Assur, & principem habent diabolum, facti sunt in adiutorium filijs Lot, hoc est, dæmonibus. Qui à te declinauerunt, hoc operantur quod & dæmones. Videtis quia difficillima loca sunt: videtis quia obscura sunt, & in singulis sermonibus magna sunt sacramenta, & necessitate compellimur in verbis Hebraicis, & plenis mysterijs diutius immorari. Neque enim nunc rhetoricum locum euentilamus, sed id quod à spiritu sancto dictum est, interpretari nitimur. Nisi enim sic interpretemur, vt diximus, quid prodest ecclesijs Christi legere tabernacula Idumæorum & Israelitæ, & cætera nomina? Quoniam ergo venerunt contra populum tuum, videamus quid eis imprecetur psalmista.

Iud. 7. & 8 a ¶ *Fac illis sicut Madian & Sisara, sicut Iabin.*] Legistis in Iudicum libro: Iste est Madian, quem expugnauit Gedeon. Iabin & Sisara isti sunt, quos expugnauit Debbora & Barach.

Ibidem 4 B b ¶ *In torrente Cison disperierunt in Endor.*] Debbora & Barach interfecerunt Sisaram principem militiæ. Ergo quod dicit, videte quid sit. Domine quantam habent superbiam: quoniam cum tanto veniunt exercitu, quoniam Nabuchodonosor habent principem Assyriorum, quoniam facti sunt in adiutorium filijs Lot, quoniam hoc agunt quod agunt dæmones, quoniam superbia eorum vsque ad te eleuata est: propterea te deprecor, vt ad ignominiam suam, non à viro vincantur, sed à muliere.

c ¶ *Facti sunt vt stercus terræ.*] Qui? Madian & Sisara & Iabin. Isti tres facti sunt sicut stercus terræ. Madian interpretatur relinquens iudicium. Quicunque pugnat contra populum meum, non cogitat futurum esse iudicium. Sisara interpretatur equi visio. Isti qui pugnant contra populum tuum, non sunt de grege tuo & de pecoribus tuis, sed de equis qui insaniunt in feminas. Isti ergo equi semper parati in prælio sunt. Sicut Iabin. Iabin interpretatur intellectus. Qui sibi in sua sapientia confidunt, & non in gloria Dei. Facti sunt vt stercus terræ. Illi qui gloriabantur in exercitu, qui habebant principem Assur, & dicebant: in cœlum ascendam, non solùm in terram ceciderunt, sed in terra stercus facti sunt.

d ¶ *Pone principes eorum.*] Quorum? Qui pugnant contra populum tuum.

Iud. 6. & 7 e ¶ *Sicut Oreb & Zeb & Zebee & Salmana. Omnes principes eorum.*] Legisse vos puto historiam in iudicum libro, quoniam Gedeon, qui vocatur alio nomine Hierobaal, pro populo Dei pugnans, hos quatuor reges vicerit, & interfecerit eos. Videte quales sunt principes Madianitarum, qui reliquerunt iudicium Dei. Oreb & Zeb & Zebee & Salmana. Quis putat in istis verbis esse mysteria Saluatoris? Legunt hoc philosophi, & irrident. Legunt rhetores, & putant esse deliramenta. Non solùm autem rhetores, sed & Iudæi non habent clauem scientiæ: quoniā velamen positum est ante oculos eorum. Oreb interpretatur foramē, in quo coluber ingreditur. Zeb interpretatur lupus. Videte nomina principū aduersariorum Christi. Zebee, hostia, hoc est, quos lupus suffocauerit: Et Salmana, perfecti in malitia. Videte ergo nominū sacramēta.

f ¶ *Qui dixerunt: hæreditate possideamus,* &c.] Dixerunt, sed non perfecerunt, quia Dominus pugnabat pro populo suo.

g ¶ *Deus meus pone illos vt rotam.*] Videte clementiam prophetæ: Non precatur contra eos, sed pro eis. Videte quid dicat: Deus meus, qui Deus es omnium: meus propriè Deus. Deus meus pone illos vt rotam. Qui quasi fundamentum habent in malitia, non habeant fundamentum, sed vacillent, & non stent in malitia.

h ¶ *Sicut stipulam ante faciem venti, sicut ignis qui comburit syluam.*] Sicut stipulam, non sicut frumentum. Sed stipulam quod dicit, hoc est, si quis est in eis stipula & palea, pereat. Sicut ignis qui comburit syluam. Non dixit arbores frugiferas, sed syluā, quæ non habet fruges. Si quis ergo stipula est, & non habet frumentum: si quis sylua est, & non habet fruges, hic pereat.

i ¶ *Sicut flamma comburens montes.*] Superbia in eis pereat.

k ¶ *Ita persequeris illos in tempestate tua, & in ira tua.*] Quid? Occides eos? Non: sed;

l ¶ *Turbabis eos.*] Vt saluentur.

m ¶ *Imple facies eorum ignominia.*] Vt confundantur. Quare hoc?

n ¶ *Vt quærant nomen tuum Domine.*] Videtis ergo quia non contra eos, sed pro salute ipsorum

a Cor deprecatur. Denique & in sequentibus videte quid dicat.

o ¶ *Erubescant & conturbentur in sæculum sæculi,* &c.] Pereant secundum hoc quòd mali sunt, & saluetur quod bonum est. Denique videte, quoniam perditio hic non abolitionem sonat, sed salutem. Quid sequitur?

p ¶ *Et cognoscant quia nomen tibi Dominus: tu solus,* &c.] Erigat se qui vult vt erigatur. Nos dicamus: tu solus altissimus in omni terra. Quantumuis aliquis exaltetur, nos habeamus Deum, quo excelsior nemo est: cuius gloria in sæcula sæculorum, Amen.

q ¶ *In finem pro torcularibus filijs Core psalmus.*] Tres sunt psalmi, qui pro torcularibus præscribuntur, octauus, & octogesimꝰ, & octogesimus tertius. Octauus præscribitur Dauid: octogesimus verò præscribitur Asaph: octogesimus verò tertius filijs Core. Do vobis aliquam regulam, vt sciatis in scripturis quid obseruare debeatis. Quicunq; psalmus præscribitur filiorum Core, nihil triste habet, sed semper læta significat. Quoniam enim Core, & Dathan, & Abiron fecerunt contra Moysen, & à Domino puniti sunt: filij Core, qui non sunt secuti patrem suum, æterno gaudio benedicti sunt. Quoniā autem Core interpretatur caluaria, & manifestum est, quòd caluaria significet locum resurrectionis: quicunque filius Core est, filius est resurrectionis. Quicunque autem filius resurrectionis est, nihil potest habere quod triste est.

Psalmvs LXXXIII.

Qvàm dilecta tabernacula tua Domine virtutum, concupiscit & deficit anima mea in atria Domini.] Deinde dicitur: *Beati qui habitant in domo tua.* Videte tria esse tabernacula & atria, & ad extremum domum. Quàm dilecta tabernacula tua Domine virtutum. Quæ sunt ista tabernacula? Videamus euangelium, an nobis aliquam significantiam præbeat. Loquitur Dominus, & dicit: *Facite vobis amicos de iniquo mammona, vt cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Videtis ergo quòd iniquum mammona in isto sæculo deficit. Tamen considerate, quòd iste iniquus iustitiam præparat. Mammona in lingua Hebræa diuitiæ nuncupantur: non aurum, vt quidam putant. De iniquo Mammona vera est & philosophi quædam sententia: Omnis diues aut iniquus, aut iniqui hæres est. Propterea dicit Dominus atque Saluator, quòd diuites difficilè ingrediuntur in regnum cœlorum. Dicat aliquis: Quomodo Zachæus ingressus est in regnum cœlorum, qui diues fuit? Sed dedit diuitias, & statim commutauit diuitias regno cœlorum. Non dixit, quicunque diuites fuerint, non intrabunt in regna cœlorum: sed dixit, quòd difficilè diuites intrabunt in regna cœlorum.

Luc 16. b

Mat. 19. c

Quàm

Quàm dilecta tabernacula tua Domine virtutum. Alii desiderant possessiones: alii seculi istius diuitias: alii parere in istius seculi Ecclesiis, & gloriam aliquam habere apud homines: mihi hoc solum desiderium est, videre æterna tabernacula. Illa mihi dilecta sunt tabernacula, vbi congregatio virtutum est, non vitiorum. Concupiscit & deficit anima mea in atria Domini, hoc est, solum desiderium: hic solus amor meus, vt videam atria tua. Videte ordinem. Primùm desiderat tabernacula, tabernacula quæ non habent fundamentum, tabernacula quæ citò mutantur. Tabernaculum enim semper mutatur, & huc illucque transfertur. Cæterùm atria non sunt quidem domus, sed tamen habent aliqua fundamenta, & de atrio intramus in domum. Iste ergo primùm tabernacula desiderat, & postea deficit, & amore tabescit, vt videat atria, & cùm fuerit in atrio, tunc dicit: Beati qui habitant in domo tua.

[a] Cor meũ & caro mea exultauerunt in Deum viuum. [b] Etenim passer inuenit sibi domum, & turtur nidũ sibi vbi reponat pullos suos. Altaria tua Domine virtutũ: rex meus & Deus me⁹. [c] Beati qui habitãt in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te. [d] Beatus vir cuius est auxilium absẽte: [e] ascensiones in corde suo disposuit, in valle lachrymarum, in loco quem posuit. [f] Etenim benedictionem dabit legislator: [g] ibunt de virtute in virtutem: [h] videbitur Deus deorum in Sion. Domine Deus virtutum exaudi orationẽ meam, auribus percipe Deus Iacob. [i] Protector noster aspice Deus, & respice in faciem Christi tui.

a ¶ *Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum*, &c.] Difficile est, vt cor & caro alicuius in commune consentiant. Si enim secundùm Apostolum spiritus pugnat contra carnem, & caro contra spiritum: quomodo hic dicit, cor meum & caro mea exultauit? Hoc non potest dicere, nisi ille qui in amorem Dei tota mente defixus est: *Cor meum & caro mea.* Illud est, quod dicit & in alio loco: *Sitiuit in te anima mea: quàm multipliciter tibi caro mea.* Ista est caro, quæ desiderat Dominum, de qua in alio loco dicitur: *Et videbit omnis caro salutare Dei.* Illa autem caro de qua dicitur. *Omnis caro fœnum*, non desiderat Dominum. *Cor meum & caro mea.* Vide mihi aliquem abstinentem, qui mortem carnis suæ, lucrum putat animæ suæ. Hæc autem carnis sunt iciunia & iniuriæ. Denique & Apostolus quid dicit? *Quem tradidi satanæ in interitũ carnis, vt spiritus saluus fiat.* Nisi caro mortua fuerit, spiritus viuificari non potest. Propterea dicit & Apostolus: *Quando infirmor, tunc fortior sum.* Consideret se vnusquisque, quando ieiunio lassus est & defectus, quomodo anima vigeat, quomodo nihil aliud mens nisi de Deo considerat, quomodo semper dicat: quàm dilecta tabernacula tua Domine virtutum.

b ¶ *Etenim passer inuenit sibi domum, & turtur nidum sibi vbi reponat pullos suos*, &c.] Interim simpliciter interpretemur. Videte, quid dicat. Desidero, Domine, æterna tabernacula tua: concupiscit & deficit anima mea in atria Domini. Sedem aliquam & nidulum animæ meæ & corpori meo habere desidero. Aues quæ liberè huc atque illuc vagantur: tamen postquam volauerint, habent locum & niduios, vbi requiescant: Quantò magis anima mea & caro mea debet sibi locum præparare, vbi possit requiescere? Nunc altius aliquid ascendamus. In Domino confido: quomodo dicitis animæ meæ, transmigra in montes sicut passer? Videte ergo, quia nemo transmigrat in montes, nisi qui passer est. Et turtur nidum sibi. Iste est turtur, de quo dicit in Cantico canticorum: *Vox turturis audita est in terra nostra.* Turtur nidum sibi. Turtur est animal castitatis. Turtur non habitat in humilibus, sed semper facit nidos sibi excelsis arboribus. Sicut ergo passer & turtur aues castissimæ nidos sibi in sublimioribus faciunt: sic ergo tabernacula & atria & domus non sunt in humili ista terra, sed in excelso, hoc est, in regnis cœlorum. Denique videte, quid dicat.

c ¶ *Beati qui habitant in domo tua.*] In tabernaculo non habitamus, sed peregrinamur. Et in atrio quamdiu sumus, non inhabitamus, sed peregrinamur. De atriis enim transimus in domum. Cùm autem venerimus in domum, quid dicitur? *Beati qui habitant in domo tua*: Domus quæ habet fundamentum. Quoniam de domo nobis exire non licet, de atriis licet. In valle lacrymarum in loco quem posuit. Vbi diciturin valle, necesse est, vt econtrariò intelligamus & montem. Ergo quicunque disponit ascensiones in corde suo, vbi positus est? In valle lachrymarum. Consideremus, quòd in valle sumus, non sumus in monte, non sumus in paradiso: nec in paradisi altitudine, sed in humilitate terræ, maledictæ terræ, maledictæ quæ nobis tribulos & spinas generat, quæ cibus serpentis est, de qua dicitur ad Adam: *Terra es, & in terram ibis.* Quàm diu ergo sumus in valle lachrymarum, non debemus ridere, sed plorare. Propterea dicit & Dominus: *Beati flentes, quia ipsi ridebunt.* Interim ergo, dum sumus in valle lachrymarum, seculum hoc lacrymarum est, non gaudii. Non debemus ridere, quoniam hoc seculum & hoc tempus lachrymarum est, illud gaudii. In valle lachrymarum, in loco quem posuit. Quid est, quod dicitur: in loco quem posuit. In loco, hoc est, in valle lachrymarum. In loco quem posuit. Deus nos posuit ad certamen, vt semper in hoc pugnemus. Locus ergo iste, hoc est, vallis lachrymarum, non est pacis, non est securitatis, sed certaminis atque bellorum.

d ¶ *Beatus vir cuius est*, &c.] Nos quidem desideramus tabernacula & atria & domum tuam, sed hoc ipsum vt capere possimus, non est virtutis nostræ, sed auxilii tui.

e ¶ *Ascensiones in corde suo disposuit.*] Quis disposuit ascensiones in corde suo? Beatus vir cuius est auxilium à Domino: ille disposuit ascensiones in corde suo. Quicunque sanctus est, quotidie in priora extenditur, & præteritorum obliuiscitur. Propterea dicuntur & in Psalterio Psalmi graduum quindecim, & primus dicitur: *Ad Dominum, cùm tribularer, clamaui.* Et in secundo: *Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi.* Et in tertio: *Lætatus sum in his, quæ dicta sunt mihi*: & semper procedit, & proficit, & ascendit in sublimiora. Quod dicit, hoc est, ascensiones in corde suo disposuit: Felix est, qui quotidie proficit, qui non considerat, quid heri fecerit, sed quid hodie faciat, vt proficiat. Sanctus ascensiones in corde suo ponit; peccator dissensiones. Quomodo, qui sanctus est, quotidie proficit: ita qui peccator est, quotidie decrescit. Beatus vir qui disponit ascensiones in corde. Videte consequentiam scripturarum.

f ¶ *Etenim benedictiones dabit legislator.*] Dicat aliquis. In valle lacrymarum in loco quem posuit: ad agonem, hoc est, ad certamen: quare posuit ad agonem, quare pugnare nos voluit? Respondit sibi ipsi Psalmista, & dicit: Propterea in loco isto pugnare nos voluit, vt possit tribuere coronas. Etenim benedictiones dabit legislator. Iste legislator, hoc est, agonitheta noster propterea nos pugnare voluit, vt nos possit benedicere. Videte consequentiam. Quæ sunt autem benedictiones istius agonithetæ?

g ¶ *Ibunt de virtute in virtutem.*] Hic vincunt, vt ibi coronentur. Si hic vir fortis apparuerit, ibi robustior fit. Ibunt de virtute in virtutem. Ergo nisi hic habuerimus virtutem, ibi virtutem maiorem habere non possumus. Neque enim dixit: ibunt de imbecillitate in virtutem, sed ibunt de virtute in virtutem. Vis ibi esse fortis? Ante hic esto fortis. Vis ibi coronari? Hic pugna. Ibunt de virtute in virtutem. Possumus & aliter dicere. Christus Dei virtus & Dei sapientia. Qui hîc habuerit virtutem, & ibi habebit ipsam virtutem. Ibunt de virtute in virtutem. Quid habebunt lucri, cùm ierint de virtute in virtutem? Quid habebunt præmii?

h ¶ *Videbitur Deus deorum in Sion*, &c.] Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt. Sufficit victoribus: sufficit eis, qui pugnauerunt facies Christi, Deum videre, infinita corona est. *Videbitur Deus deorum in Sion.* Quanta lætitia est, quanta felicitas ire de virtute in virtutem; & hoc ipsum habere præmium, vt Christum videre mereamur.

i ¶ *Protector noster aspice Deus, & respice in faciem Christi tui.*] Videte, quid dicat: Et respice in faciem Christi tui. Et deprecatur homo, vt pater aspiciat in faciem filii. Sed vide, quid dicat. Quoniam dixit Apostolus: An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Christus. Et rursum ipse Saluator dixit: *Qui vos recipit, me recipit.* Ergo hoc est, quod dicit: respi-

ce in nos. In nobis enim respicis filium tuum, qui habitat in nobis.

a ¶ *Quia melior est dies vna in atriis tuis super millia.*] Videte, quid dicat: Dies vna. Putat aliquis sic intelligendum: Melius mihi est in regno cœlorum parum habere quàm hic totum, hoc est, in isto seculo. Est quidem & ista intelligentia non mala. Sed nos dicamus. Si possit fieri, vt aliquis vna die esset in regno cœlorum, & postea præcipitaretur, rectè diceret: Melius est dies vna in atriis tuis. Nunc verò quòd dicit vna dies, hoc est, quòd dicit in regno cœlorum. Vna illa dies non habet noctem & tenebras, sed semper lux est. Qui ergo vna die in regno cœlorum fuerit, semper ibi est.

b ¶ *Elegi abiectus esse in domo Dei mei, magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum*, &c.] Hoc est, quod etiam Saluator ait de Ioanne: *Amen, Amen dico vobis: quoniam inter natos mulierum non est maior Ioanne Baptista.* Deinde dixit, quia ipse est angelus. Et deinde dixit: Qui autem minor est in regno cœlorum, maior est illo. Sensus ibi iste est. Ioannes inter omnes homines maior est. Et si vultis scire, ipse est angelus. Iste autem, qui in terra angelus est, in cœlorum regno nouissimus est, hoc est, ab angelis minor est. Qui autem minimus est in regno cœlorum, hoc est, angelus: maior est ab isto, qui in terra omnibus maior est. Hoc est ergo, quod nunc Propheta dicit: Elegi abiectus esse in domo Dei mei, hoc est, minimus esse volui in regno cœlorum, quàm in isto seculo primus. Elegi abiectus esse in domo Dei mei, quàm habitare in tabernaculis peccatorum. Tabernacula non habent fundamentum, sed pertranseunt. Tamen qui peccator est, nunquam incolit terram, sed inhabitat & possidet.

c ¶ *Quia misericordiam & veritatem diligit Deus.*] Duo diligit Deus: misericordiam & veritatem. Si tantùm misericors esset, omnes nos ad peccata prouocaret. Si tantùm veritatem diligeret, nemo spem haberet pœnitentiæ. Propterea duo quærit, vt ex altero alterum temperet. Si peccator es, audi misericordem Deum, & noli desperare, sed age pœnitentiam. Si verò iustus es, noli negligens esse, quia Deus clemens est: quoniam Deus & iustus est, & veritatem diligit.

d ¶ *Gratiam & gloriam dabit Dominus.*] Non dixit gloriam & gratiam dabit, sed dixit gratiam & gloriam dabit Dominus. Primùm donat peccata, & postea coronat.

e ¶ *Non priuabit bonis eos, qui ambulant in innocentia.*] Melius habet in Hebræo, in perfectione. Innocentia enim non est perfecta virtus: quoniam qui innocens est, nisi habuerit prudentiam, non est perfectæ consummataeq; virtutis. Propterea dicit etiam in Euangelio: *Estote prudentes vt serpentes, & simplices vt columbæ.*

f ¶ *Domine virtutum.*] Videte, quid dicat: Domine virtutum. Ergo quando peccata aliqua habemus in nobis, Deus qui Dominus virtutum est, non est Dominus noster: quia Dominus non est peccatorum, sed iustorum.

g ¶ *Beatus vir qui sperat in te.*] Ille sperat in Domino, qui conscientiam non habet peccatorum, qui oculos liberos ad cœlum leuat. Iste sperat, qui scit non offendisse se Dominum suum: cui est gloria in secula seculorum, Amen.

h ¶ *In finem filiorum Core.*] Psalmus hoc titulo prænotatur. Frequenter dixi, vbicunque titulus est filiorum Core, nihil triste est, sed semper lætum. Tristitia enim patris, filiorum gaudio consolatur. Denique diligenter Psalmos relegite, & vbicunque inueneritis titulum filiorum Core, nihil triste reperietis: Frequenter dixi Core, quod interpretatur caluariæ locus: necesse est, vt lætum aliquid significet. Denique quis est iste Core? Qui de Hiericho ascendebat in Bethel. Bethel domus Dei. Diligenter animaduertite. Quicunque in Hiericho est, & vult ire ad domum Dei, necesse est, vt ascendat. Ergo de Hiericho Core noster, hoc est, Eliseus, ascendit in domum Dei in Bethel, & egrediuntur de Bethel, hoc est, de domo Dei, hoc est, de synagoga vbi prius fuerat domus Dei, egrediuntur pueri quadraginta duo & illudunt Eliseum, & Core nostrum, & dicunt: *Ascende, calue, ascende calue.* Ille venit ad domum suam, & irridetur à paruulis Bethel. Verùm Eliseus ille patientissimus, qui propterea venerat in Bethel, vt saluaret, respexit se aliquando: respexit, & iussit de saltu exire duos vrsos, & interfecerũt quadraginta duos pueros. Sic & Dominus noster, hoc est, noster Core, cùm venisset in Bethel, & vellet ascẽdere, irrisus à paruulis, iubet exire duos vrsos, hoc est, Vespasianum & Titum, & interfecerunt quadraginta duos pueros. Qui sunt isti quadraginta & duo pueri? Ab Ascensu Christi vsque ad subuersionem Hierusalem, quadraginta & duo anni sunt. Diligenter aspicite, & sic inuenietis. Dedit itaque illis locum pœnitentiæ quadraginta & duos annos post resurrectionem suam, Sed quoniam illi irridebant: ascende calue, ascende calue; egressi sunt duo vrsi, & interfecerunt illos.

4. Reg. 2. d

in faciem Christi tui. [a] Quia melior est dies vna in atriis tuis super millia. [b] Elegi abiectus esse in domo Dei mei, magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum. [c] Quia misericordiam & veritatem diligit Deus: [d] gratiam & gloriam dabit Dominus. [e] Non priuabit bonis eos, qui ambulant in innocentia: [f] Domine virtutum, [g] beatus homo qui sperauit in te.

h ¶ In finem filiis Core.

Psalmvs LXXXIV.

Benedixisti Domine terram tuam: [k] auertisti captiuitatem Iacob, [l] Remisisti iniquitatem plebis tuæ: [m] operuisti omnia peccata eorum. [n] Mitigasti omnem iram tuam: auertisti ab ira indignationis tuæ. Conuerte nos Deus salutaris noster, & auerte iram tuam à nobis. Nunquid in æternũ irasceris nobis: aut extendes iram tuam à generatione in generationẽ. [o] Deus tu conuersus viuificabis nos, & plebs tua lætabitur in te. [p] Ostende nobis, Domine, misericordiã tuam, & salutare tuum da nobis. [a] Au-

Psalmvs LXXXIV.

Benedixisti, Domine, terram tuam.] De aduentu dicitur Saluatoris. Hoc propriè secundùm historiam: Cæterùm secundùm Tropologiam, cùm dixerimus de historia, postea dicemus. *Benedixisti, Domine, terram tuam.* Hoc diximus de aduentu Saluatoris. Terra quæ te offenderat, quæ de idolatriis fuerat inquinata, te veniente saluata est. *Benedixisti, Domine, terram tuam.* Loquitur peccator, postea veniam consecutus. *Benedixisti, Domine, terram tuam.* Licet tribulos & spinas attulerit, tamen creatura tua est, & ideo saluata est.

k ¶ *Auertisti captiuitatem Iacob.*] Eorum qui in Christo crediderunt. Auertisti captiuitatem Iacob. Quicunque in peccatis est, captus tenetur.

l ¶ *Remisisti iniquitatem plebis tuæ.*] Non propter opera eorũ, sed propter misericordiam tuam saluasti populum tuum.

m ¶ *Et operuisti omnia peccata eorum.*] Vsque ad finem de aduentu Saluatoris Psalmus est, sicut dixit: misericordia & veritas. Veruntamen propè timentes eum salutare ipsius, vt inhabitet gloria in terra nostra. Verè enim gloria Dei habitauit in terra nostra, & deinde iustitia de cœlo prospexit. Etenim Dominus dabit benignitatem. Quam benignitatem? Terra nostra dedit fructum suum. Maria terra nostra, caro nostra, dedit fructum suum. Iustitia ante eum ambulauit. Iustum fructum dedit terra virgo. Hoc interim diximus secundùm historiam; nunc dicamus secundùm Tropologiam. *Remisisti iniquitatem plebis tuæ.* Nemo dimittit, nisi quod debetur. Operuisti omnia peccata eorum. Virtutibus operuisti, & propterea peccata non parent. Ac si diceret: Iniquitatem operuisti iustitia: impudicitiam, operuisti castitate: nigredinem, operuisti candore.

n ¶ *Mitigasti omnem iram tuam*, &c.] Videte, quid dicat. Tu, quod in te fuit, auersus es ab ira propter clementiam tuam. *Conuerte nos Deus.* Tu auersus ab ira, nos auertisti à peccatis. *Conuerte nos Deus salutum nostrarum.* Quare non dixit salutis nostræ, sed salutum nostrarum? Si semel peccaremus, vna indigeremus salute. Multa peccauimus, propterea multis indigemus salutibus.

o ¶ *Deus tu conuersus viuificabis nos.*] Quamdiu ergo ad nos Dominus non conuertitur, mortui sumus.

p ¶ *Ostende nobis, Domine*, &c.] Quòd Saluator descendit, misericordia Dei est. Non venisset medicus, nisi ægrotarent

Matt 15. b

Matt. 10. b

4. Reg. 2. d

plurimi. Quoniam ægrotabant plurimi, propterea venit medicus. Quoniam indigebamus misericordia, propterea venit Saluator.

a ¶ *Audiam, quid loquatur in me Dominus Deus*, &c.] Multi putant, quando loquitur Moyses, & dicit: hæc dicit Dominus, & Esaias, & cæteri, & cùm dicitur: factum est verbum Domini ad Esaiam, siue ad Ezechiel Prophetam: quoniam forinsecus sermo fiat, & per istas aures audiat Propheta, quod loquitur à Domino: Non est ita. Denique & Dominus noster, quid loquitur ad Pharisæos & Iudæos? *Qui habet aures audiendi, audiat.* Esaias ait: *Dominus addidit mihi auriculam.* Videte, quid dicat: Dominus addidit mihi auriculam. Quoniam non habebam illam auriculam, quæ in corde est: addit mihi, vt Dei possim audire sermones. Et nunc ergo Propheta quodcunque audit, audit in corde. Quando enim clamamus in cordibus nostris, Abba pater, & clamor ille silentii est, & silentium auditur à Domino: sic & Dominus loquitur ad cor nostrum, quòd clamat Abba pater. Ideo ergo nunc dicit Propheta: *Audiam, quid loquatur in me Dominus Deus.* Tale quid & Habacuc Propheta dicit: *Stabo in contemplatione, & videam, quid respondeat mihi Dominus, & quid respondeam ad eum.* Et *audiam, quid loquatur in me Dominus Deus.* Ergo & hoc quod dicit, audiam, quid loquatur in me Dominus Deus: loquitur in corde: loquitur in sensu. Vultis scire, qualis sit clamor cordis? Vultis scire, quoniam clamor apud Deum non vocis, sed lacrymarum est. Dicitur & in lamentationibus Hieremiæ: *Non tacuit pupilla oculi mei.*

b ¶ *Quoniam loquetur pacem in plebem suam.*] Propriè dicitur hoc de populo Iudæorum, qui in Christum credituri sunt, hoc est, de aduentu Christi. Dicitur & de fide populi Iudaici, hoc est, de Apostolis, & quicunque Apostolis crediderunt. Quoniam loquetur pacem in plebem suam. Pax non dicitur, nisi quando bellum non est.

c ¶ *Et super sanctos suos, & in eos qui conuertuntur ad cor.*] Hoc est, qui primum sequebantur carnem, & postea conuertuntur ad cor. Vt sciatis quia de Iudæis dicitur iste versiculus, hoc est, de his qui crediderunt in Saluatorem: videte exempla, quæ diximus. Fac mihi Iudæum legere Leuiticum, & omnia illa sacramenta, quæ scripta sunt; & quomodo leprosus ingreditur in synagogam: quomodo gallina tollitur & obtorquetur illi collum. Deinde dicitur de sanguine, quomodo aspergatur: dicitur de aqua, dicitur de hyssopo, dicitur etiam, quomodo scindantur illi vestimenta, & sic ingreditur in synagogam ille qui leprosus fuerat. Si secundùm literam legamus, quid nobis prodest, quod legimus? Si verò conuersi fuerimus ad cor, si spiritualiter intellexerimus: videbimus, quoniam leprosus non potest intrare ad populum Dei, nisi scindantur vestimenta eius, nisi quodcunque clausum fuerit, reueletur. Denique videte, quoniam iste leprosus nisi per sanguinem & aquam & hyssopum non ingreditur synagogam. Ergo & tu qui vsque hodie leprosus fuisti, non apparebat lepra tua antequam venires ad sacerdotem. Sed quoniam venisti ad sacerdotem, dissuit sacerdos vestimenta tua, & quod tectum videbatur & sanum esse, ostendit leprosum. Omnia peccata tua & lepram tuam posuit ante oculos tuos: & ideo te reducit in synagogam Dei per sanguinem & aquam. Per sanguinem, per passionem Christi: & per aquam, per baptismum. Ergo post lepram sanari non poteris, nisi per passionem Christi & per baptismum. Et cùm hoc feceris, dicitur & illud: *Asperges me hyssopo, & mundabor: lauabis me, & super niuem dealbabor.* Vsque hodie in Ægypto es: quamdiu non veneris ad sanguinem & ad aquam, saluari non poteris. Vis vt exterminator, qui interfecit Ægyptum, non te interficiat? Tolle hyssopum, intinge in sanguine, asperge postes tuos. Exterminator cùm viderit sanguinem in fronte tua, accedere non poterit. Hoc totum quare dixi? Quia scriptum est, & in eos qui conuertuntur ad cor. Ergo non poterit Deus loqui pacem plebi suæ, nisi eis qui conuertuntur ad cor.

d ¶ *Veruntamen propè timentes eum salutare ipsius*, &c.] Ostendo viam salutis, do misericordiam, licet nec dum conuersus es ad cor: tamen expecto: do locum pœnitentiæ. Et hoc totum quid est?

e ¶ *Vt inhabitet gloria in terra nostra*, &c.] Propterea te ad pœnitentiam vocat, vt qui leprosus eras, habeas hospitem Christum.

f ¶ *Misericordia, & veritas obuiauerunt sibi, iustitia & pax osculatæ sunt.*] O quàm præclara amicitia. Misericordia, & veritas obuiauerunt sibi. Peccator es: audi, quid dicat, misericordia. Sanctus es, audi, quid dicat, & veritas. Nec si peccator es, desperes: nec si iustus es, superbias. Dicamus aliter. Duo sunt credentes populi, vnus de gentium populo, & alius de Iudæorum. Iudæis repromissum est, quòd veniret Saluator? nobis autem qui extranei eramus à lege Dei, non est repromissum. Misericordia igitur est in populo gentilium, veritas in populo Iudæorum: quia quod repromissum est, venit, hoc est, quod repromissum est patribus, hoc completur in filiis. Iustitia & pax osculatæ sunt. Videte, quid dicat. Iustitia & pax osculatæ sunt. Ipsum est, quod supra dixit: Misericordia & veritas. Misericordia ipsum est quod & pax: veritas autem ipsum est quod & iustitia. Si quid enim ad pacem pertinet, hoc & ad misericordiam: & si quid ad veritatem, hoc ad iustitiam. Videte ergo, quid dicat: Iustitia & pax deosculatæ sunt, hoc est, misericordia & veritas amicitiam fecerunt, hoc est, & gentilium populus & Iudæorum sub vno pastore Christo est.

g ¶ *Veritas de terra orta est.*] Ego sum via, vita, & veritas. Ille qui dixit, ego sum veritas, de terra ortus est. Quæ est ista veritas, quæ de terra orta est? *Exiet virga de radice Iesse & flos de radice eius exiet.* Et in alio loco: Quoniam Deus *operatus est salutem in medio terræ.* Quid dicis Manichæe, qui negas carnem habuisse Saluatorem? Ecce *veritas*, id est, Saluator, *de terra*, hoc est, de Maria *ortus est.*

h ¶ *Et iustitia de cœlo prospexit.*] Iustum enim erat, vt Saluator misereretur populo suo. Videte, quid dicat. O iusta iudicia Dei, & inuestigabiles viæ eius. *Veritas de terra orta est*, hoc est, Saluator. Et rursum: *Et iustitia de cœlo prospexit.* Iustitia ipse Saluator est. Quomodo de terra orta est? Quomodo de cœlo prospexit? *De terra orta est*, quòd homo natus est: de cœlo prospexit, quoniam Deus semper in cœlis est, hoc est, natus quidem est de terra: sed ille qui de terra natus est, semper in cœlo est, hoc est, sic apparebat in terris, vt cœlum non derelinqueret. Deus enim vbiq; est, & vbiq; prospexit: quoniam donec peccabamus, auertebat oculos suos à nobis. Quod dicit, hoc est: Iustum est, vt figulus misereatur operibus suis, vt pastor misereatur gregi suo. Nos populus eius sumus, nos creatura eius sumus. Propterea ergo de terra ortus est, de cœlo prospexit, vt impleat iustitiam suam, & misereatur operi suo. Deniq; vt sciatis, quoniam iustitiam non crudelitatem sonat, sed misericordiam: videte, quid dicat.

i ¶ *Etenim Dominus dabit benignitatem.*] Propterea prospexit de cœlo, vt misereatur operibus suis.

k ¶ *Et terra nostra dabit fructum suum.*] Veritas quidem de terra orta est. Hoc de præterito. Nunc de futuro dicitur: Et terra nostra dabit fructum suum. Nolite desperare: quod semel natum est ex Maria, quotidie & in nobis nascitur. Et terra nostra dabit fructum suum. Et nos possumus parere Christum, si volumus. *Et terra nostra dabit fructum suum*, de quo fiat cœlestis panis: de quo dicitur: *Ego sum panis, qui de cœlo descendi.* Hæc quidem omnia diximus de misericordia Domini: quoniam propterea venit, vt saluaret humanum genus. Veruntamen scire debemus, quoniam ipse iudicaturus est viuos & mortuos: ipse veniet ad iudicium.

l ¶ *Iustitia ante eum ambulabit, & ponet in via gressus suos*, &c.] Nolite negligentes esse. Iustitia ante eum ambulabit, & ponet in via gressus suos. Videte, quid dicat: gressus suos, vbi nõ sunt lapides, vbi non sunt spinæ & tribuli, vbi æqualis est via, vbi ambulare potest, vbi non potest impingere. Et nos ergo faciamus in corde nostro viam Domino: de qua via laborabat & Ioannes, & clamabat in eremo, vt faceremus viam Domino:

E F G H

Luc. 8. a
Esa. 50. b
Habac. 2. a
Thren. 2. f
Psal. 50.
Ioan. 14. a
Esa. 11. a
Psal. 75. c
Ioan. 6. c
Matth. 3. d

mino: ergo & nunc dicitur: Et ponet in via gressus suos. Vbi inuenit viam, ambulat. Licet ante habeamus spinas & tribulos, licet & lapides: dicitur nobis in Esaia: *Et lapides de via proijcite.* Hoc autem propterea dicit: ne cùm voluerit deambulare in via nostra, impingat pedem suum. Lapides quiin via sunt, & proijci iubentur, peccata nostra sunt. Non ambulat in corde nostro Christus, si peccatum aliquod fuerit: statim impingit in lapides. *Et ponet in via gressus suos.* Faciamus viam, & ponet in via gressus suos Iesus: cui sit gloria & honor in secula seculorum, Amen.

Esa. 57. c

a ¶ *Oratio Dauid.*] Iste Psalmus vocem continet nostri mediatoris venientis ad passionem. In finem verò ipsius Prophetæ tenet orationem.

Psalmvs LXXXV.

Inclina Domine aurem tuam.] Iuxta fragilitatem assumpti corporis ad patrem fundit orationem. Secundùm deitatē verò sanctum se dicit, sicut quondam dixerat ad Moysen: *Sancti estote: quoniam ego sanctus sum.*

Leuit. 19. a & 20. b

c ¶ *Saluum fac seruum tuum Deus meus sperantem in te. Miserere mei, Domine, quoniam ad te clamaui tota die,* &c.] Formam serui suscepit, quam in omni tempore præsentis vitæ saluari precatur. Scit enim, quia & si spiritus promptus est, caro autem infirma est.

d ¶ *Lætifica animam serui tui.*] A tribulationibus præsentibus mœstam.

e ¶ *Quia ad te Domine animam meam leuaui.*] Ad te eam resuscitari credens.

f ¶ *Quia tu Domine suauis & mitis, & multæ misericordiæ omnibus inuocantibus te.*] His qui te de puro corde inuocant, mitem te præbes, & copiosam misericordiam eis indulges.

g ¶ *Auribus percipe Domine,* &c.] Quoniam iusta peto.

h ¶ *In die tribulationis meæ.*] Hoc est, in die passionis.

i ¶ *Clamaui ad te.*] De cruce.

k ¶ *Quia exaudisti me.*] Vt commendatum tibi restitueres spiritum meum.

l ¶ *Non est similis tui,* &c.] Non reperitur in simulacris gentium, qui sic possit vt tu operari.

m ¶ *Omnes gentes quascunq; fecisti,* &c.] Per passionem enim meam cognoscent magnitudinem virtutis tuæ. Hinc Propheta loquitur.

n ¶ *Deduc me Domine in via,* &c.] Si enim me ad Christum tuum, qui est via, deducas: nulla me fallacia retinebit.

o ¶ *Lætetur cor meum,* &c.] Cùm à mœrore facinorum erutus fuero, tunc in te lætitia spirituali gaudebo.

p ¶ *Confitebor tibi Domine Deus meus in toto corde meo;* &c.] Cur confiteatur nomini Domini, aut honoret eum, versiculus sequens exponit, dicens:

q ¶ *Eripuisti animam meam ex inferno inferiori.*] Non quòd duo inferna sint, sed iste superiorem infernum, peccatum dixit: inferiorem verò, qui est verus infernus, in quo peccatores damnantur. Laudat ergo ob hoc misericordiam Domini, quòd sit erutus à supplicio inferioris inferni.

r ¶ *Deus, iniqui insurrexerunt aduersus me, & synagoga potentium quæsierunt animam meam,* &c.] Vitiorum, seu dæmoniorum: Non ex persona Christi hæc Propheta loquitur: sed intelligitur de Iudæis.

s ¶ *Non proposuerunt,* &c.] Obcæcauerat eos malitia eorum.

t ¶ *Et tu Domine Deus miserator & misericors,* &c.] Misericors, cùm remittis: patiens, cùm peccatorem, vt conuertatur, expectas: verax, cùm promissa restitues.

u ¶ *Respice in me, & miserere mei,* &c.] Ad repugnandum potestatibus aduersis.

x ¶ *Et saluum fac filium ancillæ tuæ,* &c.] Ecclesiæ, in qua sum renatus.

y ¶ *Fac mecum signum in bonum,* &c.] Muniar crucis tuæ signo, quod videntes potestates aduersæ, fugiant confusæ, & discedant à me. Hæc enim pro nostro populo Propheta rogat. Sed & nos precamur, Domine, vt crucis tuæ signo tutati, atque eius præsidio custoditi, mereamur ab omnibus diaboli insidiis liberari: quia tibi est honor & gloria cum æterno patre & spiritu sancto in secula seculorum, Amen.

z ¶ *Filiis Core Psalmus cantici.*] Inter psalmum & canticū quid intersit, frequenter dixi. Psalmus refertur ad manus, hoc est, ad opera: canticum ad Theoriam.

Psalmvs LXXXVI.

Fvndamenta eius in montibus sanctis.] Non prædixit cuius, & dixit: fundamenta eius in montibus sanctis. Qui loquitur, Propheta est. Filii sunt Core. Core quid interpretetur, frequenter dixi: caluaria, hoc est, filii resurrectionis. Fundamenta eius, siue Dei, siue certè Ecclesiæ. Quæ sunt autem fundamenta, nisi pater & filius & spiritus sanctus? Hæc ergo fundamenta non sunt in vallibus, sed sunt in montibus, & non in montibus quibuscunque, sed in montibus sanctis. Loquitur Paulus: *Quasi sapiens architectus fundamentum posui,* hoc est, fidem Trinitatis. Denique dicit & in alio loco: Expectabant enim ciuitatem habentem fundamenta: cuius artifex & conditor Deus. Fundamenta eius in montibus sanctis. Ideo dixit, in montibus sanctis: quia sunt & alii montes non sancti. Denique dicitur in Esaia: *Super montem tenebrosum leuate signum.* Et in alio loco dicitur: *Quis es tu mons corrupte?* Dicitur & in Hieremia. *Date Domino Deo vestro gloriam, antequam offendant pedes vestri ad montes tenebrosos.* Videtis ergo, quia sunt & montes tenebrosi, & dicitur nobis à Hieremia, vt demus gloriam Deo, antequam offendant pedes nostri ad montes tenebrosos. Si enim pedes nostri impegerint ad illos montes, glotiam Domino dare non possumus: Fundamenta eius in montibus sanctis. Quos nos possumus dicere fundamenta? Apostolos. In illis erant fundamenta: ibi primùm posita est fides Ecclesiæ, & ibi fundamenta sunt posita. Et quia vnusquisque superædificat fundamento: alius aurum, alius argentum, alius lapides pretiosos: *Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob.* Istas portas diligit, quas videmus corruisse. Istas portas diligit, & istā Sion diligit, quæ arata est sicut ager. Et videte, quid dicat.

1. Cor. 3. b
Hebr. 11. c
Esa. 33. a
Zach. 4. b
Hier. 13. c

b ¶ *Diligit Dominus portas Sion, super omnia tabernacula Iacob.*] Videte, quid dicat: Super omnes ciuitates Iacob, id est, Iudæ:

istam

istam tantùm diligit ciuitatem. Et quomodo videmus alias ex parte stare, & istam penitus corruisse? Legamus Apocalypsim Ioannis: legamus & Esaiam, vbi ædificatur ciuitas Hierusalem, & duodecim portæ ipsius dicuntur esse de lapidibus pretiosis constructæ, & ipsa ciuitas de cœlo descendit, & dicuntur muri eius aurei, & dicuntur plateæ eius stratæ esse smaragdo, & dicuntur singulæ portæ ex singulis lapidibus pretiosis. Hæ sunt totæ Domini diuitiæ: & hoc diligit Dominus quod & homines? Prohibet nos ab auaritia, & ipse de auaritia extruit ciuitatem? Ergo *diligit Dominus portas Sion*: Illas portas duodecim Sion: Manifestum est, quòd de Apostolis scripsit. *Super omnia tabernacula Iacob*: super omnes veteres sanctos. Hoc interim diximus secundùm vnum tropum. Dicamus autem & aliter: Diligit Dominus portas Sion. Mihi videntur portæ Sion esse virtutes. Sicut enim portæ mortis sunt vitia atq; peccata: ita portæ Sion videntur mihi esse virtutes. Deniq; dicit in alio loco: *Qui exaltas me de portis mortis.* Si autem portæ mortis peccata sunt: ergo portæ Hierusalem virtutes sunt. *Super omnia tabernacula Iacob.* Videte quomodo Iacob, hoc est, vetus populus non habet fundamentum, nec domum fundamentis positam, sed tabernacula quæ citò pertranseunt.

E
Apoc. 21. c
Esa. 60.
Ezec. 48. d

Psal. 9. c

a [a] Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei. [b] Memor ero Raab, & Babylonis, scientibus me. [c] Ecce alienigenæ & Tyrus, & populus Æthiopum: hi fuerunt illic. [d] Nunquid Sion dicet homo, & homo natus est in ea: [e] & ipse fundauit eam altissimus.

a ¶ *Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei.*] Ergo hoc quod dictum est, fundamenta eius in montibus sanctis, possumus & de Deo dicere. Possumus autem & hoc dicere: Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei. Quæ est ista ciuitas, vbi dicta sunt gloriosa? In omnibus Prophetis dictum est de hac ciuitate. Esaias dicit: *Exurge, exurge Hierusalem, induere fortitudinem brachii tui.* Iterum ipse Esaias: *Ego ciuitas firma, ciuitas quæ oppugnatur.* Dicit & Dauid: *Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei.* Et in alio loco: *Domine, in ciuitate tua imagines eorum dissipabis.* Et Saluator gloriosa loquutus est de hac ciuitate: *Non potest abscondi ciuitas super montem posita.*

Esa. 52. a
Esa. 27. a
Sec. 70.
Psal. 45. a
Ibid. 72. c
Matth. 5. b

b ¶ *Memor ero Raab, & Babylonis scientium me.*] Quoniam dixit: *Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei*, & tamen ipsam ciuitatem Ecclesiam intelligimus de gentibus congregatam, propterea nunc de vocatione gentium dicitur: Memor ero Raab & Babylonis scientium me. Quicunq; peccator est, securus sit. Dominus memor fuit Raab. Securum dixi, si reuertatur ad Dominum. Cæterum securitas sine lachrymis non habet remedium. *Memor ero Raab*, Raab illius meretricis, quæ suscepit exploratores Iesu: quæ erat in Hiericho, quò venerat Iesus, & miserat duos exploratores. Hiericho mundus iste, qui in septem diebus subuertitur, vult interficere exploratores. Et cùm ille cupiat interficere exploratores, sola meretrix Raab suscepit. Et suscepit eos non in inferiori loco, sed in cœnaculo. Dicamus ergo primùm secundum quod vulgò dicitur: Neque enim debemus & illam interpretationem dimittere. Et suscepit eos non in inferiori loco, sed in cœnaculo. In domate, hoc est, in sublimitate fidei suæ: & abscõdit eos in lino, hoc est, in stupa lini. Hoc interim diximus secundùm historiam, & videtis, quomodo de ipsa historia paulatim ad mysticam ascendimus sacramenta. Iesus dux, qui populum eduxerat de Ægypto: Iesus, qui interpretatur Saluator, Moyse mortuo & sepulto in terra Moab, in terra Arabiæ, hoc est, lege mortua, in Euangelium cupit inducere populũ suum. Emittit duos exploratores Hiericho. Duos exploratores, vnum in circuncisionem: alium in gentes, Petrum & Paulum. Hiericho quærit eos occidere: illa eos suscepit meretrix: ecclesia de gentibus congregata. Credit in Iesum, & quos volebat Hiericho interficere, ipsa saluat in domate suo. Et ponit eos in domate suo, in excelsa fide sua, & abscondit eos in lini calamo. Licet meretrix sit, tamen ponit eos in lino. Linum multo labore & diligentia in candorem venit. Scitis ipsi, quoniam linum de terra nascitur, & cum in terram natũ fuerit, nigrum est, nullam speciem habet, nullum vsum. Primùm ergo tollitur de terra, frangitur: deinde torquetur: postea lauatur: deinde tunditur: deinde plectitur, & multa cura & labore vix venit ad candorem. Ergo hoc dicitur, quòd ista quidem meretrix suscepit exploratores in lino suo, vt illi exploratores linum ipsius verterent in candorem. Quid igitur? Dat illis consilium, & sic dicit: *Expectate his tribus diebus.* Non erat vna dies, non duo, nisi tres dies. Videte, quid dicat. Expectate tribus diebus. Non nominat tres noctes, sed tres dies: quia illuminatum habebat cor. Et deinde dicit post tres dies. Et quid dicit: *Nolite*, inquit, *ire per campestria, sed in montana conscendite.* Ecclesiæ enim fides non est in vallibus, sed in montibus constituta. Hiericho ergo postea subuertitur ab Iesu, & ista sola meretrix reseruatur incolumis. Ergo hoc dicitur: *Memor ero Raab*, hoc est, quæ suscepit exploratores meos & ego in die iudicii memor ero eius. *Memor ero Raab.* Raab quid interpretatur, diximus secundùm historiam, dicamus & secundùm nominis interpretationem. Iuxta Anagogen Raab dupliciter interpretatur. Aut interpretatur latitudo, aut certè interpretatur superbia. Ergo videte, quid dicat. Illa quæ quondam ambulabat in lata & spatiosa via, quæ ducit ad mortem. Illa quæ superba erat, & habebat impetum ad ruinam, postea conuersa est in humilitatem. *Memor ero Raab & Babylonis.* Babylon interpretatur confusio. Videte, quid dicat: Non solùm Raab memor ero, sed etiam Babylonis: quæcunque anima à vitiis peccatisque confusa est. *Et Babylonis scientium me.* Videte, quid dicat: Licet aliquis Raab fuerit, licet Babylon fuerit: tamen memor ero, quicunque me scierit. Ergo si fuerimus Raab & Babylon, etiam debemus esse securi & dicere: Deus dixit, *Memor ero Raab & Babylonis.* Sed videte, quid sequitur: *Scientium me.* Fuerunt Raab & Babylon, sed postea conuersi sunt ad me. Memor ero Raab & Babylonis, scientium me. Illa quæ quondam erat in latitudine peccatorum, ascendit postea ad memoriam Dei. Hucusque quasi per ænigma locutus est, nunc verò apertius loquitur ad vocationem gentium. Videte enim, quid dicat.

F

Iosu. 2.

G

Matt. 7. b

H

Psal. 67. g

c ¶ *Ecce alienigenæ & Tyrus, & populus Æthiopum, hi fuerunt illic*, &c.] Alienigenas vocat ad distinctionem Israel. Nos enim sumus alienigenæ & Tyrus. Tyrus interpretatur tribulatio, hoc est zor, & populus Æthiopum niger, & in peccatorum sordibus inuolutus. Et populus Æthiopum. Hoc est, quod dicitur: Æthiopia præueniet manus eius Deo. *Ecce alienigenæ & Tyrus & populus Æthiopum.* Quod dicitur, hoc est. Illi qui ante alieni erant in tribulatione: qui erant positi in corde maris. Dicit enim de Tyro, Tyrus posita in corde maris. Illi igitur, qui prius erant in mari, & fluctibus tundebantur, postea inuenti sunt in Ecclesia. Et populus Æthiopum, Nos quondam Æthiopes fuimus, Æthiopes vitiis atq; peccatis: quoniam peccata nos nigros fecerant, sed postea audiuimus: Lauamini, mundi estote. Et diximus: *Lauabis me & super niuem dealbabor.* Nos ergo Æthiopes versi sumus in candorem. *Ecce alienigenæ & Tyrus & populus Æthiopum, hi fuerunt illic.* Vbi fuerunt. Vbi *gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei.*

Esa. 1. d
Psal. 50.

d ¶ *Nunquid Sion dicet homo, & homo natus est in ea.*] Lxx. interpretes ita transtulerunt: Nunquid Sion dicet homo. Sprenerunt ergo multi, nec intellexerunt μήτι σιὼν ἐρεῖ ἄνθρωπος. quid est, & addiderunt ε & legunt μήτις σιὼν ἐρεῖ ἄνθρωπος. Et hoc propterea dicunt: quoniam sequitur: *& homo natus est in ea.* Speraverunt etiam ita debere dici: *mater Sion dicet homo*: quoniam filius natus dicitur: propterea errant in matris vocabulo. Dicamus ergo primum secundum quod vulgò dicitur: Neque enim debemus & illam interpretationem dimittere. Dicamus ergo & nos: *Mater Sion dicet homo, & homo natus est in ea.* Isti qui nati fuerunt in Ecclesia, alienigenæ, Tyrus & populus Æthiopum: isti sunt, qui nascuntur in Ecclesia, credunt in Ecclesiam, & nascuntur in Ecclesia. Nisi enim baptizati fuerint, filii Ecclesiæ non erunt. Isti verò, qui baptizati sunt in Ecclesia, matrem appellant Ecclesiam. Dicamus & secundùm Hebraicam veritatem: Nunquid Sion dicet homo, & homo natus est in ea. Quod dicit, hoc est, quis poterit nunciare Sion? quis ei poterit nunciare hominum: quoniam homo nascetur in ea, & ipse saluabit eam? Hoc est, nullus hominum potest ei nunciare: quia Sion saluetur in homine, qui in ea nascitur. *Et homo natus est in ea.* Quis est iste homo?

e ¶ *Et ipse fundauit eam altissimus.*] Respondeant Ariani: quoniam

niam dicunt altissimum solum patrem esse: ecce hic de filio dicitur: Et ipse fundauit eam altissimus. Non dixit filius Dei, qui erat in principio apud patrem. Sed quid dixit. Homo natus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus? Si autem altissimus dicitur, quantò magis verbum Dei.

a ¶ *Dominus narrabit in scriptura populorum,* &c.] Non dixit, qui sunt in ea, sed qui fuerunt in ea. Dominus narrabit. Et quo modo narrabit? Non verbo, sed scriptura. In cuius scriptura? In populorum. Non sufficit in populorum, sed etiam principum dicit. Et quorum principum? Qui sunt in ea. Non dixit, hoc, sed qui fuerunt in ea. Videte ergo, quomodo scriptura sancta sacramentis plena est. Legimus Apostolum Paulum, legimus Petrum, & legimus illum dicentem: *An experimentum eius quæritis, qui in me loquitur Christus?* Et quod Paulus loquitur, loquitur Christus: *Qui enim vos recipit, me recipit.* Dominus ergo noster atque Saluator, narrat nobis & loquitur in scripturis principum suorum. Dominus narrabit in scripturis populorum: In scripturis sanctis. Quæ scriptura populis omnibus legitur, hoc est, vt omnes intelligant. Quod dicit, hoc est. Sicut scripserunt Apostolis, sic & ipse Dominus, hoc est, per Euangelia sua loquutus est, non vt pauci intelligerent, sed vt omnes. Plato scripsit in scriptura, sed non scripsit populis, sed paucis. Vix enim intelligunt tres homines. Isti verò, hoc est, principes Ecclesiæ & principes Christi, non scripserunt paucis, sed vniuerso populo. Et principum, hoc est, Apostolorum & Euangelistarum, horum qui fuerunt in ea. Videte, quid dicat: Qui fuerunt, non qui sunt, vt exceptis Apostolis, quodcunque aliud postea dicetur, abscindatur, non habeat postea auctoritatem. Quamuis ergo sanctus sit aliquis post Apostolos: quamuis disertus sit, non habet auctoritatem. Quoniam *Dominus narrat in scriptura populorum, & principum horum qui fuerunt in ea.*

b ¶ *Sicut lætantium omnium habitatio est in te,* &c.] Propheta loquitur ad Ecclesiam, & dicit ei: Sicut lætantium omnium habitatio est in te. Quare non dixit, lætantium omnium habitatio in te, sed dixit: sicut lætantium omnium. Dicitur in alio Psalmo: *In conuertendo Dominus captiuitatem Sion, facti sumus sicut consolati*: & non dixit, consolati. Sic & in isto loco dicit: Sicut lætantium omnium habitatio in te. Hoc totum quare dixit? Quoniam in præsenti seculo quamuis aliquis sanctus sit, quamuis renunciet seculo, non habet perfectam victoriam. Denique dicit in Euangelio: *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.* Si autem dictum est: *Beati qui flent, quoniam ipsi ridebunt*: manifestum est, quoniam in præsenti seculo non est certa lætitia: ergo lætitia nostra quasi lætitia est. Habitatio in te. Videte, quid dicat, vt aliquis nunquam recedat ab Ecclesia. Scire debemus, quoniam quod interpretati sumus ab Ecclesia, potest & intelligi de anima nostra. Si enim Sion interpretatur specula, anima autem nostra non aliter, nisi semper sublimiora considerat, vera Ecclesia: verum templum Christi non est, nisi anima humana. Ecclesia Christi non est alia, nisi anima credentium in Christum: *Vos*, inquit, *estis templum Dei, & spiritus Dei habitat in vobis. Fundamenta eius in montibus sanctis*, hoc est, Dei fundamenta non sunt, nisi in montibus sanctis, in dogmatibus animæ credentis. *Diligit Dominus portas Sion.* Habet Sion nostra plurimas portas, quas, si aperuimus, ingreditur ad nos sponsus, & dormit nobiscum. Denique ipse dicit: *Ecce ego sto ante ostium, & pulso. Si quis mihi aperuerit, intrabo & cœnabo cum ipso. Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei.* Ciuitas non est vnum ædificium, sed in multis ædificiis consistit. Sic & Sion nostra, nisi plures virtutes habuerit, ciuitas DEI non erit. *Memor ero Raab & Babylonis tissim*[o]. [a] Dominus narrabit in scriptura populorum & principum: horum qui fuerunt in ea. [b] Sicut lætantium omnium habitatio est in te.

c ¶ Canticum Psalmi filiis Core, in finem pro Mahalath ad respondendum intellectus Heman Israelitæ.

PSALMVS LXXXVII.

DOmine Deus salutis meæ, in die clamaui [e] & nocte coram te. [f] Intret in conspectu tuo oratio mea, inclina aurem tuam ad precem meam. [g] Quia repleta est malis anima mea: [h] & vita mea in inferno appropinquauit. [i] Æstimatus sum cum descendentibus in lacum: [k] factus sum sicut homo sine adiutorio [l] inter mortuos liber. [m] Sicut vulnerati dormientes in sepulcris, quorum non es memor amplius: [n] & ipsi de manu tua repulsi sunt. [o] Posuerunt me in lacu inferiori: [p] in tenebrosis & in vmbra mortis. [q] Super me confirmatus est furor tuus, & omnes fluctus tuos induxisti super me. [r] Lōgè fecisti notos meos à me: [s] posuerūt me abominationem

niam, quod Dominus loquitur in scriptura, nulli ita loquitur quomodo Sion. Et tamen cum ista omnia fuerint: cùm natus fuerit in ea Christus, non est certa & secura victoria, sed semper in periculo sumus. Sicut lætantium omnium habitatio est in te. Qui lætus est, ex ipsa hilaritate securus est. Qui autem securus est, citò decipitur. Qui autem insidias reformidat, citò potest euadere, præstante Domino, cui est gloria in sæcula sæculorum, Amen.

c ¶ *Canticum Psalmi filiis Core, in finem,* &c.] Iste Psalmus passionis dominicæ continet sacramenta, ea proferens vsque ad consummationem, quæ idem Dominus passus pro mundi salute ad patrem locutus est.

PSALMVS LXXXVII.

DOmine Deus salutis meæ, in die clamaui.] In illa claritate tecum degens, quam semper habui: pœnitentiam populis prædicaui.

e ¶ *Et nocte coram te.*] Inter tenebras Iudæorum.

f ¶ *Intret in conspectu tuo oratio mea: inclina aurem tuam ad precem meam.*] Quam in hoc corpore positus, profundo.

g ¶ *Quia repleta est malis,* &c.] Peccatis populi pereuntis.

h ¶ *Et vita mea,* &c.] Cum pro his, qui pereunt, trador.

i ¶ *Æstimatus sum cum descendentibus in lacum.*] Sicut reliquos peccatores me in mortem redigere arbitrati sunt: nec resurgere crediderunt.

k ¶ *Factus sum sicut homo sine adiutorio.*] Cum non est libertati meæ socius in inferno: nec adiutor ad liberandum.

l ¶ *Inter mortuos liber.*] Nemo me in inferno vinxit: sed ego vinctorum catenam propria virtute laxaui.

m ¶ *Sicut vulnerati,* &c.] Sicut satiati diuitiis seculi, & in stupris atque obscœnitatibus sepulti à te non memorantur: ita & ego à corde raptus sum Iudæorum.

n ¶ *Et ipsi de manu tua repulsi sunt.*] A virtute tua separati.

o ¶ *Posuerunt.*] Cum latronibus & peccatoribus obnoxiis.

p ¶ *In tenebris & in vmbra mortis.*] Ad infernales angustias, in quibus mors sola dominabitur.

q ¶ *Super me confirmatus est,* &c.] Iram & procellam maceallationis furoris tui, quas in gentibus effusurus eras, super me induxisti, qui peccata eorum suscepi: sicut alibi ait: *Propter peccata populi mei percussi eum.*

r ¶ *Longè fecisti notos meos à me.*] Angelos vel Apostolos, vt nullus præberet auxilium. Nam & ego poteram te rogare pater, vt exhiberes mihi *plus quàm duodecim legiones angelorum*: sed silui, vt implerentur scripturæ.

f ¶ *Posuerunt me abominationem sibi.*] Non noti, sed Iudæi.

a ¶ *Traditus sum morti, & non egrediebar.*] Non sum disiunctus à paterna diuinitate: sed nec de sepulcro statim prodii, vt dilatio resurrectionis, veritatem ostenderet mortis.

b ¶ *Oculi mei languerunt præ inopia*, &c.] Sensus vtique tenuitate, cum Apostoli relicto eo vel fugerunt, vel negauerunt: quia eum resurgere nescierunt, sicut ille dilectus discipulus. Nondum enim sciebat Scripturas: quia oporteret illum à mortuis resurgere.

c ¶ *Clamaui ad te Domine*, &c.] Dicens: *Eli, Eli, lamma azabthani.*

d ¶ *Tota die, expandi*, &c.] Extensus in cruce.

e ¶ *Nunquid mortuis facies mirabilia*, &c.] Non illis qui viuentes mortui sunt: sed mihi qui in te viuo.

f ¶ *Aut medici suscitabunt & confitebuntur tibi.*] Non aromata medicorum, sed tu pater me resuscitas. Neque illi, sed ego confitebor tibi in populis.

g ¶ *Nunquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiam tuam, & veritatem tuam in perditione.*] Non te laudabit sepultus in diuitiis seculi, neq; habitans in perditione peccati.

h ¶ *Nunquid cognoscentur in tenebris*, &c.] *Omnis* enim, *qui facit peccatum, odit lucem*: & à corpore terrenis oppresso vitiis, iustitia tua occultatur.

i ¶ *Nam ego ad te Domine clamaui.*] In orationis arcano.

k ¶ *Et manè oratio*, &c.] Quia matutina me resurrectione clarificabis.

l ¶ *Vt quid Domine repellis orationem meam: auertis faciem tuam à me*, &c.] Vt non transeat calix iste.

m ¶ *Pauper sum ego, & in laboribus à iuuentute mea.*] A tempore carnis assumptæ.

n ¶ *Exaltatus autem.*] In cruce.

o ¶ *Humiliatus sum.*] In sepulchro.

p ¶ *Et conturbatus.*] In morte.

q ¶ *In me transierunt iræ tuæ.*] Transierunt, & nō perstiterunt.

r ¶ *Et terrores tui conturbauerunt me*, &c.] Ipsos quos superius in gentes me effusurum pronunciaui.

s ¶ *Circundederunt*, &c.] Iudæi in fluctibus persecutionum.

t ¶ *Circundederunt me simul.*] Pharisæi cum sacerdotibus: Pilatus cum principibus & populis.

u ¶ *Elongasti à me amicum & proximum.*] Proximus est, qui facit misericordiam: qui mecum non est inuentus.

x ¶ *Et notos meos à miseria.*] Præ confusione passionis etiam ipsi Apostoli elongati sunt à me. Hinc iam descendens ad infernum, de manu alligati fortis, spolia reportans, præuenit matutina eius oratio patrem: cum manè resurgens apparuit multis. Quem nos supplices deprecamur, vt plebem sua passione à laqueo inferni liberam, sua fortitudine roborare: ac de secundæ mortis nexibus dignetur absoluere, vt expediti ac liberi, regno eius mereamur adiungi, Ipsi gloria & imperium cum æterno patre & spiritu sancto in cuncta secula seculorum, Amen.

y ¶ *Intellectus AEthan Israelitæ.*] Iste Psalmus in multis vocibus continetur. Habet enim vocem patris ad filium, filii ad patrem: Ecclesiæ, ipsiusque Prophetæ, vel Apostolorum. Ex prophetica ergo voce sic inchoat ad patrem.

Psalmvs LXXXVIII.

Misericordias Domini in æternum cantabo.] Illas misericordias, quibus hominem peccato mortuum dignatus es visitare per filium.

a ¶ *A generatione*, &c.] A veteri in nouo Testamento.

b ¶ *Annunciabo veritatem tuam*, &c.] Christum tuum.

c ¶ *In ore meo.*] In quo confessio fit ad salutem.

d ¶ *Quoniam dixisti*, &c.] Semper enim miseratio tua sublimatur, & nunquam destruitur.

e ¶ *In cœlis præparabitur veritas tua.*] In Apostolis prædestinatur. Hinc vox patris:

f ¶ *Disposui testamentum meum electis meis*, &c.] Doctoribus Ecclesiarum, vt acquisitos per gratiam populos, vel doceant vel informent.

g ¶ *Iuraui Dauid seruo tuo*, &c.] Dei quippe iuratio, promissionis est confirmatio. Dauid seruo meo, id est, Christo Domino: qui ex genere Dauid carnem assumpsit.

h ¶ *Vsque in æternum præparabo semen tuum.*] In credentibus Ecclesiæ.

i ¶ *Et ædificabo in generatione & generationem sedem tuam.*] Ipsam Ecclesiam, in qua ceu rex sedebis in æternum. Iterum Prophetа ait:

k ¶ *Confitebuntur cœli mirabilia tua Domine: etenim veritatem tuam in Ecclesia sanctorum*, &c.] Apostoli enim prædicabunt IESVM Christum, & quæ per eum operaris in congregationem sanctorum.

l ¶ *Quoniam quis in nubibus æquabitur Domino*, &c.] In Prophetis vtique.

m ¶ *Aut quis similis erit.*] Multi sunt filii Dei per adoptationem: sed nullus vnigenito filio vero Deo potest assimilari.

n ¶ *Deus qui glorificatur*, &c.] Paracletus scilicet, qui in congregatione Apostolica adorandus erat, æqualis esse patri ac filio prædicatur. Nā & Dominus Iesus Christus cum patre & spiritu sancto, vna subsistit omnipotentia.

o ¶ *Magnus & horrendus*, &c.] Qui ei per innocentiam vitæ appropinquare meruerunt.

p ¶ *Domine Deus virtutum quis similis tibi*, &c.] Potentia & virtute.

q ¶ *Potens es Domine*, &c.] Hi, de quibus ipse, qui es veritas, ais: *Pater volo, vt vbi ego sum, & ipsi sint mecum.*

r ¶ *Tu dominaris*, &c.] Huius seculi potestatibus. *Ioan. 17. d*

s ¶ *Motum autem fluctuum eius tu mitigas.*] Tentationes quas commouent seruis tuis.

t ¶ *Tu humiliasti sicut*, &c.] Diabolum, qui clauis crucis tuæ sauciatus, humiliatus est in spolis.

u ¶ *Tu in virtute*, &c.] Satellites eius.

x ¶ *Tui sunt cœli, & tua est terra.*] Apostoli, vel reliqui sancti: qui in terris positi, cœlestem vitam agunt.

y ¶ *Orbem terrarum & plenitudinem eius tu fundasti.*] Haud dubium est huius mundi plenitudinem à te procreatam. Sed & illam viuorum terram, in qua plenitudo sanctitatis te introducente inhabitabit, tu præparasti electis tuis.

z ¶ *Aquilonem & mare tu creasti.*] Aquilo antichristus intelligitur:

gitur. De quo ait Deus ad Hieremiam: *Ab Aquilone pandetur malum super cunctos habitatores terræ.*

a ¶ *Thabor & Hermon in nomine tuo exultabunt: tuum brachium cum potentia.*] Hermon inquam, anathema interpretatur: sicut in quadragesimo primo exposuimus Psalmo. Thabor verò, veniens lumen, vel veniat lux. Igitur iste, qui vel optatiuè, vel propheticè aduenire pronunciatur lumen, vetus intelligitur Testamentum. Ille verò, qui anathema, id est, perditionem profert, nouum Testamentum ostendit: in quo peccata anathematizari iubentur, dicente Domino: Nisi pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis. Exultent ergo ambo in nomine Domini: cùm vel ille lumen mundi venire vaticinatur; vel iste eum in ipso mundo iam lucere, signis virtutibusque demonstrat.

b ¶ *Tuum brachium cum potentia.*] Fortitudo tua, cùm ea, qua volueris, efficacia præualebit.

c ¶ *Firmetur manus tua.*] Opera quæ facis in mundo.

d ¶ *Et exaltetur dextera tua.*] Maiestas tua, vel ecclesia in gentibus acquisita.

e ¶ *Iustitia & iudicium*, &c.] Nisi quis prius iustitiam iudiciumque fecerit, non potest effici sedes tua.

f ¶ *Misericordia*, &c.] Vbi misericordia ac veritas comitantur: illic & inspectio faciei tuæ conuertitur.

g ¶ *Beatus populus qui scit iubilationem*, &c.] Spiritualem vtique iubilationem, per quam mundi nequitiæ collidêtur: sicut quondam ad iubilationem Iesu & sacerdotum Hierico corruit, mundi figuram tenens.

h ¶ *Domine in lumine vultus tui ambulabunt.*] In illuminatione vtique spiritus sancti.

i ¶ *Et in nomine tuo exultabunt tota die.*] In nomine illo nouo, quod benedicitur in terris, id est, Christiano.

k ¶ *Et in tua*, &c.] Sequentes atque custodientes eam.

l ¶ *Quoniam gloria virtutis eorum tu es.*] Quoniam gloriantur, & non in alio.

m ¶ *Et in beneplacito tuo exaltabitur cornu nostrum.*] Sicut enim eis beneplacita fuerunt præcepta tua: ita tibi beneplacitum est, vt in te exaltetur virtus eorum.

n ¶ *Quoniam Domini est assumptio.*] Carnis vtique.

o ¶ *Et sancti Israel regis nostri*, &c.] Ipsius Domini nostri Iesu Christi, qui in Ecclesia regnat. Hinc iterum Propheta ad patrem loquitur.

p ¶ *Tunc locutus es in visione sanctis tuis.*] Prophetis, reliquisq; electis.

q ¶ *Et dixisti, posui ad.*] Populo scilicet.

r ¶ *In potentem.*] Id est, super diabolum, qui opprimeret superbiam eius.

s ¶ *Et exaltaui electum*, &c.] Christum Dominum. Qui propterea electus de populo dicitur, quia carnem assumpsit ex homine.

t ¶ *Inueni Dauid seruum meum.*] Inuenit eum, elegit vtique, vt ex eius genere assumeret carnem. Quod autem ait seruum, Apostolus explanat: *Non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo: sed formam serui accepit.*

a Thabor & Hermon in nomine tuo exultabunt: [b] tuum brachium cum potentia. [c] Firmetur manus tua, [d] & exaltetur dextera tua: [e] iustitia & iudicium præparatio sedis tuæ. [f] Misericordia & veritas præcedêt faciem tuam: [g] beatus populus qui scit iubilationem. [h] Domine in lumine vultus tui ambulabunt, [i] & in nomine tuo exultabunt tota die: [k] & in iustitia tua exaltabuntur. [l] Quoniam gloria virtutis eorum tu es, [m] & in beneplacito tuo exaltabit cornu nostrum. [n] Quia Domini est assumptio nostra, [o] & sancti Israel regis nostri. [p] Tunc loquutus es in visione sanctis tuis, [q] & dixisti: posui adiutoriũ [r] in potẽte, [s] & exaltaui electum de plebe mea. [t] Inueni Dauid seruum meũ: [u] oleo sancto meo vnxi eum. [x] Manus enim mea auxiliabitur ei, & brachium meum confortabit eum. [y] Nihil proficiet inimicus in eo, [z] & filius iniquitatis non apponet nocere ei. [a] Et conscindã à facie ipsius inimicos eius, [b] & odientes eum in fugam conuertã. [c] Et veritas mea & misericordia mea cum ipso, [d] & in nomine meo exaltabit cornu eius. [e] Et ponam in mari manum eius, [f] & in fluminibus dexteram eius. [g] Ipse inuocabit me; pater meus es tu: Deus me[o] & susceptor salutis meæ. [h] Et ego primogenitum ponã illum: excelsum præ regibus terræ. [i] In æternum seruabo illi misericordiam meam, & Testamentum meum fidele ipsi. [k] Et ponam in seculum seculi semen eius, & thronum eius sicut dies cœli. [l] Si autem dereliquerint filii eius legem meam, & in iudiciis meis non ambulauerint. Si iustitias meas prophanauerint, & mandata mea nõ custodierint. Visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Misericordiam autem meam non dispergam ab eis: neq; nocebo in veritate mea. Neque prophanabo testamentum meum: & quæ procedunt de labiis meis, nõ faciam irrita. [m] Semel iuraui in sancto meo, [n] si Dauid mentiar: [o] semen eius in æternum manebit. [p] Et thronus eius sicut Sol in conspectu meo, [q] & sicut luna perfecta in æternum, [a] & testis in cœlo fidelis. [r] Tu autem reppulisti & despexisti: distulisti Christum tuum. [s] Subuertisti testamentum serui tui: [t] prophanasti in terra sanctificationem eius. [u] Destruxisti omnes sepes eius: posuisti firmamenta eius formidinem. [x] Diripuerunt eum omnes transeuntes viam: factus est opprobrium vicinis suis. [y] Exaltasti dextram deprimentium eum: lætificasti omnes inimicos eius. [z] Auertisti adiutorium gladii eius: & non es auxiliatus ei in bello. [a] Destruxisti eum ab emundatione: & sedem eius in terram collisisti. [b] Minorasti dies temporis eius: perfudisti eum confusione. [c] Vsquequo Domine auertis in finem? exardescet sicut ignis ira tua. [d] Memorare quæ mea substantia: numquid enim vane constituisti omnes filios hominum? [e] Quis est homo qui viuet & non videbit mortem? eruet animam suam de manu inferi? [f] Vbi sunt misericordiæ tuæ antiquæ Domine? sicut iurasti Dauid in veritate tua. [g] Memor esto Domine obprobrii seruorum tuorum: quod continui in sinu meo multarum gentium. [h] Quod exprobrauerunt inimici tui Domine: quod exprobrauerunt commutationem Christi tui. [i] Benedictus Dominus in æternum: fiat, fiat.

u ¶ *Oleo sancto meo vnxi eum.*] Non tristi & corrupto, sed pleno lætitia & sanctitate.

x ¶ *Manus enim mea auxiliabitur ei, & brachium meum confortabit eum.*] In assumpto corpore.

y ¶ *Nihil proficiet inimicus in eo.*] Diabolus scilicet.

z ¶ *Et filius iniquitatis non apponet nocere ei.*] Iudas traditor, qui meritò filius iniquitatis, id est, diaboli dicitur: quia diabolus intrauit in cor eius, vt traderet Christum.

a ¶ *Et conscindam à facie ipsius inimicos eius.*] Iudæos vtique, qui sæpè à Domino confusi tanquã conscissi gladiis, discedebant à conspectu eius.

b ¶ *Et odientes eum*, &c.] De dæmonibus dicit iniquis, qui coram eo sæpiùs fugiebant, clamantes: *Quid venisti ante tempus torquere nos?* Scimus, quia tu es filius Dei. Matt. 8.d

c ¶ *Et veritas*, &c.] Veritas, quia ea, quæ à me audiuit, loquitur. Misericordia, quia sanat infirmos, tam in mente quàm in corpore. Ioan.

d ¶ *Et in nomine meo exaltabit cornu eius.*] Fortitudo Ecclesiæ sanguine suo redemptæ. Matt.

e ¶ *Et ponam in mari manum eius*, &c.] Ostendam opera eius mundo.

f ¶ *Et in fluminibus dexteram eius*, &c.] Super principatus, & potestates mundi.

g ¶ *Ipse inuocauit me pater meus*, &c.] Sæpius eum inuocasse patrem Deum, in Euangeliis legimus; sicut illud est: *Pater, clarifica me apud temetipsum.* Et iterum: *Pater in manus tuas commendo spiritum meum.* Deus meus. Deum autem vocat, cùm dicit: *Deus Deus meus, vt quid me dereliquisti,* & multa alia. Ioan. 17. a Luc. 23. f

h ¶ *Et ego primogenitum*, &c.] Est enim Dominus Iesus primogenitus ex mortuis; sicut ait Apostolus: Excelsus factus, cœlos ascendens: regna mundi cuncta subijciens. Col. 1. a

i ¶ *In æternum seruabo*, &c.] In Ecclesia, quam per misericordiam redemit, hæc in ea perpetualiter conseruantur.

k ¶ *Et ponam in seculum seculi semen eius.*] Congregatio enim sanctorum, quæ in Ecclesia est, in qua Deus tanquam in throno residet: sicut Sol fulgebit in regno patris.

l ¶ *Si autem derelictus*, &c.] Quod derelictores legis, iudiciorum oblitores, prophanatores iustificationum, mandatorumq; transgressores, in virga, id est, in disciplina Dei corripiantur, & misericordia diuina non auferatur, illud ostenditur, vt nullus sine spe recuperationis ab Ecclesia arceatur; quia sicut seueritas diuina terret, arguente iustitia, ita pietas reparat, moderante clementia.

m ¶ *Semel iuraui in sancto meo.*] In homine illo Dominico.

n ¶ *Si Dauid mentiar.*] Nullo enim mendacio circunscribitur Deus, sicut ait Euangelista. *Iota vnum, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant.* Matth. 5. b

o ¶ *Semen eius in æternum manebit.* Populus acquisitus.

p ¶ *Et thronus eius*, &c.] Ipsam Ecclesiam in claritate futuræ beatitudinis permanere, iterum atq; iterum promittit.

q ¶ *Et sicut luna perfecta in æternum.*] Tota lucida, tota perfecta, nil obscuritatis continens in se.

Hier. 1. c

Iosue 16.

Philip. 2. a

[a] & testis in cœlo fidelis. [b] Tu verò repulisti & despexisti: [c] distulisti Christum tuũ. [d] Auertisti testamentũ serui tui: [e] prophanasti in terra sanctuariũ eius. [f] Destruxisti omnes sepes eius: [g] posuisti firmamentũ eius formidinem. [h] Diripuerunt eum omnes transeuntes viã: [i] factus est opprobriũ vicinis suis. [k] Exaltasti dexteram deprimentiũ eum: [l] lætificasti omnes inimicos eius. [m] Auertisti adiutoriũ gladij eius, [n] & non es auxiliatus ei in bello. [o] Destruxisti eũ ab emundatione, [p] & sedẽ eius in terra collisisti. [q] Minorasti dies tẽporis eius: [r] perfudisti eũ confusione. [s] Vsquequo domine auertis in finẽ: exardescet sicut ignis ira tua, [t] Memorare quæ mea substantia: [u] nunquid enim vane cõstituisti omnes filios hominũ: [x] Quis est homo qui viuet, & non videbit mortẽ: eruet animã suã de manu inferi. [y] Vbi sunt misericordiæ tuæ antiquæ domine: sicut iurasti Dauid in veritate tua. [z] Memor esto domine opprobrij seruorũ tuorũ, [a] quod continui in sinu meo multarũ gentiũ. [b] Quod exprobrauerunt inimici tui domine, [c] quod exprobrauerunt [d] cõmutationem Christi tui. [e] Benedictus dominus in æternum, fiat, fiat.

f ¶ Oratio Moysi hominis Dei.

PSALMVS LXXXIX.

DOmine refugium factus es nobis, à generatione in generationẽ. [h] Priusquam gentes fierent, aut formaretur terra & orbis à sæ- demerso Pharaone & omni eius exercitu, Maria cecinit & Moyses. Deinde legimus & in Deuteronomio, quod canticum illud scripserat in Deuteronomio. Si igitur psalmi isti & cantica ista Moysi sunt, quare in proprijs voluminibus non habentur? Diximus ergo, quomodo centesimus primus psalmus inscribitur oratio pauperis, & alius est qui scripsit de ipso; & ille pauper qui pro nobis deprecatur, dominus est: qui cum diues esset, pauper factus est propter nos, & cætera. Sic & hic Moyses, quoniam à principio generis humani historiam ipse scripsit: ipse enim scripsit quomodo cœlum & terra facta sint, quomodo & homo factus sit de conditione hominis. Et iste psalmus de conditione hominis loquitur: quid sit homo, & quare natus sit. Qui ergo in Genesi scripsit de hominum conditione: ipse & nunc inducitur à spiritu sancto disputare quid sit homo.

PSALMVS LXXXIX.

Domine refugium factus es nobis in generatione & generationẽ. Qui refugium quærit: aut ab æstu nimio quærit & calore, aut bestia illum persequitur, aut hostes illum persequuntur vt interficiant. Et nos igitur in æstu sumus istius sæculi, & nos bestia persequitur, de qua dicimus: *Ne tradas bestiis animam confitentem tibi.* Et nos hostes persequuntur: propterea subtus alas tuas refugimus. In generatione & generationem. Et in præterito, & in præsenti, & in futuro. Aliter. *In generatione & generationem.* Et in veteri populo Iudæorum, & in nouo Christianorum.

h ¶ *Priusquam montes fierent*, &c.] Subrepit in hoc loco hæresis. Si refugium factus est nobis antequam montes fierent, & formaretur terra, & orbis: ergo animæ erant antequam fieret orbis. Quid enim dicit scriptura? Domine refugium factus es nobis: in generatione, inquit, & generationem. A principio mundi: ante principium mundi. Hoc illi dicunt. Et ne putes me, inquit, dicere priusquam montes fierent & formaretur terra & orbis: tu, inquit, refugium factus es nobis. Si

a ¶ *Et testis in cælo fidelis.*] Ipse Christus dominus, qui fidele testimonium reddidit de opere patris in mundo, in cœlos est euehendus. Hinc ad patrem vox apostolica.

b ¶ *Tu vero repulisti & despexisti.*] Quia separamur à rege nostro dum patitur.

c ¶ *Distulisti Christum tuum.*] Tradendo eum inimicis.

d ¶ *Auertisti testamentum serui tui.*] Per quod promiserat nos secum regnare.

e ¶ *Prophanasti in terra sanctuariũ eius.*] Promiseras enim quod nõ dares sanctum tuum videre corruptionem, & nunc iam in sepulcro tegitur.

f ¶ *Destruxisti omnes*, &c.] Verba legis & prophetarum, in quibus retinebatur.

g ¶ *Posuisti firmamentum eius formidinem.*] Nos qui eum audiebamus cum doceret turbas.

h ¶ *Diripuerunt eum omnes transeuntes viam.*] Transeunt enim illum qui dixit: *Ego sum via & veritas & vita*: cum vel vestimenta eius diuidunt, vel corpus clauis & mucrone confodiunt. *Ioan. 14. a*

i ¶ *Factus est*, &c.] Iudæis ac principibus sacerdotum, qui dicebant: *Vah qui destruebas templum Dei, & post triduum reædificas illud: Descende de cruce.* *Matt. 27. c*

k ¶ *Exaltasti dexteram deprimentium eum.*] Cum humilias eum in mortem.

l ¶ *Lætificasti omnes inimicos eius.*] Pilatum cum gentibus & Iudæis.

m ¶ *Auertisti adiutorium gladii eius.*] Cum non profuit Iudæis sermo prædicationis illius.

n ¶ *Et non es auxiliatus in bello.*] In conflictu vtique passionis.

o ¶ *Destruxisti eum ab emendatione.*] Si enim alligata fuisset munditiis eius, non vtique vestimenta eius nostra facinora inquinassent: sicut ipse ait: Aspersus est sanguis eorum super vestimenta mea, & omnia indumenta mea inquinaui. Nam & inter iniquos deputatus, & cum latronibus crucifixus est. *Esa. 53. a*

p ¶ *Et sedem eius in terra collisisti.*] Sanctorum animas super quas quiescebat: quę conturbabantur de obitu eius.

q ¶ *Minorasti dies temporis eius.*] Dies illius sunt diminuti, vt velocius remearet ad patrem.

r ¶ *Perfudisti eum confusione.*] Confusione vtique mortis. Hæc dicebant apostoli, ignorantes eum à mortuis debere resurgere. Quod autem hoc nescirent, euangelista commemorat. Nam de dilecto discipulo ait: *Nondum enim sciebat scripturas: quia oporteret illum à mortuis resurgere.* Et Petro quasi delyramẽta visa sunt verba resurrectionis huius. Thomas autem ait: *Nisi videro, non credã.* Ideo ergo talia loquebantur apostoli quasi exprobrantes patri: quia ignorabant eum ab inferno redire. His igitur succedens, ecclesia dicit: *Ioan. 20. b* *Ibidem f*

s ¶ *Vsquequo Deus irasceris in finem: exardescet*, &c.] Quamdiu irasceris, vt eum à morte non reuoces.

t ¶ *Memorare domine quæ sit substantia mea.*] Nulla mihi est vitæ substantia, nisi in eum quem præstolor reuerti de tartaro.

v ¶ *Nunquid enim vane constituisti omnes filios hominum?*] Si enim illos non vane, sed veraciter in spe resurrectionis constituisti, quanto magis filium tuum debes resuscitare?

x ¶ *Quis est homo qui viuet, & non videbit mortẽ: aut quis eruet animam suam de manu inferi.*] Scio quia nullus homo carneus euadit mortem, neque animam suam seruabit ab inferis. Sed noui quia Deus sub velamento carnis latebat absconditus: quem mors & infernus non debeant tenere.

y ¶ *Vbi sunt*, &c.] Si hic non resuscitatur.

z ¶ *Memor esto domine opprobrii seruorum tuorum.*] Qui eum expectant.

a ¶ *Quod continui in sinu meo multarum gentium.*] Quos congregaui tanquam in sinu: in vna domo credulitatis.

b ¶ *Quod exprobrauerunt inimici tui domine.*] Iudæi, Pharisæi, Sadducæique.

c ¶ *Quod exprobrauerunt?*] Quid exprobrauerunt?

d ¶ *Commutationem*, &c.] Cum se ab his commutans ad gentes diceret: *Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.* *Luc. 13. g*

e ¶ *Benedictus dominus in* &c.] Ecce benedictus, ecce glorioſus, cũ redit ex inferis, cum se præbet discipulis, cum ecclesiæ vota & pia desideria restituit, dicens sanctis: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi.* *Matt. vlt.* Qui nos à malis actibus commutare dignetur in bonos, ac sua pietate dignos effectos, spiritu sancto repletos, in regno suo solita miseratione constituat. Quia ipsi est gloria & imperium cum æterno patre & spiritu sancto in sæcula sæculorum, Amen.

f ¶ *Oratio Moysi*, &c.] Quatuor sunt psalmi, qui oratione prænotantur: sextus decimus, & octogesimus quintus, & octogesimus nonus, & centesimus primus. In centesimo primo dicitur: *Oratio pauperis cum anxiatus fuerit, & in conspectu Dei fuderit orationem suam.* In isto, oratio Moysi hominis Dei. Legimus canticum Moysi, quod in Exodo eo tempore quando populus mare transiuit rubrum, & de- *Exod. 15.*

Deut. 32.

2. Cor. 8. b

Psal. 73. a

A

autem refugium nostrum fuit antequam orbis fieret: ergo ante animæ fuerunt, quam mundus fieret. Male distinguis hæresis. Quare calumniam facis spiritu sancto? Sic loquere, quomodo spiritus sanctus loquutus est. Sic ergo legendum est: Domine refugium factus es nobis, in generatione & generationem. Et hucusque distinctio. Rursum aliud principium: Priusquam montes fierent & formaretur terra & orbis: à sæculo & vsque in sæculum tu es Deus. Tu es Deus antequã montes fierent: tu es Deus antequam formaretur terra & orbis.

a ¶ *A sæculo & vsque in sæculum tu es Deus.*] Tu es semper: tu es æternus.

b ¶ *Et dixisti, conuertimini filii hominum.*] O domine, vt hoc audeamus petere, & dicamus: *Ne auertas hominem in humilitatem*: tu nobis dedisti fiduciam, dicens: *Reuertimini ad me filii reuertẽtes, & ego sanabo contritiones vestras.* Et dixisti, conuertimini filij hominum.

Ezec. 18. g & Ose. 14. b

c ¶ *Quoniam mille anni ante oculos tuos, tanquam dies vna quæ præterijt.*

d ¶ *Et custodia in nocte quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt.*] Debemus secundum historiam scire, quia nox in quatuor vigilias diuiditur. Denique & in euangelio dicitur: In quarta autem vigilia. Vna ergo vigilia tres horæ sunt. Nox ergo diuiditur in quatuor vigilias. Denique milites quatuor stationes habẽt, quando vigilant & seruiunt: Videte ergo quid dicat. O breuis nostra æternitas, Adam ille propagator noster, qui vixit nongentis & sexagintaquinque annis. Fac, quod vixerit mille: ad comparationem æternitatis tuæ, quod grande fuerit, breue est. Quid enim potest grande esse quod finem habet? Mille anni nostri antequam offenderemus, vna dies apud te erat. Quid dico vna dies? Vna vigilia noctis. Ne auertas hominem in humilitate, Vide quid dicat: Dignatus es pro nostra salute descendere: fudisti pro nobis sanguinem: ne patiaris perire nos, & mori in humilitate. Ipse dixisti: *Cum exaltatus fuero, omnia traham ad me.* Exaltatus es, & exaltasti nos: noli derelinquere vt contrahamur.

Matt. 14. c & Mar. 4. f

Gen. 3.

B

Ioan. 12. c

e ¶ *Mane sicut herba transeat, mane floreat & pertranseat: vespere decidat, induret & arescat.*] O mysteria scripturarum. Mane sicut herba transeat. Loquitur dominus noster atque Saluator in euangelio de fœno, quod in die arescit: Quomodo herba quæ viret, & floret, mane videtur quasi flos esse & virens, & arescit. Vidistis ante decem annos adolescentulum. Nihil illo pulchrius: huc illucque currebat. Si eum nunc aspexeris, videtur in senectute quasi mortuus. Licet viuat senectute, tamen adolescentia perit. *Mane sicut herba transeat*, hoc est, iuuentus nostra: Ipsum est enim mane. Sicut herba transeat: mane floreat & transeat. Floremus in adolescentia: arescimus in senectute. Vespere decidat, induret & arescat.

Mat. 6. d

f ¶ *Quia defecimus in ira tua, & in furore tuo turbati sumus.*] Nongentis triginta annis antea viuebamus, vsque ad mille fere veneramus. Ecce in breuem vitam vita nostra contracta est.

g ¶ *Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo.*] Nihil te cælat, hoc est, peccata nostra, nec nox cælat nec inuolutum tenebræ. Omnia apud te lucent.

h ¶ *Sæculum nostrum in illuminatione vultus tui.*] Melius habetur in Hebraico: Vita nostra in illuminatione vultus tui. Quicquid agimus: quicquid in secreto nos facere putamus, patet in oculis tuis.

i ¶ *Quoniam omnes dies nostri defecerunt.*] Cucurrit ætas, & dum ignoramus, grauiter perimus. Et hoc ipsum quod loquimur, de morte est, & non intelligimus.

k ¶ *Anni nostri sicut aranea meditabuntur.*] Videte quid dicat. Quomodo aranea quæ mittit fila, & huc illucque discurrit, & texit tota die, & labor quidem grandis est, sed effectus nullus est: sic & vita hominum huc illucque discurrit. Possessiones quærimus: diuinas apparamus: procreamus filios: laboramus: in regna sustollimur, & omnia facimus, & non intelligimus quia araneæ telam teximus.

l ¶ *Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta annis.*] Vbi sunt mille anni? In septuaginta annis contracti sumus. Si autem multum, octoginta. Si autem plus viximus, iam non est vita, sed mors.

m ¶ *Si autem in potentatibus octoginta anni.*] Quem enim inuenies octogenarium esse, & sanum? Dicit & Græca sententia: Senectus ipsa morbus est.

n ¶ *Et amplius eorum labor & dolor.*] Quicquid plus fuerit, non est vita, sed dolor. Hoc interim diximus secundum historiam. Cæterum dicamus secundum Anagogen. Et omnis quidem psalmus recipit Tropologiam: & poteram nunc per singulos versiculos currere, & spiritualem intelligentiam in singulis dicere, sed hora exclud mur. Vno tamen versiculo quasi gustum vobis do spiritualis intelligentiæ, vt quicquid hic tacuero, putetis hic dictum esse. *Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta annis.* Septuaginta anni, septem decades sunt, & octoginta anni, octo decades sunt. Videte ergo quomodo septimus & octauus numerus prædicatur. Et quomodo diximus: tu refugium factus es nobis in generatione & generationem, in veteri & in nouo testamento: propterea nunc & septimum & octauum numerum ponit. Hoc dicit in Ecclesiaste, *Da partem septem & da partem octo.* Propterea & quindecim sunt graduum psalmi, hoc est, septem & octo: quindecim pariternos ducunt ad regna cælorum. Denique postquam septimus graduum psalmus expletus est, quid dicitur in scriptura ipsius psalmi? Psalmus, inquit, Salomonis qui extruxerat veterem domum. Et quid dicit: *Nisi dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt qui ædificant eam.* Quid ergo dicit ipse Salomon: qui præscribitur in ipso titulo? Ego ædificaui templum, sed nisi octauus numerus ædificauerit, in vanum est domus ædificata. Legimus & in euangelio secundum Matthæum: Beati pauperes: beati mites: beati esurientes & sitientes, & cætera, & sunt octo beatitudines. Ergo dominus noster octonario numero concluſit euangelium. Denique nusquam inuenimus octo pariter beatitudines, nisi in euangelio. Octonario numero, hoc est, in die resurrectionis. Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta annis. Vultis ostendam vobis interim quod septimus & octauus numerus continent plurima sacramenta? Legamus Ezechiel, & in vna porta dicitur: *Et ingrediatur*, inquit, *per portam Orientis in templum quod ædificatur.* In Ezechiel in extrema parte: *Et ascendet*, inquit *sacerdos primum per septem & octo gradus.* Et fieri poterat, vt in ea porta & septem essent gradus & octo. Sed videte quid dicit: Orientalis porta, vnde lumen venit, dominus noster est atque Saluator. Vna quidem porta est, & nemo ingreditur in eam nisi sacerdos magnus. Et quid dicitur ibi? Porta hæc semper clausa erit. Non autem aperitur nisi sacerdoti. Sic igitur & nouum & vetus testamentum semper clausum fuit: non est apertum nisi Saluatori. Ille est enim qui habet clauem: qui *aperit, & nemo claudit*: qui *claudit, & nemo aperit.* Vna ergo porta habet septem & octo gradus. Et in veteri quidem testamento sacramenta sunt euangelica, & in nouo testamento sacramenta sunt legis. Audite maiora mysteria. Eo tempore, quando Salomon, hoc est, pacificus noster ascendit ad cælos (qui dicit: *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis*: ipse est enim pax nostra, & pax quæ exuperat omnem sensum) ipse ædificauit templum Deo. Et vide ibi scriptura quid dicat. *Et erant*, inquit, *latomorum septuaginta millia, & eorum qui portabant octoginta millia.* Videte numerum. Latomi, qui lapides cædunt: qui quasi fundamenta ædificiorum præparant: qui lapides ad ædificandum in templo Dei de terra tollunt:

C

Eccl. 11. a

D

Psal. 126. a

Matt. 5.

Ezech. 44.

Ibid. 44.

Ioan. 14. d

3. Reg. 5. d

in se-

in septimo numero ponuntur, in prophetis, in patriarchis. Illi enim humanum genus quasi de terra eijcientes, in templū domini præparauerunt. Isti vero, hoc est, octoginta millia: apostolica prædicatio & euangelica: isti qui cum Deo Saluatore & ipso Salomone grauia gentiū peccata portabant. Hucusque videtur finitum esse mysteriū. Audite maiora mysteria. Et qui præerant, inquit, istis operibus & templo, tria millia erant. Non possunt esse maiores. Et qui præsunt operibus, nisi illi qui prædicant trinitatem? Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta annis. Multa sunt quæ dicantur, sed hora excludimur.

testatem iræ tuæ, & præ timore tuo iram tuā dinumerare? [a] Dexteram tuam sic notam fac, & eruditos corde in sapientia. [b] Cōuertere domine vsquequo, & deprecabilis esto super seruos tuos. Repleti sum[9] mane misericordia tua: exultauimus & delectati sumus in omnib. diebus nostris. Lætati sumus pro diebus quib. nos humiliasti: annis quibus vidimus mala. Respice in seruos tuos, & in opera tua, [c] & dirige filios eorū. [d] Et sit splendor domini Dei nostri super nos, & opera manuum nostrarum dirige super nos: & opus manuum nostrarum dirige.

PSALMVS XC.

QVi habitat in adiutorio altissimi: [f] in protectione Dei cœli commorabitur. Dicet domino susceptor meus es tu, & refugium meum Deus[g] sperabo in eum. Quoniam ipse liberabit me de laqueo venantium, [h] & à verbo aspero. [i] Scapulis suis obumbrabit tibi, [k] & sub pennis eius sperabis. [l] Scuto circundabit te

in cordibus nostris, vt eijciat à nobis tenebrarum impugnationes, & sordidas cogitationes, & omnia peccata propellat de cordibus nostris, vt illuminet nostras tenebras, vt fugiant tenebræ, & habitet splendor lucis in cordibus nostris. Templum domini, & tabernaculum, & sancta sanctorum, semper lucernam habeant ardentem: semper superluceat lucerna in domo domini. Si enim extincta fuerit lucerna, dominus in tenebris non habitat. Dicamus igitur & nos: *Lucerna pedibus meis verbum tuum domine*, cui sit gloria in sæcula sæculorum, Amen. *Psal. 118.*

¶ Iste psalmus non habet titulū, eo quod de capite vel membris cantatur. Caput in cælo: membra in terra. Et proprie intelligitur de ieiunio, & illa tentatione eremi. Prævidebat propheta, quod venturus erat Christus in carne, vt tentaretur à diabolo. *Matth. 4.*

PSALMVS XC.

QVi habitat in adiutorio altissimi.] Adiutorium interpretatur, Ezras. Denique Ezras propheta dicitur. Iste qui reduxit populum de captiuitate Babyloniæ, & induxit in terram repromissionis. Qui ergo habitat in Ezras habitat in Iesu. Interim secundum Tropologiam: Qui sibi ædificauit domum sine manibus, iuxta Apostolum, illam domum quam ædificauerat dominus etiam obstetricibus in Ægypto. *Exod. 1 d*

a ¶ *Dexteram tuam sic notam fac, & compeditos corde in sapientia.*] In quibusdam codicibus dicitur, eruditos: in alijs dicitur, compeditos. Aliud eruditus, aliud compeditus significat. Quid ergo dicit: Dexteram tuam notam fac. Quid tamdiu dexteram tuam contrahis? Deus quare auertis manum tuam in sinum tuum? in alio psalmo dicitur. Quid dicitur? Hoc est, in ægritudine positi sumus, in peccatis iacemus: mitte dexteram tuam, & eleua nos. Quare tamdiu dexteram tuam habes in sinu tuo? Eructet cor tuum verbum bonum: mitte dexteram tuam, & libera nos. Notum nobis fac ministerium, quod absconditum fuit à generationibus. Dexteram tuam notam fac. Quid subrepis Ari? Non dixit dexteram tuam fac. Deus enim sine dextera sua nunquam fuit. Sed quid dixit? Dexteram tuam, quæ semper fuit, & in sinu tuo fuit, notam fac. Quoniam illum permanentem in deitate sua nosse non possumus: assumat hominē, & sic intelligamus eum. *Dexteram tuam sic notam fac, & compeditos corde in sapientia.* Eos qui sapientiæ habent compedes, hoc est, qui compediti sunt in corde per sapientiam tuam. Non vobis sit molestum, quia obscurus est locus. Prophetæ habebant sapientiam: sed ipsa sapientia compediebat eos, non poterant volare sine Christo. Videte ergo quid dicat: Mitte dexteram tuam, hoc est, filium tuum. Notum nobis illum fac, vt & prophetæ qui quasi prophetauerunt vmbram, incipiant dominum manifestius prædicare.

b ¶ *Conuertere domine vsquequo.*] Multum peccauimus: auertis faciem tuam: non sunt dīgna peccata nostra tuis videri oculis. Propterea deprecamur, conuertere domine vsquequo. Ecce iam tanta fluxerunt sæcula: semper te prophetæ venturum prædicauerunt gentibus, & adhuc non venisti.

c ¶ *Et dirige filios hominum.*] Qui praui sumus, à te dirigamur. *Et dirige filios hominum.* Propterea eos dirige, quia filij hominū sunt. Si enim essent filij tui, directi essent. Tu enim dixisti: *Ego dixi, dij estis, & filii excelsi omnes. Vos autem vt homines moriemini, & quasi vnus de principibus cadetis.* Et in alio loco: *Non permanebit spiritus meus in hominibus istis: quia caro sunt.* Quoniam homines sunt, propterea caro sunt. Ergo quia filij hominum, & perdidimus esse filij Dei, & praui facti sumus: propterea dirige nos, vt rursum tui efficiamur filij. *Psal. 81. b Gen. 6. a*

d ¶ *Et sit splendor domini Dei nostri super nos.*] Dicit & Apostolus ad Hebræos: Quoniam dominus atque Saluator splendori sit gloriæ patris. *Et sit splendor domini Dei nostri super nos.* Hoc est, quod dicitur & in alio loco: *Signatum est super nos lumen vultus tui domine.* Signum crucis, vexillum nostrum est. Hæc interim de psalmo diximus: & vt æstimo, diutius quam debueramus, immorati sumus. Intelligimus nos multo plura dixisse, quàm debuimus dicere: sed non possumus domini nostri verba reticere: non possumus inchoatum psalmum relinquere. Non est multum, quodcunque prodest animæ: nihil satis est, quod bonum est: si tamen bonū. Rogemus igitur dominum nostrū Saluatorem, vt splendor eius luceat *Hebr. 1. a Psal. 4. b*

f ¶ *In protectione Dei cœli commorabitur. Dicet domino, susceptor meus es tu, & refugium meum Deus meus.*] Multi enim me persequuntur hostes: propterea tu es refugium meum Deus meus.

g ¶ *Sperabo in domino: quoniam ipse liberabit me de laqueo venantium.*] Non dixit, spero, sed sperabo. Quamdiu enim peccamus, non speramus. Si peccare desierimus, speramus. Quoniam ipse liberabit me de laqueo venantium. Multi sunt venatores in isto mundo, qui animas nostras venari conantur. Denique & Nimrod ille gigas, magnus in conspectu Dei venator fuit, & Esau venator erat: quoniam peccator erat, & penitus non inuenimus in scripturis sanctis, sanctum aliquem venatorem. Piscatores inuenimus sanctos. Quoniam ipse liberabit me de laqueo venantium. *Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium. Laqueus contritus est, & nos liberati sumus.* Quis est iste laqueus qui contritus est? *Dominus*, inquit, *conteret satanam sub pedibus nostris velociter.* Et Apostolus dicit: *Vt liberemini à laqueo diaboli.* Vides ergo quoniam iste venator est, qui animas nostras venari cupit ad perditionem? Multos habet diabolus laqueos, & diuersos habet laqueos. Auaritia diaboli laqueus est: ira, & detractio, &c. *Gen. 10. b Geue. 27. Dist. 86. Esau. Psal. 123 a Rom. 16. c*

h ¶ *Et à*, &c.] Quamdiu in sanctitate sumus, anima nostra tranquilla est. Quando verò de peccatis cogitare cœperit anima nostra, turbatur, & quasi quibusdam fluctibus concutitur.

i ¶ *Scapulis suis obumbrabit tibi.*] Sed hæc secundum illud Deuteronomij: Dominus quasi pullos suos, alis suis protegit nos quasi aquila. Dicitur enim ibi, quasi aquila protegere pullos suos. Licet ergo possimus dicere hoc, quod Deus quasi pater nos protegit, & quasi gallina protegit pullos suos, ne rapiantur ab accipitre. Tameu & aliud possumus dicere: *Scapulis suis obumbrabit tibi.* Exaltabitur in cruce: extendet manus, & protegetnos. *Deut. 32. c Matt. 23. c*

k ¶ *Et sub pennis eius sperabis.*] Aspiciens, inquit, manus eius crucifixas, & si te serpens momorderit, sanaberis. Licet ambules in deserto istius sæculi: si te percusserit scorpio, si regulus, si aspis, si cætera venenata animalia, securus esto de sanitate: Serpens in eremo suspensus est. *Num. 21. b*

l ¶ *Scuto circundabit te veritas eius.*] Scutum nostrum rotundum est, hoc est, ex omni parte nos sepit. Non solum scutum est, sed & murus. *Domine vt scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos.* *Psal. 5.*

A

Aliquos de scuto coronat. Videte quid dicat: Domine vt scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos. Quid dicit? Proteges nos, & facies vincere, & post victoriam coronabis. *Scuto circundabit te veritas eius.* Quoniam dixerat, à verbo aspero: & verbum asperum possumus intelligere, & hæreticorum, & philosophorum, & Iudæorum dogma: & hoc quasi verbum asperum, non est verum, sed mendax est. Propterea enim turbidũ est, quia mendax est. Propterea turbidum est, quia conturbat animas nostras per mendacium suum. Dominus ergo qui veritas est, & dicit: *Ego sum veritas*: scuto circundat nos veritas eius, ne ardentibus sagittis diaboli percutiamur. Propterea Christus qui est veritas, supponit scutum suum, vt scuto veritatis superet mendacium.

Ioan. 14.

a ¶ *Non timebis à timore nocturno.*] Diabolus enim semper in tenebris est, & ad hoc vacat: Vt percutiat, inquit, in occultis innocentem. Vides ergo quod qui simplex est, innocens est, & semper in occultis percutitur. *Non timebis à timore nocturno.* Quod dicit, hoc est: licet in errore fueris, quæ nox est: tamen non timebis, quia habes scutum veritatis.

Psal. 6. c. & 63. a

B

b ¶ *A sagitta volante in die.*] Sagitta volãs diaboli, videtur mihi sermo esse hæreticorum & philosophorum. Et isti enim lucem scientiæ promittunt, & dicunt se habere diem, & non possunt decipere, nisi lucem promiserint. Verum lux ista, quam promittunt, de ardentibus sagittis est. Et propterea dicitur: A sagitta volante in die.

c ¶ *A negotio*, &c.] Sagitta quidem volat quasi in die, sed negotium est perambulans in tenebris.

d ¶ *Ab incursu & dæmonio meridiano.*] Melius est dicere Græce ἀπὸ συμπτώματος, σύμπτωμα autem dicitur euentus, hoc est, quãdo non speramus, & aliquid noui euenerit. Aut σύμπτωμα dicitur, quando simul multi cadunt. Videte ergo quid dicat: Licet plures indocti fuerunt: tamen tu qui sanctus es, non inducaris. Do exemplum, vt simpliciores possint intelligere quod dicitur: Si ieris in ciuitatem monachus solus, & cœperis deambulare, & audieris clamorem in circo, & aliquis tibi dixerit: veni & specta circus est, & cœperis ei tu dicere, non licet: non possum ire: si ille tibi ostenderit infinita hominum millia, & dixerit tibi, ducenta hominum millia ibi sunt: ergo illi omnes perituri sunt, & tu solus saluus eris: tu debes intelligere: quia symptoma diaboli est, hoc est, scire debes quia plures cadunt. Et dæmonio meridiano. Dicunt quidem multi: quia sunt dæmones & meridiani, & hoc vulgo dicitur. Cæterum ego dico simpliciter: quoniam dæmonium eo tempore potestatem habet in nos, quando peccamus. Siue mane peccauerimus, dæmon ingreditur in nobis, siue vespere, siue nocte: quacunque peccauerimus hora dæmon ingreditur in nobis. Videtis ergo quod friuolum est, quod vulgo dicitur. Quid ergo dicit, à dæmonio meridiano? Quoniam Abraham angelos susceperat in meridie, & Ioseph fratres suos ad prandium inuitauerat in meridie. Sancti enim erant & Abraham & Ioseph, & propterea conuiuium eorum in clara luce erat, & sole perfecto: Propterea pascunt in meridie. Et ego si plenam habuero scientiam scripturarum: licet hora tertia sit, tamen pasco vos in meridie. Deniq; & spõsa in Cantico canticorũ dicit: *Vbi pascis*, inquit, *vbi cubas? In meridie?* Videtis quoniã sponsus non pascitur, nõ recumbit in hora tertia, sed in meridie. *Vbi pascis, vbi cubas*: vbi te inuenio? vbi delitijs frueris, vbi te possũm inuenire ò sponse meus? Vis me inuenire? In meridie inuenies. Id est, in scientia perfecta, in bonis operib. in claro lumine. Quoniã ergo habemus nos meridiem: propterea etiam diabolus trãsformatur in angelum lucis, & ipse simulat habere se lucem: habere se meridiem. Quando hæretici quasi mysteria aliqua promittunt, quando regna cœlorum, quando continentiam, quando ieiunia, quando sanctitatem, quando renuntiationem fœtili, promittunt meridiem. Sed quoniam non est Christi lumen, non est meridies, sed dæmonium meridianum.

Gen. 18. a & 43. d

Gen. 1. b

2 Cor. 11. c

C

e ¶ *Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis.*] Singula verba scripturarum, singula sacramenta sunt. Ista verba, quæ rustica putantur à sæculi hominibus, plena sunt sacramentis. *Habemus* enim *thesaurum istum in vasis fictilibus.* Thesaurum, sensum diuinum, habemus in verbis vilissimis. Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis. Ex latere cuius? Ab eius cui dictum fuerat: *Scuto circundabit te veritas eius: non timebis à timore nocturno.* quis est iste? De quo supra dictum est: *Qui habitat in adiutorio altissimi, in protectione Dei cæli commorabitur.* Ab eo ergo qui habitat in adiutorio domini, cadet à latere eius mille, & decem millia à dextris eius. Dextera, sancti dicitur: sinistra non dicitur, sed latus. Videte enim quid dicitur: *Et decem millia à dextris tuis.* Et quomodo dixeras: *Cadent à latere tuo mille?* Quando enim dextera dicitur, & sinistra non nominatur: pro sinistra, latus nominatur. Non enim poterat iustum esse, vt iustus haberet sinistram. *Quite*, inquit, *percusserit in dexteram maxillam, præbe ei & alteram.* Non dixit, & sinistram: Non enim est sinistra quæ præbetur, sed dextera altera. Ergo simpliciter dico: quoniam iustus duas dexteras habet. Denique & ille Aioth, qui scribitur in Iudicum libro, propterea duas dexteras habere dicitur: quia iustus erat, & interfecit illum pinguissimum regem. Cadet à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis. Plures sunt qui insidiantur dexteræ nostræ, & non sunt plures qui insidiantur sinistræ. Propterea à latere mille cadent, & à dextris decem millia. Vbi enim maior pugna, maior victoria. Pauci insidiantur lateri, plures insidiantur dexteræ.

2 Cor. 4. a

Iud. 3. b

D

f ¶ *Quoniam angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis.*] Istum locũ diabolus super domino interpretatus est. Eo enim tempore quo tentauit dominum: *Si*, inquit, *filius Dei es, mitte te deorsum. Scriptum est enim de te, quoniam angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis. In manibus portabunt te ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.* Diabolus nihil amplius dixit, nisi hoc: quoniam angelis suis mandauit de te, vt in manibus portent te: ne forte ad lapidem offendas pedem tuum. Mediam partem dimisit. Hic enim dicitur: *Quoniam angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis.* Hoc non dixit, custodiant te: sciebat enim contra se esse. Poterat enim dominus ei respondere: Si custodit me dominus in omnibus vijs: ergo & à te custodior. Tacuit ergo quod sciebat contra se esse, & posuit quod pro se erat. Verè diabolus quasi diabolus, interpretatur de saluatore, quod non est de saluatore. Si enim de saluatore est totus psalmus, sicut interpretaris ò diabole, & de ipso est quod dicitur.

g ¶ *Protegam eum, quoniam cognouit nomen meum.*] Hoc est, ego pater protegam filium meum. Si sic interpretatur, diabole, quomodo tu intelligis, videamus si stet sensus: Protegam eum, quia cognouit nomen meum, hoc est, ego pater filium meum protegam.

h ¶ *Clamauit ad*, &c.] Hoc est, in die crucis.

i ¶ *Cum ipso sum in tribulatione, eripiam*, &c.] Hoc est, eum faciam resurgere.

k ¶ *Longitudine*, &c.] Hoc est, in æternum viuet. Et hoc intelligamus de filio Dei, Longitudine dierum replebo eum. Hoc quod sequitur, quomodo stat in Saluatore?

l ¶ *Et ostendam illi salutare meum.*] Salutare Dei, filius Dei est.

Si

Si ergo de filio dicitur, quomodo potest stare: quia salutare Dei filius Dei est? Vides ergo quoniam male interpretatus es ò diabole. Sed fac vt sic interpretetur vt tu dicis: Dixisti, quoniam angelis suis mandauit de te, vt in manibus portent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Dic quod sequitur. Quid taces? Super aspidem & basiliscum ambulabit, & conculcabit leonem & draconem Christus dominus noster, qui viuit & regnat in sæcula sæculorum, Amen.

a ¶ *Psalmus cantici in die sabbathi.*] Iste psalmus hoc titulo prænotatur. Non potest diem sabbathi agere, nisi qui sex dies transierit. Sex diebus laboramus: in septima die requiescimus. Ergo domino cantare non possumus, nisi in die sabbathi. Quamdiu opera istius mundi facimus, hoc est, sex diebus, domino cantare non possumus. Denique dicitur in Leuitico: *Non facietis in die sabbathi omne opus seruile.* Quicunque ergo in sabbatho est, & in requie domini, opus seruile facere nō debet, hoc est, quod ad mundum istum pertinet: sed illud debet opus facere quod ad sabbathum pertinet. Vultis scire quoniam in sabbatho operantur sacerdotes in templo domini? Non licet in sabbatho cuicunque ligna cædere. Denique vnus qui inuentus est in eremo, lapidatus est & occisus. Deinde non licet ignem succendere, non licet etiam aliquid operis facere. Videtis autem quoniam omnia hæc quæ in mundo alicui facere non licet, in sabbatho, sacerdotibus solis licet. Nam & ligna cædunt, & ignem supponunt, & alia faciunt ministeria, & hostias immolant. Hoc totum quare dixi? Vt ostenderem scriptum esse in lege, debere nos cessare etiam in die sabbathi ab operibus mundi, & ea facere quæ ad Deum pertinent. Psalmus igitur cantici est in die sabbathi: quando non operamur mundo & operamur Deo. Videamus quid nobis sit cantandum in sabbatho, quando à mundi cessamus operibus.

a ¶ Psalmus cantici in die sabbathi.

PSALMVS XCI.

BOnum est cōfiteri domino, & psallere nomini tuo altissime. [c] Ad annuntiandum mane misericordiam tuam, & veritatem tuam per noctem. [d] In decachordo psalterio, cū cātico in cithara. [e] Quia delectasti me domine in factura tua: & in operib. manuū tuarū exultabo. [f] Quā magnificata sunt opera tua domine: [g] nimis profundę factę sūt cogitationes tuę. [a] Vir

Leu. 23. d

Num. 15. d

F

PSALMVS XCI.

Bonum est confiteri domino, & psallere nomini tuo altissime.] Non dixit: bonum est psallere, & postea confiteri: sed video ordinem: Bonum est confiteri, & bonum est psallere. Primum age pœnitentiam, & lacrymis dele peccata, & postea canta domino: *Bonum est confiteri domino.* Non hominibus, sed Deo. Illi confitere peccata, qui sanare potest. *Et psallere nomini tuo altissime.*

c ¶ *Ad annuntiandum manè misericordiam tuam, & veritatem tuam per noctem.*] Diligenter intelligite quod dicitur: *Ad annuntiandum mane misericordiam tuam, & veritatem tuam per noctem.*] Singuli versiculi & ad singulos referuntur. Bonum est confiteri domino: ad annuntiandum mane misericordiam tuam. Si confiteris domino, annuntias manè misericordias domini. *Et psallere nomini tuo altissimè.* Istum versiculum refer ad hunc qui sequitur, & veritatem tuam per noctem. Quando enim confitemur domino, speramus misericordiam. Quando vero psallimus, operamur virtutes. Ad annuntiandum mane misericordiam tuam. Vbi sunt qui secundum litteram scripturas intelligunt? Media die misericordiam Dei annuntiare non possumus? Et certe Christianorum & monachorum est, maxime in noctibus peccata sua confiteri. Et quomodo dicit: ad annuntiandum manè misericordiam tuam? Quod dicit hoc est: Non possumus confiteri domino, & misericordiam eius consequi: nisi cœperit in corde nostro clarum lumen lucere. Nisi præcesserint tenebræ, & mane factum fuerit, misericordiam domini consequi non possumus. Tunc autem annuncias mane misericordiam domini, cum sol iustitiæ ortus in corde tuo fuerit. Et veritatem tuam per noctē. Veritas domini non annuntiatur, nisi ad noctem: in die non potest annuntiari. Non enim possunt imbecilles ferre quæ magna sunt: neque possunt ea sustinere quæ pretiosa sunt. Vnde dicitur & in alio loco de DEO: *Posuit tenebras latibulum suum*, hoc est, dominus posuit tenebras latibulum suum. Et veritas ergo domini annuntiatur in nocte: quasi quibusdam verborum tenebris obuoluitur. In ænigmate dicitur & in parabolis: vt videntes non videant, & audientes non intelligant. Legimus in Osee, & dicitur ad prophetam: *Tu vade & accipe tibi vxorem: vxorem fornicariam*, Iudæi & gentiles rident. Quare rident? Quoniam veritas in nocte posita est, non in die. Vultis scire quoniam veritas Dei in nocte est, & quasi in tenebris, & in parabolis posita est. Moyses ascendit in montem Sina, & ingressus est, inquit, in turbinem, & caliginem, & in tenebras, & ibi locutus est cum domino: Neque enim poterat Israel populus videre mysteria Dei: quia in caliginem Dei non intrauerat.

G

Mar. 4. b
Osee. 1. a

Exod. 24. d

d ¶ *In decachordo psalterio, cum cantico & cithara.*] Simpliciter dico: Quotiescunque leuamus manus sine cogitationibus & disceptationibus, in decachordo psallimus domino. In decachordo psalterio, cum cantico in cithara. In cithara nostra, & corpus, & anima, & spiritus, omnibus chordis composita sunt.

e ¶ *Quia delectasti me domine in factura tua, & in operibus manuum tuarum exultabo.*] Christianus quodcunque viderit, semper ædificatur. Monachum nihil destruet, nisi peccatum. Quodcunque aspexeris, ædificium tuum est. Vides cœlum, vides solem, vides stellas, vides lunam: hoc ædificat te. Debes enim cogitare & dicere: Si sol, & luna, & cœlum, & stellæ Deo seruiunt: quare ego non seruiam? Vides terram, vides animalia, & omnia quæ in terris sunt, & hoc confer cum animo tuo, & ædifica te, & dic animo tuo: Omnia in suo tempore currunt. Siquidem ver & æstas, autumnus & hyems, nunquam mutantur hæc tempora, sed secundum dispositionem domini omnia seruiunt. Cœlum seruit, & terra seruit, & infelix ego homo non seruio. Veniamus ad minuta animalia, dimitto nunc de elephantis: dimitto de leonibus, dimitto de diuersis animalibus, venio ad minuta animalia. Respice apem, respice formicam, vide corpus, & inquire sapientiam. Maior sapientia, quam corporis magnitudo. Apes & formicæ cogitant hyemem esse venturam, & monachus & Christianus non cogitant iudicium esse venturum. Illæ cogitant quoniam fame pericliari possunt, si non laborauerint in æstate vnde viuant in hyeme: nos non cogitamus, quia sine opere torquebimur in gehēna. Hoc totum quare dixi? Quoniam nunc scriptum est: *Quia delectasti me domine in factura tua.* Quodcunque aspexero, delectat me. Intelligo enim factorem, & benedico Deum. *Et in operibus manuum tuarum exultabo.* Video arborem, & considero quomodo cortex arboris est quasi tunica, qua vestitur, & quasi germen viret. Et deinde video quomodo flos fit: quomodo flos cadat, & ipse flos vertatur in pomum. Video paulatim per singulos dies, in singula tempora mihi naturam operari, & in meos cibos crescere. Video quomodo Deus in omnibus mihi laborat, vt mihi nihil desit. Propterea exulto in te domine.

H

Pro. 6 a & 30. d. a &

f ¶ *Quam magnificata*, &c.] In hoc loco Marcion & Manichæus erampunt. Quid enim dicunt? Si omnia Deus fecit, & in vtilitatem hominum fecit: quid necesse fuit cimicem facere & pulicem? Ego tibi breuiter respondeo, vt ostenderetur, ò homo; fragilitas tua. Qui enim cogitationem tuam in cœlum ponis, respice: morderis à cimice, & contremiscis. Quid erigeris in cælum, & cogitatio tua transcendit in cælum? Ecce à pulice vulneraris. *Quam magnificata sunt opera tua domine.* Parua quidem corpora, sed magna ratio. Singula habent vtilitates suas. Ego sic miror dominum in elephantis, quomodo & in formica: sic illum prædico in camelo, quomodo & in culice. Vide culicem quomodo quasi punctum cuiusdam corpusculi est, & tamen vide in ipso puncto corpusculi, omnia esse membra diuisa. Habet sex pedes: habet duos oculos: habet os: habet & ventrem: habet & tubam vocis: habet & alas. Si consideraueris membra, corpus non inuenis, & tamen magnificatur Deus: quia sine corpore, membra sunt omnia.

g ¶ *Nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ.*] Quodcunque cogitauero, inuenire nō possum. Abyssus iudicia tua.

Psal. 17. b

O profundum diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei. Dicam & ego cum Ecclesiaste: *Dixi, sapiens efficiar, & ipsa longius facta est à me: longius multo quàm erat. Et profundè quis inuenire potest?* Ecclesiastes quod dicit, hoc est: Antequam cogitationem meam in opere ponerem, non videbam magnificentiam Dei. *Dixi, sapiens efficiar*, hoc est, dixi: debeo quærere rationes singularum causarum, *& ipsa longe facta est à me, longius multo quam erat.* hoc est, sapientiam quam ante non inquirens, ignorabam: postea quærere cœpi, quam inuenire non poteram.

a ¶ *Vir insipiens non cognoscit, & stultus non intelligit hæc.* Quicunque non est Christianus, & in operibus non intelligit creatorẽ, iste insipiens est.

b ¶ *Cum exorti fuerint peccatores sicut fœnum.* Vidisti imperatores: vidisti præfectos: vidisti exercitus: vidisti victorias & triumphos: Heri fuit, & hodie non est.

c ¶ *Et apparuerint omnes qui operantur iniquitatem, vt intereant in sæculum sæculi.* Heri apparuit quasi flos: hodie flos ipse non comparet. Heri virebat herba: hodie siccata est. Vbi est illa pulchritudo? Nihil bonum est, nisi quod æternum est. Nihil bonum est, nisi quod perpetuum est. Quodcunque finem habet, nec inter bona numerandum est. Quid enim mihi prodest, si heri præfectus fui, & hodie fame morior? Quid enim mihi prodest, si anteriori die rex fui, & hodie in carcere morior? Omne quod præteritum est & finem habet, nihil est. Vnusquisque nostrum de sæculo venit ad hanc vitam. Alius matrem reliquit: alius, filios: alius, vxorem: alius, parentes. Recordemur infantiæ nostræ, recordemur adolescẽtiæ, recordemur quod aliquãdo habuerimus diuitias, & vnusquisque pro viribus suis habuit quod potuit. Ecce transiuimus ad hanc vitam. Vbi sunt illa omnia? Cogitata magis dolorem faciunt, quam voluptatem. Nihil est itaque bonum, nisi quod perpetuum est.

d ¶ *Tu autem altissimus in æternum domine, quoniam ecce inimici tui domine: quoniam ecce inimici tui peribunt & dispergentur omnes qui operantur iniquitatem.* Si peribunt, quomodo dispergẽtur? Qui enim semel perierit, dispergi non potest. Debuit dicere: Ecce dispergentur & peribunt, Quod ergo dicit, hoc est, inimici tui domine peribunt, cum omnia tibi subiecta fuerint: omnis qui inimicus tuus fuerit, postea efficitur amicus, hoc est, non peribit homo, sed peribit inimicus. Qui inimicus fuit, amicus erit, & sic peribit inimicus. Quoniam ecce inimici tui peribunt, & dispergentur omnes qui operantur iniquitatem. Quomodo si sancti simul sunt, gratiosum est: sic si peccatores simul fuerint, quasi pessima congregatio est. Quãto enim plures simul fuerint, tanto peiores sunt. Denique eo tempore quo turris ædificabatur contra Deum, dispergebantur in vtilitatem suam. Contensus eorum malus fuit: dispersio vero profuit etiam illis ipsis qui dispersi sunt.

e ¶ *Exaltabitur sicut vnicornis cornu meum.* Semper cornu in regno ponitur. In te inimicos nostros ventilabimus cornu. Denique nullum animal in templo immolatur domino, nisi quod cornu habet. Tria immolabantur domino in templo: immolabatur taurus: immolabatur aries: immolabatur hircus. Tria immolabantur, & vniuersa cornuta sunt. Nisi enim aliquis habuerit cornu, in quo inimicos ventilet, non est dignus immolari Deo. Propterea & dominus cornu dicitur, his qui credunt in eum: Et in cornibus crucis suæ ventilauit inimicos. Ibi confudit diabolum, & omnem eius exercitum. Christus quidem crucifixus erat in corpore: sed verè crucifigebat ibi dæmones. Non fuit crux, sed triumphus fuit, sed vexillum fuit. Propterea conscendit crucem, vt nos de terra in altum tolleret. Ego puto crucem saluatoris istam esse scalam, quam vidit Iacob. In ista scala descendebant angeli & conscendebant. In ista scala, hoc est, cruce descendunt Iudæi, & conscendunt gentiles. Et exaltabitur sicut vnicornis cornu meum. Alij habebant plura cornua: ego vnum solum cornu habeo. *Mihi autem absit gloriari nisi in cruce domini: per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.*

f ¶ *Et senectus mea in misericordia vberi.* Senectus nostra oleo Dei indiget. Quomodo enim corpora nostra quando laboramus; loquor simplicius propter simpliciores fratres, qui non possunt intelligere sublimius; quomodo corpora nostra quando laborant, non reficiuntur, nisi vnctione olei: quomodo lumen quod in lucerna est, nisi oleum misceris, extinguitur: sic & lumen senectutis meæ, oleo & misericordia Dei indiget vt crescat. Denique & apostoli ascendunt in montem Oliueti, vt quoniam lassi erant, & indigebant lucernæ ipsorum oleo domini, de oleo domini illuminantur. Vnde dicit & iustus: *Ego autem sicut oliua fructifera in domo domini.* Et in alio loco dicitur: *Filii tui sicut nouellæ oliuarum in circuitu mensæ tuæ.* Nullus alius mons erat, de quo ascendit dominus regna cælorum, nisi mons Oliueti? Nunquid non erat mons sublimior in Galilæa Thabor? Quid necesse fuit vt dominus de monte Oliueti conscenderet in regnum cælorum? Sed vide quid te scriptura doceat: Nisi tibi & lampadibus tuis oleum miseris, non poteris ascendere regna cælorum. Debes esse in monte Oliueti, & non in valle oliuarum, sed in monte Oliueti. Dicat aliquis: Quæ est ista vallis oliuarum? Habet diabolus oliuas suas: habet philosophos: habet hæreticos: habent & ipsi oleum. Et ipsi lumen scientiæ promittunt, sed illa oliueta in perditionem deducunt. *Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* Nos ergo rogemus dominum, vt senectus nostra, & omnis noster labor, & omnes tenebræ nostræ, oleo domini illuminentur. Diligenter attendo in scripturis, vbi primum legerim senectutem. Adam nõgentis triginta annis vixit, & tamen senex non dicitur. Matusalem nongentis sexagintanouem annis vixit, & senex non dicitur. Venio vsque ad diluuium, & post diluuium per annos ferme tria millia, & nullum inuenio qui dictus est senex. Primus Abraham senex dicitur. Et certe multo minoris ætatis fuit quàm Matusalem: Sed propterea dicitur senex: quoniam senectus ipsius inuncta fuit oleo vberi. Denique scriptum est ibi. *Et mortuus est Abraham, nutritus in senectute bona, plenus*, inquit, *dierum.* Propterea in senectute bona, quoniam plenus dierũ. Omne enim tempus vitæ ipsius dies fuerunt, & non nox. Hoc ipsum quod dictum est de Abraham, dictum est & de Isaac, & de Iacob. Qui enim simul seruierunt domino, recte simul senes domini nuncupantur.

g ¶ *Vt cedrus Libani multiplicabitur.* Lignum bene olens, lignũ vnde templi recta contecta sunt. Vt cedrus Libani multiplicabitur lignum imputribile.

h ¶ *Plantati in domo domini, in atriis Dei nostri florebunt.* Alibi plãtamur, in regno cælorum florebimus. *Ego vero plantaui, Apollo rigauit: sed dominus incrementum dedit. Plantatus in domo domini*, hoc est, in ecclesia: non muris, sed in dogmatibus. *Regnum*, enim, *Dei*, inquit, *intra vos est.* Quicunque plantatus fuerit in domo domini: si hic radices miserit, ibi flores afferet. *Plantati in domo domini, in atriis Dei nostri florebunt.* Ista sunt æterna tabernacula. Quæ sunt ista atria? Diuersæ in cælo mansiones. Simulque videte quid dicat: *Plantati in domo domini, in atriis Dei nostri florebunt.* Hic domus est: ibi atrium est. Debuit vtiq; primũ dicere secundum ordinem, atrium; & sic domum. Sed videte quid dicat: Hic licet videamur in domo esse, cum migrauerimus ad regna cælorum, ad comparationem angelorum, & virtutum cæterarum, non sumus in domo, sed in atrio sumus! in initio sumus, non in perfectione. Non enim erimus angeli, sed quasi angeli. Non tibi quasi parum videatur homo, si sicut angelus fueris.

a ¶ Ad-

a ¶ *Adhuc multiplicabuntur in senecta vberi*, &c.] Felix ille qui crescit quotidie, qui senescit ætate, senescit & virtutibus. Hæc interim de psalterio diximus: locuti sumus & de euangelio pauca, diximus quoque & de apostolo. Oremus dominum vt omne quod diximus nos, & quæ audistis, opere compleamus, & verba vertamus in opera, vt qui hic plantati sumus in domo domini, in atrio Christi floreamus: cui sit gloria in sæcula sæculorum, Amen.

b ¶ *Laus cantici ipsi Dauid in die ante sabbathum, quando fundata est terra.*] Iste psalmus vocem continet propheræ, virtutem atque magnificentiam domini decantantis.

Psalmvs XCII.

Dominus regnauit, decorem induit.] Cum resurgens à mortuis, sanctorum sibi chorum adiunxit.

d ¶ *Induit dominus fortitudinem.*] Quia diabolum oppressit.

e ¶ *Et præcinxit se virtute.*] Quando multitudine angelica circundatus, remeauit ad patrem.

f ¶ *Etenim firmauit orbem terræ, qui non commouebitur.*] Instabilis enim & mobilis esset adhuc, nisi sua fuisset resurrectione firmatus.

g ¶ *Parata sedes tua.*] In animabus sanctis. Tu enim prælegisti eas ante constitutionem mundi, vt essent genus electum.

F h ¶ *Ex tunc à sæculo tu es.*] Et à resurrectione, & ante constitutionem mundi.

i ¶ *Eleuauerunt flumina domine: eleuauerunt flumina vocem suam.*] Apostoli, quorum fluenta prædicationum, ariditates gentium irrigauerunt.

k ¶ *A vocibus aquarum multarum.*] Detrahentium populorum.

l ¶ *Mirabiles elationes maris.*] In sæculi huius fluctibus.

m ¶ *Mirabilis in altis dominus.*] Gloriosus residens ad dexteram patris.

n ¶ *Testimonia tua domine credibilia facta sunt nimis.*] Per apostolos tuos.

Ephes. 5. f o ¶ *Domum tuam decet sanctitudo domine in longitudine dierum.*] Ecclesiam tuam, quam exhibuisti tibi non habente maculam aut rugam: in qua nos digneris mundos ac splendidos custodire: nec polluere baptismi gratiam, per quod in te renati sumus ad vitam: quia tibi est cum æterno patre & spiritu sancto, honor & gloria in sæcula sæculorum, Amen.

p ¶ *Psalmus Dauid quarta sabbathi.*] Semper de titulo disputamus, vt ex titulo intelligatur & psalmus. Psalmus Dauid quarta sabbathi. Quarta sabbathi, in medio sabbathi est: quasi in corde sabbathi, hoc est, in medio hebdomadis. Dies. n. quarta est, & quarta dies habet ex vtroque latere æquales dies. Habet enim ex vno latere, diem primum, secundum, tertiũ: & ex alio latere habet diem quintum, sextum, septimum. Videtis igitur quoniam dies quarta, hoc est, quarta sabbathi, ex vtroque latere duplici trinitate firmatur. Simulque considerandum: quia quartus numerus, virtute decimus est. Quomodo? Si enim computes, & ordinem facias, vnum, duo, tres quatuor, decimus numerus efficitur. Vidistis igitur quoniam quartus numerus efficit decimum, & considerate ex hoc: quia quatuor euangelia in decalogo computantur, vt quodcunq; dicebatur in decalogo, hoc compleatur in quatuor euangelijs, vt non dissentiat lex vetus ab euangelica dignitate. Hoc interim diximus de titulo, nunc veniamus ad psalmum.

Psalmvs XCII.

[a] Adhuc multiplicabuntur in senecta vberi, & bene patientes erunt vt annuntient. Quoniam rectus dominus Deus noster, & non est iniquitas in eo.

[b] Laus cantici Dauid in die ante sabbathum quando fundata est terra.

Psalmvs XCII.

Dominus regnauit, decorem indutus est: [d] indutus est dominus fortitudinem, [e] & præcinxit se. [f] Etenim firmauit orbem terræ, qui nõ commouebitur. [g] Parata sedes tua: [h] ex tunc à sæculo tu es. [i] Eleuauerunt flumina domine, eleuauerunt flumina vocẽ suam. Eleuauerunt flumina fluctus suos: [k] à vocib. aquarũ multarũ. [l] Mirabiles elationes maris: [m] mirabilis in altis dominus. [n] Testimonia tua credibilia facta sunt nimis: [o] domum tuam decet sanctitudo domine in longitudine dierum.

p ¶ Psalmus Dauid quarta sabbathi.

Psalm. XCIII.

Deus vltionum dominus: Deus vltionum libere egit. Exaltare qui iudicas terram, redde retributionem superbis. [r] Vsquequo peccatores domine, vsquequo peccatores gloriabuntur? [s] Effabuntur & loquentur iniquitatẽ: [t] loquenter omnes qui operantur iniustiam. [v] Populum tuum domine humiliauerũt, & hæreditatem tuam vexauerunt. [x] Viduã & aduenam dirigas in lapidem, & lapis durus fuerit: non solum non infigitur, sed resilit. Sic inimicus tuus si te percusserit, & repercussus non fuerit, patientia tua superatus, ad meliora conuertitur.

Psalmvs XCIII.

Deus vltionum dominus, Deus vltionum libere egit.] Qui tanto tempore latuit, & non apparebat in populo, postea libere egit. Qui antea ignorabatur, postea triumphauit in cruce. *Deus vltionum dominus.* Si Deus vltionum dominus est, mihi vindictam & ego retribuam, dicit dominus: quid te cupis vindicare homo? Habes vltorem Deum. Dicit hoc & Apostolus: *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum. Si sitit, da illi potum. Hæc enim faciens carbones ignis congregabis super caput eius.* Hoc non videtur pietatis esse, sed crudelitatis. Si enim bene illi facio, vt illi malefaciat Deus: non venit hoc de pietate, sed de crudelitate mentis. Quod enim dicit Apostolus: *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, da illi potum:* hucusque videtur misericordia. Hoc vero quod infert: *Hæc enim faciens, carbones ignis congregabis super caput eius:* non videtur misericordiæ esse, sed crudelitatis. Videris enim propterea panem dare, & aquam dare bibere, vt ille in sæculis torqueatur. Et hoc dicit Apostolus: & misericordiæ prædicator crudelitatem docet. Non igitur sic accipiendum, sed alio sensu. Si te percutit inimicus, tu ei præbe & alteram maxillam. Si tibi ille maledicit, tu illi fac bene. Si enim hoc feceris, *carbones ignis congregabis super caput eius.* Quod dicit, hoc est: mundabis eum à peccato: vincitur enim crudelitas illius patientia tua. Si sagittam dirigas in lapidem, & lapis durus fuerit: non solum non infigitur, sed resilit. Sic inimicus tuus si te percusserit, & repercussus non fuerit, patientia tua superatus, ad meliora conuertitur.

Deut. 32. d

Rom. 12. d

Matth. 5. f

H

[r] *Vsquequo peccatores domine, vsquequo peccatores gloriabũtur?*] Impatientia humana, non vult Dei habere patientiam. Miseri nos, qui volumus nobis Deum esse patientem, & inimicis impatientem. Si quando peccamus, patientem cupimus Deum: Si quando aliquis in nos deliquerit, in ipsum non volumus esse patientem Deum. Vsquequo peccatores gloriabuntur? Non eis sufficit peccare, sed etiam in peccatis gloriantur. Prima infelicitas est peccare: secunda infelicitas, imo nouissima, non agere pœnitentiam. Isti ergo peccatores non solum non flectunt ceruicem, sed liberè post peccatum suum gloriantur.

[s] *Effabuntur & loquentur iniquitatem.*] Proprie hæc de hæreticis loquitur.

[t] *Loquentur omnes qui operantur iniquitatem.*] Videte signum: Qui male loquitur, necesse est vt male faciat. *Ex abundantia enim cordis os loquitur.* Vbicunque conscientia vulnerata est, ibi in ore facile peccatur.

Luc. 6. g

[v] *Populum tuum domine humiliauerunt.*] Semper Dei populus humiliatur: Dei populus opprimitur. Populum tuum domine humiliauerunt. Semper populus Dei humiliatur, & imitatur Deum, qui humilis fuit & mitis corde.

[x] *Viduam & aduenam interfecerunt, & pupillos occiderunt, & dixerunt: non videbit dominus.*] Licet hoc manifestum sit secundum historiam: semper enim quicunque præsidio indiget, facile opprimitur; & quanto aliquis humilior fuerit, tanto ille magis qui opprimit, offendit Deum: tamen & secundum Tropologiam interpretemur: Dixeram enim de hæreticis hoc dici. Viduam & aduenam interfecerunt. Vidua illa quæ Deum virum habere desiuit, anima est peccatoris. Aduena est qui non est habitator, hoc est, qui non habitat. Ille qui nuper crediderat, repente scandalizatus perit. *Et pu-*

A

pillos occiderunt, & dixerunt: non videbit dominus. Miramur si pupilli dicuntur, vbi vidua est? Sicut enim vidua, anima peccatoris est, sic pupillos illos dicit, qui patrem amiserunt habere Deum. Et dixerunt. Quid dixerunt?

a ¶ *Non videbit dominus: nec intelliget Deus Iacob.*] Hoc dicit omnis qui opprimit sanctos. Illis hoc dicentibus, videte spiritus-sanctus quid respondeat.

b ¶ *Intelligite qui insipientes estis in populo, & stulti aliquando sapite, &c.*] Qui figulus est, ignorat vas suum? Qui alium facit audire, ergo ipse non audiet? Qui mihi dedit oculos, ergo ipse non videt? Qui autor est intelligentiæ meæ, ipse non intelligit? Iste locus aduersus eos maxime facit, qui Anthropomorphitæ sunt, qui dicũt Deum habere membra, quæ etiam nos habemus. Verbi causa: Dicatur Deus habere oculos: oculi domini respiciunt omnia, manus Dei facit omnia: *Et audiit*, inquit, *Adam sonum pedum domini deambulantis in paradiso.* Hæc simpliciter audiunt, & humanis imbecillitates ad Dei magnificentiam referunt. Ego autem dico, quod Deus totus oculus est, totus manus est, totus pes est. Totus oculus est: quia omnia videt. Totus manus est: quia omnia operatur. Totus pes est: quia vbique est. Ergo videte quid dicat: Qui plantauit aurem, non audiet? Non dixit: qui plantauit aurem, ergo ipse aurem non habet. Non dixit: ergo ipse oculos non habet. Sed quid dixit? *Qui plantauit aurem, non audiet, & qui finxit oculos, non considerat.* Membra tulit, efficientias dedit.

Gen. 3. b

B

c ¶ *Qui corripit gentes, non arguet.*] Qui alios docet, ergo ipse non nouit?

d ¶ *Qui docet*, &c.] Subauditur, ergo ipse nõ habet scientiam.

e ¶ *Dominus scit cogitationes hominum: quoniam vanæ sunt.*] Legimus in poeta sæculari: O curas hominum, ò quantum est in rebus inane. Et gentiles & philosophi istum versiculum ad cælum leuant. Et quid dicunt: Nihil potuit prudentius dici: Ecce rusticanus noster Hebræus ante tanta sæcula hoc locutus est. Et quid dixit: *Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt.* Vultis scire quoniam cogitationes hominum vanæ sunt? Pater & mater nutriunt filium: promittunt sibi de illo felicitatem: mittunt ad studia: eruditunt: venit vsque ad adolescentiam: disponunt vt etiam militet. Cum omnia cogitauerint per annos triginta, vna febricula venit, & tollit omnes cogitationes. Inimicum habeo, & dies iudicij est ad triginta dies, diebus & noctibus nihil aliud cogito, nisi quod illi respondeam: In lectulo meo sum, & cogitatio mea absenti respondet inimico: non est ibi inimicus, & verba respondent inimico. Diebus & noctibus in cogitatione sum. Cum autem dies iudicij venerit, omnia illa quæ cogitaueram, pereunt: & quodcunque Deus dixerit, hoc loquor. Propterea & dominus in euangelio ait: Quando stabitis ante iudices, non cogitetis quid respondeatis: quia dominus dabit vobis in illa hora quid respondeatis. *Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt.* Vna cogitatio felix est, cogitare de domino.

Luc. 12. b

f ¶ *Beatus homo*, &c.] Felix est, qui Deo magistro vtitur.

g ¶ *Et de lege tua docueris eum, vt mitiges ei à diebus malis.*] Videte quid dicat: Beatus homo, quem tu erudieris domine, & de lege tua docueris eum, hoc est, scripturis tuis. Hoc autẽ quid prodest, vt doceatur ille de lege tua? Vt mitiges ei à diebus malis. Videtis igitur quoniam scientia, & exercitatio, & opera de scripturis, mitigant nobis dies malos.

h ¶ *Donec fodiatur peccatori fouea.*] Quando tu erudieris de lege domini, vnum tibi in duplex diuiditur. Tibi enim dies mitigat malos, & peccatori fodit foueam. aduenã interfecerunt, & pupillos occiderunt. Et dixerunt [a] non videbit dominus: nec intelliget Deus Iacob. [b] Intelligite insipientes in populo, & stulti aliquando sapite. Qui plantauit aurem, non audiet: aut qui finxit oculum, non considerat. [c] Qui corripit gentes, non arguet: [d] aut qui docet hominem scientiã. [e] Dominus scit cogitationes hominũ: quoniã vanæ sunt. [f] Beatus homo, quem tu erudieris domine: [g] & de lege tua docueris eum. Vt mitiges ei à dieb. malis: [h] donec fodiatur peccatori fouea. Quia non repellet dominus plebem suam, & hæreditatem suam non derelinquet. Quoadusque iustitia conuertatur in iudiciũ, & quis iuxta illã? omnes qui recto sunt corde. [i] Quis consurget mihi aduers⁹ malignãtes, aut quis stabit mecũ aduers⁹ operãtes iniquitatẽ? [k] Nisi quia domin⁹ adiuuit me, paulomin⁹ habitasset in inferno anima mea. [l] Si dicebã, mot⁹ est pes me⁹: misericordia tua domine adiuuabat me. [m] Secũdum multitudinẽ dolorũ meorũ in corde meo, cõsolationes tuæ lætificauerunt animã meã. Nũquid adhæret tibi sedes iniquitatis: [n] qui fingis laborẽ in præcepto. [o] Captabũt in animã iusti, & exercitu meo?

i ¶ *Quis consurget mihi aduersus malignantes, aut quis stabit mihi aduersus eos qui operantur iniquitatem?* Obscuri sunt psalmi, & semper personas mutant: & propterea obscuri sunt, & nimiæ difficultatis est scire in singulis versiculis quis loquatur. *Quis consurget mihi aduersus malignantes: aut quis stabit mecum aduersus operantes iniquitatem?* Hos versiculos Saluator loquitur: Ego sanctus sum: in cruce subleuatus sum: mortuus sum: resurrexi, & ad cælos victor ascendi. Quis est putas de sanctis, qui mecum resurget? Ergo quod dicit, hoc est: Propterea resurrexi, vt & alij mecum resurgerent. Quis resurget mihi? Quando dicit, quis, cæteros prouocat ad surgendum. Quomodo enim legimus in Esaia: *Quem mittam* ad populum istum, & *quis ibit nobis?* &c. Sicut Esaias ipse se offert: sic & dominus prouocat nos dicens: *Quis resurget mihi aduersus malignantes?* Quicunque resurrexerit, mihi resurget: de meo exercitu est. Aduersus malignantes, aduersus diabolum & exercitum eius. *Aut quis stabit mecum?* Videte ordinem. Non dixit primum, quis stabit & quis resurget: sed quis resurget & quis stabit. Primum enim surgimus, deinde stamus. *Aut quis stabit mecum aduersus operantes iniquitatem?* Quasi imperator stet, & dicat: Quis venit in

Esa. 6. a

C

k ¶ *Nisi quia*, &c.] Propterea domine resurgo: quia tu fuisti ad inferos, & resurrexisti. Detenta fuisset anima mea apud inferos, si non tua anima de inferis resurrexisset.

l ¶ *Si dicebam, motus est pes meus.*] Considerans fragilitatem meam & imbecillitatem humanam, non putabam pedem meum firmo stare gradu: vbicunque ponebam pedem, lapsum timebam. Rursum cogitabam nomen tuum, & firmo stabam pede.

D

m ¶ *Secundum multitudinem*, &c.] Hoc ipsum & Apostolus loquitur: quoniam secundum labores & miserias, quas in isto sæculo patimur, habemus mercedem apud Deum in cælis. Magnitudo tribulationum, magnitudo præmiorũ est. Quot patimur vulnera, tot meremur & coronas. Hoc est, quod dicit: Quotiens egi pœnitentiam, totiens me consolatus es. Vnam fudi lacrymam, vnam merui consolationem. Decem fudi lacrymas, decem merui consolationes. Quantumcunque fuit pondus pœnitentiæ, tantus fuit & consolationum numerus.

2. Cor. 4. b

n ¶ *Qui fingit*, &c.] Nemo dormiens coronatur, nemo securus possidet regna cælorum: nemo referto ventre, potest digne de ieiunijs disputare. Vides ergo quid dicat: qui fingit laborem in præcepto. Omnia præcepta domini laborẽ habent. Sine labore non possumus possidere regna cælorum. Vultis scire quia ita est: *Si vis*, inquit, *perfectus esse: vade, vende omnia quæ possides, & da pauperibus, & veni sequere me.* Qui vult, inquit, consequi regna cælorum, diebus & noctibus oret, vigilet, ieiunet, iaceat in sacco, non in pluma, non in serico. Pœnitentia non amat delicias: Quia cinerem, inquit, tanquam panem manducaui, & potum meum cum fletu miscebam. *Qui fingit laborem in præcepto.*

Mat. 19. a

Psal. 101. b

o ¶ *Captabunt in*, &c.] Videte quomodo non videtur esse cõsonans. Quæ enim est consequentia: qui fingit laborẽ in præcepto, captabunt in animam iusti? Sed quod auris carnea nõ intelligit, auris spiritualis intelliget. Quid ergo dicit: *Qui fingit laborem in præcepto.* Propterea, inquit, laboramus in præceptis domini diebus ac noctibus, vigilamus, oramus, ieiunamus: quoniam multos habemus aduersarios, qui captant animam iusti. Videte quid dicat: iusti captant animam non iniusti. Nõ enim volunt eos decipere qui decepti sunt, sed iustos. Vnde dicitur in Habacuc: *Escæ eius electæ.*

Habac 1. d

a ¶ Et

a ¶ *Et sanguinem innocentem condemnabunt.*] Solent aliqui dicere: Ille qui occisus est, non occideretur, nisi fornicator esset: aut aliquod peccatum habuisset. Ruina illum nó occupasset, nisi fuisset peccator. Naufragium illum non oppressisset, nisi peccator fuisset. Videte ergo quid dicat sancta scriptura: Et *sanguinem innocentem cõdemnabunt.* Quamdiu in isto sæculo sumus, omnia in commune patimur. Iustus & peccator æqualiter naufragantur: Æqualem habent carnem, & æquales conditiones carnis. Iustus & peccator æqualiter pereunt. Similis exitus, sed diuersa præmia iustus & peccator habent. Alius ducitur ad gehennã: alius ducitur ad regna cœlorum. *Et sanguinem innocentem condemnabunt.* Sufficit tibi ô iuste conscientia tua. Et si condemnatus fueris, sit sanguis tuus innocens, & clamabit ad dominum.

b ¶ *Et factus est mihi dominus in refugium.*] Locus iste contra Arianos facit. Quoniam enim contradicũt domino Saluatori, quod factus dicitur: ecce nos dicimus: *Factus est mihi dominus in refugium.* Nulli dubium, quin de patre hoc interpretemur. Si autem de patre dicitur: Dominus factus est mihi in refugium, hoc sensu intelligẽdum est: Dominus qui semper erat, mihi factus est in refugium. Sic & Saluator qui semper erat, mihi Saluator factus est.

c ¶ *Laus cantici ipsi Dauid.*] Iste psalmus vocem continet prophetæ, cohortãtis homines ad Deum de toto corde transire.

Psalmvs XCIV.

Venite exultemus domino, iubilemus, &c.] Intelligamus quia ipse dominus, & ipse morte sua contulit nobis salutem.

e ¶ *Præoccupemus faciem,* &c.] Priusquam nobis auersa facie irascatur, confitemur peccata nostra.

f ¶ *Et in psalmis iubilemus ei.*] Psallentes in cordibus nostris, Deo gratias agentes.

g ¶ *Quoniam Deus magnus dominus.*] Nullus enim æquatur magnitudini, id est, potentiæ eius.

h ¶ *Et rex magnus,* &c.] Ipse enim omnia regit.

i ¶ *Quoniam non repellet dominus plebem suam.*] Quam proprio cruore redemit.

k ¶ *Quia in manu eius sunt omnes fines terræ.*] Pugillo enim, id est, potestate, concludit omnem latitudinem terræ.

l ¶ *Et altitudines montium ipsius sunt.*] Prædicationis apostolicæ, quas ipse inspirat.

m ¶ *Quoniam ipsius est mare, & ipse fecit illud.*] Hæc & de sæculo intelligenda sunt, & de isto vero mari, ad confutationem eorum qui dicunt, aquas à Deo non esse creatas. Nam & Salomon ex persona sapientiæ (qui est Christus) ait: Priusquam produceret fontes aquarum, ego eram.

n ¶ *Et siccam manus eius formauerunt.*] Siue arua, siue humana corpora.

o ¶ *Venite adoremus, & procidamus, & ploremus coram domino qui fecit nos: quia ipse est dominus Deus noster.*] Coram illo prosterni, & ipsi peccata cum fletu & lacrymis confiteri, iterum atque iterum propheta hortatur: quem sciunt esse Deum omnium sæculorum.

p ¶ *Et nos populus,* &c.] Cuius sanguine vel redimimur vel alimur.

q ¶ *Hodie si vocem eius,* &c.] Euidentissime hæc pandit Apostolus ad Hebræos: ne aliam interponere præsumimus expositionem, qui ita ait: *Quidam enim exacerbauerunt, sed non omnes: qui profecti sunt ex Ægypto per Moysen. Quibus autem offensus fuit quadraginta annis? nempe illis qui peccauerunt: quorum & corpora prostrata sunt in deserto. Quibus autem iurauit non introire in requiem, nisi illis qui incredduli fuerunt? Et vidimus quia non potuerunt introire propter incredulitatem. Timeamus ergo, ne forte accepta pollicitatione introeundi in requiem eius, existimetur aliquis ex nobis deesse. Etenim nobis nuntiatum est, quemadmodum & illis.* Igitur exhibeamus nos sanctos, vt introire mereamur per credulitatem in illam requiem, quam speramus accipere. Per Christum dominum nostrum: cui est cum æterno patre & spiritu sancto, honor & gloria in sæcula sæculorum, Amen.

r ¶ *Quando domus ædificabatur post captiuitatem, canticum Dauid.*] Iste psalmus hoc titulo prænotatur. Totum mysterium in titulo est. Totius vitæ nostræ sacramentum & salus in titulo est. Quando domus ædificabatur post captiuitatem, canticum Dauid. Iudæi locum istum sic intelligunt: Quando post Babyloniæ captiuitatem, sub Ezra & Zorobabel & Iesu filio Iosedech rursum ædificatum est templum, Dauid in spiritu ante quingentos annos sciebat rursum ædificandum esse templum. Hoc illi dicunt. Si hoc ita est, ô Iudæe, rogo vt interpreteris, quid sibi vult quod sequitur: Cantate domino canticum nouum, & deinde: Annuntiate inter gentes gloriam eius? Quod est istud canticum nouum, quæ sunt istæ gentes? Videtis ergo quoniam secundum literam interficientem penitus stare non potest. Ergo mystice interpretandum est: quando domus ędificatur post captiuitatem. Vtinam & mea domus ædificetur post captiuitatem. Multi de nobis capti sunt: multi ducti sunt in Babyloniam: multi iugũ Nabuchodonosor suis portauere ceruicibus: multi missi sunt in caminum ignis, & arserunt: multi templum domini perdiderunt, & in illis domus Dei subuersa est. Infelix Iudas quando apostolus erat, domus Dei erat. Venit diabolus, & accepit buccellam, & statim intrauit satanas in illum, & domus eius subuersa est, & non est instaurata: quia non egit pænitentiam. Si quis vere post peccatum agit pænitentiam, istius domus post captiuitatem reædificatur. Oremus ergo & nos dominũ, primum quidem, vt non subuertatur domus nostra, veniat Chaldæus & Assyrius, & templum Christi in nobis subuertat. Si autem subuersum fuerit quasi naufragio, secundo solatio per tabulam possumus saluari. Quando domus ædificabatur post captiuitatem. Quotidie domus ista Christi in pænitentibus instruitur. Denique non dixit: quando domus ædificata est, ne tantum videretur fuisse præteritum: sed ædificabatur, vt quotidie hoc fieri demonstret, Hoc interim diximus de anima nostra. Cæterum possumus & aliter dicere: quando ecclesia Christi instruebatur post ruinam. Videamus ergo post istum titulum quid sequatur.

Psalmvs XCV.

Cantate domino, &c.] Felix pænitentia: licet rueris, tamen si egeris pænitentiam, noua domus Dei diceris. Cantate domino canticum nouum. Noua domus, nouum meretur canticum. *Cantate domino canticum nouum.* Cui cantate?

t ¶ *Cantate domino omnis terra.*] Si de templo Hierosolymæ dicitur

Heb. 3. a

Heb. 4. a

Ioan 13. c

A

dicitur ô Iudæe, quomodo omnis terra prouocatur ad laudem? *Cantate domino omnis terra.* Iste locus & Iudæum vincit & Nouatianum. Cantate domino omnis terra. Non Hierusalem, sed omnis mundus. Hic Iudæus occiditur. *Cantate domino omnis terra.* Nouatianus occiditur. Quomodo? Dicit enim Nouatianus: Sunt aliqua peccata, pro quibus debemus agere pœnitentiam. Ac si dicat: De mendacio, de periurio, de furto. Cæterum qui fornicatus fuerit, qui homicidium fecerit, iste agere non potest pœnitentiam. Audi quid dicat: *Cantate domino omnis terra.* Omnis autem terra, & adultera est, & homicida, & omnia peccata terrena sunt. Si autem vniuersa peccata terrena sunt: qualiacunque peccata habueris, age pœnitentiam, & saluus eris.

[a] Cantate domino, & benedicite nomini eius: [b] annũtiate de die in diem salutare eius, Annũtiate inter gentes gloriam eius: in omnib. populis mirabilia eius. Quoniam magnus dominus & laudabilis nimis: terribilis est super omnes Deos. Quoniam omnes dij gentium dæmonia: dominus autem cœlos fecit. Confessio & pulchritudo in conspectu eius: sanctimonia & magnificentia in sanctificatione eius. [c] Afferte domino patriæ gentium: afferte domino gloriam & honorem: afferte domino gloriam nõ mini eius. [d] Tollite hostias, & introite in atria eius: [e] adorate dominum in atrio sancto eius. [f] Cõmoueatur à facie eius vniuersa terra: [g] dicite in gẽtib. quia dominus regnauit. [h] Etenim correxit orbem terræ qui non commouebitur. Iudicabit populos in æquitate. Lætentur cæli & exultet terra, commoueatur mare & plenitudo eius. Gaudebunt campi & omnia quæ in eis sunt. Tunc exultabunt omnia ligna siluarum a facie domini, quia venit, quia venit iudicare terram. Iudicabit orbem terræ in iustitia, & populos in veritate sua.

a ¶ *Cantate domino & benedicite nomini eius.*] Nomen domini saluator est: ex eo quòd in nobis factus est. Cantate domino.

b ¶ *Annuntiate de die in diem salutare eius.*] Quid vult dicere annuntiate de die in diem salutare eius? Qui simplex est, sic intelligit: Omnibus diebus laudate dominum, hoc est, diei succedat dies, hoc est, laudasti hodie, lauda & crastino. Videtur quidem sensus esse simplex: sed mihi videtur aliquid sacramenti latere. *Annuntiate de die in diem salutare eius.* Non potest laudari Saluator, nisi in die. Debuerat enim dicere: Laudate dominum die ac nocte, si die ista diceretur. Debemus enim dicere hoc, si secundum literam intelligimus. Si ergo in die laudamus dominum, iterum in nocte laudare non possumus? Videte ergo quid dicat: Quandocunque laudatis dominum, semper illum in luce laudate: non in tenebris peccatorum, sed in luce virtutum. Semper in anima tua sol Christi oriatur, vt semper in te nascatur lumen nouum. Annuntiate de die in diem salutare eius. Dicamus & aliter: Duo sunt dies, non tres, non quatuor, non quinque. Duo sunt dies, vetus testamentum, & nouum. Et in illo Christus lucet, & in isto Christus lucet. Nolite eum tantum laudare in veteri testamento, ne sitis Iudæi: Nolite eum tantum laudare in nouo testamento, ne sitis Manichæi. Laudate illum de die in diem, hoc est, in veteri & in nouo testamento, quæ duo dies vnam lucem faciunt. Propterea scribitur & in Leuitico: *Omne autem animal quod findit vngulam & ruminat, mundum est.* Si ergo vnam habet vngulam, non est mundum. Iudæus habet vnam vngulã, & propterea immundus est. Manichæus vnam habet vngulam, & propterea immundus est. Et quia vnam habet vngulam, non ruminat cibos suos: nec id quod semel in ventrem miserit, rursum educit ad guttur: & ruminat illud & tenue facit, vt quod grossum fuerat, rursum tenue mitatur in ventrem: hoc quidem pertinet ad sacramenta diuina dicere. *Omne animal quod findit vngulam & ruminat, mundum est.* Iudæus vnam vngulam habet: in vnum enim tantum credit testamentum, & non ruminat. Legit enim tantummodo literam, & nihil considerat, nihil quærit intrinsecus. Ecclesiasticus vero vngulas findit & ruminat, hoc est, in vtrumque credit testamẽtum, & in vtroque testamento sæpe requirit. Et quodcunque latet in litera, ia spiritu profert. Hoc totum quare dixi? Quia scriptum est: Annuntiate de die in diem salutare eius. Propterea & apostoli bini mittuntur: propterea non habemus vnum oculum, sed duos. Propterea duas habemus aures, propterea duas nares, propterea duo labia, propterea duas manus, duos pedes. Nihil in nobis vnum habemus, nisi quod turpe est. Et corporis nostri membra, duorum testamentorum sacramenta testantur.

B

Leuit. 11. a

c ¶ *Afferte domino patriæ gentium: afferte domino gloriam & honorem.*] Si de templo Hierosolymæ dicitur: quid sibi nunc vult, afferte domino patriæ gentium: afferte domino gloriam & honorem? Gentium multitudo, vocatio gentium, & ecclesiæ congregatio est. *Afferte domino gloriam & honorem.* Quando honoramus dominum in corpore nostro, gloriatur dominus in nobis. Afferte domino gloriam nominieius. Gloria serui, gloria domini est. *Qui vos recipit, me recipit.* Felix seruus, propter quem dominus gloriatur.

C

Matt. 10. c

d ¶ *Tollite hostias & introite in atria eius. Hostiam sanctam, viuam, placentem Deo.*] Tollite hostias. Vos ipsi afferte hostias. Quas hostias? Vos ipsi estote hostiæ. Virginitas, holocaustum Christi est. Vniuersa castitas, siue in virginitate, siue in viduitate, siue in continentia, hostia Christi est. Rem nouam loquor, hostia castitatis ipsa se portat. Tollite hostias, & introite in atria eius.

Rom. 12. a & Phil. 4.

e ¶ *Adorate dominum in atrio sancto eius.*] Video plura atria: video vnum atrium. Tollite hostias, & introite in atria eius. Ecce plura atria. Iursum adorate dominum in atrio sancto eius: ecce vnum atrium. Videte ergo quoniam non potest de vno atrio venire ad plura atria: sed de plurimis atriis venitur ad vnum atrium. Vultis scire hoc ipsum mysterium? Ecce in alio loco negotiator ille qui habebat plurimas margaritas, vendidit plures, vt emeret vnam. Et in Michæa dicitur: *State, inquit, in viis domini: & inquirite, inquit, viam domini.* Nisi steterimus in viis plurimis, vnam viam inuenire non possumus. Quæ sunt istæ margaritæ plures? Quæ sunt viæ plures? Quæ sunt ista atria plura, vt inueniamus vnam margaritam, & vnã viam, & vnum atrium? Abraham, Isaac, & Iacob, Moyses, Iesus Naue, Esaias, Hieremias, Ezechiel, duodecim prophetæ, Dauid, Salomon fuerunt atria, hoc est, atria nostra sunt. Primum in illa intramus, & de illis atriis postea venimus ad atrium euangelij, vbi inuenitur Christus.

Matt. 13. f Mich. 4. a

D

f ¶ *Commoueatur à facie eius vniuersa terra.*] Videte quid dicat: Cœlum non mouetur à facie Dei: sed quicunque terrenus est, ille respicit dominum, & commouetur, & tremiscit.

g ¶ *Dicite in gentibus, quia dominus regnauit.*] Nisi terra commota fuerit, & à suo terreno opere recesserit, dominus non regnabit in gentibus.

h ¶ *Etenim correxit orbem terræ qui non commouebitur.*] Nunquã corrigitur, nisi quòd ante rectum fuit, & postea deprauatum est. Sic igitur & nos, & omne humanum genus naturaliter intelligit Deum. Nullæ enim gentes sunt, quæ naturaliter non intelligant creatorem suum. Licet enim lapides & ligna venerentur: tamen intelligunt aliquid maius esse quàm ipsi sunt, & & in errore suo indicant se habere sapientiam, hoc est, nulla gens est, quæ naturaliter non intelligat Deum. Denique gentiles idola colunt, hoc est, lapides & ligna venerantur: & si forte rixam fecerint, & si iurãmẽtum aliquod interillos venerit, non dicunt lapides isti vident, ligna vident: sed Deus videt, & Deus audit. Videte ergo quid dicat: Etenim correxit orbem terræ qui non commouebitur. Ideo venit Christus & correxit genus humanum, quod ante fuerat deprauatum, vt in æternum non moueatur. Crux enim ipsius, columna est generis humani. In ipsa columna ædificata est domus eius. Ego crucem dico: non lignum, sed passionem. Cæterum crux ista & in Britannia est, & in India est, & in vniuerso orbe terrarum. Deniq; quid dicit & dominus in euangelio? Nisi tuleritis crucem meam, & quotidie secuti fueritis me. Videte quid dicat: Nisi anima vestra ita ad crucem fuerit præparata, sicut mea fuit pro vobis, mei discipuli esse non potestis. Felix qui crucem, & resurrectionem, & locum natiuitatis Christi, & locum ascensionis portat in pectore suo. Felix est qui Bethlehem habet in corde suo: in cuius corde Christus quotidie nascitur. Deniq; quid dicitur Bethlehem? Domus panis. Simus & nos domus panis eius, qui de cœlo descendit. Quotidie nobis Christus crucifigitur. Nos mundo crucifigimur, & Christus in nobis crucifigitur. Felix est, in cuius corde quotidie Christus resurgit: si quotidie pro peccatis suis etiam leuibus agit pœnitentiam. Felix est qui de monte Olueti ascendit ad regna cælorum, vbi sunt oliuæ domini vberes, vbi lumen Christi nascitur, vbi sunt oliueta domini. Ego

Luc. 9. a

enim

enim quasi oliua vberis in domo domini. Accendamus ergo & nos lucernam nostram de ista oliua, & statim cum Christo ibimus ad regna cælorum. Etenim correxit orbem terræ, qui non commouebitur: qui prius pro peccatis tortuosus erat.

a ¶ *Iudicabit populos in æquitate.*] De futuro hoc iudicio dixit: in quo iterato aduenient iudicare de vatiis & mortuis.

b ¶ *Lætentur cæli.*] Apostoli, vel reliqui sancti.

c ¶ *Exultet terra.*] Corpora scilicet cælestia.

d ¶ *Moueatur mare & plenitudo eius: orbis terrarum & vniuersi qui habitant in eo.*] Sæculum vtique vt in melius commutetur.

e ¶ *Gaudebunt campi & omnia, quæ in eis sunt.*] Animæ sanctæ, & præsertim virgines, quæ diuersis florum suauitatibus pollent.

f ¶ *Tunc exultabunt omnia ligna syluarum à facie domini.*] Quia non sunt obnoxia combustioni.

g ¶ *Quia venit.*] Primo aduentu ad redimendum.

h ¶ *Quoniam venit iudicare terram.*] Iterato ad iudicandum.

rexit orbem terræ qui non cõmouebitur: [a] iudicabit populos in æquitate. [b] Lætentur cæli & [c] exultet terra, [d] commoueatur mare, & plenitudo eius: [e] gaudebunt campi, & omnia quæ in eis sunt. [f] Tunc exultabunt omnia ligna syluarum à facie domini, [g] quia venit: [h] quoniam venit iudicare terram. [i] Iudicabit orbem terræ in æquitate, & populos in veritate sua.

k ¶ Psalmus ipsi Dauid, quando terra eius restituta est ei.

Psalmvs XCVI.

Dominus regnauit, exultet terra: [m] lætentur insulæ multæ. [n] Nubes & caligo in circuitu eius: [o] iustitia & iudicium correctio sedis eius. [p] Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. [q] Alluxerunt fulgura eius orbi terræ: vidit & commota est

i ¶ *Iudicabit orbem terrarum in æquitate, & populos in veritate sua.*] Vt peccatores subdat pœnis: iustos præmijs muneret æternis. Qui nobis timorem nominis sui tribuens, præstare dignetur, vt in illo tremendo iudicij tempore non collocemur in sinistro numero: qui nos redemptos eius sanguine confitemur, ipsi gloria cum æterno patre & spiritu sancto in secula sæculorum, Amen.

k ¶ *Psalmus ipsi Dauid quando terra eius restituta est ei.*] Legimus in Regum & Paralipomenon libris: quoniam Dauid bellicosus vir fuit, & vniuersas gentes in circuitu subiecerit, & in suã redegerit potestatem. Hoc interim secundum literam intelligamus hoc modo: Psalmus Dauid quem cecinit domino: quãdo victis aduersariis reddidit terræ suæ, hoc est, Iudææ pacem. Hoc secundum historiam. Cæterum si Dauid interpretatur fortis manu: Fortis autem manu nemo est, nisi ille qui vicit omnes gentes, noster Dauid, ad quem clamabant dæmones: *Quid venisti torquere nos ante tempus*, fili Dauid? Iste psalmus ab eo compositus est, quando restituta est ei terra. Et egregie dixit quidam: quoniam terra ista quæ restituitur, corpora nostra sunt. Vere enim eo tempore debemus cantare domino: quando terra nostra composita est. Dicamus autem nos & aliter: Non enim nocet, si eandem rem duobus & tribus modis intelligamus. Scriptum est enim in Salomone: *Assumes*, inquit, *ea in tabulis cordis tui tripliciter*. Nõ nocet diuersum aliquid dicere, cum vno spiritu dicitur. Quando terra eius constituta est. Terra ista, antequam Dauid noster omnes vinceret, non habebat pacem, sed vbique erat discordia. Alia gens colebat Iouem, alia Mercurium, alia Iunonem, & omnes gentes diuersa idola habebant. Vexillum crucis eleuatum est, & omnis terra constituta est.

Psalmvs XCVI.

Dominus regnauit, exultet terra.] Vniuersa terra & omnis orbis, qui dæmonibus & idolis fuerat ante subiectus, Deo nostro regnante lætetur. Dominus regnauit. Dominus creator qui nos fecit, ipse regnauit. O vos qui ante subiecti eratis sub dominio diaboli, nunc subiecti estis sub domino creatore.

m ¶ *Lætentur insulæ multæ.*] Bene dixit de animabus nostris, quæ variis cogitationibus, quasi variis hinc inde tunduntur fluctibus. Nos autem dicamus & insulas ecclesias. Denique dicitur & in alio loco: Conuertentur ad me insulæ multæ. Vultis scire quoniam insulæ dicantur ecclesiæ? Dictum est in propheta ex persona domini: Loquere (inquit) habitatoribus insulæ huius. *Lætentur insulæ multæ.* Quomodo enim insulæ in medio mari positæ sunt, sic & ecclesiæ quasi in medio mari sæculi istius positæ sunt: & ita persecutionibus, quasi diuersis tunduntur fluctibus. Verum istæ insulæ tunduntur quotidie, sed non subruuntur. In mari quidem sunt, sed habent fundamentum Christum, qui moueri non potest.

n ¶ *Nubes & caligo.*] Ego puto nubem istam esse, de qua dicitur in euangelio: Et operuit, inquit, eos nubes lucida: Eo tempore quando transformatus est dominus, & apostoli cecide- *Matt.17 a*
runt, operuit eos nubes lucida. *Esa.5. b*
Ego puto istas esse nubes: quibus mandauit dominus ne pluant super Israel imbrem. Ego puto istas esse nubes, de quibus in alio loco dicitur: *Veritas tua vsque ad nubes.* *Psal.35.b*
Veritas domini illa, quæ dicit in euangelio: *Ego sum via, veritas, & vita.* *Ioan.14. a*
Veritas Dei, Christus est. Veritas domini vsque ad nubes. Nubes apostoli sunt & prophetæ: istis mandatum est, ne pluant super Israel imbrem. Ex quo enim (secundum historiam, quod scriptum est in libro Iudicum) vellus illud siccatum est: *Iudic.6.g*
pluuia in vniuerso orbe discurrit. Quod dicitur, hoc est: Israel siccatus est, & pluuia super omnẽ orbem discurrit. Nubes & caligo in circuitu eius. *Dominus venit in Ægyptum super nubem leuem.* *Esa.19. a*
Videte quid dicat, dominus venit: Dominus atque Saluator in Ægyptum istam, in qua nos sumus: in locum tenebrarum vbi Pharao est, dominus venit. Non venit, nisi in nube leui. Nubes ista leuis quæ est? Videtur mihi sancta Maria, nullo humano semine prægrauata. Ista nubes leuis venit in mundum, & secum portat mundi creatorem. Et quid dicitur ibi in Esaia? Dominus venit in Ægyptum super nubem leuem, & confringentur idola Ægypti. Venit dominus, & idola Ægypti commota sunt, & concussa atque destructa. Nubes ista destruxit. Serapim in Alexandria; non imperator homo mortalis: sed nubes ista quæ venit in Ægyptum. Nubes & caligo in circuitu eius. Diximus de nube: dicamus de caligine. Dominus in caligine est. Dominus aut in lumine est, aut in caligine. In lumine incipientibus est. Incipientibus enim simpliciter loquitur: qui vero perfecti sunt, illis mystice loquitur. Denique apostolis non loquebatur quasi turbis, sed intrinsecus loquebatur. Et quid dicit? Qui habet aures audiendi, audiat. Ergo hoc quod dicit: & caligo in circuitu eius, hoc est, & mysteria in circuitu eius. Propterea dicitur & in Exodo. *Et omnis*, inquit, *populus stabat deorsum:* Moyses autem solus ingressus est in montem Sina in caligine. Non enim poterat omnis populus Dei scire mysteria, quæ solus poterat nosse Moyses. Dicitur de Deo: *Posuit tenebras latibulum suum.* *Exod.19. a* *Psal.17.b*

o ¶ *Iustitia & iudicium correctio sedis eius.*] Quid vult dicere: correctio sedis eius? Debuit dicere: stabilitas sedis eius. Quando ergo dicitur: correctio sedis eius, ostenditur quodcunq; corrigitur, prauum fuisse antequam corrigeretur. Iudicium ergo Dei antequam veniat ad iudicandum, quasi prauum videtur. Nunc videtur iniustum, & prauum esse iudicium. Quando enim iniqui homines ditantur, & sancti pauperes sunt: nonne videtur iudicium Dei esse prauum? Quando autem venerit ad iudicandum, vt reddat vnicuique secundum opera sua: eo tempore quasi corrigitur sedes eius. Denique vultis scire quia de die iudicij dicitur?

p ¶ *Ignis ante ipsum præcedet.*] Ignem istum qui sanctus est, non timeat: qui peccator est, timeat. Ignis iste sanctos purgat: peccatores consumit. Ignis ante ipsum præcedet. *Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos ignem ardentem.* Ego puto istos esse ignes, hoc est, angelos eius. Isti ergo angeli, hoc est, ignis eius, præcedent ante eum. Iste ignis quos consumit? Quicunq; est lignum, fœnum, stipula. Qui autem aurum, argentum est, & lapides pretiosi, mittitur quidem in ignem, sed mundior inuenitur. *Psal.103. a*

q ¶ *Alluxerunt fulgura eius orbi terræ.*] Dicunt philosophi, quod fulgura ex nubium collisione generentur. Nisi enim prius sonitus auditus fuerit, fulgura non prospiciuntur. Hoc dicitur & de lapide ignario: qui nisi collisus fuerit, me-

dius

dius ignis non egreditur. Hoc diximus secundum historiam, & paruulis adhuc loquimur. Diximus ergo naturam rerum, vt ex natura rerum, spirituale aliquid proferamus. Lapis qui vulgo vocatur ignarius: si solus est, ignem non potest mittere, sin autem cum alio lapide collisus fuerit, medius ignis excutitur. Fac mihi esse nubem Hieremiam, Esaiam, Eliam: nubem autem & Paulum & Petrum, & cæteros apostolos. Istæ ergo nubes quando collisæ fuerint inter se, emittunt medium ignem, & lucet orbi terræ. [A] Illuxerunt fulgura eius orbi terræ: vidit & commota est terra. Apostolorum fulgura alluxerunt in toto orbe terrarum. Commota est. Illi loquebantur, & tonitruum vocis eorũ vniuersus mũdus audiebat. Duo habebant pariter, & grandem vocem, & splendida fulgura. Hæc fulgura credentes illuminabant: non credentes comburebant.

a ¶ *Montes sicut cera fluxerunt.*] Mihi videtur isti montes esse dæmonum potestates. Siue certe montes, superbi quique homines. Ignis iste non consumit humiles, sed quicunque montuosi sunt. Denique quando fulgur emittitur, difficile illos percutit, qui in valle sunt: sed semper illos qui in monte sunt.

[B] b ¶ *Annuntiauerunt cœli iustitiam eius.*] Isti sunt cœli, de quibus & in octauodecimo psalmo dicitur: Cœli enarrant gloriam Dei. Cœli annuntiant iustitiam eius: terra non annuntiat. Quicunque cœlum est, non timet iustum Deum. Quicunque de cœlis est, non timet eius annuntiare iustitiam. Quicunque sanctus est, & cœlum est, iste iustum Deum non timet. Peccator autem misericordem quærit Deum. *Annuntiauerunt cœli iustitiam eius*, euangelistæ scilicet.

c ¶ *Et viderunt omnes populi gloriam eius.*] Quia etiam quibus non est annuntiatum de eo, intellexerunt Deum in carne venisse.

d ¶ *Confundantur omnes qui adorant sculptilia, qui gloriantur in simulacris suis.*] Vt dum in spe vana confunduntur, ad illam veram valeant peruenire.

e ¶ *Adorate eum omnes angeli eius.*] Annuntiatores regni illius.

f ¶ *Audiuit, & lætata est Sion.*] Ecclesia quæ gloriam eius speculabatur.

g ¶ *Et exultauerunt*, &c.] Animæ confessorum.

h ¶ *Propter iudicia tua domine.*] Quia custodierunt ea.

i ¶ *Quoniam tu dominus altissimus super omnem terram: nimis superexaltatus es super omnes Deos.*] Et non solum super Deos, sed etiam super cœlos cœlorum.

k ¶ *Qui diligitis dominum.*] Qui solus est bonus.

l ¶ *Odite malum.*] Diabolum.

m ¶ *Custodit dominus animas sanctorum suorum: de manu peccatoris liberabit eas.*] Ne eis aliquid noceat.

n ¶ *Lux orta est iusto.*] Christus refulget in corde eius.

o ¶ *Et rectis corde lætitia.*] Quia quem expectabant, cernere meruerunt.

p ¶ *Lætamini iusti in domino, & confitemini memoriæ sanctitatis eius.*] Qui eum in recti cordis lumine contemplamini, iugiter collaudate, vel sanctitatem eius: quia vestrum memor fuit, vt sanctificaret: vel pietatem, qua vos in regno suo asciuit. Qui nobis præstare dignetur, vt eius lumine nostris cordibus oriente, mereamur ab eo de præsentibus erui: cuius sumus baptismo à noxiis originalibus liberati. Ipsi gloria cum æterno patre & spiritu sancto in sæcula sæculorum, Amen.

q ¶ *Psalmus Dauid.*] Iste psalmus vocem prophetæ continens, potentiam narrat dominici nominis ac virtutis.

Psalmvs XCVII.

C *Antate domino canticum nouum.*] Canticum nouum, est Dei filius crucifixus: quod nunquam auditum fuerat. Noua res, nouum habet canticum. Cantate domino canticum nouum. Homo quidem est, qui passus est: sed vos cantate domino. Passus est quidem quasi homo, sed saluauit quasi Deus. *Cantate domino canticum nouum.* Canticum nouum, mereatur nomen nouum. Propterea dicitur & alibi: Et vocabitur, inquit, nomen nouum, Nouum nomẽ, nouum meretur canticum. Et in Apocalypsi dicitur: *Qui vicerit*, inquit, *dabo ei calculum, & nomen nouum scribam super eum.* Nomen nouum Christianorum est. Cantate domino. Quare? Quid enim fecit? Quare enim nouum mereatur canticum?

Esa.62.a

Apoc.3.c

[C] ¶ *Quia mirabilia fecit.*] Signa fecit in Iudæis: paralyticos sanauit: leprosos purgauit: mortuos suscitauit. Hoc & alij fecerunt prophetæ. Vertit panes paucos in plures, & pauit infinitum populum. Hoc fecit & Eliseus. Quid ergo fecit noui, vt mereatur nouum canticum? Vultis scire quid nouum fecerit Deus? Quasi homo mortuus est, vt homines viuerent. Filius Dei crucifixus est, vt nos leuaret ad cœlum. *Quoniã mirabilia fecit.* Vultis scire quoniam mirabilia fecit? Filius viduæ iacebat in cœnaculo: venit ad eum Eliseus & contraxit se, & os ad os posuit, & manus ad manus, & pedes ad pedes. Si enim expandisset se, non reuersus esset filius viduæ: Ideo se contraxit, vt viuificaret. Cum esset in forma Dei: ideo accepit formam hominis: ideo se contraxit, vt nos faceret latiores.

3.Reg.17.d

[D] t ¶ *Saluauit sibi dextera eius.*] Quod dicit, hoc est: Saluauit homines: non alienum, sed suum opus, hoc est, quod fecerat sibi, sibi ipse saluauit. Fecerat hominem in salutem, qui vitio suo perierat. Iste mortuus est, vt saluaret sibi hominem dextera sua, Dextera hic pro virtute ponitur, & brachium pro robore.

Philip.2.b

v ¶ *Et brachium sanctum eius.*] Licet & brachium & dextera Christus dicatur: *Dextera domini fecit virtutem, & brachium domini cui reuelatum est:* tamen hic de Christo dicitur.

Psal.117.c

x ¶ *Notum fecit dominus salutare suum.*] Non dixit: ostendit, sed notum fecit. Quod dicit, hoc est: quod ante nouerant Deum, & suo vitio obliti sunt. Ergo Deus veniens, sua gratia hoc quod perdiderant, manifestauit eis. Ergo hoc dicit: Ille quem nouerat Adam, quem nouerat Seth: quem nouerat Enoch: qui inuocauit dominum & sperauit in eum, & nouerat Noe, & postea oblitus fuerat humanum genus: venit iterum in mundum, vt homines qui postea obliti fuerant, iterum cognoscerent. *Notum fecit dominus salutare suum.* In Hebraico legitur: *Notum fecit dominus Iesum suum.* Vbicunque enim salutare dicitur: in Hebraico, Iesus ponitur.

Enos. Gen.4.d Set.70.

y ¶ *In conspectu gentium reuelauit iustitiam suam.*] Nequaquam in sola Iudæa, sed in conspectu gentium. Iustum enim erat, vt saluator saluaret creaturam suam. *Reuelauit iustitiam suam*, quæ incredulitate hominum fuerat obscurata.

z ¶ *Recordatus est misericordiæ suæ.*] Concluſit omnia sub peccato, vt omnibus misereatur.

Rom.11.d

a ¶ *Et veritatis*, &c.] Misericordiæ recordatur: veritatem implet. Recordatus est misericordiæ suæ, hoc est, in gentium populo. Et veritatem suam domui Israel. Hoc opere complens, quod Patriarchis promiserat.

b ¶ *Viderunt omnes fines terræ salutare dei nostri.*] Non solus Israel vidit & Iuda, sed omnes fines: simulque secundum mysticum intellectum, fines terræ. Quamdiu in medio terræ sumus, Deum videre non possumus. Quando ergo quasi re-

linqui-

linquimus terram, & in summitate sumus, tunc meremur videre Deum. Vultis scire quomodo fines terræ videant Deum? Legimus in Ezechiele: Et rotæ, inquit illæ, quæ voluuntur, dicebatur eis, Gelgel, quod dicitur reuolutio. Gel enim volutio. Gelgel reuolutio. Rotæ ergo illæ audiunt reuolutio. Quoniã rota quasi paruo quodam spatio terram tangit, & tota festinat ad cœlum: ideo dicitur & in alio loco: *Sancti lapides voluuntur super terram.* Et quid dicitur in Ezechiele? Quocunque, inquit, ibat spiritus, illuc sequebantur & rotæ. Et nos sequamur spiritum sanctum, vt dicamur rotæ. Et quid dicitur ibi? Et non, inquit, ibant retrorsũ sed semper ibant ante se. S. mulq; considerate quid dicat: Non inquit reuertebãtur, sed semper ante se ibant. Præteritorum enim obliuiscebantur, & ad priora se extendebant. *Et plena erant*, inquit, *oculis.* Omnia enim rotarum istarum plena erant lumine Dei. Non est istius temporis, vt de rotis, & de Cherubim, & de animalibus Ezechiel disputemus.

Dei nostri. [a] Iubilate Deo omnis terra: [b] cantate & exultate & psallite. [c] Psallite domino in cithara: in cithara & voce psalmi: [d] in tubis ductilibus, & voce tubæ corneæ. Iubilate in conspectu regis domini: [e] moueatur mare & plenitudo eius: orbis terrarum, & qui habitant in eo. [f] Flumina plaudent manu: [g] simul montes exultabunt à conspectu domini, [h] quoniam venit iudicare terram. [i] Iudicabit orbem terrarum in iustitia, & populos in æquitate.

k ¶ Psalmus Dauid.

Psalmvs XCVIII.

Dominus regnauit, irascantur populi: [a] qui

a ¶ *Iubilate Deo omnis terra.*] Non solum Iudæa, sed omnis terra iubilate domino. Signa mittite victoris exercitus.

b ¶ *Cantate, & exultate, & psallite.*] Cantate, cogitatione: psallite verbo, hoc est, omnibus membris vestris. Psallat manus in eleemosyna: psallat pes vadens in opere bono.

c ¶ *Psallite domino in cithara.*] Omnes chordæ vestræ vocales sint. Non potest esse cithara, si vna chorda defuerit. Quid tibi prodest, si sis castus, si sis largus in eleemosyna, & inuidiosus sis? Quid tibi prodest, si sex chordas integras habueris, & vnam ruptam? Si vna chorda defuerit, perfectus citharæ sonus esse non poterit.

d ¶ *In tubis ductilibus, & voce tubæ corneæ.*] Legimus in Numerorum libro, duo genera esse tubarum. Vnum genus esse tubarum ductile ex argento: aliud esse genus tubarum corneum. Ergo hic vtrunque dicitur: *In tubis ductilibus, & voce tubæ corneæ.* Quod dicitur, hoc est: Tuba ductilis ex argento, sermo Dei est; & eloquia domini, eloquia casta: argentum igne examinatum, purgatum septuplum. Rursum inuoce tubę corneę, hic regnans inducitur vir Dei. In scripturis proprie cornu, pro regno dicitur, & pro potentia: sicut ibi scriptum est: *Erexit cornu salutis nobis.* Et in alio loco scriptum est: In te inimicos nostros ventilabimus cornu. Ergo videte hic quid dicat: Duas habetote tubas, & argenteam, & corneam. Argenteam, vt habeatis sermonem: Corneam, vt habeatis virtutem. Vultis scire quoniam cornu semper in bonam partem ponitur? Legimus in Leuitico: Nullum animal offeratur, nisi quod cunque cornutum est. Tria genera animalium offeruntur: bos, qui cornu habet: & aries, qui cornu habet: & hircus, qui cornu habet. Sine cauſa putas dici, vt nullum offeratur animal, nisi quod cornutum est? Et nos ergo quamdiu habemus cornu, meremur victima esse Dei. Si autem cornu nostrum fuerit excussum, quasi debiles sumus, & inter sacerdotes Dei venire non possumus.

e ¶ *Moueatur mare & plenitudo eius.*] Moueatur mare, & amaræ aquæ mutentur in dulces. Denique & Mara mutata est, & facta est in dulcem saporem. Aquam illam amaram non fecit aliud dulcem, nisi lignum crucis, quod missum erat in eam. Mihi videtur amarum mare, lex esse Moysi. Hoc est quod dicitur Mara, hoc est, amara. Hæc amara aqua legis veteris, accepit lignum crucis, & effecta est dulcis.

f ¶ *Flumina plaudent manu simul.*] Interrogemus Iudæos, qui secundum literam intelligunt: flumina ventrem habent: flumina voces habent: flumina pedes habent: flumina manus habent? Dicat aliquis: Non est scriptum de ventre, de pedibus. Sed dico tibi: ex vno membro intelligimus & cætera. Nõ enim possumus intelligere manus, sine pedibus, sine ventre, sine membris cæteris. Flumina plaudent manu simul. Flumina quæ biberunt de fonte Iesu. Me, inquit, dereliquerunt fontem aquæ viuæ. Flumina ipsa de fonte Christi currunt. Ille fons est, nos flumina sumus: si tamen meremur esse flumina, Christus fons est: sancti flumina sunt. Qui autem inferiores sunt, riuuli sunt. Alij vero torrentes sunt. Qui sunt torrentes? Qui ad horam habent aquas, & tentatione veniente, siccantur. *Flumina plaudent manu simul.* Non est vnum flumen, plura sunt flumina, Quot sancti sunt, tot & flumina sunt. Sed ista flumina non habent inter se dissensionem. Quoniam sunt flumina Christi, propterea habent inter se concordiam. Flumina plaudent manu simul. Plaudent quia opera sanctorum, laus Dei est. Christus non voce laudatur, sed opere. Non audit vocem, sed opera. *Flumina plaudent manu simul.* Propterea dicit & ipse in euãgelio: *Qui sitit, veniat & bibat; & fluent*, inquit, *flumina de ventre eius.*

g ¶ *Montes exultabunt in conspectu domini.*] Quid simile flumina & montes? Sed quoniam de perfectis sanctis dicit: non dixit, riuuli plaudent manu simul: sed, flumina plaudent manu simul. Videte ordinem: Moueatur mare & totus orbis. *Flumina plaudent manu simul.* Montes nihilominus, qui ad summam iustitiã peruenerunt. Dicam & aliter: Moueatur mare, quod ante fuerat immotum, moueatur in aduentu Christi. Moueatur mare, iam diximus, hoc est, lex Moysi. *Flumina plaudent manu simul*, hoc est, propheræ. Montes exultabunt à conspectu domini, hoc est, apostoli.

h ¶ *Quoniam venit iudicare terram.*] Nequaquam venit humilis tantum in carne, sed gloriosus venit in maiestate sua, *Quoniam venit iudicare terram.* Non dixit perdere, sed iudicare. Venit iudicare, vt zizaniam separet à frumento. Venit, vt piscículos malos separet à bonis.

i ¶ *Iudicabit orbem terrarum in iustitia, & populos in æquitate.*] Iustitia ponitur & æquitas. Primum iustitia ponitur, & postea æquitas, εὐθύτης proprie dicitur, quæ prauum rectum facit. Venit ergo iudicare in sua iustitia, vt quod prauum est, in illo rectum fiat: cui sit gloria in sæcula sæculorum, Amen.

k ¶ *Psalmus Dauid.*] Iste psalmus vocem continet prophetæ sacerdotis domini, commonentis ad Dei omnipotentis gratiam referendam.

Psalmvs XCVIII.

Dominus regnauit, irascantur populi.] Tres psalmi idem habent principium: nonagesimus secundus, & nonagesimus sextus, & nonagesimus octauus. Sed cum idem habeant principium in versiculo, in fine diuersi sunt. Quando enim dicitur in nonagesimo secundo: *Dominus regnauit, decorem indutus est:* In nonagesimo vero sexto: *Dominus regnauit, exultet terra:* In nonagesimo autem octauo: *Dominus regnauit, irascantur populi:* videtur quasi ordo sibi esse contrarius. Debuit enim primum dicere: *Dominus regnauit, irascantur populi;* & postea dicere: *Dominus regnauit, exultet terra*; & in vltimo: *Dominus regnauit, decorem indutus est.* Verum diuersus ordo dat nobis aliquam intelligentiæ suspicionem. *Dominus regnauit, decorem indutus est.* Dominus regnauit & indutus est patriarchis, & prophetis, & populo credenti. Decorem indutus est: quia patriarchæ & prophetæ quasi Christi vestimentum fuerunt. Illud est perizoma, quod in Heremia scribitur. Illud est perizoma, quod habuit circa lumbos suos Heremias. Vultis scire quoniam sancti quasi perizoma vestimẽtum Dei sunt? Propterea ipse Deus loquitur ad Heremiam: *Sicut tu, inquit, posuisti lumbare istud ad lumbos tuos: ita & ego applicaui populum meum ad me.* Quomodo ergo vestimentum circa hominem, sic populus circa Deũ. Verum quia hoc perizoma, verum quia hic decor, quo dominus fuerat indutus, trans Euphraten expositus est in foramine petræ, & ibi computruit, & ab Assyriis ductus est in captiuitatem, dominus quid facit? Non est nudus: non potest esse sine lumbari: & non potest esse sine veste: priore populo perdito, facit sibi vestem de populo gentilium. Et quid dicitur? *Dominus regnauit, exultet terra.* Exultet terra

vniuersa,

A

vniuersa, hoc est, credentium populus. Denique vultis scire quoniam secundum lumbare, de gentium populo dicitur? *Dominus*, inquit, regnauit, *exultet terra: Lætentur insulæ multæ.* Non vna insula Iudæa, sed insulæ multæ lætentur, hoc est, totus mundus. Dicat mihi aliquis: Da mihi exemplum de scripturis, vbi Iudæa sola insula dicta sit. Omne quod loquimur, debemus affirmare de scripturis sanctis: *In ore enim duorum & trium testium stabit omne verbum.* Non habet tantam auctoritatem sermo dicentis, quantum domini præceptum. Legimus in prophetam Ezechiel: *Et tu*, inquit, *fili hominis loquere ad habitatores insulæ huius*, hoc est, Iudææ. Quoniam ergo vna insula dicta est, nunc dicitur: lætentur insulæ multæ. Ergo lumbare dicitur in priori populo: Dominus regnauit, decorem indutus est. In secundo populo de gentibus congregato: Dominus regnauit, exultet terra: lætentur insulæ multæ. Nunc in tertio dicitur: Dominus regnauit, irascantur populi. Siue de gentib. siue de Iudæis sunt: quicunque non credunt, irascantur. *Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Dominus regnauit, irascantur populi.* Dominus passus est: dominus crucifixus est: dominus mortuus est: dominus resurrexit: dominus ad cœlum vector ascendit. Dominus regnauit, irascantur populi. Qui sunt isti populi? Dicamus exemplum de euangelio: Quidam paterfamilias iuit accipere sibi regnum de longe. Quid longius, quam cælum à terra? Dereliquit terram: iuit ad cœlos, vt acciperet sibi regnum. Et ciues, inquit, illi qui oderant eum, miserunt legationem dicentes: *Nolumus eum regnare super nos.* Verum ille accepit regnũ, & venit ad ciues pessimos. Venit ad illos, qui regem eum nolebant habere. Et nunc dicit spiritus sanctus ad ciues malos. Velitis, nolitis, dominus regnauit, irascantur populi. O clementia spiritus sancti: non dixit; pereant, sed irascantur. Vitium voluit significare, non pœnas. Illi irascuntur, & dominus deprecatur, Et quid dicit? *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis.* Regnum accepi à patre: imo homo quem suscepi, do quasi Deus, accipio quasi homo.

Deut.17.b

Ezech.27.

Psal.2.a

Luc.19.b

B

Matt.11.d

a ¶ *Qui sedes super Cherubim, moueatur terra.*] Quamdiu terra immobilis est, sanari non potest. Non de terræ motu loquitur, quo videmus terras concuti, & omne mortalium timere genus: sed de nostra terra loquitur. Quæ quamdiu immolata fuerit, sanari non potest. Quando vero mota fuerit & intremuerit, tunc recipiet sanitatem. *Super quem*, inquit, *requiescam, nisi super humilem & quietum, & trementem sermones meos?* Quoniam terra tremens commota est: propterea ille qui sedet super Cherubim, incipit sedere in terra tremente. Felix est qui solium Dei est. Felix est in quo Deus semper sedet. Diuersa sunt schemata. Aut enim sedemus, aut stamus, aut ambulamus, aut iacemus. Infelix est ille cui iacet Deus: iacet etenim cum iacente. Quomodo plangit cum plangente, & ridet cum ridente: ita & iacet cum iacente. Quomodo sitit cum sitiente, & esurit cum esuriente, & nudus est cum nudo: sic & iacet cum iacente. Qui ergo vulneratus est & iacet, & ipse quodammodo iacere dicitur cum eo. Qui autem ambulat, & ille ambulat cum eo. Qui ambulat, videtur quidem melior esse ab eo qui iacet: tamen nec dum venit ad eius felicitatem qui stat. Denique & Adam quando se abscondit à facie Dei, ambulabat ei Deus post meridiem. Dicat aliquis: Si Adam offenderat Deum, & de paradiso fuerat eiectus: ergo imperfecta felicitate est, cuicunque ambulat Deus. Et ego dico: si Adam penitus occisus fuisset, & non ei datus fuisset locus pœnitentiæ, iacuisset ei Deus. Nunc vero quia datur ei locus pœnitentiæ: propterea ambulat ei Deus.

Esa.66.a

Gen.3.b

b ¶ *Dominus in Sion magnus & excelsus*, &c.] Ascendens ad cœlos, excelsior est omnibus factus: vnde nos actusque nostros per singulos dies speculatur.

c ¶ *Confiteantur nomini tuo magno*, &c.] Præparent se sancti ad confitendum nomini tuo, quod est sanctum, siquidem tu dixisti: *Sancti estote: quia ego sanctus sum.*

d ¶ *Et honor regis iudicium diligit.*] Debet se prius homo diiudicare, & proprio iudicio condemnare mala sua, & sic honoret æternum regem Deum.

e ¶ *Tu parasti directiones in populo.*] Sed proprio vitio deprauati sunt.

f ¶ *Iudicium & iustitiam in Iacob tu fecisti.*] Non solum in patriarchis: sed etiam in populo Christiano, qui meruit primogenita senioris.

g ¶ *Exaltate dominum Deum nostrum.*] Vt sit excelsus in cordibus vestris.

h ¶ *Et adorate scabellum pedum eius: quoniam sanctum est.*] Multæ de scabello opiniones sunt, sed hic propheta corpus dominicum dicit: in quo maiestas diuinitatis tanquam super scabellum stat. Sanctum enim eum dici sæpe docuimus. Quod autem adorari de beatur, eo ascendente, apostoli docuerunt: cum adorantes egressi sunt in Hierusalem. Sed & ad crucem dominicam, & ad animam sanctam hæc referenda sunt.

i ¶ *Moyses & Aaron in sacerdotibus eius.*] Quanquam vnus legis, alter sacerdotij regulam teneat: tamen vterque aduentum domini sacerdotali præconio, vel in legalibus tubis, vel in vestis tintinnabulis nuntiauit.

k ¶ *Et Samuel inter eos*, &c.] Samuel Leuitici ordinis regulã tenet: quod Ephod illud lineum atque candidum figurauit: ostendens candidum effici posse, qui per pœnitentiam nomẽ domini inuocans, lacrymis nigredinem peccati diluerit.

l ¶ *Inuocabant dominum.*] Apostoli.

m ¶ *Et ipse exaudiebat eos: in columna nubis loquebatur ad eos.*] Locutus est dominus de nube filiis Israel: sed & deinceps affatus est apostolos de velamento carnis assumptæ: in quo diuinitas obumbrata latebat.

n ¶ *Custodiebant testamentum eius, & præceptum quod dedit illis.*] Nihil de his ad irritum deduxerunt.

o ¶ *Domine Deus noster tu exaudiebas eos: Deus tu propitius fuisti eis, & vltiscens in omnes adinuentiones eorum.*] Omnia enim quæ agere studuerunt, ad perfectum deduxisti: quia placita erant tibi.

p ¶ *Exaltate dominum Deum nostrum, & adorate in monte sancto eius, quoniam sanctus dominus Deus noster.*] Sanctos vos exhibete in ecclesia eius: sicut ipse eam exhibuit sanctam, *non habentem maculam aut rugam.* Qui nobis præstare dignetur, vt modum sacerdotalis ordinis cum sanctitate perfecta tenentes, quæ studemus agere de bono, ipse perducere dignetur ad effectum.

q ¶ *Psalmus pro confessione.*] Iste psalmus vocem prophetæ continet, qui fideles prouocat in laudibus dominicis incessabiliter exercere.

q ¶ Psalmus in confessione.

Psalmvs XCIX.

IVbilate Deo omnis terra: seruite domino in lætitia. f Introite in conspectu eius in exultatione. t Scitote quoniam dominus ipse est Deus:

C

Leuit.19.a & 20.b

Gen.17.

Act.1.b

D

1.Reg.2.d

Exod.16.c & 19.b

Ephes.5.f

Psalmvs XCIX.

IVbilate Deo omnis terra: seruite domino in lætitia.] Qui excusso à ceruicibus vestris legis iugo, non in mœrore veteris seruitutis: sed in libertate noui hominis exultatis.

f ¶ *Introite in conspectu eius in exultatione.*] Non iocis turpibus dissoluimini: sed omnia quæcunque facitis, in gloriam Dei facite.

t ¶ *Scitote quoniam dominus ipse est Deus: ipse fecit nos & non ipsi nos.*] Ab eo enim sumus non solum corporaliter

facti

facti, sed etiam in nouum hominem recreati. Et hoc nō nostro merito, sed suo dono.

a ¶ *Nos populus eius, & oues pascuæ eius.*] Ipse est pastor bonus, qui animam suam pro ouibus suis posuit. Nos autem sumus oues: qui eum sequimur, & vocem eius audimus.

b ¶ *Introite portas eius in confessione.*] Sicut enim ipse porta est patris, cum dicit: *Per me si quis introierit, saluabitur*: ita & apostoli portæ sunt eius, per quas ad eum acceditur: quas nemo potest ingredi nisi se, peccata confitendo, purgauerit.

c ¶ *Atria eius in hymnis confitemini illi.*] Dilatatas ei mentes cum hymnis spiritualibus canticisque deferte.

d ¶ *Laudate nomen eius quoniam suauis est dominus.*] Nihil enim acerbum habet.

e ¶ *In æternum misericordia eius.*] Quia nos redemit, & iugiter saluat.

f ¶ *Et vsque in generationem & generationem veritas.*] Qua populos iudicabit. Qui nobis præstare dignetur, vt ab ipso facti, ab ipso redempti: mereamur & in lætitia sempiterna iubilum exultationis cum gratiarum actione concinere. Ipsi gloria cum æterno patre & spiritu sancto in sæcula sæculorum, Amen.

g ¶ *Psalmus ipsi Dauid.*] Iste psalmus vocem continet prophetæ, Dei misericordias enarrantis.

Psalmvs C.

Misericordiam & iudicium cătabo tibi domine.] Misericordiam audiant peccatores, qui desperant de sua salute, qui sunt in pœnitentia. Iudicium audiant cōtemptores, qui dicunt: Misericors est dominus; peccemus, indulgebit nobis.

i ¶ *Psallam & intelligam in via immaculata.*] Vt intelligat quis quod psallit, & sensus ipsius contempletur psalmum, vt non vagetur mens eius foras, & corpore quidem videatur psallere: mens autem sine fructu sit. In via immaculata, vt ambulans in hoc mundo iuste agam, & maculam non habeam.

k ¶ *Quando veniens ad me.*] Quando autem intellectum recepero, & iuste egero: tunc cum fiducia dico ad dominum: Quando venies ad me? Veniens autem, de secundo eius aduentu accipiendum est.

l ¶ *Perambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meæ.*] Nihil sic placet Deo, vt simplicitas & innocentia. Denique spiritus sanctus in aliis volatilibus non complacuit nisi in columba propter simplicitatem, & in quadrupedibus in oue, propter mansuetudinem.

m ¶ *Non proponebam ante oculos meos rem iniustam.*] Non anteponebam aliquid domino: neque consentiebam iniquitati, sed totus ad Deum eram.

n ¶ *Facientes præuaricationem odiui.*] Siue pater meus erat, siue mater, siue frater, aut soror, siue amicus: tamen si declinasset à timore domini, hunc odio habebam: & omnino ad eum nō accedebam. Non anteponebam propinquitatem aut amicitiam pietati domini.

o ¶ *Non adhæsit mihi cor prauum.*] Non erat in me aliquid difficile, aut peruersum aliquid: sed æquitas & iustitia.

p ¶ *Declinantem à me malignum non cognoscebam.*] Hoc est, si erat mihi amicus aut proximus, siue episcopus aut presbyter, siue in quacunque dignitate constitutus: tamen si peruertebat vias suas, sic eum fugiebam, vt penitus eius memoriam non facerem.

q ¶ *Detrahentem proximo suo, hunc persequebar.*] Intantum nō oportet consentire detrahenti, vt etiam quantum in nobis est, persequamur talem, prouidentes in vtroq; vtilitatem, vt nec libenter audiamus: nec illum permittamus peccare. Tanta enim distantia est inter fornicantem & detrahentem, vt ille qui fornicatur, se tantum occidat: ille autem qui detrahit, & se & illum qui audit, demergat in infernum.

r ¶ *Superbo oculo & insatiabili corde cum hoc non edebam.*] Si quis erat superbus aut auarus: cum hoc penitus non edebam.

s ¶ *Oculi mei super fideles terræ vt sedeant mecum.*] Non dixit diuites, aut imperatores, aut episcopos, aut presbyteros, aut diaconos: sed fideles, cum istis sed bā. Potest hoc dicere & episcopus sanctus vir: quoniam non ordinabam presbyterum illum, qui mihi obsequebatur, aut propinquum eum: sed eum quem sciebam fidelem. Et iterum idem potest dicere. Quoniam omnes clericos meos & laicos fideles habebam. Potest ex persona domini dici iste versiculus:

t ¶ *Ambulans in via immaculata: hic mihi ministrabat.*] Quoniam non ordinabam eos qui mihi propinqui erant, sed iustos & fideles.

v ¶ *Qui loquitur iniqua, non direxit in conspectu oculorum meorum.*] Intantum enim declinabam ab eo qui detrahebat proximo suo, vt nec illi crederem, nec auditem talem.

x ¶ *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ.*] Bene dixit, peccatores terræ. Peccatores enim terreni sunt. Hoc vult dicere, quod immissiones diaboli, quas mihi suggerebat, eiiciebam de corde meo, & non suscipiebam. Cogitationibus enim malis eiectis, dæmones occiduntur. Iudæi hunc versum audientes, & sequentes literam occidentem, & desiderantes sanguinem fundere, si quis præuaricatus fuerit de lege, interficiunt eum. Si quidem non sunt contenti occisione prophetarum: sed & ipsum dominum crucifixerunt.

y ¶ *Vt disperderem de ciuitate domini omnes qui operantur iniquitatem.*] Vtinam & nos disperdamus de ciuitate domini operantes iniquitatem. Ciuitas domini, est ecclesia sanctorum: congregatio iustorum. Disperdam, hoc est, arguam & increpem eum qui peccat, vt pœnitentiam agat, & disperdat iniquitatem de corde suo. Non enim dixit, vt abiiciatur; sed, vt saluetur.

z ¶ *Oratio pauperis cum anxiaretur, & in conspectu domini, &c.*] Iste psalmus in principio vocem prophetæ continet ex persona peccatoris: dein laus in ea dominici nominis continetur.

Psalmvs CI.

Domine exaudi orationem meam, & clamor meus ad te veniat.] Quia de toto corde profertur.

b ¶ *Non auertas faciem tuam à me.*] Si quis in corde mundo orat, & non arguitur à sua conscientia, hoc potest dicere. Peccator enim non audet dicere: non auertas faciem tuam à me, sed magis dicit: *Auerte faciem tuam à peccatis meis.*

c ¶ *In quacunque die tribulor, inclina ad me aurem tuam. In quacunque die inuocauero te, velociter exaudi me.*] Pro præsentibus pressuris orat, vt ab his contemplatione diuina eripiatur.

Domine exaudi oration em meam, & clamor meus ad te veniat. Psal. 101. b Non auertas faciem tuam à me : c in quacunque die tribulor, inclina ad me aurem tuam. In quacunque die inuocauero te, velociter exaudi me. a Quia

y ¶ Oratio pauperis cum anxiaretur, & coram domino effunderet precem suam.

[a] Quia defecerũt sicut fumus dies mei:[b] & ossa mea sicut cremium aruerunt.[c] Percussus sum vt fœnum, & aruit cor meũ:[d] quia oblitus sum comedere panem meũ.[e] A voce gemitus mei abhæsit os meũ carni meæ.[f] Similis factus sum pellicano solitudinis:[g] factus sum sicut nyctico rax in domicilio. Vigilaui, & factus sum sicut passer solitarius in tecto. Tota die exprobrabãt mihi inimici mei: & qui laudabant me, aduersum me iurabant.[h] Quia cinerem tanquam panem manducabam:[i] & poculum meum cũ fletu miscebã,[k] A facie iræ indignationis tuæ:[l] quia eleuans allisisti me.[m] Dies mei sicut vmbra declinauerũt,[n] & ego sicut fœnum arui. Tu autẽ domine in æternũ permanes, & memoria le tuum in generatione & generationem.[o] Tu exurgens misereberis Sion:[p] quia tempus miserendi eius, quia venit tempus.[q] Quoniã placuerunt seruis tuis lapides eius:[r] & terræ eius miserebuntur.[s] Et timebunt gentes nomen tuum domine, & omnes reges terræ gloriam tuam.[t] Quia ædificabit dominus Sion:[u] & videbitur in gloria sua.[x] Respexit in orationem humilium, & non spreuit precem eorum.[y] Scribantur hæc in generatione altera:[z] & populus qui creabitur laudabit dominum.[a] Quia prospexit de excelso sancto suo, dominus de cœlo in terram aspexit. Vt audiret gemitus compeditorum, vt solueret filios interemptorum.[b] Vt annuntient in Sion nomen domini, & laudem eius in Hierusalem.[c] In conueniendo populos in vnum, & reges vt seruiant domino.[d] Respondit ei in via virtutis suæ, paucitatem dierum meorum nuntia mihi.[e] Ne reuoces me in dimidio dierum meorum, in generatione & generationem anni tui.[f] Initio tu domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cœli.[g] Ipsi peribunt, tu autem permanes:[h] & propter pœnitentiam tempus est miserendi: aut secundum aduentum Saluatoris significat. Confidat ergo qui agit pœnitentiam: quoniam venit tempus saluandi. Misericors est enim dominus.

[q] Quoniam placuerunt seruis tuis lapides eius.] Lapides sancti sunt. Terra autem, hoc est, peccatores: misericordia domini indigent. Psal. 77. d Eccl. 2. b

[r] Et terræ eius miserebuntur. Vt fructum exhibeat sanctitatis.

[s] Timebunt gentes nomen domini, & omnes reges terræ gloriam tuam.] Quę prius idola metuebantur, & dæmoniorum nomina inuocabant: nunc nomen tuum venerentur & timeant.

[t] Quia ædificabit dominus Sion.] Eccl siam suam super fundamentum apostolorum & prophetarum.

[v] Et videbitur in gloria sua.] Cũ omne corpus eius glorificauerit ad similitudinem imaginis gloriæ suæ. Rom. 8. f

[x] Et respexit in orationem humilium, & nõ spreuit preces eorum.] Sed aduentu suo visitauit mundum, qui olim desiderabatur.

[y] Scribantur hæc in generatione altera.] In nouo testamento.

[z] Et populus qui creabitur laudabit dominum.] Christianus vtique, qui prius peccatis mortuus, in eo est recreatus.

[a] Quia prospexit de excelso sancto suo: dominus de cœlo in terram aspexit. Vt audiret gemitus compeditorum, vt soluat filios interemptorum.] Respexit vt misereretur. Descendit vt vincula quib. nexi eramus absolueret.

[b] Vt annuntient in Sion nomen domini, & laudem eius in Hierusalem.] Semper bonus nũtius, noua exhibet gaudia: sicut angelus ad Mariam: *Spiritus*, inquit, *sanctus superueniet in te*. Et iterum pastoribus: *Ecce ego annuntio vobis hodie* Luc. 1. d Ibid. 2. b

[c] In conueniendo populos in vnum, & reges vt seruiant domino.] Conuenient in vna credulitate, vt seruiant redemptori.

[d] Respondit ei in via virtutis suæ: paucitatem dierum meorum nuntia mihi.] Respondit dominus Hierusalem in die virtutis, id est, cum ad passionem accederet, & annuntiauit paucitatem dierum suorum, dicens: Quia veniet dies cum circundaberis ab inimicis, & eradicaberis, & reliqua. Luc. 19. f

[e] Et ne reuoces me in dimidio dierum meorum: in generatione & generationem anni tui.] Iniqui nec dimidiant dies. Iste verè orat vt non reuocetur à dimidio dierum, scilicet vt ad perfectum veniens virum, perennitate temporum cùm domino perfruatur. Psal 32. d

[f] Initio tu domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cœli.] Sicut enim in principio ista creasti: ita & nunc vel terram corporis nostri in nouum reparas hominem: vel mentes nostras cœlorum dignitate componis. Sed de prioribus cœlis ait:

[g] Ipsi peribunt, tu autem permanes.] Iuxta illud: *Cœlum & terra transibunt, verba verò mea non præteribunt.* Mat. 24. f & Mat. 24.

[h] Et omnes sicut vestimentum veterascent. Et sicut operatorium mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni

[a] ¶ *Quia defecerunt sicut fumus dies mei.*] Ac si dicat: Infantulus fui, & dum nescio, veni in iuuenilem ætatem: & iterum in perfectam ætatem, & dum nescio, senui. Et defecerunt sicut fumus dies mei. Quidam autem putant se esse sempiternos, & perseuerant in suo peccato.

[b] ¶ *Et ossa mea sicut cremium aruerunt.*] Ossa dicit ipsam fortitudinem. Si ergo quod est in me forte hoc aruit, & infirmum factum est: quanto magis quæ per naturam infirma est caro?

[c] ¶ *Percussus sum vt fœnum, & aruit cor meum.*] Sicut & alibi scriptũ est: *Homo sicut fœnum dies eius.* Sic enim vita hominum viret & cito arescit. Psal. 120. e

[d] ¶ *Quia oblitus sum manducare panem meum.*] Non dixit, non desideraui manducare, aut contempsi manducare. In tantum mihi venit memoria peccatorum meorum, & talem pœnitentiam egi, vt etiam obliuiscar manducare: desiderium Dei habens, & ipsum solum considerans.

[e] ¶ *A voce gemitus mei, adhæsit os meum carni meæ.*] Discant qui agunt pœnitentiam, quomodo debeant agere pœnitentiam. Ita enim exiccaui memetipsum vt sine carne essem, & pelles meæ cohærerent ossibus meis. Carnem pro pelle dixit.

[f] ¶ *Similis factus sum pellicano solitudinis.*] Duo genera dicũtur esse horum volatilium. Vnum in aquis est, & esca eius pisces sunt: & vnum in solitudinem, & esca eius venenata animalia, hoc est, serpentes, & crocodili, & lacertæ. Dicuntur autem ista volatilia latine onocrotali. Illi ergo similis factus sum, qui est in solitudine: qui comedit venenata animalia, hoc est, esca mea quasi venenum erat mihi.

[g] ¶ *Factus sum sicut nyctico rax in domicilio.*] Scimus quia coruus niger est, & nihil habet in se album. Hyperbolice voluit dicere: quia factus sum sicut nyctico rax. Si ergo in die niger est: quando magis in nocte? Sic ergo factus sum propter peccata mea, memetipsum considerans.

[h] ¶ *Quia cinerem tanquam panem manducaui.*] In cinerem intingebam panem meum, & sic comedebam. Si ergo propheta hoc dicit: nos quid facimus?

[i] ¶ *Et poculum meum cum fletu miscebam.*] Nihil mihi erat suaue neque panis, neque poculum: sed tantum cælestem panem desiderabam, id est, Christum.

[k] ¶ *A facie iræ indignationis tuæ.*] Et hæc omnia faciebam, considerans aduentum tuum, & futurum iudicium.

[l] ¶ *Quia eleuans, &c.*] Hoc dicant qui aliquando fuerunt sancti, & ceciderunt. Exaltati enim in virtutibus, postea ceciderunt. Siquidem sancti dicunt, quia eleuans tenuisti me.

[m] ¶ *Dies mei sicut vmbra declinauerunt.*] Si dies: quanto magis noctes? hoc est, si lumen: quanto magis tenebræ.

[n] ¶ *Et ego sicut fœnum arui.*] Quoniam sicut fœnum: sic pertransit homo, & siccatur.

[o] ¶ *Tu exurgens misereberis Sion.*] Ex hoc versiculo manifestum est, quod ex persona Sion dictus est iste psalmus, & non ex persona prophetæ. Sion autem est quæ in specula posita est: & ea quæ veniunt de longe prospiciens. Hæc ergo Sion, quæ in alto posita est, in sublime cecidit. *Ergo qui stat, videat ne cadat.* 1. Cor. 10. c

[p] ¶ *Quia tempus miserendi eius: quia venit tempus.*] Aut

[q] ¶ *Quoniam placuerunt seruis tuis lapides eius.*] Lapides sancti sunt. Terra autem, hoc est, peccatores: misericordia domini indigent. Psal. 77. d Eccl. 2. b

[r] ¶ *Et terræ eius miserebuntur.* Vt fructum exhibeat sanctitatis.

[s] ¶ *Timebunt gentes nomen domini, & omnes reges terræ gloriam tuam.*] Quę prius idola metuebantur, & dæmoniorum nomina inuocabant: nunc nomen tuum venerentur & timeant.

[t] ¶ *Quia ædificabit dominus Sion.*] Eccl siam suam super fundamentum apostolorum & prophetarum.

[v] ¶ *Et videbitur in gloria sua.*] Cũ omne corpus eius glorificauerit ad similitudinem imaginis gloriæ suæ. Rom. 8. f

[x] ¶ *Et respexit in orationem humilium, & nõ spreuit preces eorum.*] Sed aduentu suo visitauit mundum, qui olim desiderabatur.

[y] ¶ *Scribantur hæc in generatione altera.*] In nouo testamento.

[z] ¶ *Et populus qui creabitur laudabit dominum.*] Christianus vtique, qui prius peccatis mortuus, in eo est recreatus.

[a] ¶ *Quia prospexit de excelso sancto suo: dominus de cœlo in terram aspexit. Vt audiret gemitus compeditorum, vt soluat filios interemptorum.*] Respexit vt misereretur. Descendit vt vincula quib. nexi eramus absolueret.

[b] ¶ *Vt annuntient in Sion nomen domini, & laudem eius in Hierusalem.*] Semper bonus nũtius, noua exhibet gaudia: sicut angelus ad Mariam: *Spiritus*, inquit, *sanctus superueniet in te*. Et iterum pastoribus: *Ecce ego annuntio vobis hodie* Luc. 1. d Ibid. 2. b

[c] ¶ *In conueniendo populos in vnum, & reges vt seruiant domino.*] Conuenient in vna credulitate, vt seruiant redemptori.

[d] ¶ *Respondit ei in via virtutis suæ: paucitatem dierum meorum nuntia mihi.*] Respondit dominus Hierusalem in die virtutis, id est, cum ad passionem accederet, & annuntiauit paucitatem dierum suorum, dicens: Quia veniet dies cum circundaberis ab inimicis, & eradicaberis, & reliqua. Luc. 19. f

[e] ¶ *Et ne reuoces me in dimidio dierum meorum: in generatione & generationem anni tui.*] Iniqui nec dimidiant dies. Iste verè orat vt non reuocetur à dimidio dierum, scilicet vt ad perfectum veniens virum, perennitate temporum cùm domino perfruatur. Psal 32. d

[f] ¶ *Initio tu domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cœli.*] Sicut enim in principio ista creasti: ita & nunc vel terram corporis nostri in nouum reparas hominem: vel mentes nostras cœlorum dignitate componis. Sed de prioribus cœlis ait:

[g] ¶ *Ipsi peribunt, tu autem permanes.*] Iuxta illud: *Cœlum & terra transibunt, verba verò mea non præteribunt.* Mat. 24. f & Mat. 24.

[h] ¶ *Et omnes sicut vestimentum veterascent. Et sicut operatorium mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es, &*

anni tui non deficient.] Hoc est, qui eras in cœlis: ipsum te ostendis in terris. Idem in vtero Virginis: ipse in infernum descendens. Idem resurgens à mortuis: ipse regressus es in cœlum.

a ¶ *Filij seruorum tuorum habitabunt.*] Quia tibi per apostolos sunt renati.

b ¶ *Et semen eorum in seculum dirigetur.*] Vel prædicatio, vel virtus eorum in omni gente dilatatur. Nos verò deprecemur dominum, vt exaudiat orationes supplicum, & mentib. nostris inserat lumē suum, vt eius magnificentiā enarrantes, mereamur sanctis eius consortes effici in cœlestibus regnis: cui gloria & imperium in sæcula sæculorum, Amen.

c ¶ *Psalmus Dauid.*] Iste psalmus maximè circa pietatem atque misericordiam Dei commoratur; ait enim.

PSALMVS CII.

Pſal 99.a. BEnedic *anima mea domino, & omnia quæ intra me sunt nomini sancto eius.*] Dicitur & in alio loco: *Et scitote, quoniam dominus ipse est Deus.* Et nunc dicitur: *Et omnia quæ intra me sunt, nomini sancto eius.* Si dixerimus: *Benedic anima mea domino*, & dominus, dominus est: quod nomen hic quærit dominus? Si dominus, dominus appellatur, quid dicit: *Et omnia quæ intra me sunt, nomini sancto eius?* Aduentus filij, nomen patris est. Ante aduentum Christi sciebatur Deus: pater ignorabatur. Denique ipse dicit in euangelio: *Pater, reuelaui nomen tuum hominibus.* Non possumus in singulis versiculis immorari: quoniam longus est psalmus: sed breues sententiolas debemus singulis versiculis coaptare: magis sensum exponentes, quā verba texentes.

Ioan 17.a.

c ¶ *Benedic anima mea domino, & noli obliuisci omnes retributiones eius.*] Multas retributiones nobis præstitit dominus, grandia nobis beneficia præstitit: quia cœlum, quia terram, quia elementa omnia pro nobis fecit.

f ¶ *Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis.*] Vt eas quasi nubem deleat.

g ¶ *Qui sanat omnes infirmitates tuas.*] Peccata quibus infirmaris. Multas infirmitates habet anima nostra. Quot peccata, tot infirmitates. Denique & illa mulier in euangelio, quæ decem & octo annis habebat spiritum infirmitatis, & caput sursum erigere non poterat. Videte quid dicat: Quando aliquis habet spiritum infirmitatis, contractus est: deorsum conspicit, terram intuetur, cœlum videre non potest.

Luc.13.b.

h ¶ *Qui redimit de interitu vitam tuam.*] *Pretio*, inquit, *redempti estis: nolite fieri serui hominum.* Quod est maius pretium quàm creatorem pro creatura sua sanguinem fundere?

1.Cor.6.& 7.d.

i ¶ *Qui coronat te in misericordia, & miserationibus.*] Præcurrente misericordia, dat victoriam; vt tribuat palmam.

k ¶ *Qui replet in bonis desiderium tuum.*] Coniungens te sanctis in cœlesti Hierusalem.

l ¶ *Renouabitur vt aquilæ iuuentus tua.*] Vt à veteri in nouum hominem muteris.

m ¶ *Faciens misericordias dominus, & iudicium omnibus iniuriam patientibus.*] Vt oppressis impijs, erigat pauperes suos.

n ¶ *Notas fecit vias suas Moysi: filijs Israel voluntates suas.*] Eis qui legem spiritualiter intelligunt: vel eis, qui eum mentis oculis contemplantur.

o ¶ *Misericors & miserator dominus: patiens & multum misericors.*] Quia cito flectitur ad misericordiam.

p ¶ *Non in perpetuum irascetur, neq; in æternum comminabitur. Non secundum peccata nostra fecit nobis: nec secundum iniustitias nostras retribuit nobis.*] Meliora enim quàm merebamur indulsit.

q ¶ *Quoniam secundum altitudinem cœli à terra corroborauit misericordiam suam super timentes se.*] Distat multum cœlum à terra: sed diuina misericordia iugiter suos & protegit, & confirmat.

r ¶ *Quantum distat ortus ab occidente: longe fecit à nobis iniquitates nostras.*] Vbi Deus appropinquat, elongantur delicta: vt iuxta Apostolum: *Vbi abundat peccatum, superabundet & gratia.* *Rom 5.d.*

s ¶ *Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est dominus timentibus se.*] Miseretur pater filio, cum eum verberat vt emendet. Ita & dominus corripit nos interdum vt saluos faciat: non tamen in perpetuum derelinquit vt perdat.

t ¶ *Quoniam ipse cognouit figmentum nostrum.*] Scit enim propheta genus humanum tanquam testam figuli de luto formatam, in honorem filiorum ascitum: ideoque considerans ei iudicium mortis pro delictis appropinquare, ait misericordiam deprecans.

u ¶ *Recordatus est, quoniam puluis sumus: homo sicut fœnum dies eius.*] Ac si diceret: Non irascaris vt conteras: sed recordaris quòd vasa figuli sumus: quæ semel confracta, reparari non possunt: sed protinus decidunt & arescunt.

x ¶ *Tanquam*, &c.] Ad tēpus.

y ¶ *Quoniam spiritus pertransiit in illo, & non subsistit, & non cognoscit amplius locum suum.*] Transeunte autem spiritu, omnis iocunditas viriditatis eius traditur obliuioni.

z ¶ *Misericordia autem domini ab æterno*, &c.] Quia cum peccatores arguit, iustis misericordiam præbet.

a ¶ *Et iustitia eius in filios filiorum his qui seruant testamentum eius*, &c.] In operibus vtique bonis: quibus mandata Dei iugiter memorantur vt custodiantur ab ipsis.

b ¶ *Dominus in cœlo parauit sedem suam*, &c.] Ascensionem dominicam prædicit, quæ post reparationem hominis facta est: per quam Christus dominus vniuersos mundi fines suæ dominationi subegit.

c ¶ *Benedicite dominum angeli eius.*] Nuntij veritatis.

d ¶ *Potentes virtute*, &c.] Illico quæ fuerit locutus explētes.

e ¶ *Ad audiendam vocem sermonum eius.*] Hoc est intelligere quæ præceperit.

f ¶ *Benedicite domino omnes virtutes eius, ministri eius qui facitis voluntatem eius.*] Qui virtute illius roborati, verbum ecclesijs ministratis.

o ¶ *Misericors & miserator dominus: patiens & multum misericors.*] Quia cito flectitur ad misericordiam.

p ¶ *Non in perpetuum irascetur, neq; in æternum comminabitur. Non secundum peccata nostra fecit nobis: nec secundum iniustitias nostras retribuit nobis.*] Meliora enim quàm merebamur indulsit.

q ¶ *Quoniam secundum altitudinem cœli à terra corroborauit misericordiam suam super timentes se.*] Distat multum cœlum à terra: sed diuina misericordia iugiter suos & protegit, & confirmat.

r ¶ *Quantum distat ortus ab occidente: longe fecit à nobis iniquitates nostras.*] Vbi Deus appropinquat, elongantur delicta: vt iuxta Apostolum: *Vbi abundat peccatum, superabundet & gratia.* *Rom 5.d.*

s ¶ *Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est dominus timentibus se.*] Miseretur pater filio, cum eum verberat vt emendet. Ita & dominus corripit nos interdum vt saluos faciat: non tamen in perpetuum derelinquit vt perdat.

t ¶ *Quoniam ipse cognouit figmentum nostrum.*] Scit enim propheta genus humanum tanquam testam figuli de luto formatam, in honorem filiorum ascitum: ideoque considerans ei iudicium mortis pro delictis appropinquare, ait misericordiam deprecans.

u ¶ *Recordatus est, quoniam puluis sumus: homo sicut fœnum dies eius.*] Ac si diceret: Non irascaris vt conteras: sed recordaris quòd vasa figuli sumus: quæ semel confracta, reparari non possunt: sed protinus decidunt & arescunt.

x ¶ *Tanquam*, &c.] Ad tēpus.

y ¶ *Quoniam spiritus pertransiit in illo, & non subsistit, & non cognoscit amplius locum suum.*] Transeunte autem spiritu, omnis iocunditas viriditatis eius traditur obliuioni.

z ¶ *Misericordia autem domini ab æterno*, &c.] Quia cum peccatores arguit, iustis misericordiam præbet.

a ¶ *Et iustitia eius in filios filiorum his qui seruant testamentum eius*, &c.] In operibus vtique bonis: quibus mandata Dei iugiter memorantur vt custodiantur ab ipsis.

b ¶ *Dominus in cœlo parauit sedem suam*, &c.] Ascensionem dominicam prædicit, quæ post reparationem hominis facta est: per quam Christus dominus vniuersos mundi fines suæ dominationi subegit.

c ¶ *Benedicite dominum angeli eius.*] Nuntij veritatis.

d ¶ *Potentes virtute*, &c.] Illico quæ fuerit locutus explētes.

e ¶ *Ad audiendam vocem sermonum eius.*] Hoc est intelligere quæ præceperit.

f ¶ *Benedicite domino omnes virtutes eius, ministri eius qui facitis voluntatem eius.*] Qui virtute illius roborati, verbum ecclesijs ministratis.

a ¶ *Benedicite domino omnia opera eius.*] Vos vtique qui in eo viuitis. Quia omne opus quod factum est in eo, vita est.

b ¶ *In omni loco dominationis ipsius.*] Nihil enim reperitur vbi non dominetur. Omnia continet, & se vbique diffundit.

c ¶ *Benedic anima mea dominum.*] Hæc autem propheta non ad suam tantùm animam: sed & ad nostras quoque animas loquitur, vt eum iugiter benedicant qui bona largitur: qui peccatis propitiatur: qui de interitu redimit: qui in bonis omne desiderium complet: qui nunc nobis misereri dignetur vt pater filijs, delictorum molibus hic remissis: cui est cum æterno patre & spiritu sancto honor & gloria in sæcula sæculorum, Amen.

d ¶ *Psalmus Dauid.*] Iste psalmus ipsius creaturæ vocem continet, laudantem ac benedicentem Deum. Sed hoc ipsum spiritualiter debemus aduertere.

PSALM. CIII.

BEnedic anima mea, &c.] Vt dum benedicis illum, tu benedicaris ab illo. Prouocat semetipsum propheta in Deo. Benedicere autem domino, hoc est: qui laudat dominum, semetipsum benedicit.

f ¶ *Domine Deus meus.*] Omnibus quidem es & Deus & dominus, sed mihi propriè: quia non sum seruus peccati.

g ¶ *Magnificatus es vehementer.*] Vel in me: vel in reliquis sanctis tuis. Qui omnium Deus, meus specialiter Deus: quia nō sum seruus peccati: quia merui vocari seruus tuus. *Magnificatus es vehementer.* Cum video cœlum, terram, volatilia, quadrupedia, serpentes, & vniuersam creaturam tuam, miror, & magnifico creatorem.

h ¶ *Confessionem & decorem induisti.*] Induisti confessionem dicens: *Confitebor tibi domine pater cœli & terræ.* Induisti decorem, illo de nube splendida respondente: *Hic est filius meus dilectus in quo bene complacui, ipsum audite.* Confessio dupliciter intelligitur. Aut in pœnitentia, aut in gloria Dei: Hoc est gloriam induisti, quemadmodum in euangelio ipse Saluator dicit: *Confitebor tibi pater*, hoc est, glorifico te: aut quia confitemur peccata nostra domino. In eo enim quod confitemur Deo peccata nostra: glorificamus eum. Et decorem induisti. Videte ordinem. Primum aliquis confitetur, & sic accipit pulchritudinem & decorem, & postea lumen. Hoc enim sequitur.

i ¶ *Amictus*, &c.] Contrarius videtur hic versiculus illi qui ait: *Posuit tenebras latibulum suum:* Vel illi qui dicit: Nubes & caligo in circuitu eius. Sed sciendū, quia de occultis mysterijs ista dicuntur. Nū de istius lucis plenitudine tota terra fulget.

k ¶ *Extendens cœlum sicut pellem.*] In modum enim libri cuiusdam, siue voluminis cœlum (cum maiestas Dei voluerit) vel extenditur vel plicatur: sicut euangelica testatur fides.

l ¶ *Qui tegis aquis superiora eius.*] Superiora cœli, iuxta Genesim, ab aquis super firmamentum positas dicit: quas multitudinem angelorum intelligimus: iuxta illud: *Aquæ quæ super cœlos sunt, laudent nomen domini.*

m ¶ *Qui ponis nubem ascensum tuum.*] Dominus enim Iesus benedictis discipulis eleuatus est, & nubes suscepit illum, & intuebantur eum euntem in cœlum.

n ¶ *Qui ambulas*, &c.] Super omnem alacritatem ventorum dominus incedit. Sed & super sanctorum animas, quæ ad cœlestia tendunt, & inambulat & quiescit.

o ¶ *Qui facis angelos tuos spiritus.*] Vt inspirent hominibus eius facere voluntatem: quia carnalis homo non capit ea quæ sunt Dei.

p ¶ *Et ministros tuos ignem vrentem.*] Vt in alijs lumen veritatis infundant, in alijs peccata consumant.

[a] Benedicite domino omnia opera eius: [b] in omni loco dominationis eius, [c] benedic anima mea domino.

d ¶ Psalmus Dauid.

PSALMVS CIII.

BEnedic anima mea domino: [f] domine Deus meus [g] magnificatus es vehementer. [h] Confessionē & decorē induisti: [i] amictus lumine sicut vestimento. [k] Extendens cœlum sicut pellē: [l] qui tegis aquis superiora eius. [m] Qui ponis nubem ascensum tuū: [n] qui ambulas super pennas ventorū. [o] Qui facis angelos tuos spiritus: [p] & ministros tuos ignem vrentē. [q] Qui fundasti terrā super stabilitatem suā: non inclinabitur in sæculum sæculi. Abyssus sicut vestimentū amictus eius: [r] super montes stabunt aquæ. [r] Ab increpatione tua fugient: à voce tonitrui tui formidabunt. [t] Ascendunt montes, [u] & descendunt cāpi: [x] in locum quē fundasti eis. [y] Terminum posuisti quē non transgredientur: [z] neq; cōuertentur operire terrā. [a] Qui emittis fontes in cōuallibus: [b] intermediū montiū [c] pertransibunt aquæ. [d] Potabunt oēs bestiæ agri: expectabunt onagri in siti sua. [e] Super ea volucres cœli habitabunt: [f] de medio petrarum [g] dabunt vocem. [h] Rigans montes [i] de superioribus suis. [k] de fructu operū tuorū satiabitur terra. [l] Producens fœnū iumentis, & herbā seruituti hominum. [m] Vt educas panē de terra: & vinum lætificat cor hominis. [n] Vt exhilaret faciē in oleo, [o] & panis cor hominis confirmat. [p] Saturabuntur ligna campi [q] & cedri Libani, [r] quas plantauit: [s] illic passeres nidificabunt. [t] Herodij domus dux est eorum: [a] montes

q ¶ *Qui fundasti terram super stabilitatem*, &c.] Discordare videntur hæc cum illo, vbi ait: Cœlum & terra transibunt. Sed hæc visibilis terra præterit: corporis verò terra quæ fructū exhibet sanctitatis, mysteriorum cœlestium pallio circundatur.

r ¶ *Super montes stabunt aquæ.*] Super excelsam superbiam insipientes populi commorātur.

s ¶ *Ab increpatione tua fugient: à voce tonitrui tui formidabunt.*] Vox enim tua est, cum dicis: *Pœnitentiam agite, appropinquauit regnum cœlorum.* Tanquam tonitruum verò, vt hi timeant cum minaris, cum ais: *Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis.*

t ¶ *Ascendunt montes.*] Sancti in spiritualem proficiunt intelligentiam.

u ¶ *Et descendunt campi.*] Populi eorum doctrinis subditi, vt virtutum floribus repleantur.

x ¶ *In locum quem fundasti eis.*] In conuentum ecclesiasticum.

y ¶ *Terminum posuisti, quem non transgredientur.*] Catholicam vtique fidem, quam vsque ad terminum præsentis vitæ custodiunt.

z ¶ *Neq; conuertentur operire terram.*] In flagitijs quibus prius vixerant.

a ¶ *Qui emittis fontes in conuallibus.*] Inter deserta gentium, baptismi gratiam tribuit.

b ¶ *Intermedium montium.*] Id est ecclesiarum.

c ¶ *Pertransibunt aquæ.*] Ipsius lauacri siue doctoris: irrigando donis cœlestibus populum.

d ¶ *Et potabunt omnes bestiæ agri, expectabunt onagri in siti sua.*] Vt omnibus hæc gratia æqualiter ministretur; ait Paulus: Sapientibus & insipientibus debitor sum.

e ¶ *Super ea volucres cœli habitabunt.*] Qui excelsiorem ad intelligendum meruerunt sensum.

f ¶ *De medio petrarum.*] Id est ecclesiarum.

g ¶ *Dabunt vocem suam.*] Ad collaudandum Deum.

h ¶ *Rigans montes.*] Hoc est apostolos.

i ¶ *De superioribus suis.*] De cœlestibus effundens super eos spiritum sanctum.

k ¶ *De fructu operum*, &c.] De beneficijs largitionis tuæ.

l ¶ *Producens fœnum iumentis, & herbam seruituti hominum.*] Vnicuique secundum propriam tribuens necessitatem.

m ¶ *Vt educas panem de terra*, &c.] A terreni corporis agro, quem à nobis assumpsit, mysterium proferens cœlestis panis ac poculi salutaris, quo reficiatur ecclesia.

n ¶ *Vt exhilaret faciem eius in oleo.*] Exhilaretur enim oleo misericordiæ, iustorum facies coram Deo.

o ¶ *Et panis cor hominis confirmat.*] Ipse panis, ipse corda nostra confirmat: qui descendens de cœlo, vitā tribuit mundo.

p ¶ *Saturabuntur*, &c.] Siue rationabiles siue irrationabiles homines: sicut superius de bestijs atque onagris exposuimus.

q ¶ *Et cedri Libani.*] Excelsiores merito sancti.

r ¶ *Quas plantauit.*] In vnitate ecclesiasticæ fidei.

s ¶ *Illic passeres nidificabunt.*] Sapientes ædificant.

t ¶ *Herodij domus dux*, &c.] Herodius maior est omnibus

volati-

volatilibus,qui aquilam vincit & comedit. Igitur talis homo,qui in domo Dei habitat,ducatum præbeat ad vincendum diabolum: quia aquila sæpe pro diabolo ponitur.

a ¶ *Montes excelsi ceruis.*] Hoc animal serpentes occidit, & ipsos comedit. Ergo bene in montibus habitat, qui interficit intelligibilem serpentē: qui sapientior erat in paradiso præ omnib. bestijs: qui decepit Euā.

b ¶ *Petra refugium herinacijs.*] Qui timidus est, refugium habet petram: petra autem Christus est.

c ¶ *Fecit lunam in tempore.*] Aiunt, quando crescit luna, crescere fructus omnes: & quando minuitur, iterū fructus minui. Ergo bene dixit: fecit lunam in tempore. Aut aliter intelligamus,lunam ecclesiam. In proficiendo enim ecclesia, proficimus & cum ipsa: & cum persecutionem patitur & minuitur, & nos cum illa minuimur & persecutionem patimur.

d ¶ *Sol cognouit occasum suum.*] Si sol occidit, nos putamus nosmetipsos sempiternos esse? In hoc autem mirandum est: quomodo tantum lumen & tanta claritas, quæ operit vniuersum mundum lumine suo, in momento occidit. Oremus autem vt non nobis occidat sol iustitiæ.

e ¶ *Posuisti tenebras, & facta est nox.*] Et secundum literam ordinem habet: quoniam ideo facta est nox, vt homines requiescerent ab operibus suis,& bestiæ egrederētur ad pastionem. Secundum Tropologiam autē: quando nobis occubuerit sol iustitię,omnia nobis tenebrosa sunt: & tunc in nos pertranseunt bestiæ,& leo rugiens,volens rapere & deuorare nos.

f ¶ *Catuli leonum rugientes,*&c.] Bene dixit,à Deo: quoniam sanctos cupit decipere: ac si dicat, Iudam, Dauid, Salomonem, Petrum: sicut scriptum est: *Escæ eius electæ.* Habac. 1.d

g ¶ *Ortus est sol, & congregati sunt.*] Ne tristetur ille qui cecidit,sed pœnitentiam agat. Oritur illi sol iustitiæ, & fugiunt ab eo omnes bestiæ & peccata, & efficitur talis, qualis & antea fuit, Iterum enim ortus est sol iustitiæ.

h ¶ *Exibit homo ad opus suum*, &c.] Postquam autem ortus fuerit sol iustitiæ, iterum eximus ad operationem nostram vsque ad vesperum, hoc est, vsque ad consummationem. Oportet ergo nos omni tempore operari iustitiam.

i ¶ *Quàm magnificata sunt opera tua domine.*] In excessum mētis venit propheta. Non inueniens quomodo laudaret dominum, dixit: Quàm magnificata sunt opera tua domine. Excedunt humanum sensum tua opera.

k ¶ *Omnia in sapientia fecisti.*] In domino nostro Iesu Christo. Ipse enim est sapientia Dei secundum Apostolum dicentem: quòd in ipso creata sunt omnia. Rom. 11.d.

l ¶ *Impleta est terra*, &c.] Et revera omnia opera domini plena sunt sapientia. Quando enim videmus formicam scire quando hyems venit,& reponit sibi escam, & iterum culicē tam minutum, habere oculos, ventrem,& vniuersa membra sicut & nos habemus,& pulicem,& alia. Videmus autē Elephantem tam magnam bestiam habere oculos, nares, pedes, ventrem, sicut & nos in ipsis locis: Similiter autem & apem: quomodo faciat mel & ceram: Nonne sunt hæc miratione digna,& sapientia plena?

m ¶ *Hoc mare magnum & spatiosum manibus.*] Nonne est hoc mirae sapientiæ, quomodo in mari sunt reptilia quorum non est numerus? Et pisces tam maiores quàm minores: quomodo sint in profundo,& inde resumunt vitam, vbi si homo ceciderit, moritur; & ipsi si venerint in terra, moriuntur.

n ¶ *Illic naues pertransibunt.*] Quis ex nobis est nauis fortis, qui possit istud sæculum fugere, & non submergatur aut offendat in petram: sed habeat sensum qui eum gubernet, vt possit saluus fieri?

o ¶ *Draco,*&c.] Iudæi dicunt: draconem magnū fecit Deus, qui dicitur Letiathan, & est in mari: & quando, aiunt, recedit Oceanus, draco vertitur. Nos autem dicamus: Iste est draco, qui de paradiso eiectus est: qui decepit Euā, & datus est in hoc mundo ad illudendum nobis. Quantos enim monachos & clericos præcipitauit.

p ¶ *Omnia à te expectant,* &c.] Quia omnia Dei nutu viuunt.

q ¶ *Auferes spiritum,*&c.] Consummationē mundi significat: quando præcepto Dei omnia exterminantur; sicut scriptum est: *Terra es, & in terram ibis.* Gen.3.d.

r ¶ *Emitte spiritum tuum.*] In die consummationis. Si spiritus creat: ergo Deus est. Ita enim creat, quomodo & pater.

s ¶ *Sit gloria domini in sæculum.*] Ergo & nos qui glorificamus, sempiterni erimus.

t ¶ *Lætabitur Dominus*, &c.] Lętitia est enim domini,quādo nos creatura ipsius, benedicimus eum in die resurrectionis.

u ¶ *Qui respicit terram*, &c.] Tremet enim terra nostra in die iudicij. Significat autem peccatores terrenos.

x ¶ *Qui tangit montes & fumigant.*] Si mōtes fumigant,quāto magis terra? Sancti fumigāt: quoniam omnes per ignem saluabuntur. Non enim haberent fumum, nisi ignis esset.

y ¶ *Cantabo domino,*&c.] Quemadmodum & alibi dixit: *Dimitte me vt refrigerer priusquam abeam, & amplius non ero.* Dimitte me paululū temporis, vt agā pœnitentiam pro peccatis meis: quoniā in inferno nō est qui possit cōfiteri peccata sua. Psal.38.c.

z ¶ *Iocundum sit ei eloquium meum.*] Iocundum sit ei, vt meritò aliquis possit laudare & benedicere Deum. Optatiuo modo dixit, non imperatiuo.

a ¶ *Ego verò,*&c.] Beati qui post iudicium hoc dicunt.

b ¶ *Deficiant peccatores à terra.*] Non dixit vt peccatores pereant,sed ipsum peccatum, vt non appareat. Peccato autem non apparente, vtique iam non sunt peccatores: sed omnes iusti inueniuntur.

c ¶ *Et iniqui, ita vt non sint.*] Scilicet iniqui,sed iusti.

d ¶ *Halleluia.*] Iste psalmus maximè patrum replicat historiam: sed spiritualiter debet intelligi. Omnia enim, quæ contingebāt antiquitus, in figura cōtingebāt, vt nos eruditemur.

PSALMVS CIV.

Confitemini domino, & inuocate nomen eius.] Confitemini, & dicite: quoniam peccatores sumus. Tu autem misericors & misereris nobis. Et inuocate nomen eius. Vt non fingamus idola in cordibus nostris, sed dominum nostrum inuocemus,& ipse erit redemptio nostra. 1.Cor.10.e

f ¶ *Annuntiate inter gentes opera eius.*] Erubescant Iudæi qui dicunt in Israel tantùm facta esse mirabilia & opera eius.

g ¶ *Cantate ei & psallite ei.*] Qui intelligit sanctas scripturas, & in lege domini meditatur iugiter, & mens eius contemplatur cœlestia: hic canit Deo. Qui autem habet in se omnes virtutes, hoc est, operarius est boni operis: hic quasi citharam componens virtutum, psallit domino.

A

a ¶ *Narrate omnia mirabilia eius.*] In centesimosexto psalmo dicit: Qui descendunt mare in nauibus: facientes operationem in aquis multis. Ipsi viderunt opera domini, & mirabilia eius in profundo. Si in naui nostra corporali transierimus illæsi: & nusquam nos tempestas opprimat: nec in petrã offenderimus, & frangamus nauem nostram, possumus narrare mirabilia Dei. Et revera grãde miraculum est, transire mũdum istum sine macula.

b ¶ *Laudamini in nomine sancto eius.*] Prophetat enim de populo gentilium. Hoc est, vt simus & vocemur Christiani, ex nomine domini nostri Iesu Christi.

c ¶ *Lætetur cor quærentium dominum.*] Gaudeant monachi: quoniam quærentium dominũ lætantur corda. Si quærẽtium, quanto magis eorum qui inueniunt eum? Qui enim eum inueniunt, immobiles sunt.

d ¶ *Quærite dominum & confirmamini.*] Antequam quæreremus dominum, infirmi eramus. Nunc autem quærentes, firmi & fortes sumus. Si autem & inuenerimus: quanto magis perfecti erimus?

e ¶ *Quærite faciem eius semper.*] Exo. 23. b. Hebræis quidem scriptum est, ter in anno appareant coram domino. Et quæ iustitia hæc erat? quid autem grande aliquid faciebant, ter in anno apparere in conspectu Dei? Ibi ad paruulos loquebatur: hic autem propheta dicit; credẽtibus in Deũ, semper eum quærere; quemadmodum & in euangelio scriptum est: sine intermissione nos orare oportere.

B

f ¶ *Mementote*, &c.] In Ægypto, & mari rubro, & in deserto. Luc. 18. a. 1. Thes. 5. c.

g ¶ *Semen Abraham serui eius.*] Si quis est semen, non iam filius: secundum quod in euangelio scriptum est: *Si filij Abraham essetis: opera patris vestri faceretis.* Ergo quod gloriantur non sunt, & si semen sunt. Serui sunt sub timore constituti: non habentes perfectam charitatem, quæ foras mittit timorem. Nos filij sumus Iacob, eius qui supplantauit fratrem suum, & retulit primitiua eius. *Multi* autem *vocati: pauci verò electi.* Ioan. 8. 1. Ioa. 4. d.

h ¶ *Et pertransierunt de gente*, &c.] Multi putant quòd de captiuitate dicat Iudæorum. Non est ita. De Abraham. n. dicit. Exijt de terra Chaldæorum & venit in Mesopotamiam, & de Mesopotamia in terram repromissionis, & iterũ in Ægyptũ.

i ¶ *Et de regno ad populum alterum.*] Multa regna transimus, vt perueniamus ad terram repromissionis.

k ¶ *Non permisit hominem nocere eis.*] Pharaonem vt noceret Abraham in Sara, nec Abimelech Isaac in Rebecca. Gen 12. & 20. a.

l ¶ *Et corripuit pro eis reges.*] Et idipsum dicit, Pharaonem & Abimelech.

m ¶ *Nolite tangere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari.*] De ipsis patriarchis dicit. Erubescant ergo Iudæi, qui dicunt: quoniam si non aliquis vngatur regali vnguento, nõ potest Christus vocari. Hoc enim dicunt quoniam dominus noster non est Christus: quia non est vnctus vnguento regali. Ecce ante legem patriarchæ non vncti regali vnguento, Christi dicuntur: Christi autem sunt qui spiritu sancto vnguntur. Ergo & dominus noster iustè vocatur Christus. Quod illi negant, euntes contra scripturas.

n ¶ *Et vocauit famem super terram.*] Sæpius euenit, vt quæ putantur contraria esse, hęc prouidentia Dei pro vtilitate fiant. Nisi enim fratres Ioseph zelati fuissent eum, si non vẽdidissent eum: quomodo descenderet in Ægyptum? Si non fames facta fuisset, quomodo patriarchæ descenderent in Ægyptũ, & cognoscerentur à fratre suo? Quomodo Pharao percuteretur decẽ plagis? Quomodo exirẽt de Ægypto? Quomodo in eremo de petra exirent aquæ? Quomodo mysteria, quæ in deserto facta sunt in figura, nos ea spiritualiter intelligeremus? Si nõ Iudas dominũ prodidisset: quomodo nos saluaremur? Si nõ Iudæi crucifixissent & increduli fuissent: quomodo nos crederemus? Ioseph ergo iuit in Ægyptũ preparare hospitium & alimenta fratribus suis.

o ¶ *Misit ante eos virum.*] Ipsum dicit Ioseph.

p ¶ *In seruum*, &c.] Bene natus & sanctus vir venditur.

q ¶ *Humiliauerunt*, &c.] Quia noluit consentire dominæ Ægyptiæ. *Humiliauerunt in compedibus pedes eius*, sed non potuerũt iustitiam humiliare: Sedecim enim annorum cum esset, adamatus est à domina, & in tali ætate cõstitutus, quæ magis voluptati dedita est, noluit cõsentire iniquitati: sed magis timuit periculum animæ.

r ¶ *Ferrum*, &c.] Ferrum ipsum dicit peccatum quod occidit animam. Aliter: Quia in periculo erat, accusatus à domina in tali crimine. Ardebat enim domina in eum, sicut scriptũ est: *Omnes adulterantes, sicut clibanus corda ipsorum.* Osee 7. a.

s ¶ *Donec*, &c.] Verbum ipsius domini dicit: qui eũ liberauit.

t ¶ *Eloquium domini*, &c.] Nisi enim inflammatus esset spiritu sancto, non poterat libidinem vincere. Spiritus enim domini inflammauit eum, & extinxit ignem libidinis. D

u ¶ *Misit rex & soluit eum.*] Secundum literam Pharao misit & soluit eum. Aliter: Si aliquis tentatur à libidine, nisi dominus apparuerit & soluerit eum, non potest effugere peccatũ.

x ¶ *Princeps populorum*, &c.] Rex ac princeps, pater accipitur, vt illud: *Rex magnus super omnem terram*; & illud: *Dominus princeps noster: dominus iudex noster.* Ipse ergo misit angelum suum, qui reuoluit lapidem ab ostio monumenti, & dissoluit iudaria funeris eius. Ipse quoque paterna virtute, deuicta morte, ab inferno remissus est. Nihil hic negligenter sentiendum, aut putandum: quia ab angelis suscitatus est. *Minoratus est enim paulo minus ab angelis*, cum vt homo suscepit mortem. Nã in resurrectione vt deus verus, angelico vsus est ministerio. Regnũ hoc ac principatus, nec ad Pharaonẽ pertinebit, qui exterminator est; nec ad illũ qui tantũ princeps coquorũ est. Psal. 46. a. Mar. 15. d. Psal. 8. b.

y ¶ *Constituit eum*, &c.] Ecclesiæ eius sanguine acquisitæ.

z ¶ *Et principem*, &c.] Quam à diaboli abstraxit potestate.

a ¶ *Vt erudiret principes suos*, &c.] Principes ac seniores erant populorum apostoli, & sui à proprietate dicti, non à principatu quos ipse sæcris eruditi eloquijs. Nam & ipsos sacerdotum principes ac populorum seniores sæpius docens, eruditi in templo: cum diuinas aperuit scripturas.

b ¶ *Et intrauit Israel in Aegyptum*, &c.] Omnis qui cœperit Deum videre mente, vel vitia supplantare in tribulationem descendit, & inter gentes aduersas inhabitat.

c ¶ *Et auxit populum suum*, &c.] Quoniam in septuaginta quinque animabus descenderunt in Ægyptum, & sexcenta millia exierunt de Ægypto. Vide mysterium. Qui quondam erant numero breui: nunc autem aucti & firmati dicuntur. Augentur autem & confirmantur iusti à domino, ne eis aduersæ prævaleant potestates. Deut. 10. b. Ioan. 3.

d ¶ *Conuertit*, &c.] Scilicet vt cõtẽplarẽtur iniquitates eorũ,

a ¶ *Misit*

a ¶ *Misit Moysen seruum suum: Aaron quem elegit ipsum.*] Legem vtique & sacerdotium.

b ¶ *Posuit in eis verba signorum suorum,* &c.] Attende ô Iudæe, qui secundum literam dicta intelligis: Nunquid Moyses & Aaron in terra Cham acceperunt mandatum de signis, & nõ potius in terra Madiam? Aut in terra Cham fecerunt prodigia, & non in Ægypto? Sed vt intelligas hæc per legem & sacerdotium vsque hodie inter gẽtes incredulas agi: ideo propheta terram posuit Cham.

c ¶ *Misit tenebras, & obscurauit eos.*] Cœperunt eis exponere arcana mysteriorũ Dei, & claritas mundanæ sapientiæ obscurata est. Sic enim alibi: *Comprehendam sapientes in astutia eorum.*

d ¶ *Et exacerbauit,* &c.] Quia duri eis erant: sicut quosdam euangelium dixisse refert. *Durus est hic sermo: quis eum audire possit?*

e ¶ *Conuertit aquas eorum in sanguinem.*] Vt qui seducendo sanguinem effuderant paruulorum, ipsi deinceps pro aquis cruorem hauirent. Sed maximè hic versiculus hæreticos respicit.

f ¶ *Et occidit pisces eorum.*] Qui inter fluctuosas huius mundi felicitates regnũ esse putabant.

g ¶ *Et dedit terra eorum ranas in penetralibus regum ipsorum.*] In ranis, poetarum carmina designantur: qui à catholica regula discrepantes, regum terrenorum corda, deceptionum fabulis replent.

h ¶ *Dixit, & venit cynomyia.*] In cynomyia, id est, canina musca, quę in cœno ac stercore volutatur, luxuriam indicat, quæ plerunque compressa pullulat. Sicut Petrus, inquit, apostolus: *Canis reuersus ad vomitum, & sus lota à squalore cœni.*

i ¶ *Et cinifes in omnibus finib. eorum.*] In cinife, dialecticæ artis stimulus intelligitur: quæ licet paruum videatur habere seductionis aculeum, grauissimè tamen fauciat mentes humanas.

k ¶ *Posuit pluuias eorum grandinem.*] Vt diuinis arguerentur verberibus.

l ¶ *Ignem vrentem in terra eorum.*] Non illuminantẽ, sed vrentem: quia sanctus ignis iustos illuminat, peccatores exurit.

m ¶ *Et percussit vineas eorum & ficulneas eorum,* &c.] In vineis ficulneisq; ac reliquis lignis, omne humanum genus ostendit plagis cœlestibus verberatum, ob emendationis causam.

n ¶ *Dixit, & venit locusta & bruchus,* &c.] In fœno fructuque reliquo terræ, castigationem humanam docet. Datur enim potestas aduersæ parti, vt noceat hominibus, qui nolunt agere pœnitentiam, sicut Apocalypsis docet.

o ¶ *Et percussit omne primogenitum in terra Aegypti,* &c.] Principalia vitia, quæ homines ceu primogenitos diligebant.

p ¶ *Et eduxit eos,* &c.] His plagis Ægyptum, id est, vel hoc sæculum, vel humanam carnem verberat. Sed educuntur animæ in argento confessionis lucidæ, & auro puritatis splendidæ: sublata omni infirmitate peccati.

q ¶ *Lætata est Aegyptus in profectione eorum,* &c.] Cohabitante enim luce, non poterant opera tenebrarum exercere: quia omnis *qui malè agit, odit lucem.*

r ¶ *Expandit nubem in protectionem eorum, & ignem vt luceret eis per noctem.*] Nubem & ignem, spiritum sanctum dicit: qui nos & ab æstu diei defendit, & in nocturnis tenebris illuminat.

f ¶ *Petierunt carnem, & venit coturnix.*] Ex hac enim coturnice satiatus Israel nauseat. Vnde cauendum est: ne qui se sentit liberum ex Ægypto, illuminatum à spiritu sancto: rursum desideret ollas Ægypti, id est, concupiscentias carnis, quæ ei generant fatuitatem, vel vitia. Quia *nemo ponens manum in aratro, & respiciens retro, aptus est regno Dei.*

t ¶ *Pane cœli saturauit eos.*] Sicut enim illi de cœlis fluente manna refecti sunt: ita nos hodie in ecclesia corpore agni accepto reficimur.

u ¶ *Disrupit petram, & fluxerunt aquæ: & abierunt in sicco flumina.*] Percussus est enim ille lapis pretiosus, angularis, & immensos nobis protulit fontes, qui nostros errores abluunt, & aridates irrigant.

x ¶ *Quoniam memor fuit verbi sancti sui,* &c.] Impleuit enim nõ de seminibus: sed de semine eius, id est, de Christo promissionem suam. Nam Deus natus ex Virgine: sua morte deuicit mortem: per quam nunc quod Abrahæ promissum erat in spe, ecclesia suscepit in specie.

y ¶ *Et eduxit populum suum in exultatione, & electos suos in lætitia.*] Semper enim victores ac liberi, canticum in lætitia & exultatione concelebrant: sicut Moyses, Maria, vel Debbora.

z ¶ *Et dedit eis regiones,* &c.] Animas sanctas & corpora, in quibus prius peccatum regnabat.

a ¶ *Vt custodiant iustificationes eius,* &c.] Vt cum iustitia viuant, & mysteria legis diligenter intelligant. Et nos dominum deprecemur, vt deletis gentibus noxijs coram facie nostra, ipse dux nostri fiat itineris, vt in eo iugiter exultantes, in terram repromissionis mereamur inducere: & in regno eius asciti, valeamus cum sanctis eius lætitia sempiterna gaudere: quia ipsi est cum æterno patre & spiritu sancto honor & gloria in sæcula sæculorum, Amen.

b ¶ *Halleluia halleluia.*] Iste psalmus pœnitentes roborat, negligentes arguit, misericordiam repromittit. Hanc regulam debemus tenere: Vbicunque duo halleluia præscribuntur in psalmo, vt vnum de fine sciamus esse prioris psalmi, & alterum eius qui sequitur.

b ¶ Halleluia halleluia.

Psalmvs CV.

C Onfitemini domino quoniam bonus: [d] quoniam in sæculum misericordia eius. [e] Quis loquetur potentias domini: [a] auditas

Psalmvs CV.

Confitemini domino quoniam bonus.] O vos qui grauiter peccatis, & desperatis de vestra salute, & putatis quoniam propter magnitudinem peccatorum non potestis veniam adipisci: ego vobis præcipio, hoc est, propheto: confitemini domino quoniam bonus. Grandia sunt peccata vestra: sed magnus est dominus, qui miseretur vestri. Confitemini ergo domino. Pœnitentiam agite, nolite desperare de salute vestra: benignus est dominus. Confitemini domino qui habetis grandia peccata. Nolite confidere in vestra virtute: sed in misericordia domini.

d ¶ *Quoniam in sæculum misericordia eius.*] Videte quid dicat in sæculum. *In inferno autem quis confitebitur domino?* Nemo est enim qui possit in inferno agere pœnitentiam. Dum estis in hoc sæculo: hortor vos agere pœnitentiam. Confitemini ergo domino: quoniam in isto tantùm sæculo misericors est. Hic misereri potest pœnitenti: quia ibi iudex est, non est misericors. Hic misericors est: ibi iudex est. Hic porrigit manum cadenti: ibi sedet iudex. Hoc autem totum dixi ad eos qui dicunt, quoniam in inferno est pœnitentia.

e ¶ *Quis loquetur potentias domini.*] Nemo dignus est prædicare

A

prædicare potentias patris, nisi filius. Nemo potest potentiã patris loqui, nisi ille qui & ipse potens est. Potentias potentis ipse qui potens est, potest prædicare & loqui.

a ¶ *Auditas faciet omnes laudes eius.*] Antequam dominus noster in euangelio prædicaret, laudes patris non erant auditæ in mundo. Omne quod in lege veteri scribitur, si spiritualiter intelligatur, hoc potest de patre intelligi.

b ¶ *Beati qui custodiunt iudiciũ, &c.*] Rectè Dauid id dicere poterat, & ipse iudicium fecerat & iustitiam: sed quoniam nõ fecit in omni tempore, propterea cecidit. Quid enim dicit? Beati qui custodiunt iudicium, & faciunt iustitiam in omni tempore? Quid .n. prodest alicui viginti annis esse in continentia, & postea cadere? Secundum quod scriptum est in propheta: nõ proderit iustitia iusti: In quacunq; die errauerit, nõ eum liberabit nec saluabit. Et peccatum peccatoris non ei nocebit: in quacunque die conuertatur & agat pœnitentiam. Neque iustus debet esse securus, neq; peccator desperare debet de sua salute. In vtroque enim eorum & timor est, & spes. Qui facit iustitiam. Iustitia dominus noster est. Iustitia enim domini: dominus noster dicitur, & saluator. Beatus ergo qui facit iustitiam, hoc est, qui facit Christum. Quomodo ergo facimus Christum, hoc est, iustitiam? Si iuste agamus, concipitur in nobis iustitia, & paritur ex nobis iustitia, & sumus mater iustitię. Felix est & beatus qui omni tempore & pater & mater est iustitiæ.

Eccc. 33 c.

B

[a] auditas faciet omnes laudes eius? [b] Beati qui custodiunt iudiciũ, & faciunt iustitiam in omni tempore. [c] Memento nostri domine in beneplacito populi tui: [d] visita nos in salutari tuo. [e] Ad videndum in bonitate electorum tuorum: [f] ad lætandũ in lætitia gentis tuæ, [g] vt lauderis cum hæreditate tua. [h] Peccauimus cum patribus nostris: [i] iniustè egimus, iniquitatẽ fecimus. [k] Patres nostri in Aegypto non intellexerunt mirabilia tua, [l] non fuerunt memores multitudinis misericordiæ tuæ. [m] Et irritauerunt ascendentes in mare rubrũ. Et saluauit eos propter nomẽ suum, vt notam faceret potentiam suam. [n] Et increpuit mare rubrum, & exiccatum est: [o] & deduxit eos in abyssis sicut in deserto. [p] Et saluauit eos de manu odientium, & redemit eos de manu inimici. [q] Et operuit aqua tribulantes eos: vnus ex eis non remansit. [r] Et crediderũt in verbis eius, & laudauerunt laudẽ eius. [s] Cito fecerunt, obliti sunt operum eius: [t] & non sustinuerunt consilium eius. [u] Et concupierunt concupiscentiam in deserto, [x] & tentauerunt Deum in inaquoso. [y] Et dedit eis petitionem ipsorum, & misit saturitatem in animas eorum. [z] Et irritauerunt Moysen in castris: Aaron sanctum domini. [a] Aperta est terra, & deglutiuit Dathan: & operuit super congregationẽ Abiron. Et exarsit ignis in synagoga eorum: flamma combussit peccatores. [b] Et fecerunt vitulum in Horeb, & adorauerunt sculptile. Et mutauerunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fœnũ. [c] Obliti sunt Deũ qui saluauit eos: qui fecit magnalia in Aegypto: [d] mirabilia in terra Cham. [a] terribilis in mari rubro. Et dixit quod disperderet eos, nisi Moyses electus eius stetisset in confractione in conspectu eius, vt auerteret iram eius ne disperderet. [e] Et abiecerunt terram desiderabilem: non credentes verbo eius. [f] Et murmurauerunt in tentoriis suis: non exaudierunt vocem domini. [g] Et eleuauit manum suam super eos, vt prosterneret eos in deserto. [h] Et vt dispergeret semen eorum in nationibus, & ventilaret eos in regionibus. [i] Et initiati sunt Beelphegor: & comederunt victimas mortuorum. [k] Et irritauerunt eum in adinventionibus suis: & multiplicata est in eis contritio. [l] Et stetit Phinees & placauit: & cessauit quassatio. [m] Et reputatum est ei in iustitiam in generationem & generationem vsque in sempiternum. [n] Et irritauerunt eum ad aquas contradictionis: & vexatus est Moyses propter eos. [o] Quoniam exacerbauerunt spiritum eius: & distinxit in labiis suis. [p] Non disperdiderunt populos quos dixit dominus illis. [q] Et commixti sunt inter gentes: & didicerunt opera eorum. [r] Et seruierunt sculptilibus eorum: & factum est eis in scandalum. [s] Et immolauerunt filios suos & filias suas dæmoniis. [t] Et effuderunt sanguinem innocentem: sanguinem filiorum suorum & filiarum suarum quas immolauerunt sculptilibus Chanaan. [u] Et contaminata est terra in sanguinibus: & polluta est in operibus eorum. [x] Et fornicati sunt in adinventionibus suis. [y] Et iratus est furore dominus in populo suo: & abominatus est hæreditatem suam. [z] Et tradidit eos in manu gentium: & dominati sunt eorum qui oderunt eos. [a] Et tribulauerunt eos inimici eorum: & humiliati sunt sub manu eorum. [b] Multas vices liberauit eos: ipsi autem exacerbauerunt eum in consilio suo. Et humiliati sunt in iniquitatibus suis. [c] Et vidit cum tribularentur: & audiuit orationem eorum. [d] Et memor fuit testamenti sui: & pœnituit eum secundum multitudinem misericordiæ suæ. [e] Et dedit eos in misericordias coram omnibus qui captiuos habuerunt eos. [f] Saluos nos fac domine deus noster: & congrega nos de nationibus. Vt confiteamur nomini sancto tuo: & gloriemur in laude tua. [g] Benedictus dominus deus Israel ab æterno & vsque in æternum: & dicet omnis populus fiat fiat. [h] Confitemini domino quoniam bonus: quoniam in æternum misericordia eius. [i] Quis loquetur potentias domini: auditas faciet omnes laudes eius? [k] Beati qui custodiunt iudicium: & faciunt iustitiam in omni tempore. [l] Memento nostri domine in beneplacito populi tui: visita nos in salutari tuo. [m] Ad videndum in bonitate electorum tuorum: ad lætandum in lætitia gentis tuæ. [n] Vt lauderis cum hæreditate tua. [o] Fiat fiat. [p] Finiunt cantica Dauid filii Iesse: & est perfecta laudatio.

C

Aliud est peccatorem esse, & iniustum: aliud est esse impium. Peccator frequẽter vincitur infirmitate corporis: impius autem negat Deum. Propterea ergo quoniam ego non sum impius, sed peccator: propterea audeo rogare pro peccatis meis.

k ¶ *Patres nostri, &c.*] Viderunt, & non viderunt. Viderunt carnalibus oculis, & spiritualibus oculis non viderunt. Non dixit, non viderunt: sed, non intellexerunt. Illi enim viderũt mirabilia, & non intellexerũt. Non enim ea spirituali contemplabantur intuitu.

l ¶ *Et non fuerunt memores multitudinis misericordiæ tuæ.*] Qualiter eos de manibus inimicorum eripuisti. Sed hodie quoque mirabilia facis domine, cum nos à tenebris mundi eruptos dignaris illuminare.

m ¶ *Et irritauerunt ascendentes in mare rubrum, &c.*] Facta sunt enim hæc in Israel. Sed animaduertendum est: quia quod ibi fuit vmbra, in ecclesia veritas est completa. Igitur baptismum, vel crux Christi, pereuntibus stultitia est. Irritatur ergo ab his Deus, cum non intelligunt. Eruditi autem tunc cognoscent potentiam Dei. Male autẽ duas habet intelligentias: baptismũ scilicet & sæculum.

n ¶ *Increpauit mare rubrum, & exiccatum est.*] Desistit coram populo Dei procellosum sæculum, cum cognouerit fontem vitæ.

o ¶ *Et eduxit eos in abyssis sicut in deserto.*] Tanquam si per ficca deserti gradiantur: ita nullis sunt fluctibus occupati. Exod. 14.

D

p ¶ *Et saluauit eos de manu odientium, & redemit eos de manu inimici.*] Liberatio ac redemptio hominis: per passionem Christi facta est.

q ¶ *Et operuit aqua tribulantes eos: vnus ex eis non remansit.*] Sic & nunc in nostro baptismo fit. Abluitur homo aquis, & perit diabolus cum satellitibus suis.

r ¶ *Et crediderunt in verbis eius, &c.*] Quia victores erant.

s ¶ *Cito fecerunt, obliti sunt operum eius.*] Multi enim in ecclesia malè viuendo & non rectè sentiendo de Deo perdunt baptismi gratiam.

t ¶ *Non sustinuerunt consilium eius.*] Vt custodirent vitam quam prius elegerant.

u ¶ *Et concupierunt, &c.*] In solitudine istius sæculi.

x ¶ *Et tentauerunt Deum in aquoso.*] Siccitas enim eis erat, quia non cognoscebant sancti spiritus irrigationem, in columna nubis, quæ præcedebat eos.

y ¶ *Et dedit, &c.*] Vt spirituali cibo poculoque reficerentur.

z ¶ *Et irritauerunt, &c.*] Legem vtique & sacerdotium stulti irritant: cum Dei præcepta per eos nuntiata non audiunt.

a ¶ *Aperta est terra, &c.*] Facta sunt hæc secundum literam. Sed & nunc eos deuorat terra, & exardet ignis, qui terrena sapiunt & recedunt à mandatis Dei: quos non illuminat gratia spiritus sancti: sed accendit flamma peccati.

b ¶ *Et fecerunt vitulum in Horeb, & adorauerunt sculptile, &c.*] In Deo enim debuerat esse gloria eorum: sed relicto eo, simulacro muto & surdo dantes gloriam, dicebant: *Hi sunt dij tui Israel.* Sic & nunc si quis relicta ecclesia sortes phytonemque consulit: mutatur gloria eius & similis pecudi fit: sicut quondam Nabuchodonosor. Exod. 32. Dan. 4.

c ¶ *Obliti sunt Deum qui saluauit eos: qui fecit magnalia in Aegypto.*] Vt ea plagis verberata populum liberaret.

d ¶ *Et mirabilia in terra Cham.*] Cùm derelictis gentibus, ipsos in eorum terra plantauit.

a ¶ *Et ter-*

Ioan. 8. g.

Gal. 3. d.

a ¶ *Et terribilia in mari rubro.*] Vt Pharaone extincto, siccum populis præberet incessum.

b ¶ *Dixit, vt disperderet eos si non Moyses electus eius stetisset in confractione in conspectu eius,* &c.] Attende hæc ô sacerdos. Perierat enim populus, nisi Moyses confregisset iram omnipotentis Dei, & tu cum videris populum Dei delinquentem, cane tuba: annuntia eis delicta eorum, & sta in confractione ad Deum, vt auertatur furor eius ab eis.

c ¶ *Et pro nihilo habuerunt terram desiderabilem.*] Quia istam transitoriam diligebant.

d ¶ *Et non crediderunt in verbis eius.*] Quibus promisit regna cœlorum.

e ¶ *Et murmurauerunt in tabernaculis suis,* &c.] De murmuratione enim apostolus docet dicens: *Nolite murmurare sicut quidam ex ipsis murmurauerunt, & à serpentibus perierunt.* Non ergo murmuremus, ne nos dæmones venenosis morsibus saucient ac depascant.

f ¶ *Eleuauit manum suam super eos, vt prosterneret eos in deserto. Et vt deijceret,* &c.] Dispersi sunt enim Iudæi in diuersis partibus. Sed & ille dispergitur per diuersa, qui circumfertur omni vento doctrinæ, & in Deum firma non consistit statione.

g ¶ *Et initiati sunt Beelphegor, & comederunt sacrificia mortuorum.*] Qui Deo se consecrare debuerant, idolo consecrati sunt. Et qui panem viuum esurire debuerant, mortuorum sacrificia comederunt.

h ¶ *Et irritauerunt eum in adinuentionibus suis.*] Quia peruersi erant.

i ¶ *Et multiplicata est in eis ruina.*] Ruina est cum parietes domorum ruunt: quæ tunc multiplicatur, cum fuerint à fundamentis euersi. Ergo isti cũ fundamento, id est, eum ipsa legis litera in qua se putabant stare, diruti sunt: quia stabiliti non fuerunt super petram.

k ¶ *Stetit Phinees & placauit,* &c.] Superius dixit Moysen in contractione stetisse: hic autem Phineen exorasse dicit. Quod diligẽter auscultа sacerdos cui animæ commendatæ sunt: euagina gladiũ: interime fornicatores, hoc est, profer verbũ: insta importunè oportunè, argue, increpa, obsecra, cum omni patientia & doctrina, vt tibi reputetur ad iustitiam. Quia qui reddiderit pretiosum ex vili, sicut os meum erit, ait dominus Deus.

l ¶ *Et irritauerunt eum ad aquas contradictionis, & vexatus,* &c.] Aquæ contradictionis, aquæ baptismi accipiuntur: ad quas diabolo contradicitur & operibus eius. Post quas si quis se coinquinauerunt vitijs, vexatur sacerdos, pro eo quòd exacerbauerit spiritum Dei, per quem ille prædicat: sicut Paulus dicebat: *Quis vritur, & ego non vror?* De hoc etiam spiritu testabatur dicens. *Nolite contristare spiritum sanctum Dei: in quo signati estis in die redemptionis.*

m ¶ *Et distinxit labijs suis.*] Vt iugiter supplicaret pro eis.

n ¶ *Non disperdierunt,* &c.] Idololatriã, vel diuersa facinora.

o ¶ *Et commixti sunt inter gentes,* &c.] Sicut enim sacerdoti exoranti pro populo ad iustitiam reputatur: ita his qui in desiderijs phanaticis conuersabantur, in scandalum.

p ¶ *Et immolauerunt filios suos & filias suas dæmonijs.*] Sensus & animas suas.

q ¶ *Et effuderunt sanguinem innocentem, & sanguinem filiorum suorum & filiarum suarum, quas sacrificauerunt sculptilibus Chanaan.*] Tunc enim animæ sanguis effunditur, quando homo idolis deditus è Dei cultura recesserit.

r ¶ *Infecta est terra in sanguinibus, & contaminata est in operibus eorum, & fornicati sunt in adinuentionibus suis.*] Tabe enim iniquitatis inficitur terra, cum diuersis fornicationibus corpus hominis inquinatur. Ideo & ira Dei in impios sæuit; vnde sequitur.

s ¶ *Et iratus est furore dominus in populum suum, & abominatus est hæreditatem suam.*] Quia reliquit eum. Et quæ quondam fuerat plebs Dei: facta est caterua diaboli.

t ¶ *Et tradidit eos in manus gentium, & dominati sunt eorum qui oderunt eos,* &c.] Sed dices tu ô homo: Non est recta via domini: qui nos in tantis malis inclinari permittit. Sed quæso perspice: quia pro suis peccatores criminibus inclinantur, & deus tanta pietate præditus est, vt semper dignetur impartiri præsidium, sicut sequitur:

u ¶ *Sæpe liberauit eos.*] Semper ille liberat, & tu non corrigeris? Adhuc plaga illata in ianuis astat, & tu non emendaris?

x ¶ *Ipsi autem exacerbauerunt,* &c.] Quod habuerunt, vt relicto eo Idola sequerentur.

y ¶ *Et humiliati sunt in iniquitatibus suis.*] Iam hi non à Deo, sed à suis delictis humiliantur. Sed præcurrit solita miseratio, dicente propheta.

z ¶ *Et vidit cum tribularentur, & audiuit orationem eorum.*] Docet enim & te quòd si conuersus ingemueris: protinus appropinquant celsis auribus eius preces humilitatis tuæ.

a ¶ *Memor fuit testamenti sui.*] Quòd cum Abraham initium fidei nostræ pepigit.

b ¶ *Et pœnituit eum secundum multitudinem misericordiæ suæ, & dedit eos in misericordias in conspectu omnium qui ceperant eos.*] Super pœnitentes enim pœnitet Deus de malitia, quam locutus fuerat vt faceret, & non fecit, constituens te in sinu Abrahæ patris tui, cuius es fidem secutus. Ideo & propheta exultans ait.

c ¶ *Saluos nos fac domine Deus noster.*] Ne nobis vitia dominentur.

d ¶ *Et congrega nos de nationibus.*] Quia gens Hebræorum in regionibus est dispersa.

e ¶ *Vt confiteamur nomini tuo sancto, & gloriemur,* &c.] In filio vtique: quia nomen filij laus tua est.

f ¶ *Benedictus dominus Deus Israel à seculo,* &c.] Meritò benedictus in sæcula, per quem facta sunt sæcula, & non solum facta sunt, sed etiam redempta. Qui & nunc nos recreare dignetur in salutari, id est, in Christo Iesu domino nostro: cui est cum ipso & spiritu sancto honor & gloria in sæcula sæculorum, Amen.

a terribilia in mari rubro. b Et dixit vt disperderet eos: si non Moyses electus eius stetisset in cõfractione in conspectu eius. V t auerteret irã eius ne disperderet eos, c & pro nihilo habuerũt terrã desiderabilẽ. d Non crediderunt verbo eius. e & murmurauerunt in tabernaculis suis, nõ exaudierunt vocẽ domini. f Et eleuauit manũ suã super eos, vt prosterneret eos in deserto. Et vt deijceret semen eorum in nationibus, & dispergeret eos in regionibus. g Et initiati sunt Beelphegor, & comederunt sacrificia mortuorũ. h Et irritauerunt eũ in adinuentionibus suis, i & multiplicata est in eis ruina. k Et stetit Phinees & placauit, & cessauit quassatio. Et reputatũ est ei ad iustitiã in generatione & generationem vsq; in sempiternum. l Et irritauerunt eũ ad aquas contradictionis, & vexatus est Moyses propter eos: quia exacerbauerunt spiritũ eius. m Et distinxit in labijs suis: n non disperdierunt gentes quas dixit dominus illis. o Et cõmixti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorũ, & seruierunt sculptilibus eorũ, & factum est illis in scandalũ. p Et immolauerũt filios suos, & filias suas dæmonijs. q Et effuderunt sanguinẽ innocentem, sanguinem filiorum suorum & filiarũ suarum, quas sacrificauerunt sculptilibus Chanaan. r Et infecta est terra in sanguinibus, & contaminata est in operibus eorũ, & fornicati sunt in adinuentionibus suis. s Et iratus est furore dominus in populum suum, & abominatus est hæreditatem suã. t Et tradidit eos in manus gentium, & dominati sunt eorũ qui oderunt eos. Et tribulauerunt eos inimici eorũ, & humiliati sunt sub manibus eorum: u sæpe liberauit eos. x Ipsi autem exacerbauerunt eum in consilio suo, y & humiliati sunt in iniquitatibus suis. z Et vidit cũ tribularentur, & audiuit orationem eorum. a memor fuit testamenti sui, b & pœnituit eum secundum multitudinem misericordiæ suæ. Et dedit eos in misericordias, in conspectu omnium qui ceperant eos. c Saluos fac nos domine Deus noster, & cõgrega nos de nationibus. d Vt confiteamur nomini sancto tuo, & glorietur in laude tua. e Benedictus dominus Deus Israel: à seculo & vsque in sæculum, & dicet omnis populus fiat, fiat.

a ¶ Halle-

a ¶ Halleluia.

PSALMVS CVI.

Confitemini domino quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia eius. [c] Dicant qui redempti sunt à domino: quos redemit de manu inimici. [d] de regionibus congregauit eos, [e] A solis ortu & occasu: ab Aquilone & mari. [f] Errauerunt in solitudine in inaquoso: viā ciuitatis habitaculi non inuenerunt. Esurientes & sitientes, [g] anima eorum in ipsis defecit. [h] Et clamauerunt ad dominum cum tribularentur, & de necessitatibus eorum eripuit eos. [i] Et eduxit eos in viam rectam, vt irent in ciuitatem habitationis. [k] Confiteantur domino misericordiæ eius, & mirabilia eius filijs hominum. Quia satiauit animam inanem, & animam esurientem satiauit bonis. [l] Sedentes in tenebris & vmbra mortis: vinctos in mendicitate & ferro. [m] Quia exacerbauerunt eloquia Dei, [n] & consilium altissimi irritauerunt. [o] Et humiliatum est in la-

A

a ¶ *Halleluia.*] Iste psalmus omnem causam conditionis humanæ, quam vel delinquendo sumpsit, siue pœnitendo suscepit: siue multitudinem miserationum Dei (vt in præsenti ait: quis sapiens & custodiet hæc, & tunc intelliget misericordias domini) narrare dignoscitur: sed & repulsionem Iudæorum & vocationem gentium euidentissimè pandit.

PSALM. CVI.

Confitemini domino quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia eius.] Ideo confitemini ei peccata vestra: quia bonus est, & peccata dimittit. Si autem bonus non esset, non vobis diceret, confitemini. Et confitemini ei: quoniam in sæculum misericordia eius. Hic est misericordia: cæterùm supra iustitia est. *Quoniam in sæculum misericordia eius.* Quamdiu estis in sæculo, confitemini.

c ¶ *Dicant qui redempti sunt à domino: quos redemit de manu inimici.*] Propriè de vocatione gētium loquitur. Iste enim psalmus eorum habet sacramentum, qui redempti sunt in domini passione. Dicant qui redempti sunt. Ipse est enim saluator, & redemptor, & pretium. Dicant qui redempti sunt. Ipse redemit: ipse dat pretium sanguinem suum. Quare autem dedit pretium sanguinem suum? Vt redimeret nos de manu inimici. Captiui enim tenebamur in manu diaboli. Propterea autē ille venit & redemit nos, vt liberaret de diaboli manu. Quos redemit de manu inimici, vt destruat inimicum & defensorem. Inimicus homo superseminauit zizania. Inimicus autem diabolus est. Inimicus est ipse & possessor. Propterea manu sua nos tenet: non quia diligit, sed quia

B

odit. *Quos redemit de manu inimici,* Grandis maiestas, & grandis potentia sanguinis domini, qui soluit manum diaboli. Quomodo enim sunt aliqua animalia, quæ stringunt aliquid intra se inclusum, quod dicunt & medici & physici, vt nisi fractum fuerit à se non diuiditur, nec dimittit illud quod intrinsecus clausum tenet: si autem missum fuerit oleum, statim dissoluitur, & quod strictum fuerat dissipatur, & diuiditur in partes: sic & manum durissimam diaboli soluit sanguis Christi. Nolebat nos dimittere diabolus: Sanguinem suum fudit dominus quasi oleum misericordiæ, & per ipsum nos liberauit.

d ¶ *De regionibus congregauit eos.*] Vide quàm grandis sit manus diaboli. Quos redemit de manu inimici. Hos autem quos redemit de manu inimici, in cunctis regionibus tenebantur in manu inimici. De regionibus congregauit eos. In toto orbe manus diaboli possidebat nos.

e ¶ *A solis ortu & occasu: ab Aquilone & mari.*] Videtur quidem quatuor dixisse climata: orientem, occidentem, meridiem, & Boream: hæc sunt quatuor climata mundi. Sed non ita psalmus continet. Hic enim habet: A solis ortu & occasu: Ecce duo climata. Ab aquilone, hoc est, à septentrione: Ecce tria climata. Et mari. Mare vtique in occidente est. Ergo videte quoniam occidentem bis nominauit, & meridiem nec semel. Quare igitur tria climata nominauit, & vnū noluit nuncupare? (*Habac. 3.a*) Legimus in Habacuc: *Deus ab austro veniet.* De Saluatore dicitur: quoniam Deus natus est in austro. A situ enim Hierusalem: Bethlehem in austro posita est. Propterea dicitur, *Deus ab austro veniet.* Si autem Deus ab austro veniet: quomodo nunc dicitur; à solis ortu & occasu & ab aquilone? (*Matt. 8. b.*) Auster & Notus tacitus est. *A solis ortu & occasu.* Amen, amen dico vobis: quia multi venient ab oriente & occidente, & recumbent in sinu Abrahæ: Filij autem generationis huius longè erunt. *A solis ortu & occasu*: vtique alienigenæ. Et ab aquilone. (*Hier. 1. c.*) Aquilo durissimus ventus est: nomine autem dexter vocatur. *Ab aquilone,* inquit, exardescent mala super terram. Mare legitur in Numeris & in Exodo, & in omni scri-

C

ptura sancta: & vbicunque mare auditis, secundum climata semper intelligitur occidens. A situ enim Hierusalem mare hoc magnū quod dicitur, in occidente est. Videte igitur mysterium scripturarū. In isto loco bis occidens nominatur, & nec semel notus. Hoc quare dicitur? Quoniam populus Iudæorum in isto psalmo nō scribitur vocandus, sed tantū gentium. Denique quid dicit?

f ¶ *Errauerunt in solitudine in inaquoso: viam ciuitatis habitaculi non inuenerunt. Esurientes & sitientes.*] Et vt sciatis, quia propriè de vocatione gentium scribitur, & de expulsione Iudæorū: in sequentibus ipsius psalmi scriptum est: Posuit flumina in desertum, videlicet, Iudæorū. Errauerunt in solitudine in inaquoso. Diximus quæ essent aquæ, diximus quæ essent flumina. Viam ciuitatis habitaculi non inuenerunt, esurientes & sitientes. Exponamus quomodo gentium populus fuerit in deserto, vbi nō erant aquæ, hoc est, in inaquoso; & quomodo viam ciuitatis habitaculi non inuenerunt, esurientes & sitiētes. De quibus dicitur, non inuenerūt, manifestum est quòd quæsierunt viam ciuitatis habitaculi, sed non inuenerunt. Quæsierunt ergo viam per quam veniret ad ciuitatem: esurientes quæsierunt & sitientes.

g ¶ *Anima eorum in ipsis defecit*] *Defecerunt scrutantes scrutinio.* (*Psal. 63. b.*) Defecerunt, quæsierunt, & non inuenerunt; & in esurie sua & siti, viam ciuitatis habitaculi non inuenerunt. *Esurientes & sitientes.* Multi fuerunt qui repromitterent istam viam, quæ deduceret ad ciuitatem. Promisit Socrates, promisit Plato, promisit Aristoteles. Hæmorrousa quæ fluebat sanguine, multos quæsiuit medicos, & à nullo sanari potuit. (*Luc. 8. f.*) *Viam ciuitatis habitaculi non inuenerunt.* D Doctrina illorum magis famem faciebat veritatis, quàm saturitatem. Hæmorrousa totam substantiam suam impendit in medicos. Esuriens fuit, & sitiens sanitatem, & anima eius in ipsa defecit. Sed quoniam perdiderat suam vniuersam substantiam, hoc est, ecclesia de gentibus congregata: quia anima eius in ipsa defecit, clamauit ad dominum cum tribularetur. Tactus fimbriæ domini, clamor credentis fuit.

h ¶ *Et clamauerunt ad dominum cum tribularentur.*] *Ad dominum,* inquit, *cum tribularer clamaui, & exaudiuit me.* (*Psal. 119. a.*) Tunc exaudimur à domino, quando non simplex vox, sed tribulatio clamat ad dominum.

i ¶ *Et eduxit eos in viam rectam.*] Quia viam ciuitatis habitaculi non inuenerunt: propterea deduxit eos in viam rectam. Ergo ostendit quia ante inuenerunt quidem vias, sed prauas & non rectas. *Et deduxit eos in viam rectam.* Via deduxit eos in viam. Ipse dominus atque Saluator deduxit eos in viam rectam: fecit eos vt in se ambularent: Ipse & ductor, & via. Et deduxit eos in viam rectam, vt per hanc viam, hoc est, per dominum Saluatorem irent in ciuitatem habitationis, in ecclesiam eius, quæ fundata fuerat super ipsum & petram, & viam atque ductorem. Simulque considerandum, quia in isto psalmo tertio dicitur.

k ¶ *Confiteantur Domino misericordiæ eius, & mirabilia eius filijs hominum. Quia satiauit,* &c.] Eos qui inanes erant à gratia sua, & famem verbi patiebantur, bonis cœlestibus satiauit.

l ¶ *Sedentes in tenebris & vmbra mortis: vinctos in mendicitate & ferro.*] Vinctum enim erat genus humanum catenis criminum, & carceri diaboli mancipatum. Et cur hoc accidit? Vide quid sequitur:

m ¶ *Quia,* &c] Quæ mandauerat, non custodientes.

n ¶ *Et consilium altißimi irritauerunt.*] Quod dederat vt eligerent vitam.

o ¶ *Et humiliatum est in laboribus cor eorum.*] Quia non exaltabantur in operibus Dei.

in laboribus cor eorum,[a] & infirmitati sunt: nec fuit qui adiuuaret.[b] Et clamauerunt ad Dominũ cum tribularentur, & de necessitatibus eorum liberauit eos. [c] Et eduxit eos de tenebris & vmbra mortis, & vincula eorum dirupit.[d] Confiteantur Domino misericordiæ eius, & mirabilia eius filijs hominum.[e] Quia cõtriuit portas æreas, & vectes ferreos confregit.[f] Suscepit eos de via iniquitatis eorum: [g] propter iniustitias enim suas humilitati sunt.[h] Omnẽ escam abominata est anima eorum, & appropinquauerunt vsque ad portas mortis. Et clamauerunt ad Dominum cum tribularẽtur, & de necessitatibus eorum liberauit eos. [i] Misit verbum suũ & sanauit eos,[k] & eripuit eos de interitionibus eorum.[l] Confiteantur Domino misericordiæ eius,[m] & mirabilia eius filijs hominum.[n] Et sacrificẽt sacrificium laudis,[o] & annuntient opera eius in exultatione.[p] Qui descẽdunt mare in[q] nauibus: facientes[r] operationem in aquis multis. [s] Ipsi viderunt opera Domini, & mirabilia eius in profundo. [t] Dixit & stetit spiritus procellæ, [u] & exaltati sunt fluctus eius. [x] Ascendunt vsq; ad cælos, [y] descendunt vsq; ad abyssos: [z] anima eorũ in malis tabescebat. [a] Turbati sunt, & moti sunt sicut ebrius, [b] & omnis sapientia eorum deuorata est.[c] Et clamauerunt ad Dominũ cum tribularentur, & de necessitatibus eorum eduxit eos. [d] Et statuit procellam eius in auram, [e] & siluerunt fluctus eius.[f] Et lætati sunt quia siluerunt,[g] & deduxit eos in portum voluntatis eorum.[h] Confiteantur Domino misericordiæ eius,[i] & mirabilia eius filijs hominum.[k] Et exaltent eum in ecclesia plebis,[l] & in cathedra seniorũ laudent eum. Posuit[m] flumina in desertum, & exitus aquarum in sitim. Terram fructiferam in salsuginem: à malitia inhabitantium in ea.[n] Posuit desertum in stagna aquarum,[o] & terram sine aqua in exitus aquarum.[p] Et collocauit illic esurientes,[q] & constituerunt ciuitatem habitationis.[r] Et seminauerunt agros & plantauerunt vineas, & fecerunt fructum natiuitatis.

[a] Et

a ¶ *Infirmati sunt, nec fuit qui adiuuaret.*] Eo quòd in Deum firmi nõ essent: nec eum requirerent, qui verus est medicus.

b ¶ *Et clamauerunt ad dominum dum tribularentur, & de necessitatibus eorum liberauit eos.*] Defecit post originale peccatum, humanum genus: iterata vice nõ obseruans legem traditam per Moysen, sed & de hac necessitate illud eripuit.

c ¶ *Et eduxit eos de tenebris, &c.*] Et ob id.

d ¶ *Confiteantur Domino misericordiæ eius, & mirabilia eius filijs hominum.*] Et cur eius, vel misericordiæ confitendæ sint: vel mirabilia prędicentur, sequentia docent.

e ¶ *Quia contriuit portas æreas, & vectes ferreos confregit.*] Visitauit enim nos oriens ex alto, & illuminauit errorum tenebras, disrupitque catenas legis, vt libero arbitrio seruiremus. Luc. 1. g.

f ¶ *Suscepit eos de via iniquitatis eorum.*] Obseruerat igitur diabolus validissimis seris suarum ædium æreas valuas: ne ab eius iure egredi valeret genus humanum. Quæ omnia, vt diximus, sua Dominus visitatione contriuit, suscipiens eum in se.

g ¶ *Propter iniustitias enim suas humiliati sunt.*] Vt exaltarentur in eo.

h ¶ *Omnem escam abominata est anima eorum, & appropinquauerunt, &c.*] Sed vide qualiter eos liberauerit: quia omne verbum vitæ, quod prophetæ prænuntiauerunt, abominati sunt, & appropinquauerunt morti. F

i ¶ *Tunc misit verbum suum, & sanauit eos.*] Ipsum filium, qui in principio erat verbum: qui in euangelio sanat omnem languorem, & omnem infirmitatem in plebe. Luc. 5. f. D

k ¶ *Et eripuit eos de interitionibus eorum.*] In quibus se ipsi demerserant.

l ¶ *Confiteantur Domino misericordiæ eius.*] Quibus excelsus se humiliauit, quibus Deus homo factus est, quibus immortalis pro mortalium vita subditur morti. Psal. 139. a.

m ¶ *Et mirabilia eius filijs hominum.*] Quia inferni æreas portas vectesq; confregit: quia redijt victor ad superos: quia remeauit ad cælos.

n ¶ *Et sacrificent sacrificiũ laudis.*] Cessent hirci & vituli: quia Deus sacrificium de puro corde requirit.

o ¶ *Et annuntient opera eius in exultatione.*] Cum gaudio cunctis choris annuntient: qualiter eos sua visitatione saluarit.

p ¶ *Qui descendunt mare.*] Id est, sæculum.

q ¶ *In nauibus.*] In ecclesijs, quæ Christum portant, & à fluctibus mundi tunduntur.

r ¶ *Facientes operationem in aquis multis.*] In populis. Sed & ad apostolos hæc referenda sunt.

s ¶ *Ipsi viderunt opera Domini, & mirabilia eius in profundo.*] In profunda enim caligine, per eorum prædicationem lumen veritatis illuxit: & viderunt, operante domino, in tenebris densissimis clarere lumen verissimæ Trinitatis.

t ¶ *Dixit & stetit spiritus procellæ.*] Cessauit mundana tentatio. Sic & in naui dormiens Dominus, cum excitatus à discipulis fuisset, imperauit vento, & mare siluit. Matth. 8. c

u ¶ *Et exaltati sunt fluctus eius.*] Suspensi sunt, ne nocerent. id est, huius diabolicæ tentationis motus, quos iniquicommouent super iustos. G

x ¶ *Ascendunt vsq; ad cælos.*] Eleuantur in superbijs suis ad sanctorum iniuriam.

y ¶ *Et descendunt vsq; ad abyssos.*] Humiliantur in confessione. Et vt intelligas figuraliter hoc de malis hominibus dici, sequitur.

z ¶ *Anima eorum in malis tabescebat.*] Fluctus enim aquarum, animam non habent. Sed tabescit anima: cum verberata plagis cęlestibus, se peccasse & sanctis iniuriam intulisse cognoscit.

a ¶ *Turbati sunt, & moti sunt sicut ebrius.*] Nihil enim lętum, nihil stabile, nihil sobrium eorũ sensum habebat.

b ¶ *Et omnis sapientia eorum deuorata est.*] A sapientia veri Dei: sicut quõdam draco Moysi deglutiuit dracones Ægyptiorum. Exod. 7. b.

c ¶ *Et clamauerunt ad dominum, &c.*] Vt relinquentes luxuriosam ebrietatem Dei sapientiam sequerentur.

d ¶ *Statuit procellam eius in auram.*] Vt iam non cum igne & grandine, sed cum suaui sancti Spiritus flamine adueniret.

c ¶ *Et siluerunt fluctus eius.*] Pœnitentiam agentes, in tranquillitatem conuersi sunt. H

f ¶ *Lætati sunt, &c.*] Illis quiescentibus, hi lætantur.

g ¶ *Et deduxit eos in portum, &c.*] De his quiescentibus fluctibus, apposuerunt integram voluntatem ad eum deduci: qui mitigans fluctus, verus est portus. *Et de necessitatibus eorum liberauit eos.* Ne ab his æstibus quaterentur.

h ¶ *Confiteantur domino misericordiæ eius.*] Quibus protegit genus humanum.

i ¶ *Et mirabilia eius filijs hominum.*] Quia mirabiliter nos cõpescuit.

k ¶ *Exaltent eũ in ecclesia plebis.*] In congregatione fidelium.

l ¶ *Et in cathedra, &c.*] Non in illa cathedra, in qua scribę & pharisæi sederunt: qui legentes legem, non intellexerunt in ea Dominum nuntiatum; sed in illa in qua eum vel prophetæ, vel patriarchæ, spirituali oculo contemplantes, cognouerunt in miraculis, vel oraculis cecinerunt.

m ¶ *Quia posuit flumina in desertum, &c.*] Meritò exaltandus, meritò laudandus: qui in ecclesia quæ prius fuerat deserta, & odio habita, posuit apostolos: qui eam & consolarentur alloquio, & alluuio fœcundarent. Dedit & in animas sitientiũ suum verbum, exitus prædicationum, & terram corporis, quæ prius spinas amaritudinis protulerat, fructibus repleuit æternis.

n ¶ *Posuit desertum, &c.*] Præbens in ecclesia baptismum.

o ¶ *Et terram sine aqua in exitus aquarum.*] Prędicatores in nationum ariditate constituens.

p ¶ *Et collocauit, &c.*] Vt bonis cælestibus reficerentur.

q ¶ *Et constituerunt ciuitatem habitationis.*] Animas suas exhibuerunt ab incentiuis vitiorum tutas, in quibus fructus spiritus habitaret.

r ¶ *Et seminauerunt agros, &c.*] Ad apostolos ista referuntur.

A

tur, qui iecerunt semen in corda credentium, de quibus fructum æternitatis accipiant, hoc est, centesimum, sexagesimũ, & tricesimum.

Gen. 41 & sequen.

a ¶ *Et benedixit eis, & multiplicati sunt nimis.*] Quia quæ erant placita ei, faciebant. Sic & in manu Ioseph benedixit omnia Deus, quia se à prauis cogitationibus & concupiscentijs custodiuit.

b ¶ *Et iumenta eorum non minorauit.*] Irrationabiles inter eos homines non sunt minorati in inferius, sed in melius reparati. Igitur explicita vocatione ac redemptione gentium, reddit ad expulsionem Iudęorum, dicens:

c ¶ *Pauci facti sunt.*] Eo quòd non fuissent in his multiplicata opera Dei.

d ¶ *Et vexati sunt à tribulatione,* &c.] Quia insontẽ iniqui sunt persecuti.

e ¶ *Effusa est cõtemptio super principes eorum.*] Vt qui Dominum contempserant, ipsi contemnerentur. Et seduxit eos, vana ipsorum simulacra, vtique quæ adorabant.

f ¶ *Et errare fecit eos in inuio, & non in via.*] Seducentes eos à via Domini deduxerunt eos in inuio satanæ. Deniqúe deductis istis in inuio, videamus quid fecerit Deus plebi suæ.

g ¶ *Et adiuuit pauperem de inopia.*] Populum Christianum dapibus satiauit æternis.

B

h ¶ *Et posuit sicut oues familias.*] Vt audientes vocem veri pastoris, fide sequerentur.

i ¶ *Videbunt recti & lætabuntur.*] Quorum sunt prædicatione conuersi.

k ¶ *Et omnis iniquitas oppilabit os suum.*] Diabolus, vel Iudæi, siue hæretici: qui in excelsum iniquitatem loqui præsumserant.

l ¶ *Quis sapiens, & custodiet ea,* &c.] Si enim sapienter consideres & spiritualiter intelligas, videbis in hoc psalmo quarto misericordias petitas & clementer indultas: quas & nobis pietate profluа, dignetur quæsitas indulgere, pulsatas aperire, petitas non negare. Ipsi gloria cum æterno patre & Spiritu sancto in sæcula sæculorum, Amen.

m ¶ *Canticum psalmi ipsi Dauid.*] Canticum semper refertur in sensum: psalmus verò refertur in corporalia. Vt autem manifestius dicamus, canticum in theoriam refertur: psalmus autem in practicen, hoc est, in opera. Quoniam ergo in titulo scriptum est: Canticum psalmi: rectè & consequenter in secundo versiculo ait: *Cantabo & psallam in gloria mea.*

PSALMVS CVII.

P*Aratum cor meum Deus, paratum cor meum.*] Paratus sum nõ solum opere, sed etiam corde & sensu. Paratum cor meũ in sensu: paratum cor meum in opere, hoc est, in practice. Quoniam non solum corde & sensu: sed & in opere paratus sum. Propterea & secundò dico.

o ¶ *Cantabo & psallam in gloria mea.*] Cantabo, hoc est, in corde meo, & psallam. Sicut psalterium ex multis chordis compositum est, & si vna chorda fuerit rupta, exterminatur psalterium: ita & in actibus nostris, si vnum mandatum prætergressi fuerimus, psalterium nostrum rumpitur. Ideo dixit: *Cantabo & psallam in gloria mea.* In alijs codicibus legitur, in gloria tua. Sed melius est secundum Hebraicum legere, in gloria mea. Quod dicit, hoc est: Cantabo & psallam in gloria mea: Hoc domine quod tibi psallo, quod tibi canto: non tibi gratiam facio, sed mihi. In alio enim psalmo dicit: *Quoniam bonorum meorum non eges.* Quod ergo facio, pro me facio. Quod ergo seruio tibi, gloria mea est. Ieiunamus: Nunquid aliquid Deo donamus? Pro peccatis nostris hoc facimus. Iacemus in sacco. Quid ex hoc præstamus domino? Hoc tantùm illi præstamus, vt saluemus animas nostras: Ipse enim

Psal. 15. a.

hoc desiderat. Sicut bonus & misericors medicus: si aliquem sanauerit, gaudet quidem & ipse, & ille qui sanatus est: ita & Dominus noster.

C

p ¶ *Exurge psalterium & cithara.*] O psalterium, ô cithara, facta es, & creata es, vt psallas Deo: exurge & psalle, quare iaces? O monache, qui istas corpore, quare iacet anima tua, & non psallis Domino: *Maledictus homo qui facit opus Dei negligenter.* Si psalterium es, si cithara es: quare surdus es, & non glorificas Deum?

Hier. 48. b

q ¶ *Exurgam diluculo.*] Deus in tenebris benedici & laudari nõ potest: sed in luce benedicitur. Rem dico miram: Et si nocte surgimus, Deum in luce benedicimus. Nunquam Christiano nox est: semper Christiano sol iustitiæ oritur. Et hæc quidem secũdum Iudæos dicimus. Cæterùm secundum altiorem sensum, Dominus est qui canit: Paratum cor meum Deus, paratũ cor meum. Paratus sum hic: paratus sum in futuro. Saluo & in terris: saluo & in cælis, hoc est, & angelos saluo & homines. *Exurge psalterium & cithara.* Loquitur Dominus suo corpori: Psalterium & cithara, qui descendisti in infernum, & iacuisti: exurge, & lauda Dominum. Et vides quid dicit: Non ipse qui mouet citharam & psalterium laudat; sed ipsa cithara & psalterium, ipsa benedicunt patrem. Ille enim Deus est, & ab alijs benedicitur & laudatur. Corpus autem eius & homo quem suscepit, ipse laudat Dominum. Vt autem sciatis quoniam prophẽta ex persona Domini loquitur, & non ex memetipso hoc loquor: videte quid sequitur.

D

t ¶ *Confitebor,* &c.] Populus autem hic intellige Iudæos.

s ¶ *Et psallam tibi in nationibus.*] De nobis dicit. Iudæos enim illos dicit, qui primi ex Iudæis crediderũt. Et videte ordinẽ: Primum laudat Deum in populis, & postea laudat Dominum in nationibus. Primum enim ex Iudæis crediderunt, & postea crediderunt ex gentibus.

t ¶ *Quia magna est,* &c.] Non est creatura, quæ non indigeat misericordia Dei. Vniuersi misericordia Dei indigemus. Gabriel, Michael, Seraphim, Cherubim, potestates, dominationes, sunt quidem sanctæ, sed indigent misericordia creatoris sui. Non detraho angelis, sed creatorem prædico: Siquidé ipsi angeli libenter audiunt prædicari eorum creatorem. Et aliter possumus dicere. Quoniam misericorditer tua de terra leuat ad cælos.

v ¶ *Et vsq;,* &c.] Vbi sunt Iudæi, vbi sunt similes Iudęorum: qui secundum literam tantùm sunt intelligẽtes? Quomodo vsque ad nubes est veritas Dei? Filius Dei dicit: *Ego sum via, veritas, & vita:* & descendit in terris, & cum hominibus conuersatus est: Et quomodo vsq; ad nubes veritas tua? Manifestus est sensus, quòd de apostolis loquitur & de sanctis, vt imbrẽ suum non pluant super Iudæos, sed super gentes, sicut scriptum est: *Mãdabo nubibus meis, ne pluant super Israel imbrẽ.* In istis ergo nubibus, veritas Dei est. Si autem in istis nubibus veritas Dei est, quomodo Montanus dicit, & Cataphrygæ dicũt: Quod non est reuelatum apostolis, nobis reuelatum est?

Ioan 14. c
Baruc 3. d
Esaiæ 5.

x ¶ *Exaltate super,* &c.] Deus non exaltatur, nisi super cęlos: non exaltatur super terram. Quando terreni sumus, non exaltamus Deum. Si autẽ de terrenis facti fuerimus cęlestes, tũc exaltamus Deũ, & dominus noster quando erat in terra, non nos exaltauit. Dicat aliquis: Temerariè loqueris. Siquidé ipse dicit in euangelio: *Quando exaltatus fuero, omnia traham ad me.* Vide quid dicat. Quando exaltatus fuero in cælis, tunc omnia traham ad me. Pius quidem est iste sensus, sed ego aliud intelligo. Quando exaltatus fuero, quando crucifixus fuero,

Ioan. 12. c.

y ¶ *Vt liberentur dilecti tui.*] O mira intelligentia. Propterea

crucifi-

crucifigitur Dominus & exaltatur, vt liberentur dilecti eius. *Vt liberentur*, inquit, *dilecti tui*. Exaltare super cælos Deus. Factum est quod petiuimus. Ille exaltatus est, & nos liberati sumus.

a ¶ *Deus locutus est in sancto suo.*] Siue in templo, siue in vnoquoq; sanctorum, siue in propheta. Auditur in Moyse: auditur in apostolo. Et verius dico: Locutus est, in filio suo. Quid ergo locutus est Deus? Hęc quę sequuntur.

b ¶ *Exaltabor & diuidam Sicimam.*] Propterea, inquit, crucifigor, vt diuidam Sicimam. Sicima interpretatur in nostra lingua, humeri. Humeri autem interpretatur, opera. Sensus ergo iste est. Propterea crucifigor, vt opera mea diuidam sanctis meis: Propterea crucifigor, vt iugum meum suaue, & onus meum leue imponã super ceruices hominum. Fecisti Domine quod pollicitus es. Exaltatus es, & diuidisti Sicimam.

c ¶ *Et conuallem tabernaculorum dimetiar.*] Verè Dominus & Saluator noster in hanc conuallem lacrymarum, in locum humilitatis nostræ subintrauit, hoc est, in istum mundum: in quo quantumuis quiuis sanctus fuerit, necdum cognoscit secundum quod oportet nosse. *Ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus.* 1.Cor.13.c.

d ¶ *Meus est Galaad, & meus est Manasses.*] Gaudet Dominus noster atque Saluator habens plures diuitias. Galaad interpretatur, transmigratio. Gaudet ergo quando populus ex gẽtibus migrauit, & venit ad eum. Manasses interpretatur, ex obliuione. Videte igitur quid dicit: Fili⁹ ille qui accepit substantiam, & comedit eam, & oblitus mei erat, nunc memoratus est mei. Et dicitur Manasses, hoc est, ex obliuione: quia non est oblitus, sed remeauit ad suum. Luc.15.c.

e ¶ *Et Ephraim susceptio capitis mei.*] Ephraim interpretatur, fructifer. Ephraim, inquit, susceptio capitis mei. Susceptionem posuit nunc pro corona. Quod enim in capite ponitur, corona est, & in scripturis diuersis nominibus vocatur. In alio loco habet: *Scuto circundabit te veritas eius.* Et in alio psalmo: *Qui coronat te in misercordia & miserationibus.* Sicut enim ibi posuit scutum pro corona, ita & hic susceptionem posuit pro corona. Videte ergo quid dicit: Factus es Galaad, factus es Manasses, hoc est, migrasti ad Dominum, & post obliuionem remeasti ad patrem tuum. Esto Ephraim, esto fructifer. Habeto opera bona, & postea eris corona Domini. Pſal.90.a. Ibid.102.a

f ¶ *Iuda rex meus.*] Videte in quanta gloria est, qui agit pœnitentiam. Iudas enim confessio interpretatur.

g ¶ *Moab lebes spei meæ.*] Grande mysterium in paucis verbis agnoscitur. Rogo vos, diligenter animaduertite: Si quidem & mihi qui loquor, & vobis qui auditis, prodest. Moab interpretatur, ex parte. Ab, dicitur pater: Mo, ex. Quis est iste ex patre? Qui perdidit patrem suum, qui reliquit suum patrem: qui non remeauit ad patrem proprium: nec est dignus vocari Manasses. Quis est iste Moab? Inimicus Domini, de cuius genere vsque ad quartam generationem & decimam, & vsque in sæculum non intrabit in ecclesiam Domini. Quis est iste Moab? Qui ex immunda commixtione nascitur in spelunca tenebrosa. Ex Lot enim & filiabus illius nati sunt duo. Moab & Amon, & Moab maior est filius. Videte ergo quomodo in litera mysterium absconditur. In tenebris, in spelunca: non in sole, non in luce. Moab ergo diabolus interpretatur, qui oblitus est patris sui. Deniq; & Abessalon, qui persecutus est patrem suum, & ipse interpretatur diabolus. Iste ergo Moab, quomodo lebes spei Domini est? Lebes interpretatur, olla. Quomodo olla spei Domini est? Ergo ne credibile est, vt Moab qui interpretatur diabolus, lebes spei Domini sit? Quomodo spes Domini est? Dicat Apostolus: *Quos tradidi satanæ, vt discant non blasphemare.* Diabolus quasi quæstionarius Domini est. Qui non rectè ambulant ad Deum, traduntur diabolo. Quare? Vt pereant in æternum. Et vbi clementia Dei: vbi misericors pater: vbi est *qui facit solem suum oriri super iustos & peccatores, & pluit super peccatores & iustos?* Quod dicit, hoc est: Tradidi, inquit, peccatores diabolo, vt ab ipso cruciati, conuertantur ad me. Dicitur & in Hieremia: *Quid vides tu Hieremia? Ollam succẽsam*, inquit. Videte ergo quoniam in ista olla mittuntur carnes. Hoc scriptum est in Ezechiel: *Et mitte*, inquit, *carnes in ollam, vt molles fiant.* Vt dura conuertantur ad Deum, vt ex corde lapideo fiat cor carneum. Et vbi prius nõ poterat scribi propter duritiam: postea scribatur propter mollitiem. Succendam, inquit, hanc ollam, & excoquã carnes & ossa, vsque dum amittant omnem humorem & illuuiem. Et vide postea quid dicatur: Et discant, inquit, quia ego Dominus. Magna misericordia, & magnum sacramentum. Mittuntur carnes in ollam vt excoquantur, & discant quia Dominus est. Multa sunt quæ dicantur de Moab & olla, sed nunc longum est. Deut.23.a. Gen.19.c. 1.Tim.1.d. Matth.5.g. Hiere.1.c. Exec.24.a

h ¶ *In Idumæam extendam calceamentum meum.*] Idumæa interpretatur, terrena & sanguinea. Misericors Deus nõ solum cælestia vult possidere, sed & terrestria.

i ¶ *Mihi alienigenæ amici facti sunt.*] De nobis dicit, qui ex gentibus credidimus.

k ¶ *Quis deducet me in ciuitatem munitam?*] Nemo Domine. Tu es qui dicis. *Torcular calcaui solus, & de gentibus vir non fuit mecum. Omnes* enim *declinauerunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum.* Quis ergo deducet me in ciuitatem munitam? Nemo Domine. Siquidem & Petrus qui promiserat pro te mori, postea te negauit. Quæ est ista ciuitas munita? Infernus, vbi includuntur impij: vnde exire non licet. Et verè ex ista ciuitate, nisi Dominus victor non exijt alter. Et verè ciuitas munita est ista. Moyses de ista ciuitate exire non potuit. Iacob similiter intrauit in hanc ciuitatem, & non est reuersus. Deniq; dicit ad filios suos: Lugens descendam ad inferos. Ad inferos autem descendit: quia necdum erat paradisus à latrone apertus. Munita est ista ciuitas ad egrediẽdum: aperta est autem ad introeundum. Esai.63.a. Psal.13.a. Gen.37.g.

l ¶ *Quis deducet me vsque in Idumæam.*] Vbi locus est pœnarum & sanguinis. Idumæa enim interpretatur, sanguinea. Locus occisionis animarum, vbi multæ interficiuntur animæ. Nemo enim victor descendit in infernum, nisi tu solus Domine.

m ¶ *Deus qui repulisti nos.*] Non dixit: qui repellis nos, sed qui aliquando repulisti nos.

n ¶ *Et non exibis Deus in virtutibus nostris.*] Hæc interrogatiuè legenda sunt. Et non exibis Deus in virtutibus nostris? Qui passus es pro nobis, quare non adiuuas nos: sed pateris conculcari nos à diabolo crudelissimo? *Et non exibis Deus in virtutibus nostris.* Videte quid dicat: Non dixit: non existi, sed, non exibis Deus in virtutibus nostris. Hoc vult dicere: Quando laboramus, tunc adiuuat nos Deus. Non est enim volentis neque currentis, sed miserentis est Dei. Videte quid dicat: Non ait: non est iacentis neque dormientis, sed miserentis est Dei. Sed vide quid dicit: *Non est volentis neq; currentis, sed miserentis Dei.* Si non ergo voluerimus & cucurrerimus, Deus nobis nihil proderit. Nostrum est velle & currere, & postea Deus miseretur. Athleta enim dormiens perdit victoriam. Rom.9.c.

o ¶ *Da nobis auxilium de tribulatione.*] Non dixit: da nobis auxilium de delitijs, sed de tribulatione, sicut alius psalmus dicit. *Ad Dominum cum tribularer clamaui, & exaudiuit me.* Non dixit: cũ essem in delitijs clamaui, aut dormiens clamaui. Vis exaudiri à Domino? Esto in tribulatione: clama, & exaudieris. Si quis ergo non est in tribulatione, auxilium Domini inuocare non potest. Psal.119.a

q ¶ *Quia vana salus hominis.*] Maledictus homo qui spem habet in homine. Non est necesse hoc interpretari. Hæc sententia omnibus patet. Aliquis sperauit in imperatore, sperauit in principe, in patre, aut matre, vel in aliquo negotio: subitò subtractus est spiritus eius in quẽ ille sperauit, & euanuit Hiere.17.a

E

salus eius. Non dixit: vana salus hominis, sed salus eius qui sperat in homine.

a ¶ *In Deo faciemus virtutem.*] Non habeamus spem, nisi in Domino tantùm: Non dicamus: si illud mihi eueniat aut illud, vnde habeo viuere? Respondeo tibi quod maius est. Si persecutio fiat, vnde habes viuere? Semper Christiano persecutio est, semper nuditas proposita est. Nemo ergo debet de vita ista desperare, nemo timeat, nemo debet dicere: Si senuero, vnde habeo viuere? si infirmus factus fuero, vnde viuo? Christum habes, & times? Si volatilia cæli pascit, dubitas quòd possit te pascere? Diabol⁹ pascit suos homines, & Christus nō pascet suos seruos? Diabolus facit iudices huius mundi diuites, & Christus non potest facere vt non mendices? Diabolus dat aurū, & gemmas: & Christus panem non potest dare? Nos omnē solicitudinem proijciamus de cordibus nostris, & dicamus: In Deo faciemus virtutem. Ipse erit virtus nostra: ipse panis noster: ipse erit rector noster.

b ¶ *Et ipse ad nihilum deducet inimicos nostros.*] Ipse nos coronat, ipse pugnat nobiscum: magis autem ipse vincet in nobis. Quid enim dicimus? In Deo faciemus virtutem. Quando enim fortes fuerimus, ipse ad nihilum deducet inimicos nostros. Non dixit: pugnabit aut occidet; sed, ad nihilum deducet. Ideo eos ad nihilum deducet, vt si voluerint fortes eos faciat, & glorificet eos. Benedicamus ergo Deum: cui sit gloria in sæcula sæculorum, Amen.

F

c ¶ *In finem psalmus Dauid.*] Quòd dicit, in finem: intelligamus non de præsenti dici, sed de futuro. Si autem de futuro dicitur, prophetia de Christo est.

Psalmvs CVIII.

Deus laudem meam ne tacueris.] Hoc est, Iudas me tradidit, Iudæi persecuti sunt, & crucifixerunt, putauerunt me in finem perdere: Tu autem Deus laudem meam ne tacueris. Vniuersa ecclesia per singulos dies laudat Dominum, & completa est oratio Domini dicentis: Deus laudem meam ne tacueris. Vide cuius dignitatis sunt sacerdotes. Sacerdotes loquuntur, & in sacerdotibus Deus laudem filij sui non tacet.

e ¶ *Quia os peccatoris, & os dolosi super me apertum est.*] Videamus quomodo os Iudæ proditoris apertum est in Dominū. Venit ad Dominum, vt eum tradat, & dicit: Rabbi, hoc est, magister. Ecce os peccatoris & os dolosi. Ego eum mea clementia volo saluare, & osculum illi porrigo, & volo vincere malitiam eius, & ille permanet ad malefaciēdum, vt me tradat. Specialiter intelligitur de Iuda: generaliter autem de Iudæis, in eo tempore quo dicebant: *Crucifige, crucifige.* Tale os peccatoris in Dominum apertum est. Vt autē videatis quòd de omnibus Iudæis dixit, ex consequentibus cognoscentis. Quid enim dicit?

Mar. 14. e.

Ioan. 19. c.

f ¶ *Loquuti sunt aduersum me lingua dolosa.*] Ego pro ipsis crucifigebar, & illi insultabant mihi. Vulnera mea medicina eorum erant, & videbar illis in derisum.

g ¶ *Et sermonibus odij circundederunt me.*] Non vt credant, sed vt expugnent.

h ¶ *Et expugnauerunt me gratis.*] Dupliciter intelligitur gratis, hoc est, sine causa. Nec enim peccaueram, & non merebar vt debellarent me. Quæ autem digna causa erat, vt expugnarent me? Quia sanaueram ægrotos eorum: quia mortuos resuscitaueram: quia alia signa feceram. Videte ergo quoniā gratis expugnauerunt eum. Et aliter intelligitur. Voluerunt extinguere & delere nomen meum, & tamen nō potuerunt. Quando aliquis aliquem persequitur, & nihil proficit, & nō implet desiderium suum, gratis persequitur.

i ¶ *Pro eo vt me diligerent, detrahebant mihi: ego autem orabam.*] Pro beneficijs, quæ eis contuleram, ipsi contumelias mihi faciebant. Ego autem quid faciebam? Orabam. Hæc sunt arma domini, hæc sint & nostra arma, oratio. Si quando ergo nos persequitur aliquis, & odit nos, dicamus: Pro eo vt me diligerent, detrahebant mihi. Ego autem quid faciebam? Orabam. Vt eos vincerem? Absit. Dominus non orabat vt vinceret. Sed quid dixit? *Ego autem orbam.* Quid dicebam? *Pater, ignosce eis: quod enim faciunt, nesciunt.*

Luc. 23. d.

hominis.[a] In Deo faciemus virtutem,[b] & ipse ad nihilum deducet inimicos nostros.

c ¶ In finem psalmus Dauid.

Psalmvs CVIII.

Deus laudem meam ne tacueris: [e] quia os peccatoris & os dolosi super me apertum est. [f] Loquuti sunt aduersum me lingua dolosa, [g] & sermonibus odij circundederunt me, [h] & expugnauerunt me gratis. [i] Pro eo vt me diligerent, detrahebant mihi: ego autem orabam. [k] Et posuerunt aduersum me mala pro bonis: [l] & odium pro dilectione mea. [m] Constitue super eum peccatorem, & diabolus stet à dextris eius. [n] Cùm iudicatur, exeat condemnatus: [o] & oratio

k ¶ *Et posuerunt aduersum me mala pro bonis.*] In cruce positus, rogabam pro crucifigentibus me, & illi dicebant: *Vah qui soluis templum, & in tribus diebus illud reædificas. Salua temetipsum.* Si dilexit te pater, veniat nunc, & liberet te. Ego pro ipsis ex mortuis resurrexi, & illi dicunt: *Discipuli illius venerunt nocte, & furati sunt eum.*

Mat. 27. d. & Mar. 15. e.

Mat. 28. c.

l ¶ *Et odium pro dilectione mea.*] Considera ô Christiane: considera ô monache, si dominus persecutorem suum & proditorē osculo susceptt, & pro crucifigentibus eum orat: nos pro fratribus nostris quid facere debemus?

Luc. 22. c.

Ibid. 23. c

m ¶ *Constitue super eum peccatorem.*] Quoniam rogaui pro ipsis in cruce, & viderunt vulnera mea: Dedi eis locum pœnitentiæ, & non agunt pœnitentiam, & me nolunt habere regem, habeant regem diabolum: nolūt habere regem Iesum, habeant regem Barrabam, qui interpretatur, filius patris, hoc est, diaboli. Barrabbas iste quis fuit? Seditiosus & latro. Et verè Barrabbam habent regem, & vsque in hodiernum diem seditiosum & latronem, qui occidit ipsos Iudeos. Barrabbas latro, qui sanguine delectatur, ante quam Dominus crucifigeretur: antè quam eum crucifigerent Iudæi, incluso erat. Negauerunt Dominum, & Barrabbas dimissus est. Ex eo enim tempore Barrabbas cœpit in eos habere potestatem: & ille dæmon qui eiectus fuerat de homine, & de illa generatione, & perambulabat in deserto, & locum inuenire nō poterat: adduxit secum alios septem dæmones peiores se, & intrauit in synagogam: & facta sunt nouissima hominis illius peiora prioribus. Denique & synagoga Iudeorum antequam crucifigeret Dominum, erat quidem peccatrix, sed vnum tantùm habebat dæmonem. Crucifixit Dominum, & octo simul in eam dæmones ingressi sunt. Impletū est ergo quod dixit: Constitue super eum peccatorem, & diabolus stet à dextris eius. Quoniam à dextris eius stetit, propterea synagoga siccam habebat manum dexteram, sicut scriptum est in Euangelio. Nos autem oremus, vt Dominus stet à dexteris nostris: diabolus autem à sinistris. Scriptum est in Zacharia: *Et ostendit mihi Dominus Iesum sacerdotem magnum, stantem coram Angelo Domini: & Satan stabat à dextris eius, vt pugnaret cum eo.* Si ergo à dextris diabolus stat, quomodo nunc de Iuda dicit: & diabolus stet à dextris eius? Sed videte quid dicit: Stabat diabolus à dextris Iesu, vt aduersaretur ei, hoc est, dexteræ eius aduersari volebat. Hic autem non dicit, quia pugnare vult: sed quia iam vicerat Iudam. Diabolus ibi contra dexteram desiderat pugnare: hic autem dominatus ex dexteræ Iudæ. Sed & hoc considerandum. In illo tempore stabat à dextris Domini, vt aduersaretur ei, quando Iesus habebat vestimenta sordida. Sic enim scriptum est: *Et Iesus habebat vestimenta sordida.* Quamdiu habet Dominus Iesus vestimenta sordida: tamdiu stat diabolus à dextris eius: quamdiu portat peccata nostra: in peccatis nostris aduersatur illi diabolus. Quando autem dicitur in Zacharia: *Tollite vestimenta eius sordida, & induite eum mutatorijs:* continuò dicit Iesus ad diabolum: *Increpet Dominus in te Satanas: increpet te qui elegit Hierusalem.* Hoc totum ideo diximus: quia scriptum est: *Et diabolus stet à dextris eius.*

Mat. 26. c.

Luc. 6. b.

Zach. 3. a.

n ¶ *Cùm iudicatur exeat condemnatus.*] Non veniat in iudicium, sed in condemnationem. Vbi enim iudicium est, ibi condemnatio: vbi autem condemnatio, iam manifesta est sententia.

o ¶ *Et oratio eius fiat in peccatum.*] Pœnitentia Iudæ, peius peccatum factum est. Quomodo peius peccatum factum est

pœni-

tentia Iudæ? Iuit, & suspendio periit. Et qui proditor domini factus est, hic & interemptor sui extitit. Pro clementia domini hoc dico: quia magis ex hoc offendit dominum, quia se suspendit, quàm quòd dominum prodidit. Oportebat orationem ipsius esse in pœnitentiam, & versa est in peccatum. Vides hæreticum orantem, vides Iudæũ, vides Manichæum: licet ieiunet, licet orent; tamen oratio ipsorum vertitur in peccatum.

a ¶ *Fiant dies eius pauci.*] Dies eius pauci facti sunt: noctes verò creuerũt. Receptus est enim in dimidio dierũ suorum. Sol ab ipso recessit: & ecce tenebræ eius multiplicatæ sunt.

b ¶ *Et episcopatum eius accipiat alter.*] Hoc & in Actibus Apostolorum manifestius interpretatum est. Non solum autem in illo tempore de Iuda dictũ est: sed vsque hodie dicitur, & vsq; in diem iudicij. Si ipse Iudas apostolatum perdidit, custodiãt se sacerdotes & episcopi, vt non & ipsi suũ sacerdotium perdant. Si apostolus cecidit, facilius monachus potest cadere. Virtus non perit, licet homo cadat & pereat. Tamen dominus denarios suos dat sub fœnore. Si ille non duplicauerit, accipietur pecunia eius, & dabitur habenti. Pecunia domini otiosa esse non potest.

c ¶ *Fiant filij eius orphani, & vxor eius vidua.*] Videte quia sacramenta sunt quæ dicuntur. Filios Iudę quos putas? Iudæos: Et Iudæi dicuntur non ab illo Iuda sancto, sed ab isto proditore. Ex illo sancto nos sumus Iudæi spirituales: ex illo autem proditore, isti sunt Iudæi carnales. Deniq; duo sunt apostoli, qui vocantur Iudæ vocabulo. Vndecimus apostolus est, qui dicitur Iudas Iacobi. Duodecimus autem est, & nouissimus: qui vocatur Iudas Iscariotes. Ex illo Iuda Iacobi, nos dicimur Iudæi spirituales: ex isto autem Iscariote, illi dicuntur Iudæi carnales. Ille Iudas pater noster, dicitur Iacobi, hoc est, Iudas filius supplantatoris. Nos enim supplantauimus populum Iudæorum, & accepimus primitiua illorum. Illi autem ex Iscariote dicuntur: quod dubium est, an patrem significet, an villam eius. Cæterum quomodocunq; interpretatus fueris, merces interpretatur & pretium. Igitur Iudas qui proditurus erat dominum & pretium accepturus, de pretio nomen accepit. Licet reddiderit prętium sacerdotibus Iudæorum: sed tamen illi condemnant eum, quoniam nolunt recipere pretium sanguinis. Videte dissensionem pharisæorum, & infelicitatem Iudæ. Si bene emistis sanguinem Iesu, quare non recepistis pecuniam vestram? Si autem nõ vultis recipere, quoniam pretium sanguinis est: ostenditis vos metipsos iniustè & iniquè effudisse sanguinem. Sed vide quid faciunt: Ipsam, inquit, pecuniam non mittunt in corbonam, sed emunt ex ipsa agrum: & appellant eum Acheldemach, quod interpretatur, pretium sanguinis. Quare illum emunt? In sepulturam peregrinorũ. Nos beati quibus de pretio sanguinis domini ager emitur. *Et vxor eius vidua.* Synagoga, quæ prima facta est vxor Dei, de qua dixit: *Et dedit illi libellum repudij.* Et iterum: *Recepi eã, & dixi illi: Conuertere ad me.* Illa ergo synagoga repudium accepit à Saluatore: & facta est vxor Iudæ proditoris. Deniq; quid fecit? Non accepit dotem, sed dotem marito suo dedit. Iterum autem ille miserrimus Iudas, qui prodidit dominũ, non vult accipere malam dotem: sed reddit meretrici vxori malam dotem, quam accepit ab illa. Et quid dicit? Displicuisti priori tuo marito, repudiauit te & proiecit: & dedit tibi libellum repudij. Ego nolo te habere in vxorem. Dedisti mihi pretium, & decepisti me. Et quæ interfecisti dominũ Deum tuum, interficies & me. Non possũm enim in scriptura inuenire, quòd Iudas habuerit aut vxorem, aut filios.

d ¶ *Nutantes transferantur filij eius & mendicent.*] Diligenter considerate: siquidem difficilia sunt quæ sequuntur. Ex illo tempore ex quo Dominus crucifixus est, ex tunc semper mouentur Iudæi, non stant in suo loco. Deniq; dicitur & de Cain. *Et exijt*, inquit, *Cain à facie Dei, & habitauit in terra Nod.* Nod autem interpretatur commotio. Quia egressus fuerat à facie Dei Cain: rectè non stetit, sed habitauit in terra Nod, hoc est, in commotione. Ita igitur & isti, quoniam crucifixerunt Deum & dominum suum nutãtes transferentur. Non enim sunt in suis locis, sed in toto orbe diuisi sunt: Mendicitatem hic dicit diuitiarum spiritualium. Non enim habent prophetas, non habent legem, non habent sacerdotiũ, non habent sacrificium: sed verè mendici facti sunt.

oratio eius fiat in peccatum.[a] Fiant dies eius pauci,[b] & episcopatum eius accipiat alter.[c] Fiant filij eius orphani, & vxor eius vidua.[d] Nutantes transferantur filij eius, & mendicent: & eijciantur de habitationibus suis.[e] Scrutetur fœnerator omnem substantiam eius,[f] & diripiant alieni labores eius.[g] Non sit illi adiutor: nec sit qui misereatur pupillis eius. Fiant nati eius in interitu:[h] in generatione vna deleatur nomẽ eius.[i] In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conspectu domini,[k] & peccatum matris eius nõ deleatur. Fiant contra dominum semper, & dispereat de terra memoria eorum,[l] pro eo quòd non est recordatus facere misericordiã.[m] Et persecutus est hominem inopem & mendicum,[n] & com-

e ¶ *Scrutetur fœnerator omnem substantiam eius.*] Dedisti illi pecuniam domine: dedisti illi sicut & alijs. Ille autem quid facit? Non ligauit in sudario, & non infodit terræ, & negligens fuit: sed vbi habuit talentum & pecuniam domini, accepit prætũ ab inimicis domini, & vendidit dominum suum. Propterea tibi dico: Domine exige ab illo fœnus pecuniæ tuæ. *Luc. 19. d.*

f ¶ *Et diripiant alieni labores eius.*] Fœneratur dominus, manifestè exigit, & quid factũ est? Alieni diripient labores eius. Siue de omnibus Iudæis generaliter intelligimus: quia vastati sunt à Romanis. Siue specialiter, quòd à dæmonibus direptus est Iudas, & ipse populus.

g ¶ *Non sit illi adiutor: nec sit qui misereatur pupillis eius.*] In illo tempore non habuit populus Iudæorũ adiutorem. Respondete mihi o Iudæi. Fuistis in Babylonia, habuistis ibi prophetas, Daniel, Ezechiel, & reuera idololatræ eratis. Septuaginta annis fuistis in captiuitate, & postea venistis in propria. Ecce nunc quadringenti anni sunt, quare non est missus ad vos propheta? In illo tempore idola colebatis, & miserebatur vestri Deus. Nunc autem non colitis idola, quare dereliquit vos dominus? Ecce quadraginta anni sunt. Sed tunc dereliquistis dominum & idola colebatis: nunc autem Dominum crucifixistis, & interfecistis: & ideo non erit vobis adiutor.

h ¶ *In generatione vna deleatur nomen eius.*] O prophetia, ô sacramentum prophetiæ. In generatione vna deleatur nomen eius. Post passionem Domini, quadragintaduo anni transierunt, & populus iste deletus est. Siquidem perfecta ætas, quadragesimo anno venit. Post passionem ergo Domini, quadragesimo secundo anno deleta est Hierosolyma. Videte ergo quoniam in generatione vna deletum est nomẽ eius. Sed & in hoc clementia est Domini. Crucifixerunt eum, & quadraginta duos annos dedit eis ad pœnitentiam. Ego simpliciter dico: Propterea interfecit eos post quadraginta duos annos: quia illis qui crucifixerunt Dominum, nemo remanserat ex eis. Iudas maledicitur, vt in Iuda Iudæi maledicantur.

i ¶ *In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conspectu Domini.*] Peccauerunt in deserto, dimisisti eis. Nunc reputat illis quòd tunc peccauerunt: quoniam Dominum crucifixerunt. Siue aliter interpretemur: Et reputat illis crudelitatem homicidiorum eorum, & nihil eis dimittit.

k ¶ *Et peccatum matris eius non deleatur.*] Quæ est mater Iudę? Hierusalem, quæ in sanguine gaudet: quæ occidit prophetas, & ipsum dominum suum.

l ¶ *Pro eo quòd non est recordatus facere misericordiam.*] Videtis quanta clementia Domini est. Videt eum cum ministris venientem, videt eum venientem cum fustibus, & porrigit illi osculum. Ille venit ad prodendum, & dominus osculum dat: vt qui magistrum non timuit, vel clementia vincere-tur. *Luc. 22. c.*

m ¶ *Et persequutus est hominem inopem & mendicum.*] Qui cum esset diues, propter nos pauper factus, Dominus inopem se dicit & mendicum, & quis in diuitijs suis gloriatur? Habetis consolationem pauperes, & Dominus vobiscum pauper est. *2. Cor. 8.*

n ¶ *Et compunctum corde mortificare.*] Quid est, quod dixit, compunctum corde mortificare? Quod in Euangelio dixit: Tristis est anima mea vsque ad mortem. Et iterum quando

dixit:

A dixit: *Pater, si possibile est, transeat à me calix iste.* Aliter: Hoc dolebat mihi, & contristabar pro persequentibus me: quia nolebant pœnitentiam agere. Ego in cruce pendebam: & sanguine meo lauabam sordes eorum, & ipsi nolebant agere pœnitentiam. Hæc erant lacrymæ, hæc compũctio: quoniam persequentes me nõ potui saluare.

a ¶ *Libera me,* &c.] Dominus se pauperem dicit, vt pauperes consolaretur. Cùm hominibus pauper factus est, vt saltem nemo pauperem despiceret.

b ¶ *Et cor meum conturbatum est intra me.*] Videte quid dicat: *Et cor meum cõturbatum est intra me.* Ipsum est quod alibi dicit: *Turbatus sum, & non sum loquutus.* Quòd turbor, hominis est, vincere autem turbationem & irã, hoc magnæ virtutis est. Propterea dicit & propheta: *Irascimini, & nolite peccare.* Irasci, hominum est: non remanere in ira, Christiani est.

c ¶ *Excussus sum sicut locustæ.*] Ego quidem veneram, vt protegerem populum meum, & dixi: *Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt: quoties volui congregare filios tuos sicut gallina congregat pullos suos sub alas suas.* Ego veneram vt gallina ad protegendum eos: illi autem inimicissima mente susceperunt me.

Psal. 76. a. *Psalm 4. a* *Matt. 23. d*

B Ego veneram vt mater, & illi quasi homicidam suũ me interfecerunt. Excussus sum. Quid est hoc? Persecuti sunt me, proiecerunt me. Persecuti sunt me de Nazareth. Veni in Capharnaum, persecuti sunt me. De Capharnaum iui in Bethsaidam, & inde me persecuti sunt. Veni in Hierusalem, nolebam recedere à populo meo, & inde me persecuti sunt, & sic me habebant quasi locustas. Et quid feci? Iratus sum, defendi memetipsum, maledixi eos, & dereliqui illos? Nec vnum horum feci: sed quid feci? Oraui pro ipsis.

d ¶ *Genua mea infirmata sunt à ieiunio.*] Habeto consolationem ô monache, ieiunando: siquidem & dominus hoc fecit. Ego dico quòd quando ieiunat monachus, fortior fit ieiunio. Et quando infirmantur genua eius ieiunio, tunc maximè roboratur.

e ¶ *Et caro mea immutata est propter oleum.*] Rem videor difficilem dicere, & secundum literam interpretor, vt ædificem audientes: Ædificat enim me litera. Bonum est ieiunare, bonum est fugere delitias. Antequam veniam ad spiritualẽ intelligentiam, miror in litera, quòd dicit oleum se manducare. Longe est à cæteris desiderijs. Hoc totum dixi, quia dixit: Et caro mea immutata est propter oleum. Hoc aliter interpretatus sum. Cæterũ quod dicit, hoc est: Oleum, imago claritatis est: oleum quasi esca est luminis. Ita igitur & Iudæi acceperunt à me oleum: acceperunt vitam, acceperunt lumen. Ne quis existimet, quòd oleũ dicat pro misericordia: in Hebræo significat intelligibile oleum. Immutatus est, non in gaudium, sed in tristitiam: nõ vt pulchrior inueniatur, sed vt fœdior appareat. Propterea dicit: *Vidimus eum, & non habebat pulchritudnem.* Quare? *Quia caro ipsius immutata est propter oleum.* Non habebat delitias corporis, sed Dei spiritus. Et nos ergo quando ieiunamus, quando facies nostræ pallidæ sunt: quãdo fœdi videmur, cognoscamus nosmetipsos tunc pulchriores apparere Christo. Tales diligit milites Christus, qui ieiunijs vacent. Annona nostra & esca, ieiuniũ est. Quare? Quia in ieiunio victoria est, & in victoria, triumphus. Denique & Apostolus: non in saturitate, sed in infirmitate gloriatur. *Quando enim infirmor, tunc fortior sum.*

Esai. 53. a. *1. Cor. 4. b.* *2. Cor. 12. c*

f ¶ *Et ego factus sum opprobrium illis.*] Vocabant enim me Samaritanum, & dicebant: *In Beelzebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia.* Nonne hic est filius Ioseph fabri? Nonne fratres eius & sorores omnes apud nos sunt? Et iterum: Qui soluis templum, & in tribus diebus ædificas illud. Et iterum: *Videamus si venit Helias saluare eum.* Ille vocabat: *Eli, eli:* quod est, *Deus meus, Deus meus;* & illi Heliam putabant. Videte ineruditos Iudæos. Filius Dei Heliæ auxilium petebat?

Ioan. 8. f.

C *Luc. 11. b.* *Matt. 13. g.* *Mar. 13. c.*

compunctum corde mortificare. Et dilexit maledictionem, & veniet ei: & noluit benedictionem, & elongabitur ab eo. Et induit maledictionem sicut vestimentum, & intrauit sicut aqua in interiora eius: & sicut oleum in ossibus eius. Fiat ei sicut vestimentum quo operetur, & sicut zona qua semper præcingitur. Hoc opus eorum qui detrahunt mihi apud dominum, & qui loquuntur mala aduersus animam meam. Et tu domine domine fac mecũ propter nomen tuũ: quia suauis est misericordia tua. [a] Libera me, quia egenus & pauper sum ego: [b] & cor meum conturbatum est intra me. Sicut vmbra cum declinat ablatus sum, [c] & excussus sum sicut locustæ. [d] Genua mea infirmata sunt à ieiunio, [e] & caro mea immutata est propter oleum. [f] Et ego factus sum opprobrium illis: [g] viderunt me, & mouerunt capita sua. Adiuua me domine Deus meus: [h] saluum me fac propter misericordiam tuam. [i] Et scient quia manus tua hæc, & tu Domine fecisti eam. [k] Maledicent illi, & tu benedices: [l] qui insurgunt in me, confundantur: seruus autem tuus lætabitur. [m] Induantur qui detrahunt mihi pudore, [n] & operiantur sicut diploide cõfusione sua.

g ¶ *Viderunt me, & mouerunt capita sua.*] Quare mouerũt capita sua? Quia & pedes iam mouerant.

h ¶ *Saluum me fac secundum misericordiam tuam.*] Dicit & in euangelio: *Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum resumendi eam.* Et iterum: *Nemo tollit eam à me.* Et quomodo misericordiam petit? Ipse misericordiam petit, & ipse tribuit. Ipse vt homo rogat, & vt Deus tribuit.

Ioan. 10. d

i ¶ *Vt sciant quia manus tua hæc,* &c.] Quid est quod dicit? Et sciant quia manus tua hæc, & tu domine fecisti eam? Intelligant Iudæi quoniam ipsi non prævaluerunt in me: sed mea & tua voluntas facta est vt patiar, & ego volui pati, propterea dico secũdum quod homo sum: Deus meus, vt facerem voluntatem tuam, volui: & tua volũtas erat, & mea vt patiar, non illorum. Ergo non insidiæ & fortitudo fecit: sed ego & tu volumus vt patiar. Tu enim percussisti pastorem tuum, & oues dis-

D *Zach. 13. c.* *Mat. 18. a.*

sperſæ ſunt. Hoc ſciptum eſt in Zacharia: *Percutiam paſtorem, & diſpergentur oues.* Quod vt patiar, mea voluntas fuit & tua. Quod tu voluiſti, & ego volui. Oportebat venire ſcãdalum, ſed væ per quem venit.

k ¶ *Maledicent illi,* &c.] Vſque hodie hoc fit: Illi maledicunt in ſynagoga, & dominus benedicit in eccleſia.

l ¶ *Qui inſurgunt in me, confundantur: ſeruus autem tuus lætabitur.*] Illi inſurgunt in me, ego autẽ ſeruus tuus lætabor. Quare autem ſeruus tuus? Quoniam qui *cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo: ſed exinaniuit ſemetipſum, formam ſerui accipiens.*

Phil. 2. a. *Matt.*

m ¶ *Induatur qui detrahunt mihi pudore.*] Valde nobis prodeſt intelligere quod dicimus. Clementia Dei in hoc apparet, in dicendo induantur. Non dicit, pereant: non dicit, deleantur in æternum. Sed quod dicit: Confundantur, hoc eſt, intelligant errorem ſuum & confundantur: & deficiant in pœnitẽtia. Qui induitur pudore, prope eſt ſaluti. Si quis enim verè confunditur, incipit pœnitere. Conſiderate ô monachi: ſi aliquando habueritis aliquid cõtra fratrem veſtrum, ſemper pro ipſo rogare debetis dominum. Dominus crucifigitur, & pro crucifigentibus rogat. Vos autem ſi audieritis verbum malum, ne teneatis iram. *Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram.*

Ioan. 1. *Ephes. 5. f.*

n ¶ *Et operantur ſicut diploide confuſione ſua.*] Diplois, genus eſt pallij. Deniqúe & in Hebraico מעיל mail dicitur. Diplois ideo, quia duplex eſt pallium. Propterea ego dico tibi domine: Inimici mei ſunt Iudæi: perſecuti ſunt me, crucifixerunt me, fecerunt mihi omnia mala, blaſphemauerunt me. Indulge illis: quoniam ego qui paſſus ſum, rogo pro ipſis. Et quid rogo? Erubeſcant & confundantur, & ſic ſaluentur. Nudauerunt me tunica mea, & ſuam perdiderunt. Da illis confuſionem, da illis ignominiam, & habeant duplex pallium: hoc eſt, ne ſimplicem habeant cõfuſionem, ſed duplicem, vt magis agant pœnitentiam. Non dicit contra Iudæos, ſed pro ipſis dicit. Creator enim eſt & illorum, & noſter: nõ enim eos omnino eradicauit. Vultis ſcire? Petrus ex ipſis erat, & omnes apoſtoli ex ipſis erãt. Nos in radicem ipſorum inſerti ſumus. Nos rami ſumus, illi radix. Non debemus maledicere radicibus: ſed debemus orare pro radicibus noſtris. Qui inſerti ſumus in radicem deprecemur dominum, vt ſicut hi rami ſalui

facti

facti sunt, sic & radix saluetur. Fortè aliquis dicat: Tu pro Iudæis oras blasphemis? Ora Dominum pro ipsis. Si enim ipse persecutorum suorũ miseretur, quãto magis mei miseretur? a ¶ *Confitebor Domino nimis in ore meo.*] Hoc post resurrectionem dicitur, & de futura ecclesia cantatur.

b ¶ *Et in medio multorum laudabo eum.*] Non enim in Iudæa solum, sed in vniuerso orbe, in ecclesia laudabo te.

c ¶ *Quia astitit à dextris pauperis.*] Diabolus ad dexteram Iudæ stetit. Cæterùm mihi dominus stetit ad dexteram.

d ¶ *Vt saluam faceret à persequẽtibus animam meam.*] Animam, inquit, saluabit. Et alibi dicit: *Tristis est anima mea vsque ad mortem.* Qui tristis est, sensum habuit. Insensibilis enim anima, sensum non habet. Insensibilis anima non habet sensum neque dolorem. Vbi enim dolor est & tristitia, ibi sensus est. Si ergo habuit tristitiam, si habuit dolorem: ergo habuit & sensum doloris. Si ergo voluerint nobis dicere: propterea non dicimus eum habuisse sensum, vt non videatur habere peccatum. Nos illis respondeamus. Habuit corpus sicut & nos: aut non habuit? Si dixerint, habuit: respondeamus illis: ergo habuit & passiones corporis nostri. Intelligat vnusquisque quod dico. Si autem negauerint eum habuisse passiones corporis: ergo dicimus illis, quòd nec corpus habuit. Et nos dicamus illis: Sicut corpus habuit verum, sicut & nos, & non habuit peccatum corporis: ita & animam veram habuit, & peccata animæ non habuit. Nos ergo confiteamur verũ corpus eum habuisse & veram animam. Si enim nõ suscepit dominus cuncta quæ hominis sunt, non saluauit hominem. Si autem suscepit corpus, animam autem nõ suscepit: ergo corpus saluauit, animam autem non saluauit. Nos autem volumus magis saluari animam nostram, quàm corpus. Suscepit ergo Iesus & corpus & animam, vt vtrunque saluet: vt perfectum hominem saluet, sicut & eum condidit. Si ergo dicunt illi: quia ideo dominus non accepit sensum, vt non peccaret: & hoc putant quòd quicunque sensum habuerit humanum, vincere eum non potest. Dicant nobis: Ioannes Baptista habuit sensum, an non habuit? Illo tempore quo erat in deserto, peccauit? Vtique dicunt quia non peccauit. Denique & Dominus noster dicit: *Amen dico vobis: non fuit inter natos mulierum maior Ioanne Baptista.* Petrus habuit sensum, an non habuit, & cæteri sancti apostoli? Si ergo apostoli vicerunt sensum humanum: dominus timuit accipere sensum, ne vinceretur a illo? Et dum volunt glorificare Dominum, detrahunt illi. Quomodo illi detrahunt? Vt videatur timere Dominus, quod apostoli non timuerunt. Nos ergo gratias agamus omnipotenti Deo, & dicamus: In sensu tuo non habuisti peccatum. *Et venit princeps huius mundi, & inuenit in te nihil.* Ita ergo præstes nobis. Sicut in tuo sensu vicisti diabolum, ita & in sensu nostro vince diabolum: vt quemadmodum perfectos nos creasti, perfectos & salues nos. Tu enim es Creator, tu es Magister, tu es Dominus, tu es & qui pro nobis passus es: qui viuis & regnas in sæcula sæculorum, Amen.

e ¶ *Psalmus ipsi Dauid.*] Iste psalmus vocem vatis continet de Christo loquentis. Ait ergo propheta.

PSALMVS CIX.

Dixit dominus domino meo: sede à dextris meis.] Dauid est qui loquitur, propheta, vir sanctus, rex. Rex ergo quid dicit? Rex & propheta quid dicit? Dixit dominus domino meo. Istum locum Saluator in Euangelio exposuit, dicens: Si Christus est, inquit, filius Dauid, quomodo in spiritu vocat eum dominũ? Vides ergo quid dicat: Si filius est Dauid, quomodo vos dicitis: *quomodo in spiritu vocat eum dominum?* Dicat aliquis: Ergo non est filius Dauid? Hoc dicebat de Pharisæis, qui simplicem filium Dauid confitebantur Christum. Ego ad Iudæum & Fotinum hoc ipsum dico: Si filius est Dauid, quomodo vocat filium suum dominum? Qui autem dominum Deum confitetur, & Dei filium (verbi gratia, Manichæus qui negat illum filium Dauid) apud illum probo quòd filius Dauid est. Nobis ergo qui filius Dei est, ipse est & filius Dauid. Non alius filius Dei, & alius filius Dauid. Non facio duas personas in Deo & homine: sed ipse qui filius Dei, ipse est & filius Dauid. Dixit dominus domino meo: sede à dextris meis. In Hebræo primum nomen domini, his literis scribitur: יהוה quibus de Deo tantùm scribitur. Secũdum vero nomẽ domini his literis scribitur, אדני quibus solent homines dominum vocare: quomodo & à quibusdam vocatur dominus à seruo, & reges vocantur domini. Vide ergo quid dicat: Dixit dominus domino meo. Huic domino, cui præcipitur vt sedeat. Deus non sedet: assumptio corporis sedet. Huic ergo præcipitur vt sedeat qui homo est, qui assumptus est. Hoc aduersus Arianos dicimus & aduersus eos qui dicũt: maior est pater, qui iubet vt sedeat, quàm ille cui iubetur. Omnia euangelia personant de persona hominis, & nunc non necesse est approbatio: quia omnia quæcunque vilia videntur, referuntur ad hominem, referuntur ad carnem. Nunc de psalmo dicamus.

f ¶ *Virgam virtutis tuæ emittet dominus ex Sion.*] Virgam in Hebræo non tam habet, quàm sceptrum, hoc est, insigne regiæ potestatis. Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion: *Ex Sion enim egreditur lex: & verbum Domini ex Hierusalem.* Esai. 2. a.

g ¶ *Dominare in medio inimicorum tuorum.*] Non dixit, interfice inimicos tuos, sed quid? *Dominare in medio inimicorum tuorum.* Inimicis tuis fac vt qui alieni fuerunt, tui esse incipiant. Dominare in medio inimicorum tuorum. Inimici tui, de quibus scriptum est in sexagesimo septimo psalmo: Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso. Isti sunt inimici, qui in aliena erant potestate. Nunc ergo hoc precatur psalmista: Inimicis tuis dominare: dignare esse dominus inimicorum tuorum.

h ¶ *Tecum principium in die virtutis tuæ, in splendoribus sanctorũ.*] Versiculus obscurus est. Videamus diem virtutis domini, vt cum scierimus diem, tunc sciamus quid sit principium: & hoc principium quomodo cum eo sit, & cum eo fuerit: quomodo hoc ipsum principium in die virtutis eius in splendoribus sanctorum est. Hoc ergo principium quod est cum Domino in die virtutis eius: ideo est cum Domino, vt splendeant sancti. *Tecum principium in die virtutis tuæ. In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum: & Deus erat verbum.* Ioan. 1. a. Hoc erat in principio apud Deum. Pater principium, sed & filius principium. Principium enim non habet principium. Si enim habuerit aliud principium, iam ipsum desinit esse principium. Quicquid ergo dederimus patri, hoc damus & filio. Si enim pater in filio, & filius in patre: & omnia patris, filij sunt: & omnia filij, patris sunt: & principium patris, principium filij est. Ergo quod dicit, hoc est: eo tempore quo patiebaris, & dicebas: *Pater in manus tuas commendo spiritum meum:* Luc. 23. b. quasi de hominis loquebaris affectu, non quasi imbecillis rogabas. Tecum enim erat principium: tecum enim erat diuinitas: sed propterea deprecabaris auxilium, vt accepto auxilio, dares sanctis tuis: & illi splenderent. Hoc quod dicitur: accipiens dares, nulli scandalum faciat: secundum hominem loquitur. Si enim hominis corpus assumpsit, necesse est vt & hominis verba susceperit. Homo est Christus, & verè homo est: secundum assumptionem carnis dicimus. Si ergo homo est secundum corpus, vides corpus & non scandalizaris, & miraris, si hominis verbis loquitur? Si autem te scandalizat vilitas corporis, & crux, & iniuriæ, & alapæ, & flagella, & omnis iniuria crucis: si te hoc scandalizat, reuertere ad principium, & non scandalisaberis. Dicit enim pater ad filium.

k ¶ *Ex vtero ante luciferum genui te.*] Miraris si Dominus noster atque Saluator qui verè hominem assumpsit, loquitur secundum hominem: cum ipse Deus pater qui nõ assumpsit hominem, loquitur quasi homo: *Ex vtero ante luciferum ge-*

A

nui te? Non habeo vterum: sed non possum me aliter indicare patrem, nisi hominis verbis locutus fuero. Ex vtero ante Luciferum genui te. Ex vtero, de mea substantia. Ex vtero. Audi Eunomi: audi Ari. Si creatura est Dominus, si factura, nũquid artifex generat opus suum? Nunquid artifex filium vocat opus suum? Artifex carpentarius fecit scamnum: Nunquid de vtero illius generauit? Nunquid dicit ei: de vtero meo genui te ô scamnum? Non vtiq; hoc dicit. Sed quid dicit? Ego te feci manu mea. Quãdo autem vterus dicitur, filius significatur: & filius non adoptatus. Vocãtur enim & filij adoptati. Quotquot enim receperunt eũ, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Ibi dedit eis potestatem. Hic verò de vtero generauit: de sua natura, de suis visceribus, de sua substantia. Ex vtero, hoc est, de medullis diuinitatis suæ. Totum quicquid pater est in diuinitate dedit filio, quem generauit. Ex vtero ante luciferum genui te. Ante luciferum. Hoc schema, Græcè dicitur προτεροσχημα, quod dicunt Grammatici à parte totum. Quando ergo dicitur, ante luciferum, vnam creaturam nominat, & omnes indicat creaturas. Quando dicit, ante luciferum: nos sic intelligamus, quasi dixerit, ante lunam, ante solẽ, ante omnem creaturã. Ex vtero ante luciferũ genui te. Ante luciferum. Ante istum luciferum, qui videtur in mũdo, vera lux genita est. Vnde dicit in alio loco psalmus: *In lumine tuo videbimus lumen.* Sermo est ad patrẽ: O pater in lumine filij, videbimus lumẽ Spiritum sanctũ. *Ex vtero ante luciferũ genui te.*

Ioan. 1. b.

Psal. 35. c.

a ¶ *Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum.*] Iurauit Dominus. Hoc quod dicit, iurauit: non ei qui ante luciferũ genitus est: sed ei iurauit, qui post luciferum natus ex Virgine est.

b ¶ *Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.*] Superfluum est nos de isto versiculo velle interpretari, cum sanctus Apostolus ad Hebræos plenissimè disputauit. Ipse enim ait: Iste est Melchisedech, sine patre, sine matre, sine generatione. Et interpretatur ibi diligentissimè: quare sine patre, sine matre, sine generatione. Et ab omnibus ecclesiasticis dictum est: quoniam sine patre dicitur secundum carnem: sine matre dicitur secundum Deum. Hoc solum ergo interpretemur: Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Hoc solum dicamus, quare dixerit secũdum ordinem. Secundum ordinem, nequaquam sacerdos eris secundum victimas Iudaicas, sed eris sacerdos secundum ordinem Melchisedech. Quomodo enim Melchisedech rex Salem obtulit panem & vinum: sic & tu offeres corpus tuum & sanguinem, verum panem & verum vinum. Iste Melchisedech ista mysteria quæ habemus, dedit nobis. Ipse est qui dixit: *Qui manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum.* Secundum ordinem Melchisedech tradidit nobis sacramẽtum suum.

Hebr. 7. a.

B

Gen. 14. d.

Ioan. 6. f.

c ¶ *Dominus à dextris tuis.*] Rem nouam video. Dicitur in principio: *Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis*: & nunc dicitur ad eum, dominus à dextris tuis. Si ipse ad dexteram patris sedet, quomodo rursum pater sedet ad dexteram filij? Quando enim dicitur: *Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis*: manifestissimè dicitur, quòd ad dexteram patris sedet filius. Quando autem dicitur: *Dominus à dextris tuis.* hoc dicitur, quòd ad dexteram filij sedeat pater. Hoc totum propterea dicitur, vt æqualis sit filius patri. Multa sunt quæ dicãtur. Peccatori autem diabolus stat à dextris. Cæterùm illa disputatio alia est. Quicũque peccator est, diabolus ei stat ad dexteram. Sed dicet aliquis. Quomodo & Iesu filio Iosedech in Zacharia dicitur stare diabolus à dextris eius: & diabolus stetit à dextris Saluatoris? Videtis quia quæstio est. Sed eo tempore quando stabat diabolus ad dexteram Saluatoris: Iesus, inquit, habebat vestimenta sordida. Nostra peccata portabat, nostris vitijs inuolutus: propterea diabolus stabat à dextris eius.

Zach. 3. d.

d ¶ *Confregit in*, &c.] Hæc omnia tradita sunt mihi. In momento, inquit, horę mõstrauit ei vniuersa regna terrę. Regna mũdi, diabolus monstrat. Et quid dicit? Hęc omnia mihi tradita sunt. Si cadens adorauerit coram me, erunt tua omnia. In die ergo belli, in die certaminis, confringet reges iræ suæ.

Matt. 4. a.

vtero ante luciferum genui te. [a] Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum: [b] tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. [c] Dominus à dextris tuis: [d] confregit in die iræ suæ reges. [e] Iudicabit in nationibus, [f] implebit ruinas: [g] conquassabit capita in terra multorum. [h] De torrente

e ¶ *Iudicabit in nationibus.*] Videt differentias: Reges cõfringuntur: iudicabit nationes.

f ¶ *Implebit ruinas.*] Dominus noster ascendit in crucem, & multæ ruinæ factę sunt. *Iste positus est in ruinam, & resurrectionem multorum*, & in signum cui contradicetur. Implebit ruinas. Non credentium, qui non crediderunt exploratoribus Apostolis. Et Moyses enim misit exploratores in mũdum. Et quia non credit populus exploratoribus, propterea ceciderunt in deserto. Vsque hodie corpora non credentium cadunt in deserto istius sæculi.

Luc. 2. c. Num 21. & 32. b.

g ¶ *Conquassabit capita in terra multorum.*] Implebit ruinas non credentium: conquassabit capita eorum qui dubij sunt eorum qui non habent perfectã fidem. Conquassabit capita in terra multorum, non omniũ. Si enim dixisset, omniũ: nullus de nobis spem haberet. Multorum dicitur, vt alij relinquantur.

Ioan. 1.

h ¶ *De torrente in via bibit.*] Quis bibit de torrẽte in via? Iste, cui dictum est: Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis. Iste, qui audiuit: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Iste, qui confringit in die iræ suæ reges: qui iudicat nationes, implebit ruinas: conquassabit capita in terra multorum. Iste quid facit aliud? De torrente in via bibit. Videamus ante viam, vt postea videamus in via torrentem. Via, sęculum istud dicitur, per quam ambulauit. Deniq; scriptum est in euangelio: *Esto consentiens aduersario tuo dum es in via*, hoc est, dum ambulas in isto sæculo, & per viam vadis ad eum, qui vera est via. Vnde dicitur & in centesimo decimooctauo psalmo: *Beati immaculati in via.* Beati sunt, qui in istius sęculi via immaculati sunt, & in isto mundo. Ergo sacerdos secũdum ordinem Melchisedech: quoniam venit in via sæculi, & ambulauit in via nostra: bibit & ipse de torrente: qui erat in sæculo. Torrens non habet aquas naturales: non habet aquas quæ semper perfluunt: sed habet aquas de tempestatibus, de pluuijs, de turbine, de procellis. Torrens nunquã est in montibus: sed semper in vallibus, in præcipitibus locis. Alienas aquas concipit & parturit, & tumens vadit. De torrente in via bibit. Torrens nũquam habet mundam aquam, sed semper turbidam. Hoc dicitur: quoniam sæculi istius aquæ semper turbidæ sunt, semper plenæ tempestatibus. Vultis scire quomodo de torrente turbido biberit? Et ipse dicit: *Tristis est anima mea vsque ad mortem.* Et dicitur in euangelio: *Et cœpit*, inquit, *contristari & conturbari.* Bibit ergo etiam Dominus noster de torrente istius sæculi aquas turbidas, aquas tristes, aquas quæ non habent lætitiam. Tulit calicem, & impleuit de torrente mundi; & quoniam turbidæ erant aquæ, dicit: Pater, si possibile est, transeat calix iste à me. Bibit ergo de torrente mundi istius: sed non bibit quasi in domo sua, sed in via ad alia ire festinans. Bibit de torrente in via. Propterea bibit de torrẽte: quia in via erat. De torrente bibit. Si dominus bibit de torrente mundi istius, quanto magis sancti? Vultis scire quoniam sancti de torrẽte bibunt. Dicit & in alio loco: *Torrentem pertransiuit anima nostra.* De torrente in via bibit. Diximus de torrente, dicamus etiam & testimonium. *Torrentem pertransiuit anima nostra.* Vultis scire & alium torrentem? Elias sanctus propheta quando persequebatur eum Iezabel: quando accepit cibum, & quadraginta diebus transiens, perrexit in eremum: Erat, inquit, in deserto, & bibebat de torrente Chobar. Verùm audientes torrentes istius sæculi, nolite desperare. Frequenter hic torrens deficit. Videtur quidẽ tumescere, videtur habere aquas multas: sed cito deficit, si sustineas. Et Elias bibit quidem in deserto aquam: eo tempore quo erat in tristitia, quo erat in angustia. Dimiserat Iudæam, & perrexerat in montem Sina: persequebatur enim eum Iezabel, & propterea bibebat de torrente Chobar. Verùm quia perseuerauit vsque in finem, propterea defecit aqua torrentis. Et dicitur ad eum à domino: quoniam defecerat aqua torrentis: *Vade*, inquit, *ad viduam in Sarepta Sydoniorum*, &c. Ecce bibit & Elias de torrente. Sed ipse dominus atque Saluator bibit & calicem de torrente Cedron. Sic enim scriptura refert, quando venerunt & comprehenderunt eum. Venerunt, inquit, & comprehenderunt

Matt. 5. d.

Mat. 26. d. ibidem.

Psal. 123. a. 3. Reg. 19. b.

3. Reg. 19. b.

Ibidem.

Exod. 16.

Ioan. 8. d.

eum in torrente &c. Videtis quam humilis sit locus torrentis, quàm conspagosus. Cedron lingua Hebræa interpretatur, tenebræ. Videtis igitur quoniam torrentes istius sæculi in tenebris sunt. Dominus ergo cum traditur sursum in monte oliueti, non traditur in templo: sed traditur in torrente, & torrente tenebrarum, hoc est, Cedron. Omnes enim qui odio habent lucem, amant tenebras. De torrente in via bibit. Quia ergo bibit dominus de torrente, & gustauit mortem: propterea exaltauit eum pater, & dedit ei nomen, quod est super omne nomen. Deinde nunc dicitur: *De torrente in via bibit.* Et quia bibit de torrente in via.

a ¶ *Propterea exaltauit caput.*] Et quid dicit? *Cum exaltatus fuero, omnia trahã ad me.* Ille est exaltatus, & nos exaltauit. Istius caput exaltatum est: cæterum draconis capita conquassauit, & confracta sunt in mari: *Propterea exaltauit caput.* Non dixit: propterea exaltatum est caput eius, hoc est, ab alio exaltatus: sed qui se humiliauerat, ipse exaltauit. Ipse enim dicit in euangelio: *Potestatem habeo animam meam ponendi, & potestatem habeo resumendi eam.* Propterea exaltauit caput. Seipsum exaltauit, qui caput est omnium. Aut certe quod dicit: exaltauit caput, non seipsum exaltauit. Propterea exaltauit caput. Semper enim ille altus fuit. Sed quando dicit: exaltauit caput, nostrum exaltauit caput: qui deorsum iacebamus in terra, qui curui non poteramus aspicere ad cœlum, sed ad terram. Vultis scire quoniam ipse exaltauit caput? Et illam mulierem quam ligauerat diabolus, ipse liberauit. *Exaltauit caput* eius, quæ semper incuruata fuit, & adorauit eum: cui sit gloria in sæcula sæculorum, Amen.

b ¶ *Halleluia.*] Psalmus iste, primus secundum ordinem scribitur literarum: licet multi vigesimum quoque quartum psalmum, & trigesimum sextum scriptum purent in Hebræo secundum ordinem literarum: sed in illis vel desunt aliquæ literæ, vel supersunt: nonnunquam quia cum vnus versus breuis sit, alius infinita longitudine maior est. Ex quo puto magis obseruatione hoc legentium quàm studio scriptoris effectum. Denique & septuaginta interpretes: quia aliquis in eis scrupulus nascebatur, in translatione Hebræas literas ponere noluerunt.

Psalmvs CX.

Confitebor tibi domine in toto corde meo.] Si non fuisset simplex Dauid, & habuisset dolum, non dixisset: Confitebor tibi domine in toto corde meo. Non labijs tantum, sed toto corde.

d ¶ *In consilio iustorum & congregatione: magna opera domini.*] Rectorum dicit eorum, qui ante peccatores erant, nunc vero iusti. Non est enim mirati. Videtis elephantem & camelum, similiter & muscam & culicem, eandem mobilitatem habere, & spiritum, & membra.

e ¶ *Escam dedit timentibus se.*] In fame pauit Eliam: in deserto populo Iudæorum manna pluit, & completum est quod dicitur: *Escam dedit timentibus se.* Hoc secundum literam. Escam autem dedit panem, qui de cœlo descendit: quo si digni sumus, pascimur. Quanti enim martyres fame corrupti sunt, & nunc sunt cum domino?

f ¶ *Sanctum & terribile nomen eius.*] Sanctum, sanctis: terribile, peccatoribus.

g ¶ *Initium sapientiæ timor domini.*] Qui non timent dominum, non est in eis sapientia. Aut qui non habent sapientiam, non habent timorem.

h ¶ *Laudatio eius manet in sæculum sæculi.*] Quoniam in titulo halleluia prænotatum est, iuste in laudatione finit psalmus. Siquidem halleluia interpretatur, laudate dominum.

i ¶ *Halleluia.*] Iste psalmus prouocat nos per timorem Dei in æternæ domus habitatione fundari.

Psalmvs CXI.

Beatus vir qui timet Dominum.] Frequenter dixi, quoniam omnia quæ in persona iusti interpretantur, referuntur ad Christum. Si enim sancti, typus & figura Saluatoris sunt: si quis verè sanctus est, verbi causa: Isaac typus domini Saluatoris est: Ioseph, Salomon, Dauid, & cæteri sancti. Ergo & iste beatus vir, qui nunc describitur, refertur quidem ad virum iustum. Et verè de viro iusto dicitur: sed iste vir iustus, typus est viri iusti. *Beatus vir qui timet dominum.* Interim diuisimus psalmum, nunc di amus de viro iusto: *Beatus vir qui timet dominum.* Psalmus centesimus vndecimus alphabeticus est. Siquidem & centesimus decimus, & ipse sub alphabeto est. Primus versiculus ex Aleph scribitur: *Beatus vir qui timet dominum.* Secundus ex Bet: *In mandatis eius cupiet nimis.* Tertius, ex Gimel: Potens in terra erit semen eius, & vsque ad vicesimam secundam literam Tau. Singulos igitur versiculos, vestris orationibus disseramus. *Beatus vir qui timet dominum:* principium psalmi est, nondum dicit: Beatus vir qui diligit dominum. Virorum enim incipientium, est timere: perfectorũ vero diligere. Si quidem *perfecta dilectio, foras mittit timorem.* 1. Ioan. 4. d Ergo de principio dicit, hoc est, incipiente viro sancto. Videamus ergo ordinem psalmi: *Beatus vir qui timet dominum.* Qui timet dominum, quid facit? Audit verba Dei, doctus in lege est? Non hoc dicit. Quid dicit?

l ¶ *In mandatis eius cupiet nimis.*] Qui timet dominum, qui beatus est, mandata ipsius libenter facit. In mandatis eius cupiet nimis. Videte quid dicat; Non dixit, mandata eius facit. Multi enim ex timore faciunt, & mercedem non habent. Qui enim gehennam timet, & propterea non fornicatur: non habet tantam mercedem, quantam ille qui propter dilectionem Dei facit. *In mandatis eius volet,* hoc est, vult nimis, hoc est, mandata eius facere desiderat. Quomodo aliquis si in æstibus sit, sitit: ita ille desiderat mandata domini. In mandatis domini volet nimis. Anxiè mandata eius non facit, sed vult, & vult non transitoriè, sed nimis. Tertius versiculus est.

m ¶ *Potens in terra erit semen eius.*] Qui mandata Dei fecit voluntarie, dignus est, vt fiat pater sanctorum, breuiter dicimus, ne longius trahatur oratio.

n ¶ *Generatio rectorum benedicetur.*] Præstet dominus, vt & vos qui me auditis generatio rectorum sitis.

o ¶ *Gloria & diuitiæ in domo eius.*] Gloria & diuitiæ. Putamus gloriam & diuitias sæculi dici. Ideo quis facit voluntatem Dei, & mandata eius, vt diuitias mundi istius consequatur: Et certe non facit mandata Dei, nisi diuitias mundi contempserit. *Gloria & diuitiæ in domo eius.* Gloria credentium est, sicut dicit Apostolus: *Nonne vos gloria mea estis* & diuitiæ. Diuitiæ, de quibus dicit ipse Apostolus: quod *diuites facti sitis in omni scientia & iustitia.* Psal. 111. a 1. Cor. 1. a

A

a ¶ *Et iustitia eius manet in in sæculum sæculi.*] Non dixit: iustitia manet in sæculum, & finem habet: sed manet in sæculum sæculi.

b ¶ *Exortum est in tenebris lumen rectis corde.*] Nos quondam errabamus in tenebris: sed ambulamus in tenebris, & vmbra mortis: sed lux orta est nobis, secundum Esaiam.

Esa. 58. c

c ¶ *Misericors & miserator & iustus*] Misericors & iustus. Si peccator es, noli desperare veniam: misericors est. Si verò superbus es, & confidis tibi de clementia Dei, noli esse negligens: quia & iustus est. *Misericors & miserator & iustus.* Videte quid fecerit prudentia psalmistæ: Iustitia simplex est, misericordia duplex est. *Misericors, & miserator & iustus.* Quia misericors est dominus & miserator, & vir iustus imitetur dominum suum, sit & ipse misericors.

d ¶ *Iocundus homo qui miseretur & commodat.*] Putat aliquis quod de auro dicat & argento, & de pecunia? Iusti in tantum non habuerunt quod alijs commodarent, vt ipsi cibum ab alijs acciperent. Ergo si non habuero quod dem, iam non sum iustus? Si non fecero eleemosynam, in iustorum numero non habebor? Quanti sanctorum fecerunt eleemosynam, sed in sanctitate ruerunt. Perfecti non fecerunt eleemosynas: quia non habebant vnde facerent. Eleemosynas non facere, crimen habentis est. Cæterum qui non habet vnde faciat eleemosynam, liber est. Cæterum qui non habet vnde faciat eleemosynam, liber est. Quantumcunque dare voluerit, tantum dedit: quia voto dedit. Tamen habent & sancti vnde faciant eleemosynas. Dicit & Petrus: *Argentum & aurum non habeo: quod autem habeo, hoc do tibi. In nomine domini Iesu, surge & ambula.* Quid est maius, pecuniam dare, an debilem sanũ facere? *Iocundus homo qui miseretur & commodat.* Quæ sunt istæ eleemosynæ: quid sit hoc quod cõmodat vir iustus, secundus versiculus ostendit.

B

Act. 3. a

e ¶ *Disponit sermones suos in iudicio.*] Non dixit: aurum suum, & argentum, & pecuniam disponit in iudicio, sed sermones suos disponit in iudicio, ista est misericordia: si vir sanctus doceat alios qui non sunt sancti. Disponit sermones suos in iudicio. Intelleximus ergo quæ sunt pecuniæ, quæ commodentur. Verum hoc quod dicit, disponit sermones suos in iudicio, hoc est, quod dicitur in euangelio: ne mittamus margaritas nostras ante porcos: Hoc est, vt sciat vnusquisque cui tribuit, quid possit accipere, quid non possit. Vnde vir sanctus dicit: *In corde meo abscondi eloquia tua, vt non pecem tibi.* Non ea dedi quibus libuit. Non sanctum tuum misi canibus, & margaritas dedi porcis. Grande igitur periculum est doctoris, verba domini porcis effundere. Multa sunt quæ dicantur de psalmo. Sed quoniam excludimur hora, benedicamus omnipotentem dominum, & qui habet tales pecunias, tribuat non habentibus. Qui verò non habet, libenter accipiat. Præstet autem dominus & mihi, vt & ego istas habeam diuitias, vt & non habentibus dem, & habentibus diuitias cumulem, vt beatitudinem istam, & dicens habeam & audiens. Beatus est enim qui in aures loquitur audientis. Quid enim mihi prodest loqui, si alius verba mea non suscipiat: Quid prodest mittere vinum: si statim quod mittitur, effundatur? Vides quod in euangelio aqua illa in hydriam mittitur, & in vinum vertitur, & seruatur ne pereat. Miseretur, id est, in corde: & credit, in opere. Bonum est tribuere substantiam tertenam: sed melius est in annuntiandam misericordiam, id est, vt tradas in obliuionem, qui tibi male fecit, hoc est, vt indulgeas qui in te peccauit. *Disponit sermones suos in iudicio*, hoc est, iudex suimetipsius est, dicit apud semetipsum. Dominus dixit: si dimittis, dimittetur tibi: si das, dabitur tibi. Quia ille qui fic se iudicat hic in præsenti, Deus illum coronat in futuro.

Matt. 7. a

Psal. 118. b

Ioan. 2. a

Matt. 6. b

f ¶ *Quia in æternum non commouebitur.*] Iste talis non commouebitur: quia supra petram fundatus est.

g ¶ *In memoria æterna erit iustus.*] Ille iustus semper in memoria Dei est.

h ¶ *Ab auditu malo*, &c.] Ab illo, discedite à me maledicti.

i ¶ *Paratum cor eius sperare in domino.*] Hoc est, tua spes semper in Deo parata est.

Matt. 25. d

k ¶ *Confirmatum est cor eius.*] Anima illius in fide.

l ¶ *Non commouebitur.*] De ipsa fide ad infideliratem: quia super petram fundatus est, id est, super Christum.

m ¶ *Donec despiciat inimicos suos.*] Id est, vitia & peccata, omnes hæreses, vel potestatem inimicorum despiciat.

n ¶ *Dispersit dedit pauperibus, iustitia eius manet in sæculum sæculi.*] Dispersit, hoc est, partitus est. Non dixit, totum da vni homini, sed dicit: *Vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus*: Quia per multos illa partitus est, vel dispersit: quia plus est oratio multorum, quam vnius hominis. Iustitia eius manet in sæculum sæculi, hoc est, opera illius ipsa permanent.

Matt. 19. b & Luc. 18. d

o ¶ *Cornu eius exaltabitur in gloria.*] Hoc est, regnum ipsius exaltabitur in gloria, hoc est, cum Deo erit.

p ¶ *Peccator videbit.*] Quomodo videbit, quia propheta dicit: *Tollatur impius ne videat gloriam Dei.* Tamen subsequitur: *Videant & confundantur.* Et alibi: *Videbunt in quem compunxerunt*, id est, visuri erunt illam formam serui & hominis, quem dignatus est suscipere de nostra humanitate, sed illam gloriam quã sancti habebunt, nec habebunt, nec videbunt, & quantum videbunt, ad illorum pœnam videbunt.

Zach. 12. a

Esa. 54

Sap. 5. a

q ¶ *Et irascetur.*] Hoc est, contra seipsos, eo quod non fecerunt bona. Sera pœnitentia erit illis. Dicturi erunt: *Isti sunt, quos in despectionem habuimus: ecce inter ipsos Dei seruos sunt reputati. Nihil profuerunt nobis abundantiæ diuitiarum: Sol non ortus est nobis.*

Act. 2. a & seq. Ibid. 4

r ¶ *Dentibus suis fremet & tabescet.*] Per stridorem dentium, frigus intelligitur, vt illud: *Ibi erit fletus & stridor dentium.* Quia & frigus & calor erit ibi, & nulla requies.

Matt. & Luc. 13. f

Rom. 1

s ¶ *Desiderium peccatorum peribit.*] Hoc est, omnia bona quæ hic in præsenti habuerunt. Diligenter igitur audiamus verba Dei: cui sit gloria in sæcula sæculorum, Amen.

t ¶ *Halleluia.*] Iste psalmus docet nos, vt deposita veteri malitia, tanquam modo geniti infantes in Dei laudibus gloriemur. Ait enim.

Exod. 1

Gen. 32.

Psalmvs CXII.

Laudate pueri dominum, &c.] Hic pueri pronocantur ad laudem: de quibus in Esaia Saluator ait: *Ecce ego & pueri, quos mihi dedit dominus.* Ex ore quippe infantium & lactentium laus in Deum plena perficitur.

Supr. 8.

x ¶ *Sit nomen domini benedictum.*] Cui omnis creatura benedicit: Forsitan non fuit antea benedictum? Fuit semper, sed tamen antea in vna gente Iudæorum tantummodo illi benedicebant, & credebant: sed modo in omnibus gentibus & creditur, & benedicitur.

y ¶ *Ex hoc nunc*, &c.] Ex hoc, id est, quo inceperunt homines & credere, & laudare. Et nunc, hoc est, in præsenti & vsque in sæculũ, hoc est, sine fine; Nam & antea semper fuit benedictũ.

z ¶ *A solis ortu vsque ad occasum.*] Id est, ab initio natiuitatis nostræ vsque ad mortem.

a ¶ *Laudabile nomen domini.*] Vt supra dixi.

b ¶ *Excelsus dominus*, &c.] Nunquid antea non erat excelsus? Erat tantum in Iudæa, modo super omnes gentes. Dicit per propheta: Quoniã voluit reprobare Iudæos, & eligere gentes.

c ¶ *Et super cælos.* &c:] Hoc est, super sanctos sua gloria.

a ¶ *Quis*

[a] Quis sicut dominus Deus noster, [b] qui in altis habitat: & humilia respicit in cœlo & in terra. [c] Suscitans à terra inopem. [d] & de stercore erigens pauperem. [e] Vt collocet eum cum principibus: cum principibus populi sui. [f] Qui habitare facit sterilem in domo: matrem filiorum lætantem.

g¶ Halleluia.

Psalmvs CXIII.

In exitu Israel de Ægypto: domus Iacob de populo barbaro. [i] Facta est Iudæa sanctificatio eius: [k] Israel potestas eius. [l] Mare vidit & fugit: [m] Iordanis conuersus est retrorsũ. [h] Mõtes exultauerunt vt arietes, & colles sicut agni ouium. [o] Quid est tibi mare quod fugisti, & tu Iordanis quia conuersus es retrorsum? [p] Mõtes exultastis sicut arietes, & colles sicut agni ouium. [q] A facie domini mota est terra: à facie Dei Iacob. [r] Qui conuertit petrã in stagna aquarũ, [a] &

a ¶ *Quis sicut dominus Deus noster?*] Ac si dicat: Nullus talis. Vt illud, Quis similis inter filios Dei? Et alibi dicit: *Non est similis tibi in diis domine.*

b ¶ *Qui in altis habitat, & humilia respicit.*] In altis, hoc est, in sanctis. Nunquid & in humilibus non habitat? Habitat quia & in humilibus respicit, vt illud: *Super quem respiciam, nisi super humilem & trementem sermones meos?* Quando sunt alti sancti? Quando contemplantur de cœlestibus. Et nunc sunt humiles in terra: quando se humiliant in actiua, eleuantur in contemplatiua. Et illi qui hic in terra sunt humiles, apud Deum sunt alti. Quare non dixit, in humilibus habitat: sed dixit, respicit? Ideo, quia vbi respicit, ibi habitat: & vbi habitat, ibi respicit.

c ¶ *Suscitans à terra inopem.*] Et de capite, & de membris intelligitur. Suscitans, hoc est, suscitauit Deus pater Christum, qui inops & pauper pro nobis factus est. Et nos inopes, id est, sine patre diabolo, sine matre gentilitate, suscitamur à Christo.

d ¶ *Et de stercore erigens pauperem.*] Quod dixit, terra, hoc est & stercus, & quod dixit inopem, hoc est & pauperem. Quia de terra & purredine peccatorum nostrorum erexit nos, vt illud: *Quid superbis puluis & terra.*

e ¶ *Vt collocet eum cum principibus: cum principibus populi sui.*] Collocauit Deus pater filium suum in cœlestibus in dextera sua. Et dominatur super principes, id est, super nouem ordines angelorum, secundum illud: Princeps militiæ, vel princeps virtutum ego sum. Et insuper sanctos, & sua membra collocauit cum ipsis nouem ordinibus angelorum.

f ¶ *Qui habitare facit sterilem in domo: matrem filiorum lætantem.*] Sterilis, hoc est, sancta ecclesia. Vnde in Propheta dicit: Lætare, &c. Primitus sterilis fuit sancta ecclesia: quia non generabat filios, nisi paucos. Synagoga habuit virum Deum, sed tamen paucos generauit. Postea ecclesia, quæ ante sterilis fuerat, in vno die vel duobus, grandes partus fudit, quando generauit octo millia credentium. Et in propheta dicit: *Qui sunt isti, aut quis genuit illos mihi: Fac mihi spatium & vrbes vbi habitem.* Et dominus dixit: Ego faciam. *In omnem terram exiuit sonus eorũ*, hoc est, in totum mundum. Qui habitare facit sterilem in domo, hoc est, in ecclesia. Et ipsa est sterilis, & ipsa est mater, & ipsi sunt filij, & in semetipsi habitat. Hoc est vnitas ecclesiæ, vna res est, & multa membra: sed vnum corpus multi sunt, vt Paulus dicit, & ibi lætabitur in semetipsa, hoc est, in vnitate.

g ¶ *Halleluia.*] Iste psalmus vocem continet prophetæ, ostendentis, vt quæ in eo historice narrantur, spiritualiter dicta intelligantur.

Psalmvs CXIII.

In exitu Israel de Ægypto: domus Iacob de populo barbaro.] Iste psalmus secundum historiam commemorat, quando filij Israel exierunt de Ægypto. Sed plus pertinet ad sensum, quando nos liberati fuimus de Ægypto: hoc est, de tenebris ignorantiæ peccatorum nostrorum per baptismum. Domus Iacob de populo barbaro, Liberati fuerunt illi Israelitici de populo barbaro, hoc est, de illis gentibus, quæ in Aegypto habitabant. Et ad sensum: Domus Iacob, supplantatores vitiorum intelliguntur. Liberati sunt isti, & nos spiritualis domus Iacob liberati sumus ab illis infidelibus, qui in infidelitate permanserunt. Domus Iacob. Primitus fuit vocatus Iacob, postea Israel. Vnde dixit: *Vidi dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea.* Et dominus dixit ad illum: *Iam non vocaberis Iacob, sed Israel erit nomen tuum.* Et nos primitus debemus esse Iacob, hoc est, supplantatores vitiorũ, vt postea possimus esse Israel, id est, animæ videntes Deum, & oculis cordis contemplari Deum: secundum illud: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.*

i ¶ *Facta est Iudæa sanctificatio eius.*] In Iudæa primitus fuit sanctificatio Dei. Sed Iudæa confessio interpretatur, id est, in illis qui confitentur fidem trinitatis, & veniunt ad baptismum, vbi est sanctificatio Dei.

k ¶ *Israel potestas eius.*] Et potestas Dei est, vt Israel esse mereamur, id est, animæ videntes Deum, vocemur. Israel regnauit in ea.

l ¶ *Mare vidit & fugit.*] Mare vidit & fugit, quando Moyses cum populo suo venit. Et quomodo vidit? Id est, intellexit voluntatem creatoris, & donauit locum illi populo vt transiret. Aliter secundum sensum: Mare intelligitur gentilitas: vidit, sanctos prædicatores, supplantatores vitiorum, & animæ videntes Deum: fugerunt, id est, non potuerunt resistere apostolis: quia Deus in illis erat.

m ¶ *Iordanis conuersus est retrorsum.*] Iordanem conuersum esse retrorsum non legitur in historia, nisi quando cum arca in ipsum intrauerunt: quasi retrorsum ambulasset illa aqua, sic stetit quasi murus, & illa alia aqua perambulauit in mare. Quid ergo intelligitur per hoc? Iordanis interpretatur, descensio eorum. Illi intelliguntur, qui veniunt ad baptismum. Quando viderunt martyres pati persecutiones multas, conuersi sunt in mare, hoc est, in gentilitate negauerunt. Postea dominus per suos prædicatores vocauit illos: *Conuertimini ad me, & ego reuertar ad vos.* Et conuersi fuerunt postea multi ad Deum. Illa aqua perambulauit in mare: ij sunt infideles, qui perambulauerunt in mare, id est, in mare perditionis.

n ¶ *Montes exultauerunt vt arietes, & colles sicut agni ouium.*] Exultauerunt sancti prædicatores, quando viderunt illos conuersos, qui antea blasphemi fuerunt. Exultauerunt vt arietes, id est, principes gregum: qui generant filios, id est, sancti apostoli. Vnde vnus de illis dixit: *Per euangelium vos genui.* Vel prædicatores, altioris meriti intelliguntur, qui modo generant filios per prædicationem eorum. Vnde Paulus dixit: *Filioli mei, quos iterum parturio: donec Christus formetur in vobis.*

o ¶ *Quid est tibi mare quod fugisti, & tu Iordanis quare conuersus es retrorsum?*] Propheta per semetipsum interrogat, & ipse respõdet: ac si dicat: Quid tibi fuit gentilitas quod fugisti? *Et tu Iordanis*, hoc est, & vos Christiani: qui à fuit quod conuersi fuistis retrorsum? Quare: Vidistis sanctos prædicatores, id est, montes: vidistis arietes, hoc est, supplantatores vitiorum, & animas videntium Deum patrem, ideo fugistis?

p ¶ *Montes exultastis vt arietes, & colles sicut agni ouium.*] Repetitio est.

q ¶ *A facie domini mota est terra: à facie Dei Iacob.*] Exposuit hoc propheta alio loco cum dixit: Vidit & commota est terra. Et post paululum ait: *A facie domini*, & reliqua. *Mota est terra*, hoc est à præsentia Dei: quia Deus in suis prædicatoribus erat. Mota fuit gentilitas, à facie Dei Iacob, id est, à præsentia illius, quem adorauit Iacob.

r ¶ *Qui conuertit petram in stagna aquarum.*] Petra, Christus: & secundum historiam, de petra exierunt flumina. Antequam Christus veniret in carnem, non eruperant adhuc tantæ aquæ, hoc est, tanta doctrina. Postea exierunt de Christo quatuor flumina, quatuor euangelia, & irrigauerunt totum mundum.

[a] et rupem in fontes aquarum. [b] Non nobis domine, non nobis: sed nomini tuo da gloriam. [c] Super misericordia tua & veritate tua: [d] ne quando dicant gẽtes, vbi est deus eorũ? [e] Deus autẽ noster in cœlo: omnia quecunque voluit, fecit. [f] Simulacra gentiũ argentum & aurum. opera manuum hominum. Os habent, & non loquentur: [g] oculos habent, & non videbunt, Aures habent, & non audient: nares habent, & non odorabunt. Manus habent, & non palpabunt: pedes habent, & non ambulabunt: non clamabunt in gutture suo. [h] Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. [i] Domus Israel sperauit in domino: [k] adiutor eorum & protector eorum est. [l] Domus Aaron sperauit in domino: adiutor eorum & protector eorũ est. Qui timent dominũ sperauerũt in domino: adiutor eorum & protector eorum est. [m] Dominus memor fuit nostri, & benedixit nobis. [n] Benedixit domui Israel benedixit domui Aaron. Benedixit omnib. qui timent dominũ: pusillis cũ maioribꝫ. [o] Adijciat dominus super vos: super vos & super filios vestros. [p] Benedicti vos à domino: qui fecit cœlũ & terrã. [q] Cœlũ cœli domino: terrã autẽ dedit filijs hominũ. [r] Non mortui laudabũt te domine: [s] neque omnes qui descendunt in infernum. [t] Sed nos qui viuimus, benedicimus domino: [v] ex hoc nunc & vsque in sæculum.

a ¶ *Et rupem in fontes aquarum*] Repetitio est. Rupes sunt qui & petra. Petra dicitur rupis. Et rupem in fontes aquarum. Doctrina multa de Christo. Mare rubrũ, quod ideo dicitur, quia sicut sanguis erat lla aqua maris, quæ figurabat baptismum.

b ¶ *Non nobis domine, non nobis: sed nomini tuo da gloriam.*] Dicunt illi boni Iudæi: Non nostrum meritum nos liberauit, sed tua potestas, vt nomen tuum glorificetur in omnibus gentibus. Vel prædicatores noui testamenti similiter dicunt. Quando faciunt virtutes, Deus per illos facit, vt nomen illius glorificetur, & laudetur per ipsum.

c ¶ *Super misericordia tua & veritate tua.*] Tua misericordia & tua veritas hoc facit.

d ¶ *Ne quando dicant gentes, vbi est Deus eorum.*] Propter hoc facit Deus ista mirabilia, vt non dicant gentes, quod non potuisset Deus illos saluare. Vel modo in nouo testamento, similiter facit in sanctis suis.

e ¶ *Deus autem noster in cælo: omnia quæcunque voluit, fecit.*] Deus in cœlo sursum. Dicunt sancti ad illos infideles, qui idola adorant: Vos vestros deos manu tangitis, & oculis carnalibus cernitis: sed noster Deus in cœlo est sursum. In cœlo & in terra omnia quæcunque voluit, fecit. In his qui cœlestem vitam agunt, & adhuc terrena carne clauduntur, implebit voluntates suas.

f ¶ *Simulacra gentium argentum & aurum: opera manuum hominum*] Ideo dicitur simulacrum, quia ad similitudinem alicuius hominis mortui factum sit. Argentum & aurum. Quare non dixit, lapidea, aut ærea, aut fictilia, aut lignea, sed argentea & aurea? Quia præuidebat spiritus sanctus: quoniam cum exinde increpati essent, quale responsum darent. Ideo posuit aurum & argentum: quia dicerent illi: Non adoro nec ligneum deum, nec lapideum, nec æreũ, sed deum aureum, & argenteum. Dicis illi: Si aurum aut argentum adorasses, non esset talis error. Et dicunt illi: Non adoramus aurum, nec argentum. Ille respondit: Non aurum & argentum, sed Deum meum adoro, qui est in illa imagine, & illam potestatem quæ in ipsa est? Dicis illi: Diabolus ibi est. Ille dicit: Absit. Non volo diabolum adorare. Quomodo non adoras diabolum: quia in alio psalmo legimus: *Omnes dii gentium dæmonia?* Dicit ille. Nec hoc adoro. Quid ergo adoras? Ego solem, lunam, stellas adoro. Isti sunt mei dij: illi me saluant. Dicis illi: Si sol est tuus deus, quare non semper tibi lucet? Dicis ad alterum, qui lunam adorat: Si iste, qui solem adorat, approbat quod integer est suus deus. Tu lunam quare adoras, quare crescit & decrescit tuus deus, & de nocte lucet. Quare non semper tibi lucet: Et in mare quando mergeris, tua luna & tuæ stellæ, cur te non liberant, & semper super te lucem dant. Quare addit: opera manuum hominum, argentum & aurum. De terra fodiunt illud homines, & cogunt illud, & colorant, & sic euenit pulchrum. Ergo de tuis manibus facis deum tuũ quẽ adoras. Ista ad reuincendum malos dicta sunt.

g ¶ *Oculos habent, & non videbunt. Aures habent, & non audient: nares habent, & non odorabunt. Manus habent, & non palpabunt: pedes habent, & non ambulabunt: non clamabunt in gutture suo*] Neque enim est spiritus in ore ipsorum. Dicis illi: Vel si bestiam adorasses, licet malum erat: sed tamen vel oculos habet, vel pedes: sed istud quod adoras nec videt nec audit. Quare addit: non clamabunt in gutture suo? Quia bestiæ clamant voce, sed cõfusus est clamor eorum. Non intelligis, neque potes per litteras vel per syllabas comprehendere, quomodo vocem hominis comprehendis.

h ¶ *Similes fiant illis qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.*] Similes, hoc est si oculos non emendat: quia vidit illud aurum, illam imaginem. Sed & in anima similis efficitur, dum non emendat: quia nec videt, nec intelligit, nec discernit, dum plus errori credit. Ideo similis dicitur. *Et omnes qui confidunt in eis.* Non solum qui faciunt, sed etiam qui confidunt.

i ¶ *Domus Israel sperauit in domino.*] Domus Israel, duodecim tribus Israel. Aaron, tribus Leui non sperauit? Non sperauit in tales deos mortuos, sed in Domino. Domus Israel, animarum domus videntium Deum in domino sperant. Et Aaron, mons fortitudinis, id est, qui fortes & alti sunt in merito, in domino sperant.

k ¶ *Adiutor & protector eorum est.*] Illi dij non prosunt, secundum Hieremiæ dictum: hominem non liberant de bello: regẽ non constituunt: sed iste illos defendit, & protegit, secundum Danielis dictum: vere ipse est Deus deorum, & ipse mutat tempora, & amouet reges, & constituit. Dan. 2. & 4.

l ¶ *Domus Aaron sperauit in domino: adiutor eorum & protector eorum est. Qui timent dominum, sperauerunt in domino.*] Exceptis istis, domus Israel & Aaron, omnes qui illum timent & amant, protegit illos & defendit.

m ¶ *Dominus memor fuit nostri & benedixit nobis.*] Memor fuit, quando liberauit filios Israel. Et nos quando quod promisit, impleuit opere. Misit filium suum, qui carnem suscepit, & nos liberauit. Hoc dico Deum memorare. Et benedixit nos, hoc est, omni benedictione spirituali.

n ¶ *Benedixit domui Israel, benedixit domui Aaron. Benedixit omnes timentes dominum,* &c.] Id est, altiores merito, & inferiores.

o ¶ *Adiiciat dominus super vos.*] Alios prædicatores. Primitus pauci fuerunt, postea multi effecti sunt in mundo prædicatores.

p ¶ *Benedicti vos à domino: qui fecit cælum & terram.*] Benedicti, hoc est, vos sancti benedicti estis à domino.

q ¶ *Cælum cæli domino: terram autem dedit filijs hominum.*] Cœlum cœli, sicut dicit canticum psalmi, & psalmus cantici. Istud cœlum subiectum est illi cœlo superiori, vbi est firmamentum & inde habet lumen. Et terra iterum subiecta est ad illud cœlum aereum: exinde habet pluuiam & omnem necessitatem. Secundum sensum, cœlum alius, sancti apostoli: qui ab ipso Christo audierunt prædicationem, & illuminationem spiritus sancti, acceperunt, & exinde fuerunt edocti. Cœlum iterum successores apostolorum: quibus illi prædicauerunt, & dominus illos in anima illorum illuminauit. Terram autem dedit filijs hominum. Hi sunt illi simpliciores qui tantum incarnationem credunt: qui lac edunt, & nutriuntur per prædicationem, & ipsi qui terreni erant, cæli effi iuntur.

r ¶ *Non mortui laudabunt te domine:*] Hoc est, peccatores. Peccator enim cum venerit in profundum malorum, contemnit. Prou. 18.

s ¶ *Neq; omnes qui descendunt in infernum.*] Hoc est, habitatores inferni.

t ¶ *Sed nos qui viuimus, benedicimus dominum.*] Nos fideles qui viuimus, id est, qui fidem & opera habent, ipsi laudant Deum.

v ¶ *Ex hoc nunc & vsque in sæculum.*] Ex hoc, id est, quo incipimus intelligere. Nunc, modò. Vsque in sæculum, sine fine.

a ¶ Hal-

a ¶ *Halleluia.*] Iste psalmus vocem continet fidelis animæ à Deo peregrinantis, quæ post longos labores ab eo suscipitur.

PSALMVS CXIIII.

Dilexi, quoniã exaudiet dominus vocẽ orationis meæ.] Non dixit diligã, sed dilexi. Non promisit se facere, sed testatur se fecisse. Dilexi. Quare dilexi? Quoniã exaudiet dominus vocẽ orationis meæ. Dilexi, trãsacti tẽporis est, exaudiet autem, futuri. Non enim dixit, quoniam dilexi, quod exaudiuit me dominus, sed; dilexi quod exaudiet me dominus.

c ¶ *Quia inclinauit aurem suam mihi.*] Quoniam nos parui sumus & humiles, & non possumus nos extendere & exaltare, propterea dominus inclinauit aurem suam, & dignatur exaudire nos. Denique, quia nos homines sumus, & dij non possumus fieri: Deus homo factus est & inclinauit se, secũdum illud quod scriptum est: *Et inclinauit cælos, & descendit.*

a ¶ Halleluia.

PSALMVS CXIV.

Dilexi, quoniam exaudiet dominus vocẽ orationis meæ. [c] Quia inclinauit aurem suam mihi. [d] & in diebus meis inuocabo. [e] Circundederunt me dolores mortis, [f] & pericula inferni inuenerunt me. [g] Tribulationẽ & dolorem inueni, & nomẽ domini inuocaui, [h] O domine libera animam meam: [i] misericors dominus & iustus, & Deus noster miseretur. [k] Custodiẽs paruulos dominus humiliatus sum, [l] & liberauit me. [m] Cõuertere anima mea in requiẽ tuam: [n] quia dominus benefecit tibi. [o] Quia eripuit animam meã de morte, [p] oculos meos à lacrymis: [q] pedes meos à lapsu. [r] Placebo corã domino in regione viuorum.

a ¶ Halluit me. Siue peccaui, & saluauit me: siue cum essem superbus, humiliauit me, & saluauit me.

d ¶ *Et in diebus meis vocabo te.*] Hic quæritur, quomodo in diebus inuocet, & non inuocet in noctibus. Et quomodo dicit in alio loco: *Media nocte surgebã ad confitendũ tibi*: cum sancti in nocte plus soleant orare? Et in alio loco dicitur: *In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite dominum.* Quomodo dicit, & in diebus meis inuocabo? Non dixit inuocaui, sed inuocabo in futuro. Dum enim in hoc mundo sumus, in nocte inuocamus. In futuro in die inuocamus dominum: propterea dixit, in diebus meis. Peccatoribus enim nox est, mihi autem dies.

c ¶ *Circundederunt me dolores mortis.*] Videntur mihi dolores mortis, cogitationes esse fœdæ, quando anima cogitat, & peccare desiderat: quando parturit peccata, vicina est morti.

f ¶ *Pericula inferni inuenerunt me.*] O nos infelices, & miseros, & lugendos: quia semper nos peccatum quærit. Si autem semper nos quærunt peccata, ergo nos festinemus, vt non nos inueniant. Hæc autem distantia est inter dolores mortis, & pericula inferni opera mala sunt. Et vt ita dicam, illud in theoria, istud in opere, hoc est, in practica. Ibi enim dolor & parturitio: hic autem periculum est vicinum morti.

g ¶ *Tribulationem & dolorem inueni.*] Nouam rem dicit. Non dicit requiem inueni, non dicit saturitatem inueni. Si autem dixisset: inuenit me tribulatio, inuenit me dolor, non erat quæstio. Nunc autem quid dicit? *Tribulationem & dolorem inueni*: Quasi quærens sic inuenit. Non enim inuenitur nisi quod quæritur. Sanctus non quærit requiem, sed tribulationem. Nouit enim quoniam tribulatio patientiam operatur: patientia autem probationem: probatio vero spem: spes autem non confundit. Tale quid & in Hieremia dicitur: *Tribulationem, inquit, & miseriam inuocaui*: Quoniam inquit, amaro tuo verbo ridebo, hoc est, in hoc sæculo quid aliud volo, nisi tribulationem, vt in futurum requiem habeam & felicitatem? Et propterea, inquit, nunc amaritudinem sustineo, vt postea dulciora promerear. Et populus domini de Aegypto egrediens venit in Mara, quod interpretatur amaritudo, & de Mara in Sina, quod interpretatur tentatio. Et iterum Hieremias: *Solus sedebam: quoniam amaritudine repletus eram.*

h ¶ *O domine libera animam meam.*] Proprietatem Hebraicæ linguæ Græcus & Latinus exprimere non possunt. Pro ò in Hebræo habet נָא ana. Ana autem interpretatur rogo & deprecor. Et quod dicit, hoc est: Deprecor domine libera animam meam. Non est enim vocantis, sed deprecantis affectus. Ingenti enim periculo constitutus est.

i ¶ *Misericors dominus & iustus, & Deus noster miserebitur.*] Erige aures peccator. Misericors est dominus: sed noli esse negligens, sequitur enim, & iustus. Si multum peccatores: audi, misericors est dominus: si negligenses: audi, & iustus est. Sed videtur quasi æquale esse, misericors dominus & iustus. Verbi gratia: decem partibus est misericors, & decem partibus est iustus, & hoc propter simpliciores ita loquor. Dicat aliquis: Si pensentur peccata mea, nonne possum tanta habere bona, quanta habeo mala? Nunc autem dicitur: quod misericors est & iustus. Est misericors in peccatoribus: iustus in bonis. Incipiunt me grauare peccata mea, & vincit in sua misericordia. Propterea semel iustus posuit, & secũdo misericors. Poterat & de præterito dicere. *Et Deus noster, inquit, miseretur*, vt semper eum misericordem ostendat.

k ¶ *Custodiens paruulos dominus.*] Si quis magnus est, & se exaltat, & superbus est: hunc non custodit dominus. Si quis se magnum putat, huius non miseretur dominus: sed si quis se humiliat, huius miseretur, & custodit eum dominus. Siquidem dicit: Ecce ego & pueri, quos mihi dedit dominus. Et iterum.

l ¶ *Humiliatus sum, & saluauit me.*] Dupliciter intelligimus: humiliatus sum, & saluauit me. Siue peccaui, & saluauit me: siue cum essem superbus, humiliauit me, & saluauit me.

m ¶ *Conuertere anima mea in requiem tuam.*] Quando dicitur conuertere in requiem tuam: ergo habuit antea requiem, quam perdidit. Nemo enim conuertitur, nisi qui pergit illuc vbi prius erat. Deus enim nos bonos creauit, & nostro arbitrio nos reliquit, & omnes cum Adam in paradiso posuit. Sed quia nostro arbitrio à beatitudine illa cecidimus, & venimus in vallem lachrymarum: propterea iustus animam suam hortatur, vt conuertatur illuc vnde descendit. *Conuertere anima mea in requiem tuam.* Locus enim iste, tribulationis locus est, terra pugnatorum est. Iste locus lacrymarum est, vbi non licet securum ambulare. Vbicunque enim aliquis fuerit, periculum est. Si in deserto, scorpiones sunt: si in ciuitatibus, oculus meretricis pernicies est hominis: si in mari, latrones & piratæ. Hæc omnia mystice loquor. Nec enim nunc periculum est sancto viro à latronibus interfici: siquidem martyres sanguine suo vicerunt. *Conuertere anima mea in requiem tuam.*

n ¶ *Quia dominus benefecit tibi.*] Quo, inquit, conuerteris ò anima? In paradisum. Non quia digna es, sed misericordia domini est. Vt exires de paradiso, tuo vitio factum est: vt autem redeas, misericordiæ domini fuit. Et nos dicamus animæ nostræ: Conuertere in requiem tuam. Requies nostra Christus est Deus noster. Si quando fuerimus in angustia, & cæperit nos cogitatio captiuare in peccatum, dicamus: Conuertere anima mea in requiem tuam.

o ¶ *Quia eripuit animam meam de morte.*] Nec dum redijt in paradisum, & iam se in securitatem rediisse dicit. Dixi: conuertere anima mea in requiem tuam, & quasi securus dicit: quia eripuit animam meam de morte. Quomodo eripuit animam meam de morte? Pro me passus est Deus meus: pro me crucifixus est Deus meus, & dico: *Vbi est mors victoria tua: vbi est inferne stimulus tuus.*

p ¶ *Oculos meos à lacrymis.*] Ploraui vt rideam, luxi vt in sempiternum gaudeam. Qui in præsenti non plorat, in futuro lachrimabitur. *Beati* enim *qui lugent: quia ipsi consolabuntur.* E contrario autem dicitur: *Væ vobis qui ridetis: quoniam lugebitis.*

q ¶ *Pedes meos à lapsu.*] Quia non steterunt pedes mei super petram: propterea pene moti sunt pedes mei, pene effusi sunt gressus mei. Liberati sunt pedes mei à lapsu. Quare? quia conuersa est anima mea in requiem suam.

r ¶ *Placebo coram domino in regione viuorum.*] Videor, inquit, hominibus esse iustus, quare opera bona non habeo? Videor hominibus esse sanctus, quare verba bona non habeo? Hæc Dauid dicit: hoc sancti dicunt, hoc Apostoli loquuntur. Peccator enim hæc non loquitur. Quid loquitur iustus? Quia verba, & opera bona non habeo, & sanctus videor, & laudor ab homi-

A hominibus. Ego autem noui conſcientiam meam: ſcio qualibus cogitationibus cor meum fluctuat: ſcio quantæ mihi libidines veniunt, & video aliam legem repugnantem menti meæ, & captiuantem me in lege peccati: propterea dico: *Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Et propterea dico: Ab occultis meis munda me, & ab alienis parce ſeruo tuo. Ab alienis. Non eſt meum quod parturio. Nolo cogitare mala, & cogito. Nolo cogitare malum, & quaſi inuitus & captiuus in malam cogitationem trahor. Sed quoniam in mea poteſtate non eſt, aut cogitare, aut non cogitare quæ ſunt mala: propterea dico: aliena quidem ſunt quæ veniunt in cor meum. Sed quoniam quaſi neceſſitas mihi imponitur, propterea dico: ab occultis meis munda me. Aliena quidem ſunt peccata: ſed quia ſuſcipio ea, dico in alienis peccatis, parce mihi ſeruo tuo. Hoc autem quare dixi? Quoniam dixit propheta: Placebo domino. Non dixit placeo, ſed placebo. Hic enim quod facio, non poſſum eſſe perfectus iuſtus. Propterea dicit & Apoſtolus: Ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus, & nunc per ſpeculum videmus in ænigmate. Propterea nunc longo ſermone vſi ſumus: quoniam in præſenti ſæculo perfectus iuſtus nemo eſſe poteſt, neque Dauid, neque apoſtoli, neque aliquis ſanctorũ. *Nemo* enim *mundus à peccato, nec ſi vnius diei fuerit vita eius.* Siquidem apoſtoli & ſancti non auſi ſunt dicere, ſancti ſumus: nec auſi ſunt dicere, placeo, ſed placebo. Qui in futurum ſolicitus eſt, de præterito quod non fecit, confitetur. Placebo domino. Vbi placebo? In regione viuorum. Hæc enim regio mortuorum eſt: alia eſt terra viuorum. Siquidem & Dauid in hac terra erat, & verè in terra repromiſſionis, dicens: Placebo domino in regione viuorum: confitetur hanc regionem non eſſe viuorum, ſed mortuorum. Vultis ſcire quæ eſt illa regio viuorum? *Dominus dicit in euangelio: Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob,* & erant mortui. Et quid ſequitur: *Deus*, inquit, *non eſt mortuorum, ſed viuorum.* Igitur & iuſtus quid dicit? *Placebo domino in regione viuorum*, In regione Abraham, Iſaac, & Iacob. Hoc eſt, quando verè fuero in ſinu Abraham, tunc placebo domino.

Rom. 7. d
Pſ. 18. d
2. Cor. 13. c
Iob. 15.
Luc. 24. f
Luc. 16. c

a ¶ *Halleluia.*] Hunc pſalmum quinta & ſexta editio cum ſuperioribus copulant: Symmachus verò & Lxx. interpretes diuidunt.

PSALMVS CXV.

Credidi, propter quod locutus ſum.] In Hebraico centeſimus decimus quartus pſalmus, & centeſimus decimus quintus, vnus eſt pſalmus. Igitur dixit: credidi, propter quod locutus ſum. Quid credidiſti, quod locutus es? Pſalmus prior ita finiuit: Placebo coram domino in regione viuorum. Dicit ergo propheta: *Credidi, propter quod locutus ſum.* Quid credidi? Quoniam placebo coram domino in regione viuorum. Hoc credidi, & hoc locutus ſum. Quid autem locutus ſum.

c ¶ *Ego autem humiliatus ſum nimis.*] O magna intelligentia diuini ſermonis, Credidi, inquit, quoniam placebo domino: quoniam ero angelus: quoniam ero in cælis, & non fui ſuperbus; non ſum elatus, ſed humiliatus ſum nimis. Quoniam ero in regione viuorum: miſericordiæ domini eſt. Ego autem noui memetipſum. quia terra ſum & cinis. Propterea dico: ego autem humiliatus ſum nimis. Quid autem eſt terra & cinis?

d ¶ *Ego autem dixi in exceſſu meo, omnis homo mendax.*] In Hebræo aliter habet: *Ego dixi in exceſſu meo: omnis homo mendacium:* quod dicitur כזב. Placebo domino in regione viuorum: ſed ego ſcio memetipſum ſecundum conditionem corporis nihil eſſe. Non eſt enim veritas in ſubſtantia noſtra, ſed vmbra eſt, & quaſi mendacium. In ſubſtantia corporali dico, non in anima. Et quod dicit hoc eſt. Placebo domino in regione viuorum. Sed cogitans humanam vitam, & conſiderans diuerſos errores, non inuenio veritatem in hoc mundo. Siquidem ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus. Propterea dico. Omne quod videmus, omne quod intelligimus, mendacium eſt. Quomodo igitur mendacium eſt? Mendacium hic dixit quaſi vmbram, quaſi imaginem, quemadmodum dicitur in alio loco: Veruntamen in imagine pertranſiet homo. Eadem intelligentia & nunc dicitur: *omnis homo mendax*, hoc eſt, omnis homo vmbra. Hoc autem dicimus ſecundum Hebraicam veritatem. Loquimur autem & ſecundum Lxx. interpretes. Dicat enim aliquis: quid ad me quod habetur in Hebraico? ego eccleſiam ſequor. *Ego dixi in exceſſu meo: omnis homo mendax.* Verum dicit Dauid, an mentitur? Si verum eſt, omnis homo mendax & hoc quod dicit, omnis homo mendax, verum eſt; ergo & ipſe mentitur: quia & ipſe homo eſt. Si autem & ipſe mentitur: ergo hoc quod dixit: omnis homo mendax, non eſt verum. Quocunque verteris, in contrarium vertitur ſententia. Quid enim dicit: O tu qui mecum loqueris: ſi mentiris, & verum dicis hoc ipſum quod mentiris: ergo mentiris, & in eodem ſermone fit, vt verum dicat & mentiatur. Propterea lectum eſt in Apoſtolo, *Videte ne quis vos decipiat per philoſophiam & vanam deceptionem hominum, ſecundum elementa mundi.* Inuenerunt enim philoſophi ſuas deceptiones ex propria arte, quomodo in eodem ſermone & vera quis dicat, & mentiatur. Nos autem dicamus Dauid vera dixiſſe, quod omnis homo mendax. Quamdiu homines ſumus, mentimur: quando autem fuerimus dij, deſinimus mentiri. Vbi enim ſunt æmulationes & contentiones in vobis, nonne homines eſtis & ſecundum hominem ambulatis? *Ego dixi, dii eſtis & filii excelſi omnes. Vos autem ſicut homines moriemini, & ſicut vnus de principibus cadetis.* Si quis igitur ſanctus eſt, Deus efficitur: & quando factus fuerit Deus, deſinit eſſe homo, & iam non mentitur. Quid enim dicit & Apoſtolus: *Eſt autem omnis homo mendax: Deus autem verax.* Interpretemur aliter. *Credidi, propter quod locutus ſum.* Magiſter quando docet diſcipulum, niſi prior ipſe crediderit quod docet, non poteſt alterũ docere. Dicit ergo ſe primum credidiſſe, & ſic alium docere. *Ego autem humiliatus ſum nimis.* Quando autem adeptus ſum gratiam Dei, non ſum elatus in ſuperbiam, non me inflauit notitia. Sed quid feci? *Humiliatus ſum nimis.* Tamen quod docui ſermone, potui & humilitate docere. *Ego dixi in exceſſu meo omnis homo mendax.* Docebam, inquit, diſcipulum meum, & cõ ſiderans contemplationem cæleſtem, & cogitans diuinitra: intellexi omne quod homo nouit, eſſe mendacium. Quid enim veritatis poteſt eſſe in hoc mundo, cum vmbra ſit vita noſtra ſuper terram? Si ergo qui docet diſcipulum, confitetur, quòd omnis homo mendax eſt: quanto magis diſcipulus non debet ſe extollere, & æſtimare ſe aliquid eſſe?

Pſal. 38. b
Col. 2. a
1. Cor. 3. a
Pſal. 81. b
Rom. 3. a

e ¶ *Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi.*] Quoniam dixit: placebo domino in regione viuorum, & hoc ipſum, credidi propter quod locutus ſum, & humiliatus ſum nimis: & dixi, omnis homo mendacium, omnis homo vmbra, omnis homo imago: pro tantis beneficijs quibus placebo domino in regione viuorum, quid habeo dignum quod illi retribuam? Ego terra ſum, ego cinis ſum: promiſit mihi quia placebo illi in regione viuorum, fecit me magiſtrum. *Credidi, propter quod locutus ſum.* Quid habeo dignum, quod illi pro tantis beneficijs retribuam? Quodcunque illi dedero, ipſius eſt, & magis illi reddo quam dono. Nihil aliud habeo quod ipſi retribuam, niſi pro ipſo ſanguinem fundam, niſi pro ipſo martyr exiſtam. Hæc eſt ſola retributio digna, pro ſanguine ſanguinem retribuere, vt liberati à Saluatore, pro Saluatore libenter ſanguinem profundamus.

f ¶ *Calicem ſalutaris accipiam, & nomen domini inuocabo.*] In Hebraico ita habet: *Calicem Ieſu accipiam.* Hoc ipſum & angelus interpretatur. *Et vocabis nomen eius Ieſum: ipſe enim ſaluabit populum ſuum.* Calicem ergo Ieſu accipiam. Quis eſt iſte calix Ieſu? Pa-

Luc. 1. d
Luc. 22. c
Matt. 26. b

ſu? *Pater, ſi poſsibile eſt, tranſeat iſte calix à me.* Et *poteſtis*, inquit, *calicem meum bibere.* Et continuo ſequitur: *Calicem quidem meum bibetis.* Hoc autem quare dixi? Vt intelligamus calicem paſſionis martyrium eſſe. Grandis res eſt martyrium. Quomodo grandis res? Quoniam retribuit domino quod accepit à domino. Chriſtus pro ipſo paſſus eſt, & ille pro nomine ipſius patitur. Quoniam diximus quod martyr nihil aliud habet quod retribuat domino, & dominus computat illi pro qualitate: quoniam videt ſeruum ſuum nihil aliud habere quod retribuat ei. Quid enim ſimile eſt? Deus pro hominibus paſſus eſt, dominus pro ſeruo, iuſtus pro peccatore. Quæ æqualitas? Sed quoniam nihil aliud habet ſeruus quod retribuat domino, Deus quaſi clemens pro æquali accipit martyrium. Quaſi ſi quis diues pauerit aliquem pauperem: euenerit autem eundem diuitem venire cum ſua familia, & veniat caſu in domum pauperis, & non habeat pauper quod illi apponat, & familiæ ipſius, & ſolum illi dicat: intra in domum clientis tui, & oſtendat voluntatem: quoniã nihil aliud habet quod det; & plus faciat pauper, ſicut illa vidua, quæ duo minuta contulit. *Calicem ſalutaris, aut Ieſu accipiam.* Et hoc ipſum martyrium, inquit, non eſt meæ virtutis, ſed gratiæ Dei. Propterea nõ poſſum cum bibere, niſi nomen domini inuocauero. Ieſus vincit, in ſuo martyre coronatur.

Luc. 21. a

a ¶ *Pretiosa in conspectu domini mors sanctorum eius.*] Reſpondeant nunc Iudæi: quomodo omne corpus humanum dicũt eſſe immundum in lege. Denique ſi quis moriatur apud Iudæos, ſiue propheta, ſiue qualiſcunque ſanctus: ſi quis eũ tetigerit etiam ſacerdos, vſque ad veſperam immundus eſt, Hoc ſecundum literam in lege ſcriptum eſt. Dicamus illis: Si mortui corpus immundum eſt, quomodo nunc dicitur: pretioſa in conſpectu domini mors ſanctorum eius. Si pretioſum eſt corpus ſancti morientis, quomodo immundum eſt: Ergo hic de euangeliſta dicitur, de martyre prædicatur.

Leuit. 19. & 21.

b ¶ *O domine quia seruus tuus*] Et iam dixi in centeſimo quartodecimo pſalmo, vbi habet: O domine libera animam meam, quod in Hebraico habet אנה ana, quod interpretatur rogo, aut deprecor. Et hic ita habet in Hebraico. Rogo domine: quia ego ſeruus tuus, ego ſeruus tuus. Videtur humilitatis eſſe quod dicitur. Grandis dignitatis eſt & meriti eſſe ſeruum domini, & non ſeruum peccati. Quia non habeo, inquit dominum hominem; quia nõ habeo, inquit dominum hominem, quia non habeo dominum peccatum. Non enim regnat peccatum in mortali meo corpore, propterea ſeruus tuus ſum. Grande meritũ. Deniq; dicitur de Moyſe. Sed nõ ſicut ſeruus Moyſes. Et Abrahã, & Iſaac, & Iacob dicũtur ſerui domini. Propterea & Apoſtolus ita incipit: Paulus ſeruus Ieſu Chriſti.

Rom. 6. b

c ¶ *Dirupisti vincula mea: tibi sacrificabo hostiam laudis.*] Verè magnæ felicitatis eſt, ire ad dominum, vt non habeat conſcientiam inquinatam. Quicunque ſanctus moritur ſua morte, licet ſit ſanctus qui miſericordias operatus ſit, fecerit ſigna, dæmones eiecerit, non vadit ad dominum ſecurus: horreſcit eius conſcientia, quando videt dominum. Martyr autem ſi & poſt baptiſmum peccauerit: tamen ſecundo baptiſmate martyrij ablutus ſecurus vadit ad dominum. *Dirupisti vincula mea.* Catenis autem ſuorum peccatorum vnuſquiſque conſtringitur, ſed in martyrio meo dirupiſti vincula peccatorum meorum, & de vinculis plicaſti mihi coronam victoriæ. *Vbi enim abundauit peccatum, ſuperabundauit & gratia. Tibi ſacrificabo hoſtiam laudis.* Poſt martyrium vbi ſacrificat? In regione viuorum. Sacrificabo, inquit, tibi ſacrificium. Quale ſacrificiũ? Nunquid hircum aut vitulum? Illa Iudaica erant, & tranſierunt, *Sacrificabo tibi hoſtiam laudis.* Hæc eſt laus martyrum. Sicut enim martyres laudant dominum purè in regione viuorum: ita & monachi, qui die & nocte pſallunt domino, debent eandem puritatem habere martyrum: ſiquidem ipſi martyres ſunt. Quod enim faciunt angeli in cœlis, hoc monachi faciunt in terris.

Psal. 115. b

Rom. 5. d

reddam corã omni populo eius: [a] pretioſa in conſpectu domini mors ſanctorum eius. [b] O domine quia ego ſeruus tuus: ego ſeruus tuus, & filius ancillæ tuæ. [c] Dirupiſti vincula mea: tibi ſacrificabo hoſtiam laudis, & nomen domini inuocabo, [d] Vota mea domino reddam in conſpectu omnis populi eius: in atrijs domus domini [e] in medio tui Hieruſalem.

f ¶ Halleluia.

PSALM. CXVI.

LAudate dominum omnes gentes: [h] laudate eum omnes populi. [i] Quoniam confirmata eſt ſuper nos miſericordia eius; [k] & veritas domini manet in æternum.

g ¶ Halleluia.

PSALMVS CXVII.

COnfitemini domino quoniã bonus: quoniam in ſæculum miſericordia eius, Dicat nunc Iſrael quoniam bonus: [n] quoniam in ſæculum miſericordia eius. [o] Dicat nunc domus Aaron: quoniam in ſæculũ miſericordia eius. [p] Dicant nunc omnes qui timẽt dominũ: [a] quoniam in ſæculum miſericordia eius. [q] Melius eſt confidere in domino, quam confidere in homine. [r] Bonum eſt ſperare in domino, quam ſperare in principibus. [s] Omnes gentes circuierunt me, & in nomine domini quia ultus ſum in eis. [t] Circumdantes circumdederunt me, & in nomine domini quia ultus ſum in eis. [u] Circumdederunt me ſicut apes, & exarſerunt ſicut ignis in ſpinis, & in nomine domini quia ultus ſum in eis. [x] Impulſus eſtis vt caderem, & dominus ſuſcepit me. [y] Fortitudo mea & laus mea dominus, & factus eſt mihi in ſalutem. [z] Vox exultationis & ſalutis in tabernaculis iuſtorum. [aa] Dextera domini fecit virtutem, dextera domini exaltauit me, dextera domini fecit virtutem. [bb] Non moriar ſed viuam, & narrabo opera domini. [cc] Castigans castigauit me dominus, & morti non tradidit me. [dd] Aperite mihi portas iuſtitiæ, ingreſſus in eas confitebor domino. [ee] Hæc porta domini, iuſti intrabunt in eam. [ff] Confitebor tibi quoniam exaudiſti me, & factus es mihi in ſalutem. [gg] Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli. [hh] A domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris. [ii] Hæc eſt dies quam fecit dominus, exultemus & lætemur in ea. [kk] O domine ſaluum me fac, o domine bene proſperare. [ll] Benedictus qui venit in nomine domini, benedicimus vobis de domo domini. [mm] Deus dominus & illuxit nobis. [nn] Confortate ramos in feſtiuitate, vſque ad cornu altaris. [oo] Deus meus es tu & confitebor tibi, Deus meus es & exaltabo te. [pp] Confitemini domino quoniã bonus, quoniam in ſæculum miſericordia eius.

d ¶ *Vota mea domino reddam in conspectu omnis populi eius.*] Quæ ſunt orationes martyrum? Quæ ſunt orationes ſanctorum? Tenebo, inquit, & non dimittam te. Adorabo, inquit, dominum: quẽ in euangelio legens & inueniens crucifixum, in cælis video regnãtem cum angelis. In conſpectu omnis populi eius. Coram omni cœtu ſanctorum.

e ¶ *In medio tui Hierusalem.*] Ipſius cæleſtis ciuitatis, quæ eſt mater noſtra: cuius iam ciues & domeſtici facti ſumus. Per ipſum dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui eſt pax noſtra. Qui nobis præſtare dignetur, vt compreſſo bello carnali, ac charitatis ſuæ nobis pace largita: filique effecti in Hieruſalem cæleſti, ſanctis ſuis mereamur adiungi pro meritis. Ipſi gloria cum æterno patre & ſpiritu ſancto in ſæcula ſæculorum, Amen.

f ¶ *Halleluia.*] Iſte pſalmus paruus habetur numero verſuum, ſed magnus eſt in ſpiritualis myſterij ſacramento. Vocem tamen apoſtolicam tenet: qui iuxta normam euangelicam in quatuor verſiũ numero continetur

PSALMVS CXVI.

Laudate dominum omnes gentes.] Qui relictis ſimulacris, acceſsiſtis ad eum per fidem. Quod autem omnes gentes laudaturæ atque adoraturæ eſſent dominum, hoc Magi ab oriente venientes inchoauerunt, offerentes munera nato homini regique ac domino, sicut Matthæus ait euangeliſta.

Matt. 2. a

h ¶ *Et collaudate eum omnes populi.*] Qui ex Iudæis fuerunt cõuerſi, quod titulus ille prænuntiauit, quem ſuper crucem dominicam Pilatus poſuit, ſcriptum Hebraicè, Græcè & Latine, rex Iudæorum, ſicut Ioannes euangeliſta teſtatur.

Ioan. 19. d

i ¶ *Quoniam confirmata est super nos misericordia eius.*] Apud Deum futura iam facta eſſe ſæpe teſtati ſumus: Ergo tunc miſericordia domini confirmata eſt, cum effudit ſuper credentes ſpiritum ſanctum, iuxta promiſſionem quam Lucas euangeliſta commemorat, dicens: *Ecce ego mitto promiſsionem patris mei in vos: vos autem ſedete in ciuitate quo aduſque induamini virtute ex alto.*

Act. 2. a

Luc. 24. g

k ¶ *Et veritas domini manet in æternum.*] Permanet veritas domini, cum iuſti in cæleſti Hieruſalem tanquam lapides viui ædificantur: Vel impij æterno igni & vermibus, qui nunquam moriuntur, his traduntur. Sicut Marcus euangeliſta ait: *Ignis eorum non extinguetur, & vermis eorum non morietur.* Nos vero dominum ſupplices deprecemur, vel ſe laudandi tribuat efficaciam, & confirmet ſuper nos miſericordiam ſuam: mittens in nobis ſpiritum ſanctum, qui exurens noxia, illuminet profutura. Ipſi gloria cum æterno patre & ſpiritu ſancto in cuncta ſæcula ſæculorum, Amen.

Matt. 9. g

l ¶ *Halleluia.*] Iſte pſalmus interdum vocem continet eccleſiæ Chriſti vocatione fundatæ: vel populi interempti pro Chriſti nomine Deum magnificantis.

PSALMVS CXVII.

Confitemini domino, &c.] Confeſſio hæc non ad peccatorum remiſſionem, ſed ad laudem pertinet Deitatis.

n ¶ *Dicat nunc domus*, &c.] Illa domus, quæ prius cæcata erat delictis, nunc mente ſerena Dei gloriam contemplatur.

o ¶ *Dicat nunc domus Aaron quoniam bonus: quoniam in ſæculum*, &c.] Quæ ante idolis immolauerat, nunc autem altiſſimi illecta bonitate, ſacerdotium gerit animæ ſuæ.

p ¶ *Dicant nunc qui timent dominum quoniam bonus: quoniam in*

A

ſæculum miſericordia eius.] Vos qui prius ſimulacra muta & ſurda metuebatis: nunc omnipotentis domini cum timoris reuerentia miſericordiam decantate.

a ¶ *In tribulatione inuocaui dominum, & exaudiuit me in latitudine dominus.*] In anguſtijs tribulationum exaudiuit me in latitudine gaudiorum.

b ¶ *Dominus mihi adiutor eſt, non timebo quid faciat mihi homo.*] Diabolus vtique & homo, & vir, ſæpe in ſcripturis ponitur.

c ¶ *Dominus mihi adiutor eſt, & ego deſpiciã inimicos meos.*] Vel hæreticos, vel Iudæos.

Pſal. 59.c

d ¶ *Bonum eſt ſperare in domino: quam ſperare in homine.*] In ſolo Deo debemus ſperare, & non in homine: cuius ſalus vana eſt. Nã

Hier. 17.a

alius propheta ait: *Maledictus homo qui ponit in homine ſpem ſuam.*

e ¶ *Bonum eſt confidere in domino.*] Qui vitam largitur æternam.

f ¶ *Quam confidere in principibus.*] Quorum poteſtas cum hoc mundo dilabitur.

g ¶ *Omnes gentes circundederunt me, & in nomine domini, quia vltus ſum in eos.*] Gentes ſcilicet tribulationum vallabant me, ſed in nomine domini reſtiti eis.

h ¶ *Circundantes circundederunt me, & in nomine domini quia vltus ſum in eos.*] Cuius eram vexillo munitus.

B

i ¶ *Circundederunt me ſicut apes.*] Sicut apes fauum, vt auferrent dulcedinem quam in me Chriſtus infuderat.

k ¶ *Et exarſerunt ſicut ignis in ſpinis.*] Ipſi exarſerunt in inuidia ſua, dum me exurere non valuerunt.

l ¶ *Et in nomine domini, quia vltus ſum in eos.*] Cum ea quæ mihi intulerant in eos refuſa ſunt.

m ¶ *Impulſus euerſus ſum vt caderem, & dominus ſuſcepit me.*] Qui confidens in eum, ipſum ſolum adiutorem quæſiui.

n ¶ *Fortitudo mea & laus mea dominus, & factus eſt mihi in ſalutem.*] Ipſi concinam: ipſum virtutem meam dicam: in ipſo omnis laudatio mea conſiſtit, qui mihi in hac tribulationis morte factus eſt in ſalutem.

o ¶ *Vox exaltationis & ſalutis in tabernaculis iuſtorum.*] In cordib. vtiq; martyrum reliquorumque ſanctorum, qui facti ſunt tabernaculum Dei per inhabitantem ſpiritum ſanctum in eis.

p ¶ *Dextera domini fecit virtutem.*] Vt mihi victoriam in paſſione tribueret.

q ¶ *Dextera domini exaltauit me.*] Ab humilitate diuerſarum paſſionum virtute eius eleuatus ſum.

r ¶ *Non moriar ſed viuam & narrabo opera domini.*] Populus hæc martyrum loquitur, quorum victoriæ in omnibus eccleſijs concinuntur.

ſ ¶ *Caſtigans caſtigauit me dominus, & morti non tradidit me.*] Caſtigat nos dominus ad emendationem in multis verberibus, vt probet & ſeruet à perpetua morte.

t ¶ *Aperite mihi portas iuſtitiæ, & ingreſſus in eas confitebor domino.*] Beatus eſt ille eccleſiæ vel martyrum populus: cui portæ aperiuntur iuſtitiæ, id eſt, vitæ æternæ, in quibus iugiter Deum confiteatur & laudet.

quoniam in ſæculum miſericordia eius. [a] De tribulatione inuocaui dominum, & exaudiuit me in latitudine dominus. [b] Dominus mihi adiutor: nõ timebo quid faciat mihi homo. [c] Dominus mihi adiutor, & ego deſpiciã inimicos meos. [d] Bonum eſt confidere in domino: quã confidere in homine, [e] Bonũ eſt ſperare in domino: [f] quã ſperare in principibus. [g] Omnes gentes circuierunt me: & in nomine domini, quia vltus ſũ in eos. [h] Circundantes circunderunt me: & in nomine domini, quia vltus sũ in eos. [i] Circundederunt mẽ ſicut apes, [k] & exarſerũt ſicut ignis in ſpinis. [l] Et in nomine domini: quia vltus ſum in eos. [m] Impulſus euers⁹ ſum vt caderem, & dominus ſuſcepit me. [n] Fortitudo mea & laus mea dominus, & factus eſt mihi in ſaluté. [o] Vox exultationis, & ſalutis in tabernaculis iuſtorũ: [p] Dextera domini fecit virtutẽ: [q] dextera domini exaltauit me: dextera domini fecit virtutẽ. [r] Nõ moriar ſed viuã, & narrabo opera domini. [ſ] Caſtigans caſtigauit me dominus & morti non tradidit me. [t] Aperite mihi portas iuſtitiæ ingreſſus in eas cõfitebor domino: [v] hæc porta domini, iuſti intrabunt in eã. [x] Confitebor tibi quoniã exaudiſti me, & factus es mihi in ſalutẽ. [y] Lapidẽ quẽ reprobauerunt ædificantes: [z] hic factus eſt in caput anguli. [a] A domino [b] factũ eſt iſtud, [c] & eſt mirabile in oculis noſtris. [d] Hęc eſt dies quã fecit dominus exultemus & lætemur in ea. [e] O domine ſaluũ me fac, [f] ó domine bene proſperare: [g] benedictus qui venit in nomine domini. [h] Benediximus vobis de domo domini: [i] deus dominus & illuxit nobis. [k] Conſtituite diẽ ſolennẽ [l] in condenſis: [m] vſq; ad cornu altaris. [n] Deus meus es tu, & confitebor tibi: [o] Deus meus es tu & exaltabo te. [p] Confitebor tibi quoniã exaudiſti me, & factus es mihi in ſalutẽ. [q] Confitemini domino quoniã bonus: quoniam in ſæculum miſericordia eius.

a ¶ Hal-

v ¶ *Hæc porta domini: iuſti intrabunt per eam.*] Dominus Ieſus Chriſtus porta eſt patris, per quam introitur ad eum, ipſo domino ſic dicente: *Ego ſum oſtium, per me ſi quis introierit ſaluabitur.* Et iterum: *Nemo venit ad patrem niſi per me.* Per hanc ergo portam venitur ad patrem, ſed nemo in eam ingreditur niſi iuſtus.

C

Ioan. 10.b

x ¶ *Confitebor tibi quoniam exaudiſti me, & factus es mihi in ſalutem.*] In qua vel vulnera peccati ſanaſti, vel aduerſus iniquum hoſtem factus es in ſalutem.

y ¶ *Lapidem quem reprobauerunt ædificantes.*] Dominus noſter Ieſus Chriſtus lapis verus inuentus in legis littera: reprobatus eſt ab ædificantibus Iudæis, hoc eſt, literæ hærentibus.

z ¶ *Hic factus eſt in caput anguli.*] In caput connectens duos parietes: Vnum de circunciſione: alium de præputio in vno nouo homine, hoc eſt, in ſemetipſo.

a ¶ *A domino.*] Patre.

b ¶ *Factus eſt.*] Mediator noſter & eius.

c ¶ *Et eſt mirabilis in oculis noſtris.*] Non in illorum qui eum reprobauerunt, ſed in noſtris qui eum credendo ſuſcepimus.

d ¶ *Hæc eſt dies quam fecit dominus: exultemus & lætemur in ea.*] Hic lapis angularis ipſe eſt dies ſalutis, in quo vel à morte ſurreximus, vel mœrore peccati depoſito, in nouitate vitæ lætamur.

D

e ¶ *O domine ſaluum me fac.*] Ad te venientem.

f ¶ *O domine bene proſperare.*] Proſperum facito iter illũd: quo ad te poſt multos labores reuertar.

g ¶ *Benedictus qui venit in nomine domini.*] Chriſtus dominus in nomine patris, ſicut ipſe ait: *Ego veni in nomine patris mei, &c.*

Ioan. 5.d

h ¶ *Benediximus vobis de domo domini.*] Sancti de cæleſti Hieruſalẽ paruulos eccleſiæ benedicunt.

i ¶ *Deus dominus & illuxit nobis.*] Reſurrectione enim ſua illuminauit tenebras noſtras.

k ¶ *Conſtituite diem ſolennem.*] Exhibete vos templa & aras Deo: in quibus & ſacras celebretis ſolemnitates.

l ¶ *In condenſis.*] In virtutibus multis: in quibus vel ipſe dominus, vel eius angeli frequentantur.

m ¶ *Vſque ad cornu altaris.*] Vſque ad ipſum dominum, qui eſt fortitudo animæ, quam eius altare feciſti.

n ¶ *Deus meus es tu, & confitebor tibi.*] Accepta remiſsione per confeſsionem peccaminum, nunc confitebor laudes tuas.

o ¶ *Deus meus es tu & exaltabo te.*] Quia à te ab humilitate ſum ſubleuatus.

p ¶ *Confitebor tibi quoniam exaudiſti me.* &c.] Vt me cum ſanctis tuis in cæleſti Hieruſalem ſociares.

q ¶ *Confitemini domino quoniam bonus*, &c.] In his verbis pſalmus accipit terminum, de quibus ſumpſit exordium: videlicet vt ab initio credulitatis noſtræ vſque ad finem in Deum noſtrum fiduciam habentes, eius laudes perſeueranter confiteamur, iuxta illud domini: *Qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit.* Qui nobis fiduciam in ſe ſperandi largiri digneturipſi gloria cum æterno patre & filio & ſpiritu ſancto in ſæcula ſæculorum, Amen.

Matt. 10.c & 24.b

a ¶ *Halleluya.*] Iste psalmus magnum in se mysterium continet. De quo quippiam in prologo prolocuti sumus: sed quoniam continentur in eo lex, mandata, iustificationes, testimonia, iudicia ac viæ: quid inter ea distet, discerni necesse est. Lex ergo quæ per Moysen data est, in Christo spiritualiter debet intelligi: quia Apostolus cũ illam sanctam vocet: vmbram tamen eam futurorum esse scribit. Mandata sunt in quibus præceptorum dominicorum custodia deputatur, iuxta illud: Non occides, non mœchaberis, & reliqua. Iustificationes sunt quibus Deus per suam dilectionem, & proximi zizaniam odij ab hominum corde iubet auelli. Testimonia sunt, in quorum præsentia nobis obseruationũ sanctarum ordo committitur. Sicut Moyses cœlum & terram inuocat testes. Et Paulus ad Timotheum: *Testificor tibi*, inquit, *in conspectu Dei viuentis, & in conspectu electorum angelorum eius*, & reliqua. Iudicia autem sunt, cum aut iustos splendidis honorabit meritis: aut æternis damnabit supplicijs trãsgressores. Viæ enim sunt apostoli ac prophetæ, per quos venitur ad veram vitam, qui est Christus. Sic ergo inchoat psalmus. Beati immaculati, quem pro prolixitate dictorum in tribus homilijs explanare domino annuente decreuimus. Totus hic psalmus est scriptus secũdum ordinem literarũ, ita vt ab vna litera octo versus incipiant, & rursum à sequenti octo alij compleantur. Et hoc similiter vsque ad finem texitur. Iosephus autem refert in libris ἀρχαιολογίας hunc psalmum & Deuteronomij canticum vno metro esse compositum, & putat elegiacum metrum in vtroque posse deprehẽdi; quod scilicet prior versus sex pedibus constet: inferior vno minus in pentametrum finiatur.

Hebr. 10. a

Deut. 4. a

2. Tim 4. a

Psalmvs CXVIII.

Aleph.

BEati immaculati [c] in via: qui ambulant in lege domini. [d] Beati qui scrutantur testimonia eius: [e] in toto corde exquirunt eum. [f] Non enim qui operantur iniquitatem: in vijs eius ambulauerunt. [g] Tu mandasti: mandata tua custodiri nimis: [h] vtinam dirigantur viæ meæ, ad custodiẽdas iustificationes tuas. [i] Tũc non confundar: cum perspexero in omnibus mandatis tuis. [k] Confitebor tibi in directione cordis: [l] in eo quod didici iudicia iustitiæ tuæ. [m] Iustificationes tuas custodiam: non me derelinquas vsquequaque.

Beth.

IN quo corrigit adolescentior viam suam in custodiendo sermones tuos. [o] In toto corde meo exquisiui te: ne repellas me à mandatis tuis. [p] In corde meo abscõdi eloquia tua, vt nõ peccem tibi. [q] Benedictus es domine: doce me iustificationes tuas. [r] In labijs meis pronuntiaui omnia iudicia oris tui. [s] In via testimoniorũ delectatus sum: sicut in omnibus diuitijs. [t] In mandatis tuis exercebor, & considerabo vias tuas. [u] In iustificationibus tuis meditabor: non obliuiscar sermones tuos.

Gimel.

RETribue seruo tuo, viuifica me, & custodiam sermnnes tuos. [y] Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua:

a ¶ Halleluia.

Psalmvs CXVIII.

Aleph.

BEati immaculati in via.] Ista vtique in sæculi via, per quam gradimur. *Beati immaculati.* Contra beatitudinem miseria opponitur. Beatus immortalis dicitur in nostra lingua, siue laudabilis, vel gloriosus. Illi sunt beati, qui in vitam æternam merentur intrare: & illi sunt miseri, qui in infernum descendunt. Quomodo dicit immaculati, qui a sine minutis peccatis homo esse non potest: sicut sanctus Ioannes dixit: *Si dixerimus quia peccatum non habemus: ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.* Et propheta dicit: *Qui ingreditur sine macula & operatur iustitiam.* Sine macula, hoc est, sine mortalibus criminibus: Sed tamen discretionem facit inter maculam & maculam, id est, quia & si sine minutis esse non possumus: tamen in maiora incedere non debemus.

1. Ioan. 1. c

Psal. 14. a

Ioan. 14. a

c ¶ *In via qui ambulant in lege domini.*] In via, in Christo vt ipse ait: *Ego sum via & veritas.* Qui ambulãt in lege domini, hoc est, in mandatis illius. Qui ambulant, id est, perseuerant. *Qui ambulant in lege domini.* Qui carnis concupiscentijs edomatis: etiã terrænorum honorum gloriam calcant.

d ¶ *Beati qui scrutantur testimonia eius.*] Vt intelligant cum peccauerint, se coram testibus deliquisse.

e ¶ *In toto corde exquirunt eum.*] & non leuiter neque segniter.

f ¶ *Non enim qui operantur iniquitatem, in viis eius ambulauerunt.*] Viæ enim sunt apostoli & prophetæ, per quos venitur ad viam illam, quæ dixit: Ego sum via, veritas, & vita, sicuti iam diximus. In hac enim via impii non incedunt: quia satanæ viam sequuntur.

g ¶ *Tu mandasti mandata tua domine custodiri nimis.*] Non tepido corde, nec dissoluto animo, sed fortiter & attentè nos sua mandata edocet custodire.

h ¶ *Vtinam dirigantur viæ meæ*, &c.] Nisi enim ab ipso domino dirigantur viæ nostræ: ad eius custodiendas iustificationes infirmiores erimus propter fragilitatem carnis.

i ¶ *Tunc non confundar, cum perspexero in omnibus mandatis tuis.*] Non alia prætermittere, & alia obseruare est congruum: sed omnia æqualiter custodire oportet: ne in futuro iudicio confundamur.

k ¶ *Confitebor tibi domine in directione cordis mei.*] Quia non est peruersum in parte hæreticorum.

l ¶ *In eo quod didici*, &c.] Vt te directo corde laudarem.

m ¶ *Iustificationes tuas custodiam: non me derelinquas*, &c.] Et si ad tẽpus relinquimur, non tantum vsque quaque relinquimur vt pereamus.

Beth.

IN quo corrigit adolescentior viam suam: in custodiẽdo sermones tuos.] Hic propheta non modò longæuam ætatem corrigit: verumetiã, adolescentiam edocet erudiri, & ita custodire diuinos sermones, vt etiam si vetus culpa defleta sit: nunc ne cogitatio ad delinquendum vlla consentiat.

o ¶ *In toto corde meo exquisiui te*, &c.] Non ex parte, sed ex toto corde Deum se requisisse fatetur: ne ab eius mandatis proiiciatur: quia neminem proiicit qui peccatores saluos facere venit.

p ¶ *In corde meo*, &c.] In cordis abdito Dei sacramenta recõdit: cum hæreticum post duas correctiones deuitat, cum sanctum Dei canibus non exponit: Vel cum margaritas eius non proiicit coram porcis. Nihil negligenter agit in his quæ sunt Dei: quia scit maledictum esse qui fecerit opus domini negligenter.

Tit. 3. c

Matt. 7. a

Hie. 48. b

q ¶ *Benedictus es domine, doce me iustificationes tuas.* Quia scio vanæ gloriæ iustificationes tuas, quas pharisæus proferebat in templo, à te non processisse.

r ¶ *In labiis meis pronuntiaui*, &c.] Incomprehensibilia dicit Apostolus iudicia Dei. Ergo iste quæ audiuit & didicit à prophetis, ea tantum labiis nuntiauit: sed credentibus, & non indignis.

Luc. 18. b

Rom. 11. d

f ¶ *In via testimoniorum*, &c.] Sicut enim terrenus homo in agris vineisque delectatur: ita iste in testimoniis Dei iocundatur de conscientia pura, qui contempto mundo à Deo ditatus est.

t ¶ *In mandatis tuis exercebor, & considerabo vias tuas.*] Exercitatio assiduitas operis est. Et iste nisi exercitatus in mandatis Dei fuisset, non poterat considerare vias eius, id est, apostolicas prophetical sque doctrinas.

v ¶ *In iustificationibus tuis meditabor: non obliuiscar sermones tuos.*] Ea meditor, in his exerceor, vt illa obliuioni non tradens, possim ea integre perfecteque implere.

Gimel.

RETribue seruo tuo, &c.] Constanter sibi retribui, ob id quod Deo seruiat, deprecatur. Et quia nescit seruum se esse peccatis in ipso viuere, quia vita est, optat: sermones eius dum vita præsens voluitur, custodire.

y ¶ *Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua.*] Abstergе ab oculis cordis velamen literæ, & fac me spirituali sensu legis tuæ mirabilia contemplari. In lumine enim tuo videbimus lumen.

tua. [a] Incola ego sum in terra: non abscondas à me mandata tua. [b] Concupiuit anima mea iustificationes tuas, in omni tempore. [c] Increpasti superbos, [d] maledicti qui declinant à mandatis tuis. [e] Aufer à me opprobrium [f] & contemptū: [g] quia testimonia tua exquisiui. [h] Etenim sederunt principes, & aduersum me loquebantur: seruus autem tuus exercebatur in iustificationibus tuis. [i] Nam & testimonia tua meditatio mea est, [k] & cōsilium meū iustificationes tuæ.

ד DALETH.

ADhæsit pauimento anima mea: viuifica me secūdum verbum tuum. [m] Vias meas enuntiaui, & exaudisti me: [n] doce me iustificationes tuas. [o] Viam iustificationum tuarum instrue me, [p] & exercebor in mirabilibus tuis. [q] Dormitauit anima mea [r] præ tædio, [f] confirma me in verbis tuis. [t] Viam iniquitatis amoue à me, [u] & de lege tua miserere mei. [x] Viam veritatis elegi: [y] iudicia tua non sum oblitus. [z] Adhęsi testimonijs tuis domine: noli me confundere. [a] Viam mandatorum tuorum cucurri: [b] cum dilatasti cor meum.

ה HE.

LEgem pone mihi domine viam iustificationum tuarum, [d] & exquiram eam semper. [e] Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam [f] & custodiam illam in toto corde meo. [g] Deduc me in semita mandatorum tuorum: [h] quia ipsam volui. [i] Inclina cor meum in testimonia tua, [k] & non in auaritiā. [l] Auerte oculos meos ne videāt vanitatem: [m] in via tua viuifica me. [n] Statue seruo tuo [o] eloquiū tuū [p] in timore tuo

a Amputa

---

a ¶ *Incola ego sum in terra, non abscondas me à mandatis tuis.*] Sic & Apostolus ait: *Dum sumus in corpore, peregrinamur à domino.* Peregrinum se in corpore positum propheta dicit à cœlesti frequentia: quia scit hæc mandata in thronis & dominationibus contineri: quæ sibi ne occultentur implorat. 2.Cor 5 b

b ¶ *Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas omni tēpore.*] Vt siue manducem, siue bibam, siue aliud quid faciam, eas semper desiderem, mediter, apprehendam.

c ¶ *Increpasti superbos.*] Vt eos ad humilitatem sanctam, quam docuisti, reduceres. Increpasti superbos. Sic fecit diabolo, & Adam, qui se eleuauerunt in superbia. Vel modò per tuos doctores increpas aduersarias potestates, membra diaboli, hæreticos, vel malos homines, qui contra mādata Dei agunt. Increpasti illos per tuos sanctos.

d ¶ *Maledicti qui declinant à mandatis tuis.*] Maledicti sunt illi qui à mandatis Dei declinant: sed tunc pleniter maledictionem accepturi erunt mali, id est, hæretici. vel reliqui: quando dicturus erit: *Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius.* Matt.25.d

e ¶ *Aufer à me opprobrium.*] Peccati.

f ¶ *Et contemptum.*] Iudicii mortalis.

g ¶ *Quia testimonia tua exquisiui.*] Non otiose & somnolenter, sed strenuè vigilanterque.

h ¶ *Etenim sederunt principes,* &c.] Quod in hoc versiculo propheta in se loquitur, futurum in apostolis reliquisque martyribus videt, qui multa coram regibus & præsidibus, domino etiam hoc prænunciante, perpessi sunt. Quilicet sint diuersis pœnis affecti: vsque ad sectionem tamen ceruicum semper se in Dei exercuerunt iustificationibus. Matt.10. Mar.13.b Luc.21 c

i ¶ *Nam & testimonia tua meditatio mea.*] In his vtique pressuris.

k ¶ *Et consilium meum iustificationes tuæ.*] Quia vitam pollicentur æternam.

DALET.

ADhæsit pauimento anima mea: viuifica me secundum verbum tuum.] Corpori mortali animam coniunctam intelligo: ideo ne delictum inualescat, à te peto viuificari: sciens quia concupiscentia carnis mortem operatur.

m ¶ *Vias meas enuntiaui tibi.*] Quomodo dicit, enuntiaui tibi, cum alibi dicit; enuntia mihi. Nunquid Deus aliquid nescit, aut ignorat: quia ipse vbique est præsens, & omnia præuidet, & intrinsecus est? Sed quod dicit; vias meas enuntiaui tibi, hoc est, ac si dicat: Tu dic prius iniquitates tuas, hoc est, tua opera: quòd contra mandatum Dei egisti, enuntia per confessionem, vel pœnitentiam, vt iustificeris in sermonib. Dei. Esa.45.d

n ¶ *Vias meas enuntiaui, & exaudisti me: doce me iustificationes tuas.*] Vias peccati mei confessus sum, & remisisti: nunc doctrinam indulge, qua in iustificationibus tuis edocear.

o ¶ *Viam iustificationum tuarū instrue me.*] Iustificationes, quas legis litera protulit, spiritualiter capiam.

p ¶ *Et exercebor in mirabilibus tuis.*] In apostolicis cæterisque doctrinis ecclesiasticis, quæ in ea sunt figuratæ.

q ¶ *Dormitauit,* &c.] In huius habitaculi mortalis statione.

r ¶ *Præ tædio.*] Imbecillitatis corporeæ.

f ¶ *Confirma me in verbis tuis.*] Vt ablato peccati somno, instanter in his vigilem.

t ¶ *Viam iniquitatis amoue à me.*] Desiderium illud per quod ad peccandum venitur.

v ¶ *Et in lege tua miserere mei.*] Apud te enim lex hæc instituta est, vt semper miserearis.

x ¶ *Viam veritatis elegi.*] Christum Dei filium, quem præuidens venturum in mundum, audio dicere: *Ego sum via veritas & vita.* Ioan.14.

y ¶ *Iudicia tua non sum oblitus.*] Illa iudicia, quæ in euangeliis proferens ait: *Hoc est iudicium, vt omnis qui credit in filium hominis, habeat vitam æternam.* Ioan.3.d

z ¶ *Adhæsi testimonijs tuis domine: noli me confundere.*] Et quia his adhærens, anteriorum facinorum indulgentiam merui: quæso ne me patiaris de iteratione peccati confundi.

a ¶ *Viam mandatorum tuorum cucurri.*] Quando multa patiebar propter verbum, ob spem futuræ beatitudinis.

b ¶ *Cum dilatares cor meum.*] Cum in amplitudine sanctarum scripturarum mysteriū mihi beatæ trinitatis insinuares. Vel dilatares cor meum, id est, in latitudine charitatis, in spe, in fide.

HE.

LEgem pone mihi domine viam iustificationum tuarum.] Propheta in persona ecclesiæ dicit. Legē pone mihi, id est, temetipsum: quia lex Christus est. Ac si dicat: Temetipsum mihi pone, hoc est, dona.

d ¶ *Et exquiram eam semper.*] Ipsam legem, hoc est, mandata vel temetipsum.

e ¶ *Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam.*] Id est, tua mandata. Intellectum, vt non sim sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. Ecclesia rogat, vt intelligat discretionem inter bonum & malum, inter vitam & mortem, inter literam & sensum. Vt intelligam, & prædicem, & opere impleam. Psal.31.

f ¶ *Et custodiam illam in toto corde meo.*] Id est, ex tota dilectione.

g ¶ *Deduc me in semita mandatorum tuorum.*] Semita minor est quam via: hoc est, arta, & angusta via, hoc est, altiora mandata quæ ducunt ad vitam: quia lata & spaciosa est quæ ducit ad mortem. Matt.7.b

h ¶ *Quia ipsam volui.*] Vox ecclesiæ. Ac si dicat ecclesia: Nō concupiui aliud, nec delectatus sum, nisi tua mandata. Ideo rogo vt me deducas in tua mandata, id est, intelligere facias.

i ¶ *Inclina cor meum,* &c.] Vox ecclesiæ: superbi non inclinat cor in testimonijs Dei, quia sperant se altiores esse, & melius intelligere de præceptis Dei, quam ecclesia.

k ¶ *Et non in auaritiam.*] Hoc est, vanitatem: quia illi superbi non inclinant cor in testimonijs Dei, sed in vanitate, vel auaritia. *Inclina cor meum,* dicit ecclesia, id est, in humilitate, vt illud: *Discite à me quia mitis sum & humilis corde.*

l ¶ *Auerte oculos meos,* &c.] Auerte oculos meos, id est, sensus meos: ne videant vanitatem, id est, defectionem. Ac si dicat: Vt in ista vanitate, quæ est defectio, non habeam oculos meos, id est, sensus meos defixos. Sed quid inquit?

m ¶ *In via tua viuifica me.*] Hoc est, in temetipso. Vel in tuis mandatis viuifica me, in anima.

n ¶ *Statue seruo tuo.*] Populo Christiano.

o ¶ *Eloquium tuum.*] Tua mandata.

p ¶ *In timore tuo.*] Id est, timore sancto.

a ¶ *Amputa opprobrium meum, quod suspicatus sum.*] Ecclesia dicit. Amputa, id est, tolle, capula, seca, quod suspicatus sum ab alijs opprobrium. Opprobrium illud quod dicebant gentiles: Cultor es crucifixi: adorator es male mortui: venerator es occisi, & dicebant: Ecce Deus noster, quem vos dicitis manufactilem. Vbi est Deus vester? Veniat. *Quod suspicatus sum.* Quid suspicabantur illi? Quòd fallaciam obseruaret ecclesia, quando Christum adorabat.

b ¶ *Quia iudicia tua iocunda.*] Id est, clara: læta ad illos qui amant & desiderant, id est, non nolentibus, sed volentibus clara & iocunda sunt.

c ¶ *Ecce concupiui mandata tua: in æquitate tua viuifica me.*] Vnum est domine tuæ miserationis donũ, vt eloquia sancta custodientes, in tua æquitate viuificemur, hoc est, cum æqualem te patri spirituique sancto fatemur.

V A V.

E *T veniat super me misericordia tua domine.*] Vt delicta remittas.

e ¶ *Et salutare tuum,* &c.] Hoc est salutare eloquium quod per alium promisisti prophetam, dicens: *Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat.* Hoc est, vt venias nos redimere: secundũ quod Abrahæ promisisti, sicut dictum est: *In semine tuo benedicentur omnes tribus terræ.*

f ¶ *Et respondebo exprobrantibus mihi verbum.*] Ecclesia dicit. Ac si dicat: Si veneris redimere nos, respondebo ad illos qui mea exprobrant de mea fide quomodo credo, & dicunt: Vbi est Deus vester: Ecce Deus noster: vel idola illorum quæ colunt.

g ¶ *Quia speraui in sermonibus tuis.*] Constanter his respondebo, qui vanam dicunt spem meam, quam in te habeo: quia illorum spes inanis est.

h ¶ *Et ne auferas de,* &c.] Non consentiam peccantibus, ne audiam: *Quare tu enarras iustitias meas?*

i ¶ *Quia in iudicijs tuis supersperaui.*] In his sperans, semper ea protuli in ecclesijs populorum.

k ¶ *Et custodiam legem tuam semper: in sæculum sæculi.*] In semper, omne tempus vitæ præsentis ostendit. In sæculum sæculi vero, futurum sæculum monstrat.

l ¶ *Et ambulabam in latitudine.*] Dilatatus enim sum in custodia legis tuæ.

m ¶ *Quia mandata tua exquisiui.*] Diligenter ea perscrutans. Ad hoc exquisiui, vt crederem & intelligerem.

n ¶ *Et loquebar de testimonijs tuis in conspectu regum, & non confundebar.*] Sciens quia qui te confitetur in sæculo, confiteberis eum coram patre & angelis eius. Nos verò si ante reges & præsides propter dominum, sicut martyres fecerunt, stemus, siue verbum veritatis annuntiemus, siue pro iustitia decertemus, non confusi, sed constantes esse debemus.

o ¶ *Et meditabar in mandatis tuis,* &c.] Vt opus meditationis dilectionis perficeret fructum.

p ¶ *Et leuaui manus meas.*] Id est, eleuaui.

q ¶ *Ad mandata tua quæ dilexi.*] A peccato mundas, & ab effusione innocentis sanguinis alienas.

r ¶ *Et exercebar in iustificationibus tuis.*] Vt quæ in his per literam indicabantur: spiritualiter possim aduertere.

Z A I N.

M *Emor esto verbi tui seruo tuo domine: in quo mihi spem dedisti.*] Talem me digneris efficere, vt idoneus habear, qui verbi tui memor, inter pressuras huius sæculi, per spem æternorũ bonorum merear consolari, sicut sequitur.

t ¶ *Hæc me consolata,* &c.] Cum in his angustijs posito æternæ vitæ pabulum subministrat.

v ¶ *Superbi inique,* &c.] Qui relicta humilitate præceptionis diuinæ, in huius sæculi vanitatibus extollebantur.

x ¶ *A lege autem tua,* &c.] Quia illis damnationi appropinquantibus, erigebar in ea.

y ¶ *Memor fui iudiciorum tuorum.*] Nihil in hac vita indignum gessi, metuens ne his condemnarer.

z ¶ *A sæculo domine.*] Ab initio huius vitæ.

a ¶ *Et consolatus sum.*] Securum me sciens à iudicio mortis. Consolatus sum, dicit ipsa ecclesia: quòd Deus venit sua membra redimere. Quasi dicat: Ab initio cognoui ego & intellexi per spiritum sanctum, quòd tu venturus eras in carne.

b ¶ *Defectio tenuit me,* &c.] Vox ecclesiæ. Affectum miserationis ostendit, vt doleat super præuaricationes iniquorum: iuxta illud Apostoli: Ob vnius membridolorem compatiuntur omnia mẽbra. Ideoque non vult quemquam peccare, sed omnes cupit viam veritatis agnoscere. 1. Cor. 12. d / 1. Tim 2. a

c ¶ *Cantabiles mihi,* &c.] Docet nos propheta in huius mũdi peregrinatione spiritualia cantica semel aure susceptа incessabiliter decantare: quia *cum sumus in corpore, peregrinamur à domino.* 2. Cor. 5. d

d ¶ *Memor fui nocte,* &c.] Oportet enim fragilitatem humanam, vt cum semper, impensius tamen nocturno tempore memoriam faciat dominici nominis: cum aut recordatione diuitiarum premitur, aut concupiscentiæ igne torquetur: & præcipue hoc exorare, vt si legem Dei custodire cœpit, ne ab eadem in aliquo diuellatur.

e ¶ *Hæc facta,* &c.] Facta est mihi hæc lex consolatio, & nõ scandalum, vt diligentius iustificationes tuas scrutari valerem. Nos quoque suppliciter exoramus dominum, vt nobis iustificationes suas insinuet, vias referet, mirabilia declaret; & si quid legis vmbraculum occultet, paracleto illuminante reuelet, vt si beatitudinis palmam non adipiscimur: saltem vel prodelictis veniam consequamur. Per dominum nostrum Iesum Christum, cui est cum æterno patre & spiritu sancto honor & potestas & gloria in sæcula sæculorum, Amen.

Homilia secunda. Iustificationum, mandatorum, legum, viarumque discretionem iam in superiori homilia descripsimus: nunc ad octauæ literæ capitulum reuertamur.

H E T H.

P *Ortio mea domine, dixi custodire legem tuam.*] Qui relinquit mundi superbiam, honorum fastigia diuitiarumq; iactantiã, & in cælo collocat thesauros, huius portio efficitur Deus: sicut Petrus ait paralytico: Argentum & aurum non est mihi, sed quod habeo hoc tibi do. *In nomine Christi Iesu, surge & ambula.* O magnus thesaurus, ô felicium diuitiarum egregius cumulus, vt qui legem Dei custodit, & cuius Deus est portio, morbida curet infirmitatum. Act. 3. a

g ¶ *Deprecatus sum faciem tuam in toto corde meo.*] Benè

propheta

propheta toto corde deprecatur faciem Dei: qui mundum cor se nouit habere. *Beati enim mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt.*

a ¶ *Miserere mei secundum eloquium tuum.*] Per quod promisisti vt peccatorem in morte non obrueres, sed misericordia consolareris.

b ¶ *Cogitaui vias meas.*] Quòd rectæ erant.

c ¶ *Et conuerti pedes meos in testimonia tua.*] Sēsus meos in tua præcepta, vt obseruare debeā, & opere compleam.

d ¶ *Paratus sum, & non sum turbatus.*] Paratus sum ad prædicandum: non sum turbatus ad tribulationem sustinendam propter Christum.

e ¶ *Vt custodiam mandata tua.*] Nō me conturbauerūt iniqua exprobrantium iacula.

f ¶ *Funes peccatorum circumplexi sunt me, & legem tuam non sum oblitus.*] Ab improperiis peccantium se conseptum propheta dicit: nec tamen legis diuinæ se ait immemorē, sciens oportere nos per multas tribulationes introire in regnum Dei.

Act. 14. d

g ¶ *Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustitiæ tuæ.*] Scit enim medio noctis tempore vel pericula pati, vel præmia se assequi posse: quia sicut media nocte percussit angelus Ægyptum:

Exod. 11. a

ita media nocte sapientes virgines introducuntur ad sponsū. Et

Matt. 25. a

B

multa sunt alia de media nocte testimonia. Ideo hic eo tempore surgit cum iudicio ac iustitia, vt quod posceret, consequatur.

h ¶ *Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua.*] Dauid particeps erat in regno ad omnes homines, qui sustinebant tribulationem: & modò ecclesia particeps est ad illos qui Deum timent timore sancto, & sua mandata implent. Particeps est cum illis in fide, spe, charitate.

i ¶ *Misericordia domini plena est terra.*] Cùm *solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos.*

Matt. 5. g

Luc. 11. g

k ¶ *Iustificationes tuas doce me.*] Ne similis fiam his, qui habentes scientiæ clauem: neque ipsi introeunt, neque alios introire permittunt. Misericordiam fecit: quando venit nos redimere. Inde est plena terra, id est, sancta ecclesia. Iustificationes tuas doce me. Hoc est, tua mandata, vt illa intelligam & prædicem, & opere impleam.

TETH.

BOnitatem fecisti cum seruo tuo domine.] Vox prophetę in persona ecclesiæ. Bonitatem fecisti, quando in carne venisti, & nos redemisti: quando quod promisisti ad Abraham & reliquos patres adimplesti, vt illud: Et in semine tuo benedicentur omnes gentes. Cum seruo tuo populo Christiano.

Gen. 22. d

l ¶ *Secundum verbum tuum.*] Verbum patris filius est. Secundum verbum tuum: vt peccantem me non in ira punires, sed misericordia consolareris.

m ¶ *Bonitatem, & disciplinam, & scientiam doce me.*] Vox ecclesiæ. Ante debuerat docere scientiam, & postea disciplinam: quia non potest homo bonus esse, nisi scientiam habeat. Qualem bonitatem se dicit facere? Quia dat pluuiam super terram, *& facit solem suum oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos.* Et disciplinam, hoc est, vt primitus in se debeat mensurare & facere disciplinam, & postea in alijs. Et scientiam, hoc est vt discretionem habeat, & sciat discernere inter bonum & malum, inter vitam & mortem, inter corpus & animam. Doce me, vt intelligam tua mandata opere implere.

Matt. 5. g

n ¶ *Quia mandatis tuis credidi.*] Propterea doce me: quia in tuis præceptis credidi, id est, opere impleui.

o ¶ *Priusquam humiliarer ego deliqui. Propterea eloquium tuum custodiui.*] Præcedente delicto humiliamur; & per hoc erudimur, vt eloquia diuina custodiamus.

p ¶ *Bonus es tu domine.*] Quia nemo bonus nisi tu solus.

q ¶ *Et in bonitate tua doce me iustificationes tuas.*] Eo quòd bonæ sint, sicut & tu bonus es.

r ¶ *Multiplicata est super me iniquitas superborum,* &c.] Cùm enim verbera diuina me arguerēt: & superbi sæculi lacesserent, dicentes: Vbi auxilium, vbi spes tua, vbi est bonitas Dei tui: ego mandata tua vehementius scrutabar, consolationem requirens in eis.

s ¶ *Coagulatum est sicut lac cor eorum.*] Lac cum natura suaue sit: corruptum tamen vitio coagulatur & acescit. Ita & superbi, id est, hæretici dulce cor de sanctis scripturis prius habuerunt: sed peruertentes eas in ebrietate sensus sui: coagulati atque acerrimi facti sunt.

t ¶ *Ego vero legem tuam meditatus sum.*] Per quam superbos humilias, per quam humilibus gratiam præstas.

D

v ¶ *Bonum mihi quod humiliasti me, vt discam iustificationes tuas.*] Vox ecclesiæ dicit: Bonum mihi fuit quòd me humiliasti: quia per hoc didici tua mandata implere in operatione. *Bonum mihi quod humiliasti me, vt discam iustificationes tuas.*

Matt. 5. b

x ¶ *Bonum mihi lex oris tui,* &c.] Lex oris Dei Christus est: qui non venit legem soluere, sed adimplere. Quem præuidens propheta super omnes thesauros concupiscit: quia non solum amicos diligi, sed etiam inimicis præcipit ignosci.

IOTH.

MAnus tuæ fecerunt me, & plasmauerūt me: da mihi intellectum, vt discā mandata tua. z Qui timent te videbunt me, & lætabuntur: a quia in verba tua superspersi. b Cognoui domine quia æquitas iudicia tua, & in veritate tua humiliasti me. c Fiat misericordia

Manus tuæ fecerunt me, & plasmauerunt me: da mihi intellectū vt discam mandata tua.] Magnum est enim vt se homo intelligat manu Dei factum plasmatumque, & ad eius imaginem esse compositum. Quod si cognouerit, scientiam poscere debet, vt mandata eius intelligat atque custodiat: ne recedens ab eis qui fuit imago Dei, incipiat imago esse diaboli.

z ¶ *Qui timent te, videbunt me, & lætabuntur.*] Vox ecclesię, hoc est, vt illi qui Deum timent, videant suum intellectum, & lætitiam habeant: quia ecclesia quando videt alios mandata Dei obseruare, magnam lætitiam habet. Postea inuicem sic lætabuntur, & hic & in futuro.

a ¶ *Quia in verbo tuo superspersi.*] Id est, in Christo habeo spēm.

b ¶ *Cognoui domine, quia æquitas iudicia tua, & in veritate tua.*] Æquitas tua est, vt peccatores arguas pro delictis. Veritas, vt superbos humilies à prosperitatibus suis. Ergo quia me humiliasti vt corrigeres.

c ¶ *Fiat nunc misericordia tua, vt consoletur me.*] Vox prophetæ in persona ecclesiæ. Præuidebat propheta per spiritum sanctum Christum venturum esse in carne, qui erat misericordia, vt nos redimeret secundum quod promiserat, & me consolaretur. Adimpleuit quod promisit: quia dicit in alio loco: Miserationes multæ sunt apud DEVM,

&

& nostra peccata multa sunt. Inde dicit: Miserationes tuæ multæ sunt.

a ¶ *Secundum eloquium tuum seruo tuo.*] Secundum quod promisisti, veni redimere seruum tuum, populum Christianum, qui tibi seruit specialiter. Fiat nunc misericordia tua vt consoletur me: secundum eloquiũ tuum seruo tuo. Promisisti enim, vt post humilitatem afflictionis tribueres præsidium consolationis.

b ¶ *Veniant mihi miserationes tuæ,* &c.] Iam legem tuam meditor, sed in æternam vitam venire non possum, nisi à te inibi fuero commutatus.

c ¶ *Confundantur superbi,* &c.] Confundantur in peccatis suis, & cognoscant se iniquè gessisse aduersus iustum.

d ¶ *Ego autem exercebor in,* &c.] Ostendens eis quæ oporteat agere. Ego autem. Vox ecclesiæ. Exercebor in mãdatis tuis. Dum isti supradicti sic fecerunt: ego in tuis præceptis ibi me exerceo.

e ¶ *Conuertantur mihi timentes,* &c.] Hoc est, vt me docente cognoscentes ea ad te conuersi fiãt.

f ¶ *Fiat cor meum immaculatum in iustificationibus tuis, vt non confundar.*] Et quia de corde procedit numerositas vitiorum, sicut dominus ait in euangelio: ideo propheta immaculatum se fieri poscit in Dei iustificationibus, vt eũ in iudicio damnationis sententia non confundat. Sic & nos opprimere debemus varias cogitationes, ne nobis confusionem præparent, cum eas desiderauer mus implere. *Fiat cor meum immaculatum.* Hoc cor pro anima ponitur. Acsi dicat: Fiat anima mea sine peccato mortali. *In iustificationib. tuis, vt non confundar.* Hoc est, vt non habeam confusionem æternam.

Psal. 118. k

Caph.

Defecit in salutari tuo anima mea.] In Iesu, qui venit salvum facere populum suum à peccatis eorum.

h ¶ *Et in verbum tuum superspe rauí.*] Quòd in principio Deus erat apud Deum, vt veniat ad redemptionem humanam.

i ¶ *Defecerunt oculi,* &c.] Attende. Hanc suscipio consolationẽ te aduenire de cœlis: in defectione spiritualium oculorum.

Matt. 2. d

k ¶ *Quia factus sum sicut vter,* &c.] Dominus in euangelio dixit: *Nemo ponit vinum nouum in vtres veteres:* significans, pectus humanum diuturnis repletum vitiis, non posse continere mandata Dei. Ergo & nos, si incalescamus naturali ardore vt peccemus, cum mandata Dei accipimus, repentinus extinguitur hic calor, & erimus quasi vter in pruina, refrigerato in nobis ardore peccati.

l ¶ *Quot sunt dies serui tui; quando facies de persequentibus me iudicium.*] Pauci sunt dies huius vitæ. Tu domine contere in iudicio tuo satanam cum satellitibus suis: sub pedibus nostris velociter qui nos persequuntur.

m ¶ *Narrauerunt mihi iniqui fabulationes: sed non vt lex tua.*] Audiuit multa ab hæreticis ac gentibus, quæ non conueniunt mandatis Dei. Ideo adiungit:

n ¶ *Omnia mandata eius veritas.*] Nulla enim falsitate comprehenduntur.

o ¶ *Iniqui persecuti sunt me, adiuua me.*] Grauia aduersus principatus & potestates sustineo bella: & ideo non peto vt amoueatur hoc certamen, sed vt adiuuer: sciens neminem posse coronari, nisi qui legittimè certauerit.

p ¶ *Paulominus consummauerunt me in terra: ego autem non dereliqui mandata tua.*] Valde me corporalia vitia in terra humiliassent: nisi custodissem mandata diuina.

q ¶ *Secundum misericordiam tuam viuifica me.*] In æternam vitam: quia ego iam non mihi viuo, viuit autem in me Christus.

r ¶ *Vt custodiam testimonia oris tui.*] Vel ea quæ in lege mandasti: vel illa quæ in euangelijs protulisti.

Lamed.

In æternum domine verbum tuum permanet in cœlo.] In homine illo cœlesti: qui relicta imagine terrena, factus est cœlum.

t ¶ *In generationem,* &c.] Vna generatio est legis & prophetarũ, altera euangeliorum. In his generationibus veritas permanet Dei: quia nihil mendacij protulerunt.

v ¶ *Fundasti terram, & permanet.*] Non illam quæ cum cœlo præterit: sed illam, in quaverbum Dei multiplicatur.

x ¶ *Ordinatione tua perseuerat dies: quoniam omnia seruiunt tibi.*] Qui relictis mundi tenebris, in lumine Dei viuit: ille in Deum qui dies verus est, perseuerat. Et omnia quæ ex ordinatione eius perficit, ei deputat seruiendum.

y ¶ *Nisi quod lex tua meditatio mea est: tunc forte perissem in humilitate mea.*] Dat exemplum, vt etiam si in diuersis persecutionibus humiliemur, legem meditemur, ne pereamus.

z ¶ *In æternum,* &c.] Transferens me post certamina multa in vitam æternam.

a ¶ *Tuus sum ego,* &c.] Ego tuus famulus, & tu Deus meus. Ad te posco saluari, quia venter nõ est mihi Deus; nec sum inani gloriæ deditus: sed iustificationibus tuis.

b ¶ *Me expectauerunt peccatores,* &c.] Longo me certamine aduersæ potestates impugnant: sed ego intelligens testimonia tua, consolationem recepi ex eis.

c ¶ *Omnis consummationis,* &c.] Christum vtique qui finis est legis, & prophetarum cõsummatio. Propheta præuidit in spiritu consummasse eum omnia quæ scripta sunt de eo in lege, & propheti, & psalmis. Siquidem ipse in passione ait: Consummatum est.

d ¶ *Latum mandatum tuum nimis.*] Spatiosum enim præuidit tempus illud ab eo quo se mandauit per legem & prophetas venturum, vsquequo procedat per euangelium.

Ioan. 19. f

Mem.

Quomodo dilexi legem tuam domine, &c.] In hoc apparet eũ legem Dei diligere; quia omne tempus vitæ suæ eam cognoscitur meditari. Die autem dixit, pro eo quòd à splendore diuinæ lucis eluceat.

f ¶ *Super inimicos,* &c.] Inimici prophetæ, Iudæi sunt qui spiritualiter non intelligunt. Quibus prudentiorem propheta se dicit: quia in his mandatis, quæ in æternum seruauit, venturum dominum præuidit.

a ¶ *Super*

dato tuo: quia in æternum mihi est. [a] Super omnes docentes me intellexi: quia testimonia tua meditatio mea est. [b] Super senes intellexi: quia mandata tua quæsiui. [c] Ab omni via mala prohibui pedes meos, vt custodiam verba tua. [d] A iudicijs tuis non declinaui: quia tu legē posuisti mihi. [e] Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua: super mel ori meo. [f] A mandatis tuis intellexi: propterea odiui omnem viā iniquitatis.

Nvn.

Lucerna pedibus meis verbum tuum, [h] & lumen semitis meis. [i] Iuraui & statui custodire iudicia iustitiæ tuæ. [k] Humiliatus sum vsquequaque domine: viuifica me secundū verbum tuum. [l] Voluntaria oris mei beneplacita fac domine, [m] & iudicia tua doce me. [n] Anima mea in manib. meis semper, & legem tuā nō sum oblitus. [o] Posuerūt peccatores laqueos mihi, [p] & de mandatis tuis non erraui. [q] Hæreditate acquisiui testimonia tua in æternum: [r] quia exultatio cordis mei sunt. [f] Inclinaui cor meum [t] ad faciendas iustificationes tuas [u] in æternum, propter retributionem.

Samech.

Iniquos odio habui, & legē tuam dilexi. [v] Adiutor & protector meus es tu, [z] & in verbum tuum superspersi. [a] Declinate à me maligni, & scrutabor mandata Dei mei. [b] Suscipe me secundum eloquium tuum, [c] & viuam: [d] & non confundas me ab expectatione mea, [e] Adiuua me, [f] & saluus ero: [g] & meditabor in iustificationibus tuis [h] semper. [i] Spreuisti omnes discedentes [k] à iudicijs tuis: [l] quia iniusta cogitatio

a ¶ *Super omnes docentes me intellexi: quia testimonia tua meditatio mea est.*] Docebant tunc scribæ & pharisæi habētes scientiæ clauem: sed iste super his intelligit, qui mysterium vnguentorum & festiuitatum atque holocaustomatum, in euangeliis vidit esse complendum.

b ¶ *Super senes intellexi: quia mandata tua quæsiui.*] Super sacerdotes & principes cuncta legis mandata requiro: quia in nouo testamento agi præstolor quod cerno in veteri figuratum.

c ¶ *Ab omni via mala prohibui pedes meos, vt custodiam verba tua.*] A præcipitio cœni facinorosi me semper inhibui, vt facilius verbū mandatorum custodire valerem.

d ¶ *A iudicijs tuis non declinaui: quia tu legem posuisti mihi.*] Legem mandatorum à te susceperi: quòd si ab his declinarem iudiciis, in æterno iudicio condemnarer.

e ¶ *Quam dulcia*, &c.] Transito melle, vel alio cibo palato, nullum vltra saporem habet: sed eloquia tua domine siue in ore, siue in faucibus, vel in arcano abditi pectoris, semper dulcia sunt meditantibus ea. Nam sicut mel visibile amaritudinem arcet nostrarum faucium: ita eloquiis dominicis, amaritudines nostrorum criminum mitigantur.

f ¶ *A mandatis tuis intellexi: propterea odiui omnē viam iniquitatis.*] Supradictam mandatorum dulcedinem hauriens iniquæ amaritudinis viam odiui.

Nvn.

Lucerna pedibus, &c.] Si in huius sæculi noctibus, in nobis verbi Dei luceat lumen: non incidunt pedes nostri in laqueos funium ac præcipitia fouearū, quæ manus artis diabolicæ in nostris offendiculis præparant.

h ¶ *Et lumen semitis meis.*] Vt hoc lumine præeunte, dum vitæ istius semitas gradimur, in eam quæ via vera est, perducamur.

i ¶ *Iuraui & statui custodire iudicia iustitiæ tuæ.*] Primum iurauit, vt ab hac custodia non dissoluatur. Deinde statuit, vt quæ iurauerat; firmet: sciens nihil in Dei iudiciis nisi per iustitiam propalari.

k ¶ *Humiliatus sum vsquequaque domine*, &c.] Didicit humilitatem, quam Christus docuit: qui mitis est & humilis corde. Ideo nunc deprecatur, vt sicut ille post humilitatem formæ seruilis exaltatus est in gloriam Dei patris, ita & iste ab hac humilitate corporea in vitam transferatur æternam.

l ¶ *Voluntaria oris mei beneplacita fac domine.*] Vox ecclesiæ. Ac si dicat: Vota mea quæ tibi offero, beneplacita tibi sint, id est, acceptabilia & delectabilia.

m ¶ *Et iudicia tua doce me.*] Hoc est, tua mandata, vt intelligam & impleam.

n ¶ *Anima mea in manibus tuis.*] Hoc est, sensibus tuis: quia paratus sum vt operer. Et in alio loco dicit: *Anima mea in manibus meis.* Quomodo dicit in manibus meis? eo quòd paratus sum martyrium sustinere propter Christum. *Psal. 118. a*

o ¶ *Posuerunt peccatores laqueos mihi.*] Vide quòd laqueus secus viam ponitur, & si egressus fueris de via, cades in laqueū. Quid sunt isti laquei, nisi tendiculæ diaboli, vel suggestiones dæmonis? Vitia etiam & peccata possunt intelligi.

p ¶ *Et in mandatis tuis non erraui.*] Vox ecclesiæ. Non erraui à tuis mandatis, sed constans fui in operatione.

q ¶ *Hæreditate acquisiui testimonia tua.*] Tua testimonia & tua præcepta, hoc est, mea hæreditas in æternum & hic, & in futurum.

r ¶ *Quia exultatio cordis mei sunt.*] Tua testimonia, hoc est, mea exultatio: quia ecclesia in mandatis Dei delectatur & exultat.

f ¶ *Inclinaui cor meum.* Non fui superbus, sed humilis: & ideo inclinaui cor meum, vt te intelligerem: quia superbi non inclinant cor ad humilitatem. Ad quid inclinaui cor meum, dicit ecclesia.

t ¶ *Ad faciendas iustificationes tuas.*] Hoc est, mandata tua.

v ¶ *In æternum propter retributionem.*] Vitæ æternæ, vt illam mereat percipere.

Samech.

Iniquos odio habui, *& legem tuam dilexi.*] Vox prophetæ in persona ecclesiæ. Quomodo dicit, iniquos odio habui, dum dominus dicit: *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui vos oderunt?* Et alibi: *Orate pro persequentibus & calumniantibus vobis.* Et hic quomodo dicit, odio habui? Sed secundum legem veteris testamenti potest se defendere, sicut dictum est: *Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum.* Sed modò intelligendum est: Odio habui, vitia & peccata. Et dilexi, hoc est, illam naturam: quia non licet odisse creaturam Dei, sed peccatum. Sicut alibi dicit: *Perfecto odio oderam illos:* Est odium nō perfectum. Quare? *Quia qui odit fratrem suum, homicida est. Et legem tuā dilexi*, id est, tuam legem quam tu præcepisti, dilexi: opere impleui. *Luc. 6. d* *Matt. 5. g* *Leuit. 19. d* *Psalm. 138. d* D *1. Ioan. 3. c*

y ¶ *Adiutor & susceptor meus es tu.*] Adiutor in præsenti, susceptor in futuro.

z ¶ *Et in verbo tuo spero.*] Hoc est, in Christo: quia verbum patris filius est.

a ¶ *Declinate à me maligni, & scrutabor mandata Dei mei.*] Vox prophetæ in persona ecclesiæ: optando dicit. Declinate à me maligni. Si volueris perfectè pœnitentiam agere, segregare te debes à consortio peccatorum, vel omnium malorum hominum, & fugere in alium locum, vt perfectè eā agere valeas. Declinate à me maligni: Hi sunt dæmones, vitia & peccata, vel aduersariæ potestates. Quia dum ipsi tendiculas tibi præparant, & suggestiones pessimas, non potes scrutari mandata Dei, vt illa bene intelligas. Sed si volueris pœnitentiam agere: segregare te debes ab illorum consortio.

b ¶ *Suscipe me secundum eloquium tuum.*] Dauid dicit. Suscipe me à carne, secundum quod promisisti, vt de mea carne carnem accipere, & me redimeres.

c ¶ *Et viuam.*] Hoc est in anima, si me redemeris, & hic, & in futurum.

d ¶ *Et non confundas*, &c.] De hoc quod expectaui tuam salutationem cum veneris, non confundar, vt non habeam confusionem neque hic, neque in futurum.

e ¶ *Adiuua me.*] Auxilium rogat.

f ¶ *Et saluus ero.*] In anima, si veneris vt me adiuues.

g ¶ *Et meditabor in iustificationibus tuis.*] Id est, in tuis mandatis.

h ¶ *Semper.*] Sine fine.

i ¶ *Spreuisti omnes discedentes.*] Id est, despexisti.

k ¶ *A iustitiis tuis.*] Quare?

l ¶ *Quia iniusta est cogitatio eorum.*] Ideo spreuisti: quia discedunt à tuis mandatis, & cogitatio eorum iniusta est: hæreticorum

reticorum, Iudæorum, vel omnium malorum, & contra Christum, & contra ecclesiam.

a ¶ *Preuaricantes reputaui omnes peccatores terræ.*] Optando dicit propheta in persona ecclesiæ: quia ante aduentum Christi prævaricatores erant: qui sub debito tenebantur propter præuaricationem primi hominis Adæ, & omnes ad infernum descēdebant, etiam ipsi infantes ad infernum descendebant: quia propter illud debitum prævaricatores reputabantur, nisi per baptismum abluti fuissent. Et modò qui non sunt baptizati, ad infernum descendunt. Prævaricantes reputaui. Quia non omnes peccatores prævaricatores: sed omnes prævaricatores peccatores.

b ¶ *Ideo dilexi testimonia tua.*] Ne in his prævaricator apparea.

c ¶ *Confige timore tuo carnes meas: iudicijs enim tuis timui.*] Metuo futurum iudicium: ideo cruci tuæ configens omnes concupiscentias carnis, tibi conuiuere, tibi commori, tibi consepeliri paratus sum, vt in futuro tibi consurgere merear. Sed & nos domine deprecamur, vt in timore tuo confixi, lucerna sacri luminis præeunte, à peccati funibus absoluti, & tua portio facti: illam viam incedere valeamus, quæ nos à malorum liberatos supplicijs angelis faciat cohæredes. Per ipsum dominum nostrum Iesum Christum: cui est cum æterno patre & spiritu sancto honor & gloria in sæcula sæculorum, Amen.

Homilia tertia. Salubri nos semper consilio & sacro eloquio beatus hortatur propheta, vt iustitiam quam ille custodiuit in opere, nos debeamus fideliter exequi, & indissolubiliter retinere. Qui vt segnes & inertes animos ad hęc custodienda facilius excitet: quid meriti pro ipsius iustitiæ custodia adipiscamur edocet, dicens.

Ain.

Feci iudicium, &c.] Iugiter nos in hoc mortali corpore vitiorum caterua persequitur: sed si mensura iudiciorum ac iustificationum Dei in nobis maneat, vt prudenti consilio ea quæ his conueniunt faciamus, horum persecutorum manibus non trademur.

e ¶ *Suscipe seruum tuum in bono.*] Quia seruire me peccato iam nescio.

f ¶ *Vt non calumnientur me superbi.*] Diabolus & ministri eius.

g ¶ *Oculi mei defecerunt in salutare tuum.*] In Iesum qui Hebraicè saluator dicitur.

h ¶ *Et in eloquium iustitiæ tuæ.*] In verbum illud quod erat in principio apud Deum: qui iustitias legis non venit soluere, sed implere.

i ¶ *Fac cum seruo tuo secundum misericordiam tuam.*] Vt ipse vota mea perficias.

k ¶ *Et iustificationes tuas doce me.*] Vt eas, sicut sæpius optaui possim aduertere.

l ¶ *Seruus tuus sum ego: da mihi intellectum vt sciam testimonia tua.*] A te ea discam, & non ab hæreticis vel Iudæis: quia mihi nullum tempus est ab exercitatione tuæ seruitutis otiosum.

m ¶ *Tempus faciendi,* &c.] Iudæi vtique qui eam spiritualiter non intellexerunt. Sed veniet tempus quando occulta illius, dominus faciet prædicatione euangelia reserari.

n ¶ *Ideo dilexi mandata tua, super aurum & topazion.*] Sicut enim aurum cunctorum metallorum præcellit prænum: ita topazius omnium gemmarum in se continens pulchritudinem, omnium vincit honores. Ideo propheta super hæc omnia Dei mandata diligit: quia in his aduentum domini qui mundum redēpturus est, nuntiatū intelligit.

o ¶ *Propterea ad omnia,* &c.] Nihil de viis iniquitatis accescit: sed sicut perambulaui integrè: ita omnia quæ in viis iniquitatis morabantur, odiui.

Phe.

Mirabilia, &c.] Vidi in his aliud agi, aliud figurari. Ideoque quia mirum mihi est: diligentiu perscrutatus, cuncta te declarante cognosco, sicut sequitur.

q ¶ *Declaratio sermonum,* &c.] Sermones Dei sunt scripta prophetarum & legis, quæ in euangelijs declarantur: dum Verbum caro factum habitat in nobis, & multis virtutibus se Deum ostendit. Sed horum intellectus paruitati nostræ, qui in innocentia renati sumus, tribuitur: domino sic dicente. *Confiteor tibi domine pater cœli & terræ: quia obscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis.* Matt. 10. d

r ¶ *Os meum aperui,* &c.] Cor mundum reseruaui, & dignum me effeci desiderio mandatorū tuorum, in quem spiritus sanctus diffunderetur.

s ¶ *Aspice in me,* &c.] Vt illo me iudicio muneres, quo reliquos qui diligunt nomen tuum.

t ¶ *Gressus meos,* &c.] Et non secundum corporeas voluntates.

v ¶ *Et non dominetur mei omnis iniquitas.*] Quia tuo sum famulatui manciparus.

x ¶ *Redime me à calumnijs hominum,* &c] Calumniæ sunt, cum iustis hominibus crimen impietatis obiicitur. Et ex quibus se redimi deposcit à Deo, vt eius mandata custodiat.

y ¶ *Faciem tuam illumina super seruum tuum.*] Confirma me effigie imaginis gloriæ tuæ.

z ¶ *Et doce me iustificationes tuas.*] Vt quod in illis cerno per speculum, certa contemplatione conspiciam.

a ¶ *Exitus aquarum,* &c.] Veram semper agit pœnitentiam hic sanctus, & non cessat fluentis lacrymarum antiqua delicta diluere, vt intelligas: nisi veram pœnitentiam egeris, tibi facilè non dimitti quæ gesseris. Vera est enim pœnitentia, iugiter fletibus commissa diluere & abluta non iterare.

Zade.

Iustus es domine, &c.] Omnia quæ mandante te patimur, iusta, recta, ac vera sunt, quia aut pro peccatis nostris ingruūt, aut vt probati manifestemur, eueniunt.

c ¶ *Tabescere me fecit,* &c.] Cum domus Dei, spelunca latronum efficitur à malis habitatoribus: vel cum videro corpora Deo dicata, volutabris facinorum inquinari.

d ¶ *Quia obliti sunt,* &c.] Obliuiscentes enim præcepta legis, fecerunt domum tuam spelunc am latronum.

e ¶ *Ignitum eloquium,* &c.] Quia sicut peccatum consumit: ita & peccantem si conuertatur, illuminat.

f ¶ *Adolescentior sum ego, & contemptus: iustificationes tuas*

non

non sum oblitus.] Quanquam hæc Dauid ex persona sua dicat: qui adolescentior cæteris fratribus quasi contemptus ad oues pascendas directus: de hinc in regnum electus est: tamen hæc ad populum Christianum referenda sunt: qui prius contemptus, & de domo patris eiectus, recolens iustificationes Dei: acceptis prioris primogenitis, prior effectus est.

a ¶ *Iustitia tua iustitia in æternum.*] Quam non cognouit populus ille prior semper esse perpetuam.

b ¶ *Et lex tua veritas.*] Illis fuit vmbra: nunc est ecclesiæ populo veritas. Sed propheta pro hac veritate multa perferens, ait.

c ¶ *Tribulatio & angustia inuenerunt me: mandata tua meditatio mea est.*] Quamlibet tribuletur in pœnis, coarctetur in vinculis: vox semper libera Dei mandata meditatur assiduè.

d ¶ *Æquitas testimonia,* &c.] Vt pro eorum intelligentia, vitam possim capere sempiternam.

COPH.

CLamaui in toto corde meo, exaudi me domine, &c. *mandata tua.*] Hunc clamorem non corporeæ vocis, sed mentis spiritualis esse, sæpe monuimus: per quem iusti à Deo exaudiuntur: vel ille precibus eorum pium pandit auditum.

f ¶ *Præueni in maturitate & clamaui: quia in verbo tuo speraui.*] Vetera vitia pudicitia iuuenili præuenit: qui per maturitatem viuacis animi, spem suam nunquam à verbis Dei remouit.

g ¶ *Præuenerunt oculi mei ad te diluculo, vt meditarer eloquia tua.*] Non eum lux soporatum reperit, sed vigilantem strenue, & circa diuina eloquia oculorum spiritualium, intentione meditantem.

h ¶ *Vocem meam exaudi domine secundum misericordiam,* &c.] Incessabiliter vocis spiritualis emittit gemitum, vt ab hac mortalitate in vitam transferatur æternam.

i ¶ *Appropinquauerunt persequentes,* &c.] Omnis enim qui iniquè sanctis appropinquat vt noceat, elongatur à lege Dei.

k ¶ *Prope es tu domine, & omnia mandata tua æquitas.*] Non teneris locis, sed per veritatem mandatorum cordibus sanctorum illaberis.

l ¶ *Ab initio cognoui de testimoniis tuis.*] Ab Adam in omnibus patriarchis ac prophetis.

m ¶ *Quia in æternum fundasti ea.*] Euangeliis, in quibus & nos fundati sumus supra fundamentum memoratum: sicut dixisse Paulum apostolum sæpe meminimus.

RES.

VIde humilitatem meam, &c.] Tibi humilior: à te eripi me deprecor, vt exalter: quia memor sum legis tuæ qua dixisti: *Qui se humiliauerit, exaltabitur.*

Luc. 14. c

o ¶ *Iudica iudicium meum, & redime me,* &c.] Iudicaui me ego nihil scire, nisi Iesum Christum: qui ad redemptionem mundi venire promissus est. Iuxta ergo hoc iudicium, ego à te viuificer in eloquiis tuis.

p ¶ *Longe est à peccatoribus salus: quia iustificationes tuas non exquisierunt.*] Salus nostra, Christus est: qui à negligentibus Iudæis elongatur: eo quòd in iustificationibus legis non intelligunt figuratum.

q ¶ *Miserationes tuæ multæ sunt domine.*] Quia de multis periculis eruunt.

contemptus: iustificationes tuas nō sum oblitus, [a] Iustitia tua iustitia in æternum, [b] & lex tua veritas. [c] Tribulatio & angustia inuenerūt me: mādata tua meditatio mea est. [d] Æquitas testimonia tua in æternum: intellectum da mihi, & viuam.

COPH.

CLamaui in toto corde meo, exaudi me domine: iustificationes tuas requiram. Clamaui ad te: saluum me fac, vt custodiam mādata tua. [f] Præueni in maturitate & clamaui: quia in verba tua superperaui. [g] Præuenerunt oculi mei ad te diluculo, vt meditarer eloquia tua. [h] Vocem meam audi domine secundum misericordiam tuam, & secundum iudicium tuum viuifica me. [i] Appropinquauerunt persequētes me iniquitati: à lege autē tua lōge facti sunt. [k] Prope es tu domine, & omnes viæ tuæ veritas. [l] Initio cognoui de testimonijs tuis: [m] quia in æternum fundasti ea.

RES.

VIde humilitatem meam, & eripe me: quia legem tuam non sum oblitus. [o] Iudica iudicium meum, & redime me: propter eloquium tuum viuifica me. [p] Longe à peccatoribus salus: quia iustificationes tuas non exquisierunt. [q] Misericordiæ tuæ multæ domine: [r] secundum iudicium tuum viuifica me. [s] Multi qui persequūtur me & tribulant me: à testimonijs tuis non declinaui. [t] Vidi præuaricantes, & tabescebam: quia eloquia tua non custodierūt. [u] Vide quoniam mādata tua dilexi domine: in misericordia tua viuifica me. [x] Principium verborum tuorum veritas: [y] in æternū omnia iudicia iustitiæ tuæ.

SIN.

PRincipes persecuti sunt me gratis, & à verbis tuis formidauit cor meum. [a] Lætabor ego super eloquia tua: sicut qui inuenit spolia multa. [b] Iniquitatē odio habui, & abominatus sum: legem autem tuā dilexi. [c] Septies in die laudem dixi tibi: super iudicia iustitiæ tuæ. [d] Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum. [e] Expectabam salutare tuū domine, & mādata tua dilexi. [f] Custodiuit anima mea testimonia tua, & dilexit ea vehementer. [g] Seruaui mandata tua & testimonia tua: quia omnes viæ meæ in conspectu tuo.

r ¶ *Secundum iudicium tuum viuifica me.*] Ne inueniatur in me quod iudicium mortis absumat.

s ¶ *Multi persequuntur me, & tribulant me: à testimonijs tuis* erigor, non inclinor.

t ¶ *Vidi non seruantes pactum, & tabescebam: quia eloquia tua non custodiebant.*] Pactum fuit Israeli cū Deo, quando dixit ad Moysen: *Omnia quæcunque dixerit dominus,* Exod. 24. b *faciemus.* Sed & nunc nos pascimur in baptismo, vt abrenuntiemus diabolo & operibus eius. Pro transgressoribus ergo huius pacti propheta tabescebat, sicut & Paulus qui dicebat: *Quis vritur,* 2. Cor. 11. g *& ego non vror?*

v ¶ *Vide quia mandata tua dilexi domine: in tua misericordia viuifica me.*] Dilexit ea: non per metum, sed per bonæ volūtatis effectum. Ideo se in his viuificari deposcit.

x ¶ *Principium verborum tuorum veritas.*] Vt nouus homo renatus in Christo viuat.

y ¶ *Et in æternum omnia iudicia iustitiæ tuæ.*] Vt deinceps cognoscēs se ad imaginem similitudinemq; Dei creatum, nihil iudicijs ac iustitiis eius gerat indignum.

SIN.

PRincipes persecuti sunt, &c.] Formidauit à verbo illo quo ait: Matt. 10. d *Qui me negauerit coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo, qui est in cœlis.* Ideo perstitit fortis in passione.

a ¶ *Lætabor ego super eloquia tua,* &c.] Alligato forti, & vasis eius direptis, lætor in illud eloquium Luc. 11. c Matt. 5. a euangelicum quod dicit: *Cū vos persequentur* & malè dicent, *& dicent omne malum aduersum vos propter iustitiam; gaudete & exultate, quia merces vestra multa est in cœlis.*

b ¶ *Iniquitatem odio habui, & abominatus sum: legem autem tuam dilexi.*] Dum iniquitatem odit, & Dei iustitiam diligit, in maiori se officio extendit dicens.

c ¶ *Septies in die,* &c.] Septies dum per diem laudat: quia mens eius in pleno splendore perdurans, ad illum septimum diem, id est, sabbathum, qui est requies æterna, festinat.

d ¶ *Pax multa diligentibus legem tuam domine,* &c.] Qui Deum amat, pacem cum fratribus necesse est habeat. Nam Deum falso amore diligit, qui scandalizatur in fratre.

e ¶ *Expectabam salutare tuum domine,* &c.] Iesum dominum omnium salutare expectans: ea quæ in lege & prophetis mandata fuerant, feci.

f ¶ *Custodiuit anima mea testimonia tua,* &c.] Cum strenuitate custodiæ, validam dilectionem apposuit.

g ¶ *Seruaui præcepta tua & testimonia tua: quia,* &c.] Seruat præcepta testimoniaque, qui vias Dei incedit: nec quicquam

in actu, dicto vel cogitatu agit, quod diuinæ contemplationi habeatur indignum.

TAV.

APpropinquet oratio mea in conspectu tuo domine, &c.] Proximam tibi fieri orationem meam deprecor domine, vt à te intellectum capiens, nihil aliud nisi quod oportet exorẽ.

b ¶ *Introeat postulatio mea in conspectu tuo domine: secundum eloquium tuum eripe.*] Vt eam per odorem innocentis vitæ dignanter assumens, ab hac corruptione concupiscentiæ carnalis eripiat.

c ¶ *Eructabunt labia mea hymnum: cum docueris me iustificationes tuas.*] Si per puram conscientiam reserata fuerint à te labia mea, tunc dignum laudationis proferam hymnum: quem à tuis iustificationibus imbutus edoceor.

d ¶ *Pronuntiabit lingua mea eloquia tua: quia mãdata tua æquitas.*] Nihil est aliud in eloquijs tuis domine nisi pax, nisi æquitas, nisi vita. Hoc corde credam, hoc labijs eloquar, hoc lingua pronuntiem.

e ¶ *Fiat manus tua vt saluet me: quoniam mandata tua elegi.*] Cum dicit: Fiat manus tua, designat dominum Saluatorem: qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem: per quem facta sunt vniuersa, & reguntur. Manum hic debemus dexterã accipere. Postulat autem venire Saluatorem, per quem se nouerat saluandum. Quod autem dicit: elegi mandata, omnia se pericula amore domini postposuisse testatur.

f ¶ *Concupiui salutare tuum domine,* &c.] Ipsum videre concupieram, quem de vtero virginali illis adhuc temporibus credebam esse ventutum. Et vt sibi hãc scientiam de scripturis diuinis prouenisse monstraret, sequitur: Et lex tua meditatio mea est. In prophetis enim cõcupierat Christum dominum nasciturum: de quo lex & prophetæ loquebantur.

g ¶ *Viuet anima mea & laudabit te, & iudicia tua adiuuabunt me.*] Absorpta terrenæ corruptionis infirmitate, viuere se confitetur Deo, per adiutorium iudiciorum eius.

h ¶ *Erraui sicut ouis quæ perierat: require seruum tuum, quia mandata tua non sum oblitus.*] Fuisse & iam non esse ouem errabundam dicit: reportari se pastoris humeris deprecatur, vt nunc angelis de sua inuentione gaudia tribuantur. Dominus autem nõ est missus, nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel. Quem supplices deprecamur, vt iudiciorum eius factores, mandatorum custodes, testimoniorumque scrutatores effecti: reperta perdita oue, industria benigni pastoris restituta ecclesiastico ouili, sacris eius humeris reportati, sanctorum Angelorum mereamur consortijs gloriari: ipsi gloria cum cum æterno Patre & Spiritu sancto in cuncta sæcula sæculorum, Amen.

i ¶ *Canticum graduum.*] Quindecim graduum psalmi per quosdam profectus nos ad summam perducunt, vt in atrijs domini possimus dicere: *Ecce nunc benedicite dominum, omnes serui domini*: in atrijs domus Dei eius. Et quia à plerisque super his latissimè disputatum est, stultum est parua dicere velle pro magnis.

PSALMVS CXIX.

AD dominum cum tribularer clamaui, & exaudiuit me.] Tres res in vno versiculo velociter explicantur, angustia, preces, exauditio: quia nemo tribulatur, nisi qui viuere in Christo piè desiderat. Oportet ergo, vt non vocum eleuatione, sed cordis humilitate proclamemus ad dominum, si cupimus exaudiri.

l ¶ *Domine libera animam meam à labijs iniquis.*] A Iudæis, qui Christum dominum non solum non credunt, sed etiam immundis labijs blasphemare non metuunt.

ת TAV.

APpropinquet deprecatio mea in conspectu tuo domine: iuxta eloquium tuum da mihi intellectum. [b] Intret postulatio mea in conspectu tuo: secundum eloquiũ tuum eripe me. [c] Eructabunt labia mea hymnum: cum docueris me iustificationes tuas. [d] Pronũtiabit lingua mea eloquia tua: quia omnia mandata tua æquitas. [e] Fiat manus tua vt saluet me: quoniam mandata tua elegi. [f] Concupiui salutare tuum domine, & lex tua meditatio mea est. [g] Viuet anima mea, & laudabit te: & iudicia tua adiuuabunt me. [h] Erraui sicut ouis quæ perijt: quære seruum tuũ, quia mandata tua nõ sum oblitus.

i ¶ Canticum graduum.

PSALMVS CXIX.

AD dominum cum tribularer clamaui, & exaudiuit me. [l] Domine libera animam meam à labijs iniquis, [m] & à lingua dolosa. [n] Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam? [o] Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus desolatorijs. [p] Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est! [q] habitaui cum habitantibus Cedar: [r] multum incola fuit anima mea. [f] Cum his qui oderũt pacem, eram pacificus: [t] cum loquebar illis, impugnabãt me gratis.

u ¶ Canticum graduum.

PSALMVS CXX.

LEuaui oculos meos in montes: [y] vnde veniet auxilium mihi. [z] Auxilium meum à domino, qui fecit cælum & terrã. [a] Non det in commotionem pedem tuum: neque dormitet qui custodit te.

m ¶ *Et à lingua dolosa.*] Ab hæreticorum doctrina, qui nos à recta fidei linea exturbare nituntur.

n ¶ *Quid detur tibi: aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam.*] Ad se fideliter proclamantem animam, dominus interrogare pietatis affectu dignatus est, vt qd ei detur, aut quid apponatur ad linguam dolosam. Dicunt multi hoc in loco commutata præpositione: Quid detur tibi aduersus linguam dolosam: dicere volunt, vt quasi ex Dei doctrina anima illa audiat.

o ¶ *Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus desolatorijs.*] Pro desolatorijs carbonibus, in Hebræo רתמים habet. Desolatorem puto & in Esaia esse carbonem qui ad labia eius defertur, vt purget vitia, quæ loquendo siue optima quæque tacendo contraxerat. Et hic itaq; carbonem similem deprecatur, vt detur ei carbo de altario Dei, quod in eius labijs, peccatorum solitudinem faciat, id est, à vitijs eum præstet alienum. *Esai. 6. b*

p ¶ *Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est.*] Cuius conuersatio in cælis est, peregrinatur in hoc corpore, & hæc peregrinatio longa ei videtur: quia quod susceperit per spem, non contemplatur in specie. Ideoque quasi

q ¶ *Habitaui cum habitantibus Cedar.*] Cedar tenebræ interpretantur. Habitat ergo iste cum habitantibus tenebras, sed non obscuratur à tenebris: sicut *lux lucet in tenebris, & tenebræ eam non comprehenderunt.* *Ioan. 1. b*

r ¶ *Multum incola,* &c.] Desiderabam enim dissolui & esse cum Christo. *Phil. 1. c*

s ¶ *Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus.*] Implens illud Apostoli: *Si possibile est, cum omnibus hominibus pacem habentes.* Est ergo odientibus pacem pacificus: idcirco vt eis pacem liberius prædicaret. *Rom. 12. d*

t ¶ *Et cum loquebar illis, impugnabant me gratis.*] Ille annuntiabat pacem: sed pacis inimici nõ solum eam non recipiebant, verum etiam ipsum prædicatorem pacis, suis nequitijs impugnabant.

u ¶ *Canticum graduum.*] Iste psalmus secundam ascensionem continet, cuius titulus est: Canticum graduum. Plures enim sunt, significantes (vt iam in primo eorum audistis) ascensum nostrum: qui fit in corde ad Deum à conualle plorationis, id est, ab humilitate contribulationis.

PSALMVS CXX.

LEuaui oculos meos ad montes.] Spirituales vtique oculos extuli ad excelsa librorum, prophetarum scilicet ac legis.

y ¶ *Vnde veniet auxilium mihi.*] Vnde dominum auxiliatorem omnium venire suspicio.

z ¶ *Auxilium meum à domino qui fecit cælum & terram.*] Ab ipso auxilium præstolor: per quem pater cælum terramque locauit. Hinc iam pro fide sua vir iste à Spiritu sancto responsum accipit consolationis. Ait enim:

a ¶ *Non det in commotionem pedem tuum.*] Non patitur remouere stabilitatem, qua in eo firmatus es.

A

a ¶ *Neque dormitet qui custodit te.*] Deus enim in se manentem peruigili custodia protegit ac tuetur.

b ¶ *Ecce non dormitabit neque dormiet: qui custodit Israel.*] Sine vlla aũt intermissione à Deo custoditur, qui eum spiritualium oculorum intentione perspexerit.

c ¶ *Dominus custodit te.*] Ipse qui cælum fecit & terram: quia dij qui eam non fecerunt, pereunt ex ea.

d ¶ *Dominus protectio tua: super manum dexteram tuam.*] Ille te protegit, ne opus tuum dextrum, id est, bonum, pars impediat inimica.

e ¶ *Per diem sol non vret te: neque luna per noctem.*] Iustus nec in prosperis eleuari potest, nec in tristibus deijci. Quod in die & nocte, hoc & in sole significatur & luna.

f ¶ *Dominus custodit te ab omni malo.*] Ab omnibus insidijs inimici.

g ¶ *Custodiat animam tuam dominus.*] Ne ei pars dominetur potestatis aduersæ.

h ¶ *Dominus custodiat introitum tuum.*] Per quem ingressus es ad cognoscendum patrem.

i ¶ *Et exitum tuum ex hoc nunc & vsque in sæculum.*] Vt cum à corpore recesseris, sua custodia protegaris: ne in chaos illud præcipiteris, vbi diues conspicitur ardens: sed in sinu Abrahæ cum Lazaro sempiterna requie perfruaris. *Luc. 16. f*

B

k ¶ *Canticum graduum.*] Iste psalmus tertius est ascensionis gradus, vocem hominis continens, cuius conuersatio habetur in cælis.

PSALMVS CXXI.

LAEtatus sum in his quæ dicta sunt mihi.] Dicta mihi fuerant per legem, & prophetas, atque apostolos. Sed & ego dico ea quæ per speculum contemplaueram, & nunc facie ad faciem video. Et quænam, inquis? *1. Cor. 13. d*

m ¶ *In domum domini ambulabimus.*] Id est, in cœlestem Hierusalem, vt ciues efficiamur sanctorum & domestici Dei.

n ¶ *Stantes erant pedes nostri: in atrijs tuis Hierusalem.*] Firmi in amplitudine eius. Sed ne istam terrenam putares, audi quid subiecit:

o ¶ *Hierusalem quæ ædificatur vt ciuitas.*] Adhuc, inquit, non est expletum ædificium ciuitatis huius: sed quotidie ædificatur de lapidibus viuis super fundamentum Apostolorum & Prophetarum *ab ipso summo angulari lapide Christo Iesu*: sicut ait Apostolus. *Ephe. 2. d*

p ¶ *Cuius participatio eius in idipsum.*] In vno Ecclesiæ corpore per Christum.

q ¶ *Illuc enim ascenderunt tribus domini.*] Non peccato obnoxiæ, sed tribus domini: quæ cognoscentes dominum, sequi non distulerunt: quod ad gentes est referendum.

r ¶ *Testimonium Israel.*] Vt eum condemnet: quia ille eum in multis ostensum miraculis non cognouit. Tribus verò gentium statim cognitum receperunt. Sic & regina Austri, vel Niniuitæ, in huius testimonij iudicio surgent & condemnabunt eum. *Luc. 11. d*

s ¶ *Ad confitendum*, &c.] Confitentur enim: quia in nomine tuo omne genu flectetur, cælestium, terrestrium, & infernorum: & quia tu domine Iesu Christe in gloria es Dei patris.

t ¶ *Quia illic*, &c.] Sedes Dei, Apostoli sunt: super quos dominus requiescit. Hę sedes sedebunt super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel: sicut ipse ait in Euangelio.

commotionem pedem tuum: neque dormitet qui custodit te. [b] Ecce non dormitabit neque dormiet qui custodit Israel. [c] Dominus custodit te, [d] dominus protectio tua: super manum dexteram tuam. [e] Per diem sol non vret te: neque luna per noctem. [f] Dominus custodit te ab omni malo: [g] custodiat animam tuã dominus. [h] Dominus custodiat introitum tuũ, [i] & exitum tuum: ex hoc nunc & vsque in sæculum.

k ¶ Canticum graduum.

PSALMVS CXXI.

LAEtatus sum in his, quæ dicta sunt mihi: [m] in domum domini ibimus. [n] Stantes erant pedes nostri: in atrijs tuis Hierusalem. [o] Hierusalem quæ ædificatur vt ciuitas: [p] cuius participatio eius in idipsum. [q] Illuc enim ascenderunt tribus, [r] tribus domini testimonium Israel: [s] ad confitendum nomini domini. [t] Quia illic sederunt sedes in iudicio: [u] sedes super domum Dauid. [x] Rogate quæ ad pacem sunt Hierusalem, [y] & abundantia diligentibus te. [z] Fiat pax in virtute tua, [a] & abundantia in turribus tuis. [b] Propter fratres meos & proximos meos, loquebar pacem de te. [c] Propter domum domini Dei nostri, quæsiui bona tibi.

d ¶ Canticum graduum.

PSALMVS CXXII.

AD te leuaui oculos meos, qui habitas in cælis. [f] Ecce sicut oculi seruorum in manibus dominorum suorum. Sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ: ita oculi nostri ad dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri. [g] Miserere nostri domine, miserere nostri: quia multum repleti sumus despectione. [h] Quia multum repleta est anima nostra: opprobrium abundantibus, & despectio superbis.

u ¶ *Sedes super domum Dauid.*] Super Ecclesiam Christi gubernantes atque monentes eam præceptionibus suis.

x *Rogate quæ ad pacem sunt Hierusalem.*] Interrogate quæ ad pacem pertineant ciuitatis huius, & sequimini eam, vt per dilectionẽ pacis, fructum consequamini æternæ beatitudinis. *Matt. 25. d*

y ¶ *Et abundantia diligentibus te.*] Qui relictis caducis, Deum super omnia diligit: ipse abundãtia bonorum cœlestium perfruetur.

z ¶ *Fiat pax in virtute tua.*] Dominus Christus est pax nostra, qui nos in vno vinculo charitatis astringit: cuius virtus, si conualescat in nobis, & ipse quoq; pectoribus nostris illabitur.

a ¶ *Et abundantia in turribus tuis.*] In his abundantiam bonorum cælestium fieri propheta deposcit: qui supereminentes merito tanquam turres fortissimę hanc ciuitatem & virtutem muniunt, & proceritate decorant.

b ¶ *Propter fratres meos*, &c.] Vt scilicet & ipsi ad consummationem huius ædificij se perfectos exhibeant.

c ¶ *Propter domum domini Dei mei, quæsiui bona tibi.*] Prędicando pacem proximis fratribus, qui efficit eos ciuitatem regis æterni, cui hęc bona quęsiuit, vt ab vniuersitate ciuitatis, in vnam eius transiret habitationem, qui ait: *Pater, rogo vt vbi ego sum, & illi sint mecum.* Ego in illis, & tu in me, vt videant gloriam meam: quia dilexisti me ante constitutionem mundi. *Ioan. 17. d*

D

d ¶ *Canticum graduũ.*] Iste psalmus quartum canticorum graduum pandit ascensum: in quo vir ille fidelis, qui dudũ ad mõtes sustollebat oculos, nũc proficiens iam in ascensu, ad ipsum cælorum habitatorem eos erigit, dicens:

PSALMVS CXXII.

AD te leuaui oculos meos, &c.] Notandum quòd per singulos psalmos, quidam graduum sunt profectus. Qui in primo dixerat: Ad dominum cum tribularer clamaui, & in secundo oculos ad montes se eleuasse narrauerat: lætatus quoque fuerat, quia sibi ingressus in domo Dei fuerat repromissus: nunc ad maius proficit, vt ad ipsum Deum oculos leuet. Qui habitas in cælo. Ascẽdens, quo leuaturus erat oculos, nisi illuc quò tendebant, ascendere desiderabat.

f ¶ *Ecce sicut oculi seruorum*, &c.] Et serui sumus, & ancillæ sumus: ille dominus, & domina est. Attendat charitas vestra. Non mirum si serui sumus, & ille dominus est: sed mirum si ancillæ sumus, & ille domina est. Sed neq; hoc mirum, quia ancillæ sumus, ecclesia enim sumus: nec illud mirum, quia & ipse domina est: quia virtus & sapientia Dei est. Audi ergo Apostolum dicentẽ: *Non autem prædicamus Christum crucifixum: Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam: ipsis verò vocatis Iudæis & Græcis, Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam.* Cùm multis persecutionum generibus subijcimur, oportet nos semper in Dei auxilio oculorũ intentionẽ sine vllo vitio cõtinere defixam, quoadusq; nobis misericordiam largiatur. *1. Cor. 1. d*

g ¶ *Miserere nostri domine, miserere nostri*, &c.] Id est, despectione: quia sancti despiciuntur à malis hominibus.

h ¶ *Multumq; repleta est anima nostra: opprobrium abundantibus & despectio superbis.*] Non tantum in diuitijs dicit, sed eos qui abundant in malitia, illi despiciunt pauperes Christi. Diuites despiciunt pauperes, & superbi despiciunt humiles: & ipsi dicunt multa opprobria contra sanctam Ecclesiam.

a ¶ *Canti-*

a ¶ *Canticum graduum.*] Iste psalmus quintus ascensionis est gradus, edocens virum illum fidelem proficere: qui per eleuationem spiritualium oculorũ ad cælorum habitatorem, euincens omnes diabolicæ immissionis insidias, ita exordi-

tur dicens:

PSALMVS CXXIII.

Nisi quia dominus erat in nobis: dicat nunc Israel.] Benè in nobis dominus habitat, si eum sanctæ mentis contemplatione suspicimus.

c ¶ *Nisi quia dominus erat in nobis, cum exurgerent homines in nos: forsitan viuos deglutissent nos.*] Non carnes nostras deuorare conati sunt impij: sed animas per instigationem scelerum deglutire: sed erepti sumus ab his per eum qui erat in nobis. Cui ob hoc gratiæ referendæ sunt: quia gratia eius saluati sumus.

d ¶ *Cum irasceretur animus eorum aduersus nos: forsitan vt aqua absorbuissent nos.*] Commotiones malarum mẽtium, qui sanctos Dei absorbere quærunt, aquis comparantur: sed habitante in sanctis domino, deorsum defluunt & decurrunt.

e ¶ *Torrentem pertransiuit anima nostra.*] Melius in Hebræo habet: Torrens pertransiuit super animam nostram: quòd scilicet multi tentationum turbines super animam eius transierunt: nec potuerunt eam necare, iusto dicente: Nisi quia dominus erat in nobis, dicat nunc Israel.

f ¶ *Forsitan pertransisset anima aquam intolerabilem.*] Verbum ἀνυπόστατον apud Græcos, ambiguũ est, & potest sonare, quòd subsistat, & quòd intolerabile sit, hoc est, quod nemo ferre queat. Pro quo & Aquila, & Symmachus, & Theodotio, & omnes interpretes pari voce consentiunt: superbas aquas & arrogantes pro ἀνυπόστατον transferentes.

g ¶ *Benedictus dominus, qui non dedit nos in capturam dentibus eorum.*] Horum torrentium dentes, numerositas est vitiorum: à quibus ne capiamur, gratia Dei eruimur.

h ¶ *Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium.*] Tenduntur nobis laquei in concupiscentijs, ac diuersis diabolicæ astutiæ dolis: sed contrito satana sub pedibus nostris, sicut passer à capiente euolamus ab illis. Sic enim sequitur.

i ¶ *Laqueus contritus est, & nos liberati sumus.*] Si enim dominus habitet in nobis: ipse (vt diximus) hos disrumpet laqueos, ne nos impediant.

k ¶ *Adiutorium nostrum in nomine domini, qui fecit cælum & terram.*] Hoc est, nomen quod est super omne nomen. Huius nominis adiutorio, mortis vincuntur laquei, si in illo maneamus affixi.

l ¶ *Canticum graduum.*] Iste psalmus sextus habetur in canticis graduum: qui ex voce prophetæ nos hortatur, vt relictis sæcularibus causis, in Deum tantùm omnem confidentiam habeamus, dicens:

PSALMVS CXXIV.

Qui confidit in domino sicut mons Sion: non commouebitur in æternum.] Sion, ecclesia: mons autem iuxta Danielem, Christus dominus. Ergo qui in eum totam spem ponunt, non commouentur in perpetuum: quia conformes efficiuntur corpori gloriæ eius.

a ¶ Canticum graduum.

PSALMVS CXXIII.

NIsi quia dominus erat in nobis, dicat nunc Israel: [c] nisi quia dominus erat in nobis. Cum exurgerent homines in nos: forte viuos deglutissent nos. [d] Cum irasceretur furor eorum in nos: forsitan aqua absorbuisset nos. [e] Torrentem pertransiuit anima nostra: [f] forsitan pertransisset anima nostra aquam intolerabilem. [g] Benedictus dominus, qui non dedit nos in captionem dentibus eorum. [h] Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium. [i] Laqueus contritus est, & nos liberati sumus. [k] Adiutorium nostrum in nomine domini: qui fecit cælum & terram.

l ¶ Canticum graduum.

PSALMVS CXXIV.

QVi confidunt in domino sicut mons Sion: non commouebitur in æternum [a] qui habitat in Hierusalem. [o] Montes in circuitu eius, [p] & dominus in circuitu populi sui: ex hoc nũc & vsque in sæculum. [q] Quia non relinquet dominus virgam peccatorum super sortem iustorum, [r] vt non extendant iusti ad iniquitatem manus suas. [s] Benefac domine, bonis & rectis corde. [t] Declinantes autem in obligationes adducet dominus [u] cum operantibus iniquitatem: [x] pax super Israel.

y ¶ Canticum graduum.

PSALMVS CXXV.

IN conuertendo dominus captiuitatem Sion: [a] facti sumus sicut consolati. [b] Tunc repletũ est gaudio os nostrum, & lingua nostra exultatione. [c] Tunc dicent inter gentes: magnificauit dominus facere cum eis. [d] Magnificauit dominus facere nobiscũ: facti sumus lætantes. [e] Conuerte domine captiuitatẽ nostrã, [f] sicut torrens in austro exultat, & dicit:

PSALMVS CXXV.

IN conuertendo dominus captiuitatem Sion.] Peruaserat enim vniuersum mundum vetus captiuitas vitiorum: sed lucescente nobis sole iustitiæ, effugata est. Sic & ecclesia, quæ specialiter Sion nuncupatur, apparuit.

a ¶ *Facti sumus sicut*, &c.] Pro consolati, omnes pariter editiones somniantes trãstulerunt. Et pulchrè somniantes. Nondum est enim plena lætitia, in captiuitate reliquis cõstitutis.

b ¶ *Tunc repletum est*, &c.] A spirituali & infinita lætitia. Vel os nostrum, vel lingua repletur: quia sufficit tantas explicare laudes pro gratia qua saluamur.

c ¶ *Tunc dicent inter gentes: magnificauit dominus facere cum illis.*] Si enim relictis trãsitorijs, spem collocemus in sempiternis: tunc dicitur quia magnos nos fecit dominus captiuitate depulsa: & sicut quondam gentes timore territæ de Israelitico populo loquebantur, dicentes: *Siccauit Deus aquas maris & Iordanis ad ingressum filiorum Israel.* In hoc ergo gaudio confitemur:

d ¶ *Quia magnificauit dominus*, &c.] Seruiebamus prius Pharaoni, id est, exterminatori in duris operibus: nunc autem seruimus regi cælesti: cuius iugum suaue est, & onus leue.

e ¶ *Conuerte domine captiuitatem nostram.*] Communem se captiuitatem habere cum reliquo populo, prophetæ fatetur: quia compatitur vnum membrum cæteris membris.

f ¶ *Sicut torrens in austro.*] Sicut enim flante austro, soluuntur glacies; & impletis torrentibus, omnis horror cum impetu

n ¶ *Qui habitat in Hierusalem.*] In ipsa ecclesia matre nostra, quæ sursum est, libera.

o ¶ *Montes in circuitu eius.*] Custodiæ Sanctorum, Angelorum, Prophetarum, Apostolorumque, quæ in modum proceritatis montanæ supereminent cunctis in sanctitate.

p ¶ *Et dominus in circuitu populi sui: ex hoc nunc & vsque in sæculũ.*] Sicut ipse polliceri dignatus est, dicens: Ecce ego vobiscum sum vsque in consummationem sæculi.

q ¶ *Quia non relinquet dominus virgam peccatorum super sortem iustorum.*] Pro virga in Hebræo, sceptrum habet. Hoc est ergo quod petimus: ne nos inducas in tentationem, quam sufferre non possumus. *Matt. 6.b*

r ¶ *Vt non extendant iusti ad iniquitatem manus suas.*] Vt non cogitent: quid mihi prodest quòd iustus sum, si semper persequãtur me iniqui? Vt nõ extendant, hoc est, vt sustineant malos, & non faciant mala.

s ¶ *Benefac domine*, &c.] Qui vel boni sunt in opere, vel recti habentur in fide.

t ¶ *Declinantes autem in obligationes adducet dominus.*] Pro obligationibus, Aquila interpretatus est: Symmachus quinta editio.

u ¶ *Cum operantibus iniquitatẽ.*] Hi qui à præceptis Dei declinãt, adducuntur cum his qui Deum ignorant, vt simili sententia feriantur.

x ¶ *Pax super Israel.*] Christus dominus est pax nostra: qui auferens maceriam inimicitiæ de medio Iudæorum ac gentium, fecit vtraque vnum, quod erat ante diuisum. *Ephes. 2.c*

y ¶ *Canticum graduum.*] Iste psalmus septimus graduum, profert canticum vel ascensum: in quo fidelis anima aduersus criminum captiuitatem in dominum

PSALMVS CXXV.

IN conuertendo dominus captiuitatem Sion.] Peruaserat enim vniuersum mundum vetus captiuitas vitiorum: sed lucescente nobis sole iustitiæ, effugata est. Sic & ecclesia, quæ specialiter Sion nuncupatur, apparuit.

a ¶ *Facti sumus sicut*, &c.] Pro consolati, omnes pariter editiones somniantes trãstulerunt. Et pulchrè somniantes. Nondum est enim plena lætitia, in captiuitate reliquis cõstitutis.

b ¶ *Tunc repletum est*, &c.] A spirituali & infinita lætitia. Vel os nostrum, vel lingua repletur: quia sufficit tantas explicare laudes pro gratia qua saluamur.

c ¶ *Tunc dicent inter gentes: magnificauit dominus facere cum illis.*] Si enim relictis trãsitorijs, spem collocemus in sempiternis: tunc dicitur quia magnos nos fecit dominus captiuitate depulsa: & sicut quondam gentes timore territæ de Israelitico populo loquebantur, dicentes: *Siccauit Deus aquas maris & Iordanis ad ingressum filiorum Israel.* *Iosue. 2.b* In hoc ergo gaudio confitemur:

d ¶ *Quia magnificauit dominus*, &c.] Seruiebamus prius Pharaoni, id est, exterminatori in duris operibus: nunc autem seruimus regi cælesti: cuius iugum suaue est, & onus leue. *Matt. 11.1*

e ¶ *Conuerte domine captiuitatem nostram.*] Communem se captiuitatem habere cum reliquo populo, prophetæ fatetur: quia compatitur vnum membrum cæteris membris.

f ¶ *Sicut torrens in austro.*] Sicut enim flante austro, soluuntur glacies; & impletis torrentibus, omnis horror cum impetu

A

suo defluit: sic flante Spiritu sancto, soluuntur peccata nostra, scilicet, vt accepta remissione, fiat nobis illud quod scriptum est: Sicut glacies in sereno, soluuntur peccata tua.

Eccle. 3. b

a ¶ *Qui seminant in lacrymis, in gaudio metent: euntes ibant & flebant, mittentes semina sua.*] Sancti igitur Dei seminauerunt in lacrymis confessionis, & in diuersis cruciatibus, in gentibus verbum Dei: euntes & flentes super duritiam cordis eorum, quod in futuro cum manipulorum fructibus portabũt, dicẽte ad eos domino: *Amen dico vobis, quia flebitis vos & lamentabitis: mũdus autem gaudebit, sed tristitia vestra in gaudium conuertetur.* Igitur & nos in tribulatione clamantes, eleuemus mentis oculos ad auxiliatorẽ Deum, vt eruat nos à seuis dentibus inuidorum: auferat à nobis sceptrum dominationis iniquæ, vt solida miseratione largita, dum à captiuitate vitiorum absoluimur, cælestis Hierusalem ædificio, tanquam viui lapides connectamur.

Ioan. 16. d

b ¶ *Canticum graduũ Salomonis.*] Ideo psalmus iste Salomonis titulo prænotatur, vtipse fabricator templi, doceat se non valere ædificationem eius cõsummare sine domini auxilio.

Psalm. CXXVI.

B

Nisi dominus ædificauerit domũ: in vanum laborant qui ædificant eam.] Nos sumus secũdum Apostolum, Dei templum: qui nisi per Dominum nostrum Iesum Christum ædificemur super fundamenta Apostolorum & Prophetarũ, inanis erit philosophorum & reliquorum sæcularium doctorum ædificatio.

2. Cor. 6. d

d ¶ *Nisi dominus custodierit ciuitatem: in vanum laborauerunt qui custodiunt eam.*] Fidelis anima, ciuitas accipitur æterni regis: quæ ciuibus bonis, id est, honestis moribus frequentatur: quam nullius potest tueri custodia, nisi illius qui non dormitans protegit Israel.

e ¶ *Vanum est vobis ante lucem surgere.*] Qui ante lucem surgit, nocturnas tenebras palpat. Sic & qui relicto Euangelij lumine ad superius dictum dogma trãlierit, in tenebris cõmoratur: nec potest dominicæ resurrectionis perfrui claritate.

f ¶ *Surgite postquam sederitis, qui manducatis panem doloris.*] Qui in humilitate quiescitis eleuamini: vos qui in peccatis vel natos esse vel viuere meministis, & ad Deum transire desideratis. Vel qui manducatis panem doloris. Pro dolore, Theodotio, & quinta editio, idola interpretati sunt: Sexta vero, errorem. Sensus itaque iuxta simplicem intelligẽtiam iste est: Sine causa diluculo ad templum curritis, & Deum adorare vos creditis, qui idola pariter adoratis, & immundo vescimini pane.

g ¶ *Cùm dederit dilectis suis somnum.*] Quasi aliquis interrogasset, quando hoc sit factum, ei dicitur: Cùm dederit dilectis suis somnum. Dilecti, sancti sunt: qui post somnum præsentis vitæ, hic dormitare videntur, vt in resurrectione ad vitam æternam mereantur peruenire.

h ¶ *Ecce hæreditas domini filij merces fructus ventris.*] Cùm sancti ab hoc sæculo accepto quietis somno discesserint, tunc fient hæreditas domini, quia iam non subiacent tentationibus. Sed & ipse dominus natus ex Virgine, factus est fructus ventris: cuius assumpta humanitas, hanc accepit mercedem, vt gentes vocatæ in filijs, sint hæreditas eius. *Dedit eis*, inquit, *potestatem filios Dei fieri, qui credunt in nomine eius.*

Ioan. 1. b

in austro. a Qui seminant in lacrymis, in exultatione metent. Euntes ibant & flebant: mittẽtes semina sua. Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos.

b ¶ Canticum graduum Salomonis.

Psalmvs CXXVI.

Nisi dominus ædificauerit domũ in vanum laborauerunt qui ædificant eam. d Nisi dominus custodierit ciuitatem: frustra vigilat qui custodit eam. e Vanum est vobis ante lucẽ surgere: f surgite postquam sederitis, qui manducatis panem doloris. g Cum dederit dilectis suis somnum: h ecce hæreditas domini filij merces fructus ventris. i Sicut sagittæ in manu potentis: ita filij excussorum. k Beatus vir qui impleuit desiderium suum ex ipsis: l non confundetur cum loquetur inimicis suis in porta.

m ¶ Canticum graduum.

Psalmvs CXXVII.

Beati omnes qui timent dominum: qui ambulant in vijs eius. o Labores fructuum tuorum manducabis: beatus es, & benè tibi erit. p Vxor tua sicut vitis abundans, in lateribus domus tuæ. q Filij tui sicut nouellæ oliuarum, in circuitu mensæ tuæ. r Ecce sic benedicetur homo, qui timet dominum. s Benedicat tibi dominus ex Sion, t & videas bona Hierusalem omnibus diebus vitæ tuæ. u Et videas filios filiorum: x pacem super Israel.

y ¶ Canticum graduum.

Psalmvs CXXVIII.

SAepè expugnauerunt me à iuuentute mea: a dicat nunc Israel. Sæpè expugnauerunt me à iuuẽtute mea: etenim nõ potuerunt mihi.

a Supra

i ¶ *Sicut sagittæ in manu potentis: ita filij excussorum.*] Excussos, expeditos, & accinctos ad prælium vocat: quod verbum & in Esdræ libris, septuaginta Interpretes transtulerunt.

k ¶ *Beatus vir qui impleuit desiderium suum ex illis.*] Pro desiderio in Hebræo, pharetram habet. Vt quia sagittas præmiserat in comparationem sanctorum, consequenter pharetram sagittis inferat explendam.

l ¶ *Non confundetur cum loquetur inimicis suis in porta.*] Porta, ianua siue ostium, ipse est qui ait: *Ego sum ostium: per me si quis introierit, saluabitur.* Ergo qui de filijs excussorum fixus in Christo est, non confundetur in die iudicij: cum exprobrauerit inimicis legis Dei inobedientiam, & peruersitatem, vel omnem malitiam ipsorum.

Ioan. 10. b

m ¶ *Canticum graduũ.*] Iste psalmus in nouo ascensionis gradu vel cantico, timorem dilectionemque dominicam insinuat, dicens.

Psalm. CXXVII.

Beati omnes qui timẽt dominum: qui ambulant in vijs eius.] Qui cum timore iungẽtes se Dei dilectioni, exercentur in his quæ prophetæ, Apostoli, Euangelistæ prædicauerunt.

o ¶ *Labores fructuum tuorum manducabis: beatus es, & benè tibi erit.*] Labores fructuum sunt, cum homo exercetur in mundo, vt ad æternitatis fructum possit accedere. Nam laboriosè per has Dei vias inceditur, sicut ipse ait: Arta & arumnosa via est, quæ ducit ad vitam. Sed hic laboræternis fructibus adimpletur, cũ homo pane illo cælesti locupletatur. Hoc enim desiderio & ille compungebatur qui dicebat: *Beatus qui manducauerit panem in regno Dei.*

D

Matt. 7. b

Luc. 14. c

Prou. 7. a

p ¶ *Vxor tua*, &c.] Vxor iuxta Salomonẽ, sapientia accipitur: quæ in animæ emundatæ domo tanquam speciosa vitis adducta, in lateribus operum nostrorum extenditur.

q ¶ *Filij tui sicut nouellæ oliuarum, in circuitu mensæ tuæ.*] Actus bonorum in circuitu doctrinæ cælestis assistentes, cum pinguedine pacis, & obumbratione virtutis.

r ¶ *Ecce sic benedicetur*, &c.] His vtiq; locupletatur diuitijs.

s ¶ *Benedicat te dominus ex Sion.*] Qui in Ecclesia regnat.

t ¶ *Et videas quæ bona sunt Hierusalem omnibus diebus vitæ tuæ.*] In illa cælesti matre: de qua in alijs exposuimus psalmis: in qua vitæ perpetuæ bona visuri sunt sancti.

u ¶ *Et videas filios filiorum tuorum.*] Retributionem captantes operum bonorum.

x ¶ *Pacem super Israel.*] Pax nostra, Iesus Christus iugiter supermentem se videntem aspiciat.

y ¶ *Canticum graduum.*] Iste psalmus decimum nobis profert vel canticum, vel ascensum, qui ex voce prophetica inchoans, docet incessanter resistere nequitijs impugnantibus, ne nos expugnent.

Psalmvs CXXVIII.

SAepè expugnauerunt me à iuuentute mea.] Dicit se impugnari ab initio ætatis suæ vir iste: sed à quibus impugnetur silet, vt intelligatur quia hæ pugnæ à diabolo immittuntur. Poteris vel de probatione Iob, vel ex traditione Christi, à Iuda facilius hoc aduertere.

a ¶ *Dicat nunc Israel*, &c.] Ergo qui Israel est, ille potest dicere, quia impugnatur omnibus diebus vitæ suæ. Sed non ei præualet hæc pugna: quia dominus pugnat pro eo.

a ¶ *Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores*, &c.] Iugiter ad Deum currenti, & ad ampliora tendenti fabricantur à tergo nequitiarum machinæ: quia in aspectu exponi non possunt. Sed cum ad effectum non peruenium, sibijpsi prolongant: ob id inuidendo, peccatum vltionemq; diuinam in se prouocant. Sequitur enim:

b ¶ *Dominus iustus concidet ceruices peccatorum.*] Pro ceruicibus in Hebræo habet, vincula, vel catenas, vt sit sensus: Illi qui me suis insidijs hinc inde vallauerant, etiam vinctum tenebant: sed auxiliante domino, omnes nexus soluti sunt.

c ¶ *Confundantur*, &c.] Ecclesiã, quę est corpus Christi, cuius nos membra sumus.

d ¶ *Fiant sicut fœnum ædificiorum: quod priusquam euellatur, arescit.*] Non hæc de ædificijs in petra locatis dicuntur, sed his quæ quasi sitius ruitura super arenã ponuntur: quod ad opera carnis respicit, in quibus non modò nullum granum bonitatis inuenitur: verumetiam antequam ad incremẽtum aliquod veniant, exiccantur.

e ¶ *De quo non impleuit manum suam qui metet.*] Qui retributionem dignam operis sui mercedem non recepit.

f ¶ *Nec sinum*, &c.] Qui per conscientiæ puritatem, & si minus habet, voluntatem tamen bonam adhibuit. Ideoque à Deo tanquã si multum dedisset, manipulos refert: sicut vidua de duobus minutis. Matt 12.

g ¶ *Et non dixerunt qui præteribãt*, &c.] Non eos benedixerũt sancti Dei: qui pro nihilo habentes hunc mundum, pertransierunt ad cælestia & æterna.

h ¶ *Benediximus vobis in nomine domini.*] Vt relictis infructuosis atidisq; operibus, ea seratis, quę & messorum manum, & colligentium manipulos repleant sinum.

i ¶ *Canticum graduum.*] Iste psalmus vndecimum nobis ascensionis gradum pandit, & canticum: qui fidelis animæ conatũ ad altiora tendentẽ proferẽs, dum se in profundo quasi immersum queritur, nos ad intelligẽda cęlestia prouocat dicẽs:

PSALMVS CXXIX.

De profundis clamaui ad te domine: domine exaudi orationem meam.] De profundis clamat, qui scit altitudinem diuitiarum sapientiæ Dei, qui persecutiones patitur, qui eum misericordi suspirio deprecatur.

l ¶ *Fiant aures tuæ intendentes in orationem serui tui.*] Non hic carnalẽ aurem prophera postulat, sciens Deũ incorporeum esse: sed virtutem qua suos exaudire dignatur, exposcit.

m ¶ *Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit.*] Si enim transgrediens leges tuas generis humani fragilitas, vltione tua protinus feriatur, quis euadere poterit?

n ¶ *Quia apud te propitiatio est.*] Tu enim nos reconciliabis patri per crucem.

o ¶ *Et propter legem tuam sustinui te domine.*] Lex spiritualis est, & continens verba vitæ: quam sustinere debemus, ne peccantes in eam per legem dijudicemur. Rom. 7. c

p ¶ *Sustinuit anima mea dominum*, &c. *A custodia matutina vsque ad noctem.*] Ab illa matutina hora, qua in vineam dominicam est locatus, spem suã in illam defixit horam, qua denarium mercedis accipiat. A vigilia matutina.

q ¶ *Speret Israel in dominum.*] Ab eo quòd ei lumen veritatis illuxit, indeficienter cælestia contempletur.

r ¶ *Quia apud dominum misericordia.*] Cum pro nobis homo fieri dignatus est.

[a] Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores: prolongauerunt iniquitatem suã. [b] Dominus iustus concidet ceruices peccatorum: [c] confundantur & conuertantur retrorsum omnes qui oderunt Sion. [d] Fiant sicut fœnum tectorũ: quod prius quàm euellatur, exaruit. [e] De quo non impleuit manum suã qui metet: [f] & sinum suum qui manipulos colliget: [g] Et non dixerũt qui præteribant: benedictio domini super vos: [h] benediximus vobis in nomine domini.

i ¶ Canticum graduum.

PSALMVS CXXIX.

De profundis clamaui ad te domine: domine exaudi vocem meam. [l] Fiant aures tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ. [m] Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit. [n] Quia apud te propitiatio est, [o] & propter legem tuam sustinui te domine. [p] Sustinuit anima mea in verbo eius: sperauit anima mea in domino. A custodia matutina vsq; ad noctem: [q] speret Israel in domino. [r] Quia apud dominum misericordia, [f] & copiosa apud eum redemptio. [t] Et ipse redimet Israel, ex omnibus iniquitatibus eius.

u ¶ Canticum graduum.

PSALMVS CXXX.

Domine non est exaltatum cor meum, [y] neq; elati sunt oculi mei. [z] Neque ambulaui in magnis: neque in mirabilibus super me. [a] Si non humiliter sentiebam: sed exaltaui animam meã. [b] Sicut ablactatus est super matrem suam: ita retributio in anima mea. [c] Speret Israel in domino, ex hoc nunc & vsq; in sęculum.

d ¶ Canticum graduum.

PSALMVS CXXXI.

Memento domine Dauid, [e] & omnis mansuetudinis eius. [g] Sicut iurauit domino, votum vouit Deo Iacob. [h] Si introiero in tabernaculum domus meæ: si ascendero in lectũ strati mei. Si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem. Et requiem temporibus meis, donec inueniam locum domino:

PSALMVS CXXXI.

Memento domine Dauid.] Filius omnipotẽtis Dei, assumpturus carnem pro redemptione populi, Dauid se voluit nuncupari: eius scilicet nomine vocitatus, de cuius genere assumpturus erat & corpus.

f ¶ *Et omnis mansuetudinis eius.*] Non contendit, neq; clamauit: sed sicut agnus mansuetus deductus est ad victimam. Esai. 53. c

g ¶ *Sicut iurauit domino*, &c.] Iuramentum & votum propter firmitatem dictionis posuit, ne nos dubitaremus in aliquo: Sed quid interim nouerit, dignum est contueri. *Memento domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius. Sicut iurauit domino.* Pro eo quod est, sicut: in Hebræo habet, qui: vt sit sensus: Memento domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius: qui iurauit domino, & votum fecit Deo Iacob.

h ¶ *Si introiero in tabernaculum domus meæ*, &c.] Tabernaculum domus, cœlestem sedem indicat: in strato verò lecti, in oculorum somno, in dormitatione palpebrarũ, vel in temporum requie, æternam quietem (quæ nunquam abrumpitur) demonstrauit. In quibus non se rediturum pollicetur, nisi prius in homine dignum Deo patri locum, vel Ecclesiæ congregationem sua resurrectione construeret.

[f] ¶ *Et copiosa*, &c.] Cum non auro neque argento, sed pretioso nos sanguine redemit. 1. Pet. 1. c

t ¶ *Et ipse redimet*, &c.] Ipse enim filius introeunte plenitudine gentiũ, reliquum Israel, remissa iniquitate saluabit.

u ¶ *Canticum graduum.*] Iste psalmus duodecimus in hac ascensione, vel cantici, vel gradus habetur: qui nos ex persona prophetæ humilitatẽ, quam Christus in carnem gestaturus erat, edocet dicens:

PSALMVS CXXX.

Domine non est exaltatum cor meum.] Sed in contritione & humiliatione eius obtuli tibi sacrificium acceptabile.

y ¶ *Neque elati sunt oculi mei*, &c.] Vt transitoria concupiscerent & caduca.

z ¶ *Neq; ambulaui in magnis*, &c.] Quæ magna mirabilia videantur hominibus, in his non inteesti, ne me opprimerent.

a ¶ *Si non humiliter sentiebã*, &c.] Humilis quidem est corde, sed excelsus est sensu. Humiliter sentiebam in sæculo: sed animam meam exultaui in cælo. H

b ¶ *Sicut qui ablactatus est à matre sua*, &c.] Nihil in se puerile sentit: quia cibum lactis excedens, ad perfectum peruenit virum: illo nunc pane qui de cælis aduenit, vt alatur exorat.

c ¶ *Speret Israel in domino*, &c.] Docet vt nullo fine temporis spes nostra claudatur, vt per spẽ præsentis vitæ, bona futuri sæculi capiamus.

d ¶ *Canticum graduum.*] Iste psalmus habetur in Canticis tredecimus graduum, qui per ascensionem profectuum, de aduentu filij Dei ex voce prophetica nos edocet, dicens:

PSALMVS CXXXI.

Memento domine Dauid.] Filius omnipotẽtis Dei, assumpturus carnem pro redemptione populi, Dauid se voluit nuncupari: eius scilicet nomine vocitatus, de cuius genere assumpturus erat & corpus.

f ¶ *Et omnis mansuetudinis eius.*] Non contendit, neq; clamauit: sed sicut agnus mansuetus deductus est ad victimam. Esai. 53. c

g ¶ *Sicut iurauit domino*, &c.] Iuramentum & votum propter firmitatem dictionis posuit, ne nos dubitaremus in aliquo: Sed quid interim nouerit, dignum est contueri. *Memento domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius. Sicut iurauit domino.* Pro eo quod est, sicut: in Hebræo habet, qui: vt sit sensus: Memento domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius: qui iurauit domino, & votum fecit Deo Iacob.

h ¶ *Si introiero in tabernaculum domus meæ*, &c.] Tabernaculum domus, cœlestem sedem indicat: in strato verò lecti, in oculorum somno, in dormitatione palpebrarũ, vel in temporum requie, æternam quietem (quæ nunquam abrumpitur) demonstrauit. In quibus non se rediturum pollicetur, nisi prius in homine dignum Deo patri locum, vel Ecclesiæ congregationem sua resurrectione construeret.

mino: tabernaculum Deo Iacob. [a] Ecce audiuimus eam in Ephrata: [b] inuenimus eam in cāpis syluæ: [c] Introibimus in tabernaculum eius: [d] adorabimus in loco vbi steterunt pedes eius. [e] Exurge domine in requiem tuam, [f] tu & arca sanctificationis tuæ. [g] Sacerdotes tui induantur iustitia, [h] & sancti tui exultent. [i] Propter Dauid seruum tuum, non auertas faciem Christi tui. [k] Iurauit dominus Dauid veritatem, & nō frustrabitur eum: [l] de fructu ventris tui ponam super sedem tuam. [m] Si custodierint filij tui testamētum meum & testimonia mea hæc quæ docebo eos. Et filij eorum vsque in sæculum, sedebunt super sedem tuam. [n] Quoniam elegit dominus Sion: elegit eam in habitationem sibi. [o] Hæc requies mea in sæculum sæculi: hic habitabo quoniam elegi eam. [p] Viduam eius benedicens benedicam: pauperes eius saturabo panibus. [q] Sacerdotes eius induam salutari, & sancti eius exultatione exultabunt. [r] Illuc producam cornu Dauid: [s] paraui lucernam Christo meo. [t] Inimicos eius induam confusione: [u] super ipsum autem efflorebit sanctificatio mea.

x ¶ Canticum graduum.

PSALMVS CXXXII.

ECce quàm bonum, & quam iocundū habitare fratres in vnū. [y] Sicut vnguentū in capite: quod descēdit in barbam, barbam Aaron. Quod enim ad libidinem. Hic ergo duo posuit & quod sibi videbatur esse contrarium, bonum scil. & iocundū, vno sermone coniunxit. *Ecce quàm bonum, & quàm iocundum, habitare fratres in vnum.* Fratres mente, non corpore. Esau & Iacob fratres fuerunt, & quia simul habitabant, fuit eis causa discordiæ. Ergo quod dixit hic, fratres: non fratres dicit corpore, sed fratres spirituales. Fratres de quibus loquebatur & Saluator, & dicebat ad mulieres: Ite, nuntiate fratribus meis. *Ecce quàm bonum & quàm iocundum, habitare fratres in vnum.* Propriè psalmus iste cœnobijs & monasterijs conuenit. Licet enim & de ecclesijs intelligatur: sed ibi propositi diuersitate non videtur esse tanta concordia. Quæ est enim ibi fraternitas? Vtiq; alius ad domum ire festinat, alius ad circum, alius in ecclesia de vsuris cogitat. In monasterijs autem, sicut vnum propositum, vnus & animus est. *Ecce quàm bonum & quam iocundum habitare fratres in vnum.* Verè bonum, & verè iocundum. Vnum fratrem dimisimus, & ecce quantos inuenimus. Frater meus sæcularis (& de meo loquor, de singulis loquor) nō tantum me amat, quàm substantiam meam. Cæterùm fratres spirituales, qui sua vtique negligunt, alia non quærunt. Sicut & legimus in Actibus Apostolorum: Quoniam *multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna. Et erant*, inquit, *illis omnia communia.* Rectè erant eis omnia communia, qui vnum Christum possidebant. Multa diximus, sed ad reliqua festinemus.

y ¶ *Sicut vnguentum in capite*, &c.] O si esset tempus, vt de singulis disputaremus, dies nobis sufficere non poterat. Legimus in Exodo, quomodo cōficiatur vnguentū sacerdotale. Deinde legimus quomodo aliud vnguentū, quo vngebātur reges. Erat aliud vnguentū, quo vngebātur prophetæ. Et qd plura loquar? Omnia vnguenta habebāt diuersitates & mysteria sua. Miramur de sanctis? Leprosus postquam mūdatus fuerit: postquam hyssopo fuerit aspersus & sanguine gallinę, & dimittitur vna gallina in eremū, & ipse habet vnguentum propriū. Non sanctificatur aliquid, nisi p vnguentū. Propterea dicūt & adolescentulæ in Cantico canticorū: *Vnguentum*

a ¶ *Ecce audiuimus eam in Ephrata.*] Regio Bethlehem vsq; hodie appellatur Ephrata. Huius rei & aliæ scripturæ testes sūt. Ephrata ipsa est Bethlehē. Vbi primum ecclesia est audita, id est, in qua Christus dominus carnē assumpsit. In hac & Rachel Israel dilecta quiescit, quæ typum gessit Ecclesiæ.

b ¶ *Inuenimus eam in campis syluæ.*] In gentibus, quæ prius diaboli erant cubilia: nunc autem campi, dominum colentes fructiferi.

c ¶ *Introibimus in tabernaculum Dei.*] Nos qui in vna domo Ecclesiæ, per dominum aggregamur.

d ¶ *Adorabimus in loco vbi steterūt pedes eius.*] In quo prædicationes apostolicæ audiuntur, quæ vt pedes sustinent totum corpus Ecclesiæ.

e ¶ *Exurge domine in requiem tuā.*] Iam explesti iuramentum, reddidisti votum, iam inueniſti locum Deo, iam produxisti ex latere tuo ecclesiam: exurge nunc ab inferis, reuertere in tabernaculum, abiens in requiem: de quibus superius es locutus. Et non solum tu: sed

f ¶ *Tu & arca sanctificationis tuæ.*] Corpus scilicet assumptū: quo diuinitas tegebatur. A quo verba vitæ, à quo cælestis panis, à quo via, veritas, & vita nobis ostensa est.

g ¶ *Sacerdotes tui induantur iustitia.*] Vt iustitiæ lorica induti, non saucientur à iaculis inimici.

h ¶ *Et sancti tui exultent.*] In cælestibus bonis.

i ¶ *Propter Dauid seruum tuum non auertas*, &c.] Propter illum qui ex semine Dauid, formam seruilem susceperit: non auertatur claritas imaginis tuæ à sanctis, in quibus ipse Christus inhabitat, sed illuminet eos.

k ¶ *Iurauit dominus Dauid veritatem, & non frustrabitur.*] Deo homini pater iurat veritatem, quam non euacuat, sed adimplet dicens:

l ¶ *De fructu ventris tui ponam*, &c.] Nos sumus fructus ventris eius, quos spiritualiter tanquam ex vtero generauit: Qui si sequentia custodiamus, sedebimus super sedem eius: & non solum nos, verum etiam & filij nostri. Ait enim:

m ¶ *Si custodierint filij tui testamentum meum, & testimonia mea hæc quæ docebo eos, & filij eorum vsque in sæculum sæculi, sedebunt super sedem meam.*] Si testamentum eius custodiamus, sedere nos faciet in cælestibus: sicut ait Apostolus: *Sedebunt super sedem eius.* Sed & ipsi sedebunt super sedē eius, quibus dictum est: *Sedebitis super duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus Israel.* Sedebunt & filij nostri, hoc est, rememorabuntur opera bona (quæ ob amorem illius operati sumus) in conspectu eius.

n ¶ *Quoniam elegit dominus Sion: prælegit eam in habitationem sibi.*] Concordantem sibi cæteruam ecclesiasticam, vel sanctificatas sacramentis cælestibus tibi animas.

o ¶ *Hæc requies mea in sæculum sæculi: Hic habitabo quoniam elegi eam.*] Animam quæ ei per resurrectionis gloriam, & emundationem peccati, domus ac requies facta est.

p ¶ *Viduam eius benedicens benedicam*, &c.] Pro vidua, id est, אלמנה, & Hebræa volumina, & ipsi Septuaginta, אלמנה habent: sed propter nouitatem verbi & vnius literæ demutationem, paulatim obtinuit, vt pro אלמנה legeretur אלמנה: maximè quia in sequenti versiculo pauperes sequebantur. אביונים Symmachus & Aquila cibaria interpretati sunt.

q ¶ *Sacerdotes eius induam salutari, & sancti eius exultatione exultabunt.*] Ipse enim nos vel iustitiam, vel salutare induit: cum nos conformes corpori suo efficit, qui est iustitia salusq; nostra, præparans nobis tabernacula sempiterna.

r ¶ *Illuc producam cornu Dauid.*] Regnum Christi, quod in illis ostenditur, quibus dictum est: *Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum.*

s ¶ *Paraui lucernam Christo meo.*] Ioannes Baptista siue præcursor domini & Saluatoris nostri, à Deo patre dicitur præparata lucerna: qui eum in huius mundi tenebras venturum annuntiauit. Sic enim & ipse dominus vocitat eum, dicens. *Ille erat lucerna ardens, & reliqua.*

t ¶ *Inimicos eius induam confusione.*] Iudæos non credentes cum viderint dominum in maiestate sua.

u ¶ *Super ipsum autem florebit sanctificatio mea.*] Pro sanctificatione, נזר neser in Hebræo habetur: quod Aquila consecratum interpretatur, & significat laminam ex auro, quę in fronte pontificis ligabatur, sculptum habens nomen domini.

¶ Canticum graduum.

PSALM. CXXXII.

Ecce quàm bonum, & quàm iocundum habitare fratres in vnum.] Duo dicit: bonum & iocundum. Bonum est martyrium, sed non est iocundum: habet enim supplicia & pœnas; & semper in cruciatibus dolor est, & vtique in dolore non est iocunditas. Ecce quàm bonum, & quàm iocundum. Rursum voluptas iocunda est: Ac si dicat: Cibum dulcem comedere videtur iocundum esse, compellit

Quod descendit in oram vestimenti eius: [a] sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion. Quoniam illic mandauit dominus benedictionem,[b] & vitam vsque in sæculum.

eximanitum nomen tuum. Post te in odorem vnguẽtorum tuorum curremus. *Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron.* Pulchrè dixit, in capite quod descendit in barbam Aaron. Barba virilitatis indiciũ est. Mulierem enim & virum hoc signo natura distinguit. Barba igitur virilitatis indicium est. Caput ergo diuinitas dicitur, hoc est, deitas. Barba verò virum indicat: Vt, inquit, perueniamus in virũ perfectum, qui est Christus. Vide ergo quid dicat: Sicut vnguentum, sicut benedictio vnguenti de capite, hoc est, de diuinitatis sermone, descendit in barbam, descendit in virũ perfectum, qui est Christus, & postea descendit ipsum vnguentum in oram vestimenti eius: sic benedictio & ros montis Hermon descendit in montem Sion. Vnguentum verò hic pro benedictione ponitur. *Dilexisti iustitiam,* inquit, *& odisti iniquitatem: propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis.* Videte quid dicat: Dilexisti, inquit, iustitiam, & odisti iniquitatem. Non sufficit diligere iustitiam, sed econtrario odisse iniquitatem: Videte quid dicat: *Et odisti iniquitatem.* Pro his virtutibus quid accepit? *Propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis.* Hoc ad Christum dicitur: Ideo tu vnctus es, vt cæteros vngeres. Vnctus es oleo exultationis præ participibus tuis, hoc est, pluſquam Apostoli tui. Tu enim vnguenti habuisti fontem: illi stillas habuerunt. Sicut vnguentum in capite'. Præstet & nobis dominus hoc vnguentum diuinitatis: quod venit in barbam, hoc est, in virum perfectum Aaron: in Aaron sacerdotem. Aaron autem interpretatur, montanus. Videtis quoniam iste sacerdos non est de vallibus, sed de montibus est. Barba, inquit, Aaron. Quod vnguentum in capite, venit in barbam: à verbo Dei venit ad hominem, quem est dignatus assumere. Et quid nobis prodest barba ista vncta, & viriste perfectus? Videamus quos profectus habeat. Quod descendit in oram vestimenti eius. Nos si vestimentum Christi sumus, nuditatem eius nostra vestimus fide. Ecce nudus pependit in cruce, scandalum Iudæis, gentibus stultitia: & tamen nostra fide, & sermone, & confessione vestitur. Noë in domo sua nudus iacuit, & apparuit ignominia eius: maior filius irrisit, & minor texit. Et hoc totum quare dico? Vt ostendam vestimentum nos esse Christi. Rem dico vobis nouam: imò non nouam, sed de Scripturis. Nos vestimentum Christi sumus, & cum illum nostra confessione vestierimus, rursum ipsum Christum induimus. Dicit enim & Apostolus, quòd vestimẽtum nostrum, Christus sit. Quando enim baptizamur, Christo induimur & vestimur. Vultis scire quomodo vestiamus dominum? Legimus in Hieremia: *Accipe,* inquit, *tibi lumbare, & vade,* inquit, *ad Euphraten, & pone illud in foramine petræ. Et feci,* inquit, *quod præceperat mihi dominus. Et post dies aliquos reuersus sum ad Euphraten: & ecce,* inquit, *putruerat lumbare, quod nulli vsui esset vtile. Et locutus est,* inquit, *dominus ad me:* diligenter aduertite. *Sicut,* inquit, *tu lumbare habuisti circa lumbos tuos: ita & ego habui populum istum circa me, dicit dominus.* Hoc totum quare dixi? Vt ostenderem credentes vestimentum esse Christi. Quod descendit in oram vestimenti eius: quod descendit in barbam, barbam Aaron. Non est huius temporis de sacerdotalibus dicere vestimentis. Siquidem pontifex octo habet species vestimentorum. Longum est nunc dicere de Ephod, de tunica. Longum est dicere de rationali, de manifestationibus, de catenulis, de zona, de femoralibus, de fimbrijs, de resti, de tintinnabulis, quibus virtutibus sacerdos debeat ingredi templum domini, & Sancta Sanctorum. Et nos ergo si volumus de vestimento isto esse sacerdotali, aut superhumerale sumus, quod interpretatur, ephod, vt habeamus bona opera, & in humeris nostris Christi mandata portemus: aut certè tunica debemus esse interior: quæ tunica stricta est, & adhæret corpori: non est laxa, non funditur, sed hæret tota ad corpus. Vides ergo quoniam quicunque interior est, & interior tunica, vicinius iungitur corpori. Si quis verò rationale est, quod dicitur λογεῖον: iste non est, nisi in pectore constitutus. Animaduerte scripturæ ordinem. Quicunque rationale est, λογεῖον & ratio est, & in pectore cõstitutus est. Cæterùm fieri potest vt aliquis habeat prudentiam, vt habeat λόγον: vt habeat sermonem. Quicunq; ergo verè sacerdos est, debet habere ἀποδείξεις, hoc est, manifestationes, hoc est, vt quodcunq; mente conceperit, proferat, & omnes doceat. Et hæc omnia frustra sunt, si castitas aucta & ornata non fuerit. Ideò zona est, & cingit lumbos: stringit, & mortificat. Deindè dicitur, quòd habeat femoralia, vt quodcunque in nobis ignominiosum est & sordidum, quasi hoc cingulo mundetur & mortificetur. Deinde dicitur, quòd debeamus habere poderem, quod ornet quasi pedes nostros. In ipso podere diuersi flores sunt: sunt ibi mala granata: sunt ibi etiam fimbriæ. Ego puto quòd illa mulier sanguine fluens, istam fimbriam tetigerit, & sanata est. Deinde & hæc considerate: quoniam ad extremos pedes, inter mala granata erant & tintinnullæ, & nõ ingrediebatur pontifex in Sancta Sanctorum, nisi illa tintinnabula personarent. Tintinnabula & illa mala granata, diuersitates virtutum sunt, quæ habent singulæ voces suas, & egressus ipse Sancti Sanctorum vocalis est. *Siue* enim *manducemus, siue bibamus, omnia in nomine domini facimus.* Minora promisimus, & maiora diximus.

a ¶ *Sicut ros Hermon, qui descendit in montẽ Sion.*] Ros Hermon. Legimus in quodam libro Apocrypho, eo tempore quo descendebant filij Dei ad filias hominum, descendisse illos in montem Hermon, & ibi iniisse pactum, quomodo venirent ad filias hominum, & sibi eas sociarent. Manifestissimus liber est, & inter Apocryphos computatur, & veteres interpretes de ipso locuti sunt: nonnulla autem nos diximus, nõ in autoritatem, sed in commemorationem. *Sicut ros Hermon,* qui descendit in montem Sion. Legi in cuiusdam libro de isto libro Apocrypho, suam hæresim confirmantis. Quid enim dicit? Filij, inquit, Dei, qui de cælis descendebant, venerunt in Hermon, & concupierunt filias hominum: Angeli, inquit, sunt de cælestibus descẽdentes, & animæ quę desiderauerunt corpora. Siquidem corpora filiæ hominum sunt. Vidistis quomodo Manichęi dogma cõsurgit? Sic enim Manichæi dicunt animas desiderasse corpora humana, & sociatas esse voluptati corporũ: sic & isti qui dicunt angelos desiderasse corpora, hoc est, filias hominum: nonne vobis videtur idipsum dicere quod Manichæi? Longum est nunc contra illos dicere: sed tantummodo indicare volui, de quo volumine quasi per occasionẽ istius, suum dogma confirmant. Hermo in lingua nostra interpretatur ἀνάθημα, hoc est, condemnatio. Ros ergo domini ante fuit in populo Iudæorum, qui postea anathematizatus est, & benedictio illa, quæ ante descendebat in populo anathematizato, postea descendit in montem Sion, hoc est, in Ecclesiam. Nos si tamen de Ecclesia sumus; Ecclesiã autem dico dogmatũ veritatẽ, Christi confessionẽ; nos in ædificium sumus. Et quanti sancti in deserto sunt, quanti de nobis non sunt in Ecclesia, & illi qui nõ sunt de Ecclesia, versantur in Ecclesia Christi. Si ergo sumus in Ecclesia: si habemus fidẽ Ecclesię, fidẽ Apostolorum, fidem Christi, dogmatũ veritates, montes sumus Sion. Nolumus esse de Sion valles, sed mõtes Sion. Habet enim Sion valles suas, habet & campum. Quicunq; peccator est, vallis est Sion: nõ est mõs Sion. Dicat aliquis: De tuo sẽsu loqueris. Vocemus testẽ Esaiam: eo tẽpore quo peccauerat Sion; post multas visiones, vbi dicitur: visio cõtra Idumæam: visio contra Moab: visio cõtra Edom & filios Ammon, in vltimo ponitur: visio vallis Sion. Quoniã enim de fidei sublimitate descẽderat, propterea de monte in vallem corruit. Nos ergo primũ fugiamus vallem Sion, veniamus ad campũ: de campo veniamus ad colles, de collibus veniamus ad montes. Christum sequamur in montibus. Siquidẽ fratruelis noster quasi caprea, & hinnulus ceruorũ transilit colles, & salit per mõtes. Vnde & secundũ ascẽsus veritatẽ non ascẽdit in cęlũ post resurrectionẽ de valle, sed de monte. Nos nisi in virtutibus montes fuerimus, ad cælum non possumus ascendere. Illic enim, hoc est, in montibus Sion, in virtutibus, in fide, in confessione, in dogmatum veritate, illic est benedictio.

b ¶ *Et vitam,* &c.] Vita nostra, Christus est. Qui confitetur Christum, vitam accipiet in sæcula sæculorum, Amen.

A

PSALMVS CXXXIII.

ECce nunc benedicite domino, omnes serui domini.] Extremus psalmus cantici graduum. Primus graduum psalmus fuerat: *Ad dominum cum tribularer clamaui, & exaudiuit me.* In secundo conscenderat: *Leuaui oculos meos in montes.* In tertio: *Lætatus sum in his, quæ dicta sunt mihi.* In quarto: *Ad te leuaui oculos meos: qui habitas in cælo.* Videte quomodo paulatim ascēdit per gradus, & ad sublimiora peruenit. Longum est, si velimus singulorum psalmorū horum graduum principia dicere. Venit ad tertiumdecimum psalmum, imo venit ad duodecimum, & post omnem virtutem, humilitatem posuit. Frustra enim habemus virtutes, si non ipsæ virtutes humilitate domini coronentur. Quid enim dixit? Domine non est exaltatum cor meum: neque elati sunt oculi mei. Quoniam ergo humilem se monstrauerat, Christi aduentum postulat. Et quid dicit? *Memento domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius:* Et rursum in alio loco: *Propter Dauid seruum tuum, non auertas faciem Christi tui.* Quoniam accepit Christum, post fidem Christi Ecclesiam congregat. Et quid dicit? *Ecce quàm bonum & quàm iocundum, habitare fratres in vnum.* Ecclesia domini cōgregata est. Nouissimus psalmus quid dicit: *Ecce nunc benedicite dominum, omnes serui domini.* Quoniam bonum est & iocundum habitare fratres in vnum, & estis pariter congregati: ecce nunc benedicite dominum. Nunc benedicite dominum post aduentum Christi quia congregati estis in eo. Nunc benedicite in vltimo graduum psalmo: quia in summitate virtutum congregati estis. Antequam ergo perueniretis ad quintumdecimum gradum, hoc est, ad excelsum, non poteratis benedicere domino. Ergo nunc dico vobis: *Ecce nunc benedicite domino.* Quando dicitur, ecce: quodammodo res digito demonstratur. Ecce nunc benedicite domino. Qui benedicite domino? *Omnes serui domini*: qui non estis serui peccati, sed serui domini. Putamus parum esse quod dicitur: Ego seruus domini sum? Summa virtus est hoc mereri. Quomodo? Quasi dignitatem vendicat, qui dicit: Ego seruus imperatoris sum, & nemo audet accedere ad seruum imperatoris: sic infinita dignitas se dicere esse seruū domini. Vnde & Apostolus de seruitute domini gloriatur, & scribit in principio epistolarum suarum: Paulus seruus Christi. Et de Moyse dicitur: *Et non sicut Moyses famulus meus: cui locutus sum facie ad faciem.* Videte quid dicat: Cæteris locutus sum in visione, & in ænigmate: sed non sicut Moysi famulo meo, cui locutus sum facie ad faciem. Ponamus exemplum: Dicamus esse aliquem dominum ditissimum. Iste habet familiam, habet & seruos, qui sibi ministrent. Nunquid tantam habent fiduciam serui, qui in villis sunt: quantam illi, qui quotidie ministrant? Illis magna dignitas est, qui faciem vident domini, & ministrant ei. Denique cæteri serui, qui faciem non vident domini sui: si voluerint aliquid impetrare, conseruos petunt. Hoc totum quare dixi? Dominus noster Iesus habet & ipse multam familiam: habet quasi ad faciem suam, qui sibi ministrāt: habet alios in agris. Monachos & virgines ego puto illos esse, qui ad faciem ministrant domino suo: sæculares autem qui sunt quasi in agro, de familia sua. Deniq; illi, qui sunt in agris, istos postulant vt rogent dominum, si quid necessarium habēt. Quantam habent ergo dignitatem, qui quotidie vident faciem domini: tantam habent pœnam, qui negligunt ministerium domini. Solent enim mali serui, quando sunt in agris, magis timere dominum: quia non vident. Si autem quotidie cœperint videre, cōtemnunt, & familiaritas superbiam facit. Et nos igitur nō debemus de consuetudine contemnere bonitatē Dei nostri. *Benedicite* ergo *dominum omnes serui domini*: qui non estis serui peccati, sed serui domini. Omnes serui domini, qui solum dominum habetis Deum. Omnes serui domini, quibus ira non imperat: in quibus libido non regnat: in quibus alia peccata non regnant: quibus non dominantur vitia, illi dominantur à domino. Omnes serui domini. Videtur hucusque stetisse. Sed videte augmentum. Non sufficit solum seruos esse domini, nisi & ipsi serui stent. Alij enim sunt qui stant: alij qui cadunt: alij qui sedent: alij qui iacent. Ergo qui cadunt, qui sedent, qui iacent, illi non possunt laudare dominū. Vos laudate qui statis. Sed dicat aliquis: Stant & alij. Multæ sunt Ecclesiæ: multę sunt congregationes. Qui ergo stant? Ariani stant? Nominant Christum & Eunomiani, & cæteræ hæreses: ergo stant? Ne videretur ergo illis dare licentiam laudandi dominum, videte quid dicat.

C

Canticum graduum.

PSALMVS CXXXIII.

ECce nunc benedicite domino, omnes serui domini. [b] Qui statis in domo domini: in atrijs domus Dei nostri. [c] In noctibus extollite manus vestras in sancta. & [a] benematum veritate. Ecclesia vbi est? vbi fides vera est. Cæterum ante annos quindecim, aut viginti, parietes omnes hic Ecclesiarum, hæretici possidebant. Ante viginti enim annos, omnes Ecclesias has hæretici possidebant. Ecclesia autem vera illic erat, vbi vera fides erat. Ergo vos benedicite domino, qui estis serui domini. *Non est ille pulchra laudatio in ore peccatoris.* Ergo vos laudate, qui estis serui domini: & qui estis serui, & statis. *Qui statis? Statuit*, inquit, *supra petram pedes meos.* Et ad Moysen: *Tu verò hic sta mecum. Deus stetit in synagoga deorum.* Et qui statis non vbicunque, sed in domo Dei: in atrijs domus Dei nostri, in Hebraicis voluminibus non habetur, sed in sequēti psalmo est. Quomodo enim sequitur in ipso psalmo? *Laudate nomen domini, laudate serui dominum. Qui statis in domo domini, in atrijs domus Dei nostri.* Quoniam ergo iste psalmus habet: Qui statis in domo domini, in atrijs domus Dei nostri: Propterea quidam putauit & in ipso psalmo qui præcessit: Qui statis in domo domini, debere addere: in atrijs domus Dei nostri. Quid autem significet, in atrijs domus Dei nostri, & quæ sit differentia domus & atriorum, in sequenti psalmo cum lectus fuerit, disseretur.

b ¶ *Qui statis in domo domini.*] Vt secundum quod ait Apostolus: Donec, inquit, venio, vt scias quomodo disponas domū Dei, quæ est Ecclesia. Ecclesia non parietibus consistit, sed in dog- 1. Tim. 3. a.

c ¶ *In noctibus extollite manus vestras in sancta.*] Mundus iste in maligno positus est, & non est nobis pugna aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus rectores tenebrarum istarum. Vnde dicit & Apostolus: *Nox præcessit, dies autem appropinquauit.* Ergo hoc sæculum, nox est. Sæculum verò futurum, dies est. Vnde dicit & Apostolus: *Sicut in die*, inquit, *honestè ambulemus.* Quomodo victuri sumus in die, hoc est, in futuro sæculo: sic nunc viuamus: *In noctibus extollite manus vestras in sancta.* Velimus, nolimus, in noctibus sumus. Quamdiu in isto sæculo sumus, in noctibus sumus. Nox tenebras habet. Noctes autem istarum tenebrarum, peccata sunt hominum. Videte ergo quid dicat: *In noctibus extollite manus vestras in sancta.* Dum, inquit, estis in isto sæculo, & in istis noctibus, leuate manus vestras. Nolite demittere, sed leuate. Leuate cum Moyse, Si leuaueritis manus vestras, vincitur Amalech. Si autem demiseritis, superatur Iesus. Simulque considerate mysterium: Si nos leuamus manus, vincit Iesus. Si leuauerimus manus nostras in bonis operibus, per bona opera nostra Christus superat diabolum. Manus autem interpretantur in operibus. Vnde scribitur: *Factus est sermo homini in manu Aggei.* Sermo factus in manu Hieremiæ prophetæ. Vtique sermo Dei non fit in manu, sed in ore fit. Sed videte scripturæ mysteria: Deus non venit ad sermonem sine opere bono. Cæterùm & homicida Christum confitetur, & non venit ad illum dominus: quia manus ipsius: domini aduentum non merentur, vnde scriptum est in alio loco: *In manu linguæ, mors & vita.* Ergo lingua manus habet? Dicite, quare dicitur: in manu linguæ, mors & vita? Videte quid dicat: Deus non audit linguam, non verba, sed opera, vt quicunque aliquid loquitur, & faciat. Præcipitur ergo nobis in nouissimo psalmo graduum: In noctibus extollite manus vestras in sancta. Leuate, inquit, manus vestras: quia Iesus eas leuauit in cruce. *In noctibus extollite manus vestras in sancta.* Quare voluit addere & dicere, in sancta? Et hæretici videntur leuare manus, & gentiles videntur leuare manus, & Iudæi videntur leuare manus: Faciunt enim & ipsi eleemosynas, si viderint pauperem, manum porrigunt. Quando Iudæus dederit eleemosynam: nonne tibi videtur leuare manum?

Psal. 131. b

Exod. 33. b
Hebr. 3 b

1. Ioan. 2. d
Ephes. 5. b
Rom. 13. b
Ibidem.
Psal. 133. a
Exod. 17. d
Prou. 18. d

Leuat quidem manum, sed non leuat in sancta: quia Christū non confitetur. Vos autem qui estis in domo domini, qui statis in domo domini, in atrijs domus Dei nostri: qui estis serui domini, quibus dixerat: *Ecce quàm bonum & quàm iocundum, habitare fratres in vnum:* sic leuate manus, vt in sancto leuetis, hoc est, vt confiteamini Christum; & quicquid facitis, pro CHRISTO faciatis. Virtutes pro qualitate facientis diuersæ sunt. Ac si dicat: Facit eleëmosynam Christianus, facit & gentilis, facit & Iudæus, facit & alius Christianus vir sanctus. Inuenies aliquos de Christianis ideo dare eleëmosynam, vt laudentur à populis. Si quando pauper rogat buccellam, huc illucque circunspiciunt, & nisi testem viderint, pecuniam non dant. Si solus fuerit, manus contrahit: non dat libenter. O tu Christiane, rogat te pauper vt des ei pecuniā: quare non das in occulto, sed das in publico? Si testem Deum quæris, humanos oculos quid requiris? Eleemosyna tua apud imperitos videtur esse eleemosyna: cęterùm apud Deum iniuria est. Iniuriam enim facis fratri tuo. Vis enim videntibus alijs mendicum ostendere. Quando ergo damus, non demus quasi de nostro, sed de dono Christi. Non debemus dare quasi mendico, sed quasi fratri. Nos damus carnalia, ille dat spiritualia: plus dat pauper, quàm accipit. Nos damus panem, qui in ipsa die consumitur: ille pro pane reddet nobis regna cœlorum. Ergo hoc dico, vt quod facimus, faciamus in sancto: aut quod facimus, Christi causa faciamus. Cæterùm multi sunt gentiles, qui faciunt eleemosynam. Si viderint aliquem pręcisam manum habere: si viderint pedem habere cancrosum & putridum, statim animus illis dolet. Vincitur humana anima naturali misericordia. Et quid dicit? Ecce ego si talis essem, quid miser facerem? Et fieri potest, vt talis sim, quis mihi dabit? Et ego debeo ergo huic dare, vt & mihi det aliquis, si talis fuero. Iste quidem dat pauperi panem: sed in paupere sui miseretur, non illius. Ista misericordia, non Christi misericordia: sed sui misericordia est. Omne ergo quod facimus, Christi causa faciamus. Faciamus in sancto. Siue manducamus, siue bibimus, omnia in nomine Christi faciamus. Scripturas legimus, psalmos edisc imus, euangelia tenemus, prophetas edisserimus. Non debemus, hoc ita facere vt gloriemur apud fratres, sed vt Christo placeamus, vt sermo ipsius in ore nostro resonet. Solent & viri, solent & monachi, solent & mulierculæ hoc inter se habere certamen, vt plures ediscant scripturas, & in eo se putant esse meliores, si plures edidicerint. Ille plus edidicit, qui plus facit. Cæterùm, si quod tu edisceis, ego facio: magis mea opera scripturas tenent, quàm tuus sermo qui vanè resonat. *In noctibus extollite manus vestras in sancta.* Leuate manus in crucem, leuate vexillū. In noctibus leuate manus vestras in sancta. Et cum leuaueritis in sancta, & feceritis quę sancta sunt, quasi medicamentum bonorum operum vestrorum Christus sit.

[a] benedicite domino. [b] Benedicat te dominus ex Sion: qui fecit cœlum & terram.

[a] ¶ *Et benedicite domino.*] Vnde & apostolus dicit: *In omni loco leuantes manus immaculatas*, & benedicite domino. Quodcúq; facitis, referte ad dominum. Manus leuentur: os Christum resonet. Et in noctibus leuate manus vestras. Da pauperibus eleemosynam, & benedic domino: gratias age domino, quia tibi dederit, vnde des fratri. Magis tu agito gratias CHRISTO quādo dederis: quàm frater qui ex eo quod à te acceperit, tibi agat gratias: Grande nobis beneficium præstant pauperes. Peccata quæ iam aliter lauare non possumus, extinguit eleemosyna. Quid scriptum est? *Sicut aqua extinguit ignem: sic eleemosyna extinguit peccata.* Hoc præstat eleemosyna, quod & baptisma. Quomodo baptisma nobis peccata dimittit: ità & eleemosyna nobis peccata dimittit. *Sicut aqua extinguit ignem: sic eleemosyna extinguit peccata.* Peccatis enim gehennæ ignes præparati sunt. Hos autem extinguit eleemosyna.

[b] ¶ *Benedicat te dominus ex Sion: qui fecit cœlum & terram.*] Tu benedicis dominum, & dominus te benedicit. Ex Sion, de specula, de ecclesia, de veris dogmatibus, de fide pia. Benedicat te dominus ex Sion. Istum versiculum spiritus sanctus loquitur: siue certè propheta in spiritu loquitur. Et quid dicit? O tu qui per quindecim gradus ad vltimum conscendisti, qui fecisti hęc, & hæc, qui benedicis dominum, qui in noctibus extollis man⁹ tuas, &c.] & benedicis domino, recipe & tu mercedem. Benedicat te dominus ex Sion. Quod dedisti, recipe. Tu dedisti eleëmosynam: tu fecisti virtutes: à Deo prēmium & benedictionem cōsequeris. Benedicat te dominus ex Sion. Sion de cœlesti Hierusalem in matre primitiuorum, vbi sunt futura gaudia, vbi sunt archangeli, vbi virtutes cęterę, vbi apostoli, vbi prophetæ, vbi sancti martyres, vbi sequuntur angelorum multitudines, & sanctorum, quocunque agnus vadit. Denique vidit & Ioannes ciuitatem sanctam de cœlo depositam, gemmis extructam, duodecim habere portas. Tota aurea erat, muros habebat & plateas de diuersis gemmis. In hac ciuitate Christus regnat: in hac ciuitate habitantes ipsi sunt & habitatores & portæ, ipsi & domus sunt, & habitatores. Vultis scire quoniam domus sunt? Christus habitat in eis: Christus deambulat in eis. *Inhabitabo*, inquit, *in eis & deambulabo.* Vide anima sancta quàm grandis sit: Christum capit, quem cœlum non capit. Vide quid dicat: Inhabitabo, inquit. Sed fieri potest, vt aliquis angustè inhabitet. Inhabitabo, & deambulabo in eis. Vbicunque deambulat, vtique lata domus est. Vbi deambulat? Vos estis, inquit, templum Dei, & spiritus sanctus habitat in vobis. Præparemus templum nostrum, vt Christus veniat & habitet in nobis, vt anima nostra Sion sit, sit specula, vt sit in summitatibus constituta, vt sit sursum, non deorsum. Legimus in Zacharia propheta: *Et angelus*, inquit, *qui loquebatur in me, dixit ad me:* Si angelus loquebatur in propheta, quanto magis habitat in nobis? Ipse nos habet & domos, & confabulatores. *Benedicat te dominus ex Sion, qui fecit cœlum & terram.* Si sanctus es, audi quod dicit, qui fecit cœlum. Si peccator es, qui fecit terram. Et cœlum fecit & terram. Interim dicamus secundum literam. Hoc dicit ad distinctionem idolorum. Dij, inquit, qui non fecerunt cœlum & terram, pereant de terra. Dominus autem cœlos fecit. Ad distinctionem hoc dicit idolorum. Hoc interim secundum literam: Cæterùm secundum intelligētiam spiritualem, quomodo dicitur peccatori: Terra es, & in terram ibis: sic & sancto dicitur; cœlum es, & in cœlum ibis. Hoc totum quare dixi? Vt sanctos cœlum probarem. *Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum. Et aquæ quæ super cœlos sunt, laudent nomen domini. Cœli cœlorum domino: qui fecit cœlum & terram.* Licet terreni simus, licet ambulemus in terra: tamen conuersatio nostra in cęlis est. Ibi habemus municipationes nostras. Qui fecit cœlum & terram. Licet peccatores, noli desperare, dominus omnia potest. Multi de terra, cœli fiunt: & multi de cęlo, terra. Infelix Iudas cęlum fuit, & factus est terra. Paulus apostolus eo tempore quo persequebatur ecclesiam, terra erat. Confessus est, & cœlum factus est. Nec qui cœlum est, debet esse securus: nec qui terra est, debet desperare de vita. Iacob eo tempore quādo fugiebat in Mesopotamiam fratrem suū, venit ad Luzam, & ibi, inquit, posuit lapidem ad caput. Sub capite ipsius lapis erat Christus. Nunquam sibi posuit lapidem ad caput, nisi eo tempore, quando persecutorem fugit. Quamdiu erat in domo patris sui, & habebat refrigeria carnis, lapidem nō habebat ad caput. Recessit de domo nudus, recessit in virga, statim in ipsa nocte inuenit lapidem, & posuit ad caput suum. Qui talem habebat puluillum, in quo refrigerabat: videte visionem eius. Vidit, inquit, scalam de terra pertingentem ad cœlum: & vidit, inquit, angelos descendentes & ascendentes. Vidit angelos de cœlo venire ad terram, & alios de terra ad cœlos ascendere. Vultis scire, quia lapis ille, qui erat ad caput Iacob, Christus erat lapis angularis? *Lapis quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli.* Lapis ille qui scriptus est in Regnorum libro, Abenezer. Lapis iste, Christus est. Abenezer autem interpretatur, lapis adiutorij. *Consurrexit*, inquit, Iacob *mane.* Et quid dilexit? *Hac*, inquit, *domus Dei est.* Et quid fecit? *Tulit*, inquit, *oleum, & vnxit lapidem.* Nisi mysteria intellexerimus scripturarum: cuius rationis erat, vt vngeret lapidē oleo? *Benedicat te dominus ex Sion: qui fecit cœlum & terram.* Decens finis cantico graduum, psalmum in benedictione concludens: ex voce prophetica nos admonet, dicens:

Psalmvs CXXXIV.

L *Audate nomen domini.*] Quod per fidem cognouistis esse super omne nomen.

b ¶ *Laudate serui dominum.*] Qui peccati famuli esse desijstis.

c ¶ *Qui statis in domo domini: in atrijs domus Dei nostri.*] Qui immobiliter in eo plantati estis.

d ¶ *Laudate dominum, quia benignus est dominus.*] Cito enim pœnitentib. veniam præstat: spem etiam nostram sua adimplēs benignitate.

e ¶ *Psallite nomini eius quia suaue est.*] Non enim processit ab eo aspera hæreticorum peruersitas: sed per ipsam suauitatem à squalore gentilitatis eruti sumus.

f ¶ *Quoniam Iacob elegit sibi dominus.*] Eum scilicet, qui supplantato populo arripuit benedictionem eius.

g ¶ *Israel in possessionem sibi.*] Qui post multas luctas, Deum mente meruit videre.

h ¶ *Quia ego cognoui quòd magnus est dominus.*] Reuelante filio cognoscimus patrem, ipso dicēte: *Nemo nouit patrem, nisi cui voluerit filius reuelare.* Luc. 10. d

i ¶ *Et Deus noster præ omnibus dijs.*] Super omnes sanctos angelosque, qui dij digni sunt vocari.

k ¶ *Omnia quæcunq; voluit dominus, fecit in cœlo & in terra, in mari, & in omnibus abyssis.*] Pro voluntate bonitatis placuit Deo in excelsis animabus, in aridis mētibus, in sæculi fluctibus, in profunditate malitię facere mirabilia, sicut sequitur.

l ¶ *Educens nubes ab extremo terræ.*] Ab humilitate terrena eleuans apostolos ac prophetas.

m ¶ *Fulgura in pluuiam fecit.*] Vt primum lumē cognitionis Dei, deinde imbrem doctrinarum infunderent.

n ¶ *Qui producit ventos de thesauris suis.*] Angelos sanctos de arcanis cœlestibus dirigens: qui his nubibus imbribusque, robur atque incrementum inferrent.

o ¶ *Qui percussit primogenita AEgypti: ab homine vsque ad pecus,*] Principalia vitia atque crimina mundi.

p ¶ *Et misit signa & prodigia in medio tui AEgypte.*] Terrens mundum in passione, vel in tenebris, vel in commotione terræ.

q ¶ *In Pharaonem, & in omnes seruos eius.*] Affigens diabolum, vel principatus eius cruci suæ.

r ¶ *Qui percussit reges magnos, & occidit reges fortes.*] Innumera vitia, quæ mundum oppresserant.

s ¶ *Seon regem Amorræorum.*] Arborem infructuosam habentem secum execratores Dei: qui simul percussi, in ignem proijciuntur æternum.

t ¶ *Et Og regem Basan.*] Maceriam confusionis, quæ nobis ne Deum agnosceremus, obstabat.

v ¶ *Et omnia regna Chanaan.*] Occidit regna commotionis, quæ nos commouebant à Deo, & dominabantur nobis.

x ¶ *Et dedit terram eorum hæreditatem: hæreditatē Israel populo suo.*] Hæc omnia deleuit Deus atque subuertit, nosq; per cognitionem suam in hæreditatem asciuit, & vt ipsis qui nos afflixerant dominaremur, indulsit.

y ¶ *Domine nomen tuum in æternum.*] Illo in perpetuum permanente, hoc nobis sit hæreditas sempiterna.

z ¶ *Domine memoriale tuum in sæculum sæculi.*] Vt quod legis veteris vmbra præfigurauit, in altero sæculo, id est, in euangelijs agnoscatur.

¶ Halleluia.

Psalmvs CXXXIV.

L Audate nomen domini: [b] laudate serui dominum. [b] Qui statis in domo domini: in atrijs domus Dei nostri. [d] Laudate dominum, quia bonus dominus: [e] psallite nomini eius quoniam suaue est. [f] Quoniam Iacob elegit sibi dominus: [g] Israel in possessionem sibi. [h] Quia ego cognoui quòd magnus est dominus, [i] Deus noster præ omnibus dijs. [k] Omnia quæcunque voluit dominus, fecit in cœlo & in terra, & in mari, & in omnibus abyssis. [l] Educens nubes ab extremo terrę: [m] fulgura in pluuiam fecit. [n] Qui producit ventos de thesauris suis: qui percussit primogenita [o] AEgypti ab homine vsque ad pecus. [p] Et misit signa & prodigia in medio tui AEgypte: [q] in Pharaonem & in omnes seruos eius. [r] Qui percussit gentes multas, & occidit reges fortes. [s] Seon regem Amorræorum, [t] & Og regem Basan, [u] & omnia regna Chanaan. [x] Et dedit terram eorum hęreditatem: hęreditatem Israel populo suo. [y] Domine nomē tuū in æternum: [z] domine memoriale tuum in generatione & generationem. [a] Quia iudicabit Dominus populum suum, [b] & in seruis suis deprecabitur. [c] Simulacra gētium argentum & aurum: opera manuum hominum. Os habent, & nō loquentur: oculos habent, & non videbunt. Aures habent, & non audient: neque enim est spiritus in ore ipsorum. [d] Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui cōfidunt in eis. [e] Domus Israel benedicite domino: [f] domus Aarō benedicite domino. Domus Leui benedicite domino: [g] qui timetis dominū benedicite domino, [h] Benedictus dominus ex Sion: qui habitat in Hierusalē.

i ¶ Halleluia.

Psalmvs CXXXV.

C Onfitemini domino quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia eius. [l] Confitemini Deo deorum: quoniam in sæculum misericordia eius. [m] Confitemini domino dominorum: quoniam in sæculum misericordia eius. [n] Qui facit mirabilia magna solus: quoniam in sæculum misericordia eius. [o] Qui fecit cœlos in intellectu: quoniam in, &cæt.

a Qui

a ¶ *Quia iudicauit dominus populū suum.*] Iudæos non credentes: qui nunc iam iudicati sunt, cum non crediderint.

b ¶ *Et in seruis suis consolabitur.*] In credentibus vtique.

c ¶ *Simulacra gentium argentum & aurum: opera manuum hominum. Os habent, & non loquentur: oculos habent,* &c.] Gentilium execranda commemorat irridens: quia cum nullius membri vegetationem habeant, auri argentique metallo, illos nobilitare voluerint. Ideoq; adiecit.

d ¶ *Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.*] Illi confundātur in his qui credūt: nos verò consolemur, qui adimaginem Dei facti ipsum adoramus.

e ¶ *Domus Israël benedicite dominum.*] Congregationes sanctorum, Deum oculis mentis inspicientes.

f ¶ *Domus Aaron benedicite dominum.*] Ministrorum ordo perfectus.

g ¶ *Qui timetis dominum benedicite dominum.*] Vt sicut maiestatem metuitis, ita cum charitate laudetis.

h ¶ *Benedictus dominus Deus ex Siō: qui habitat in Hierusalem.*] Ipse dominus noster Iesus Christus: cui est cum æterno patre & spiritu sancto honor & gloria in sæcula sæculorum, Amen.

i ¶ *Halleluia.*] Iste psalmus, domini misericordias in diuersis necessitatibus humano generi præstitas pandit, dicens:

Psalm. CXXXV.

C *Onfitemini domino*, & cæt.] Confitemini peccata vestra, & laudate eum qui per misericordiam in se manenti indulget.

l ¶ *Confitemini Deo deorum: quoniam in sæculum misericordia eius.*] Illi qui credentibus in se, dedit potestatem filios Dei fieri.

m ¶ *Confitemini domino dominorum: quoniam in sæculum misericordia eius.*] Hoc refertur ad filium, & Deo deorum, ad patrē. Patri ergo & filio confitemur. Pater enim in filio, & filius in patre.

n ¶ *Qui facit mirabilia magna solus: quoniam in sæculum misericordia eius.*] Prius dixit, confitemini Deo deorum, & iterum, domino dominorum: Et quoniam dixit duas personas: nunc dicit, qui facit mirabilia magna solus, vt nō dicat duos deos. Scriptum est enim: *Vnus est Deus ex quo omnia, & vnus dominus Iesus, per quem omnia, & nos per ipsum.* 1. Cor. 8. b

o ¶ *Qui fecit cœlos in intellectu, quoniam in,* &c.]. Isti sunt cœli qui enarrant gloriam Dei, qui vestiti sunt imagine cœlesti. Et sunt cœli, qui non sunt vestiti imagine terreni, in intellectu, in sapientia. Christus enim Dei virtus & Dei sapientia.

Sicut

Sicut & in Prouerbijs dicit ipsa sapientia: Quando faciebat cœlos, cum ipso eram, & cætera.

a ¶ *Qui firmauit terram super aquas: quoniam*, &c.] Licet dicatur terra super aquas pendere, hoc est, inani pondere: tamen terram nostram fundauit, & firmauit in baptismate. Non dixit, sustollit, aut exaltauit, aut in cœlos fecit ascendere. Baptisma enim peccata dimittit, & quasi de carcere liberat: regna autem cœlorum non potest donare. Si non enim aliquis per opera & fidem intrauerit, non potest securus esse.

b ¶ *Qui fecit luminaria magna: quoniam in sæculum misericordia eius.*] Secundum literam de stellis dicit. Licet paruas eas conspiciamus, sed tamen magnæ sunt. Sicut enim nos si ascendamus in montem excelsum, & videamus in subiecta valle hominem, videtur nobis quasi paruum quiddam; ita & stellæ magnæ sunt: ex altitudine autem paruæ nobis videntur. Stella enim, quę videtur in Britannia, vbique & ipsa apparet. Hoc autem dicit ad eos quibus dixit: *Vos estis lux mundi.* Matt 5.b

c ¶ *Lunam & stellas in potestatem noctis: quoniam in sæculū misericordia eius.*] Ecclesiam, vel doctores eius, sub nocte veteris legis posuit: scilicet, vt quod illa nuntiauit in litera: spiritualiter adimpleant & obseruent.

d ¶ *Qui percussit AEgyptum cum primogenitis eorum, & eduxit Israël de medio eius, in manu forti & brachio extento: quoniam in sæculum*, &c.] In virtute & potentię suę verberato mundo, eduxit nos ab operibus eius.

e ¶ *Qui diuisit mare rubrum in diuisiones*, &c.] In multis enim gradibus scandirur per huius sæculi fluctus, vt ad eum possit, quem mente tuetur, accedere.

f ¶ *Et excussit Pharaonem & exercitum eius*, &c.] Si Israël simus: Deus pugnat pro nobis, & nos tacebimus, & prosternit diabolum cum satellitibus suis: ne nobis nocere valeant.

g ¶ *Qui transduxit populum suum per desertum*, &c.] Semper populus Dei per deserta huius mundi transducitur, quoadusq; in terram repromissionis introducatur. *Qui eduxit aquam de petra rupis: quoniam in sæculum misericordia eius.* A Christo domino, qui est stabilis petra, vel baptismum processit: vel poculum æternæ vitæ manauit.

h ¶ *Qui percussit reges magnos, quoniam*, & cæt.] *Et occidit reges fortes: Seon regem Amorræorum, & Og regem Basan, & omnia regna Chanaan occidit: quoniam in sæculum misericordia eius.*] Omnia regna peccati à Christo percussa dicit. Qui percussit reges magnos. Primum percussit Pharaonem, qui intelligitur diabolus, & sic exercitum eius; sicut in superiori psalmo exposuimus.

i ¶ *Et dedit terram eorum hæreditatem: hæreditatem Israël populo suo: quoniam in sæculum misericordia eius.*] Christiano vtique.

k ¶ *Quia in humilitate nostra memor fuit nostri: quoniam in sæculum misericordia eius.*] Vt nos visitaret aduentu suo. Non dixit, in sapientia; non dixit, in diuitijs; non dixit, in doctrina: sed in humilitate memor fuit nostri. Licet enim & istæ virtutes sint, tamen nisi aliquis habuerit humilitatem, non recipietur à Deo. *Superbis* enim *resistit Deus: humilibus autem dat gratiam.*

l ¶ *Et redemit nos de manu inimicorum nostrorum: quoniam in sæculum misericordia eius.*] Fundens in pretio nostro sanguinem suum.

m ¶ *Qui dat escam omni carni: quoniam in sæculū misericordia eius.*] Præbens se panem viuum, & vitam dantem huic mundo.

n ¶ *Confitemini Deo cœli: quoniam in sæculum misericordia eius.*] Laudem ei debitam reddite, qui vos à terrenis in æterna commutat.

o ¶ *Confitemini domino dominorum: quoniam in sæculum misericordia eius.*] Qui vos vel iudices, vel dominos mundi constituit. Ipse dominus noster Iesus Christus: cui est cum æterno patre & spiritu sancto honor & gloria in sæcula sæculorum, Amen.

p ¶ *Psalmus Dauid propter Hieremiam.*] Iste psalmus ex voce prophetica prolatus, docet mentes hominum à peccatis capi: in exemplum illius terrenæ Hierusalem, quæ à gentibus abducta in captiuitatem deflebat. Dicant ergo animæ, quæ post multos errores conuertuntur ad dominum.

a Qui firmauit terram super aquas: quoniam.
b Qui fecit luminaria magna: quoniam. Solem in potestatem diei: quoniam. c Lunam & stellas in potestatem noctis: quoniam. d Qui percussit AEgyptum cum primogenitis eorum: quoniã. Qui eduxit Israël de medio eorum: quoniam. In manu potenti & brachio excelso: quoniam. e Qui diuisit mare rubrũ in diuisiones quoniã. Et eduxit Israël per medium eius: quoniam. f Et excussit Pharaonẽ & virtutem eius in mari rubro: quoniam. g Qui traduxit populum suũ per desertũ: quoniã. h Qui percussit reges magnos: quoniam. Et occidit reges fortes: quoniã. Seon regem Amorræorum: quoniam. Et Og regem Basan: quoniam. i Et dedit terram eorum hæreditatem: quoniam: Hæreditatẽ Israël seruo suo: quoniam. k Quia in humilitate nostra memor fuit nostri: quoniam in sæculũ misericordia eius. l Et redemit nos ab inimicis nostris: quoniam in sæculũ misericordia eius. m Qui dat escam omni carni, quoniã in sęculũ misericordia eius. n Cõfitemini Deo cœli: quoniam in sęculũ misericordia eius. o Cõfitemini domino dominorum: quoniam in æternũ misericordia eius.

p ¶ Psalmus Dauid propter Hieremiam.

Psalmvs CXXXVI.

SVper flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus: dũ recordaremur tui Sion. r In salicibus, in medio eius suspendimus organa nostra.

a Quia

Psalm. CXXXVI.

SVper flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus: dum recordaremur Sion.] Si non aliquis ægrotat, nescit quantum valet sanitas. Et iterum: claudus nescit, quantum valet qui sanus est pedibus. Similiter & cæcus videntem. Hoc totum quare dictum est? Quoniam psalmus dicit: Super flumina Babylonis, illic sedimus & fleuimus, dum recordaremur Sion. Babylon confusio interpretatur. Ergo Babylon hic mundus. Peccator erat, qui cecidit de paradiso, venit in vallem lacrymarum, hoc est, in Babylonem, in istum mundum. Magis autem propheta ex persona eius qui cecidit, dicit: Super flumina Babylonis. Flumen autem Babylonis, quando videris aliquem pulchrum ad horam, & ægrotans perdiderit pulchritudinem, & marcescat flos ipsius: hic sicut flumen transit, & aquæ succedentes sibi venientes & recedentes pereunt, & iterum aliæ oriuntur & ipsæ pereunt: ita & in hoc mundo quo ad momentum aut aliquod tempus, aut ditamur, aut fortes sumus, aut pulchri sumus, & post modicũ transit sicut aqua, & perit. Ibi ergo sedimus & fleuimus, dum recordaremur Sion. Licet quidem vitio nostro cecidimus de paradiso: tamen reminiscimur prioris felicitatis, & non obliuiscimur. Et ille qui de Hierosolymis descendit in Hiericho, quæ interpretatur luna, hoc est, quæ semper mutatur; hæc autem intelligitur præsens mundus; in latrones incidit, & Samaritanus tulit eum, & oleo & vino curat, miscens austeritatem cum misericordia. Luc. 10.

r ¶ *In salicibus in medio eius suspendimus organa nostra.*] Salix talem naturam habet: Est quidem lignum infructuosum, & dicitur, quòd si quis ex illa accipiat potionem, aut manducet, filios non facit. Ibi ergo suspendimus organa nostra. Organum autem hominis corpus est. Sicut enim organum ex multis fistulis compositum est, vna autem modulatione melos mittit: ita & organum nostrum habemus tactum: per ipsum, hoc est, per ora, melos, canticum & hymnum referimus Deo. Similiter & per auditum, & per odoratum, & per gustum, & per visum, & per has omnes virtutes quasi de vno organo hymnum & canticum referimus domino. Dicitur iterum salix radicem non habere. Sed si ramus abscinditur & plantatur secus aquam, statim virescit. Ita autem & peccator, licet peccauerit, licet ceciderit: tamen si sit secus aquas, hoc est, si legit sanctas scripturas, & audit verbum diuinum à sancto viro, viret eius anima, & in pœnitentiam conuertitur.

a ¶ *Quia*

A

a ¶ *Quia illic interrogauerunt nos, qui captiuos duxerunt nos, verba canticorum.*] Dæmones qui deceperunt nos & captiuos duxerunt, nunc quasi deridentes nos & gloriantes dicunt nobis: Reddite nobis verbum de fide vestra: quemadmodum quando eratis in Hierusalem hymnum dicebatis Deo. Respondentes peccauerunt, & decepti sunt, & dicunt.

b ¶ *Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena?*] In peccatis constituti, qui cecidimus de Hierusalem in Babylonem? Ergo non potest aliquis, si non sit sanctus, laudare dominum. Peccator enim non debet cantare domino, sed lugere peccata sua.

c ¶ *Si oblitus fuero tui Hierusalem: obliuioni detur dextera mea.*] Ergo quia peccauit & cecidit, reminiscitur prioris conuersationis & Hierusalem: proponitque sibi quòd nisi semper tui memor ero, & semper in mẽte habeam, obliuioni detur dextera mea, hoc est, opera mea. Non dixit sinistra, sed dextera. Sinistra enim semper in obliuione est. Vis ergo semper in memoria domini esse? Dexteræ opera fac.

d ¶ *Adhæreat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui.*] Hoc est, non habeam neque opera, neque sermonem: si non iugiter memoria tui versetur in corde meo.

e ¶ *Memor esto domine filiorum Edom: in die Hierusalem.*] Edom interpretatur terrena & sanguinea. Quis ergo est nisi diabolus? Vide ergo quid dicat. Hoc ex persona Adam dicitur. Domine memento quemadmodum me decepit, & traxit me serpẽs diabolus; qui intelligitur Nabuchodonosor, & eiecit me de paradiso: Memento & retribue ei, & patiatur pœnam, quam ipse sua malitia mihi induxit: trahẽs me, adduxit in Babylonem, & in Assyrios.

f ¶ *Filia Babylonis misera.*] Filia Babylonis anima est, quæ semper in motione est, & in confusione, & non habens statum: sed est in vitijs & peccatis, quæ verè misera est.

g ¶ *Beatus qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis.*] Beatus est qui retribuet ei quod ipsa fecit. Verbi gratia. Eiecit me de paradiso: ego illam per abstinẽtiam reduco ibidem. Decepit me per fornicationem: ego per castitatem reduco illam in Hierusalem, & ex vitijs in virtutem. Ergo non vt inimicus facio, sed vt amicus.

h ¶ *Beatus qui tenebit,* &c.] Paruuli dicuntur cogitationes. Ac si dicat: Vidi mulierem, concupiui eam: statim si non abscidero concupiscentiam illam, & sicut pedem tenuero, & allisero ad petram donec parua est concupiscentia, non potest postea abscindi quando creuerit. Beatus ergo est qui statim abscidit, & allidit ad petram. Petra autem est Christus.

a Quia illic interrogauerunt nos qui captiuos duxerunt nos, verba cantionum. Et qui abduxerunt nos, hymnum cantate nobis de canticis Sion. b Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena? c Si oblitus fuero tui Hierusalem: obliuioni detur dextera mea. d Adhæreat lingua mea faucibus meis, si nõ meminero tui. Si nõ proposuero Hierusalem, in principio lætitiæ meæ. e Memor esto domine filiorum Edõ, in die Hierusalem. Qui dicũt, exinanite, exinanite, vsque ad fundamentum in ea. f Filia Babylonis misera: g beatus qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis. h Beatus qui tenebit, & allidet paruulos tuos ad petram.

i Psalmus ipsi Dauid.

Psalmvs CXXXVII.

Confitebor tibi domine in toto corde meo: k quoniam audisti omnia verba oris mei. l In conspectu angelorum psallam tibi: m adorabo ad templum sanctum tuum, & confitebor nomini tuo. n Super misericordia tua & veritate tua: quoniam magnificasti super omne nomen sanctum tuum. In quacunque die inuocauero te, exaudi me: o multiplicabis in anima mea virtutem. p Cõfiteantur tibi domine omnes reges terræ: q quia audierunt omnia verba oris tui. r Et cantent in vijs domini: quoniã magna est gloria domini. Quoniã excelsus dominus, & humilia respicit: & alta à lõge cognoscit. Si ambulauero in medio tribulationis, viuificabis me: & super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam, & saluum me fecit dextera tua. Dominus retribuet pro me. domine misericordia tua in sęculum, & opera manuum tuarum ne despicias.

s In finem psalmus Dauid.

Psalmvs CXXXVIII.

Domine probasti me, & cognouisti me: tu cognouisti sessionem meam, & resurrectionem meam. Intellexisti cogitationes meas de longe: semitam meam & funiculum meum inuestigasti. Et omnes vias meas præuidisti: quia non est sermo in lingua mea. Ecce domine tu cognouisti omnia nouissima & antiqua: tu formasti me, & posuisti super me manum tuam. Mirabilis facta est scientia tua ex me: cõfortata est, & non potero ad eam. t Quò ibo à spiritu

Psalmvs CXXXVII.

Confitebor tibi domine in toto corde meo.] Qualia sunt vulnera, tale & emplastrum. Quemadmodum enim corpus habet diuersa vulnera, ita & anima habet suas passiones & sua vulnera: & aduersus peccatum talem & pœnitentiam debemus agere. Si quis pro omnibus peccatis suis confitetur, iste in toto corde confitetur domino. Ac si dixisset. Fornicatus est aliquis, confitetur pro fornicatione. Sed quoniam est aut auarus, aut iracũdus, aut detractor, aut blasphemus, & plurima vitia habet: iste non confiteturin toto corde. Si quis autem pro omnibus vitijs & passionibus animæ suæ agit pœnitentiam, iste potest dicere: *Confitebor tibi domine in toto corde meo.*

k ¶ *Quoniã audisti verba oris mei.*] Iste versiculus in Hebraico non habetur. Cæterùm quod dicit, hoc est: Propterea confitebor tibi in toto corde meo, hoc est, pro omnibus vitijs meis & peccatis: quoniam non pro vno vitio confessus sum tibi, & exaudisti me.

l ¶ *In conspectu angelorum psallam tibi.*] Vide prouectionem pœnitentis: quia post confessionem & pœnitentiam cũ angelis meretur psallere. Qui autem psallit, iam non agit pœnitentiam, sed gratias agit, & benedicit.

m ¶ *Adorabo ad templum sanctum tuum.*] Si hoc est templũ, quod nunc videtur desertum, in quo oportet adorare: ergo non debent Iudæi adorare: quoniam euersum est templum. Templũ autem dicit sanctam & cœlestem Hierusalem.

n ¶ *Super misericordia tua & veritate tua.*] Peccator audiat misericordiam: iustus autem, & superbus audiat veritatem.

o ¶ *Multiplicabis,* &cæt.] Multiplicabis, hoc est, multis solicitudinibus subiacentem animam.

p ¶ *Confiteantur tibi,* &c.] Reges terræ sunt isti qui regnant peccato. Ergo ipsi confiteantur, qui regnant peccato. Nec enim de regibus huius mundi scriptum est: *Corregis in manu Dei.* Putas cor Iuliani impijssimi in manu Dei fuit? Absit. Aut Neronis, aut Maximiani & Decij persecutorum? Absit. Sed de illis dicit, qui regnant peccato: quia isti qui vincunt vitia & passiones animæ, & regnant peccato: cor eorum in manu Dei est. Prou.21.a

q ¶ *Quia audierunt omnia verba oris tui.*] Quia custodierũt mandata tua.

r ¶ *Et cantẽt in vijs Domini.*] Philosophi huius sæculi non cantauerũt in vijs domini, sed nos cantamus in vijs domini, hoc est, in Moyse, & in Esaia, & in Hieremia, & de vijs istis venimus ad illam viam, quæ dicit: *ego sum via.* Ioan.14.6

Psalmvs CXXXVIII.

Domine probasti me, &c. Mirabilis facta est scientia tua ex me.] Manifestius hoc Symmachus interpretatus est: Prętergreditur me scientia tua, id est, non possum tua scire secreta, & in profundum sapientiæ tuæ mens mea nõ potest introire.

t ¶ *Quò ibo à spiritu tuo: aut à facie tua quò fugiam.*] Quomodò autem tuam possum comprehẽdere notitiam, cum in te sint omnia, nihilq; sit quod te fugiat, & vbiq; sit spiritus tuus? Ex quo intelligimus Deum esse qui totus vbique sit.

a ¶ *Si*

a ¶ *Si ascendero in cœlum, tu ibi es: si descendero ad infernũ, ades, &c.*] Nulla altitudo te altior: nullum profundum te profundius: oriens & occidens in tua continentur manu.

b ¶ *Et dixi, ergo tenebræ conculcabunt me, & nox lux mea in delitijs meis.*] In Hebræo sensus iste est. Et dixi forsitan tenebræ conculcabunt me: econtrario autem nox ipsa apud te lumen fuit: quia nihil celare te potest. Quod Symmachus melius interpretatus est, dicens: Et nox lux circum me sedet. Sed & sequentes versiculi hoc idem significant.

c ¶ *Quia tenebræ non obscurabuntur à te, & nox quasi dies illuminabitur: sicut tenebræ eius, ita & lumen eius.*] Id est, tam clara sunt omnia, quæ à te putantur occulta, vt manifestiora sint luce.

d ¶ *Suscepisti me de ventre matris meæ.*] Quinta editio ita transtulit. Conflasti me de ventre matris meæ.

e ¶ *Imperfectum meum viderunt oculi tui.*] Imperfectum hic pro incomposito posuit, quòd etiã elementa hominis antequã formentur in vtero, cognoscat Deus.

f ¶ *Et in libro tuo omnes scribentur.*] Et quòd nullus absque voluntate nascatur Dei: nec quisquam eius notitiam subterfugiat.

g ¶ *Dies formabuntur, & nemo in eis.*] Hunc locum Symmachus ita transtulit: dies, quibus formati sunt, ne vna quidem ex eis deest. Et est sensus. Omne tempus ætatis, cui iam ab exordio vitæ istius sunt curricula deputata, certo fine decurrit: nec vna dies aut plus aut minus est, quàm tu conditor esse voluisti. Secundum LXX. autem interpretes, & altiorem intelligentiã, sensus est. Tu omnes in die formas, tu cũctos vis esse filios Dei: sed nullus est in hominibus, qui non peccato obnoxius fiat, & per hoc filius noctis esse incipiat: nec quisquam eorum luce ipsius diei toto vitæ suæ tempore digna perficiat. Vnde & Apostolus ad eos qui filij noctis esse cessauerant, loquitur: *Nos autem fratres non sumus filij noctis, sed filij Dei.* 1.Thes.4.a

Psalm. CXXXIX.

E*Ripe me domine ab homine malo.*] Non intantum potest nos decipere diabolus, quãtum per organum hominis: ab hoc deprecatur propheta liberari.

i ¶ *Qui cogitauerunt iniquitates in corde.*] De hæreticis dicit.

k ¶ *Venenum aspidum sub labijs eorum.*] Quoniam videntur amicitiæ verba habere, sed plena sunt veneno mortifero.

l ¶ *Iuxta iter scandalum posuerunt mihi.*] Hoc est, de scripturis proferentes testimonia, quæ quasi videbãtur rationem aliquam habere, tentabant me decipere.

m ¶ *Dixi domino, Deus meus es tu.*] Si non es sanctus, non potes hunc versiculum dicere. Cui non regnat peccatum, hic dicit: *Pars mea dominus.* Psal.15.b

spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam;[a] Si ascendero in cœlum, tu illic es: si descẽdero ad infernum, ades. Si sumpsero pẽnas meas diluculo, & habitauero in extremis maris. Etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. [b] Et dixi, forsitan tenebræ conculcabunt me, & nox illuminatio mea in delitijs meis.[b] Quia tenebræ non obscurabuntur à te, & nox sicut dies illuminabitur: sicut tenebræ eius, ita & lumen eius. Quia tu possedisti renes meos: [d] suscepisti me de vtero matris meæ. Confitebor tibi quoniam terribiliter magnificat⁹ es: mirabilia opera tua, & anima mea cognoscet nimis. Non est occultatum os meum à te, quod fecisti in occulto: & substantia mea in inferioribus terræ. [e] Imperfectum meum viderunt oculi tui:[f] & in libro tuo omnes scribentur:[g] dies formabũtur, & nemo in eis: Mihi autẽ nimis honorati sunt amici tui Deus: nimis confortatus est principatus eorum. Dinumerabo eos, & super arenam multiplicabuntur; exurrexi, & adhuc sum tecũ. Si occideris Deus peccatores; viri sanguinũ declinate à me. Quia dicitis in cogitatione accipiant in vanitate ciuitates suas. Nonne qui oderunt te domine oderam, & super inimicos tuos tabescebã? Perfecto odio oderam illos; inimici facti sũt mihi. Proba me Deus, & scito cor meũ; interroga me, & cognosce semitas meas. Et vide si via iniquitatis in me est; & deduc me in via æterna.

¶ In finem Psalmus Dauid.

Psalmvs CXXXIX.

ERipe me domine ab homine malo; à viro iniquo eripe me. [i] Qui cogitauerunt iniquitates in corde: tota die constituebant prælia. Acuerunt linguas suas sicut serpẽtes: [k] venenum aspidum sub labijs eorum. Custodi me domine de manu peccatoris, & ab hominibus iniquis eripe me. Qui cogitauerunt supplantare gressus meos: absconderunt superbi laqueum mihi. Et funes extenderunt in laqueum,[l] iuxta iter scandalum posuerunt mihi. [m] Dixi domino, Deus meus es tu: exaudi domine vocẽ deprecationis meæ. Domine domine virtus salutis meæ: obũbrasti super caput meum in die belli.[n] Non tradas me domine à desiderio meo peccatori: cogitauerunt cõtra me: ne derelinquas me, ne forte exaltentur.[o] Caput circuitus eorum: labor labiorum ipsorum operiet eos. Cadent super eos carbones, in ignem deijcies eos: in miserijs non subsistent. Vir linguosus non dirigetur in terra: virum iniustũ mala capient in interitu. Cognoui quia faciet dominus iudicium inopis, & vindictam pauperum. Veruntamen iusti confitebuntur nomini tuo:[p] & habitabunt recti cum vultu tuo.

¶ Psalmus Dauid.

Psalmvs CXL.

DOmine clamaui ad te, exaudi me: [r] intẽde voci meæ cum clamauero ad te. [s] Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspe-

n ¶ *Non tradas me domine à desiderio meo peccatori.*] Dicit scriptura, *quòd si quis viderit mulierem ad concupiscendum, iam mœchatus est eam in corde suo.* Ergo dicit propheta: Ne de concupiscentia mea tradas me diabolo, sed bene mihi habet in opere iudicare, & non in cogitatione. Matth 5.d

o ¶ *Caput circuitus eorum: labor labiorum ipsorum operiet eos.*] Quem admodum serpens quando viderit aliquem veniẽtem ad percutiendum, circulum facit totius corporis sui, & in medio celat caput, vbi scit habere se vitam: ita & isti hęretici per sermonem philosophorum, & Aristotelis, & cæterorum videntur se abscondere, & quasi protegere & defendere. Sed ecclesiasticus vir quasi in virga, hoc est, in cruce soluit circulum, & inuenit caput latens, & ibi eum percutit, hoc est, testimonium profert de scripturis.

p ¶ *Habitabunt recti cũ vultu tuo.*] Vultus Dei quid est nisi Christ⁹? *Qui non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo.* Phil.2.a

Psalm. CXL.

D*Omine clamaui ad te, exaudi me.*] Moyses stabat cum populo, & Pharao sequebatur post tergum eius, & vndiq; angustia illi erat. In illo tempore lacrymatus est ad Deum. Et cõtinuò Deus ad eum: quid clamas ad me? Dum cum silentio orabat, auditus est. Scriptura autem non meminit quòd locutus sit, sed tantũ quòd lacrymatus sit. Et sanguis martyrum semper clamat ad dominum, & exauditur. Et dominus locutus est ad Cain: *Sanguis fratris tui clamat ad me.* Et in Apocalypsi Ioãnis, animæ iustorum sub altari dicebant ad dominum: *Vsquequo domine non nos defendis?* Simul autem consideremus, quia animæ iustorum, altaria sunt domini. Gen.4.b Apoc.6.c

r ¶ *Intende voci meæ cum clamauero ad te.*] Hoc est, vide & considera ô domine quid peto: quoniam non peto corporali desiderio, aut aurum, aut tale aliquid huiusmodi: sed vt misericordiam tuam consequar. Propterea dicit, intende, hoc est, diligenter audi: quia nihil alienum peto.

s ¶ *Dirigatur oratio mea sicut incẽsum in conspectu tuo.*] Hoc est recta ad te perueniat oratio mea, non habens aliquas sordes, aut vitia, aut cogitationes diaboli-

cas.

cas. Incensum autem orationes sanctorum sunt. Hoc autem cognoscimus de Apocalypsi, quando viginti quatuor seniores tenebant thuribula, & dicebant: *Hæ sunt orationes sanctorum.*

Apoc. 8. a

a ¶ *Eleuatio manum mearum sacrificium vespertinum.*] Eleuatio manuum, dominum demonstrat. Et in eleuatione manuum creatorem videmus. Vide autem quia non dixit extensio manuum mearum. Extensio enim non est eleuatio. Sed extendit aliquis & post tergum, & in latus, hoc est, in vitia: quemadmodum dicit dominus: *Et quando extenderitis ad me manus vestras, non exaudiam vos.* Sacrificium vespertinum, vndecima hora, id est, in euangelio, leuo manus meas. Et iterum Apostolus: *Leuate manus vestras ad orationes.* Et Moyses quando leuabat manus, vincebat Iesus: quando autem deponebat, vincebatur. Si intelligo scripturas secundum historiam, & secundum literam, Moyses deorsum habet manus. Si autem spiritualiter, eleuat manus suas in altum.

Hiere. 15. b

1. Tim. 2. b

Exod. 17. c

b ¶ *Pone domine custodiam ori meo.*] Mors & vita in manibus linguæ. Et iterum: *Amen dico vobis, quoniam de omni otioso verbo, quod locuti fuerit is, reddet is rationem in die iudicij.* Hoc ergo postulat propheta, vt omne quod loquitur, non sit otiosum, sed sanctum & dignum Deo.

Prou. 18. d

Matt. 12. c

c ¶ *Et ostium circumstantiæ labijs meis.*] Ostium circumstantiæ quasi murum in circuitu totius domus postulat, vt in nullo vincatur. Dicit enim Hieremias: *Mors intrauit per fenestras vestras.* Fenestras autem habemus quinque, hoc est, visum, auditum, gustum, odoratum, & tactum. Si ergo videro mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus sum eam in corde meo, & intrauit mors per fenestram meam, hoc est, per visum. Si tibia aut organum, aut calamus quasi dissoluat me, mors intrauit per auditum meum. Si autem aliquid molle tangam, & soluar corporis mollitie, mors intrauit per tactum meum, & cætera similiter. Ergo deprecatur propheta ostium circumstantiæ, hoc est, vt muniatur tota eius domus, vt non habeat aduersarius vnde ingrediatur, & dominetur hominibus. Dicitur enim in epistola sancti Petri: *Aduersarius noster diabolus sicut leo rugiens circuit quærens quem deuoret.* Diabolus non pugnat cito contra aliquem per grandia vitia, sed per parua, vt possit quomodocunque intrare, & dominari homini, & postea eum in maiora vitia impellat. Non per fornicationem, non per auaritiam: sed per minora vitia ingreditur.

Hiere. 9. f

Matt. 5. d

B

1. Pet. 5. b

d ¶ *Non declines cor meum in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis.*] O infelicissimum humanum genus, qui peccata excusamus, dicentes: victus à natura, cum in potestate nostra sit & peccare, & domino adiuuante, nō peccare. Semper excusamus nosmetipsos, & dicimus: Ego nolebam peccare: caro me vicit. Illa mulier venit ad me, ipsa misit, ipsa me tetigit, ipsa mihi illud dixit, ipsa me vocauit: & pro quo debueramus pœnitentiam agere, & dicere: Domine peccaui: excusamus, & iungimus peccata peccatis. Æquale corpus habemus omnes, diuersos autem labores. *Non est personarum acceptor Deus.* Vis ergo scire quòd æquale habemus & nos & sancti corpus? Paulus apostolus dicit: *Video autem aliam legem repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati.* Et iterum post hæc: *Propterea castigo corpus meum, & in seruitutem subijcio, ne alij prædicans, ipse reprobus inueniar.* Et iterum: *Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Diuersos ergo labores habemus. Et quantum quis laborat, tantum & præmium accipiet.

Actor. 10. c

Rom. 7. d

1. Cor. 9. d

Rom. 7. d

e ¶ *Et cum hominibus operantibus iniquitatem.*] Ex communi subauditur: non declines cor meum cum hominibus operantibus iniquitatem.

f ¶ *Et non communicabo cum electis eorum.*] Sicut dominus habet electos sanctos, ita & diabolus habet electos suos. Intelige mihi principes hæreticorum, & non dubitabis de electis eorum. Si enim dixisset, electos, & non cum subdistinctione eorum, excluisset electos Dei. Communicabo dupliciter intelligitur: aut consentiam, aut secundus fiam, hoc est, immundus. Scitis enim scripturam, duo immunda vocare. Dicit Apostolus: Vt cōfundat vtrunque, hoc est, duos homines in vnum nouum hominem. Duos, interiorem & exteriorem, hoc est, immundum faciam sanctum. Et iterum: Noë in arca munda septena introduxit secum: immunda autem duo & duo.

Eph. 2. c

Gen. 7. d

g ¶ *Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me.*] Quem diligit dominus, corripit: castigat autem omnem filium quem recipit. Beatus est qui corripitur: non retribuet dominus bis in idipsum. Magna est ira Dei quando nō nobis irascitur. Reseruat enim nos sicut vitulum in occisionem. Ad Hierusalem enim dicit: Multa sunt peccata tua, & multæ iniquitates: propterea non irascor tibi, hoc est, quando adultera eras tantùm, zelabam te quasi diligens te: quando autem multos habuisti amatores, contempsi te, & non irascor tibi. Quemadmodum vir zelat vxorem suam quando eam diligit: si autem non zelat, odit eam, & non consequitur illius sermones qui dicit: *Visitabo in virga iniquitates eorum.* Et iterum: *Et non visitabo filias eorum quando fornicatæ fuerint.* Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me. Pone hic magistrum aliquem, aut patrem, aut medicum. Si viderit medicus in corpore carnes putridas, & dicat quid ad me pertinent: scias quia crudelis est. Si autem præcidat, & cauterium imponat, misericors est: quia sanat hominem. Similiter & magister si dimittit puerum, & non in eo exigit disciplinam, odit eum. Si autem exigat & medicus cutet, quæ putatur esse asperitas, clementia est. Achab arguitur à domino de Naboth quando occidit eum, & accepit vineam eius, & effudit sanguinem iustum. Elias propheta missus est ad eum qui dixit: *Occidisti, & possedisti*: statim conscientia percussus submisit ceruicem & oculos, & hoc impius & rex & indutus purpura. Et postea dicit scriptura, quòd audiens induit cilicium subtus purpuram. Et videns Deus dixit: *Quia reuersus est me Achab, non inducam mala in eum.* Vide ergo quantum valuit cilicium & ieiunium, & modica lacrima quātum sanguinem lauit. Ita ergo oportet vestiri cilicio, & ieiunare, vt nemo videat. Corripiet, dupliciter intelligitur: aut arguet, aut docebit.

Heb. 12. b

Naum 1. c

Hiere. 3. d

Esa. 16. c

Psal. 88. a

Osee 4. a

C

D

3. Reg. 21. a

h ¶ *Oleum peccatoris non impinguet caput meum.*] Populus meus, qui vos beatificant, seducunt vos. Laus hæreticorum & oleū ipsorum, quo vngunt capita hominum, & repromittunt eis regna cœlorum, impinguat eis caput. Omne autem pingue reprehendit scriptura, sicut dicit: *Et manducauit Iacob, & saturatus est, & calcitrauit: dilectus incrassatus est: impinguatus, dilatatus est.* Manna autem angelorum tenue est.

Esa. 3. b

Deu. 32. b & Hie. 5. g

i ¶ *Quoniam adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum.*] Hoc dicit. Ipsi quidem sapiebant: ego autem pro ipsis orabam vt conuertantur.

k ¶ *Absorpti sunt iuncti petræ iudices eorum.*] Sicut alibi dicit: *Beatus qui tenebit, & allidet paruulos tuos ad petram. Petra autem erat Christus.* Paruuli autem sunt minores, & paruæ cogitationes antequam crescant. Et nunc ipsi hæretici licet per Aristotelē & Platonem videantur simplicitatem ecclesiæ contemnere: tamen quando venerint ad scripturas, statim obsorbentur à petra, hoc est, à Christo, & conuertentur ad eum. Absorptio enim pro victoria dicitur: sicut Apostolus dicit: *Absorpta est mors in victoria. Vbi est mors victoria tua? Vbi inferne stimulus tuus?* Victoriam autem dicit ipsam absorptionem, quam victoriam habebat in absorbendo.

Psal. 136. b

1. Cor. 10. a

1. Cor. 15. g

l ¶ *Audiunt verba mea quoniam potuerunt.*] Ipse dominus dicit: Quia ad me venerunt, victi sunt & delectati sunt meis verbis, & conuersi sunt ad me, & sunt in ecclesia mea.

m ¶ *Sicut crassitudo terræ.*] Omne crassum vicinum est terræ. Et anima quæ peccat, terræ hæret. Dominus enim ex initio

omni

omnia tenuia fecit. Suo ergo vitio vnusquisq; incrassatur, & deducitur in terram. Demus exemplum: sicut vulnus in corpore tumens plenum est & crassum, & quando venerit medicus secat ipsum & sanat & tenue facit, & tunc redigitur in suam naturam quomodo & creatum est. Ideo dicit: Sicut crassitudo terræ erupta est super terram, & saluatur.

a ¶ *Dissipata sunt ossa nostra secus infernum.*] In vigesimoprimo psalmo dicit: Dissipata sunt vniuersa ossa mea. Si secundum literam intelligimus, non stat. Si quidem crucifixus est tantùm. Quando videris Arium, Eunomium extra ecclesiam: intellige dissipata esse ossa domini secus infernum. Ossa quæ fortia sunt, ipsi maiores sunt, qui videntur aliquid esse: Dissipata autem sunt secus infernum, quando per multiloquium ipsorum, & per philosophiam, & contentionem alij inducuntur in hæresim.

b ¶ *Custodi me à laqueo, quem statuerunt mihi.*] Semper nobis laqueos tendunt aut hæretici, aut dæmones. Vitia enim vicina sũt virtutibus. Laqueum mihi posuerunt in eleëmosyna, si extendero manum meam vt videant homines, & quasi bonũ faciens, venero in vitium, & in peccatũ. Si autem dedero tunicam fratri vt alter videat, laqueum mihi posuerunt. Semper ceruis tenduntur retia, & laquei eis ponũtur, vbi vestigia eorũ deprehenderit venator. Ceruus autem accipitur in sancto: quia altus est, & cornua grandia habet, & interficit serpentes. Propterea dicit alibi: *Qui perfecit pedes meos tanquam ceruorum.* Talis enim dicitur esse virtutis, vt spiritu narium suarum protrahere serpentes de cauernis, & sic comedere valeat. Ipsi ergo serpentes ponunt nobis scandala, hoc est, dæmones in ipsis vestigijs nostris vbi gradimur: In virtutibus, in eleemosyna, vt coram hominibus faciamus propter vanam gloriam. In ieiunio, in oratione, in vestiendo cilicium, & ostẽdere hominibus. Qui enim vestitur cilicio, debet lugere sua peccata: non gloriari & ostendere hominibus.

c ¶ *Et à scandalis operantium iniquitatem.*] Hoc est, vt non offendam.

d ¶ *Cadent in retiaculo eius peccatores.*] Superius dixit, custodi me à laqueo quem statuerunt mihi, de multis: nunc autem de vno: *Cadent in retiaculo eius peccatores.* Quemadmodum dominus mittit rete, & comprehendit multitudinem piscium, & habet apostolos piscatores colligentes, & afferentes ad eum hos ipsos qui per eos credunt: ita & diabolus habet dæmones, qui ei subiecti sunt: qui & decipiunt homines & afferunt illi.

e ¶ *Singulariter sum ego donec transeam.*] Dicit Hieremias: *Solus sedebam, amaritudine enim repletus eram.* Hoc est, in pœnitentia solus ego hos dolos caueo. Et Moyses dicit: *Transiens videbo hanc visionem magnam.* Si non transierit, hoc est, omnia vitia, non potest videre magnam visionem. Magna autem visio: quia rubus ardebat, & non incendebatur: Ardebant spinæ, hoc est, peccata. Hoc igne mundatur & Esaias: iste est enim carbo qui tetigit labia eius, qui erat super altare. Huius carbonis meminit & propheta Dauid: *Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus desolatorijs.* Iste carbo desolator est, solitudinem facit, & peccatorem purgat.

f ¶ *Intellectus Dauid cum esset in spelunca oratio.*] Præscribitur iste titulus secundum historiam quidem quando fugiebat Dauid à facie Saul in deserto Engaddi in spelunca absconsus. Et ingressus est ignorans Saul, quasi sua causa. Sed quoniam habet in præscriptione: Intellectus Dauid, debemus spiritualiter intelligere psalmũ. Accipitur quidem in domino verus Dauid, & intelligitur Saul in diabolo. Spelunca autem in hoc mundo, & quòd diabolus non immittit in hunc mundum aliquid boni: sed stercus, & si quid putridũ est. Spelunca aũt intelligitur iste mundus: quia perfectum lumen non habet quãtum ad comparationem futuri, sed quasi lumen aliquod illuxit dominus veniens in hunc mundum. Propterea dicit Apostolus: *Qui est lumen gloriæ eius.* Ergo sicut Dauid introiit in speluncam abscondens se à Saul: ita & dominus ingressus est in hunc mundum, & persecutionem passus est. *Heb. 1. a*

Psalmvs CXLI.

VOce mea ad dominum clamaui: voce mea ad dominum deprecatus sum. Effundo in conspectu eius orationem meam: h & tribulationem meam ante ipsum pronuntio. In deficiendo ex me spiritum meum: i & tu cognouisti semitas meas. k In via hac qua ambulabam, absconderunt superbi laqueum mihi. l Considerabam ad dexteram, m & videbam: & non erat qui cognosceret me. n Perijt fuga à me: o & non est qui requirat animam meã. p Clamaui ad te domine, q dixi tu es spes mea: r portio mea in terra viuentium. s Intende ad deprecationem meam: quia humiliatus sum nimis. Libera me à persequentibus me: quia confortati sunt super me. Educ de custodia animam meam, ad confitendum nomini tuo: t me expectant iusti u donec retribuas mihi.

x ¶ Psalmus Dauid, quando persequebatur eum filius suus Absalon.

Psalmvs CXLII.

DOmine exaudi orationem meam. z auribus percipe obsecrationem meam in veritate tua: a exaudi me in tua iustitia. Et

l ¶ *Considerabam à dextris.*] Vt de sinistra ad dexteram adducerentur.

m ¶ *Et videbam,* &c.] Deum carne contectum.

n ¶ *Perijt fuga à me.*] Perijt fuga eius, cum delatus à Iudæis, sæpius vltrò iterum obtulit, nec est agnitus ab eis.

o ¶ *Et non est,* &c.] Corpus accipiunt ad crucifigendum: animam autem non requirunt, id est, non attingunt.

p ¶ *Clamaui ad te domine.*] De cruce.

q ¶ *Dixi,* &c.] Commendans in manibus tuis spiritum meũ.

r ¶ *Portio mea in terra viuentium.*] In sanctis, qui in eam transferuntur, sicut & latroni ait: *Amen dico tibi: quia hodie mecum eris in paradiso.* *Luc. 23. f*

s ¶ *Intende in deprecationem,* &c.] A patre se educi de inferni claustris postulat, vt resurrectio eius, paterni nominis honor sit. Quæ confessio à quibus sit confitenda ostendit, dicens.

t ¶ *Me expectant iusti.*] Apostoli, vel reliqui sancti, quorum expectationi cum resurrexero, satisfacio.

v ¶ *Donec retribuas mihi.*] Claritatem illam, quã habui priusquam mundus fieret apud te. Et nos humiliter deprecamur, ac petimus, vt suscepta voce clamoris nostri, eductos ex inferni carcere, illuc nos iubeas transferri de morte: vbi pendenti latroni præparasti locum lucidum, ac quietem: quia tibi est honor & gloria cum patre & spiritu sancto in sęcula sęculorum, Amen. *Ioan. 17. a*

x ¶ *Psalmus Dauid,* &c.] Iste psalmus vocem continet illius, qui pro humana redemptione seipsum exinaniuit, accipiens formam serui, vt nos erueret à seruitute. *Phil. 2. a*

Psalmvs CXLII.

DOmine exaudi orationem meam.] Humilia verba, & plena humilitatis & misericordiæ.

z ¶ *Auribus,* &c.] Confidentis verba sunt. In veritate tua, hoc est, in Christo tuo. *Ego sum via, & vita, & veritas.* *Ioan. 14. a*

a ¶ *Exaudi me in tua iustitia.*] Et in Christo tuo. Hoc est, non

condo

confido de me, sed ego veritatem & iustitiam tuam peto, vt ipsa mei misereatur.

a ¶ *Et non intres in iudicium cum seruo tuo.*] Ecce manifestissimè demonstrauit, quia misericordiam Dei præstolatur, dicēs: Et non intres in iudicium cum seruo tuo. Hic quasi aliquis iudicet inter Deum & prophetā, sicut & in quinquagesimo psalmo scriptum est: Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cū iudicaris. Et propterea intrat in iudicium Deus, vt iustè puniat. Tale quid fecit & Cyrus rex Persarum & Medorum regi Armeniorum, quando trāsgressus est amicitias eius. Vicit eum, & captiuum accepit, & proprios illius cognatos, & vxorem, & filios fecit iudicare inter illos, vt iustè aut misereatur, aut puniat.

b ¶ *Quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.*] Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob: Deus viuentium, & non mortuorū. Ergo nec ipsi Patriarchæ iustificabuntur in cōspectu Dei. *Stellæ enim non sunt mundæ in conspectu eius.* Iob. 25.b

c ¶ *Quia persequutus est inimicus animam meam.*] Hoc interpretatione non indiget. Nulli dubium quin diabolus.

d ¶ *Humiliauit in terra vita meā.*] Hoc est, quod dicit. Ante alas habebam & volabam, nunc autē persecutus est inimicus animam meam, & apprehendit & B ligauit mihi pedes & manus, quemadmodū volatile ab homine comprehenditur, vt quasi videatur mortuum esse: quia non habet licentiam alarū suarum vt volet. Ita & me, inquit, inimicus ligauit cōscientia peccatorum.

e ¶ *Collocauit me in obscuris sicut mortuos sæculi.*] Si sicut mortuos sæculi, adhuc necdum mortuus: quia in pœnitentia stat. Si quis autem peccans non agit pœnitentiam, hic mortuus est sæculi, & non sicut mortuus, sed perfectè mortuus. Hoc ergo putauit inimicus: quia non ago pœnitentiam pro peccatis, quæ ipse mihi suggessit vt faciam.

f ¶ *Et anxiatus est super me spiritus meus.*] Tu dic prius peccata tua, & saluus eris. Et iterum: *Si solum suspiraueris pro peccatis tuis, saluus eris.* Esai. 43.d Ezec. 18.f

g ¶ *In me turbatum est cor meum.*] Propter conscientiam meam, quia peccaui.

h ¶ *Memor fui dierum antiquorum.*] Dierum meorum priorum memor fui, quando habebam confidentiam: nunc autem mihi nox est.

i ¶ *Expandi manus meas ad te.*] Ligatus ab inimico, nihil aliud possum facere, nisi pœnitentiam agere, & manus meas leuare ad te.

k ¶ *Anima mea sicut terra sine aqua tibi.*] Sicut terra sine aqua sitit, & quærit imbrem: ita & anima mea desiderat, & sitit te Deum suum.

l ¶ *Velociter exaudi me domine, defecit spiritus meus.*] Anima mea defecit, & caro mea defecit: spiritus tantùm remansit in me, & ipse defecit. Sed velociter exaudi me domine, & miserere mei.

m ¶ *Notam fac mihi viam, in qua ambulem.*] Christum tuum notum fac mihi, qui dixit: *ego sum via.* Ioan. 14.a

n ¶ *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam.*] Hic impiissimi Ariani proponunt nobis, & dicūt: Magister bone, quid faciam boni vt saluus fiam? Qui dicit: *Quid me dicis bonum? Nemo est bonus nisi vnus DEVS.* Ergo si filius non est bonus, Luc. 18.d

[a] Et non intres in iudicium cū seruo tuo: [b] quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. [c] Quia persecutus est inimicus animam meam: [d] humiliauit in terra vitam meā: [e] Collocauit me in obscuris sicut mortuos sæculi, [f] & anxiatus est super me spiritus meus: [g] in me turbatum est cor meū. [h] Memor fui dierum antiquorum, meditatus sum in omnibus operibus tuis: in factis manuum tuarum meditabar. [i] Expandi man⁹ meas ad te: [k] anima mea, sicut terra sine aqua tibi. [l] Velociter exaudi me domine: defecit spiritus meus. Non auertas faciem tuā à me, & similis ero descendentibus in lacū. Auditam fac mihi mane misericordiam tuam: quia in te speraui. [m] Notam fac mihi viam, in qua ambulem: quia ad te leuaui animā meam. Eripe me de inimicis meis domine, ad te confugi, doce me facere voluntatem tuam: quia Deus meus es tu. [n] Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam: propter nomen tuū domine viuificabis me in æquitate tua. Educes de tribulatione animam meam, & in misericordia tua disperdes omnes inimicos meos. Et perdes omnes qui tribulant animam meam: quoniam ego seruus tuus sum.

o ¶ Psalmus Dauid aduersus Goliath.

Psalmvs CXLIII.

BEnedictus dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum. [q] Misericordia mea, & refugium meum: susceptor meus, & liberator meus. Protector meus, & in ipso speraui: [r] qui subdis populum meum sub me. [f] Domine quid est homo quia innotuisti ei: aut filius hominis quia

sed pater: maior est pater filio. Ergo secundum tuum sensum impiissimè Ariane, quis maior, filius an, Spiritus sanctus? Vtique dicis filius. Hic ergo dicit: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectā. Ergo si spiritus bonus est, qui minor est, sicut tu dicis: multo magis filius bonus est, quem tu maiorem dicis. In Euāgelio autem ita habet: *Et accedens vnus de scribis tentans eum ait: magister bone,* & ait: *Quid me dicis bonum,* & non confiteris? Sicut si aliquis tentans episcopum suum, quem contemnit, dicat illi: episcope; & ille respōdeat: tibi non sum episcopus, recede à me. Alibi aūt nōlegistis: *Bonus pastor ponit animā suam pro ouibus suis?* Quid autem melius filio, qui carnem induit propter nos, & passus est: & descendens de sua maiestate, nouem menses in vtero Virginis in sanguine fuit, in cunabulis fuit; passus est per momēta crescere, & verberari, & collaphizari, & crucifigi? Quid hoc melius? Matt. 19.b Ioan. 10.b

o ¶ Propter eos qui ignorant latinam linguam, licet multa de Euangelio dixerimus: tamen debemus & de psalterio quædā dicere, vt alijs saturatis, alij ieiuni non redeant. Quoniam autem longus est psalmus, & si voluerimus in singulis versiculis immorari, dies præterit: debemus breuiter ad singula quæq; sensus magis quàm verba replicare.

Psalmvs CXLIII.

Benedictus, &c.] Qui breuiter interpretatur, hoc consequitur, vt ipse laudem non habeat: & tamen quodcunque in interpretatione est, retineant illi qui audierunt: *Benedictus dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum.* Leuemus manus in sancta sine cogitationibus, & disceptationibus. Leuemus in omni loco. Et cum leuauerimus manus nostras, orationes nostræ ad Deum, arma sunt contra diabolum. *Qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum.* Hæc est lyra nostra, hæc cithara. In hac cantamus domino. 1.Tim. 2.b

q ¶ *Misericordia mea*, &c.] In tantis nominibus appellatur Deus. Quot beneficia, tot nomina.

r ¶ *Qui subdis populum meum sub me.*] Hoc potest ex persona Christi dici, hoc est, ex assumpto homine. Potest autem ex persona Apostolorum dici, quia dicitur: Qui subdis populum meum sub me. Dicit hoc & sanctus pater in monasterio, & gratias referens Deo dicit: *Benedictus Dominus Deus meus, qui subdis populum meum sub me.* Non enim mihi subijcitur, sed tibi subijcitur. Ideo mihi seruit, vt seruiat tibi.

f ¶ *Domine quid est homo quia innotuisti ei: aut filius hominis quia reputas eum.*] Hoc ipsum & in octauo psalmo dicitur: Quid est homo, quòd memor es eius: aut filius hominis, quoniam visitas eum? Domine quid est homo quia innotuisti ei? De fragilitate corporis, & humana conditione loquitur. Et quid dicit? Si carnem aspicias, quid est homo? Si spiritum, grande quiddam est homo. Non despiciamus carnem, sed carnis opera contemnamus. Non despiciamus carnem, quæ cum Christo regnat in cœlo. *Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt.* Non caro & sanguis, sed carnis opera. *Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt:* & quomodo in Christo regnant, & quomodo sedemus cum Christo in cœlestibus? *Domine quid est homo, quia innotuisti ei: aut filius hominis, quia reputas eū.* Gratias agit Deo, & quod 1.Cor. 15.f

dicit,

dicit, hoc est: Quantum ad humanam conditionem, homo nihil est. *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas, dixit Ecclesiastes.* Si omnia vanitas, ergo & cœlum, ergo & angeli. Si cœlum & angeli vanitas: homo quanta vanitas? Et si vanitas angeli, si cœlum vanitas: Deus ergo quare vanitatem operatus est? Vanitas ad comparationem Dei: cæterùm per se non vanitas. Domine quid est homo quia innotuisti ei? Grandis hominis felicitas, scire creatorem suum. Hoc à bestijs distamus, quia nos intelligim[9] creatorem nostrum: illa non intelligunt. Sed & ipse status corporis suum quærit artificem. Cætera animalia terram respiciunt, & vbi venter, ibi & oculi. Cæterùm oculi nostri ad cœlum erecti sunt, vt & si mens fuerit ob cœcata, tamen inuictis oculis cœlum videamus.

a ¶ *Homo vanitati similis factus est: dies eius sicut vmbra prætereunt.*] Verè dies nostri quasi vmbra. Fui infantulus: fui puer: fui adolescentulus: fui iuuenis: fui vir, hoc est, fui ætatis perfectæ: fui mediæ. Dum nescio, senex sum. Senectuti mors subrepit. Mutor quotidie, & nihil me esse non sentio. Ne vno quidem momento horæ stamus in statu nostro: sed semper aut crescimus, aut decrescimus. Ergo homo per momenta mutatur; & dum nescit, interit. Ego senex, recordor infantulus quid fuerim, quid fecerim, quomodo luserim, quomodo huc illucque discurrerim: nũc me video nimio pondere prægrauatum. Dies eius sicut vmbra prætereũt. Vita nostra vmbra esse videtur, & substantiam non habet. Quod autem substantiam non habet, cito perit. Quia ergo homo tam miserabilis est: quia sic est infirmus, quid inde precamur: quid rogamus: quid hic dicit propheta: quid est quod precatur?

b ¶ *Domine inclina cœlos tuos, & descende.*] Non poteris seruare istam hominis vilitatem, nisi ipse eam induetis, *Domine inclina cœlos tuos, & descende.* Quis tua erronea sanari non poterit, nisi tuis humeris reportetur.

c ¶ *Tange montes, & fumigabunt.*] *Amen amen dico vobis: si habueritis fidem vt granum sinapis, poteritis dicere monti huic, transi, & transferetur.* Ibi de lunatico dicebatur: de illo monte, qui ab illis transferri non poterat. Scriptum est in Hieremia: *Date domino Deo nostro gloriam, antequam offendant pedes vestri ad montes tenebrosos.* Hoc totum quare diximus? Quoniam & nunc sequitur: *Tange montes, & fumigabunt.* Montes qui regnant: montes qui erecti sunt per superbiam: qui dicunt, mea sunt flumina, & ego feci ea. *Tange montes, & fumigabunt.* Non dixit inflammabuntur, sed fumigabunt. Habeant montes pœnæ indicium: non fulgoris, non splendoris.

d ¶ *Fulgura corruscationes, & dissipabis eos.*] Vide quid dicat. Nõ dixit, delebis eos, sed dissipabis eos. Legimus in Genesi: eo tempore quo fabricabant turrim, dixit Deus: *Venite descendamus & confundamus linguas eorum, ne aliquando in se consensum habeant, sed dispergantur.* Prodest illis.

e ¶ *Emitte manum tuam de alto.*] Domine quis credidit auditui nostro, & brachium domini cui reuelatũ est? Emitte manum tuam de alto. *Domine inclina cœlos tuos, & descende.* Hoc ad filium dicitur: Inclina cœlos tuos, & descende. Et quomodo dixit: emitte manum tuam de alto? Si descendit, quomodo manum mittit de alto? Sed licet in terra sit, tamen de cœlo mittit manum: non enim recedit de cœlo.

f ¶ *Eripe me & libera me de aquis multis.*] Quoniam descendisti, quoniam inclinasti cœlos, & misisti manum tuam de alto, & humanam carnem dignatus es assumere, & multi crediderunt in te: pro vna aqua plures aquæ esse cœperunt: Videas dispersas in toto orbe esse hæreses diuersas. *Eripe me, & libera me de aquis multis,* & præsta mihi fontem viuentem. Vnus est enim Deus, vna fides, vnum baptisma. *Libera me de aquis multis.* Illæ enim aquæ multæ non generant filios tuos, sed filios alienos. Vnde sequitur.

g ¶ *Libera me de aquis multis, & de manu filiorum alienorum.*] Non sunt enim tui filij, qui nascuntur in multis aquis: sed alieni filij sunt.

h ¶ *Quorum os loquutum est vanitatem.*] Scientiam sibi repromittunt, & erigunt os contra creatorem suum. Posuerunt in cœlo os suum. Quorum os loquutum est vanitatem. Scientia illorum, vanitatis scientia est.

i ¶ *Et dextera eorum dextera iniquitatis.*] Vtrunque condemnatur, & os & manus, & scientia & opera. Quorum os loquutum est, ad scientiam. Et dextera eorum dextera iniquitatis. Dextera in opere. Dexteram se habere dicunt, sed toti sinistri sunt. Dextera iniquitatis est, & non est æquitatis. Vnde & tali sinistræ dicitur: *Stet diabolus à dextris eius.* Qui talem habet dexteram, & iniquitatis dexteram, stat diabolus à dextris eius.

k ¶ *Deus canticum nouum cantabo tibi.*] Nouus homo, nouum canticum. Deus canticum nouum cantabo tibi. Cantate domino cãticum nouum. Quàm pulchrè non dixit canto, sed cantabo. In futuro repromisit: in præsenti enim scit certamen esse, non canticum. Nunquam cantat exercitus, nisi quando vicerit. Ergo quoniam in presenti pugno, non mihi vacat cantare. Cum vicero, tunc cantabo.

l ¶ *In psalterio decachordo psallam tibi.*] Tunc extendam vtranque manum, & in talibus tibi chordis canam. Oratio mea, psalterium tuum est.

m ¶ *Qui das salutem regibus.*] Quibus regibus? Cor regis in manu Dei, qui regnant in corpore suo, qui subijciunt corpus suum, & seruituti redigunt: ne alijs prædicantes, ipsi reprobi inueniantur. Isti sunt reges, de quibus dicit Sapientia in Prouerbijs: Dat regnum regibus.

n ¶ *Eripe me, & libera me de manu filiorum alienorum.*] Versiculi qui supra dicti sunt, iterum repetuntur.

o ¶ *Quorum os loquutum est vanitatem,* &c.] De manu filiorum alienorum. Hæreticorum filij, videamus quales sint. Quorũ filij sicut nouellæ plantationes in iuuentute sua. De manu filiorum alienorum. Diligenter animaduertite quid dicitur de hæreticis.

p ¶ *Filiæ eorum compositæ: circumordinatæ, vt similitudo templi. Cellaria eorum plena: eructantia ex hoc in illud. Oues eorum fœtosæ abundantes in egressibus suis: boues eorum crassi. Non est ruina maceriæ, neq; transitus: neq; clamor in plateis eorum. Beatum dixerunt populum cui hæc sunt.*] Illi hoc dixerunt. Ego quid dico?

q ¶ *Beatus populus cuius dominus Deus eius.*] Singula igitur vestris orationibus breuiter disseremus. *Quorum filij sicut nouellæ plantationes in iuuentute sua.* Plantatio eorum non est vetus, sed nouella est. Non est enim de veteri lege, non est de prophetis, non est de apostolis: sed de nouis magistris est. *Filiæ eorum sicut nouellæ plantationes in iuuentute sua. In iuuentute sua:* semper iuuenes sunt. Licet multæ sint hæreses veteres, tamen quotidie mutantur, & nouæ quotidie inueniũtur. Nouæ sunt ipsæ hæreses, licet veteres sint: tamen cum quotidie doctrinas suas innouant, nouæ sunt. Nõ enim sunt veterum magistrorum errore contenti, sed quotidie ipsi noua reperiunt: quorum filij sicut nouellæ plantationes in iuuentute sua. De ecclesia quid dicitur: de timentibus dominum?

Laudabo

A

Psal.127.a *Beati omnes qui timent dominum : qui ambulant in vijs eius.* Quid dicitur de illis ? *Filij tui sicut nouellæ oliuarum in circuitu mensæ tuæ.* Circa mensam CHRISTI sunt illi filij: non longè sunt à mensa Christi. Ibi non dicitur filiæ, sed tantummodo filij. Cæterum hæretici habent & filias, habent & fragiliorem sexum, voluptates, delitias. *Filiæ eorum compositæ.* Sermo compositus est, & sensus sordidus. In scripturis sanctis cogitationes semper filij dicuntur : verba, filiæ. Vide ergo quid dicit : Cogitationes eorum, hoc est, filij noui sunt. Verba verò eorum, hoc est, hæreticorum, quę habent de sapientia seculari, composita sunt: habent enim verba composita, lautum sermonem. Filiæ eorum compositæ. Videntur quidem esse compositæ : sed quia filiæ sunt & non filij, vires non habent. Circumornatæ, vt similitudo templi. Pulchrè dixit, similitudo templi. Non habent veram ecclesiam, sed similitudinem ecclesiæ. *Cellaria eorum plena: eructantia ex hoc in illud.* Parati sunt ad contendendum. Si illos tenueris in vno testimonio, ad aliud transeunt. Si in scripturis tenueris, ad Aristotelem fugiunt. Si Aristotelem tenueris, in Platonem transeunt. Cellaria eorum plena: eructantia ex hoc in illud. Cellarium propriè dicitur, quod diuitias compositas habet. Hæretici cellaria habent. Habent enim præparata verba quibus contendant. Cæterùm ecclesiastici simplices sunt: nihil habent præparatum. Aperiunt os & repletur à domino: secùdum quod dicitur: *Aperi os tuum, & implebo illud.*

Psalm.10.b *Matt.10.b* Et, *nolite cogitare quid respondeatis illis : dabit enim vobis pater vester in illa hora quid dicatis.* Videtis quoniam non habemus cellaria præparata: sed diuitiæ nobis subditæ sunt. Dicit aliquis: Da testimonium quo modo sancti cellaria non habent. *Respicite,* inquit, *aues cœli, quoniam non habent cellaria neque horrea, & pater vester cœlestis pascit illas.* Aues isti specialiter monachi sunt: non habent cellaria, non habent apothecas : sed habent apothecarum & cellariorum dominum, ipsum Christum. Non habent horrea, sed horreorum dominum. Non habent diuitias diaboli, sed habent paupertatem Christi. Diabolus quid dicit? *Hæc omnia mea sunt, si procidès adoraueris me, dabo tibi ea.* Christus quid dicit ad suos ? *Qui non vendiderit omnia sua quæ habet, & dederit pauperibus, non potest esse meus discipulus.* Ille regna & diuitias pollicetur, vt occidat: hic paupertatem pollicetur vt saluet. Nihil grande facimus, si nostra relinquamus. Christus patrem reliquit, & regna cœlorum propter nos. Nemo putet me blasphemare : quia dixi, patrem reliquit. Secundum dispensationem humanitatis loquor, secundum quod mittitur: secundum quod dicitur: *Pater qui me misit, maior me est.* Deus non mittitur, Deus non subijcitur seruituti: sed dispensatio mittitur. Si Deus vbique est, & omnia in Deo sunt, quo modo Deus ad aliquid mittitur, cum Deus sit omnia ? Christus igitur pro nobis pauper factus est. Hoc totum quare diximus ? Quia nunc lectum est : *Cellaria eorum plena: eructantia ex hoc in illud.* Pulchrè dixit, eructantia: de saturitate nimia. Illi eructant de saturitate, & pereunt: nos de ieiunio, vt saluemur. *Oues eorum fœtosæ.* Multos habent filios. Multus enim numerus hæreticorum est. *Oues eorum fœtosæ.* Vnde dicitur & in Osee propheta : *Domine da illis. Quid dabis illis ? Vuluam sterilem, & vbera arentia.* Hoc de quibus dicitur? De hæreticorum magistris, qui sibi in numero discipulorum applaudunt. *Oues eorum fœtosæ abundantes in egressibus suis.* Non dixit, in ingressibus suis, sed in egressibus. Non enim ingrediuntur in ecclesiam, sed egrediuntur de ecclesia, id est, ex nobis exierunt, sed non fuerunt ex nobis. Si enim fuissent ex nobis, mansissent vtique nobiscum. *Abundantes in egressibus suis.* Quotidie egrediuntur de ecclesia: abundantes in egressibus suis. De ecclesia quid dicitur ? *Omnis gloria eius filiæ regis ab intus. Boues eorum crassi.* Vidit & Pharao in somnio boues crassos. Israëlitici populi tenues sunt, Ægyptij crassi. Videtis enim magistros hæreticorum nihil aliud facere, nisi studere diuitijs. Diuitijs student, & pauperem Christum contemnunt. *Boues eorum crassi.* Pulchrè dixit, boues crassi : *quorum Deus venter est, & gloria in confusione eorum. Non est ruina maceriæ, neque transitus.* Nonne videtur obscurum esse quod dicitur : *Non est ruina macerie, neque transitus, neque clamor in plateis eorum* ? Difficile hæreticos inuenies imperitos. Omnes enim magistri instructi sunt scientia sæculari. Non habent rete apostolicum, sed catenulas dialecticas. Non est ruina maceriæ, neque transitus. Si quando sunt in disputationibus, quando tecum cœperint disputare, sic verba eorum breuia sunt, sic artifici sermone concluſa, vt euadere inde difficile sit. Cum enim te ligauerint syllogismis suis, & te clauserint, & quasi maceriem syllogismum tibi texuerint, & ædificauerint, non potes conuerti : non potes transire : teneris incluſus. *Non est ruina maceriæ, neque transitus.* Cumq; ibi te tenuerint quasi quodam gyro incluſum, tunc non eris in angusta via, quæ ducit ad vitam : sed in lata, quæ ducit ad mortem. *Neque clamor in plateis eorum.* Clamor Iesu in via angusta est: in plateis hæreticorum non est. *Beatum dixerunt populum, cui hæc sunt.* Multi nescientes, beatos tales putant. Cæterùm nobis simplicitas Christiana est: nolumus eloquentiam Platonicam, sed volumus simplicitatem apostolicam. Piscator iste rete tenet, lutatos habet pedes, & manus ex opere calloſas habet. Beatus populus cuius est dominus Deus eius. Beatus est populus, qui pro omnibus diuitijs Christum habet. Illi habent filios, & filias, & cellaria, & oues fœtoſas, boues craſſos & nitidos atque formoſos. Cæterùm nos non habemus multitudinem : sed scimus illud dictum in euangelio : *Vbicunque fuerint duo, aut tres congregati in nomine meo, ibi in medio eorum sum.* Ne timeas grex paruule: quia complacuit Deo habitare in te. Ne dicant monachi: Ecce tantæ multitudines, ciuitates plenæ sunt, omnis orbis: nemo ergo saluatur, nisi qui in monasterijs est? Ecce tantę multitudines: nos ergo soli saluamur ? Quando ergo hæc cogitaueris, audi: *Ne timeas grex paruule, quia complacuit patri habitare in te.* Et nunc lectum est in euangelio : quòd vna anima saluatur, vt duo millia porcorum pereãt. Hoc totum quare dico? Quoniam pretioſior est vnius sancti anima, quàm infinitæ multitudines peccatorum. De toto mundo duodecim elegit apostolos : de duodecim vnus receſſit, remanſerunt vndecim. Venit crux, decem fugerunt: remanſit vnus Petrus: vnus cum vno. Et ipse vnus fugit, atque vtinam fugiſſet, & non negaſſet. Ergo dicamus, vniuersum genus humanum periit. Quoniam perierat, propterea dominus crucifixus ait: *Torcular calcaui solus, & de gentibus non est vir mecum.* Eo tempore completus est psalmus : *Saluum me fac domine, quoniam defecit sanctus.* Non est qui faciat bonum; non est vsque ad vnum. Ille qui promiserat, dicens : Si me necesse est mori, aut ire in carcerem, non te negabo: negauit. Hoc totum quare dico? Quia monachus non debet aspicere multitudinem peccatorum, sed ad conuersationem & paucitatem sanctorum. Vniuersa Iudæa ducebatur in captiuitatem. Venerat Nabuchodonosor, tanta hominum millia ducebantur captiua in Babylonem, solus Hieremias erat qui confitebatur Deũ, & ipse mittebatur in lacum luti, & tamen pretioſior erat vnius illius anima quã omnis populi. Vultis scire quid faciat vnus homo? Iesus filius Naue cum vniuersa terra habitaretur, solus erat. Vtiq; erant infinitę multitudines, & ille solus erat. Solus imperat soli & lunæ, & stat: homo iubet & cœlum audit. Audit illum cœlum: quia ipse audiebat dominum. Hieremias erat in captiuitate: erant autem & multæ multitudines. Et quid dicit ? *Solus sedebam, quia amaritudine repletus sum.* Quo modo solus in ciuitate eras ? Sed ideo solus: quia propositi mei socium non habebam.

a ¶ *Laudatio ipsi Dauid.*] Iste psalmus ex voce prophetica Dei continet laudem: sicut ipse ad eum eloquens ait:

a ¶ Laudatio ipsi Dauid.

PSALMVS CXLIV.

EXaltabo te Deus meus rex : & benedicam nomini tuo in sęculum, & in sæculum sęculi. c Per singulos dies benedicam tibi: & laudabo nomen tuum in sæculum, & in sęculum sæculi. a Magnus

PSALMVS CXLIV.

Exaltabo te Deus meus rex, &c.] Exaltat Deum: quia scit æqualem patri: regem, quia nouit iudicem mundi.

c ¶ *Per singulos dies benedicam te,* &c.] Et ob hoc maximè laudat: quia conformem sperat se fieri nomini illius, id est, Christo domino, in sæculo futuro.

a ¶ *Magnus*

a ¶ *Magnus dominus & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis.*] Quia sine fine magnus, sine fine laudabilis.
b ¶ *Generatio.*] Quam fides protulit.
c ¶ *Et progenies.*] Quam Christi passio procurauit.
d ¶ *Laudabunt opera tua, & potentiam tuam pronuntiabũt.*] Cum vel à te facta sunt, vel à te proteguntur.
e ¶ *Magnificentiam maiestatis tuæ, & sanctitatem tuam loquentur.*] Tu nos sanctos esse vis, dicens: *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum.* Hoc & nos cæteris loquimur.
f ¶ *Et mirabilia tua narrabunt.*] Quæ quotidie in ecclesia operaris.
g ¶ *Virtutem terribilium tuorum dicent, & magnitudinem tuam loquentur.*] Virtus est terribilis, cũ in impios vlciscitur, vt in Pharaonem: magnitudo est, cum iusti eruuntur, vt Israël.
h ¶ *Memoriam abundantiæ suauitatis tuæ eructabunt.*] Quia eos fouere dignaris.
i ¶ *Et iustitia tua exultabũt.*] Quia in impios vlcisceris.
k ¶ *Misericors & miserator dominus: patiens & multum misericors.*] Et sanctus in omnibus operibus suis: quia quod factum est in eo, vita est.
l ¶ *Suauis dominus vniuersis, & miserationes eius super omnia opera eius.*] Miseratione enim sua omne opus quod facit, & protegit.
m ¶ *Confiteantur tibi domine omnia opera tua, & sancti tui benedicãt tibi.*] Vt per sanctos, qui te iugiter benedicunt; intelligaris omnium esse creator & conditor.
n ¶ *Gloriam regni tui dicent.*] Vt ab omnibus desideretur.
o ¶ *Et potentiam tuam loquentur.*] Vt ab omnibus timeatur.
p ¶ *Vt notam faciant filijs hominũ potentiam tuam, & gloriam magnificentiæ regni tui.*] Ne excusatio per ignorantiam adhibeatur.
q ¶ *Regnum tuum domine regnum omnium seculorum.*] Omnia enim sæcula regni tui dominatione voluuntur.

[a] Magnus dominus & laudabilis nimis, & magnitudinis eius nõ est finis. [b] Generatio & generatio [c] laudabunt opera tua, [d] & potentiam tuã pronuntiabunt. [e] Magnificentiam gloriæ sanctitatis tuæ loquentur, [f] & mirabilia tua narrabunt. [g] Et virtutem terribilium tuorum dicent, & magnitudinem tuam narrabunt. [h] Memoriã abundantiæ suauitatis tuæ eructabunt, [i] & iustitia tua exultabunt. [k] Miserator & misericors dominus: patiens & multum misericors. [l] Suauis dominus vniuersis, & miserationes eius super omnia opera eius. [m] Confiteãtur tibi domine omnia opera tua, & sancti tui benedicant tibi. [n] Gloriam regni tui dicent, [o] & potentiam tuam loquentur. [p] Vt notam faciant filijs homi num potentiam tuam, & gloriã magnificentiæ regni tui. [q] Regnum tuum regnum omnium sęculorũ, [r] & dominatio tua in omni generatione & generatione. [f] Fidelis dominus in omnibus verbis suis, [t] & sanctus in omnibus operib[9] suis. [u] Alleuat dominus omnes qui corruũt, [x] & erigit omnes elisos. [y] Oculi omnium in te sperant domine, & tu das escam illorum in tempore opportuno. [z] Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione. [a] Iustus dominus in omnibus vijs suis, & sanctus in omnibus operibus suis. [b] Prope est dominus omnibus inuocantibus eum: omnibus inuocãtibus eum in veritate. [c] Voluntatem timentium se faciet: & deprecationem eorum exaudiet, & saluos faciet. [d] Custodit dominus omnes diligentes se, & omnes peccatores disperdet. [e] Laudationẽ domini loquetur os meum: [f] & benedicat omnis caro nomini sancto eius in sæculum, & in sęculum sæculi.

g ¶ Halleluia Aggæi & Zachariæ.

PSALMVS CXLV.

LAuda anima mea dominum: [i] laudabo dominũ in vita mea: [k] psallam Deo meo quãdiu fuero. [l] Nolite confidere in principibus: neque in filijs hominum, in quibus nõ est salus. [a] Exibit

r ¶ *Et dominatio tua in omni generatione & progenie.*] Ecclesiastica generatione in progenie futuri sæculi dilatata.
f ¶ *Fidelis dominus in omnibus verbis suis.*] Cum omnia quæ per prophetas locutus est, adimpleuit.
t ¶ *Et sanctus in omnibus operibus suis.*] Vt sicut ille sanctus est, ita & nos qui opera eius sumus, sancti efficiamur in eo.
v ¶ *Alleuat dominus omnes qui corruunt.*] Ne in æterna ruina mergantur.
x ¶ *Et erigit omnes elisos.*] Quos corporeæ voluptatis præcipitauit stimulus, si pœnitentiam agant.
y ¶ *Oculi omnium in te sperant domine,* &c.] Sanctorum interior aspectus in illo futuro retributionis suscipitur tempore.
z ¶ *Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione.*] Quod maledictiones & improperia mundi pro nomine tuo sustinuit.
a ¶ *Iustus dominus in omnibus vijs suis, & sanctus in omnibus operibus suis.*] Sicut iam superius dictum est.
b ¶ *Prope est dominus omnibus inuocantibus eum in veritate.*] Ipse quid ait: *Ego sum Deus de prope, & non Deus de longe.*
c ¶ *Voluntatem timentium se faciet, & preces eorum exaudiet, & saluos faciet eos.*] Dum eos eruit vel ab instigatione diaboli, vel ab ardore peccati.
d ¶ *Custodit dominus diligentes se, & omnes peccatores disperdet.*] Illos diligit, qui dilectionem eius mundanis dilectionib. prętulerunt. Illos verò disperdit, qui amori eius amorem sæculi præposuerunt.
e ¶ *Laudem domini loquetur os meum.*] Nunc, & in futuro retributionis tempore.
f ¶ *Et benedicat omnis caro nomini sancto eius in æternum, & in sæculum sæculi.*] Quod ait: Omnis caro, non ad insensibilia referendum est: sed ad omne corpus ecclesiæ, quod nos sumus: qui Deum laudare, benedicere, extollere, ac prædicare debemus: per quem viuimus, per quem alimur ac sumus. Cui est cum æterno patre & spiritu sancto honor & gloria in sæcula sæculorum, Amen.
g ¶ Iste psalmus ex nomine duorum prophetarum præscriptus, ex vnius voce loquitur dicens:

PSALM. CXLV.

Lauda anima mea dominum.] Psalmus iste titulum habet Aggæi & Zachariæ. Sed hoc primum scire debemus, quòd in Hebraico non habetur, sed in septuaginta interpretibus. Dicamus autem & de editione vulgata Aggæi & Zachariæ. Quia instauratio hic dicitur Hierusalem: *Regnauit dominus in sæcula, Deus tuus Sion in generatione & generationem:* quasi de instauratione Hierusalem dici putant, quæ facta est sub Aggæo & Zacharia. Lauda anima mea dominum. Non dixit, lauda corpus: sed lauda anima; non quò corpus damnauerit, sed carnis opera condemnauit. *Lauda anima mea dominum.* Anima ipsa se hortatur: Quomodo si dicat Dauid: Lauda Dauid dominum: sic & ipsa anima dicit ad se: Lauda anima mea dominum: laudabo dominum in vita mea. Vide quid dicat: Ipsa se hortatur, & ipsa respondet. Quid dicit? Dicit mihi, *lauda anima mea dominum.* Ego ipsa respondeo.
i ¶ *Laudabo dominum in vita mea.*] Modò laudare non possum, peccatis premor. Quotiensçunque labia in laudes Dei aperio, totiens illa conglutinat conscientia peccatorum. *Laudabo dominum in vita mea.* Pulchrè dixit, laudabo: non, laudo. Quando cum domino meo fuero, tunc laudabo dominum in vita mea. Nunc in morte sum, laudare non possum. *Laudabo dominum in vita mea.* Vita nostra Christus est. Dominum laudemus in vita.
k ¶ *Psallam Deo meo quamdiu fuero.*] Vide quid dicat: Quando iustè aliquid agimus, sumus: quando verò peccamus, esse desistimus. Multa sunt quæ dicantur: sed ad finem festinat oratio.
l ¶ *Nolite confidere in principibus: nec in filijs hominum, in quibus non est salus.*] Hoc generaliter ad omnes dicit, Nolite confidere in principibus. Non in imperatore, non in præfectis, non in iudicibus sæculi. Nolite confidere in principibus. Qui sunt principes? Filij hominum. Qui sunt filij hominum? Quibus non est salus.

A

[a] Exibit ſpiritus eius, & reuertetur in terram ſuam: [b] in illa die peribunt omnes cogitationes eorum. [c] Beatus cuius Deus Iacob adiutor eius: [d] ſpes eius in domino Deo ipſius, [e] qui fecit cœlum & terram, [f] mare & omnia, quę in eis ſunt. [g] Qui cuſtodit veritatem in ſæculū: [h] facit iudicium iniuriā patiētibus, [i] dat eſcā eſurientibus. [k] Dominus ſoluit cōpeditos: [l] dominus illuminat cęcos. [m] Domin⁹ erigit eliſos: [n] dominus diligit iuſtos. [o] Domin⁹ cuſtodit aduenas: pupillū & viduā ſuſcipiet, [p] & vias peccatorū diſperdet. [q] Regna-

a ¶ *Exibit ſpiritus eius, & reuertetur in terram ſuam.*] Cùm autem regreſſus fuerit in terram ſuam, quid fiet?

b ¶ *In illa die peribunt omnes cogitationes eorum.*] Omnis principum confidentia periet, & peribunt omnes cogitationes eorum. *Nolite confidere in principibus.* Hodie fuit, cras non eſt. Hodie illum præcedit exercitus, & ſero in ſepulcro iacet. Poſt tantam magnitudinē, tantam claritatem, nulla intercedunt tempora: in eodem momento Chriſti eſt operatio. In filijs hominum, in quibus non eſt ſalus. Qui ſunt principes? *Filij hominum.* Si ipſi homines nihil ſunt, quid ſunt filij eorum? *Exibit ſpiritus.* Cuius? Hominis. *Exibit ſpiritus.* Hic ſpiritum pro anima ponit. Pater, in manus tuas commendo ſpiritum meū. *Exibit ſpiritus eius, & reuertetur in terram ſuam.* Non ſpiritus reuertetur in terram ſuam: nō enim eſt ſpiritus de terra, ſed egreditur ſpiritus, & homo reuertetur in terram ſuam. In illa die peribunt omnes cogitationes eorum. Nos ipſi qui nunc non ſumus principes, quanta quotidie cogitamus & dicimus: die craſtina illud faciam, deſtruā horrea mea; & rurſum: die craſtina ędificabo illa. Dicitur mihi: *Stulte, hac nocte rapietur anima tua: quæ autem præparaſti, cuius erunt?* Hoc de illis dicit, qui confidunt in principibus. Cæterùm de ſancto quid dicitur?

c ¶ *Beatus cuius Deus Iacob adiutor eius.*] Hi in curribus, & hi in equis: nos autem in nomine domini inuocabimus. Illi plures habent adiutores: ſed principes ſunt, ſed homines ſunt, ſed corruunt. Nos vnum habemus qui ſaluare poteſt.

d ¶ *Spes eius in domino Deo ipſius.*] Videamus tres pueri quid dicant in fornace Babylonia, quando vocat eos Nabuchodonoſor rex. Non neceſſe eſt nos de hoc verbo reſpondere t bi. Poteſt quidem nos Deus liberare de fornace ardēti. Sed ſi non liberauerit: ſcito rex, quia imaginem quam conſtituiſti, non adoramus. Videte fidem. Credimus, inquit, quòd liberare poteſt. Sed ſi fortè peccata noſtra prohibuerint: tamē credimus & in eum, qui non vult modò liberare. Non enim credimus in hac vita, ſed in futura. Non propterea credimus in illum, ne hic ardeamus: ſed ne per iſta incendia ad alia trāſeamus. Incende igitur, præpara caminum: iſte ardor, iſta cōbuſtio noſtra purgatio eſt. *Beatus cuius Deus Iacob adiutor eius.* Videte ſignificantiam verborum. Adiutor eius, & non poterat ibi vllum ſignum facere propter incredulitatem eorum. Deus adiutor noſter eſt. Volentes & laborātes liberat, & collaborat: dormientes, & tacentes, & nolentes non liberat: *Spes eius in domino Deo ipſius.* Egregiè dixit ſpes: Et ſi in præſenti non liberat, tamen ſpes de futuro eſt.

e ¶ *Qui fecit cœlum,* &c.] Iſte Deus qui fecit cœlum & terram.

f ¶ *Mare & omnia,* &c.] Ad comparationem cœli, & terræ, & maris nos homines ſecundum cōditionem carnis ſic ſumus quaſi formicæ, & pulices. Qui ergo cœlum fecit & terram, hominem non poteſt liberare quem fecit?

g ¶ *Qui cuſtodit veritatem in ſaculum.*] Si nos opprimit mendacīū, non cōtriſtemur. Cuſtodit dominus veritatē in ſęculum. Neſcio quis cōtra nos mentitus eſt, & magis illi creditur mētienti, quā nobis verū dicentibus. Non debemus deſperare. Cuſtodit dominus veritatē in ſæculum. Pulchrè dixit, cuſtodit. Cuſtodit illam, & habet in theſauro ſuo: reddet nobis quod ſeruauit. Qui cuſtodit veritatē in ſæculum. Chriſtus eſt veritas. Veritatem loquamur, & veritas nobis ſeruat veritatē.

h ¶ *Facit iudicium iniuriam patientibus.*] Etiam ſi tardauerit, nō deſperes. Veniens veniet, & ſaluabit. Facit iudicium iniuriā patientibus. Hoc ſolum ſit in noſtra conſcientia: quia iuſtè patimur. Hoc habeamus in conſciētia: quia nos propter peccata noſtra patimur, & non facimus illud pro quo arguimur.

i ¶ *Dat eſcam eſurientibus.*] Et ſecundum literam ædificat, & ſi ſimpliciter intelligatur, ædificat audientē. Reſpicite volatilia cœli: quia non ſerunt, neq; metunt, & pater veſter cęleſtis paſcit illa. Dat eſcam eſurientibus. Eſurientibus dat, nō eructuantibus. Qui ergo non habet monachus, cōfidenter accipiat, Qui habet, & eructuans eſt, nō accipiat. Scis quia eſuris, ſcis quia non habes: ſi eſurieris, & non habes: magis das beneficium, ſi accipias quod tribuitur tibi. Si autem habes & non eſuris, non debes cibū eſurientium tollere, & neque ſaturatus. Accipe quod in ventrem mittas, non quod in ſaculum: accipe tunicā, quæ corpus tegat, non quę arcas impleat. Dat eſcam eſurientibus. Hoc ſecundum literam. Dicamus & aliter. Eſuriamus Chriſtū, & ipſe nobis dat cœleſtem panem. *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.* Hoc qui dicunt, eſuriunt. Qui panē deſiderant, eſuriunt. Qui dicit, panē noſtrū quotidianum da nobis hodie: vtiq; eſuriens loquitur. *Dat eſcam eſurientibus.* Putat aliquis quòd panem cœleſtem de myſterijs dicat. Et hoc quidē accipimus: quia vera caro Chriſti eſt. Cæterùm dicamus & aliter. Panis Chriſti & caro eius ſermo diuinus eſt, & doctrina cœleſtis. Quicunq; panem iſtum acceperit, & ſaturatus fuerit, quid fiet? Quid?

k ¶ *Dominus ſoluit compeditos.*] Si animam noſtram iſte panis refecerit, hoc eſt, ſermo diuinus, & doctrina cœleſtis: ſtatim pedes noſtri, qui colligati fuerant, ſoluuntur. *Dominus ſoluit compeditos.* Et Lazarus ligatus erat, & dixit: ſoluite eum. *Dominus ſoluit compeditos.* Et filia Abraham decem & octo annos incuruatā fuerat & vincta: ſoluitur, & in cœlum reſpicit. Videte quid ibi dicitur in euangelio: *Ecce,* inquit, *quædam erat mulier, quæ ſpiritum infirmitatis habebat decem & octo annis, & non poterat,* inquit, *eleuare ceruicem.* Quoniam ſpiritum infirmitatis habebat, ceruicem ſurſum leuare non poterat. *Dominus ſoluit compeditos.* Ipſi ſunt compedes, quæ & opera: ſiquidem eadē peccata, quæ ceruices noſtras excipiūt, & ligant pedes. Quicunq; compeditus eſt, currere non poteſt. Quicunque compeditus eſt, in ſtadio Chriſti currere non poteſt. Prægrauantur enim pedes compedibus, & premuntur in terra, & configuntur in terra. *Dominus ſoluit compeditos.* Videte ordinem. *Dat eſcam eſurientibus.* Primum eſurimus, deinde accipimus cibū. Cū aūt ſaturati fuerimus, ſoluūtur pedes noſtri, qui cōpediti fuerant. Cùm autē ambulare cœperint liberè, quid ſequitur:

l ¶ *Dominus illuminat cæcos.*] Videte quid dicat: Si de cæcis iſtis loqueretur, debuit dicere: Dominus illuminat cęcos. Sed non dixit hoc: ſed ſecundum Hebraicam & Græcam veritatem quid dixit? Dominus ſapientes facit cæcos. Si de iſtis oculis loqueretur carnis, debuit dicere: *Dominus illuminat cæcos.* Nunc verò dicitur, dominus ſapientes facit cæcos. *Si cæci,* inquit, *eſſetis, peccatum non haberetis.* Cor noſtrum obcæcatum eſt tenebris peccatorū. Inſipientia & ſtultitia, tenebræ non oculorum, ſed morum ſunt. Cum ergo eſurientes refecti fuerimus, & pedes noſtri liberati fuerint: tunc incipient & oculi cordis noſtri videre lumen, quod aliquando perdiderunt, & habere ſapientiam. Si effectus fuerit ſapiens, quid ſequitur?

m ¶ *Dominus erigit eliſos.*] Et ſi iacebas, ſecurus eſto, dominus porrigit manum.

n ¶ *Dominus,* &c.] Res duas video: diligit, & cuſtodit. Qui diligit, quaſi ſuum diligit. Qui aūt cuſtodit, eum cuſtodit qui in periculo conſtitutus eſt. Dominus diligit iuſtos. Quicunque iuſtus eſt & perfectus, ab illo diligitur. Quicunq; autem peregrinus eſt, & venit ad ſeruiturem domini, ille ſeruatur.

o ¶ *Dominus cuſtodit aduenas,* &c.] Et ſecundum literam prodeſt, pupillum & viduam ſuſcipiet. O martyr, qui teneris, vt pro me fundas ſanguinem: noli de filijs eſſe ſolicitus, noli de vxore: me habent pro te. Dicamus & ſecundum ſpiritū: Pupillum & viduā ſuſcipiet. Pupillū ſuſcipiet, qui patrem Deū perdiderat per peccata. Et viduā ſuſcipiet. Viduā, hoc eſt, eā animā, quę Chriſtum virum perdiderat. Sed vide quid dicat, pupillū & viduam. Non dixit, cuſtodiet: non dixit, ſaluabit; ſed ſuſcipiet: ſi reuertatur ad patrem, ſi redeat ad maritum.

p ¶ *Et viam peccatorum diſperdet.*] Nō dixit, peccatores diſperdet, ſed ſecundum primum pſalmum: & iter impiorum peribit. Si iuſtorum via Chriſtus eſt, peccatorum via diabolus eſt. Et viam peccatorum diſperdet. Omnium ergo peccatorum via diabolus eſt, illum perdit: cæterùm nos ſaluabit, qui ambulabamus per eam, & ambulare deſiuimus.

a ¶ *Regna-*

Luc. 12 a
Pſal. 19. b
Dan 3 b
Matt 13. g
Matt. 6. b
Ioan. 11 f
Luc. 13 d
Ioan. 9. g
Gen. 2. d

a ¶ *Regnabit dominus in sæcula.*] Quando via peccatorum perierit, tunc regnabit dominus in sæcula. Non dixit in sæculum, sed in sæcula. Quamdiu via non perit, Christus non regnat in nobis. Quamdiu via peccatorum non perit, Christus non regnat in nobis. Quamdiu pedes nostri ambulant in via diaboli, Christus non regnat in nobis. Irascor sine causa fratri meo: in via diaboli ambulo, Christus non regnat in me. Detraho fratri meo: in via diaboli ambulo, Christus non regnat in me. In quocunq; peccato ambulauero, in via diaboli ambulo: Christus non regnat in me. Mens mea vana est, & in diuersa distrahitur. In vno loco sum, & mens mea per totum orbem vagatur. Angelos mundus capit, reges capit, exercitus capit, monachum vnũ non capit. Hoc totum quare dico? Propter eos qui in toto orbe vagantur, & in vno loco sedere non possunt.

[a] Regnabit dominus in sęcula. [b] Deus tuus Sion: in generatione & generationem.

¶ Halleluia.

PSALMVS CXLVI.

LAudate dominum, quoniam bonus est psalmus: [d] Deo nostro sit iocunda, decoraque laudatio. [e] Aedificans Hierusalem dominus: dispersiones Israël congregabit. [f] Qui sanat contritos corde, [g] & alligat cõtritiones eorum. [h] Qui numerat multitudinem stellarum, [i] & omnibus eis nomina vocans. [k] Magnus dominus noster, & magna virtus eius: & sapientiæ eius non est numerus. [l] Suscipiens mansuetos dominus: [m] humilians autẽ peccatores vsq; ad terrã. [n] Pręcinite domino in confessione: [o] psallite Deo nostro in cithara. [p] Qui operit cœlum nubibus. Qui numerat multitudinem stellarũ. Multi enim fuerant, qui peccauerunt: multi sunt, qui curati sunt. Qui numerat multitudinem stellarum. Non numerat vulneratos, sed eos numerat, qui iam in stellas versi sunt. Non numerat Deus, nisi qui numero eius digni sunt.

b ¶ *Deus tuus Sion in*, &c.] Deus Sion. Frequenter diximus, Sion speculam aut ecclesiã interpretari, aut animam contemplantem Deum. Deus tuus Sion in generatione & generationem. In prima generatione, Iudęorum: in secũda, ex gentibus. In omnibus scripturis, & in omnibus psalmis generatio & generatio dicitur, vt duos populos significet. Dicere autem & aliter possumus: Regnauit dominus in sæcula, Deus tuus Sion: in generatione ista, & in generatione ventura. Regnet Christus in nobis, non regnet peccatum in corpore nostro. *Cor regis in manu Dei.* Simus reges, imperemus corpori nostro, & subijciamus illud, & cor nostrum sit in manu Dei: cui sit gloria in sæcula sæculorum, Amen.

¶ Psalmus iste, vt cœlestis ciuitatis laudemus ædificatorem, nos admonet, dicens:

PSALMVS CXLVI.

LAudate dominum, quoniam bonus est psalmus.] Iste psalmus halleluia titulo prænotatur. Solent hi, qui Hebræam ignorant linguam, quando viderint in psalmorum tituio esse præpositum halleluia, quærere quid significet. Psalmus igitur iste non solum in titulo, sed & in exordio psalmi habet halleluia. Vbi autem dicitur: *Laudate dominum*: in Hebręo dicitur halleluia. Deus enim apud Hebræos decem habet nomina: dicitur Sabaoth צבאות: dicitur Saddai שרי: dicitur Eloim אלהים: dicitur El אל: dicitur etiã Ia יה: dicitur Æheieh אהיה. Inter cætera autem nomina vnum est nomen, quod dicitur Ia, יה. Ia autem interpretatur inuisibilis. Vbi ergo dicitur laudate, in Hebręo dicitur hallelu הללו. Sic dicitur hic halleluia: quomodo si diceretur hallelu Sabaoth, hallelu Saddai, hallelu Eloim: sic & nunc dicitur halleluia. Denique Theodotio, qui vnus est de interpretibus, volens interpretationis edisscere veritatem, ait: αἰνεῖτε θεόν. Hoc totum quare diximus? Vt sciamus in isto psalmo halleluia esse præpositum: laudate dominum. Hæc interpretatio est. Cùm egressi fuerimus considerabitur in cordibus nostris. Cæterùm sermo dilatabitur: *Laudate dominum, quoniam bonum psalmus.* Non dixit bonus psalmus, sed absolutè bonum psalmus, hoc est, bona res est psallere. Psallere autem non voce, sed corde. Quanti bonam vocem habent, & quoniam peccatores sunt, malè psallunt. Benè psallit qui cantat in corde, qui cantat Christo in conscientia.

d ¶ *Deo nostro sit iocunda decoraq; laudatio.*] Iocunda sit laudatio non voce, sed conscientia. Deniq; & Noë obtulit hostias, & odoratus est dominus odorem suauitatis. Multa sunt, quæ dicantur: sed nos breuiter debemus summa quæq; perstringere, vt sensum magis indicemus quam verba lautiora.

e ¶ *Aedificans Hierusalem dominus, dispersiones Israël congregabit.*] Quomodo ædificetur Hierusalem: quomodo congregetur, iam dictum est. Quoniam igitur de istis duobus versiculis dissertum est, & super alienum fundamentum non debemus ædificare, ad reliqua transeamus. Videamus igitur quomodo ædificetur Hierusalem. In reliquis enim propheticus sermo describit.

f ¶ *Qui sanat contritos corde.*] *Cor contritum, & humiliatum Deus non spernit.*

g ¶ *Et alligans contritiones eorum.*] Tu cor tuum contere, & dominus colligit cõtritiones tuas. Samaritanus ille, qui descendebat de Hierusalem in Hiericho, quando vidit vulneratum iacẽtem in itinere, colligauit vulnera eius. Iste est de quo & nunc dicitur: Et alligans contritiones illorum. Hoc dicitur de his, qui agunt pœnitentiam. Cæterùm de his qui non agunt pœnitentiam dicitur: Non est malagma imponere, neque oleum, neq; alligaturas.

h ¶ *Qui numerat multitudinem stellarum.*] Quæ consequentia iuxta literam, & alligat contritiones eorũ: qui numerat multitudinem stellarũ: Sed quando sanat contritos corde, & alligat contritiones eorum: illos qui ante contriti fuerant, & postea sanati, vertit in stellas. *Qui numerat multitudinem stellarũ.* Multi enim fuerant, qui peccauerunt: multi sunt, qui curati sunt. Qui numerat multitudinem stellarum. Non numerat vulneratos, sed eos numerat, qui iam in stellas versi sunt. Non numerat Deus, nisi qui numero eius digni sunt.

i ¶ *Et omnibus eis nomina vocans.*] Quia de Lucifero dicit, & de Orione, quem videmus in cœlo. Et hoc quidem potest intelligi: Mirabilis Deus, qui fecit cœlum & terram, & omnia, quæ in eis sunt. Cæterùm sic intelligamus, vt nobis prosit quod quotidie fit. *Et omnibus eis nomina vocans.* Vultis scire, quomodo de contritis stellæ fiant? Scriptũ est in Genesi: quia eduxerit Deus Abraham, & ostenderit ei stellas & dixerit ei: *Sic erit semen tuum. Et omnibus eis nomina vocans.* De Abram vocat Abraham. Abram dicebatur in Chaldæa, & in cœlo vocatur Abraham. Eo tempore quando factus stella est, vocatur Abraham. Qui antea erat Saulus, postea vocatur in cœlo Paulus. Ioannes & Iacobus filij tonitrui. Tonitruum vtique in cœlo est. Numerantur itaque stellæ: numerantur infiniti sancti, & Christus vnus non potest numerari.

k ¶ *Magnus dominus noster, & magna virtus eius: & sapientiæ eius non est numerus.*] Magna virtus, Christus Dei virtus, & Dei sapientia. *Et sapientiæ eius non est numerus.* Christus sapientia est. Et vna sapientia non potest numerari.

l ¶ *Suscipiens mansuetos dominus.*] Quæ sunt istæ stellæ? Suscipiens mansuetos dominus. Mansueti vertuntur in stellas. *Iusti autem fulgebunt quasi stellæ cœli*: Daniel loquitur.

m ¶ *Humilians autem*, &c.] Videte differentiam rerum. Angeli in terram corruunt: homines ad cœlos vadunt. Suscipiens mansuetos dominus. Mansuetudo ad cęlum vocat: superbia in terram detrahit. *Humilians autem peccatores vsq; ad terram.*

n ¶ *Prœcinite*, &c.] Hoc impleuit Dauid: qui nobis iustitiæ exemplum præbuerat, præbuit & pœnitentiæ. Docuit enim nos, quomodo debeamus agere pœnitentiam, ipse agens. Videte sanctum prophetam: quia non solum iustitia eius nobis profuit, sed & peccatum.

o ¶ *Psallite Deo nostro in cithara.*] Nulla virtutum chorda rupta sit. Tota virtutum chorda concinat: Psallite Deo nostro in cithara. Cithara multas chordas habet: si vna rupta fuerit, sonus reddi non potest. Sic & sanctus vir, quamuis sanctus sit: si vna virtus defuerit, vocalem sonum reddere non potest.

p ¶ *Qui operit cœlum nubibus.*] Cœlum hoc quod cernimus, nubibus operiri non potest. Sed aliud est cœlum, & aliæ sunt nubes. *Et veritas tua vsque ad nubes.* Ergo veritas Dei vsque ad istas nubes, quæ vento flante cito dissoluuntur? Veritas Dei Christus est. *Ego sum via, & vita & veritas*: ergo veritas Christi in his nubibus est, quæ non habent in se substantiæ veritatem? Fieri ergo potest, vt ibi sit veritas, vbi ventus dissipandi potestatem habet? *Mandabo*, inquit, *nubibus ne pluant super eos imbrem*, hoc est, super populum Iudęorum. Nubes prophetæ

phetæ sunt. Mandauit illis dominus ne pluerent super Israël imbrem. Ad nos prophetiæ sermo conuersus est. Nubes istæ, si sibi collisæ fuerint, tonitruum faciunt & fulgura: *Qui operit cœlum nubibus.* Quare dixit: qui operit cœlum nubibus, si nubes prophetæ sunt & apostoli? Quomodo autem apostolis & prophetis cœlum tegitur? Cœlum mysteria sunt diuina. Quoniam igitur mysteria quæcunque diuina sunt, cœlum appellantur: quicunq; dignus fuerit, istum nubes protegunt. Si quis indignus est sacramenta accipere, non potest tegi à nubibus.

a ¶ *Qui parat terræ pluuiam.*] Indiget pluuia terra nostra, & nisi pluuiam acceperit, id est, doctrinarum fontem, fructum non afferet. Terra cũ humecta fuerit istiusmodi doctrinarum fonte, quid sequitur.

b ¶ *Qui producit in montibus fœnum.*] Si de solo fœno loqueretur: vtiq; fœnum magis in conuallibus nascitur, quã in montuosis. Vbicunq; enim pluuia amplior fuerit, ibi magis fœnum nascitur. De montibus defluunt aquæ in conuallibus, & magis herba nascitur.

c ¶ *Et dat iumentis escam ipsorum.*] Scriptura ista, quam legimus, quam tractamus, quam habemus in manibus, montes sancti dicuntur in scripturis. Mons vocatur Abraham, mons vocatur Isaac, mons Hieremias, montes sancti prophetæ. Montes isti habent & frumenta, habent & fœnum. Si homo es, accipis ab ipsis frumentum: si pecus es, fœnum accipis. Homines & iumẽta saluos facies domine. Secundum fidem tuam saluaris. *Qui producit in montibus fœnum, & dat iumentis escam ipsorum.* Si homo es, in scripturis sanctis accipis spiritualem intelligentiam: si iumentum es, secundum literam more Iudaico. Rem magnam video. Deus qui tantis præconijs collaudatus est, deducitur ad viliora, & dicitur:

d ¶ *Et pullis coruorum inuocantibus eum.*] Si de auibus cœli diceret, magis aquilas nominasset, aut vultures. *Et pullis coruorum inuocantibus eum.* Nulla alia auis nuncupatur, nisi pullus coruorum, & non ipsi corui, sed pulli coruorum. Non saluatur coruus, sed pullus, qui de eo natus est. Nos pulli coruorũ sumus. De parentibus enim idololatris nascimur. Legimus in Salomone: quoniam *oculus qui irridet patrem, & sermonem matris, effodiant eum corui de conuallibus.* Non dixit pulli coruorum, sed ipsi corui. Qui enim coruus est, saluari non potest. Coruus de arca dimittitur, & non reuertitur. In diluuio cum cæteris est: post diluuium in infelicitatem proijcitur, hoc est, eo tempore quando tranquillitas est, non potest esse in arca Dei. Si quando diluuium est, coruus in medio est. Tranquillitas redit, & coruus fugit. Qui sunt isti corui? Qui sunt pulli coruorum? Ego puto coruos nigri coloris, semper persequuntur cadauera mortuorum, qui semper voce rauciſſima rixas comparant, dæmones esse, & quicunque dæmonibus seruierint: iuxta coruos & ipsi colorem coruorum accipiunt. Igitur nostri parentes, sicut iam diximus, qui idolis seruiebant & dæmonibus, corui erant. Non enim inueniuntur nisi vbi illuuies, & spurcitia, & cadauera mortuorum fuerint. Nos verò qui de coruis nati sumus, non cadauera expectamus, sed rorem. Pulli enim coruorum dicuntur de rore viuere. Sic enim philosophi dicunt, quòd de rore viuant pulli coruorum. Vultis & aliud scire mysterium de coruis? Elias interpretatur Deus dominus. Elias, hoc est, dominus noster atque Saluator à Iudæis persecutionem patitur, & à coruis, id est, gentium populo pascitur. Et pullis coruorum inuocantibus eum. Si inuocas eum, pullus es: si taces, coruus es. *Et pullis coruorum inuocantibus eum.* Legimus in prophetа: *Et omnis qui inuocauerit nomen domini, saluus erit.* Igitur si de coruis simpliciter accipimus: ergo & corui saluí erunt? Responde Iudæe, responde qui Iudaicam literam tantùm sequeris: dicis istos coruos verè coruos esse? Non interpretaris spiritualiter, sed carnaliter: dicis enim scriptum esse de coruis. Si ergo de pullis coruorum scriptum est, & hic dictum est: & pullis coruorum inuocantibus eum. Et scriptum est: omnis qui inuocauerit nomen domini, saluus erit: ergo & pulli coruorum saluí erũt in resurrectione. Nos ergo pulli coruorum inuocamus, atque saluamur. Deniq; & Paulus apostolus scripsit ad sanctorum ecclesiam, scripsit ad eos, qui inuocant nomen domini.

e ¶ *Non in fortitudine equi voluntatem habebit.*] Breuitatem promisimus, & necessitate compulsi sumus latius disputare: mentiti sumus, sed mendacium vtilissimum est. Vtinam Herodes mentitus esset, & peierasset. Et nos igitur minora promisimus, & orantibus vobis maiora præbuimus. Hora compellit, vt taceam: magnitudo mysteriorum compellit vt loquar. Non in fortitudine equi voluntatem habebit. Audio equum hinnientem, & non possumus præterire. Scriptum est in psalterio: *Fallax equus ad salutem.* Et alio loco: *Equum & ascensorem deiecit in mare.* Præcipitur & Israel, ne equos nutriant. Deniq; Salomon, quia quadrigas adducebat ex Ægypto, voluptate superatus est. *Non in fortitudine equi voluntatem habebit.* Equum & ascẽsorem deiecit in mare. *Equi insanientes in feminas facti sunt mihi: vnusquisque in vxorem proximi sui hinniebat*, loquitur Hieremias: Ergo super tales equos Deus nõ habet voluntatem. Diximus de equo: equum & ascensorem deiecit in mare. Diximus, qui sunt equi: dicamus, qui sunt equites. Ego puto equos homines esse peccatores, & equites dæmones, qui equitant in eis. Si quando ergo viderimus aliquem fratrem persequentem, & inimicum esse: sciamus quia ille equus est. Cæterùm eques diabolus est, qui sua lancea nos percutit. Iste currit, & ille percutit. Sed & ipse equus calcaribus ducitur, confoditur, & inuitus insanit.

f ¶ *Nec in tibijs viri beneplacitum erit ei.*] Videte quid dicat. Non dixit in capite viri, non dixit in manibus viri: sed in tibijs, quę deorsum sunt. *Nec in tibijs viri beneplacitum erit ei.* Tibiæ hic ficut & fœmora, semper in libidine accipiuntur. Denique & in Ezechiël Deus videtur à lumbis vsque sursum, electreus: à lumbis vsq; deorsum, igneus. Si quis sursum est, huic aureus est: si quis deorsum, huic gehenna præparata est. *Nec in tibijs viri beneplacitum est ei.* Dicamus secundum literam. Quoniam dixerat non in fortitudine equi voluntatem habebit, & quasi bellatorem virum descripserat: videtur mihi hic vbi dixit, non in tibijs, non vocare tibias: sed περιφραστικῶς. Videmus ergo quodcunque tibias texerit, non placere Deo, sed illud quod sursum est. Non placet Deo in fortitudine, non placet in tibijs viri, placet autem in timore suo. Virtus non placet, timor placet. Bellantem destruit, rogantem eleuat, humiles exaltat, superbos deijcit.

g ¶ *Beneplacitum est Deo super timentes eum.*] Vnus timor plures timores proijcit. Melius est vnum timere, vt plures non timeas: quàm plures timere, vt vnum non timeas.

h ¶ *Et in*, &c.] Sperant non in operibus suis, sed in misericordia iudicis. *Laudate dominum, quoniam bonum est psalmus*: quoniam qui sperant super misericordia eius, sola saluatione sanantur: cui est gloria in sæcula sæculorum, Amen.

Psalmvs CXLVII.

Lauda Hierusalem dominum: lauda Deum tuum Sion.] Modò audiuimus sanctum prophetam prædicantem propter præuaricationem legis populum Iudaicum esse desertum, & quomodo nunc dicitur: Lauda Hierusalem dominum: lauda Deum tuum Sion. Deinde quid sequitur:

k ¶ *Quoniam confortauit seras portarum tuarũ.*] Ergo de ista Hierusalem loquitur, de ista Sion: lauda Deum tuum Sion. Quare? Quoniam confortauit seras portarum tuarum. Non sunt portæ, & quomodo seræ saluæ sunt?

l ¶ *Benedixit filios tuos in te.*] Quomodo benedixit, qui dixit: relinquetur vobis domus vestra deserta.

m ¶ *Qui posuit fines tuos pacem.*] Vbi pax posita est, quæ bello subuersa est?

¶ Alleluia Aggæi & Zachariæ.

Psalmvs CXLVII.

Lauda Hierusalem dominum: lauda Deum tuum Sion. [k] Quoniam confortauit seras portarum tuarum: [l] benedixit filijs tuis in te. [m] Qui posuit fines tuos pacem: [a] &

a ¶ *Et adipe frumenti satiat te.*] Frumentum adipes habet? O Iudæe respondе. Frumentum adipem habet? Si ergo frumentum adipes non habet, & compelleris necessitate spiritualiter intelligere, secundum istum versiculum & cætera intelligenda sunt. Lauda Hierusalem dominum. Hierusalem visio pacis. Lauda Deum tuum Sion. Siō specula interpretatur. Videtis ergo quid dicat. Lauda Hierusalem dominum. Vbicunque visio pacis est, vbicunque contemplatio Dei: ibi laus Dei fit. Laudat ergo ecclesia dominum, quādo cœperit in illū credere, & habere pacē, & cœperit vidēre pacem, hoc est, Hierusalē visionem pacis Qui prius eras seruus idolorum, factus es seruꝰ Dei. Lauda ergo Deum tuum. Quando verò cœperis iam habere scientiam, & esse specula, hoc est, Sion: lauda dominum, hoc est, tu lauda Hierusalem, tu lauda Sion: tu ecclesiastica, tu anima, tu ecclesia. Non laudent hæretici, non laudent synagogæ: sed tu lauda. Quare? *Quoniam confortauit seras portarum tuarum. Diligit dominus portas Sion: super omnia tabernacula Iacob.* Portas Sion diximus prophetas. Quoniam ergo portas Sion nouimus prophetas dici: videamus quæ sint seræ portarum. Verè enim ecclesiæ portæ prophetæ sunt. Sine propheris ecclesiam ingredi non possumus. Manichæus intrare voluit sine portis, & non intrauit. Marcion non recipit vetus testamentum, & sine portis veteris testamenti in euangelium intrare non potuit. Nos ergo recipimus portas prophetas, & per portas ingredimur. Sed videamus quę sint seræ portarum. Multi latrones, multi fures cupiunt intrare per portas. *Omnes qui ante me venerunt, fures fuerunt & latrones.* O si & mihi concederet dominus, vt sera essem de portis Sion. Si quis hæreticorum per illas in euangelij dispositionem vellet intrare: ego starem in portis, & prohiberem illum. Quoniam confortauit seras portarum tuarum. Da mihi aliquem ecclesiasticum virum, scripturis cęlestibus eruditum: si viderit venire Eunomium, venire Arium, velle tollere aliquid de propheris contra nos: nónne stat quasi sera, nónne vincit quasi sera: Quoniam confortauit seras portarum tuarum. Pulchrè dixit, confortauit, vt quando videris virum ecclesiasticum disputantem: non putes illum esse qui disputat, sed qui confortat ecclesiasticum. *Et adipe frumenti satiat te.* Nisi, inquit, granum tritici ceciderit, ipsum solum saluum erit. Si autem ipsum ceciderit, multos saluos facit. Dominus noster granū tritici in terram cecidit, & nos multiplicauit. Sed istud granum frumenti pinguissimum est, medullam habet, adipem habet. *Et adipe frumenti satiat te.* Felix est qui in frumento isto adipem intelligit. Legimus sanctas scripturas. Ego corpus Iesu, euangelium puto: sanctas scripturas, puto doctrinam eius. Et quando dicit: *qui non comederit carnem meam, & biberit sanguinem meum:* licet & in mysterio possit intelligi, tamen verius corpus Christi, & sanguis eius, sermo scripturarum est, doctrina diuina est. Si quando imus ad mysterium: qui fidelis est, intelligit: si in maculam ceciderit, periclitatur. Si quando audimus sermonem Dei, sermo Dei, & caro Christi, & sanguis eius in auribus nostris funditur, & nos aliud cogitamus, in quantum periculum incurrimus? Et adipe frumenti satiat te. *Pinguissimus sermo diuinus est.* Omnes habet in se delitias, Quidquid volueris, ex sermone diuino nascitur, sicut tradunt Iudæi: quoniam manna quando comedebant, secundum voluntatem vniuscuiusque sic sapiebat in ore. Ac si dixisset: Qui manna comedebat, si desiderabat mala, si pirum, si vuam, si panem, si carnes, secundum qualitatem & voluntatem comedentis, ita & sapor in manna erat. Sic & in carne CHRISTI, qui est sermo doctrinæ, hoc est, scripturarum sanctarum interpretatio, sicut volumus, ita & cibum accipimus. Si sanctus es, inuenis refrigerium: si peccatores, inuenis tormentum. *Et adipe frumenti satiat te.* Non dimittit aliquas reliquias. *Benedixit filios tuos in te.* Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri. *Qui posuit fines tuos pacem.* In alio psalmo legimus: *Et factus est in pace locus eius.* Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis: non sicut mundus habet pacem. Si quidem mundi pax, nostrum bellum est. Meam pacem do vobis. Bellum habe tote cum mundo, & meam pacem habebitis. *Qui posuit fines tuos pacem.* Qui ergo non est in pace cum fratre, iste non est in finibus Hierusalem. Dicat aliquis: Quid facio? Non vult mihi reconciliari frater: ergo extra fines sum Hierusalem? *Quantum,* inquit, *ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes.* Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus. Tu habeto pacem, si alius irascitur. Ille bellum habet, & per bellum illius tibi pax nascitur. Vultis scire quomodo & bellum pax sit? Infelix Iudas veniebat ad proditionem, & dominus ei pacis osculum porrigit: ille osculo bellum creat.

[a] & adipe frumenti satiat te. [b] Qui emittit eloquium suum terræ: [c] velociter currit sermo eius. [d] Qui dat niuem sicut lanam: nebulam sicut cinerem spargit. Mittit crystallum suum sicut buccellas: [e] ante faciem frigoris eius quis sustinebit? [f] Emittet verbum suum, & liquefaciet ea: [g] flauit spiritus eius, & fluent aquæ. Qui annuntiat verbum suum Iacob: iustitias

b ¶ *Qui emittit eloquium suum terræ.*] Respondе Iudæe: Si de frumento dicebat, & adipe frumenti satiat te? quomodo nūc dicit: *Qui emittit eloquium suum terræ?* *In principio erat verbum.* Hoc verbum in carne mittitur. *Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Qui emittit eloquium suum terræ.* Eo tempore cōpletum est: Terra dedit fructum suum. *Qui emittit eloquium suum terræ.* De prædicatione loquitur euangelica, & de doctrina apostolorum. Deniq; sequitur:

c ¶ *Velociter currit sermo eius.*] In omni enim terra auditus est sermo eius, & in orbe terrarum, apostolica doctrina. Vnus homo pauper, & iam senex prædicauit ab Hierusalem vsque ad Illyricum, & velociter currit sermo eius. Quoniam ergo venerat de Hierusalem vsque Illyricum, & velociter cucurrit sermo eius: deinde sequitur, & dicit ipse sermo qui prædixerat, de Hierusalem vsque ad Illyricum: Volo autem ire & ad Hispanias. Hoc loquitur apostolus Paulus: Videte velocitatem sermonis: Non est contentus ad orientem, ad occidentem currere desiderat.

d ¶ *Qui dat niuem sicut lanam: nebulam sicut cinerem,* &cæt.] Videtis quanta sit difficultas, quàm obscura sunt quæ dicuntur.

e ¶ *Ante faciem frigoris eius quis sustinebit?*] Cuius? Nihil dicitur. Deinde dicitur:

f ¶ *Emittet eloquium suum & liquefaciet ea.*] De illo de quo dixerat: *Emittit eloquium suum terræ.* Emittit verbum suum. Quis emittit? Deus pater. *Et verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum.* Diximus patrem, diximus filium: non possumus in duplo numero credere, nisi compleatur trinitas.

g ¶ *Flauit spiritus eius, & fluent aquæ.*] Videtis quoniam vbi pater & verbum Dei, statim & spiritus sanctus est. Videamus ergo ab initio quod dicitur: Et adipe frumenti satiat te: emittit eloquium suum terrę, velociter currit sermo eius. Repente quid sequitur? Qui dat niuem sicut lanam. Sermo domini, qui velociter currit, sic datur quasi nix, & ipsa nix est quasi lana. Videte misericordiam domini. Cibus domini, nobis in vestimentum vertitur. Dixerat Ioannes de domino Saluatore: *Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi.* Et in alio loco Esaias: *Quasi ouis ad victimam ductus est.* De isto igitur agno, & de ista oue, lana ista est quasi nix. Dicit Esaias: *Si fuerint peccata vestra quasi coccinum, quasi niuem dealbabo. Asperges me domine hyssopo & mundabor: lauabis me & super niuem dealbabor. Qui dat niuem sicut lanam.* Tolle domine sordes meas: tolle quodcunq; vitij est. Niuem tuam & puritatem tuam tribue mentibus Christianis. Nisi tu nobis niuem dederis munditiarum tuarum, vestimentum tuum habere non possumus. Christus vestimentum nostrum est. Si volumus Christi habere vestimētum, mundi simus quasi nix. *Nebulam quasi cinerem spargit.* Malè interpretatus est Latinus nebulam. Quod enim ὁμίχλην dicitur in Græco: in Hebraico habet כְּפוֹר, id est, pruinam. Denique ita sequitur. Pruinam sicut cinerem spargit. Docet nos, & facit nobis vestimentum quasi niuem, & cum nos vestierit vestimento suo, tunc nobis tribuit alimenta. Pruinam sicut cinerem spargit. Vide quid dicat: sicut cinerem. Vis esse mundus, age pœnitentiam. *Panem meum sicut cinerem manducaui, & potum meum cum fletu miscebam.* Nónne vides quomodo pruinam suam sicut cinerem spargit? Grandis rerum mutatio. De cinere nix fit. De pœnitentia, mundus efficitur. *Mittit crystallum suum sicut buccellas.* Qno modo panes frangun-

tur,

A tur,& buccellæ fiunt:sic & cryſtallus frangitur, & in buccellas vertitur. Cryſtallus naturam hanc habet,ſicut aquæ quãdo congelantur : quod nos glaciem dicimus. Inter cryſtallum ergo & aquam hoc intereſt,hoc eſt, inter aquam & glaciem:quoniam aqua latiſſimè funditur: cæterùm cryſtallus quaſi compingitur in ſe , & in vnam formã redigitur. Si quando aqua congelaſcit,cryſtallum efficit. Quoniam ergo nos in totum verbi carnes capere non poſſumus : franguntur, vt per partes illas capiamus. Res ſunt obſcurę,& interpretationis difficultas non nobis concedit latius loqui. Ante faciem frigoris eius quis ſuſtinebit? Cuius? Alij dicunt cryſtalli , alij domini. Mihi autem videtur de Deo dici. Ante faciem frigoris eius quis ſuſtinebit ? Quæ tormenta dicũtur ſcripturis ſanctis peccatori præparata ? Nihil gehenna calidius eſt,& tamen ipſa frigida eſt. Gehenna ex igne eſt. *Matt.24.b* Sed ſi quis à charitate refrixerit, mittitur in gehennæ ignem. Scriptum eſt : Quoniam in nouiſſimis diebus *refrigeſcet charitas multorum*. Quicunque ergo ſic refrixerit, iſte mittitur in ignem. Dominus nobis præſtet, ne quando frigus ingrediatur corda noſtra,non peccamus, niſi ante refrixerit charitas. Denique quid loquitur Apoſtolus? *Spiritu feruentes*. *Rom.12.c* Et Deus noſter ignis eſt. Siergo Deus noſter ignis eſt:propterea ignis *Deu.4.d* eſt,vt frigus diaboli eijciat. Aquilo ventus frigidiſſimus,nomine autem dexter vocatur.Pulchrè dixit,vocatur. Aſſumpſit enim ſibi nomen,cum ſiniſter ſit.Si cuius ergo anima refrixerit, vt aquilo ventus frigidiſſimus eſt. Quando autem

B calor charitatis in corde noſtro refrigeſcit ? Si peccauerit,ſi refrixerit,ſi mortuus fuerit: diligenter attendite quæ dico: ſi refrixerit,ſi mortuus fuerit. Refrigeſcere autem , mortuorum eſt:calere, viuentium.Si quis ergo refrixerit,& mortuus fuerit,mittet Deus verbum ſuum,& liquefaciet eum.Dominus præſtet,vt & noſtrum frigus liquefiat , vt cryſtallum illud ſoluatur,& molle fiat. Emittet verbum ſuum, & liquefaciet ea. Da mihi peccatorem, quem dominus non reſpicit, non habere calorem : ſed totum eſſe frigidum & mortuum. Si ad ſermonem Dei compunctus fuerit , & cœperit agere pœnitentiam, & duriſſimum cor illius emollitum fuerit, eo tempore completur : *Emittet verbum ſuum , & liquefaciet ea*. Emittit pater,verbum mittitur : vngit ſpiritus ſanctus. *Flauit ſpiritus eius , ſpiritu feruentes*. Frigus non expellitur , niſi calore ſpiritus ſancti. Vbi ſunt Eunomiani,vbi Ariani,vbi Macedoniani,qui dicunt ſpiritum ſanctum non numerari cum patre & filio? Deus pater mittit:verbum mittitur , & tamen plena ſanitas non eſt, niſi ſpiritus ſanctus flauerit. *Flauit ſpiritus eius, & fluent aquæ*. Aquæ,quæ ante duræ erant,molles fient. Qui ante iuſtitiam audire , vel dare non poterat , iſte nunc diſcipulus eſt. Quoniam autem multa locuti ſumus , & quæ ſequuntur,manifeſta ſunt: oremus dominum , vt noſtra duritia molleſcat,& noſtra peccata purgẽtur, vt efficiamur quaſi nix,vt & frigus diaboli quodcunque eſt, in cordibus noſtris expellatur, & caleamus ſpiritu ſancto. Eſt quippe & malus calor.*Oſee 7.a* *Omnes adulterantes quaſi clibanus corda eorum :* ſed ille calor,calore ſpiritus ſancti expellitur: cui ſit gloria in ſæcula ſæculorum, Amen.

a ¶ Iſte pſalmus duo halleluia habet in titulo , & hoc multi putant,quoniam in titulo ſint pſalmi poſita. Scire autem debemus , quoniam vnum halleluia de fine ſuperioris pſalmi eſt:aliud halleluia initium ſequentis pſalmi eſt. Et hanc regulam debemus accipere & ſcire : quoniam omnes pſalmi, qui in principio habent halleluia,& in fine habeant. Multi autem putant,quoniam alterius pſalmi principium ſit. Non eſt ita , ſed ille pſalmus qui in principio habet halleluia, ipſe & in fine habet. Hoc totum quare dixi ? Vt ſciatis quare in iſto pſalmo , duo halleluia præpoſita ſunt.

PSALMVS CXLVIII. C

Laudate dominum de cœlis: laudate eum in excelſis.] Ad laudem Dei ſola hominum natura non ſufficit, iungantur & cæli. *Laudate dominum de cœlis.* Non dixit:laudate cœli , ſed vos laudate qui eſtis in cœlis , hoc eſt , qui habitatis in cœlis,throni, dominationes , principatus, poteſtates , ſeraphim , cherubim,& omne nomen quod dominatur non ſolum in præſenti ſæculo , ſed in futuro. *Laudate dominum de cœlis.* Qui eſtis in cœlis, qui eſtis in excelſis, laudate eum in excelſis. Excelſi laudate excelſum. Non dixit: humilibus & deorſum poſitis,laudate : ſed vos qui in ſublimi eſtis.

c ¶ *Laudate eum omnes angeli eius.*] Vides in quo gradu ſunt angeli ? Primum throni dicuntur. Throni, ſedes. Non putemus cathedras eſſe,in quibus Deus ſedeat : ſed virtutes aliquas in cœleſtibus, in quibus Deus ſedeat ſemper, quaſi in quadriga ſua. *Laudate eum omnes angeli eius.* Qui angelus eſt , laudat: qui dæmon eſt,laudare non poteſt.

d ¶ *Laudate eum omnes virtutes eius.*] Quia ad laudes Dei angelos prouocauimus , & homo cunctarum virtutum nomen ſcire non poteſt, generaliter dico: *Laudate eum omnes virtutes eius.* Hucuſq; de inuiſibilibus:laudate eum qui eſtis inuiſibiles. Inuiſibilia humanus oculus non poteſt intueri. Nunc venit ad creaturas,quas oculis cernimus.

e ¶ *Laudate eum ſol & luna.*] Videte gentiles, videte Manichæi:Sol laudat,non laudatur. *Laudate eum ſol & luna.* Vos ſolem Deum dicitis: Ecce poſt quanta laudat. *Laudate dominum de cœlis:laudate eum in excelſis. Laudate eum omnes angeli eius: laudate eum omnes virtutes eius.* Deus veſter in quinto gradu laudans ponitur. *Laudate eum ſol & luna.* Non dixit:luna & ſol, ſed ſol & luna:Quod maius in lumine eſt, prius laudat. Videte ordinem viſibilium.Laudate eum ſol: poſt ſolem,luna: poſt lunam,omnes ſtellæ. Non tantùm lucifer:non tantùm maiores ſtellæ , ſed minores pariter laudent dominum. Dicat aliquis : Quomodo ſol & luna & ſtellæ laudant Deum? In eo quòd à ſuo officio & ſeruitio non recedunt. Seruitium ipſorum,laus Dei eſt. Grandem honorem habes humana anima.Sol,& luna,& ſtellæ pro te currunt,pro te ſeruiũt.Angeli,throni , dominationes non habent ſolem neceſſarium, non lunam, non ſtellas. Super ſolem enim & lunam ſunt in cœleſtibus. Sol enim,& luna,& ſtellæ propter nos ſunt,nobis ſeruiunt. Dicit & Apoſtolus, quòd ipſa creatura congemiſcit & parturit in liberatione ſeruorum Dei. Quando au- *Rom.8.d* tem filij Dei aſſumpti fuerint , & ipſa creatura de hoc ſeruitio liberatur. Dicat aliquis : Quomodo ſol ſeruit, & liberatur? Quomodo luna? Quomodo ſtellæ liberantur ? Sol liberatur,ne Iudæos videat:nec gentiles,nec blaſphemantes dominum ſuum. Videt parricidas, videt homicidas, & tamen *Matt.5* ſeruit imperio eius qui iuſſit.Solem enim ſuum oriri facit ſuper iuſtos & impios.

f ¶ *Laudate eum omnes ſtellæ & lumen.*] Dicat aliquis: Quod eſt lumen ſine ſole,ſine ſtellis,ſine luna ? Dicere poſſumus inter noctem & diem, vel inter diem & noctem , quòd abſq; ſole lucet: licet multi putent ipſum ſplendorem ſolis eſſe. Dicit igitur:*Laudate eum omnes ſtellæ & lumen.* Vt quomodo de inuiſibilibus dixerat, laudate eum omnes virtutes eius : ſic & de viſibilibus dicat,laudate eum omne quod lucet.

g ¶ *Laudate eum cœli cœlorum.*] Plures cœlos dicimus. Deniq; *2.Cor.12.b* Apoſtolus vſq; ad tertium cœlum raptum ſe eſſe dicit. Videte igitur quantus fulgor eſt, vt cœlum cœli ſit. Et cætera quæ ſequuntur,dixit de viſibilibus.

h ¶ *Quia ipſe dixit, & facta ſunt.*] Dei iuſſiſſe, feciſſe eſt: eius imperium fabrica eſt. Quia ipſe dixit , & facta ſunt, ſecundum illud quod in Geneſi ſcriptum eſt: Et dixit Deus, & fecit Deus . Hoc eſt,dixit Deus pater : fecit filius. Dicat ali- *Geneſ.1.a* quis: Ergo maior eſt ille qui iubet, & minor eſt iſte cui iube-

tur.

tur. Dicunt hoc Ariani, dicunt hoc Eunomiani, & dicunt Macedoniani. Respondeo tibi secundum sensum tuum: O hæretice dicis: maior est pater qui iubeat, & minor est filius in eo quòd iubeatur ab illo. Si hoc secundum sensum humanum accipis, responde mihi: quid est maius, iubere, an facere? Dico: fiat domus, & alius facit domum. Dicere nihil grande est, facere difficile. Maior ergo ille qui facit, quàm qui præcipit. Sed & hoc impium est: Non enim filius maior est patre. Sicut enim hoc impium est de filio contra patrem credere, sic & illud impium est de patre contra filium credere. Quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit & creata sunt. Vna natura iubet & facit. Deus iubet, & Deus facit. Iubet pictor, vt pingat pictor: & pictor pingit, quod pingi præceperat.

a ¶ *Statuit ea in sæculum, & in sæculum sæculi: præceptum posuit, &c.*] Grandis est hominis honor, & grandis infelicitas. Sol tibi currit, elementa tibi seruiunt; & tu ignoras creatorem tuorum. Præceptum posuit & non præteribit. Præceptum soli posuit. Ecce per tantos annos præceptum Dei nunquam præterijt. Intantum non præterijt, vt cursus eius ex humana obseruatione comprehensus sit. *Præceptum posuit, & non præteribit.* Lunæ præceptum posuit, vt per triginta dies crescat atque decrescat. Nunquid cursus suos aliquando mutat? In cœlo præceptum Dei seruatur, & terra non seruatur. Mari præceptum posuit, vt littora sua nõ egrediatur. Venit Oceanus tumens fluctibus, & in se redit, & præceptum Dei meminit. Totus mundus Deo seruit, & præceptum eius meminit, & homo solus non meminit. Ideo dicimus & in oratione dominica: *Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra.* Sicut in cælo angeli tibi seruiũt, & creatura seruit: ita seruiat & homo. O infelix hominum genus. Descendit ad te Deus: quoniam tu ad cælum non vis ascendere. Non tibi sufficit quòd non suscipis, sed occidis: crucifigis, blasphemas, flagellas. Non tibi sufficit quòd occidis, sed nec pœnitentiam agis quòd occideris. Dixit de inuisibilibus: dixit & de visibilibus, sed de visibilibus cælestibus: nunc etiam de terra. Videte ordinem laudantis. Primum laudant inuisibilia, deinde visibilia. Et ipsa visibilia diuiduntur in duo, in cælestia, & terrestria. Dixit de cælestibus, nunc dicit de terrestribus.

b ¶ *Laudate dominum de terra.*] Quoniam laudauerunt angeli, laudauit cælum: laudet & terra. Videamus de terra qui prius laudent.

c ¶ *Dracones, & omnes abyssi, ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quæ faciunt verbum eius: montes & omnes colles: ligna fructifera, & omnes cedri: bestiæ, & vniuersa pecora: serpentes, & volucres pennatæ.*] Post tanta quid dicitur? Post dracones, post serpentes, post ignem, post grandinem, post bestias, & vniuersa pecora: ô homo, qui tibi grandis videris, de te dicitur, & nõ de simplici homine: sed de his hominibus, qui inter homines maiores sunt.

d ¶ *Reges terræ & omnes populi: principes & omnes iudices terræ.*] Deinde quid sequitur?

e ¶ *Iuuenes & virgines, senes cum iunioribus laudent nomen domini.*] Et cætera quæ sequuntur. O quanta in istis mysteria continentur. Laudauerunt cælestia, laudauerunt inuisibilia: nunc ad terrena descendit, & ad laudationem Dei, primum dracones & abyssi concitantur. *Vbi abundauit peccatum, superabundauit gratia.* Qui primum draco eras, qui habebas venena serpentis. O tu qui primum abyssus eras, & tenebræ super abysso ferebantur. Videte quid dicat. Vbi dracones, vbi venena, vbi abyssus, vbi tenebræ? Ne desperes igitur. O tu qui draco eras: qui tenebrosus eras, & Deum laudare non audebas: age pœnitentiam, & statim conuerteris. Licet in Hebræo non habeat dracones, sed habet תניינים Thãnim, quod interpretatur, cete. Dicitur autem cete infinitæ esse magnitudinis. Denique ipse cete in abyssis esse dicitur.

Dicamus ergo primum secundum literam: Videte quid dicat: Laudate ea quę in mari sunt, & laudate ea quę extra mare sunt. Dracones & oẽs abyssi. A parte totum synecdochicõs. Deinde sequitur. Ignis: Videte concordantẽ discordiam aquæ & ignis: simul laudant Deum. Dracones & omnes abyssi. Vniuersa quæ nascuntur ex aqua, nascũtur ex igne, hoc est, ex humore & calore: nec ignis solus generare potest sine humore: nec humor sine igne. Nihil est tam contrarium, quàm humor calori, & calor humori. Tamen voluntate Dei hæc quæ inter se diuersa sunt, in nostra natiuitate cõcordant. Grando, nix, glacies, & spiritus procellarum, quæ faciunt verbum eius. Multa sunt quæ dicantur, & in singulis immorari nõ possumus. Grando, nix, glacies, & spiritus procellarũ. Omnia q̃ videmus in mundo, nobis seruiũt. Serpẽtes, abyssi, ignis, grando, nix, spiritus procellarum videntur sine ratione esse, sed nobis seruiunt. Die hesterna tempestas fuit, videbatur nobis esse cõtrarium: erat frigus, erat humor, erant pluuiæ. Hoc quod ad horam nobis videtur esse cõtrarium, pro nobis est: fructum enim nobis parit. Vide enim quod dicit: Illa & illa quæ faciunt verbum eius. Erubescе homo. Serpentes, abyssi, nix, pluuiæ, tempestas, verbum Dei faciunt, & tu non facis. *Montes & omnes colles.* Nec montes mutantur in colles, nec valles in montes: seruant naturam suam. Ligna fructifera & omnes cedri. Lignum vides quasi siccum amissis foliis: æstas cum venerit, tibi mittit germen, tibi fructus parturit. Lignum tibi fructum parit, & tu Deo fructus nõ paris. *Et omnes cedri.* Imitare cedrum. Cedri nituntur ad alta: quasi ad cælum ire festinant. Et tu imitare ligna irrationabilia, Bestiæ & vniuersa pecora. Non mutant naturam suam. Omnia stant in ordine suo, absque solo homine, cui omnia subiecta sunt. Serpentes & volucres pennatæ. Neque ea quæ in cælo sunt, ad terram veniunt: sed ibi Deo seruiunt. Dicat aliquis, secundum historiam loqueris: non dicis Allegoricè. Si secũdum historiam dicis: quare primum abyssi, & nix, & grando: deinde ligna fructifera, & cætera irrationabilia laudant Deum, & ad extremum, homo: Legamus Genesim, & secundùm ordinem natiuitatis & creaturarum, ita videbimus cuncta laudare. Ibi enim scriptum est, primum eas animantes factas esse, quæ in aqua sunt: deinde ea facta quæ in terra sunt: deinde facta volatilia, & postea hominem vnum fecit. Igitur sicut primum factum est: sic laudat dominum. Sed alius sensus est: O homo, vniuersa ista quæ dixi, cuius causa facta sunt? Bestiæ, serpentes, ligna fructifera, volucres pennatæ: hæc vniuersa in eo laudant Deum: quia non mutant naturam suam. Reges terræ & omnes populi, principes & omnes iudices terræ. Iuuenes & virgines, senes cum iunioribus laudent nomen domini: quia exaltatum est nomen eius solius. Omnis ætas, omnis sexus, omnisque potestas illum laudet: cui pater euacuatis potestatibus, dedit nomen excelsum, nec quisquam sibi quo vitur, reuocet, sed ei de quo & sequitur.

f ¶ *Confessio eius super cælum & terram.*] Quia iuxta Apostolum: omnia ei confitentur: non solum cælestia ac terrena, verumetiam & inferna. *Phil. 2. b*

g ¶ *Et exaltauit cornu populi sui.*] Ecclesiastici vtique.

h ¶ *Hymnus omnibus sanctis eius, filijs Israel populo appropinquanti sibi.*] His deputatur cælestis hymnus: qui in eo sancti effecti sunt, qui eũ mente cõspiciunt: qui eius fidei appropinquant, quos ab eo peruersitas iniqua non separat: qui nos dignetur tradere in regnum Deo patri, & conformes efficere claritati corporis sui, vt iam non ei locali & transitorio cantu, sed perpetuo & immobili cælestis stationis hymno, iugi modulatione canamus: quia ipsi est cum æterno Patre & Spiritu sancto & honor & gloria in sæcula sæculorum, Amen.

A

Psalmvs CXLIX.

Iste psalmus lectus est, qui habet in principio.

C*Antate domino canticum nouum.*] Quia & nonagesimus quintus psalmus, & nonagesimus septimus, eadem habent principia. Nonagesimus quintus psalmus hoc titulo prænotatur: Psalmus Dauid, quãdo domus ędificabatur post captiuitatem, id est, post pœnitentiam domus Christi ędificatur. Quoniam igitur dixit primo: *Cantate domino canticum nouum*, & nouus populus cantat canticum nouum, & benedixit: nos ad reliqua curramus.

b ¶ *Lætetur Israel in eo qui fecit ipsum.*] Ille lætetur, qui sensu videt Deum. Israel enim hic interpretatur, sensu videns Deum.

c ¶ *Et filij Sion exultent in rege suo.*] Filij Ecclesiæ, filij noui populi, exultent in rege suo, in Christo, qui regnat in eis. Videtis quomodo leuiter summa quæque perstringimus.

d ¶ *Laudent nomen eius in choro.*] Vbicunque chorus est, ibi diuersæ voces in vnum canticum congeruntur. Quomodo enim diuersæ chordæ vnam vocem efficiunt cantici: sic & diuersæ voces, hoc est, cum simul fuerint congregatæ, chorum domini efficiunt. *Laudent nomen eius in choro.* Vbi dissensio est, vbi inuidia: ibi chorus non est.

B

e ¶ *Laudent nomen eius in choro: in tympano & psalterio psallant ei.*] Chorus iste canticum habet, & tympanum & psalterium habet. Crucifigamus corpora nostra Christo, & tali tympano canamus Deo. *In tympano & psalterio psallant ei.* Tympanum non habet carnem, sed pellem: Et nos quamdiu carnei sumus, non sumus tympanum. Tympanum nõ est, nisi quod non habet carnes, nisi quod tenditur. Tympanum non potest esse contractum, sed extensum. Et nos peccata non contrahant, sed iustitia dilatet. Ad reliqua percurramus. *In tympano & psalterio psallant ei.* Quod in choro dicimus, hoc dicamus in psalterio. Psalterium propriè genus organi est musici, quod est quasi cithara. Similitudinem habet citharæ, sed non est cithara. Inter psalterium & citharam, hoc inter est. Cithara deorsum percutitur: cæterùm psalterium sursum percutitur, quod verbo vulgari dicitur polyphtongum. Hoc est ergo psalterium. Hic ergo præcipitur nobis, vt in cantico nouo canamus Deo: non deorsum de cithara, sed desursum, hoc est, in psalterio.

Matt. 5. a f ¶ *Quia beneplacitum est domino in populo suo, & exaltauit mansuetos in salutem.*] *Beati mites: quoniam ipsi possidebunt terram.* Si ergo ibi dicitur: beati mites, hoc est, mãsueti: quoniam possidebunt terram. Et hic dicitur: *exaltauit mansuetos in salutem*, & isti mansueti hæreditate possidebunt terram: ergo ista terra non est deorsum, sed desursum est. Quid enim dicit? *Exaltauit mansuetos in salutem.* Si enim mansueti istam terram possiderent, quæ deorsum est, non diceret, exaltauit.

Psal. 56. b *Ioan. 7. f* g ¶ *Exultabunt sancti in gloria.*] In qua gloria? exurge gloria mea, exurge psalterium & cithara: exurgam diluculo. In qua gloria? *Necdum enim erat spiritus datus: quia Iesus nec dum erat glorificatus*, hoc est, non erat crucifixus. *Exultabunt sancti in gloria.*

Galat. 6. d Hoc ergo dico: exultabunt sancti in cruce. *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi.* Ecce voce Apostoli, prophetia completa est.

Psal. 6. b h ¶ *Exultent sancti in gloria: lætentur in cubilibus suis. Lauabo per singulas noctes lectum meum: lacrymis meis stratum meum rigabo.*] Illud peccatoris est: illud pœnitentis est. Hoc verò quod dicitur: lætabuntur in cubilibus suis, ad sanctos pertinet, ad iustos pertinet. Quis de nobis in cubili suo lætatur? Quis non pugnat cum carne sua? Ego cum è lectulo meo vigilauero, non lætor, sed pugno: non regnum cælorum suspiro, sed cum carne pugno. Incendium carnis rigo lacrymis, & extinguo. Propterea dicitur: *Lauabo per singulas noctes lectum meum: lacrymis meis stratum meum rigabo.* Lectulus meus, qui ardet libidine, extinguitur lacrymis. Felices isti, de quibus dicitur: *Lætabuntur in cubilibus suis.*

i ¶ *Exultationes Dei in gutture eorum.*] Vtique qui clamat, non in gutture clamat, sed in labijs. Et quomodo dicit: *Exultationes Dei in gutture eorum?* Clamantes in cordibus nostris, *Abba pater:* Vox quæ clamat ad Deum: non est labiorum, sed cordis est. Denique dicit dominus ad Moysen: *Quid clamas ad me?* Certè Moyses nihil dixerat.

Rom. 8. c *Exod. 14. d*

Halleluia.

Psalmvs CXLIX.

C*Antate domino canticum nouum*: laus eius in Ecclesia sanctorum. [b] Lętetur Israel in eo qui fecit eum. [c] & filij Sion exultent in rege suo. [d] Laudent nomen eius in choro: [e] in tympano & psalterio psallant ei. [f] Quia beneplacitum est domino in populo suo, & exaltauit mansuetos in salutem. [g] Exultabunt sancti in gloria: [h] lætabuntur in cubilibus suis. [i] Exultationes Dei in gutture eorum: [k] & gladij ancipites in manibus eorum. [l] Ad faciendam vindictã in nationibus. [m] increpationes in populis. [n] Ad alligãdos reges eorum in compedibus, [o] & nobiles eorum in manicis ferreis. [p] Vt faciant

C

k ¶ *Et gladij ancipites in manibus eorum.*] Istud, qui exultant in cubilibus suis: de sanctis dicitur, de perfectis viris dicitur: quid habent aliud? Et gladios ancipites in manibus suis. Gladij sanctorum ancipites sunt. Legimus in Apocal. Ioannis, quæ in Ecclesijs legitur & recipitur. Neque enim inter apocryphas scripturas habetur, sed inter ecclesiasticas. Dicitur ergo ibi de domino Saluatore: *Et gladius*, inquit, *ex vtraque parte acutus egrediebatur de ore eius.* Vides ergo quòd isti sancti gladios istos ancipites, quos habent in manibus, de ore domini susceperunt? Dominus ergo gladios de ore suo donat sanctis suis. Gladium ancipitem, hoc est, sermonem doctrinæ suæ. Gladium ancipitem, & secundum historiam, & secundum allegoriam, & secundum literam, & secundum spiritũ. Gladius iste anceps, duo capita habet, & de præsenti sæculo loquitur, & de futuro. Et hic occidit aduersarios, & in cælo aperit regna cælorum. Gladios istos quare habent sancti.

Apoc. 1.

D

l ¶ *Ad faciendam vindictam, inquit, in nationibus.*] O si & ego gladium istum ancipitem habere possem, vt vindictam facere possem in nationibus: gentes possem interficere: Arium possem: Eunomium possem: Manichæum possem: vniuersas hæreses possem. Et videte quid dicat: *Ad faciendam vindictam in nationibus.* Vt occidantur, & pereant? Non hoc dicit.

1. Cor.

m ¶ *Increpationes in populis.*] Increpant vt saluentur populi. Saluentur, qui inducti sunt à malis magistris. Non autem possunt populi liberari, nisi magistri obligati fuerint. Vnde sequitur:

Ioann.

n ¶ *Ad alligandos reges eorum in compedibus.*] Vis populum liberare? magistros liga. *Ad alligandos reges.* Non vocauit magistros, sed reges. Regnant enim in peccatis, & miserijs eorum. *Ad alligandos reges eorum in compedibus*: Benè dixit, in compedibus: ne magistri multum currerent, ne multos deciperent, sed colligentur, & stent.

Rom. 1.

o ¶ *Et nobiles eorum in manicis ferreis.*] Nobiles eorum videas inter hæreticos dicere: Iste vir doctus est, ille signa facit, iste dæmones eijcit. Sancti domini: quia habent gladios ancipites, hoc est, duorum capitum, & de veteri, & de nouo testamento, ligant illos magistros, & præpediunt pedes ipsorum, ne possint currere. *Et nobiles eorum in manicis ferreis.* Ligant, non occidunt: non interficiunt, sed ligant. Vinciunt manus, & captiuos ducunt ad Ecclesiam vinculis ferreis. Catenæ istæ non fiunt, nisi de testimonijs scripturarum, dum testimonium iungo testimonio. Si vis, vt non rumpantur istæ catenæ: non sint simplices, sed hinc inde contextæ: Funiculus enim triplex non rumpitur. Hoc autem totum quare fit?

Eccles. 4. c *Psal. 138. a*

p ¶ *Vt faciant in eis iudicium conscriptum.*] Quid est iudicium conscriptum? Vt qui primum negauerant Deum, reuertantur postea ad pœnitentiam. *Iudicium conscriptum*, vt captiuos suos soluant, vt quos ligauerant, & quos ab Ecclesia duxerant, in Ecclesia postea dissoluant. *Vt faciant in eis iudicium conscriptum.* Verbis simplicioribus loquor, hoc est, vt sic eos iudicent, quomodo in scripturis sanctis digestum

a ¶ *Gloria*

a ¶ *Gloria hæc est omnibus sanctis eius.*] Verè non gloria est, vbi est aurum, vbi est argentum, vbi gemmæ, vbi vestimẽta sunt serica. Quicunque habet istos gladios, quid habet aliud necessarium? Vide quid dicit: Gloria hæc est omnibus sanctis eius: Rogemus Deum, vt hanc habeamus gloriam, vt gladius de ore nostri Saluatoris egrediens, armet nostras manus. Qui hanc romphæam habet, sæculi gladium nõ timet. Rem vobis dico nouam: Frequenter gladius istius sæculi cõcidit illum gladium. Frequenter euenit, vt sæculi gladius donet nobis illum gladium. Si enim istum timuerimus, illum non accipiemus. Gratias igitur agamus ei, qui habet istum gladium, & benedicamus eum in sæcula sæculorum, Amen.

¶ Iste psalmus tertij quinquagenarij continet sacramentum, id est, quòd primus per baptismum & pœnitentiam ad innocentiæ nos regenerat bonum: secundus, post iudiciũ fructum innocentiæ comprehendit: tertius, expleta diuinæ ciuitatis ædificatione, & consummata onium sanctorum spe, ad æternam gratulationem laudationemque nos exhortatur. Ait enim:

PSALMVS CL.

L *Audate dominum in sanctis eius.*] Qui eos post celebratum iudicium, in æternitatis gloria collocabit.

c ¶ *Laudate eum in firmamento virtutis eius.*] Eo quòd omni infirmitate sublata: firmamentum his æternæ virtutis inuexerit.

F d ¶ *Laudate eum in virtutibus eius.*] Pro eo quòd mortem immortalitate potentialiter consumens, incommutabilis vitæ eis tribuerit gloriam, quam *nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit.* *1.Cor.2.c*

e ¶ *Laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius.*] Quia multifario honore distinctas cælestium corporum deputat mansiones, sicut dominus ait: *Apud patrem meum multæ mansiones sunt.* *Ioann.14.a*

f ¶ *Laudate eum in sono tubæ.*] In quo bello occisi vicerunt: conterente domino satanam sub pedibus eorum. *Rom.16.c*

g ¶ *Laudate eum in psalterio & cithara.*] Eo quod eis, vel decalogum legis implere præstiterit, vel post mortificatam carnem, quæ cithara accipitur, in se viuificauerit.

h ¶ *Laudate eum in tympano & choro.*] In tympano, quòd mortificatũ corpus sit immortalitate donatum. In choro, quòd choris sit angelicis sociatum.

i ¶ *Laudate eum in chordis & organo.*] Quòd per ciborum abstinentiam retortis visceribus, concupiscentijsque euictis carnalibus, digni inuenti sunt regno Dei, ad concinendas diuinas laudes.

k ¶ *Laudate eum in cymbalis benè sonantibus: laudate eum in cymbalis benè tinnientibus.*] Impletur hæc laus in cymbalis bene sonantibus exultantibus sque, eo quòd corruptione carnis sanguinisque depulsa, conformati ad imaginem creatoris, omni plenitudine spei completa, sicut sol resplendeant in regno Dei patris omnipotentis.

l ¶ *Omnis spiritus laudet dominum.*] In hoc ergo regno non caro, non sanguis, non corruptio, sed homo iam spiritualis totus effectus, Deum in spiritu (qui spiritus est) laudare non desinat. Qui nobis præstare dignetur, vt in hoc sæculo factores legis effecti, in huius vitæ agone probati, & fideles inuenti, spiritualibus ditati fructibus, his mereamur adiungi concentibus. Ipsi gloria & imperium cum æterno Patre, & Spiritu sancto, & in cuncta sæcula sæculorum, Amen.

SECVNDA EXPOSITIO SVPER PSALMVM CENTESIMVM DECIMVMNONVM. G

VEniamus ad psalmum, qui post centesimũ decimumoctauum psalmum lectus est. Centesimus decimus octauus psalmus (vt frequenter diximus) literatus est, hoc est, alphabetites est: Ab aleph enim incipit vsque ad extremam literam Hebræam, quæ Hebraicè dicitur, Tau. Et singuli versus, à singulis literis incipiunt. Viginti duæ sunt literæ Hebraicæ, & octoni versus à singulis literis incipiunt. Verbi causa: ab A litera, quę dicitur, aleph, octo versus incipiunt. Rursum cum illi finiti fuerint, à secunda litera, quæ dicitur beth, alij octo versus incipiunt. Et in tertio illis finitis, ab altera, quæ vocatur, gimel, alij octo versus incipiunt. Ergo centesimus decimus octauus psalmus alphabetites est. Si volumus legere epistolam, non possumus legere, nisi prius sciamus literas. Sic igitur & nos non possumus scripturas cognoscere, nisi primum alphabetũ nouerimus. Centesimus ergo decimus octauus psalmus alphabetites moralis est, & instruit vitam nostram. Et quia nunc non est temporis de vniuerso psalmo dicere, dicamus nunc de primo graduum psalmo, qui sic incipit.

PSALMVS CXIX.

AD *dominum cum tribularer clamaui, & exaudiuit me.*] Propterea autem vocantur graduum psalmi, vt frequenter diximus: quoniam gradibus quibusdam ad maiora conscendimus. Nunc non est temporis de omnibus psalmis graduum disputare, & dicere: quomodo per singulos psalmos gradus fiant, vt ad summa veniamus. Interim dicamus nunc de primo gradu, relinquentes mysterium, quare decimusquintus gradus dicatur: eandé enim rem frequenter dicere, tædium est audientibus. Vnde & Apostolus quindecim dies se testatur fecisse apud Petrum in Hierosolyma, vt conferret vtrunque testamentum, & septenarium, & octonariũ. Multa sunt, quæ dicantur. *Ad dominum cum tribularer clamaui, & exaudiuit me.* Quicunque adhuc in imo gradu est, respicit altissimum gradum decimumquintum. Quicunque in quintodecimo fuerit, iam iuxta templum est: & istud templum cuius nunc ruinas videmus, offendit dominum suum. Et quid dixit dominus? *Surgite, abeamus hinc.* Et quid dicit in alio loco? *Relinquetur vobis domus vestra deserta.* Dominus egressus est, & templum corruit. Hoc igitur templum in circuitu quindecim gradus habet. Signa aliqua videmus: numerate, & videbitis ita esse, vt dicimus. Leuitæ igitur, & Sacerdotes, vnusquisque secundùm ordinem stabat in gradibus. Verbi causa: Qui pontifex erat, stabat in primo gradu, hoc est, in quintodecimo gradu sursum. In secundo verò gradu stabant sacerdotes; & in ipsis sacerdotibus erat diuersitas. In tertio rursum minores stabant. In quarto rursum stabant Leuitæ; & inter Leuitas erat multa diuersitas: quicunque erat extremus, ille in nouissimo gradu erat. Considerate quoniam terrenum hoc templum, cælestis templi figura est: *Stella enim à stella differt in claritate: ita & resurrectio mortuorum.* Felix qui in quintodecimo gradu in cælesti Hierusalem, & in templo esse meruerit. Tamen quia illud grande est, & illud puto esse Apostolorum, martyrumque Sanctorum: nos oremus, vt saltem in vltimo gradu templi domini esse mereamur. In diuersis quidem stant gradibus: sed vnum psalmum in laudes domini canunt. Diuersa loca sunt: sed vna laus domini. Hoc quod diximus de cælesti Hierusalem, nunc interim in isto sæculo constituti, puto die- H *Gal. 1.d* *Ioan.14.d* *Luc. 13.g* *2.Cor. 15.c*

bus om-

A bus omnibus exerceri. Alius noſtrum in primo gradu eſt, nō deſperet ſecundum: qui in ſecundo gradu eſt, non deſperet tertium. Felices martyres, quorum multi de nouiſſimo gradu, in primum gradum aſcendere meruerunt. Qui viuit in iſto ſæculo, non poteſt ſtatim de primo ad ſummū conſcendere. Non debemus igitur contenti eſſe primo gradu, ſemper debem[9] ad maiora conari. Nec qui in nouiſſimo eſt, deſperet primum: nec qui in primo eſt, debet eſſe ſecurus: poteſt enim cadere in vltimum. Ego puto illud eſſe quod ſignificat etiam Iacob ſcala: quando fugit Iacob Eſau fratrem ſuum. *Et venit, inquit, in Bethel, & dormiuit ibi, & poſuit lapidem ad caput ſuum.* Videte ἀκροτήν noſtrum, fugiebant hominem crudeliſſimum: fugiebat fratrem, & auxilium inuenit in lapide. Lapis ille Chriſtus eſt: lapis hic, his qui perſecutionem patiuntur, auxilium eſt. Cæterùm Iudæis incredulis, *lapis offenſionis, & petra ſcandali.* Et vidit, inquit, ibi Iacob ſcalam erectâ de terra vſq; ad cælum, & in cælo, inquit, dominum. *Et vidit, inquit, angelos aſcendentes & deſcendentes.* Videte quid dicat: Vidit angelos conſcendentes: Vidit Paulum conſcendentem. Vidit angelos deſcendentes: Iudas proditor corruebat. Vidit angelos aſcendentes: ſanctos homines de terra ad cælum pergentes. Vidit angelos deſcendentes: diabolum & dæmones, cum exercitu ſuo de cælo præcipitatos. Grandis eſt difficultas de terris ad cæleſtia conſcendere. Facilius ruimus, quàm conſcēdimus: facilè ruimus in aſcendendo: grandis labor eſt, grandis ſudor eſt. Si fuero in primo gradu, quantum mihi reſtat vſque ad cælum? Si fuero in ſecūdo, ſi in tertio, ſi in quarto, ſi in decimo, quid mihi prodeſt, niſi ad ſummū peruenero? Fac mihi iſtam ſcalam quindecim habere gradus, veni vſque ad quartumdecimum: niſi quintumdecimum tenuero, quid mihi prodeſt, quòd ad quartumdecimum veni? & ſi ad quintumdecimum venero & corruero, maior aſcenſus, maior ruina eſt. Simulque conſidera ſacramentum: quia grandis labor eſt, & grandis ſudor, de terris ad cęlum conſcendere. Vultis ſcire, qui ſunt iſti gradus? Qui eſt primus gradus? Ego puto primum gradum eſſe ieiunium: adhuc enim iuxta terram eſt: recedimus de terra, conſcendimus: tamen adhuc de terrenis, & corporalibus cogitamus. Dicat aliquis: quid mihi prodeſt ieiunium: ego quærō, vt anima mea pura ſit apud dominum: quanti non ieiunant, & ſancti ſunt? Ego non hoc dico. Si Paulus Apoſtolus caſtigabat corpus ſuum, & ſeruituti ſubijciebat, ne alijs prædicans, ipſe reprobus inueniretur. Si dicit: *Video autem aliam legem reſiſtentem legi mentis meæ, & ducentem me in captiuitatem.* Et poſtea dicit: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Si ille inſidias corporis timet, nos ſecuri ſumus? Si ille dicit: *Quando infirmor, tunc fortior ſum:* infirmitas corporis, ſanitas animæ eſt. Hoc totum quare dico? Quia abſtinentia primus gradus eſt, & non ſtatim putemus, quòd ſi ieiunauerimus, conſcendamus ad regna cælorum. Ieiunia nos non ducunt ad regna cælorum: ſed ſine ieiunijs non conſcendimus ad regna cælorum. Sola non proſunt, cum alijs proſunt. Hoc totum quare dixi? Quia quaſi fundamentum eſt, aſcendentibus ad maiora. Secundus verò gradus eſt, ſæculo renuntiare, nihil de ſæculo quærere, terrena contemnere. Aliquis dicat: Et hoc facere ſecundus eſt? Ego dico ſecundum. Nihil eſt terrena dimittere: vitia animæ dimittere, grande eſt. Si enim ieiunauero, hoc eſt, ſi fuero in primo gradu: ſi dimiſero poſſeſſiones meas, hoc eſt, ſi fuero in ſecundo gradu, quid mihi prodeſt ſi rixoſus ſum, ſi iracundus ſum, ſi detractor ſum, ſi inuidus ſum? Nihil grade eſt terrena dimittere: maiora ſunt vitia, quæ dimittenda ſunt, ſed dicat aliquis, difficile eſt, grande eſt, durum eſt. Et ideo grande eſt: quia difficile eſt. Athleta non coronatur, niſi legitimè certauerit. Nulli faciat deſperationem: arduus aſcenſus eſt, difficilis eſt: deſperatio naſcitur. Noli deſperare ô homo: in quintodecimo gradu dominus ſupra eſt: intuetur te, dat auxilium. Si in primo gradu es, & videtur tibi grande eſſe ſpatium inter primum & quintumdecimum, noli reſpicere gradum ſed cælum aſpice. Et vide quid dicat; non dixit: Vidi dominum ſtantem in quintodecimo gradu: nos enim ad ſtantem & erectum dominum peruenire non poteramus. Sed vide quid dicat: Vidi dominum innitentem ſuper ſcalam. Vide quid dicat de eo, qui ſtabat? incuruauit ſe, & humiliauit ſe, vt nos poſſimus aſcendere. Dominus incuruus eſt propter te, humiliauit ſe: ſecurus aſcende. Iſte igitur, qui nunc in primo gradu eſt, non eſt in tribulatione: iam enim receſſit de tribulatione: iam in primo gradu poſuit pedem. Non enim dicit nunc tribulor, nunc clamo: ſed quia in primo gradu eſt, refert quid paſſus ſit. Et quid dicit? *Ad dominum cum tribularer clamaui, & exaudiuit me.* Antequam in primo gradu pedem ponerem, tribulabar: quia non poteram terrena dimittere. *Ad dominum cum tribularer clamaui, & exaudiuit me.* Videtur iſte verſiculus nihil habere intrinſecus. Verſiculus paruus eſt: ſed tres ſenſus habet in ſe pariter conglutinatos. Quid enim dicit? Cùm tribularer, ecce vnum: clamaui, & poſt clamorem quod & audiuit me. In vno verſu prior tribulatio, clamatio, exauditio. Non dixit: Quando ſecurus eram, quando lætus eram, clamaui: ſed quando tribulabar, clamaui. Petitis, inquit, & non exaudimini: quia negligenter petitis. *Ad dominum cum tribularer, clamaui, & exaudiuit me,* quid me exaudiuit? Fecit me ſtare in primo gradu: verùm ad comparationem quintidecimi gradus, quid eſt eſſe in primo gradu? Dimiſi terrena, necdum ad alta conſcendi: ergo non debeo eſſe ſecurus: in cæteris gradibus debeo auxilium Dei poſtulare.

a ¶ *Domine libera animam meam à labijs iniquis, & à lingua doloſa.*] Dicit hoc de omnibus hæreſibus, dicit de Iudæis, dicit de Arianis, dicit de Manichæis, dicit de cæteris hæreſibus. Quando dicit Arianus, pater maior, filius minor: quid dicemus nos? Domine libera animam meam à labijs iniquis, & à lingua doloſa. Quando dicit Manichæus, & ſimilis Manichæorum, dominus non reſurrexit in corporis veritate, & vt ſcias non fuiſſe verum corpus, clauſis ingreſſus eſt oſtijs: nos quid dicemus? *Domine libera animam meam à labijs iniquis, & à lingua doloſa.* Maiora vulnera ſunt linguæ, quàm gladij. Gladius interficit corpus, animam non interficit. Lingua animam interficit: lingua mala res eſt, malum magnum: modicum quidem membrum, ſed magna exulcerat. Quanta mala habeat lingua, legite epiſtolam ſancti Iacobi. Lingua nihil medium habet: aut grande malum, aut grande bonum. Grande bonum, ſi Chriſtum Deum confitetur. Grande malum, ſi Chriſtum Deum negat. Ergo ne putet aliquis, & dicat interim; opere non peccaui: ſi peccaui, lingua peccaui. Quod eſt maius peccatum, quàm blaſphemia in Deum? & & tamen lingua peccat. Diabolus cur de cælo cecidit: quia furtum fecit? quia homicidium fecit? quia adulterium commiſit? Et hęc quidem mala ſunt: ſed diabolus nō propter hoc cecidit, ſed propter linguam ſuam cecidit. Quid enim dixit? *In cælum aſcendam, ſuper ſydera cæli ponam thronum meum, & ero ſimilis altiſſimo.* Non ergo putent monachi ſe debere eſſe ſecuros, & dicant interim: Grandia crimina non facimus in monaſterio: non adulteror: non furtum facio: non homicidium facio: non parricidium facio, & cætera, quæ grandia vitia ſunt. Grande ſcelus eſt, quando detraho fratri meo: lingua mea fratrem interficio. *Qui enim odit fratrem ſuum, homicida eſt.* Videte quid dicat Salomon: *In manu linguæ, mors & vita.* Videte quid dicat: *In manu linguæ.* Vides quantum malum ſit lingua, & manum habet. Quid enim dicit? *In manu linguæ.* Grande vitium eſt detrahere fratribus, tacere non poſſe, circuire cellas, alijs detrahere. Ego peccator ſum, iſte peccator eſt: quid ad te? Te ipſum conſidera ne cadas. Quid in alterius ruina exultas? Nunquid ſi ego cecidero, tu ſtabis? Licet ruina mea ſit: ruina fratris, timor tuus eſſe debet, non exultatio. Ille cecidit: lætaris, an triſtis es? Reſponde mihi: Frater cecidit: aut lætus es, aut triſtis? Si lætus es, vt quid in alterius ruinā lætus es? Si autem triſtis es, quid circuis, quid alijs narras? triſtitiam tuam Deus videat, & ipſe frater ſentiat, non fratrum aures audiant. Domine libera animam meam à labijs iniquis, & à lingua doloſa.

b ¶ *Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam doloſam?*] Spiritusſanctus reſpondet prophetæ dicenti: Domine libera animam meam à labijs iniquis, & à lingua doloſa:

quid

[a] Domine libera animā meam à labiis iniquis, & à lingua doloſa. [b] Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam doloſam.

C Gene. 28. c

Gene. 28. c

2. Pet. 2. b

B

1. Cor. 9. d

D

Iacobi 3.

Eſai. 14. a

1. Ioan. 2. b

Prou. 18. d

Sapi. 1. c

Ioan. 20. f

Eſai. 47. Act. 2. d

Eſai. 6. d

quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguã dolosam? Respondet ei & dicit, tu qui dicis: domine libera animam meam à labijs iniquis, & à lingua dolosa: quid tibi vis dari? Et postquam datum tibi fuerit, quid tibi rursum apponi vis ad linguam dolosam? Videte quid dicat: Non dixit, contra linguã dolosam: sed ad linguam dolosam. Si dixisset contra linguã dolosam, videretur de aduersario dicere. Videte quid sit sacramentum prophetæ: imo sancti in primo gradu constituti. Dico simplicius propter simpliciores. Quid dicit? Domine libera animam meam à labijs iniquis, & à lingua dolosa. Verbi causa, à labijs aduersarij mei, qui mihi detrahit. Sed dominus aliud respondet: Et quid dixit? Non dixit, quid detur tibi, aut quid apponatur tibi contra linguam dolosam, hoc est, non dixit quid desideras tibi fieri contra aduersarium tuum. Sed quid dixit? Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam. Non dixit contra linguã, sed ad linguam. Videte quid dicat, ad linguam dolosam: ad tuam linguam, non aduersarij. Si enim aduersarius tibi detrahit, nihil tibi nocet, tu te interficis si alij detrahas. Verbi gratia: Si detrahat mihi frater, mihi quid nocuit? Si dicat me homicidam, si dicat me adulterum, si sceleratum, si mendacem, mihi quid nocuit: E duobus enim vnum est: aut verum dicit, aut mentitur. Si verum dicit, non mihi illud nocet quod ille dixit: sed quia verè ego feci. Si autem mentitur, mendacium ipsius nõ mihi nocet: sed interficit animam loquentis. Infelices sumus, miseri sumus. Quando aliquẽ habemus inimicũ, dum putamus quòd contra ipsum facimus, contra nos facimus. Detrahimus illi, hucilluc̃que circuimus, omnibus dicimus de eo: putamus quòd illi noceamus? Illi non nocemus, sed nostras interficimus animas quod mentimur. *Os enim quod mentitur, occidit animam.* Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam? Quasi bonus medicus, qui dicit: ad hanc infirmitatem, ad hoc vulnus, quid tibi vis imponi, quod tibi vis emplastrum imponi? Quomodo si dicat aliquis ad vulneratum aliquem: quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad vulnus quo doles? Interrogat dominus: non quòd ignoret, sed quòd iste, qui rogabat, sciat quomodo rogare debeat.

Sapi. 1. c

a ¶ *Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus desolatorijs.*] *Sagittæ potentis acutæ.* Nunc respondet ad dominum, quid petat. Quia dixerat dominus: quid detur tibi, aut quid apponatur tibi? Nunc iste dicit, quid petat: Domine hoc peto: sagittas potentis acutas, cum carbonibus desolatorijs. Videte quid dicat. Venenum linguæ meæ, & detractionem meam, nulla res potest foras proijcere, nisi sagittæ tuæ, quæ solitudinem faciunt linguæ meæ. Lingua mea tumet, venenum habet intrinsecus: nisi sagittis tuis compuncta fuerit, & percussa, venenum non ingreditur. Debemus exemplum dare: si quãdo in corpore vulnus est, & in ipso vulnere iam putridæ carnes sunt, & cancer est, & fuerit pus intrinsecus: nisi apertum fuerit, non egreditur pus: Et si egressum fuerit pus: nisi cauteriatum fuerit, rursum renascitur pus. Vide igitur quid dicat: Quia tumet lingua mea, & pus habet, & venenum habet: primum sagittis tuis vulnera, vt pus possit exire: deinde carbones tuos & ignem pone, vt quicquid malum fuerit, excoquat, & desertum faciat. Vide igitur quid dicat: *Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus desolatorijs.* Vtinam detur nobis iste carbo desolatorius. Vtinam & nos dicamus: *Nonne cor nostrum erat ardens in via, cum aperiret nobis IESVS scripturas?* Dicit & Esaias ad Babylonem: Habes carbones ignis, sedebis super eos: hi erunt tibi in adiutorium. Et apostoli antequam acciperent Spiritum sanctum, habebant in lingua sua adhuc aliquos tumores humanos: propterea Spiritus sanctus descendit in specie ignis in linguas eorum, vt quicquid puris habebant, Spiritus sanctus decoqueret. Dicamus & aliud exemplum: Esaias cùm vidisset dominum sedentem super thronum excelsum & eleuatum, quid dicit? *Væ mihi misero, quia compunctus sum: quia labia immunda habeo, & in medio populi immunda labia habentis, ego sedeo.* Vide, quid dicit? *Væ mihi misero: quia immunda labia habeo.* Et postea quid dicitur? Quoniam labia habebat immunda, propterea mittitur vnus de Seraphim, & tollit carbonem ignis de altari, & tangit labia ipsius & linguam, & purgat eam. Et quid dicit? *Ecce hoc tetigi labia tua, & mundaui linguam tuam.* Et statim quid dicit? *Quem mittam ad populum istum, & quis ibit?* O mysteria scripturarũ, quamdiu habebat linguam dolosam & labia immunda: non ei dicitur, quem mittam, & quis ibit? mundantur labia ipsius, & statim mittitur ad loquẽdum. Ergo, qui labia immunda habet, non potest prophetare, non potest mitti in obsequium Dei. Cum carbonibus desolatorijs. Vtinam præstetur nobis & ista solitudo, vt quodcunque malum est, tollat de lingua nostra, vt vbi spinæ sunt, vbi vepres sunt, vbi vrticæ sunt, mittatur ignis domini, & vniuersa exurat, & fiat solitudo Christi.

Esai. 6. b

b ¶ *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est.*] Hoc sanctus dicit, qui corpus non desiderat, qui terram non quærit, qui cælum cupit. Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Quando ægrotamus: quando febricitamus: quando suspicamur nos mori: quando iactamus brachia: quando timemus, quando commeatum petimus, istum versiculum non possumus dicere: Iste sanus erat, non ægrotabat, & quid dicebat? *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est.* Quamdiu enim sumus in tabernaculo corporis huius, peregrinamur à domino. *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est.* Incolatus meus: Non dixit, habitatio mea, sed incolatus meus: in sæculo enim præsenti non habemus habitationem, sed peregrinationem. Vnde & Apostolus dicit: Quasi aduenæ, & peregrini. *Aduena ego sum, & peregrinus.* Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Quod dicit, hoc est: Infelix ego, quamdiu sum in isto corpore? Quis nostrum hoc potest dicere? Si octogenarij fuerimus, timemus mori: & si centenarij sumus, & ægrotamus, tamen commeatum, & spatium postulamus. Hoc totum quare facimus? Quia peccatorum nos conscientia remordet. Scimus enim: quia si recedamus de corpore, non imus ad Christum, sed ad gehennam. Apostolus quid dicit? *Cupio dissolui, & esse cum Christo.* Da mihi securitatem: quia post mortem futurus sum cum Christo, etiam nunc mori cupio. Ergo iste quia sanctus est, propterea dicit: *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est.*

2. Cor. 5. b

1. Pet. 2. b

Philip. 1. c

c ¶ *Habitaui cum habitantibus Cedar.*] Cedar in lingua nostra interpretatur, tenebræ. Vide ergo quid dicat: In quo loco sumus, in quali mundo sumus? Habitaui cum habitantibus Cedar. Diu fui in tenebris, diu vixi in tenebris, diu fui in corpore mortis huius.

d ¶ *Multum incola fuit anima mea.*] Vide sanctus quid dicat: Et si decem annos vixi, multum incola fuit anima mea. Quæ enim beatitudo est, ad comparationem cęlestium esse in terrenis? Multa sunt quæ dicantur: sed iam ad finem festinat oratio.

e ¶ *Cum his, qui oderunt pacem, eram pacificus: cum loquebar illis, impugnabant me gratis.*] Infelices nos, linguam nostram continere non possumus: non possumus non detrahere, si nos aliquis offenderit, quasi vultum ostendimus pacatum, cæterùm cor habet venenum. Monachi dicimur, & licet non simus, quales esse debemus, tamen dicimur. Hora tertia oramus: hora sexta oramus: nona, lucernarium facimus: media nocte consurgimus: deinde gallicinio oramus. Videte quibus horis semper ad obsequium Dei suscitamur. Videte quid dicat: hora tertia, sexta, nona, lucernariũ, medio noctis, gallicinio, mane primo. Hoc totum facimus, & nõ consideramus: quia si inimicitias habet anima nostra contra fratrem, sine causa oramus. In euangelio enim quid dicitur? *Si offers munus tuum ad altare, & recordatus fueris ibi quòd aliquid frater tuus habet aduersus te.* Videte quid dicat: Non dixit: si habes aliquid contra fratrem tuum, sed si aliquid frater tuus habet contra te. Rem quasi iniustam videtur nobis imponere: si enim dixisset, si habes aliquid contra

Matt. 5. c

fratrem

A fratrem tuum, in nostra erat potestate quod habebamus. Nunc verò quid dicit? *Si recordatus fueris, quòd aliquid habet frater tuus aduersus te.* Respondeo ei: Domine non est hoc in mea potestate, si frater meus habet aliquid contra me, ego nihil habeo contra eum. Si ille habet contra me, ad me quid pertinet? Et quare non vis suscipere munus meum, & dicis: si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quòd frater tuus aliquid habet contra te: dimitte munus tuum, & vade prius reconciliare fratri tuo, & sic offeras munus tuum Ecce ego nihil habeo: si ille habet, ad me quid pertinet? Respondet tibi dominus: Et quid dicit? Male serue, intelligo animum tuum: Nihil habes contra fratrem tuũ? nihil habes? amas illum? Quare ergo saluari eum non vis? Si amas illum, vade roga eum, ne ille contra te habeat, vt saluari possit. Sed ostendis quia non diligis eum: quia saluari eum non vis; vade roga eum: mitte te ei ad pedes eius, diebus & noctibus deprecare. dicito: munus meum dimisi ad altare, propter te victimas offerre non possum. Ille compungitur, & quid dicit? Siiste qui me rogat, non offert munus suum: ego qui rogatus sum, & non ignosco, quid facturus sum? Propterea dicit & Apostolus, vt inimicis nostris manducare demus & bibere. Et quid dicit? *Hæc enim, inquit, faciens, carbones ignis congregas super caput eius.* Rom.12.d. Dicat aliquis: hoc inimici faciunt? ideo benè faciunt aduersario, vt carbones ignis congregent super caput eius. Sed aliud dicitur: si tibi ille malè fecerit, & tu ei benè feceris, carbones ignis congregas super caput eius, hoc est, mundas vitia eius, & excoquis malitiam eius, vt ad pœnitentiam conuertatur. Videte ergo quid dicat hic sanctus propheta: *Cùm his qui oderunt pacem, eram pacificus.* Non dixit: qui volebant pacem, sed qui oderunt pacem. Illi oderant pacem, & ego amabam eos, qui operunt pacem. Ideo dicit & Apostolus: Quantum ex vobis est, *cum omnibus hominibus pacem habentes.* Rom.12.d. Rogemus fratrem: Si inimicus noster est, rogemus, & bis, & ter, & septies. *Domine, & si peccauerit frater meus, quotiens dimittam illi, septies?* Matt.18.c. *Dico tibi: non septies, sed septuagies septies,* hoc est, quadringenties nonagies. Si voluerimus computare de mane vsque ad vesperam, tanta peccata facere non possumus, quadringenta nonaginta. Tamen quid dicit dominus? Si septuagies septies peccauerit in die, & conuersus rogauerit te, dimitte ei. Sed dicis: non ex toto corde cõuertitur, mentitur. Nos dimittamus Deo iudicium, rogat me, deprecatur: non dicit hoc verè, nouit: Ego vocem audio: Christus cor intelligit: ego suscipio quod audio: suscipiat Christus quod nouit. Deinde vide mercedem tuã: mentitur ille, tu verum suscipis: illius infectio est tua salus. Hoc totum quare locutus sum? Quoniam in monasterijs & maximè in cœnobis, solent esse ista vitia. Non erubescimus, non dolemus, dimisimus matres, dimisimus patres, dimisimus B fratres, dimisimus sorores, dimisimus vxores, dimisimus filios, dimisimus patrias nostras, dimisimus domos, dimisimus cellulas nostras, dimisimus cellas, in quibus nati sumus & nutriti, & dimisimus seruulos, cum quibus nutriti sumus, venimus in monasterium: & propterea hæc dimisimus omnia, vt propter rem friuolam rixam cum fratribus faciamus in monasterio? Dimisimus possessionẽ, dimisimus patriam, dimisimus sæculum: & propter calamum, rixam facimus in monasterio? Si verbum amarum audiero, ferre non possum, æstuat in corde meo: scribitur in medullis meis diebus decem, aut quindecim, non potest tolli de corde meo: loquor fratri meo, qui mihi iniuriam fecerat, & pacem labijs promitto, & corde venenum teneo. Frequenter, & oculi, & vultus mentis indicium sunt. Quando cor nostrum vulneratũ est contra aliquem, non possumus eum aspicere rectis oculis, vultus ipse, & oculi quasi speculum animæ nostræ sunt. Quid dicit scriptura. *Et non poterant loqui ei quicquam pacificum,* Gene.37.a non poterat lingua mentiri, quod cor intus non continebat. Hoc igitur dico & vobis ipsis, & mihi: neque enim ad hoc prædico, vt quasi me securum faciam: occasio istius versiculi compulit nos ita dicere. Grande malum est lingua. *Domine libera animam meam à labijs iniquis, & à lingua dolosa.* Non ab alterius lingua, sed à mea lingua libera. Nihil mihi nocet lingua alterius: mea lingua mihi inimica est. Domine libera animam meam: Me libera à lingua mea: lingua mea gladius est, interficit animam meã. Puto quòd inimico meo noceã, & nescio quòd meipsum occido. Pugnant aduersarij, quando loquor illis, & ego pacifica loquor. Illi habeant inimicalem animum, nos verò habeamus pacificalem animum: siquidem scriptum est, & in Paralipomenon: *Et egressi sunt,* 1.Par.12.d *inquit, filij Israel ad pugnandum mente pacifica.* Aliquis vadit ad pugnam, & mentem pacificam habet: sed Christianorum arma, pax est: pax Christi, quæ exuperat omnem sensum. *Beati pacifici:* non solum qui pacem faciunt inter rixantes, Phil.4.b sed qui in seipsis pacem faciunt? *Beati pacifici.* Si alij rixam faciunt, & ego medius intercedam, & faciam inter eos Matt.5.a pacem, & ipse non habeam pacem in mente mea: quid mihi prodest, quòd illi pacem fecerunt? *Beati pacifici: quoniam filij Dei vocabuntur. Beati pacifici,* qui loquuntur his, qui oderãt pacem, pacifica. *Beati pacifici.* Christus pax est: Si enim Salomon interpretatur, Christus: Salomon autem interpretatur, pacificus: ergo Christus Deus noster, pax est. Vadens ad cælum, nobis vexillum dimisit, dicens: *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis.* Ioan.14.d Seruemus quod Christus donauit, habeamus pacem. Seruemus pacem, & illa nos seruat in Christo Iesu: cui sit gloria in sæcula sæculorum.

Amen.

C D

Commentariorum in Psalterium, finis.

DIVI HIERONYMI IN PSALMOS IVXTA HEBRAICAM VERITATEM AD SOPHRONIVM PRÆFATIO.

SCio quosdam putare psalterium in quinque libros esse diuisum, vt vbicunq; apud Septuaginta interpretes scriptũ est, γένοιτο γένοιτο, id est, fiat fiat, finis librorum sit, pro quo in Hebræo legitur: amen amen. Nos autem Hebræorum auctoritatem secuti, & maximè Apostolorum, qui semper in nouo testamento, psalmorum librum nominant, vnum asserimus psalmorum volumen. Psalmos omnes eorum testamur auctorum, qui ponuntur in titulis, Dauid scilicet, Asaph, & Idithun, filiorum Core, Eman Ezrahitæ, Moysi & Solomonis, & reliquorum quos Ezdras primo volumine comprehendit. Si enim amen, pro quo Aquila transtulit πεπιστωμένως in fine tantummodo librorum poneretur, & non interdũ, aut in exordio, aut in calce sermonis, siue sententiæ, nunquam Saluator in Euangelio loqueretur: Amen amen dico vobis; nec Pauli epistolæ in medio illud opere continerent. Moyses quoq; & Hieremias & cæteri in hunc modũ multos haberent libros, qui in medijs voluminibus suis, Amen, frequenter interserunt. Sed & numerus viginti duorum librorum Hebraicorum, & mysteriũ eiusdem numeri commutabitur. Nam & titulus ipse Hebraicus, sepher tehillim ספר תהילים, quod interpretatur volumen hymnorum, apostolicæ auctoritati congruens, nõ plures libros, sed vnum volumen ostendit. Quia igitur nunc cum Hebræo disputans, quædam pro domino Saluatore de psalmis testimonia protulisti, volens que te illudere, per sermones penè singulos asserebat non ita haberi in Hebræo, vt tu de Septuaginta interpretibus opponebas, studiosissimè postulasti, vt post Aquilam & Symmachum & Theodotionem, nouam editionem Latino sermone transferrem. Aiebas enim te magis interpretum varietate turbari, & amorem tuum quo laberis, vel translatione vel iudicio meo esse contentum. Vnde impulsus à te, cui & quæ possum debeo, & quæ non possum, rursum me obtrectatorum latratibus tradidi, maluiq́ue te vires potius meas, quàm voluntatem in amicitia requirere. Certè cõfidenter dicam, & multos huius operis testes citabo, me nihil duntaxat sententiæ de Hebraica veritate mutasse. Sicubi ergo editio mea à veteribus discreparet, interroga quemlibet Hebræorum, & liquido peruidebis, me ab æmulis frustra lacerari, qui malunt contemnere videri præclara, quàm discere. Peruersissimi homines. Nam cum semper nouas expetant voluptates, & gulæ eorum vicina maria non sufficiant: cur in solo studio scripturarum, veteri sapore cõtenti sunt? Nec hoc dico, quo prædecessores meos mordeam, aut quicquam his arbitrer detrahendum, quorum translationem diligentissimè emendatam, olim meæ linguæ hominibus dederim: sed quòd aliud sit in Ecclesijs Christo credentium psalmos legere, aliud Iudæis singula verba calumniãtibus, respondere. Quod opusculum meum, si in Græcum (vt polliceris) transtuleris, & imperitiæ meæ doctissimos quosque viros testes facere volueris, dicam tibi illud Horatianum: In syluam ne ligna feras. Nisi quòd hoc habebo solamen, si in labore communi intelligam mihi & laudem, & vituperationem tecum esse communem. Vale.

PSALMVS I.

BEatus vir qui non abijt in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra derisorum non sedit. Sed in lege domini voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Et erit tanquam lignum transplantatum iuxta riuulos aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo. Et folium eius non defluet, & omne quod faciet prosperabitur. Non sic impij, sed tanquam puluis quem proijcit ventus. Propterea non resurgent impij in iudicio, neque peccatores in congregatione iustorum. Quoniam nouit dominus viam iustorum, & iter impiorum peribit.

PSALMVS II.

QVare turbabuntur gentes, & tribus meditabuntur inania? Consurgent reges terræ, & principes tractabunt pariter aduersum dominum, & aduersum Christum eius. Dirumpamus vincula eorũ, & proijciamus à nobis laqueos eorũ. Habitator cæli ridebit, dominus subsannabit eos. Tunc loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo conturbabit eos. Ego autem ordinaui regem meum super Sion montem sanctum meum. Annuntiabo Dei præceptum, dominus dixit ad me: filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Pasces eos in virga ferrea, vt vas figuli conteres eos. Nunc ergo reges intelligite, erudimini iudices terræ. Seruite domino in timore, & exultate in tremore. Adorate purè ne fortè irascatur, & pereatis de via. Cum exarserit post paululum furor eius, beati omnes qui sperant in eum.

¶ *Psalmus Dauid cum fugeret à facie Absalon filij sui.*

PSALMVS III.

DOmine quare multiplicati sunt hostes mei, multi consurgunt aduersum me. Multi dicunt animæ meæ, non est salus huic in Deo. Semper. Tu aũt domine clypeus circa me, gloria mea & exultans caput meũ. Voce mea ad dominum clamabo, & exaudiet me de monte sancto suo. Semper. Ego dormiui & soporatus sum, & vigilaui, quia dominus sustentauit me. Non timebo millia populi, qui circumdederunt me. Surge domine, saluum me fac Deus meus, quia percussisti omnium inimicorum meorũ maxillam, dentes impiorum confregisti. Domini est salus, super populum tuum benedictio tua. Semper.

¶ *Victori in canticis psalmus Dauid.*

PSALMVS IV.

INuocantem me exaudisti me Deus iustitiæ meæ, in tribulatione dilatasti mihi: miserere mei, & exaudi orationem meam. Filij viri vsquequo inclyti mei, ignominiosè diligitis vanitatẽ quærẽtes mendaciũ. Semper. Et cognoscite quoniam mirabilẽ reddidit dominus sanctum suũ, dominus exaudiet cum clamauero ad eum. Irascimini & nolite peccare, loquimini in cordibus vestris super cubilia vestra, &

tacere.

A tacete. Semper. Sacrificate sacrificia iustitiæ, & fidete in domino. Multi dicunt quis ostendit nobis bonũ, leua super nos lucem vultus tui domine. Dedisti lætitiam in corde meo, in tempore frumẽtum eorum & vinum eorum multiplicata sunt. In pace simul requiescam & dormiam, quia tu domine specialiter securum habitare fecisti me.

¶ *Victori pro hæreditatibus psalmus Dauid.*

PSALMVS V.

VErba mea audi domine, intellige murmur meũ. Aduerte ad vocem clamoris mei rex meus & Deus meus, quia te deprecor. Domine mane audies vocem meam, mane præparabor ad te & cõtemplabor. Quoniam non Deus volens iniquitatem tu, nec habitabit iuxta te malignus. Non stabunt iniqui in conspectu oculorum tuorum, odisti omnes operantes iniquitatem. Perdes loquentes mendaciũ, virum sanguinũ & dolosum abominabitur dominus. Ego autem in multitudine misericordiæ tuæ introibo in domum tuã, adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo. Domine deduc me in iustitia tua propter insidiatores meos, dirige ante faciem meã viam tuam. Non est enim in ore eorum rectum, interiora eorum insidiæ: sepulchrum patens guttur eorum, linguam suam leuificant. Condemna eos Deus, decidant à consilijs suis: iuxta multitudinem scelerum eorum expelle eos: quoniam prouocauerunt te. Et lætentur omnes qui sperant in te, in perpetuum laudabunt: proteges eos, & lætabuntur in te qui diligunt nomen tuum. Quoniam tu benedices iusto, domine vt scuto placabilitatis coronabis eum.

¶ *Victori in canticis super octauam psalmus Dauid.*

B PSALMVS VI.

DOomine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. Miserere mei domine quoniam infirmus sum ego: sana me domine, quoniam conturbata sunt ossa mea. Et anima mea conturbata est valde, & tu domine vsquequo. Reuertere domine erue animam meam, salua me propter misericordiam tuam. Quoniam non est in morte recordatio tui, in inferno quis confitebitur tibi. Laboraui in gemitu meo, natare faciam tota nocte lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo. Caligauit præ amaritudine oculus meus, cõsumptus sum ab vniuersis hostibus meis. Recedite à me omnes qui operamini iniquitatem, quia audiuit dominus vocem fletus mei. Audiuit dominus deprecationem meam, dominus orationem meam suscepit. Confundantur & conturbentur vehementer omnes inimici mei, reuertantur & confundantur subito.

¶ *Psalmus Dauid, quem cecinit domino super verbis Chus filij Iemini.*

PSALMVS VII.

DOmine Deus meus in te speraui, salua me ab omnibus persequentibus me, & libera me. Ne forte capiat vt leo animam meam: laceret, & non sit qui erat. Domine Deus meus si feci istud, si est iniquitas in manibus meis. Si reddidi retribuentibus mihi malum, & dimisi hostes meos vacuos. Persequatur inimicus animam meam, & apprehendat & conculcet in terra vitam meam, & gloriam meam in puluerem collocet. Semper. Surge domine in furore tuo, eleuare indignans super hostes meos, & consurge ad me iudicio quod mandasti. Et congregatio tribuum circundet te, & pro hac in altum reuertere. Dominus iudicabit populos, iudica me domine secundum iustitiam meam, & secundum simplicitatem meam quæ est in me. Consummetur malum iniquorum: & confirmetur iustus, probator cordis & renum Deus iustus. Clypeus meus in Deo, qui saluat rectos corde. Deus iudex iustus & fortis, comminans tota die. Non conuertenti gladium suum acuet, arcum suum tetendit & parauit illum. Et in ipso præparauit vasa mortis, sagittas suas ad comburendum operatus est. Ecce parturit iniquitatem, cõcepto dolore peperit mendacium. Lacum aperuit & effodit eum, & incidit in interitum quem operatus est. Reuertetur dolor suus in caput eius, & super verticem eius iniquitas sua descendet. Confitebor domino secundum iustitiam eius, & cantabo nomini domini altissimi. C

¶ *Victori pro torcularibus psalmus Dauid.*

PSALMVS VIII.

DOmine dominator noster, quàm grande est nomen tuum in vniuersa terra: qui posuisti gloriam tuam super cælos. Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem, propter aduersarios tuos, vt quiescat inimicus & vltor. Videbo enim cælos tuos opera digitorum tuorum, lunam & stellas quæ fundasti. Quid est homo quoniam recordaris eius, vel filius hominis quoniã visitas eum? Minues eum paulominus à Deo, gloria & decore coronabis eũ. Dabis ei potestatem super opera manuum tuarum, cuncta posuisti sub pedibus eius. Oues & armenta omnia, insuper & animalia agri. Aues cæli & pisces maris, qui trãseunt semitas ponti. Domine dominator noster, quàm grande est nomen tuum in vniuersa terra.

¶ *Victori super morte filij canticum Dauid.*

PSALMVS IX. D

COnfitebor domino in toto corde meo: narrabo omnia mirabilia tua. Lætabor & gaudebo in te, canam nomini tuo altissime. Cùm ceciderint inimici mei retrorsum, & corruerint & perierint à facie tua. Fecisti enim iudicium meum & causam meam, sedisti super solium iudex iustitiæ. Increpasti gentes, perijt impius, nomen eorum delesti in sempiternum & iugiter. Inimici completæ sunt solitudines in finem, & ciuitates subuertisti: perijt memoria eorum cum ipsis. Dominus autem in sempiternum sedebit, stabiliuit ad iudicandum solium suum. Et ipse iudicabit orbem in iustitia, iudicabit populos in æquitatibus. Et erit dominus eleuatio oppresso, eleuatio opportuna in angustia. Et confident in te qui nouerunt nomen tuum, quoniam non dereliquisti quærentes te domine. Cantate domino habitatori Sion, annuntiate in populis cogitationes eius. Quoniam quærens sanguinem eorum recordatus est, non est oblitus clamoris pauperum. Miserere mei domine vide afflictionem meã ex inimicis meis, qui exaltas me de portis mortis. Vt narrem laudes tuas in portis filiæ Sion, exultabo in salutari tuo. Demersæ sunt gentes in interitu quem fecerũt, in reti quod absconderunt, captus est pes eorum. Agnitus est dominus iudicium faciens, in opere manuum suarum corruit impius, meditatione semper. Conuertantur impij in infernum, omnes gentes quæ obliuiscuntur Deum. Quoniam non in æternum obliuioni erit pauper: expectatio pauperum nõ peribit in perpetuum. Surge domine, non confortetur homo: iudicentur gentes ante faciem tuam. Pone domine terrorem eis: sciant gentes, homines esse se semper.

PSAL-

PSALMVS X.

QVare domine stas à longe, despicis in temporibus angustiæ. In superbia impij ardet pauper: capiantur in sceleribus quæ cogitauerunt. Quia laudauit impius desiderium animæ suæ, & auarus applaudens sibi blasphemauit dominum. Impius secundum altitudinem furoris sui non requiret: nec Deus in omnibus cogitationibus eius. Parturiunt viæ eius in omni tempore: longè sunt iudicia tua à facie eius, omnes inimicos suos despicit. Loquitur in corde suo, non mouebor: in generatione & generatione ero sine malo. Maledictione os eius plenum est, & dolis & auaritia: sub lingua ei⁹ dolor & iniquitas. Sedet insidians iuxta vestibula in absconditis vt interficiat innocentem: oculi eius robustos circumspiciunt. Insidiatur in abscondito quasi leo in cubili, insidiatur vt rapiat pauperem: rapiet pauperem cum attraxerit eum ad rete suum. Et confractum subijciet, & irruet viribus suis valenter. Dixit in corde suo, oblitus est Deus: abscondit faciem suam, non respicies in perpetuum. Surge domine Deus leua manum tuam, noli obliuiſci pauperum. Quare blasphemat impius Deum, dicens in corde suo quòd non requirat. Vides quia tu laborem & furorem respicis, vt detur in manu tua: tibi relinquuntur fortes tui, pupillo tu es factus adiutor. Contere brachium impij & maligni: quæres impietatem eius, & non inuenies. Dominus rex sæculi & æternitatis, perierunt gentes de terra illius. Desiderium pauperum audisti domine: præparasti vt cor eorum audiat auris tua. Vt iudices pupillum & oppressum, & nequaquum vltra superbiat homo de terra.

¶ *Victori Dauid.*

PSALMVS XI.

IN domino speraui, quomodo dicitis animæ meæ, transuola in montem vt auis. Quia ecce impij tetenderunt arcum: posuerunt sagittam suã super neruum, vt sagittent in abscondito rectos corde. Quia leges dissipatæ sunt, iustus quid operatus est. Dominus in templo sancto suo, dominus in cælo thronus eius: oculi eius vident, palpebræ eius probant filios hominum. Dominus iustum probat: impium aũt & diligentem iniquitatem, odit anima eius. Pluet super peccatores laqueos ignis & sulphur, & spiritus tempestatum pars calicis eorum. Quoniam iustus dominus iustitias dilexit: rectum videbunt facies eorum.

¶ *Victori pro octauo psalmus Dauid.*

PSALMVS XII.

SAlua domine quoniam defecit sanctus: quoniam imminuti sunt fideles à filijs hominum. Frustra loquuntur vnusquisq; proximo suo, labium subdolũ in corde & corde loquẽtur. Disperdat dominus omnia labia dolosa, linguam magniloquam. Qui dixerunt linguam nostram roboremus, labia nostra nobiscum sunt: quis noster dominus est? Propter vastitatem inopum à gemitu pauperum, nunc cõsurgam dicit dominus: ponam in salutari auxilium eorum. Eloquia domini eloquia mũda: argentum igne probatum separatum à terra, colatum septuplum. Tu domine custodies ea, seruabis nos à generatione hac in æternum. In circuitu impij ambulabunt, cum exaltati fuerint vilissimi filiorum hominum.

¶ *Victori psalmus Dauid.*

PSALMVS XIII.

VSquequo domine obliuiſceris mei penitus: vsquequo abscondis faciem tuam à me. Vsquequo ponam consilia in animam meam, dolorem in corde meo per diẽ, vsquequo exaltabitur inimicus meus super me. Conuertere exaudi me domine Deus meus: illumina oculos meos ne vnquam obdormiam in morte. Ne quando dicat inimicus meus præualui aduersus eum: hostes mei exultabunt si motus fuero. Ego autem in misericordia tua cõfido, exultabit cor meum in salutari tuo: cantabo domino, qui reddidit mihi.

¶ *Victori Dauid.*

PSALMVS XIV.

DIxit stultus in corde suo, non est Deus: corrupti sunt, abominabiles facti sunt, studiosè non est qui faciat bonum. Dominus de cælo prospexit super filios hominum, vt videret si est intelligens, aut requirens Deum. Omnes recesserunt: simul conglutinati sunt, non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Nonne cognoscẽt omnes qui operantur iniquitatem: qui deuorant populum meum vt cibum panis, dominum non inuocauerunt. Ibi timebunt formidine: quoniam Deus in generatione iusta est. Consilium pauperum confudistis: quoniam dominus spes eius est. Quis dabit de Sion salutare Israel, quando reduxerit dominus captiuitatem populi sui: exultabit Iacob, lætabitur Israel.

¶ *Psalmus Dauid.*

PSALMVS XV.

DOmine quis peregrinabitur in tentorio tuo, & quis habitabit in monte sancto tuo? Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam, loquiturque veritatem in corde suo. Qui non est facilis in lingua sua, nec fecit amico suo malum: & opprobrium non sustinuit super vicino suo. Despicitur in oculis eius improbus, timentes autem dominum glorificabit: iurat vt se affligat, & non mutat. Pecuniam suam non dedit ad vsuram, & munera aduersum innoxium non accepit: qui facit hæc, non mouebitur in æternum.

¶ *Humilis & simplicis Dauid.*

PSALMVS XVI.

CVstodi me Deus, quoniam speraui in te. Dixi Deo, dominus meus es tu: benè mihi nõ est sine te. Sanctis qui in terra sunt, & magnificis omnis voluntas mea in eis. Multiplicabuntur idola eorũ, post tergum sequentium: non libabo libamina eorum de sanguine, neque assumam nomina eorum in labijs meis. Dominus pars hæreditatis meæ & calicis mei, tu possessor sortis meæ. Lineæ ceciderũt mihi in pulcherrimis, & hæreditas speciosissima mea est. Benedicam dominum qui dedit mihi consilium: insuper & noctibus erudierunt me renes mei. Proposui dominum in cõspectu meo semper: quia à dextris meis est ne cõmouear. Propterea lætatum est cor meum, & exultauit gloria mea: & caro mea habitauit confidenter. Non enim derelinques animam meam in inferno: nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Ostendis mihi semitam vitæ, plenitudinem lætitiarum ante vultum tuum: decores in dextera tua æternos.

¶ *Oratio Dauid.*

PSALMVS XVII.

AVdi Deus iustum, intende deprecationẽ meam: auribus percipe orationem meam, absque labijs mendacij. De vultu tuo iudicium meum prodeat, oculi tui videant æquitates. Probasti cor meum, visitasti nocte: conflasti me, & non inueniſti cogitationes meas transire os meum. In opere hominũ propter verbum labiorum tuorum, ego obseruaui vias

A latronis. Sustenta gressus meos in callibus tuis, & nō labētur vestigia mea. Ego inuocaui te, quia exaudies me Deus: inclina aurem tuā mihi, audi eloquiū meū. Mirabilem fac misericordiā tuā saluator sperantiū, à resistentibus dexteræ tuę. Custodi me quasi pupillam intus in oculo, in vmbra alarū tuarum protege me. A facie impiorum vastantiū me, inimici mei animā meā circundederunt. Adipe suo cōcluserunt, & ore locuti sunt superbè. Incedentes aduersum me, nunc circundederunt me: oculos suos posuerunt declinare in terrā. Similitudo eius quasi leonis desiderantis prædam, & quasi catuli leonis sedētis in absconditis. Surge domine pręueni faciem eius, incurua eum: salua animam meā ab impio, qui est gladius tuus. A viris manus tuę domine, qui mortui sunt in profundo: quorū pars in vita, & quorū de absconditis tuis repleti ventrē: qui saturabūtur filijs, & dimittēt reliquias suas paruulis eorum. Ego in iustitia videbo faciem tuam, implebor cum euigilauero similitudine tua.

¶ *Victori seruo domini Dauid, qui locutus est domino verba cantici huius, in die qua liberauit eum dominus de manu omnium inimicorum eius, & de manu Saul.*

PSALMVS XVIII.

ET dixit, diligam te domine fortitudo mea. Domine petra mea, & robur meū, & saluator meus: Deus meus fortis meꝰ, & sperabo in eo: scutum meū, & cornu salutis meæ, susceptor meus. Laudatum inuocabo dominū, & ab inimicis meis saluus ero. Circundederunt me funes mortis, & torrentes diaboli terruerūt me. Funes inferni circundederunt me, præuenerunt me laquei mortis. In tribulatione mea inuocabo dominum, & ad Deum meū clamabo: exaudiet de templo sancto suo vocem meam, & clamor
B meus ante faciē eius veniet in aures eius. Commota est & contremuit terra: & fundamenta montiū concussa sunt, & cōquassata sunt, quoniam iratus est eis. Ascendit fumus de furore eius, & ignis ex ore eius deuorans: carbones incensi sunt ab eo. Inclinauit cælos & descendit, & caligo sub pedibus eius. Et ascēdit super Cherub & volauit, & volauit super pennas venti. Posuit tenebras latibulum suum: in circuitu tabernaculum eius, tenebrosa aqua in nubibus ætheris. Præ fulgore in conspectu eius nubes transierūt, grando & carbones ignis. Et intonuit in cœlo dominus, & altissimus dedit vocem suam: grandinem & carbones ignis. Et emisit sagittas suas & dissipauit eos, & fulgura multiplicauit & conturbauit illos.

Et apparuerunt effusiones aquarum, & reuelata sunt fundamenta orbis ab increpatione tua domine: ab inspiratione spiritus furoris tui. Mittet de alto & accipiet me, & trahet me de aquis multis. Liberabit me de inimicis meis potētissimis, & de his qui oderunt me: quoniam robustiores me erant. Præuenient me in die afflictionis meæ, & factus est dominus firmamentum meum. Et educet me in latitudinem, liberabit me quia placui ei. Retribuet mihi dominus secundum iustitiam, & secundum munditiam manuum mearum reddet mihi. Quia custodiui vias domini, & nō egi impiè à Deo meo. Omnia enim iudicia eius in conspectu meo, & præcepta eius nō amoui à me. Et fui immaculatus cum eo, & custodiui me ab iniquitate mea. Et restituit mihi dominus secundum iustitiā meam, & secundum munditiam manuum mearū in conspectu oculorum eius. Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocenter ages. Et cum electo electus eris, & cum peruerso peruerteris. Quia tu populum pauperem saluabis, & C
oculos excelsos humiliabis. Quia tu illuminas lucernam meam: domine Deus meus illumina tenebras meas. In te enim curram accinctus, & in Deo meo transiliam murum. Deus immaculata via eius, eloquium domini igne examinatū: scutum est omnium sperantium in se. Quis est Deus præter dominum, & quis fortis præter Deum nostrum? Deus qui accingit me fortitudine, & posuit immaculatam viā meam. Coæquans pedes meos ceruis, & super excelsa statuens me. Docens manus meas ad prælium, & componens quasi arcum æreū brachia mea. Dedisti mihi clypeum salutis tuæ, & dextera tua confortauit me, & mansuetudo tua multiplicauit me. Dilatabis gressus meos subtus me, & non deficient tali mei. Persequar inimicos meos & apprehendam eos, & non reuertar donec consumam eos. Cædam eos & non poterunt surgere, cadent sub pedibus meis. Accinxisti me fortitudine ad prælium, incuruabis resistentes mihi subtus me. Inimicorum meorum dedisti mihi dorsum, & odientes me disperdidisti. Clamabunt, & non erit qui saluet: ad dominum, & non exaudiet eos. Delebo eos vt puluerem ante faciem venti, vt lutum platearum proijciam eos. Saluabis me à contradictionibus populi, pones me in caput gentium: populus quem ignoraui, seruiet mihi. Auditione auris obediet mihi, filij alieni mentiuntur mihi. Filij alieni defluent, & contrahentur in angustijs suis. Viuit dominus & benedictus Deus meus, & exaltabitur Deus salutis meæ. Deus qui das vindictas mihi, & congregas populos sub me. Qui seruas me ab inimicis meis, & à resistentibus mihi eleuas me: à viro iniquo libera me. Propterea confitebor tibi in gentibus domine, & nomini tuo cantabo. Magnificans salutes regis sui, & faciens misericordiam Christo suo, D
Dauid & semini eius vsque in æternum.

¶ *Victori psalmus Dauid.*

PSALMVS XIX.

COeli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum. Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam. Non est sermo, & non sunt verba, quibus non audiatur vox eorum. In omnem terram exiuit sonus eorū, & in finibus orbis verba eorum: soli posuit tabernaculum in eis. Et ipse quasi sponsus procedens de thalamo suo, exultauit vt fortis ad currendam viam. A summitate cæli egressus eius, & cursus eius vsque ad summitatem illius: nec est qui se abscondat à calore eius, Lex domini immaculata conuertens animas: testimonium domini fidele, sapientiam præstans paruulis. Præcepta domini recta lætificātia cor: mandatū domini lucidum illuminans oculos. Timor domini mundus perseuerans in sæcula: iudicia Domini vera, iustificata in semetipsa. Desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multū, & dulciora super mel & fauū redundantem. Vnde seruus tuus docebit ea: in custodiendis eis retributio multa. Errores quis intelligit, ab occultis munda me. A superbis quoque libera seruum tuum, si non fuerint dominati mei, tunc immaculatus ero, & emundabor à delicto maximo. Sint placentes sermones oris mei, & meditatio cordis mei in conspectu tuo: domine fortitudo mea, & redemptor meus.

¶ *Victori psalmus Dauid.*

PSALMVS XX.

EXaudiat te dominus in die tribulationis: protegat te nomen Dei Iacob. Mittat tibi auxilium de

sancto:& de Sion roboret te.Memor sit omnis sacrificij tui,& holocaustum tuũ pingue fiat semper. Det tibi secundum cor tuum, & omnem voluntatem tuã impleat. Laudabimus in salutari tuo, & in nomine Dei nostri ducemus choros: impleat dominus omnes petitiones tuas.Nunc scio quoniam saluabit dominus Christum suum: exaudiet eum de cælo sancto suo,in fortitudine salutis dexteræ eius. Hi in curribus,& hi in equis: nos autem nominis domini Dei nostri recordabimur.Ipsi incuruati sunt & ceciderũt: nos autem surreximus & erecti sumus. Domine salua: rex exaudies nos in die qua inuocauerimus te.

¶ *Victori psalmus Dauid.*

PSALMVS XXI.

DOmine in fortitudine tua lætabitur rex, & in salutari tuo exultabit vehementer. Desiderium cordis eius dedisti ei,& voluntate labiorum eius nõ fraudasti eum semper. Quoniam præuenisti eum in benedictionibus bonitatis: pones in capite eius coronam de obrizo. Vitam petiuit à te & dedisti ei: longitudinem dierũ in sæculum & in æternum. Magna gloria eius in salutari tuo: gloriam & decorem pones super eum. Pones enim eum in benedictionẽ sempiternam, & hilarabis eum lætitia apud vultum tuum. Quia rex confidet in domino,& in misericordia excelsi non decipietur. Inueniet manus tua omnes inimicos tuos: dextera tua inueniet odientes te. Pones eos vt clibanum ignis in tempore vultus tui: dominus in furore suo præcipitabit eos,& deuorabit eos ignis. Fructum eorũ de terra perdes, & semen eorum de filijs hominum. Quoniam inclinauerunt super te malum, cogitauerunt scelus quod non potuerunt. Quoniam pones eos humerum, funes tuos firmabis cõtra facies eorũ. Exaltare domine in fortitudine tua, cantabimus & psallemus fortitudines tuas.

¶ *Victori pro ceruo matutino,canticum Dauid.*

PSALMVS XXII.

DEus meus Deus meus quare dereliquisti me: longè à salute mea verba rugitus mei.Deus meus clamabo per diẽ,& non exaudies:& nocte,nec est silentiũ mihi.Et tu sancte:habitator laus Israel. In te confisi sunt patres nostri: cõfisi sunt, & saluasti eos. Ad te clamauerũt & salui facti sunt:in te confisi sunt & non sunt confusi. Ego aũt sum vermis & non homo: opprobrium hominũ & despectio plebis. Omnes videntes me subsannant me: dimittunt labium, mouẽt caput.Confugit ad dominũ,saluet eum: liberet eũ,quoniam vult eũ. Tu autẽ propugnator meus ex vtero: fiducia mea ab vberibus matris meæ. In te proiectus sum ex vulua: de ventre matris meæ Deus meus es tu. Ne longe fias à me, quoniam tribulatio proxima est: quoniã non est adiutor.Circundederũt me vituli multi: tauri pingues vallauerunt me. Aperuerunt super me os suũ quasi leo rapiens & rugiens. Sicut aqua effusus sum, & separata sunt omnia ossa mea: factum est cor meũ sicut cera liquefacta in medio ventris mei. Aruit velut testa fortitudo mea ,& lingua mea adhæsit palato meo, & in puluerẽ mortis detraxisti me. Circundederunt me venatores, cõsilium pessimorũ vallauit me: fixerunt manus meas & pedes meos. Numeraui omnia ossa mea: quæ ipsi respicientes viderunt in me. Diuiserunt vestimenta mea sibi:& super vestimentũ meũ miserunt sortem. Tu aũt domine ne longè facias:fortitudo mea in auxilium meũ festina. Erue à gladio animam meã: de manu canis solitariam meã. Salua me ex ore leonis, & de cornibus vnicorniũ exaudi me. Narrabo nomẽ tuum fratribus meis: in medio Ecclesiæ laudabo te. Qui timetis dominum laudate eũ: omne semen Iacob glorificate eum, & metuite eũ vniuersum semen Israel.Quoniam nõ despexit neq; contempsit modestiam pauperis,& non abscondit faciem suã ab eo: & cum clamaret ad eum,exaudiuit. Apud te laus mea in ecclesia multa:vota mea reddã in conspectu timẽtium eũ. Comedent mites & saturabuntur, laudabũt dominum quærẽtes eũ: viuet cor vestrũ in sempiternum. Recordabuntur & conuertentur ad dominum oẽs fines terrę,& adorabunt corã eo vniuersæ cognationes gentiũ. Quia domini est regnũ, & dominabitur gẽtibus.Comederunt & adorauerunt oẽs pingues terræ ante faciẽ eius: curuabũt genu vniuersi qui descẽdunt in puluerẽ,& anima eius nõ viuet.Semen seruiet ei,narrabitur domino in generatione. Veniẽt & annũtiabunt iustitiã eius: populo qui nascetur quem fecit.

PSALMVS XXIII.

DOminus pascit me,nihil mihi deerit. In pascuis herbarũ acclinauit me: super aquas refectionis enutriuit me.Animam meã refecit: duxit me per semitas iustitiæ propter nomen suũ. Sed & siambulauero in valle vmbræ mortis,nõ timebo malum,quoniam tu mecũ es:virga tua & baculus tuus, ipsa cõsolabuntur me. Pones coram me mensam ex aduerso hostium meorũ: impinguasti in oleo caput meum,& calix meus inebrians.Sed & benignitas & misericordia subsequetur me,omnibus diebus vitæ meæ: & habitabo in domo domini,in longitudine dierum.

PSALMVS XXIV.

DOmini est terra & plenitudo eius: orbis & habitatores.Quia ipse super maria fundauit eũ,& super flumina stabiliuit illum. Quis ascendet in montẽ domini: & quis stabit in loco sancto eius. Innocens manibus & mundo corde: qui non exaltauit frustra animam suam,& non iurauit dolose. Accipiet benedictionem à domino salutari suo. Hæc est generatio quærentium eũ, quærentium faciẽ tuam Iacob semper. Leuate portæ capita vestra: & erigimini ianuæ sempiternæ,& ingredietur rex gloriæ.Quis est iste rex gloriæ,dominus fortis & potens: dominus potens in prælio.Leuate portæ capita vestra:& erigimini ianuæ sempiternæ,& ingredietur rex glorię. Quis est iste rex gloriæ,dominus exercitũ:ipse est rex gloriæ semper.

PSALMVS XXV.

AD te domine animam meã leuabo. Deus meus in te cõfisus sum,nõ confundar:ne lætentur inimici mihi. Sed vniuersi qui sperant in te nõ confundẽtur:cõfundãtur,qui iniqua gerũt frustra. Vias tuas domine ostẽde mihi,& semitas tuas doce me. Deduc me in veritate tua,& doce me: quia tu es Deus saluator meus,te expectaui tota die.Recordare miserationum tuarum domine, & misericordiarum tuarum quia à sempiterno sunt. Peccatorum adolescentiæ meæ,& scelerum meorum ne memineris:secundum misericordiam tuã recordare mei tu,propter bonitatem tuã domine.Bonus & rectus dominus:propterea docebit peccatores in via. Deducet mansuetos in iudicio, & docebit modestos viã suam. Omnes semitæ domini misericordia & veritas: his qui custodiũt pactum eius,& testificationes eius. Propter nomen tuũ domine propitiare iniquitati meæ,quoniam grandis est.Quis est iste vir timens dominũ: quem docebit in via quẽ elegit. Anima eius in bono cõmorabitur,& semẽ eius hæreditabit terrã. Secretum domini timẽtibus eũ,& pactum suum ostendet eis.Oculi mei sem-

per ad dominũ : quia ipſe educet de reti pedes meos. Reſpice in me & miſerere mei : quoniã ſolus & pauper ſum ego. Tribulationes cordis mei multiplicatæ ſunt : de anguſtijs meis educ me. Vide humilitatem meam & laborem meum , & porta omnia peccata mea. Vide inimicos meos , quia multiplicati ſunt:& odio iniquo oderunt me. Cuſtodi animam meam & libera me:non confundar quoniã ſperaui in te. Simplicitas & æquitas ſeruabunt me : quia expectaui te. Redime Deus Iſrael, ex omnibus anguſtijs ſuis.

Dauid. PSALMVS XXVI.

IVdica me Deus,quoniam ego in ſimplicitate mea ambulaui: & in domino confidens non deficiam. Proba me domine & tenta me:vre renes meos & cor meum. Quia miſericordia tua in conſpectu oculorũ meorum eſt,& ambulabo in veritate tua . Non ſedi cum viris vanitatis , & cum ſuperbis non ingrediar. Odiui eccleſiam peſſimorũ, & cum iniquis nõ ſedebo . Lauabo in innocentia manus meas, & circuibo altare tuũ domine. Vt audiam vocem laudis,& enarrem omnia mirabilia tua. Domine dilexi habitaculum domus tuæ, & locũ tabernaculi gloriæ tuæ. Ne auferas cum peccatoribus animã meam,& cum viris ſanguinũ vitam meã. In quorũ manibus ſcelus eſt,& dextera eorũ repleta eſt munerib⁹. Ego aũt in ſimplicitate mea gradiar , redime me & miſerere mei. Pes meus ſtetit in recto:in eccleſijs benedicam domino.

Dauid. PSALMVS XXVII.

DOminus lux mea, & ſalutare meũ,quẽ timebo: dominus fortitudo vitæ meæ quẽ formidabo. Dum appropinquarent mihi maligni vt comederẽt carnem meã: hoſtes mei inimici mei, ipſi impegerũt & ceciderunt. Si ſteterint aduerſus me caſtra,non timebit cor meũ : ſi ſurrexerit contra me bellũ, in hoc ego confidã. Vnum petiui à domino hoc requirã,vt habitem in domo domini omnibus dieb⁹ vitæ meæ: vt videam pulchritudinem domini, & attendam tẽplum eius. Abſcondit .n. me in vmbra ſua in die peſſima,abſcondet me in ſecreto tabernaculi ſui, in petra exaltabit me. Nunc quoq; exaltauit caput meum ſuper inimicos meos qui ſunt in circuitu meo,& immolabo in tabernaculo eius hoſtias iubili: cãtabo & pſallã domino. Audi domine vocẽ meã inuocantis, miſerere mei,& exaudi me. Tibi dixit cor meũ,quæſiuit vultus meus:faciẽ tuam domine requirã. Ne abſcõdas faciẽ tuã à me, ne declines in furore tuo à ſeruo tuo,auxilium meũ fuiſti:ne derelinquas me,& ne dimittas me Deus ſaluator meus. Pater enim meus & mater mea dereliquerunt me : dominus aũt collegit me. Oſtende mihi domine viã tuã,& deduc me in ſemita recta ꝓpter inſidiatores meos. Ne tradas me animæ tribulantiũ me: quoniã ſurrexerũt contra me teſtes falſi &apertũ mendaciũ. Ego aũt credo ꝙ videã bona domini in terra viuẽtium. Expecta dominum, cõfortare,& roboretur cor tuũ,& ſuſtine dominum.

Dauid. PSALMVS XXVIII.

AD te domine clamabo fortis meus, ne obſurdeſcas mihi : ne fortè tacente te mihi cõparer his qui deſcẽdunt in lacũ. Audi vocẽ deprecationis meæ cum clamauero ad te,cum leuauero manus meas ad oraculũ ſanctum tuũ. Ne tradas me cũ impijs & cum operantibus iniquitatẽ, qui loquuntur pacem cum amicis ſuis:& eſt malũ in corde eorũ. Da eis ſecundũ opus ſuũ, & ſecundum malũ adinuentionũ ſuarum, iuxta opus manuũ ſuarũ da eis: redde retributionem ſuã illis. Quoniam non intelligunt opera domini & opus manuũ eius:deſtrues eos & non ædificabis : benedictus dominus quoniã audiuit vocẽ deprecationis meæ. Dominus fortitudo mea & ſcutũ meum, in ipſo cõfiſum eſt cor meũ,& habui adiutorium : gauiſum eſt cor meũ, & in cantico meo cõfitebor illi. Dominus fortitudo mea:& robur ſalutarium Chriſti ſui eſt. Salua populum tuũ & benedic hæreditati tuæ: & paſce eos & ſubleua eos vſque in ſempiternum.

Dauid. PSALMVS XXIX.

AFferte domino filios arietum : afferte domino gloriam & imperium. Afferte domino gloriam nomini eius: adorate dominũ in decore ſancto. Vox domini ſuper aquas,Deus gloriæ intonuit : dominus ſuper aquas multas. Vox domini in fortitudine : vox domini in decore. Vox domini cõfringentis cedros: & cõfringet dominus cedros libani. Et diſperget eas quaſi vitulus : libanus & ſarion quaſi filius rhinocerotis. Vox domini diuidens flammas ignis. Vox domini parturire faciens deſertum : parturire faciet dominus deſertum Cades. Vox domini obſtetricans ceruis,& reuelãs ſaltus, & in tẽplo eius omnis loquetur gloriã. Dominus diluuiũ inhabitat : & ſedebit dominus rex in æternũ. Dominus fortitudinem populo ſuo dabit: dominus benedicet populo ſuo in pace.

¶ *Pſalmus cantici ad dedicationem domus Dauid.*

PSALMVS XXX.

EXaltabo te domine quoniam ſaluaſti me: & non dilataſti inimicos meos ſuper me. Domine Deus meus,clamaui ad te & ſanaſti me . Domine eduxiſti ex inferno animã meã : viuificaſti me,ne deſcenderẽ in lacũ. Cantate domino ſancti eius : & confitemini memoriæ ſanctitatis eius. Quoniam ad momentum eſt ira eius,& vita in repropitiatione eius : ad veſperũ cõmorabitur fletus,& in matutino laus. Ego autem dixi in abundantia mea,nõ mouebor in ſempiternũ. Domine in voluntate tua poſuiſti monti meo fortitudinẽ:abſcondiſti faciem tuã à me,& factus ſum cõturbatus. Ad dominum clamabo, & dominũ deprecabor. Quæ eſt vtilitas in ſanguine meo,dum deſcendero in corruptionẽ : nunquid confitebitur tibi puluis,aut annuntiabit veritatẽ tuã? Audi domine & miſerere mei : domine eſto adiutor . Conuertiſti planctum meũ in chorum mihi : ſoluiſti ſaccum meũ,& accinxiſti me lætitia. Vt laudet te gloria & nõ taceat, domine Deus meus in ſempiternum cõfitebor tibi.

¶ *Victori pſalmus Dauid.*

PSALMVS XXXI.

IN te domine ſperaui,non confundar in æternũ:in iuſtitia tua ſalua me. Inclina ad me aurẽ tuã velociter,libera me : eſto mihi in lapidẽ fortiſſimum , & in domũ munitã vt ſalues me. Quia petra mea & munitio mea tu es : & propter nomen tuũ dux meus eris & enutries me . Educes me de rete quod abſconderunt mihi:quia tu fortitudo mea es. In manu tua cõmendabo ſpiritum meũ: redemiſti me domine Deus veritatis. Odiſti cuſtodientes vanitates fruſtra:ego autẽ in domino confiſus ſum. Exultabo & lætabor in miſericordia tua,quia vidiſti afflictionẽ meã : cognouiſti tribulationes animæ meæ. Et nõ cõcluſiſti me in manu inimici:ſtatuiſti in latitudine pedes meos. Miſerere mei domine quoniam tribulor, caligauit in furore oculus meus:anima mea & venter meus. Quia cõſumptæ ſunt in mœrore vitæ meę, & anni mei in gemitu, infirmata eſt in iniquitate virtus mea : & oſſa mea cõtabuerunt. Apud oẽs hoſtes meos factus ſum opprobriũ,& vicinis meis nimis,& timor notis meis: qui videbant me in plateis,fugiebãt à me. Obliuioni traditus ſum quaſi mortuus à corde: factus ſum quaſi

vas

vas perditum. Audiui enim opprobriū multorū,cōgregatione in circuitu,dum inirent consiliū aduersū me:& vt auferrēt animā meā cogitauerūt.Ego aūt in te sperauidomine:dixi Deus meus es tu.In manu tua tēpora mea:libera me de manu inimicorum meorū, & persequentiū me. Ostende faciem tuā super seruū tuū: salua me in misericordia tua.Domine ne cōfundar,quoniam inuocaui te: confundantur impij, taceant in inferno. Muta fiant labia mendacij:quæ loquūtur contra iustū dura, in superbia &despectione. Quàm multa est bonitas tua q̄ absconditi timētibus te,operatus es sperantibus in te: in conspectu filiorū hominū.Absondes eos in protectione vultus tui, à duritia viri:absondes eos in vmbra, à contradictione linguarū.Benedictus dominus: quoniam mirabilem fecit misericordiam suam mihi, in ciuitate munita.Ego aūt dixi in stupore meo: proiectus sum de conspectu oculorū tuorū. Ergone audisti vocem deprecationis meæ:cum clamarē ad te. Diligite dominum oēs sancti eius,fideles seruat dominus: & retribuet his q̄ satis operātur superbiā. Confortamini & roboretur cor vestrū: omnes qui expectatis dominū.

¶ *Dauid eruditio.*

PSALMVS XXXII.

BEatus cui dimissa est iniquitas , & absconditum est peccatum.Beatus homo cui nō imputauit dominus iniquitatem: nec est in spiritu eius dolus.Quia tacui attrita sunt ossa mea : in rugitu meo tota die. Die .n. & nocte grauatur super me manus tua: versatus sum in miseria mea, cū exardesceret æstas iugiter. Peccatum meum notū faciā tibi:& iniquitatē meam nō absondi. Dixi, confitebor seelus meū domino:& tu misisti iniquitatē peccati mei. Pro hac orabit omnis misericors ad te: tēpus inueniēs, vt cū inundauerint aquę multæ,ad illū nō accedant.Tu es protectio mea,ab hoste custodies me,laus mea saluās: circūdabis me semper. Docebo te, & monstrabo tibi viā per quā ambules: cogitabo de te oculo meo.Nolite fieri sicut equ⁹ & mulus quib⁹ nō est intelligētia: in camo & freno maxillas eorū constringe, qui nō accedunt ad te.Multi dolores impij:cōfidentem autē in domino misericordia circundabit. Lætamini in domino & exultate iusti : & laudate eum omnes recti corde.

PSALMVS XXXIII.

LAudate iusti dominū:rectos decet laudatio.Confitemini domino in cithara : in psalterio decachordo cantate ei.Cantate ei canticū nouū: diligenter psallite in iubilo. Quoniam rectū est verbum domini:& omne opus eius in fide . Diligit iustitiā & iudicium: misericordia domini plena est terra. Verbo domini cæli firmati sunt : & spiritu oris eius omnis ornatus eorū. Congregans quasi in vtre aquas maris : ponens in thesauris abyssos. Timeat dominum omnis terra : ipsum formident vniuersi habitatores orbis.Quia ipse dixit &factus est:ipso prēcipiente stetit. Dominus dissolui consiliū gentium: irritas facit cogitationes populorū. Consilium domini in æternum stabit : cogitationes cordis eius in generatione & generatione.Beata gens cuius dominus Deus eius: populus quem elegit in hæreditatem sibi . De cælo respexit dominus: vidit oēs filios Adam. De firmissimo solio suo perspexit ad vniuersos habitatores terræ. Fingens pariter cor eorū:intelligēs omnia opera eorum. Non saluatur rex in multitudine exercitus: nec fortis liberabitur in multitudine virtutis . Fallax equus ad salutē: & in multitudine virtutis suę nō saluabit. Ecce oculus domini super timentes eū: ad expectantes misericordiā eius . Vt eruat de morte animas eorū,& viuificet eos in fame . Anima nostra expectauit dominū: auxiliū nostrum & clypeus noster est.In ipso .n. lętabitur cor nostrum,quia in nomine sancto eius sperauimus. Fiat misericordia tua dñe super nos,sicut expectauimus in te. Dauid quādo commutauit os suū corā Abimelech,& eiecit eū,& abijt.

PSALMVS XXXIV.

BEnedicam dominum in omni tempore: semper laus ei⁹in ore meo.In domino laudabitur anima mea:audient mites & lætentur.Magnificate dominū mecum , & exaltemus nomen eius pariter . Quæsiui dominum,& exaudiuit me: & de omnibus angustijs meis liberauit me.Aspicite ad eum & cōfluite,& vultus vestri nō confundentur. Hic pauper clamauit,& dominus exaudiuit : & de omnibus tribulationibus eius saluauit eū. Circundat angelus domini in gyro timentes eum,& eruet eos. Gustate & videte,quoniā bonus dominus: beatus vir qui sperat in eo. Timete dominum sancti eius: quoniam nō est inopia timentibus eum.Leones indiguerunt & esurierūt: quærentibus autē dominum,non deerit omne bonum . Venite filij audite me,timorē domini docebo vos. Quis est vir qui velit vitam , diligens dies videre bonos. Custodi linguam tuam à malo:& labia tua ne loquātur dolum. Recede à malo,& fac bonum: quære pacem, & persequere eum . Oculi domini ad iustos,& aures eius ad clamores eorū. Vultus domini super faciētes mala:vt perdat de terra memoriam eorū. Clamauerunt & dominus exaudiuit , & ex omnibus tribulationibus eorum liberauit eos. Iuxta est dominus contritis corde,& confractos spiritu saluabit. Multæ tribulationes iusti , & ex omnibus illis liberabit eum dominus.Custodit omnia ossa eius: vnum ex eis non cōfringetur. Interficiet impium malitia, & odientes iustū culpabuntur. Redimet dominus animas seruorum suorū,& non peccabunt omnes sperantes in eo.

Dauid. PSALMVS XXXV.

IVdica domine aduersarios meos : pugna cōtra impugnātes me. Apprehende scutū & hastam,& consurge in auxilium meum. Euagina gladium,& prēoccupa ex aduerso persequentem me : dic animæ meæ, salus tua ego sum. Confundantur & reuereantur,qui quærunt animam meā. Conuertantur retrorsum & confundantur,qui cogitant malum mihi. Fiant sicut puluis ante faciē venti , & angelus domini impellat. Sit via eorū tenebræ & lubricum, & angelus domini persequatur eos. Quia frustra absconderunt mihi infidias retis sui : sine causa foderunt animæ meæ. Veniat ei calamitas quam ignorat, & rete suū quod abscondit comprehendat eum,& cadat in laqueū. Anima autem mea exultabit in domino , & lætabitur in salute sua.Omnia ossa mea dicent,domine quis similis tui:eripiēs inopem à validiore,& pauperē & mendicū à violento.Surgentes testes iniqui:quæ nesciebā interrogabāt me. Reddebant mihi mala pro bono : sterilitatem animæ meæ. Ego autem cum infirmarer ab eis induebar cilicio : humiliabam in ieiunio animam meā, & oratio mea in sinum meū reuertetur. Quasi ad amicū,quasi ad fratrem meū sic ambulabā: quasi lugens mater tristis incuruabar. Et in infirmitate mea lætabantur & cōgregabantur : collecti sunt aduersum me percutientes,& nesciebā:scindentes & non tacētes.In simulatione verborum fictorū, frendebant cōtra me dentibus suis.Domine quanta aspicies,conuerte animā meā à calamitatibus suis:à leo-

nibus solitariam meam. Confitebor tibi in ecclesia grandi: in populo forti laudabo te. Non lætentur super me inimici mei mendaces: odientes me frustra conniuentes oculo. Non enim pacẽ loquuntur, sed in rapina terrę verba fraudulenta concinnant. Et dilatauerunt super me os suũ, dixerunt vah vah: vidit oculus noster. Vidisti domine ne taceas: domine ne elongeris à me. Consurge & vigila in iudiciũ meum: Deus meus & dominus meus in causam meã. Iudica me secũdum iustitiã tuam domine Deus meus: & ne insultent mihi. Nec dicant in corde suo, vah animæ nostræ: nec dicant, absorbuimus eum. Confundantur & reuereantur pariter qui lætantur in afflictione mea, induantur confusione & verecundia, qui magnificantur super me. Laudent & lætentur qui volunt iustitiam meã: & dicant semper magnificetur dominus, qui vult pacem serui sui. Et lingua mea meditabitur iustitiam tuam: tota die laudem tuam.

¶ *Pro victoria seruo domini Dauid.*

PSALMVS XXXVI.

DIxit scelus impij in medio cordis eius: nõ esse timorẽ Dei ante oculos eius. Quia dolose egit aduersus eum in oculis suis: vt inueniret iniquitatẽ eius ad odiendũ. Verba oris eius iniquitas & dolus: cessauit cogitare benefacere. Iniquitatem cogitat in cubili suo, stabit in via non bona: malum non abijciet. Domine in cælo misericordia tua: fides tua vsq; ad nubes. Iustitia tua quasi montes domine, iudicia tua abyssus multa: hominem & iumentum saluos facies domine. Quàm pretiosa est misericordia tua domine, & filij Adam in vmbra alarum tuarũ sperabunt. Inebriabũtur de pinguedine domus tuæ, & torrente delitiarum tuarum potabis eos. Quoniam tecum est fons vitæ: in lumine tuo videbimus lumen. Attrahe misericordiam tuã scientibus te, & iustitiam tuã rectis corde. Non veniat mihi pes superbiæ: & manus impiorũ ne me cõmoueat. Ibi ceciderunt operantes iniquitatẽ: expulsi sunt, & non potuerunt surgere.

Dauid. PSALMVS XXXVII.

NOli contendere cum malignis: neque æmuleris facientes iniquitatẽ. Quoniam sicut herba velociter cõterentur, & sicut olus viride marcescent. Spera in domino, & fac bonum: peregrinare in terra, & pascere fide: & delectare in domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Volue super dominum viam tuã, & confide in eo, & ipse faciet. Et educet sicut lumen iustitiam tuã, & iudicium tuũ sicut meridiem. Tace domino, expecta eum, noli cõtendere aduersus eum qui proficit in via sua: aduersum virum qui facit quæ cogitat. Dimitte iram, & derelinque furorem: noli cõtendere vt malefacias. Quoniam qui malefaciũt, interibunt: expectantes aũt dominum ipsi hæreditabunt terram. Adhuc enim modicum & non erit impius: & cogitabis de loco eius, & non subsistet. Mites aũt hæreditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis. Cogitat impius de iusto, & frendet aduersum eum dentibus suis. Dominus deridebit eum: videns quòd veniat dies eius. Gladium euaginauerunt impij: intenderunt arcum suum, vt percutiant egenũ & pauperẽ, & interficiãt rectos in via. Gladius eorum ingrediatur in cor eorũ, & arcus eorum confringãtur. Melius est parum iusto: quàm diuitiæ peccatorum multæ. Quoniam brachia impiorum confringentur: subleuat aũt iustos dominus. Nouit dominus dies immaculatorũ, & hæreditas eorũ æterna erit. Non confundentur in tempore malo, & in diebus famis saturabuntur. Quia impij peribunt, & inimici domini gloriantes vt monocerotes: cõsumentur, sicut fumus cõsumentur. Fœnus accipit impius, & non reddit: iustus aũt & donat & tribuit. Quia qui benedicti fuerint ab eo, hæreditabunt terram: & qui maledicti, interibunt. A domino gressus viri firmantur, & viam eius volet. Cùm ceciderit non allidetur: quia dominus sustentat manum eius. Puer fui, siquidem senui, & non vidi iustum derelictum: neq; semen eius quærens panem. Tota die donat, & commodat: & semen eius in benedictione. Recede à malo, & fac bonũ, & inhabita in sempiterno. Quia dominus diligit iudiciũ, & nõ derelinquet sanctos suos: in æternum custoditi sunt, & semen impiorum peribit. Iusti hæreditabunt terram; & inhabitabũt in sæculum super eam. Os iusti meditabitur sapientiã, & lingua eius loquetur iudiciũ. Lex Dei eius in corde eius: non deficient gressus eius. Considerat impius iustum, & quærit vt occidat eum. Dominus non derelinquet eum in manu eius, & nõ condẽnabit eum cum iudicatur. Expecta dominũ, & custodi viã eius, & exaltabit te vt possideas terram: cum interibunt impij videbis. Vidi impium robustum, & firmissimũ sicut indigenam virentẽ. Et transiui, & ecce nõ erat: & quæsiui eũ, & non est inuentus. Custodi simplicitatem, & vide rectum: quia erit ad extremũ viro pax. Præuaricatores aũt delebuntur pariter, & nouissimũ impiorum peribit. Salus autem iustorum à domino: fortitudo eorum in tempore tribulationis. Et auxiliabitur eis dominus, & liberabit eos: eruet eos ab impijs, & saluabit eos: quia sperauerunt in eo.

Canticum Dauid in commemoratione.

PSALMVS XXXVIII.

DOmine ne ira tua arguas me: neq; in furore tuo corripias me. Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, & tetigit me manus tua. Non est sanitas in carne mea à facie indignationis tuæ: non est pax ossibus meis à facie peccati mei. Quoniam iniquitates meæ transierunt caput meũ: quasi onus graue aggrauatæ sunt super me. Computruerũt, & tabuerũt cicatrices meæ, à facie insipientiæ meæ. Afflictus sum & incuruatus sum nimis: tota die mœrens ambulaui. Quoniam lumbi mei repleti sunt ignominia, & non est sanitas in carne mea. Euigilaui, & afflictus sum nimis: rugiebam à gemitu cordis mei. Domine in conspectu tuo omne desideriũ meũ: & gemitus meus à te non est absconditus. Cor meum fluctuabat, dereliquit me fortitudo mea: & lux oculorũ meorum etiam ipsa non est mecũ. Chari mei, & amici mei quasi contra lepram meã steterunt, & vicini mei longè steterunt. Et irruebant quærentes animam meã: & inuestigantes mala mihi loquebantur insidias, & dolos tota die meditabantur. Ego autem quasi surdus non audiebam, & quasi mutus non aperiens os suum. Et eram quasi homo non audiens: nec habens in ore suo redargutiones. Te enim domine expectabam, tu exaudies domine Deus meus. Quia dixi ne fortè insultent mihi, & cũ vacillauerint pedes mei super me magnificẽtur. Quia ego ad plagas paratus sum, & dolor meus cõtra me est semper. Quia iniquitatẽ meã annuntio: sollicitus ero pro peccato meo. Inimici aũt mei viuẽtes confortati sunt, & multiplicati sunt odientes me mendaciter. Et qui reddunt malũ pro bono, aduersabantur mihi: quia sequebar bonũ. Ne derelinquas me domine: Deus meus ne elongeris à me. Festina in auxilium meum, domine salutis meæ.

¶ *Pro*

¶ *Pro victoria Idithun.*

Dauid. PSALMVS XXXIX.

DIxi custodiam vias meas ne peccem in lingua mea; custodiã os meũ silentio, donec est impius contra me. Obmutui silentio, tacui de bono, & dolor meus conturbatus est. Incaluit cor meum in medio mei, in meditatione mea incensus sum igni: locutus sum in lingua mea. Ostende mihi domine finẽ meum, & mensuram dierum meorũ, quę sit, vt sciam quid mihi desit. Ecce breues posuisti dies meos, & vita mea quasi non sit in conspectu tuo: omnia enim vanitas omnis homo stans semper. Tantùm in imagine ambulat homo, tantum frustra conturbatur: cõgregat & ignorat cui dimittat ea. Nunc ergo quid expecto domine? præstolatio mea tu es. Ab omnibus iniquitatibus meis libera me: opprobrium stulto ne ponas me. Obmutui, non aperiam os meum: quia tu fecisti. Tolle à me plagas tuas: à contentione manus tuæ ego consumptus sum. Increpationibus pro iniquitate corripuisti virum, & posuisti quasi tineam desiderabilia eius: veruntamen vanitas omnis homo semper. Audi orationem meam domine, & clamorem meum exaudi: ad lachrymam meam ne obsurdescas, quia aduena ego sum apud te, & peregrinus sicut omnes patres mei. Parce mihi vt rideam antequam vadam, & non subsistam.

¶ *Pro victoria psalmus Dauid.*

PSALMVS XL.

EXpectans expectaui dominum: & inclinatus est ad me, & audiuit clamorem meum. Et eduxit me de lacu sonitus, de luto cœni: & statuit super petram pedes meos, stabiliuit gressus meos. Et dedit in ore meo canticum nouum, laudem Deo nostro. Videbunt multi & timebunt, & sperabunt in domino. Beatus vir qui posuit dominum confidentiam suam, & non est auersus ad superbias pompasque mendacij. Multa fecisti tu domine Deus meus mirabilia tua, & cogitationes tuas pro nobis, non inuenio ordinem coram te: si narrare voluero & numerare, plura sunt quàm vt narrari queant. Victimam & oblationem non voluisti, aures fodisti mihi: holocaustum & pro peccato non petisti. Tunc dixi, ecce ego venio: in volumine libri scriptum est de me. Vt facerem placitum tibi Deus meus volui, & legem meam in medio ventris mei. Annuntiaui iustitiam in ecclesia multa, ecce labia mea non prohibebo: domine tu nosti. Iustitiam tuam nõ abscondi in medio cordis mei, fidem tuam & salutare tuum dixi: non abscondi misericordiam tuam, & veritatem tuam in ecclesia multa. Tu domine nõ prohibebis misericordias tuas à me: misericordia tua & veritas tua iugiter seruabunt me. Circundederunt enim me mala, quorũ non est numerus, cõprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui videre: plures factæ sunt, quàm capilli capitis mei, & cor meũ dereliquit me. Placeat tibi domine vt liberes me: domine ad adiuuandũ me festina. Confundantur & reuereantur simul quærentes animam meã vt auferant eam: conuertantur retrorsum & confundantur, qui volunt mala mihi. Pereant post cõfusionem suã, qui dicunt mihi vah vah. Gaudeant & lætentur in te omnes qui quærunt te: dicant iugiter magnificetur dominus, qui diligunt salutare tuum. Ego autem sum egenus & pauper: dominus sollicitus erit pro me: auxilium meum & salutare meum tu es, Deus meus ne moreris.

¶ *Pro victoria psalmus Dauid.*

PSALMVS XLI.

BEatus qui cogitat de paupere: in die mala liberabit eum dominus. Dominus custodiet eum, & viuificabit eum: & beatus erit in terra, & non tradet eum animæ inimicorum suorum. Dominus confortabit eum in lecto infirmitatis: totum stratum eius vertisti in ægrotatione sua. Ego dixi; domine miserere mei: sana animam meam, quoniam peccaui tibi. Inimici mei loquentur malum mihi: quando morietur & peribit nomen eius. Et si venerit vt visitet, vana loquetur cor eius: congregabit iniquitatem sibi, egrediens foras detrahet. Simul aduersum me murmurabant omnes odientes me: contra me cogitabãt malum mihi. Verbum diaboli infundebant sibi: qui dormiuit non addet vt resurgat. Sed & homo pacificus meus: in quo habui fiduciam: qui manducabat panem meum, leuauit contra me plantam. Et tu domine miserere mei & eleua me, & reddam eis. In hoc cognoui quòd velis me: quia non insultabit inimicus meus mihi. Ego autem in simplicitate mea adiutus sum à te, & statues me ante faciem tuam in perpetuum. Benedictus dominus Deus Israel à sæculo, & vsque in sæculum, Amen amen.

¶ *Victori intellectus filijs Core.*

PSALMVS XLII.

SIcut areola præparata ad irrigationes aquarũ: sic anima mea præparata ad te Deus. Sitiuit anima mea ad Deum fortem viuum, quando veniam, & apparebo ante faciẽ Dei. Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes per diem & noctem: cum diceretur mihi tota die, vbi est Deus tuus. Horum recordatus sum, & effudi in me animam meam: quia veniam ad vmbraculum, tacebo vsq; ad domum Dei in voce laudis & confessionis, multitudinis festa celebrantis. Quare incuruaris anima mea, & conturbas me: expecta Deũ quia adhuc confitebor ei, salutaribus vultus eius. Deus meus in meipso anima mea incuruatur: propterea recordabor tui de terra Iordanis, & Chermonim de monte minimo. Abyssus abyssum vocat, in voce cataractarum tuarum: omnes gurgites tui & fluctus tui super me transierunt. Per diem mandauit dominus misericordiam suam, & nocte canticũ eius mecum: oratio Deo vitæ meæ. Dicam Deo petra mea, quare oblitus es mei? quare tristis incedo affligente inimico? Dum me interficerẽt in ossibus meis, exprobrauerunt mihi hostes mei: dicentes tota die vbi est Deus tuus? Quare incuruaris anima mea, & conturbas me: expecta dominum, quoniam adhuc confitebor ei: salutibus vultus mei & Deo meo.

PSALMVS XLIII.

IVdica me Deus & discerne causam meam de gente non sancta: à viro iniquo & doloso salua me. Tu enim Deus fortitudo mea, quare proiecisti me: quare tristis incedo affligente inimico? Mitte lucem tuam & veritatem tuam, ipsa ducent me, & introducent me ad montem sanctum tuũ, & in tabernaculum tuum. Et introibo ad altare Dei, ad Deum lætitiæ & exultationis meæ, & confitebor tibi in cithara Deus, Deus meus. Quare incuruaris anima mea, & quare conturbas me: expecta dominum, quoniam adhuc confitebor ei: salutibus vultus mei & Deo meo.

A

PSALMVS XLIV.

¶ *Pro victoria filijs Core eruditio.*

DEus auribus noſtris audiuimus : patres noſtri narrauerũt nobis opus quod operatus es in diebus eorum,in diebus antiquis. Tu manu tua gentes deleſti & plantaſti eos: afflixiſti populos, & emiſiſti eos.Non enim in gladio ſuo poſſederunt terram,neque brachium eorum ſalutauit eos :ſed dextera tua & brachium tuum & lux vultus tui,quia complacuiſti ei.Tu es ipſe rex,Deus meus:prȩcipe pro ſalutibus Iacob. In te hoſtes noſtros ventilabimus:in nomine tuo conculcabimus aduerſarios noſtros. Non enim in arcu meo confidam : neque gladius meus ſaluabit me. Quia ſaluaſti nos de hoſtibus noſtris, & eos qui oderunt nos confudiſti. In domino gaudebimus tota die, & nomini tuo in æternum confitebimur, ſemper. Verùm tu proiecisti, & confudiſti nos: & non egredieris in exercitibus noſtris. Vertiſti terga noſtra hoſti: & qui oderunt nos,diripuerunt ſibi.Dediſti nos quaſi gregem ad vorandum, & in gentibus diſperſiſti nos. Vendidiſti populum tuum ſine pretio : nec grandis fuit commutatio eorum. Poſuiſti nos opprobrium vicinis noſtris: ſubſannationem & irriſum his qui erant in circuitu noſtro. Poſuiſti nos ſimilitudinem in gentibus, commotionem capitis in tribubus. Tota die confuſio mea contra me, & ignominia faciei meæ cooperuit me. A voce exprobrantis & blaſphemantis : à facie inimici & vltoris. Omnia hæc venerunt ſuper nos,& obliti non ſumus tui: nec mentiti ſumus in pacto tuo. Non eſt conuerſum retro cor noſtrum : nec declinauerũt greſſus noſtri à ſemita tua. Quoniam deiecisti nos in loco draconum,& operuiſti nos vmbra mortis. Si obliti ſumus nominis Dei noſtri, & ſi expandimus manus

B

noſtras ad Deum alienum. Nunquid non Deus inueſtigabit iſtud? ipſe enim nouit cogitationes cordis. Quoniam propter te mortificati ſumus tota die: reputati ſumus vt grex occiſionis. Conſurge quare dormitas domine:euigila quare proijcis nos in ſempiternum. Quare faciem tuam abſcondis : obliuiſceris afflictiones & anguſtias noſtras. Quoniam incuruata eſt in puluere anima noſtra: adhæſit terræ venter noſter. Surge auxiliare nobis,& redime nos propter miſericordiam tuam.

¶ *Victori prolilijs filiorum Core, eruditionis canticum amantiſſimi.*

PSALMVS XLV.

ERuctauit cor meum verbum bonum ; dico ego opera mea regi : lingua mea ſtilus ſcribæ velocis. Decore pulchrior es filijs hominum, effuſa eſt gratia in labijs tuis : propterea benedixit tibi Deus in æternum. Accingere gladio tuo ſuper femur fortiſſime : gloria tua & decore tuo.Et decore tuo proſpere aſcende, propter verbum veritatis & manſuetudinẽ iuſtitiæ, & docebit te terribilia dextera tua. Sagittæ tuæ acutæ, populi ſub te cadent : in corda inimicorum regis.Thronus tuus Deus in ſęculum,& in æternum : ſceptrum æquitatis,ſceptrũ regni tui. Dilexiſti iuſtitiam,& odiſti iniquitatẽ : propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis præ participib. tuis. Myrrha & lacte & caſia in cunctis veſtimentis tuis, de domibus eburneis quibus lætificauerunt te. Filiæ regum in honore tuo:ſterit coniunx in dextera tua,in diademate aureo. Audi filia & vide,& inclina aurem tuam, & obliuiſcere populi tui & domus patris tui. Et cõcupiſcet rex decorem tuum: quia ipſe eſt dominus Deus tuus, & adora eum. Et filia fortis in muneribus:faciem tuã deprecabuntur diuites populi. Omnis gloria filiæ regis intrinſecus : faſcijs aureis veſtita eſt. In ſcrutatis ducetur ad regem, virgines ſequentur eam amicæ eius:ducentur illuc.Ducentur in lætitijs & exultatione : ingredientur thalamũ regis.Pro patribus tuis erunt filij tui : pones eos principes in vniuerſa terra. Recordabor nominis tui in omni generatione & generatione: propterea populi confitebuntur tibi in ſæculum & in æternum.

C

¶ *Victori filiorum Core pro iuuentutibus canticum.*

PSALMVS XLVI.

DEus noſtra ſpes & fortitudo: auxilium in tribulationibus inuentus es validum. Ideo nõ timebimus cum fuerit tranſlata terra, & concuſſi montes in corde maris. Sonantibus & intumeſcentibus gurgitibus eius , & agitatis montibus in potentia eius ſemper. Fluminis diuiſiones lætificant ciuitatẽ Dei: ſanctum tabernaculum altiſſimi.Deus in medio eius non commouebitur: auxiliabitur ei Deus in ipſo ortu matutino. Conturbatæ ſunt gentes,concuſſa ſunt regna : dedit vocem ſuam,proſtrata eſt terra.Dominus exercituum nobiſcum : protector noſter Deus Iacob ſemper. Venite & videte opera domini: quantas poſuerit ſolitudines in terra. Compeſcuit bella vſque ad extremum terræ,arcum confringet & concidet haſtam:plauſtra comburet igni. Ceſſate & cognoſcite quoniam ego Deus : exaltabor in gentibus, exaltabor in terra.Dominus exercituum nobiſcum: fortitudo noſtra Deus Iacob ſemper.

¶ *Victori filiorum Core.*

PSALMVS XLVII.

OMnes populi plaudite manibus : iubilate Deo in voce laudis. Quoniam dominus altiſſimus terribilis: rex magnus ſuper omnem terram. Congregauit populos ſubter nos,& tribꝰ ſub pedibus noſtris.Elegit nobis hæreditatem noſtram: gloriam Iacob quam dilexit ſemper. Aſcendit Deus in iubilo: dominus in voce buccinæ. Canite Deo canite regi noſtro canite. Quia rex vniuerſæ terræ Deus : canite eruditè. Regnauit Deus ſuper gentes: Deus ſedet ſuper thronum ſanctum ſuum. Principes populorum congregati ſunt populus Dei Abraham: quoniam dij ſcuta terræ vehementer eleuati ſunt.

D

¶ *Canticum pſalmi filiorum Core.*

PSALMVS XLVIII.

MAgnus dominus & laudabilis nimis : in ciuitate Dei noſtri,in monte ſancto eius. Speciosõ germine gaudio vniuerſæ terræ, monte Sion lateribus aquilonis ciuitatulæ regis magni Deus in domibus eius : agnitus eſt in auxiliando. Quia ecce reges congregati ſunt: venerũt ſimul. Ipſi videntes ſic obſtupuerunt : conturbati ſunt,admirati ſunt. Horror poſſedit eos ibi : dolor quaſi parturientis. In vento vredinis : confringes naues Tharſis. Sicut audiuimus,ita vidimus in ciuitate Dei exercituum , in ciuitate Dei noſtri : Deus fundauit eam vſq; in æternum ſemper. AEſtimauimus Deus miſericordiam tuam, in medio templi tui. Secundum nomen tuum Deus, ſic laus tua vſque ad extremum terræ: iuſtitia repleta eſt dextera tua.Lætetur mons Sion,exultent filiæ Iudæ:propter iudicia tua. Circundate Sion & circuite eam,numerate turres eius. Ponite cor veſtrum in mœnibus eius : ſeparate palatia eius,vt enarretis in generatione nouiſſima. Quia ipſe eſt Deus Deus noſter in ſæculum,& in perpetuum: ipſe erit dux noſter in morte.

¶ Victo-

¶ *Victori filiorum Core Psalmus.*

PSALMVS XLIX.

AVdite hæc oēs populi: auribus percipite vniuersi habitatores occidentis. Tā filij Adam, quàm filij singulorum: simul diues & pauper. Os meū loquetur sapientias, & meditatio cordis mei prudentias. Inclinabo ad parabolā aurē meā: aperiā in cithara ænigma meum. Quare timebo in diebus mali: iniquitas calcanei mei circūdabit me. Qui fiduciā habent in fortitudine sua, & in multitudine diuitiarū suarū superbiūt. Fratrē redimens non redimet vir: nec dabit Deo propitiationē pro eo. Neq; pretiū redēptionis animæ eorū: sed quiescit in sæcula. Et viuet vltra in sempiternū, & non videbit interitū. Cū viderit sapientes morientes: simul insipiens & indoctus peribunt, & derelinquent alienis diuitias suas. Interiora sua domus suas in sæculo, tabernacula sua in generatione & generatione: vocauerunt nominibus suis terras suas. Et homo in honore non commorabitur: & similatus est iumentis, & exæquatus est. Hæc est via insipientię eorum, & post eos iuxta os eorum currēt semper. Quasi grex in inferno positi sunt: mors pascet eos, & subijcient eos recti in matutino, & figura eorum conteretur in inferno post habitaculum suum. Veruntamen Deus redimet animam meam de manu inferni: cum assumpserit me semper. Noli timere cum ditatus fuerit vir: cum multiplicata fuerit gloria domus eius. Neq; enim moriens tollet omnia: nec descendet post eum gloria eius. Quia animæ suæ in vita sua benedicet: laudabunt te cum benefeceris tibi. Intrabit vsque ad generationem patrum suorum: vsq; ad finem non videbunt lucem. Homo cum in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis, & silebitur.

¶ *Psalmus Asaph.*

PSALMVS L.

FOrtis Deus dominus locutus est, & vocauit terrā: ab ortu solis vsque ad occasum eius. De Sion perfecto decore Deus apparuit. Veniet Deus noster, & non tacebit: ignis coram eo vorabit, & in circuitu eius tempestas valida. Vocabit cœlum de sursum, & terram vt iudicet populum suum. Congregate mihi sanctos meos: qui feriunt pactum meum in sacrificio. Et annuntiabunt cœli iustitiam eius: quia Deus iudex est semper. Audi populе meus & loquar, Israël & testificabor in te: Deus Deus tuus ego sum. Non propter victimas tuas arguam te, & holocaustomata tua coram me sunt semper. Non accipiam de domo tua vitulum: neque de gregibus tuis hircos. Mea sunt enim omnia animalia syluarum: pecudes in montibus millium. Scio omnes aues montium, & vniuersitas agri mecum est. Si esuriero, non dicam tibi: meus est enim orbis & plenitudo eius. Nunquid comedam carnem taurorum: aut sanguinem hircorum bibam? Immola Deo laudem, & redde altissimo vota tua. Et inuoca me in die tribulationis: liberabo te, & glorificabis me. Impio autem dixit Deus: quid tibi est cum enarratione præceptorum meorum, vt assumas pactum meum in ore tuo? Qui odisti disciplinam, & proiecisti verba mea post te. Si videbas furem, consentiebas ei: & cum adulteris erat pars tua. Os tuum dimisisti ad malitiam, & lingua tua non concinnauit dolum. Sedens aduersus fratrem tuum loquebaris, & aduersus filium matris tuę fabricabaris opprobrium. Hæc fecisti, & tacui: existimasti me futurum similem tui: arguam te, & proponam te ante oculos tuos. Intelligite hoc qui obliuiscimini Deum: ne forte capiam, & non sit qui liberet. Qui immolat confessionem, glorificat me: & qui ordinat viam, ostendam ei salutare Dei.

¶ *Victori canticum Dauid: quando venit ad eum Nathan propheta, quando ingressus est ad Bethsabee.*

PSALMVS LI.

MIserere mei Deus, secundum misericordiam tuam: iuxta multitudinem miserationum tuarum dele iniquitates meas. Multum laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me. Quoniam iniquitates meas ego cognoui, & peccatum meum contra me est semper. Tibi soli peccaui & malum coram te feci: vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cū iudicaberis. Ecce in iniquitate conceptus sum, & in peccato peperit me mater mea. Ecce enim veritatem diligis, absconditum & arcanum sapientiæ tuę manifestasti mihi. Asperges me hyssopo & mundabor: lauabis me & super niuem dealbabor. Auditum mihi facies gaudium & lætitiam, & exultent ossa quę confregisti. Absconde faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele. Cor mundum crea mihi Deus, & spiritum stabilem renoua in visceribus meis. Ne proijcias me à facie tua, & spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Redde mihi lætitiam Iesu tui, & spiritu potenti confirma me. Docebo iniquos vias tuas, & peccatores ad te conuertentur. Libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis meæ: laudabit lingua mea iustitiam tuam. Domine labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam. Non enim vis vt victimam feriam: nec holocaustum tibi placet. Sacrificium Dei spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum, Deus, non despicies. Benignè fac in voluntate tua Sion, & ædificentur muri Hierusalem. Tunc suscipies sacrificium iustitiæ, oblationes & holocausta: tunc imponent super altare tuum vitulos.

¶ *Victori eruditio Dauid, cum venit Doeg Idumæus & annuntiauit Saul, & dixit ei: venit Dauid in domum Achimelech.*

PSALMVS LII.

QVid gloriaris in malitia potens: misericordia Dei tota die, Insidias cogitauit lingua tua: quasi nouacula acuta faciens dolum. Dilexisti malum magis quàm bonum: mendacium magis quàm loqui iustitiam semper. Dilexisti omnia verba ad deuorandum linguam dolosam. Sed Deus destruet te, in sempiternum terrebit te: & euellet de tabernaculo, & eradicabit te de terra viuentium semper. Videbunt iusti & timebunt, & super eum ridebunt. Ecce vir qui non posuit Deum fortitudinem suam: sed sperauit in multitudine diuitiarum suarum: confortatus est in insidijs suis. Ego autem sicut oliua virens in domo Dei: speraui in misericordia Dei in sæculum sempiternum. Confitebor tibi in sæculum, quoniam fecisti: & expectabo nomen tuum, quoniam bonum in conspectu sanctorum tuorum.

¶ *Victori per chorum eruditio Dauid.*

PSALMVS LIII.

DIxit stultus in corde suo, non est Deus: corrupti sunt & abominabiles facti sunt iniquitate, non est qui faciat bonum. Deus de cœlo prospexit super filios hominum, vt videret si esset intelligens requirens Deum. Omnes auersi sunt, pariter adhæserunt: non est qui faciat bonum, non est vsq; ad vnum. Nunquid non cognouerunt qui operantur iniquitatem, qui comedunt populum meum vt cibum panis: Deum non inuocauerunt. Ibi timuerunt timore

A vbi non est timor : quoniam Deus dispersit ossa circundantium te: confunderis quia Deus proiecit eos. Quis dabit ex Sion salutare Israël: cum reduxerit Deus captiuitatem populi sui exultabit Iacob, lætabitur Israël.

¶ *Victori in psalmis eruditio Dauid: quando venerunt Ziphæi & dixerunt Saul: nonne Dauid absconditus est apud nos?*

PSALMVS LIV.

DEus in nomine tuo salua me, & in fortitudine tua vlciscere me. Deus exaudi orationem meã: auribus percipe verba oris mei. Quia alieni insurrexerunt aduersum me, & fortes quæsierunt animam meam: & non proposuerunt Deum in conspectu suo semper. Ecce Deus auxiliabitur mihi: dominus sustentans animam meam. Redde malum insidiatoribus meis: in veritate tua disperde eos. Voluntariè sacrificabo tibi: confitebor nomini tuo domine, quoniam bonum est. Quoniam ex omni tribulatione liberauit me, & inimicos meos vidit oculus meus.

¶ *Victori in psalmis eruditio Dauid.*

PSALMVS LV.

EXaudi Deus orationem meam, & ne despicias deprecationem meam. Attende mihi & exaudi me: humiliatus sum in meditatione mea & conturbatus. A voce inimici, à facie persequentis impij: quoniam proiecerunt super me iniquitatem, & in furore aduersabãtur mihi. Cor meum doluit in vitalibus meis: & terrores mortis ceciderunt super me. Timor & tremor venit super me, & operuit me caligo. Et dixi, quis dabit mihi pennas columbæ, vt volem & requiescam. B Vt procul abeam, & commorer in deserto semper. Festinabo vt saluer à spiritu tempestatis & turbinis. Præcipita domine, diuide linguas eorum: quoniam vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate. Die & nocte circumeuntes muros eius: scelus & dolor in medio eius. Insidiæ in vitalibus eius, & non recedit de plateis eius damnum & fraudulentia. Non enim inimicus exprobrauit mihi vt sustineam: neque is qui oderat, super me magnificatus est, vt abscondar ab eo. Sed tu homo inanimis meus, dux meus, & notus meus. Qui simul habuimus dulce secretum, in domo Dei ambulauimus in terrore. Veniat mors super eos, descendant in infernum viuentes: quia nequitiæ in congregatione eorum, & in medio eorum. Ego ad dominum clamabo, & dominus saluabit me. Vespere & mane & meridie loquar & resonabo, & exaudiet vocem meam. Redimet in pace animam meam, ab appropinquãtibus mihi: multi enim fuerunt aduersum me. Exaudiet Deus & humiliabit eos, qui iudex est ab initio semper: non enim mutantur, neque timent Deum. Extendit manum suam ad pacifica: contaminabit pactum suum. Nitidius butyro os eius: pugnat autem cor illius, molliores sermones eius oleo, cum sint lanceæ. Proijce super dominum charitatem tuam, & ipse enutriet te: non dabit in æternum fluctuationem iusto. Tu autem Deus deduces eos in puteum interitus: viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos: ego autem fiduciam habeo tui.

¶ *Victori pro columba muta, eo quòd procul abierit Dauid humilis & simplex, quando tenuerunt eum allophyli in Geth.*

PSALMVS LVI.

MIserere mei Deus, quoniam conculcauit me homo: tota die pugnans tribulauit me. Conculcauerũt me insidiatores mei tota die: multi enim qui pugnant contra me altissime. Quacunq; die territus fuero, ego in te confidam. In Deo laudabo verbum eius, in Deo speraui: non timebo, quid faciat caro mihi. Tota die sermonibus me affligebant: contra me omnes cogitationes eorum in malum. Congregabuntur absconditè, plantas meas obseruabunt: expectantes animam meam. Quia nullus est saluus in eis: in furore populos detrahet Deus. Secretiora mea numerasti, pone lacrymam meam in conspectu tuo: sed non in narratione tua. Tunc conuertentur inimici mei retrorsum, in quacunque die inuocauero: hoc scio quia Deus meus es. In Deo laudabo verbum: in domino prædicabo sermonem. In Deo speraui: non timebo, quid faciat homo mihi. In me sunt Deus vota tua: reddam gratiarum actiones tibi. Quia eripuisti animam meam de morte, & pedes meos de lapsu: vt ambulem coram Deo, in lumine viuẽtium.

¶ *Victori vt non disperdas Dauid humilem & simplicem, quando fugit à facie Saul in speluncam.*

PSALMVS LVII.

MIserere mei Deus, miserere mei: quoniam in te sperauit anima mea, in vmbra alarum tuarum sperabo: donec transeant insidiæ. Inuocabo Deum altissimum: Deum vltorem meum. Mittet de cælo & saluabit me, exprobrabit conculcantibus me semper: mittet Deus misericordiam suam & veritatem suam. Anima mea in medio leonum dormiuit ferocientiũ: filij hominum dentes eorum lanceæ & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Exaltare super cælos Deus: in omnia terra gloria tua. Rete parauerunt gressibus meis, ad incuruandam animam meam: foderunt ante me foueam, ceciderunt in medium eius semper. D Paratum cor meum Deus, paratum cor meum: cantabo & psallam. Surge gloria mea, surge psalterium & cithara: surgam mane. Confitebor tibi in populis domine: cantabo tibi in gentibus. Quia magna vsque ad nubes veritas tua. Exaltare super cœlos Deus: in omni terra gloria tua.

¶ *Victori vt non disperdas Dauid humilem ac simplicem.*

PSALMVS LVIII.

SI verè vtique iustitiam loquimini: recta iudicate filij hominum. Etenim in corde iniquitates operamini in terra: iniquitates manus vestræ appendunt. Alienati sunt peccatores à vulua: errauerunt ab vtero loquentes mendacium. Furor eorum sicut furor serpentis: sicut reguli surdi obturantis aurem suam. Vt non audiat vocem murmurantium: nec incantatoris incantationes callidas. Deus excute dentes eorum ex ore eorum: molares leonum confringe domine. Dissoluantur quasi aquæ quæ defluunt: intendit arcum suum donec conterantur. Quasi vermis tabefactus pertranseant: quasi abortiuum mulieris quod non vidit solem. Antequam crescant spinæ vestræ in rhamnum: quasi viuentes, quasi in ira tempestas rapiet eos. Lætabitur iustus cum viderit vltionem: pedes suos lauabit in sanguine impij. Et dicet homo, verè est fructus iusto: verè est Deus iudicans in terra.

¶ *Victori vt non disperdas Dauid humilem & simplicem, quando misit Saul, & custodierunt domum vt occiderent eum.*

PSALMVS LIX.

ERue me de inimicis meis Deus meus, & à resistentibus mihi protege me. Libera me ab operarijs iniquitatis, & à viris sanguinum salua me.

Quia

Quia ecce insidiati sunt animæ meæ, congregantur aduersus me fortissimi: absque iniquitate mea, & absque peccato meo domine: Non egi iniquè, & illi currunt & præparãtur: surge ex aduerso pro me & respice. Et tu domine Deus exercituum Deus Israël, euigila vt visites omnes gentes: non miserearis vniuersis qui operantur iniquitatem semper. Reuertantur ad vesperam & latrent vt canes, & circumeant ciuitatem. Ecce loquũtur in ore suo, gladij in labijs eorum: quasi nemo audiat. Tu autem domine deridebis eos: subsannabis omnes gentes. Fortitudinem meam ad te seruabo: quoniam tu Deus eleuator meus. Dei mei misericordia præueniet me: Deus ostendit mihi insidiatores meos. Ne occidas eos, ne fortè obliuiscantur populi mei: disperge eos in fortitudine tua & destrue eos: protector noster domine. In peccato oris sui in sermone labiorum suorum, & capiantur in superbia sua: maledictionem & mendacium narrantes. Consume in furore, consume vt non subsistant: & scient quoniã Deus dominator Iacob, in finibus terræ semper. Conuertentur ad vesperam, & latrent vt canes, & circumeant ciuitatem. Ipsi vagabuntur vt comedant, & cum saturati non fuerint, murmurabunt. Ego autem cantabo imperium tuum, & laudabo mane misericordiam tuam: quoniam factus es fortitudo mea, & refugium in die tribulationis meæ. Virtutem meam tibi cantabo: quoniam Deus adiutor meus, Deus misericordia mea.

¶ *Victori pro liliys testimonium humilis & simplicis Dauid, ad docendum: quando pugnauit aduersus Syriam & Mesopotamiæ, & aduersus Syriam Soba: & reuersus est Ioab, & percussit Edom in valle salinarum duodecim millia.*

PSALMVS LX.

DEus proiecisti nos, scidisti nos: iratus es, conuertisti nos. Commouisti terram & diripuisti eam: sana contritiones eius quoniam mota est. Ostendisti populo tuo duritiam: potasti nos vino consopiente. Dedisti metuentibus te signum vt fugerent: à facie arcus semper. Vt liberentur amici tui: salua dextera tua, & exaudi me. Deus locutus est in sanctuario suo: lętabor, diuidam Sicimam, & vallem Soccot dimetiar. Meus est Galaad, & meus est Manasse, & Ephraim fortitudo capitis mei: Iuda legifer meus. Moab olla lauacri mei, super Idumæam incedam calciamento meo: mihi Palæsthina fœderata est. Quis deducet me ad ciuitatem munitam: quis deducet me vsq; ad Idumæam? Nonne tu Deus qui proiecisti nos, & non egredieris Deus in exercitibus nostris. Da nobis auxilium de tribulatione: vana est enim salus ab homine. In Deo faciemus virtutem, & ipse conculcabit tribulantes nos.

¶ *Victori in psalmis Dauid.*

PSALMVS LXI.

EXaudi Deus laudationem meam: intende orationi meæ. De nouissimo terræ ad te clamabo, cum triste fuerit cor meum: cum fortis eleuabitur aduersum me, tu eris ductor meus. Fuisti spes mea: turris munitissima à facie inimici. Habitabo in tabernaculo tuo iugiter: sperabo in protectione alarum tuarũ semper. Tu enim Deus exaudisti orationem meam: dedisti hæreditatem timentibus nomen tuum. Dies super dies regis adijcies annos eius donec est generatio & generatio. Sedebit semper ante faciem Dei: misericordia & veritas seruabunt eum. Sic canam nomini tuo iugiter: reddens vota mea per singulos dies.

¶ *Victori pro Idithun canticum Dauid.*

PSALMVS LXII.

ATtamen apud Deum silebit anima mea: ex eo salus mea. Attamen ipse est scutum meum & salus mea: fortitudo mea non commouebor amplius. Vsquequo insidiamini contra virum interficitis omnes, quasi murus inclinatus, & maceria corruens. Partem enim eius cogitauerunt expellere, placuerunt sibi in mendacio: ore suo singuli benedicunt, & corde suo maledicunt semper. Veruntamen Deo retice anima mea: ab ipso enim præstolatio mea. Sed ipse est fortitudo mea & salus mea: susceptor meus non timebo. In Deo salutare meum & gloria mea: robur fortitudinis meæ & salus mea in Deo. Sperate in eo omni tempore, populi effundite coram eo corvestrũ: Deus spes nostra est semper. Veruntamen vanitas filij Adam mẽdacium filij viri in stateris dolosis: fraudulenter agunt simul. Nolite confidere in calumnia & in rapina, ne frustremini: diuitiæ si affluxerint, ne apponatis cor. Vnum locutus est Deus, duo hæc audiui: quia imperium Dei est. Et tibi domine misericordia: quia tu reddes vnicuiq; secundum opus suum.

¶ *Psalmus Dauid, cum esset in deserto Iudææ.*

PSALMVS LXIII.

DEus fortitudo mea tu es, de luce consurgam ad te: sitiuit te anima mea, desiderauit te caro mea: in terra inuia & consitiente, ac sine aqua. Sic in sancto apparui tibi, vt videam fortitudinem tuam & gloriam tuam. Melior est enim misericordia tua quàm vitæ: labia mea laudabunt te. Sic benedicam tibi in vita mea: in nomine tuo leuabo manus meas. Quasi adipe & pinguedine implebitur anima mea, & labijs laudantibus canet os meum. Recordans tui in cubili meo: per singulas vigilias meditabor tibi. Quia fuisti auxilium meum, & in vmbra alarum tuarum laudabo. Adhæsit anima mea post te: me susceptit dextera tua. Ipsi verò interficere quærunt animam meam: ingrediantur in extrema terræ. Congregentur in manus gladij: pars vulpium erunt. Rex autem lætabitur in Deo, laudabitur omnis qui iurat in eo: quia obstruetur os loquentium mendacium.

¶ *Victori psalmus Dauid.*

PSALMVS LXIV.

AVdi Deus vocem meam loquentis: à timore inimici serua vitam meam. Absconde me à consilio malignorum: à tumultu operãtium iniquitatem. Quia exacuerũt quasi gladium linguam suam: tetenderunt sagittam suam verbum amarissimum. Vt sagittarent in absconditis simplicem: subito sagittabũt eum & non timebunt. Confortauerunt sibi sermonem pessimum, narrauerant vt absconderẽt laqueos: dixerunt quis videbit eos? Scrutati sunt iniquitates: defecerunt scrutantes scrutinio, & cogitatione singulorum, & corde profundo. Sagittabit ergo eos deus iaculo repentino: inferentur plagę eorum. Et corruẽt in semetipsos linguis suis: fugiẽt omnes qui viderint eos. Et timebunt omnes homines & annuntiabunt opus Dei, & opera eius intelligent. Lætabitur iustus in domino, & sperabit in eo: & exultabunt omnes recti corde.

¶ *Victori psalmus Dauid cantici.*

PSALMVS LXV.

TIbi silentium laus Deus in Sion, & tibi reddetur votum. Exaudi orationem: donec ad te omnis caro veniat. Verba iniquitatum præualuerunt aduersus me: sceleribus nostris tu propitiaberis.

A Beatus quem elegeris & susceperis: habitabit enim in atrijs tuit, replebimur in bonis domus tuæ: sanctificatione templi tui. Terribilis in iustitia exaudi nos Deus saluator noster: confidentia omnium finium terræ, & maris longinqui. Præparans montes in virtute sua: accinctus fortitudine. Compescens sonitum maris, fremitum fluctuum eius, & multitudinem gentiũ. Et timebunt qui habitant in extremis à signis tuis: egressus matutini & vesperi laudantes facies. Visitasti terram & irriga eam, vbertate dita eam, riuus Dei plenus aqua: præparabis frumentum eorum, quia sic fundasti eam. Sulcos eius inebria, multiplica fruges eius: pluuijs irriga eam, & germini eius benedic. Voluetur annus in bonitate tua, & vestigia tua rorabunt pinguedine. Pinguescent pascuæ deserti, & exultatione colles accingentur. Vestientur agnis greges: & valles plenæ frumento, coæquabuntur & canent.

¶ *Victori canticum psalmi.*

PSALMVS LXVI.

IVbilate Deo omnis terra. Cantate gloriam nomini eius: date gloriam laudi eius. Dicite Deo, quàm terribile opus tuum: in multitudine fortitudinis tuæ mentientur tibi inimici tui. Omnis terra adoret te & canat tibi: canat nomini tuo semper. Venite & videte opera Dei, terribilia consilia super filijs hominum. Conuertit mare in aridam, in flumine pertransibunt pede: ibi lætabimur in eo. Qui dominatur in fortitudine sua sæculo, oculi eius gentes aspiciunt: qui increduli sunt, non exaltentur in semetipsis semper. Benedicite populi Deo nostro, & auditam facite vocem laudis eius. Qui posuit animam nostram ad vitam, &
B non dedit in commotionem pedes nostros. Probasti enim nos Deus: igne nos conflasti sicut conflatur argẽtum. Introduxisti nos in obsidionem: posuisti stridorem in dorso nostro. Posuisti homines super capita nostra: transiuimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium. Ingrediar domum tuam in holocaustis: reddam tibi vota mea. Quę promiserunt labia mea, & locutum est os meum in tribulatione mea. Holocausta medullata offeram tibi cum incenso arietum: faciam boues cum hircis semper. Venite, audite & narrabo omnes qui timetis Deum: quanta fecerit animæ meæ. Ipsum ore meo inuocaui. & exaltaui in lingua mea. Iniquitatem si vidi in corde meo, non exaudiet dominus. Ideo exaudiuit Deus: & attendit vocem deprecationis meæ. Benedictus Deus, qui nõ abstulit orationem meam, & misericordiam suam à me.

¶ *Victori in psalmis canticum carminis.*

PSALMVS LXVII.

DEus misereatur nostri, & benedicat nos: illustret faciem suam super nos semper. Vt nota fiat in terra via tua: in vniuersis gentibus salus tua. Confiteantur tibi populi Deus: confiteãtur tibi populi omnes. Lętentur & laudent gentes quoniam iudicas populos in æquitate, & gentium quæ in terra sunt ductor es sempiternus. Confiteantur tibi populi Deus: confiteantur tibi populi omnes. Terra dedit germen suum: benedicat nobis Deus, Deus noster. Benedicat nobis Deus, & metuant eum omnes fines terræ.

¶ *Victori Dauid psalmus cantici.*

PSALMVS LXVIII.

EXurgat Deus, & dissipentur inimici eus: & fugiant qui oderunt eum à facie eius. Sicut deficit fumus deficiant, sicut tabescit cera à facie ignis: sic perC eant impij à facie Dei. Iusti autem lætentur & exultent in conspectu Dei, & gaudeant in lætitia. Cantate Deo, canite nomini eius: præparate viam ascendenti per deserta, in domino nomen eius, & exultate coram eo. Patre pupillorum, & defensore viduarum: Deus in habitaculo sancto suo. Deus inhabitare facit solitarios in domo, educet vinctos in fortitudine: increduli autem habitauerunt in siccitatibus. Deus cum egredereris ante populum tuũ, & ambulares per desertum semper. Terra commota est, & cœli distillauerunt à facie tua Deus, hoc est in Sinai: à facie Dei Israël. Pluuiam voluntariam eleuasti Deus: hæreditatem tuam & laborantem tu confortasti. Animalia tua habitauerũt in ea: præparasti in bonitate tua pauperi Deus. Domine dabis sermonem, annunciatricibus fortitudinis plurimæ. Reges exercituum fœderabuntur: fęderabuntur, & pulchritudo domus diuidet spolia. Si dormieritis inter medios terminos pennæ columbę deargentatę, & posteriora eius in virore auri. Cum diuideret robustissimus reges in ea, niue dealbata est in Selmon. Mons Dei, mons pinguis: mons excelsus, mons pinguis. Quare contenditis montes excelsi aduersus montem, quem dilexit Deus vt habitaret in eo, siquidem dominus habitabit semper. Currus Dei innumerabilis milia abundantium: dominus in eis in Sinai in sancto. Ascẽdisti in excelsum, captiuam duxisti captiuitatem, accepisti dona in hominibus: insuper & non credentes inhabitare dominum Deum. Benedictus dominus per singulos dies, portabit nos Deus salutis nostræ semper. Deus noster Deus salutis, & domini Dei: mortis egressus. Veruntamen Deus confringet capita inimicorum suorum, vertiD cem crinis: perambulantium in delictis suis. Dixit dominus, de Basan conuertam: cõuertam de profundis maris. Vt calcet pes tuus in sanguine, lingua canum tuorum: ex inimicis à temetipso. Viderũt itinera tua Deus: itinera Dei mei, regis mei in sancto. Præcesserunt cantatores eos, qui post tergum psallebãt in medio puellarum tympanistriarum. In ecclesijs benedicite Deo: domino de fontibus Israël. Ibi Beniamin paruulus cõtinens eos, principes Iuda in purpura sua: principes Zabulon, principes Neptali. Præcepit Deus tuus de fortitudine tua, cõforta Deus hoc quod operatus es in nobis. De templo tuo, quod est in Hierusalem: tibi offerent reges munera. Increpa bestiam calami congregatio fortium, in vitulis populorum calcitrantium contra rotas argenteas: disperge populos qui bella volunt. Offerantur velociter ex AEgypto: AEthiopia festinet dare manus Deo. Regna terræ cãtate Deo: canite domino semper. Qui ascendit super cœlum cœli à principio: ecce dabit voci suæ vocem fortitudinis. Date gloriam Deo: super Israël magnificentia eius, & fortitudo eius in cœlis. Terribilis Deus de sanctuario suo: Deus Israël ipse dabit fortitudinem, & robur populo benedictus Deus.

¶ *Victori pro liliis Dauid.*

PSALMVS LXIX.

SAlua me Deus: quoniam venerunt aquæ vsque ad animam meam. Infixus sum in limo profundi, & non possum cõsistere: veni in profundum aquarum, & flumen operuit me. Laboraui clamans, exasperatũ est guttur meum: defecerunt oculi mei, expectantes Deum meum. Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderũt me gratis: confortati sunt qui persequebantur me inimici mei iniuste: quæ non rapueram, tunc reddebam. Deus tu scis stultitiam meam,

& peccata mea à te non sunt abscondita. Non cõfundãtur in me qui expectant te domine Deus exercituũ: non confundantur in me qui quęrunt te Deus Israël. Quia propter te portaui opprobriũ: operuit confusio faciem meam. Alienus factus sum fratribus meis, & peregrinus filijs matris meæ. Quia zelus domus tuæ comedit me, & opprobrium exprobrãtium tibi ceciderunt super me. Et fleui in ieiunio animam meam, & factum est in opprobrium mihi. Et posui vestimentum meum saccum, & factus sum eis in parabolam. Cõtra me loquebantur qui sedebant in porta, & cantabant bibentes vinum. Mea autem oratio ad te domine, tẽpus reconciliationis est Deus in multitudine misericordiæ tuæ, exaudi me in veritate salutis tuę. Erue me de luto vt non infigar: libera me ab his qui oderunt me, & de profundis aquis. Ne operiat me fluuiꝰ aquæ, & ne absorbeat me profundum: & nõ coronet super me puteus os suum. Exaudi me domine, quoniã bona est misericordia tua: secũdum multitudinem miserationum tuarum respice ad me. Et ne abscondas faciẽ tuam à seruo tuo: quoniam tribulor cito exaudi me. Accede ad animam meam, redime eam: propter inimicos meos libera me. Tu scis opprobrium meum, & confusionem meã, & ignominiam meam: coram te sunt omnes hostes mei. Opprobrio contritum est cor meum, & desperatus sum: & expectaui qui contristaretur, & non fuit: & qui consolaretur, & non inueni. Et dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Sit mensa eorum coram eis in laqueũ, & in retributiones ad corruendum. Contenebrentur oculi eorum ne videant, & dorsum eorum semper incurua. Effunde super eos indignationem tuam, & ira furoris tui comprehendat eos. Fiat commoratio eorum deserta: in tabernaculis eorum non sit qui habitet. Quoniam quem tu percussisti, persecuti sunt: & vt affligerent vulneratos tuos narrabant. Da iniquitatem super iniquitatem eorum, & non veniant in iustitia tua. Deleantur de libro viuentium, & cum iustis non scribantur. Ego autem pauper & dolens: salus tua, Deus suscepit me. Laudabo nomen Dei in cãtico, & magnificabo eum in confessione. Et placebit domino super vitulum nouellum, cornua efferẽtem & vngulas. Videntes mansueti lætabuntur: qui quæritis Deum viuet anima vestra. Quoniam exaudiuit pauperes dominus, & vinctos suos nõ despexit. Laudent eum cęli & terra: mare & omnia quæ mouentur in eis. Quia Deus saluabit Sion, & ædificabit ciuitates Iuda: & habitabunt ibi, & possidebunt eam. Et semen seruorum eius possidebit eam, & qui diligunt nomen eius habitabunt in ea.

¶ *Victori Dauid ad recordandum.*

PSALMVS LXX.

DEus vt liberes me: domine vt auxilieris mihi festina. Confundantur & erubescant, qui quærunt animam meam: cõuertantur retrorsum & erubescãt, qui volunt mihi malum. Reuertantur ad vestigium confusionis suæ: qui dicunt vah vah. Gaudeant & lætentur in te omnes qui quærunt te: & dicant semper magnificetur dominus, qui diligunt salutare tuum. Ego autem egenus & pauper, Deus festina pro me: auxilium meũ & saluator meus tu, domine ne moreris.

PSALMVS LXXI.

IN te domine speraui, non confundar in æternum. In iustitia tua erue me, & libera me: inclina ad me aurem tuam, & salua me. Esto mihi robustum habitaculum vt ingrediar iugiter, præcepisti vt saluares me: quia petra mea & fortitudo mea es tu. Deus meus salua me de manu impij: de manu iniq & nocẽtis. Quia tu es expectatio mea: domine Deus fiducia mea ab adolescẽtia mea. A te sustentatus sum ex vtero, de ventre matris meæ tu es protector meus: in te laus mea semper. Quasi portentũ factus sum multis, & tu spes mea fortissima. Impleatur os meũ laude tua: tota die magnitudine tua. Ne proijcias me in tẽpore senectutis: cum defecerit fortitudo mea, ne derelinquas me. Quia dixerũt inimici mei mihi: & qui obseruabant animam meam, inierunt consilium pariter. Dicentes Deus dereliquit eum: persequimini & comprehẽdite eum, quia non est qui eruat. Deus ne elongeris à me: Deus meus in auxilium meum festina. Confundãtur & consumantur aduersarij animæ meæ: operiantur opprobrio & confusione, qui quærunt malum mihi. Ego autem iugiter expectabo, & adijciã super omnes laudationes tuas. Os meum narrabit iustitiam tuam, tota die salutare tuum: quia nõ cognoui literaturas. Ingrediar in fortitudine domini Dei: recordabor iustitię tuę solius. Deus docuisti me ab adolescẽtia mea, & vsq; nunc annuntiabo mirabilia tua. Et insuper vsque in senectutem & canos Deus ne derelinquas me, donec annuntiem brachium tuum generationi: cunctisq; qui venturi sunt fortitudines tuas. Et iustitiam tuam Deus vsque in excelsum, quanta fecisti magnalia: Deus quis similis tibi? Qui ostendisti mihi tribulationes plurimas & malas, conuersus viuificabis nos, & de abyssis terræ rursum educes nos. Multiplicabis magnitudinem meam, & conuersus cõsolaberis me. Ego autem confitebor tibi in vasis psalterij veritatem tuam, Deus meus cãtabo tibi in cithara: sancte Israël. Laudabunt labia mea cum cantauero tibi, & anima mea quam redemisti. Insuper & lingua mea tota die meditabitur iustitiam tuam: quia confusi sunt, & dehonestati quærentes malum mihi.

SALOMONI. LXXII.

DEus iudicium tuum regi da, & iustitiam tuam filio regis. Iudicabit populum tuum in iustitia, & pauperes tuos in iudicio. Assument montes pacem populo, & colles iustitiam. Iudicabit pauperes populi, & saluabit filios pauperis: & confringet calumniatorem. Et timebũt te quamdiu erit sol, & vltra lunam in generatione generationum. Descendet vt pluuia super vellus, vt stillæ irrorantes terram. Germinabit in diebus eius iustus, & multitudo pacis donec non sit luna. Et dominabitur à mari vsq; ad mare, & à flumine vsq; ad terminos terræ. Ante eum procident AEthiopes, & inimici eius puluerem lingent. Reges Tharsis & insulæ munera offerẽt: reges Arabiæ & Saba tributum conferent. Et adorabunt eum omnes reges: vniuersæ nationes seruient ei. Quia eruet pauperem à potente, & inopem cui non est adiutor. Parcet inopi & pauperi, & animas pauperum saluabit. Ab vsura & iniquitate redimet animas eorũ, & prætiosus erit sanguis eorum coram oculis eius. Et viuet & dabitur ei de auro Saba, & orabunt de eo iugiter: tota die benedicent ei. Erit memorabile triticum in terra: in capite montium eleuabitur sicut libani fructus eius, & florebunt de ciuitate sicut fœnum terræ. Erit nomen eius in æternum vltra solem, perseuerabit nomen eius, & benedicentur in eo: omnes gentes beatificabunt eum. Benedictus dominus Deus, Deus Israël: qui facit mirabilia solus. Et benedictum nomẽ glorię eius in sempiternum, & implebitur gloria eius vniuersa terra: amen & amen.

¶ *Comple-*

¶ *Completæ sunt orationes Dauid filij Ieſſe. Canticum Aſaph.*

PSALMVS LXXIII.

ATtamẽ bonus eſt Iſraël, Deus his qui mũdo ſunt corde. Mei autem penè vacillauerũt pedes: penè effuſi ſunt greſſus mei. Quia æmulatus ſum cõtra iniquos: pacẽ impiorũ videns. Quod nõ recogitauerint de morte ſua: & firma ſint veſtibula eorum. In labore hominũ nõ ſunt, & cũ hominibus non flagellabũtur. Ideo nutriti ſunt ad ſuperbiã: circundederunt iniquitatẽ ſibi. Proceſſerũt à pinguedine oculi eorũ: tranſierunt cogitationes cordis. Irriſerunt, & locuti ſunt in malitia calumniam: de excelſo loquentes. Poſuerunt in cęlũ os ſuum, & lingua eorũ deambulauit in terra. Propterea conuertetur populus eius huc, & quis plenus inuenietur in eis? Et dixerũt quomodo nouit Deus, & ſi eſt ſcientia in excelſo. Ecce iſti impij, & abundãtes in ſæculo multiplicauerũt diuitias. Ergo ne fruſtra mandaui cor meum, & laui in innocẽtia manus meas. Et fui flagellatus tota die, & increpatio mea in matutinis. Dixi, ſi narrauero ſic: ecce generationẽ filiorum tuorũ reliqui. Et cogitaui vt intelligerẽ iſtud: labor eſt in oculis meis. Donec veniam ad ſanctuaria Dei: & intelligam in nouiſſimo eorum. Veruntamẽ in lubrico poſuiſti eos: deieciſti eos ad interitũ. Quomodo vaſtati ſunt ſubito: defecerunt, cõſumpti ſunt quaſi non ſint. Quaſi ſomnium euigilantis: domine in ciuitate tua imaginem eorum ad nihilum rediges. Quia contractũ eſt cor meũ, & lumbi mei velut ignis fumigãs. Et ego inſipiẽs & neſcius: quaſi iumẽtum factus ſum apud te. Et eram ſemper tecum, & tenebas manum dexterã meam. In conſilium tuum deduces me, & poſtea in gloria ſuſcipies me. Quid mihi eſt in cœlo, & tecũ nolui in terra. Conſumpta eſt caro mea & cor meum: robur cordis mei & pars mea Deus in ęternum. Quia ecce qui elongant ſe à te, peribunt: perdidiſti omnem fornicantem à te. Mihi autem appropinquare Deo bonum eſt: poſui in domino Deo ſpem meam, vt narrem omnes annuntiationes tuas.

¶ *Eruditio Aſaph.*

PSALMVS LXXIV.

VT quid Deus repuliſti in finẽ: fumabit furor tuus in gregẽ paſcuæ tuæ. Recordare congregationis tuæ, quã poſſediſti ab initio, & redemiſti virgã hæreditatis tuæ: montẽ Sion in quo habitaſti. Sublimitas pedum tuorũ diſſipata eſt vſq; ad finẽ: omnia mala egit inimicus in ſanctuario. Fremuerunt hoſtes tui in medio pacti tui: poſuerũt ſigna ſua in trophæũ. Manifeſta in introitu deſuper: in ſaltu lignorum ſecures. Et nũc ſculpturas eius pariter bipenne & dolatorijs deraſerunt. Miſerunt ignẽ in ſanctuariũ tuum: in terra contaminauerunt tabernaculum nominis tui. Dixerunt in cordibus ſuis poſteri eorũ ſimul: incenderunt oẽs ſolennitates Dei in terra. Signa noſtra non vidimus, nõ eſt vltra propheta: & nõ eſt nobiſcũ qui ſciat vſquequo. Vſqnequo Deus exprobrabit aduerſarius: blaſphemabit inimicus nomen tuũ in finem? Quare cõuertis manum tuã & dexteram tuã: de medio ſinu tuo cõſumens? Deus aũt rex meus ab initio: operatur ſalutes in medio terræ. Tu diſſipaſti in fortitudine tua mare: contriuiſti capita draconũ in aquis. Tu cõfregiſti capita leuiathan: dediſti eum in eſcam populo AEthiopum. Tu dirupiſti fontem & torrentem, tu exiccaſti flumina fortia. Tuus eſt dies, & tua eſt nox, tu ordinaſti luminaria & ſolem. Tu ſtatuiſti omnes terminos terræ: æſtatẽ & hyemem tu plaſmaſti: Memẽto huius, inimicus exprobrauit domino, & populus inſipiens blaſphemauit nomen tuum. Ne tradas beſtijs animã eruditam lege tua: vitæ pauperum tuorum ne obliuiſcaris in perpetuũ. Reſpice ad pactum: quia repletæ ſunt tenebris terræ, habitationes iniquæ ſubrutæ. Ne reuertatur confractus & cõfuſus: egenus & pauper laudabunt nomen tuum. Surge Deus, iudica cauſam tuam: memento opprobrij tui ab inſipiente tota die. Ne obliuiſcaris voces hoſtium tuorum: ſonitus aduerſariorum tuorum aſcendit iugiter.

¶ *Victori vt non diſperdas, pſalmus Aſaph cantici.*

PSALMVS LXXV.

CONfitebimur tibi Deus, cõfitebimur: & iuxta nomen tuũ narrabunt mirabilia tua. Cùm accepero tempus, ego recta iudicabo. Diſſoluetur terra cum omnibus habitatoribus ſuis: ego appendi columnas eius ſemper. Dixi iniquè agentibus, nolite iniquè agere, & impijs, nolite exaltare cornu. Nolite extollere in excelſum cornu veſtrũ: loquẽtes in ceruice veteri. Quia neque ab oriente, neque ab occidente: neque à ſolitudine montium. Sed Deus iudex: hunc humiliabit, & hunc exaltabit. Quia calix in manu domini eſt vino meraco vſque ad plenum mixtus, & propinabit ex eo: veruntamẽ feces eius epotabunt bibentes omnes impij terræ. Ego autem annuntiabo in ſempiternum: cantabo Deo Iacob. Et omnia cornua impiorum confringam, & exaltabuntur cornua iuſti.

¶ *Victori in carminibus pſalmus Aſaph canticum.*

PSALMVS LXXVI.

COgnoſcitur in Iudæa Deus: in Iſraël magnũ nomen eius. Et erit in Salẽ tabernaculũ eius, & habitatio eius in Sion. Ibi cõfringet volatilia arcus: ſcutũ, & gladium, & bellũ ſemper. Lumẽ tu es magnifice à montibus captiuitatis. Spoliati ſunt ſuperbi corde: dormitauerunt ſomnũ ſuũ, & nõ inuenerũt oẽs viri exercitus manꝰ ſuas. Ab increpatione tua Deꝰ Iacob: conſopitus eſt currus & equus. Tu terribilis es, & quis ſtabit aduerſum te ex tunc ira tua. Dę cœlo annũtiabis iudicium: terra timens tacebit. Cum ſurrexerit ad iudicandũ Deus, vt ſaluos faciat oẽs mites terræ ſemper. Quia ira hominis cõfitebitur tibi: reliquijs iræ accingeris. Vouete & reddite domino Deo veſtro: omnes qui in circuitu eius ſunt, offerent dona terribili. Auferet ſpiritum ducum: terribili regibus terræ.

¶ *Victori pro Iduthun pſalmus Aſaph.*

PSALMVS LXXVII.

VOce mea ad dominum exclamaui: voce mea ad dominum, & exaudiuit me. In die tribulationis meæ Deum exquiſiui, manus mea nocte extenditur & non quieſcit: noluit conſolari anima mea. Recordans Dei cõturbabar: loquebar in memetipſo, & deficiebat ſpiritus meus ſemper. Prohibebam ſuſpectum oculorum meorum: ſtupebam, & nõ loquebar. Recogitabam dies antiquos: annos ſæculorum. Recordabor pſalmorũ meorum: in nocte cum corde meo loquebar, & ſcopebam ſpiritum meum. Ergo ne in æternum proijciet dominus, & non propitiabitur vltra. Ergone complebit vſq; in finem miſericordiã ſuã: conſummabitur verbum de generatione in generationẽ. Nunquid oblitus eſt miſereri Deus: aut complebit in furore miſericordiam ſuam ſemper. Et dixi, imbecillitas mea eſt: hæc cõmutatio dexteræ excelſi. Recordabor cogitationum domini: reminiſcẽs antiqua mirabilia tua. Et meditabor in omni opere tuo, & adinuentiones tuas loquar. Deus in ſancto via tua: quis Deus magnus vt Deus. Tu es Deus faciens mirabilia: oſtendens in populis potentiam tuã. Redemiſti in brachio populũ tuũ: filios Iacob & Ioſeph ſemper.

Viden-

Videntes te aquæ Deus, vidētes te aquę parturierūt: & cōmotæ ſunt abyſſi. Excuſſerūt aquas nubila, vocē dederūt nubes, & ſagittæ tuæ diſcurrebant. Vox tonitrui tui in rota, apparuerūt fulgura tua orbi: concuſſa eſt & cōmota eſt terra. In mari via tua: & ſemitæ tuæ in aquis multis, & veſtigia tua nō ſunt agnita. Deduxiſti quaſi gregē populum tuū: in manu Moyſi & Aarō.

¶ *Eruditio Aſaph.*

PSALMVS LXXVIII.

AVſculta populus meus legem meam: inclinate aurem veſtram ad verba oris mei. Aperiā in parabola os meum: loquar ænigmata antiqua. Quæ audiuimus & cognouimus, & patres noſtri narrauerūt nobis. Non ſunt abſcondita à filijs eorum, à generatione ſequenti. Narrantes laudes domini, & potentiā eius: & mirabilia eius quæ fecit. Statuit conteſtationē in Iacob, & legem poſuit in Iſraël: quæ mandauit patribus noſtris, vt docerent filios ſuos. Vt cognoſceret generatio ſubſequens filij naſcituri: ſurgent & narrabunt filijs ſuis. Vt ponant in Deo ſpem ſuam: & non obliuiſcantur cogitationum Dei, & mandata eius cuſtodiant. Et non ſint ſicut patres eorum generatio declinans, & prouocans: generatio quę non prępараuit cor ſuum, & non credidit Deo ſpiritus eius. Filij Ephraim intendentes & mittentes arcum: terga verterunt in die belli. Non cuſtodierunt pactum Dei ſui, & in lege eius noluerunt ingredi. Et obliti ſunt commutationum eius, & mirabilium eius quæ oſtendit eis. Coram patribus eorum fecit mirabilia: in terra AEgypti, in regione Taneos Diuiſit mare, & tranſduxit eos: & ſtare fecit aquas quaſi aceruum. Et duxit eos in nube per diem, & tota nocte in lumine ignis. Scidit petram in deſerto, & potū dedit quaſi de abyſſis magnis. Et eduxit riuos de petra, & elicuit quaſi flumina aquas. Et addiderunt vltra peccare ei, vt prouocarent excelſum in inuio. Et tentauerunt Deum in cordibus ſuis: petentes cibum animæ ſuæ. Et loquētes contra Deum dicebant: nunquid poterit Deus ponere mēſam in ſolitudine? Ecce percuſſit petram, & fluxerunt aquæ, & torrentes inundauerunt: nunquid & panem poterit dare, aut præparare carnem populo ſuo? Ideo audiuit dominus, & non diſtulit: & ignis accenſus eſt in Iácob, & furor aſcendit in Iſraël. Quia non crediderunt in Deo: nec habuerunt fiduciā in ſalutari eius. Et præcepit nubibus deſuper, & portas cęli aperuit. Et pluit ſuper eos manna vt comederent, & triticum cœli dedit eis. Panem fortium comedit vir: cibaria miſit eis in ſaturitatem. Abſtulit Eurum de cœlo, & induxit in fortitudine ſua Aphricum. Et pluit ſuper eos quaſi puluerē carnes, & quaſi arenam maris volatilia pēnata. Et ceciderūt in medio caſtrorū eorū: in circuitu tabernaculorum eorum. Et comederunt, & ſaturati ſunt nimis: & deſiderium eorū attulit eis. Non indiguerunt de cupiditate ſua: cum adhuc cibus eſſet in ore eorum. Furor ergo Dei aſcendit ſuper eos: & occidit pingues eorū, & electos Iſraël incuruauit. In omnibus his peccauerūt vltra, & nō crediderūt in mirabilibus eius. Et cōſumpſit in vanitate dies eorum, & annos eorū velociter. Si occidebat eos, tunc requirebant eum: & conuertebantur, & diluculo conſurgebant ad Deū. Et recordabātur quia Deus fortitudo eorū, & Deus excelſus redemptor eorū eſt. Et lactauerunt eum in ore ſuo, & in lingua ſua mentiti ſunt ei. Cor autem eorum non erat firmum cum eo: nec permanſerunt in pacto eius. Ipſe verò miſericors propitiabitur iniquitati, & nō diſperdet: multumque auertit iram ſuam, & non ſuſcitauit totum furorem ſuum. Sed recordatus eſt quia caro eſſent: ſpiritus vadens, & non reuertens. Quotiens prouocauerunt eum in deſerto: afflixerūt eum in ſolitudine. Et conuerſi ſunt, & tentauerunt Deum: & ſanctum Iſrael concitauerunt. Non ſunt recordati manus eius: diei qua redemit eos à tribulatiōe. Qui fecit in AEgypto ſigna ſua, & oſtenta ſua in regione Taneos. Qui conuertit in ſanguinem fluuios eorum, & riuos eorū ne biberent. Qui immiſit in eis omne genus muſcarū vt comederent eos, & ranas vt diſperderent eos. Qui dedit brucho germen eorum, & laborē eorum locuſtæ. Qui occidit in grādine vineas eorum, & ſycomoros eorum in frigore. Qui tradidit grandini paſcua eorum, & iumenta eorum volucribus. Qui miſit in eos iram furoris ſui: indignationem, & comminationem, & anguſtiam: immiſſionē angelorum malorū. Muniuit ſemitam furori ſuo, non pepercit à morte animæ eorū: & animantia eorū peſti tradidit. Et percuſſit omne primogenitum in AEgypto: principium partus in tabernaculis Cham. Et tulit velut oues populum ſuum, & minauit eos ſicut gregem in deſerto. Et eduxit eos cum fiducia & abſque timore: inimicos autem eorum operuit mare. Et adduxit eos ad terminum ſanctificatum ſuū: montem iſtum quē poſſedit dextera eius. Et eiecit à facie eorū gentes: & poſſidere eos fecit in funiculo hęreditatem, & collocauit in tabernaculis eorum tribus Iſrael. Et tentauerūt, & prouocauerunt Deum excelſum: & teſtimonia eius non cuſtodierunt. Et auerſi ſunt & prævaricati ſunt vt patres eorum: incuruati ſunt quaſi arcus inutilis. Et prouocauerunt eum in excelſis ſuis, & in ſculptilibus ſuis ad æmulandum concitauerunt. Audiuit Deus, & non diſtulit: & proiecit vehementer Iſrael. Et reliquit tabernaculum Silo: tentorium quod collocauit inter homines. Tradidit in captiuitatem gloriam ſuam, & decorem ſuum in manu hoſtis. Et concluſit in gladio populum ſuum, & in hęreditatem ſuam nō diſtulit. Iuuenes eius deuorauit ignis, & virgines eius nemo luxit. Sacerdotes eius gladio ceciderunt, & viduæ eius non ſunt fletæ. Et euigilauit quaſi dormiens dominus: quaſi fortis poſt crapulam vini. Et percuſſit hoſtes ſuos retrorſum: opprobriū ſempiternum dedit eis. Et proiecit tabernaculum Ioſeph, & tribum Ephraim non elegit. Sed elegit tribum Iuda: montem Sion quem dilexit. Et ædificauit in ſimilitudine monocerotis ſanctuarium ſuum: quaſi terram fundauit illud in ſæculum. Et elegit Dauid ſeruum ſuum, & tulit eum de gregibus ouium. Sequentem fętas adduxit eum, vt paſceret Iacob populum eius, & Iſrael hæreditatem ſuam. Qui pauit eos in ſimplicitate cordis ſui, & in prudētia manuum ſuarum dux eorum fuit.

¶ *Canticum Aſaph.*

PSALMVS LXXIX.

DEus venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum ſanctum tuum: poſuerunt Hieruſalem in aceruis lapidum. Dederunt cadauera ſeruorum tuorum eſcam volatilibus cœli, carnes ſanctorum tuorum beſtijs terræ. Effuderunt ſanguinem eorum quaſi aquam in circuitu Hieruſalem, & non erat qui ſepeliret. Facti ſumus opprobrium vicinis noſtris: ſubſannatio & deriſio his qui in circuitu noſtro ſunt. Vſquequo domine iraſceris in finem: ardebit quaſi ignis zelus tuus. Effunde furorem tuum ſuper gentes quæ non cognouerunt te, & ſuper regna quæ nomen tuum non inuocauerunt.

A Quia comederunt Iacob, & decorē eius desolauerūt. Ne recorderis iniquitatum nostrarum veterum, cito occupent nos misericordię tuę: quia attenuati sumus nimis. Auxiliare nobis Deº Iesus noster propter gloriam nominis tui, & libera nos: & propitiare peccatis nostris propter nomen tuum. Quare dicunt gentes, vbi est Deus eorum: nota fiat in gentibus ante oculos nostros, vltio sanguinum seruorum tuorum qui effusus est. Ingrediatur coram te gemitus vinctorū in magnitudine brachij tui: relinque filios interitus. Et redde vicinis nostris septuplum in sinu eorū: opprobrium suum quod exprobrauerunt tibi domine. Nos enim populus tuus, & grex pascuæ tuæ confitebimur tibi in sempiternum: in generatione & generatione narrabimus laudes tuas.

¶ *Victori pro lilijs testimonium Asaph Canticum.*

PSALMVS LXXX.

QVi pascis Israël ausculta, qui ducis quasi gregem Ioseph: qui sedes super Cherubim ostēdere. Ante Ephraim & Beniamin & Manasse susci ta fortitudinem tuam, & veni vt saluos facias nos. Deus conuerte nos, & ostēde faciem tuam, & salui erimus. Domine Deus exercituum: vsquequo fumabis ad orationē populi tui? Cibasti nos pane flebili, & potasti nos in lacrymis tripliciter. Posuisti nos contentionem vicinis nostris, & inimici nostri subsannauerunt nos. Deus exercituum conuerte nos, & ostende faciem tuam & salui erimus. Vineam de AEgypto tulisti: eiecisti gentes & plantasti eam. Prępara sti ante faciem eius, & repleuit terram. Operti sunt montes vmbra eius, & ramis illius cedri Dei. Expandit comas suas vsq; ad mare, & vsq; ad flumen germina sua. Quare dissipasti maceriam eius, & vindemiauerūt eam omnes qui transeunt per viam. Vastauit eam aper de syl-
B ua, & omnes bestiæ agri depastæ sunt eam. Deus exercituum reuertere obsecro, respice de cœlo: & vide, & visita vineam hanc. Et radicem quā plantauit dextera tua, & filium quem confirmasti tibi. Succensam igni & deramatam: ab increpatione faciei tuæ pereant. Fiat manus tua super virum dextræ tuæ, & super filium hominis quem confirmasti tibi. Et non recedimus à te: viuificabis nos & nomine tuo vocabimur. Domine Deus exercituum conuerte nos: ostende faciem tuam, & salui erimus.

¶ *Victori pro torcularibus Asaph.*

PSALMVS LXXXI.

LAudate Deum fortitudinem nostram: iubilate Deo Iacob. Assumite carmē, & date tympanum: citharam decoram cum psalterio. Clangite in neomenia buccina, & in medio mēsę die solennitatis nostræ. Quia legitimum Israël est, & iudicium Deo Iacob. Testimonium in Ioseph posuit eum cum egrederetur de terra AEgypti: labium quod nescieba audiui. Amoui ab onere humerum eius: manus eius à cophino recesserūt. In tribulatione inuocasti, & erui te, & exaudiui te in abscondito tonitrui: probaui te super aquam contradictionis semper. Audi populus meus, & contestabor te: Israël si audieris me. Non sit in te Deus alienus, & non adores Deum peregrinum. Ego sum dominus Deus tuus qui eduxi te de terra AEgypti: dilata os tuum & implebo illud. Et non audiuit populus meus vocem meam: & Israel nō credidit mihi. Et dimisi eum in prauitate cordis sui: ambulabunt in consilijs suis. Vtinam populus meus audisset me: Israel in vijs meis ambulasset. Quasi nihilū inimicos eius humiliassem, & super hostes eorum vertissem manum meam. Qui oderunt dominum, C negabunt eum: & erit tempus eorum in sæculum. Et cibauit eos de adipe frumenti, & de petra mellis saturauit eos.

¶ *Psalmus Asaph.*

PSALMVS LXXXII.

DEus stetit in cœtu Dei: in medio deos dijudicat. Vsquequo iudicatis iniquitatem, & facies impiorum susci pitis semper. Iudicate pauperi & pupillo, egeno & inopi iustè facite. Saluate inopem & pauperem: de manu impiorū liberate. Non cognoscunt nec intelligunt, in tenebris ambulant: mouebuntur omnia fundamenta terræ. Ego dixi dij estis, & filij excelsi omnes vos. Ergo quasi Adam moriemini, & quasi vnus de principibus cadetis. Surge domine, iudica terram: quoniam tu hæreditabis omnes gentes.

¶ *Canticum Psalmus Asaph.*

PSALMVS LXXXIII.

DEus ne taceas: ne sileas, & non quiescas Deus. Quia ecce inimici tui tumultuati sunt, & qui oderunt te eleuauerunt caput. Contra populum tuum nequiter tractauerunt, & inierunt cōsilium aduersus arcanum tuum. Dixerunt venite: & conteramus eos de gente, & non sit memoria nominis Israel vltra. Quoniam tractauerunt corde pariter: cōtra te fœdus pepigerunt. Tabernacula Idumeę & Hismaelitarum: Moab & Agareni. Gebal & Ammon & Amalec: Palæsthina cum habitatoribus Tyri. Sed & Assur venit cum eis: facti sunt brachium filiorum Lot semper. Fac illis sicut Madian, & Sisaræ, sicut Iabin in torrente Cison. Contriti sunt in Endor: fuerunt quasi sterquilinium terræ. Pone duces eorum sicut Oreb & D Zeb: & Zebee, & Salmana omnes principes eorum. Qui dixerunt, possideamus nobis pulchritudinē Dei. Deus meus pone eos vt rotam: quasi stipulam ante fabiem venti. Quomodo ignis comburit syluam, & sicut flamma deuorat montes. Sic persequere eos in tempestate tua, & in turbine tuo conturba eos. Imple facies eorum ignominia, & quærent nomē tuum domine. Confundantur & conturbentur vsque in sæculum: erubescant, & pereant. Et sciant quia nomen tuum est dominus solus tu: excelsus super omnem terram.

¶ *Victori pro torcularibus, filiorum Core psalmus.*

PSALMVS LXXXIV.

QVam dilecta tabernacula tua domine exercituū. Desiderat & deficit anima mea in atria domini: cor meum & caro mea laudabunt Deum viuentem. Siquidem passer inuenit domum, & auis nidum sibi, vt ponat pullos suos: altaria tua domine exercituum, rex meus & Deus meus. Beati qui habitant in domo tua: adhuc laudabunt te semper. Beatus homo cuius fortitudo in te est: semitæ in corde eius. Transeuntes in valle fluctus, fontem ponent eam: benedictione quoque amicietur doctor. Ibunt de fortitudine in fortitudinem: parebunt apud Deum in Sion. Domine Deus exercituum exaudi orationem meam: ausculta Deus Iacob semper. Clypeus noster vide Deus, & attende faciem Christi tui. Quoniam melior est dies in atrijs tuis super millia: elegi abiectus esse in domo Dei mei, magis quàm habitare in tabernaculis impietatis. Quia sol, & scutum dominus Deus, gratiam & gloriam dabit dominus: nec prohibebit bonum ab his qui ambulant in perfectione. Domine exercituum: beatus homo qui confidit in te.

¶ *Victori*

¶ *Victori filiorum Core, Psalmus.*

PSALMVS LXXXV.

PLacatus es domine terræ tuæ: reduxisti captiuitatem Iacob. Dimisisti iniquitatem populo tuo: operuisti omnes iniquitates eorum semper. Continuisti omnem indignationem tuam: conuersus es ab ira furoris tui. Conuerte nos Deus Iesus noster, & solue iram tuam aduersum nos. Noli in æternum irasci nobis: extendens iram tuam in generationem & generationem. Nonne tu reuertens viuificabis nos, & populus tuus lætabitur in te. Ostende nobis domine misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis. Audiã quid loquatur dominus Deus: loquetur enim pacem ad populum suum, & ad sanctos suos, vt non conuertantur ad stultitiam. Veruntamen prope est his qui timẽt eum salutare eius, vt habitet gloria in terra nostra. Misericordia & veritas occurrerunt: iustitia & pax deosculatæ sunt. Veritas de terra orta est, & iustitia de cœlo prospexit. Sed & dominus dabit bonum, & terra nostra dabit germen suum. Iustitia ante eum ibit, & ponet in via gressus suos.

¶ *Oratio Dauid.*

PSALMVS LXXXVI.

INclina domine aurem tuam, exaudi me: quia egenus & pauper sum ego. Custodi animam meam, quia sanctus sum: salua seruum tuum tu Deus meus, qui confidit in te. Miserere mei domine: quoniam ad te clamabo tota die. Lætifica animam serui tui: quia ad te domine animam meam leuo. Tu enim es domine bonus: & propitiabilis, & multus misericordia omnibus qui inuocant te. Exaudi domine orationem meam, & auscultavocem deprecationũ mearum. In die tribulationis meæ inuocabo te, quia exaudies me. Non est similis tui in dijs domine, & non est iuxta opera tua. Omnes gentes quas fecisti, venient & adorabunt coram te domine, & glorificabunt nomen tuum. Quoniam magnus es tu, & faciens mirabilia, tu Deus solus. Doce me domine viam tuam, vt ambulem in veritate tua: vnicum fac cor meum, vt timeat nomen tuũ. Confitebor tibi domine Deus meus in toto corde meo, & glorificabo nomen tuum in sempiternum. Quia misericordia tua magna est super me, & eruisti animam meam de inferno extremo. Deus superbi surrexerunt aduersum me, & cætus robustorum quæsierunt animam meam: & non proposuerunt te in conspectu suo. Tu autem domine Deus misericors & clemens: patiens, & multæ misericordiæ & verus. Respice ad me & miserere mei: da fortitudinem tuam seruo tuo, & salua filium ancillæ tuæ. Fac mecum signum in bonitate, & videant qui oderunt me, & confundantur: quia tu domine auxiliatus es mihi, & consolatus es me.

¶ *Filiorum Core psalmus cantici.*

PSALMVS LXXXVII.

FVndamenta eius in montibus sanctuarij. Diligit dominus portas Sion: super omnia tabernacula Iacob. Gloriosa dicta sunt in te ciuitas Dei semper. Commemorabor superbiæ & Babylonis scientium me, ecce Palæsthina & Tyrus cum AEthiopia: iste natus est ibi. Ad Sion autem dicetur vir: & vir natus est in ea, & ipse fundauit eam excelsus. Dominus numerauit scribens populos: ipse natus est in ea semper. Et cantabunt quasi in choris: omnes fontes mei in te.

¶ *Canticum carminis filiorum Core victori per Chorum ad præcinendum, eruditionis Eman Ezraitæ.*

PSALMVS LXXXVIII.

DOmine Deus salutis meæ: per diem clamaui, & nocte coram te. Ingrediatur ante te oratio mea: inclina aurem tuam ad laudationem meam. Quia repleta est malis anima mea, & vita mea ad infernum descendit. Reputatus sum cum descendentibus in lacum: factus sum quasi homo inualidus. Inter mortuos liber, sicut interfecti & dormientes in sepulcro, quorum non recordaris amplius: & qui à manu tua abscissi sunt. Posuisti me in lacu nouissimo: in tenebrosis & in profundis. Super me confirmatus est furor tuus, & cunctis fluctibus tuis afflixisti me semper. Longe fecisti notos meos à me, posuisti me abominationem eis: clausum, & non prodeuntem. Oculus meus infirmatus est ab afflictione, inuocaui te domine tota die: expandi ad te palmas meas. Nũquid mortuis facies mirabilia: aut gigantes resurgent, & confitebuntur tibi semper? Nunquid narrabitur in sepulcro misericordia tua, & veritas tua in perditione? Nunquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua, & iustitia tua in terra quæ obliuioni tradita est? Ego autem ad te domine clamaui, & mane oratio mea præueniet te. Quare domine abijcis animam meam: abscondis faciem tuam à me. Pauper ego & ęrumnosus, ab adolescentia mea portaui furorem tuum, & conturbatus sum. Super me transierunt iræ tuæ: terrores tui oppresserunt me. Circumdederunt me quasi aquæ tota die: vallauerunt me pariter. Longe fecisti à me amicum & sodalem: notos meos abstulisti.

¶ *Intellectus Ethan Ezraitæ.*

PSALMVS LXXXIX.

MIsericordias domini in æternum cantabo: in generatione & generationem annuntiabo veritatem tuam in ore meo. Quia dixisti, sempiterna misericordia ædificabitur: cœlos fundabis, & veritas tua in eis. Percussi fœdus cum electo meo: iuraui Dauid seruo meo. Vsque in æternum stabiliam semẽ tuum, & ędificabo in generatione & generatione thronum tuum semper. Confitebuntur cœli mirabilia tua domine, & veritatem tuam in ecclesia sanctorum. Quis enim in nubibus æquabitur domino, assimilabitur domino de filijs Dei. Deus inclytus in arcano sanctorum nimio, & terribilis in cũctis qui circa eum sunt. Domine Deus exercituum, quis similis tui fortissime domine? & veritas tua in circuitu tuo. Tu dominaris superbiæ maris, & elationes gurgitum eius tu comprimis. Tu confregisti quasi vulneratum superbum: in brachio forti tuo dispersisti inimicos tuos. Tui sunt cęli, & tua est terra: orbem & plenitudinem eius tu fundasti. Aquilonem & dextrum tu creasti: Thabor & Hermon nomen tuum laudabunt. Tuum brachium cum fortitudine: roboretur manus tua, & exaltetur dextera tua. Iustitia & iudicium firmamentum throni tui: misericordia & veritas præcedent faciem tuam. Beatus populus qui nouit iubilum: domine in lumine vultus tui ambulabunt. In nomine tuo exultabunt tota die, & in iustitia tua exaltabuntur. Quia gloria fortitudinis eorum tu es, & in voluntate tua eleuabis cornu nostrum. Quia à domino est protectio nostra, & à sancto Israël rege nostro. Tunc locutus es per visionẽ sanctis tuis: & dixisti posui adiutorium super robustum, & exaltaui electũ de populo. Inueni Dauid seruum meum: oleo sancto meo vnxi eum. Cum quo manus mea firma erit, & brachium meum

A meum roborabit eum. Non decipiet inimicus eum, & filius iniquitatis non affliget eum. Sed concidam ante faciē eius hostes illius: & qui eum oderunt, percutiam. Veritas autem mea & misericordia mea erit cum eo, & in nomine meo exaltabitur cornu eius. Et ponam in mari manū eius: & in fluminibus dexteram eius. Ipse inuocabit me, pater meus es tu: Deus meus, & fortitudo salutis meæ. Ego aūt primogenitum ponam eū, excelsum regibus terræ. In æternum custodiam ei misericordiam meā, & pactum meū fidele erit ei. Et ponam perpetuū semen eius, & thronum eius sicut dies cæli. Si autem dereliquerint filij eius legē meā, & in iudicijs meis non ambulauerint. Si cæremonias meas prophanauerint, & præcepta mea non custodierint. Visitabo in virga scelera eorum, & in plagis iniquitates eorū. Misericordiam autem meā non auferam ab eo: nec mentiar in veritate mea. Non violabo pactum meū, & quod egressum est de labijs meis, non mutabo. Semel iuraui in sancto meo, si Dauid mentiar. Semen eius in sempiternum erit, & thronus eius sicut sol in conspectu meo. Sicut luna stabilietur in sempiternū, & testis in cælo fidelis semper. Tu aūt repulisti & proiecisti: iratus es aduersus Christum tuū. Attenuasti pactum serui tui: prophanasti in terra diadema eius. Dissipasti omnes macerias eius: posuisti mutationes eius pauorem. Diripuerunt eum omnes qui transeunt per viā, factus est opprobriū vicinis suis. Eleuasti dexteram hostiū eius: lætificasti omnes inimicos illius. Auertisti robur gladij eius, & non subleuasti eum in prælio. Quiescere fecisti munditiam eius, & thronū illius in terra detraxisti. Abbreuiasti dies adolescentiæ

B eius: operuisti eum ignominia semper. Vsquequò domine absconderis in finem: succenditur quasi ignis indignatio tua. Memēto mei de profundo: alioquin quare frustra creasti filios hominum. Quis est vir qui viuat, & non videat mortem: saluans animā suam de manu inferi semper. Vbi sunt misericordiæ tuæ antiquæ, domine, quas iurasti Dauid in veritate tua. Recordare domine opprobrij seruorum tuorum: quia portaui in sinu meo omnes iniquitates populorū. Quas exprobrauerunt inimici tui domine: quibus exprobrauerunt vestigia Christi tui. Benedictus dominus in sempiternum: Amen amen.

Oratio Moysi viri Dauid.

PSALMVS XC.

DOmine habitaculum tu factus es nobis, in generatione & generatione. Antequam montes nascerentur & parturiretur terra, & orbis: à sæculo & vsque in sæculum tu es Deus. Conuertens hominem vsq; ad contritionē, & dicens reuertimini filij Adā. Quia mille anni in oculis tuis sicut dies hesterna quæ pertransijt, & vigilia nocturna. Percutiente te eos vt somniū erunt: mane quasi herba pertransiens. Manè floruit & abijt: ad vesperū conteretur atq; siccabitur. Consumpti enim sumus in furore tuo, & in indignatione tua conturbati sumus. Posuisti iniquitates nostras coram te: negligentias nostras in luce vultus tui. Omnes enim dies nostri transierunt in furore tuo: consumpsimus annos nostros quasi sermonem loquens. Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta annis: si autem multū, octoginta anni, & quod amplius, labor & dolor: quoniam transibimus citò & auolauimus. Quis nouit fortitudinem iræ tuæ, & secundum timorem tuū indignationem tuam? Vt numerentur dies nostri sic ostende, & ve-

C niemus corde sapienti. Reuertere domine vsquequò, & exorabilis esto super seruos tuos. Imple nos matutina misericordia tua, & laudabimus & lætabimur in cunctis diebus nostris. Lætifica nos pro diebus quibus afflixisti nos, & annis in quibus vidimus mala. Appareat apud seruos tuos opus tuum, & gloria tua super filios eorū. Et decor domini Dei nostri super nos, & opus manuum nostrarū fac stabile super nos: & opus manuum nostrarum confirma.

PSALMVS XCI.

QVi habitat in abscondito excelsi: in vmbraculo domini commorabitur. Dicens domino, spes mea, & fortitudo mea: Deus meus confidam in eo. Quia ipse liberabit te de laqueo venantiū: de morte insidiarum. In scapulis suis obrumbrabit tibi, & sub alis eius sperabis: scutum & protectio veritas eius. Non timebis à timore nocturno: à sagitta volante per diem. A peste in tenebris ambulante: à morsu insanientis meridie. Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis: ad te autem non appropinquabit. Veruntamen oculis tuis videbis, & vltionem impiorum cernes. Tu enim es domine spes mea: excelsum posuisti habitaculum tuum. Non accedet ad te malum, & lepra non appropinquabit tabernaculo tuo. Quia angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis. In manibus portabunt te: ne fortè offendat ad lapidem pes tuus. Super aspidem & basiliscum calcabis: conculcabis leonem & draconem. Quoniam mihi adhæsit, & liberabo eum: exaltabo eum, quoniam cognouit nomen meū. Inuocabit me, & exaudiam eum, cum ipso ero in tribulatione: eruam eum, & glorificabo eum. Longitudine dierum implebo eum, & ostendam illi D salutare meum.

Psalmus cantici in die sabbathi.

PSALMVS XCII.

BOnum est confiteri domino, & psallere nomini tuo altissime. Ad annuntiandum mane misericordiam tuā, & fidem tuam in nocte. In decachordo & in psalterio, in cantico & cithara. Quoniam lætificasti me domine in opere tuo: in facturis manuum tuarum laudabo. Quàm magnificata sunt opera tua domine: satis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ. Vir insipiens non cognoscet, & stultus non intelliget istud. Germinauerunt impij quasi fœnum, & floruerūt omnes qui operantur iniquitatem, vt conterantur vsq; in sempiternum. Tu autem excelsus in æternum domine. Ecce enim inimici tui domine, ecce inimici tui peribunt, & dissipabuntur omnes qui operantur iniquitatem. Et exaltabitur quasi monocerotis cornu meū, & senectus mea in oleo vberi. Et respiciet oculus meus eos qui insidiantur mihi, de his qui consurgunt aduersum me malignantibus audiet auris mea. Iustus vt palma florebit, vt cedrus in libano multiplicabitur. Transplantati in domo domini: in atrijs Dei nostri germinabūt. Adhuc fructificabūt in senectute: pingues & frondentes erūt. Annunciantes quia rectus dominus: fortitudo mea, & non est iniquitas in eo.

PSALMVS XCIII.

DOminus regnauit gloria, indut⁹ est: indutus est dominus fortitudine, & accinctus est: insuper appendit orbem qui non commouebitur. Firmum solum tuum ex tunc, ab æterno tu es. Leuauerunt flumina domine, leuauerunt flumina voces suas:

leuauc-

E leuauerunt flumina gurgites suos. A vocibus aquarum multarum grandes fluctus maris: grandis in excelso dominus. Testimonia tua fidelia facta sunt nimis, domum tuam decet sanctitas: domine in longitudine dierum.

PSALMVS XCIV.

DEus vltionum domine: Deus vltionū ostendere. Eleuare qui iudicas terram: reddevicissitudinem superbis. Vsquequo impij domine: vsquequo impij exultabunt. Fluent loquentes antiquum: garriēt omnes qui operantur iniquitatem. Populum tuum domine conterent, & hæreditatem tuam affligent. Viduam & aduenam interficient, & pupillos occident. Et dixerunt non videbit Dominus, & non intelliget Deus Iacob. Intelligite stulti in populo, & insipientes aliquando discite. Qui plantauit aurem non audiet: aut qui finxit oculum non videbit? Qui erudit gentes non arguet, qui docet hominem scientiam. Dominus nouit cogitationes hominum: quia vanæ sunt. Beatus vir quem tu erudieris domine, & de lege tua docueris eum. Vt quiescat à diebus afflictionis: donec fodiatur impio interitus. Non enim derelinquet dominus populum suum, & hæreditatem suam non deseret. Quoniam ad iustitiam reuertetur iudicium, & sequentur illud omnes recti corde. Quis stabit pro me aduersum malos: qui stabit pro me aduersum operarios iniquitatis. Nisi quia dominꝰ auxiliator meus: paulominus habitasset in inferno anima mea. Si dicebam, motus est pes meus: misericordia tua domine sustentabat me. In multitudine cogitationum mearum, quæ sunt in me intrinsecus: consolationes tuæ delectabunt animam meam. Nunquid particeps erit tui thronus insidiarum fingens laborem in præcepto. Copulabuntur aduersum animam iusti, & sanguinē innocentem condemnabunt. Erit autem mihi dominus in refugium, & Deus meus quasi petra spei meæ. Et restituet super eos iniquitatem suam, & in malitia sua perdet eos: perdet eos dominus Deus noster.

PSALMVS XCV.

VEnite, laudemus dominum: iubilemus petræ Iesu nostro. Præoccupemus vultum eius in actione gratiarum: in canticis iubilemus ei. Quoniam fortis & magnus dominus, & rex magnus super omnes deos. In cuius manu fundamenta terræ, & excelsa montium ipsius sunt. Cuius est mare; ipse enim fecit illud, & siccam manus eius plasmauerunt. Venite adoremus & curemur: flectamus genua ante faciem domini factoris nostri. Quia ipse est Deus noster, & nos populus pascuæ eius, & grex manus eius: hodie si vocem eius audieritis. Nolite indurare corda vestra, sicut in contradictione: sicut in die tentationis in deserto. Vbi tentauerunt me patres vestri: probauerunt me, & viderunt opus meum. Quadraginta annis displicuit mihi generatio illa: & dixi populus errans corde est, & non cognoscens vias meas. Quibus iuraui in furore meo, vt non introirent in requiem meam.

PSALMVS XCVI.

CAntate domino canticum nouum: cantate domino omnis terra. Canite domino, benedicite nomini eius: annuntiate de die in diem salutare eius. Narrate in gentibus gloriam eius: in vniuersis populis mirabilia eius. Quia magnus dominus, & laudabilis nimis: terribilis est super omnes Deos. Omnes enim dij populorum sculptilia: dominus autem cœlos fecit. Gloria, & decor ante vultum eius: fortitudo & exultatio in sanctuario eius. Afferte domino familiæ populorum: afferte domino gloriam & fortitudinem. Afferte domino gloriam nomini eius: leuate munera & introite in atria eius. Adorate dominum in decore sanctuarij: paueat à facie eius omnis terra. Dicite in gentibus, dominus regnauit; siquidem appendit orbem immobilem: iudicabit populos in æquitate. Lætamini cœli & exultet terra: tonet mare & plenitudo eius. Gaudeat ager & omnia quæ in eo sunt: tunc laudabunt vniuersa ligna saltus. Ante faciem domini quoniam venit, quoniam venit iudicare terram: iudicabit orbem in iusto, & populos in fide sua.

PSALMVS XCVII.

DOminus regnauit, exultet terra: lætabuntur insulæ multæ. Nubes & caligo in circuitu eius: iustitia & iudicium firmamentum solij eius. Ignis ante faciem eius ibit, & exuret per circuitum hostes eius. Apparuerunt fulgura eius orbi: vidit, & contremuit terra. Montes sicut cera tabefacti sunt à facie dominatoris omnis terræ. Annuntiauerunt cœli iustitiam eius, & viderunt omnes populi gloriam eius. Confundantur vniuersi qui seruiunt sculptili, qui gloriātur in idolis: adorate eum omnes dij. Audiuit & lætata est Sion: & exultauerunt filiæ Iudæ, propter iudicia tua domine. Tu enim dominus excelsus super omnem terram: vehementer eleuatus es super omnes deos. Qui diligitis dominum: odite malum, custodit animas sanctorum suorum, de manu impiorū eruet eos. Lux orta est iusto, & rectis corde lætitia. Lætamini iusti in domino, & confitemini memoriæ sanctæ eius.

PSALMVS XCVIII.

CAntate domino canticum nouum, quia mirabilia fecit: saluauit sibi dextera eius, & brachium sanctum eius. Notum fecit dominus salutare suum: in conspectu gentium reuelauit iustitiam suam. Recordatus est misericordiæ suæ & veritatis suæ domui Israël: viderunt omnes fines terræ, salutare Dei nostri. Iubilate Deo omnis terra: vociferamini, & laudate, & canite. Canite domino in cithara: in cithara & voce carminis. In tubis & clangore buccinæ: iubilate coram rege domino. Tonet mare & plenitudo eius: orbis & habitatores eius. Flumina plaudent manu: simul montes laudabunt. Ante dominum, quia venit iudicare terram: iudicabit orbem in iustitia, & populos in æquitatibus.

PSALMVS XCIX.

DOminus regnauit, commoueantur populi: sessor Cherubim concutiatur terra. Dominus in Sion magnus, & excelsus est super omnes populos. Confiteantur nomini tuo magno, & terribili sanctoque. Imperium regis iudicium diligit, tu fundasti æquitates: iudicium & iustitiam in Iacob tu fecisti. Exaltate dominum Deum nostrum, & adorate scabellum pedum eius: quia sanctus est. Moyses & Aaron in sacerdotibus eius, & Samuel in his qui inuocant nomen eius: inuocabant dominum, & ipse exaudiuit eos. In columna nubis loquebatur ad eos: custodierūt testimonia eius, & præceptum quod dedit eis. Domine Deus noster tu exaudisti eos: domine propitius fuisti eis, & vltor supercommutationibus eorum. Exaltate dominum Deum nostrum, & adorate in monte sancto eius: quia sanctus dominus Deus noster.

Psalmus in confessione.

PSALMVS C.

IVbilate Deo omnis terra. Seruite domino in lætitia: ingredimini coram eo in laude. Scitote quoniam dominus ipse est Deus, ipse fecit nos & ipsius sumus: populus eius & grex pascuæ eius. Ingredimini portas eius in gratiarum actione, atria eius in laude: confitemini ei, benedicite nomini eius. Quia bonus dominus, in sempiternum misericordia eius, & vsq; ad generationem & generationem fides eius.

DAVID. PSALMVS CI.

MIsericordiam & iudicium cantabo: tibi domine psallam. Erudiar in via perfecta quando venies ad me: ambulabo in simplicitate cordis mei in medio domus meę. Non ponam coram oculis meis verbum Belial, facientem declinationes odiui: nec adhæsit mihi. Cor prauum recedet à me: malum nesciã. Loquentem in abscondito contra proximum suum, hunc interficiam, superbum oculis & altum corde: cum hoc esse non potero. Oculi mei ad fideles terrę: vt habitent mecum, ambulans in via simpliciter, hic ministrabit mihi. Non habitabit in medio domus meæ faciens dolum: loquens mendacium, non placebit in cõspectu oculorum meorum. Mane perdam omnes impios terræ, vt interficiam de ciuitate domini vniuersos qui operantur iniquitatem. Oratio pauperis cum anxius fuerit, & coram domino effuderit eloquium suum.

PSALMVS CII.

DOmine exaudi orationem meam, & clamor meus ad te veniat. Non abscondas faciem tuam à me, in die tribulationis meæ inclina ad me aurem tuam: in quacunque die inuocauero te velociter exaudi me. Quoniam consumpti sunt sicut fumus dies mei, & ossa mea quasi frixa contabuerunt. Percussum est quasi fœnum & arefactum est cor meum: quia oblitus sum comedere panem meum. A voce gemitus mei, adhæsit os meum carni meæ. Assimilatus sum pelicano deserti: factus sum quasi bubo solitudinum. Vigilaui & fui, sicut auis solitaria super tectum. Tota die exprobrabant mihi inimici mei: exultantes per me iurabant. Quia cinerem sicut panem comedi, & potum meum cum fletu miscui. A facie indignationis tuæ & iræ tuæ: quia eleuasti me & allisisti me. Dies mei quasi vmbra inclinati sunt, & ego quasi fœnum arui. Tu autem domine in æternum permanes, & memoriale tuum in generatione & generatione. Tu suscitans misereberis Sion: quia tempus est vt miserearis eius, quoniam venit tempus. Quoniam placitos fecerunt serui tui lapides eius, & puluerem eius miserabilem. Et timebunt gentes nomen domini, & vniuersi reges terræ gloriam tuam. Quia ædificauit dominus Sion: apparuit in gloria sua. Respexit ad orationem vacui, & non despexit orationem eorum. Scribatur hoc in generatione nouissima, & populus qui creabitur laudabit dominum. Quoniam prospexit de excelso sanctuario suo: dominus de cœlo terram contemplatus est. Vt audiret gemitum vincti, vt solueret filios mortis. Vt narretur in Sion nomen domini, & laudatio eius in Hierusalem. Cum congregati fuerint populi simul, & regna vt seruiant domino. Afflixit in via fortitudinem meam: abbreuiauit dies meos. Dicã Deus meus ne rapias me in medio dierum meorum: in generatione generationum anni tui. A principio terram fundasti, & opus manuum tuarum cœli. Ipsi peribunt, tu autem stabis, & omnes quasi vestimentum atterentur: quasi pallium mutabis eos, & mutabuntur. Tu autem ipse es, & anni tui non deficient. Filij seruorum tuorum habitabunt, & semen eorum ante faciem tuam perseuerabit.

DAVID. PSALMVS CIII.

BEnedic anima mea domino, & omnia viscera mea nomini sancto eius. Benedic anima mea domino, & noli obliuisci omnium retributionum eius. Qui propitiatur cunctis iniquitatibus tuis, & sanat omnes infirmitates tuas. Qui redimit de corruptione vitam tuam, & coronat te in misericordia, & miserationibus. Qui replet bonis ornamentum tuum: innouabitur sicut aquilæ iuuentus tua. Faciens iustitias dominus, & iudicia cunctis qui calumnias sustinent. Notas fecit vias suas Moysi: filijs Israel cogitationes suas. Misericors & clemens dominus: patiens & multæ miserationis. Non in sempiternum iudicabit: neque in æternum irascetur. Non secundum peccata nostra fecit nobis: neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis. Quantum enim excelsius est cœlum terra: tantum confirmata est misericordia eius super timentes eum. Quantum longe est oriens ab occidente: tantum longe fecit à nobis scelera nostra. Sicut miseretur pater filiorum, misertus est dominus timentibus se. Ipse enim nouit plasmationem nostram: recordatus est quia puluis sumus. Homo quasi herba dies eius: sicut flos agri sic florebit. Quia spiritus pertransiet eum, & non subsistet: & nõ cognoscet eum vltra locus eius. Misericordia autem domini ab æterno, & vsq; in æternum super timentes eum: & iustitia eius in filios filiorum. His qui custodiunt pactum eius, & recordantur præceptorum eius ad facienda ea. Dominus in cœlo stabiliuit thronum suum, & regnum illius omnium dominatur. Benedicite domino angeli eius, fortes robore, facientes verbum eius: obedientes voci sermonis eius. Benedicite domino omnes exercitus eius, ministri eius qui facitis placitum illius. Benedicite domino vniuersa opera eius in omnibus locis potestatis eius: benedic anima mea domino.

PSALMVS CIV.

BEnedic anima mea domino, domine Deus meus magnificatus es nimis: gloria & decore indutus es. Amictus luce quasi vestimento: extendens cœlos vt pellem. Qui tegis aquis cœnacula eius: qui ponis nubes currum tuum: qui ambulas super pennas venti. Qui facies angelos tuos spiritus: ministros tuos ignem vrentem. Qui fundasti terram super basem suam: non commouebitur in seculum & in seculum. Abysso quasi vestimento operuisti eam: super montes stabunt aquæ. Ab increpatione tua fugient: à voce tonitrui tui formidabunt. Ascendunt montes & descendunt campi, ad locum quem fundasti eis. Terminũ posuisti quẽ non pertransibũt: nec reuertentur vt operiant terram. Qui emittis fontes in cõuallibus, vt inter medios montes fluant. Vt bibant omnia animalia regionũ, & reficiat onager sitim suam. Super ea volucres cœli morabũtur: de medio nemorum dabunt vocem. Qui irrigas montes de cœnaculis tuis: de fructu operũ tuorũ implebitur terra. Germinans herbam iumentis, & fœnũ seruituti hominum, vt educat panẽ de terra. Et vinũ lætificat cor hominis ad exhilarandam faciẽ in oleo: panis aũt cor hominis roborat. Saturabuntur ligna domini: cedri libani quas plantauit. Ibi aues nidificabunt, miluo abies domus eius.

Montes

Montes excelsi ceruis: petra refugium herinacijs. Fecit lunam per tempora: sol cognouit occubitum suũ. Posuisti tenebras, & facta est nox: in ipsa mouebuntur omnes bestię syluę. Leones rugientes ad prædam, & quærentes à Deo escam sibi. Oriente sole recedent, & in speluncis suis cubabunt. Egredietur homo ad opus suum, & ad seruitutem suam vsque ad vesperum. Quã multa sunt opera tua domine, omnia in sapientia fecisti: impleta est terra possessione tua. Hoc mare magnum & latum manibus, ibi reptilia innumerabilia: animalia parua cum grandibus. Ibi naues pertranseunt: leuiathan istum plasmasti vt illuderet ei. Omnia in te sperãt, vt des cibum eis in tempore suo. Dante te illis colligent: aperiente te manum tuam replebuntur bono. Abscondes vultum tuum & turbabuntur, auferes spiritum eorum & deficient, & in puluerem suum reuertentur. Emittes spiritum tuum & creabuntur, & instaurabis faciem terræ. Sit gloria domini in sempiternum: lætabitur dominus in operibus suis. Qui respicit terram & tremet, tangit montes & fumabunt. Cantabo domino in vita mea: psallam Deo meo quamdiu sum. Placeat ei eloquium meum: ego autem lętabor in domino. Deficiant peccatores de terra, & impij vltra non sint: benedic anima mea domino, Halleluia.

PSALMVS CV.

COnfitemini domino inuocate nomen eius: notas facite populis cogitationes eius. Cantate ei, & psallite ei: loquimini in vniuersis mirabilibus eius. Exultate in nomine sancto eius: lætetur cor quærentium dominum. Quęrite dominum & virtutem eius: quærite faciem eius iugiter. Recordamini mirabiliũ eius quæ fecit: signorum & iudiciorum oris eius. Semen Abraham serui eius: filij Iacob electi eius. Ipse dominus Deus noster: in vniuersa terra iudicia eius. Recordatus est in æternum pacti sui: verbi quod præcepit in mille generationes. Quod pepigit cum Abraham, & iuramenti sui Isaac. Et firmauit illud cum Iacob in lege: cum Israël in pactum sempiternum. Dicens, tibi dabo terram Chanaan: funiculum hæreditatis vestræ. Cum essent viri pauci, modici & aduenæ in ea. Et transierunt de gente in gentem, & de regno ad populum alterum. Non dimisit hominem vt noceret eis, & corripuit pro eis reges. Nolite tangere christos meos, & prophetas meos nolite affligere. Et vocauit famem super terram: omnem virgam panis contriuit. Misit ante faciem eorum virum: in seruum venundatus est Ioseph. Afflixerunt in compede pedes eius: in ferrum venit anima eius. Vsque ad tempus donec veniret sermo eius: eloquium domini probauit eum. Misit rex & soluit eum: princeps populorum & dimisit illum. Posuit eum dominum domus suæ, & principem in omni possessione sua. Vt erudiret principes eius secundum volũtatem suam, & senes eius sapientiam doceret. Et ingressus est Israël AEgyptum, & Iacob aduena fuit in terra Chã. Et crescere fecit populum suum nimis, & roborauit eũ super hostes eius. Conuertit cor eorũ vt odio haberent populum eius, vt dolose agerent contra seruos illius. Misit Moysen seruum suum: Aaron quem elegit sibi. Posuit in eis verba signorum suorum, & portẽtorum in terra Chã. Misit tenebras & contenebrauit, & non fuerunt increduli verbis eius. Commutauit aquas eorum in sanguinem, & occidit pisces eorum. Ebulliuit terra eorum rana: in cubilibus regum eorum. Dixit & venit musca omnimoda: scinifes in vniuersis terminis eorum. Dedit pluuias eorum grandinẽ: ignem flammantem in terra eorum. Et percussit vineam eorum, & ficum eorum: & confregit lignum finium eorum. Dixit, & venit locusta, & bruchus cuius non erat numerus. Et comedit omne fœnum terræ eorum, & deuorauit fructum terræ eorum. Et percussit omne primogenitum in terra eorum: primitias vniuersi partus eorum. Et eduxit eos cum argento & auro, & non erat in tribubus eorum infirmus. Lætata est AEgyptus cum egrederentur: quoniam irruerat terror eorum super eos. Expandit nubem in tentorium, & ignem vt luceret nocte. Petierunt & adduxit ortigometram, & pane cœli saturauit eos. Aperuit petram & fluxerunt aquæ: concurrerunt in aridis flumina. Quia recordatus est verbi sancti sui: cum Abraham seruo suo. Et eduxit populum suum in lætitia: laudãtes electos suos. Et dedit eis terras gentium, & laborem tribuum possederunt. Vt custodirent ceremonias eius, & leges eius seruarent, Halleluia.

¶ *Halleluia.*

PSALMVS CVI.

COnfitemini domino quoniam bonus: quoniam in æternũ misericordia eius. Quis loquetur fortitudines domini: auditas faciet omnes laudes eius. Beati qui custodiunt iudicium, & faciunt iustitiam in omni tempore. Recordare mei domine in repropiatione populi tui: visita me in salutari tuo. Vt videã bona electorum tuorum, & læter in lætitia gẽtis tuæ: & exultem cum hæreditate tua. Peccauimus cum patribus nostris: iniquè fecimus, impiè egimus. Patres nostri in AEgypto non intellexerunt mirabilia tua, non sunt recordati multitudinis misericordiæ tuę: & ad iracundiam prouocauerũt super mare in mari rubro. Saluauit autem eos propter nomen suum, vt ostenderet fortitudinẽ suam. Et comminatus est mari rubro, & aruit: & transduxit eos per abyssos quasi in deserto. Et saluauit eos de manu odientis, & redemit eos de manu inimici. Et operuit aqua hostes eorum: vnus de ipsis non superfuit. Et crediderunt verbis eius: cecineruntq; laudem eius. Cito obliti sunt operum illius: nec expectauerunt voluntatem eius. Et desiderauerunt desiderium in deserto, & tentauerunt Deum in solitudine. Et dedit eis petitionem ipsorũ, & misit tenuitatem in animam eorum. Et zelati sunt Moysen in castris: Aaron sanctum domini. Aperta est terra, & deuorauit Dathan, & operuit synagogam Abyram. Et succensus est ignis in synagoga eorum: flamma excussit impios. Fecerunt vitulum in Horeb, & adorauerunt conflatile. Et mutauerunt gloriam suam, in similitudine bouis comedentis fœnum. Obliti sunt Dei saluatoris sui: qui fecit magnalia in AEgypto. Mirabilia in terra Cham: terribilia super mare rubrum. Dixit ergo vt contereret eos: nisi Moyses electus eius stetisset medius contra faciẽ illius, vt conuerteret indignationem eius, vt non interficeret. Et despexerunt terram desiderabilem: nec crediderunt sermoni eius. Et murmurauerunt in tabernaculis suis: non exaudierunt vocem domini. Et eleuauit manum suam super eos, vt deijceret eos in deserto. Et vt deijceret semen eorum in gentibus, & dispergeret eos in terris. Et consecrati sunt Beelphegor, & comederunt victimas mortuorum. Et concitauerunt eum in studijs suis, & percussit eos plaga. Stetit autem Phinees, & dijudicauit: & est retẽta percussio. Et reputatum est ei in iustitiam: in generatione & generatione vsque in æternum. Et prouocauerunt eum super

aquam cõtradictionis,& afflictus est Moyses propter eos. Quia prouocauerũt spiritum eius,& præcepit labijs suis. Nõ exterminauerunt populos: quos dixit dominus eis. Et commixti sunt gentibus, & didicerunt opera eorum. Et seruierunt sculptilibus eorum, & factum est eis in scandalũ. Et immolauerũt filios suos, & filias suas dæmonibus. Et effuderunt sanguinem innocẽtem: sanguinem filiorum suorum & filiarum suarum, quos immolauerunt sculptilib. Chanaan: & polluta est terra sanguinibus. Et coinquinati sunt in operibus suis,& fornicati sunt in studijs suis. Iratus est itaq; furor domini in populum suum,& abominatus est hæreditatem suam. Et dedit eos in manu gẽtium, & dominati sunt eorum qui oderunt eos. Et afflixerunt eos inimici sui, & humiliati sunt sub manu eorum. Multis vicibus liberauit eos: ipsi verò prouocabant in cõsilijs suis, & humiliati sunt propter iniquitates suas. Et vidit tribulationem eorum: cum audiret eos rogantes. Et recordatus est pacti sui cum eis,& pœnituit eum secundum multitudinem misericordiæ suæ. Et dedit eos miserabiles: coram omnibus qui cœperant eos. Salua nos domine Deus noster,& congrega nos de gentibus vt confiteamur nomini sancto tuo, & canamus in laude tua. Benedictus dominus Deus Israël ab æterno,& vsque in æternum : & dicet omnis populus, amen, Halleluia.

PSALMVS CVII.

Confitemini domino quoniam bonus: quoniã in æternum misericordia eius. Dicãt qui redempti sunt à domino: quos redemit de manu hostis. Et de terris congregauit eos, ab oriente & occidente: ab aquilone & mari. Errauerunt in solitudine, in deserta via: ciuitatem quæ habitaretur non repererunt. Esurientes & sitientes: anima eorum in ipsis deficiebat. Et clamauerunt ad dominum in tribulatione sua: de afflictione eorum eripuit eos. Et duxit illos per viam rectam, vt venirent in ciuitatem habitabilem. Confiteantur domino misericordias eius, & mirabilia eius in filios hominum. Quia saturauit animam vacuã,& animam esurientẽ impleuit bonis. Habitãtes in tenebris & vmbra mortis: alligatos inopia & ferro. Quia prouocauerunt sermones Dei,& consiliũ excelsi blasphemauerũt. Et humiliauit in labore cor eorum: ceciderunt,& non erat qui adiuuaret. Et clamauerunt ad dominum in tribulatione sua,& de angustijs eorũ saluauit eos Et eduxit eos de tenebris & vmbra mortis,& vincula eorũ disrupit. Cõfiteantur domino misericordias eius,& mirabilia eius in filios hominum. Quia contriuit portas æreas,& vectes ferreos confregit. Stultos propter viam sceleris eorum,& propter iniquitates afflictos. Omnem cibum abominata est anima eorum,& accesserunt ad portas mortis. Et clamauerunt ad dominum in tribulatione sua: de angustijs eorum saluauit eos. Misit verbum suum,& sanauit eos: & saluauit de interitu eorũ. Confiteantur domino misericordias eius, & mirabilia ei⁹ in filios hominum. Et immolent hostias gratiarum,& narrent opera eius in laude. Qui descẽdunt mare in nauibus: facientes opus in aquis multis. Ipsi viderũt opera domini,& mirabilia eius in profundo. Dixit,& surrexit ventus tempestatis: & eleuauit gurgites eius. Ascendunt in cœlum, & descendunt in abyssos: anima eorum in afflictione consumitur. Obstupuerũt & intremuerunt quasi ebrius: & vniuersa sapiẽtia eorum absorpta est. Clamabũt autẽ ad dominum in tribulatione sua, & de angustia eorum educet eos. Statuet turbinem in tranquillitatẽ, & silebunt fluctus eius. Lætabuntur quoniã quieuerunt,& deducet eos ad portum quem voluerunt. Confiteãtur domino misericordias eius,& mirabilia eius in filios hominum. Et exaltent eum in ecclesia populi, & in cathedra seniorum laudent eum: Ponet flumina in desertum, & fontes aquarum in sitim. Terram fructiferam in salsuginem: præ malitia habitatorum eius. Ponet desertum in paludes aquarum, & terram inuiã in fontes aquarum. Et collocauit ibi esurientes, & formabunt vrbem ad habitandum. Et serent agros, & plantabunt vineas: & facient fruges germina. Et benedicet eis & multiplicabuntur nimis,& pecora eorum nõ minuet. Imminuta sunt autẽ & afflicta, propter angustiam mali & doloris. Et effundet despectionem super principes, & errare eos faciet in solitudine de via. Et subleuabit pauperem de inopia,& ponet quasi gregem familias. videbunt recti,& lætabuntur: & omnis iniquitas contrahet os suum. Quis sapiens,& custodiet hæc: & intelligit misericordias domini.

¶ *Canticum Psalmus Dauid.*

PSALMVS CVIII.

PAratum cor meum Deus: cantabo & psallam sed & gloria mea. Consurge psalteriũ & cithara, consurgã mane. Cõfitebor tibi in populis domine, & cãtabo te in nationibus. Quoniã magna super cælos misericordia tua,& vsq; ad æthera veritas tua. Exaltare super cœlos Deus,& super omnem terram gloria tua. Vt liberentur dilecti tui: salua dextera tua, & exaudi me. Deus locutus est in sanctuario suo, gaudebo, diuidam Sichẽ,& vallem Soccoth dimetiar. Meus est Galaad,& meus est Manasse,& Ephraim hæreditas capitis mei: Iuda dux meus. Moab lebes peluis meæ, super Idumæã proijciam calciamentum meum: cum Philistijm fœderabor. Quis deducet me in ciuitatem munitam: quis deducet me vsq; in Idumæam? Nonne tu Deus qui proieceras nos,& non exieras Deus in exercitibus nostris? Da nobis auxilium in tribulatione: vana est enim salus ab homine. In Deo erimus fortes,& ipse conculcabit hostes nostros.

¶ *Victori Psalmus Dauid.*

PSALMVS CIX.

DEus laudabilis mihi, ne taceas. Quia os impij,& dolosi contra me apertum est: locuti sunt de me lingua mẽdacij. Verbis odij circundederũt me,& expugnauerunt me frustra. Pro eo quòd eos diligebam, aduersabantur mihi: ego autẽ orabam. Et posuerunt cõtra me malum pro bono, & odium pro dilectione mea. Cõstitue super eum impiũ,& satan stet à dextris eius. Cum fuerit iudicatus, exeat condemnatus: & oratio eius sit in peccatum. Fiãt dies eius parui: episcopatum eius accipiat alter. Sint filij eius pupilli,& vxor eius vidua. Instabiles vagentur filij eius,& mendicẽt: & quærantur in parietinis suis. Scrutetur exactor vniuersa quæ habet,& diripiant alieni labores eius. Non sit qui eius misereatur: nec qui clemens sit in pupillos eius. Fiat nouissimum eius interitus: in generatione altera deleatur nomen eius. Redeat in memoriã iniquitas patrum eius apud Deũ, & iniquitas matris ei⁹ non deleatur. Sint cõtra dominũ semper: & intereat de terra memoria eorũ. Eo quòd non est recordatus facere misericordiã: & persecutus est virum inopẽ, & pauperem: & compunctum corde vt interficeret. Et dilexit maledictionẽ, quę veniet ei: & noluit benedictionem, quę elongabitur ab eo. Et indutus est maledictione quasi vestimento suo, & ingreditur quasi

aqua

aqua in viscera eius: & quasi oleum in ossa eius. Sit ei quasi pallium quo circūdatur, & quasi cingulum quo semper accingitur. Hæc est retributio his qui aduersantur mihi à domino, & qui loquuntur malum contra animam meam. Tu autem domine Deus fac mecum propter nomen tuum: quoniam bona est misericordia tua, libera me. Quoniam egenus, & pauper sum: & cor meum vulneratum est intrinsecus. Quasi vmbra cum inclinatur abductus sum, & excussus quasi locusta. Genua mea vacillauerunt à ieiunio, & caro mea immutata est absque oleo. Et ego factus sum opprobrium eis: videntes me mouerūt caput suum. Adiuua me domine Deus meus: salua me secundum misericordiam tuam. Et sciāt quoniam manus tua hæc: tu domine fecisti eam. Maledicent illi, & tu benedices: restiterunt, & confundentur: seruus autem tuus lætabitur. Induantur aduersarij mei confusione, & operiantur quasi vestimento confusione sua. Confitebor dominovehementer in ore meo, & in medio populorum laudabo eum. Quoniam stabit à dextris pauperis, vt saluet à iudicibus animam eius.

¶ *Psalmus Dauid.*

PSALMVS CX.

DIxit dominus domino meo, sede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Virgam fortitudinis tuæ emittet dominus ex Sion: dominare in medio inimicorum tuorum. Populi tui spontanei erunt in die fortitudinis tuæ: in montibus sanctis quasi de vulua orietur tibi ros adolescentiæ tuę. Iurauit dominus & nō pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech. Dominus à dextera tua, percussit in die furoris sui reges. Iudicabit in gentibus, impleuit valles: percussit caput in terra multa. De torrente in via bibet: propterea exaltabit caput.

¶ *Halleluia.*

PSALMVS CXI.

COntebor domino in toto corde: in consilio iustorum & congregatione. Magna opera domini: exquirenda in cunctis voluntatibus suis. Gloria, & decor opus eius: & iustitia eius perseuerans semper. Memoriam fecit mirabilium suorum: clemens & misericors dominus. Escam dedit timentibus se: memor erit in sempiternum pacti sui. Fortitudinem operum suorum annuntiabit populo suo, vt det eis hæreditatem gentium. Opus manuum eius veritas, & iudiciū: fidelia omnia præcepta eius. Firmata in sempiternū iugiter: facta in veritate & æquitate. Redemptionem misit populo suo, mandauit in æternum pactum suū: sanctum & terribile nomen eius. Principium sapientiæ timor domini, doctrina bona cunctis qui faciunt eam: laus eius perseuerat iugiter.

¶ *Halleluia.*

PSALMVS CXII.

BEatus vir qui timet dominum: in mandatis eius volet nimis. Potens in terra erit semen eius: generatio iustorum benedicetur. Substantia, & diuitiæ in domo eius: & iustitia eius perseuerans semper. Ortum est in tenebris lumen iustis: clemēs & miserator & iustus. Bonus vir clemens & fœnerans: dispensabit verba sua in iudicio. Quia in æternum non commouebitur: memoria sempiterna erit iustus. Ab auditu malo non timebit: paratum cor eius confidens in domino. Firmum cor eius non timebit: donec aspiciat in hostibus suis. Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius permanet in æternum: cornu eius exaltabitur in gloria. Impius videbit, & irascetur; dentibus suis frendet, & tabescet: desiderium impiorum peribit.

¶ *Halleluia.*

PSALMVS CXIII.

LAudate serui dominum: laudate nomen domini. Sit nomen domini benedictum: amodo & vsque in æternum. Ab ortu solis vsq; ad occasum eius: laudabile nomen domini. Excelsus super omnes gentes dominus: supra cœlum gloria eius. Quis vt dominus Deus noster: qui in excelsis habitans. Humilia respicit: in cœlo & in terra. Suscitans de terra inopem, & de stercore eleuat pauperem. Vt eum sedere faciat cū principibus: cum principibus populi sui. Qui collocat sterilem in domo, matrem filiorum lætantem.

¶ *Halleluia.*

PSALMVS CXIV.

CVm egrederetur Israël de AEgypto: domus Iacob de populo barbaro. Factus est Iudas in sanctificatione eius: Israël potestas eius. Mare vidit & fugit: Iordanis conuersus est retrorsum. Montes subsilierunt quasi arietes: colles quasi filij gregis. Quid tibi est mare quia fugisti: Iordanis quia cōuersus es retrorsum. Mōtes subsultastis quasi arietes: colles quasi filij gregis. A facie domini contremisci terra: à facie Dei Iacob. Qui conuertit petram in paludes aquarum: silicem in fontes aquarum. Non nobis domine, non nobis; sed nomini tuo da gloriam: propter misericordiam tuam, & veritatem tuam. Ne dicant gentes: vbi est Deus eorum? Deus autem noster in cœlo: vniuersa quæ voluit fecit. Idola gentium argentum, & aurum: opus manuum hominum. Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt. Aures habent, & non audient: nasum habent, & nō odorabunt. Manus habent, & non palpabunt; pedes habent, & non ambulabunt: nec sonabunt in gutture suo: Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui cōfidunt in eis. Israël confidit in domino: auxiliator & protector eorum est. Domus Aarō confidit in domino: auxiliator & protector eorum est. Timētes domi nū cōfidunt in domino: auxiliator & protector eorū est. Domin⁹ recordat⁹ est nostri, benedicet, benedicet domui Israël: benedicet domui Aarō. Benedicet timētibus dominū: paruis & magnis. Addat domin⁹ super vos: super vos & super filios vestros. Benedicti vos à domino: qui fecit cœlum & terram. Cœlum cœlorum domino: terram autem dedit filijs hominum. Non mortui laudabunt dominum: nec omnes qui descendunt in silentium. Sed nos benedicemus domino: amodo & vsq; in æternum.

¶ *Halleluia.*

PSALMVS CXV.

DIlexi quoniam exaudit dominus vocem deprecationis meæ. Inclinauit aurem suam mihi, & in diebus meis inuocabo. Circundederunt me funes mortis, & munitiones inferni inuenerūt me: angustiam & dolorem reperi. Et nomen domini inuocaui: obsecro domine libera animam meā. Clemens dominus, & iustus: & Deus noster misericors. Custodit paruulos dominus: attenuatus sum, & saluauit me. Reuertere anima mea in requiem tuam: quia dominus reddet tibi. Quia eruet animam meam de morte: oculos meos à lacrymis, pedes meos ab offensa. Deambulabo coram domino, in terris viuētium. Credidi propter quod locutus sum: ego afflictus sum nimis. Ego dixi in stupore meo: omnis homo mendacium. Quid reddam domino, pro omnibus quę retri-

A buit mihi, Calicem salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo. Vota mea domino reddam, coram omni populo eius. Glorioſa in conſpectu domini, mors ſanctorum eius. Obſecro domine quia ego ſeruus tuus, ego ſeruus tuus, filius ancillæ tuæ: diſſoluiſti vincula mea. Tibi immolabo hoſtiam laudis, & in nomine domini inuocabo. Vota mea domino reddam, in conſpectu omnis populi eius. In atrijs domus domini, in medio tui Hieruſalem, Halleluia.

PSALMVS CXVI.

LAudate dominum omnes gẽtes: collaudate eum vniuerſi populi. Quia confortata eſt ſuper nos miſericordia eius, & veritas domini in ęternum, Halleluia.

PSALMVS CXVII.

COnfitemini domino quoniam bonus: quoniam in æternum miſericordia eius. Dicat nũc Iſraël: quoniam in æternum miſericordia eius. Dicat nunc domus Aaron: quoniam in æternum miſericordia eius. Dicant nunc qui timent dominum: quoniam in æternum miſericordia eius. Cum tribularer inuocaui dominum, & exaudiuit me in latitudine dominus. Dominus meus es: non timebo, quid faciat mihi homo. Dominus mihi auxiliator, & ego deſpiciã odientes me. Melius eſt ſperare in domino, quàm ſperare in homine. Melius eſt ſperare in domino, quàm ſperare in principibus. Omnes gentes circundederunt me, & in nomine domini: quia vltus ſum eas. Circũdederunt me, & obſederunt me: ſed in nomine domini, quia vltus ſum eas. Circumdederunt me quaſi apes: extinctæ ſunt quaſi ignis ſpinarum in nomine
B domini, quia vltus ſum eas. Impulſus pellebar vt caderem, & dominus ſuſtentauit me. Fortitudo mea, & laudatio mea dominus: & factus eſt mihi in ſalutem. Vox laudis, & ſalutis in tabernaculis iuſtorum: dextera domini fecit fortitudinem. Dextera domini excelſa, dextera domini fecit fortitudinem. Non moriar; ſed viuam, & narrabo opera domini. Corripiens arguit me dominus, & morti non tradidit me. Aperite mihi portas iuſtitiæ: ingreſſus eas confitebor domino. Hæc porta domini: iuſti intrabunt in eam. Cõfitebor tibi quoniam exaudiſti me, & factus es mihi in ſalutem. Lapidem quem reprobauerunt ædificantes: factus eſt in caput anguli. A domino factum eſt iſtud, & hoc eſt mirabile in oculis noſtris. Hæc eſt dies quam fecit dominus: exultemus, & lætemur in ea. Obſecro domine, ſalua obſecro: obſecro domine, proſperare obſecro. Benedictus qui venit in nomine domini: benediximus vobis de domo domini. Deus dominus, & apparuit nobis; frequentate ſolennitatem in frondoſis, vſque ad cornua altaris. Deus meus es tu, & confitebor tibi: Deus meus es tu, & exaltabo te. Confitebor domino quoniam bonus: quoniam in æternum miſericordia eius.

PSALMVS CXVIII.

BEati immaculati in via: qui ambulant in lege domini. Beati qui cuſtodiunt teſtimonia eius: in toto corde requirunt eum. Nec enim qui operantur iniquitatem, in vijs eius ambulauerunt. Tu mandaſti præcepta tua cuſtodiri nimis. Vtinam dirigantur viæ meæ ad cuſtodienda præcepta tua. Tunc non confundar: cum reſpexero ad omnia mandata tua. Confitebor tibi in directione cordis: cum didicero iudicia iuſtitiæ tuæ. Præcepta tua cuſtodiam: ne derelinquas me nimis. In quo corrigit iuuenis ſemitam ſuã, cum cuſtodierit verba tua. In toto corde meo exquiſiui te: ne errare me facias à mandatis tuis. In corde C meo abſcondi eloquia tua, vt non peccem tibi. Benedictus tu domine, doce me præcepta tua. In labijs meis narraui omnes iuſtitias oris tui. In via teſtimoniorum tuorum delectatus ſum: quaſi in omnibus diuitijs. In præceptis tuis meditabor, & contemplabor ſemitas tuas. In iuſtitijs tuis delectabor: non obliuiſcar verba tua. Retribue ſeruo tuo: viuam, & cuſtodiam verba tua. Reuela oculos meos, & videbo mirabilia de lege tua. Aduena ego ſum in terra: ne abſcondas à me mandata tua. Deſiderauit anima mea deſiderare, iudicia tua in omni tempore. Increpaſti ſuperbos: maledicti qui recedunt à mandatis tuis. Aufer à me opprobrium, & contemptum: quoniam teſtimonia tua cuſtodiui. Etenim ſederunt principes, aduerſum me loquebantur: ſeruus autem tuus meditabatur præcepta tua. Sed & teſtimonia tua voluntas mea quaſi viri amiciſſimi mei. Adhęſit pulueri anima mea: viuifica me iuxta verbum tuum. Vias meas expoſui, & exaudiſti me: doce me iuſtitiam tuam. Viam præceptorum tuorum fac me intelligere, & loquar in mirabilibus tuis. Diſtillauit anima mea præ ſtultitia: ſerua me iuxta eloquium tuum. Viam mendacij aufer à me, & legem tuam dona mihi. Viam fidei elegi: iudicia tua proponebam. Adhæſi teſtimonijs tuis: domine ne confundas me. Viam mandatorum tuorum curram: quoniam dilataſti cor meum. Oſtende mihi domine viam præceptorum tuorum, & cuſtodiam eam per veſtigium. Doce me, & obſeruabo legem tuam: & cuſtodiam eam in toto corde. Deduc me in ſemita mãdatorum D tuorum: quia ipſam volui. Inclina cor meum ad teſtimonia tua, & non ad auaritiam. Auerte oculos meos ne videant vanitatem: in via tua viuifica me. Suſcita ſeruo tuo eloquium tuum, in timorem tuum. Auerte opprobrium meum quod reuereris ſum: quia iudicia tua bona. Ecce deſideraui præcepta tua, in iuſtitia tua viuifica me. Et veniãt mihi miſericordiæ tuæ domine, & ſalus tua iuxta eloquium tuum. Et reſpondebo exprobrantibus mihi ſermonem: quia ſperaui in ſermone tuo. Et ne auferas de ore meo verbum veritatis vſque nimis: quoniam iudicia tua expectaui. Et cuſtodiam legem tuam iugiter: in ſempiternum, & vltra. Et ambulabo in ſpatioſo: quia præcepta tua quæſiui. Et loquar in teſtimonijs tuis coram regibus, & non confundar. Et delectabor in mandatis tuis, quæ dilexi. Et leuabo manus meas ad mandata tua quæ dilexi, & loquar in præceptis tuis. Memento ſermonis ſeruo tuo: quem me ſperare feciſti. Hæc eſt conſolatio mea in afflictione mea: quia eloquium tuum viuificauit me. Superbi deridebant me nimis: à lege tua non declinaui. Recordatus ſum iudiciorum tuorum à ſæculo domine, & conſolatus ſum. Horror obtinuit me ab impijs, qui dereliquerunt legem tuam. Carmina erant mihi præcepta tua, in domo peregrinationis meæ. Recordatus ſum in nocte nominis tui domine, & cuſtodiui legem tuam. Hoc factũ eſt mihi: quia præcepta tua cuſtodiui. Pars mea domine: dixi vt cuſtodiam verbum tuum. Deprecatus ſum vultum tuũ in toto corde: miſerere mei ſecundum eloquium tuum. Recogitaui vias meas, & conuerti pedes meos ad teſtimonia tua. Feſtinaui, & non neglexi cuſtodire mandata tua. Funes impiorum implicauerunt me: legem tuam non ſum oblitus. Medio noctis ſurgam ad confitendum tibi, ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ.

E Particeps sum ego omnium timẽtium te, custodientium præcepta tua. Misericordia tua domine cõpleta est terra, præcepta tua doce me. Benefecisti seruo tuo: domine secundùm verbum tuũ. Bonum sermonem, & scientiam doce me: quia mandatis tuis credidi. Antequam audirem, ego ignoraui: nũc autem eloquium tuum custodiui. Bonus es tu, & beneficus: doce me præcepta tua. Applicabãt mihi mendacium superbi: ego autem in toto corde seruabam præcepta tua. Incrassatum est velut adeps cor eorum, & ego in lege tua delectabar. Bonum mihi quia afflictus sum, vt discerem præcepta tua. Melior est mihi lex oris tui: super millia auri, & argenti. Manus tuæ fecerunt me, & firmauerunt me: doce me, & discam mandata tua. Qui timent te videbunt me, & lætabuntur: quia sermonem tuum expectaui. Scio domine quia iustum iudicium tuum, & verè afflixisti me. Sit obsecro misericordia tua in consolatione mea: sicut locutus es seruo tuo. Veniant mihi misericordiæ tuæ, & viuam: quia lex tua delectatio mea. Confundantur superbi, quoniam iniquè contriuerunt me: ego autem loquar in præceptis tuis. Reuertantur ad me qui timent te, & qui sciunt testimonium tuũ. Fiat cor meum perfectum in præceptis tuis, vt non confundar. Defecit in salutare tuum anima mea: in verbum tuum expectaui. Consumpti sunt oculi mei in verbum tuum: dicentes, quando consolaberis me. Et cum essem quasi vter in pruina: præcepta tua non sum oblitus. Quot sunt dies serui tui: quando facies in persequentibus me iudicium. Foderunt mihi superbi foueas, quæ non erant iuxta legem tuam. Omnia mandata tua vera: falsò persequuti sunt me, auxiliare mihi. Paulominùs consumpserunt me in terra: ego autem non E dimisi præcepta tua. Secundum misericordiam tuam viuifica me, & custodiam testimonium oris tui. In æternum, domine, verbum tum perstat in cælo. In generatione, & generatione fides tua: fundasti terram, & stat. Iudicio tuo stant vsq; hodie: quia omnia seruiunt tibi. Nisi quòd lex tua delectatio mea: fortè periissem in pressura mea. In sempiternum non obliuiscar præceptorũ tuorum: quia per ipsa viuificasti me. Tuus ego sum, salua me: quoniam præcepta tua quæsiui. Me expectauerunt impij, vt perderent me: testimonium tuum considerabo. Omnis consummationis vidi finem: latum mandatum tuũ nimis. Quàm dilexi legem tuam: tota die meditatio mea. Super inimicos meos instruis me mandato tuo: quia in sempiternum hoc est mihi. Super omnes qui docebant me eruditus sum: quia testimonia tua meditatio mea. Super senes intellexi: quia præcepta tua seruaui. Ab omni semita mala prohibui pedes meos, vt custodirem verba tua. A iudicijs tuis non recessi: quia tu illuminasti me. Quàm dulce gutturi meo eloquium tuum, super mel ori meo. Præcepta tua considerabam: propterea odi omnem semitam mẽdacij. Lucerna pedi meo verbum tuũ, & lux semitæ meæ. Iuraui, & perseuerabo: vt custodiam iustitiæ tuæ. Afflictus sum vsque nimis: domine viuifica me iuxta verbum tuum. Voluntaria oris mei complaceant tibi domine, & secundùm iudicia tua doce me. Anima mea in manu mea semper, & legis tuæ non sum oblitus. Posuerũt impij laqueum mihi, & à præceptis tuis non aberraui. Hæreditas mea testimonia tua in sempiternum: quia gaudium cordis mei sunt. Inclinaui cor meum vt facerem iustitias tuas propter æternam retributionem. Tumultuosos odiui, & legem tuam dilexi. Protectio mea & scutum meum tu es: verbum tuum expectaui. Recedite à me maligni, & custodiam mandata Dei mei. Confirma me secundùm verbum tuum, & viuam: & noli me confundere ab expectatione mea. Auxiliare mihi, & saluus ero: & delectabor in præceptis tuis iugiter. Abiecisti omnes qui auersantur præcepta tua: quia mendax cogitatio eorum. Quasi scoriam computasti omnes impios terræ: propterea dilexi testimonia tua. Horripilauit à timore tuo caro mea, & iudicia tua timui. Feci iudicium & iustitiam: ne derelinquas me his qui calumniantur me. Sponde pro seruo tuo in bonum: ne calumnientur me superbi. Oculi mei defecerunt in salutare tuum, & in eloquium iustitiæ tuæ. Fac cum seruo tuo iuxta misericordiam tuam, & præcepta tua doce me. Seruus tuus sum ego, instrue me: & cognoscam testimonia tua. Tempus est vt facias domine: præuaricati sunt legem tuam. Propterea dilexi mandata tua super aurum & topazium. Propterea in vniuersa præcepta tua direxi: omnem semitam mendacij odio habui. Mirabilia testimonia tua: idcirco custodiuit ea anima mea. Ostium sermonum tuorum lucidum, docens paruulos. Os meum aperui & respiraui: quia mandata tua desiderabam. Respice ad me, & miserere mei: iuxta iudicium diligentium nomen tuũ. Gressus meos firma in sermone tuo, & non des potestatem in me vniuersæ iniquitati. Redime me à calumnia hominum, & custodiam præcepta tua. Vultum tuum ostende seruo tuo, & doce me præcepta tua. Riui aquarum fluebant de oculis meis: quia non custodierunt legem tuam. Iustus es domine, & rectũ iudicium tuum. Præcepisti iustitiam testimonij tui, H & veritatem tuam nimis. Consumpsit me zelus meus: quia obliti sunt verborum tuorũ hostes mei. Probatus sermo tuus nimis, & seruus tuus dilexit illum. Paruulus ego sum, & contemptibilis: sed præcepta tua non sum oblitus. Iustitia tua, iustitia sempiterna, & lex tua veritas. Tribulatio, & angustia inuenerunt me: mandata tua voluntas mea. Iusta testimonia tua semper: doce me, & viuam. Clamaui in toto corde, exaudi me domine: præcepta tua custodiam. Inuocaui te, saluum me fac, & custodiam testimonia tua. Surgebam adhuc in tenebris, & clamabam: verbum tuum expectans. Præueniebant oculi mei vigilias, vt meditarer in sermonibus tuis. Vocem meã exaudi iuxta misericordiam tuam: domine secundùm iudicium tuum viuifica me. Appropinquauerunt persecutores mei sceleri, & à lege tua procul facti sunt. Prope es tu domine, & omnia mandata tua veritas. A principio noui de testimonijs tuis: quòd in æternum fundaueris ea. Vide afflictionem meã, & eripe me: quia legis tuæ non sum oblitus. Iudica causam meam, & redime me: in sermone tuo viuifica me. Longe ab impijs salus: quia præcepta tua non quęsierunt. Misericordiæ tuæ multæ domine: iuxta iudicia tua viuifica me. Multi qui persequuntur me, & affligunt me: à testimonijs tuis nõ declinaui. Vidi pręuaricatores tuos, & mœrebam: quia verbum tuum non custodierunt. Vide quoniam præcepta tua dilexi: domine iuxta misericordiam tuam viuifica me. Caput verborum tuorum veritas, & in sempiternum omne iudicium iustitiæ tuæ. Principes persecuti sunt me sine causa: verba autem tua timuit cor meum. Gaudens ego sum

A in eloquio tuo: sicut qui inuenit spolia multa. Mendacium odio habui, & detestatus sum: legem tuam dilexi. Septies in die laudaui te: super iudicijs iustitiæ tuæ. Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum. Expectaui salutare tuum domine, & mandata tua feci. Custodiuit anima mea testimonia tua, & dilexit ea nimis. Custodiui præcepta tua, & testimonia tua: quia omnes viæ meæ in conspectu tuo. Ingrediatur laus mea coram te domine: secundum verbum tuum doce me. Veniat deprecatio mea ante vultum tuum: secundum eloquium tuum libera me. Fundant labia mea hymnum: docebis enim me præcepta tua. Loquetur lingua mea sermonem tuum: quia omnia mandata tua iusta. Sit manus tua auxiliatrix mea: quia præcepta tua elegi. Desideraui salutare tuum domine, & lex tua voluntas mea. Viuet anima mea, & laudabit te: & iudicia tua auxiliabuntur mihi. Erraui quasi ouis perdita, quære seruum: quia mandatorũ tuorum non sum oblitus.

¶ *Canticum graduum.*

PSALMVS CXIX.

AD dominum in tribulatione mea clamaui, & exaudiuit me. Domine libera animam meam à labio mendacij, à lingua dolosa. Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam? Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus iuniperorũ. Heu mihi quia peregrinatio mea prolongata est: habitaui cum tabernaculis Cedar. Multum peregrina est anima mea, cum odientibus pacem. Ego pacifica loquebar, & illi bellantia.

¶ *Canticum graduum.*

PSALMVS CXX.

B LEuaui oculos meos in montes: vnde veniet auxilium mihi. Auxilium meum à domino, factore cæli & terræ. Non det in commotionem pedem tuum: nec dormitet qui custodit te. Ecce non dormitabit: neque dormiet, qui custodit Israel. Dominus custodit te: dominus protectio tua super manum dexteram tuam. Per diem sol non percutiet te, neq; luna per noctem. Dominus custodit te ab omni malo: custodiat animam tuam. Dominus custodiat exitum tuum & introitum tuum: amodo & vsque in æternum.

¶ *Canticum graduum Dauid.*

PSALMVS CXXI.

LÆtatus sum eo quòd dixerit mihi: in domum domini ibimus. Stantes erant pedes nostri, in portis tuis Hierusalem. Hierusalem quæ ædificatur, vt ciuitas cuius participatio eius simul. Quia ibi ascenderunt tribus, tribus domini testimonium Israel: ad confitendum nomini domini. Quia ibi sederunt sedes in iudicio: sedes domui Dauid. Rogate pacem Hierusalem: sit benè his qui diligunt te. Sit pax in muris tuis: abundantia in domibus tuis. Propter fratres meos, & amicos meos: loquar pacem tibi propter domum domini Dei nostri: quæram bona tibi.

¶ *Canticum graduum Dauid.*

PSALMVS CXXII.

AD te leuaui oculos meos, qui habitas in cælis. Ecce sicut oculi seruorum ad manũ dominorum suorum: sicut oculi ancillæ ad manum dominæ suæ, sic oculi nostri ad dominum Deum nostrũ, donec misereatur nostri. Miserere nostri domine, miserere nostri: quia multum repleti sumus despectione. Multum repleta est anima nostra opprobrio abundantium, & despectione superborum.

C ¶ *Canticum graduum Dauid.*

PSALMVS CXXIII.

NIsi dominus fuisset in nobis: dicat nunc Israel. Nisi dominus fuisset in nobis: cum exurgerent super nos homines. Forsitan viuos absorbuissent nos: cum irascceretur furor eorum super nos. Forsitan aquæ circundedissent nos: torrens transisset super animam nostram. Forsitan transissent super animam nostram, aquæ superbiæ. Benedictus dominus: qui non dedit nos in prædam dentibus eorum. Anima nostra quasi auis erepta est de laqueo venantium: laqueus contritus est, & nos liberati sumus. Auxilium nostrum in nomine domini: qui fecit cælum & terram.

¶ *Canticum graduum.*

PSALMVS CXXIV.

QVi confidunt in domino: quasi mons Sion, immobilis in æternum habitabilis. Hierusalem montes in circuitu eius, & dominus in circuitu populi sui: amodo & vsq; in æternum. Quia non requiescet virga impietatis super sortem iustorum, vt non mittant iusti in iniquitatem manus suas. Benefac domine bonis, & rectis corde. Qui autem declinant ad prauitates suas, deducet eos dominus cum his qui operantur iniquitatem: pax super Israel.

¶ *Canticum graduum.*

PSALMVS CXXV.

CVm conuerteret dominus captiuitatem Sion: facti sumus quasi somniantes. Tunc implebitur risu os nostrum, & lingua nostra laude; tunc dicent in gentibus: magnificauit dominus facere cum istis. Magnificauit dominus facere nobiscũ: facti sumus sicut lætantes. Conuerte domine captiuitatem nostram: sicut riuus in austro. Qui seminant in lacrymis, in exultatione metent. Qui ambulans ibat & flebat, portans ad seminandum sementem: veniens veniet in exultatione, portans manipulos suos. D

Canticum graduum Salomoni.

PSALMVS CXXVI.

NIsi dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt qui ędificant eam: nisi dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam. Frustra est vobis de mane consurgere: postquam sederitis, qui manducatis panem dolorum: sic dabit diligentibus se somnum. Ecce hęreditas domini filij: merces fructus ventris. Sicut sagittæ in manu potentis: ita filij iuuentutis. Beatus vir qui impleuit pharetram suam ex ipsis: non confundentur, cum loquentur inimicis suis in porta.

¶ *Canticum graduum.*

PSALMVS CXXVII.

BEatus omnis qui timet dominum: qui ambulat in vijs eius. Laborem manuum tuarũ comedes: beatus tu, & benè tibi erit. Vxor tua sicut vitis fructifera in penetralibus domus tuæ: filij tui sicut germina oliuarum, in circuitu mensæ tuæ. Ecce sic benedicetur viro: qui timet dominum. Benedicat tibi dominus ex Sion: & videas bona Hierusalem, omnibus diebus vitæ tuæ. Et videas filios filiorum tuorum: pacem super Israel.

¶ *Canticum graduum.*

PSALMVS CXXVIII.

SÆpè expugnauerunt me ab adolescentia mea: dicat nunc Israel. Sæpè expugnauerunt me ab adolescentia mea: sed non potuerunt mihi. Supra ceruicem meam arabant arantes: prolongauerũt sulcum

suum.

suum. Dominus iustus concidet laqueos impiorum. Confundãtur & reuereantur retrorsum, omnes qui oderunt Sion. Fiant sicut fœnum tectorũ, quod statim vt viruerit, arescet. De quo non implebit manũ suam messor, & sinum suum manipulos faciens. De quo non dixerunt transeuntes, benedictio domini super vos: benedidiximus vobis in nomine domini.

¶ *Canticum graduum.*

PSALMVS CXXIX.

DE profundis clamaui ad te domine. Domine exaudi vocem meam: fiant aures tuæ intendentes, ad vocem deprecationis meæ. Si iniquitates obseruabis domine: domine quis sustinebit? Quia tecum est propitiatio: cum terribilis sis. Sustinui dominum, sustinuit anima mea: & verbum eius expectaui. Anima mea ad dominum: à vigilia matutina vsque ad vigiliam matutinam. Expectet Israel dominum, quia apud dominum misericordia, & multa apud eum redemptio. Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius.

¶ *Canticum graduum Dauid.*

PSALMVS CXXX.

DOmine non est exaltatum cor meum, neq; elati sunt oculi mei: & non ambulaui in magnis, & in mirabilibus super me. Si non proposui, & silere feci animam meam, sicut ablactatus ad matrem suã. ita ablactata ad me anima mea. Expecta Israel dominum: amodo & vsque in æternum.

¶ *Canticum graduum.*

PSALMVS CXXXI.

MEmento domine Dauid, & omnis afflictionis eius. Qui iurauit domino, votum vouit Deo Iacob. Si intrauero in tabernaculum domus meæ: si ascendero super lectũ straminis mei. Si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem. Donec inueniam locũ domino: tabernaculum Deo Iacob. Ecce audiuimus illum in Ephrata: inuenimus illum in regione saltus. Intremus in tabernacula eius: adoremus scabellum pedum eius. Surge domine in requiem tuam, tu & arca fortitudinis tuæ. Sacerdotes tui induant iustitiam, & sancti tui laudent. Propter Dauid seruum tuum, ne auertas faciem Christi tui. Iurauit dominus Dauid veritatem, non auertetur ab ea: de fructu ventris tui, ponam super sedem tuum. Si custodierint filij tui pactum meũ, & testificationem meam quam docuero eos: & filij eorũ vsque in æternũ, sedebunt super thronum tuum. Quoniam elegit dominus Sion: desiderauit eam in habitaculũ sibi. Hæc est requies mea in sempiternum: hic habitabo, quia desideraui eam. Venationem eius benedicens benedicam: pauperes eius saturabo pane. Sacerdotes eius induam salutare, & sancti eius laude laudabunt. Ibi oriri faciam cornu Dauid: paraui lucernam Christo meo. Inimicos eius induam confusione: super ipsum autem florebit diadema eius.

¶ *Canticum graduum Dauid.*

PSALMVS CXXXII.

ECce quàm bonum & quàm decorum, habitare fratres in vnum. Sicut vnguentum optimum in capite, quod descendit in barbam Aaron: quod descendit super oram vestimentorum eius. Sicut ros Hermon, qui descendit super montana Sion: quoniam ibi mandauit dominus benedictionem, vitam vsque in æternum.

¶ *Canticum graduum.*

PSALMVS CXXXIII.

ECce benedicite domino, omnes serui domini: qui statis in domo domini in noctibus. Leuate manus vestras ad sanctum, & benedicite dominum. Benedicat te dominus ex Sion, factor cæli & terræ.

¶ *Halleluia.*

PSALMVS CXXXIV.

LAudate nomen domini: laudate serui dominum. Qui statis in domo domini: in atrijs domus Dei nostri. Laudate dominum, quoniam bonus dominus: cantate nomini eius, quoniam decens. Quoniam Iacob elegit sibi dominus: Israel in peculium suum. Quia ego scio quòd magnus dominus, & dominus noster præ omnibus dijs. Omnia quæ voluit dominus fecit in cælo, & in terra: in mari, & in omnibus abyssis. Leuans nubes de summitatibus terræ, fulgura in pluuiam fecit: educens ventos de thesauris suis. Qui percussit primitiua AEgypti: ab homine vsque ad pecus. Emisit signa & portenta in medio tui AEgypte: in Pharao, & in cunctos seruos suos. Qui percussit gentes multas, & occidit reges fortes. Seon regem Amorrhæorũ: & Og regem Basan, & omnia regna Chanaan. Et dedit terram eorum hæreditatem: hæreditatem Israel populo suo. Domine nomen tuum in æternum: domine memoriale tuũ in generatione, & generatione. Quia iudicabit dominus populum suum, & in seruos suos erit placabilis. Idola gentium argentum & aurum: opera manum hominũ. Os hãbent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt. Aures habent, & non audient: sed nec est spiritus in ore ipsorũ. Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Domus Israel benedicite domino: domus Aaron benedicite domino. Domus Leui benedicite domino: timentes dominum benedicite domino. Benedictus dominus ex Sion, qui habitat in Hierusalem, Halleluia.

PSALMVS CXXXV.

CONfitemini domino quoniam bonus: quoniam in æternum misericordia eius. Confitemini Deo deorum: quoniam in æternum misericordia eius: Confitemini domino dominorum: quoniam in æternum misericordia eius. Qui fecit mirabilia magna solus: quoniam in æternum misericordia eius. Qui fecit cælos in sapientia: quoniam in æternum misericordia eius. Qui firmauit terram super aquas: quoniam in æternũ misericordia eius. Qui fecit luminaria magna: quoniam in æternum misericordia eius. Solem in potestatem diei: quoniam in æternum misericordia eius. Lunam & stellas in potestatem noctis: quoniam in æternũ misericordia eius. Qui percussit AEgyptum cum primitiuis eius: quoniam in æternum misericordia eius. Et eduxit Israel de medio eorum: quoniam in æternum misericordia eius. In manu valida & brachio extento: quoniam in æternum misericordia eius. Qui diuisit mare rubrũ in diuisiones: quoniam in æternum misericordia eius. Et eduxit Israel in medio: quoniam in æternum misericordia eius. Et conuoluit Pharao & exercitum eius in mari rubro: quoniam in æternum misericordia eius. Qui duxit populum suum per desertum: quoniam in æternum misericordia eius. Qui percussit reges magnos: quoniam in æternum misericordia eius Et occidit reges magnificos: quoniã in æternũ miseri-

cordia

A cordia eius. Sion regem Amorrhæorũ: quoniam in æternũ misericordia eius. Et Og regem Basan: quoniam in æternum misericordia eius. Et dedit terram eorum hæreditatem: quoniam in æternum misericordia eius. Hæreditatem Israel seruo suo: quoniam in æternũ misericordia eius. Quia in humilitate nostra memor fuit nostri: quoniam in æternum misericordia eius & redemit nos de hostibus nostris: quoniam in æternum misericordia eius. Qui dat panem omni carni: quoniam in æternum misericordia eius. Confitemini Deo cæli: quoniam in æternum misericordia eius.

PSALMVS CXXXVI.

SVper flumina Babylonis ibi sedimus, & fleuimus: cum recordaremur Sion. Super salices in medio eius: suspendimus citharas nostras. Quoniam ibi interrogauerunt nos qui captiuos duxerunt nos verba carminis, & qui affligebant nos læti: canite nobis de canticis Sion. Quomodo cantabimus canticum domini, in terra aliena? Si oblitus fuero tui Hierusalem, in obliuione sit dextera mea. Adhæreat lingua mea gutturi meo, si non recordatus fuero tui: si non proposuero Hierusalem, in principio lætitiæ meæ. Memento domine filiorum Edom in die Hierusalem, dicentium; euacuate euacuate: vsque ad fundamentum eius. Filia Babylonis vastata: beatus qui retribuet tibi, vicissitudinem tuam quam tu retribuisti nobis. Beatus qui tenebit, & allidet paruulos tuos ad petram.

Dauid. PSALMVS CXXXVII.

B COnfitebor tibi domine in toto corde meo: in cõspectu deorũ cantabo tibi. Adorabo in templo sancto tuo, & confitebor nomini tuo super misericordia tua, & veritate tua: quia magnificasti super omne nomen eloquium tuũ. In die inuocabo, & exaudies me: dilatabis animæ meæ fortitudinẽ. Confiteantur tibi domine omnes reges terræ: quoniã audierunt eloquia oris tui. Et cantent in vijs domini: quoniam magna gloria domini. Quoniam excelsus dominus, & humilia respicit: & excelsa de longè cognoscit. Si ambulauero in medio tribulationis viuificabis me: super furorem inimicorũ meorũ mittes manum tuam, & saluabit me dextera tua. Dominus operabitur pro me, domine misericordia tua in æternum: opera manuum tuarum ne dimittas.

¶ *Victori psalmus Dauid.*

PSALMVS CXXXIX.

DOmine inuestigasti me, & cognouisti. Tu cognouisti sessionem meam, & resurrectionem meam: intellexisti malum meum de longe. Semitam meã & accubationem meam euentilasti: & omnes vias meas intellexisti. Quia non est eloquium in lingua mea: ecce domine nosti omnia. Retrorsum, & ante formasti me: & posuisti super me manum tuã. Super me est scientia, & excelsior est, non potero ad eam. Quo ibo à spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam? Si ascendero in cælum, ibi es tu: si iacuero in inferno, ades. Si sumpsero pennas diluculo: habitauero in nouissimo maris. Etiam ibi manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Si dixero, fortè tenebræ operient me: nox quoque lux erit circa me. Nec tenebræ habent tenebras apud te, & nox quasi dies lucet: similes sunt tenebræ & lux. Quia tu possedisti renes meos: orsus; es me in vtero matris meæ. Confitebor tibi, quoniam terribiliter magnificasti me: mirabilia opera tua, & anima mea nouit nimis. Non sunt operta ossa mea à te, quibus factus sum in C abscondito: imaginatus sum in nouissimis terræ. Informem adhuc me viderunt oculi tui, & in libro tuo oẽs scribentur: dies formati sunt, & non est vna in eis. Mihi autẽ quàm honorabiles facti sunt amici tui Deus, quàm fortes pauperes eorũ. Dinumerabo eos, & arena plures erunt: euigilaui, & adhuc sum tecum. Si occideris Deus impium: viri sanguinum declinate à me. Qui contradicent tibi sceleratè: eleuati sunt frustra aduersarij tui. Nonne odientes te domine odiui, & contra aduersarios tuos distabui. Profecto odio oderam illos: inimici facti sunt mihi. Scrutare me Deus, & cognosce cor meum: proba me, & scito cogitationes meas. Et vide si via doli in me est, & deduc me in via æterna.

¶ *Victori canticum Dauid.*

PSALMVS CXL.

ERue me domine ab homine malo: à viris iniquis D saluа me. Qui cogitauerunt malitias in corde: tota die versati sunt in prælijs. Exacuerunt linguam suam quasi serpens: venenum aspidis sub labijs eorum semper. Custodi me domine de manu impij, à viro iniquitatũ serua me: qui cogitauerunt supplantare gressus meos. Absconderunt superbi laqueum mihi, & funibus extenderunt rete iuxta semitam: offendiculum posuerunt mihi semper. Dixi domino Deus meus es tu: audi domine vocem deprecationis meę. Domine Deus fortitudo salutis meæ: protexisti caput meũ in die belli. Ne des domine desideria impij: scelera eius ne effundantur, & eleuentur semper. Amaritudo conuiuarum meorum: labor labiorum eorum operiet eos. Cadent super eos carbones ignis: deijcies eos in foueas, vt non consurgant. Vir linguosus non dirigetur in terra, virum iniquum mala capient in interitu. Scio quòd faciet dominus causam inopis, iudicia pauperum. Attamen iusti confitebuntur nomini tuo: habitabunt recti cum vultu tuo.

¶ *Psalmus Dauid.*

PSALMVS CXLI.

DOmine clamaui ad te, festina mihi: exaudi vocem meam clamantis ad te. Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo: eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum. Pone domine custodiam ori meo: serua paupertatem labiorum meorum. Ne declines cor meum in verbum malum, voluere cogitationes impias cum viris operantibus iniquitatem: neq; comedere in delitijs eorum. Corripiat me iustus in misericordia, & arguat me, oleũ amaritudinis non impinguet caput meũ: quia adhuc oratio mea pro malitijs eorum. Sublati sunt iuxta petram iudices eorum, & audient verba mea: quoniam decora sunt. Sicut agricola cum scindit terram: sic dissipata sunt ossa nostra in ore inferni. Quia ad te domine Deus oculi mei: in te speraui, ne euacues animam meam. Custodi me de manibus laquei, quem posuerunt mihi: de offendiculis operantium iniquitatem. Incident in rete eius impij: simul autem ego transibo.

¶ *Eruditio Dauid, cùm esset in spelunca, oratio.*

PSALMVS CXLII.

VOce mea ad dominum clamaui: voce mea ad dominum deprecatus sum. Effundam in conspectu eius eloquium meum: tribulationem meam coram illo annuntiabo. Cùm anxius in me fuerit spiritus meus: tu enim nosti semitam meam in via hac qua ambulabo, absconderunt laqueum mihi.

Respice

Respice ad dexteram, & vide quia non sit qui agnoscat me: perijt fuga à me, & non qui quærat animam meam. Clamaui ad te domine, dixi tu es spes mea: pars mea in terra viuentium. Auscultа deprecationem meam, quoniam infirmatus sum nimis: libera me à persecutoribus meis, quoniam confortati sunt super me. Educ de carcere animam meam, vt confiteatur nomini tuo: in me coronabuntur iusti, cum retribueris mihi.

¶ *Psalmus Dauid.*

PSALMVS CXLIII.

DOmine exaudi orationem meam, auscultа deprecationem meam: in veritate tua exaudi me in iustitia tua. Et non venias ad iudicandum cum seruo tuo: quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Persecutus est enim inimicus animam meam, confregit in terra vitam meam: posuit me in tenebris quasi mortuos antiquos. Et anxius fuit in me spiritus meus: in medio mei solicitum fuit cor meum. Recordabar dierum antiquorum, meditabar omnia opera tua: facta manuum tuarum loquebar. Expandi manus meas ad te: anima mea quasi terra sitiens ad te semper. Cito exaudi me domine, defecit spiritus meus: ne abscondas faciem tuam à me, & comparabor descendentibus in lacum. Fac me audire mane misericordiam tuã, quoniam in te confido: notam fac mihi viam in qua ambulem, quoniam ad te leuaui animam meam. Libera me de inimicis meis domine: à te protectus sum. Doce me vt faciam voluntatem tuam, quia tu Deus meus: spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. Propter nomen tuum domine viuificabis me: in iustitia tua educes de angustia animam meam. Et in misericordia tua dissipabis inimicos meos, & perdes omnes ligantes animam meam: ego enim sum seruus tuus.

Dauid. PSALMVS CXLIV.

BEnedictus dominus fortis meus, qui docet manus meas ad prælium: digitos meos ad bellũ. Misericordia mea, & fortitudo mea, auxiliator meus, & saluator meus: scutum meum, & in ipso speraui: qui subiecit populos mihi. Domine quid est homo, quia agnoscis eum: filius hominis quia computas eum. Homo vanitati assimilatus est: dies eius quasi vmbra pertransiens. Domine inclina cælos tuos, & descende: tange montes, & fumigabunt. Mica fulmine, & dissipa eos: mitte sagittam tuam, & interfice illos. Extende manũ tuam de excelso: libera me, & erue me de aquis multis: de manu filiorum alienorum. Quorum os locutum est vanitatem, & dextera eorum dextera mendacij. Deus canticum nouum cantabo tibi: in psalterio decachordo psallam tibi. Qui dat salutem regibus, qui eruit Dauid seruum suũ de gladio pessimo. Libera me, & erue me de manu filiorum alienorum, quorum os locutum est vanitatem: & dextera eorum dextera mendacij. Vt sint filij nostri quasi plantatio crescens in adolescentia sua: filiæ nostrę quasi anguli, ornati ad similitudinem templi. Promptuaria nostra plena, & superfundentia ex hoc in illud: pecora nostra in millibus, & innumerabilia in compitis nostris. Tauri nostri pingues, non est interruptio, & non est egressus: & non est vlulatus in plateis nostris. Beatus populus cuius talia sunt: beatus populus cuius dominus Deus suus.

¶ *Laudatio Dauid.*

PSALMVS CXLV.

EXaltabo te Deus meus rex, & benedicam nomini tuo in æternum & vltra. In omni die benedicam tibi, & laudabo nomen tuum in sempiternum iugiter. Magnus dominus, & laudabilis nimis: & magnificentiæ eius non est inuentio. Generatio ad generationem laudabit opera tua, & fortitudines tuas annuntiabunt. Decorem gloriæ magnitudinis tuæ, & verba mirabilium tuorum loquar. Et fortitudinem horribilium tuorum loquentur, & magnitudines tuas narrabunt. Memoriam multæ bonitatis tuę loquentur, & iustitias tuas laudabunt. Clemens, & misericors dominus: patiens, & multæ miserationis. Bonus dominus omnibus, & misericordiæ eius in vniuersa opera eius. Confiteantur tibi domine omnia opera tua, & sancti tui benedicant tibi. Gloriam regni tui dicent, & fortitudines tuas loquentur. Vt ostendant filijs hominum fortitudines eius, & gloriam decoris regni eius. Regnum tuum regnũ omnium sæculorum, & potestas tua in omni generatione, & generationem. Sustentat dominus omnes corruentes, & erigit omnes iacentes. Oculi omnium in te sperant: & tu das eis escam suam in tempore suo. Aperis manus tuas, & imples omne animal refectione. Iustus dominus in omnibus vijs suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Iuxta est dominus omnibus qui inuocant illũ: omnibus qui inuocánt illum in veritate. Placitum timentium se faciet, & clamorem eorum exaudiet, & saluabit eos. Custodit dominus omnes diligentes se, & vniuersos impios conteret. Laudem domini loquetur os meum, & benedicet omnis caro nomini sancto eius in æternum, & iugiter.

Halleluia.

PSALMVS CXLVI.

LAuda anima mea dominum. Laudabo dominum in vita mea: cantabo Deo meo quamdiu sum. Nolite confidere in principibus: in filio hominis cui non est salus. Egredietur spiritus eius, & reuertetur in humum suam: in die illa peribunt cogitationes eius. Beatus cuius Deus Iacob auxiliator eius: spes eius in domino Deo suo. Qui fecit cælos, & terram; mare, & omnia quæ in eis sunt: qui custodit veritatem in sempiternũ. Qui facit iudicium calumniam sustinentibus, & dat panem esurientibus: dominus soluit vinctos. Dominus illuminat cæcos, dominus erigit allisos: dominus diligit iustos. Dominus custodit aduenas, pupillũ & viduam suscipiet: & viam impiorum conteret. Regnabit dominus in æternum, Deus tuus Sion: in generationem, & generationem, Halleluia.

PSALMVS CXLVII.

LAudate dominum quoniam bonum est canticum Dei nostri: quoniam decorum est pulchra laudatio. AEdificabit Hierusalem dominus: eiectos Israel congregabit. Qui sanat contritos corde, & alligat plagas eorum. Qui numerat multitudinem stellarum, & omnes nomine suo vocat. Magnus dominus noster, & multus fortitudine: & prudentiæ eius non est numerus. Suscipiens mansuetos dominus: humilians impios vsque ad terram. Canite domino in confessione: canite Deo nostro in cithara. Qui operit cælos nubibus, & præbet terræ pluuiam, & oriri facit in montibus germen. Qui dat iumentis panem suum: filijs corui clamantibus.

Non

Non est in fortitudine equi voluntas eius: neque in tibijs viri placetur ei. Placetur domino in his qui timent eum, & expectant misericordiam eius. Lauda Hierusalem dominum: cane Deum tuum Sion. Quia confortauit vectes portarum tuarum: benedixit filijs tuis in medio tui. Qui posuit terminum tuum pacem: adipe frumenti saturauit te. Qui emittit eloquium suum terræ: velociter currit verbum eius. Qui dat niuem quasi lanam: pruinas quasi cinerem spargit. Proijcit glaciem suam quasi buccellas: ante faciem frigoris eius quis stabit? Mittet verbum suũ, & soluet illa: spirabit spiritu suo, & fluent aquæ. Qui annuntiat verbum suum Iacob: præcepta sua, & iudicia sua Israel. Non fecit similiter omni genti, & iudicia eius non cognoscent, Halleluia.

Halleluia.

PSALMVS CXLVIII.

LAudate dominum de cælis: laudate eum in excelsis. Laudate eum omnes angeli eius: laudate eum omnes exercitus eius. Laudate eum sol, & luna: laudate eum omnes stellæ luminis. Laudate eum cæli cælorum, & aquæ quæ super cælos sunt. Laudent nomen domini: quoniã ipse mandauit & creata sunt. Statuit ea in sæculum, & in æternum: præceptum dedit, & non præteribit. Laudate dominum de terra: dracones & omnes abyssi. Ignis, & grando; nix, & glacies: ventus, turbo, quæ facitis, sermonem eius. Montes & omnes colles: lignum frugiferum & vniuersæ cedri. Bestiæ, & omnia iumenta: reptilia, & aues volantes. Reges terræ & omnes populi: principes & vniuersi iudices terræ. Iuuenes, & virgines: senes cum pueris. Laudent nomen domini, quoniam sublime nomen eius solius: gloria eius in cælo & in terra. Et exaltauit cornu populi sui: laus omnibus sanctis eius, filijs Israel populo appropinquanti sibi, Halleluia.

Halleluia.

PSALMVS CXLIX.

CAntate domino canticum nouum: laus eius in congregatione sanctorum. Lætetur Israel in factore suo: filij Sion exultent in rege suo. Laudent nomen eius in choro: in tympano, & cithara cantent ei. Quia complacet sibi dominus in populo suo: exaltabit mansuetos in Iesu. Exultabunt sancti in gloria: laudabunt in cubilibus suis. Exaltationes Dei in gutture eorum, & gladij ancipites in manibus eorũ. Ad faciendam vindictam in gentibus: increpationes in populis. Vt alligent reges eorum catenis, & inclytos eorum in compedibus ferreis. Vt faciant in eis iudicium conscriptum: decor est omnium sanctorum eius, Halleluia.

Halleluia.

PSALMVS CL.

LAudate dominum in sancto eius: laudate eum in fortitudine potentiæ eius. Laudate eum in fortitudinibus eius: laudate eum iuxta multitudinẽ magnificentiæ suæ. Laudate eum in clangore buccinæ: laudate eum in psalterio & cithara. Laudate eum in tympano & choro: laudate eum in chordis & organo. Laudate eum in cymbalis sonantibus: laudate eum in cymbalis tinnientibus. Omne quod spirat, laudet dominum, Halleluia.

FINIS.

D. HIERON
T. 3 in VI. 7. 8.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

MRA

Th
484 a

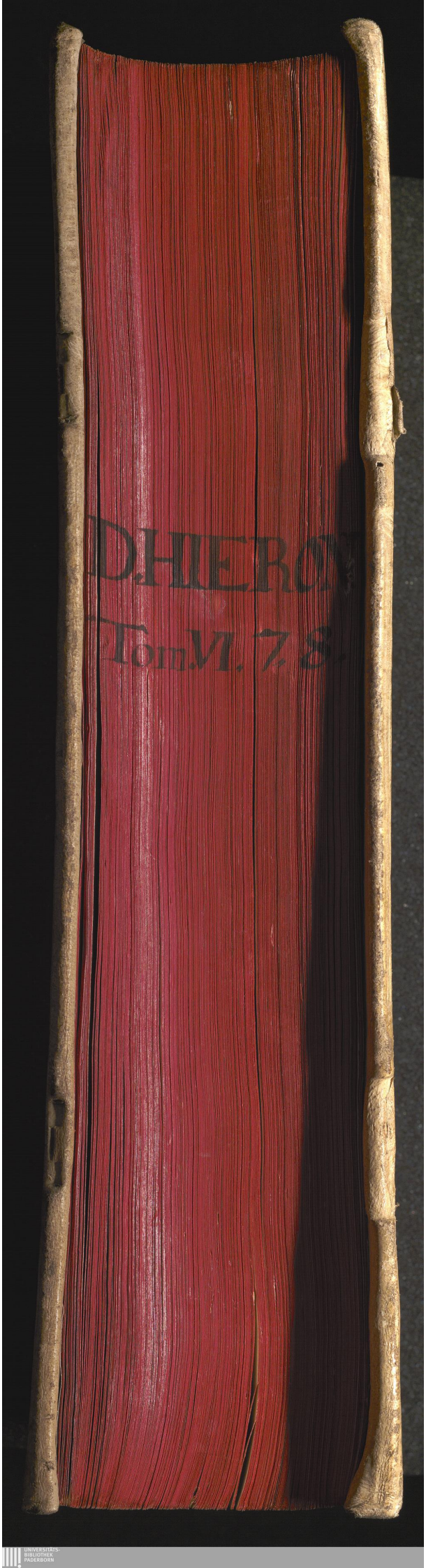
D.HIERO
Tom.VI. 7. 8.